Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାର-ପୁରାଣଟୀକା

୧। ପଠମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮ ।ତତ୍ଥ ତେସୁ ଚତୁବ୍ବିଧେସୁ ପରମତ୍ଥେସୁ, ଜାତିନିଦ୍ଧାରଣଂ। ଚିତ୍ତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ନାମ। ୱିଜାନାତୀତି ୱିଜାନନଂ, ୱିସଯାନଂ ୱିଜାନନଂ ୱିସଯୱିଜାନନଂ। ଚିତ୍ତସରୂପପରିଦୀପନମିଦଂ ୱଚନଂ। ତସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ କୋ ୱଚନତ୍ଥୋ କୋ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ୱୁଚ୍ଚତେ ଆଚରିଯେନ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନ ସବ୍ବେସଂ ଚିତ୍ତାନଂ ସଙ୍ଗାହକନଯୱସେନ। ଆରମ୍ମଣଂ ଚିନ୍ତେତି ଜାନାତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ତଦା ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଜୱନୱୀଥିୱସେନ ଅତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଚିନୋତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ତଦା କୁସଲାକୁସଲମହାକିରିଯାଚିତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅଞ୍ଞେସଂ ଜୱନାନଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ କାମାୱଚରଜୱନାନି ଏୱ ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜୱନ୍ତୀତି ଞାପନତ୍ଥଂ।

୯। ୱିଚିତ୍ତଂ କରଣଂ ଯସ୍ସ ତଂ ୱିଚିତ୍ତକରଣଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱିଚିତ୍ତକରଣା। ‘‘ଇମସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଇଦଂ ହୋତୁ, ହେଟ୍ଠା ଇଦଂ ହୋତୁ, ଉଭଯପସ୍ସେ ଇଦ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଯଥାଚିନ୍ତିତେନ କମେନ ସେସଚିତ୍ତରୂପନିପ୍ଫାଦନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ୱିଚିତ୍ତଂ ସିପ୍ପଜାତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଚିତ୍ତେନେୱ କରୀଯତି। ଏୱଂ ୱିଚିତ୍ତକରଣତାଯ ଚିତ୍ତଂ। ତଦା କରଣତାଯ ଚିତ୍ତଂ କରୋତୀତି ଚିତ୍ତଂ। ଇଦଂ ତଦ୍ଧିତପଦଂ। ୱା ଅଯଂ ଅଞ୍ଞୋ ନଯୋ । ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତତାଯ ଅଞ୍ଞଦେୱ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସଦୋସଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସମୋହଂ। ଅଞ୍ଞଂ କାମାୱଚରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ରୂପାୱଚରାଦିଭେଦଂ। ଅଞ୍ଞଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣଂ। ରୂପାରମ୍ମଣେସୁପି ଅଞ୍ଞଂ ନୀଲାରମ୍ମଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପୀତାଦିଆରମ୍ମଣଂ। ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସବ୍ବେସୁପି ତେସୁ ଅଞ୍ଞଂ ହୀନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପଣୀତଂ। ହୀନାଦୀସୁପି ଅଞ୍ଞଂ ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱୀରିଯାଧିପତେଯ୍ୟଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱୀମଂସାଧିପତେଯ୍ୟଂ, ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ଇମେସଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଭୂମିଆରମ୍ମଣହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତାଧିପତୀନଂ ୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତତାଯ ଚିତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତୋ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚିତ୍ତଂ। ତଦା ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚୱିଯମ୍ହି ୱିଞ୍ଞାଣେ ୱିଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ଚିତ୍ତକମ୍ମଂ, ଚିତ୍ତକମ୍ମମେୱ ଚିତ୍ତକମ୍ମକଂ, ଚିତ୍ତକମ୍ମକେ ୱିଚିତ୍ତେ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ଚିତ୍ତସମ୍ମୁତି ଚିତ୍ତସଦ୍ଦୋ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚିତ୍ତେ ୱିଞ୍ଞୂନା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତଂ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନ ଚିନ୍ତେତୀତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଚିତ୍ତଂ। ସାରମ୍ମଣତୋ ସାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଏକୱିଧଂ। ସୱିପାକାୱିପାକତୋ ସୱିପାକାୱିପାକୱସେନ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଦୁୱିଧେ ଚିତ୍ତେ ସୱିପାକଂ ନାମ ଚିତ୍ତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ, ଅୱିପାକଂ ଅବ୍ୟାକତଂ, କୁସଲାକୁସଲଭାୱେନ ଅକଥିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲଜାତି ଅକୁସଲଜାତି ଅବ୍ୟାକତଜାତୀତି ଜାତିଭେଦତୋ ତିୱିଧଂ।

ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ପନ କୋ ୱଚନତ୍ଥୋ।

୧୦ ।କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସଲନତୋ ପାପକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ କମ୍ପନତୋ ୱିଦ୍ଧଂସନତୋ। କୁଚ୍ଛିତେନାକାରେନ ସଯନ୍ତୀତି କୁସା, କୁସାନଂ ଅକୁସଲସଙ୍ଖାତାନଂ ଲୱନେନ ଛିନ୍ଦନତୋ। କୁଚ୍ଛିତେ ସାତି ତନୁଂ କରୋତୀତି କୁସଂ, କୁସେନ ଞାଣେନ ଲାତବ୍ବତ୍ତା ଗହେତବ୍ବତ୍ତା। ୱା ଅଯଂ ଅଞ୍ଞୋ ନଯୋ।

୧୧ ।କୁସଲସଦ୍ଦୋଯଂ ଅଯଂ କୁସଲସଦ୍ଦୋ ଛେକେ ଅତ୍ଥେ ଆରୋଗ୍ୟତ୍ଥେ ଅନୱଜ୍ଜତ୍ଥେ ଇଟ୍ଠୱିପାକେ ଅତ୍ଥେପି ଦିଟ୍ଠୋ ଅମ୍ହେହି। ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ଅନୱଜ୍ଜାଦିକେ ଅତ୍ଥେ ଦିଟ୍ଠୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେଟ୍ଠୱିପାକତ୍ଥା ଗହେତବ୍ବା। ଦିଟ୍ଠୋ ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଲକ୍ଖଣଂ କୁସଲଂ। ନତ୍ଥି ଅୱଜ୍ଜଂ କିଲେସାୱଜ୍ଜଂ କିଲେସଦୋସୋ କିଲେସଦରଥୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନୱଜ୍ଜଂ, କମ୍ମେନ ୱିପଚ୍ଚୀଯତେତି ୱିପାକୋ, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦିଆରମ୍ମଣାନୁଭୱନୱସେନ, ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଚ ଇଟ୍ଠୋ ୱିପାକୋ ଏତସ୍ସାତି ଇଟ୍ଠୱିପାକଂ, ଅନୱଜ୍ଜମେୱ ଇଟ୍ଠୱିପାକଂ, ତଂ ଲକ୍ଖୀଯତି ଅନେନ ଅୱିଞ୍ଞାତଂ ଲକ୍ଖିତବ୍ବଂ କୁସଲନ୍ତି ଲକ୍ଖଣଂ, ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଲକ୍ଖଣଂ। ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକମେୱ କୁସଲଂ। ନନୁ କଥଂ ସଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନା ଭୱେଯ୍ୟ ୱିଞ୍ଞାତାୱିଞ୍ଞାତସଦ୍ଦତ୍ଥଭାୱେନ ଲକ୍ଖଣଲକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱଯୁତ୍ତିତୋ। କୁସଲସଦ୍ଦତ୍ଥୱସେନ ହି ଅୱିଞ୍ଞାତଂ ଅପାକଟଂ କୁସଲଂ ଲକ୍ଖିତବ୍ବଂ ହୋତି। ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକସଦ୍ଦତ୍ଥୱସେନ ୱିଞ୍ଞାତଂ ପାକଟଂ କୁସଲଂ ଲକ୍ଖଣଂ ହୋତି। ଅକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସନରସଂ ଅକୁସଲାନଂ ୱିଦ୍ଧଂସନଂ ଅକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସନଂ, ତଂ ରସୋ କିଚ୍ଚମେତସ୍ସାତି ଅକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସନରସଂ,

ଅକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସନକିଚ୍ଚଂ। ୱୋଦାନଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ୱୋଦାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୱୋଦାନୌପଟ୍ଠାନାକାରଂ ୱୋଦାନଗୟ୍ହାକାରଂ। ୱା ଅୟଂ ଅଞ୍ଞୋ ନୟୋ। ୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅନୱଜ୍ଜଲକ୍ଖଣମେୱ କୁସଲଂ, ୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ କୁସଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୋଦାନଭାୱରସଂ ୱୋଦାନଭାୱସମ୍ପତ୍ତିକଂ। ଇଟ୍ଠୱିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକଫଲଂ। ୟୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ ପଦଞ୍ଚ ତଂ ଠାନଞ୍ଚାତି ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଉଭୋ କାରଣଷ୍ଠାଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଇତରଥା ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସୋ ସିୟା, ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଏତସ୍ସାତି ୟୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ।

ସାୱଜ୍ଜାନିଟ୍ଠୱିପାକଲକ୍ଖଣଂ ଅକୁସଲଂ। ତଦୁଭୟୱିପରୀତଂ ତେହି ଉଭୟେହି କୁସଲାକୁସଲେହି ୱିପରୀତଂ ଅୱିପାକଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତଦୁଭୟୱିପରୀତଲକ୍ଖଣଂ ଅବ୍ୟାକତଂ। ୱା ଅୟଂ ଅଞ୍ଞୋ ନୟୋ। ଅୱିପାକାରହଂ ୱିପାକସ୍ସ ଅନନୁଚ୍ଛୱିକଂ।

ସୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକଭେଦତୋତି ସୱତ୍ଥୁକଂ ହଦୟୱତ୍ଥୁକଂ, ଅୱତ୍ଥୁକଂ ହଦୟୱତ୍ଥୁୱିରହିତଂ।

୧୨।ଉଦ୍ଦାନତୋ ସଙ୍ଖେପୱସେନ କିଲେସୱତ୍ଥୁୱସେନ ଦୁୱେ କାମା ହୋନ୍ତି। ଛନ୍ଦରାଗୋୱ କିଲେସୋ, ତେଭୂମକେ ପୱତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟସହିତଂ ୱତ୍ଥୁ, ୱସତି କିଲେସୋ ଏତ୍ଥାତି ୱତ୍ଥୁ।

୧୩। କିଲେସକାମୋ ୱତ୍ଥୁଂ କାମେତି ଇଚ୍ଛତି, ୱତ୍ଥୁ କିଲେସକାମେନ କାମୀୟତି ଇଚ୍ଛୀୟତୀତି କତ୍ତୁକାରକକମ୍ମକାରକଦ୍ୱୟେ ସାଧନଦ୍ୱୟେ ଏସ ଏସୋ ଦୁୱିଧୋପି କାମୋ ସିଜ୍ଝତି।

୧୪-୫। ସୋ ଅୟଂ ଦୁୱିଧୋପି କାମୋ ୟସ୍ମିଂ ପଦେସେ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ଅୱଚରତି, ଇତି ତସ୍ମା କାରଣା ସୋ ପନ ପଦେସୋ ଚତୁପାୟାନଂ ଛନ୍ନଂ ଦେୱାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସେନ ଏୱ ଏକାଦସୱିଧୋ ହୋତି।

୧୬।କାମୋୱଚରତୀତି ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଏକାଦସୱିଧେ ପଦେସେ କାମୋ ଅୱଚରତି, ଇତି ତସ୍ମା କାରଣା ସୋ ପଦେସୋ ଅସ୍ସ କାମସ୍ସ ଅନେନ କାମେନ ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତା କାମାୱଚରସଞ୍ଞିତୋ। ଅଭିଲକ୍ଖିତସଦ୍ଦପ୍ପୟୋଗେ ତତିୟତ୍ଥେ ''ଅସ୍ସା''ତି ଛଟ୍ଠୀ ହୋତୀତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ପଠନ୍ତି। ସସତ୍ଥାୱଚରୋ ପଦେସୋ ୱିୟ ସତ୍ତେ ସସନ୍ତି ହିଂସନ୍ତି ତେହୀତି ସତ୍ଥା, ସହ ସତ୍ଥେହୀତି ସସତ୍ଥା, ସସତ୍ଥା ପୁରିସା ଅୱଚରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସସତ୍ଥାୱଚରୋ। ୟଥା ହି ୟସ୍ମିଂ ପଦେସେ ସସତ୍ଥା ପୁରିସା ଅୱଚରନ୍ତି, ସୋ ପଦେସୋ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦେସୁ ଅୱଚରନ୍ତେସୁ ତେସଂ ଉପଲକ୍ଖିତତ୍ତା ''ସସତ୍ଥାୱଚରୋ''ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ରୂପାୱଚରାଦୀସୁ ତତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତେସୁ ତେସଂ ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତା ଅୟଂ ପଦେସୋ ''କାମାୱଚରୋ''ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୭। ୟଥା ରୂପଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ତଥା ସ୍ୱାୟଂ ସୋ ଅୟଂ ଏସୋ କାମାୱଚରୋ ଉତ୍ତରପଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା କାମୋ ଇତି ସଞ୍ଞିତୋ କାମୋ ନାମ ଉଦୀରିତୋ ପଣ୍ଡିତେନ କଥିତୋ।

୧୮।ତସ୍ମିଂ କାମେ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ତସ୍ମିଂ କାମାୱଚରେ ସଦା ଅୱଚରତି, ଇତି ତସ୍ମା କାରଣା କାମାୱଚରଂ ଇତି ଏୱଂ କାମଘାତିନା କାମାନଂ ୱିନାସକେନ ବୁଦ୍ଧେନ କଥିତଂ। କିଞ୍ଚାପି ଏତଂ ରୂପାରୂପଭୱେସୁପି ଅୱଚରତି, ୟଥା ପନ ସଙ୍ଗାମେ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଅୱଚରଣତୋ ''ସଙ୍ଗାମାୱଚରୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ନାଗୋ ନଗରେ ଚରନ୍ତୋପି ''ସଙ୍ଗାମାୱଚରୋ''ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ଥଲଚରଜଲଚରା ପାଣିନୋ ଅଥଲେ ଅଜଲେ ଠିତାପି ''ଥଲଚରଜଲଚରା''ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ଇଦଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତମ୍ପି କାମାୱଚରମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ୱା ଏତ୍ଥ କାମୋ ଅୱଚରତୀତିପି କାମାୱଚରଂ। କାମଞ୍ଚେସ ରୂପାରୂପାୱଚରେସୁପି ଅୱଚରତି, ୟଥା ପନ ୱଦତୀତି ୱଚ୍ଛୋ, ମହିୟଂ ସେତୀତି ମହିଂସୋତି ୱୁତ୍ତେ ନ ୟତ୍ତକା ୱଦନ୍ତି, ମହିୟଂ ୱା ସେନ୍ତି, ସବ୍ବେସଂ ତଂ ନାମଂ ହୋତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୯।ପଟିସନ୍ଧିଂ ଭୱେ କାମେ କାମଭୱସଙ୍ଖାତେ କାମେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅୱଚାରୟତି, ଇତି ତସ୍ମା କାମାୱଚରଂ । ଇତି ଏୱଂ ୱା ଅୟଂ ଅଞ୍ଞୋ ନୟୋ। ତତ୍ର ତସ୍ମିଂ କାମାୱଚରେ ପରିୟାପନ୍ନଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ, ଇତି ତସ୍ମା କାମାୱଚରଂ।

୨୦।ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ କାମାୱଚରସଞ୍ଞିତଂ ଇଦଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ। ଦସପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ ପୁଞ୍ଞକିରିୟା ଏୱ ତେସଂ ତେସଂ ଫଲାନିସଂସାନଂ ୱତ୍ଥୂନି କାରଣାନୀତି ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୂନି, ତେସଂ ୱସୋ, ତେନ ପୱତ୍ତତି।

୨୧। ଦାନଂ ସୀଲଂ ଭାୱନା ପତ୍ତିଦାନଂ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଦେସନା ଅନୁମୋଦନା ଦିଟ୍ଠିଜୁଭାୱୋ ସଂସୁତି ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ଅପଚାଯୋ ଅପଚାଯନଂ, ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପୁଞ୍ଞାନି ଏୱ ୱତ୍ଥୂନି ପୁଞ୍ଞୱତ୍ଥୂନି, ତେସଂ ପଭେଦୋ ପୁଞ୍ଞୱତ୍ଥୁପ୍ପଭେଦୋ ଞେଯ୍ୟୋ ପଣ୍ଡିତେନ ଜାନିତବ୍ବୋ।

୨୨-୩।ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସଙ୍ଗହଂ ଦାନେ ପତ୍ତିଦାନାନୁମୋଦନା ଦାନେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚାପଚାଯନା ସୀଲମଯେ ପୁଞ୍ଞେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଧମ୍ମଦେସନା ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଦିଟ୍ଠିଉଜୁକା ଭାୱନାମଯେ ପୁଞ୍ଞେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଦସ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାପି ଚ ତୀଣି ଏୱ ସମ୍ଭୋନ୍ତି।

୨୪।ସବ୍ବାନୁସ୍ସତିପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ପସଂସା ସରଣତ୍ତଯଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣପସଂସା ଚ ଏତେ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହପାପୁଣେ ସଂସଯୋ ସନ୍ଦେହୋ ନତ୍ଥି।

୨୫।ପୁରିମା ଚେତନା ତତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତା ଚେତନା, ମୁଞ୍ଚଚେତନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଚେତନା, ପରଚେତନା ପଚ୍ଛାକାଲେ ପୱତ୍ତା ଚେତନା, ତିସ୍ସୋପି ଚେତନା ଦାନମଯେ ପୁଞ୍ଞେ ହୋନ୍ତି। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ତିସ୍ସୋପି ଚେତନା ଦାନମଯେ ପୁଞ୍ଞେ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ତଥା ଦାନମଯପୁଞ୍ଞତୋ ସେସେସୁପି ସୀଲମଯଭାୱନାମଯେସୁ ତିସ୍ସୋ ଚେତନା ପଣ୍ଡିତୋ ଦୀପଯେ କଥେଯ୍ୟ।

ହି ସଚ୍ଚଂ ଯଦା ପନ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ପଟିଚ୍ଚ। ପଟିଗ୍ଗାହକାଦିସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦେସକାଲକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାଦଯୋ ଗହିତା। ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୁନ୍ତି ଅଞ୍ଞ-ଗ୍ଗହଣେନ ସଦ୍ଧାବହୁଲତାୱିସୁଦ୍ଧିଦିଟ୍ଠିତାକୁସଲକିରିଯାନିସଂସଦସ୍ସିତାସୋମନସ୍ସପଟିସନ୍ଧିକତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ ଦାନସ୍ସ ଫଲଂ ଅତ୍ଥି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ଥିହୁତାଦଯୋ ଗହିତା। ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ପୁରତୋ କତ୍ୱା। ପରେହି ଅନୁସ୍ସାହିତୋ ଅଚୋଦିତୋ ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋତି। ଦାନାଦୀନୀତି ୱଚନେନ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତଦାନଚେତନା ଗହେତବ୍ବା। ତଦା ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ସଙ୍ଖରଣଂ ସଙ୍ଖାରୋ, ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରୋ ଏତସ୍ସାତି ଅସଙ୍ଖାରୋ, ତଂ ଏୱ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ, ଅପ୍ପଯୋଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ୱୁତ୍ତନଯୋ ନାମ ''ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାଦିସମ୍ପତ୍ତି''ନ୍ତି ୱଚନଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପୱତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ, ପରସ୍ସ ୱା ପୱତ୍ତପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଯମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦା ଯୋ ''ଦାନାଦୀନି କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିତ୍ତଂ ସମୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ନାକାସି, ପଚ୍ଛା ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବଚେତନାଯ ଉସ୍ସାହିତୋ କରୋତି, ତଦା ସସଙ୍ଖାରିକଂ ହୋତି, ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗେନ ସହ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା ସୀଲାଦୀହି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି ଜାନନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଏତାଯାତି ପଟିପତ୍ତି, ତାଯ ଦସ୍ସନଂ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ, ତେନ। ଜାତୋ ପରିଚଯୋ ଏତେସନ୍ତି ଜାତପରିଚଯା। ସହସାତି ୱେଗେନ। ଚତୂସୁପି ୱିକପ୍ପେସୁ ଦସ୍ସେଯ୍ୟ।

୨୬।ଦସପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯାଦୀନଂ ୱସେନ ଚ ବହୂନିପି ଭୱନ୍ତି ଏତାନି ପନ ଚିତ୍ତାନି ଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯାଦୀନଂ ୱସେନପି ବହୂନିପି ଭୱନ୍ତି ଇତି ଏୱଂ ପକାସଯେ ଭଗୱା ପକାସେଯ୍ୟ।

୨୭।

ସତ୍ତରସ ସହସ୍ସାନି, ଦ୍ୱେ ସତାନି ଅସୀତି ଚ;

କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞାନି, ଭୱନ୍ତୀତି ୱିନିଦ୍ଦିସେତି। –

କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞାନି ସତ୍ତରସ ସହସ୍ସାନି ଚ ଦ୍ୱେ ସତାନି ଚ ଅସୀତି ଚ ଭୱନ୍ତି, ଇତି ୱଚନଂ ୱିନିଦ୍ଦିସେ ଆଚରିଯୋ କଥେଯ୍ୟ।

ଦସପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯାୱତ୍ଥୁ, ଛଦ୍ୱାରାଧିପତୀହି ଚ;

କାଯାଦୀହି ଚ ତୀହେୱ, ହୀନାଦୀହି ଚ ତୀହି ତୁ।

ଦ୍ୱୀସୁଭୱେସୁ କାମଭୱରୂପଭୱେସୁ। ପଟିପଦାଦିଭେଦତୋ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ, ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଂ, ସୁଖାପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ, ସୁଖାପଟିପଦଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଂ। ରୂପାୱଚରଭାୱନାପୁଞ୍ଞୱସପ୍ପୱତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଭାୱନାପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରୂପପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦକଂ ରୂପାୱଚରେ ଉପପତ୍ତିଯା ପଟିସନ୍ଧିଯା ନିପ୍ଫାଦକଂ ହୋତି।

ସୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକଭେଦତୋତି ଅରୂପାୱଚରଂ ଯଦା କାମରୂପେ ଜାଯତି, ତଦା ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଜାଯତି, ଇତି ତସ୍ମା ସୱତ୍ଥୁକଂ ନାମ ଜାତଂ। ଯଦା

ଅରୂପେ ଜାଯତି, ତଦା ହଦଯଓତ୍ଥୁଂ ଅନିସ୍ସାଯ ଜାଯତି, ଇତି ତସ୍ମା ଅଓତ୍ଥୁକଂ ନାମ ଜାତଂ।

ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ ତତ୍ଥ ପଓତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମିଂ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପଓତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ତସ୍ସ ଅପଗମୋ ତସ୍ସ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ ଅପଗମୋ ଅଭାୱୋ ୱୋହାରୋ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞା। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଗହିତଂ। ସମତିକ୍କମା କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସସମତିକ୍କମନେନ। ପଟିଘେ ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣାନଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେ ପଓତ୍ତା ସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା। ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତାସଂ ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ଅତ୍ଥଙ୍ଗମେନ। ନାନା ଅତ୍ତା ସଭାୱୋ ଏତସ୍ସାତି ନାନତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣଂ, ନାନତ୍ତେ ନାନାସଭାୱେ ପଓତ୍ତା ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା, ନାନା ଅତ୍ତା ସଭାୱୋ ଏତିସ୍ସାତି ୱା ନାନତ୍ତା, ସାଯେୱ ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା, କାମାୱଚରସଞ୍ଞାତି ଅତ୍ଥୋ। ତାସଂ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା ଅମନସିକାରେନ।

ନିଯତାନିଯତୱତ୍ଥୁକଭେଦତୋତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ନିଯତୱତ୍ଥୁକୋ। କସ୍ମା? କାମରୂପେସୁଯେୱ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଇତରେ ପନ ତଯୋ ମଗ୍ଗା ଅନିଯତୱତ୍ଥୁକା। କସ୍ମା? କାମରୂପେସୁ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଜାଯନ୍ତି, ଅରୂପେ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ଅନିସ୍ସାଯ ଜାଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅନିଯତୱତ୍ଥୁକା। ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହୀତି ସୁଞ୍ଞତଅନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତସଙ୍ଖାତେହି ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି।

ଯସ୍ସ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସଂଯୋଜେନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତୀତି ସଂଯୋଜନା। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସାଯେୱ ସଂଯୋଜନା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସସଂଯୋଜନା, ତେସଂ ପହାନଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସସଂଯୋଜନପ୍ପହାନଂ, ତଂ କରୋତୀତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସସଂଯୋଜନପ୍ପହାନକରଂ, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ। ମାନୋପି ଏକଦେସତୋ ଅପାଯଗାମିକୋଯେୱ ପହିଯ୍ଯତେ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ନିସ୍ସେସତୋ ନ ପହିଯ୍ଯତେ। ସେସକିଲେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ପନ ଏକଦେସତୋପି ଅପାଯଗାମିକମ୍ପି ନ ପହିଯ୍ଯତି। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତକରଂ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ନାସିତସଂଯୋଜନାନଂ ପହାନଂ କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ପଠମମଗ୍ଗତୋ ଦୁତିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ମହନ୍ତତ୍ତା ପଠମମଗ୍ଗେନ ନାସିତା ସଂଯୋଜନା ଦୁତିଯମଗ୍ଗେନ ନାସିତାତି ପଞ୍ଞାଯତି, ଇତି ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତିଯଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେ। ଏକେକନ୍ତି ୱିଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗାନୁରୂପନ୍ତି ୱଚନଂ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମଫଲଞ୍ଚ ଅନୁରୂପନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ।

୨୮।କାମେ ଅଟ୍ଠେୱ କାମାୱଚରେ ଅଟ୍ଠ ଏୱ ଚିତ୍ତାନି, ରୂପେ ରୂପଭୱେ ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି, ଅରୂପିସୁ ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି, ଅନୁତ୍ତରାନି ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି, ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ କୁସଲାନି ଚିତ୍ତାନି ଏକୱୀସତି ହୋନ୍ତି।

୨୯।କୁସଲାକୁସଲାପଗତେନସତା ମୁନିନା କୁସଲତୋ, ଅକୁସଲତୋ ଚ ଅପଗତେନ ସତା ସତିସମ୍ପନ୍ନେନ କୁସଲେ କୁସଲେନ ଛେକେନ ୱସିନା ପଞ୍ଚୱସୀହି ସମନ୍ନାଗତେନ ଯଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ଚତୁଭୂମିଗତଂ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ ପଓତ୍ତଂ ସକଲଂ ସବ୍ବଂ ଲପିତଂ କଥିତଂ, ତଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ମଯାପି ବୁଦ୍ଧଦତ୍ତାଚରିଯେନ ଲପିତଂ କଥିତଂ।

ନିଯତାନିଯତୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଦ୍ୱଯଂ କାମେଯେୱ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଜାଯତି, ଅଞ୍ଞଭୂମୀସୁ ନ ଜାଯତି, ତସ୍ମା ନିଯତୱତ୍ଥୁକଂ ହୋତି। ଇତରାନି ପନ ଅକୁସଲାନି କାମରୂପେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଜାଯନ୍ତି, ଅରୂପେ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ଅନିସ୍ସାଯ ଜାଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅନିଯତୱତ୍ଥୁକାନି, ତେନ। ପଟିସନ୍ଧିଜନକାଜନକୱସେନ ଚାତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଜନେତି। ଯଦି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେଯ୍ଯ, ଅପାଯେସୁଯେୱ ଜନେଯ୍ଯ। କସ୍ମା? ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଏକଦେସତୋ ଅପାଯଗାମିକମ୍ପି ନ ଜହିତଂ, ସବ୍ବଂ ନ ଜହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋପି ମଗ୍ଗୋ ଅପାଯଗାମୀ ନ ହୋତି। ଅଞ୍ଞେ ପନ କିଲେସା ଏକଦେସୱସେନ ଅପାଯଗାମିକା ଜହିତା, ତେନ ପଠମମଗ୍ଗେନାତି ତସ୍ମା ନ ଜନେତି। ଏକାଦସୱିଧଂ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେତି, ତେନ।

ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସୁତମଙ୍ଗଲାଦୀନି ଗହିତାନି। ସାରତୋ ଉତ୍ତମତୋ ପଚ୍ଚେତି ସଦ୍ଦହତି। ସଭାୱତିକ୍ଖେନ ସଭାୱୋ ତିକ୍ଖୋ ଏତସ୍ସାତି ସଭାୱତିକ୍ଖଂ, ତେନ ସଭାୱତିକ୍ଖେନ।

ଅସ୍ସପନ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ଅକୁସଲକମ୍ମେସୁ ତିକ୍ଖପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ ଅସଙ୍ଖାରିକସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି, ମନ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ ସସଙ୍ଖାରିକସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତସ୍ସ ମୋମୂହସ୍ସ।

ଦୁକ୍ଖୱିସେସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନାନତ୍ତସ୍ସ।

୩୦। ଲୋଭମୂଲୱସେନ ଅଟ୍ଠ ଚିତ୍ତାନି, ଦୋସମୂଲୱସା ଦୁୱେ ଚିତ୍ତାନି, ମୋହମୂଲୱସେନ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତାନି। ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅକୁସଲାନି ଦ୍ୱାଦସପ୍ପକାରାନି ସିଯୁଂ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ।

୩୧ ।ଯଂ ପାପମାନସଂ ଯଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ପାପାପାପେସୁ ପାପଅପାପେସୁ କୁସଲାକୁସଲେସୁ ଅପାପେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତେନ ପାପାପାପପ୍ପହୀନେନ ୱୁତ୍ତଂ ଈରିତଂ କଥିତଂ, ତଂ ପାପମାନସଂ ତଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ମଯା ସମୁଦାହଟଂ କଥିତଂ।

ଯଥା ପନସ୍ସ ଯଥା ପନ ଅସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ କୁସଲଂ ଦାନାଦିୱସେନ ଦାନାଦୀନଂ ଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ୱସେନ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି, ଇଦଂ ୱିପାକଚିତ୍ତଂ ତଥା ନ ପୱତ୍ତତି। ହି ସଚ୍ଚଂ ଇଦଂ ୱିପାକଂ ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପରିତ୍ତଧମ୍ମପରିଯାପନ୍ନେସୁ କାମାୱଚରଧମ୍ମନ୍ତୋଗଧେସୁ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ୱିସେସେ ଅସତିପି କୁସଲସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମତୋ ଅସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ନାନତ୍ତେ ଅସତିପି ଇଦଂ ୱିପାକଂ ଆଦାସତଲାଦୀସୁ ଧମ୍ମଜାତେସୁ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ନିରୁସ୍ସାହଂ। ଅଯମସ୍ସାଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଥା ଆଦାସତଲେ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ମୁଖେ ଚଲିତେ ଚଲତି, ଅଚଲିତେ ନ ଚଲତି, ମୁଖସ୍ସ କାରଣଂ ୱିନା ମୁଖନିମିତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ କାରଣଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ କୁସଲକାରଣା ୱିପାକସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥି, ନିରୁସ୍ସାହଂ ୱିପାକଂ।

୩୨ ।କାମାୱଚରଦେୱାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ମହାୱିପାକା ଦୁହେତୁକତିହେତୁକାନଂ କାମାୱଚରଦେୱାନଂ, ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ଭୱନ୍ତି।

୩୩-୪ ।ତତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ଯାୱତାଯୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ହୁତ୍ୱା ବଲୱାରମ୍ମଣେ ଅତିମହନ୍ତୱିଭୂତାରମ୍ମଣେ ତଦାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ମରଣକାଲସ୍ମିଂ ଚୁତି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି , ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତି ୱିପାକଭାୱେନ ଜାଯନ୍ତି।

୩୫। ସଭୂମିକୁସଲେହେୱ ମହାପାକା ସମା ୱିନା ମହାପାକା କମ୍ମଦ୍ୱାରଂ କମ୍ମକାରଣଂ ୱିନା, କମ୍ମଞ୍ଚ ମହାପୁଞ୍ଞାନଂ କିରିଯୱତ୍ଥୁକଂ ୱିନା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଭୂମିକୁସଲେହେୱ ଅତ୍ତନୋ ଭୂମିଯଂ ପୱତ୍ତେହି କୁସଲେହି ଏୱ ସମା ସଦିସା। କମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ, ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ, ଭୱଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ମନୋଦ୍ୱାରଂ, ଇତି ତିୱିଧଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରଂ କମ୍ମକାରଣଂ। କମ୍ମଂ ନାମ ଅଟ୍ଠକାମାୱଚରକୁସଲଚେତନା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା।

୩୬ ।ପାକା କୁସଲୱିପାକା ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନତ୍ତା ଚ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯୋତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ସରୂପେକସେସଂ କତ୍ୱା ''ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତା ଜନେନ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନା, ନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନା ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନା, ତେସଂ ଭାୱୋ ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନତ୍ତା କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତାନଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରାନଂ ଅଜନକତ୍ତା ମନୋଦ୍ୱାରସଙ୍ଖାତସ୍ସ କମ୍ମଦ୍ୱାରସ୍ସ ୱସେନ ଚ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ଅୱିପାକସଭାୱତୋ ଚ ଅକମ୍ମଭାୱତୋ ଚ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞେହି ନୋ ସମା ଅସଦିସା।

୩୭-୯ ।ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ହି ତେସମେକନ୍ତତୋ ତେସଂ ୱିପାକାନଂ ଏକନ୍ତତୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା କାମାୱଚରାରମ୍ମଣତ୍ତା ତେସୁ ୱିପାକେସୁ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିକାରମ୍ମଣା କରୁଣାମୁଦିତା କଦାଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ ନ ଜାଯନ୍ତି, ତଥା ଏୱଂ ତିସ୍ସୋ ପନ ୱିରତିଯୋ ଏତେସୁ ୱିପାକେସୁ ନ ଜାଯନ୍ତି, ହି କସ୍ମା କାରଣା ନ ଜାଯନ୍ତି, ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା କୁସଲାତି କୁସଲା ନାମାତି ସତ୍ଥୁନା ୱୁତ୍ତା ଯସ୍ମା କାରଣା, ତସ୍ମା ନ ଜାଯନ୍ତି। ତଥାଧିପତିନୋପେତ୍ଥ ତଥା ଏୱମେୱ ଚତ୍ତାରୋ ଅଧିପତିନୋପି ଏତେସୁ ୱିପାକେସୁ ନ ସନ୍ତି। କସ୍ମା ? ଛନ୍ଦାଦୀନି ଧମ୍ମଜାତାନି ପୁରେତରଂ କତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନ ସନ୍ତି, ଇତି ୱଚନଂ ୱିନିଦ୍ଦିସେ ଆଚରିଯୋ କଥେଯ୍ୟ।

୪୦ ।ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱିଧାନଂ ପନ ପୁଞ୍ଞତୋ ୱିପାକେସୁ ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱିଧାନଂ ପୁଞ୍ଞତୋ କୁସଲତୋ ଆଗମନୱସେନ ଞେଯ୍ୟଂ। ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ମତେନ ମୁଖେ ଚଲିତେ ଆଦାସତଲେ ମୁଖନିମିତ୍ତଚଲନଂ ୱିଯ ଅସଙ୍ଖାରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ୱିପାକୋ ଅସଙ୍ଖାରୋ ହୋତି, ସସଙ୍ଖାରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ୱିପାକୋ ସସଙ୍ଖାରୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଆଗମନୱସେନ ଞେଯ୍ୟଂ। ପଚ୍ଚଯତୋ ଚେୱ ଞେଯ୍ୟଂ ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ମତେନ ବଲୱନ୍ତେହି ୱିଭୂତେହି ପଚ୍ଚଯେହି କମ୍ମାଦୀହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅସଙ୍ଖାରୋ ଦୁବ୍ବଲେହି ସସଙ୍ଖାରୋତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଜାନିତବ୍ବଂ।

୪୧-୨। ହୀନାଦୀନଂ ପୁଞ୍ଞାନଂ ୱିପାକତ୍ତା ହୀନାଦୟୋ ୱିପାକା ପୁଞ୍ଞତ୍ତାଦିନା ଜିନେନ ପରିଦୀପିତା ଭୱନ୍ତି, ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଇଦଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଏକନ୍ତେନ ସୱତ୍ଥୁକଂ କାମଲୋକସ୍ମିଂ ଜାୟତେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଅଞ୍ଞାସୁ ଭୂମୀସୁ ନ ଜାୟତେ।

ୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଚକଂ ନିୟତାରମ୍ମଣନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ରୂପମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ, ନ ସଦ୍ଦାଦୟୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯଦା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଗହିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତଦାସ୍ସ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯଦା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ଗହିତଂ, ତଦାସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ ଆରମ୍ମଣୋ ହୋତି। ଯଦା ଘାନଜିୱ୍ହାକାୟୱିଞ୍ଞାଣେହି ଗହିତାନି ଆରମ୍ମଣାନି କରୋନ୍ତି, ତଦାସ୍ସ ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱୟଂ ଯଦା ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଦା ଛଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଅନିୟତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ରୂପାରମ୍ମଣାୟ କିରିୟାମନୋଧାତୁୟା ଅପଗମୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଅପଗମପଦଟ୍ଠାନଂ, ତାୟ ଆୱଜ୍ଜନଂ କତ୍ୱା ଠିତାୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ କରୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଭାୱେନ ଗୟ୍ହାକାରଂ। ସନ୍ତୀରଣାଦିରସା ସୋମନସ୍ସୟୁତ୍ତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣରସା, ଉପେକ୍ଖାୟୁତ୍ତା ପନ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିରସା, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ସନ୍ତୀରଣାଦିଭାୱେନ ଗୟ୍ହାକାରଂ।

୪୩।କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ସୋଳସ ୱିପାକା ହୋନ୍ତି। ଇତି ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱଚନଂ ତିହେତୁକପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠସ୍ସ ୱସେନ ଆଚରିୟୋ ପରିଦୀପୟେ। ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟାଦୀନଂ ୱସେନ ଉକ୍କଟ୍ଠତିହେତୁକକୁସଲଂ କାମସୁଗତିୟଂ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ ଅଟ୍ଠ ଅହେତୁକକୁସଲୱିପାକାନି, ଅଟ୍ଠ ମହାକୁସଲୱିପାକାନୀତି ସୋଳସ ପାକାନି ନିପ୍ଫାଦେତି।

୪୪। କୁସଲାନୁଗତଂ କତ୍ୱା ଭାଜିତଂ କିଂ ମହଗ୍ଗତଂ ୱିପାକଚିତ୍ତଂ କୁସଲାନୁଗତଂ କୁସଲଂ ଅନୁଗତଂ କତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତକୁସଲଚିତ୍ତେନ ସମାନଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତା ଭାଜିତଂ ଦେସିତଂ। କିଂ କେନ କାରଣେନ? କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞଂୱ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ଇୱ ଅସମାନଫଲଂ ନତ୍ଥି ଯତୋ ଯସ୍ମା କାରଣା, ତସ୍ମା ୱିପାକଂ କୁସଲାନୁଗତଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତା ଭାଜିତଂ ଦେସିତଂ। କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞଂୱାତି ଯଥା ଅଟ୍ଠୱିଧେସୁ କାମାୱଚରକୁସଲେସୁ ଉକ୍କଟ୍ଠତିହେତୁକକୁସଲଂ କାମସୁଗତିୟଂ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ ସୋଳସ କୁସଲୱିପାକାନି ନିପ୍ଫାଦେତି, ତିହେତୁକଓମକଞ୍ଚ ଦୁହେତୁକୌକ୍କଟ୍ଠଞ୍ଚ କାମସୁଗତିୟଂ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ ତିହେତୁକୱିରହିତାନି ଅହେତୁକଦୁହେତୁକସଙ୍ଖାତାନି ୱିପାକାନି ନିପ୍ଫାଦେତି, ଦୁହେତୁକଓମକଂ ପନ କାମସୁଗତିୟଂ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ ଅଟ୍ଠ ଅହେତୁକୱିପାକାନି ନିପ୍ଫାଦେତି, ଏୱଂ କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞଂ ଅସମାନଫଲଂୱ ହୋତି।

୪୫। ଗଜାଦୀନଂ ଛାୟା ଗଜାଦିସଦିସା ହୋତି ଯଥା, ଏୱଂ ମହଗ୍ଗତୱିପାକଂ ସବ୍ବଥା ସବ୍ବପକାରେନ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲେହେୱ ସମାନଂ ହୋତି।

୪୬-୭।କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞଂୱ ନାପରାପରିୟୱେଦନଂ ଇଦଂ ମହଗ୍ଗତକୁସଲଂ କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞଂୱ ଅପରାପରିୟୱେଦନଂ ଅପରସ୍ମିଂ ଭୱେ ଫଲଦାୟକଂ ନ ହୋତି, ଝାନା ଅପରିହୀନସ୍ସ ଭୱଗାମିନୋ ପଟିସନ୍ଧିଗାମିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ କୁସଲାନନ୍ତରଂୟେୱ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇତି ଚ ଞାପନତ୍ଥଂ ଏତସ୍ସ ମହଗ୍ଗତୱିପାକସ୍ସ କୁସଲାନୁଗତଂ କୁସଲାନୁଗମନଂ ଭଗୱତା କତଂ।

୪୮।ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ମହଗ୍ଗତୱିପାକେ ପଟିପଦାକ୍କମୋ ତେସଞ୍ଚ ହୀନାଦୀନଂ ଭେଦତୋ ଝାନାଗମନତୋ ମହଗ୍ଗତକୁସଲଝାନସ୍ସ ଆଗମନୱସେନ ୱିଭାୱିନା ପଣ୍ଡିତେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୯। ଏତ୍ଥ ୱିପାକେ ଛନ୍ଦାଦିଅଧିପତୀନଂ ଅଭାୱୋ, ଅୟମେୱ ୱିସେସତୋ କୁସଲତୋ ଅୟଂ ଏୱ ୱିସେସୋ, ସେସଂ ସବ୍ବପକାରଂ ଅୱିସେସେନ କୁସଲେନ ସମଂ ମତଂ କଥିତଂ ଭଗୱତା।

୫୦।ସୁଞ୍ଞତଂ ଅନିମିତ୍ତନ୍ତି, ତଥାପଣିହିତନ୍ତିପି ସୁଞ୍ଞତଂ ଅନତ୍ତା, ଅନିମିତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଅପ୍ପଣିହିତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଇତି ଏତାନି ତୀଣି ନାମାନି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରେ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରେ ଚତୁବ୍ବିଧେ ଫଲେ ହୋନ୍ତି।

୫୧।ଲଦ୍ଧନ୍ତି ପରଭାଗସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରେ ପୱତ୍ତଫଲତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ କାଲେ ୱଠଞ୍ଜନଫଲେସୁ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନକାଲେସୁ ଏତାନି ତୀଣି ନାମାନି ନ ଲବ୍ଭନ୍ତେ, ଫଲେହି ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ଅନତ୍ତଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱିପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ ଏୱ ତାନି ତୀଣି ନାମାନି ଲବ୍ଭରେ ଫଲେହି ଲବ୍ଭନ୍ତେ।

୫୨।ହୋନ୍ତିସାଧିପତୀନେୱ ଲୋକୁତ୍ତରଫଲାନି ତୁ ଏକନ୍ତତୋ ସାଧିପତୀନି ଏୱ ହୋନ୍ତି, ଲୋକୁତ୍ତରଫଲାନି ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିପାକେ ଅଧିପତୀ ନତ୍ଥି।

୫୩। ମଗ୍ଗୋ ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗଭାୱେନ ମଗ୍ଗୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତେ ଭଗୱତା। ଫଲଂ ମଗ୍ଗଂ ଉପାଦାୟ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗଂ ନିସ୍ସାୟ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗୋ ନାମ ଇତି ୱଚନଂ ୱୁଚ୍ଚତେ ଭଗୱତା।

୫୪।ଇମେ ସତ୍ତ ଅକୁସଲୱିପାକା। ଗାୱୋ ଚରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଗୋଚରୋ, ତସ୍ସଦିସତ୍ତା ଗୋଚରୋ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଅନିଟ୍ଠୋ ଚ ଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତୋ ଚ ଅନିଟ୍ଠାନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତା, ତେଯେୱ ଗୋଚରୋ ଅନିଟ୍ଠାନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଗୋଚରୋ, ତସ୍ମିଂ ଅନିଟ୍ଠାନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଗୋଚରେ ୱତ୍ତରେ ୱତ୍ତନ୍ତି। ସୁଖାଦିୱତୟଯୁତ୍ତା ତେ ତେ ଅଟ୍ଠ ଅହେତୁକକୁସଲୱିପାକା ସୁଖାଦିୱତୟଯୁତ୍ତା ସୁଖସୋମନସ୍ସୌପେକ୍ଖାୱେଦନାହି ସହଗତା। ଦୁକ୍ଖୁପେକ୍ଖାୟୁତା ଇମେ ଇମେ ସତ୍ତ ଅହେତୁକଅକୁସଲୱିପାକା ଦୁକ୍ଖୁପେକ୍ଖାୱେଦନାହି ସହଗତା।

୫୫। ଏୱଂ ଛତ୍ତିଂସଧା ପାକଂ ପାକସାସନପୂଜିତୋ ସୁଗତୋ। କିଂ ୱିସିଟ୍ଠୋ? ପାକଂ ନାମ ଅସୁରଂ, ତଂ ସାସତି, ପାକେନ ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞଫଲେନ ଦେୱେ ଅନୁସାସତୀତି ୱା ପାକସାସନୋ, କୋ ସୋ? ସକ୍କୋ। ତେନ ପାକସାସନେନ ପୂଜିତୋ ସୱିପାକାୱିପାକେସୁ କୁସଲୱିପାକକିରିଯେସୁ କୁସଲୋ ଛେକୋ ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପାକଂ ଚିତ୍ତଂ ଛତ୍ତିଂସପ୍ପକାରଂ ଅବ୍ରି ଅୱୋଚ।

ଅନୁଛଆରେସୂତି ଖୁଦ୍ଦକେସୁ। ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଛଠଆରମ୍ମଣୱିଜାନନଗୟ୍ହକାରା। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗତି ୱିୟ ଗତି ଏତିସ୍ସାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଗତିକା।

୫୬।ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତାନଟ୍ଠ, କୁସଲାକୁସଲାନି ଚ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠ କୁସଲାକୁସଲାନି ଚ, କ୍ରିୟତୋ ପନ ପଞ୍ଚ ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ହାସଚିତ୍ତାନି ତେରସ।

୫୭।ପୁଥୁଜ୍ଜନା ହସନ୍ତେତ୍ଥ ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ତେରସଚିତ୍ତେସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ପନ ଅଟ୍ଠହି ଚିତ୍ତେହି ହସନ୍ତି । ସେଖା ସତ୍ତ ଅରିୟା ଛହି ଚିତ୍ତେହି ହସନ୍ତି। ଅସେଖା ଖୀଣାସୱା ପଞ୍ଚହି ଚିତ୍ତେହି ହସନ୍ତି।

କୁସଲାନି ପନ ରୂପାରୂପକୁସଲାନି ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଇମାନି ରୂପାରୂପକିରିୟାନି ଖୀଣାସୱାନଂ ଭାୱନାଯେୱ କାରୋ ଭାୱନାକାରୋ, ତସ୍ସ ୱସୋ ଭାୱନାକାରୱସୋ, ତେନ ପୱତ୍ତାନି। ତାନି ରୂପାରୂପକୁସଲାନି ଭାୱନାପୁଞ୍ଞୱସପ୍ପୱତ୍ତାନି ଭାୱନାକୁସଲୱସେନ ପୱତ୍ତାନି। ଇମେସଂ ରୂପାରୂପକିରିୟାନଂ ତେସଞ୍ଚ ରୂପାରୂପକୁସଲାନଂ ଅୟମେୱ ୱିସେସୋ।

୫୮-୯।ଯା ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲସ୍ମିଂ, ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିତା ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲସ୍ମିଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱଟ୍ଠିତେନ ଯୋଗିନା ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିତା ଯା ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତି, ସା ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତି ସୋ ଯୋଗୀ ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ ହୁତ୍ୱା ନଂ ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିଂ ଯାୱ ଯତ୍ତକଂ କାଲଂ ନ ସମାପଜ୍ଜତେ, ତାୱ ତତ୍ତକେନ କାଲେନ ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱଭିକ୍ଖୁନୋ କୁସଲା ଏୱ ରୂପାରୂପକୁସଲା ଏୱ ହୋତି। ଖୀଣାସୱେନ ସା ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତି ସଚେ ଯଦି ସମାପନ୍ନା ସମାପଜ୍ଜିତା, କ୍ରିୟା ରୂପାରୂପକିରିୟା ହୋତି।

୬୦।ଏକାଦସୱିଧଂ କାମେ କାମାୱଚରେ କିରିୟଚିତ୍ତଂ ଏକାଦସୱିଧଂ, ରୂପେ ରୂପାୱଚରେ ପଞ୍ଚ, ଅରୂପିସୁ ଚତ୍ତାରି ଇତି ସବ୍ବାନି କ୍ରିୟଚିତ୍ତାନି ୱୀସତି।

୬୧।ଲୋକୁତ୍ତରକ୍ରିୟଚିତ୍ତଂ, ପନ କସ୍ମା ନ ୱିଜ୍ଜତି? ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା ନ ୱିଜ୍ଜତି। ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ଚତୁମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଖୀଣାସୱୋ ନାମ ନ ହୋତି, ମଗ୍ଗାନନ୍ତରମେୱ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମଗ୍ଗୋପି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ଯଦି ଚିତ୍ତଂ ବହୁଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଂ, ଫଲସମଙ୍ଗିନୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସପି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଭୱେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ଲୋକୁତ୍ତରକିରିୟଚିତ୍ତଂ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୬୨।କ୍ରିୟାକ୍ରିୟାପତ୍ତିୱିଭାଗଦେସକୋ କରଣଂ କ୍ରିୟଂ, କ୍ରିୟଂ ନାମ ୱିନୟପରିୟାଯେନ ଅକତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କରଣଂ, ନ କରଣଂ ଅକ୍ରିୟଂ, ଅକ୍ରିୟଂ ନାମ ୱିନୟପରିୟାଯେନ କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅକରଣଂ, ଆପଜ୍ଜନଂ ଆପତ୍ତି, କ୍ରିୟାୟ କରଣେନ ଆପତ୍ତି କ୍ରିୟାପତ୍ତି, ଅକ୍ରିୟାୟ ଅକରଣେନ ଆପତ୍ତି ଅକ୍ରିୟାପତ୍ତି, କ୍ରିୟାପତ୍ତି ଚ ଅକ୍ରିୟାପତ୍ତି ଚ କ୍ରିୟାପତ୍ତାକ୍ରିୟାପତ୍ତିୟୋ, ଏକସ୍ସ ଆପତ୍ତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘କ୍ରିୟାକ୍ରିୟାପତ୍ତିୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତାସଂ ୱିଭାଗୋ

କ୍ରିଯାକ୍ରିଯାପଟିୱିଭାଗୋ, ଦେସେତୀତି ଦେସକୋ, ତସ୍ସ ଦେସକୋ କ୍ରିଯାକ୍ରିଯାପଟିୱିଭାଗଦେସକୋ। ଶ୍ରୁ-ତୁ-ପଚ୍ଚଯେସୁ ପରେସୁ କମ୍ମଢ୍ଢେ ଛଟ୍ଠୀ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଜିନୋ କିଂ ୱିସିଟ୍ଠୋ? କ୍ରିଯାକ୍ରିଯାପଟିୱିଭାଗଦେସକୋ ହିତାହିତାନଂ ସକ୍ରିଯାକ୍ରିଯାରତୋ ହିତସ୍ସ ସକ୍ରିଯାଯ ରତୋ, ଅହିତସ୍ସ ଅକ୍ରିଯାଯ ରତୋ, ଯଂ କ୍ରିଯାକ୍ରିଯଂ, କ୍ରିଯଂ ନାମ କ୍ରିଯଚିତ୍ତଂ, ଅକ୍ରିଯଂ ନାମ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକଚିତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଏକେ। ତଂ ନ। କସ୍ମା? କୁସଲାଧିକାରେ ''କୁସଲଂ ମୁନିନା ଲପିତଂ'' ଅକୁସଲାଧିକାରେ ''ପାପମାନସଂ ପାପାପାପେସ୍ୱପାପେନ ୱୁତ୍ତଂ'' ୱିପାକାଧିକାରେ ''ପାକଂ ସୁଗତୋ ଅବ୍ରୱୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ କ୍ରିଯାଧିକାରେ ''କୁସଲାକୁସଲୱିପାକାନି ଅୱୋଚା''ତି ୱଚନସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବାଭାୱତୋ। ତେନ ୱାସ୍ସ କ୍ରିଯାକ୍ରିଯଂ ଏତସ୍ସାତି କ୍ରିଯାକ୍ରିଯଂ, କ୍ରିଯାକ୍ରିଯସଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ। ଯଂ କ୍ରିଯାକ୍ରିଯଂ ଚିତ୍ତଂ କ୍ରିଯାକ୍ରିଯାସଭାୱଂ ଅୱୋଚ ଦେସେସି, ତଂ କ୍ରିଯାକ୍ରିଯଂ କ୍ରିଯାକ୍ରିଯସଭାୱଂ ମଯା ସମୀରିତଂ, ସମ୍ମା ପକାରେନ ଈରିତଂ କଥିତଂ।

୬୪।ଏକୂନନୱୁତିସଙ୍ଖେ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ମହେସିନା ଲୋକୁତ୍ତରେ ଅଟ୍ଠ କତ୍ୱା ଏକୂନନୱୁତି ସଙ୍ଖେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ମହେସିନା ତଥାଗତେନ ସମାସତୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

୬୫।ପିଟକେ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ମିଂ, ଯେ ଭିକ୍ଖୂ ପାଟୱତ୍ଥିନୋ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ପଟୁନୋ ଭାୱୋ ପାଟୱଂ, ତେନ ଅତ୍ଥୋ ପାଟୱତ୍ଥୋ, ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ପାଟୱତ୍ଥିନୋ, ଛେକଭାୱତ୍ଥିକା ଯେ ଭିକ୍ଖୂ, ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଅଯଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରୋ ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ ସିକ୍ଖିତବ୍ବୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚିନ୍ତିତବ୍ବୋ।

୬୬।ଯେ ଜନା ତସ୍ସଙ୍ଖାସେନ ତଂସନ୍ନିଭେନ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରେନ ଅଭିଧମ୍ମମହୋଦଧିଂ ମହାସାଗରସନ୍ନିଭଂ ଅଭିଧମ୍ମଂ ତରନ୍ତି, ତେ ଇମଂ ଲୋକଂ ପରଲୋକଞ୍ଚ ତରନ୍ତି। ଇତୀତି ପରିସମାପନେ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୨। ଦୁତିୟୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଚେତସିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୬୭।ଚିତ୍ତାନନ୍ତରମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଯେ ଚ ଚେତସିକା ମୟା ଯେ ଚ ଚେତସିକା ଚିତ୍ତାନନ୍ତରଂ ମୟା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଇତୋ ପରଂ ଇଦାନି ତେସଂ ଚେତସିକାନଂ ୱିଭାଜନଂ କରିସ୍ସାମି ଅହଂ।

ଇମେସୁ ପନ କରୁଣାମୁଦିତାୱସେନ ଭାୱନାକାଲେ କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ ୱା, ଅପ୍ପନାପତ୍ତାୟ କରୁଣାୟ ପୁବ୍ବଭାଗୋ, ତସ୍ମିଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ, କରୁଣାତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ କାମାୱଚରଚିତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକା କରୁଣା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମୁଦିତାପୁବ୍ବଭାଗେ ୱା ଅପ୍ପନାପତ୍ତାୟ ମୁଦିତାୟ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଏକା ମୁଦିତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇମିନା କାମାୱଚରଚିତ୍ତେନ ଯୋଗୀ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତାଦୀହି ଧମ୍ମେହି ୱିରମତି। ରମୁ-ଧାତୁ କୀଳଆୟଂ, ୱି-ସଦ୍ଦୋ ୱିରମଣତ୍ଥୋ।

୬୮।ଆଦିନା ପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତେନ, ତେତ୍ତିଂସ ନିୟତା ମତା ଆଦିନା ପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତେନ ପଠମମହାକୁସଲଚିତ୍ତେନ ସହ ନିୟତା ତେତ୍ତିଂସ ଚେତସିକା ଭଗୱତା ମତାତି, ଅଥ ୱା କରୁଣାମୁଦିତା ଅନିୟତା ଏକେନ ଧମ୍ମେନ ସହ ଚତୁତ୍ତିଂସ ଧମ୍ମା ଭୱନ୍ତି।

୬୯।କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ମେତ୍ତା ଚ, ଉପେକ୍ଖା ଚ ନ ଉଦ୍ଧଟା ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ଯେୱାପନକଧମ୍ମେସୁ, ନିଦ୍ଧାରଣଂ, ମେତ୍ତା ଚ ଉପେକ୍ଖା ଚ ଧମ୍ମରାଜେନ ସତ୍ଥୁନା ନ ଉଦ୍ଧଟା ନ ୱୁତ୍ତା କସ୍ମା କାରଣା।

୭୦।ଅବ୍ୟାପାଦେନ ମେତ୍ତାପି ଅବ୍ୟାପାଦେନ ମେତ୍ତା ଗହିତା, ଉପେକ୍ଖାତି ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାୟ ଚ ଗହିତା ଯସ୍ମା କାରଣା, ତସ୍ମା ଉଭୋପେତା ଭଗୱତା ନ ଗହିତା।

୭୧।କସ୍ମା ଯେୱାପନା ଧମ୍ମା, ବୁଦ୍ଧେନାଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା ସବ୍ବେ ତେ ଯେୱାପନା ଧମ୍ମା ଯେୱାପନନାମକା ପାଳିୟଂ ସରୂପେନ ଏୱ। ବନ୍ଧତି ସ୍ନେହେନ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ବନ୍ଧୁ, ଆଦିଚ୍ଚସ୍ସ ବନ୍ଧୁ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ, ତେନ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା ବୁଦ୍ଧେନ ନ ଚ ଉଦ୍ଧଟା ନ ଦେସିତା।

୭୨। କସ୍ମା କାରଣା? ଯସ୍ମା ଅନିୟତା କେଚି ଯେୱାପନକା ଅନିୟତା, ଯସ୍ମା କାରଣା ରାସିଂ ଦୁକୱଗ୍ଗାଦିରାସିଂ ନ ଭଜନ୍ତି ନ ସେୱନ୍ତି, ଯସ୍ମା କାରଣା କେଚି ଯେୱାପନକା ଦୁବ୍ବଲା, ତସ୍ମା ପାଳିୟଂ ଭଗୱତା ନ ୱୁତ୍ତା।

୭୩।ଛନ୍ଦାଧିମୋକ୍ଖମୁଦିତା ମନସି ଚ କାରୋ,

ମଜ୍ଝତ୍ତତା ଚ କରୁଣା ୱିରତିତ୍ତୟଞ୍ଚ;

ପୁଞ୍ଞେସୁ ତେନ ନିୟତାନିୟତା ଚ ସବ୍ବେ,

ଯେୱାପନା ମୁନିୱରେନ ନ ଚେୱ ୱୁତ୍ତା।

ଛନ୍ଦାଧିମୋକ୍ଖୋ ମୁଦିତା ମନସିକାରୋ ମଜ୍ଝତ୍ତତା କରୁଣା ୱିରତିତ୍ତୟଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଞେସୁକୁସଲେସୁ ନିୟତା ଚତ୍ତାରୋ ଅନିୟତା ପଞ୍ଚ ସବ୍ବେ ଯେୱାପନା ନ ଚ ଏୱ ତେନ ମୁନିୱରେନ ୱୁତ୍ତା।

୭୪-୮୦।କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଫସ୍ସୋୱ, ପଠମଂ ସମୁଦୀରିତୋ ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ଚେତସିକେସୁ, ଜାତିନିଦ୍ଧାରଣଂ, ଫସ୍ସୋୱ ପଠମଂ ସମୁଦୀରିତୋ କଥିତୋ। କସ୍ମା କାରଣା? କିର ମୟା ସୁତଂ, ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମଂ ଅଭିନିପାତତ୍ତା ଫସ୍ସୋ ପଠମଂ ସମୁଦୀରିତୋ, ଫୁସିତ୍ୱା ପନ ଫସ୍ସେନ ଫସ୍ସେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସିତ୍ୱା ଯୋଗିନୋ ୱେଦନାୟ ଆରମ୍ମଣଂ ୱେଦୟେ, ସଞ୍ଞାୟ ସଞ୍ଜାନାତି, ଚେତନାୟ ଆରମ୍ମଣଂ ଚେତୟେ। ସହଜାତାନଂ ଚେତସିକାନଂ ଫସ୍ସୋୱ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ମହେସିନା ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ। ହି କସ୍ମା କାରଣା? ଯସ୍ମା ବଲୱପଚ୍ଚୟତ୍ତା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତୋ। ଅକାରଣମିଦଂ ସବ୍ବଂ, ଚିତ୍ତାନଂ ତୁ ସହେୱ ଚ ‘‘ପଠମାଭିନିପାତତ୍ତା’’ତି ଚ ‘‘ବଲୱପଚ୍ଚୟତ୍ତା’’ତି ଚ ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ୱଚନଂ ଅକାରଣଂ ଅହେତୁକଂ ଅୟୁତ୍ତଂ, କସ୍ମା

କାରଣା? ଚିତ୍ତଜାନଂ ଚିତ୍ତେହି ସହୁପ୍ପତ୍ତାନଂ ଚେତସିକାନଂ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱେନ ସମାନୁପ୍ପାଦସମାନନିରୋଧସମାନାଲମ୍ବଣସମାନୱତ୍ଥୁକଭାୱେନ ପୱତ୍ତିତୋ ଅକାରଣଂ ଅଯୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ତୁ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଅଯଂ ପଚ୍ଛାତି ନହିଦଂ ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଛାକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଇତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ନତ୍ଥି। ବଲୱପଚ୍ଚଯତ୍ତେପି କାରଣଂ ନ ଚ ଦିସ୍ସତି। ଦେସନାକ୍କମତୋ ଚେୱ ପଠମଂ ସମୁଦୀରିତୋ ଇଚ୍ଚେୱଂ ଇତି ଏୱଂ ଇତି ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଠମଂ ସମୁଦୀରିତତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞୁନା ୱିଭାୱିନା ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ୱିସେସତୋ ୱିସେସେନ ଅଞ୍ଞଥା ନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ନ ଚ ପରିଯେସିତବ୍ବୋଯଂ, ତସ୍ମା ପୁବ୍ବାପରକ୍କମୋ ଯସ୍ମା କାରଣା ଅଯଂ ପୁବ୍ବାପରକ୍କମୋ ୱିଞ୍ଞୁନା ନ ଚ ପରିଯେସିତବ୍ବୋ ନ ଗୱେସିତବ୍ବୋ, ଧମ୍ମା ଏୱ ୱଚନତ୍ଥଲକ୍ଖଣାଦୀହି ୱିଜାନତା ପଣ୍ଡିତେନ ପରିଯେସିତବ୍ବା।

ଇଟ୍ଠାକାରାନୁଭୱନରସା ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନକିଚ୍ଚା ସୁଭୋଜନରସଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ରାଜା ୱିଯ। ଚେତସିକଅସ୍ସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଚେତସିକପସ୍ସଦ୍ଧିପଦଟ୍ଠାନା।

ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣକରଣରସା ପଟିଜାନନକିଚ୍ଚା ୱଡ୍ଢକିସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାଣକରଣମିୱ ୱଡ୍ଢକିନୋ ସକିଂ ସଞ୍ଞାନିତ୍ୱାପି ଦାରୁହରେସୁ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିପସାରଣଂ ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥାଗହିତନିମିତ୍ତୱସେନାତି ଯଥାପୱତ୍ତିତନିମିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ। ମନସି ଅଭିନିୱେସକରଣଂ ଗୟ୍ହାକାରା।

ଆଯୂହନରସା ପୱତ୍ତନକିଚ୍ଚସାଧକା। ମହାୱଡ୍ଢକିଆଦଯୋ ୱିଯ ଯଥା ମହାୱଡ୍ଢକୀ ସଯମ୍ପି ଦାରୁଂ ତଚ୍ଛତି, ପରେପି ଦାରୁଂ ତଚ୍ଛାପେତି, ଏୱଂ ସଯମ୍ପି ଆରମ୍ମଣେ ସନ୍ଦହତି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେପି ଅଭିସନ୍ଦହାପେତି।

ଆହନନଂ ଭୁସୋ ହନନଂ, ପରିଯାହନନଂ ସମନ୍ତା ହନନଂ, ତଂ ରସୋ ଏତସ୍ସାତି ଆହନନପରିଯାହନନରସୋ।

ଆରମ୍ମଣାନୁମଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣୋ ଆରମ୍ମଣପରିମଦ୍ଦନଲକ୍ଖଣୋ।

ପିନଯତୀତି ପୀତି, ସହଜାତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣେ ପିନଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାଯଚିତ୍ତଫରଣରସା। ଉଦଗ୍ଗସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଓଦଗ୍ଗଂ, ତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ଓଦଗ୍ଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ସଦ୍ଦହନ୍ତି ୱତ୍ଥୁତଯଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତି। ଅକାଲୁସିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଅନାୱିଲଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତଯାସନ୍ନକାରଣା।

ଅରଞ୍ଞଗତସୁଦେସକୋ ୱିଯ ଅରଞ୍ଞେ ଗତୋ ମଗ୍ଗସୁଦେସକୋ ୱିଯ।

ଅତ୍ତନା ଅୱିନିବ୍ଭୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅୱିଗତାନଂ ଚେତସିକାନଂ। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ସନ୍ତେପି ଚ ତେସଂ ଚେତସିକାନଂ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣାଦିମ୍ହି ୱିଧାନେ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେଯେୱ ତଂ ତେସଂ ପାଲେତବ୍ବାନଂ ଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତକ୍ଖଣେଯେୱ ତଂ ଜୀୱିତଂ ତେ ଧମ୍ମେ ପାଲେତବ୍ବେ ଚେତସିକେ ଅନୁପାଲେତି। ଉଦକଂ ୱିଯାତି ଯଥା ଉଦକଂ ଅତ୍ତନି ଉପ୍ପଲାଦୀନି ଅନୁପାଲେତି, ତଥା ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣାଦିମ୍ହି ୱିଧାନେ ସନ୍ତେପି ତେସଂ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେଯେୱ ଅନୁପାଲେତି, ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେୱ ଅନୁପାଲେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେପି ଚ ଧମ୍ମେ ଅନୁପାଲେତି, ଧାତି ୱିଯ କୁମାରଂ ଅଞ୍ଞାଯ ଜନିତଂ କୁମାରଂ ରକ୍ଖନ୍ତୀ ଧାତି ୱିଯ, ପରସ୍ସ ପୁତ୍ତଂ ଅଙ୍କାଦିନା ଧାରେତୀତି ଧାତି। ସଯଂପୱତ୍ତିତଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧେନେୱ ପୱତ୍ତତି ଅତ୍ତନା ପୱତ୍ତିତେହି ଧମ୍ମେହି ସମ୍ପୱତ୍ତତି। ନିଯାମକୋ ୱିଯ ଯଥା ନିଯାମକୋ ଏକନାୱାଯ ୱୁଳ୍ହେହି ଜନେହି ସହ ପୱତ୍ତତି, ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତଂ ଜୀୱିତଂ ନ ପୱତ୍ତଯତି, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଅଭାୱା ଠପଯିତବ୍ବାନଂ ଚେତସିକାନଞ୍ଚ ଅଭାୱା, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚେତସିକେ ନ ଠପେତି ସଯଂ ଭିଜ୍ଜମାନତ୍ତା, ୱଟ୍ଟିସ୍ନେହୋ ଖୀଯମାନୋ ପଦୀପସିଖଂ ନ କରୋତି ଯଥା।

ସୋମ୍ମଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ମୁଦୁଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ସୀତଲଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱା।

କାଯୋତି ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ଇମେ ଖନ୍ଧା ଗହିତା।

ନିମ୍ମଦ୍ଦନରସାତି ନିମ୍ମଦ୍ଦନକିଚ୍ଚା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅୱୂପସମତାଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଆଦିଗ୍ଗହଣେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଚେତସିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ତତିୟୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଚେତସିକୱିଭାଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮୯।ସବ୍ବେଚେତସିକା ୱୁତ୍ତା, ବୁଦ୍ଧେନାଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା ଯେ ସବ୍ବେ ଚେତସିକା ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା ବୁଦ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତା, ତେ ସବ୍ବେ ଚେତସିକା ନାମସାମଞ୍ଞତୋ ନାମସମାନଭାୱେନ ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସଭୱନ୍ତି ତେ, ଅନୋତ୍ତପ୍ପପରିୟୋସାନା ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସ ଭୱନ୍ତି।

୯୦-୯୨।ଚତୁପଞ୍ଞାସଧା କାମେ, ରୂପେ ପଞ୍ଚଦସେରିତା କାମେ କାମାୱଚରେ ଚତୁପଞ୍ଞାସ ଚିତ୍ତାନି ଈରିତା। ରୂପେ ରୂପାୱଚରେ ପଞ୍ଚଦସ ଚିତ୍ତାନି ଈରିତା ଭୱନ୍ତି। ଦ୍ୱାଦସାରୂପେ ଅରୂପାୱଚରେ ଦ୍ୱାଦସ ଚିତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। ଚତ୍ତାଲୀସ ମନାସୱା ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନି ଚତ୍ତାଲୀସ ଭୱନ୍ତି, ଏକୱୀସସତଂ ସବ୍ବେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସମାସତୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ଏକୱୀସସତଂ ହୋତି। ଏତେସୁ ତେସମୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଇତୋ ପରଂ ଏତେସୁ ମୟା ୱୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ତେସଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଏକଂ ଏକଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାଟୱତ୍ଥାୟ ଅହଂ ପୱକ୍ଖାମି ଦେସିସ୍ସାମି।

୯୩।ଏକଗ୍ଗତା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ମନକ୍କାରୋ ମନସିକାରୋ ଜୀୱିତଂ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ଏତେ ଅଟ୍ଠ ଚେତସିକା ଅୱିନିବ୍ଭୋଗା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ ଅୱିଗତା ଏକୁପ୍ପାଦା ସମାନୁପ୍ପାଦା ସହକ୍ଖୟା ସହୱୟା।

୯୪।ଫସ୍ସୋ ଚ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା, ଚେତନା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଏକଗ୍ଗତା ମନକ୍କାରୋ ଇମେ ଚେତସିକା ସବ୍ବସାଧାରଣା ସବ୍ବଚିତ୍ତେହି ସାଧାରଣା, ସବ୍ବଚିତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣା ୱା।

୯୫।ୱିତକ୍କୋ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସ-ଚିତ୍ତେସୁ ସମୁଦୀରିତୋ। ଚାରୋ ଛସଟ୍ଠିଚିତ୍ତେସୁ ୱିତକ୍କୋ ତାୱ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଜିତକାମାୱଚରେସୁ ଚେୱ ଏକାଦସସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୁ ଭଗୱତା ସମୁଦୀରିତୋ। ୱିଚାରୋ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଜିତକାମାୱଚରଚିତ୍ତେସୁ ଏକାଦସସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେସୁ ଚ ଏକାଦସସୁ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ଛସଟ୍ଠିଚିତ୍ତେସୁ ଜାୟତି। ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ସଂସୟୋ ନତ୍ଥି।

୯୬।ଏକପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୁ, ପୀତି ତେସଟ୍ଠିୟା ସୁଖଂ ପୀତିଦୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାସହଗତକାୟୱିଞ୍ଞାଣଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱଜ୍ଜିତେସୁ ଏକପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୁ ଜାୟତି। ସୁଖଂ ଦୋମନସ୍ସଦୁକ୍ଖୁପେକ୍ଖାସହଗତୱଜ୍ଜିତେସୁ ତେସଟ୍ଠିଚିତ୍ତେସୁ ଜାୟତି। ଉପେକ୍ଖା ସୋମନସ୍ସସୁଖଦୁକ୍ଖସହଗତୱଜ୍ଜିତେସୁ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୁ ଜାୟତି। ଦୁକ୍ଖଂ ଅକୁସଲୱିପାକକାୟୱିଞ୍ଞାଣପଟିଘସହଗତେସୁ ତୀସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଜାୟତି।

୯୭।ହୋତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଚିତ୍ତେସୁ, ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପନ ଦୋମନସ୍ସଦୁକ୍ଖସୁଖୁପେକ୍ଖାସହଗତୱଜ୍ଜିତେସୁ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଚିତ୍ତେସୁ ଜାୟତି। ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପନେକସ୍ମିଂ ଅକୁସଲୱିପାକେ କାୟୱିଞ୍ଞାଣେ ଜାୟତି। ତଥେକମ୍ହି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ତଥା ଏକସ୍ମିଂ ପୁଞ୍ଞପାକେ କାୟୱିଞ୍ଞାଣେ ହୋତି।

୯୮।ପଞ୍ଚୁତ୍ତରସତେ ଚିତ୍ତେ, ୱୀରିୟଂ ଆହ ନାୟକୋ ଜିନୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣୱଜ୍ଜିତେ ପଞ୍ଚୁତ୍ତରସତେ ଚିତ୍ତେ ୱୀରିୟଂ ଆହ କଥେସି। ଚତୁତ୍ତରସତେ ଚିତ୍ତେ, ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟମବ୍ରୱି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନୱଜ୍ଜିତେ ଚତୁତ୍ତରସତେ ଚିତ୍ତେ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅୱୋଚ।

୯୯।ସବ୍ବାହେତୁକଚିତ୍ତାନି, ଠପେତ୍ୱା ଚେକହେତୁକେ ସବ୍ବାନି ଅଟ୍ଠାରସ ଅହେତୁକଚିତ୍ତାନି ଏକହେତୁକଚିତ୍ତଦ୍ୱୟଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ସେସସ୍ମିଂ ଏକୁତ୍ତରସତେ ଚିତ୍ତେ ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଉଦ୍ଦିସେ ପଣ୍ଡିତୋ କଥେୟ୍ୟ।

୧୦୦।ଠପେତ୍ୱାଦସ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିକେ ଦସ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟୁତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସସ୍ମିଂ ଦସୁତ୍ତରସତେ ଚିତ୍ତେ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ଭଗୱତା ଉଦୀରିତୋ।

୧୦୧-୨। ସଦ୍ଧା ସତି ହିରୀ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତଂ ଛ ୟୁଗଳା ଚ ଇତି ଇମେ ଏକୂନୱୀସତି ଧମ୍ମା ନିୟତା ହୁତ୍ୱା ଏକନୱୁତିୟା ଚିତ୍ତେ ଜାୟନ୍ତି। ଏକୂନୱୀସତି ଧମ୍ମା ଅହେତୁକେସୁ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଅପୁଞ୍ଞେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଅକୁସଲେସୁ ନ ଜାୟରେ ନ ଜାୟନ୍ତି।

୧୦୩।ଏକୂନାସୀତିଯା ଚିତ୍ତେ, ପଞ୍ଚଞ୍ଚା ଜାଯତି ସଦ୍ଦା ପଞ୍ଚଞ୍ଚା
ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲଅଟ୍ଠାରସଅହେତୁକମହାକୁସଲଞ୍ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମହାୱିପାକଞ୍ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମହାକିରିଯାଞ୍ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୱଜ୍ଜିତେ ଏକୂନାସୀତିଯା ଚିତ୍ତେ ଜାଯତି। ଅଟ୍ଠୱୀସତିଯା ଚିତ୍ତେ, କରୁଣାମୁଦିତା ସିଯୁଂ କରୁଣାମୁଦିତା ଅଟ୍ଠସୁ ମହାକୁସଲେସୁ, ଅଟ୍ଠସୁ ମହାକିରିଯାସୁ, ରୂପାୱଚରପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନୱଜ୍ଜିତେସୁ ଦ୍ୱାଦସରୂପାୱଚରେସୁ ଚାତି ଅଟ୍ଠୱୀସତିଯା ଚିତ୍ତେସୁ ସିଯୁଂ ଭୱେୟ୍ୟୁଂ।

୧୦୪।କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞେସୁ, ସଦ୍ଦଲୋକୁତ୍ତରେସୁ ଚ କାମାୱଚରମହାକୁସଲେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ସଦ୍ଦେସୁ ଲୋକୁତ୍ତରେସୁ ଚାତି ସହ ଅଟ୍ଠକେ ଚତ୍ତାଲୀସୱିଧେ ଚିତ୍ତେ ୱିରତିତ୍ତଯଂ ହୋତି।

୧୦୫। ସଦ୍ଧା ସତି ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ଅଲୋଭାଦିତ୍ତଯମ୍ପି ଚ ଯୁଗଳଆନି ଛ ଚ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ କରୁଣାମୁଦିତାପି ଚ।

୧୦୬। ତଥା ତିସ୍ସୋ ୱିରତିଯୋ ସବ୍ବେ ତେ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଧମ୍ମା ମହାକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତଅବ୍ଯାକତଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି କୁସଲେନ ସବ୍ବେସୁଯେୱ ଧମ୍ମେସୁ ଛେକେନ ୱିଜିତଙ୍ଗଣେନ ପକାସିତା।

୧୦୭।ଅହିରୀକଂଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ, ମୋହୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚମେୱ ଚାତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ନିଯତା ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସାପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତେସୁଯେୱ ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁଯେୱ ଜାଯରେ ଜାଯନ୍ତି।

୧୦୮-୯।ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ଚ ମୋହୋ ଚ, ମାନୋ ଦିଟ୍ଠି ଚ ସଂସଯୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ମିଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଥିନଂ ମଚ୍ଛରିଯମ୍ପି ଚ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ଇସ୍ସା ଚ ଦୋମନସ୍ସକଂ ଏତେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଅକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଏକନ୍ତେନ ମହେସିନା ୱିଜିତଙ୍ଗଣୱିଗତମଲେନ ୱୁତ୍ତା।

୧୧୦। ଲୋଭୋ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭମୂଲେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଭଗୱତା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଦିଟ୍ଠି ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତା। ମାନୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଗାହୂପଓାଦସ୍ପଭିନ୍ଦନେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଦୋସୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଏୱ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ମୁନିନ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ।

୧୧୧। ଇସ୍ସାମଚ୍ଛେରକୁକ୍କୁଚ୍ଚା ଦ୍ୱୀସୁ ଦୋସମୂଲେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଜାଯନ୍ତି, ନୋ ସହ ସହ ନୋ ଜାଯନ୍ତି, ଏକେକୋୱ ଜାଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପନେକସ୍ମିଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପନ ଏକସ୍ମିଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଚିତ୍ତେ ଜାଯତି। ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପଞ୍ଚସୁ ସସଙ୍ଖାରିକଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଜାଯତି।

୧୧୨-୩।ଫସ୍ସୋ ଚ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା, ଚେତନା ଜୀୱିତଂ ମନୋ ୱିତକ୍କୋ ଚ ୱିଚାରୋ ଚ ପୀତି ୱୀରିଯଂ ସମାଧି ଚ ଛନ୍ଦୋ ତେୱାଧିମୋକ୍ଖୋ ଚ ମନସିକାରୋ ଚ ଚୁଦ୍ଦସ ଧମ୍ମା କୁସଲା ଚ କୁସଲଚେତସିକା ଚ ହୋନ୍ତି। ଅକୁସଲା ଚେୱ ଅକୁସଲଚେତସିକା ଚେୱ ଅବ୍ଯାକତାପି ଚ ଅବ୍ଯାକତଚେତସିକା ଚ ହୋନ୍ତି।

୧୧୪।ଏକୂନତିଂସଚିତ୍ତେସୁ, ଝାନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ମତଂ ଚତୂସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତାକୁସଲେସୁ, ଦ୍ୱାଦସସୁ
ସୋମନସ୍ସସହଗତମହାକୁସଲମହାୱିପାକମହାକିରିଯଚିତ୍ତେସୁ, ସୁଖସନ୍ତୀରଣହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତେସୁ , ତୀସୁ ରୂପପଠମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେସୁ, ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋକୁତ୍ତରପଠମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ଏକୂନତିଂସଚିତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ପଞ୍ଚାୱଯୱଝାନଯୁତ୍ତଂ ଝାନଂ ସୁଗତେନ ମତଂ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଚତ୍ତାରି ଲୋଭମୂଲାନି ଚ ଦ୍ୱେ ଦୋସମୂଲାନି ଚ ଦ୍ୱେ ମୋହମୂଲାନି ଚ ମନୋଧାତୁତ୍ତିକଞ୍ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ତିସ୍ସୋ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ଚ ଦ୍ୱାଦସୁପେକ୍ଖାସହଗତାନି ମହାକୁସଲମହାୱିପାକକିରିଯଚିତ୍ତାନି ତୀଣି ରୂପଦୁତିଯଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରଦୁତିଯଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାନି ଚାତି ସତ୍ତତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଚତୁଝାନଙ୍ଗଯୁତ୍ତାନି ଚତୁଝାନାୱଯୱଯୁତ୍ତାନି ଇତି ଏୱଂ ନିଦ୍ଦିସେ କଥେୟ୍ୟ।

୧୧୫।ଏକାଦସୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ, ତିୱଙ୍ଗିକମୁଦୀରିତଂ ତୀଣି ରୂପାୱଚରତତିଯଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାନି, ଅଟ୍ଠଲୋକୁତ୍ତରତତିଯଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାନି ଚାତି ଏକାଦସୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ତିୱଙ୍ଗିକଂ ତିଅୱଯୱଝାନଯୁତ୍ତଂ, ଛ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାନି, ଦ୍ୱାଦସାରୂପାୱଚରଚିତ୍ତାନି, ସୋଳସ ଲୋକୁତ୍ତରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାନି ଚାତି ଚତୁତିଂସୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ ଦ୍ୱିଅୱଯୱଝାନଯୁତ୍ତଂ ଉଦୀରିତଂ ଜିନେନ ଈରିତଂ।

୧୧୬।ସଭାୱେନାୱିତକ୍କେସୁ, ଝାନଙ୍ଗାନି ନ ଉଦ୍ଧରେ ସଭାୱେନ ପକତିଯା ଅୱିତକ୍କେସୁ ୱିତକ୍କୱିରହିତେସୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଝାନଙ୍ଗାନି ଝାନାୱଯୱାନି ଜିନୋ ନ ଉଦ୍ଧରେ। ଅଯମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାଯୋ – ଅଞ୍ଜେତ୍ଥ ୱିତକ୍କୋ ଝାନଚିତ୍ତେନ ୱିପ୍ପହୀନୋ ଭାସିତୋ, ଇମେସୁ ପନ ନେୱ ଝାନଚିତ୍ତେନ ପହୀନା, ପକତିଯା ୱିତକ୍କୱିରହିତାନି ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ସବ୍ବାହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ମଗ୍ଗାୱଯୱାନି ଜିନୋ ନ ଉଦ୍ଧରେ ନ ଦେସେୟ୍ୟ।

୧୧୭।ବୁଧୋ ଜିନୋ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ମନୋଧାତୁତ୍ତିକେ ଚ ତୀସୁ ସନ୍ତୀରଣେସୁ ଚାତି ସୋଳସଚିତ୍ତେସୁ ତୀଣିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱଦେ କଥେଯ୍ଯ। ଏକସ୍ମିଂ ପନ ଚତ୍ତାରି ଏକସ୍ମିଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଚିତ୍ତେ ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ହୋନ୍ତି, ଏକାଦସସୁ ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୱଜ୍ଜିତେସୁ ହସିତୁପ୍ପାଦେ ଚେୱ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଚିତ୍ତେ ଚାତି ତେରସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ବୁଧୋ ଭଗୱା ଉଦ୍ଧରେ ଉଦ୍ଧରେଯ୍ଯ।

୧୧୮।ସତ୍ତ ଦ୍ୱାଦସଚିତ୍ତେସୁ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଜିନୋବ୍ରୱି, ଜିନୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲମହାୱିପାକମହାକିରିଯାସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱାଦସଚିତ୍ତେସୁ ସତ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅବ୍ରୱି, କଥେସି, ଏକେନୂନେସୁ ଅଟ୍ଠେୱ, ଚତ୍ତାଲୀସମନେସୁ ଚ ଜିନୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲମହାୱିପାକମହାକିରିଯାସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ, ପଞ୍ଚଦସସୁ ରୂପେସୁ, ଦ୍ୱାଦସସୁ ଅରୂପେସୁ ଚାତି ଏକେନୂନେସୁ ଚତ୍ତାଲୀସମନେସୁ ଅଟ୍ଠେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅବ୍ରୱି।

୧୧୯।ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେସୁ ନୱକଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନୱକଂ ନାଯକୋ ଅବ୍ରୱି କଥେସି। ଏୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯୋଗୋପି, ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିଭାୱିନା ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଚିତ୍ତେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯୋଗୋ ୱିଭାୱିନା ୱିସେସେନ ପଞ୍ଞଂ ଭାୱେତୁଂ ପକାସେତୁଂ ସୀଲମେତସ୍ସାତି ୱିଭାୱୀ, ତେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୨୦।ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ନାମେହ, ଅଟ୍ଠାରସ ଅହେତୁକା ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠାରସ ଅହେତୁକା ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗୋ ଏତେସୂତି ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ନାମ, ଝାନଙ୍ଗାନି ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଝାନଙ୍ଗାନିପି ନ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି।

୧୨୧।ଏକଂ ଚିତ୍ତଂ ଦୁମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ଏକଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଚିତ୍ତଂ ଦୁମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ଦୁମଗ୍ଗାୱଯୱଂ, ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଚ ଦ୍ୱୀସୁ ପଟିଘଯୁତ୍ତେସୁ ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଯୁତ୍ତେସୁ ଚାତି ସତ୍ତସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଚ ତିମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ତିମଗ୍ଗାୱଯୱାନି ହୋନ୍ତି। ଚତ୍ତାଲୀସାଯଚିତ୍ତେସୁ, ମଗ୍ଗୋ ସୋ ଚତୁରଙ୍ଗିକୋ ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାକୁସଲେସୁ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲମହାୱିପାକମହାକିରିଯାସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଚ ରୂପାୱଚରଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ରୂପାୱଚରେସୁ, ଦ୍ୱାଦସସୁ ଅରୂପାୱଚରେସୁ ଚାତି ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଚିତ୍ତେସୁ ଚତୁରଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଚତୁରାୱଯୱୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି।

୧୨୨।ପଞ୍ଚଦ୍ଦସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ, ମଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ମତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲମହାୱିପାକମହାକିରିଯାସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ, ତୀସୁ ରୂପପଠମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ପଞ୍ଚଦ୍ଦସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ପଞ୍ଚାୱଯୱୋ ମଗ୍ଗୋ ଭଗୱତା ମତୋ। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗୋ ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋପି ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗୋ ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋ ସତ୍ତାୱଯୱୋ ହୋତି।

୧୨୩।ମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗଫଲୱସେନ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ଅଟ୍ଠାୱଯୱୋ ହୋତି। ଇତି ପରିସମାପନେ। ତୁ ପଦପୂରଣେ। ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସବ୍ବଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ମଗ୍ଗାୱଯୱାନି ଧୀରୋ ଉଦ୍ଧରେଯ୍ଯ, ଦେସେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨୪।ବଲାନି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିଚିତ୍ତେସୁ ହସିତୁପ୍ପାଦୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଦ୍ୱେ ବଲାନି ହୋନ୍ତି । ଏକସ୍ମିଂ ତୀଣି ଦୀପଯେ ଏକସ୍ମିଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୁତ୍ତେ ତୀଣି ବଲାନି ଧୀରୋ ଦୀପଯେ ପକାସେଯ୍ଯ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୁତ୍ତତୋ ସେସେସୁ ଏକାଦସସୁ ଅକୁସଲେସୁ ଚତ୍ତାରି ବଲାନି ହୋନ୍ତି। ଛ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲମହାୱିପାକମହାକିରିଯାସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଛ ବଲାନି ହୋନ୍ତୀତି ଧୀରୋ ନିଦ୍ଦିସେ କଥେଯ୍ଯ।

୧୨୫।ଏକୂନାସୀତିଯାସତ୍ତ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲମହାୱିପାକମହାକିରିଯାସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ କାମାୱଚରଚିତ୍ତେସୁ, ସତ୍ତୱୀସତିଯା ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତେସୁ, ଚତ୍ତାଲୀସଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ଏକୂନାସୀତିଯା ଚିତ୍ତେସୁ ସତ୍ତ ବଲାନି ହୋନ୍ତି। ସୋଳସେୱାବଲାନି ତୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚ ତିସ୍ସୋ ମନୋଧାତୁଯୋ ଚ ତୀଣି ସନ୍ତୀରଣାନି ଚାତି ସୋଳସ ଏୱ ଚିତ୍ତାନି ଅବଲାନି ବଲୱିରହିତାନି ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଚିତ୍ତଂ ସବଲଂ ବଲେନ ସହଗତଂ ଅବଲମ୍ପି ଚ ବଲୱିରହିତଞ୍ଚାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ ଧୀରେନ ୱିଜାନିତବ୍ବଂ।

୧୨୬।ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗବଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଚିତ୍ତେସୁ ଜାଯନ୍ତି ହି ଯେସୁ ଯାନି ଯେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଯାନି ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗବଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଜାଯନ୍ତି, ମଯା ସମାସେନ ସମୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅସଂସଟ୍ଠଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ସବ୍ବାନିପି ତାନି ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗବଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମାସେନ ସଙ୍ଖେପେନ ମଯା ବୁଦ୍ଧଦତ୍ତାଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତାନି କଥିତାନି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଚେତସିକୱିଭାଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୪। ଚତୁତ୍ଥୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଏକୱିଧାଦିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨୭।

ଇତୋପରଂ ପୱକ୍ଖାମି, ନଯମେକୱିଧାଦିକଂ;

ଆଭିଧମ୍ମିକଭିକ୍ଖୂନଂ, ବୁଦ୍ଧିଯା ପନ ୱୁଦ୍ଧିଯା।

ଅହଂ ଇତୋ ପରଂ ଇତୋ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପରଂ ଏକୱିଧାଦିକଂ ନଯଂ ଆଭିଧମ୍ମିକଭିକ୍ଖୂନଂ ବୁଦ୍ଧିଯା ୱୁଦ୍ଧତ୍ଥାଯ ପୱକ୍ଖାମି ଦେସେସ୍ସାମି।

୧୨୮ ।ସବ୍ବମେକୱିଧଂଚିତ୍ତଂ, ୱିଜାନନସଭାୱତୋ ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଜାନନସଭାୱତୋ ଏକୱିଧଂ, ଦୁୱିଧଞ୍ଚ ଭୱେ ଚିତ୍ତଂ ଅହେତୁକସହେତୁକତୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଦୁୱିଧଂ ଭୱେଯ୍ଯ।

୧୨୯ ।ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞୱିପାକା ହି, କାମେ ଦସ ଚ ପଞ୍ଚ ଚ ହି ସବ୍ବଂ କାମେ କାମାୱଚରେ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକା ଦସ ପଞ୍ଚ ଚ କିରିଯା ତିସ୍ସୋ ଇତି ସବ୍ବେ ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅହେତୁକା।

୧୩୦। ଅହେତୁକତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦତୋ ସେସା ଏକସତ୍ତତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସହେତୁକାତି ସହେତୁକା ନାମାତି ମହେସିନା ତାଦିନା ଅୱିପରୀତସଭାୱେନ ହେତୁୱାଦିନା ପଚ୍ଚଯୱାଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

୧୩୧ ।ସୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକତୋ ସୱତ୍ଥୁକଅୱତ୍ଥୁକୱସେନ ତଥା ଉଭଯୱସେନ ସୱତ୍ଥୁକୱସେନ, ଅୱତ୍ଥୁକୱସେନ ଚ ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଚ ମାନସଂ ତିୱିଧଂ ହୋତି।

୧୩୨-୪ ।ସବ୍ବୋ କାମୱିପାକୋ ଚ, ରୂପେ ପଞ୍ଚଦସାପି ଚ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଆଦିମଗ୍ଗୋ ପଠମମଗ୍ଗୋ ହସିତୁପ୍ପାଦୋ ମନୋଧାତୁକିରିଯାପି ଚ ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯଞ୍ଚାପି ତେଚତ୍ତାଲୀସ ମାନସା ୱିନା ୱତ୍ଥୁଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏକନ୍ତେନ ସୱତ୍ଥୁକା ନାମ। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକା ଚ ଏକନ୍ତେନ ଅୱତ୍ଥୁକା, ମଯା ୱୁତ୍ତତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦତୋ ସେସାନି ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ଉଭଯଥା ସୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକୱସେନ ସିଯୁଂ।

୧୩୫ ।ଏକେକାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ, ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣମେୱ ଚ ଚିତ୍ତଂ ଛଳଆରମ୍ମଣକଞ୍ଚେତି ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନାପି ତିୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ସିଯା।

୧୩୬-୮ ।ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚ, ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଚ ଅଭିଞ୍ଞାମାନସଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ମହଗ୍ଗତଞ୍ଚେୱାତି ତେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ପନ ଏକେକାରମ୍ମଣା ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା ଧୀରେନ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତେ ମନୋଧାତୁତ୍ତଯଂ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣଂ ଈରିତଂ ଭଗୱତା। ମଯା ୱୁତ୍ତଚିତ୍ତତୋ ସେସାନି ତେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ଛଳଆରମ୍ମଣିକାନି ମତାନି ସତ୍ଥୁନା, ତଥା ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ କୁସଲାକୁସଲାଦିତୋ ତିୱିଧଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅବ୍ଯାକତଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

୧୩୯। ଅହେତୁକଂ ଚିତ୍ତଂ ଏକହେତୁକଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ଦ୍ୱିହେତୁକଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ତିହେତୁକଞ୍ଚ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ଚିତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱିଭାୱିନା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ।

୧୪୦-୨। ହେଟ୍ଠା ମଯାପି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅହେତୁକା, ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସଂଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏକହେତୁକଂ ଏୱଂ ଉଦୀରିତଂ ଭଗୱତା। କାମେ କାମାୱଚରେ ପୁଞ୍ଞୱିପାକକ୍ରିଯତୋ କୁସଲୱସେନ ଚ ୱିପାକୱସେନ ଚ କିରିଯାୱସେନ ଚ ଦ୍ୱାଦସଧା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅକୁସଲା ଚ ଦସଧା ଚାତି ବାୱୀସତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଦୁହେତୁକା। କାମେ କାମାୱଚରେ ପୁଞ୍ଞୱିପାକକ୍ରିଯତୋ ପୁଞ୍ଞୱସେନ ଚ ୱିପାକୱସେନ ଚ କିରିଯାୱସେନ ଚ ଦ୍ୱାଦସଧା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା। ସବ୍ବଂ ମହଗ୍ଗତଞ୍ଚେୱ ଅପ୍ପମାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଞ୍ଚ ତିହେତୁକଂ।

୧୪୩-୫୦ ।ରୂପୀରିଯାପଥୱିଞ୍ଞତ୍ତି-ଜନକାଜନକାଦିତୋତି ରୂପୈରିଯାପଥୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକୱସେନ ରୂପୈରିଯାପଥଜନକୱସେନ ଚ

ରୂପଜନକଓସେନ ଚ ତିକିଚ୍ଚାଜନକଓସେନ ଚାତିଆଦୀହି ପକାରେହି ସଙ୍ଖଂ ଚିତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲା, କାମଧାତୁଯା କୁସଲା, ତଥା କାମେ ଦସ କିରିଯା, ଅଭିଞ୍ଞାମାନସଂ ଦ୍ୱଯଂ, ଇମେ ବାତ୍ତିଂସ ମାନସା ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେନ୍ତି, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନଯନ୍ତି। କୁସଲା ମହଗ୍ଗତମାନସା କିରିଯା ଚ ମହଗ୍ଗତମାନସା, ଅଟ୍ଠ ଅନାସଓଚିତ୍ତାନି, ଛବ୍ବୀସତି ଚ ମାନସା ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେନ୍ତି। ଚୋପନଂ ନ ପାପେନ୍ତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନ ଜନଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଦୁକିଚ୍ଚନିଯତା , ଦସ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱୀସୁ ଭୂମୀସୁ ୱିପାକା ମନୋଧାତୁଦ୍ୱଯସନ୍ତୀରଣତ୍ତଯମହାୱିପାକରୂପୱିପାକାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠାରସ ପାକା ମନୋଧାତୁ କିରିଯା ଚେୱାତି ଇମାନି ଏକୂନୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ଇତରଦ୍ୱଯଂ ନ କରୋନ୍ତି, ପୁନ ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ପଠମଂ ''ଦସ ୱିଞ୍ଞାଣେ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ପୁନା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଅରୂପୀସୁ ୱିପାକା ଚ ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଅରହତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଇମେ ସୋଳସ ମାନସା ତିକିଚ୍ଚାନି ନ କରୋନ୍ତି।

୧୫୧।ଏକଦ୍ୱିତିଚତୁଟ୍ଠାନ-ପଞ୍ଚଟ୍ଠାନପ୍ପଭେଦତୋ ଏକକିଚ୍ଚଦ୍ୱିକିଚ୍ଚତିକିଚ୍ଚଚତୁକିଚ୍ଚପଞ୍ଚକିଚ୍ଚଭେଦେନ ପଞ୍ଚଧା ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଚପକାରଂ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଚନିମ୍ମଲଲୋଚନୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଅକ୍ଖାସି କଥେସି।

୧୫୨।

କୁସଲାକୁସଲା ସବ୍ବେ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ମହାକ୍ରିଯା;

ମହଗ୍ଗତା କ୍ରିଯା ଚେୱ, ଚତ୍ତାରୋ ଫଲମାନସା।

୧୫୩।ସବ୍ବେୱ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଜୱନଟ୍ଠାନତୋଯେୱ ଜୱନକିଚ୍ଚୱସେନେୱ ଏକଟ୍ଠାନେ ଏକକିଚ୍ଚେ ନିପ୍ପପଞ୍ଚେନ ସଦ୍ଧୁନା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱିରହିତେନ ସଦ୍ଧୁନା ନିଯାମିତା କଥିତା।

୧୫୪।ପୁନ ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଦସ୍ସନେ ସୱନେ ତଥା ଘାଯନେ ସାଯନଟ୍ଠାନେ ଫୁସନେ ପଟିପାଟିଯା ସଦ୍ଧୁନା ନିଯାମିତା।

୧୫୫। ମନୋଧାତୁତ୍ତିକଂ ଆୱଜ୍ଜନେ ପଟିଚ୍ଛନେ, ଏତେ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଏକଟ୍ଠାନିକତଂ ଏକକିଚ୍ଚଭାୱଂ ଗତା ପତ୍ତା ଭୱନ୍ତି।

୧୫୬-୮। ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯଂ ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନିକଂ ନାମ ଉଦୀରିତଂ ଭଗୱତା, ସୋମନସ୍ସଯୁତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣଂ ସିଯା। ଛଦ୍ୱାରେ ତଦାଲମ୍ବଣଞ୍ଚ ବଲୱାରମ୍ମଣେ ଅତିମହନ୍ତାରମ୍ମଣେ ସତି ସିଯା , ତଥା ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ହୋତି। ମନୋଦ୍ୱାରେସୁ ପନ ସବ୍ବେସଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ହୋତି, ଇଦଂ ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯଂ ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନିକଂ ନାମ ହୋତି।

୧୫୯। ପଟିସନ୍ଧିଯା ଠାନତୋ ପଟିସନ୍ଧିଯା କିଚ୍ଚୱସେନ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଠାନତୋ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ କିଚ୍ଚୱସେନ ଚୁତିଯା ଠାନତୋ ଚୁତିଯା କିଚ୍ଚୱସେନ ତେ ମହଗ୍ଗତୱିପାକା ନୱ ତିଟ୍ଠାନିକା ତିକିଚ୍ଚାତି ମୁନିନା ମତା।

୧୬୦-୩।ଅଟ୍ଠ କାମା ମହାପାକା, ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗତୋ ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣତୋ ଚେୱ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ଏୱ ଚୁତିଟ୍ଠାନୱସେନ ଚ ଅଟ୍ଠ ଚିତ୍ତାନି ଚତୁଟ୍ଠାନିକଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ନିଦ୍ଦିସେ, କୁସଲାକୁସଲପାକୋପେକ୍ଖାସହଗତଦ୍ୱଯଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣଂ ଭୱେ, ଛଦ୍ୱାରିକେସୁପି ବଲୱାରମ୍ମଣେ ସତି ତଦାରମ୍ମଣତା ସିଯା। ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗାନଂ ଠାନୱସେନ ଚ ଚୁତିଟ୍ଠାନୱସେନ ଚ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯଂ ପଞ୍ଚଟ୍ଠାନିକଚିତ୍ତଂ ନାମାତି ଉଦୀରିତଂ ମୁନିନା।

୧୬୪।ପଞ୍ଚକିଚ୍ଚଂ ଦ୍ୱଯଂ ଚିତ୍ତଂ, ଅଟ୍ଠକଂ ପନ ଚତୁକିଚ୍ଚଂ, ନୱକଂ ତିକିଚ୍ଚଂ, ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଦ୍ୱିକିଚ୍ଚା, ଇମେସଂ ଇମେହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେହି ସେସଂ ଏକକଂ କିଚ୍ଚଂ।

୧୬୫।

ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚେୱ, ଦସ୍ସନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ;

ସନ୍ତୀରଣଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ, ଜୱନଂ ଭୱତି ସତ୍ତମଂ।

୧୬୬।ଛବ୍ବିଧଂ ହୋତି ତଂ ଛନ୍ନଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଛନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାଯମନୋଵିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଭେଦତୋ ଛବ୍ବିଧଂ ହୋତି, ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାଯମନୋଧାତୁମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଵସେନ ଚିତ୍ତଂ ସତ୍ତଧା ହୋତି।

୧୬୭।ଏକେକାରମ୍ମଣଂ ଛକ୍କଂ, ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣଭେଦତୋ ଛଠଆରମ୍ମଣତୋ ଚେଵ ଛଠଆରମ୍ମଣଚିତ୍ତଵସେନ ମନୋ ଚିତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠଵିଧଂ ହୋତି।

୧୬୮।ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଦ୍ଵେପଞ୍ଚଵିଞ୍ଞାଣା ଏକେକଗୋଚରା ହୋନ୍ତି, ଦ୍ଵେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ରୂପାରମ୍ମଣିକା, ଦ୍ଵେ ଦ୍ଵେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସଦ୍ଦାଦିଗୋଚରା।

୧୬୯। ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଵିଵଜ୍ଜିତଂ ସବ୍ବଂ ମହଗ୍ଗତଂ, ସବ୍ବଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ ଇତି ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଏକେକାରମ୍ମଣଂ ଭଵେ।

୧୭୦। ଇଦଂ ଛକ୍କଂ ଏକେକାରମ୍ମଣଂ ଵିଭାଵିନା ଞେଯ୍ୟଂ, ମନୋଧାତୁଦ୍ଵଯଂ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣିକଂ ନାମ ଭଵେ।

୧୭୧। କାମାଵଚରଚିତ୍ତାନି ଚତ୍ତାଲୀସଂ ତଥା ଏକେକଂ ସବ୍ବାନି ଅଭିଞ୍ଞାନି ଚ ଛଠଆରମ୍ମଣିକାନୀତି ଛଠଆରମ୍ମଣିକାନି ନାମ ପଣ୍ଡିତେନ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି।

୧୭୨। ସତ୍ତଵିଞ୍ଞାଣଧାତୂସୁ ପଚ୍ଛିମଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଞ୍ଚ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଵସେନ ତିଧା କତ୍ଵା ନଵଵିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୭୩। ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଭେଦୋ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞଵସେନେଵ ଵିପାକକିରିଯଭେଦତୋ ଛସତ୍ତତିଵିଧୋ ହୋତି।

୧୭୪। ମନୋଧାତୁଂ ଵିପାକକିରିଯଭେଦତୋ ଦ୍ଵିଧା କତ୍ଵା ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତେହି ନଵଧା ଚିତ୍ତେହି ମାନସଂ ଦସଧା ହୋତି।

୧୭୫।ପଚ୍ଛିମଂ ଧାତୁଦ୍ଵଯଂ ମନୋଧାତୁମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ଵଯଂ, ମନୋଧାତୁଂ କୁସଲଵିପାକଅକୁସଲଵିପାକକିରିଯାଵସେନ ତିଧା କତ୍ଵା, ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଞ୍ଚ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଵସେନ ତିଵିଧା କତ୍ଵା ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାଯଵିଞ୍ଞାଣେହି ସହ ଚିତ୍ତଂ ଏକାଦସଵିଧଂ ହୋତି, ଇତି ଇଦଂ ଵଚନଂ ପଣ୍ଡିତୋ ପରିଦୀପଯେ।

୧୭୬। ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲାଦିତୋ କୁସଲାକୁସଲଵିପାକକିରିଯାଵସେନ ଚତୁଧା ଵିଭଜିତ୍ଵାନ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାଯଵିଞ୍ଞାଣେହି ସହ ତିପ୍ପକାରାଯ ମନୋଧାତୁଯା ଚ ସହ ଦ୍ଵାଦସଧାପି ଧୀରୋ ଵଦେ।

୧୭୭-୯। ଚିତ୍ତଂ ଚୁଦ୍ଦସଟ୍ଠାନଭେଦେନ ଚୁଦ୍ଦସଧା ଭଵେ, ପଟିସନ୍ଧିଯା ଵସେନ ଚ ଭଵଙ୍ଗଵସେନ ଚ ଚୁତିଯା ଵସେନ ଚ ଆଵଜ୍ଜନସ୍ସ ଵସେନ ଚ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଦସ୍ସନାଦୀନଂ କିଚ୍ଚାନଂ ଵସେନ ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଚେତସୋ ଵସେନ ଚ ସନ୍ତୀରଣସ୍ସ ଵସେନ ଚ ଵୋଟ୍ଠବ୍ବନଜଵନାନଂ ଵସେନ ଚ, ଯଥା ଏଵଂ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତସ୍ସ ଵସେନ ଚାତି ଏଵଂ ଇମିନା ପକାରେନ ଠାନଭେଦତୋ କିଚ୍ଚଭେଦେନ ଚୁଦ୍ଦସଧା ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଇତି ଇଦଂ ଵଚନଂ ଧୀରୋ ପରିଦୀପଯେ ପରିଦୀପେଯ୍ୟ।

୧୮୦।ଭୂମିପୁଗ୍ଗଲନାନତ୍ତଵସେନ ଭୂମିନାନତ୍ତଵସେନ, ପୁଗ୍ଗଲନାନତ୍ତଵସେନ ଚ ଚିତ୍ତାନଂ ପଵତ୍ତିତୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ବହୁଧା ହୋତି, ଇତି ଵଚନଞ୍ଚ ଧୀରୋ ଵିଭାଵଯେ ପକାସେଯ୍ୟ।

୧୮୧।ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ମତିମା ଇମସ୍ମିଂ ଏକଵିଧାଦିନଯେ କୁସଲୋ ଛେକୋ ହୋତି, ଅଭିଧମ୍ମେ ପଵତ୍ତା ଅତ୍ଥା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ହତ୍ଥଗତା ହତ୍ଥପଵିଟ୍ଠା ଆମଲକା ଵିଯ ସୁଦ୍ଧମଣିକା ଵିଯ ହୋନ୍ତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାଵତାରଟୀକାଯ

ଏକଵିଧାଦିନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ପଞ୍ଚମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଭୂମିପୁଗ୍ଗଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୮୨।

ଇତୋ ପରଂ ପୱକ୍ଖାମି, ବୁଦ୍ଧିୱୁଦ୍ଧିକରଂ ନଯଂ;

ଚିତ୍ତାନଂ ଭୂମିସୁପ୍ପତ୍ତିଂ, ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଚ।

ଅହଂ ଇତୋ ପରଂ ବୁଦ୍ଧିୱୁଦ୍ଧିକରଂ ନଯଂ ମତିୱଦ୍ଧିକରଂ ନଯଂ ପୱକ୍ଖାମି ଦେସେସ୍ସାମି। ଚିତ୍ତାନଂ ଭୂମିସୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଚ ଭୂମୀସୁ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ, ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଭୂମୀସୁ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ପୱକ୍ଖାମି।

୧୮୩।ଦେୱାଚେୱ ମନୁସ୍ସା ଚ, ତିସ୍ସୋ ଚ ଅପାଯଭୂମିଯୋ ହୋନ୍ତି, ଗତିଯୋ ପଞ୍ଚ ତେସଂ ଦେୱମନୁସ୍ସତିରଚ୍ଛାନପେତନିରଯଗତୀନଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚ ଗତିଯୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସଙ୍ଖ୍ୟା ଦସ୍ସିତା ଭଗୱତା। ତଯୋ ଭୱା ପନ କାମରୂପାରୂପଭୱୱସେନ ତଯୋ ସଙ୍ଖ୍ୟା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତା।

୧୮୪-୫।ଭୂମିଯୋ ତତ୍ଥ ତିଂସେୱ, ତାସୁ ତିଂସେୱ ପୁଗ୍ଗଲା ତତ୍ଥ ତେସୁ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ତିଂସ ଏୱ ଭୂମିଯୋ ହୋନ୍ତି, ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ପୁଗ୍ଗଲା ତିଂସ ଏୱ ହୋନ୍ତି, ଏତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ସବ୍ବେ ଚ ପନ ପୁଗ୍ଗଲା ପଟିସନ୍ଧିକଚିତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଏକୂନୱୀସତି ହୋନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧି ଚ ନାମେସା ଏସା ପଟିସନ୍ଧି ଚ ନାମ ଦୁୱିଧା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ସମୁଦୀରିତା ସଙ୍ଖ୍ୟା କଥିତା।

୧୮୬। ଅଚିତ୍ତକା ପଟିସନ୍ଧି, ସଚିତ୍ତକା ପଟିସନ୍ଧି ଚ ଇତି ଦୁୱିଧା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ଅସଞ୍ଞିବ୍ରହ୍ମାନଂ ପଟିସନ୍ଧି ଅଚିତ୍ତକା ରୂପପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ସେସା ରୂପପଟିସନ୍ଧିତୋ ସେସା ସଚିତ୍ତକା ସଚିତ୍ତକପଟିସନ୍ଧି ଞେଯ୍ୟା ପଣ୍ଡିତେନ ଜାନିତବ୍ବା। ସା ପନ ସଚିତ୍ତକା ପଟିସନ୍ଧି ଏକୂନୱୀସତି ହୋତି।

୧୮୭।ପଟିସନ୍ଧିୱସେନେୱ ସଚିତ୍ତକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଏୱ ୱୀସତି ପୁଗ୍ଗଲା ହୋନ୍ତି। ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତାଧିକାରେ ଚିତ୍ତାଧିକାରତ୍ତା ଅଚିତ୍ତକପଟିସନ୍ଧି ରୂପପଟିସନ୍ଧି ନ ଚ ଉଦ୍ଧଟା ନ ଚ କଥିତା ମଯା।

୧୮୮।ଅହେତୁଦ୍ୱିତିହେତୂତି, ପୁଗ୍ଗଲା ତିୱିଧା ସିଯୁଂ ଅହେତୁକଦ୍ୱିହେତୁକତିହେତୁକା ଇତି ତିୱିଧା ତିପ୍ପକାରା ପୁଗ୍ଗଲା ସିଯୁଂ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ଅରିଯା ପନ ପୁଗ୍ଗଲା ଅଟ୍ଠ ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସବ୍ବେ ପୁଗ୍ଗଲା ଏକାଦସ ଈରିତା କଥିତା ଭଗୱତା।

୧୮୯।ଭୂମୀସୁ ତିଂସଭୂମୀସୁ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଏତେସଂ ପନ ସବ୍ବେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପଭେଦତୋ ଭୂମୀସୁ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଗଣ୍ହତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ମମ ୱଚନଂ ନିବୋଧଥ, ତୁମ୍ହେ ଜାନାଥ ସୁଣାଥ।

୧୯୦। ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ କତି ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି? ମେ ମଯ୍ହଂ ୱଦ ତାନି ଚିତ୍ତାନି ତ୍ୱଂ କଥେହି, ସବ୍ବାସୁ ଭୂମୀସୁ ଚୁଦ୍ଦସ ଏୱ ଚିତ୍ତାନି। ତଂ ଯଥା –

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଂ କାମପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ, ୱିଯୁତ୍ତାନି ଚ ଦିଟ୍ଠିଯା;

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହିତଞ୍ଚେୱ, ହୋନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଚୁଦ୍ଦସ।

୧୯୧।ସଦା ୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି, କାମେଯେୱ ଭୱେ ସିଯୁଂ ୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି କାମେଯେୱ ଭୱେ ସଦା ସବ୍ବସ୍ମିଂ କାଲେ ସିଯୁଂ ଭୱେଯ୍ୟୁନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

କାମେ ଅଟ୍ଠ ମହାପାକା, ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯମ୍ପି ଚ;

ତଥା ଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣତ୍ତଯଂ ପାକା ଅପୁଞ୍ଞଜା।

ଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱୟନ୍ତି କୁସଲୱିପାକଘାନାଦିଦ୍ୱୟଂ। ପାକା ଅପୁଞ୍ଞଜା ଅକୁସଲତୋ ଜାତା ଅହେତୁକା ସତ୍ତ ୱିପାକା। ପଞ୍ଚ ରୂପଭୱେଯେୱ ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି ରୂପଭୱେଯେୱ ଭୱନ୍ତି। ଚତ୍ତାରେୱ ଅରୂପିସୁ ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି ଅରୂପୀସୁଯେୱ ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ରୂପେୱ ରୂପପାକା ୱାରୁପ୍ପପାକା ଅରୂପିସୁ;

ନୱ ମହଗ୍ଗତା ପାକା, ରୂପାରୂପେୱ ଜାୟରେ।

୧୯୨। କାମରୂପଭୱେସ୍ୱେୱ ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି।

ତଂ ଯଥା –

ପୁଞ୍ଞରୂପାନି ପଞ୍ଚେୱ, ପୁଞ୍ଞଜଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ;

ଚକ୍ଖୁସୋତଦ୍ୱୟଂ ପୁଞ୍ଞପାକଂ ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱୟଂ।

ପୁଞ୍ଞପାକଂ ହସିତୁପ୍ପାଦମନୋଧାତୁକ୍ରିଯାପି ଚ;

ଅଟ୍ଠାରସାଦିମଗ୍ଗେନ, ପଞ୍ଚ ରୂପକ୍ରିଯାପି ଚ;

କାମରୂପଭୱେସ୍ୱେୱ, ଏତାନେୱ ସଦା ସିୟୁଂ।

ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି, ହୋନ୍ତି ତୀସୁ ଭୱେସୁପି ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ପଟିଘଦ୍ୱୟୱଜ୍ଜିତାନି , ଅପୁଞ୍ଞାନି ଦସେୱ ଚ;

ମହାପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକ୍ରିଯାନି ଚ।

ପୁଞ୍ଞାରୁପ୍ପାନି ଚତ୍ତାରି, ଆରୁପ୍ପକିରିଯାନି ଚ;

କନିଟ୍ଠମଗ୍ଗୱଜ୍ଜାନି, ସତ୍ତ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଚ;

ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି, ହୋନ୍ତି ତୀସୁ ଭୱେସୁପି।

୧୯୩।ଠପେତ୍ୱା ପନ ସବ୍ବେସଂ, ଚତସ୍ସୋପାଯଭୂମିଯୋ ଚତସ୍ସୋ ଅପାଯଭୂମିଯୋ ଠପେତ୍ୱା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅପାଯତୋ ସେସାନଂ ସବ୍ବେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଛବ୍ବୀସଭୂମୀସୁ ତେରସ ଏୱ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଚତୁତ୍ଥାରୂପାୱଚରଂ, ଅନାଗାମିଫଲାଦୟୋ;

ମହାକ୍ରିଯା ଚ ଜାୟନ୍ତି, ତେରସାପାୟୱଜ୍ଜିତା।

ଅନାଗାମିଫଲାଦୟୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହି ଅରହତ୍ତଫଲାନି ଗହିତାନି।

୧୯୪।ଅପରାନି ଚତସ୍ସୋପି, ଠପେତ୍ୱାରୁପ୍ପଭୂମିଯୋ ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପଭୂମିଯୋ ଠପେତ୍ୱା ସେସାସୁ ଛବ୍ବୀସଭୂମୀସୁ ଅପରାନି ଛ ଚିତ୍ତାନି ଜାୟନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ମନୋଧାତୁକ୍ରିୟଞ୍ଚେୱ , ପୁଞ୍ଞଜଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ;

ଚକ୍ଖୁସୋତଦ୍ୱଯଂ ପୁଞ୍ଞପାକଂ ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯଂ;

ଛେୱ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି, ତଥା ଉପରିୱଜ୍ଜିତେ।

୧୯୫।ସୁଦ୍ଧାୱାସିକଦେୱାନଂ, ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଭୂମିଯୋ ପଞ୍ଚ ଭୂମିଯୋ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱୀସତିଭୂମୀସୁ ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୁତଂ ତଥା;

ପଞ୍ଚ ସନ୍ତ୍ୱ ଜାଯନ୍ତି, ସୁଦ୍ଧାୱାସୱିୱଜ୍ଜିତେ।

୧୯୬।

ଅପରାନିଦୁୱେ ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଚୱୀସତିଭୂମିସୁ;

ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞଞ୍ଚ, ଚତସ୍ସୋପାଯଭୂମିଯୋ।

ଚତସ୍ସୋପାଯଭୂମିଯୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱାୟେୱ ପଞ୍ଚୱୀସତିଭୂମୀସୁ ଅପରାନି ଦୁୱେ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞଞ୍ଚ, ଚତସ୍ସୋପାଯଭୂମିଯୋ;

ସେସାସୁ ତତିଯାରୁପ୍ପଜୱନଂ ଜାଯତି ଦ୍ୱଯଂ।

୧୯୭।ଦ୍ୱେପି ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି, ଚତୁୱୀସତିଭୂମିସୁ ଚତସ୍ସୋପାଯଭୂମିଯୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଞ୍ଚ ନେୱସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ସେସାସୁ ଚତୁୱୀସତିଭୂମୀସୁ ଦ୍ୱେପି ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଚତୁତ୍ଥତତିଯାରୁପ୍ପଂ, ଠପେତ୍ୱାପାଯଭୂମିଯୋ;

ସେସାସୁ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପ-ଜୱନଂ ଜାଯତି ଦ୍ୱଯଂ।

୧୯୮।ଅପାଯଭୂମିଯୋ ହିତ୍ୱା ଚତସ୍ସୋ ଅପାଯଭୂମିଯୋ ତିସ୍ସୋ ଉପରି ଅରୂପଭୂମିଯୋ ହିତ୍ୱା ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ସେସାସୁ ତେୱୀସତିଭୂମୀସୁ ଦ୍ୱେୟେୱ ପନ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଅପାଯଭୂମିଯୋ ହିତ୍ୱା, ତିସ୍ସୋଚାରୁପ୍ପଭୂମିଯୋ;

ସେସାସୁ ପଠମାରୁପ୍ପଂ, ଜୱନଦ୍ୱଯଂ ଜାଯତି।

୧୯୯।ଅରୂପେ ଚ ଅପାଯେ ଚ ଅଟ୍ଠ ଭୂମିଯୋ ଠପେତ୍ୱା ସେସାସୁ ବାୱୀସତିଭୂମୀସୁ ଏକାଦସୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ଯଥା –

ସବ୍ବଂ ରୂପଞ୍ଚ ୱିପାକଂ, ଠପେତ୍ୱା ସିତମାନସଂ;

ଏକାଦସେୱ ଜାଯତି, ଅପାଯାରୂପୱଜ୍ଜିତେ।

୨୦୦।ସୁଦ୍ଧାୱାସେଅପାଯେ ଚ ନୱ ଭୂମିଯୋ ଠପେତ୍ୱା ସେସାସୁ ଏକୱୀସାସୁ ଭୂମୀସୁ ନିଚ୍ଚମ୍ପି ଚତ୍ତାରୋ ଏୱ ମାନସା ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ସୋତାପତ୍ତିଫଲଞ୍ଚେୱ, ସକଦାଗାମିଫଲମ୍ପି ଚ;

ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଚ, ଠପେତ୍ୱାପାଯସୁଦ୍ଧକେ;

ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଚେୱ, ଏକୱୀସାସୁ ହୋନ୍ତି ହି।

୨୦୧।ଏକଂ ସତ୍ତରସସ୍ୱେୱ, ଚିତ୍ତଂ ଜାଯତି ଭୂମିସୁ ସୁଦ୍ଧାୱାସଅପାଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯୋ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସାସୁ ସତ୍ତରସସୁ ଭୂମୀସୁ ଏକଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାଯତି। ତଂ ଯଥା –

ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ଅପାଯେ ଚ, ଠପେତ୍ୱାରୁପ୍ପଭୂମିଯୋ;

ଆଦିମଗ୍ଗୋ ଏକୋ ହୋତି, ସତ୍ତରସସୁ ଭୂମିସୁ।

୨୦୨।

ଦ୍ୱାଦସେୱ ତୁ ଜାଯନ୍ତେ, ଏକାଦସସୁ ଭୂମିସୁ;

ଠପେତ୍ୱା ପନ ସଙ୍ଖାପି, ଭୂମିଯୋ ହି ମହଗ୍ଗତା। –

ଏକୂନୱୀସତିଭୂମିଯୋ ଠପେତ୍ୱା ସେସାସୁ ଏକାଦସସୁ ଭୂମୀସୁ ଦ୍ୱାଦସ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯାପୁଞ୍ଞପାକା ସତ୍ତ ଚ ପୁଞ୍ଞଜଂ;

ଘାନାଦିତ୍ତଯଂ ସେସାସୁ, ହିତ୍ୱା ସଙ୍ଖା ମହଗ୍ଗତା।

୨୦୩।କାମାୱଚରଦେୱାନଂ ୱସେନ ଚ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସେନ ଚ ସତ୍ତସୁ କାମାୱଚରଭୂମୀସୁ ଅଟ୍ଠ ଚିତ୍ତାନି ସଙ୍ଖଦା ଜାଯନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

କାମେ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ, ମହାପାକାନି ଜାଯରେ;

ସଦା ସତ୍ତସୁ ଏତାନି, ହିତ୍ୱା ତେୱୀସ ଭୂମିଯୋ।

୨୦୪।ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନପାକେକୋ, ଜାଯତେ ଛସୁ ଭୂମିସୁ ଏକୋ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନୱିପାକୋ ୱେହପ୍ଫଲାଦୀସୁ ଛସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାଯତି। ଚତ୍ତାରି ପନ ରୂପୱିପାକଚିତ୍ତାନି ତୀସୁ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାଯନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାଯୋ – ଏକୋ ପଠମରୂପୱିପାକୋ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାଯତି, ଏକୋ ଦୁତିଯରୂପୱିପାକୋ, ଏକୋ ତତିଯରୂପୱିପାକୋ ଚ ପରିତ୍ତାଭାଅପ୍ପମାଣାଭାଆଭସ୍ସରାନଂ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାଯତି, ଏକୋ ଚତୁତ୍ଥରୂପୱିପାକୋ ପରିତ୍ତସୁଭଅପ୍ପମାଣସୁଭସୁଭକିଣ୍ହାନଂ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାଯତି।

୨୦୫।ଚତ୍ତାରି ପନ ଚିତ୍ତାନି, ହୋନ୍ତି ଏକେକଭୂମିସୁ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକାନଂ ୱସେନ ଚତ୍ତାରି ପନ ଚିତ୍ତାନି ଏକେକଭୂମୀସୁ ଏକେକାସୁ ଭୂମୀସୁ ହୋନ୍ତି, ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସଙ୍ଖାସୁ ଭୂମୀସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ପରିଦୀପଯେ ପଣ୍ଡିତୋ କଥେଯ୍ଯ।

୨୦୬-୭।କୁସଲାକୁସଲା କାମେ କାମେ ୱୀସତି କୁସଲାକୁସଲା, ତେସଂ ପାକା ଅହେତୁକା ତେସଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଅହେତୁକା ପଞ୍ଚଦସ ୱିପାକା ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଞ୍ଚ ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସତ୍ତତିଂସ ମାନସା ନରକାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁପି ଜାଯରେ। ଅୱସେସାନି ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସ ଚିତ୍ତାନି କଦାଚିପି କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ପଞ୍ଚଦସାନି ରୂପେ ତୁ, ଅରୂପେ ଦ୍ୱାଦସୀରିତା;

ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରାନେୱ, କାମପାକା ସହେତୁକା।

ଅଟ୍ଠ ମହାକ୍ରିଯା ଚେୱ, ହସିତୁପ୍ପାଦମାନସଂ;

ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାସାନି ଚିତ୍ତାନି, ଅପାୟେସୁ ନ ଜାୟରେ।

୨୦୮।କାମେ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ କାମାୱଚରେ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ମହଗ୍ଗତା ନୱ ପାକା ନେୱ ଜାୟନ୍ତି, ଅସୀତି ହଦୟା ମାନସା ସଦା ଜାୟନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲାନେୱ, କୁସଲାନେକୱୀସତି;

ସତ୍ତୱୀସତି ପାକା ଚ, ମହଗ୍ଗତୱିୱଜ୍ଜିତା।

କାମେ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ, କ୍ରିୟଚିତ୍ତାନି ୱୀସତି;

ହୋନ୍ତି ଅସୀତି ଚିତ୍ତାନି, ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନି ୱିଭାୱିନା।

୨୦୯-୧୨।କାମେ କାମାୱଚରେ ଅଟ୍ଠ ମହାୱିପାକା ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱୟମ୍ପି ଚ ତଥା ଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣତ୍ତୟଂ କୁସଲୱିପାକଂ ଅପୁଞ୍ଞଜା ସତ୍ତ ପାକା। ନତ୍ଥି ଆରୁପ୍ପପାକା ଚ, ରୂପାୱଚରଭୂମିୟଂ ଅରୂପପାକା ଚ ଚତ୍ତାରୋ ରୂପାୱଚରଭୂମିୟଂ ନତ୍ଥି। ଅୟମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ – ରୂପାୱଚରଭୂମିୟଂ ଅଟ୍ଠ ମହାୱିପାକା କାମସୁଗତିସତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତତ୍ତା ନ ହୋନ୍ତି, ଝାନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱୟମ୍ପି ନତ୍ଥି, ଘାନଜିୱ୍ହାକାୟପସାଦୱିରହିତତ୍ତା କୁସଲୱିପାକଂ ଘାନାଦିତ୍ତୟଂ ନତ୍ଥି, ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନଂ ଅଭାୱତୋ ସତ୍ତ ଅକୁସଲୱିପାକା ଚ ନତ୍ଥି, ଅରୂପପାକା ଚ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା? ଅରୂପାନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତତ୍ତା। ଇମେହି ସହ ଚିତ୍ତେହି ଇମେହି ଚତୁୱୀସତିଚିତ୍ତେହି ସହ ତୟୋ ମଗ୍ଗା ଫଲଦ୍ୱୟଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଚ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସକଦାଗାମିଫଲାନି ଚ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିସଂଯୁତ୍ତା ୱିଚିକିଚ୍ଛାସଂଯୁତ୍ତମ୍ପି ଚ ଚତ୍ତାରୋ ହେଟ୍ଠିମା ପାକା ଚ ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ନ ଲବ୍ଭରେ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅୟମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ – ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅସାଧାରଣତ୍ତା ସୁଦ୍ଧୋ ଚ ଆୱାସୋ, ଅଥ ୱା ଘୋରାତିକ୍କମଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅନାଗାମିପୁଗ୍ଗଲା ସୁଦ୍ଧା ନାମ, ଚତୁରୋଘତିଣ୍ଣତ୍ତା ଖୀଣାସୱା ସୁଦ୍ଧା ନାମ, ତେସଂ ସୁଦ୍ଧାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉତ୍ତମସତ୍ତାନଂ ଆୱାସୋତିପି ସୁଦ୍ଧାୱାସୋ, ତସ୍ମିଂ।

ଅୟମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ – ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ପନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସୋତାପତ୍ତିଫଲସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସକଦାଗାମିଫଲଅନାଗାମିମଗ୍ଗା ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ଅନାଗାମିଫଲଟ୍ଠାନଂୟେୱ ତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିସଂଯୁତ୍ତା ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ସୋତାପନ୍ନେନ ୱିନାସିତତ୍ତା, ଇତି ତସ୍ମା କାରଣା ନ ଜାୟନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୋ ହେଟ୍ଠିମୱିପାକା ହେଟ୍ଠିମାନଂ ରୂପବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତତ୍ତା ନତ୍ଥି। ସେସାନି ଏକପଞ୍ଞାସ ଚିତ୍ତାନି ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ପନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଦିଟ୍ଠିୟା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ତଥା;

କାମପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠ ଚ, ରୂପପୁଞ୍ଞାନି ପଞ୍ଚ ୱା।

ଅରୂପକୁସଲାନେୱ, ମଗ୍ଗୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚ;

ଚକ୍ଖୁସୋତମନୋଧାତୁ, ପୁଞ୍ଞଜା ତୀରଣା ଦୁୱେ।

ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନପାକୋ ଚ, ଅନାଗାମିଫଲାଦୟୋ;

ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି, କ୍ରିୟଚିତ୍ତାନି ୱୀସତି।

ରୂପାୱଚରିକା ସବ୍ବେ ସବ୍ବାନି ରୂପାୱଚରାନି ପଞ୍ଚଦସ ଚିତ୍ତାନି, କାମଧାତୁୟା ସବ୍ବେ ତେୱୀସତି ୱିପାକା।

୨୧୩।ଦୋମନସ୍ସାଦିମଗ୍ଗୋ ଚ ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱୟଞ୍ଚ ଆଦିମଗ୍ଗୋ ଚ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଚ, କ୍ରିୟା ଚ ଦ୍ୱେ ଅହେତୁକା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନହସିତୁପ୍ପାଦାନି କିରିୟାନି ଚାତି ତେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ଅରୂପଭୂମିୟଂ ନତ୍ଥି। ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରୱିପାକା ରୂପୀନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତତ୍ତା ନତ୍ଥି। ରୂପଜୱନାନି ହେଟ୍ଠିମଝାନାନଂ ୱିରତ୍ତତ୍ତା ନତ୍ଥି। ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣାନି ପୁଞ୍ଞଜାନି ପସାଦରହିତତ୍ତା ନତ୍ଥି। ଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣାନି ପକତିୟାୟେୱ ନତ୍ଥି। କୁସଲୱିପାକା ମନୋଧାତୁ

ଚକ୍ଖାଦିଗ୍ଗହିତପଞ୍ଚାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅରୂପାନଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣତ୍ତା ନତ୍ଥି, ଅସତି ଚକ୍ଖାଦିୱିଞ୍ଞାଣେ ସା ଚ ପୁଞ୍ଞଜା ମନୋଧାତୁ ତାଯ ଚ ଅସତିଯା ଚକ୍ଖାଦିୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ନତ୍ଥିଯେୱ। କିରିଯାମନୋଧାତୁପି ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣତ୍ତାଯେୱ ନତ୍ଥି, ହସିତୁପ୍ପାଦୋପି ରୂପକାଯାଭାୱା ସିତସ୍ସାଭାୱା ନତ୍ଥି, ପୁବ୍ବେୱ ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚା ଅରିଯା ରୂପଭୂମିକା, ତସ୍ମା ଆଦିମଗ୍ଗୋପି ନତ୍ଥି।

୨୧୪।ଏୱଂ ଭୂମିୱସେନେୱ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱିଭାୱଯେ ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଭୂମିୱସେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱିଭାୱଯେ ଧୀରୋ କଥେଯ୍ଯ। ତଥା ଏୱଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଧୀରୋ ୱିଭାୱଯେ କଥେଯ୍ଯ।

୨୧୫।

କୁସଲାକୁସଲା କାମେ,

ତେସଂ ପାକା ଅହେତୁକା;

ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଞ୍ଚାତି,

ସତ୍ତତିଂସେୱ ମାନସାତି। –

ଅଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋ।

୨୧୬। ଏୱଂ ଚତୂସ୍ୱପାଯଭୂମୀସୁ ମନୁସ୍ସଭୂମିଯଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚଭୂମୀସୁ ଅହେତୁକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଜାଯନ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସାୱସେସାନି, ନ ଜାଯନ୍ତି କଦାଚିପି ଅୱସେସାନି ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସ ଚିତ୍ତାନି କଦାଚିପି ନ ଜାଯନ୍ତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାନି ସରୂପତୋ ୱୁତ୍ତାନେୱ।

୨୧୭।ଅହେତୁକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେହି ସତ୍ତତିଂସଚିତ୍ତେହି ସହ ଦୁହେତୁକା, ଚତୁମହାୱିପାକା ଚାତି ଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ତଥା ଏକକଂ ଦୁହେତୁକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି।

୨୧୮-୨୩।ସବ୍ବେ ମହଗ୍ଗତା ଚେୱ ସବ୍ବେ ସତ୍ତୱୀସତିୱିଧା ମହଗ୍ଗତା ଚେୱ ସବ୍ବେପି ଚ ଅନାସୱା ସବ୍ବେ ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରା ଚେୱ ଚତ୍ତାରୋ ତିହେତୁକୱିପାକା ଚ କାମେ ହସିତୁପ୍ପାଦୋ ସହେତୁକମହାକିରିଯା ଚାତି ନୱ କ୍ରିଯାପି ଚେତି ଚତ୍ତାଲୀସଂ ତଥା ଅଟ୍ଠ ଚ ଦୁହେତୁନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ନ ଜାଯନ୍ତି।

ଅଯମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାଯୋ – ଦୁହେତୁନୋ ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିଯା ଅସମତ୍ଥତାଯ ସତ୍ତୱୀସ ମହଗ୍ଗତା ନ ଜାଯନ୍ତି, ମଗ୍ଗଫଲଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରା ନ ଜାଯନ୍ତି, ତିହେତୁକୱିପାକା ତିହେତୁକାନଂ ସତ୍ତାନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତତ୍ତା ନ ଜାଯନ୍ତି, ନୱ କିରିଯାନି ଖୀଣାସୱାନଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନତ୍ତା ନ ଜାଯନ୍ତୀତି। କାମାୱଚରସତ୍ତସ୍ସ, ତିହେତୁପଟିସନ୍ଧିନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଚତୁପଞ୍ଞାସ ମାନସା ଜାଯନ୍ତି। କତମାନି ତାନି? ଦୁହେତୁକସ୍ସ ୱୁତ୍ତାନି ଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ତଥା ଏକଞ୍ଚ କାମଧାତୁଯଂ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପାକା ରୂପାରୂପେସୁ ନୱ ପୁଞ୍ଞାନି ଚାତି ଚତୁପଞ୍ଞାସ ମାନସା ଜାଯନ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ତିହେତୁନୋ କାମସତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ନ ଜାଯରେ ନ ଜାଯନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ହିତ୍ୱା, ଅଟ୍ଠାରସ କ୍ରିଯାପି ଚ;

ନୱ ମହଗ୍ଗତା ପାକା, ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଚ।

କାମପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସେୱ, ତିହେତୁପଟିସନ୍ଧିନୋ;

ପଞ୍ଚତିଂସେୱ ଚିତ୍ତାନି, ନ ଜାଯନ୍ତି କଦାଚିପି।

ଛଦେୱେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚାତି ସତ୍ତସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାତସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଦେହିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାସ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ନିଦ୍ଦିସେ କଥେଯ୍ଯ। ତଂ ଯଥା –

ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯମ୍ପି ଚ;

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହିତଞ୍ଚେୱ, କାମପୁଞ୍ଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠ ଚ।

ନୱ ମହଗ୍ଗତପୁଞ୍ଞ୍ଞାନି, ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯମ୍ପି ଚ;

ସବ୍ବେ କାମୱିପାକା ଚ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲମ୍ପି ଚ।

ଅସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ନୱତିଂସେୱ ଚିତ୍ତାନି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ଦୀପଯେ ଦେସେଯ୍ୟ। ତଂ ଯଥା –

ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ହିତ୍ୱା, ଅଟ୍ଠାରସ କ୍ରିଯାପି ଚ;

ନୱ ମହଗ୍ଗତା ପାକା, ସତ୍ତ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଚ।

ଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୁତଂ ତଥା;

ନୱତିଂସ ନ ଜାଯନ୍ତି, ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଦେହିନୋ।

୨୨୪। ପଠମଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱୁତ୍ତାନି ଚିତ୍ତାନି ଅତ୍ତନୋ ସକଦାଗାମିନୋ ଫଲେନ ସକଦାଗାମିଫଲେନ ସହ ସକଦାଗାମିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସିଯୁଂ।

୨୨୫।ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ୱୁତ୍ତାନି, ଠପେତ୍ୱା ପଟିଘଦ୍ୱଯଂ ଦୁତିଯଞ୍ଚ ଫଲଂ ସକଦାଗାମିଫଲଞ୍ଚ ହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅନାଗାମିଫଲେନ ସହ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତାନି ଯାନି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ଅତ୍ଥି, ତାନି ଅନାଗାମିସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ୱିନିଦ୍ଦିସେ।

୨୨୬।କତି ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି, କାମେ ଅରହତୋ ପନ କାମେ ସତ୍ତସୁ କାମଭୂମୀସୁ ଜାତସ୍ସ ଅରହତୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ କତି ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି? ଚତ୍ତାରି ଚ ଚତ୍ତାରୀସଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି କାମେ ସତ୍ତସୁ କାମଭୂମୀସୁ ଜାତସ୍ସ ଅରହତୋ ସିଯୁଂ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ତଂ ଯଥା –

ତେୱୀସ କାମପାକାନି, କ୍ରିଯଚିତ୍ତାନି ୱୀସତି;

ଅରହତ୍ତଫଲେନେୱ, କାମେ ଅରହତୋ ସିଯୁଂ।

୨୨୭।ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଂଚତୁନ୍ନମ୍ପି ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସକଂ ସକଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ସିଯା ଭୱେଯ୍ୟ। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ହି ତେ ହି ସଚ୍ଚଂ ତଂ ମଯା ୱୁତ୍ତଂ ୱଚନଂ। ତେ ମଗ୍ଗା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣା।

୨୨୮।ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ତୀସ୍ୱେୱ, ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିସୁ ତୀସୁ ଏୱ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ଜାତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପଞ୍ଚତିଂସ ଏୱ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ୱିନିଦ୍ଦିସେ ଉଚ୍ଚାରେଯ୍ୟ। ତଂ ଯଥା –

ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯଂ ହିତ୍ୱା, ଅପୁଞ୍ଞ୍ଞାନି ଦସେୱ ଚ;

କାମପୁଞ୍ଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ନୱ ପୁଞ୍ଞ୍ଞା ମହଗ୍ଗତା।

ଚକ୍ଖୁସୋତଦ୍ୱଯଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞପାକଂ ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯଂ;

ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଞ୍ଚେୱ, ପୁଞ୍ଞ୍ଞଜଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ;

ପଠମଜ୍ଝାନପାକୋ ଚ, ପଞ୍ଚତିଂସେୱ ଜାଯରେ।

୨୨୯-୨୩୪।ଘାନାଦୀସୁ ପସାଦେସୁ ପୱତ୍ତଂ କୁସଲୱିପାକଂ ୱିଞ୍ଞାଣଉଯଂ ସତ୍ତ ଅପୁଞ୍ଞଜା ପାକା ଅଟ୍ଠ ମହାପାକା ତଥା ଉପରିଝାନଭୂମୀସୁ ଜାତା ପାକା ଆରୁପ୍ପା ଚତ୍ତାରୋ ୱିପାକାପି ଚ ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯମ୍ପି ଚ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯୱଜ୍ଜା ଅଟ୍ଠାରସ କ୍ରିଯା ଚେୱ ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଚ ଏତାନି ଚତୁପଞ୍ଞାସ ଚିତ୍ତାନି ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ତୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଦେହିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ନ ଚ ଲବ୍ଭରେ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତାସୁ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଅପୁଞ୍ଞପଞ୍ଚକଂ ହିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତୀସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପଠମଫଲେନ ସହ ଏକତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯରେ ଜାଯନ୍ତି। ସକଦାଗାମିନୋ ତତ୍ଥ ତୀସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ଜାତସ୍ସ ସକଦାଗାମିନୋ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ପଠମଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକତିଂସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯରେ। ଅନାଗାମିସ୍ସ ତତ୍ଥେୱ ତୀସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ଏୱ ଜାତସ୍ସ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଦୁତିଯଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲଚିତ୍ତେନ ସହ ଏକତିଂସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି।

୨୩୫।

ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁସୋତାନଂ, ପୁଞ୍ଞଜଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ;

ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯଞ୍ଚେୱ, କ୍ରିଯଚିତ୍ତାନି ୱୀସତି।

୨୩୬-୭। ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ସମ୍ଭୱୋ ପାକୋ ସତ୍ତୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ଅରହନ୍ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଜାଯରେ। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ତୀସ୍ୱେୱ ତୀସୁ ଏୱ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ଜାତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନତତିଯଜ୍ଝାନପାକେନ ସହ ଛତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯଂ ହିତ୍ୱା, ଅପୁଞ୍ଞାନି ଦସେୱ ଚ;

କାମପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ନୱ ପୁଞ୍ଞମହଗ୍ଗତା।

ଚକ୍ଖୁସୋତଦ୍ୱଯଂ ପୁଞ୍ଞପାକଂ ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯଂ;

ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଞ୍ଚେୱ, ପୁଞ୍ଞଜଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ।

ଦୁତିଯଜ୍ଝାନପାକେନ, ତତିଯଜ୍ଝାନପାକତୋ;

ଛତ୍ତିଂସେୱ ଚ ଚିତ୍ତାନି, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଦେହିନୋ।

୨୩୮-୨୪୧।ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ, ହିତ୍ୱା ୱାପୁଞ୍ଞପଞ୍ଚକଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ସହ ବାତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି। ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ, ଠପେତ୍ୱା ପଠମଂ ଫଲଂ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ପଠମଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲଚିତ୍ତେନ ସହ ବାତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି, ସକଦାଗାମିସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ଦୁତିଯଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ଅନାଗାମିଫଲେନ ସହ ବାତ୍ତିଂସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଅସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ ଭୱନ୍ତି। ଅରହନ୍ତସ୍ସ ତୀସ୍ୱେୱ, ଅଟ୍ଠୱୀସତି ଅତ୍ତନୋ ତୀସୁ ଏୱ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ଜାତସ୍ସ ଅରହତୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନତତିଯଜ୍ଝାନପାକତୋ ପାକେହି ସହ ଅଟ୍ଠୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁସୋତାନଂ, ପୁଞ୍ଞଜଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ;

ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯଞ୍ଚେୱ, କ୍ରିଯଚିତ୍ତାନି ୱୀସତି।

ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପାକୋ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସମ୍ଭୱୋ;

ତତିଯଜ୍ଝାନପାକୋ ଚ, ଅଟ୍ଠୱୀସତି ମାନସା।

୨୪୨-୬।ପରିତ୍ତକସୁଭାଦୀନଂ, ଦେୱାନଂ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱିପାକେନ ସହ ପଞ୍ଚତିଂସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ତତ୍ଥେକ-ତିଂସ

ଚିତ୍ତାନି ଜାଯରେତଞ୍ଚ ତାସୁ ତାସୁ ପରିତ୍ତକସୁଭାଦୀନଂ ଭୂମୀସୁ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚ ଏକତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯରେ। ଯଥା ଏୱଂ ସକଦାଗାମିନୋ ଏକତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯରେ। ତଥା ଅନାଗାମିନୋ ଏକତିଂସ ଜାଯରେ। ତତ୍ଥେୱ ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଏୱ ଜାତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସତ୍ତୱୀସତି ମାନସା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଏୱଂ ୱେହପ୍ଫଲେ ୱେହପ୍ଫଲଭୂମିଯଂ ଜାତାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସେକ୍ଖାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସବ୍ବେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ମାନସା ହୋନ୍ତି। ପଞ୍ଚସୁ ସୁଦ୍ଧାୱାସିକଭୂମୀସୁ ଜାତସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ଏକତିଂସେୱ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ପରିଦୀପଯେ ଦେସେୟ୍ୟ। ତତ୍ଥେୱ ତାସୁ ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମୀସୁ ଏୱ ଜାତସ୍ସ ଅରହତୋ ସତ୍ତୱୀସତି ମାନସା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ରୂପୀସୁ ପଞ୍ଚଦସସୁ ରୂପିଭୂମୀସୁ ଜାତାନଂ ସବ୍ବେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଚିତ୍ତାନି ୱିଭାୱିନା ଧୀରେନ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନି ଜାନିତବ୍ବାନି।

୨୪୭।ଚତୁୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି, ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପଠମଆରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଚତୁୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ୱିନିଦ୍ଦିସେ। ତଂ ଯଥା –

ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯଂ ହିତ୍ୱା, ଅପୁଞ୍ଞାନି ଦସେୱ ଚ;

କାମପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ଆରୁପ୍ପକୁସଲାନି ଚ;

ପଠମାରୁପ୍ପପାକୋ ଚ, କ୍ରିଯାୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଚ।

୨୪୮-୨୫୧।ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ତତ୍ଥେୱ, ଠପେତ୍ୱାପୁଞ୍ଞପଞ୍ଚକଂତତ୍ଥ ତିସ୍ସଂ ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଏୱ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅପୁଞ୍ଞପଞ୍ଚକଂ ହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ସହ ୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତଥା ତତ୍ଥ ତିସ୍ସଂ ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ସକଦାଗାମିନୋ, ଅନାଗାମିନୋପି ଚ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପୁବ୍ବଂ ପୁବ୍ବଂ ଫଲଂ ୱିନା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ସହ ୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତତ୍ଥେୱ ତତ୍ଥ ତିସ୍ସଂ ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଏୱ ଜାତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଦସ ପଞ୍ଚ ମାନସା ଚ ଜାଯନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ମହାକ୍ରିଯାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ଚତ୍ୱାରୁପ୍ପକ୍ରିଯାନି ଚ;

ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପାକୋ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚାପି ମାନସଂ।

ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ତେୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯଂ ହିତ୍ୱା, ଅପୁଞ୍ଞାନି ଦସେୱ ଚ;

କାମପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ପୁଞ୍ଞାରୂପୂପରୀ ତଯୋ;

ଦୁତିଯାରୁପ୍ପପାକୋ ଚ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚାପି ମାନସଂ।

ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ୱତ୍ୱା କଥେତ୍ୱା ଧୀରୋ ପଣ୍ଡିତୋ ୱିଭାୱଯେ ଦେସେୟ୍ୟ। ଏତ୍ଥ ଏତିସ୍ସଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତାନଂ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ସେକ୍ଖାନମ୍ପି ଏକୂନୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହିତଂ ତଥା;

କାମପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ପୁଞ୍ଞାରୂପୂପରୀ ତଯୋ।

ଦୁତିଯାରୁପ୍ପପାକୋ ଚ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚାପି ମାନସଂ;

ସକସକଫଲେନେୱ, ଚିତ୍ତାନେକୂନୱୀସତି।

୨୫୨।ଚୁଦ୍ଦସେୱ ତୁ ଚିତ୍ତାନି ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ କିରିଯଚିତ୍ତାନି ଦ୍ୱାଦସ ଏକୋ ପାକୋ ଅରହତ୍ତଫଲଞ୍ଚାତି ଚୁଦ୍ଦସେୱ ଚିତ୍ତାନି

ହୋନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ମହାକ୍ରିଯାନି ଅଟ୍ଠେୱ, କ୍ରିଯାରୂପୂପରୀ ତଯୋ;

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚ ସକୋ ପାକୋ, ଅରହତ୍ତଫଲମ୍ପି ଚ।

୨୫୩।ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ତତିଯଅରୂପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ବାୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ପକାସଯେ। ତଂ ଯଥା –

ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯଂ ହିତ୍ୱା, ଅପୁଞ୍ଞାନି ଦସେୱ ଚ;

କାମପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ପୁଞ୍ଞାରୂପୂପରୀ ଦୁୱେ;

ତତିଯାରୁପ୍ପପାକୋ ଚ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚାପି ମାନସଂ।

୨୫୪-୫।ଅଟ୍ଠାରସେୱ ଚିତ୍ତାନି, ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଟ୍ଠାରସ ଏୱ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯରେ। ତଂ ଯଥା –

ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହିତଂ ତଥା;

ମହାପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ପୁଞ୍ଞାରୂପୂପରୀ ଦୁୱେ।

ଅଟ୍ଠାରସେୱ ପାକେନ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲେନ ଚ;

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚାପି ମାନସଂ, ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଜାଯରେ।

ସକଦାଗାମିନୋ ପଠମଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ତାନି ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ସକଦାଗାମିନୋ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଦୁତିଯଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ସହ ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତାନି ଏୱ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଜାଯରେ।

୨୫୬।ତେରସେୱ ଚ ଚିତ୍ତାନି, ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ତତିଯଅରୂପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତେରସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ୱିନିଦ୍ଦିସେ। ତଂ ଯଥା –

ମହାକ୍ରିଯାନି ଅଟ୍ଠେୱ, କ୍ରିଯାରୂପୂପରୀ ଦୁୱେ;

ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପାକୋ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚାପି ମାନସଂ।

୨୫୭।ଏକୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଚତୁତ୍ଥଅରୂପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଏକୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ଇତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଧୀରୋ ୱିନିଦ୍ଦିସେ। ତଂ ଯଥା –

ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯଂ ହିତ୍ୱା, ଅପୁଞ୍ଞାନି ଦସେୱ ଚ;

କାମପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚାପି ମାନସଂ;

ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ, ସପାକେନେକୱୀସତି।

୨୫୮-୨୬୦।ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ସତ୍ତରସ ଚିତ୍ତାନି ଧୀରୋ ପକାସଯେ। ତଂ ଯଥା –

ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହିତଂ ତଥା;

କାମପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲମ୍ପି ଚ;

ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ, ସପାକୋ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବମ୍ପି ଚ।

ସକଦାଗାମିନୋ ପଠମଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ତାନି ଏୱ ଚିତ୍ତାନି ସଫଲେନ ହୋନ୍ତି। ସକଦାଗାମିନୋ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଦୁତିଯଂ ଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ସତ୍ତରସ ମାନସା ଅନାଗାମିସ୍ସ ହୋନ୍ତି। ଦ୍ୱାଦସେୱ ତୁ ଚିତ୍ତାନି, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ଅରହନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସ ଏୱ ଚିତ୍ତାନି ଜାଯନ୍ତି। ତଂ ଯଥା –

ମହାକ୍ରିଯାନି ଅଟ୍ଠେୱ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚାପି ମାନସଂ;

ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚ କ୍ରିଯାରୂପଂ, ପାକୋ ଅରହତୋ ଫଲଂ।

ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଭୂମୀସୁ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ୱିଦୂ ଧୀରୋ ୱିଭାୱଯେ।

୨୬୧-୨।ହେଟ୍ଠିମାନଂ ଅରୂପୀନଂ, ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଉପରୂପରି ଜାତା ଅରୂପକୁସଲା ଚେୱ କିରିଯାପି ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଭାଗେ ଜାତାନଂ ଅରୂପୀନଂ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ଆରୁପ୍ପା ହେଟ୍ଠାଭାଗେ ଜାତା ଅରୂପାୱଚରା ପନ ନେୱ ଜାଯନ୍ତି। କସ୍ମା କାରଣାତି? କିର ମଯା ସୁତଂ, ହେଟ୍ଠିମଝାନେସୁ ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱତୋ ଦିଟ୍ଠଦୋସଭାୱତୋ ନେୱ ଜାଯନ୍ତି।

୨୬୩-୫।ଠପେତ୍ୱା ପଠମଂ ମଗ୍ଗଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ଠପେତ୍ୱା କୁସଲାନୁତ୍ତରା ତଯୋ ତଯୋ ଅନୁତ୍ତରା କୁସଲା ତଯୋ ମଗ୍ଗା, କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞାନି ଅଟ୍ଠ, ତଥା ଦସ ଅପୁଞ୍ଞାନି ଚିତ୍ତାନି, ଅରୂପପୁଞ୍ଞାନି ଚତ୍ତାରି। ସବ୍ବେ ପାକା ଅନୁତ୍ତରା ସବ୍ବାନି ଲୋକୁତ୍ତରଫଲାନି, ପଠମାରୁପ୍ପପାକୋ ଚ ନୱ କାମକିରିଯାପି ଚ, ଅରୂପାପି ସବ୍ବା କିରିଯା, ଏତାନି ପନ ତେଚତ୍ତାଲୀସ ମାନସା ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

୨୬୬-୭। ସବ୍ବୋ ତେୱୀସତିକାମୱିପାକୋ, ସବ୍ବୋ ପନ୍ନରସୱିଧୋ ମହଗ୍ଗତୋ ରୂପୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, ମନୋଧାତୁ କିରିଯାମନୋଧାତୁ, ଦୋମନସ୍ସଦ୍ୱଯମ୍ପି ଚ ଆଦିମଗ୍ଗୋ ଚ ତଥା ଉପରି ଜାତା ତଯୋ ଅରୂପପାକା ଚାତି ଛଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ଏତ୍ଥ ଏତିସ୍ସଂ ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ନତ୍ଥି।

୨୬୮-୯।ୱୁତ୍ତେସୁପନ ଚିତ୍ତେସୁ, ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ କୁସଲପାକକିରିଯାୱସେନ ପଠମାରୁପ୍ପତ୍ତଯଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପାକୋ ଚାତି ଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାଯନ୍ତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସେସଦ୍ୱଯେ ପଠମଦୁତିଯାରୁପ୍ପତୋ ସେସଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଭୂମିଦ୍ୱଯେ ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମଂ କୁସଲୱିପାକକିରିଯାୱସେନ ହେଟ୍ଠାଭାଗେ ଜାତଂ ଅରୂପତ୍ତଯଂ ହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପାକା ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେଯ୍ୟା ଜାନିତବ୍ବା।

୨୭୦-୩।ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଅନାସୱା, ୱିପାକା ଚତ୍ତାରି ଲୋକୁତ୍ତରଫଲଚିତ୍ତାନି, ସବ୍ବେ ସବ୍ବାନି ଚ ଚତୂସୁ ଆରୁପ୍ପଭୂମୀସୁ ହୋନ୍ତି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେନ ଚିତ୍ତେନ ସହ କାମେ ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିଯା, ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପକିରିଯାପି ଚାତି ତେରସ ଏୱ କିରିଯା ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି। ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପକିରିଯଂ ହିତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସ ଏୱ କିରିଯା ହୋନ୍ତି। ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯାନି ହିତ୍ୱା ଏକାଦସ କିରିଯା ହୋନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଜାତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯତତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯାନି ହିତ୍ୱା ଦସେୱ କିରିଯା ଞେଯ୍ୟା ଜାନିତବ୍ବା।

୨୭୪।

ଅରହତୋ ପନ ଚିତ୍ତାନି, ହୋନ୍ତି ଏକୂନୱୀସତି;

ଅରହତ୍ତଂ କ୍ରିଯା ସବ୍ବା, ଠପେତ୍ୱାୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ।

ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବା କିରିଯା, ଅରହତ୍ତଫଲଞ୍ଚାତି ଏକୂନୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ଅରହତୋ ପନ ହୋନ୍ତି। ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ କିଞ୍ଚାପି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ହୋନ୍ତି, ଏୱମ୍ପି ଅଞ୍ଞେସଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସେକ୍ଖାନମ୍ପି ହୋନ୍ତିଯେୱ। ଏକୂନୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଏୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ''ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ଠପେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୭୫-୬।ଚତୁନ୍ନଂଫଲଟ୍ଠାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଞ୍ଚ ତିହେତୁକପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଚ ତେରସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ପକାସଯେ। ତଂ ଯଥା – ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ମହାୱିପାକାନି, ନୱ ରୂପାରୂପପାକା ଚ ଇମେ ତେରସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି।

୨୭୭-୯।ଚତୁନ୍ନଂ ଫଲଟ୍ଠାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଞ୍ଚ ଦୁହେତୁକପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଚ ଞାଣପରିହୀନାନି ଚତ୍ତାରି ୱିପାକାନି ଏୱ ଜାଯରେ। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି, ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯଦେହିନଂ ଅରିଯଗତାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସତ୍ତରସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। ତଂ ଯଥା – ଦୁୱେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ମନୋଧାତୁତ୍ତଯସନ୍ତୀରଣାନି, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞ୍ଚ ଇମେ ସତ୍ତରସ ଏୱ ହୋନ୍ତି।

୨୮୦-୫।ହେଟ୍ଠା ତିଣ୍ଣଂ ଫଲଟ୍ଠାନଂ, ତିହେତୁକପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ମହଗ୍ଗତାନି ଏୱ କୁସଲାନି ହୋନ୍ତି। ତିଣ୍ଣଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ, ଆଦିତୋ ତିଣ୍ଣଂ ଅରିଯାନଂ ହେଟ୍ଠା ଅରିଯାନଂ ତେରସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ନିଦ୍ଦିସେ। ଅଟ୍ଠେୱ କାମପୁଞ୍ଞାନି, ଅପୁଞ୍ଞତୋ ଅକୁସଲୱସେନ ଦିଟ୍ଠିହୀନା ଚତ୍ତାରୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାପି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ତେରସ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ହେଟ୍ଠା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଫଲଟ୍ଠାନଂ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସବ୍ବପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଅହେତୁକଦୁହେତୁକତିହେତୁକପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଦୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱଯମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଜାଯତେ। ତିଣ୍ଣଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଏୱ ଜାଯରେ। ତଂ ଯଥା –

ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିଯୁତ୍ତାନି, ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯୁତମ୍ପି ଚ;

ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି, ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ସକଂ ସକଂ।

ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସକଂ ସକଂ ଏକମେୱ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଭୱେ ଭୱେଯ୍ଯ। ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଧୀରୋ ପଣ୍ଡିତୋ ୱିଭାୱଯେ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପକାସଯେ।

୨୮୬-୯।ମଯା ଭୱେସୁ ଚିତ୍ତାନଂ, ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଚ। ଭୱେସୁ ସବ୍ବଭୱେସୁ ଚିତ୍ତାନଂ, ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଚ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆଭିଧମ୍ମିକଭିକ୍ଖୂନଂ ପାଟୱତ୍ଥାଯ ଛେକଭାୱାଯ ମଯା ପକାସିତା। ଏୱଂ ସବ୍ବମିଦଂ ଚିତ୍ତଂ, ଭୂମିପୁଗ୍ଗଲଭେଦତୋ ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଭୂମିପୁଗ୍ଗଲଭେଦତୋ ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ବହୁଧାପି ଚ ବହୁପ୍ପକାରମ୍ପି ଚ ହୋତି। ଇତି ଗହଣଂ ୱିଭାୱିନା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ। ସଦ୍ଧା ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ମଯା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୁସାରେନ ଭେଦୋ ଚିତ୍ତଭେଦୋ ୱିଭାୱିନା ଞାତୁଂ ୱିଜାନିତୁଂ ସକ୍କା। ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରଭୀତେନ ମଯା ଇଦଂ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଦୀପକୱଚନଂ ସଂଖିତ୍ତଂ, ପୁବ୍ବାପରଂ ୱିଲୋକେତ୍ୱା, ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ୱିଭାୱିନା ଗହେତବ୍ବଂ।

୨୯୦।ଇମଞ୍ଚାଭିଧମ୍ମାୱତାରଂ ସୁସାରଂ, ୱରଂ ସତ୍ତମୋହନ୍ଧକାରପ୍ପଦୀପଂ ଇମଞ୍ଚ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରପ୍ପକରଣଂ ସୁସାରଂ ସୁନ୍ଦରସାରଭୂତଂ ୱରଂ ସତ୍ତଅନ୍ଧକାରସଦିସେ ମୋହେ ପଦୀପଂ ପଜ୍ଜୋତପ୍ପଦୀପଂ ଯୋ ନରୋ ସାଧୁକଂ ଚିନ୍ତେତି ୱାଚେତିପି, ତଂ ନରଂ ରାଗଦୋସା ଚିରଂ ଚିରକାଲଂ ନୋପଯନ୍ତି ନ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଭୂମିପୁଗ୍ଗଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ଛଟ୍ଠୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗୱଣ୍ଣନା

୨୯୧।

ଏତେସଂ ପନ ଚିତ୍ତାନଂ, ଆରମ୍ମଣମିତୋ ପରଂ;

ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମହଂ ତେନ, ୱିନା ନତ୍ଥି ହି ସମ୍ଭୱୋ।

ଇତୋ ପରଂ ଇତୋ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପରଂ ଅହଂ ଏତେସଂ ପନ ଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମି। ହି କସ୍ମା? ତେନ ୱିନା ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚିତ୍ତାନଂ ସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି ଯସ୍ମା କାରଣା, ତସ୍ମା କାରଣା ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମି।

୨୯୨।

ରୂପଂସଦ୍ଦଂ ଗନ୍ଧଂ ରସଂ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଧମ୍ମମେୱ ଚ;

ଛଧା ଆରମ୍ମଣଂ ଆହୁ, ଛଳଆରମ୍ମଣକୋୱିଦା।

ଛଳଆରମ୍ମଣେସୁ ଛେକା ପଣ୍ଡିତା ଆରମ୍ମଣଂ ଛଧା ଛପ୍ପକାରଂ ଆହୁ କଥେସୁଂ।

୨୯୩।ତତ୍ଥ ଭୂତେ ଉପାଦାଯ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଭୂତେ ଉପାଦାଯ ଭୂତେ ପଟିଚ୍ଚ ୱଣ୍ଣୋ ଚତୁସମୁଟ୍ଠିତୋ କମ୍ମଚିତ୍ତୋତୁଆହାରସଙ୍ଖାତେହି ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସମୁଟ୍ଠିତୋ ନିଦ୍ଦତ୍ତୋ ନିଦସ୍ସନେନ ସହ ପୱତ୍ତୋ ପଟିଘେନ ସହ ପୱତ୍ତୋ ରୂପାରମ୍ମଣସଞ୍ଞିତୋ।

୨୯୪।ଦ୍ୱିୱିଧୋପି ସମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ସଦ୍ଦୋ ଚିତ୍ତୋତୁସମ୍ଭୱୋ ସଦ୍ଦୋ ଦ୍ୱିୱିଧୋପି ମୁନିନା ସମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ଚିତ୍ତୋତୁସମ୍ଭୱୋ, ସୱିଞ୍ଞାଣକସଦ୍ଦୋୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି। କଥଂ? ୱଚୀଭେଦକଚିତ୍ତେନ ଭୂତାଯ ଜାତାଯ ଭୂମିଯା ପଥୱୀଧାତୁଯା ୱିକାରତା ପଥୱୀଲକ୍ଖଣଭାୱତୋ ଅତିଥଦ୍ଧଲକ୍ଖଣତା ୱିକାରତା ନାମ। ସା ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦିଣ୍ଣଘଟ୍ଟନସ୍ସ କମ୍ମଜପଥୱୀଧାତୁଯା ଘଟ୍ଟନସ୍ସ କାରଣଂ ଚିତ୍ତଜପଥୱୀଧାତୁଯା କମ୍ମଜପଥୱୀଧାତୁଯା ଘଟ୍ଟନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦୋ ଚ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ହୋତି।

୨୯୫।ଅୱିଞ୍ଞାଣକସଦ୍ଦୋ ଯୋ ସୋ ଅୱିଞ୍ଞାଣକସଦ୍ଦୋ ଉତୁସମୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି। ଅଯଂ ଦ୍ୱିୱିଧୋପି ସଦ୍ଦୋ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣତଂ ଗତୋ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଭାୱଂ ପତ୍ତୋ।

୨୯୬।ଧରୀଯତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଜନେହି ଧରୀଯତେତି ଗନ୍ଧୋ। ଗମୁ ସପ୍ପ ଗତିମ୍ହି, ଧର ଧାରଣେ। ସୂଚନତୋ ଅତ୍ତନୋ ସାଧାରଣସ୍ସ ପୁପ୍ଫାଦିନୋ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ପକାସନତୋପି ୱା ଗନ୍ଧୋ ନାମ। ଗନ୍ଧ ସୂଚନେ। ଅଯଂ ଗନ୍ଧୋ ଚତୂହି ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ। ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣସମ୍ମତୋ।

୨୯୭।ରସମାନାରସନ୍ତୀତି, ରସୋତି ପରିକିତ୍ତିତୋ ଜନା ରସମାନା ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ରସନ୍ତି ଅନୁଭୱନ୍ତି, ଇତି ଯସ୍ମା କାରଣା, ତସ୍ମା କାରଣା ରସୋ ଇତି ରସୋ ନାମ ପଣ୍ଡିତେହି ପରିକିତ୍ତିତୋ, ସୋ ରସୋ ଚତୁସମ୍ଭୂତୋ ରସାରମ୍ମଣନାମକୋ।

୨୯୮।ଫୁସୀଯତୀତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ଜନେହି ଫୁସୀଯତୀତି ତସ୍ମା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ, ପଥୱୀତେଜୱାଯୱୋ। ତଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଚତୁସମ୍ଭୂତଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ମତଂ।

୨୯୯।ସଦ୍ଧଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ହିତ୍ୱା ରୂପାଦିପଞ୍ଚକଂ ରୂପାଦିପଞ୍ଚକଂ ହିତ୍ୱା ସଦ୍ଧଂ ନାମଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଚେତସିକନିବ୍ବାନନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚପସାଦସୁଖୁମରୂପଞ୍ଚ

ଲକ୍ଖଣାନି ଚ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣାନି ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସଙ୍ଖ୍ୟାତଂ।

୩୦୦।ଛାରମ୍ମଣାନିଲବ୍ଭନ୍ତି, କାମାଵଚରଭୂମିୟଂ କାମାଵଚରଭୂମିୟଂ ଛାରମ୍ମଣାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତୀଣି ରୂପାଵଚରେ ରୂପସଦ୍ଦଧମ୍ମାରମ୍ମଣଵସେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅରୂପେ ପନ ଏକେକଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଲବ୍ଭତି।

୩୦୧-୩।ଖଣଵତ୍ଥୁପରିତ୍ତତ୍ତା, ଆପାଥଂ ନ ଵଜନ୍ତି ଯେ ଯେ ରୂପାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ୱିସୟା ଖଣଵତ୍ଥୁପରିତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ଖଣସ୍ସ ପରିତ୍ତତ୍ତା ମନ୍ଦତ୍ତା ତେସଂ ଅପ୍ପାୟୁକତ୍ତା ଵତ୍ଥୁପରିତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ଅତିଖୁଦ୍ଦକଵତ୍ଥୁକତ୍ତା ଆପାଥଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ପାକଟଭାଵଂ ନ ଵଜନ୍ତି, ପଞ୍ଚପସାଦେସୁ ଘଟ୍ଟନକିଚ୍ଚଂ ନ ସାଧେନ୍ତି, ତେ ରୂପାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ୱିସୟା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତି। ଇତି ଯେସଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆଚରିୟାନଂ ମତଂ ହୋତି। କିରାତି ଅନୁସ୍ସଵନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତେ ପଟିକ୍ଖିପିତଟ୍ଟାଵ ତେ ଏଵଂ ୱାଦିନୋ ଏକଚ୍ଚେ ଆଚରିୟା ପଟିକ୍ଖିପିତଟ୍ଟା, ମୟା ପଟିସେଧିତଟ୍ଟା। କସ୍ମା? ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରଭୂତଂ ସଦ୍ଦଂ ନ ପଟିଅନୁଭୋତି, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରଭୂତଂ ରୂପଂ ନ ପଟିଅନୁଭୋତି। ଇତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗୋଚରଂ ନେଵ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତାନଂ ତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଞ୍ଚ ଗୋଚରଂ ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ଜଵନଂ ପନ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି। ଇତି ଵଚନସ୍ସ ଭଗଵତା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପିତଟ୍ଟା। ରୂପାଦୟୋ ପନ ୱିସୟା ରୂପାଦିପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନି ଏଵ ହୋନ୍ତି।

୩୦୪-୬।ଦିବ୍ବଚକ୍ଖାଦିଞ୍ଞାଣାନଂ, ରୂପାଦୀନେଵ ଗୋଚରା ତାନି ରୂପାଦୀନି ଏଵ ଗୋଚରା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖାଦିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନାପାଥଗତାନଂ ଏଵ ପାକଟଭାଵଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନେଵ। ଇତିପି ଵଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଭଵନ୍ତଂ, ତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ କଥଂ କେନ ପକାରେନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଭଵେୟ୍ୟ? ଏଵଂ ସତି ରୂପାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣତ୍ତେ ସତି ଏତେସଂ ରୂପାରମ୍ମଣଧମ୍ମାରମ୍ମଣାନଂ ନିୟମୋପି କଥଂ ଭଵେ କେନ ପକାରେନ ଭଵେୟ୍ୟ? ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତଂ ଏତଂ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଛବ୍ବିଧଂ ଛପ୍ପକାରଂ ଭଗଵତା ସମୁଦୀରିତଂ। ତଂ ପରିତ୍ତତ୍ତିକାଦୀନଂ ଵସେନ ବହୁପ୍ପକାରେହି ମତଂ।

୩୦୭।ସଙ୍ଖୋ କାମୱିପାକୋ ଚ ସଙ୍ଖୋ ତେତ୍ତୀସତିକାମୱିପାକୋ ଚ କ୍ରିୟାହେତୁଦ୍ୱୟମ୍ପି ଚ ମନୋଧାତୁହସିତୁପ୍ପାଦଵସେନ କିରିୟାହେତୁଦ୍ୱୟମ୍ପି ଚାତି ପଞ୍ଚତ୍ତୀସତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଏକନ୍ତକାମାଵଚରାରମ୍ମଣା ସିୟୁଂ ଭଵେୟ୍ୟୁଂ।

୩୦୮-୧୦।ଇଟ୍ଠାଦିଭେଦା ପଞ୍ଚେଵ, ରୂପସଦ୍ଦାଦୟୋ ପନ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଟିପାଟିୟା ଅନୁକ୍କମେନ ଗୋଚରା ହୋନ୍ତି। ରୂପାଦିପଞ୍ଚକଂ ସଦ୍ଦଂ, ମନୋଧାତୁତ୍ତୟସ୍ସ ତୁ ମନୋଧାତୁତ୍ତୟସ୍ସ ପନ ସଦ୍ଦଂ ରୂପାଦିପଞ୍ଚକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଏତେସଂ ତେରସନ୍ନଂ ପନ ଚିତ୍ତାନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋଵ ଗୋଚରୋ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ନାରୂପଂ ନାମଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋନ୍ତି। ନ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋନ୍ତି। ନାତୀତଂ ଅତୀତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋନ୍ତି । ନ ଚନାଗତଂ ଅନାଗତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋନ୍ତି ଏଵ। ହି ସଚ୍ଚଂ ଵତ୍ତମାନୋ ଗୋଚରୋ ଏତେସଂ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ, ମନୋଧାତୁତ୍ତୟସ୍ସ ଚାତି ତେରସନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଵତ୍ତମାନଂ ଏଵ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଏଵ।

୩୧୧।ତେରସେତାନି ଚିତ୍ତାନି, ଜାୟନ୍ତେ କାମଧାତୁୟଂ ଏତାନି ତେରସ ଚିତ୍ତାନି କାମଧାତୁୟଂ ଜାୟନ୍ତି, ରୂପାଵଚରେ ପୁଞ୍ଞଜାନି ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାନି, କିରିୟାମନୋଧାତୁ ଚାତି ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି ଜାୟନ୍ତି। ଅରୂପିସୁ ଅରୂପଭୂମୀସୁ ନେଵ କିଞ୍ଚିପି ଏକମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ନେଵ ଜାୟତି।

୩୧୨-୩।ମହାପାକାନମଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ମହାୱିପାକାନଂ ପଵତ୍ତିୟଂ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚାନଂ ରୂପାଦିଛପରିତ୍ତାନି ଗୋଚରା। ସନ୍ତୀରଣତ୍ତୟସ୍ସପି ପଵତ୍ତିୟଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣତ୍ତୟକିଚ୍ଚସ୍ସ, ଛଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାଲମ୍ବଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ରୂପାଦିଛପରିତ୍ତାନି ଗୋଚରା। ରୂପାଦୟୋ ପରିତ୍ତା ଛ, ହସିତୁପ୍ପାଦଗୋଚରା ହସିତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ରୂପାଦୟୋ ଛ ପରିତ୍ତା ଗୋଚରା ହୋନ୍ତି। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଯେ ଗୋଚରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା, ମନୋଦ୍ୱାରେ ତିକାଲିକା ଯେ ଗୋଚରା ତିକାଲିକା ତୀସୁ କାଲେସୁ ନିଯୁତ୍ତା।

୩୧୪-୫।ଦୁତିୟାରୁପ୍ପଚିତ୍ତଞ୍ଚ, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପମାନସଂ କୁସଲୱିପାକକିରିୟାଵସେନ ଛବ୍ବିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ମହଗ୍ଗତଗୋଚରଂ ନିୟତଂ ନିୟତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଂ ଛବ୍ବିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ମହଗ୍ଗତଗୋଚରଂ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନକୁସଲାରମ୍ମଣଂ, ତେସୁ ଦ୍ୱେ ଦୁତିୟଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପପାକା ‘‘ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ କୁସଲଝାନସ୍ସ ଯଂ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀ’’ତି ଵଚନତୋ ସକସକକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଏଵ ତେସଂ ୱିପାକାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତା ହି, ଏକନ୍ତେନ ଅନଞ୍ଞତୋ ଅଟ୍ଠାନାସଵଚିତ୍ତାନଂ ଅପ୍ପମାଣୋଵ ନିବ୍ବାନଂ ଏଵ ଗୋଚରଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି । ହି କସ୍ମା କାରଣା? ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତା, ନ ଅଞ୍ଞତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ।

୩୧୬-୩୨୦।ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣହୀନା ଚ, କାମାଵଚରପୁଞ୍ଞତୋ କାମାଵଚରକୁସଲଵସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣହୀନା ଚ କ୍ରିଯତୋ କିରିଯଵସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣହୀନା ଚ ଦ୍ଵାଦସାକୁସଲାନି ଚ ତେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଚେଵ ମହଗ୍ଗତଗୋଚରା ଚ, ତେ ନ ଵତ୍ତବ୍ବା ଚ ହୋନ୍ତି। କସ୍ମା? ପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା । ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସଂଯୁତ୍ତା, ପୁଞ୍ଞତୋ କୁସଲଵସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା, କ୍ରିଯତୋ କିରିଯଵସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ ତଥା ଅଭିଞ୍ଞାଦ୍ଵଯଞ୍ଚ କିରିଯାଵୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଚ ଏକାଦସନ୍ନଂ ଏତେସଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଗୋଚରୋ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣଵସେନ ତିଵିଧୋ ହୋତି। ଇମେ ଏକାଦସ ନ ଵତ୍ତବ୍ବାପି ହୋନ୍ତି। କସ୍ମା? ପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଯାନି ଵୁତ୍ତାଵସେସାନି ଵୁତ୍ତତୋ ଚିତ୍ତତୋ ସେସାନି ଯାନି ଚିତ୍ତାନି, ତାନି ନ ଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନୀତି ଵିଭାଵିନା ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି।

ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକଂ ସମତ୍ତଂ।

୩୨୧।

ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚିତ୍ତଞ୍ଚ, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପମାନସଂ;

ଛବ୍ବିଧଂ ପନ ଏକନ୍ତଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ସିଯା।

୩୨୨-୬।ଵିଞ୍ଞାଣାନଂ ଦ୍ଵିପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ପଞ୍ଚଵିଞ୍ଞାଣାନଂ, ମନୋଧାତୁତ୍ତଯସ୍ସ ଚ ତେରସନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଗୋଚରା ରୂପାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଵ, ଅଟ୍ଠ କାମମହାଵିପାକା ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଵସେନ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଗୋଚରା, ଚୁତିକିଚ୍ଚଵସେନ ଅତୀତାରମ୍ମଣା, ପଟିସନ୍ଧିଭଵଙ୍ଗକିଚ୍ଚଵସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣା। ସୋମନସ୍ସସନ୍ତୀରଣଂ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଵସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ। ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଵସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତାତୀତାରମ୍ମଣଂ। ସେସସନ୍ତୀରଣଦ୍ଵଯଂ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଵସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ , ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଵସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତାତୀତାରମ୍ମଣଂ, ଚୁତିକିଚ୍ଚଵସେନ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ, ପଟିସନ୍ଧିଭଵଙ୍ଗକିଚ୍ଚଵସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣଂ। ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତଂ ଜଵନକିଚ୍ଚଵସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାନାଗତଗୋଚରଂ। ଇତି ଏତେ ଦ୍ଵାଦସ ମାନସା ପନ ସିଯାତୀତାରମ୍ମଣା ଅତୀତାରମ୍ମଣା ସିଯୁଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଗୋଚରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ସିଯୁଂ। କାମେ ଵୀସତି କୁସଲାକୁସଲା କ୍ରିଯତୋ କିରିଯଵସେନ କାମେ ନଵ ମାନସା, ଵୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଵୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚଵସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ, ଆଵଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଵସେନ ତିକାଲାରମ୍ମଣଂ। ମହାକିରିଯମାନସା ଜଵନକିଚ୍ଚଵସେନ ତିକାଲାରମ୍ମଣା, ସନ୍ତେ ପଞ୍ଞତ୍ତିକାଲେ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ଦ୍ଵେ ଅଭିଞ୍ଞାମାନସାପି ଅଭିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଵସେନ ଅତୀତାଦିଗୋଚରା ସିଯୁଂ। ଇମେ ମାନସା ପଞ୍ଞତ୍ତିକାଲେପି ସନ୍ତେ ନଵତ୍ତବ୍ବା ଭଵନ୍ତି। ରୂପାରୂପଭଵେସୁ ମଯା ଵୁତ୍ତତୋ ସେସାନି ସବ୍ବାନି ଚିତ୍ତାନି ଅତୀତାରମ୍ମଣାଦିନା ଅତୀତାରମ୍ମଣାଦିଵସେନ ପଣ୍ଡିତେନ ନ ଵତ୍ତବ୍ବାନି ନ କଥିତବ୍ବାନି ହୋନ୍ତି ଏଵ, ପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣାନି ଏଵ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୨୭।କାମତୋଚ କ୍ରିଯା ପଞ୍ଚ କାମାଵଚରଵସେନ ପଞ୍ଚ କିରିଯା, ରୂପତୋ ରୂପାଵଚରଵସେନ ପଞ୍ଚମୀ କ୍ରିଯା ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଂ, ଏତେସଂ ଛନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଏକମ୍ପି ଅଗୋଚରଂ ଅନାରମ୍ମଣଂ, ସବ୍ବାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପଞ୍ଚମୀ କ୍ରିଯା’’ତି ଵଚନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସୁଦ୍ଧଝାନସ୍ସ ପଞ୍ଚମରୂପକିରିଯସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଏଵାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

୩୨୮। ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଫଲଂ, ମଗ୍ଗଂ ରୂପଞ୍ଚ ଅରୂପଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକସଙ୍ଖାତଂ ନାମଞ୍ଚ ଗୋଚରଂ କାତୁଂ ଯାନି ଚିତ୍ତାନି ସକ୍କୋନ୍ତି, ତାନି ଚିତ୍ତାନି ମେ ଵଦ, ଆଚରିଯ, ତାନି ମଯ୍ହଂ କଥେହି।

୩୨୯-୩୦।ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସଂଯୁତ୍ତା, ପୁଞ୍ଞତୋ ପୁଞ୍ଞଵସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା, କ୍ରିଯତୋ ତଥା କିରିଯଵସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ଦ୍ଵେ ଅଭିଞ୍ଞାମାନସା, କିରିଯାଵୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଚାତି ଏକାଦସ ଚିତ୍ତାନି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଫଲଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଅରୂପଂ ନାମଞ୍ଚ ଗୋଚରଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି।

୩୩୧-୪।ଚିତ୍ତେସୁ ପନ ସବ୍ବେସୁ ଯାନି ଚିତ୍ତାନି ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ଗୋଚରଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତାନି କତି ଚିତ୍ତାନି ମେ ଵଦ ତାନି ମଯ୍ହଂ ତ୍ଵଂ କଥେହି। ସବ୍ବେସୁ ପନ ଚିତ୍ତେସୁ, ଛ ଚ ଚିତ୍ତାନି ମେ ସୁଣ, ଭୋ ଭଦ୍ଦମୁଖ, ତ୍ଵଂ ମଯ୍ହଂ ଵଚନଂ ସୁଣୋହି, ସବ୍ବେସୁ ପନ ଚିତ୍ତେସୁ ଛ ଚିତ୍ତାନି ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ଗୋଚରଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସଂଯୁତ୍ତା, କିରିଯା ଚ ଵୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଚ କିରିଯାଭିଞ୍ଞାମନୋ ଚାତି ଛ ଚ ଚିତ୍ତାନି ଗୋଚରଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞତୋ ପୁଞ୍ଞଵସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ପୁଞ୍ଞତୋ ପୁଞ୍ଞଵସେନ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ମଗ୍ଗଂ ଗୋଚରଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି।

୩୩୫-୮ ।ଅରହତୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଫଲମାନସଂ ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା ସେକ୍ଖା ୱା ୱିଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। କସ୍ମା କାରଣା? ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ମାନସଂ ନ ଜାନାତି, ସୋତାପନ୍ନୋ ସକଦାଗାମିସ୍ସ ମାନସଂ ନ ଜାନାତି, ସକଦାଗାମୀ ଅନାଗାମିସ୍ସ ମାନସଂ ନ ଜାନାତି, ଅନାଗାମୀ ଅରହନ୍ତସ୍ସ ମାନସଂ ନ ଜାନାତି। ହେଟ୍ଠିମୋ ହେଟ୍ଠିମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପରୂପରି ଠିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମାନସଂ ନେୱ ଜାନାତି, ଉପରୂପରି ଠିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋପି ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମାନସଂ ଜାନାତି।

୩୩୯-୩୪୨ ।ଯୋଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏକଂ ଏକଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଇତୋ ପରଂ ପୱକ୍ଖାମି। କୁସଲାରମ୍ମଣଂ କାମେ କାମେ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ କୁସଲଂ ଅଟ୍ଠୱିଧସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କଥଂ ? ପୁବ୍ବେୱ କତଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ମହାକୁସଲଂ ପଚ୍ଛା ସୋମନସ୍ସସହଗତଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଦ୍ୱଯେନ ୱା ସୋମନସ୍ସସହଗତଞ୍ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଦ୍ୱଯେନ ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଦ୍ୱଯେନ ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତଞ୍ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଦ୍ୱଯେନ ୱା ଅନୁସ୍ସରଣକଆଲାଦୀସୁ ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠୱିଧସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଜୱନକିଚ୍ଚୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ୱିପ୍ପଟିସାରକାଲାଦୀସୁ ଦ୍ୱାଦସୱିଧସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, କୁସଲସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାମାନସସ୍ସ ଚ କିରିଯସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାମାନସସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଏକାଦସୱିଧସ୍ସ କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ତଥା କାମକ୍ରିଯସ୍ସାତି ଜୱନକିଚ୍ଚୱସେନ ହସନସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚୱସେନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଜୱନକିଚ୍ଚୱସେନ ମହାକିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଏତେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସିଯା ଭୱେଯ୍ୟ। ରୂପାୱଚରପୁଞ୍ଞାନି ପଞ୍ଚ ତତୋ ଛରାସିତୋ କାମୱିପାକଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି। ତଦା ଲୋଭମୂଲମୋହମୂଲୱସେନ ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଝାନାନଂ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ତସ୍ସ ଦସୱିଧସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକୋ ସତ୍ତସ୍ସ ଝାନତୋ ପରିହୀନସ୍ସ ଝାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଝାନାରମ୍ମଣଂ ଦୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତଂ ହୋତି, ତଦା ତସ୍ସ ପଟିଘଦ୍ୱଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କାମକ୍ରିଯସ୍ସାତି ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାନି କିରିଯାମନୋଧାତୁହସନାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚୱସେନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ, ଜୱନକିଚ୍ଚୱସେନ ମହାକିରିଯସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

୩୪୩।ଆରୁପ୍ପକୁସଲଞ୍ଚାପି, ତେଭୂମକୁସଲସ୍ସ ଚ ମହାକୁସଲସ୍ସ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚୱସେନ ପଞ୍ଚମରୂପକୁସଲସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥଅରୂପକୁସଲସ୍ସ ଚ ତେଭୂମକକ୍ରିଯସ୍ସାପି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ମହାକିରିଯସ୍ସ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚୱସେନ ପଞ୍ଚମରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଚ ପଠମାରୁପ୍ପକିରିଯାଯ ଆରମ୍ମଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଚ ତତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯାଯ ଆରମ୍ମଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି କଥଂ ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲଞ୍ଚ ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଚେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଯଦା ପୁଥୁଜ୍ଜନଯୋଗୀ ୱା ସେକ୍ଖୋ ୱା ଯୋଗୀ ରୂପସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସଙ୍ଖାତଂ ପଠମାରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୀତରାଗୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତା ସମାପତ୍ତିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନସେକ୍ଖକାଲେ ଅତ୍ତନା ଅନଧିଗତଂ ଦୁତିଯଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜି, ତଦା ଖୀଣାସୱକାଲେ ସମାପଜ୍ଜିତଂ ଦୁତିଯଂ ଅରୂପକିରିଯଂ ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ଏୱଂ ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ଯଦା ଯୋଗୀ ରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ତତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲଞ୍ଚ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଖୀଣାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତା ସମାପତ୍ତିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଅନଧିଗତଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜି, ତଦା ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପକିରିଯା ତତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ଏୱଂ ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ତତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ପଚ୍ଛା ଖୀଣାସୱକାଲେ ସମାପଜ୍ଜିତା ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ହୋନ୍ତି। ଯଥା ହୋତି, ତଥା ଏୱ ଅକୁସଲସ୍ସପି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

୩୪୪-୭ ।ଅରୂପାୱଚରପାକାନନ୍ତି ଜାତିନିଦ୍ଧାରଣଂ, ଚତୁତ୍ଥଦୁତିଯାନଂ ଅରୂପପାକାନମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ‘‘ଚତୁତ୍ଥଦୁତିଯାନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ତିଯାନଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘ଚତୁତ୍ଥଦୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଦା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅରୂପପାକାନଂ ପଠମାରୁପ୍ପତତିଯାରୁପ୍ପଜୱନାନି ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ‘‘ଯସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀ’’ତି ୱଚନତୋ ସକସକକୁସଲାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତାନି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନାନି ତେସଂ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପପାକାନଂ ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଅରୂପକୁସଲଂ ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅପରିଯାପନ୍ନପୁଞ୍ଞମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲମ୍ପି କାମାୱଚରତୋ କାମାୱଚରୱସେନ କୁସଲସ୍ସ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲସ୍ସ ଚ କ୍ରିଯସ୍ସ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ, ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତୋ କିରିଯସ୍ସ ଚ ରୂପତୋ ରୂପାୱଚରୱସେନ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକୁସଲସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସଦା ହୋତି, ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ସେକ୍ଖାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲସ୍ସ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ, ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକୁସଲସ୍ସ ଚ ତିୱିଧଂ ଲୋକୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ, ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକିରିଯସ୍ସ, ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଅରହତ୍ତପୁଞ୍ଞଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯଥା ତଥା ଏୱ ସବ୍ବଂ ଅକୁସଲଂ କାମାୱଚରତୋ କାମାୱଚରୱସେନ କୁସଲସ୍ସ ମହାକୁସଲସ୍ସ, କ୍ରିଯସ୍ସ ହସନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମହାକିରିଯସ୍ସ ଚ ରୂପାୱଚରତୋ ପନ ରୂପାୱଚରୱସେନ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକୁସଲସ୍ସ, ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ

ହୋତି, ଯଥା ତଥା ଏୱ ସବ୍ବସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚ କାମାୱଚରୱିପାକାନଂ ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚୱସେନ ଏକାଦସନ୍ନଞ୍ଚାତି ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଭଗୱତା ଈରିତଂ।

୩୪୮-୩୫୨।ୱିପାକାରମ୍ମଣଂକାମେ ସଙ୍ଗଂ ୱିପାକାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରତୋପି କାମାୱଚରୱସେନପି କୁସଲସ୍ସ ମହାକୁସଲସ୍ସ, କ୍ରିଯସ୍ସ ହସନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମହାକିରିଯସ୍ସ ଚ ରୂପାୱଚରତୋ ଚେୱ ରୂପାୱଚରୱସେନ ଚ ଏୱ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକୁସଲସ୍ସ, ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚ କାମାୱଚରପାକାନଂ କାମାୱଚରୱିପାକାନଂ ଏକାଦସନ୍ନଞ୍ଚ ତଥେୱ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ରୂପେ ୱିପାକାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରତୋପି ଚ କାମାୱଚରୱସେନପି ଚ କୁସଲସ୍ସ ମହାକୁସଲସ୍ସ , କ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମହାକିରିଯସ୍ସ ଚ ରୂପାୱଚରତୋ ଚେୱ ରୂପାୱଚରୱସେନ ଚ ଏୱ କୁସଲସ୍ସ ଚ ଅପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଚାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଗୋଚରୋ ହୋତି, ଅରୂପାୱଚରପାକେସୁ ଅଯଂ ନଯୋ ଭଗୱତା ମତୋ। ୱଜ୍ଜେ ନ ପରିଯାପନ୍ନା ନୱୱିଟ୍ଟାତି ଅପରିଯାପନ୍ନା, ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପାକାପି କାମତୋ କାମାୱଚରୱସେନ କୁସଲସ୍ସ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲସ୍ସ, କ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକିରିଯସ୍ସ ଚ ରୂପତୋପି ରୂପାୱଚରୱସେନପି କୁସଲସ୍ସ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକୁସଲସ୍ସ, କ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥାଯମଧିପ୍ପାଯୋ ଅପରିଯାପନ୍ନପୁଞ୍ଞେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୫୩-୬। କାମେ ଇଦଂ ସଙ୍କିରିଯଚିତ୍ତଂ କାମାୱଚରତୋପି ଚ କାମାୱଚରୱସେନପି ଚ କୁସଲସ୍ସ ମହାକୁସଲସ୍ସ, କ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ହସନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମହାକିରିଯସ୍ସ ଚ ରୂପାୱଚରତୋ ଚେୱ ରୂପାୱଚରୱସେନ ଚ ଏୱ କୁସଲସ୍ସ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକୁସଲସ୍ସ, କ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଏକାଦସକାମାୱଚରପାକସ୍ସ ଚ ତଥେୱ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚ ଏତେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯଂ କ୍ରିଯାମାନସଂ ରୂପେ ରୂପାୱଚରେ ଯଂ କିରିଯାମାନସଂ, କାମପାକଂ ତତୋ ୱିନା ତତୋ ରାସିତୋ କାମପାକଂ ୱିନା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପନ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କାମାୱଚରତୋ କାମାୱଚରୱସେନ କିରିଯସ୍ସ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମହାକିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ହସନଂ ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ରୂପକିରିଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋତି। କ୍ରିଯାଚିତ୍ତଂ ପନାରୁପ୍ପେ ଅରୂପକିରିଯାଚିତ୍ତଂ ପନ ତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଏୱ ଚ ରାସୀନଂ ଆରୁପ୍ପକ୍ରିଯସ୍ସାପି ପଠମାରୁପ୍ପକିରିଯଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯଂ ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଇତି ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଗୋଚରୋ ହୋତିଯେୱ।

୩୫୭-୮।

ରୂପଂଚତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ରୂପାରମ୍ମଣସଞ୍ଞିତଂ;

କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞସ୍ସ, ତଥେୱ କୁସଲସ୍ସ ଚ;

ଅଭିଞ୍ଞାଦ୍ୱଯଚିତ୍ତସ୍ସ, କାମପାକକ୍ରିଯସ୍ସ ଚ।

ଦ୍ୱିଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମନୋଧାତୁଦ୍ୱଯସନ୍ତୀରଣତ୍ତଯମହାପାକସ୍ସ ଚ କାମକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଏକାଦସୱିଧସ୍ସ କାମକିରିଯସ୍ସ ଚ ଛନ୍ନଂ ଏତେସଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୩୫୯-୩୬୦।ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ କାମରୂପାୱଚରତୋ କାମରୂପାୱଚରୱସେନ ସେକ୍ଖାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକୁସଲସ୍ସ, ରୂପାୱଚରୱସେନ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ରୂପକୁସଲସ୍ସ ଚ କାମରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଖୀଣାସୱାନଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତମହାକିରିଯସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଚମରୂପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଉଭଯସ୍ସାପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଅପରିଯାପନ୍ନତୋ ଚେୱ ଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଚ ଏୱ ଫଲସ୍ସ, କୁସଲସ୍ସ ଚ ଏତେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୩୬୧-୨।ନାନପ୍ପକାରକଂ ସଙ୍ଗଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ପନ ତେଭୂମକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ମହାକୁସଲସ୍ସ, ସୁଦ୍ଧଝାନସ୍ସ ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ରୂପକୁସଲସ୍ସ, ପଠମାରୁପ୍ପତତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲସ୍ସ ଚ ତଥେୱ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚ ରୂପାରୂପୱିପାକସ୍ସ ସଙ୍ଗସ୍ସ ରୂପୱିପାକସ୍ସ, ପଠମାରୁପ୍ପତତିଯାରୁପ୍ପୱିପାକସ୍ସ ଚ ତେଭୂମକକ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ହସନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମହାକିରିଯସ୍ସ ସଙ୍ଗସ୍ସ ରୂପକିରିଯସ୍ସ, ପଠମାରୁପ୍ପତତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ନୱନ୍ନଂ ପନ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୩୬୩-୪।ରୂପାରମ୍ମଣିକା ଦ୍ୱେ ତୁ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ରୂପାରମ୍ମଣିକା, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ସଦ୍ଦାଦିଗୋଚରା ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦିଗୋଚରା, ତଯୋ ମନୋଧାତୁସଙ୍ଖାତା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣିକା ନାମ ମତା ଭଗୱତା। ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ କାମାୱଚରାଧିକାରେ ଏକଚତ୍ତାଲୀସେୱ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଛଠଆରମ୍ମଣିକା ମତା। ଅଯଂ କାମାୱଚରଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣକ୍କମୋ।

୩୬୫-୯।ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞା ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା, ରୂପାରୂପା ଅନାସୱା ଇମେ ସଙ୍ଗେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଗୋଚରା ହୋନ୍ତି। ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ କୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ ୱିପାକସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ କିରିଯସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ କିରିଯସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲାରମ୍ମଣଭାୱେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ପଠମାରୁପ୍ପପାକୋଯଂ, ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ କୁସଲସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ ୱିପାକସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ କିରିଯସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି। ହି କସ୍ମା? ତେସଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲୱିପାକକିରିଯାନଂ ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲାରମ୍ମଣତ୍ତା। ପଠମଂ ତୁ କ୍ରିଯାଚିତ୍ତଂ ପଠମଂ କିରିଯାଚିତ୍ତଂ ପନ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି। ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ ୱିପାକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି। ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ହି ଖୀଣାସୱା ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଚୁତିୱସେନ ସକସକକୁସଲାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତି। ପଠମଂ ତୁ କ୍ରିଯାଚିତ୍ତଂ ପନ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ କିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତି ୱିଭାୱିନା ଧୀରେନ ଞେଯ୍ୟା।

୩୭୦-୩।ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସେକ୍ଖସ୍ସ, ଅରୂପାରମ୍ମଣଂ ଦ୍ୱିଧା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରଂ କୁସଲଂ କୁସଲସ୍ସ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଂ ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପୱିପାକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ସିଯା ଭୱେଯ୍ୟ। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ, ପଠମାରୁପ୍ପମାନସଂ ଆରମ୍ମଣଂ ତିଧା ତିପ୍ପକାରଂ ହୋତି। ଇତି ୱଚନଂ ମହେସିନା ୱୁତ୍ତଂ। କ୍ରିଯସ୍ସାପି ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସାପି ପଠମାରୁପ୍ପକିରିଯା ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କୁସଲମ୍ପି ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲମ୍ପି ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କୁସଲଂ ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପୱିପାକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଠମାରୁପ୍ପମାନସଂ ଆରମ୍ମଣଂ ତିଧା ହୋତି। ତତିଯାରୁପ୍ପଚିତ୍ତମ୍ପି ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଚେତସୋ କୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଚେତସୋ ୱିପାକସ୍ସ ଚ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଏୱମେୱ ଯଥା ପଠମାରୁପ୍ପମାନସଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦ୍ୱିଧା ହୋତି, ଏୱମେୱ ତଥା ତତିଯାରୁପ୍ପଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦ୍ୱିଧା ହୋତି। ଯଥା ପଠମାରୁପ୍ପମାନସଂ ଆରମ୍ମଣଂ ତିଧା ହୋତି, ଏୱମେୱ ତଥା ତତିଯାରୁପ୍ପଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ତିଧା ସିଯା।

୩୭୪।ଯଂ ଯଂ ପନ ଇଧାରବ୍ଭ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ଯଂ ଯଂ ଗୋଚରଂ ଆରବ୍ଭ ପଟିଚ୍ଚ ଯେ ଯେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଜାଯନ୍ତି, ସୋ ସୋ ଗୋଚରୋ ତେସଞ୍ଚ ତେସଞ୍ଚ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୩୭୫। ଯୋ ପନ ନରୋ ଇମସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସ୍ସ କିର ପାରଂ ଦୁତ୍ତରଂ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଉତ୍ତରତି, ସୋ ନରୋ ଅଭିଧମ୍ମମହଣ୍ଣୱେ ପାରଂ ଦୁତ୍ତରଂ ଉତ୍ତରଂ ଉତ୍ତରତି ଏୱ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଛଟ୍ଠୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୭। ସତ୍ତମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ୱିପାକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୩୭୬।

ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣେନନିରଙ୍ଗଣେନ,

ଗୁଣେସିନା କାରୁଣିକେନ ତେନ;

ୱୁତ୍ତେ ୱିପାକେ ମତିପାଟୱତ୍ଥଂ,

ୱିପାକଚିତ୍ତପ୍ପଭୱଂ ସୁଣାଥ।

ଯେନ ଜିନେନ ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣେନ ନିକ୍କିଲେସେନ ଗୁଣେସିନା କାରୁଣିକେନ ତେନ ଜିନେନ ୱୁତ୍ତେ ୱିପାକସ୍ମିଂ ମତିପାଟୱତ୍ଥଂ ମତିଛେକଭାୱତ୍ଥାୟ ୱିପାକଚିତ୍ତପ୍ପଭୱଂ ମୟା ଭଣମାନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ତୁମ୍ହେ ସୁଣାଥ।

୩୭୭।ଏକୂନତିଂସ କମ୍ମାନି, ପାକା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଭଗୱତା ଦସ୍ସିତା, କମ୍ମାନି ତୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଦିସ୍ସରେ, ୱିପାକା ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଦିସ୍ସନ୍ତି।

୩୭୮-୯।କୁସଲଂ କାମଲୋକସ୍ମିଂ କାମଲୋକମ୍ହି କୁସଲଂ ପୱତ୍ତେ, ପଟିସନ୍ଧିୟଞ୍ଚ ତଂତଂପଚ୍ଚୟମାଗମ୍ମ ତଂତଂପଚ୍ଚୟଂ ପଟିଚ୍ଚ। ସୋ ସୋ ପଚ୍ଚୟୋ ତଂତଂପଚ୍ଚୟୋ, ‘‘ତତପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମୱସେନ ‘‘ତଂତଂପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଚ୍ଛାକମ୍ମଧାରୟସମାସୋୟଂ। ୱିୱିଧଂ ଫଲଂ ଦଦାତି। ଏକାୟ ଚେତନାୟ ଏକା ପଟିସନ୍ଧି ଭଗୱତା ପକାସିତା। ନାନାକମ୍ମେହି ନାନା ପଟିସନ୍ଧିୟୋ ଚ ଭୱନ୍ତି।

୩୮୦-୧।ତିହେତୁକଂ ତୁ ଯଂ କମ୍ମଂ ତିହେତୁକଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ପନ କାମାୱଚରସଞ୍ଞିତଂ ତିହେତୁକଂ ୱିପାକଂ ଦୁହେତୁଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଅହେତୁଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଦେତି। ଦୁହେତୁକଂ ତୁ ଯଂ କମ୍ମଂ ଦୁହେତୁକଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ପନ, ତଂ କମ୍ମଂ ତିହେତୁକଂ ୱିପାକଂ ନ ଦେତି, ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦୁହେତୁଞ୍ଚ ଅହେତୁଞ୍ଚ ଦେତି।

୩୮୨-୩।ତିହେତୁକେନକମ୍ମେନ, ପଟିସନ୍ଧି ତିହେତୁକା ହୋତି, ଦୁହେତୁକାପି ପଟିସନ୍ଧି ହୋତେୱ, ଅହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି ନେୱ ହୋତି, ଉକ୍କଟ୍ଠତିହେତୁକକମ୍ମେନ ତିହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି, ଓମକତିହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦୁହେତୁକେନ କମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି, ଅହେତୁକାପି ପଟିସନ୍ଧି ହୋତେୱ, ତିହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି ନେୱ ହୋତି। ଉକ୍କଟ୍ଠଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି, ଓମକଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଅହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୩୮୪। ଅସଙ୍ଖାରକମ୍ମଂ ଅସଙ୍ଖାରୱିପାକଂ ଦେତି, ସସଙ୍ଖାରୱିପାକମ୍ପି ଦେତି, ସସଙ୍ଖାରକମ୍ମଂ ସସଙ୍ଖାରଫଲଂ, ତଥା ଅସଙ୍ଖାରଫଲଂ ଦେତି।

୩୮୫।ଏକାୟ ଚେତନାଯେତ୍ଥ ଏତ୍ଥ ଏତାସୁ ଚେତନାସୁ ଏକାୟ କୁସଲାୟ ଚେତନାୟ ସୋଳସୱିଧା ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଜିନୋ ପକାସୟେ।

୩୮୬-୯୨। ୱେଦନାପରିୱତ୍ତନଂ ଆରମ୍ମଣେନ ହୋତେୱ, ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତମ୍ପି ଜୱନେନ ନିୟାମିତଂ, ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତେ କୁସଲେ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତକୁସଲେପି ଏସେୱ ନୟୋ। କାମାୱଚରଚିତ୍ତେନ କୁସଲେନାଦିନା ପଠମେନ କୁସଲେନ ତୁଲ୍ୟେନ ୱିପାକଚିତ୍ତେନ। ତତିୟାୱିସେସନଂ। ଯେନ ସତ୍ତେନ ଗହିତା ପଟିସନ୍ଧି ଚେ ଯଦି, ଇଟ୍ଠେ ବଲୱାରମ୍ମଣେ ମନାପେ ଅତିମହନ୍ତାରମ୍ମଣେ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ଆପାଥଂ ପାକଟଭାୱଂ ଆଗତେ ସତି ମନୋଧାତୁୟା ତାୟ ଭୱଙ୍ଗସ୍ମିଂ ଆୱଜ୍ଜିତେ ଭୱଙ୍ଗସୋତେ ଛିନ୍ଦିତେ ସତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣକାଦୀସୁ ୱୀଥିଚିତ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ ପଠମଂ କୁସଲଂ କାମମାନସଂ ଜୱନଂ ହୁତ୍ୱା ଜାୟତେ। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁୱାରାନି ଜୱିତ୍ୱାନ ପଠମେ ମହାକୁସଲେ ଗତେ ତଦେୱ ତଂ ଏୱ ଇଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତେନେୱ ପଠମମହାକୁସଲେନ ସଦିସଂ ତଦାରମ୍ମଣୱିପାକଚିତ୍ତଂ।

ସନ୍ଧିୟା ତୁଲ୍ୟତୋ ପଟିସନ୍ଧିୟା ତୁଲ୍ୟଭାୱେନ ମୂଲଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ମୂଲଭୱଙ୍ଗଂ ନାମ ଭଗୱତା ପୱୁଚ୍ଚତେ। ତଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତଂ ସନ୍ତୀରଣଂ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତଂ ସନ୍ତୀରଣଂ ଦସ୍ସନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ୱୀଥିଚିତ୍ତେ ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି ଗଣନଂ ଉପଗତାନି ଚିତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି ଏୱ ଭୱନ୍ତି।

୩୯୩-୪।ଯଦା ହି ଦୁତିୟଂ ଚିତ୍ତଂ, କୁସଲଂ ଜୱନଂ ଯଦା ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ତସ୍ସେୱ ସୋମନସ୍ସତିହେତୁନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦୁତିୟଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଜୱନଂ ହୋତି, ତଦା ତସ୍ମିଂ କାଲେ ତେନ ଜୱନେନ ତୁଲ୍ୟୱିପାକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ। ତସ୍ସ ସନ୍ଧିୟା ଅସମାନତ୍ତା ତସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ଧିୟା ଅସମାନତ୍ତା ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଅସ୍ସ ୱିପାକଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନେନ ୱିପାକଚିତ୍ତେନ ଲବ୍ଭରେ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ''ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗ''ନ୍ତି ନାମଂ ''ତଦାରମ୍ମଣକ''ନ୍ତି ଚ ନାମଂ ଇତି ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି।

୩୯୫-୬। ଯଦା ତସ୍ସେୱ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତତିୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଜୱନଂ ହୋତି, ତଦା ତେନ ଜୱନେନ ସଦିସଂ ତତିୟଂ ପାକଂ ତଦାରମ୍ମଣିକଂ ସିୟା। ଇଦଂ ୱିପାକଚିତ୍ତଂ ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ଆଗନ୍ତୁଭୱଙ୍ଗଂ ନାମ ଭଗୱତା ୱୁଚ୍ଚତେ, ପୁରିମାନି ଚ ପଞ୍ଚ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଇମିନା ପନ ତତିୟୱିପାକେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ଛ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

୩୯୭-୮।ଯଦା ଚତୁତ୍ଥଂ କୁସଲଂ ଜୱନଂ ହୋତି, ତଦା ତେନ ଜୱନେନ ତୁଲ୍ୟଂ ଚତୁତ୍ଥୱିପାକଂ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱଂ ୱଜେ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଚତୁତ୍ଥୱିପାକଂ ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗଂ ତଦାରମ୍ମଣନାମକଂ ହୋତି, ପୁରିମାନି ଛ ପାକାନି ଇମିନା ସହ ଚତୁତ୍ଥପାକେନ ସତ୍ତ ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

୩୯୯-୪୦୩।ଯଦା ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ତସ୍ମିଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ପନ ତଥା ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି ଚ, ତଦା ୱୁତ୍ତନୟେନ ଆୱଜ୍ଜନଦସ୍ସନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଚିତ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱେଦନା ପରିୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ସନ୍ତୀରଣଂ ମନୋ ହୋତି। ଉପେକ୍ଖାସହଗତେସୁ ଏୱ ଚତୂସୁପି ଜୱନେସୁ ଜୱିତେସୁ ତେହି ଜୱନେହି ତୁଲ୍ୟାନି ଚତ୍ତାରି ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଜାୟରେ। ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଏକନ୍ତେନ ୱେଦନାୟ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାୟ ପୁରିମେହି ସୋମନସ୍ସସହଗତେହି ଚିତ୍ତେହି ଅସମାନତ୍ତା ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି ନାମତୋ ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗାନି ସୋମନସ୍ସୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଛାଭାଗେ ଭୱଙ୍ଗାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ପଞ୍ଚ ୱିପାକାନି ପୁରିମେହି ସତ୍ତହି ୱିପାକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାଦସ ୱିପାକାନି ଭୱନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ୱିନିଦ୍ଦିସେ।

୪୦୪-୬। ଯଥା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାଦସ ୱିପାକାନି ହୋନ୍ତି, ତଥା ଏୱଂ ସୋତାଦୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁପି ଦ୍ୱାଦସ ପାକାନି ହୋନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ଧୀରୋ ନିଦ୍ଦିସେ, ଇମେ ମୟା ୱୁତ୍ତା ୱିପାକା ସମସଟ୍ଠି ଭୱନ୍ତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଏକାୟ ଚେତନାୟ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ପୱତ୍ତିତେ ସମସଟ୍ଠି ୱିପାକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଇମସ୍ମିଂ ୱଚନେ ସଂସୟୋ ନତ୍ଥି। ଗହିତାଗ୍ଗହଣେନେତ୍ଥ ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ୱିପାକେସୁ ଗହିତାନଂ ୱିପାକାନଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାଦସ ପାକା, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣକାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଚାତି ସୋଳସ ପାକାନି ହୋନ୍ତି।

୪୦୭-୧୧। ଏକେନ ତିହେତୁକକୁସଲେନ ଅସଙ୍ଖାରିକେନ କମ୍ମେନ ଆୟୂହିତେ ଯଥା, ଏୱମେୱ ସସଙ୍ଖାରତିହେତୁକକୁସଲେନାପି ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୋପେକ୍ଖାସହଗତେହିପି କୁସଲେହି କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ପୱତ୍ତିତେ ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ କୁସଲାନଂ ୱିପାକେହି ତୀହିପି ଦିନ୍ନାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଏସେୱ ନୟୋ ପଣ୍ଡିତେନ ଜାନିତବ୍ବୋ। ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଦ୍ୱୟେ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଗୋଚରସ୍ସ ୱସେନ ୱିପାକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପଠମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବାଥ ପଚ୍ଛା ତୁ, ଇଟ୍ଠସ୍ମିଂ ଗୋଚରେ ଇଧ ଅଥ ପଚ୍ଛା ମୟା ୱୁତ୍ତଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ପଚ୍ଛାକାଲେ ପନ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଇଟ୍ଠଗୋଚରେ ଏକେକସ୍ମିଂ ପନ ଦ୍ୱାଦସ ଦ୍ୱାଦସ ପାକା ପଣ୍ଡିତେନ ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ଗହିତାଗ୍ଗହଣେନେତ୍ଥ ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ୱିପାକେସୁ ଗହିତାନଂ ୱିପାକାନଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ ସୋଳସ ପାକଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ପୁବ୍ବେ କାଲେ ମୟା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ସବ୍ବଂ ୱଚନଂ ଅସେସତୋ ଅସେସଭାୱେନ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେୟ୍ୟଂ।

୪୧୨-୪।ତିହେତୁକେନ କମ୍ମେନ, ପଟିସନ୍ଧି ତିହେତୁକା ଭୱତି, ଇତି ଅୟଂ ୱାରୋ ଏତ୍ତାୱତା ଏତ୍ତକେନ ୱଚନେନ ମୟା ୱୁତ୍ତୋ। ଏକଂ କମ୍ମଂ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଏକଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେତି, ତତୋ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଅପରଂ ଅଞ୍ଞଂ ଦୁତିୟଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଜନେତି, ପୱତ୍ତିୟଂ ଅନେକାନି ୱିପାକାନି ସଞ୍ଜନେତି। ହି ସଚ୍ଚଂ ''ଏକଂ କମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ। ଏକସ୍ମା ବୀଜା ଏକତୋ ବୀଜତୋ ଏକଂ ଅଙ୍କୁରଂ ଜାୟତି, ଅସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ବହୂନି ଫଲାନି ହେତୁପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସଲିଲାଦିହେତୁପ୍ପୱତ୍ତିୟା ହୋନ୍ତି।

୪୧୫-୨୧।ଦୁହେତୁକେନ କମ୍ମେନ, ପଟିସନ୍ଧି ଦୁହେତୁକା ହୋତି, ଇତି ୱଚନଂ ଅୟଂ ୱାରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅନୁପଟିପାଟିୟା ଆଗତୋ। ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ଦୁହେତୁକେନ ପୁଞ୍ଞେନ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତେନ ଅସଙ୍ଖାରିକେନ ଚିତ୍ତେନ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ପନ ଦୁହେତୁକେନ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତକୁସଲେନ ତୁଲ୍ୟେନ ପାକେନ ଯେନ ସତ୍ତେନ ଗହିତା ପଟିସନ୍ଧି ଚେ, ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗତେ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତେ ଞାଣହୀନେ

କୁସଲମାନସେ ତସ୍ମିଂ ଦୁହେତୁକେ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜୱିତ୍ୱାନ ଗତେ ତଂ ଏୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ତସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ତଂସରିକ୍ଖକଂ ତେନ ଜୱନେନ ସଦିସଂ ଏକନ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରିକମାନସଂ ଜାୟତି। ତନ୍ତି ତଂ ଚିତ୍ତଂ ମୂଲଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ମୂଲଭୱଙ୍ଗଂ ନାମ ତଦାରମ୍ମଣମିଚ୍ଚପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ନାମ ଉଭୟମ୍ପି ନାମଂ ତସ୍ସେୱ ନାମଂ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏୱ ନାମଂ। ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ଭଗୱତା ପରିଦୀପିତଂ। ଦୁହେତୁକେ ସସଙ୍ଖାରେ କୁସଲେ ଜୱନେ ଜୱିତେପି ଚ ତଂସମଂ ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦିସଂ ଆଗନ୍ତୁକସଙ୍ଖାତଂ ତଦାରମ୍ମଣମାନସଂ ହୋତି।

୪୨୨-୯ ।ତଥେୱ ଚ ତଥା ଏୱ ଚ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଗୋଚରେ ଦୁହେତୂନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉପେକ୍ଖାୟୁତ୍ତାନଂ ଜୱନାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ତାଦିସାନି ତେହି ଜୱନେହି ସଦିସାନି ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣମାନସାନି ଜାୟନ୍ତେ, ତେସଂ ତଦାରମ୍ମଣମାନସାନଂ ‘‘ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ନାମଂ, ‘‘ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ଚ ନାମଂ ହୋତି। ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱୟଞ୍ଚେୱ ଦସ୍ସନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ଇମାନି ଦ୍ୱେ ଭୱଙ୍ଗାନି ଚାତି ଅଟ୍ଠ ୱିପାକା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁପି ଚ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ୱିପାକେ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିୟଂ ଚତ୍ତାଲୀସ ୱିପାକାନି ଭୱନ୍ତି। ଗହିତାଗ୍ଗହଣେନେତ୍ଥ, ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପନଟ୍ଠ ଚ ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ୱିପାକେସୁ ଗହିତାନଂ ୱିପାକାନଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠ ଚ ୱିପାକା ସୋତଘାନାଦିନା ୱିପାକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାଦସ ଏୱ ୱିପାକାନି ଭୱନ୍ତି। ଏକାୟ ଚେତନାୟେୱଂ ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଏକାୟ ଚେତନାୟ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ପୱତ୍ତିତେ ପନ ସତି ଦ୍ୱାଦସେୱ ୱିପାକାନି ଭୱନ୍ତି। ଇତି ୱଚନଂ ୱିଜିତକୁସଲୟୁଦ୍ଧସଙ୍ଗାମେନ ପକାସିତଂ ଦେସିତଂ। ଦୁହେତୁକତ୍ତୟେନାପି, ସେସେନ ସଦିସେନ ତୁ ମୟା ୱୁତ୍ତତୋ ଦୁହେତୁତୋ ସେସେନ ଦୁହେତୁକତ୍ତୟେନାପି ସଦିସେନ ପାକେନ ଆଦିନ୍ନସନ୍ଧିନୋ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ନୟୋ ମତୋ କଥିତୋ ନିରଙ୍ଗଣେନ। ଦୁହେତୁକେନ କମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ଇତି ଅୟଂ ୱାରୋ ଚ ଏତ୍ତାୱତା ଏତ୍ତକେନ ୱଚନେନ ମୟା ୱୁତ୍ତୋ।

୪୩୦-୮ ।ଦୁହେତୁକେନ କମ୍ମେନ ଅହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ଇତି ଅୟଂ ୱାରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପଟିପାଟିୟା ଆଗତୋ। ତେସୁ ଚତୂସୁପି ଦୁହେତୁକେସୁ କୁସଲେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନେୱ ହେତୁକେନ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ପୱତ୍ତିତେ ସତି ତସ୍ସେୱ ଦୁହେତୁକସ୍ସ କୁସଲଜୱନସ୍ସ ପାକଭୂତାୟ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକାୟ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଆଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ସା ପଟିସନ୍ଧି କମ୍ମସଦିସା ନାମ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ପଣ୍ଡିତେହି। ହି ସଚ୍ଚଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା’’ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ। କମ୍ମଂ ଦୁହେତୁକଂ ହୋତି, ପଟିସନ୍ଧି ଅହେତୁକା ହୋତି। ତସ୍ସ ଦେହିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢିମୁପେତସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢିଂ ଉପଗତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପନ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଗୋଚରେ ଆପାଥମାଗତେ ସତି ଦୁହେତୁକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଞ୍ଞାନଂ ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି ଜୱନସ୍ସ ଅୱସାନମ୍ହି ଇଦଂ ଅହେତୁକଂ ମନୋ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଜାୟତି। ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ସଂସୟୋ ସନ୍ଦେହୋ ନତ୍ଥି, ତଂ ଅହେତୁକଚିତ୍ତଂ ମୂଲଭୱଙ୍ଗଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣମେୱ ଚ ହୋତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣକାଦୀସୁପି ୱୀଥିଚିତ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂୟେୱ ସନ୍ତୀରଣମ୍ପି ଚ ହୋତି। ତେସୁ ଏକଂ ଠପେତ୍ୱାନ, ଗହିତାଗ୍ଗହଣେନିଧ ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚେସୁ ୱିପାକେସୁ ଏକଂ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଗହିତାନଂ ୱିପାକାନଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ ଇଧ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି ତୀଣିୟେୱ ଭୱନ୍ତି।

୪୩୯-୪୧ ।ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ଚକ୍ଖୁ-ଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗତେ ତଦା ସନ୍ତୀରଣଞ୍ଚେୱ ସୋମନସ୍ସୟୁତ୍ତଂୟେୱ ହୋତି, ତଦାରମ୍ମଣମାନସଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସୟୁତ୍ତଂୟେୱ ହୋତି, ତେସୁ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚେସୁ ୱିପାକେସୁ ଏକେକଂ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ, ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁରିମାନି ଚ ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ଏୱ ୱିପାକାନି ଭୱନ୍ତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁପି ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି ୱିପାକଚିତ୍ତାନୀତି ପୱତ୍ତିୟଂ ୱିପାକାନି ୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

୪୪୨-୮ ।ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ତୁ ଚତ୍ତାରି, ଗହିତାଗ୍ଗହଣେନିଧ ଗହିତାନଂ ୱିପାକାନଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପନ ଚତ୍ତାରି ୱିପାକାନି ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସୋତଘାନାଦିନା ୱିପାକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅହେତୁକଂ ଅଟ୍ଠକଂ ହୋତି ଏୱ। ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଦୁହେତୁକଂ, ତିହେତୁକଂ ୱା ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଭୱେ ନ ଭୱେୟ୍ୟ, ଦୁହେତୁପଟିସନ୍ଧିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ତିହେତୁକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଭୱେ। ଜାତା ସୁଗତିୟଂ ୟେନ, ପାକେନ ପଟିସନ୍ଧି ତୁ ସୁଗତିୟଂ ୟେନ ପାକେନ ପଟିସନ୍ଧି ଜାତା, ତେନ ୱିପାକେନ ତୁଲ୍ୟମ୍ପି, ହୀନଂ ୱା ତେସଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ସନ୍ଧାୟ, ୱୁତ୍ତଞ୍ଚାହେତୁକଟ୍ଠକଂ ସୁଗତିୟଂ ଅହେତୁକଟ୍ଠକଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସଲୋକଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଚ୍ଚ କାରଣଂ କତ୍ୱା ମୟା ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୂସୁପି ଅପାୟେସୁ ପନ ଅପେତୋ ଅୟୋ ପତିଟ୍ଠା ଏତେହୀତି ଅପାୟୋ, ତେସ୍ୱା ପୱତ୍ତେ ଅହେତୁକଂ ଅଟ୍ଠକଂ ଆପାୟିକେହି ଲବ୍ଭତି। ଥେରୋ ନେରୟିକାନଂ ତୁ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ୱସ୍ସତି ଥିରୋ ଥିରକାରଧମ୍ମୋ ୟସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଥେରୋ, ଦୁତିୟଅଗ୍ଗସାୱକଭୂତୋ ଇଦ୍ଧିମା ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ନେରୟିକାନଂ ନିରୟେ ଜାତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ୱସ୍ସତି, ‘‘ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେ ମଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ଦେୱଂ ୱସ୍ସାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଗନ୍ଧଂ ୱାୟୁଞ୍ଚ ମାପେତି ୟଦା, ତଦା ପନ ତେସଂ ନେରୟିକାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତେହି ନେରୟିକସତ୍ତେହି ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା, ଧମ୍ମଞ୍ଚ ସୁତ୍ୱା, ଗନ୍ଧଞ୍ଚ ଘାୟିତ୍ୱା ଜଲଂ ଉଦକଞ୍ଚ ପିୱତଂ ପିୱନ୍ତାନଂ ମୁଦୁଂ ୱାୟୁଞ୍ଚ ତେହି ଫୁସତଂ ଫୁସନ୍ତାନଂ ତେସଂ ନେରୟିକସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣକାଦୀନି ପଞ୍ଚପି ପୁଞ୍ଞଜାନି ଏୱ କୁସଲୱିପାକାନି ଏୱ ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱୟଂ ପୁଞ୍ଞଜଂ ଏୱ କୁସଲୱିପାକଂ ଏୱ ପୁଞ୍ଞଜା ଏୱ ଏକା ମନୋଧାତୁ ଇତି ଅଟ୍ଠକଂ ହୋତି।

୪୪୯-୫୦।ଅଯଂ ତାୱ କଥା ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣକାଦୀନି ପୁଞ୍ଞଜାନେୱା’’ତିଆଦିକା ଅଯଂ କଥା ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଗୋଚରେ କାମାୱଚରେ ପୁଞ୍ଞାନଂ ଜୱନାନଂ ୱସେନ ମଯା ୱୁତ୍ତା। ତଦାରମ୍ମଣଚେତସୋ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତସ୍ସ ଯଂ ନିଯମତ୍ତଂ ‘‘ତଦାରମ୍ମଣମାନସଂ ଜୱନେନ ନିଯାମିତ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନେନ ମଯା ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ନିଯମତ୍ତଂ କୁସଲଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତେ କାମାୱଚରକୁସଲେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତମେୱ ହୋତି, ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତେ କାମାୱଚରକୁସଲେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତମେୱ ହୋତି, ନେତଂ ଅକୁସଲେ ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତେ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିକେ ଅକୁସଲେ ଜୱନେ ପନ ଜୱିତେ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତିପି ୱଚନଂ ଆଚରିଯେନ ଦୀପିତଂ।

୪୫୧-୭।ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିପ୍ପାଯେ ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁପି ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଜୱିତେସୁ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତା ଅହେତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତଦନନ୍ତରଂ ତେସଂ ଅକୁସଲଜୱନାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଜାଯତି। ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତେସୁ ଛସୁ ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଗୋଚରେ ଜୱିତେସୁ ପୁଞ୍ଞଜା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଅହେତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଏୱ ତଦନନ୍ତରଂ ୱା ତେସଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଅକୁସଲଜୱନାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଜାଯତି। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଯୋଗସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧରୂପାଦିଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଯୋଗସ୍ମିଂ କଙ୍ଖତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ନୁ ଖୋ, ନୋ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି କଙ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ୱା ସତ୍ତସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣମାନସଂ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତଂ ଅହେତୁକଂ ୱିପାକଂ ହୋତି ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗଂ। ସୋମନସ୍ସଯୁତେ ଚିତ୍ତେ, ଜୱନେ ଜୱିତେ ପନ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତା ଏୱ ପଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣମାନସା ପଣ୍ଡିତେନ ଗୱେସିତବ୍ବା। ଉପେକ୍ଖାସହଗତେ ଚିତ୍ତେ ଜୱନେ ପନ ଜୱିତେ ସତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଛ ଚ ତଦାରମ୍ମଣମାନସା ପଣ୍ଡିତେନ ଗୱେସିତବ୍ବା।

୪୫୮-୬୩।ତିହେତୁସୋମନସ୍ସେନ, ଆଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ଝାନତୋ ପରିହୀନସ୍ସ ୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ତଂ ଝାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ କିଂ ମାନସଂ ଜାଯତେ, ତ୍ୱଂ ଦୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତଜୱନସ୍ସ ଅନନ୍ତରମାନସଂ ବ୍ରୂହି କଥେହି। ପଟ୍ଠାନେ ପଟିସିଦ୍ଧା ହି ଦୋମନସ୍ସସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଟ୍ଠାନେ ପଟିସିଦ୍ଧା ପଟ୍ଠାନପ୍ପକରଣେ ଭଗୱତା ନିୱାରିତା, ଅସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ୱା ଅନନ୍ତରଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଟ୍ଠାନେ ପଟ୍ଠାନପ୍ପକରଣେ ପଟିସିଦ୍ଧା ଭଗୱତା ନିୱାରିତା। ମହଗ୍ଗତଂ ପନାରବ୍ଭ ମହଗ୍ଗତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜୱନେ ଜୱିତେପି ଚ ତଦାରମ୍ମଣମାନସଂ ତତ୍ଥେୱ ତସ୍ମିଂ ପଟ୍ଠାନେ ଏୱ ପଟିସିଦ୍ଧଂ ଭଗୱତା ନିୱାରିତଂ। ତସ୍ମା କାରଣା ଭୱଙ୍ଗପାତୋ ୱା ତଦାରମ୍ମଣମେୱ ୱା ନ ହୋତି। କିଂ ନୁ କାତବ୍ବଂ ତେସଂ ଭୱଙ୍ଗତଦାରମ୍ମଣାନଂ ଅଭାୱେ କାରଣଂ ଯଂ କାତବ୍ବଂ, ଅମ୍ହେହି ତଂ କାରଣଂ କିଂ ନୁ ପୁଚ୍ଛାମ, ତଂ ତଦତ୍ଥଂ ଆଭିଧମ୍ମିକଭାୱେନ ଆଭିଧମ୍ମିକ ତଂ କାରଣଂ ୱଦ ୱଦାହି। ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞୱିପାକା ତଦାରମ୍ମଣିକା ସିଯା ଭୱେଯ୍ଯୁଂ।

୪୬୪-୭।ଇମସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଂ କିଂ ନତ୍ଥି? ତଂ ତଦାରମ୍ମଣମାନସଂ କଥଂ କେନ ପକାରେନ ଜାଯତେ? ଭୱଙ୍ଗଆୱଜ୍ଜନାନଂ ଚିତ୍ତାନଂ କିଂ ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତଂ? ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଚ ଫଲସ୍ସାପି କିଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ନତ୍ଥି? ନିରୋଧା ଚ ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଫଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱାତି ମଯା ସୁତଂ, ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଆୱଜ୍ଜନଂ ନତ୍ଥି। ୱିନା ଆୱଜ୍ଜନେନାପି, ହୋତୁ ଜାଯତୁ ମାନସଂ ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜନେନ ୱିନା ଆୱଜ୍ଜନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ହୋତୁ ଜାଯତୁ, କିମସ୍ସାରମ୍ମଣଂ ଅସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣମାନସସ୍ସ କିଂ ଆରମ୍ମଣଂ, ପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଯଦି ଜାନାସି, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ବ୍ରୂହି ମଯ୍ହଂ କଥେହି। ୱିନା ଆରମ୍ମଣେନେତଂ ଏତଂ ମାନସଂ ଆରମ୍ମଣେନ ୱିନା ଆରମ୍ମଣଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ନ ଜାଯତି। ହି ସଚ୍ଚଂ ‘‘ୱିନା ଆରମ୍ମଣେନେତ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ, ତଦାରମ୍ମଣମାନସଂ ଯଦା ଦୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତଂ ଜୱନଂ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ ଜୱତି, ତଦା ତସ୍ମିଂଯେୱ ଜୱନଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ପରିତ୍ତେସୁ କାମାୱଚରାରମ୍ମଣେସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ପଟିଚ୍ଚ ଜାଯତି।

୪୬୮-୭୩।ଉତୁବୀଜନିଯାମୋ ଚ ଉତୁନିଯାମୋ ବୀଜନିଯାମୋ ଚ କମ୍ମଧମ୍ମନିଯାମତା ଚ କମ୍ମନିଯାମତା ଚ ସୀଲାଦିପାରମୀଧମ୍ମନିଯାମତା ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଯାମୋ ଚାତି ପଞ୍ଚ ନିଯାମତା ପଣ୍ଡିତେନ ଞେଯ୍ଯା। ତତ୍ଥ ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ନିଯାମେସୁ ସବ୍ବେସଂ ପନ ରୁକ୍ଖାନଂ ଏକପ୍ପହାରେନ ଫଲପୁପ୍ଫାଦିଧାରଣଂ ଉତୁ, ଅଯଂ ଉତୁନିଯାମତା। ତେସଂ ତେସଂ ତୁ ବୀଜାନଂ, ତଂତଂତୁଲ୍ଯଫଲୁବ୍ଭୱୋ ତେସଂ ତେସଂ ବୀଜାନଂ ପନ ତେହି ତେହି ବୀଜେହି ତୁଲ୍ଯାନମ୍ପି ସସ୍ସାନଂ ଫଲାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି, ଅଯଂ ବୀଜନିଯାମତା । ମତ୍ଥକେ ନାଳିକେରସ୍ସ ନାଳିକେରଫଲସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଛିଦ୍ଦତ୍ତଂ ଛିଦ୍ଦଭାୱୋ, ଅଯଂ ବୀଜଜୋ ବୀଜତୋ ଜାତୋ ନିଯାମୋ। ତିହେତୁକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଦୁହେତୁକଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଅହେତୁକଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଯତୋ ଯଂ କମ୍ମଂ ଦେତି, ଅଯଂ କମ୍ମନିଯାମତା। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଜାତିଯଂ ଜିନଙ୍କୁରସ୍ସ ଜାତିକ୍ଖଣେ ମେଦନୀକମ୍ପନାଦିକଂ ଅନେକୱିସେସତ୍ତଂ, ଅଯଂ ସୀଲାଦିପାରମୀଧମ୍ମନିଯାମତା। ତେନ ଗୋଚରେନ ପସାଦସ୍ମିଂ ଘଟ୍ଟିତେ ସତି ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୱୀଥିଯଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି, ଅଯଂ ଚିତ୍ତନିଯାମତା।

୪୭୪। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧୀରୋ ଧୀରସମ୍ପନ୍ନୋ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ୱିକ୍ଖିତ୍ତପାପୋ ମୋହନ୍ଧକାରାପଗମଂ ଅନ୍ଧକାରମନିସ୍ସାଯ ଅୱିଜ୍ଜାନିସ୍ସରଣଂ ଯଦିଚ୍ଛେ ସଚେ ଇଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ସୋ ଧୀରୋ ଇମଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରପ୍ପକରଣଂ ଅନ୍ଧଜନାନଂ ଅନ୍ଧସଦିସବାଲଜନାନଂ ହଦଯନ୍ଧକାରଂ ୱିଦ୍ଧଂସନଂ ଅନ୍ଧକାରସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ

ଯସ୍ସ ହଦଯସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନକରଂ ଜଲନ୍ତଂ ଦୀପଂ ଜଲମାନଂ ଦୀପଂ। ପଯତ୍ତୋତି ପକାରେନ ଯତତି ୱୀରିଯଂ କରୋତୀତି ପଯତ୍ତୋ, ସତତଂ ସବ୍ବଦା ସିକ୍ଖେଥ ସଜ୍ଝାଯନଧାରଣଚିନ୍ତନୱସେନ ସିକ୍ଖେଯ୍ଯ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ୱିପାକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତ୍ତମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ଅଟ୍ଠମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପକିଣ୍ଣକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୭୫।

ଇଦାନିପନ ସବ୍ବେସଂ, ଏତେସଂ ମାନସଂ ମଯା;

ପାଟୱତ୍ଥାଯ ଭିକ୍ଖୂନଂ, କଥୀଯତି ପକିଣ୍ଣକଂ।

ଇଦାନି ପନ କାଲେ ଏତେସଂ ତିହେତୁକଦ୍ୱିହେତୁକଅହେତୁକାନଂ ସବ୍ବେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପକିଣ୍ଣକଂ ମାନସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂପାଟୱତ୍ଥାଯ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଛେକଭାୱତ୍ଥାଯ ମଯା କଥୀଯତେ ଉଚ୍ଚତେ।

୪୭୬-୮୫।ପଞ୍ଚମକ୍କଟକୋ ଉଣ୍ଣନାଭି ପଞ୍ଚମକ୍କଟକୋ ନାମ ପଞ୍ଚସୁ ଦିସାସୁ ତସ୍ସ ସୁତ୍ତଂ ପସାରେତ୍ୱା ଜାଲମଜ୍ଝେ ନିପଜ୍ଜତି। ପଠମାଯ ଦିସାଯେତ୍ଥ ଏତ୍ଥ ଏତାସୁ ଦିସାସୁ ପଠମାଯ ଦିସାଯ ପସାରିତେ ସୁତ୍ତେ ପାଣକେନ ପଟଙ୍ଗେନ ୱା ମକ୍ଖିକାଯ ୱା ଘଟ୍ଟିତେ ସତି ସା ଉଣ୍ଣନାଭି କିଞ୍ଚି ଚଲିତ୍ୱା ଫନ୍ଦନଂ କତ୍ୱା ନିପନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ସୁତ୍ତାନୁସାରେନ ସୁତ୍ତଂ ଅନୁସାରେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପାଣକସ୍ସ ଯୂସଂ ଯୂସସଙ୍ଖାତଂ ସୋଣିତଂ ପିୱତି। ପୁନାଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ତସ୍ମିଂ ଜାଲମଜ୍ଝେଯେୱ ଯଥାସୁଖଂ ନିପଜ୍ଜତି, ଯଥା ପଠମାଯ ଦିସାଯ ଚଲନାଦିକଂ କିରିଯଂ କରୋତି, ଏୱମେୱ ଦୁତିଯାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଚଲନାଦିକଂ କିରିଯଂ କରୋତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଚସୁ ଦିସାସୁ ସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ପଞ୍ଚ ପସାଦା ପଣ୍ଡିତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ମଜ୍ଝେ ମକ୍କଟକୋ ୱିଯ ଚ ଚିତ୍ତଂ ପନ ପଣ୍ଡିତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପାଣକାଦୀହି ଖୁଦ୍ଦକତିରଚ୍ଛାନେହି ତସ୍ସ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନା ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେ ପନ ପସାଦାନଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନା ପଣ୍ଡିତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଜାଲମଜ୍ଝେ ନିପନ୍ନାଯ ଉଣ୍ଣନାଭିଯା ତଂ ଚଲନଂ ୱିଯ ପସାଦେ ଘଟ୍ଟେତୀତି ପସାଦଘଟ୍ଟନଂ, କିଂ ତଂ? ଆରମ୍ମଣଂ। ତତ୍ଥ ତିସ୍ସଂ ୱୀଥିଯଂ ପସାଦଘଟ୍ଟନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ମନୋଧାତୁକିରିଯାଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତୀତି ଭୱଙ୍ଗାୱଟ୍ଟନଂ ମତଂ ଭଗୱତା। ତସ୍ସ ପଞ୍ଚମକ୍କଟକସ୍ସ ସୁତ୍ତାନୁସାରଂୱ ସୁତ୍ତଂ ଅନୁଗମନଂ ୱିଯ ୱୀଥିଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତନଂ ପଣ୍ଡିତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୀସେ ପନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅସ୍ସ ମକ୍କଟସ୍ସ ଯୂସପାନଂ ୱିଯ ଜୱନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତନଂ ପଣ୍ଡିତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସୁତ୍ତଜାଲମଜ୍ଝେ ନିପଜ୍ଜନଂ ଯଥା ୱତ୍ଥୁଂଯେୱ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ଏୱ ନିସ୍ସାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିୱତ୍ତନଂ ପଣ୍ଡିତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୮୬-୯୩।ଇଦଂତୁ ପନ ଓପମ୍ମଂ, ଅତ୍ଥଂ ଦୀପେତି କିଂ ତୁ ହି ଇଦଂ ଓପମ୍ମଂ କଂ ଅତ୍ଥଂ ଦୀପେତି ପକାସେତି? ପଠମଂ ପସାଦେ ଆରମ୍ମଣେନ ଘଟ୍ଟିତେ ସତି ପସାଦୱତ୍ଥୁତୋ ପସାଦୋ ୱତ୍ଥୁ ନିସ୍ସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ପସାଦୱତ୍ଥୁ, ଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ପସାଦୱତ୍ଥୁତୋ, ପଠମଂ ଏୱ ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ଭୱଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ମନୋ ଜାଯତି, ଇତିପି ଅତ୍ଥୋ ତେନ ଓପମ୍ମେନ ଦୀପିତୋ। ଏକେକାରମ୍ମଣଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ସବ୍ବସୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ପନ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ଅଯମତ୍ଥୋପି ତେନ ଓପମ୍ମେନ ଦୀପିତୋ ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୂ’’ତି, ଏକଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ ଞେଯ୍ୟୋ। ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦମ୍ହି ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ତଙ୍ଖଣେ ପନ ତସ୍ସ ଖଣେ ପନ ତଥା ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ଭୱଙ୍ଗଚଲନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ସଂସଯୋ ଏତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ସଂସଯୋ ନତ୍ଥି। ଯଥା ଖଗୋ ଯଥା ସକୁଣୋ। ହି ସଚ୍ଚଂ ମଯା ୱୁତ୍ତଂ ୱଚନଂ। ରୁକ୍ଖଗ୍ଗେ ରୁକ୍ଖକୋଟିଯଂ ନିଲୀଯନ୍ତୋୱ ସାଖିନୋ ସାଖଂ ଘଟ୍ଟେତି, ତସ୍ସ ଛାଯା ଭୂମିଯଂ ପଥୱିଯଂ ଫରତି ପଟିହଞ୍ଞତି। ଇଧାତି ନିପାତୋ। ସାଖାଯ ସକୁଣେନ ଘଟ୍ଟନଂ ଭୂମିଯଂ ଛାଯାଫରଣାପି ଚ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକକ୍ଖଣସ୍ମିଂଯେୱ ଜାଯରେ ଜାଯନ୍ତି। ଏୱମେୱ ପନ ରୂପସ୍ସ, ପସାଦସ୍ସ ଚ ଘଟ୍ଟନଂ, ତଥେୱ ଅତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥୱସେନ ଭୱଙ୍ଗଚଲନସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯତ୍ତେନ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗମନଂ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ହୋତି।

୪୯୪-୭। ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଚକ୍ଖୁପସାଦେ ଯଥାକ୍କମଂ ଆୱଜ୍ଜନେ ସମୁପ୍ପନ୍ନେ, ଦସ୍ସନେ ସମୁପ୍ପନ୍ନେ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ ସମୁପ୍ପନ୍ନେ, ସନ୍ତୀରଣେ ସମୁପ୍ପନ୍ନେ, ତଥା ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେ ଚ ସମୁପ୍ପନ୍ନେ କୁସଲଂ ଜୱନଚିତ୍ତଂ ଜୱତି, ତଥା ଅକୁସଲମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଜୱତି। ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଘଟ୍ଟନେ ଏସେୱ ନଯୋ ଅୱିସେସେନ ୱିଞ୍ଞୁନା ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ। ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନେ ଦୋୱାରିକୋପମାଦୀନି ୱଚନାନି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତତୋ ପକରଣତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ୱୀଥିଯାଧିକାରେ ୱିଞ୍ଞୁନା ଦସ୍ସେତବ୍ବାନି।

୪୯୮-୯।ଅସମ୍ଭେଦେନ ଚକ୍ଖୁସ୍ସାତି ତସ୍ସାପି ଚକ୍ଖୁ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ ହୋତି। ଜୀୱିତା ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପି ପିତ୍ତେନ ୱା ସେମ୍ହେନ ୱା ରୁହିରେନ ୱା ପଲିବୁଦ୍ଧଂ

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ସନ୍ତିକ୍କଂ ନାମ, ସକ୍କୋନ୍ତଂ ଅସନ୍ତିକ୍କଂ ନାମ ହୋତି। ତେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ଅସନ୍ତିକ୍କେନ ରୂପାପାଥଗମନେନ ଆଲୋକସନ୍ନିସ୍ସଯେନାପି। ତେନ ତିୱିଧେନ ପଚ୍ଚଯେନ ସମନକ୍କାରହେତୁନା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନପଚ୍ଚଯେନ ସହ ପୱତ୍ତନେନ। ଏତେହି ପନ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସଂ ଏକତୋ ଇନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସମେତା, ସମେତେହି ସହଗତେହି ସମାଗମଂ ଏକୀଭାୱଂ ଆଗତେହି, ତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦନିସ୍ସିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ଚେତସିକେହି ସହ ଜାଯତେ।

୫୦୦-୧।ଅସମ୍ଭେଦେନ ସୋତସ୍ସ ସୋତପସାଦସ୍ସ ଅସନ୍ତିକ୍କେନ ସଦ୍ଦାପାଥଗମେନ ଚ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଆପାଥଗମନେନ ଚ। ଆକାସନିସ୍ସଯେନାପି ପିହିତକଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ତିୱିଧେନ ପଚ୍ଚଯେନ। ସମନକ୍କାରହେତୁନା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନପଚ୍ଚଯେନ ସହ ପୱତ୍ତେନ। ଏତେହି ପନ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସମେତେହି ସହଗତେହି ସମାଗମଂ ଏକୀଭାୱଂ ଆଗତେହି ତଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସହ ଜାଯତି।

୫୦୨-୩।ଅସମ୍ଭେଦେନ ଘାନସ୍ସ ଘାନପସାଦସ୍ସ ଅସନ୍ତିକ୍କେନ ଗନ୍ଧାପାଥଗମେନ ଚ ଗନ୍ଧସ୍ସ ଆପାଥଗମନେନ ଚ। ୱାଯୋସନ୍ନିସ୍ସଯେନାପୀତି ଘାନବିଲମ୍ପି ପୱିସନ୍ତେନ ୱାଯୁନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ତିୱିଧେନ ପଚ୍ଚଯେନ। ସମନକ୍କାରହେତୁନା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନପଚ୍ଚଯେନ ସହ ପୱତ୍ତେନ। ଏତେହି ପନ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସମେତେହି ସହଗତେହି ସମାଗମଂ ଏକୀଭାୱଂ ଆଗତେହି ତଂ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସହ ଜାଯତି।

୫୦୪-୫।ଅସମ୍ଭେଦେନ ଜିୱ୍ହାଯ ଜିୱ୍ହାଯ ଅସନ୍ତିକ୍କେନ ରସାପାଥଗମେନ ଚ ରସସ୍ସ ଆପାଥଗମନେନ ଚ। ଆପୋସନ୍ନିସ୍ସଯେନାପୀତି ଜିୱ୍ହାତେମନଂ ଆପଂ ଲଦ୍ଧା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନ ୱିନା ସୁକ୍ଖଖାଦନୀଯେ ଜିୱ୍ହାଯ ସାଯିତେପି ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ତିୱିଧେନ ପଚ୍ଚଯେନ। ସମନକ୍କାରହେତୁନା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନପଚ୍ଚଯେନ ସହ ପୱତ୍ତେନ। ଏତେହି ପନ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସମେତେହି ସହଗତେହି ସମାଗମଂ ଏକୀଭାୱଂ ଆଗତେହି ତଂ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସହ ଜାଯତି।

୫୦୬-୭। କାଯପସାଦସ୍ସ ଅସମ୍ଭେଦେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସ୍ସ ଆପାଥଗମନେନ ଚ। ପଥୱୀନିସ୍ସଯେନାପୀତି ତେନ ୱିନା କାଯଦ୍ୱାରମ୍ପୀତି ବହିଦ୍ଧା ମହାଭୂତାରମ୍ମଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ କାଯପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ପସାଦପଚ୍ଚଯେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ପଟିହଞ୍ଞତି। ତେନ ତିୱିଧେନ ପଚ୍ଚଯେନ। ସମନକ୍କାରହେତୁନା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନପଚ୍ଚଯେନ ସହ ପୱତ୍ତେନ। ଏତେହି ପନ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସମେତେହି ସହଗତେହି ସମାଗମଂ ଏକୀଭାୱଂ ଆଗତେହି ତଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସହ ଜାଯତି।

୫୦୮-୯।ଅସମ୍ଭେଦାମନସ୍ସାପୀତି ମନନ୍ତି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ। ତଂ ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ମନ୍ଦତମଗତମେୱ ୱତ୍ତମାନମ୍ପି ସନ୍ତିକ୍କଂ ନାମ ହୋତି। ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଅସନ୍ତିକ୍କଂ ନାମ। ମନସ୍ସ ଅସମ୍ଭେଦେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆପାଥଗମନେନ ଚ ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯେନ। ତେନ ତିୱିଧେନ ପଚ୍ଚଯେନ। ସମନକ୍କାରହେତୁନା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନେନ ସହ ପୱତ୍ତେନ। ଏତେହି ପନ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସମେତେହି ସହଗତେହି ସମାଗମଂ ଏକୀଭାୱଂ ଆଗତେହି ତଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ଜୱନଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସହ ଜାଯତେ।

୫୧୦-୧୧। ମନୋ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ନାମ ୱିଭାୱିନା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆୱଜ୍ଜନକ୍ରିଯାଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜନକିରିଯାଚିତ୍ତଦ୍ୱଯଂ ସମନକ୍କାରୋ ନାମ ୱିଭାୱିନା ସଞ୍ଞିତଂ। ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଇତି ଅଯଂ ପାଠୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବେସୁ ଭୱେସୁ ନ ଗଚ୍ଛତି। ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୋକାରୋ ୱୋକିଣ୍ଣୋତି ପଞ୍ଚୱୋକାରୋ, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ କାରଣଂ କତ୍ୱା "ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯେନା"ତି ଅଯଂ ପାଠୋ ପନ କଥିତୋ ମଯା, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ ନାମ କାମରୂପଭୱୋ, ଅରୂପଭୱୋ ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ ନାମ, ଅସଞ୍ଞୀଭୱୋ ଏକୱୋକାରଭୱୋ ନାମ। ଅଯଂ ପାଠୋ ଚତୁୱୋକାରଅରୂପଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ ନ କଥିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ରୂପତ୍ତା ଅରୂପଭୱେ କଥଂ ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୧୨-୪।ପଟିସନ୍ଧାଦିଚିତ୍ତାନି, ସବ୍ବାନେକୂନୱୀସତି ହୋନ୍ତି, କାମାୱଚରେସୁ ଦସ, ରୂପେସୁ ପଞ୍ଚ, ଅରୂପୀସୁ ଚତ୍ତାରି, ସବ୍ବାନି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନି ଏକୂନୱୀସତି ହୋନ୍ତି। କମ୍ମଂ ନାମ କୁସଲାକୁସଲଚେତନା। କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ନାମ ରୂପାନି ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତଞ୍ଚ। ତଥା ଗତିନିମିତ୍ତକଂ ନାମ କପ୍ପରୁକ୍ଖାଦଯୋ, ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଭୂତା ଲୋହକୁମ୍ଭାଦଯୋ ଚ। ଇତି ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ତେସଂ ପଟିସନ୍ଧାଦିଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ତିୱିଧଂ ଭଗୱତା ଉଦୀରିତଂ। କାମାୱଚରସନ୍ଧୀନଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରାରମ୍ମଣଂ ଭଗୱତା ମତଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପାଦିପଞ୍ଚାରମ୍ମଣଂ, ଗତିନିମିତ୍ତଂ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ହୋତି। ଅତୀତଂ ୱା କମ୍ମଂ କୁସଲାକୁସଲଚେତନା ଅତୀତାଯେୱ, ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା। ଅନାଗତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନତ୍ଥି।

୫୧୫-୨୬। ଅଟ୍ଠେୱ ଚ ମହାୱିପାକା, ତୀଣି ସନ୍ତୀରଣାନି ଚାତି ଏକାଦସୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣସଞ୍ଞିତଂ। ଏକାଦସୱିଧେ ଚିତ୍ତେ ତଦାରମ୍ମଣସଞ୍ଞିତେ ପୁଞ୍ଞୱିପାକାନି କୁସଲୱିପାକା ଦସ ହୋନ୍ତି, ଅପୁଞ୍ଞଜଂ ଅକୁସଲୱିପାକଂ ପନ ଏକଂ ହୋତି। ମହାୱିପାକା ରୂପାରୂପଭୱଦ୍ୱଯେ ନ ଜାଯନ୍ତି, କାମରୂପଭୱେ ସନ୍ତୀରଣଉଯଂ ହୋତି। ଯାନି ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନି ସନ୍ଧୁନା ଜିନେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତେସୁ ଏକମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତଂ ରୂପାରୂପଭୱଦ୍ୱଯେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା କଦାଚିପି ନପ୍ପୱତ୍ତତି। କସ୍ମା କାରଣା? ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ରୂପାରୂପଭୱଦ୍ୱଯେ ‘‘ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀ’’ତି ୱଚନଂ ଚୋଦକୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ବୀଜସ୍ସାଭାୱତୋ ପନ ନ ହୋତୀତି ପରିହାରୋ। ଅକାମାୱଚରାରମ୍ମଣେ ଅକାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଇଦଂ ତଦାରମ୍ମଣମାନସଂ ନେୱ ଅନୁବନ୍ଧତି। ହି କସ୍ମା କାରଣା? ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚ ଏକନ୍ତେନ ଅୱସ୍ସଂ ତଦାରମ୍ମଣମାନସସ୍ସ କାମାୱଚରାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚ ତଥା ଅପରିଚିତତ୍ତା ଚ ସବ୍ବଦା ନାନୁବନ୍ଧତି। ତସ୍ମିଂ ଯଥା ପିତରଂ ୱା ପିତୁସଦିସଂ ୱା ଞାତିଂ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତୋପି ତରୁଣଦାରକୋ ଘରଦ୍ୱାରନ୍ତରୱୀଥିଚତୁକ୍କାଦିମ୍ହି ପରିଚିତେଯେୱ ଦେସେ ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ଅରଞ୍ଞଂ ୱା ଯୁଦ୍ଧଭୂମିଂ ୱା ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ କାମାୱଚରେ ଧମ୍ମେ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତମ୍ପି ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମମାରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନେ ଧମ୍ମେ ନାନୁବନ୍ଧତି। ଯସ୍ମା ଚସ୍ସ ସବ୍ବୋ କାମାୱଚରପାକୋ ଚ କିରିଯାମନୋଧାତୁ କିରିଯାଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଇମେ ଧମ୍ମା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାତି ଏୱଂ ଅଚଳଂ ପରିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଚେତଂ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରାରମ୍ମଣେ କାମାୱଚରଧମ୍ମେପି ନାନୁବନ୍ଧତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୫୨୭-୩୨।କିଂ ତେନ ଯୁତ୍ତିୱାଦେନ, ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ହି ‘‘ଜନକଂ ତେନ ତୁଲ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିକେନ ତେନ, ଯୁତ୍ତିଯା ୱାଦୋ ଯୁତ୍ତିୱାଦୋ, ‘‘ଜନକଂ ତେନ ତୁଲ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିକାଯ ଯୁତ୍ତିକଥାଯ କିଂ ପଯୋଜନଂ ୱୁତ୍ତଂ? ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ହି ସଚ୍ଚଂ ‘‘କିଂ ତେନ ଯୁତ୍ତିୱାଦେନା’’ତି ୱଚନଂ, ‘‘ଅତ୍ଥକଥାସୂ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ସମାସେ ହି ତ୍ଥ-ସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ । କାମାୱଚରେ ଧମ୍ମେ ପଟିଚ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱଦୀପକଂ ୱଚନଂ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନି, ଏକାଦସପି ସବ୍ବସୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନପି ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନି ନାମଗୋତ୍ତଂ ପନାରବ୍ଭ ତିସ୍ସାଦିକଂ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପଟିଚ୍ଚ କଚ୍ଚାଯନଗୋତ୍ତକସ୍ସପଗୋତ୍ତାଦିକଂ ଗୋତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜୱନେ ଜୱିତେପି ଚ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ୱା ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଯଦା ପଞ୍ଞତ୍ତିମାରବ୍ଭ, ଜୱନେ ଜୱିତେପି ୱା ଯଦା ମଯା ୱୁତ୍ତାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସେସପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜୱନେ ଜୱିତେପି ୱା ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତେ ଆଚରିଯେନ, ତଥା ଦୁକ୍ଖଅନିଚ୍ଚଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତେ ଆଚରିଯେନ। ତଦାରମ୍ମଣା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତେସ୍ୱପି ମିଚ୍ଛତ୍ତେ ମିଚ୍ଛାସଭାୱେ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତ୍ୟାଦିୱସେନ ନିଯତାନି ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିଯୁତ୍ତଜୱନାନି ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାନି, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତେସ୍ୱପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତେ ଆଚରିଯେନ, ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଗତେପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତେ ଆଚରିଯେନ। ତଥା ମହଗ୍ଗତେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତେ ଆଚରିଯେନ, ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣଂ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତେ ଆଚରିଯେନ। ମନୋଦ୍ୱାରେପି ସବ୍ବେସଂ ଜୱନାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି।

୫୩୩-୪। ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆରମ୍ମଣଘଟ୍ଟନା ନ ୱିଜ୍ଜତି। ଭୱଙ୍ଗତୋ ଚେତସୋ ୱୀଥିଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁଟ୍ଠାନଂ କଥଂ କେନ ପକାରେନ ହୋତି? ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଘଟ୍ଟନାଯ ୱିନା ଘଟ୍ଟନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେୱ ଯସ୍ମା କାରଣା, ତସ୍ମା ୱୀଥିଚିତ୍ତାନଂ ସମ୍ଭୱୋ ହୋତି।

୫୩୫-୬।ଦ୍ୱାଦସାପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ୱିପାକା ସତ୍ତସତ୍ତତି ପାପପାକା ଦ୍ୱାଦସପାପଚିତ୍ତାନଂ ୱିପାକା ଚତୁରାସୀତି ପୱତ୍ତିଯଂ ହୋନ୍ତି। ଏକସ୍ସ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାକୁସଲସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତସନ୍ତୀରଣାନି ଚାତି ସତ୍ତ ଅକୁସଲପାକା ହୋନ୍ତି। ତଥା ସେସାନଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ ଅକୁସଲାନମ୍ପି ସତ୍ତ ୱିପାକା ହୋନ୍ତି। ଏକାଦସୱିଧାନଂ ତୁ, ହିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚମାନସଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚମାନସଂ ହିତ୍ୱା ଏକାଦସୱିଧାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ଏକାଦସୱିଧା ଚେୱ ଭୱନ୍ତି।

୫୩୭-୮।କ୍ରିଯଚିତ୍ତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଯଂ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ଜୱନଂ ନ ଚ ହୋତି, ତଂ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ କରଣମତ୍ତତ୍ତା କିରିଯାମତ୍ତତ୍ତା ୱାତପୁପ୍ଫସମଂ ୱାତପୁପ୍ଫେନ ସଦିସଂ ମତଂ ଭଗୱତା। ଅଯମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାଯୋ – ଖୀଣାସୱେ ଉପ୍ପନ୍ନକାଲେ ୱା ତଂ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ କିରିଯଚିତ୍ତଂ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନକାଲେ କଥଂ କିରିଯା ହୋତୀତି ଚେ? କରଣମତ୍ତତ୍ତା ଅଫଲଦାଯକଂ ୱାତପୁପ୍ଫଂ ୱିଯ ଅଫଲଦାଯକଂ କିରିଯଚିତ୍ତଂ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତିହାରୋ କିରିଯା ପନ ହୋତି। ଯଂ ସବ୍ବଂ କିରିଯଚିତ୍ତଂ କିଚ୍ଚସାଧନତୋ ଜୱନକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଜୱନତ୍ତଂ ଜୱନଭାୱଂ ପତ୍ତଂ ଛିନ୍ନମୂଲସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ଅଫଲଂ ହୋତି ଯଥା, ଏୱଂ ଛିନ୍ନାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାମୂଲସ୍ସ ୱୀତରାଗସ୍ସ ତଂ ସବ୍ବଂ କିରିଯଚିତ୍ତଂ ଅଫଲଂ ୱିପାକୱିରହିତଂ ସିଯା ଭୱେଯ୍ୟ।

୫୩୯-୪୦।ପଟିଚ୍ଚ ପନ ଏତସ୍ମା, ଫଲମେତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଧମ୍ମତୋ ଫଲଂ ଏତି ପୱତ୍ତତି ତସ୍ମା ପଚ୍ଚଯୋ, ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିଯା ଉପ୍ପତ୍ତିଯାପି ଉପକାରୋ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ପଣ୍ଡିତେନ ପୱୁଚ୍ଚତେ। ସମ୍ଭୱୋ ପଭୱୋ ହେତୁ କାରଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ମତୋ ଭଗୱତା। ଇଦଂ ୱଚନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦୀପନୱଚନଂ।

୫୪୧।ଲୋଭାଦି ପନ ଯୋ ଧମ୍ମୋ, ମୂଲଟ୍ଠେନୁପକାରକୋ ଯୋ ଲୋଭାଦି ପନ ଧମ୍ମୋ ମୂଲଭାୱେନ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ଉପକାରକୋ, ସୋ ଲୋଭାଦିଧମ୍ମୋ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୂତି ହେତୁ ନାମ ୱିଭାୱିନା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

୫୪୨।ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ଚ ମୋହୋ ଚ ତଥା ଅଲୋଭାଦୟୋ ତୟୋ ହେତୂ, ତେ ଛ ଏୱ ହେତୁୟୋ ହୋନ୍ତି, ଜାତିତୋ ଜାତିୱସେନ କୁସଲଜାତିଅକୁସଲଜାତିଅବ୍ୟାକତଜାତିୱସେନ ନୱଧା ନୱହି କୋଟ୍ଠାସେହି ସିୟୁଂ।

୫୪୩-୪।ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦୀନଂ, କୁସଲାଦିତ୍ତସାଧକୋ ଯୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦିତ୍ତସାଧକୋ କୁସଲାଦିଭାୱସାଧକୋ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ମୂଲଟ୍ଠୋ ନାମ। ଏୱଂ ୱଚନଂ ଏକେ ଏକଚ୍ଚେ ଆଚରିୟା ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କୁସଲାକୁସଲାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦିତ୍ତସାଧକୱସେନ ମୂଲଟ୍ଠେ ସନ୍ତେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପୀସୁ ତେହି ଚିତ୍ତେହି ସମୁଟ୍ଠାନରୂପେସୁ ତେହି ଚିତ୍ତେହି ସମୁଟ୍ଠିତେସୁ ଚିତ୍ତଜରୂପେସୁ ହେତୂନଂ ଲୋଭାଦିହେତୂନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟତା କଦାଚିପି ନେୱ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଅୟମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ – ଯଦି ଚିତ୍ତେସୁ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତେସୁ ତେ ଲୋଭାଦୟୋପି ଚିତ୍ତାନଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ଏକୁପ୍ପାଦତ୍ତା ଚ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତିୟେୱ। ତଦା ତେସଂ ମତେ ତେସଂ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ କୁସଲାଦିତ୍ତଂ ସିୟା। ନ ଚ କଦାଚି ରୂପାନି କୁସଲାଦିନାମକାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱଞାପନତ୍ଥଂ ତେସଂ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ ତେ ଲୋଭାଦୟୋ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ନ ହୋନ୍ତି, ଇତି ୱଚନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଚିତ୍ତଜରୂପାନି ନାମ କଦାଚିପି ୱିୟୁତ୍ତାନି ଚରନ୍ତି, ତସ୍ମା କୁସଲାଦିତ୍ତସାଧକୋ ମୂଲଟ୍ଠୋ ନ ହୋତି।

୫୪୫-୬।ହି ସଚ୍ଚଂ ''ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତୁ ହେତୂନ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ। ତେ ଲୋଭାଦୟୋ ହେତୂ ତେସଂ ରୂପାନଂ କୁସଲାଦିତଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ନ ସାଧେନ୍ତି ନ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତି। ତେ ହେତୂ ତେସଂ ପନ ରୂପାନଂ ପଚ୍ଚୟା ନ ଚ ନ ହୋନ୍ତିୟେୱ, ତସ୍ମା କାରଣା କୁସଲାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦିତ୍ତସାଧକୋ ଯୋ ଧମ୍ମୋ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ମୂଲଟ୍ଠୋତି ମୂଲସଭାୱୋ ନାମ ସମୟଞ୍ଞୁନା ସମୟୱିଜାନନସୀଲେନ ୱିଞ୍ଞୁନା ଗନ୍ତବ୍ବୋ ଜାନିତବ୍ବୋ।

୫୪୭।ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସ୍ସ, ସାଧନେନୁପକାରକୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱଂ ସାଧନେନ ଉପକାରକୋ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ଅତ୍ଥୋ ହେତୂନଂ ଲୋଭାଦୀନଂ ମୂଲଟ୍ଠୋ ମୂଲସଭାୱୋ ଇତି ଚ ଗହଣଂ ୱିଭାୱିନା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ।

୫୪୮-୯।କୁସଲାକୁସଲା ହେତୂ କୁସଲା ହେତୂ, ଅକୁସଲା ହେତୂ, କ୍ରିୟାହେତୂ ସବ୍ବସୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ସବ୍ବେ କିରିୟାହେତୁୟୋ ଚ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୂମିୟଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ହେତୁପଚ୍ଚୟତଂ ୟାତା ଗତା। ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଞ୍ଚ ହେତୁପଚ୍ଚୟତଂ ୟାତା ଗତା, ଏତେ ହେତୂ ଚତୁୱୋକାରଭୂମିୟଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଏୱ ଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟତଂ ୟାତା ଗତା।

୫୫୦-୧। କାମେ ୱିପାକହେତୂପି ଅତ୍ତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟତଂ ୟାତା, ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେପି କଟତ୍ତାରୂପଜାତାନଂ କମ୍ମଜରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟତଂ ୟାତା, ତସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେୱ କମ୍ମଜରୂପାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି, ଯସ୍ମା କାରଣା ପୱତ୍ତିୟଂ ଚିତ୍ତଜାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟତଂ ଗତା।

୫୫୨-୫। ରୂପେ ୱିପାକହେତୂ କାମାୱଚରଭୂମିୟଂ ହେତୁୟୋ ୱିୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକହେତୱୋ ଚିତ୍ତଜାନଂ ରୂପାନଞ୍ଚ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୂମିୟଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି। ଚତୁୱୋକାରେ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଜା ହେତୱୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଏୱ ଚତୁୱୋକାରଭୂମିୟଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ଭୱନ୍ତି। ଇତରେ ଚତୁୱୋକାରେ ଅରୂପଭୱେ ୱିପାକଜା ହେତୱୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଏୱ ସଭୂମିୟଂ ଅତ୍ତନୋ ଭୂମିୟଂ ଅରୂପଭୂମିୟଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି। ହେତୁତ୍ଥୋ ହେତୂନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେତୁୟୋ ଚେୱ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ଚେୱ ହେତୁପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୱୋ ହେତୁପଚ୍ଚୟୁପ୍ପତ୍ତି, ଏୱମେୱ ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ। ସଞ୍ଜାତୋ ସୁଖହେତୁ ଯସ୍ସାତି ସଞ୍ଜାତସୁଖହେତୁ, ତେନ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ।

୫୫୬-୮।ଛନ୍ଦୋ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ୱୀରିୟଂ ୱୀମଂସା ଚାତି ଚତୁଧାଧିପତୀ ଲୋକାଧିପତିନା ସତ୍ଥୁନା ୱୁତ୍ତା। ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲସ୍ମିଂ ଯୋ ଛନ୍ଦୋ, ସୋ ଛନ୍ଦାଧିପତି ନାମ, ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସମାଧିକରଣଚିତ୍ତସ୍ସ ଏସେୱ ନୟୋ ସେସେସୁପି ଚ ତୀସୁ ମୟା ୱୁତ୍ତୋ ଛନ୍ଦାଧିପତିତୋ ସେସେସୁପି ଚ ଅଧିପତୀସୁ। ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଜେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିପତୀତି ଅଧିପତି ନାମ ଭଗୱତା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ।

୫୫୯।

ସୁମତିମତିୱିବୋଧନଂୱିଚିତ୍ତଂ,

କୁମତିମତିନ୍ଧନପାୱକଂ ପଧାନଂ;

ଇମମତିମଧୁରଂ ଅୱେଦି ଯୋ ଯୋ,

ଜିନୱଚନଂ ସକଲଂ ଅୱେଦି ସୋ ସୋ।

ଯୋ ଯୋ ଜନୋ ଇମଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଂ ସୁମତିମତିୱିବୋଧନଂ ସୁମତୀନଂ ସୁନ୍ଦରମତୀନଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ ମତିଯା ୱିବୋଧନକରଂ ୱିଚିତ୍ତଂ କୁମତୀନଂ କୁଚ୍ଛିତମତୀନଂ ବାଲାନଂ ମତିଇନ୍ଧନେ ପଧାନଂ ପାୱକଂ ଅତିମଧୁରକରଂ ଅୱେଦି ଜାନି, ସୋ ସୋ ଜନୋ ସକଲଂ ଜିନୱଚନଂ ଅୱେଦି ଜାନି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ପକିଣ୍ଣକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୯। ନୱମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପୁଞ୍ଞୱିପାକପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୬୦-୨।

ବାୱିଂସପାକଚିତ୍ତାନି, ଲୋକିକାନେୱ ଯାନି ହି;

ଏତେସଂ ପାକଚିତ୍ତାନଂ, ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିସୁ।

ଯାନି ଲୋକିକାନି ଏୱ ବାୱିଂସ ପାକଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ଏତେସଂ ପାକଚିତ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାଦିସଙ୍ଖାରା ଭୱାଦୀସୁ ଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀସୁ ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି ଏୱ, ଇମେସଂ ୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ ତେପି ସଙ୍ଖାରା ଭୱାଦୀସୁ ଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀସୁ ତଥା ତେନ ପକାରେନ ୱିଭାୱିନା ପଣ୍ଡିତେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା। ତଯୋ ଭୱା ଚତସ୍ସୋ ଚ ଯୋନିଯୋ କାମଭୱରୂପଭୱଅରୂପଭୱୱସେନ ତଯୋ ଭୱା, ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜସଂସେଦଜଓପପାତିକଯୋନିୱସେନ ଚତସ୍ସୋ ଚ ଯୋନିଯୋ, ନିରଯଗତିତିରଚ୍ଛାନଗତିପେତଗତିମନୁସ୍ସଗତିଦେୱଗତିୱସେନ ଗତିପଞ୍ଚକଂ, ସନ୍ଧିସଞ୍ଞାଯ ପଟିସନ୍ଧିସଞ୍ଞାଯ ନାନତ୍ତା ନାନାଭାୱତୋ, କାଯସ୍ସାପି ଚ ରୂପକାଯସ୍ସାପି ଚ ନାନତ୍ତା ନାନାଭାୱତୋ କାମସୁଗତିଯୋ, ନାନା ଅତ୍ତା ସଭାୱୋ ଏତସ୍ସାତି ନାନତ୍ତା, ନାନତ୍ତୋ ରୂପକାଯୋ ଏତେସନ୍ତି ନାନତ୍ତକାଯା, ନାନା ସଭାୱୋ ଏତସ୍ସାତି ନାନତ୍ତା, ନାନତ୍ତାଯେୱ ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା, ସା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀ ନାମ, ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମି ଚ ଚତୁରାପାଯଭୂମିଯୋ ଚ ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀ ନାମ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମି ଏକତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀ ନାମ, ତତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିୱେହପ୍ଫଲଭୂମିସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମିଯୋ ଏକତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀ ନାମ, ହେଟ୍ଠା ଠିତା ରୂପେହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ତିଟ୍ଠନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଏତ୍ଥାତି ଠିତିଯୋ, ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଠିତିଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅସଞ୍ଞୀଭୂମି ନ ଗଯ୍ହତେ, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଭୂମି ଚ ପଟୁୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱତୋ ନ ଗଯ୍ହତେ। ସତ୍ତାୱାସୱସେନ ଅସଞ୍ଞୀଭୂମିଂ, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଭୂମିଞ୍ଚ ପନ ଗହେତ୍ୱା ତେ ସତ୍ତାୱାସା ନୱ ଏୱ ହୋନ୍ତି।

୫୬୩-୮।କାମେ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସଞ୍ଞିତା ଅଟ୍ଠ ଚେତନା ପୂରେନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ପୂରେନ୍ତି ଚ, ଅଜ୍ଝାସଯଂ ପୁଜଞ୍ଚ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ପୁଞ୍ଞାନି, ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତି ୱିପାକଂ, କମ୍ମଜରୂପଞ୍ଚାତି ଅଭିସଙ୍ଖାରା, ପୁଞ୍ଞାନି ଏୱ ଅଭିସଙ୍ଖାରା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରା, ତେଯେୱ ସଞ୍ଞିତା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସଞ୍ଞିତା, କାମେ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସଞ୍ଞିତା ଅଟ୍ଠ ଚେତନା। ନୱନ୍ନଂ ପାକଚିତ୍ତାନଂ ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତାହେତୁକମହାୱିପାକୱସେନ ନୱନ୍ନଂ ପାକଚିତ୍ତାନଂ କାମସୁଗତିଯଂ ପନ ନାନା ୱତ୍ତମାନଚେତନାଖଣତୋ ପରଂ ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ନାନାଖଣଂ, ତଂ ଏୱ ନାନକ୍ଖଣିକଂ, ତମେୱ କମ୍ମଂ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମଂ, ୱତ୍ତମାନଚେତନାତୋ ପରା ଅତୀତଚେତନାତି ଅତ୍ଥୋ। ବଲୱା ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ, ବଲୱତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ ଉପ-ସଦ୍ଦୋ, ବଲୱପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ, ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୱସେନ ବଲୱପଚ୍ଚଯୱସେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେଧା ଦ୍ୱୀହି ପକାରେହି ତେସଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଚ୍ଚଯା ଭୱନ୍ତି, ତା ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରମହାକୁସଲଚେତନା ଉପେକ୍ଖାସହିତାହେତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ୱିନା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପରିତ୍ତପାକାନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତାହେତୁକକୁସଲୱିପାକାନଂ ଦ୍ୱେଧା ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ପୱତ୍ତିଯଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତାଯେୱ ଚେତନା ତା ଏୱ ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରମହାକୁସଲଚେତନା ରୂପଭୱେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପାକଚିତ୍ତାନଂ କୁସଲୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତୌପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତସନ୍ତୀରଣାନଂ ଦ୍ୱେଧା ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ପୱତ୍ତିଯଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ତୁ ପରିତ୍ତାନଂ, କାମେ ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ତଥା ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପରିତ୍ତାନଂ କୁସଲୱିପାକାନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାନଂ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସନ୍ତୀରଣାନଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପନ ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୱ କାମେ ସୁଗତିଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୱ ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରମହାକୁସଲଚେତନା କାମସୁଗତିଯଂ ତଥା ସୋଳସନ୍ନଂ କୁସଲୱିପାକାନଂ ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେଧା ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ସତ୍ତନ୍ନଂ କୁସଲୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ନୱନ୍ନଂ କୁସଲୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି।

୫୬୯-୭୪।ରୂପେ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରା, ରୂପାୱଚରଭୂମିଯଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପାକଚିତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତିମାପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରା, କାମେ ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଦ୍ୱିଧା ଇମେ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରା, ଇମା କୁସଲପଟିପକ୍ଖା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱଜ୍ଜା ଏକାଦସ ଚେତନା କାମଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଏକସ୍ସ

ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱିଧା ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚେତନା ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଏୱ ଛନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାନଂ ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯା ନୋ ହୋନ୍ତି। ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ଭୱନ୍ତେୱ ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଅକୁସଲୱିପାକାନି ସତ୍ତନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣାନଂ ପଚ୍ଚଯା ଭୱନ୍ତି। କାମେ ସୁଗତିଯଂ ତେସଂ, ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ତଥେୱ ଚ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚେତନା କାମେ ସୁଗତିଯଂ ତଥେୱ ଚ ତେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି। ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି, ତେସଂ ରୂପଭୱେ ତଥା ତାଯେୱ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚେତନା ରୂପଭୱେ ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣସଙ୍ଖାତାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥା ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି। ସୋ ଚ କାମଭୱେନିଟ୍ଠରୂପାଦିଉପଲଦ୍ଧିଯଂ ସୋ ଚ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ କାମଭୱେ ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦିଉପଲଦ୍ଧିଯଂ ଅମନାପରୂପାଦୀନି ଆରମ୍ମଣାନି ଉପଲଦ୍ଧିଯଂ ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅପୁଞ୍ଞଜାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ହି ସଚ୍ଚଂ ‘‘ସୋ ଚ କାମଭୱେନିଟ୍ଠ-ରୂପାଦିଉପଲଦ୍ଧିଯ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ। ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦଯୋ ନାମ ୱିସଯା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନ ୱିଜ୍ଜରେ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି।

୫୭୫-୬।ତଥେୱାନେଞ୍ଜସଙ୍ଖାରୋ ନ ଇଞ୍ଜତି ନ ଫନ୍ଦତି ନ ଚଲତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ଆନେଞ୍ଜଞ୍ଚ ତଂ ସଙ୍ଖାରୋ ଚାତି ଆନେଞ୍ଜସଙ୍ଖାରୋ, ତଥା ଏୱ ଆନେଞ୍ଜସଙ୍ଖାରୋ ଅରୂପାୱଚରଭୂମିଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପାକଚିତ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଭୱେସ୍ୱେତେ ଭୱେସୁ ଏତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ପଚ୍ଚଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀସୁ ଯଥା ଚ ଯେନ ଯେନ ଚ ପକାରେନ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତେନ ପଚ୍ଚଯା ତଥା ତେନ ତେନ ପକାରେନ ୱିଭାୱିନା ୱିଜାନନ୍ତେନ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେଯ୍ୟା।

୫୭୭।ଏସେୱ ଚ ନଯୋ ଞେଯ୍ୟୋ, ଯୋନିଆଦୀସୁ ଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ଏସେୱ ଚ ନଯୋ ଭୱେସୁ ମଯା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ନଯୋ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେଯ୍ୟୋ। ତତ୍ରିଦଂ ତତ୍ର ଭୱେସୁ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଇଦଂ ୱଚନଂ ମୁଖମତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ ଉପାଯମତ୍ତଦୀପନଂ ହୋତି।

୫୭୮-୮୧।ଅୱିସେସେନ ପୁଞ୍ଞାଭି-ସଙ୍ଖାରୋ ଦ୍ୱିଭୱେସ୍ୱପି କାମପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ, ରୂପପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଚ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅୱିସେସେନ ସମାନଭାୱେନ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ କାମରୂପଭୱେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ସୋ ସଙ୍ଖାରୋ ସଙ୍ଗପାକଂ ଜନେତି ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ତଥା ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ଅଣ୍ଡଜାଦୀସୁ ଯୋନିସୁ ଦ୍ୱିଭୱେସୁ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ୱିଯ ତଥା ଚତୂସୁ ଅଣ୍ଡଜାଦୀସୁ ସୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେଯ୍ୟୋ। ‘‘ଅଣ୍ଡଜାଦୀସୂ’’ତି ୱଚନଂ ପଦୁମପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ବହୁଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱୀସୁ ଗତୀସୁ ଏୱ ଚ ତଥା ସୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେଯ୍ୟୋ। ତଥା ନାନତ୍ତକାଯାଦି-ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଠିତୀସୁପି ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଏକତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଏକତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀନଂ ୱସେନ ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ସୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେଯ୍ୟୋ। ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀଏକତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀଏକତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ମିଂ ଚତୁବ୍ବିଧେ ସତ୍ତାୱାସେ ତଥା ସୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେଯ୍ୟୋ। ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଭୱାଦୀସୁ ଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ଯଥାରହଂ ସୋଳସନ୍ନଂ କାମକୁସଲପାକାନଂ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରୂପପାକାନଞ୍ଚାତି ଏକୱୀସତିପାକାନଂ ଦ୍ୱିଧା ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୫୮୨-୩।କାମେ ଅପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରୋ କାମଭୱେ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜସଂସେଦଜଓପପାତିକଯୋନିୱସେନ ଅଣ୍ଡଜାଦୀସୁ ଯୋନୀସୁ ନିରଯଗତିପେତଗତିତିରଚ୍ଛାନଗତିୱସେନ ତୀସୁ ଗତୀସୁ ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀୱସେନ ଏକିସ୍ସା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀୱସେନ ଚ ଏକସ୍ମିଂ ପନ ସତ୍ତାୱାସେ ଦ୍ୱିଧା ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ପୱତ୍ତେ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ସୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୫୮୪-୬।ତଥେୱାନେଞ୍ଜସଙ୍ଖାରୋ ତଥା ଏୱ ଆନେଞ୍ଜସଙ୍ଖାରୋ, ଏକାରୂପଭୱେ ଏକସ୍ମିଂ ଅରୂପଭୱେ ଏକିସ୍ସା ଓପପାତିକଯୋନିଯା ଚେୱ ଏକିସ୍ସା ଦେୱଗତିଯାପି ଚ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଭୂମି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଭୂମି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଭୂମିୱସେନ ତୀସୁ ଏୱ ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତୀସୁ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପଭୂମୀନଂ ୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧେ ସତ୍ତାୱାସେ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପପାକଚିତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେଧା ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମୋପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ସୋ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ, ୱସେନେୱଂ ଭୱାଦୀସୁ ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ଭୱାଦୀସୁ ଯଥା ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଏସଂ ପାକଚିତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତଥା ତେ ସଙ୍ଖାରା ଏୱଂ ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଣ୍ଡିତେନ ୱିଜାନିତବ୍ବା।

୫୮୭-୯୦।ନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ, ସଙ୍କନ୍ତି ପନ ୱିଜ୍ଜତି ରୂପଧମ୍ମାନଂ, ଚିତ୍ତଚେତସିକସଙ୍ଖାତାନଂ ନାମଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ସଙ୍କନ୍ତି ପନ ସଙ୍କମନଂ ପନ ନ

ୱିଜ୍ଜତି। ସଙ୍କନ୍ତିଭାୱେ ଅସତି ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍କମନଭାୱେ ଅସତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ କଥଂ କେନ ପକାରେନ ସିୟା ଭୱେୟ୍ୟ? ନତ୍ଥି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଙ୍କନ୍ତି, ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଙ୍କନ୍ତି ସଙ୍କମନଂ ନତ୍ଥି, ତତୋ ଅତୀତଭୱତୋ ଅତୀତଂ ହେତୁଂ ୱିନା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପାତୁଭାୱୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି। ସୁଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟଂ ରୂପାରୂପମତ୍ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟଂ ରୂପନାମମତ୍ତଂ ଜାୟତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଚ୍ଚୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପାରୂପମତ୍ତଂ ରୂପନାମମତ୍ତଂ ଜାୟତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଚ୍ଚୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପାରୂପମତ୍ତଂ ଭୱନ୍ତରଂ ଅଞ୍ଞଭୱଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତି। ଇତି ୱଚନଂ ସମଞ୍ଞାୟ ଲୋକିୟୱୋହାରେନ ପୱୁଚ୍ଚତେ, ସତ୍ତୋ ୱା ନତ୍ଥି, ସତ୍ତୋ ଜୀୱୋତି ୱେୱଚନଂ, ଅତ୍ତା ୱାପି ନ ୱିଜ୍ଜତି।

୫୯୧-୯।ତସ୍ସିଦଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା, ପଟିସନ୍ଧିକ୍କମଂ ପନ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଇଦଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍କମଂ ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ ଅତିଦୁଦ୍ଦିଜାନଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଅହଂ ଦସ୍ସୟିସ୍ସାମି, ତମେତଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍କମଂ ସାଧୁ ସାଧୁକଂ ନିବୋଧଥ, ସାଧୁ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥ, ୱିୱିଧେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଲୋଭୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଅନାମେତ୍ୱା ୱଜିରମଞ୍ଜୂସାୟ ଅନଗ୍ଘମଣିରତନଂ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିୟ ଚିତ୍ତେ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତୀତସ୍ମିଂ ଭୱେ ତସ୍ସ, ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସ ହିଇତୋ ଭୱତୋ ଅତୀତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସ ତସ୍ସ ସରୀରସ୍ମିଂ ଆତପେ ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ହରିତଂ ତାଲପଣ୍ଣଂ ୱିୟ ସୁସ୍ସମାନେ ସତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦିକେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ନଟ୍ଠେ ହଦୟୱତ୍ଥୁମତ୍ତସ୍ମିଂ ଠିତେ କାୟପ୍ପସାଦିକେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ହଦୟୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ। ''ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ଭୱଙ୍ଗମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଜୱନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପୁବ୍ବାନୁସେୱିତନ୍ତି ଇତୋ କାଲା ପୁବ୍ବକାଲେ ତେନ ପନ ଅନୁସେୱିତଂ ଅନୁଚିଣ୍ଣଂ ପୁଞ୍ଞଂ କମ୍ମଂ ୱା ଅପୁଞ୍ଞଂ ଏୱ ୱା କମ୍ମଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ୱା କମ୍ମଫଲେନ ଦ୍ୱାରେସୁ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଜୱନୱସେନ ସେୱିତଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ଜୱନଚିତ୍ତଂ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟଂ ଲଦ୍ଧାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଂ। ଅୱିଜ୍ଜାୟ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାଦୀନୱେ ୱିସୟେତି ଅକୁସଲଜୱନେ ଜୱିତେ ତସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୋସେ ତସ୍ମିଂ କମ୍ମାଦିକେ ଆରମ୍ମଣେ କୁସଲଜୱନେ ଜୱିତେ ତତୋ ଚିତ୍ତୱୀଥିତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୋସେ ତସ୍ମିଂ କମ୍ମାଦିକେ ଆରମ୍ମଣେ। ତଣ୍ହାତି ଅକୁସଲଜୱନେନ ସହଜୋ ଲୋଭୋ, ଅକୁସଲଜୱନେ ୱା ଜୱିତେ ତତୋ ୱୀଥିଚିତ୍ତତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତୋ ଲୋଭୋ ତଣ୍ହା। ନମେତୀତି ଅଞ୍ଞଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଗ୍ଗାହାପେତ୍ୱା ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହୱସେନ ତଂ ଏୱ କମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗଣ୍ହାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସହଜା ସଙ୍ଖାରା ପନ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସହଜା ଏକତୋ ଜାତା ଚେତନା ପନ ତସ୍ମିଂ ୟେୱାରମ୍ମଣେ ଖିପନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ଏକସନ୍ତତିୱସା ପୱତ୍ତାୟ ତଣ୍ହାୟ ନମୀୟମାନଂ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଓରିମା ତୀରମ୍ହା ରଜ୍ଜୁକଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ମାତିକାତିକ୍କମୋ ପୁରିସୋ ୱିୟ ଏତଂ ପୁରିମଂ ନିସ୍ସୟଭୂତଂ ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ଜହତି ଛଡ୍ଡେତି, ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପରଂ କମ୍ମସମ୍ଭୂତଂ ନିସ୍ସୟଂ ଅପରଂ ଅଞ୍ଞକମ୍ମତୋ ସମ୍ଭୂତଂ ନିସ୍ସୟଭୂତଂ ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ୱା ଅଲଭିତ୍ୱାପି ୱା ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ପଚ୍ଚୟେହି ତଂ ପଟିସନ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ମାନସଂ ପୱତ୍ତତି। ''ଲଭିତ୍ୱା''ତି ୱଚନଂ କାମରୂପଭୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅଲଭିତ୍ୱା''ତି ୱଚନଂ ଅରୂପଭୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ପୁରିମଂ ''ଜହତୀ''ତି ୱଚନେନ ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତଂ, ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଛିମଂ ''ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ପଚ୍ଚୟେହି ପୱତ୍ତତୀ''ତି ୱଚନେନ ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ପଣ୍ଡିତେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୦୦-୬।ତଦେତଂ ତଂ ଏତଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ପୁରିମା ଭୱତୋ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଛିମଭୱେ ନାପି ଆଗତଂ, କମ୍ମାଦିଞ୍ଚ ହେତୁଂ ୱିନା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ପାତୁଭୂତଂ ନ ଚେୱ ତଂ ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ଏତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁରିମା ଭୱତୋ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ଅନାଗମନେ ଅତୀତଭୱହେତୂହି ଅତୀତଭୱେ କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚୟେହି ଏତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ଭୱେ। ପଟିଘୋସଦୀପମୁଦ୍ଦାଦୀ, ଭୱନ୍ତେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନା ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅତୀତଭୱତୋ ଅନାଗମନେ ଅତୀତଭୱେ ହେତୂହି ସମ୍ଭୱେ ପଟିଘୋସଦୀପମୁଦ୍ଦାଦିଅତ୍ଥନିଦସ୍ସନା ଉପମା ଭୱନ୍ତି। ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପଟିଘୋସାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସଦ୍ଦାଦିହେତୁକା ସଦ୍ଦାଦୟୋ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି ୟଥା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଜନେହି ପୱତ୍ତାପିତା ସଦ୍ଦଦୀପମୁଦ୍ଦାଦୟୋ ଅତ୍ଥା ପବ୍ବତନ୍ତରାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ ଠାନେସୁ ପୱତ୍ତାନଂ ପଟିଘୋସଦୀପମୁଦ୍ଦାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ହେତୁକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ସଦ୍ଦାଦୀସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ସନ୍ତେସୁ ୟେ ତେ ପଟିଘୋସାଦୟୋ ହୋନ୍ତି, ଅସନ୍ତେସୁ ନ ହୋନ୍ତି ୟଥା, ଏୱମେୱ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତଭୱତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଭାୱିନା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସନ୍ତାନବନ୍ଧତୋ ସନ୍ତାନବନ୍ଧୱସେନ ଏକତା ଅତୀତଭୱପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଏକୀଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ନାନତାପି ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନାନାଭାୱୋପି ପଚ୍ଚେକଭାୱୋ ଅପି। ସତି ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ ତୁ, ଏକନ୍ତେନେକତା ସିୟା ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ ସତି ଏକନ୍ତେନ ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଏକତା ଏକୀଭାୱୋ ସିୟା ଭୱେୟ୍ୟ, ଖୀରସଭାୱତୋ ପଗ୍ଘରଣସଭାୱତୋ ଖୀରତୋ ସମ୍ଭୂତଂ ଘନସଭାୱଂ କଦାଚିପି କିସ୍ମିଞ୍ଚିପି କାଲେ ନ ଭୱେୟ୍ୟ, ସବ୍ବଦା ପଗ୍ଘରଣସଭାୱଖୀରମେୱ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥାପି ଅପରୋ ନୟୋପି ସା ଏକନ୍ତନାନତା ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସୋ ଏକନ୍ତନାନାଭାୱୋ ୟଦି ଭୱେୟ୍ୟ, ଖୀରସାମିକୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦଧିସାମି ନ ଭୱେୟ୍ୟ। ଖୀରକାଲେ ଖୀରସ୍ସ ଇସ୍ସରଭୂତୋ ସାମିକୋ ପଗ୍ଘରଣସଭାୱଂ ଜହିତ୍ୱା ଦଧିସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକାଲେ ତସ୍ସ ଦଧିସ୍ସ ଇସ୍ସରୋ ନ ଭୱେୟ୍ୟ, ତତୋ ଖୀରସାମିକୋ ଅଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତସ୍ସ ଦଧିସ୍ସ ଅନିସ୍ସରୋ ଅସାମିକୋ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ୟସ୍ମା କାରଣା ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍କମୱିନିଚ୍ଛୟେ

ଏକନ୍ତଏକତାପି ୱା ଏକନ୍ତନାନତାପି ୱା ସମୟଞ୍ଜୁନା ୱିଞ୍ଜୁନା ନ ଚେୱ ଉପଗନ୍ତଵ୍ୱା।

୬୦୭-୧୦।ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱେ ସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱରହିତେ ଭୱେ ସତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଖନ୍ଧାଦିସମତା ଅଭିସମ୍ଭୂତା ଯେ ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ଏତେସଂ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଜନେହି କତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଫଲହେତୁନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତସ୍ସ ପରତ୍ଥ ପରସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଆଗମତୋ ଚେୱ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞତୋ କମ୍ମତୋ ହି ତତୋ ସତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ସତ୍ତେନ କତତୋ ଅଞ୍ଞତୋ ଚେୱ କମ୍ମତୋ ତଂ ଫଲଂ ସିୟା ଭୱେୟ୍ୟ, ''ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସା''ତି ୱଚନେନ ତିହିୟସତ୍ତସ୍ସପି କମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ଫଲଂ ଦଦେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା କାରଣା ଏତଂ ସଙ୍କଂ ଏୱ ଚ ତୁମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ଏତ୍ଥାହାତି ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଚୋଦକୋ ଆହ – ନନୁ ଏୱଂ ''ଅସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱେ ଭୱେ ସତୀ''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ନିୟତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ସନ୍ତାନେ ୟଂ ଫଲଂ ଏତଂ ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତମାନଂ ୟଂ ଏତଂ ଫଲଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ନ ହୋତି, ଅଞ୍ଞତୋ କମ୍ମତୋ ନ ଚ ହୋତି, ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ''ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ''ତିଆଦିକସ୍ସ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକୋ ନିପ୍ଫାଦକୋ ହୋତି।

୬୧୧-୫।ଏକସ୍ମିଂପନ ସନ୍ତାନେ, ୱତ୍ତମାନଂ ଫଲଂ ପନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସାପି ୱା ନ ହୋତି, ତଂ ଫଲଂ ଅଞ୍ଞତୋ କମ୍ମତୋ ନ ହୋତି। ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ''ଏକସ୍ମିଂ ପନ ସନ୍ତାନେ''ତିଆଦିକସ୍ସ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକୋ ନିପ୍ଫାଦକୋ ହୋତି, ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରେ ମଧୁଆଦିନା ୱତ୍ଥୁନା ଜନେହି କତେ ତସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ପଠମଂ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟୋ ପଠମଂ ଲଦ୍ଧମଧୁଆଦିପଚ୍ଚୟୋ ତସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ଫଲଂ କାଲନ୍ତରେ ମଧୁଆଦିନା ବୀଜାଭିସଙ୍ଖରଣତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ କାଲେ ମଧୁରୋ ହୋତି। ହି ସଚ୍ଚଂ ''ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରେ''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ। ତାନି ହି ତାନି ଏୱ ପଠମଂ ମଧୁଆଦିନା ଜନେହି ରୋପିତାନି ବୀଜାନି ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ କାଲନ୍ତରେ ମଧୁରଭାୱଂ ଫଲମ୍ପି ୱା ଫଲଟ୍ଟଂ ୱା ନ ପାପୁଣନ୍ତି। ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ଇଦଂ ମୟା ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକସ୍ମିଂ ପନ ସନ୍ତାନେ''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ପଣ୍ଡିତେନ ଞେୟ୍ୟଂ। ଅପି ଚ ଅପରୋ ନୟୋ। ବାଲକାଲେ ତରୁଣକାଲେ ତେନ ତରୁଣେନ ପୟୁତ୍ତେନ ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପୋସଧାଦିନା କମ୍ମେନାପି ତସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧକାଲସ୍ମିଂ ଫଲଦାନସୀଲେନ ଅୟଂ ''ଏକସ୍ମିଂ ପନ ସନ୍ତାନେ''ତିଆଦିକୋ ଅତ୍ଥୋ ପଣ୍ଡିତେନ ଦୀପେତଵ୍ୱୋ।

୬୧୬-୨୦। ଚୋଦକୋ ପୁନାହ – ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତଂ କମ୍ମଂ ଏୱଂ ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ କମ୍ମେ ସନ୍ତେପି ସଂୱିଜ୍ଜମାନେପି ତଂ କମ୍ମଂ ଏତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ୱା ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅଥ ୱାୱିଜ୍ଜମାନକଂ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ଭୱେୟ୍ୟ। ଏତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ଅୱିଜ୍ଜମାନକଂ କମ୍ମଂ ୱା ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ସଚେ ଯଦି ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତପ୍ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେପନ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନକାଲେ ପନ ହେତୁନା କମ୍ମେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ ପାକେନ ଭୱିତଵ୍ୱଂ। ଅଥ ୱା ଅପରୋ ନୟୋ। ୱିଜ୍ଜମାନଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଯଦି ଭୱେୟ୍ୟ, ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣତୋ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେ ୱା କାଲେ, ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣତୋ ପଚ୍ଛା ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନକାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଜଫଲଂ ସିୟାତି ସବ୍ବଦା କମ୍ମପଚ୍ଚୟୱିରହିତଂ ଫଲଂ ସିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଚରିୟେନ ୱୁଚ୍ଚତେ – ''ଲୋଭଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଜହଥ, ସୋତାପତ୍ତିପଟିଲାଭାୟ ଅହମେୱ ପାଟିଭୋଗୋ''ତିଆଦୀସୁ ପାଠେସୁ ପାଟିଭୋଗୋ ୱିୟ କମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ୱିୟ କମ୍ମତୋ ସମ୍ଭୂତଂ ଫଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଟତ୍ତାଯେୱ ଜନେହି କଟତ୍ତାଯେୱ ତଂ କମ୍ମଂ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ଅସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତଂ ନ ଚ ହୋତି, ତସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତା ୱା ନ ଚ ନେୱ ହୋତି।

୬୨୧।ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରୋୟଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରୋ ଅୟଂ ପରମତ୍ଥପ୍ପକାସନୋ ଭୂତତ୍ଥଦୀପନୋ ସୋତୂନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପୀତିବୁଦ୍ଧିୱିୱଡ୍ଢନୋ ପଣ୍ଡିତେହି ୱିୱିଧେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଅନାମେତ୍ୱା ସକ୍କଚ୍ଚେନ ମନସିକାରେନ ସୋତବ୍ବୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାୟ

ପୁଞ୍ଞୱିପାକପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୱମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ରୂପୱିଭାଗୱଣ୍ଣନା

୬୨୨।ୱୁତ୍ତମାଦିମ୍ହି ଯଂ ରୂପଂ, ଚିତ୍ତଜାନମନନ୍ତରଂ ଯଂ ରୂପଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ଆଦିମ୍ହି ପକରଣାଦିମ୍ହି ''ଚିତ୍ତଂ ଚେତସିକଂ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱଚନେନ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତୋ ପରଂ ଇଦାନି ତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ୱିଭାୱନଂ ସମାସେନ ସଙ୍ଖେପେନ କରିସ୍ସଂ।

୬୨୩।ଯଂ ରୁପ୍ପତୀତି ରୂପନ୍ତି ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ରୁପ୍ପତି ସୀତାଦିନା ୱିରୁଦ୍ଧପଚ୍ଚଯେନ ୱିକାରମାପଜ୍ଜତି। ତଥା ରୂପଯତୀତି ରୂପଂ ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱଣ୍ଣୱିକାରମାପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ପକାସେତି, ଇତି ତସ୍ମା ରୂପଂ, କିଂ ତଂ? ୱଣ୍ଣାଯତନଂ। ରୂପାରୂପଭୱାତୀତୋ, ସୁରୂପୋ ରୂପମବ୍ରୱି, ଭଗୱା ରୂପାରୂପଭୱଅତୀତୋ ସୁରୂପୋ ରୂପଂ ଅବ୍ରୱି କଥେସି।

୬୨୫-୬।ମହାଭୂତେନାତି ମହନ୍ତୋ ଭୂତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ଏତସ୍ସାତି ମହାଭୂତୋ, ତେନ। ୱଞ୍ଚକତ୍ତା ମହାଭୂତସମାତି ୱା।

୬୩୦।ନିରୁପାଦାନମାନସୋତି ଉପାଦାନୱିରହିତଚିତ୍ତୋ।

୬୩୩।ତସ୍ସସମ୍ପତ୍ତୀତି ତସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତି।

୬୩୪।ଉପବ୍ରୂହନରସାତି ୱଡ୍ଢନକିଚ୍ଚା।

୬୩୭।ଆସଯାନୁସଯେ ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆସଯୋ ନାମ

ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠୀ ଚ, ଖନ୍ତୀ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ;

ଯଥାଭୂତଞ୍ଚ ଯଂ ଞାଣଂ, ଏତଂ ଆସଯସଦ୍ଦିତଂ।

ଅତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ, ଅନ୍ତୋ ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅତ୍ଥି ଇତି ଅଯଂ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ କୋଟ୍ଠାସୋ, ଅଯଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ନତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତୋ, ଅଯଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି। ଖନ୍ତୀ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁଲୋମିକଞାଣଂ, ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଭୂତଞ୍ଚ ଯଂ ଞାଣନ୍ତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନଂ ଞାଣଂ। ଏତଂଆସଯସଦ୍ଦିତନ୍ତି ଏତଂ ଆସଯଂ ଇତି କଥିତଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଆସଯେ ଞାଣଂ ନାମ। ଅନୁସଯୋ ନାମ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯାଦଯୋ ଅନୁସଯା ସତ୍ତ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରୋପରେତି ପରେ ଅଧିକଭାୱେନ ଓପରେ ଚ ତିକ୍ଖାନୁଭାୱେନ ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ତିକ୍ଖସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ମୁଦୁସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ହୀନସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତି ସତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରୱପରେ ଞାଣଂ।

୬୩୮।ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଞାଣନ୍ତି ତିହେତୁକକାମାୱଚରକ୍ରିଯାଚତୁକ୍କଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

୬୪୧। ଅକ୍ଖିକୂଟେହି ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅନ୍ତରୋ।

୬୪୫।ଭାୱସମ୍ଭୱସଣ୍ଠାନାତି ଇତ୍ଥିପୁମସମ୍ଭୱଭୂତୱଣ୍ଣାଯତନଂ।

୬୪୭। ଏତେ ଦସ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା ସମ୍ଭାରା ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଚତ୍ତାଲୀସ ଭୱନ୍ତି।

୬୫୨।ନିୱିଟ୍ଠେତି ପତିଟ୍ଠିତେ।

୬୫୮।ଉଦ୍ଧିଅଧିକାନଂ ପଥୱୀଅଧିକାନଂ।

୬୬୦-୨।ୱିସେସେ ସତୀତି ନିସ୍ସଯଭୂତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିସେସେ ସତି, ସଙ୍ଗସୋ ସଙ୍ଖେସଂ ୱିସେସପରିକପ୍ପନଂ ପହାଯ ଏୱ କମ୍ମୱିସେସେନ ପସାଦାନଂ ୱିସେସତା ଞେଯ୍ୟା।

୬୬୩।ସଦ୍ଦୀଯତୀତି ଉଚ୍ଚାରୀଯତେ। ରସନ୍ତୀତି ଅସ୍ସାଦେନ୍ତି।

୬୬୮।ପରତୋତି ପଠମକପ୍ପତୋ ଅପରଭାଗେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଭାୱଦ୍ୱଯଂ ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ‘‘ପୱତ୍ତେପି ସମୁଟ୍ଠାଯା’’ତିଆଦିକଂ ସୋଣକୁମାରାଦଯୋ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୬୭୨।ନ ତଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନକାରଣନ୍ତି ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦ୍ୱଯଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନସ୍ସ କାରଣଂ ନ ସିଯା। ତସ୍ସାତି ବ୍ଯଞ୍ଜନସ୍ସ।

୬୭୪।ଉଦ୍ଧାହନନ୍ତି ନୀହରଣଂ।

୬୭୬-୭। ଅନ୍ନପାନାଦିକଂ ୱତ୍ଥୁ ଯଂ କମ୍ମଜଂ ଅଗ୍ଗିଂ ହରତି, କେୱଲଂ ଏକଂ ହୁତ୍ୱା ତଂ ଅନ୍ନପାନାଦିକଂ ୱତ୍ଥୁ ଜୀୱିତଂ ପନ ପାଲେତୁଂ ନ ଚ ସକ୍କୋତି। ଏକତୋ ଜୀୱିତଂ ପାଲେତୁଞ୍ଚ ସକ୍କୋନ୍ତି।

କାଯେନ ରୂପକାଯେନ ଅତ୍ତନୋ ଭାୱଂ ୱିଞ୍ଞାପେନ୍ତାନଂ ଭାୱୋ କାଯଗ୍ଗହଣାନୁସାରେନ କାଯଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅନୁଚିନ୍ତନେନ ଗହିତାଯ ୱାଯୋଧାତୁୱିକାରସଙ୍ଖାତାଯ ଏତାଯ ଧମ୍ମଜାତିଯା ପଣ୍ଡିତେହି ୱିଞ୍ଞାଯତେ। ଇତିପି ତସ୍ମା କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି।

୬୮୧। ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯଂ ହେଟ୍ଠା ଛହି ଚିତ୍ତେହି ୱାଯୋଧାତୁସମୁଟ୍ଠିତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭଂ ଲଭିତ୍ୱା।

୬୮୪।ସହ ସଦ୍ଦେନ ୱାତି ସଦ୍ଦେନ ସହେୱ।

୬୯୦-୧।ଏତାସଂ ପନ ଲହୁତାଦୀନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ନିଦସ୍ସନଂ କମତୋ ଆରୋଗ୍ଯଂ ଲହୁତା , ମଦ୍ଦିତଂ ଧମ୍ମଂ ମୁଦୁତା, ଧନ୍ତହେମଂ କମ୍ମଞ୍ଞତା ହୋତି। ଲହୁତାଦିତ୍ତଯଂ ପନ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଆହାରାଦିତ୍ତଯଂଯେୱ ଲହୁତାଦିତ୍ତଯଂ କରୋତି ଯସ୍ମା, ତତୋ ତଂ ତିଜଂ ନାମ।

୬୯୩।ୱୁତ୍ତମାକାରନାନତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଆକାରନାନତ୍ତା ନାମ ଆଚଯାକାରଅନୁବନ୍ଧତାକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ୱସେନ ୱାତି ଏକେ ୱେନେଯ୍ୟା ଆଚଯୱସେନ ଜାତିରୂପଂ ଜାନନ୍ତି, ଏକେ ଅନୁବନ୍ଧତାୱସେନ ଜାନନ୍ତି। ଇତି ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଜାନନୱସେନ ଜାତିରୂପଂ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତଂ।

୬୯୪।ସଭାୱାନପଗମେ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱସ୍ସ ଅନପଗମେ ସତି।

ତେ ମିଦ୍ଧରୂପୱାଦାଚରିଯା ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା। କଥଂ? ଅଦ୍ଧା ମୁନିସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ନତ୍ଥି ନୀୱରଣା ତୱାତି ଯୋ ତ୍ୱଂ ଅଦ୍ଧା ଏକନ୍ତେନ ମୁନି ଅସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅସି ନୀୱରଣା ଧମ୍ମା ତୱ ତୁଯ୍ହଂ ନତ୍ଥି, ଇତି ୱଚନେ ସଚେ ମିଦ୍ଧଂ ନୀୱରଣଂ ରୂପେ ପୱିଟ୍ଠଂ ସିଯା। ଭଗୱତା ରୂପକାଯସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ‘‘ନତ୍ଥି ନୀୱରଣା ତୱା’’ତି ୱଚନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେନ ସହ ନୀୱରଣଞ୍ଚେୱ ହୋତି, ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଚ ହୋତି। ଇତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୱଚନତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ତମ୍ପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚେ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ରୂପଂ ସିଯା, କଥଂ ଅରୂପେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସିଯା, ନ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରୂପେପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ୱଚନେନ ଚ ନ ମିଦ୍ଧରୂପଂ ସିଯା, ଅରୂପେ କଥଂ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧଂ ଇତି ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା। ଅରୂପେପି ଏତସ୍ସ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସାଧକୱଚନତୋ ନିଚ୍ଛଂ ଏତ୍ଥ ଚ ଅୱଗନ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ଅରୂପ’’ନ୍ତି ୱିଞ୍ଞୁନା।

୭୦୫-୬।କମ୍ମେନ ୱୀସତି ରୂପାତି ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିଯୱତ୍ଥୁଅଟ୍ଠାୱିନିବ୍ଭୋଗସନ୍ତତୂପଚଯାକାସା କମ୍ମଜା। ଚେତସା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯସଦ୍ଦଲହୁତାଦିତ୍ତଯଅୱିନିବ୍ଭୋଗସନ୍ତତୂପଚଯାକାସା ଚିତ୍ତଜା। ଉତୁନା ସଦ୍ଦଲହୁତାଦିତ୍ତଯଅୱିନିବ୍ଭୋଗସନ୍ତତୂପଚଯାକାସା ଉତୁଜା। ଆହାରତୋ ଲହୁତାଦିତ୍ତଯଅୱିନିବ୍ଭୋଗସନ୍ତତୂପଚଯାକାସା ଆହାରଜା।

୭୦୭-୧୭।ଜାଯେଯ୍ୟୁଂ ଯଦି ତାନିପୀତି ତାନି ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାରୂପା ଯଦି ଜାଯେଯ୍ୟୁଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତୁ ତେସଂ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତା ଭେଦା ସିଯୁଂ। ହି ସଚ୍ଚଂ ୱଚନଂ ପାକୋ ନ ପଚ୍ଚତି, ଭେଦୋ ୱା ନ ଚ ଭିଜ୍ଜତି ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ତେସଂ ପାକଭେଦା ସିଯୁନ୍ତି, ତଂ ୱଚନଂ ନତ୍ଥି। ଏତଂ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଦ୍ୱଯଂ ଜାତସ୍ସ

ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପସ୍ସ ପାକଭେଦତ୍ତା ନ ଜାଯତି। ସିଯା କସ୍ସଚି ବୁଦ୍ଧେଝାତି ଏତ୍ଥ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାୱିନିଚ୍ଛଯାଧିକାରେ କସ୍ସଚି ଜନସ୍ସ ବୁଦ୍ଧି ଞାଣଂ ଯଦି ସିଯା, ‘‘ରୂପସ୍ସୂପଚଯୋ’’ତି ୱଚନେନ ‘‘ଜାତି ଜାଯତୀ’’ତି ୱଚନଂ ଦୀପିତଂ ଯଥା, ଏୱଂ ତଥା ପାକୋପି ପଚ୍ଚତୁ, ଭେଦୋପି ପରିଭିଜ୍ଜତୁ, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧି ସିଯା। ଜାତି ନ ଚେୱ ଜାଯତେ। ଇତି ଇମିନା ପକାରେନ ୱିଭାୱିନା ଞେଯ୍ୟା। ଜାତି ଜାଯମାନସ୍ସ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ନାମ ପକାସିତା। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ସିଯା ତତ୍ଥ ୱଚନେ ଯସ୍ସ ଜନସ୍ସ ବୁଦ୍ଧି ସିଯା। ଯେସଂ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜାତି ଅତ୍ଥି, ସା ଜାତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିସମ୍ମୁତିଂ ତପ୍ପଚ୍ଚଯୱୋହାରଂ ତେସଂ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯତ୍ତେନ ଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ କମ୍ମଜାଦିକଂ ୱୋହାରଂ ଲଭତେୱ ଯଥା, ତଥା ତେସଂ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଧମ୍ମାନଂ ତେ ପାକଭେଦା ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିସମ୍ମୁତିଂ ନାମ ତପ୍ପଚ୍ଚଯୱୋହାରଂ ଲଭନ୍ତି, ଇତି ବୁଦ୍ଧି ସିଯା। ତସ୍ସ ଜନସ୍ସ ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ – ଇଦଂ ସନ୍ତତୂପଚଯଦ୍ୱଯଂ କମ୍ମାଦିସମ୍ଭୱଂ ହୋତି ଯଥା, ଏୱଂ ପାକଭେଦା ତଂ କମ୍ମାଦିସମ୍ଭୱୱୋହାରଂ କଦାଚିପି ନ ଲଭନ୍ତି। ହି ସଚ୍ଚଂ ୱଚନଂ କସ୍ମା କାରଣା ଜନକାନଂ କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ଆନୁଭାୱସଙ୍ଖାତେ ଖଣ୍ତୁପ୍ପାଦେ ତେସଂ ପାକଭେଦାନଂ ଅଭାୱତୋ ନ ଲଭନ୍ତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଖଣ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଜାତିପରମ୍ପରାଭାୱତୋ ସା ଜାତି ଲବ୍ଭତେ, ତସ୍ମା କାରଣା ଜାତି ଏୱ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିସମ୍ମୁତିଂ ପଚ୍ଚଯୱୋହାରଂ ଲଭତି, ଇତରଂ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଦ୍ୱଯଂ ପନ ନ ଲଭତି। ତଂ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଦ୍ୱଯଂ ଜିଯ୍ୟତି ଇତି ଭିଜ୍ଜତି ଇତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି। କସ୍ମା? କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ଆନୁଭାୱକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଦ୍ୱଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଭାୱତୋ।

୭୧୮-୨୩।ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଞ୍ଚେତଂ ଜରାମରଣଂ ଅନିଚ୍ଚସଙ୍ଖାତଂ ଇତିପି ୱଚନସ୍ସ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଦ୍ୱଯଂ ଜାଯତି, ଏୱଂ ଇତି ତ୍ୱଂ ଚେ ମଞ୍ଞସି, ଏୱଂ ‘‘ଜାଯତି ଏୱା’’ତି ୱଚନଂ ଭଗୱତା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ହି କସ୍ମା କାରଣା? ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଞ୍ଚେତଂ, ଜରାମରଣମିଚ୍ଚପୀ’’ତିୱୁତ୍ତଭାୱାଦିନା ଆକାରଦେସନାପରିଯାଯେନ ଲେସେନ ଭଗୱତା ଅନିଚ୍ଚାନଂ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜରାମରଣସଙ୍ଖାତଂ ସଭାୱତୋ ଜରାମରଣଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଞ୍ଚାପି ଚିତ୍ତଜାନଂ ୱିକାରତ୍ତା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ‘‘ଚିତ୍ତଜା’’ତି ୱୁତ୍ତା ୱିଯ, ତଥା ଏୱଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ଅତ୍ଥେ ସତି ଏତଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଦ୍ୱଯଂ ଅଜାତତ୍ତା ଚ ସବ୍ବଥା ସବ୍ବାକାରେନ ଖଂପୁପ୍ଫଂୱ ନତ୍ଥି, ଅସଙ୍ଖତଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଂୱାତି ଚ ଚୋଦକୋ ୱଦେଯ୍ୟ, ନତ୍ଥି ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଇଦଂ ଉଭଯୱଚନଂ ନୋ ଭଗୱତା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ନିସ୍ସଯଧମ୍ମାନଂ ଆଯତ୍ତଭାୱେନ ପୱତ୍ତିତୋ ପଥୱିଯାଦୀନଂ ନିସ୍ସଯାନଂ ଭାୱେ ସତି ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଦ୍ୱଯସ୍ସ ଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ଖଂପୁପ୍ଫଂୱ ତଂ ଲକ୍ଖଣଦ୍ୱଯଂ ନ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଥୱୀଆଦୀନଂ ଅଭାୱେ ତଂ ଲକ୍ଖଣଦ୍ୱଯଂ ନ ଚ ଲବ୍ଭତି ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ୱିଯ, ତଥା ନିଚ୍ଚଂ ନ।

୭୨୪-୫। ପରିଚ୍ଛେଦାଦଯୋ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା। ତେସମେୱ ଚ ରୂପାନଂ ତେସମେୱ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିକାରତ୍ତା ନିପ୍ଫନ୍ନା ଚେୱ ସଙ୍ଖତା ସେସୱସେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ପଭେଦକତୋତି ଦସ୍ସନତୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୭୬୭।

ଗନ୍ତୁଂ ପନିଚ୍ଛେ ପିଟକେଭିଧମ୍ମେ,

ଯୋ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ସମତ୍ତଂ;

ହିତତ୍ଥିନା ତେନ ଚ ଭିକ୍ଖୁନାଯଂ,

ସକ୍କଚ୍ଚ ସମ୍ମା ପନ ସିକ୍ଖିତବ୍ବୋ।

ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିଧମ୍ମେ ପିଟକେ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ସମତ୍ତଂ ସଭାୱଂ ଗନ୍ତୁଂ ପାପୁଣିତୁଂ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ତେନ ଚ ଭିକ୍ଖୁନା ହିତତ୍ଥିନା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଆଦରେନ ସମ୍ମା ତୀରଣଚିନ୍ତନସଜ୍ଝାଯନେହି ଅଯଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରୋ ସିକ୍ଖିତବ୍ବୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ରୂପୱିଭାଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୧। ଏକାଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ନିବ୍ବାନନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୬୯।ଭୱାଭୱଂୱିନନତୋତି ଖୁଦ୍ଦକଂ, ମହନ୍ତଂ ଭୱଂ ସିବ୍ବନତୋ। ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋତି ସବ୍ବେହି ସଙ୍ଖାରୂପଧିକିଲେସୂପଧିଖନ୍ଧୂପଧୀହି ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଅଚ୍ଚୁତିରସଂ ଅଚୁତିସମ୍ପତ୍ତିକଂ। ନିବ୍ବାନଂ ପୁଟ୍ଠେନାତି ସୁଗତେନ ନିବ୍ବାନଂ ପୁଟ୍ଠେନ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ। ଉଭିନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନନ୍ତି ଧମ୍ମସେନାପତିୱୁତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଖଯସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯତ୍ତାତି ଖଯସ୍ସ ବଲୱକାରଣତ୍ତା। ପୁଥୂନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକ୍ଖଣେ ରାଗାଦିକ୍ଖଯମତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ସବ୍ବେ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନା ସମଧିଗତନିବ୍ବାନା ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ କିଂ ଉତ୍ତରି କାରଣଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଗାଦୀନଂ ସଙ୍ଖତତ୍ତା ତେସଂ ସଙ୍ଖତାନଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ଭୱେଯ୍ୟ। କିଂ ପନେତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଖଣେସୁ କିଂ ପନ ଖଣେ ତ୍ୱଂ ୱଦେସି। ଖୀଣେସ୍ୱେୱାତି ଭୱାଦୀସୁ ଖୀଣେସୁ ଏୱ। ନିରୁତ୍ତରୋତି ନିପ୍ପନ୍ନହାରୋ।

୭୭୧।ଅସ୍ସବ୍ଧୋତି ବାହିରସବ୍ଧାଯ ୱିରହିତୋ। ୱନ୍ତାସୋତି ୱନ୍ତା ୱମିତା ଆସା ତଣ୍ହା ଯେନାତି ୱନ୍ତାସୋ।

ନିସ୍ସରଣିଯାତି ନିସ୍ସରଣେ ନିଯୁତ୍ତା। ଯଦିଦଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଯଂ ଇଦଂ କାମାନଂ ଏତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ନିରୋଧୋ, ତସ୍ସ କିଞ୍ଚିଭୂତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଜାତସ୍ସ ନିରୋଧୋ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି, ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣନାମକସ୍ସ ଅଭାୱପ୍ପତ୍ତିଦୋସତୋ ନିସ୍ସରଣନାମକାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାନମ୍ପି ଅଭାୱୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ଅତ୍ଥି ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥି ନିବ୍ବାନଂ। ଉପ୍ପାଦାଦୀନନ୍ତି ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିଭଙ୍ଗାନଂ। ପପଞ୍ଚାଭାୱତୋତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅଭାୱତୋ।

୭୭୨।ଅପଲୋକିତନ୍ତି ଅଦସ୍ସନଧମ୍ମଂ।

୭୭୪।ଅବ୍ୟାପଜ୍ଝନ୍ତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଂ। ଅକ୍ଖରନ୍ତି ଅଖରଂ।

୭୭୭। ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିକରଂ ତଥାଗତମତେ ଜିନୱଚନେ ସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନଂ ପଞ୍ଞାସମ୍ଭୱଂ ପଞ୍ଞାକାରଣଂ ସମ୍ପସାଦନକରଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସାଲିନନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସାରୱନ୍ତଂ ସୁମଧୁରଂ ସାରଞ୍ଞୁ ଜିନସାସନସାରଞ୍ଞୂ ୱିମ୍ହାପନଂ ଅଚ୍ଛେରକରଂ ଇମଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଂ ଯୋ ଜାନାତି, ସୋ ଜନୋ ଗମ୍ଭୀରେ ନିପୁଣେ ନିପୁଣଞ୍ଞାଣଗୋଚରେ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ପଦଂ ନିଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଯାତି ପାପୁଣାତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ନିବ୍ବାନନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଏକାଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୨। ଦ୍ୱାଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପଞ୍ଞତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ସଞ୍ଞାଯତୀତି ସଞ୍ଞା, କଥୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିନ୍ତି କିଂ ଇତି କଥୀଯତି। ''ଅହ''ନ୍ତି ''ମମ''ନ୍ତି କଥୀଯତି।

ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସୋତାଦିକସ୍ସ ଅନୁରୂପୱସେନ ଜାତା ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକସ୍ସୱାତି ଏକସ୍ସ ନାମଧମ୍ମସ୍ସ ''ଅଚ୍ଛୋ''ତି ନାମଂ ଗହେତ୍ୱା ବହୂନଂ ନାମଧମ୍ମାନଂ ''ଅଚ୍ଛୋ''ତି ନାମଂ ଗହେତ୍ୱା। ସମୂହମେୱାତି ନାମଧମ୍ମାନଂ ସମୂହଂ ଏୱ।

ଗହିତୋ ପୁବ୍ବେ ସଙ୍କେତୋ ଏତେନାତି ଗହିତପୁବ୍ବସଙ୍କେତଂ। କିଂ ତଂ? ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଜୱନୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତେନ ଗହିତାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ୱିଞ୍ଞାଯତି ''ସତ୍ତା''ତି ''କମ୍ମଜା''ତି କଥୀଯତି।

ଇତ୍ଥୀ ଚ ପୁରିସୋ ଚ ଇତ୍ଥିପୁରିସା, ତେ ଆଦଯୋ ଯେସଂ ତେ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦଯୋ, ତେସଂ।

୭୭୮।ତତିଯା କୋଟୀତି ତତିଯୋ କୋଟ୍ଠାସୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ପଞ୍ଞତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦ୍ୱାଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୩। ତେରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

କାରକପଟିୱେଧୱଣ୍ଣନା

ୱେଦକସ୍ସାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦକସ୍ସ। ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତୀନନ୍ତି ତେସଂ ଆୟତ୍ତା ପଟିବଦ୍ଧା ୟେସଂ ୱିପାକାନଂ ତେ ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିନୋ, ତେସଂ। ଅତ୍ର ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଆଚରିୟେନ ପରିହାରୋ ୱୁଚ୍ଚତେ। କୁତୋୟଂ ତୱ ତଣ୍ହାନୁରୋଧୋତି ତଣ୍ହ ତସ୍ମିଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ତକାରକସ୍ସ ଅଭାୱେପି ସତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଭାୱେପି ଅୟଂ ତୱ ଅନୁରୋଧୋ ଅନୁନୟୋ କୁତୋ କେନ କାରଣେନ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି କତ୍ତରି କୁସଲାଦୀନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱେ କମ୍ମୱିରୋଧୋ କୁତୋ କେନ କାରଣେନ। ଅଥାପୀତି ଅପରୋ ନୟୋପି। କିଞ୍ଚେତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ଏତିସ୍ସଂ ଚୋଦନାୟଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ଅୱସିଟ୍ଠଂ ତାୱ ବ୍ରୂହି, ଅପରିସମତ୍ତା ତେ ଚୋଦନା। ତସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ। କାରକୱେଦକତ୍ତାଭାୱୋତି କାରକୱେଦକତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱୋ ସିୟା।

ଅଥ ନ ଭୱତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅନାସେ ଚେତନାପି ଅନାସୋ ୟଦି ନ ଭୱତି। ପଟିଞ୍ଞା ହୀନାତି ‘‘ଚେତନାୟ ଅନଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତା’’ତି ପଟିଞ୍ଞା ହୀନା। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତୋତି ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଅନାସେ ଚେତନାୟ ନାସୋ ନ ଭୱତି’’ଇତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତୋ । ୱିପରୀତନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଅନାସେ ଚେତନାୟ ଅନାସୋ’’ଇତି ୱିପରୀତଗ୍ଗହଣଂ ସିୟା। ଅତ୍ତା ନସ୍ସତୁ, ଚେତନା ତିଟ୍ଠତୁ, ଅଥ ପନ ଏୱଂ ନ ଭୱତୀତି ଅତ୍ତା ନସ୍ସତୁ, ଚେତନା ତିଟ୍ଠତୁ, ଏୱଂ ଗହଣଂ ପନ ନ ଭୱତି। ଅନଞ୍ଞତ୍ତପକ୍ଖଂ ପରିଚ୍ଚଜ ପରିଚ୍ଚଜାହି ‘‘ଚେତନାୟ ଅନଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତା’’ତି। ପଟିଞ୍ଞା ହୀନା ୟସ୍ସ ସୋ ପଟିଞ୍ଞାହୀନୋ।

ଉଭିନ୍ନଂ ଚେତନତ୍ତାନଂ ଏକଦେସତା ଏକଦେସଭାୱୋ ନତ୍ଥି। ଏୱଞ୍ଚ ସତୀତି ଏୱଂ ଉଭିନ୍ନଂ ଏକଦେସସ୍ସ ଅଭାୱେ ସତି କୋ ଦୋସୋ ଇତି ତ୍ୱଂ ଚେ ୱଦେୟ୍ୟାସି। ୟଂ ପନ ତୟା ୱୁତ୍ତଂ ୟଥା ରୂପରସଗନ୍ଧାଦୀନଂ ଏକଦେସେ ୱତ୍ତମାନାନମ୍ପି ଲକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତନ୍ତି ୟଂ ୱଚନଂ ପନ ତୟା ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱଚନଂ ଅୟୁତ୍ତଂ, ନାନୁରୂପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତୱ ପଟିଞ୍ଞା ହୀନାତି ‘‘ଏକଦେସେ ୱତ୍ତମାନାନଂ ଚେତନତ୍ତାନଂ ଲକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତ’’ନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞା ହୀନା।

ଏୱଞ୍ଚ ସତୀତି ଏତଂ ଚେତନାୟ ଅଞ୍ଞଭାୱେ ସତି କୋ ଦୋସୋ ଇତି ଚେ ଭୱଂ ୱଦେୟ୍ୟ। ‘‘ଅଚେତନୋଅତ୍ତା’’ତି ୱଚନଂ, ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଦୋସତୋତି ‘‘ପାକାରତରୁପାସାଣତିଣସଦିସୋ ସିୟା’’ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଦୋସତୋ।

୭୮୦।ଅତ୍ଥି ସତ୍ତୋପପାତିକୋତି ଓପପାତିକା ସତ୍ତା ଅତ୍ଥି।

୭୮୧।ଭାରାଦାନନ୍ତି ଭାରଗ୍ଗହଣଂ। ଭାରନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ଭାରୋରୋପନଂ।

୭୮୩। ଏକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଟ୍ଠିସଞ୍ଚୟୋ ଅଟ୍ଠିସମୂହୋ ଏକେନ କପ୍ପେନ ପବ୍ବତସମୋ ରାସି ସିୟା।

୭୮୪। ଭୋ ମାର, ତ୍ୱଂ ସତ୍ତୋ ଇତି ପଚ୍ଚେସି, କଂ ସଦ୍ଦହସି, ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ଗହଣଂ ତେ ତୱ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ, ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋ ଅୟଂ, ଇଧ ଲୋକେ ସତ୍ତୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତି।

୭୮୭।ୟୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ଗନ୍ଥଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ସତତମ୍ପି ଚିନ୍ତେତି, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପରମା ପଞ୍ଞା ୱେପୁଲଂ ୱିପୁଲଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି।

୭୮୮। ୟୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଂ ଅତିମତିକରଂ ଉତ୍ତମଂ ଅଭିଞ୍ଞାଣକରଂ ୱିମତିୱିନାସକରଂ କଙ୍ଖଚ୍ଛେଦକରଂ ପିୟକ୍କରଂ ପେମକରଂ ସଦା ପଠତି, ସୁଣାତି, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ମତି ଇଧ ସାସନେ ଠିତେ ୱିକସତି ପଟିଫୁଲ୍ଲତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାୟ

କାରକପଟିୱେଧୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତେରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୪। ଚୁଦ୍ଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ରୂପାୱଚରସମାଧିଭାୱନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୮୯-୯୩।ହିତାନୟନ୍ତି ହିତାୱହଂ। ମାନସଞ୍ଚ ସୁଗତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ପୱତ୍ତମାନସଞ୍ଚ। ମଧୁରା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଏତସ୍ସାତି ମଧୁରତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ। ଉତ୍ତରଂ ତୁ ମନୁସ୍ସାନଂ, ଧମ୍ମତୋ ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ମନୁସ୍ସାନଂ ଲୋକିୟଧମ୍ମତୋ ଉତ୍ତରିଭୂତଞାଣଦସ୍ସନଲୋକୁତ୍ତରଂ। ସଙ୍କସ୍ସରସମାଚାରେତି ସଙ୍କାୟ କଙ୍ଖାୟ ସରିତବ୍ବସମାଚାରେ। ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ ଅକ୍ଖଣ୍ଡଂ ଅକମ୍ମାସଂ। ଅତ୍ଥକାମେନାତି ଅତ୍ତନୋ ହିତକାମେନ।

୭୯୭।ଦୁୱିଧଲକ୍ଖଣଂ ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ।

୮୦୫।ତେସଂ ଚରିତାନଂ ୱୋମିସ୍ସକନୟା।

୮୦୭।ସୱଣ୍ଣକସିଣାତି ନୀଲପୀତଓଦାତଲୋହିତୱଣ୍ଣକସିଣା।

୮୦୮। ତଂ ଏକକଂ ଆନାପାନଂ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସୋ।

୮୦୯-୧୦।ମରଣୂପସମାୟୁତ୍ତା ସତୀତି ମରଣାନୁସ୍ସତି ଉପସମାନୁସ୍ସତି। ଆହାରନିସ୍ସିତସଞ୍ଞାତି ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞା। ଧାତୁୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ।

୮୧୧-୨।ଅନୁକୂଲା ଇମେ ସବ୍ବ-ଚରିତାନନ୍ତି ୱଣ୍ଣିତାତି ୟଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଧାଚରିତସ୍ସ ଅନୁକୂଲଂ, ତମେୱ ପଞ୍ଞାଚରିତସ୍ସ ଅନୁକୂଲନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ପନ ୱଚନଂ ଏକନ୍ତୱିପଚ୍ଚନୀକଭାୱତୋ ଏକନ୍ତପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଅତିସପ୍ପାୟତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତି ୱିଭାୱିନା ଞେୟ୍ୟଂ।

୮୩୫।ୱିପସ୍ସନାଭୱସମ୍ପତ୍ତି-ସୁଖାନଂ ପଚ୍ଚୟା ସିୟୁଂ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପତ୍ତିସୁଖାନଂ ଭୱସମ୍ପତ୍ତିସୁଖାନଂ ପଚ୍ଚୟା ସିୟୁଂ।

୮୩୮।ସମ୍ମଟ୍ଠାନଂମନୋଭୁନୋତି ମନୋଭୁହଦୟୋ ତସ୍ସ ହଦୟସ୍ସ ସମ୍ମଟ୍ଠାନଂ।

୮୪୪। ପତ୍ତୁକାମେନ ଧୀମତା କସିଣଂ କତ୍ତବ୍ବଂ।

୮୪୫।ସଂହାରିମନ୍ତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ହରିତବ୍ବକସିଣଂ। ତତ୍ରଟ୍ଠକନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠିତଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଅନାହରିତବ୍ବଂ କସିଣଂ।

୮୪୯।ୱିୱଟ୍ଟଂ ପନ ମିଚ୍ଛତାତି ନିବ୍ବାନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲଂ ୱଟ୍ଟଂ କାତୁଂ ତଂ କସିଣଂ ୱଟ୍ଟତି।

୮୫୧-୨।ହତ୍ଥପାସପ୍ପମାଣସ୍ମିଂ, ତମ୍ହା କସିଣମଣ୍ଡଲାତି ତତୋ କସିଣମଣ୍ଡଲତୋ ହତ୍ଥପାସପ୍ପମାଣସ୍ମିଂ ପଦେସେ ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲେ ଉଚ୍ଚେ। ପରିମୁଖଂ ସତିନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖଂ ସତିଂ।

୮୫୩-୪।ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି ଝାନଂ। ଖେମତୋ ଦଟ୍ଠୁଂ ଦିସ୍ୱା ଅହଂ ଇମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଅଦ୍ଧା ଏକନ୍ତେନ ପୱିୱେକସୁଖସ୍ସ ନିବ୍ବାନସୁଖସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସଂ ଭୱେୟ୍ୟଂ।

୮୫୬। ସୋ କସିଣସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ତେନ ୟୋଗିନା ନ ପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ, କସିଣସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ନ ପେକ୍ଖିତବ୍ବଂ ଉସ୍ସଦସ୍ସ ୱସେନ ୱଣ୍ଣଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା।

୮୬୦।ଏୱଂ ଇମିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଏକଗ୍ଗଚେତସୋ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ୟୋଗିନୋ ନିମୀଲେତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୟଥା ୟେନ ପକାରେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ହୋତି ଉମ୍ମୀଲିତେ କାଲେପି, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆପାଥଂ ୟାତି ଚେ ୟଦି ଆଗଚ୍ଛତି, ଉଗ୍ଗହମେୱ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ।

୮୬୪। ପାଦାନଂ ଧୋୱନେ ପପଞ୍ଚପରିହାରତ୍ଥଂ। ଏକତଲିକାତି ଏକତଲମତ୍ତା।

୮୬୫।ତଂ ସଂହାରିମଂ କସିଣମାଦାୟ।

୮୬୬।ସମନ୍ନାହରିତବ୍ବନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୁମନେନ ଆହରିତବ୍ବଂ, ମନସିକାତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତକ୍କାହତନ୍ତି ୱିତକ୍କେନ ଆହତଂ ଫୁସିତଂ କରେ କରେୟ୍ୟ।

୮୬୮।ତନ୍ତି ତଂ ନିମିତ୍ତଂ।

୮୭୧-୪।ଇମସ୍ସାତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସ୍ସ। ପୁରିମସ୍ସାତି ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତସ୍ସ। କୋ ପନ ଅୟଂ ୱିସେସୋ? ଥୱିକା ନୀହରିତଂ ଆଦାସମଣ୍ଡଲଂ ମଜ୍ଜିତଂ ୱିୟ। ତୋୟଦେ କାଠଅମେଘେ ସେତବଲାକା ୱିୟ। ତଦା ତଂ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ପଦାଲେତ୍ୱାୱ ନିଗ୍ଗତଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ। ତତୋ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତତୋ। ତନ୍ତି ତଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ। ସଣ୍ଠାନୱନ୍ତଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣୱନ୍ତଞ୍ଚ ନ ଚ ଉପଟ୍ଠାକାରମତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞଜନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟ ଜାତଂ।

୮୭୭-୮।ଉପଚାରକ୍ଖଣେ ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ସମାଧିନୋ ଉପଚାରକ୍ଖଣେ। ନୀୱରଣପ୍ପହାନେନ ସମାଧିନୋ ପଟିଲାଭକ୍ଖଣେ ପନ ଅଙ୍ଗାନଂ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ପାତୁଭାୱେନ ଇତି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି।

୮୭୯।ଦ୍ୱିନ୍ନଂସମାଧୀନନ୍ତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧୀନଂ।

୮୮୨। ଚକ୍କୱତ୍ତିୟଗବ୍ଭୋୱ ରତନଂ ୱିୟ ଅସ୍ସ ଅନେନ ସୁଦୁଲ୍ଲଭଂ।

୮୮୪।ଅୟନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିସନ୍ଥାରୋ।

୮୯୧-୨।ସମତଂ ୱୀରିୟସ୍ସେୱାତି ୱୀରିୟସମଭାୱଂ। ଲୟଂ ଲୀନଭାୱଂ ଈସକମ୍ପି ୟନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ମାନସଂ ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତଂ।

୮୯୫-୯। ଭୱଙ୍ଗଂ ପନ ପଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଉଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତଦେୱ ପଥୱୀକସିଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଯୋଗିନୋ ମନୋଦ୍ୱାରମ୍ହି ଜାୟତି। ତତୋତି ଆୱଜ୍ଜନତୋ ତତ୍ରେୱାରମ୍ମଣେ ତସ୍ମିଂ ପଥୱୀକସିଣସଙ୍ଖାତେ ଆରମ୍ମଣେ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଜୱନାନି ଚତ୍ତାରି ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ଜାୟନ୍ତେ। ଅୱସାନେ ଏକଂ ଜୱନମାନସଂ ରୂପାୱଚରିକଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ରୂପାୱଚରିକେ ୱିତକ୍କାଦୟୋ ଅଙ୍ଗା। ଅଞ୍ଞେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞେହି ୱିତକ୍କାଦୀହି ବଲୱତରା ହୋନ୍ତି। ତାନି ଅପ୍ପନାଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନି ଅପ୍ପନାଚେତସୋ ପରିକମ୍ମୋପଚାରତୋ ପରିକମ୍ମଭାୱତୋ ପରିକମ୍ମାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ, ଉପଚାରଭାୱତୋ ଉପଚାରାନୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ। ତାନି ଜୱନାନି ଅପ୍ପନାୟାନୁଲୋମତ୍ତା ଅନୁଲୋମାନି ଏୱ ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଅନୁଲୋମକେସୁ ୟଂ ସବ୍ବନ୍ତିମଂ ଜୱନଂ, ତଂ ଗୋତ୍ରଭୂତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୯୦୧।ଗୋତ୍ରଭୁ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଗୋତ୍ରଭୁ ନାମ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ।

୯୦୪-୫।ପୁରିମେହି ଜୱନେହି ୟଂ ଆସେୱନଂ, ତଂ ବଲୱପଚ୍ଚୟଂ ଲଦ୍ଧା ଲଭିତ୍ୱା ଛଟ୍ଠଂ ଜୱନଂ, ସତ୍ତମଂ ୱା ଜୱନଂ ଅପ୍ପେତି। ଇତି ୱଚନଂ ପୱୁଚ୍ଚତି, ଏତ୍ଥ ୱାଦେ ଗୋଦତ୍ତୋ ନାମ ଆଭିଧମ୍ମିକୋ ଆଚରିୟୋ ଆହ। ଛିନ୍ନତଟେ ମୁଖଂ ୟସ୍ସ ଛିନ୍ନତଟମୁଖୋ।

୯୦୮। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ହେତୁ ୟସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକଂ।

୯୧୧-୨। କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ନାନାୱିସୟେ ପଲୁଦ୍ଧସ୍ସ। ଚେତସୋ ଏକସ୍ମିଂ ୱିସୟେ ସମାଧାନେନ ସମାଧି।

୯୧୫। ସୟଞ୍ଚ ଅତିସନ୍ତତୋ ସୁଖଂ ଅୱୂପସନ୍ତସଭାୱସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଦ୍ୱୟସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱୁତ୍ତଂ।

୯୧୭।ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପୟୁତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ଚନୀୱରଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚଙ୍ଗସଂୟୁତନ୍ତି ୱିତକ୍କାଦୀହି ୟୁତ୍ତଂ।

୯୨୦-୧।ୱେପୁଲ୍ଲନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱିପୁଲଭାୱଂ। ତଞ୍ଚ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ଉପଚାରଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

୯୨୮-୩୧।ପମାଦୟୋଗିନୋତି ପମାଦୱସେନ ୟୋଗିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ କାମସହଗତା ସଞ୍ଞାମନକ୍କାରା ମନସିକାରା ଚେ ଚରନ୍ତି, ତସ୍ସ ୟୋଗିନୋ ତଂ

ଝାନଂ ହାନଭାଗିଯଂ ହୋତି। ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତେ ତସ୍ମିଂ, ସନ୍ତା ତଦନୁଧମ୍ମତା ତସ୍ମିଂ ପଠମଜ୍ଝାନେ ତଦନୁଧମ୍ମତା ତସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅନୁରୂପା ସତି ନିକନ୍ତି ସନ୍ତା ସଂୱିଜ୍ଜମାନା ସନ୍ତିଟ୍ଠତେ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ତଂ ଝାନଂ ମନ୍ଦସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଠିତିଭାଗିଯଂ ହୋତି, ଠିତିଂ ଭଜତି। ୱିସେସଭାଗିଯଂ ହୋତି, ୱିସେସଂ ଦୁତିଯାଦିଭାୱନଂ ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବିଦାସଂଯୁତାସଞ୍ଞା, ମନକ୍କାରାତି ନିବ୍ବିଦାୱିପସ୍ସନାସଂଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞାମନକ୍କାରା। ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଭାଗିଯଂ, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଭାଗିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୩୩। ଅଯଂ ସମାପତ୍ତି ଆସନ୍ନାକୁସଲାରଯୋ ଆସନ୍ନାକୁସଲାରିକା ଯସ୍ମା ତକ୍କଚାରାନଂ ଥୂଲତ୍ତା ଚ, ତସ୍ମା କାରଣା ଅଯଂ ସମାପତ୍ତି ଅଙ୍ଗଦୁବ୍ବଲା।

୯୩୫।ନିକନ୍ତିନ୍ତି ତଣ୍ହଂ। ପରିଯାଦାଯାତି ସୋସାପେତ୍ୱା।

୯୩୬।ୱିଧିନାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା। ସତସ୍ସାତି ସତିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ।

୯୩୮।ନିମିତ୍ତଂ ତୁ ତଦେୱ ଚାତି ତମେୱ ପଠମନିମିତ୍ତଂ ''ପଥୱୀ ପଥୱୀ''ଇତି ଏୱଂ ମନସା କରୋନ୍ତସ୍ସ।

୯୪୩।ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ସଦ୍ଧା। ମଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତା।

୯୪୪।ଦୁୱଙ୍ଗହୀନନ୍ତି ୱିତକ୍କୱିଚାରହୀନଂ।

୯୪୮। ପୀତି ନାମ ଚେତସୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପିଲାପନଂ ଉପ୍ପିଲାପିତତ୍ତଂ ଯତୋ ଯସ୍ମା କାରଣା।

୯୬୧-୨।ଆସନ୍ନପୀତିଦୋସାତି ପୀତିଯେୱ ଦୋସା। ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ତତିଯଜ୍ଝାନେ ଯଦେୱ ଯଂ ଏୱ ସୁଖଂ ଇତି ଏୱଂ ସୁଖଂ ଚେତସୋ ଆଭୋଗୋ ମନସିକାରୋ। ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ସୁଖସ୍ସ ଥୂଲତ୍ତା ଅଯଂ ସମାପତ୍ତି ଅଙ୍ଗଦୁବ୍ବଲା ହୋତି।

୯୭୪-୫। ସୁଖଂ ଉପେକ୍ଖାଯ ଆସେୱନଂ ପନ ନ ହୋତି ଯସ୍ମା ଉପେକ୍ଖାଯ ଆସେୱନଂ ପନ ନ ହୋତି, ଯସ୍ମା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ସମୁଦୀରିତଂ।

୯୭୬। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଦ୍ୱିଧା ଦ୍ୱୀହି କୋଟ୍ଠାସେହି ଠିତଂ।

୯୭୯।ଅଯଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରୋ ସୁମଧୁରୱରତରୱଚନୋ କଂ ନୁ ଜନଂ ନେୱ ରଞ୍ଜଯତି, ଅତିନିସିତୱିସଦୋ ବୁଦ୍ଧିପ୍ପଚାରୋ ଯସ୍ସ ସୋ ଅତିନିସିତୱିସଦବୁଦ୍ଧିପ୍ପଚାରୋ, ସୋ ତେନ ଜନେନ ୱେଦନୀଯୋ ଜାନିତବ୍ବୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ରୂପାୱଚରସମାଧିଭାୱନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚୁଦ୍ଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୫। ପନ୍ନରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଅରୂପାୱଚରସମାଧିଭାୱନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୮୨-୩।ରୂପେଖୋ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ମିନ୍ତି ରୂପକାଯେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଦଣ୍ଡାଦାନାଦଯୋ ଦଣ୍ଡଗ୍ଗହଣାଦଯୋ। ଇତି ରୂପେ ରୂପକାଯେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା।

୯୮୪।ସୂକରାଭିହତୋୱ ସାତି ସୂକରଂ ଅନୁବନ୍ଧିତୋ ସା ସୁନଖୋ ୱିଯ।

୯୮୫।ୱସୀତି ଯୋଗୀ।

୯୮୮-୯୯୦।ଫୁଟ୍ଠୋକାସଞ୍ଚ ତେନ ତନ୍ତି ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଫୁଟ୍ଠଂ ତମୋକାସଂ ''ଅନନ୍ତୋ ଆକାସୋ''ଇତି ଚ ମନସା କରୋନ୍ତୋ ଏୱ ଉଗ୍ଘାଟେତି। ଇତି ୱଚନଂ ୱୁଚ୍ଚତେ, ଅଯମଞ୍ଚୋ ନଯୋ, ''ଆକାସୋ'' ଇତି ମନସା କରୋନ୍ତୋ ତଂ କସିଣଂ ନ ସଂୱେଲ୍ଲେତି।

୯୯୮। ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମେୱ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ।

୧୦୦୪।ଆକାସଫୁଟଂୱିଞ୍ଞାଣେତି ଫୁଟମେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଫୁଟୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମିଂ ଆକାସାରମ୍ମଣେ ଫୁଟୱିଞ୍ଞାଣେ।

୧୦୦୫-୬। ଅଯଂ ଆକାସୋ ଅନନ୍ତୋ ଇତି ଏୱଂ ତଂ ଆକାସମେୱ ଫରିତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଇତି ୱଚନଂ ୱୁଚ୍ଚତେ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନନ୍ତଂ ନାମ ନ ହୋତି, ଅନନ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ''ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନନ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତେ, ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ମନକ୍କାରୱସେନ ଅପି ଅନନ୍ତଂ ପରିଦୀପିତଂ।

୧୦୧୦। ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱୋ ତସ୍ସ ଏୱ ପଠମାରୁପ୍ପସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତୋ ସୁଞ୍ଞଭାୱତୋ।

୧୦୧୩।ସତିଟ୍ଠିତି ଭିପ୍ପୋ ବଲୱା ସତି ତିଟ୍ଠତି।

୧୦୧୫। ଅଭାୱକେ ନତ୍ଥିଭାୱେ।

୧୦୧୭-୮।ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚକ୍ଖୁନାତି ଚକ୍ଖୁନା ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଂ ''ନତ୍ଥି ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିନା ଆକାରେନ ପରିକପ୍ପୱସେନ ମନକ୍କାରେ। ତସ୍ସାପଗମମତ୍ତଞ୍ଚ ତସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପସ୍ସ ଅପଗମମତ୍ତଞ୍ଚ।

୧୦୨୯। ଯା ନାମ ଅଯଂ ସମାପତ୍ତି ଅଭାୱମତ୍ତମ୍ପି ଗୋଚରଂ କତ୍ୱା ଠସ୍ସତି, ଅଯଂ ସମାପତ୍ତି ୱତ ଏକନ୍ତେନ ଅହୋ ସନ୍ତାତି ପଦିସ୍ସତି।

୧୦୩୩। ଯାଯ ସଞ୍ଞାଯ ନେୱସଞ୍ଞୀ, ନାସଞ୍ଞୀ ଚ ହୋତି, କେୱଲଂ ଏକନ୍ତେନ ଅଥ ଖୋ ସା ସଞ୍ଞା ଏଦିସୀ ନ ହୋତି।

୧୦୩୫-୭। ପଟୁସଞ୍ଞାଯ କିଚ୍ଚସ୍ସ ନେୱ କରଣତୋ ଅଯଂ ସମାପତ୍ତି ''ନେୱସଞ୍ଞା''ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଚତୁତ୍ଥଆରୁପ୍ପତୋ ସମ୍ପତ୍ତା ପୱତ୍ତା ତେଜୋଧାତୁ ସୁଖୋଦକେ ଦହନକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଯଥା, ସା ସଙ୍ଖାରଧମ୍ମାନଂ ଅୱସେସତ୍ତା।

୧୦୪୦। ପାସାଦତଲଞ୍ଚ ସାଟିକା ଚ।

୧୦୪୧। ଯୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ରୂପାରୂପଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିୱିଧାନଂ ସାରତରଂ ଜାନାତି, ସୋ ରୂପାରୂପଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିପୁରେକ୍ଖୋ ସେକ୍ଖୋ ଭୱଂ କାମଭୱଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ରୂପାରୂପଂ ଯାତି ପାପୁଣାତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଅରୂପାୱଚରସମାଧିଭାୱନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପନ୍ନରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୬। ସୋଳସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଅଭିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୦୪୫।ସତାତି ସତିସମ୍ପନ୍ନେନ। ଅନୁୟୋଗନ୍ତି ୱୀରିୟଂ।

୧୦୪୭। ୟୋଗାୱଚରଭିକ୍ଖୁନା ନିବ୍ବତ୍ତିତାସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଅସ୍ସ ୟୋଗାୱଚରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସମାଧିଭାୱନା ନିଟ୍ଠଂ ପରିୟୋସାନଂ ଗତା ସିୟା।

୧୦୫୦।ଦନ୍ତେତି ଦନ୍ତେ ଠିତେ। ଅଚଲେତି ଅଚଲେ ଠିତେ।

୧୦୫୨-୪। ଅଭିଞ୍ଞାୟ ପାଦକଂ କାରଣଂ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ୟୋଗୀ ସତଂ ୱାପି ସହସ୍ସଂ ୱାପି ୟଦି ସଚେ ଇଚ୍ଛତି, ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ''ସତଂ ହୋମି, ସତଂ ହୋମି'' ଇତି ଏୱଂ କାମାୱଚରପରିକମ୍ମମାନସଂ କତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାୟ ପାଦକଂ କାରଣଭୂତଂ ଝାନଂ ପୁନାଧିଟ୍ଠାତି ପୁନ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ପୁନ ଅଧିଟ୍ଠାତି , ସହାଧିଟ୍ଠାନେନ ଚେତସା ଅଧିଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେନ ସହ ସୋ ୟୋଗୀ ସତଂ ହୋତି। ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣଂ।

୧୦୬୭-୮।ଏସୋ ଅଧିଗତାଭିଞ୍ଞୋ ୟୋଗୀ ପାଦକାରମ୍ମଣେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ ଆରମ୍ମଣେନ ଫୁଟ୍ଠେ ଓକାସେ ଗତେ ପୱତ୍ତେ ପନ ସଦ୍ଦେ ସୁଣାତି। ଦିବ୍ବସୋତଞ୍ଞାଣଂ।

୧୦୬୯। ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ଚେତୋପରିୟଂ, ତମେୱ ମାନସଂ ଚେତୋପରିୟମାନସଂ।

୧୦୭୦।ହଦୟଂ ପନ ନିସ୍ସାୟାତି ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତମାନଲୋହିତଂ, ହଦୟକୋସେ ପୱତ୍ତଂ ରୁହିରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୭୫।କାମାୱଚରଚିତ୍ତଞ୍ଚାତି କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରଚିତ୍ତଞ୍ଚ। ରୂପାରୂପେସୁ ରୂପଭୱାରୂପଭୱେସୁ ସତ୍ତାନଂ ମାନସଞ୍ଚ। କିଂ ଭୂତଂ? ସରାଗାଦିପ୍ପଭେଦକଂ ମାନସଂ ସବ୍ବଂ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ଜାନାତି। ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ।

୧୦୭୭-୮୨।ନିସଜ୍ଜା ସବ୍ବପଚ୍ଛିମାତି ସବ୍ବେସଂ ଇରିୟାପଥାନଂ ପଚ୍ଛା ଜାତା ନିସଜ୍ଜା ଭିକ୍ଖୁନା ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବା। ତତୋ ପଭୁତି ତତୋ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମତୋ ନିସଜ୍ଜାତୋ ପଭୁତି ତଂ ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଛିମନିସଜ୍ଜଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ପଟିଲୋମକ୍କମା ପଟିଲୋମକ୍କମେନ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନା କତଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଅସ୍ମିଂ ଭୱେ ୟାୱ ୟତ୍ତକଂ କାଲଂ ସନ୍ଧି ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ତାୱ ତତ୍ତକଂ କାଲଂ କତଂ କିରିୟଂ ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଭୱେପି ଚୁତିକ୍ଖଣେପି ନିବ୍ବତ୍ତଂ ନାମରୂପଞ୍ଚ ସାଧୁକଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଚୁତିକ୍ଖଣେ ନିବ୍ବତ୍ତେ ତସ୍ମିଂ ନାମରୂପେ ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁନା ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବେ ୟଦା ତଦେୱ ତମେୱ ନାମରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚୁତିକ୍ଖଣେ ମନୋଦ୍ୱାରେ ମନକ୍କାରୋ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଂ।

୧୦୮୬-୯୬। ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ କସିଣାରମ୍ମଣଂ ଝାନଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ କତ୍ୱା ଇମେସୁ ତୀସୁ କସିଣେସୁ କତପୁଞ୍ଞେହି। ତସ୍ମା ତମିତରଂ ୱାପୀତି ଆଲୋକକସିଣଂ ୱା ଇତରଂ ୱାପି କସିଣଦ୍ୱୟଂ ୟଥାକ୍କମଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଉପଚାରଭୂମିୟଂୟେୱ ଠତ୍ୱା ତଂ ଆଲୋକକସିଣଂ ଠପେତବ୍ବଂ। ଅପ୍ପନଂ ପଣ୍ଡିତୋ ନ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ, ସଚେ ଉପ୍ପାଦେତି, ତଂ ଆଲୋକକସିଣଂ ପାଦକଜ୍ଝାନନିସ୍ସିତଂ ପାଦକଜ୍ଝାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ୱଡ୍ଢିତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ରୂପଂ ତେନ ୟୋଗିନା ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଭୱେ ଭୱେୟ୍ୟ। ତଂ ରୂପଂ ପସ୍ସତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୟୋଗିନୋ ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱାରୋ ଅତିକ୍କମତି, ତାୱଦେ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଖଣେ ଆଲୋକୋପି ତସ୍ସ ୟୋଗିନୋ ଆଲୋକୋପି ଖିପ୍ପଂ ଅନ୍ତରଧାୟତି। ତସ୍ମିଂ ଆଲୋକେ ଅନ୍ତରହିତେ ରୂପଗତଂ ରୂପଂ ନ ଦିସ୍ସତି। ଦିୱସମ୍ପି ନିସୀଦିତ୍ୱା ପସ୍ସତୋ ରୂପଦସ୍ସନଂ ହୋତି।

୧୧୦୦-୧।ତଂଚିତ୍ତସଂୟୁତନ୍ତି ତେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ। ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପରିକମ୍ମଂ, ୟଥାକମ୍ମୂପଗସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଚ ପରିକମ୍ମଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଂ।

୧୧୦୩। ୟୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଇମଂ ପନ ଗନ୍ଥଂ ସୁଣାତି, ଚିନ୍ତେ କରୋତି ଚ, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନେନ ତରେନ ଇମିନା ଗନ୍ଥେନ ତରିତ୍ୱା

ଅଭିଧମ୍ମମହଣ୍ଣଵପାରଂ ଯାତି ପାପୁଣାତି, ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାଵତାରଟୀକାଯ

ଅଭିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୋଳସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୭। ସତ୍ତରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଅଭିଞ୍ଞାରମ୍ମଣନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୪।ଅନାଗତଂସଞାଣଞାତି ନ ଆଗତୋ ଅନାଗତୋ, ନ ତାୱ ସମ୍ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ, ଅନାଗତେ ଅଂସା କୋଟ୍ଠାସା ତେସଂ ଞାଣଂ ଅନାଗତଂସଞାଣଂ। ଯଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ଯଥାକମ୍ମଂ, ତଂ ଉପଗଚ୍ଛତି ଜାନାତୀତି ଯଥାକମ୍ମୁପଗଂ, ୱିପାକଚେତନାଜାନନକଞାଣଂ।

୧୧୦୭-୯।ତତ୍ଥ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ। ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱାତି ତଂ କାଯଂ ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କରିତ୍ୱା ତମେୱ କାଯଚିତ୍ତଚେତସିକୱସେନ ମହଗ୍ଗତେ ଚିତ୍ତସ୍ମିଂ ସମାରୋପେତି ଞାଣଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣଂ, ତତୋ କାଯାରମ୍ମଣତୋ କାଯସ୍ସ ପରିତ୍ତତ୍ତା କାମାୱଚରତ୍ତା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ ସିଯା।

୧୧୧୦-୩।ଦିସ୍ସମାନେନକାଯେନ, ଗନ୍ତୁକାମୋ ଯଦା ଭୱେ ଯୋ ଯୋଗୀ ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଯଦା ଭୱେଯ୍ଯ, ସୋ ଯୋଗୀ ତଦା ଚିତ୍ତଂ କାଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ରୂପକାଯେ ସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ତଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ କାଯୱସେନ କାଯେ ଆରୋପେତି, ତଦା ଝାନାରମ୍ମଣତୋ ତଂ ଞାଣଂ ମହଗ୍ଗତଗୋଚରଂ ହୋତି, ଯଂ ଞାଣଂ ଯଦା ଅନାଗତଞ୍ଚ ଧମ୍ମଜାତଂ, ଅତୀତଞ୍ଚ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତଦା ତଂ ଞାଣଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଦା ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣକରଣକାଲେ ଅନାଗତଗୋଚରଂ ହୋତି। ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗମନେ ପନ ସତି ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି, ଇତି ୱିନିଦ୍ଦିସେ।

୧୧୧୪। କାଯଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଚିତ୍ତେ ଆରୋପେତି, ଚିତ୍ତଂ କାଯସ୍ସ ୱସେନ କାଯେ ଆରୋପେତି, ଇତି ପରିଣାମନକାଲସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଞାଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ସିଯା। ସମ୍ପୱତ୍ତତି ସତ୍ତସୂତି ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅତୀତଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତେସୁ ସତ୍ତସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ସମ୍ପୱତ୍ତତି।

୧୧୨୦।ଜାନନେ ମଜ୍ଝିମାନନ୍ତି ମହଗ୍ଗତାନଂ ଜାନନେ।

୧୧୨୨।ଏତସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞାଣସ୍ସ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତା ପରିଯାଯେନ ଏୱ ମତା ଞାତା।

୧୧୨୬-୭।ତତ୍ଥ ତିକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖଣାଦିକଂ।

ତତ୍ଥ ତେସୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖଣାଦିକଂ ତିକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିଭଙ୍ଗକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତଂ ଖଣାଦିକଂ ଖଣାଯେୱ ତଂ ଖଣାୱଯୱଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଏକଚିତ୍ତଦ୍ୱିଚିତ୍ତୱୀଥିୱାରପରିଯାପନ୍ନଂ ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଚ୍ଛିମନ୍ତି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୩୧-୨। ଯେନ ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତେନ ଧମ୍ମେ ଆୱଜ୍ଜତି, ଯେନ ଚେତସା ଜାନାତି, ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନଚିତ୍ତାନଂ ସହଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱା ତଂ "ଖଣାଦିକତ୍ତଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ"ନ୍ତିଆଦିକଂ "ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତମେକେନ, ଅୱସ୍ସଂ ପନ ୱିଜ୍ଝତି"ଇତି ପରିଯୋସାନଂ ୱଚନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ନାନାରମ୍ମଣଭାୱଂ ପତ୍ତିତୋ ଆପଜ୍ଜନତୋ ଚ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅନିଟ୍ଠେ ପନ ଠାନେ ତେସଂ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ଏକାରମ୍ମଣଭାୱେ ଅନିଚ୍ଛିତେ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ଆୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମଜୱନାନଂ କସିଣାଦିକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଗୋତ୍ରଭୁଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣଜୱନାନଂ ଏକାରମ୍ମଣତା ଅନିଚ୍ଛିତା।

୧୧୩୪-୪୧। "ଏକବ୍ଭୱପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଚ୍ଛିମ"ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ଅଞ୍ଞେନ ପରିଯାଯେନ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ଅଦ୍ଧାୱ୍ହଂ ଅଦ୍ଧାନାମ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଜୱନୱାରତୋ ଦୀପେତବ୍ବଂ। ଇତି ୱଚନଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଯଦା ଇଦ୍ଧିମା ଯୋଗୀ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଞାତୁଂ ଆୱଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନମନୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଖଣୱ୍ହଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତେସୁ ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି ଜାଯନ୍ତି। ଏତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଜୱନାନଂ ଯଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଚିତ୍ତଂ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତମୁଦୀରିତଂ। ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତତୋ ସେସାନି କାମାୱଚରଚିତ୍ତାନି। ଏତେସଂ କାମାୱଚରେ ଇଦ୍ଧିଜୱନାନଂ ତଦେୱ ଚ ପରଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ସବ୍ବାନି ତାନି ଜୱନାନି ଏକାରମ୍ମଣତଂ ଯନ୍ତି, ତେସଂ ଜୱନାନଂ ନାନାରମ୍ମଣତା ଅଦ୍ଧାୱସା ନ ଭୱେଯ୍ଯୁଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତୋ ତେସଂ ଜୱନାନଂ ଏକାରମ୍ମଣଭାୱେପି ଇଦ୍ଧିମାନସମେୱ ଚ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି। ଇତରାନି କାମାୱଚରାନି ପନ ଚିତ୍ତାନି ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନନ୍ତି। ଯଥା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ତୁ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ତଥା ଇତରଂ

ଚିତ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି।

୧୧୬୧।ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂ ଧମ୍ମଂ ଅଗୋଚରଂ, ଗୋଚରଂ ନ ହୋତିଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୬୯। ୱିୱିଧତ୍ଥାନି ୱଣ୍ଣପଦାନି ଯସ୍ମିଂ ସୋ ୱିୱିଧତ୍ଥୱଣ୍ଣପଦୋ, ତଂ ମଧୁରତ୍ଥମତିନୀହରଂ ଉତ୍ତମଂ ସୋତୁଜନସ୍ସ ହଦଯଂ ପୀତିକରଂ ସଚେତନୋ କୋ ନାମ ମନୁଜୋ ନ ସୁଣେଯ୍ଯ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଅଭିଞ୍ଞାରମ୍ମଣନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତ୍ତରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୮। ଅଟ୍ଠାରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୧୭୫।ଯାସଞ୍ଜାନନମତ୍ତଂୱ, ସଞ୍ଞା ନୀଲାଦିତୋ ପନାତି ସା ସଞ୍ଞା ନୀଲାଦିୱସେନ ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତଂୱ କରୋତି। ଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିୱେଧନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣପଟିବୁଜ୍ଝନଂ।

୧୧୭୭।ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ସକ୍କଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତେ ମଗ୍ଗଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

୧୧୭୮-୯। ସଙ୍ଖେପଂ ପନ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱପଟିୱେଧନଂ ଅୱିପରୀତୱସେନ ପଟିବୁଜ୍ଝନଂ ପଞ୍ଞାଯ ଲକ୍ଖଣଂ।

୧୧୮୦। ସମାଧି ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଏତାଯାତି ସମାଧାସନ୍ନକାରଣା।

୧୧୮୧।ଲକ୍ଖଣେନେକଧାତି ସବ୍ବଧମ୍ମଂ ପଟିବୁଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣେନ ପଞ୍ଞାୱ ଏକଧା ୱୁତ୍ତା।

୧୧୮୩।ଭୂରିପଞ୍ଞେନାତି ଭୂତେ ଅତ୍ଥେ ଅୱିପରୀତେ ଅତ୍ଥେ ରମତୀତି ଭୂରି, ଭୂରି ପଞ୍ଞା ଏତସ୍ସାତି ଭୂରିପଞ୍ଞୋ, ତେନ।

୧୧୮୬-୯୧। ତୀସୁ ଅତ୍ଥଧମ୍ମନିରୁତ୍ତୀସୁ ଚ ଞାଣେସୁ ଅତ୍ଥଧମ୍ମନିରୁତ୍ତୀସୁ ଜାତେସୁ ଞାଣେସୁ ଚ ଞାଣଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ଫଲଂ ଧମ୍ମଜାତଂ। ଭାସିତତ୍ଥୋତି ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୋ। ଏତେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥସଞ୍ଞିତା ଅତ୍ଥନାମକା। ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୂତି ଜନନକୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଭାସିତନ୍ତି ପାଠଇ। ଧମ୍ମସଞ୍ଞିତାତି ଧମ୍ମନାମକା। ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀତି ଅୱିପରୀତୱୋହାରୋ। ପରିଯତ୍ତୀତି ସିକ୍ଖନଂ। ସୱନାଧିଗମେହି ପୁବ୍ବଯୋଗେନ ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତନାଯ।

୧୧୯୨।ଭୂମିଭୂତେସୂତି ୱିପସ୍ସନାଯ ଭୂମିଭୂତେସୁ।

୧୧୯୪।ଜନନାଦିତୋତି ଜାତିଆଦିତୋ ଭୀତେନ ପଞ୍ଞା ଭାୱେତବ୍ବା।

୧୨୦୩।ଏକାସୀତିଯା ଚିତ୍ତେନାତି ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତୱଜ୍ଜିତେନ ୱିପସ୍ସନାଭୂମିଭୂତେନ ଏକାସୀତିଯା ଚିତ୍ତେନ।

୧୨୦୮।ସତ୍ତସମ୍ମୋହଘାତତ୍ଥନ୍ତି ସତ୍ତୋତି ସମ୍ମୋହସ୍ସ ୱିନାସିତତ୍ଥଂ।

୧୨୧୧।ନିରୀହକନ୍ତି ଇହୱିରହିତଂ ବ୍ଯାପାରୱିରହିତଂ, ଦାରୁରଜ୍ଜୁସମାଯୋଗୋ।

୧୨୧୫।ଉଭୋ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯକାରଣା।

୧୨୨୫।ଅନ୍ତଦ୍ୱଯନ୍ତି କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଦ୍ୱଯଂ। ଭାୱଯେତି ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଂ ୱଡ୍ଢେଯ୍ଯ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠାରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୯। ଏକୂନୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨୩୧। ଇଚ୍ଚେୱମାଦିବାତ୍ତିଂସକୋଟ୍ଠାସାନଂ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ତାୱ ଯୋଗୀ ମନସା ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

୧୨୩୩।ହେତ୍ୱଙ୍କୁରସ୍ସ ବୀଜଂ ତୁ ବୀଜଂ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ହେତୁଜନକଂ, ପଥୱାଦଯୋ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା।

୧୨୩୪।ପଞ୍ଚଧମ୍ମାତି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପାଦାନକମ୍ମାହାରା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା।

୧୨୩୫। କମ୍ମଂ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଜନକୋ ପିତା ୱିଯ ନାମରୂପସ୍ସ ଜନକଂ।

୧୨୩୮।ପଚ୍ଚଯାତି ପଚ୍ଚଯେନ।

୧୨୪୦।ଯା ସାତି ଯା ସା କଙ୍ଖା। ପୁବ୍ବନ୍ତେ ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେ।

୧୨୪୧।ସବ୍ବଥା ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସତୋ ଅନୱସେସାୱ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ସା କଙ୍ଖା ପହିଯ୍ଯତି ନାସୀଯତେ।

୧୨୪୩।ଅତ୍ଥସାଧିକାତି କୁସଲପକ୍ଖେ ଦାନାଦିଅତ୍ଥସାଧିକା, ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ପାଣାତିପାତାଦିଅତ୍ଥସାଧିକା।

ତଂ ୱିପାକନ୍ତି ଉପଘାତକକମ୍ମସ୍ସ ତଂ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ଏକୋ ଯୋଗୀ କମ୍ମୱିପାକୱସେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତି।

୧୨୪୬।ହେତୁଫଲସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନାତି ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ଇଦଂ ନାମରୂପଂ କେୱଲଂ ଏକନ୍ତେନ ପୱତ୍ତତି, ଇତି ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତାକାରେନ ସଂ ଅନୁପସ୍ସତି।

୧୨୪୭। ପାକପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପାକପଟିୱେଦକଂ ନ ପସ୍ସତି ନ ଜାନିଯତେ।

୧୨୫୦-୧।ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନାମ ନ ଦିସ୍ସତି, ଉପପନ୍ନଂ ଦିସ୍ସତି। ତିତ୍ଥିଯା ଏତମତ୍ଥଂ ଅନଞ୍ଞାଯ ଅଜାନିତ୍ୱା ଅସଯଂୱସୀ ସତ୍ତସଞ୍ଞନ୍ତି ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ସଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱାନ ସସ୍ସତୌଚ୍ଛେଦଦସ୍ସିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିରୋଧିନୋ ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି।

୧୨୫୪।ଉଭୋତି ଉଭୋ କମ୍ମୱିପାକା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ ସୁଞ୍ଞା। ନ ଚ କମ୍ମଂ ୱିନା ଫଲନ୍ତି କମ୍ମଂ ୱିନା ଫଲଂ ନ ଚ ହୋତି।

୧୨୫୫।ସମ୍ଭାରେହୀତି ସୂରିଯାଦିସମ୍ଭାରେହି।

୧୨୫୭। ସୁଞ୍ଞଂ ତଂ ନାମରୂପଧମ୍ମଂ।

୧୨୫୮।ହେତୁସମ୍ଭାରପଚ୍ଚଯାତି ହେତୁନା ଚ ସମ୍ଭାରପଚ୍ଚଯେହି ଚ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଏକୂନୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୦। ୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨୬୪।ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ନାମରୂପଧମ୍ମସ୍ସ।

୧୨୬୬-୮।ଉପ୍ପଜ୍ଜତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ନାମରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ରାସିତୋ ନିଚଯତୋ ଆଗମନଞ୍ଚ ନତ୍ଥି। ଦିସାଗମନନ୍ତି ଦିସାଯ ଗମନଂ । ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ନାମରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିଚଯୋତି ଚ ନତ୍ଥି।

୧୨୭୦-୧। ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ। ତଣ୍ହାସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ। କମ୍ମସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ, କମ୍ମନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ। ଆହାରନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ। ଧମ୍ମୋତି ସଙ୍ଖାରଧମ୍ମୋ।

୧୨୮୦।ସମ୍ପତ୍ତପଟିୱେଧସ୍ସାତି ସମ୍ପତ୍ତଲୋକୁତ୍ତରସଙ୍ଖାତମଗ୍ଗଫଲସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନାଦିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଅପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସ, ୱିରୁଦ୍ଧୱସେନ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୱା।

୧୨୮୬।କାଯଚିତ୍ତାନୀତି କାଯାତି ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରା। ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ।

୧୨୯୦।ଯତୋ ଯତୋ ପଚ୍ଚଯାଦିତୋ। ଯଂ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଜାନତଂ ୱିଜାନନ୍ତାନଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ତେହି ଲଭିତବ୍ବଂ ଅମତଂ, ଅମତଂ ୱିଯ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ୱା।

୧୨୯୩।ଅପ୍ପତ୍ତେତି ଅତ୍ତନି ମଗ୍ଗଫଲସ୍ମିଂ ଅପ୍ପତ୍ତେ। ପତ୍ତସଞ୍ଞୀତି ମଗ୍ଗଫଲେ ଅହଂ ପତ୍ତୋ ଅସ୍ମି ଇତି ସଞ୍ଞିତୋ ହୋତି।

୧୨୯୭।ସାରୱେଦିନୋତି ସାରଜାନନସୀଲା। ତନ୍ତି ତଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନଂ। ଇଦଂ ଞାଣଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନଂ ନାମ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୧। ଏକୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨୯୯।ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତଂସୁୱିସଦଂ ଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଟ୍ଠୱିଧଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୟାହ।

୧୩୦୨। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅୟମେୱ ପୱୁଚ୍ଚତି।

୧୩୦୬। ଅୟଂ ସିଖାପତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ଏୱ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ପୱୁଚ୍ଚତି।

୧୩୦୯।ଭୱଙ୍ଗାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଖାରୁ-ପେକ୍ଖାଗତନୟେନାତି ଭୱଙ୍ଗାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତେନ ଞ୍ଞାଣେନ କତନୟେନ।

୧୩୧୪-୬।ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ, ଉଦ୍ଧଞ୍ଚ ଅନୁଲୋମତୋତି ଉଦ୍ଧଂ ୱତ୍ତମାନାନଂ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଲୋମତୋ, ଇଦଂ ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟା ପରିୟୋସାନଂ ନାମ ଭାସିତଂ ମହେସିନା କଥିତଂ। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମଞ୍ଞାଣଂ ଆହଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା, ସଦ୍ଦପ୍ପକାରେନ ଗୋତ୍ରଭୁପରିୟୋସାନଂ।

୧୩୧୮।ତତ୍ଥାତି ୱିପସ୍ସନାୟ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାୟ

ପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଏକୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୨। ଦ୍ୱାୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୩୧୯-୨୨। ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ହିତଂ ଆୱଜ୍ଜନିଯଂ, ତଂ ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ଆୱଜ୍ଜନିଯଠାନଂ, ଗୋତ୍ରଭୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନିଯଠାନତ୍ତା। ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନଂ କୁଦାଚନଂ ନ ଚ ଭଜତି, ତଥେୱ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ କୁଦାଚନଂ ନ ଭଜତେୱ। ଉଭିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଅନ୍ତରା ଏକଂ ଅବ୍ବୋହାରିକଂ ୱୋହାରେ ନିଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱୋହାରିକଂ, ନ ୱୋହାରିକଂ ଅବ୍ବୋହାରିକଂ। ୱିପସ୍ସନାଯ ସୋତସ୍ମିଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ସୋତେ ପତିତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ନାମ ୱୋହରିତବ୍ବା। ତତୋ ନିବ୍ବାନତୋ।

୧୩୨୫।ସୂରଂ ତିକ୍ଖଂ ୱିପସ୍ସନନ୍ତି ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

୧୩୨୬-୯।ୱିସଙ୍ଖାରନ୍ତି ସଙ୍ଖାରେହି ୱିଗତଂ। ପଠମାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚେୱାତି ପଠମାୱଜ୍ଜନଂ ୱିଯ। ପଠମାଭୋଗତାପି ଚାତି ପଠମମନସିକାରୋ ୱିଯ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରାଦୀହି ପଚ୍ଚଯେହି। ତସ୍ସାତି ମଗ୍ଗସ୍ସ। ସିଖାପତ୍ତାଯ ତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ମୁଦ୍ଧମ୍ହି ମତ୍ଥକେ। ଅନାୱତ୍ତନ୍ତି ଅନିୱତ୍ତଂ।

୧୩୩୦-୩। ଏକେନ ଆୱଜ୍ଜନେନ ଏକିସ୍ସାଯେୱ ୱୀଥିଯା। ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁଚେତସନ୍ତି ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତାନଂ ନାନାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ତଂ ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତଂ ଅନାୱଜ୍ଜନମ୍ପି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା। ସଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ୱିଯାତି "ଅହଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋମି, ତ୍ୱମ୍ପି ତମେୱାରମ୍ମଣଂ କରୋହି" ଇତି ସଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଞ୍ଞିତନ୍ତି ସଞ୍ଞଂ। କଦାଚିପି ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବଂ ମଗ୍ଗୋ ଏସ ଏସୋ ମଗ୍ଗୋ ପୁବ୍ବେ ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବୋ।

୧୩୩୬।ଉକ୍ଖତୀତି ଛିନ୍ଦତି।

୧୩୩୮। ଅନେକେସଂ ଆନିସଂସାନଂ ଦାଯକେନ ଆଦିମଗ୍ଗେନ ସଂଯୁତ୍ତଂ। ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ।

୧୩୪୧।ଏକସ୍ସାସେୱନଂନତ୍ଥି ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା କାରଣା ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅନୁଲୋମକା। ତେହୀତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେହି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଂ ଲଦ୍ଧା ଲଭିତ୍ୱା ତତିଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଗୋତ୍ରଭୁ ହୋତି।

୧୩୪୫-୭। ମଗ୍ଗପେକ୍ଖନହେତୁ ଯସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନମନସୋ, ତଂ ମଗ୍ଗପେକ୍ଖନହେତୁକଂ। ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେତି ତସ୍ମିଂ ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତେ ନିରୁଦ୍ଧେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସଞ୍ଞିତାନି ସତ୍ତ ଜୱନାନି ପଟିପାଟିଯା ଜାଯନ୍ତେ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣାନି ଏକୂନୱୀସତି ହୋନ୍ତି।

୧୩୫୧।ତତୋ ତଦା ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଓତରତି। ଦୁତିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ।

୧୩୬୧।ମୂଲଘାତନ୍ତି ମୂଲଘାତନଂ। ତତିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ।

୧୩୬୩।ଅନାୱତ୍ତିସଭାୱତୋତି ଅନିୱତ୍ତତୋ। ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞାଣଂ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦ୍ୱାୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୨୩। ତେୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

କିଲେସପହାନନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୩୭୫।ଇଧପନ ଇମସ୍ମିଂ ପନାଧିକାରେ କାରଣୂପଚାରେନ ଲାଭାଦିକାରଣସ୍ସ ୱୋହାରେନ, ଲାଭୋ ଆଦି ୱତ୍ଥୁ ଯସ୍ସ ଅନୁନଯସ୍ସାତି ଲାଭାଦିୱତ୍ଥୁକୋ, ତସ୍ସ।

ସୁଖୁମାତି କାମରାଗପଟିଘା ସୁଖୁମା।

୧୩୭୬।ଯେନଯେନ ପଠମମଗ୍ଗାଦିଞ୍ଜାଣେନ ଯୋ ଯୋ ସଂଯୋଜନାଦିକୋ ପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ଘାତଂ ୱିନାସଂ ଯାତି, ସୋ ସୋ ଧମ୍ମୋ ତେନ ତେନ ଅସେସେନ ଞାଣେନ ଏୱଂ ସାଧୁ ମଯା ସନ୍ଦସ୍ସିତୋ।

୧୩୮୩।ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜାନନେନ। ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିସମେତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି।

୧୩୯୪।ଯୋ ଯୋଗୀ ଇମଂ ୱିଦିତ୍ୱା ହିତଭାୱନଂ ୱନଂ ୱନେତଙ୍କଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଜାନିତ୍ୱା ୱେ ଏକନ୍ତେନ ସୁଖସଂହିତଂ ହିତଂ ଉପେତି, ଚିତ୍ତସ୍ସ ତମଂ ଅନୁତ୍ତମଂ ହୀନଂ ୱିଧୂଯ ୱିନାସେତ୍ୱା ଅୱିଗ୍ଗହକମ୍ପଦଂ ପଦଂ ଅୱିଗ୍ଗହକଂ ସରୀରରହିତଂ ପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜିତଙ୍କଂ ଞାତଙ୍କଂ ପଦଂ ନିବ୍ବାନଂ ଉପେତି ପାପୁଣାତି ଚ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

କିଲେସପହାନନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତେୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୪। ଚତୁୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୩୯୫।ରୂପଂରୂପସ୍ସାତି ରୂପଂ ରୂପସ୍ସ। ଅରୂପସ୍ସ ନାମସ୍ସ।

୧୩୯୬।ମିସ୍ସକସ୍ସାତି ନାମରୂପମିସ୍ସକସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୯୭।ତିପଞ୍ଚ ଚାତି ପନ୍ନରସ ଚ।

୧୩୯୯।ଏକୋତି କପ୍ପପଚ୍ଚଯୋ। ଦ୍ଵେକାଲିକୋତି ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲୱସେନ ଦ୍ଵୀସୁ କାଲେସୁ ନିଯୁତ୍ତୋ। ଦସ୍ସିତୋତି ଭଗୱତା ଦେସିତୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକାଯ

ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

ନିଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୪୦୧।ସୁମତିମତିୱିଚାରବୋଧନୋତି ସୁମତୀନଂ ସୁନ୍ଦରପଞ୍ଞାନଂ କୱୀନଂ ମତିଯା ୱିଚାରସ୍ସ ବୋଧନୋ। ୱିମତିୱିମୋହୱିନାସନୋତି ୱିମତୀନଂ ବାଲାନଂ ୱିମୋହସ୍ସ ୱିନାସନୋ। କୁମତିମତିମହାତମୋନାସୋତି କୁମତୀନଂ ବାଲାନଂ ମହାତମସନ୍ନିଭାଯ ମତିଯା ନାସକୋ। ପଟୁମତିଭାସକରୋତି ପଟୂନଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞାଯ ଓଭାସକରୋ।

୧୪୦୨।ସୁମତିନାମକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅସମାନତୋ ଅସଦିସାଯ ପୂଜାଯ ମମ ଆଯାଚିତୋ ଯତୋ ଯସ୍ମା କାରଣା, ତତୋ ତସ୍ମା କାରଣା ଅଯଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରୋ। ପଦାତୋ ପଦାତି କୋଟ୍ଠାସତୋ କୋଟ୍ଠାସତୋ। ହିତୱିଭାୱନା ଭାୱନାତି ହିତପ୍ପକାସନାଯ ଭାୱନାଯ ମଯା ରଚିତୋ। ଅଥ ୱା ଅହଂ ସୁମତିନା ଭିକ୍ଖୁନା ଅସମାନତୋ ମାନତୋ ଆଯାଚିତୋ ଯତୋ ଯସ୍ମା, ତତୋ ତସ୍ମା।

୧୪୦୫।ତିୱିଧା ବ୍ଯପ୍ପଥାନଞ୍ହି ଗତିଯୋତି ବ୍ଯପ୍ପଥାନଂ ୱଚନାନଂ ଅତ୍ଥଗନ୍ଥଯୁତ୍ତିୱସେନ ତିୱିଧା ଗତିଯୋ।

୧୪୦୬।ନିକାଯନ୍ତରଲଦ୍ଧୀହୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ନିକାଯେ ଲଦ୍ଧୀହି। ୱାଚନାମଗ୍ଗନିସ୍ସିତୋତି ୱଚନପ୍ପବନ୍ଧନିସ୍ସିତୋ।

୧୪୧୦।ଅସଂକିଣ୍ଣକୁଲାକୁଲେତି ଅସମ୍ମିସ୍ସକୁଲେହି ଆକିଣ୍ଣେ। ସୁପସନ୍ନସିତୋଦକେତି ମଧୁରସୀତୋଦକେ।

୧୪୧୧।ସଙ୍କଟେତି ସମ୍ବାଧେ।

୧୪୧୨।କେଲାସସିଖରାକାରପାସାଦପଟିମଣ୍ଡିତେତି ରଜତପବ୍ବତମତ୍ଥକନିଭେହି ପାସାଦେହି ଅଲଙ୍କତେ।

୧୪୧୩।ୱିୱିଧାକାରଚାରୁପାକାରଗୋପୁରେତି ୱିୱିଧସଣ୍ଠାନମନୁଞ୍ଞପାକାରଦ୍ଵାରକୋଟ୍ଠକେ।

୧୪୧୪।ସଲ୍ଲେଖାତି ସଲ୍ଲେଖୱୁତ୍ତି। ସାଖଲ୍ଯେତି ସଖିଲଭାୱେ। ସତାତି ସତିସମ୍ପନ୍ନେନ।

୧୪୧୫।ୱେସ୍ସୱଲାହକା ଦେୱାତି ୱସ୍ସୱଲାହକଭୂତା ଦେୱା ଅମରା।

ନିଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରପୁରାଣଟୀକା ନିଟ୍ଠିତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାର-ଅଭିନୱଟୀକା

(ପଠମୋ ଭାଗୋ)

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

(କ) ୱିସୁଦ୍ଧକରୁଣାଞ୍ଞାଣଂ , ବୁଦ୍ଧଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧପୂଜିତଂ;

ଧମ୍ମଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସମ୍ଭୂତଂ, ୱନ୍ଦେ ସଂଘଂ ନିରଙ୍ଗଣଂ।

(ଖ) ସାରିପୁତ୍ତଂ ମହାଥେରଂ, ପରିୟତ୍ତିୱିସାରଦଂ;

ନମାମି ସନ୍ତୱୁତ୍ତିଂ ମେ, ଗୁରୁଂ ଗାରୱଭାଜନଂ।

(ଗ) ୱନ୍ଦନ୍ତେନ ମୟା ଏୱଂ,

ୟା ଲଦ୍ଧା ପୁଞ୍ଞସମ୍ପଦା;

ହିତ୍ୱା ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ,

ଅନ୍ତରାୟେ ଅସେସତୋ।

(ଘ) ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ , ଥେରାନଂ ଥିରସୀଲିନଂ;

ୱଂସାଲଙ୍କାରଭୂତେନ, ଭୂତାନୁଗ୍ଗହକାରିନା।

(ଙ) ଥେରେନ ବୁଦ୍ଧଦତ୍ତେନ, ରଚିତଂ ୟଂ ମନୋରମଂ;

ପିଟକେ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ମିଂ, ଓତାରୁପାୟଭାୱତୋ।

(ଚ) ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରୋତି, ଲଦ୍ଧନାମେନ ୱିସ୍ସୁତଂ;

ନାନାନିପୁଣଗମ୍ଭୀରନୟଂ ପକରଣୁତ୍ତମଂ।

(ଛ) ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ ତସ୍ସ, ଆରଭିସ୍ସଂ ୟଥାବଲଂ;

ପାମୋଜ୍ଜଜନନତ୍ଥାୟ, ଆଭିଧମ୍ମିକଭିକ୍ଖୁନନ୍ତି।

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାୱଣ୍ଣନା

୧। ପରମନିପୁଣୱିଚିତ୍ତନୟସମନ୍ନାଗତଂ ସକସମୟସମୟନ୍ତରଗହନୱିଗ୍ଗାହଣସମତ୍ଥଂ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟଜନନଂ ପକରଣମିଦମାରଭନ୍ତୋୟମାଚରିୟୋ ପଠମଂ ତାୱ ରତନତ୍ତୟପଣାମକରଣେନ ଅନ୍ତରାୟନିୱାରଣଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ଞାପାଟୱଞ୍ଚ ପତ୍ଥେତି। ରତନତ୍ତୟପଣାମୋ ହି ଅତ୍ଥତୋ ପଣାମକିରିୟାଭିନିପ୍ଫାଦିକା କୁସଲଚେତନା। ସା ଚ ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟୱନ୍ଦକାନଂ ଖେତ୍ତଜ୍ଝାସୟସମ୍ପଦାହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଭୂତା ୟଥାଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନୱସେନ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିତୱିପାକସନ୍ତତିୟା ଅନ୍ତରାୟକରାନି ଉପପୀଳକୁପଚ୍ଛେଦକକମ୍ମାନି ପଟିବାହିତ୍ୱା ତନ୍ନିଦାନାନଂ ୟଥାଧିପ୍ପେତସିଦ୍ଧିୱିବନ୍ଧକାନଂ ରୋଗାଦିଅନ୍ତରାୟାନମପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସାଧେତି, ରାଗାଦିମଲୱିକ୍ଖାଲନେନ ଚ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ପରିସୋଧେତ୍ୱା ତନ୍ନିସ୍ସିତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ୟଥାଧିପ୍ପେତସିଦ୍ଧିସମ୍ପାଦକଂ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱମାୱହତି। କିଞ୍ଚି ଆଚିଣ୍ଣମେତଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ, ୟଦିଦଂ ଗନ୍ଥସମାରମ୍ଭେ ରତନତ୍ତୟପଣାମକରଣଂ, ତସ୍ମା ସପ୍ପୁରିସାଚାରାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଞ୍ଚ ଆଦିମ୍ହି ରତନତ୍ତୟୱନ୍ଦନା ଆରଦ୍ଧାତି ଏୱମାଦିନା ଅଞ୍ଞାନିପି ବହୂନି ପୟୋଜନାନି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାନି। ତାନି ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ବହୁଧା ୱିତ୍ଥାରିତାନୀତି ତଂ ପପଞ୍ଚପରିସ୍ସମଂ ଠପେତ୍ୱା ୟଥାନୁପ୍ପତ୍ତମେୱ ତାୱ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମ।

ଏତ୍ଥ ଚ ରତନତ୍ତୟପଣାମଂ କତ୍ତୁକାମୋ ତଥାଗତମୂଲକତ୍ତା ସେସରତନାନଂ ପଠମଂ ତାୱ ତଥାଗତସ୍ସ ଥୋମନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପଣାମମାରଭନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅନନ୍ତକରୁଣାପଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦି। ଥୋମନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ହି ପଣାମେନ ସତ୍ଥୁ ଗୁଣାତିସୟୟୋଗୋ, ତତୋ ଚସ୍ସ ଅନୁତ୍ତରୱନ୍ଦନୀୟଭାୱୋ, ତେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱନ୍ଦନାୟ ଖେତ୍ତଙ୍ଗତଭାୱୋ, ଖେତ୍ତଙ୍ଗତାୟ ଚ ୱନ୍ଦନାୟ ୟଥାଧିପ୍ପେତନିପ୍ଫତ୍ତିୟା ହେତୁଭାୱୋ ଚ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ୱନ୍ଦିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ। ତସ୍ସ ପନ ଓସାନଗାଥାୟଂ ‘‘ପୱକ୍ଖାମୀ’’ତି ଇମିନା ଅପରକାଲକିରିୟାୱଚନେନ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ୱନ୍ଦନକିରିୟାୟ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ‘‘ଅନନ୍ତକରୁଣାପଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ପନ ତବ୍ବିସେସନଂ। ତତ୍ଥ କିରତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖିପତି ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିରୀୟତି ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ପସାରୀୟତୀତି ୱା କରୁଣା। ଅଥ ୱା କରୋତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ କମ୍ପନଂ ହଦୟଖେଦଂ ଜନୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଣାତୀତି ୱା କରୁଣା, ପରସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚୟୱେକଲ୍ଲକରଣତୋ ହିଂସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ୟଥାସଭାୱଂ ପକାରେହି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କରୁଣା ଚ ପଞ୍ଞା ଚ କରୁଣାପଞ୍ଞା, ନତ୍ଥି ଏତାସଂ ଅନ୍ତୋତି ଅନନ୍ତା, ଅନନ୍ତା କରୁଣାପଞ୍ଞା ଏତସ୍ସାତି ଅନନ୍ତକରୁଣାପଞ୍ଞୋ, ତଂ ଅନନ୍ତକରୁଣାପଞ୍ଞଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଉପ୍ପାଦୱୟନ୍ତତାୱସେନ ଚେୱ ସନ୍ତତିପରିୟୋସାନୱସେନ ଚ ସତିପି ଭଗୱତୋ କରୁଣାପଞ୍ଞାନଂ ସପରିୟନ୍ତଭାୱେ ଅନନ୍ତାରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତନତୋ ଅନନ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ହି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖାପନୟନାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ମହାକରୁଣା କଞ୍ଚି ସତ୍ତଂ ଅୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସବ୍ବେସୁ ସତ୍ତେସୁ ନିରୱସେସେନ ପୱତ୍ତତି, ତଥା ସବ୍ବଧମ୍ମସଭାୱବୋଧନସମତ୍ଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଞାପି ସକଲଞେୟ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ଅନୱସେସତୋ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଅନନ୍ତାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତକରୁଣାଞାଣୱନ୍ତତାୟ ଅନନ୍ତକରୁଣାପଞ୍ଞୋ ଭଗୱା। କରୁଣାପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ତଥା ହି କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକିୟେସୁ ମହଗ୍ଗତଭାୱପ୍ପତ୍ତାସାଧାରଣଗୁଣଦୀପନତୋ ସକଲଲୋକିୟଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନମଗ୍ଗଞାଣଦୀପନତୋ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି।

ଅପିଚ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ କରୁଣା ଆଦି, ପଞ୍ଞା ପରିୟୋସାନଂ। ମହାକରୁଣାସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ହି ଭଗୱା ସଂସାରପଙ୍କତୋ ସତ୍ତାନଂ ସମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥାୟ କତାଭିନୀହାରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ଅଧିଗମେନ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ପଟିଲଭି। ଇତି ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ତନ୍ନିଦାନଭାୱତୋ କରୁଣା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନମାଦି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନସ୍ସ ପନ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ପଟିଲଭନତୋ ଉତ୍ତରିକରଣୀୟାଭାୱତୋ ପଞ୍ଞା ପରିୟୋସାନଂ। ଆଦିପରିୟୋସାନଦସ୍ସନେନ ଚ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣା ନୟତୋ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ନୟଗ୍ଗାହୋ ଏୱ ହି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଦସ୍ସନୁପାୟୋ, ଇତରଥା ତାଦିସସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସ୍ସପି ୱଚନପଥାତୀତଂ ତଥାଗତଗୁଣଂ ଅନୁପଦଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ କୋ ନାମ ପରିୟୋସାନମାହରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାତି।

ଏୱଂ କରୁଣାପଞ୍ଞାମୁଖେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତ୍ୱାପି ପୁନ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣସଂକିତ୍ତନେ ଅତିତ୍ତଭାୱେନ ଚେୱ ପରେସଞ୍ଚ ପସାଦବାହୁଲ୍ଲଜନନତ୍ଥଂ ତଦନ୍ତୋଗଧେପି ୱିସିଟ୍ଠଗୁଣେ ପଧାନଭାୱେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତଥାଗତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ତଥାଗତ’’ନ୍ତି ତଥା ଆଗତତାଦୀହି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ତଥାଗତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨

ନିଦାନକଥା; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦) –

‘‘ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ, ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ, ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ’’ତି।

‘‘କଥଂ ଭଗୱା ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥା ସବ୍ବଲୋକହିତାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନା ପୁରିମକା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଆଗତା, କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ମନୁସ୍ସତ୍ତାଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ ଯେନ ଅଭିନୀହାରେନ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଆଗତା, ତେନେୱ ଚ ଅଭିନୀହାରେନ ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋ, ଯଥା ଚ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ପଞ୍ଚମହାପରିଚ୍ଚାଗାଦୀନି ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଆଗତା, ଯଥା ଚ ତେ ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେ ଭାୱେତ୍ୱା ବ୍ରୂହେତ୍ୱା ଆଗତା, ତଥା ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋତି ଏୱଂ ତାୱ ତଥା ଆଗତୋ’’ତି ତଥାଗତୋ। (୧)

‘‘କଥଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥା ସମ୍ପତିଜାତା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗତା, ଯଥା ୱା ତେ ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେହି ତଂ ତଂ ଅକୁସଲପକ୍ଖଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଗତା, ତଥା ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ଗତୋ, ଏୱଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ। (୨)

‘‘କଥଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯସ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଂ ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ, ତଞ୍ଚେସ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋ ଯାଥାୱତୋ ଅଧିଗତୋ, ତସ୍ମା ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ ଗମନତ୍ଥାନଂ ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି ‘ଯେ ଗତିଅତ୍ଥା, ତେ ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥା। ଯେ ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥା, ତେ ଗତିଅତ୍ଥା’ତି। (୩)

‘‘କଥଂ ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ? ଯସ୍ମା ‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥମେତଂ ଅୱିତଥମେତ’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦) ‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅନଞ୍ଞଥୋ’ତିଆଦିୱଚନତୋ ଚ ତଥଧମ୍ମସଙ୍ଖାତେ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଯାଥାୱତୋ ଆଗତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ। (୪)

‘‘କଥଂ ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଯସ୍ମା ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଗ୍ଗହିତେ ଆରମ୍ମଣେ ଅୱିପରୀତମେୱ ପସ୍ସତି ଜାନାତି, ଞତ୍ୱା ଚ ପନେୱଂ ‘କତମଂ ତଂ ରୂପାଯତନଂ, ଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯା’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୬୧୬ ଆଦଯୋ) ତଥମେସ ଅୱିପରୀତଂ ୱିଭଜତି ଦସ୍ସେତି, ତସ୍ମା ତଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି ପସ୍ସତି ଜାନାତି, ତଂ ୱା ଆଗମଯତି ଦସ୍ସେତୀତି ତଥାଗତୋତି ଏୱଂ ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ। (୫)

‘‘କଥଂ ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଯସ୍ମା ଏସ ଅଭିସମ୍ବୋଧିତୋ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ରାଗମଦାଦିନିମ୍ମଥନୱସେନ ଏକସଦିସମେୱ ଧମ୍ମଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ ଭାସତି, ତସ୍ମା ତଥଂ ଗଦତି, ତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଆଗଦୋୱଚନମେତସ୍ସାତି ୱା ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ। (୬)

‘‘କଥଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଭଗୱା ହି ‘ଯଥା ୱାଦୀ ତଥା କାରୀ’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩; ଚୂଳନି। ପୋସାଲମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୩) ୱଚନତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱାଚାଯ ଅନୁରୂପମେୱ କରୋତି, ତସ୍ମା ଯଥା ୱାଚା, ତଥା କାଯୋପି ଗତୋ ପୱତ୍ତୋ ଇମସ୍ସାତି ତଥାଗତୋତି ଏୱଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ। (୭)

‘‘କଥଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ? ଯସ୍ମା ପନେସ ଅନୁପମାଯ ସକଲଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସମ୍ପଦାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ତତ୍ରେୱଂ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା – ଅଗଦୋ ୱିଯାତି ଅଗଦୋ, ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯୋ ଚ। ତେନ ହେସ ମହାନୁଭାୱୋ ଭିସକ୍କୋ ୱିଯ ଦିବ୍ବାଗଦେନ ସପ୍ପେ ସବ୍ବପରପ୍ପୱାଦିନୋ, ସଦେୱକଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱତି। ଇତି ସବ୍ବଲୋକାଭିଭୱନେ ତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅଗଦୋ ଏତସ୍ସାତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଦୀଘାଗମସଂୱଣ୍ଣନାଦୀସୁ ଗହେତବ୍ବୋ। ଆହ ଚେତ୍ଥ –

‘‘ଯଥେୱ ଲୋକମ୍ହି ୱିପସ୍ସିଆଦଯୋ,

ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱଂ ମୁନଯୋ ଇଧାଗତା;

ତଥା ଅଯଂ ସକ୍ୟମୁନୀପି ଆଗତୋ,

ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ତେନ ଚକ୍ଖୁମା। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨ ନିଦାନକଥା);

‘‘ପହାଯ କାମାଦିମଲେ ଯଥା ଗତା,

ସମାଧିଞ୍ଞାଣେହି ୱିପସ୍ସିଆଦଯୋ;

ମହେସିନୋ ସକ୍ୟମୁନୀ ଜୁତିନ୍ଧରୋ,

ତଥା ଗତୋ ତେନ ତଥାଗତୋ ମତୋ।

‘‘ତଥଞ୍ଚ ଧାତ୍ୱାଯତନାଦିଲକ୍ଖଣଂ,

ସଭାୱସାମଞ୍ଞୱିଭାଗଭେଦତୋ;

ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଜିନୋଯମାଗତୋ,

ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱୋ।

‘‘ତଥାନି ସଚ୍ଚାନି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା,

ତଥା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଚ ସବ୍ବସୋ;

ଅନଞ୍ଞନେଯ୍ୟେନ ଯତୋ ୱିଭାୱିତା,

ଯାଥାୱତୋ ତେନ ଜିନୋ ତଥାଗତୋ।

‘‘ଅନନ୍ତଭେଦାସୁପି ଲୋକଧାତୁସୁ,

ଜିନସ୍ସ ରୂପାଯତନାଦିଗୋଚରେ;

ୱିଚିତ୍ତଭେଦେ ତଥମେୱ ଦସ୍ସନଂ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ସମନ୍ତଲୋଚନୋ।

‘‘ଯତୋ ଚ ଧମ୍ମଂ ତଥମେୱ ଭାସତି,

କରୋତି ୱାଚାଯନୁଲୋମମତ୍ତନୋ;

ଗୁଣେହି ଲୋକଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟିରୀଯତି,

ତଥାଗତୋ ତେନପି ଲୋକନାଯକୋ’’ତି। (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୭);

କେନଚି ଗୁଣେନ ଅତ୍ତନୋ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉତ୍ତରୋତି ଅନୁତ୍ତରୋ। ଭଗୱତୋ ହି ଅୱୀଚିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗଂ ତିରିଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ନ କୋଚି କେନଚି ଗୁଣେନ ସମସମୋପି ଅତ୍ଥି, କୁତୋ ପନ ଉତ୍ତରିତରୋ। ଯଥାହ –

‘‘ରୂପେ ସୀଲେ ସମାଧିମ୍ହି, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅସାଦିସୋ;

ୱିମୁତ୍ତିଯା ସମସମୋ, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ’’ତି।

ୱନ୍ଦିତ୍ୱାତି ତୀହି ୱନ୍ଦନାହି ତନ୍ନିନ୍ନତାଦିୱସେନ ନମସ୍ସିତ୍ୱା। କାଯୱଚୀମନୋଦ୍ୱାରୱସେନ ହି ତିସ୍ସୋ ୱନ୍ଦନା। ଯଥାହ ‘‘ତିସ୍ସୋ ଇମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱନ୍ଦନା କାଯେନ ୱନ୍ଦତି, ୱଚସା ୱନ୍ଦତି, ମନସା ୱନ୍ଦତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାଦିଗୁଣାରମ୍ମଣା କାମାୱଚରକୁସଲକିରିଯାନମଞ୍ଞତରା ଚେତନା କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା କାଯଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା କାଯୱନ୍ଦନାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସାଯେୱ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ୱଚୀଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱଚୀୱନ୍ଦନାତି, ଉଭଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ପନ ଅସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା କେୱଲଂ ମନୋଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ମନୋୱନ୍ଦନାତି। ସିରସାତି ଉତ୍ତମଙ୍ଗେନ କରଣଭୂତେନ। ଅବୁଜ୍ଝି, ବୋଧେତୀତି ୱା ବୁଦ୍ଧୋ। ଅଯଞ୍ହି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ସଯମ୍ପି ଅବୁଜ୍ଝି, ପରେପି ବୋଧେତି , ତସ୍ମା ବୁଜ୍ଝନବୋଧନଟ୍ଠେନ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ‘‘ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧେତା ପଜାଯାତି ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୨)। ଅଥ ୱା ବୁଧ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଜାଗରଣୱିକସନତ୍ଥେସୁପି ପୱତ୍ତନତୋ ଅବୁଜ୍ଝି ସୱାସନସମ୍ମୋହନିଦ୍ଦାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ୱିଗତୋ, ବୁଦ୍ଧିଯା ୱିକସିତୱାତି ୱା ବୁଦ୍ଧୋ। ଭଗୱା ହି ୱତ୍ଥୁସଭାୱଦସ୍ସନୱିବନ୍ଧିକାଯ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତାଯ ନିଦ୍ଦାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେନ ସହ ୱାସନାଯ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ତତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ୱିଗତୋ। ପରମରୁଚିରସିରିସୋଭଗ୍ଗସମାଗମେନ ୱିକସିତମିୱ ପଦୁମଂ ଅପରିମିତଗୁଣଗଣାଲଙ୍କତସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସମାଗମେନ ୱିକସିତୋ ୱିକାସମନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଜାଗରଣୱିକସନତ୍ଥୱସେନପି ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା କତା ହୋତି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିତୋ, ପରହିତପଟିପତ୍ତିତୋ ଚ। ତାସୁ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ଅନାୱରଣଞାଣାଧିଗମୋ ସୱାସନସକଲସଂକିଲେସାନମଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନଂ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନାଧିଗମୋ ଚ, ପରହିତପଟିପତ୍ତି ପନ ଆସଯପ୍ପଯୋଗୱସେନ ଦୁୱିଧଂ ପରହିତସମୀହନଂ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅଭାଜନେସୁ ଦେୱଦତ୍ତାଦୀସୁ ୱିରୋଧିସତ୍ତେସୁପି ନିଚ୍ଚଂ ହିତଜ୍ଝାସଯତା ଅପରିପାକଗତିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକକାଲାଗମନଞ୍ଚ ଆସଯୋ ନାମ। ତଦଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ପନ ଲାଭସକ୍କାରାଦିନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତସ୍ସ ଯାନତ୍ତଯମୁଖେନ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମଦେସନା ପଯୋଗୋ ନାମ। ଦୁୱିଧାସୁ ପନେତାସୁ ପରହିତପଟିପତ୍ତୀସୁ, ତିୱିଧାସୁ ଚ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଅନନ୍ତକରୁଣା-ୱଚନେନ, ତଥା ଆଗତଟ୍ଠେନ ଚ ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦେନ ଆସଯୱସେନ ପରହିତପଟିପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ବୋଧନଟ୍ଠେନ ବୁଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦେନ, ତଥଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚ ତଥାଗତଟ୍ଠେନ ଚ ତଥାଗତସଦ୍ଦେନ ପଯୋଗୱସେନ, ଅନନ୍ତପଞ୍ଞା-ୱଚନେନ, ଞାଣଗତିଦୀପକେନ ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦେନ, ବୁଜ୍ଝନଜାଗରଣୱିକସନଟ୍ଠେନ ଚ ବୁଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦେନ ତିୱିଧାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି, ଅନୁତ୍ତରୱଚନେନ ଚ ଅତ୍ତହିତପରହିତସମ୍ପତ୍ତି ପକାସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପିଚ ହେତୁଫଲସତ୍ତୂପକାରସମ୍ପଦାୱସେନ ତୀହାକାରେହିପି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ପୱତ୍ତତୀତି ତଂୱସେନପେତ୍ଥ ଥୋମନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତତ୍ଥ ହେତୁସମ୍ପଦା ନାମ ମହାକରୁଣାସମାଯୋଗୋ, ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଞ୍ଚ ତମ୍ମୂଲକତ୍ତା ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ। ଫଲସମ୍ପଦା ପନ ଚତୁବ୍ବିଧା ଞାଣସମ୍ପଦା, ପହାନସମ୍ପଦା, ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା, ରୂପକାଯସମ୍ପଦା ଚାତି। ତାସୁ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତମ୍ମୂଲକାନି ଚ ଦସବଲାଦିଞାଣାନି ଞାଣସମ୍ପଦା ନାମ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ସହ ୱାସନାହି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନଂ ପହାନସମ୍ପଦା। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାପରିମିତାନଂ ସବ୍ବଲୋକହିତାନଂ ନିପ୍ଫାଦନେ, ସଦେୱକଲୋକାଭିଭୱନେ ଚ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା। ସକଲଲୋକନଯନାଭିସେକଭୂତା ପନ ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତା ଅତ୍ତଭାୱସମ୍ପତ୍ତି ରୂପକାଯସମ୍ପଦା ନାମ। ସତ୍ତୂପକାରୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପରହିତପଟିପତ୍ତିୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମାସୁ ପନ ଅନନ୍ତକରୁଣା-ୱଚନେନ, ତଥା ଆଗତଟ୍ଠେନ ଚ ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦେନ ହେତୁସମ୍ପଦା ଦସ୍ସିତା। ଫଲସମ୍ପଦାସୁ ଞାଣସମ୍ପଦା ଚେୱ ପହାନସମ୍ପଦା ଚ ଅନନ୍ତପଞ୍ଞା-ୱଚନେନ, ଅଭିସମଯପରିଦୀପକେନ ତଥାଗତସଦ୍ଦେନ, ବୁଜ୍ଝନଜାଗରଣୱିକସନଟ୍ଠେନ, ଚ ବୁଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦେନ ଦସ୍ସିତା, ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦାପି ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦେନ, ଅନୁତ୍ତର-ୱଚନେନ ଚ ୱିଭାୱିତା, ରୂପକାଯସମ୍ପଦା ପନ ରୂପଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିଦୀପକେନ ଅନୁତ୍ତର-ସଦ୍ଦେନ ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧରତନସ୍ସ ଥୋମନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପଣାମଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ସେସରତନାନମ୍ପି ପଣାମମାରଭନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଧମ୍ମଂ ସାଧୁଗଣମ୍ପି ଚା’’ତି। ଭଗୱତୋ ଥୋମନେନ ଚ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦଯୋ ଧମ୍ମଗୁଣା, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦଯୋ ସଙ୍ଘଗୁଣା ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି ତପ୍ପଭୱସ୍ସ ଅନଞ୍ଞଥାଭାୱତୋତି ନ ତେସଂ ୱିସୁଂ ଥୋମନା କତା। ଅଧିଗତମଗ୍ଗେ ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଚ ଅପାଯଦୁକ୍ଖେସୁ ଚେୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେସୁ ଚ ଅପତମାନେ

କତ୍ୱା ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ, ସୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ, ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନଂ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଦସୱିଧୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଛତ୍ତୱିମାନେ –

''ରାଗୱିରାଗମନେଜମସୋକଂ,

ଧମ୍ମମସଙ୍ଖତମପ୍ପଟିକୂଲଂ;

ମଧୁରମିମଂ ପଗୁଣଂ ସୁୱିଭତ୍ତଂ,

ଧମ୍ମମିମଂ ସରଣତ୍ଥମୁପେହୀ''ତି। (ୱି। ୱ। ୮୮୭);

ଏତ୍ଥ ହି କାମରାଗାଦିଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ରାଗୋ ୱିରଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ''ରାଗୱିରାଗୋ''ତି ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ। ଏଜାସଙ୍ଖାତାଯ ତଣ୍ହାଯ, ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ସୋକସ୍ସ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ସବ୍ବସୋ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ''ଅନେଜମସୋକ''ନ୍ତି ଫଲଂ କଥିତଂ। କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ଅସଙ୍ଖତତ୍ତା ''ଧମ୍ମମସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିରୋଧଦୀପନତୋ ପନ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ସମ୍ପନ୍ନତାଯ, ପକଟ୍ଠଗୁଣୱିଭାୱନତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭଜିତତ୍ତା ଚ ''ଅପ୍ପଟିକୂଲ''ନ୍ତିଆଦିନା ସବ୍ବୋପି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ କଥିତୋ। ତତ୍ଥ ଅରିଯମଗ୍ଗନିବ୍ବାନାନି ନିପ୍ପରିଯାଯେନେୱ ଅପାଯାଦିତୋ ଧାରଣତୋ ଧମ୍ମୋ, ଫଲପରିଯତ୍ତିଯୋ ପନ ପରିଯାଯେନ। ତଥା ହେତ୍ଥ ଧାରଣଂ ନାମ ଅପାଯାଦିନିବ୍ବତ୍ତକକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନଂ। ଇତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦକତାଯ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଆଲମ୍ବଣଭାୱେନ ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିହେତୁତାଯପି ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଲବ୍ଭତି। ଇତରେସୁ ପନ ଅରିଯଫଲସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସାନଂ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧକିଚ୍ଚତାଯ, ମଗ୍ଗାନୁକୂଲପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ତଦଧିଗମହେତୁତାଯାତି ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ପରିଯାଯତୋୱ ଲବ୍ଭତୀତି।

ଅତ୍ତହିତପରହିତଂ ସାଧେନ୍ତୀତି ସାଧୂ, ତେସଂ ଗଣୋ ସମୂଦାଯୋତି ସାଧୁଗଣୋ, ସାଧୁ ଚାଯଂ ଗଣୋ ଚାତି ୱା ସାଧୁଗଣୋ, ସାଧୁନୋ ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆଯତ୍ତୋ ଗଣୋ ତସ୍ସ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱତୋତି ସାଧୁଗଣୋ। ସୋ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀନଂ, ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ଫଲସମଙ୍ଗୀନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧୋ ଅରିଯସଙ୍ଘୋ, ତଂ ସାଧୁଗଣଂ। ପିଚାତି ନିପାତସମୁଦାଯୋ, ଏକୋ ୱା ନିପାତୋ, ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ୱନ୍ଦନକିରିଯାଯ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। କେଚି ''ଗଣୋ''ତି ଇଧ ପକରଣତୋୱ ଅରିଯଗଣପୁଗ୍ଗଲୋୱ ଲବ୍ଭତୀତି ସାଧୂତି ଭାୱନପୁଂସକୱସେନ ''ୱନ୍ଦିତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ସହ ଯୋଜେନ୍ତି, ତଦା ପନ ସାଧୂତି ଭଯଲାଭାଦିୱିରହେନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଆଦରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨। ଏୱଂ ପକରଣାରମ୍ଭେ ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ରତନତ୍ତଯପ୍ପଣାମଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ଯତ୍ଥ ପାଟୱତ୍ଥାଯ ଇଦଂ ପକରଣଂ ପଟ୍ଠପୀଯତି, ତଂ ସଦ୍ଧିଂ ଦେସକଦେସପଟିଗ୍ଗାହକସମ୍ପତ୍ତୀହି ୱିଭାୱେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲନାମାଯା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଦେୱରାଜସ୍ସ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲନାମାଯ ସିଲାଯ ୱିମଲେ ସୀତଲେ ତଲେ ନିସିନ୍ନୋ ଅତୁଲୱିକ୍କମୋ ଦେୱଦେୱେହି ପୂଜିତୋ ଦେୱଦେୱୋ ଦେୱପୁରକ୍ଖତୋ ଦେୱାନଂ ଦେୱଲୋକସ୍ମିଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସରିକ୍ଖୱଣ୍ଣତାଯ ''ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲ''ନ୍ତି ନାମଂ ସମଞ୍ଞା ଏତିସ୍ସାତି ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲନାମା। ସା ହି ସକ୍କସ୍ସ ତାଦିସପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲଜଯସୁମନପୁପ୍ଫସମାନେନ ୱଣ୍ଣେନ ସବ୍ବକାଲଂ ୱିରୋଚତି , ପମାଣତୋ ପନ ସଟ୍ଠିଯୋଜନାଯାମା, ପଞ୍ଞାସଯୋଜନୱିତ୍ଥାରା, ପନ୍ନରସଯୋଜନୁବ୍ବେଧା ଚ ହୋତି। ସିଲାଯାତି ଅୱଯୱସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। ତୁଲାଯ ସମ୍ମିତୋ ତୁଲ୍ୟୋ, ନ ତୁଲ୍ୟୋ ଅତୁଲ୍ୟୋ, ଅତୁଲ୍ୟୋ ୱିକ୍କମୋ ବଲଂ ଏତସ୍ସାତି ଅତୁଲ୍ୟୱିକ୍କମୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ହି ପରମପାରମିତାନୁଭାୱସଂସିଦ୍ଧେନ ହତ୍ଥିଗଣନାଯ କୋଟିସହସ୍ସହତ୍ଥୀନଂ, ପୁରିସଗଣନାଯ ଦସକୋଟିସହସ୍ସପୁରିସାନଂ ବଲେହି ସମପ୍ପମାଣେନ କାଯବଲେନ, ଅପ୍ପମାଣେନ ଚ ଞାଣବଲେନ ନ କସ୍ସଚି ଦେୱବ୍ରହ୍ମାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବଲତୁଲନାଯ ଉପନେତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି । ଅଥ ୱା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ଅତୁଲ୍ୟୋ ପରକ୍କମସଙ୍ଖାତୋ ଅପରିମାଣଗୁଣୱିସେସାୱହେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱା ଅତୁଲ୍ୟୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାତୋ ୱିକ୍କମୋ ଇମସ୍ସାତି ଅତୁଲ୍ୟୱିକ୍କମୋ। ''ଅତୁଲ୍ୟୱିକ୍କମୋ''ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବେ ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ଯ-କାରଲୋପଂ କତ୍ୱା ''ଅତୁଲୱିକ୍କମୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମିତତ୍ଥେ ଅ-କାରପଚ୍ଚଯସ୍ସାପି ସମ୍ଭୱତୋ ଅତୁଲୋ ୱିକ୍କମୋ ଅସ୍ସାତି ''ଅତୁଲୱିକ୍କମୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଦେୱା, ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାଦୀହି କୀଳଅନ୍ତି, ତେସୁ ୱା ୱିହରନ୍ତି, ୱିଜଯସମତ୍ଥତାଯୋଗେନ ବାହିରବ୍ଭନ୍ତରିକେ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେ ୱିଜେତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଇସ୍ସରିଯଧନାଦିସକ୍କାରଦାନଗ୍ଗହଣଂ, ତଂତଂଅତ୍ଥାନୁସାସନଞ୍ଚ କରୋନ୍ତା ୱୋହରନ୍ତି, ପୁଞ୍ଞଞାଣାନୁଭାୱପ୍ପତ୍ତାଯ ଜୁତିଯା ଜୋତେନ୍ତି, ଯଥାଧିପ୍ପେତଞ୍ଚ

ୱିସଯଂ ଅପ୍ପଟିଘାତେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଯଥିଚ୍ଛିତନିପ୍ଫାଦନେ ଚ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଦେୱନୀଯା ତଂତଂବ୍ୟସନନିତ୍ଥରଣତ୍ଥିକେହି ‘‘ସରଣଂ ପରାଯଣ’’ନ୍ତି ଗମନୀଯା, ଅଭିତ୍ଥୱନୀଯା ସୋଭାୱିସେସଯୋଗେନ କମନୀଯାତି ୱା ଦେୱା, ତେ ତିୱିଧା – ସମ୍ମୁତିଦେୱା ଉପପତ୍ତିଦେୱା ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିଦେୱା ନାମ ମହାସମ୍ମତାଦଯୋ ଖତ୍ତିଯା। ଉପପତ୍ତିଦେୱା ନାମ ଚାତୁମହାରାଜିକେ ଉପାଦାଯ ତଦୁତ୍ତରିଦେୱା। ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱା ନାମ ଖୀଣାସୱା। ଇଧ ପନ ଉପପତ୍ତିଦେୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନୋ ଚ ଖୋ ତେପି ଅୱିସେସେନ, ଠପେତ୍ୱା ପନ ଯାମାଦିକେ ଚାତୁମହାରାଜିକତାୱତିଂସୱାସିନୋୱ ଅଧିପ୍ପେତା। ତେସଂ ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ରଞ୍ଜନତୋ ରାଜା, ଦେୱାନଂ ରାଜା ଇସ୍ସରୋ ଦେୱରାଜା, ତସ୍ସ ଦେୱରାଜସ୍ସ, ‘‘ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଦେୱଲୋକେସୁ ନିସିନ୍ନୋ ଭଗୱା ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ଦେସେସୀତି।

୩।ଯନ୍ତି ଅନିଯମନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ସ ପନ ‘‘ତଞ୍ଚା’’ତି ଇମିନା ନିଯମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଦେୱାନଂ ଉତ୍ତମୋ ଦେୱୋ ତେହି ସବ୍ବେହି ଅଧିକତରଂ କୀଳନାଦିଯୋଗତୋତି ଦେୱଦେୱୋ, ଭଗୱା। ସୋ ହି ନିରତିସଯାଯ ଅଭିଞ୍ଞାକୀଳାଯ ଉତ୍ତମେହି ଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମଅରିଯୱିହାରେହି ସପରସନ୍ତାନସିଦ୍ଧାଯ ପଞ୍ଚୱିଧମାରୱିଜଯିଚ୍ଛାନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯସଦ୍ଧନାଦିସମ୍ପାପଟିପତ୍ତିଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦସକ୍କାରଦାନଗ୍ଗହଣସଙ୍ଖାତେନ, ଯଥାପରାଧଯଥାନୁଲୋମଯଥାଧମ୍ମାନୁସାସନସଙ୍ଖାତେନ ଚ ୱୋହାରାତିସଯେନ ପରମାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସରୀରପ୍ପଭାସଙ୍ଖାତାଯ ଜୁତିଯା ଅନୁପମାଯ ଞାଣସରୀରଗତିଯା ମାରୱିଜଯସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପରହିତନିପ୍ଫାଦନେସୁ ଅପ୍ପଟିହତାଯ ସତ୍ତିଯା ଚ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସଦେୱକେନ ୱା ଲୋକେନ ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଗମନୀଯତୋ, ଅଭିତ୍ଥୱନୀଯତୋ, ଭତ୍ତିୱସେନ କମନୀଯତୋ ଚ ସବ୍ବେ ତେ ଦେୱେ ତେହି ତେହି ଗୁଣେହି ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଠିତୋତି ସବ୍ବଦେୱେହି ପୂଜନୀଯତରୋ ଦେୱୋ , ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣାଲଙ୍କାରସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଦେୱାନଂ ଅତିସଯେନ ଦେୱୋତି ଦେୱଦେୱୋ। ଦେୱାନନ୍ତି ତଦା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଆଧିୱାସୀନଂ ମାତୁଦେୱପୁତ୍ତପ୍ପମୁଖାନଂ ଉପପତ୍ତିଦେୱାନଂ। ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାନମ୍ପେତ୍ଥ ଗହଣନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତେ ପନ ଉପପତ୍ତିଦେୱେସ୍ୱେୱ ସଙ୍ଗହିତା ମନୁସ୍ସଅରହନ୍ତାନଂ ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ । ଦେୱଦେୱେହୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱେହି। ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱା ହି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଇତରଦେୱେହି ସାତିସଯଂ କୀଳନାଦିଯୋଗତୋ ଇଧ ‘‘ଦେୱଦେୱା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ତେହି। ପୂଜିତୋତି ପୂଜିତବ୍ବୋ, ପୂଜିତୁଂ ଅରହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱେସୁପି ଭଗୱତୋ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲତଂ ଦୀପେତି। ଦେସେସୀତି ମଧୁରକରୱୀକସଦ୍ଦସଦିସଂ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତୋ ପକାସେସି। ଦେୱଲୋକସ୍ମିନ୍ତି ତାୱତିଂସଦେୱଲୋକେ। ସଭାୱସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ, କୁସଲାଦିଭେଦୋ ଅଭିଧମ୍ମୋ, ଇଧ ପନ ତପ୍ପକାସକଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ‘‘ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ପିଟକୁତ୍ତମେ’’ତି। ଦେୱପୁରକ୍ଖତୋତି ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅୱାସିଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମେହି ପୁରକ୍ଖତୋ, ପରିୱାରିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ନନୁ ଚ ‘‘ଦେୱାନ’’ନ୍ତି ୱଚନେନେୱ ଦେୱପୁରକ୍ଖତଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋତି କିଂ ‘‘ଦେୱପୁରକ୍ଖତୋ’’ତି ୱଚନେନ? ନାଯଂ ଦୋସୋ। ଭଗୱା ହି କଦାଚି ଚୂଳଅପଚ୍ଚକକ୍ଖେରାଦୀନଂ ୱିଯ ପରମ୍ମୁଖେପି ନିସୀଦିତ୍ୱା ଓଭାସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ମୁଖେ ନିସିନ୍ନଂ ୱିଯ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, କଦାଚିପି ପାରାଯନିକବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀନଂ ୱିଯ ସମ୍ମୁଖେପି ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେହି ଚ ପରିୱୁତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଇଧ ପନ ନ ତଥା, ଦେୱେହିଯେୱ ପରିୱୁତୋ ଦେୱାନଂ ଦେସେତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଦେୱପୁରକ୍ଖତୋ’’ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱାତି।

୪। ଏୱମେତସ୍ମିଂ ପକରଣେ ଗାରୱଜନନତ୍ଥଂ ତେନ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବପାଟୱିସଯଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ଦେସକାଦିସମ୍ପତ୍ତୀହି ସହ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଥାଧିପ୍ପେତପକରଣାରମ୍ଭପଯୋଜନାଭିଧାନାଭିଧେଯ୍ୟସୋତୁଜନସମୁସ୍ସାହନକରଣପ୍ପକାରାନି ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତସ୍ସାହ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ପାଟୱତ୍ଥାଯା’’ତି ଇମିନା ପକରଣାରମ୍ଭପଯୋଜନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଭିଧମ୍ମାୱତାର’’ନ୍ତି ଇମିନା ଅଭିଧାନାଭିଧେଯ୍ୟାନି। ‘‘ମଧୁର’’ନ୍ତିଆଦୀହି ପକରଣଂ ୱିସେସେତି। ‘‘ସମାସେନା’’ତି ଚ ଇମିନା ସୋତୁଜନସମୁସ୍ସାହନକରଣପ୍ପକାରାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି କତ୍ତୁଭୂତଂ ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ତଥା ହି ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ତା ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପଟୁନୋ ଭାୱୋ ପାଟୱଂ, ତଂଯେୱ ଅତ୍ଥୋ ପଯୋଜନଟ୍ଠେନାତି ପାଟୱତ୍ଥୋ, ତଦତ୍ଥାଯ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱିୱିଧନଯଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥସ୍ସ ସୁତମଯଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଂସାରେ ଭଯଂ ଇକ୍ଖନ୍ତି, ଭିନ୍ଦନ୍ତି ୱା ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଭିକ୍ଖୂ, ତେସଂ। ପିଟକଞ୍ଚ ତଂ ଉତ୍ତମଞ୍ଚାତି ପିଟକୁତ୍ତମଂ, ତସ୍ମିଂ ପିଟକୁତ୍ତମେ, ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଞ୍ହି ପରିଯତ୍ତିଭାଜନତ୍ଥତୋ ପିଟକଂ, ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱତୋ ଉତ୍ତମଞ୍ଚାତି ପିଟକୁତ୍ତମଂ। ତତ୍ଥ ପରିଯତ୍ତିଭାଜନତ୍ଥତୋତି ପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ଚେୱ ଭାଜନତ୍ଥେନ ଚ। ତଥା ହି ‘‘ମା ପିଟକସମ୍ପଦାନେନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩। ୬୬) ପରିଯତ୍ତି ପିଟକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅଥ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ କୁଦାଲପିଟକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୨୮; ଅ। ନି। ୩।୭୦) ଯଂ କିଞ୍ଚି ଭାଜନମ୍ପି। ତସ୍ମା ଇଦମ୍ପି ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ପରିଯତ୍ତି, ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥାନମାଧାରଣଟ୍ଠେନ ଭାଜନଞ୍ଚାତି ପରିଯତ୍ତିଭାଜନତ୍ଥତୋ ପିଟକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେୱାହୁ –

‘‘ପିଟକଂ ପିଟକତ୍ଥୱିଦୂ,

ପରିଯତ୍ତିବୁଦ୍ଧଜନସ୍ସତୋ ଆହୁ;

ତେନ ସମୋଧାନେତ୍ୱା,

ତଯୋପି ୱିନଯାଦଯୋ ଞେଯ୍ୟା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା);

ୱିସିଟ୍ଠଭାୱୋ ପନସ୍ସ ଲୋକୱୋହାରମତିକ୍କମ୍ମ ଯଥାସଭାୱୱସେନ ଦେସନତୋ, ୱିସିଟ୍ଠଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧୱିଭାଜନତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ସତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଭିକ୍ଖୁ’’ତିଆଦିକଂ ଲୋକୱୋହାରମତିକ୍କମ୍ମ ‘‘ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଯଥାଧମ୍ମୱସେନେୱ ବାହୁଲ୍ଲଦେସନା ପୱତ୍ତା, ନ ଇତରେସୁ ୱିଯ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୋହାରୱସେନ, ଯତୋ ଇଦଂ ଯଥାଧମ୍ମସାସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସଙ୍ଖସଙ୍ଖତଧମ୍ମୱିସିଟ୍ଠୋ ଚେତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତିଖନ୍ଧୋ ୱିସେସତୋ ୱିଭାୱିତୋ, ତସ୍ମା ତିଣ୍ଣମ୍ପି ପିଟକାନଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଭାୱେପି ଯଥାସଭାୱାନତିକ୍କମଦେସନାଦିତୋ ଇଦମେୱ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ୱିସିଟ୍ଠନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଭାୱତୋ ଚସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ ହି ନିପ୍ପଦେସତୋ ଖନ୍ଧାଯତନାଦିଧମ୍ମାନଂ ୱିଭତ୍ତତ୍ତା ଇତରଦ୍ୱଯତୋ ଅତିରେକତରା, ୱିସିଟ୍ଠା ଚ ପାଠଇ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅତିରେକସ୍ସ, ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ପାଠଇଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଇଦମେୱ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଉତ୍ତମନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଯଥାୱୁତ୍ତୱିସିଟ୍ଠଭାୱଯୋଗତୋଯେୱ ଚେତଂ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମପିଟକ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅଭି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱଜୋତନତୋ । ଅପିଚ ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ତାଦିଧମ୍ମାନଂ ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚେତଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ। ଯଥାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଯଂ ଏତ୍ଥ ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ତୋ, ସଲକ୍ଖଣା ପୂଜିତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା;

ୱୁତ୍ତାଧିକା ଚ ଧମ୍ମା, ଅଭିଧମ୍ମୋ ତେନ ଅକ୍ଖାତୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା);

ତଥା ହେତ୍ଥ ‘‘ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି, ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୬୦ ଆଦଯୋ) ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ତୋପି ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ‘‘ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ୱା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧) ନଯେନ ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ଲକ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା ସଲକ୍ଖଣାପି ‘‘ସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା, ଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୂଜିତା ପୂଜାରହାପି ‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧) ନଯେନ ସଭାୱପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାପି ‘‘ମହଗ୍ଗତା ଧମ୍ମା ଅପ୍ପମାଣା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୨, ଦୁକମାତିକା ୯୯), ଅନୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅଧିକା ୱିସିଟ୍ଠାପି ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଅଭି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିଆଦିଅତ୍ଥେସୁପି ପୱତ୍ତନତୋ ‘‘ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଧମ୍ମା ଏତ୍ଥା’’ତିଆଦିନା ନିବ୍ବଚନେନ ଇଦଂ ପିଟକଂ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଭିଧମ୍ମଂ ଓତରନ୍ତି ଅନେନାତି ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଂ ନାମ ପକରଣଂ। ଇମିନା ପନସ୍ସ ଅତ୍ଥାନୁଗତମଭିଧାନଂ ଦସ୍ସେତି। ତୁ-ସଦ୍ଦୋ ପଦପୂରଣେ। ଆଚରିଯେନ ହି ଗାଥାପଦପୂରଣତ୍ଥଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିପାତା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ପନ ନେସଂ ପଯୋଜନୱିସେସୋ ଦିସ୍ସତି, ତତ୍ଥେୱ ତମତ୍ଥଂ ୱକ୍ଖାମ। ମଧୁରନ୍ତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ମଧୁର-ସଦ୍ଦୋଯଂ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟେ ରସୱିସେସେ ୱତ୍ତତି, ଇଧ ପନ ଇଟ୍ଠଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତି ମଧୁରସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା। ଭୱତି ହି ତଂସଦିସସ୍ସ ତଂ-ସଦ୍ଦେନାଭିଧାନଂ ଯଥା ‘‘ଅଗ୍ଗିମାଣୱୋ’’ତି। ତେନ ପନ ମଧୁରେନ ଯୋଗତୋ ଇଦମ୍ପି ମଧୁରଂ ଯଥା ନୀଲଗୁଣଯୋଗତୋ ନୀଲୁପ୍ପଲନ୍ତି। ନିପୁଣଗମ୍ଭୀରାଯ ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚେୱ ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଅଭିଧମ୍ମୱିସଯଂ ମତିଂ ୱଡ୍ଢେତୀତି ମତିୱଡ୍ଢନଂ। ଅଥ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ‘‘ମଧୁର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ‘‘ମତିୱଡ୍ଢନ’’ନ୍ତି।

୫।ତାଠଅନ୍ତି କୁଞ୍ଚିକଂ, କୁଞ୍ଚିକାସଦିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁଯ୍ହନ୍ତି ତେନାତି ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ମୋହୋଯେୱ ଅଭିଧମ୍ମମହାପୁରଂ ପୱିସନ୍ତାନଂ ପୱେସନନିୱାରଣତ୍ତା କୱାଟଭୂତୋତି ମୋହକୱାଟଂ, ତସ୍ସ। ୱିଘାଟେତି, ୱିଘାଟୀଯତି ଅନେନାତି ୱା ୱିଘାଟନଂ। ନନୁ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାକୱାଟଂ ପଞ୍ଞାଯ ଉଗ୍ଘାଟୀଯତି। ସା ହି ତସ୍ସା ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତାତି? ସଚ୍ଚଂ, ଇଦମ୍ପି ତସ୍ସା କାରଣଭାୱେନ ‘‘ମୋହକୱାଟୱିଘାଟନକର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାରଣକାରଣମ୍ପି ହି କାରଣୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ‘‘ଚୋରେହି ଗାମୋ ଦଡ୍ଢୋ, ତିଣେହି ଭତ୍ତଂ ସିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି।

୬।ସୁଦୁତ୍ତରନ୍ତି ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧସଙ୍ଖାତଚତୁଗମ୍ଭୀରଭାୱପଟିସଂଯୁତ୍ତତାଯ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀହି ତରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଅତିଦୁତ୍ତରଂ, ତେନେୱ ଚେଦଂ ମହୋଦଧିସମାନତ୍ତା ‘‘ମହୋଦଧୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମହଣ୍ଣୱୋପି ହି ଚତୁରାସୀତିଯୋଜନସହସ୍ସଗମ୍ଭୀରୋ ନ ସକ୍କା ଅଞ୍ଞତ୍ର ସିନେରୁପବ୍ବତରାଜତୋ କେନଚି ପତିଟ୍ଠଂ ଲଦ୍ଧୁଂ, ଏୱମିଦମ୍ପି ଚତୁଗମ୍ଭୀରତାପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ତଥାଗତା ନ କେନଚି ପତିଟ୍ଠଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ସକ୍କାତି। ତରନ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉତ୍ତରିତୁକାମାନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ତରଂୱା’’ତି ଅଧିକାରୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ୱକ୍ଖମାନଂ ୱା ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତରନ୍ତାନନ୍ତି

ପରତୀରସମ୍ପାପୁଣନତ୍ଥଂ ଉତ୍ତରନ୍ତାନଂ। ତରଙ୍ଗାତି ଉଟ୍ଠଊମିଂ ଵିଯ, ତଂସମାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମକରା ନାମ ମଚ୍ଛଜାତିକା, ତେସଂ ଆକରୋ ନିଵାସଭୂମୀତି ମକରାକରୋ, ତଂ।

୭। ଅଭିଧମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତା ଆଭିଧମ୍ମିକା, ତେସଂ। ହତ୍ଥସାରଂ ଵିଯାତି ହତ୍ଥସାରଂ। ଯଥା ହି ମନୁସ୍ସାନଂ ବହୂସୁ ରତନାଦୀସୁ ଵିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଆପଦାସୁ ଚ ସୁଖପରିଭୋଗତ୍ଥଂ ହତ୍ଥେ କଯିରମାନଂ ସାରରତନାଦିକଂ ‘‘ହତ୍ଥସାର’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଏଵମିଦମ୍ପି ସତିପି ମହନ୍ତେ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଵିତ୍ଥିଣ୍ଣତାଯ ପରିହରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ତଦତ୍ଥସାରସମ୍ପିଣ୍ଡନଵସେନ କଯିରମାନଂ ଆଭିଧମ୍ମିକଭିକ୍ଖୂନଂ ସୁଖପରିହରଣତ୍ଥାଯ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ହତ୍ଥସାରସଦିସତ୍ତା ‘‘ହତ୍ଥସାର’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପଵକ୍ଖାମୀତି ପକାରେନ କଥେସ୍ସାମି, ଅନାଗତଵଚନଞ୍ଚେତଂ, ଵତ୍ତମାନସମୀପତ୍ତା ଵା ଅନାଗତେ ଵତ୍ତମାନୂପଚାରତୋ ଵତ୍ତମାନଵଚନଂ, ପଟିଞ୍ଞାନନ୍ତରମେଵ ଵକ୍ଖତୀତି। ଅତ୍ଥଵସେନ ପକାରେନ କଥେନ୍ତୋପି ସଦ୍ଦଵସେନ ସଙ୍ଖିପିତ୍ଵା କଥେସ୍ସାମୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସମାସେନା’’ତି। ସମସନଂ ସଂଖିପନଂ ସମାସୋ, ତେନ ସମାସେନ, ନ ଵିତ୍ଥାରଵସେନାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତ୍ତାଵତା ଚ ପଯୋଜନାଭିଧାନାଭିଧେଯ୍ୟସୋତୁଜନସମୁସ୍ସାହନକରଣପ୍ପକାରାନି ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସୋତୁଜନସମୁସ୍ସାହନଂ ନାମ ତେସଂ ସକ୍କଚ୍ଚସଵନେ ନିଯୁଞ୍ଜନଂ, ତସ୍ମା ତେ ତତ୍ଥ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତା’’ତି। ସକ୍କଚ୍ଚସଵନପଟିବଦ୍ଧା ହି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତୀତି। ତତ୍ଥ ତନ୍ତି ତଂ ମଯା ଵୁଚ୍ଚମାନଂ ଅଭିଧମ୍ମାଵତାରଂ ସୁଣାଥ ନିସାମଯଥ। ସମାହିତା ସମ୍ମା ଆହିତା, ଅଵିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ପଠମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସୋ

କାମାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା

୮। ଏୱଂ ତାୱ ରତନତ୍ତଯପ୍ପଣାମାଦିକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଥାରଦ୍ଧପ୍ପକରଣସ୍ସ ଅତ୍ଥସରୀରଭୂତମଭିଧମ୍ମଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ''ଚିତ୍ତଂ ଚେତସିକ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ତାୱ ୱଚନତ୍ଥଂ ସଯମେୱ ଅନନ୍ତରଂ ୱିପଞ୍ଚେତି। ''ଚେତସିକ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅୱିପ୍ପଯୋଗୀଭାୱେନ ଚେତସି ଚିତ୍ତେ ନିଯୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ୱା ଭୱଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଚେତସିକଂ, ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ରୁପ୍ପତି, ରୂପୀଯତୀତି ୱା ରୂପଂ, ସୀତୁଣ୍ହାଦୀହି ୱିକାରମାପଜ୍ଜତି, ଆପାଦୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ, ଚତୁୱୀସତିଉପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଭୱାଭୱଂ ୱିନନତୋ ସଂସିବ୍ବନତୋ ୱାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା, ନ ୱିଜ୍ଜତି ସା ଏତ୍ଥ, ତତୋ ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଏତନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ, ଅମତଂ ଅସଙ୍ଖତଂ ୱତ୍ଥୁ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସନେ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉତ୍ତରିତରୋତି ନିରୁତ୍ତରୋ। ଅଥ ୱା ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜୱିହାରତ୍ତା ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉତ୍ତରଂ ପଚ୍ଚନୀକୱଚନନ୍ତି ନିରୁତ୍ତରୋ। ଞାଣପ୍ପହାନଅନ୍ତରାଯନିଯ୍ୟାନିକେସୁ ହି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ନ କୋଚି ସତ୍ଥୁ ସହଧମ୍ମିକଂ ଉତ୍ତରଂ ୱଚନଂ କଥେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀତି। ତତ୍ର ଭଗୱା ଉତ୍ରାସାଭାୱତୋ ୱିସାରଦୋୱ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

'''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ତତ୍ର ୱତ ମଂ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଦେୱୋ ୱା ମାରୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା କୋଚି ୱା ଲୋକସ୍ମିଂ ସହଧମ୍ମେନ ପଟିଚୋଦେସ୍ସତୀତି ନିମିତ୍ତମେତଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ନ ସମନୁପସ୍ସାମି, ଏତମହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ନିମିତ୍ତଂ ଅସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଖେମପ୍ପତ୍ତୋ ଅଭଯପ୍ପତ୍ତୋ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ ୱିହରାମି।

''ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ ଇମେ ଆସୱା ଅପରିକ୍ଖୀଣାତି ତତ୍ର ୱତ ମଂ…ପେ… ୱିହରାମି।

''ଯେ ଚ ଖୋ ପନ ତେ ଅନ୍ତରାଯିକା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତେ ପଟିସେୱତୋ ନାଲଂ ଅନ୍ତରାଯାଯାତି ତତ୍ର ୱତ ମଂ…ପେ… ୱିହରାମି।

''ଯସ୍ସ ଖୋ ପନ ତେ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ସୋ ନ ନିଯ୍ୟାତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି ତତ୍ର ୱତ ମଂ…ପେ… ୱିହରାମୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୦)।

ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପକାସେତୀତି ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନୋ। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯନିରୋଧମଗ୍ଗୱସେନ ହି ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଯଥାହ, ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅରିଯସଚ୍ଚ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୩)। ତତ୍ଥ ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା ଅନେକୁପଦ୍ଦୱାଧିଟ୍ଠାନତାଯ ଧୁୱସୁଭାଦିୱିରହେନ, କୁଚ୍ଛିତତୁଚ୍ଛଟ୍ଠେନ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ନାମ। କମ୍ମାଦିୱିସେସପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଭାୱେନ ତଣ୍ହା ସମୁଦଯୋ ନାମ ''ସମେଚ୍ଚ ଉଦେତି ଦୁକ୍ଖଂ ଇମସ୍ମା''ତି କତ୍ୱା। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ ପନ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଆଲମ୍ବଣକରଣୱସେନ ଗମନତୋ ପାପୁଣନତୋ, ତଦଧିଗମାଯ ପଟିପଦାଭାୱତୋ ଚାତି ''ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା''ତି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ସଚ୍ଚଟ୍ଠୋ ପନ ତେସଂ ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି '''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥମେତଂ ଅୱିତଥମେତଂ ଅନଞ୍ଞଥମେତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦) ୱିତ୍ଥାରୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯଫଲାନଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ସଚ୍ଚୱିନିସ୍ସଟଭାୱେପି ଇଧ ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନପ୍ପକାସନତାୱଚନେନେୱ ତପ୍ପକାସନତ୍ଥମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଅନାସୱଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ତଂତଂହେତୁକୱିସଯଭାୱତୋ ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ନିରୁତ୍ତରୋ ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନୋ''ତି ଇମେହି ଭଗୱତୋ ଚିତ୍ତାଦିଚତୁବ୍ବିଧଧମ୍ମଦେସନାନୁକୂଲଗୁଣୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତି ଅତଥାୱିଧସ୍ସ ତଂଦେସନାସାମତ୍ଥିଯାଯୋଗତୋ। ଅଥ ୱା ''ନିରୁତ୍ତରୋ''ତି ୱଚନେନ ଚତୁବ୍ବିଧଧମ୍ମସ୍ସ ଅନଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଦୀପେତି। ''ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନୋ''ତି ପନ ଇମିନା ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଭଗୱତା ୱିନେଯ୍ୟପରିପାଚନତ୍ଥଂ ଦେସିତା, ନ ତେ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ଯେ ପନ ପରିପାଚିତେହି ତେହି ଅଭିସମେତବ୍ବୱସେନ ଦୁକ୍ଖାଦଯୋ ଚତୁବ୍ବିଧା ୱୁତ୍ତା, ତେଯେୱ ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବତ୍ତେନ ଅଧିପ୍ପେତାତି ଦସ୍ସେତି।

ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଉଦ୍ଦେସୋ ନାମ ନିଦ୍ଦେସତ୍ଥାଯ ହୋତୀତି ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଚିତ୍ତାଦୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ୱିସଯୱିଜାନନଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ୱିସଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିଜାନନଂ ଉପଲଦ୍ଧି, ତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତଂ, ଅନିଚ୍ଚତଂ, ଅକାରକତଞ୍ଚ ଦୀପେତି। ‘‘ୱିସଯୱିଜାନନ’’ନ୍ତି ହି ଆରମ୍ମଣେନ ଚିତ୍ତଂ ଉପଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ତସ୍ସ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତଂ, ତଂଦୀପନେନ ଚ ତଦଭିମୁଖକାଲେଯେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଦୀପନତୋ ଅନିଚ୍ଚଭାୱଞ୍ଚ ଦୀପେତି। ଭାୱନିଦ୍ଦେସେନ ପନ ୱିଜାନନମତ୍ତଦୀପନତୋ ଅକାରକଭାୱଂ। ଯଥାପଚ୍ଚଯଞ୍ହି ପୱତ୍ତିମତ୍ତମେୱେତଂ, ଯଦିଦଂ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ନାମାତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚିତ୍ତଚେତସିକଧମ୍ମାନଂ ଭାୱସାଧନମେୱ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଲବ୍ଭତି। ଯଂ ପନ ‘‘ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ତେନ ଚିତ୍ତଂ ୱିଚରତୀତି ୱିଚାରୋ’’ତିଆଦିନା କତ୍ତୁକରଣୱସେନ ନିବ୍ବଚନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ପରିଯାଯକଥନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସକସକକିଚ୍ଚେସୁ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତପ୍ପଧାନତାସମାରୋପନେନ କତ୍ତୁଭାୱୋ, ତଦନୁକୂଲଭାୱେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସମୂହେ କତ୍ତୁଭାୱସମାରୋପନେନ କରଣତ୍ତଞ୍ଚ ପରିଯାଯତୋୱ ଲବ୍ଭତୀତି। ତଥା ନିଦସ୍ସନଂ ପନ ଧମ୍ମସଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କତ୍ତାଦିନୋ ଅଭାୱପରିଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ୱିସଯୱିଜାନନ’’ନ୍ତି ଚ ଏତେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧିଲକ୍ଖଣତା ୱୁତ୍ତାତି ଇଦାନିସ୍ସ ରସାଦୀନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ନାମରୂପପଦଟ୍ଠାନଂ। ଦ୍ୱାରଂ ପତ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣଞ୍ହି ୱିଭାୱନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପୁରେଚାରିକଂ। ତଥା ହି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତେନେୱ ଜାନାତି…ପେ… ମନୋଦ୍ୱାରେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତେନେୱ ଜାନାତି। ଯଥା ହି ନଗରଗୁତ୍ତିକୋ ନଗରମଜ୍ଝେ ସିଙ୍ଘାଟକେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ନେୱାସିକୋ, ଅଯଂ ଆଗନ୍ତୁକୋ’’ତି ଆଗତାଗତଂ ଜନଂ ଉପଧାରେତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଦ୍ୱାରଂ ପତ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱିଭାୱନଟ୍ଠେନ ପୁରେଚାରିକନ୍ତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସଂ। ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ନିରନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ସନ୍ଦହମାନମିୱ ଉପଟ୍ଠାତି, ଗହଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ସନ୍ଧାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପନସ୍ସ ନିଯମତୋ ନାମରୂପଂ, ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ନାମମେୱ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ନାମରୂପପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ହୋତି। ନାନତ୍ତଂ ପନ ଲକ୍ଖଣାଦୀନଂ ଉପରି ୱକ୍ଖମାନନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ରୂପପରିଚ୍ଛେଦେ –

‘‘ସାମଞ୍ଞଂ ୱା ସଭାୱୋ ୱା, ଧମ୍ମାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ମତଂ;

କିଚ୍ଚଂ ୱା ତସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତି, ରସୋତି ପରିଦୀପିତୋ।

‘‘ଫଲଂ ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଉପଟ୍ଠାନନଯୋପି ୱା;

ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଯଂ ତୁ, ତଂ ପଦଟ୍ଠାନସଞ୍ଞିତ’’ନ୍ତି। (ଅଭିଧ। ୬୩୩-୬୩୪);

ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପନ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଇମିନାୱ ନଯେନ ତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱଚନତ୍ଥୱିଜାନନେନ ୱିଦିତଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଉତ୍ତରି ଚିତ୍ତୱିଭାଗୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସୋଭେଯ୍ୟାତି ୱଚନତ୍ଥୱିଜାନନମେୱ ତାୱ ଆଦିମ୍ହି ଯୁତ୍ତତରନ୍ତି ତଂ ତାୱ କଥେତୁକମ୍ୟତାଯ ପୁଚ୍ଛତି ‘‘ତସ୍ସ ପନ କୋ ୱଚନତ୍ଥୋ’’ତି। ପଞ୍ଚୱିଧା ହି ପୁଚ୍ଛା – (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୪୯; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୧; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦) ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ଅଞ୍ଞାତଂ ଅଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ସ ଞାଣାଯ ଦସ୍ସନାଯ ପଞ୍ହାକରଣଂ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା ନାମ। ଯଂ ପନ ଞାତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ପଣ୍ଡିତେହି ସଂସନ୍ଦନତ୍ଥାଯ ପଞ୍ହାକରଣଂ ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା ନାମ। ପକତିଯା ପନ ସଂସଯପକ୍ଖନ୍ଦନସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସଂସଯସମୁଗ୍ଘାଟନତ୍ଥଂ ପଞ୍ହାକରଣଂ ୱିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା ନାମ। ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ନିଚ୍ଚଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚଂ ୱାତି? ଅନିଚ୍ଚଂ, ଭନ୍ତେ। ଯଂ ପନାନିଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ତଂ ସୁଖଂ ୱା’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୭୯; ମହାୱ। ୨୧) ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପଞ୍ହାକରଣଂ ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା ନାମ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତିପଟ୍ଠାନା। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩; ସଂ। ନି। ୫।୪୦୨-୪୦୪) ପନ ତଂତଂଧମ୍ମାନଂ ଦେସନାଧିପ୍ପାଯେନ ପଞ୍ହାକରଣଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା ନାମ।

ତାସୁ ପୁରିମା ତିସ୍ସୋ ଆଚରିଯାନଂ ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ନ ହି ତେ ଗନ୍ଥକରଣତ୍ଥାଯ ଆରଭିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଦିଟ୍ଠଂ ଜୋତେନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠଂ ସଂସନ୍ଦେନ୍ତି, ସଂସଯଂ ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତି ତବ୍ବିସୋଧନପୁବ୍ବକମେୱ ଗନ୍ଥକରଣେ ଅଭିନିୱେସନତୋ। ଇତରା ପନ ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତାସୁ ଅଯଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ଅପିଚ ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତା ଆଚରିଯା ଅଞ୍ଞଂ ଚୋଦକଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱଚନୱସେନ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୀତି ତଂୱସେନେତ୍ଥ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାୱିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛାପି ଲବ୍ଭନ୍ତେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ। ଚିତ୍ତେ ହି ଅଧିଗତେ ତସ୍ସ ୱାଚକୋ ସଦ୍ଦୋପି ସହଚରିଯତୋ ଅଧିଗତୋୱ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଇଧ ତ-

ସଦ୍ଦେନ ପରିଗ୍ଗହୋ। କେଚି ପନ ''ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ତଂ ''ତସ୍ସ କୋ ୱଚନତ୍ଥୋ''ତି ଇମିନା ନ ସମେତି। ନ ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ''କୋ ୱଚନତ୍ଥୋ''ତି ପୁଚ୍ଛା ସମ୍ଭୱତୀତି।

ଇଦାନି ଯଥାପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ''ୱୁଚ୍ଚତେ''ତି ତାୱ ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ''ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନା''ତିଆଦିନା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମାରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନାତି ହେଟ୍ଠିମନ୍ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଉପାଦାଯ ସବ୍ବେସଂ ଆରମ୍ମଣୱିଜାନନସଭାୱତ୍ତା ତେସଂ ସବ୍ବେସମେୱ ସଙ୍ଗାହକୱସେନ, ନ ପନ ୱକ୍ଖମାନନିଦ୍ଦେସେସୁ ୱିଯ ଯଥାଲାଭୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିନ୍ତେତୀତି ୱିଜାନାତି। ଚିନ୍ତେନ୍ତି ତେନ ଗୋଚରନ୍ତି ୱା ଚିତ୍ତଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ କତ୍ତୁତାସମାରୋପନେନ ହିସ୍ସ କରଣଭାୱୋ ଲବ୍ଭତି। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନ ତାୱ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଥାଲାଭୱସେନପି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅତ୍ତସନ୍ତାନଂ ୱା ଚିନୋତୀତିପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା ହି ଚିତ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଯଥା ଯଥା ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଥା ତଥା ଗହେତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଅତ୍ଥୱିସେସୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା କିଲଞ୍ଜାଦୀହି କତମ୍ପି ତାଲପଣ୍ଣେହି କତସରିକ୍ଖକତାଯ ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନ ''ତାଲୱଣ୍ଟ''ନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଅତ୍ତସନ୍ତାନନ୍ତି ସକସନ୍ତାନଂ, ଜୱନସନ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ପରପଚ୍ଚନୀକୱଚନତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନୋତି ସଦିସୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଜୱନସନ୍ତାନୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ଚିନୋତି ରାସିଂ କରୋତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସାସେୱନକାନଂ ଜୱନଚିତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତାନି ହି ପୁରେଜାତାନି ପଚ୍ଛାଜାତାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଜୱନସନ୍ତାନସ୍ସ ପଗୁଣବଲୱଭାୱକରଣେନ ତଂ ଚିନନ୍ତି ନାମ। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅସବ୍ବସଙ୍ଗାହକତ୍ଥୱିକପ୍ପନେ। ପି-ସଦ୍ଦୋ କିରିଯାସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥେ। ଅଥ ୱା ''ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନା''ତି ଇମସ୍ସ ଇଧାପି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଇଦମ୍ପି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗଯ୍ହମାନେ ଅତ୍ତସନ୍ତାନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସକତ୍ଥୱୁତ୍ତିତାଯେୱ ତଂୱସେନ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ହି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନପ୍ପୱତ୍ତିକରଣତୋ ସବ୍ବମେୱ ଚିତ୍ତଜାତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଚିନୋତି ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ୱା-ସଦ୍ଦୋ କିରିଯାୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ। ପି-ସଦ୍ଦୋ ''ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଆକଡ୍ଢନତ୍ଥୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁରିମପକ୍ଖେ ପନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିକାରତୋୱ ଗହେତବ୍ବଂ।

୯। ୱିଚିତ୍ତଂ କରୋତି, ୱିଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା କରଣନ୍ତି ୱିଚିତ୍ତକରଣଂ, ତତୋ ୱିଚିତ୍ତକରଣା, ୱିଚିତ୍ତଚିତ୍ତକମ୍ମାଦୀନଂ କରଣତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତକମ୍ମାଦିଭେଦଂ ୱିଚିତ୍ତଂ ସିପ୍ପଜାତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଚିତ୍ତେନେୱ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା କରୀଯତୀତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଦିଟ୍ଠଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ , ଚରଣଂ ନାମ ଚିତ୍ତନ୍ତି? ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ। ତମ୍ପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚରଣଂ ନାମ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତେନେୱ ଚିନ୍ତିତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୦)। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ସୱିଞ୍ଞତ୍ତିକାନଂ ବାତ୍ତିଂସଚିତ୍ତାନମୁପଲବ୍ଭତି। ସାସୱକୁସଲାକୁସଲଂ ୱା ୱିଚିତ୍ତଗତିଆଦିକରଣତୋ ୱା ୱିଚିତ୍ତକରଣଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ୱିଚିତ୍ତଗତିଆଦଯୋ କମ୍ମୱସେନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନ୍ତି। ଯଥାହ –

''କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଗତିଯା ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି ଅପଦା ଦ୍ୱିପଦା ଚତୁପ୍ପଦା ବହୁପ୍ପଦା ରୂପିନୋ ଅରୂପିନୋ ସଞ୍ଞିନୋ ଅସଞ୍ଞିନୋ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞିନୋ, କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଉପପତ୍ତିଯା ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି ଉଚ୍ଚନୀଚତା ହୀନପଣୀତତା ସୁଗତଦୁଗ୍ଗତତା, କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣତା ସୁଜାତଦୁଜ୍ଜାତତା ସୁସଣ୍ଠିତଦୁସ୍ସଣ୍ଠିତତା, କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଲୋକଧମ୍ମେ ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି ଲାଭାଲାଭେ ଯସାଯସେ ନିନ୍ଦାପସଂସାଯଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖେ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧)।

ତସ୍ମା କମ୍ମଭେଦନିବ୍ବତ୍ତା ଗତିଆଦୀନଂ ଚିତ୍ତତା। କମ୍ମନ୍ତି ଚ ଚେତସିକଧମ୍ମଭୂତା ଚେତନା, ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ନ ଚିତ୍ତନ୍ତି। କଥଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଚିତ୍ତଗତିଆଦିକରଣନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – କମ୍ମସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ତନ୍ନିପ୍ଫାଦିତମ୍ପି ଚିତ୍ତେନେୱ କତଂ ହୋତି, ଯଥା ରାଜଯୋଧେନ ପରାଜିତୋ ସତ୍ତୁରଞ୍ଞା ଜିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଚିତ୍ତଂ କରଣମସ୍ସାତି ୱା ୱିଚିତ୍ତକରଣଂ। ତତୋ ଏକଟ୍ଠାନିକୱଜ୍ଜିତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚେକଂ ପଟିସନ୍ଧାଦିୱିଚିତ୍ତକିରିଯୱନ୍ତତାଯ, ସବ୍ବମେୱ ୱା ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦିଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଦିସକିରିଯୱନ୍ତତାଯ ୱିଚିତ୍ତକରଣଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି। ସବ୍ବୱିକପ୍ପେସୁପି ''ରୂପଭୱୋ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୋ ଚିତ୍ତପରିଯାଯେନ ଚ ୱିଚିତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ୱିଗ୍ଗହୋ ୱି-ସଦ୍ଦଲୋପୋ ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ''ୱିଚିତ୍ତକରଣା''ତି ଇଦଂ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଞାପକହେତୁନିଦସ୍ସନଂ। ତେନ ଯସ୍ମା ଇଦଂ ୱିଚିତ୍ତକରଣଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱିଚିତ୍ତସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦକଂ ସଯମ୍ପି ତଥେୱ ୱିଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଏୱଂ କରଣୱିଚିତ୍ତତାଯ ୱିଚିତ୍ତତ୍ତା ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଠପେତ୍ୱା ତଂ କରଣୱିଚିତ୍ତତାଯ ୱିଚିତ୍ତଭାୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଜାତିଭୂମିସମ୍ପଯୋଗାଦିୱସେନ ୱିଚିତ୍ତତାଯ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତତାଯ ୱା''ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞଦେୱ କୁସଲଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଅକୁସଲଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଅବ୍ୟାକତଂ, ଅଞ୍ଞଂ କାମାୱଚରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ରୂପାୱଚରାଦିଭେଦଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସରାଗଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱୀତରାଗଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସଦୋସଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱୀତଦୋସଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସମୋହଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱୀତମୋହଂ, ଅଞ୍ଞଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣଂ, ରୂପାରମ୍ମଣେସୁ ଚ ଅଞ୍ଞଂ ନୀଲାରମ୍ମଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପୀତାଦିଆରମ୍ମଣଂ। ଏୱଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦୀସୁପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ। ସବ୍ବେସୁ ଚେୱ ତେସୁ ଅଞ୍ଞଂ ହୀନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପଣୀତଂ, ହୀନାଦୀସୁ ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟଂ,

ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତାଧିପତେୟ୍ୟଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱୀରିୟାଧିପତେୟ୍ୟଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱୀମଂସାଧିପତେୟ୍ୟନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ଜାତିଭୂମିସମ୍ପୟୁତ୍ତଆରମ୍ମଣହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତଅଧିପତିଆଦୀନଂ ୱସେନ ୱିଚିତ୍ତମନେକପ୍ପକାରଂ, ତସ୍ମା ଇମାୟ ଅତ୍ତୱିଚିତ୍ତତାୟ ୱା ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଏକମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଏୱଂ ୱିଚିତ୍ତଂ ନାମ ନ ହୋତି, ୱିଚିତ୍ତାନଂ ପନ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଏତେସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଏକମ୍ପି ୱିଚିତ୍ତତାୟ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ସମୁଦାୟୱୋହାରେନ ଅୱୟୱସ୍ସାପି ୱୋହରିୟମାନତ୍ତା ଯଥା ପବ୍ବତନଦୀସମୁଦ୍ଦାଦୀନମେକଦେସା ଦିଟ୍ଠା ପବ୍ବତାଦୟୋ ଦିଟ୍ଠାତି, ଯଥା ଚ ଏକେକଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତାପି ୱେଦନାଦୟୋ ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧୱୋହାରେନ ‘‘ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅପିଚେତ୍ଥ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ଚିତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ, ତଂ କିଲେସସହାୟେନ କମ୍ମୁନା ଫଲଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ତେହି ଚିତଂ ନାମ ହୋତି। ହୋତୁ ତାୱିଦଂ ଲୋକିୟୱିପାକଂ ସନ୍ଧାୟ, ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପନ ପତ୍ୱା କଥନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା, ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି…ପେ… ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିନା ଅରିୟମଗ୍ଗଚେତନାୟପି ଅୱିଜ୍ଜୂପନିସ୍ସୟଭାୱସ୍ସ ପକାସିତତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସାପି ଅନୁସୟା ଉପନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତୀତି ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିତସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମକିଲେସସଞ୍ଚିତତାପରିୟାୟୋ ଲବ୍ଭତୀତି। ଚିତଂ ତାୟତୀତି ୱା ଚିତ୍ତଂ। କମ୍ମାଦିସଞ୍ଚିତୋପି ହି ଅତ୍ତଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାଣୂପରମେ ମତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ –

‘‘ଆୟୁ ଉସ୍ମା ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଯଦା କାୟଂ ଜହନ୍ତିମଂ;

ଅପୱିଦ୍ଧୋ ତଦା ସେତି, ନିରତ୍ଥଂୱ କଲିଙ୍ଗର’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୩।୯୫);

ସୋ ପନାୟଂ ଚିତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ଅନେକତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ‘‘ଚିତ୍ତୋ ଚ ଗହପତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୨।୧୩୩; ୪।୧୭୬) ପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ଆଗତୋ। ‘‘ସବ୍ବୋ ଲୋକୋ ପରଚିତ୍ତେନ ଅଚିତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣେ। ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକନିକାୟମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଏୱଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୦) ୱିଚିତ୍ତେ, ନାନପ୍ପକାରେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚରଣଂ ନାମ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚିତ୍ତକମ୍ମକେ। ଇଧ ପନ ଚତୁବ୍ବିଧଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦେସତୋ ପକରଣୱସେନ ଯଥାୱୁତ୍ତୱଚନତ୍ଥୟୁତ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଣୱଚନୋୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞତ୍ତିୟମ୍ପୀ’’ତିଆଦି । ପଞ୍ଞାପୀୟତି ଏତାୟାତି ପଞ୍ଞତ୍ତି, ତସ୍ସଂ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତୋତି ହି ଏକସ୍ସ ଗହପତିନୋ ନାମଂ। ପି-ସଦ୍ଦୋ ୱକ୍ଖମାନସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ୱିଞ୍ଞାଣେତି ସୱିପାକାୱିପାକଭେଦେ ଚିତ୍ତେ। ତଞ୍ହି ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ‘‘ୱିଜାନାତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଚିତ୍ତସମ୍ମୁତୀତି ଚିତ୍ତୱୋହାରୋ। ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଚତୁବ୍ବିଧଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠାନେ। ୱିଞ୍ଞୁନାତି ୱିଜାନତା, ଆଭିଧମ୍ମିକେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିଭାଗୱନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୱିଭାୱନଂ ୱିଭାଗେନ ୱିନା ନ ହୋତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସାରମ୍ମଣତୋ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଆଲମ୍ବନ୍ତି ତଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆରମ୍ମଣଂ, ପଚ୍ଚୟୋ, ଗୋଚରୋ ଚ। ତଥା ହି ‘‘ଲଭତି ମାରୋ ଆରମ୍ମଣଂ, ଲଭତି ମାରୋ ଓତାର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦) ପଚ୍ଚୟୋ ‘‘ଆରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ନିମିତ୍ତଂ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା, ଅନାରମ୍ମଣମେକଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୧୫୯) ଗୋଚରୋ। ଇଧ ପନ ଉଭୟମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି ସବ୍ବସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସପ୍ପଚ୍ଚୟସଗୋଚରତ୍ତା। ସହ ଆରମ୍ମଣେନ ୱତ୍ତତି ତଦୱିନାଭାୱତୋତି ସାରମ୍ମଣଂ। ଭାୱପ୍ପଧାନନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଚେତ୍ଥ ସାରମ୍ମଣଭାୱୋ ସାରମ୍ମଣ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ ଯଥା ‘‘ଇଦମ୍ପି ବୁଦ୍ଧେ ରତନଂ ପଣୀତଂ (ଖୁ। ପା। ୬।୩)। ଚକ୍ଖୁ ସୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତେନ ୱା ଅତ୍ତନିୟେନ ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୮୫) ରତନଅତ୍ତନିୟାଦିଭାୱୋ ରତନାଦୀହି ସଦ୍ଦେହୀତି, ତତୋ ସାରମ୍ମଣଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଯଥାନୁରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକୱିଧନ୍ତି ଏକପ୍ପକାରଂ, ଏକକୋଟ୍ଠାସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୱିପାକାୱିପାକତୋତି ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସଭାୱସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନାୱିଜ୍ଜମାନଭାୱତୋ। ୱିପାକ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଦ୍ୱୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ପୱତ୍ତତି। କତ୍ଥଚି ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନେସୁ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ, କତ୍ଥଚି ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସଭାୱେ । ତଥା ହେସ ‘‘ୱିପାକା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୩) ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନେସୁ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତତି। ‘‘ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୩) ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସଭାୱେ। ଇଧ ପନ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇତରଥା ହି ଅଭିଞ୍ଞାକୁସଲାଦୀନଂ ସୱିପାକ-ପଦେ ଅସଙ୍ଗହିତଭାୱାପତ୍ତି ସିୟା। ତଥା ହି ଯଦି ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନା ଏୱ ଧମ୍ମା ଇଧ ଗହିତା ସିୟୁଂ, ତେ ଯସ୍ସ ସନ୍ତି, ତଂ ସୱିପାକମିତରମୱିପାକନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାକୁସଲସ୍ସ ଚେୱ କଦାଚି ଅୱିପାକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟାଦିକମ୍ମସ୍ସ ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବାକୁସଲସ୍ସ ଚ ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ ଅୱିପାକ-ପଦସଙ୍ଗହୋ ସିୟା, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ‘‘ଅୱିପାକଂ ଅବ୍ୟାକତ’’ନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ନେସଂ ଅବ୍ୟାକତଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚେତମିଟ୍ଠଂ କୁସଲାକୁସଲନିଦ୍ଦେସେୟେୱ ତେସଂ ନିଦ୍ଦେସତୋ। ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସଭାୱେ ପନ ଗହିତେ ତଂସଭାୱୋ ନାମ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନାୱିଜ୍ଜମାନତଣ୍ହାନୁସୟସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସବ୍ୟାପାରପ୍ପୱତ୍ତି ଏୱାତି ତସ୍ସା ତେସୁପି ଅତ୍ଥିତାୟ ଅସତିପି ୱିପାକୁପ୍ପାଦନେ ସୱିପାକ-ପଦସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋତି ନ କୋଚି ଇଟ୍ଠୱିଘାତୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଯେନ ପନ କାରଣେନ

ଅଭିଜ୍ଝାକୁସଲାଦିକମୱିପାକଂ, ଯୋ ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେଯେୱ ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମ।

କତମଂ ପନେତ୍ଥ ସୱିପାକଂ, କତମମୱିପାକନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତତ୍ଥ ସୱିପାକ''ନ୍ତିଆଦି। ଅବ୍ଯାକତନ୍ତି ୱିପାକକିରିଯାୱସେନ ଦୁୱିଧମବ୍ଯାକତଂ। ତେସୁ ୱିପାକଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଆଦାସତଲେ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ନିରୁସ୍ସାହତ୍ତା ୱିପାକୁପ୍ପାଦନେ ଅସମତ୍ଥଂ। କିରିଯଚିତ୍ତେସୁ ଚ ଯଦେତଂ ଖୀଣାସୱସନ୍ତାନେଯେୱ ନିଯତମଟ୍ଠାରସୱିଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲାଯ ସନ୍ତତିଯଂ ପୱତ୍ତତୀତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲାଯ ଲତାଯ ପୁପ୍ଫଂ ୱିଯ ଫଲଦାଯୀ ନ ହୋତି। ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ପନ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲେପି ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତମାନଂ ଅନାସେୱନଭାୱେନ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ମୋଘପୁପ୍ଫମିୱ ବୀଜଭାୱେ ଅସମତ୍ଥଂ ଅଫଲମେୱ। ଇତି ସବ୍ବମେତଂ ଅବ୍ଯାକତଂ ୱିପାକାରହତାଭାୱତୋ ଅୱିପାକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅୱିପାକଂ ଅବ୍ଯାକତ''ନ୍ତି। ଜାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅସଦିସାପି ସଦିସାକାରାତି ଜାତି, ସମାନାକାରୋ, କୁସଲାକୁସଲାବ୍ଯାକତାନଂ ଜାତି କୁସଲାକୁସଲାବ୍ଯାକତଜାତି, ତସ୍ସା ଭେଦତୋ ତିୱିଧଂ କୁସଲଂ ଅକୁସଲଂ ଅବ୍ଯାକତନ୍ତି। ୱଚନତ୍ଥପୁଚ୍ଛାଯ ପଯୋଜନଂ ୱୁତ୍ତମେୱ।

୧୦।''କୁଚ୍ଛିତାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ତତ୍ଥ କୁଚ୍ଛିତାନନ୍ତି ନିନ୍ଦିତାନଂ, ଅସୁଚି ୱିଯ ନାଗରିକେହି ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିତବ୍ବାନଂ ପାପଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଲନତୋତି ହିଂସନତୋ, ଅପନଯନତୋ ୱା। କୁସଲଞ୍ହି ଯଥାନୁରୂପଂ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ଅକୁସଲଧମ୍ମେ ପଜହନ୍ତଂ ତେ ହିଂସତି, ଅପନଯତୀତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ସଲନତୋ ସଂୱରଣତୋ, ପିଦହନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲଧମ୍ମୱସେନ ହି ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିନିୱାରଣେନ, ଅପ୍ପୱତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନେନ ଚ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠେସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସଂୱୁତା ପିହିତା ହୋନ୍ତି। କୁସାନନ୍ତି ରାଗାଦିଅସୁଚିସମ୍ପଯୋଗେନ ନାନାୱିଧଦୁକ୍ଖହେତୁତାଯ ଚ କୁଚ୍ଛିତେନାକାରେନ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ସନ୍ତାନେ ସଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି କୁସା, ପାପଧମ୍ମା। ଅଥ ୱା କୁଚ୍ଛିତାନଂ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ସାନତୋ ନିସାନତୋ ତେଜନତୋ କୁସା, ଦୋସଲୋଭାଦଯୋ। ଦୋସାଦୀନଞ୍ହି ୱସେନ ଚେତନାଯ ତିକ୍ଖଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜତାତି। ତେସଂ ଲୱନେନ ଛିନ୍ଦନେନ ଯଥାନୁରୂପଂ ପଜହନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସେନାତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାନତୋ ତନୁକରଣତୋ, ଓସାନକରଣତୋ ୱା ''କୁସା''ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ଞାଣେନ। ଲାତବ୍ବାତି ଆଦାତବ୍ବା, ସହଜାତୋପନିସ୍ସଯଭାୱେନ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା। ଞାଣଞ୍ହି ତିହେତୁକକୁସଲଂ ସହଜାତଭାୱେନ ଚେୱ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱେନ ଚ, ଦୁହେତୁକକୁସଲଂ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱେନେୱ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତେତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେ କୁସଲଟ୍ଠୋତି ସବ୍ବକୁସଲାନଂ ସାଧାରଣୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା କୁସେନାତି ଜାତିସଦ୍ଦତାଯ ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ, କୁସେହୀତି ପନ ଅତ୍ଥୋ। ପୁଞ୍ଞକିରିଯାୱସେନ ହି ପୱତ୍ତାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ''କୁସାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେହି ଲାତବ୍ବା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା। ଅପିଚେତ୍ଥ –

''କୁସୋ ୱିଯ ଲୁନାତୀତି, କୁସା ୱିଯ ଲୁନାତି ୱା;

କୁସଲଂ କୁଂ ସଲେତୀତି, ଲୁନାତି କୁସମିଚ୍ଚପୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଯଥା କୁସୋ ଗହିତୋ ଉଭଯଭାଗଗତଂ ହତ୍ଥପଦେସଂ ଲୁନାତି, ଏୱମିଦମ୍ପି ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଉଭଯଭାଗଗତଂ କିଲେସପକ୍ଖଂ ଲୁନାତି ଛିନ୍ଦତି, ସେଯ୍ୟଥାପି – ''ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି, ୱାଯମତି, ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ…ପେ… ପହାନାଯା''ତି ଆଗତଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ତସ୍ମା କୁସୋ ୱିଯ ଲୁନାତୀତି କୁସଲଂ। କୁସା ୱିଯ ଲୁନାତୀତି ଏତ୍ଥ ''କୁ''ଇତି ଭୂମି ୱୁଚ୍ଚତି, ଧମ୍ମାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ତଂସଦିସତାଯ ଇଧ ରୂପାରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଭୂତସ୍ସ ତସ୍ସ ଏତରହି, ଆଯତିଞ୍ଚ ଅନୁଦହନତୋ ୱିନାସନତୋ କୁଂ ସାଯନ୍ତୀତି କୁସା, ରାଗାଦଯୋ, ତେ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଂ ଲୁନାତି ଛିନ୍ଦତୀତି କୁସଲଂ। ପଯୋଗସମ୍ପାଦିତା ହି କୁସଲଧମ୍ମା ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପାପନତୋତି। ୱୁତ୍ତନଯେନ ପନ ''କୁ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ରୂପାରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସଲନତୋ ଅପନଯନତୋ କୁଂ ସଲେତୀତି କୁସଲଂ। କୁସଂ ଲୁନାତୀତି ପନ କୁଚ୍ଛିତା ଏତ୍ଥ ସଯନ୍ତୀତି କୁସୋ, କାଯୋ, ତଂ ଲୁନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱସେନେୱାତି କୁସଲଂ।

୧୧। ଇଦାନି କୁସଲ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଦସ୍ସନତ୍ଥମାହ ''ଛେକେ କୁସଲ-ସଦ୍ଦୋଯ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ''କୁସଲୋ ତ୍ୱଂ ରଥସ୍ସ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ (ମ। ନି। ୨। ୮୭), କୁସଲାନଚ୍ଚଗୀତସ୍ସ, ସିକ୍ଖିତା ଚାତୁରିତ୍ଥିଯୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୯୪) ଛେକେ ଦିଟ୍ଠୋ, ଛେକପରିଯାଯୋ ପୱୀଣଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ କୁସଲଂ, କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୬; ୨।୨୦।୧୨୯) ଆରୋଗ୍ୟେ। ''କତମୋ ପନ, ଭନ୍ତେ, କାଯସମାଚାରୋ କୁସଲୋ? ଯୋ ଖୋ, ମହାରାଜ, କାଯସମାଚାରୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ''ତି (ମ। ନି। ୨।୩୬୧) ଚ ''ଅପରଂ ପନ, ଭନ୍ତେ, ଏତଦାନୁତ୍ତରିଯଂ, ଯଥା ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୫) ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ଅନୱଜ୍ଜେ। ''କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ୱଡ୍ଢତି (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦), କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା''ତି (ଧ। ସ। ୪୩୧) ଚ ଆଦୀସୁ ଇଟ୍ଠୱିପାକେ।

ଅନୱଜ୍ଜାଦିକେତି ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକେ, ‘‘ଅନୱଜ୍ଜାଦିକେ’’ତି ଚ ଅୱତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅନୁରୂପତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। କିଲେସରୋଗସ୍ସ ହି ଅଭାୱତୋ କୁସଲଂ ଆରୋଗ୍ୟଂ ହୋତି।

ୱଜ୍ଜା ରାଗାଦୟୋ, ତେ ୟସ୍ସ ନ ସନ୍ତି, ତଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ଇଟ୍ଠୋ ୱିପାକୋ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତୋ ୟସ୍ସ, ତଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକଂ, ଇଟ୍ଠୱିପାକତା ଚସ୍ସ ତଂସଭାୱୱନ୍ତତାୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ନ ତସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକସମ୍ଭୱତୋୟେୱ, ଲକ୍ଖୀୟତି ଅନେନାତି ଲକ୍ଖଣଂ, ଅନୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ତଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକଞ୍ଚାତି ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଂ। ତଂ ଲକ୍ଖଣମସ୍ସାତି ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଲକ୍ଖଣଂ।

ନନୁ ଚ କୁସଲମେୱ ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଂ, ୱୁତ୍ତନିୟାମେନ ପନ ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକତୋ ଅଞ୍ଞଂ କୁସଲଂ ସିୟା। ନ ହି ସୟମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି? ନାୟଂ ଦୋସୋ ପରିଞ୍ଞାତାପରିଞ୍ଞାତୱଚନତ୍ଥଭାୱଭେଦେ ଏକସ୍ସାପି ଲକ୍ଖିତବ୍ବଲକ୍ଖଣଭାୱପରିକପ୍ପନତୋ। ‘‘ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକ’’ନ୍ତି ହି ପରିଞ୍ଞାତୱଚନତ୍ଥଂ। ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତି ଅପରିଞ୍ଞାତୱଚନତ୍ଥଂ। ଏୱଞ୍ଚ ୟେନ ସଭାୱେନ ପରିଞ୍ଞାତୱଚନତ୍ଥସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହୋତି, ୟେନ ଚ ଅପରିଞ୍ଞାତୱଚନତ୍ଥସ୍ସ, ତେସଂ ପରିଞ୍ଞାତାପରିଞ୍ଞାତୱଚନତ୍ଥସଭାୱାନଂ ଭେଦେନ ତଂସମଙ୍ଗିସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଏକସ୍ସାପି ଭେଦୋ ପରିକପ୍ପୀୟତି ୟଥା ‘‘ପୁରେ ଭୱଂ ପଟୁ ଆସି, ପଟୁତରୋ ଏତରହୀ’’ତି ଗୁଣଭେଦେନ, ୱତ୍ଥୁଭେଦେନ ଚ ପରିକପ୍ପୀୟତି, ତସ୍ମା ପରିଞ୍ଞାତୱଚନତ୍ଥଭାୱେନ ଲକ୍ଖଣଂ, ଅପରିଞ୍ଞାତୱଚନତ୍ଥଭାୱେନ ଲକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଏୱଂ ପରିକପ୍ପିତଭେଦେ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହମାନେ ନ କୋଚି ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜତି।

ଅଥ ୱା ଲକ୍ଖୀୟତୀତି ଲକ୍ଖଣଂ, ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଞ୍ଚ ତଂ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚାତି ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଲକ୍ଖଣଂ, ୟଂ ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଂ ହୁତ୍ୱା ଲକ୍ଖୀୟତି, ତଂ କୁସଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଅନୱଜ୍ଜ-ସଦ୍ଦେନ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇଟ୍ଠୱିପାକସଦ୍ଦେନ ଇଟ୍ଠୱିପାକଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଅନୱଜ୍ଜୋ ଚ ଇଟ୍ଠୱିପାକୋ ଚ ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣମେତସ୍ସାତି କରଣତ୍ଥେ, କମ୍ମତ୍ଥେ ୱା ଲକ୍ଖଣ-ସଦ୍ଦେନ ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକସଭାୱୱନ୍ତଂ, ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକଭାୱେନ ଲକ୍ଖିତବ୍ବଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନେତ୍ଥ କାରଣଂ ପଦଦ୍ୱୟପରିଗ୍ଗହେନ, ନନୁ ଏକେନେୱ ପଦେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧି ସିୟା। କିଞ୍ଚାପି ହି ‘‘ଅନୱଜ୍ଜଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଅପରଂ ପନ, ଭନ୍ତେ, ଏତଦାନୁତ୍ତରିୟଂ, ୟଥା ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୫) ୱିୟ ୱଜ୍ଜରହିତତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତସ୍ସାପି ପସଙ୍ଗୋ ସିୟାତି ଇଟ୍ଠୱିପାକ-ପଦଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ, ‘‘ଇଟ୍ଠୱିପାକଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି ପନ ୱୁତ୍ତେ ଇତରଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ୱିପାକାରହଭାୱେନ ଇଟ୍ଠୱିପାକତାପସଙ୍ଗାଭାୱତୋ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅନୱଜ୍ଜ-ପଦେନ କୁସଲସ୍ସ ପୱତ୍ତିସୁଖତଂ, ଇଟ୍ଠୱିପାକ-ପଦେନ ଚ ୱିପାକସୁଖତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଦଦ୍ୱୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୱଜ୍ଜପଦଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିସଭାୱୱସେନ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ, ଇତରଂ କାଲନ୍ତରେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାୱସେନାତି। ଅଥ ୱା କୁସଲସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁରିମପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ପରିସୁଦ୍ଧୱିପାକତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଚ୍ଛିମଂ। ପୁରିମଂ ୱା କୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲସଭାୱତୋ ନିୱତ୍ତନଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଅବ୍ୟାକତସଭାୱତୋତି ଅଲମତିପପଞ୍ଚେନ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅନୱଜ୍ଜ…ପେ… ଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି ୱଚନେନ କୁସଲସ୍ସ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅନୱଜ୍ଜେଟ୍ଠୱିପାକସଭାୱସ୍ସ କୁସଲଜାତିୟା ସାଧାରଣତ୍ତା। ଅକୁସଲାଦୀନମସାଧାରଣଭାୱେନ ସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସନରସନ୍ତି ୟଥାନୁରୂପଂ ଅକୁସଲପ୍ପଜହନକିଚ୍ଚଂ। କୁସଲଞ୍ହି ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଭେଦଭିନ୍ନଂ ୟଥାକ୍କମଂ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖଂ ପଜହତି। ଅଥ ତଦଙ୍ଗାଦିପ୍ପହାନାନଂ କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁଗତେନ ତେନ ତେନ କୁସଲଙ୍ଗେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ମଚ୍ଛେରାଦିଅକୁସଲଙ୍ଗସ୍ସ ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ, ତଂ ଦୀପାଲୋକେନ ଅନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସନଂ ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, କାମାୱଚରକୁସଲାନଂ ପରିତ୍ତାନୁଭାୱତାୟ ତେହି ଅତ୍ତନୋ ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱିଦ୍ଧଂସିତାନମକୁସଲାନଂ ତଦପଗମେ ସତି ପୁନ ଆଗମନେନ ୱୋତ୍ଥରଣତୋ। ତେସଂ ତେସଂ ନୀୱରଣଧମ୍ମାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସଙ୍ଖାତଂ ପୱତ୍ତିନିୱାରଣୱସେନ ପହାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ, ତଂ ଘଟପ୍ପହାରେନ ଜଲତଲେ ସେୱାଲୱିୟୂହନଂ ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟଥା ହି ବଲୱତା ଘଟପ୍ପହାରେନ ଦୂରୀକତଂ ସେୱାଲଂ ତସ୍ମିଂ ଅପନୀତେପି ତଂପହାରୱେଗେନ ସହସା ନ ଓତ୍ଥରତି, ଏୱମେୱ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ଝାନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୟୋ ତଦପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେପି ତସ୍ସ ବଲେନ ସହସା ନ ଓତ୍ଥରନ୍ତୀତି। ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନସଙ୍ଖାତଂ ସବ୍ବସୋ ଉଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ, ତଂ ପନ ଅସନିସମ୍ପାତେନ ରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ସମୂଲୱିଦ୍ଧଂସନଂ ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସା ଅନୁସୟମତ୍ତକେନାପି ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ୟଥା ପନ ଏକୱାରପ୍ପୱତ୍ତେନପି ଇନ୍ଦଗ୍ଗିନା ସହ ମୂଲେହି ୱିଦ୍ଧଂସିତା ରୁକ୍ଖାଦୟୋ ନ ପୁନ ୱିରୁହନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକେନପି ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତେନେୱ ଅନୁସୟମତ୍ତଟ୍ଠାୟିନୋପି କିଲେସା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ୱିଦ୍ଧଂସିତାୟେୱ ହୋନ୍ତି।

ୱୋଦାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧି, ସଂକିଲେସମଲୱିମୁତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତଥା ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନମସ୍ସାତି ୱୋଦାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ପରିସୁଦ୍ଧାକାରେନ ୟୋଗିନୋ ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏଵଂ କୁସଲସ୍ସ ଵଜ୍ଜରହିତଇଟ୍ଠଵିପାକସଭାଵେହି ଲକ୍ଖଣଂ, କିଚ୍ଚୌପଟ୍ଠାନାକାରଵସେନ ଚ ରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି ଵତ୍ଵା ପୁନ ଵଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖଭାଵଵସେନ ଚ ଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ପତ୍ତିଫଲଵସେନ ଚ ରସାଦିକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଵଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତ୍ତା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଵଜ୍ଜାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାଵୋ ଵଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତ୍ତଂ, ତତୋ। ଏତେନ ‘‘ଅନଵଜ୍ଜଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅ-କାରୋ ପଟିପକ୍ଖତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତି, ତେନ ପନସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତତୋ ନିଵତ୍ତନଂ କତଂ। ଇତରଥା ହି ନାସ୍ସ ଵଜ୍ଜଂ, ଵଜ୍ଜତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଵା ଅନଵଜ୍ଜନ୍ତି ଅବ୍ୟାକତସ୍ସାପି ତଂଲକ୍ଖଣତାପସଙ୍ଗୋ ସିଯା। ‘‘ଵଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତ୍ତା’’ତି ପନ ଵୁତ୍ତେ ଯସ୍ମା କୁସଲାକୁସଲାନମେଵ ପହାଯକପ୍ପହାତବ୍ବଭାଵେନ ଆଲୋକନ୍ଧକାରାନଂ ଵିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉଜୁଵିପଚ୍ଚନୀକଭାଵୋ, ତସ୍ମା କୁସଲମେଵ ଵଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅନଵଜ୍ଜଲକ୍ଖଣଂ, ନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଵୋଦାନଭାଵରସନ୍ତି ଵୋଦାନଭାଵସମ୍ପତ୍ତିକଂ, କିଲେସମଲେହି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଭାଵେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପୀଯତି ଉପନୀଯତି କାରଣେନ, ଅତ୍ତନୋ ଵା କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ, ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଭାଵେନ ପଟିମୁଖଂ ଵା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଇଟ୍ଠୋ ଵିପାକୋ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନମସ୍ସାତି ଇଟ୍ଠଵିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

ଅସତି ଯୋନିସୋମନସିକାରେ କୁସଲସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ସତି ଚ ତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ତସ୍ସ ସୋ ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋ ପଥେନ ଉପାଯେନ ମନସିକାରୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସାନୁସଯସନ୍ତାନଵତୋ ଛନ୍ନଂ ଦ୍ଵାରାନମାପାଥଗତେସ୍ଵାରମ୍ମଣେସୁ ପତିରୂପଦେସଵାସାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାଵେନ ଭଵଙ୍ଗଂ ଆଵଟ୍ଟେତ୍ଵା ଉପ୍ପନ୍ନମାଵଜ୍ଜନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ। ଵୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖଵସେନ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଂ ପନ ନିରନୁସଯସନ୍ତାନସମଙ୍ଗିସ୍ସ କିରିଯଚିତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାଵେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ଠପେତ୍ଵା ନିରଵଜ୍ଜଧମ୍ମଂ ସାଵଜ୍ଜଧମ୍ମସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଚ୍ଚଯଭାଵାନୁପଗମନତୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରପକ୍ଖଂ ଵା ଭଜେଯ୍ଯ। ଖୀଣାସଵସନ୍ତାନଗତତ୍ତା ଯୋନିସୋଅଯୋନିସୋଭାଵମନପେକ୍ଖିତ୍ଵା ଆପାଥଗତାରମ୍ମଣେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତଂ ଵିନା ନ କସ୍ସଚି କୁସଲାକୁସଲଭାଵସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ତଦୁଭଯଵସେନ ନଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତମନସିକାରୋତି ଵା ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯାତି।

ସାଵଜ୍ଜାନିଟ୍ଠଵିପାକଲକ୍ଖଣମକୁସଲନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ଵଜ୍ଜା ରାଗାଦଯୋ, ତେ ଯସ୍ସ ସନ୍ତି, ତଂ ସାଵଜ୍ଜଂ, ଅନିଟ୍ଠୋ ଵିପାକୋ ଯସ୍ସ, ତଂ ଅନିଟ୍ଠଵିପାକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ପଟିପକ୍ଖଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ରସାଦିତୋ ପନେତଂ ଅନତ୍ଥଜନନରସଂ, ସଂକିଲେସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଅଥ ଵା ଗାରଯ୍ହଭାଵତୋ ସାଵଜ୍ଜଲକ୍ଖଣମେଵ, ସଂକିଲେସଭାଵରସଂ, ଅନିଟ୍ଠଵିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ। ଵଚନତ୍ଥତୋ ପନ ନ କୁସଲନ୍ତି ଅକୁସଲଂ, କୁସଲପଟିପକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପକ୍ଖତ୍ଥେ ହି ଅଯଂ ଅକାରୋ, ନ ପନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ, ନାପି ଅଭାଵେ। ଇତରଥା ହି ତିକଂ ନ ସିଯା, ଦୁକଂ, ଚତୁକ୍କଂ ଵା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ତଥା ହି ଯଦି କୁସଲତୋ ଅଞ୍ଞମକୁସଲଂ ସିଯା , ତଦା ଅବ୍ୟାକତସ୍ସାପି ତତୋ ଅଞ୍ଞଭାଵେନ ଅକୁସଲ-ସଦ୍ଦସଙ୍ଗହୋତି କୁସଲାକୁସଲଜାତିଭେଦତୋ ଦୁଵିଧନ୍ତି ଦୁକଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ଯଦି ଚ କୁସଲାଭାଵୋ ଅକୁସଲଂ, ତେନ ନ କାଚି ଜାତି ଗଯ୍ହତୀତି କୁସଲାବ୍ୟାକତଜାତିଭେଦତୋ ଦୁକମେଵ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ଅଥ ସିଯା ‘‘ଅଭାଵୋପି ଵିସୁଂ ଗହେତବ୍ବୋ’’ତି, ଏଵଂ ସତି ତସ୍ସ ଜାତିଯା ଅଭାଵତୋ ଜାତି-ସଦ୍ଦେନ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନ ସିଯା। ଵିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ହି ଜାତି ନାମ ହୋତି। ଯଥେଵ ଵା କୁସଲସ୍ସ ଅଭାଵୋ, ଏଵଂ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସାପି ଅଭାଵୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅନବ୍ୟାକତଜାତିପି ଵତ୍ତବ୍ବାତି ଚତୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ନ ଚେତମିଟ୍ଠଂ କୁସଲାଦିଵସେନ ତିଵିଧଜାତିଯା ଏଵ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା, ପାଳିଯଞ୍ଚ ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା’’ତି ତିକଵସେନେଵ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘କୁସଲପଟିପକ୍ଖ’’ନ୍ତି ପନ ଵୁଚ୍ଚମାନେ ମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖୋ ଅମିତ୍ତୋ ଵିଯ, ଲୋଭପଟିପକ୍ଖୋ ଅଲୋଭୋ ଵିଯ ଚ ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ କୁସଲସ୍ସ ଉଜୁଵିପଚ୍ଚନୀକଭୂତଂ, ତଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ତସ୍ସ ଵସେନ ତିକଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି, ଉଜୁଵିପଚ୍ଚନୀକତା ଚସ୍ସ ସାଵଜ୍ଜାନିଟ୍ଠଵିପାକତ୍ତା, ତେନ ପହାତବ୍ବଭାଵତୋ ଚ ଵେଦିତବ୍ବା, ନ ପନ କୁସଲଵିନାସନତୋ। ନ ହି ଅକୁସଲେନ କୁସଲଂ ପହୀଯତି, ମହାବଲତ୍ତା ପନ କୁସଲମେଵ ତଂ ପଜହତି। କୁସଲଞ୍ହି ମହାବଲଂ, ଅକୁସଲଂ ଦୁବ୍ବଲଂ। ତେନେଵାହ ‘‘ଅବଲା ନଂ ବଲୀଯନ୍ତି, ମଦ୍ଦନ୍ତେନଂ ପରିସ୍ସଯା’’ତି (ସୁ। ନି। ୭୭୬), ତସ୍ମା କୁସଲମେଵ ଯଥାଵୁତ୍ତନଯେନ ଅକୁସଲସ୍ସ ପହାଯକଂ, ନାକୁସଲଂ ଇତରସ୍ସାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ତଦୁଭଯ...ପେ... ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ କୁସଲଂ ଵିଯ ନ ଅନଵଜ୍ଜେଟ୍ଠଵିପାକଲକ୍ଖଣଂ, ନାପି ଅକୁସଲଂ ଵିଯ ସାଵଜ୍ଜାନିଟ୍ଠଵିପାକଲକ୍ଖଣଂ, ଅଥ ଖୋ ଅଵିପାକତ୍ତା ତଦୁଭଯଵିପରୀତଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ‘‘ତଦୁଭଯଵିପରୀତଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତେ ସୁଖଦୁକ୍ଖଵେଦନାନଂ ଵିପରୀତା ଉପେକ୍ଖାଵେଦନା ଵିଯ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଵିପାକାନଂ ଵିପରୀତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଵିପାକୋ ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ତଥା ଅସମ୍ଭଵତୋ। ଯଥା ହି ଆଲୋକନ୍ଧକାରାନଂ ଵିପରୀତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ନତ୍ଥି, ଏଵମିଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଵିପାକାନଂ ଵିପରୀତୋ ନ କୋଚି ଵିପାକୋ ଅତ୍ଥୀତି। ଅଥ ଵା ତଂ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଵିପାକନିରପେକ୍ଖଂ କୁସଲାକୁସଲମତ୍ତମେଵ ପଚ୍ଚାମସତୀତି କୁସଲାକୁସଲାନଂ ସଵିପାକତ୍ତା ତଦୁଭଯଵିପରୀତଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ଅଵିପାକଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋତି ଅଲମେତ୍ଥ ଅନୁଯୋଗେନ। କୁସଲାକୁସଲଭାଵେନ ନ ବ୍ୟାକତନ୍ତି ଅବ୍ୟାକତଂ। କୁସଲାକୁସଲଞ୍ହି ଵତ୍ଵା ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଵୁତ୍ତତ୍ତା କୁସଲାକୁସଲଭାଵେନେଵ ଅଵୁତ୍ତତାତି ଵିଞ୍ଞାଯତି, ନ ପକାରନ୍ତରେନ। ତଥା ଅଵଚନଞ୍ଚ ତସ୍ସ ତଦୁଭଯଵିପରୀତଲକ୍ଖଣତ୍ତାଯେଵ, ନ ପନ ଅଵତ୍ତବ୍ବତାମତ୍ତେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ଵା ଵି-ସଦ୍ଦୋ ଵିରୋଧିଵଚନୋ। ଆ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିମୁଖଭାଵପ୍ପକାସନୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଵିରୋଧାଭିମୁଖତଂ କତଂ ଲକ୍ଖଣଵିରୋଧତୋ ପହାଯକପ୍ପହାତବ୍ବଭାଵତୋ ଵାତି

ବ୍ୟାକତଂ, କୁସଲାକୁସଲଂ। ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅବ୍ୟାକତଂ। ତଞ୍ହି ଲକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ଵିଯ ନ ତସ୍ସ ଵିରୁଦ୍ଧଂ। ନ ହି ଅଵିପାକତଂ ଅନିଟ୍ଠଵିପାକତା ଵିଯ, ଇଟ୍ଠଵିପାକତାଯ ଇଟ୍ଠଵିପାକତା ଵିଯ ଚ ଅନିଟ୍ଠଵିପାକତାଯ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଵିପାକତାହି ଵିରୁଜ୍ଝତି, ନ ଚାପି ଅବ୍ୟାକତଂ କୁସଲାକୁସଲେସୁ କିଞ୍ଚି ପଜହତି, ନ ଚ କେନଚି ପହାତବ୍ବନ୍ତି। ‘‘ତଦୁଭଯଵିପରୀତଲକ୍ଖଣମବ୍ୟାକତ’’ନ୍ତି ଵିଞ୍ଞାଯମାନେ ଅହୋସି କମ୍ମଂ, ନାହୋସି କମ୍ମଵିପାକୋ, ନତ୍ଥି କମ୍ମଵିପାକୋ, ନ ଭଵିସ୍ସତି କମ୍ମଵିପାକୋତି ଇମିନା ତିକେନ ସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଗତିଉପଧିକାଲପ୍ପଯୋଗଵିପତ୍ତୀହି ଅଵିପାକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଵେଦନୀଯାଦିକମ୍ମସ୍ସ ଭାଵନାଯପହାତବ୍ବସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାକୁସଲସ୍ସ ଚ ଵିପାକୁପ୍ପାଦନାଭାଵତୋ ‘‘ସିଯା ନୁ ଖୋ ଅବ୍ୟାକତଭାଵୋ ଵା’’ତି କଦାଚି କୋଚି ଚିନ୍ତେଯ୍ଯାତି ତନ୍ନିଵାରଣତ୍ଥମାହ ‘‘ଅଵିପାକାରହଂ ଵା’’ତି, ଵିପାକଂ ଦାତୁଂ ନାରହତି ତତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିଯାଭାଵତୋତି ଅଵିପାକାରହଂ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଵେଦନୀଯାଦଯୋ ତାଵ ପଚ୍ଚଯଵେକଲ୍ଲାଦୀହି କାରଣେହି ଅଵିପାକା, ସଚେ ପନେତେ ତବ୍ବିଦୂରା ଅସ୍ସୁ, ତଦା ଵିପାକଦାନେ ସମତ୍ଥତାଯ ଵିପାକାରହାଯେଵ, ତଂ ପନ ନ ତଥା, ଅଥ ଖୋ ଯେନ କେନଚି ଆକାରେନ ଵିପାକଦାନେ ଅସମତ୍ଥତାଯେଵ ଵିପାକାରହଂ ନ ହୋତି, ତଂ ଅବ୍ୟାକତଂ ନାମାତି।

ଇଦାନି ଏଵଂ ତିକଵସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ କୁସଲାଦୀସୁ ପଠମଂ ତାଵ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ଵିଭଜନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ କୁସଲଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତି। ଏକଵୀସତିଵିଧନ୍ତି ଅଟ୍ଠ କାମାଵଚରାନି , ପଞ୍ଚ ରୂପାଵଚରାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପାଵଚରାନି, ଚତ୍ତାରି ଲୋକୁତ୍ତରାନୀତି ଏଵଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଏକଵୀସତିଵିଧଂ। ଭୂମିତୋ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି କାମରୂପାରୂପଲୋକୁତ୍ତରଭୂମିସଙ୍ଖାତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଭୂମୀନଂ ଵସେନ ତତ୍ଥ ପଵତ୍ତମାନଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଭଵନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଭୂମି, ଠାନଂ, ଅଵତ୍ଥା ଚ। ଅଵତ୍ଥାପି ହି ଅଵତ୍ଥଵନ୍ତାନଂ ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଵିଯ ଗଯ୍ହତି। ଏଵଞ୍ହି ନେସଂ ସୁଖଗ୍ଗହଣଂ ହୋତି। ଅଵତ୍ଥାତି ଚେତ୍ଥ ଧମ୍ମାନଂ କାମତଣ୍ହାଦୀହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାପରିଚ୍ଛିନ୍ନଭାଵୋ। ତତ୍ଥ ପୁରିମା ତିସ୍ସୋ ଭୂମିଯୋ ଉଭଯଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବା, ଇତରା ଅଵତ୍ଥାଵସେନେଵ। ନ ହି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ କାମଭଵାଦିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଠାନମୁପଲବ୍ଭତୀତି।

ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପଵତ୍ତମାନସ୍ସାପି ଵକ୍ଖମାନନଯେନ କାମଭୂମିପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଭୂମିତୋ ଏକଵିଧନ୍ତି। ସଵତ୍ଥୁକାଵତ୍ଥୁକଭେଦତୋତି ଚକ୍ଖାଦୀନି ପଞ୍ଚ, ହଦଯଞ୍ଚାତି ଛ ଵତ୍ଥୂନି। କୁସଲସ୍ସ ପନ ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସିତତ୍ତାଭାଵତୋ ହଦଯଵତ୍ଥୁ ଇଧ ଵତ୍ଥୂତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନ ସହିତଂ ଏକନ୍ତେନ ତନ୍ନିସ୍ସିତପ୍ପଵତ୍ତିତୋତି ସଵତ୍ଥୁକଂ, କାମରୂପଧାତୁଯଂ ପଵତ୍ତମାନଵିଞ୍ଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ହି ଅରୂପସ୍ସ ରୂପପଟିବଦ୍ଧପ୍ପଵତ୍ତି, ଅରୂପଧାତୁଯଂ ପନ ରୂପାଭାଵତୋ ଵତ୍ଥୁଵିରହିତମେଵ ପଵତ୍ତତୀତି ତତ୍ଥ ପଵତ୍ତମାନଂ ଅଵତ୍ଥୁକଂ। ହୀନ...ପେ... ତିଵିଧନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯତୋ, ଫଲତୋ ଚ ମଜ୍ଝିମପଣୀତେହି ନିହୀନଂ, ତେସଂ ଵା ଗୁଣେହି ପରିହୀନନ୍ତି ହୀନଂ, ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ପଧାନଭାଵଂ ନୀତନ୍ତି ପଣୀତଂ, ଉଭିନ୍ନଂ ଵେମଜ୍ଝେ ଭଵଂ ମଜ୍ଝିମଂ। ତତ୍ଥ ହୀନେନ ଛନ୍ଦେନ ଚିତ୍ତେନ ଵୀରିଯେନ ଵୀମଂସାଯ ଵା ପଵତ୍ତିତଂ ହୀନଂ, ମଜ୍ଝିମେହି ଛନ୍ଦାଦୀହି ପଵତ୍ତିତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ପଣୀତେହି ପଣୀତଂ। ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ପନ ହୀନାଦିଭାଵୋ ଅଧିମୁତ୍ତିଵସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ହୀନାଧିମୁତ୍ତିଵସେନ ହି ନେସଂ ହୀନତା, ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିଵସେନ ପଣୀତତା, ତଦୁଭଯଵେମଜ୍ଝଵସେନ ମଜ୍ଝିମତା। ଯସକାମତାଯ ଵା କତଂ କୁସଲଂ ହୀନଂ, ପୁଞ୍ଞଫଲକାମତାଯ ମଜ୍ଝିମଂ, ‘‘ପୁଞ୍ଞଂ ନାମେତଂ ସାଧୂହି କତ୍ତବ୍ବମେଵା’’ତି ଏଵଂ ଅରିଯଭାଵଂ ନିସ୍ସାଯ କତଂ ପଣୀତଂ। ‘‘ଅହମସ୍ମି ଦାନପତି, ଇମେ ପନଞ୍ଞେ ଦାନଦାସାଦଯୋ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରଵମ୍ଭନାହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ପଵତ୍ତିତଂ ଵା ହୀନଂ, ତଥା ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ମଗ୍ଗଫଲପଦଟ୍ଠାନଂ ପଣୀତଂ। ଭଵଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ଵା କତଂ ହୀନଂ, ସାଵକପଚ୍ଚେକବୋଧିପାରମିତାଵସେନ ଅତ୍ତନୋ ଵିମୋକ୍ଖତ୍ଥାଯ କତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିପାରମିତାଵସେନ ସବ୍ବେସଂ ଵିମୋକ୍ଖତ୍ଥାଯ କତଂ ପଣୀତନ୍ତି।

ସୋମନସ୍ସ...ପେ... ଭେଦତୋତି ଭେଦ-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ ‘‘ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଭେଦତୋ ଞାଣଭେଦତୋ ପଯୋଗଭେଦତୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ପଯୋଗଭେଦତୋତି ସଙ୍ଖାରଭେଦତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଭେଦୋ ତାଵ ଯୁତ୍ତୋ ତେସଂ ଭିନ୍ନସଭାଵତ୍ତା। ଞାଣପ୍ପଯୋଗଭେଦୋ ପନ କଥନ୍ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ଞାଣପ୍ପଯୋଗକତୋ ଭେଦୋ ଞାଣପ୍ପଯୋଗଭେଦୋ ତେସଂ ଭାଵାଭାଵମୁପାଦାଯ ପଵତ୍ତତ୍ତା। ଇଦାନି ତମେଵ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଦିଭେଦଂ ଵିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସେଯ୍ଯଥିଦ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ‘‘ସୋମନସ୍ସସହଗତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ତତ୍ଥ ସେଯ୍ଯଥିଦନ୍ତି ତଂ କତମଂ, ତଂ କଥନ୍ତି ଵା ଅତ୍ଥୋ।

ସୋଭନଂ ମନୋ, ସୋଭନଂ ଵା ମନୋ ଏତସ୍ସାତି ସୁମନୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ସୋମନସ୍ସଂ, ମାନସିକସୁଖଵେଦନାଯେତଂ ଅଧିଵଚନଂ, ସୋମନସ୍ସେନ ଉପ୍ପାଦତୋ ଯାଵ ନିରୋଧା ସହଗତଂ ପଵତ୍ତଂ ସଂସଟ୍ଠଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଵା ସୋମନସ୍ସେନ ସହ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଭାଵଂ ଗତନ୍ତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ। ଜାନାତି ଯଥାସଭାଵଂ ପଟିଵିଜ୍ଝତୀତି ଞାଣଂ, ତେନ ସମଂ ଏକୁପ୍ପାଦାଦୀହି ପକାରେହି ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ନାସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅସଙ୍ଖାରଂ, ଅସଙ୍ଖାରମେଵ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ। ସହ ସଙ୍ଖାରେନ ପଵତ୍ତମାନଂ ସସଙ୍ଖାରଂ, ତଦେଵ ସସଙ୍ଖାରିକଂ। ସଙ୍ଖାରୋତି ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ଵା ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗୋ ‘‘ସଙ୍ଖରୋତି ତିକ୍ଖଭାଵସଙ୍ଖାତେନ ମଣ୍ଡନଵିସେସେନ ସଜ୍ଜେତି, ସଙ୍ଖରୀଯତି ଵା ସଜ୍ଜୀଯତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନା’’ତି କତ୍ଵା। ତତ୍ଥ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକରଣକାଲେ ମଚ୍ଛେରମଲଥିନମିଦ୍ଧାଦୀହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ସଂସୀଦମାନେ ଚିତ୍ତେ ଉପକ୍କିଲେସଵୂପସମଵସେନ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ

ଉସ୍ସାହଜନନୱସେନ ତୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ଅତ୍ତନୋ ପଯୋଗୋ ନାମ। କୁସଲକରଣେ ନିରୁସ୍ସାହସ୍ସ ପନ ''ଅମ୍ଭୋ, ସପ୍ପୁରିସ, କୁସଲକରଣଂ ନାମ ପଣ୍ଡିତେହି ଆସେୱିତମଗ୍ଗୋ, ତତ୍ଥ ତଯାପି ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ତସ୍ମା ଦାନଂ ଦେହି, ସୀଲଂ ରକ୍ଖ, ତଞ୍ହି ତେ ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା କୁସଲକରଣତ୍ଥାଯ ଉସ୍ସାହଜନନୱସେନ ପରେସଂ କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତା ଆଣତ୍ତି ପରପ୍ପଯୋଗୋ ନାମ। ତେସୁ ପନ ପୁରିମୋ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପୱତ୍ତଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ, ପଚ୍ଛିମୋ ପରେସଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେଯେୱ ସମ୍ଭୱତୀତି ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ୱିସେସୋ ଇଧ ଉପଚାରତୋ ସଙ୍ଖାରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହୁ ଆଚରିଯା –

''ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗସମ୍ଭୂତୋ, ୱିସେସୋ ଚିତ୍ତସମ୍ଭୱୀ;

ସଙ୍ଖାରୋ ଇତି ସଙ୍ଖାର-ସଭାୱଞ୍ଞୂହି କିତ୍ତିତୋ''ତି।

ଅଥ ୱା ''ସସଙ୍ଖାରିକମସଙ୍ଖାରିକ''ନ୍ତି ଚ ଏତଂ କେୱଲଂ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଭାୱାଭାୱମତ୍ତାପେକ୍ଖାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତସ୍ସ ସହପ୍ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱାଭାୱତୋତି ଭିନ୍ନସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତିନୋପି ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଇଦମତ୍ଥିତାଯ ତଂୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସସଙ୍ଖାରିକଂ ସହ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ଥପରିଦୀପନତୋ ''ସଲୋମକୋ ସପକ୍ଖକୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ତବ୍ବିପରୀତଂ ପନ ତଦଭାୱତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୱସେନେୱ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ। ଅଥ ୱା ସଙ୍ଖରଣଂ, ସଙ୍ଖରୀଯତି ୱା ଏତେନ ଆଗନ୍ତୁକସମ୍ଭୂତେନ ଚିତ୍ତସଂସୀଦନସଭାୱାପନଯନୱସେନେୱ ସଜ୍ଜୀଯତି, ସଙ୍ଖରୋତି ୱା ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୱସେନେୱାତି ସଙ୍ଖାରୋତି ଉଜୁକମେୱ ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗଜନିତୋ ତିକ୍ଖଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦଭାୱତୋ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ, ସଭାୱତିକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂସହଗତାଯ ସସଙ୍ଖାରିକଂ, ଅଥ ୱା ମଚ୍ଛେରମଲାଦୀହି ସଙ୍ଖରୀଯତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂସୀଦନସଭାୱୋ, ସୋ ଯସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅସଙ୍ଖାରିକଂ, ଇତରଂ ସସଙ୍ଖାରିକଂ। ପଣୀତୌତ୍ତୁଭୋଜନାଦିକୋ ୱା ବଲୱପଚ୍ଚଯୋ ସଙ୍ଖାରୋ ''ସଙ୍ଖରୋତି ଚିତ୍ତଂ ତିକ୍ଖଭାୱେନ, ସଙ୍ଖରୀଯତି ୱା ତଂ ଏତେନା''ତି କତ୍ୱା। ଅ-କାରସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧତ୍ଥୱୁତ୍ତିତାଯ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରୋ ଅସ୍ସାତି ଅସଙ୍ଖାରିକଂ, ବଲୱପଚ୍ଚଯୱନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁଦ୍ଧିପରିଦୀପକେନ ପନ ଅ-କାରେନ ଅୱିସେସିତତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରିକଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଦୁବ୍ବଲପଚ୍ଚଯନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଞାଣେନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିରହିତନ୍ତି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

ଉପେକ୍ଖତୀତି ଉପେକ୍ଖା, ୱେଦିଯମାନାପି ଆରମ୍ମଣଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରସଣ୍ଠିତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଇଟ୍ଠେ, ଅନିଟ୍ଠେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ପକ୍ଖପାତାଭାୱେନ ଉପପତ୍ତିତୋ ଯୁତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖତି ଅନୁଭୱତୀତି ଉପେକ୍ଖା। ଅଥ ୱା ଉପେତା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧା ଇକ୍ଖା ଅନୁଭୱନନ୍ତି ଉପେକ୍ଖା। ଅୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତାଯେୱ ହେସା ତେସଂ ଅନନ୍ତରମ୍ପି ପୱତ୍ତତି। ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନା ପନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତା ନାଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି । ତେନେୱ ହି ପଟ୍ଠାନେ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ, ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଟିସିଦ୍ଧା। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୱେଦନାଯପି ଲବ୍ଭତି, ପୁରିମା ପନ ଦ୍ୱେ ନ ତଥା। ନ ହି ଲୋଭସହଗତାଦୀନଂ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରେନ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ, ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖନଂ ୱା ଅତ୍ଥୀତି। ଉପେକ୍ଖାସହଗତନ୍ତି ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ନନୁ ଚ ଅଞ୍ଞେପି ଫସ୍ସାଦଯୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୀତି ସୋମନସ୍ସାଦୀନଂ ୱସେନେୱ ପନ ଅଟ୍ଠୱିଧତା କସ୍ମା ଗହିତାତି? ଭେଦକରଭାୱତୋ। ଫସ୍ସାଦୀନଞ୍ହି ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା, ସଦ୍ଧାଦୀନଞ୍ଚ ସବ୍ବକୁସଲସାଧାରଣତ୍ତା ନ ତେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଭାଗୋ, ସୋମନସ୍ସାଦଯୋ ପନ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତେ ହୋନ୍ତି, କତ୍ଥଚି ନ ହୋନ୍ତୀତି ପାକଟୋୱ ତେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଭାଗୋତି। କସ୍ମା ପନେତେ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତେ ହୋନ୍ତି, କତ୍ଥଚି ନ ହୋନ୍ତୀତି? କାରଣସ୍ସ ସନ୍ନିହିତାସନ୍ନିହିତଭାୱତୋ। କିଂ ପନ ନେସଂ କାରଣନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ତତ୍ଥ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱୋ ତାୱ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ହୋତି। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ମିଞ୍ହି ସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତମୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ନନୁ ଚ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଲୋଭସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ରଜ୍ଜନୀଯତ୍ତାତି କଥଂ ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ନଯିଦମେକନ୍ତିକଂ ଇଟ୍ଠେପି ଆରମ୍ମଣେ ନିଯମିତାଦିୱସେନ କୁସଲସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଯସ୍ସ ହି ''କୁସଲମେୱ ମଯା କତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି କୁସଲକରଣେଯେୱ ଚିତ୍ତଂ ନିଯମିତଂ ହୋତି, ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିତୋୱ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା କୁସଲକରଣେଯେୱ ପରିଣାମିତଂ, ଅଭିଣ୍ହକରଣେନ ଚ କୁସଲଂ ସମୁଦାଚିଣ୍ଣଂ, ପଟିରୂପଦେସୱାସସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାସଙ୍ଖାତଚତୁଚକ୍କୂପନିସ୍ସଯୱସେନ, ଯୋନିସୋ ଚ ଆଭୋଗୋ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ଇଟ୍ଠେପି ଆରମ୍ମଣେ ଅଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତମୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ହୋତି ଚେତ୍ଥ –

''ନିଯାମପରିଣାମେହି , ସମୁଦାଚିଣ୍ଣତାଯ ଚ;

ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଭୋଗା, ଇଟ୍ଠେପି କୁସଲଂ ସିଯା''ତି।

ଅପିଚ ସଦ୍ଧାବହୁଲତାଦୀହି ଚ କାରଣେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସହଗତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅସ୍ସଦ୍ଧାନଂ, ହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଞ୍ଚ ଏକନ୍ତମିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତଂ

ତଥାଗତରୂପମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯେ ଚ କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଆନିସଂସଂ ନ ପସ୍ସନ୍ତି, ତେସଂ ପରେହି ଉସ୍ସାହିତାନଂ କୁସଲଂ କରୋନ୍ତାନମ୍ପି ସୋମନସ୍ସଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ସଦ୍ଧାବହୁଲତା ୱିସୁଦ୍ଧିଦିଟ୍ଠିତା ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାତି ଇମେହିପି କାରଣେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସହଗତତା ହୋତି।

ଅପିଚ ଯେ ତେ ଏକାଦସ ଧମ୍ମା ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତି ସଂଘାନୁସ୍ସତି ସୀଲାନୁସ୍ସତି ଚାଗାନୁସ୍ସତି ଦେୱତାନୁସ୍ସତି ଉପସମାନୁସ୍ସତି ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନଂ ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲସେୱନା ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତନ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହିପି କାରଣେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବୁଦ୍ଧାଦିଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ ହି ଯାୱ ଉପଚାରୁପ୍ପାଦା ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନା ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅକ୍ଖଣ୍ଡତାଦିୱସେନ ଅତ୍ତନା ରକ୍ଖିତଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ଗିହିନୋ ଦସସୀଲଂ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଭଯାଦୀସୁ ପଣୀତଂ ଭୋଜନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଦତ୍ୱା ''ଏୱଂନାମ ଦାନଂ ଅଦାସି''ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋଚାଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ଗିହିନୋପି ତଥାରୂପେ କାଲେ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ ଦିନ୍ନଦାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ଯେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତା ଦେୱା ଦେୱତ୍ତଂ ଗତା, ତଥାରୂପାନଂ ଗୁଣାନଂ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସେ ସଟ୍ଠିପି ସତ୍ତତିପି ୱସ୍ସାନି ଅସମୁଦାଚରନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ''ଅହୋ ମଯ୍ହଂ କିଲେସା ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତୀ''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ, ଚେତିଯଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନେସୁ ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସଂସୁଚିତଲୂଖଭାୱେନ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦସିନେହାଭାୱେନ ଗଦ୍ରଭପିଟ୍ଠେ ରଜସଦିସେ ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦବହୁଲେ ମୁଦୁଚିତ୍ତେ ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲେ ପଟିସେୱନ୍ତସ୍ସ, ରତନତ୍ତଯଗୁଣପରିଦୀପକେ ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତନ୍ତେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁପି ପୀତିଉପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ତନ୍ନିନ୍ନତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପୀତିଯା ଚ ସୋମନସ୍ସେନ ସହ ଅୱିନାଭାୱତୋ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିଯା ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପତ୍ତି ନିଯତାତି ଏୱଂ ପୀତିକାରଣାନିପି ସୋମନସ୍ସକାରଣାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। କିଞ୍ଚ – ଅଗମ୍ଭୀରପକତିତା, ସୋମନସ୍ସପଟିସନ୍ଧିକତାତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ସୋମନସ୍ସସହଗତତା ହୋତି। ଯୋ ହି ଅଗମ୍ଭୀରପକତିକୋ ହୋତି, ଅପ୍ପମତ୍ତକେପି ହିତୋପକରଣେ ତୁସ୍ସତି, ଯୋ ଚ ସୋମନସ୍ସପଟିସନ୍ଧିକୋ ଅପ୍ପସନ୍ନେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁପି ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲଦସ୍ସାୱୀ, ତସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ପନ ସୋମନସ୍ସକାରଣାନମଭାୱେନ ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପନ କମ୍ମତୋ ଉପପତ୍ତିତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକତୋ କିଲେସଦୂରୀଭାୱତୋତି ଇମେହି କାରଣେହି ହୋତି। ଯୋ ହି ପରେସଂ ହିତଜ୍ଝାସଯେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ହୀନୁକ୍କଟ୍ଠାଦୀନି ଚ ନଠଅକାରମୁଦ୍ଦାଗଣନାଦୀନି ସିପ୍ପାଯତନାନି, ୱଡ୍ଢକୀକସିୱାଣିଜ୍ଜାଦୀନି ଚ କମ୍ମାଯତନାନି, ୱିସହରଣାଦୀନି ଚ ୱିଜ୍ଜାଯତନାନୀତି ଏୱଂ ନିରୱଜ୍ଜସିପ୍ପାଯତନାଦୀନି ସିକ୍ଖାପେତି, ସଯଂ ୱା ସିକ୍ଖତି, ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥାପେତି, ''ଆଯତିଂ ପଞ୍ଞୱା ଭୱିସ୍ସାମୀ''ତି ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ କରୋତି, ତସ୍ସେୱଂ ନାନପ୍ପକାରଂ ପଞ୍ଞାସଂୱତ୍ତନିକକମ୍ମଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କୁସଲଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜେ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କୁସଲଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ସୁଖିନୋ ଧମ୍ମପଦାନି ପିଲୱନ୍ତି, ଦନ୍ଧୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତୁପ୍ପାଦୋ, ଅଥ ସୋ ସତ୍ତୋ ଖିପ୍ପମେୱ ୱିସେସଭାଗୀ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪। ୧୯୧)।

ତଥା ପଞ୍ଞାଦସକଂ ସମ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କୁସଲଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯେନ ପନ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାହି କିଲେସା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା, ତସ୍ସ କିଲେସଦୂରୀଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଥାହ –

''ଯୋଗା ୱେ ଜାଯତେ ଭୂରି, ଅଯୋଗା ଭୂରିସଙ୍ଖଯୋ''ତି। (ଧ। ପ। ୨୮୨)।

ଅପିଚ ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ପରିପୁଚ୍ଛକତା ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା ପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହି କାରଣେହି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱୋ ହୋତି। ତଥା ହି ଯୋ ପଞ୍ଞୱନ୍ତେ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନିନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗସମଥୱିପସ୍ସନାଦୀନଂ ପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ତଂୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସୁତମଯଞାଣଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଞାଣସହଗତଂ ହୋତି। ଯେନ ପନ ନଖକେସଚୀୱରସେନାସନାଦୀନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରୱତ୍ଥୂନି ପୁବ୍ବେ ଅୱିସଦାନି ଛେଦନମଲହରଣାଦିନା ୱିସଦାନି କତାନି, ତସ୍ସେୱଂ ୱିସଦୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ୱିସଦଂ ଞାଣଂ ହୋତି ପରିସୁଦ୍ଧାନି ଦୀପକପଲ୍ଲକାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଦୀପସିଖାଯ ଓଭାସୋ ୱିଯ। ଯସ୍ସ ଚ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ବଲୱଂ ହୋତି, ଇତରାନି ମନ୍ଦାନି, ତତୋ ତାନି ସକସକକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୋ ତସ୍ସ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତନଯେନ ତେନ ତେନ ଆକାରେନ ସମତ୍ତଂ ପଟିପାଦେତି, ତସ୍ସେୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସମତ୍ତଂ ପଟିପାଦେନ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣାଦୀନଂ ୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଞାଣସହଗତଂ ହୋତି। ଯୋ ପନ

ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲେ ୱା ପୟିରୁପାସତି, ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଓଗାଳ୍ହଂ ଭଗୱତୋ ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିୟଂ ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ତଦଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ୱା ୱିହରତି, ଇମେସମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କୁସଲଂ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପିଚ ବୁଦ୍ଧାଦିଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନପି ଚିତ୍ତଂ ଞାଣସହଗତଂ ହୋତି। ଯଥାହ –

''ଯସ୍ମିଂ, ମହାନାମ, ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିୟୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସ…ପେ… ନ ମୋହପରିୟୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଉଜୁଗତମେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି ତଥାଗତଂ ଆରବ୍ଭ। ଉଜୁଗତଚିତ୍ତୋ ଖୋ ପନ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାଯତି, ପୀତିମନସ୍ସ କାଯୋ ପସ୍ସମ୍ଭତି, ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସୁଖଂ ୱେଦେତି, ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତି, ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୬।୧୦; ୧୧।୧୧)।

ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଆଦଯୋପି ରାଗାଦିମଲୱିସୋଧନେନ ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁକାଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିଞ୍ଚ – ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକତା ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ପଟିସନ୍ଧିପଞ୍ଞା ହି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତତିୱସେନ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତମାନା ସନ୍ତାନପରିଭାୱନେନ ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସୱିସେସୌପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଅସଙ୍ଖାରିକତ୍ତଂ ପନ ସପ୍ପାଯୋତୁଭୋଜନଆୱାସାଦିପଚ୍ଚଯେହି ହୋତୀତି। ହୋନ୍ତି ଚେତ୍ଥ –

''ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣତା ସଦ୍ଧାବାହୁଲ୍ଲଂ ଦିଟ୍ଠିସୁଦ୍ଧି ଚ;

ଫଲଦସ୍ସାୱିତା ଚେୱ, ପୀତିବୋଜ୍ଝଙ୍ଗହେତୁଯୋ।

''ଏକାଦସ ତଥା ଧମ୍ମା, ଅଗମ୍ଭୀରସଭାୱତା;

ସୋମନସ୍ସୟୁତ୍ତା ସନ୍ତି, ଇଚ୍ଚେତେ ସୁଖହେତୁଯୋ।

''ଅଭାୱୋ ସୁଖହେତୂନଂ, ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ଚ;

ଉପେକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ଚ, ଏୱଂ ଞେଯ୍ୟା ୱିଭାୱିନା।

''କମ୍ମୂପପତ୍ତିତୋ ଚେୱ, ତଥା ଇନ୍ଦ୍ରିଯପାକତୋ;

କିଲେସୂପସମା ଧମ୍ମ-ୱିଚଯସ୍ସ ଚ ହେତୁହି।

''ସଦ୍ଧମ୍ମେହି ବୁଦ୍ଧାଦି-ଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନ ଚ;

ସପ୍ପଞ୍ଞସନ୍ଧିତୋ ଚେୱ, ଚିତ୍ତଂ ଞାଣୟୁତଂ ସିଯା।

''ଉତୁଭୋଜନଆୱାସ-ସପ୍ପାଯାଦୀହି ହେତୁହି;

ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱୋପି, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିଭାୱିନା''ତି।

ଏୱଂ ୱେଦନାଞାଣପ୍ପଯୋଗଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ କାମାୱଚରଚିତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ ''ଇଦଂ…ପେ… ନାମା''ତି।

୧୨। ଯେନ ପନଟ୍ଠେନ ଇଦଂ ''କାମାୱଚର''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଦାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉଦ୍ଦାନତୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଦାନତୋତି ଉଦ୍ଦେସତୋ, ସଙ୍ଖେପତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚାପି ଅୱସିଟ୍ଠକିଲେସାଦଯୋ ୱିଯ କିଲେସକାମୋପି ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତାଯ ୱତ୍ଥୁକାମେ ସଙ୍ଗହିତୋ ଞାଣଂ ୱିଯ ଞେଯ୍ୟେତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଏକୋୟେୱ କାମୋ ସିଯା, ତଥାପି କିଲେସକାମୋ ୱତ୍ଥୁକାମଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ କାମନୀଯଟ୍ଠେନ ଗଚ୍ଛତି, ନ କାମନୱସେନ। କାମନୱସେନ ଚ ପନ କିଲେସକାମୋୱ ହୋତି, ନ ପନ ୱତ୍ଥୁକାମୋତି ଆହ ''କ୍ଲେସୱତ୍ଥୁୱସା''ତିଆଦି। କୋ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁକାମୋ, କୋ କିଲେସକାମୋତି ଚୋଦନଂ ମନସି ନିଧାଯ ''ଛନ୍ଦୋ କାମୋ, ରାଗୋ କାମୋ, ଛନ୍ଦରାଗୋ କାମୋ, ସଙ୍କପ୍ପୋ କାମୋ, ରାଗୋ କାମୋ, ସଙ୍କପ୍ପରାଗୋ କାମୋ''ତି (ମହାନି। ୧) ଏୱଂ ନିଦ୍ଦେସପାଠଇୟଂ ଆଗତା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା କାମତଣ୍ହାୱ ଇଧ କିଲେସକାମୋ। ୱତ୍ଥୁକାମୋତି ଚ ''ମନାପିକା

ରୂପା…ପେ… ମନାପିକା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବା…ପେ… ସବ୍ବେପି କାମାୱଚରା ଧମ୍ମା…ପେ… ସବ୍ବେପି ରୂପାୱଚରା…ପେ… ସବ୍ବେପି ଅରୂପାୱଚରା…ପେ… କାମା’’ତି (ମହାନି। ୧) ତତ୍ଥେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସୱିଞ୍ଞାଣାୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପଭେଦା ତେଭୂମକଧମ୍ମାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କିଲେସୋ…ପେ… ୱଚ୍ଚନ୍ତି’’ନ୍ତି। ‘‘ଛନ୍ଦରାଗୋୱା’’ତି ଅୱଧାରଣେନ କିଲେସଭାୱେନ ନିରୁଳ୍ହେସୁ ଲୋଭଦୋସମୋହାଦୀସୁ ଦସସୁ ଦୋସମୋହାଦଯୋ ନୱ କିଲେସେ ପଟିକ୍ଖିପତି। କାମରୂପାରୂପତଣ୍ହାଯ ୱତ୍ଥୁ ପତିଟ୍ଠାନଂ, କାରଣଭୂତନ୍ତି ୱା ୱତ୍ଥୁ।

୧୩। କଥଂ ପନ କିଲେସକାମୋ ନାମ, କଥଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁକାମୋତି ଆହ ‘‘କିଲେସକାମୋ’’ତିଆଦି। କାମେତୀତି ୱତ୍ଥୁକାମଂ ପତ୍ଥେତି। କାମୀଯତୀତି କିଲେସକାମେନ ପତ୍ଥୀଯତି। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ତସ୍ମା’’ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥେ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱ-କାରତ୍ଥେ, ତେନ ଯସ୍ମା କିଲେସକାମୋ କାମେତୀତି କାମୋ, ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚ କାମୀଯତୀତି, ତସ୍ମା ଏୱ କିଲେସକାମୋ, ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚାତି ଦୁୱିଧୋପି ଏସ କାମୋ କାରକଦ୍ୱଯେ କତ୍ତରି, କମ୍ମନି ଚ ସିଜ୍ଝତି, କତ୍ତୁଭାୱଂ, କମ୍ମଭାୱଞ୍ଚ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଦୁୱିଧୋତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କାମାନଂ ୱାଚକତୋ ଦୁୱିଧୋ। ‘‘କାମୋ’’ତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ କାରକଦ୍ୱଯେ ସିଜ୍ଝତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାରକଯୁଗଳେ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, କତ୍ତରି, କମ୍ମନି ଚ ‘‘କାମୋ’’ତି ପଦସମ୍ଭୱୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୋ-କାରୋ ପନ ନିପାତମତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ୱୋ କାଲାମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୬୬) ୱିଯ। ଅଥ ୱା ୱୋକାରକଦ୍ୱଯେତି ଖନ୍ଧଦ୍ୱଯେତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲେସକାମୋ ହି ସଙ୍ଖାରସଭାୱତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ, ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚ ୱକ୍ଖମାନନଯେନ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣଭୂତୋ ରୂପସଭାୱତ୍ତା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେତି ଏୱଂ ଦୁୱିଧୋପେସ କାମୋ ଖନ୍ଧଦ୍ୱଯେ ସିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ଅନ୍ତୋଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି।

୧୪। ସମ୍ପଜ୍ଜନାନି ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ, ତାସଂ ୱସେନ ୱିସଯୱିସଯୀଭାୱେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମୋସରଣୱସେନ, ସମ୍ପାପୁଣନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ପନ ଇଦଂ ଦୀପେତି – ଯତ୍ଥ ଦୁୱିଧୋପି କାମୋ ୱିସଯୱିସଯୀଭାୱେନ ସହିତୋ ପୱତ୍ତତି, ସୋଯେୱ ଏକାଦସୱିଧୋ ପଦେସୋ କାମାୱଚରସଞ୍ଞିତୋ । ଯତ୍ଥ ପନ ରୂପାରୂପଧାତୁଯଂ କେୱଲଂ ୱତ୍ଥୁକାମୋୱ ପୱତ୍ତତି, ନ ସୋ ପଦେସୋ କାମାୱଚରୋ ନାମାତି। ନନୁ ଚ ଦୁୱିଧୋପି ସହିତୋ ରୂପାରୂପଧାତୂସୁ ପୱତ୍ତତି, ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ୱତ୍ଥୁକାମତ୍ତା, ତଦାରମ୍ମଣଭୂତାନଞ୍ଚ ରୂପାରୂପତଣ୍ହାନଂ ତଂଯୋଗେନ କିଲେସକାମଭାୱସିଦ୍ଧିତୋତି? ନଯିଦମେୱଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯଭୂତସ୍ସ ବହଲକିଲେସସ୍ସେୱ କାମରାଗସ୍ସ ଇଧ କିଲେସକାମଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ‘‘ଉଦ୍ଧାନତୋ ଦ୍ୱେ କାମା’’ତି ସବ୍ବେ କାମେ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱାପି ହି ‘‘ପଦେସୋ ଚତୁପାଯାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସଯନିଯମନେନ ‘‘ଦୁୱିଧୋପି ଅଯ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାମେକଦେସଭୂତୋ ନୀୱରଣାୱତ୍ଥାଯ କଥିତୋ କାମରାଗୋ କିଲେସକାମଭାୱେନ, ତଦ୍ୱତ୍ଥୁକାଯେୱ ଧମ୍ମା ୱତ୍ଥୁକାମଭାୱେନ ଗହିତା, ନ ରୂପାରୂପତଣ୍ହା, ତଦ୍ୱତ୍ଥୁକଧମ୍ମା ଚାତି ଞାପୀଯତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଉପରି ୱକ୍ଖମାନା ସସତ୍ଥାୱଚରୂପମା ଉପପନ୍ନା ହୋତି, ଯଥାୱୁତ୍ତାନମେୱ କାମାନଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ରୂପାରୂପଧାତୂସୁ ୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରପରିତ୍ତକୁସଲାଦିଭେଦେସୁ କାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ କିଲେସକାମୋ ନାମ ନ ହୋତି, ନ ଚ ତଦ୍ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖାଦିପରିତ୍ତଧମ୍ମଜାତଂ ୱତ୍ଥୁକାମୋ ନାମାତି ସିଦ୍ଧଂ। ତେନେୱାହ ‘‘କାମୋ ୱା କାମସଞ୍ଞା ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। କାମାୱଚରସତ୍ତସନ୍ତାନଗତତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭାୱେ ସତି ପନ ତଂଯୋଗେନ ରୂପାରୂପଧାତୂସୁପି ପୱତ୍ତମାନୋ ପରିତ୍ତଧମ୍ମୋ ୱତ୍ଥୁକାମୋଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତନଯେନ ନିରୱସେସୋ କିଲେସକାମୋ କାମତଣ୍ହାଭୱତଣ୍ହାୱିଭୱତଣ୍ହାନିରୋଧତଣ୍ହାପଭେଦୋ ଇଧ ପୱତ୍ତତି। ୱତ୍ଥୁକାମେସୁପି ଅପ୍ପକଂ ରୂପାରୂପୱିପାକମତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବୋଯେୱ ଇଧ ପୱତ୍ତତୀତି ଅନୱସେସପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘କାମୋଯଂ ଦୁୱିଧୋପି ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତେସୁ ପନ ବହଲକିଲେସକାମଭୂତୋ ବହଲକାମରାଗୋ ଚ ତଦ୍ୱତ୍ଥୁକା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଚ ଇଧ ଗହିତାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ, ସମିଜ୍ଝନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱଚରତୀତି ପୱତ୍ତତି। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁମ୍ହି, ଯସ୍ମା ଦୁୱିଧୋପି ଅଯଂ କାମୋ ଅୱଚରତି, ତସ୍ମା କାମୋ ଏତ୍ଥ ଅୱଚରତୀତି କାମାୱଚରସଞ୍ଞିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୫। ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖହେତୁଭୂତା ପୁଞ୍ଞସମ୍ମତା ଅଯା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅପେତାତି ଅପାଯା। ନିରଯାଦିୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା ଚତୁପାଯା। ଛନ୍ନନ୍ତି ଚାତୁମହାରାଜିକତାୱତିଂସଯାମାତୁସିତାନିମ୍ମାନରତିପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଦେୱଲୋକାନଂ। ମେରୁପାଦୱାସିନୋ ପନ ଅସୁରା ତାୱତିଂସେସ୍ୱେୱ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ନ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତନ୍ନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମନସୋ ଉସ୍ସନ୍ନତାଯ ମନୁସ୍ସା, ସତିସୂରଭାୱବ୍ରହ୍ମଚରିଯଯୋଗ୍ଯତାଦିଗୁଣୱସେନ ଉପଚିତମାନସତାଯ ଉକ୍କଟ୍ଠଗୁଣଚିତ୍ତତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ, ତେ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥାହ –

‘‘ତୀହି , ଭିକ୍ଖୱେ, ଠାନେହି ଜମ୍ବୁଦୀପକା ମନୁସ୍ସା ଉତ୍ତରକୁରୁକେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ଦେୱେ ଚ ତାୱତିଂସେ। କତମେହି ତୀହି? ସୂରା ସତିମନ୍ତୋ ଇଧ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୯।୨୧)।

ତେହି ପନ ସମାନରୂପାଦିତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ପରିତ୍ତଦୀପୱାସୀହି ଇତରମହାଦୀପୱାସିନୋପି ‘‘ମନୁସ୍ସା’’ଇଚ୍ଚେୱ ପଞ୍ଞାଯିଂସୁ। ଲୋକିଯା ପନ ମନୁନୋ

ଅପଚ୍ଚଭାୱେନେୱ ‘‘ମନୁସ୍ସା’’ତି ୱଦନ୍ତି । ଏକାଦସୱିଧୋତି ଚତୁରାପାୟେସୁ ତିରଚ୍ଛାନପେତ୍ତିୱିସୟାନଂ ୱିସୁଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ଓକାସସ୍ସ ଅଭାୱେପି ଯତ୍ଥ ତେ ଅରଞ୍ଞସମୁଦ୍ଦପବ୍ବତପାଦାଦିକେ ନିବଦ୍ଧୱାସଂ ୱସନ୍ତି, ତାଦିସସ୍ସ ଠାନସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଏକାଦସୱିଧୋ।

୧୬। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ କାମସ୍ସେୱ ଅୱଚରଣୱସେନ କଥଂ ନାମଲାଭୋତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସାଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ଦୁୱିଧସ୍ସ କାମସ୍ସ। ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତାତି ଏକାଦସୱିଧେ ପଦେସେ ପାକଟତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଅସ୍ସାତି କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଅନେନ ଦୁୱିଧେନ କାମେନ ଏକାଦସୱିଧସ୍ସ ପଦେସସ୍ସ ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତା, ପଞ୍ଞାପିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନୱସେନ ଅସ୍ସ ଏକାଦସୱିଧସ୍ସ ପଦେସସ୍ସ ତେନ ଦୁୱିଧେନ ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସହ ସତ୍ଥେହୀତି ସସତ୍ଥା, ଯତ୍ଥ ତେ ଅୱଚରନ୍ତି, ସୋ ସସତ୍ଥାୱଚରୋ, ପଦେସୋ। ସୋ ୱିଯ। ଯଥା ହି ଯସ୍ମିଂ ପଦେସେ ସସତ୍ଥା ପୁରିସା ଅୱଚରନ୍ତି, ସୋ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦାଦୀସୁ ଅୱଚରନ୍ତେସୁ ତେସଂ ତତ୍ଥ ପାକଟତ୍ତା, ତେହି ୱା ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତା ‘‘ସସତ୍ଥାୱଚରୋ’’ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ରୂପାୱଚରାଦୀସୁ ଅୱଚରନ୍ତେସୁ ଅଭିଲକ୍ଖଣୱସେନ ଅଯଂ ପଦେସୋ ‘‘କାମାୱଚରୋ’’ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟିତୋତି। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପାୱଚରେସୁ।

୧୭-୮। ନନୁ ଚ ଚିତ୍ତଂ କାମାୱଚରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ପନ ପଦେସସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା କଥଂ ତତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତଂ କାମାୱଚରଂ ନାମାତି ଆହ ‘‘ସ୍ୱାଯ’’ନ୍ତିଆଦି। ସୋ ଅଯଂ କାମାୱଚରୋ ‘‘କାମୋ’’ତି ସଙ୍ଖ୍ୟିତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରୂପଭୱୋ ରୂପନ୍ତି ଯଥା ରୂପଭୱୋ ରୂପଂ। ଅୱୁତ୍ତୋପି ହି ଯଥାସଦ୍ଦୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଟ୍ଠାନତୋ ଲବ୍ଭତି। ଯଥା ‘‘ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ରୂପଭୱୂପପତ୍ତିଯା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ରୂପଭୱୋ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟିତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। କଥଂ ପନେସ ଏୱଂ ସଙ୍ଖ୍ୟିତୋତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତରସ୍ସ’’ତିଆଦି। ଅଥ ୱା ଯଥା ଉତ୍ତରସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ଉଦୀରିତୋ ଏସ ରୂପଭୱୋ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟିତୋ, ଏୱଂ ସ୍ୱାଯଂ କାମାୱଚରୋ କାମୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ମିଂ କାମେତି ତସ୍ମିଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୱସେନ କାମସଙ୍ଖ୍ୟିତେ ପଦେସୋ। ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ। ଅଧିକାରୱସେନ ପନ ତସ୍ସ ଗହଣେପି ସବ୍ବେସମେୱ ପରିତ୍ତଚିତ୍ତାନମଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି ସବ୍ବେସମ୍ପି କାମେ ଅୱଚରଣତୋ। ସଦାତି ସବ୍ବକାଲଂ, ବାହୁଲ୍ଲେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇମିନା ପନ ଇଦଂ ଦୀପେତି – ଯଥା ସଙ୍ଗାମେ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅୱଚରନ୍ତୋ ‘‘ସଙ୍ଗାମାୱଚରୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ହତ୍ଥୀ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତୋପି ବାହୁଲ୍ଲପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ‘‘ସଙ୍ଗାମାୱଚରୋ’’ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯତି, ଏୱମିଦଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତମ୍ପି କାମଲୋକେ ବାହୁଲ୍ଲୱୁତ୍ତିତୋ ‘‘କାମାୱଚର’’ମିଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନ ପନ ନନୁ ଚେତଂ ରୂପାରୂପଭୱେସୁପି ଅୱଚରଣତୋ ରୂପାୱଚରାଦିନାମମ୍ପି ଲଭେଯ୍ୟାତି ଇଦଂ ଚୋଦନଂ ପରିହରତି। ହୋତି ଚେତ୍ଥ –

‘‘କାମେୱଚରତୀତ୍ୟେତଂ, କାମାୱଚରସଙ୍ଖ୍ୟିତଂ;

ସେସେ ଅୱଚରନ୍ତମ୍ପି, ସଙ୍ଗାମାୱଚରୋ ଯଥା’’ତି।

ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁମ୍ହି। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତରସମୁଚ୍ଚଯୋ। ତେନ ଯସ୍ମା ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ କାମାୱଚରୋ ‘‘କାମୋ’’ତି ସଙ୍ଖ୍ୟିତୋ, ଯସ୍ମା ଚ ତସ୍ମିଂ କାମେ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ସଦା ଅୱଚରତି, ତସ୍ମା ‘‘କାମାୱଚର’’ମିଚ୍ଚେୱ କଥିତଂ, ନ ପନ କାମାୱଚରାୱଚରଂ, ନାପି ରୂପାରୂପାୱଚରନ୍ତି ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କାମଘାତିନାତି ଦେସନାଞାଣେନ ୱିନେଯ୍ୟସନ୍ତାନଗତସ୍ସ କିଲେସକାମସ୍ସ ହନନସୀଲେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ।

୧୯ ।ପଟିସନ୍ଧିଂ…ପେ… ଅୱଚାରଯତୀତି ୱାତି ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି କାମେ ଭୱେଯେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅୱଚାରଯତି, ତସ୍ମା ଇଦଂ କାମେ ଅୱଚାରଯତୀତି ‘‘କାମାୱଚର’’ନ୍ତି କଥିତଂ ଚା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୱସେନ ପଦସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିନାପି ଉତ୍ତରପଦଲୋପଂ କାମାୱଚର-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ତତ୍ର ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ କାମଭୱେ। ପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଅନ୍ତୋଗଧଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ –

‘‘କତମେ ଧମ୍ମା କାମାୱଚରା? ହେଟ୍ଠତୋ ଅୱୀଚିନିରଯଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଉପରିତୋ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀ ଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଏତ୍ଥାୱଚରା ଏତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନା ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନା ରୂପଂ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଇମେ ଧମ୍ମା କାମାୱଚରା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୨୮୭) –

ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଯଥା ମନୁସ୍ସିତ୍ଥିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋପି ତିରଚ୍ଛାନଗତିକୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯମେୱ ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ‘‘ତିରଚ୍ଛାନୋ’’ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମିଦଂ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି କାମଭୱପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ‘‘କାମାୱଚର’’ମିଚ୍ଚେୱ କଥିତନ୍ତି। ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତା ଚସ୍ସ ଅୱୀଚିପରନିମ୍ମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋକାସନିନ୍ନାଯ କାମତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭାୱତୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେପି

‘‘‘ଏତ୍ଥାଓଚରା’ତି ଓଚନଂ ଅୱୀଚିପରନିମ୍ମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋକାସାଯ କାମତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ପଦସମ୍ବନ୍ଧୋ ପନେତ୍ଥ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – କାମତଣ୍ହା କାମୋ, ସୋ ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଅୱଚରତୀତି କାମାୱଚରନ୍ତି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ କତମା କାମତଣ୍ହା, ଯା କାମାୱଚରଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ତଣ୍ହା। କତମେ କାମାୱଚରଧମ୍ମା, ଯେ କାମତଣ୍ହାୱିସଯାତି ଏୱଂ ଇତରୀତରନିସ୍ସଯତାଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ? ନାପଜ୍ଜତି, ଅୱୀଚିଆଦିଏକାଦସୋକାସନିନ୍ନତାଯ ଯଂକିଞ୍ଚି ତଣ୍ହଂ କାମତଣ୍ହାଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ତଂସଭାୱାଯ ତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭାୱେନ କାମାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ଉପଲକ୍ଖେତବ୍ବଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା କିଲେସୱତ୍ଥୁୱସେନ ଦୁୱିଧୋପି କାମୋ ଯଥାରହଂ ସହଜାତୱସେନ ଏତ୍ଥ ଅୱଚରତୀତି କାମାୱଚରଂ, ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ୱା ଦୁୱିଧେପି କାମେ ଏତଂ ଅୱଚରତୀତି କାମାୱଚରଂ। ଅଥ ୱା ମଞ୍ଚନିସ୍ସିତକେସୁ ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତେସୁ ନିସ୍ସଯନିସ୍ସିତାନଂ ଅଭେଦସ୍ସ ବୁଦ୍ଧିଯା ଗହିତତ୍ତା ନିସ୍ସିତକେସୁ ନିସ୍ସଯୂପଚାରୱସେନ ‘‘ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମେତମ୍ପି କାମାୱଚରଭୱେ ପୱତ୍ତନୱସେନ ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ନିସ୍ସଯୱୋହାରେନ ‘‘କାମାୱଚର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ହୋତି ଚେତ୍ଥ –

‘‘କାମୋୱଚରତୀତ୍ଥେତ୍ଥ, କାମେୱଚରତୀତି ୱା;

ଠାନୂପଚାରତୋ ୱାପି, ତଂ କାମାୱଚରଂ ଭୱେ’’ତି।

୨୦। ପୁଜ୍ଜଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ, ଅତ୍ତସନ୍ତାନଂ ପୁନନତୋ ଚ ପୁଞ୍ଞାନି, କତ୍ତବ୍ବତାଯ କିରିଯା, ତେସଂ ତେସଂ ଆନିସଂସାନଂ ୱତ୍ଥୁତାଯ ୱତ୍ଥୂନି ଚାତି ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି। ଗଣନତୋ ଦସପରିମାଣତ୍ତା ଦସ ଚ ତାନି ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି ଚାତି ଦସ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି, ତେସଂ ୱସେନାତି ଦସପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ, ଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ତଂମଯଂ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱ-କାରେନ ପନ ରୂପାରୂପଲୋକୁତ୍ତରଂ ୱିଯ ନ କେୱଲଂ ଭାୱନାୱସେନେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତି, ନ ପନ ପରେହି ପରିକପ୍ପିତପରପସଂସାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ ଅୱଧାରଣଂ। ଯତୋ ୱକ୍ଖତି ‘‘ସଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିପୁଞ୍ଞଞ୍ଚା’’ତିଆଦି।

୨୧। କାନି ପନ ତାନି ଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି, ଯେସଂ ୱସେନ ଇଦଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇମଂ ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯ ତାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦାନଂ ସୀଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ତତ୍ଥ ଦିଯ୍ୟତି ଏତେନାତି ଦାନଂ, ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନା। ଇଧ ପନ ଚିତ୍ତାଧିକାରୱସେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ତଥା ‘‘ସୀଲା’’ଦୀସୁପି। ସୀଲତୀତି ସୀଲଂ, କାଯୱଚୀକମ୍ମାନି ସମାଦହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁସିଲ୍ଯୱସେନ ହି କାଯକମ୍ମାଦୀନି ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣାନି ସମ୍ପତି, ଆଯତିଞ୍ଚ ହିତସୁଖାୱହାନି ସମ୍ମା ଠପିତାନି ସମାହିତାନି ହୋନ୍ତି, ସୀଲଯତି ଉପଧାରେତୀତି ୱା ସୀଲଂ। ଉପଧାରଣଂ ପନେତ୍ଥ କୁସଲାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱୋ। ଭାୱେତି କୁସଲଧମ୍ମେ ଆସେୱତି ୱଡ୍ଢେତି ଏତାଯାତି ଭାୱନା। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନିପ୍ଫନ୍ନା ପତ୍ତି ଦିଯ୍ୟତି ଏତେନାତି ପତ୍ତିଦାନଂ। ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣେ ବ୍ୟାୱଟସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ। ଦେସେତି ଏତାଯାତି ଦେସନା। ପତ୍ତିଂ ଅନୁମୋଦତି ଏତେନାତି ପତ୍ତାନୁମୋଦୋ। ପୁବ୍ବପଦଲୋପେନ ପନ ‘‘ଅନୁମୋଦୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଯା ଉଜୁଭାୱୋ ଦିଟ୍ଠିଜୁଗ୍ଗଂ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଉଜୁକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ୱା ହିତଞ୍ଚାସଯୱସେନ ସମ୍ମା ସୁଣନ୍ତି ଏତାଯାତି ସଂସୁତି। ପୂଜାୱସେନ ଅପଚାଯତି ସାମୀଚିଂ କରୋତି ଏତେନାତି ଅପଚାଯୋ। ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ପଭେଦୋ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁପ୍ପଭେଦୋ। ମଜ୍ଝପଦଲୋପୱସେନ ପନ ‘‘ପୁଞ୍ଞୱତ୍ଥୁପ୍ପଭେଦୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ଆଜଞ୍ଞଯୁତ୍ତୋ ରଥୋ ‘‘ଆଜଞ୍ଞରଥୋ’’ତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପଦୱିଚାରୋ।

ଅଯଂ ପନ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ – ତତ୍ଥ ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୂଜାନୁଗ୍ଗହକାମତାଯ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଚେତନା ଦାନମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ନାମ। ଖୀଣାସୱାନମ୍ପି ତଥା ପୱତ୍ତା ଦାନମେୱ, ସା ପନ ପୁଞ୍ଞକିରିଯା ନାମ ନ ହୋତୀତି ନ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ପୁଜ୍ଜଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ, ହି ଅତ୍ତସନ୍ତାନଂ ପୁନନତୋ ଚ ପୁଞ୍ଞଂ, ନ ଚ ଖୀଣାସୱସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା ଫଲନିବ୍ବତ୍ତିକା ହୋତି, ନ ଚ ତଂ ପୁନାତି ୱିସୁଦ୍ଧସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତତ୍ତାତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି।

ଯା ପନ ନିଚ୍ଚସୀଲୌପୋସଥସୀଲାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ଅଟ୍ଠସୀଲଂ ଦସସୀଲଂ ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ, ଅସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସପି କୁଲଚାରିତ୍ତୱସେନ ସମ୍ପତ୍ତକାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ୱିରମନ୍ତସ୍ସ, ଉପସମ୍ପଦମାଳଅକେ ସଂୱରଂ ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ପରିପୂରେନ୍ତସ୍ସ, ଆପାଥଗତୱିସଯେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଥକେନ୍ତସ୍ସ , ଚୀୱରାଦିକେ ଚ ପଚ୍ଚଯେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, କୁହନାଦିୱତ୍ଥୁତୋ ଆଜୀୱଂ ପରିସୋଧେନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଚେତନା, ଅଯଂ ସୀଲମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁନାମ। ଏତ୍ଥାହ – ‘‘ଦାନଂ ନାମେତଂ ମଯ୍ହଂ କୁଲୱଂସୋ କୁଲଚାରିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଚାରିତ୍ତସୀଲେ ଠତ୍ୱା ଦେନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଦାନମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ କିଂ, ଉଦାହୁ ସୀଲମଯନ୍ତି? ସୀଲମଯମେୱ ଚାରିତ୍ତସୀଲଭାୱତୋ। ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗୱସେନ ପୱତ୍ତାପି ହେସା ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଚେତନାଯ ଚ ତଥା ପୱତ୍ତତ୍ତା ସୀଲମଯମେୱ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ, ନ ଦାନମଯଂ। ପୂଜାନୁଗ୍ଗହକାମତାଯ ହି ଦିନ୍ନଂ ଦାନମଯନ୍ତି।

‘‘ଚକ୍ଖୁ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ଚକ୍ଖାଦିକେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନପରିଯୋସାନା ୱିପସ୍ସନାଚେତନା, କସିଣାଦୀସୁ ଆରମ୍ଭଣେସୁ ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଗୋତ୍ରଭୁପରିଯୋସାନା ପରିକମ୍ମଚେତନା ଚାତି ଅୟଂ ଭାୱନାମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ନାମ। ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାପି ଭାୱନାୟେୱ, ସା ପନ ନ କାମାୱଚରାତି ଇଧ ନ ଗହିତା। ନିରୱଜ୍ଜୱିଜ୍ଜାୟତନକମ୍ମାୟତନସିପ୍ପାୟତନାନଂ ସିକ୍ଖନଚେତନାପି ଭାୱନାମୟେୟେୱ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଆଚରିୟା। ୟା ଚେତ୍ଥ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଖୟତୋ ୱୟତୋ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଦଦତୋ ପୱତ୍ତା, ସାପି ପୁବ୍ବେ ୱିୟ ଉଭୟଭାଗେ ଚେତନାନଂ ତଥା ପୱତ୍ତତ୍ତା ଭାୱନାମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦାନାଦିକଂ ୟଂ କିଞ୍ଚି ସୁଚରିତକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅସୁକସ୍ସ ଚ ନାମ ପତ୍ତି ହୋତୁ, ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ୱା ହୋତୂ’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତନା କତସ୍ସ ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱଂ ପଚ୍ଚାସୀସନୱସେନ ପୱତ୍ତା ପତ୍ତିଦାନମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ନାମ। କିଂ ପନେୱଂ ପତ୍ତିଂ ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖୟୋ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି, ୟଥା ପନ ଏକଂ ଦୀପଂ ଜାଲେତ୍ୱା ତତୋ ଦୀପସହସ୍ସଂ ଜାଲେନ୍ତସ୍ସ ପଠମଦୀପୋ ଖୀଣୋତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ପୁରିମାଲୋକେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଛିମାଲୋକସ୍ସ ଏକୀଭାୱେ ଅତିମହାୱ ହୋତି, ଏୱମେୱ ପତ୍ତିଂ ଦଦତୋ ପରିହାନି ନାମ ନ ହୋତି, ୱୁଡ୍ଢିୟେୱ ପନ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କଥଂ ପନେସା ଦିନ୍ନା ନାମ ହୋତୀତି? ‘‘ଇଦଂ ମେ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ, ଅସୁକସ୍ସ ୱା ପରିଣମତୂ’’ତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ, ପଚ୍ଛାପି ୱା ୱଚୀଭେଦଂ କରୋନ୍ତେନ ମନସା ଏୱ ୱା ଚିନ୍ତେନ୍ତେନ ଦିନ୍ନା ନାମ ହୋତି। କେଚି ପନ ‘‘ୟଂ ମୟା କତଂ ସୁଚରିତଂ, ତସ୍ସ ଫଲଂ ‘ଦମ୍ମୀ’ତି ୱୁତ୍ତେପି ପତ୍ତି ଦିନ୍ନାୱ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। କୁସଲକମ୍ମାଧିକାରତ୍ତା ପନ ପରେହି ଚ କମ୍ମସ୍ସେୱ ଅନୁମୋଦିତବ୍ବତ୍ତା କମ୍ମମେୱ ଦାତବ୍ବଂ, ଅନୁମୋଦେନ୍ତେନପି କମ୍ମମେୱ ଅନୁମୋଦିତବ୍ବନ୍ତି ଇଦମେତ୍ଥ ଆଚରିୟାନଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ।

ଚୀୱରାଦୀସୁ ପଚ୍ଚାସାରହିତସ୍ସ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠେନ ଅଜ୍ଝାସୟେନ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତକରଣୱସେନ, ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ନାମ।

ଆମିସକିଞ୍ଚକ୍ଖାଦିନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଗୁଣଂ ଧମ୍ମଂ ୱିମୁତ୍ତାୟତନସୀସେ ଠତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତସ୍ସ, ତଥେୱ ନିରୱଜ୍ଜୱିଜ୍ଜାୟତନାଦିକଂ ଉପଦିସନ୍ତସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତା ଦେସନାମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ନାମ। ପରେହି କତଂ ୟଂ କିଞ୍ଚି ସୁଚରିତକମ୍ମଂ ଦିନ୍ନମଦିନ୍ନମ୍ପି ୱା ଇସ୍ସାମଚ୍ଛେରମଲଂ ପହାୟ ‘‘ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂ’’ତି ଅନୁମୋଦନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଅନୁମୋଦନପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ନାମ, ‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନା କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣୱସେନ ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ନାମ। ୟଦି ଏୱଂ ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମପୁଞ୍ଞକିରିୟତା ନ ଲବ୍ଭତୀତି? ନୋ ନ ଲବ୍ଭତି ପୁରିମପଚ୍ଛିମଚେତନାନମ୍ପି ତଂତଂପୁଞ୍ଞକିରିୟାସ୍ୱେୱ ସଙ୍ଗହିତତୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି –

‘‘ପୁରିମା ମୁଞ୍ଚନା ଚେୱ, ପରା ତିସ୍ସୋପି ଚେତନା;

ହୋତି ଦାନମୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ଏୱଂ ସେସେସୁ ଦୀପୟେ’’ତି।

ତସ୍ମା କିଞ୍ଚାପି ଉଜୁକରଣୱେଲାୟଂ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ପୁରିମପଚ୍ଛାଭାଗେ ପନ ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତମ୍ପି ହୋତୀତି ତସ୍ସାପି ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମପୁଞ୍ଞକିରିୟଭାୱୋ ଉପପଜ୍ଜତି।

ଅପରେ ପନାହୁ – ୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଞାଣୱସେନ ଦସ୍ସନଂ ଦିଟ୍ଠି, ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞା ଚ। ଦିଟ୍ଠିୟା ଉଜୁଭାୱୋ ଦିଟ୍ଠିଜୁତ୍ତଂ। କିଂ ତଂ? କୁସଲଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣାଦି ଚ ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣେନ ଞାଣୁପ୍ପାଦେପି ଅତ୍ତନୋ ସୁଚରିତାନୁସ୍ସରଣପରଗୁଣପସଂସାସରଣଗମନାନଂ ସଙ୍ଗହୋ, କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣେନ କମ୍ମପଥସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟାତି। ଦାନାଦିସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ପନ ଞାଣଂ ଦାନାଦୀସ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଏୱମିମଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣୱିସେସଂ ଅଧିଗମିସ୍ସାମି, ବହୁସ୍ସୁତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ପରେ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଂ ୱା ୱିମୁତ୍ତାୟତନସୀସେନ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତା ସୱନମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ନାମ। ନିରୱଜ୍ଜୱିଜ୍ଜାୟତନାଦିସୱନଚେତନାପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗୟ୍ହତି। ପୂଜାରହେ, ଗରୁଟ୍ଠାନିୟେ, ମହଲ୍ଲକେ ଚ ଦିସ୍ୱା ଆସନା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତଚୀୱରପଟିଗ୍ଗହଣମଗ୍ଗଦାନଅଭିୱାଦନଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମକରଣଆସନପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦିଅଭିହାରଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତା ବହୁମାନଚେତନା ଅପଚିତିସହଗତପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ନାମ। ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚାପଚାୟନାନଞ୍ହି ଅୟଂ ୱିସେସୋ – ୱୟସା, ଗୁଣେନ ଚ ଜେଟ୍ଠାନଂ, ଗିଲାନାନଞ୍ଚ ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣଂ ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ, ସାମୀଚିକିରିୟା ଅପଚାୟନନ୍ତି।

୨୨-୩। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଆଗତନୟେନ ଦସପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୂନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୁତ୍ତେ ଆଗତନୟେନ ଦାନଂ ସୀଲଂ ଭାୱନାତି ତୀଣିୟେୱ

ଦସ୍ସେତୁଂ ତେସୁ ଇତରେସମ୍ପି ସଙ୍ଗହଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ''ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସଙ୍ଗହ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପତ୍ତିଦାନାନୁମୋଦନା ଦାନେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ତଂସଭାୱତ୍ତା। ଦାନମ୍ପି ହି ଇସ୍ସାମଚ୍ଛେରାନଂ ପଟିପକ୍ଖଂ, ଏତେପି, ତସ୍ମା ସମାନପଟିପକ୍ଖତାଯ ଦାନେନ ସହ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଏତେ ଦାନମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁମ୍ହି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚାପଚାଯନା ସୀଲମଯେ ପୁଞ୍ଞେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚାରିତ୍ତସୀଲସଭାୱତ୍ତା। ଦେସନାସୱନଦିଟ୍ଠିଉଜୁକା ପନ କୁସଲଧମ୍ମାସେୱନତୋ ଭାୱନତୋ ଭାୱନାମଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କେଚି ପନ ''ଦେସେନ୍ତୋ, ସୁଣନ୍ତୋ ଚ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝ ଦେସେତି, ସୁଣାତି ଚ, ତାନି ଚ ଦେସନାସୱନାନି ପଟିୱେଧମେୱ ଆହରନ୍ତୀତି ଦେସନାସୱନଂ ଭାୱନାମଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଧମ୍ମଦାନଭାୱତୋ ''ଦେସନା ଦାନମଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତିପି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଥା ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ସବ୍ବତ୍ଥାପି ସବ୍ବେସଂ ନିଯମନଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି। ଦାନାଦୀସୁ ହି ଯଂ କିଞ୍ଚି ''ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯାୱ ୱିସୋଧିତଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ପନ ସବ୍ବେସଂ ନିଯମନଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୫) ୱୁତ୍ତଂ। ମହାସଂଘିଯା ପନ ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ୱିସୁଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଭାୱେନ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତଥା ହି ତେ ଦାନଂ ସୀଲଂ ଭାୱନା ସଂସ୍ତୁତି ଦେସନାନୁସ୍ସତିମୋଦନଂ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚପୂଜାସରଣପ୍ପତ୍ତିପସଂସା ଚାତି ଅତ୍ତନା କତପୁଞ୍ଞାନୁସ୍ସରଣଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସରଣଗମନଂ ପରଗୁଣପସଂସାତି ଇମାନି ତୀଣି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି। ପୁନ ତୀଣେୱାତି ପଠମଂ ଦସାପି ସମାନା ପୁନ ସଙ୍ଖେପତୋ ତୀଣେୱ ସମ୍ପୋନ୍ତି।

୨୪। ଇଦାନି ପରେହି ନିଦ୍ଦିସିଯମାନାନଂ ପୁଞ୍ଞାନୁସ୍ସରଣାଦୀନଂ ଅତ୍ତନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସ୍ୱେୱ ସମୋଧାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସକାନୁସ୍ସତିପୁଞ୍ଞଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସକସ୍ସେୱ ଅତ୍ତନା କତସୁଚରିତସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ସକାନୁସ୍ସତିପୁଞ୍ଞଂ ନାମ। ପସଂସାତି ପରେହି କତାଯ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ୱିପ୍ପସନ୍ନଚିତ୍ତେନ ପସଂସନଂ, ସନ୍ଥୁସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସରଣତ୍ତଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସରନ୍ତି ହିଂସନ୍ତୀତି ସରଣାନି, ବୁଦ୍ଧାଦୀନି ତୀଣି ରତନାନି। ତାନି ହି ସରଣଗତାନଂ ତେନେୱ ସରଣଗମନେନ ଭଯଂ ସନ୍ତାସଂ ଦୁଗ୍ଗତିପରିକ୍କିଲେସଂ ହିଂସନ୍ତି ୱିନାସେନ୍ତି। ତଯୋ ଅୱଯୱା ଅସ୍ସାତି ତଯଂ, ତୀହି ଅୱଯୱେହି ଯୁତ୍ତସମୁଦାଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ସରଣାନଂ ତଯଂ ସରଣତ୍ତଯଂ, ତୀଣି ସରଣାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ହି ଅୱଯୱୱିନିମୁତ୍ତୋ ସମୁଦାଯୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥୀତି। ଇଧ ପନ ସରଣତ୍ତଯଗ୍ଗହଣେନ ଉପଚାରତୋ, ଉତ୍ତରପଦଲୋପତୋ ୱା ସରଣଗମନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ନ ହି ସରଣତ୍ତଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ନାମ ହୋତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନେତଂ ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଂଘୋ''ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦପଟିଲାଭୱସେନ ପୱତ୍ତା ଚେତନା ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହଂ ଯନ୍ତି ତଂୱସେନେୱ ତେସଂ ଇଜ୍ଝତୋ। ନ ହି ୱିପରୀତଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ ଇମାନି ତୀଣି ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ଏକନ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ୱିସୁଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଭାୱେନ ଗହେତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ନତ୍ଥି ସଂସଯୋ''ତି। ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମସ୍ସ ଭାୱନାମଯସଙ୍ଗହେପି ସଙ୍ଖେପନଯେନ ଭାୱନାମଯେ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, ୱିତ୍ଥାରନଯେନ ପନ ''କଥ ନୁ ଖୋ''ତି ସଂସଯୋ ସିଯାତି ଇମେସଂ ଭାୱନାମଯସଙ୍ଗହୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମସ୍ସ ୱା ସବ୍ବେସଂ ମହପ୍ଫଲଭାୱନିଯାମକତ୍ତେନ ମୂଲଭୂତତ୍ତା ତସ୍ସ ପଧାନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିସୁଂ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେ ପନ ''ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ଗଣ୍ହନ୍ତୋ 'ମୁଞ୍ଚତୀ'ତି ୱଚନତୋ ସରଣଗମନସ୍ସ ସୀଲସମାଦାନେ ୱିଯ ଗହଣଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ସୀଲମଯେ ସଙ୍ଗଯ୍ହତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ''ସରଣଗମନଂ ପଣିପାତଭାୱତୋ ଅପଚିତିସହଗତେ ସଙ୍ଗଯ୍ହତୀ''ତି କେଚି।

୨୫। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାଗୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାପି ଚେତନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁରିମା ମୁଞ୍ଚନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୁରିମାତି ଦାନତ୍ଥାଯ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ, ଉପ୍ପନ୍ନଂ ''ପରିଚ୍ଚଜିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ, ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ପରିଯେସନ୍ତସ୍ସ ଚ ଯାୱ ୱତ୍ଥୁନୋ ପଟିଗ୍ଗାହକସ୍ସ ହତ୍ଥେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ପରିଣାମନଂ ୱା, ତାୱ ପୱତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗଚେତନା। ପଟିଗ୍ଗାହକସ୍ସ ପନ ହତ୍ଥେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଚେତନା, ପରିଣାମନଚେତନା ୱା ମୁଞ୍ଚନଚେତନା ନାମ। ସାଯେୱ ନିଗ୍ଗହୀତଲୋପେନ ''ମୁଚନା''ତି ୱୁତ୍ତା। ''ମୁଞ୍ଚନା''ଇତିଯେୱ ୱା ପାଠୋ। ପରାତି ଅତ୍ତନା ୱିସ୍ସଟ୍ଠୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଆଲଯଂ ଅକତ୍ୱା ''ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗଂ ଦାନଂ ମେ ଦିନ୍ନ''ନ୍ତି ସୋମନସ୍ସଚିତ୍ତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅପରଭାଗଚେତନା। ତିସ୍ସୋପି ଚେତନାତି ଇତି ଅଯଞ୍ଚ ପୁରିମା ଚେତନା, ଅଯଞ୍ଚ ମୁଞ୍ଚନଚେତନା, ଅଯଞ୍ଚ ଅପରଚେତନାତି ତିସ୍ସୋପି ଚେତନା ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତି, ଦାନମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ପୁଞ୍ଞ''ନ୍ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ''ହୋତୀ''ତି ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସେସେସୁପି ଅତିଦିସନ୍ତୋ ଆହ ''ଏୱଂ ସେସେସୁ ଦୀପଯେ''ତି। ସେସେସୂତି ସୀଲାଦୀସୁ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂସୁ ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ''ସୀଲଂ 'ରକ୍ଖିସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ, 'ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ'ତି ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତା ପୁରିମଚେତନା, ସୀଲଂ ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ, ପବ୍ବଜନ୍ତସ୍ସ, ସୀଲଂ ପରିପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ମଜ୍ଝିମଚେତନା, 'ପୂରିତଂ ମେ'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅପରଚେତନାତି ଏୱଂ ତିସ୍ସୋପି ଚେତନା ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ସୀଲମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ନାମା''ତିଆଦିନା ଦୀପଯେ, ପକାସେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ଅତ୍ତନା କତପୁଞ୍ଞାନୁସ୍ସରଣଚେତନା ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମସଙ୍ଗହିତା, ଅଯଞ୍ଚ ଅପରଚେତନା ସାଯେୱାତି କଥମସ୍ସା ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ, ୱିସଯଭେଦେନ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ। ପୁଞ୍ଞାନୁସ୍ସରଣଞ୍ହି ଅତ୍ତନା କତପୁଞ୍ଞୱିସଯମେୱ। ଅଯଂ ପନ ତବ୍ବତ୍ଥୁୱିସଯାତି ପାକଟୋଯେୱ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିସେସୋତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି, ତତ୍ଥ ଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି ସରୂପତୋ, ସଙ୍ଖତୋ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତଥାପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଚସ୍ସ ପାଟେକ୍କଂ ପୱତ୍ତାକାରୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଦାନୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅଯନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନନିଦସ୍ସନଂ। ଦାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ, ଅନ୍ନାଦିଦସୱିଧଂ ୱତ୍ଥୁ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘ଅନ୍ନଂ ପାନଂ ୱତ୍ଥଂ ଯାନଂ, ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନଂ;

ସେଯ୍ୟାୱସଥପଦୀପେଯ୍ୟଂ, ଦାନୱତ୍ଥୂ ଦସାୱିମେ’’ତି।

ପଟିଗ୍ଗାହକୋ ଆଦି ଯେସଂ ଦେସକାଲମିତ୍ତାଦୀନଂ ତେ ପଟିଗ୍ଗାହକାଦଯୋ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ, ପଟିଗ୍ଗାହକାଦୀନଞ୍ଚ ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନତା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାଦିସମ୍ପତ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ପଣୀତମନାପଭାୱୋ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତି। ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱୋ ପଟିଗ୍ଗାହକସମ୍ପତ୍ତି। ଦୁଲ୍ଲଭଅନ୍ନପାନାଦିକୋ ଦେସୋ ଦେସସମ୍ପତ୍ତି। ତାଦିସୋୱ କାଲୋ କାଲସମ୍ପତ୍ତି। ଦୁଲ୍ଲଭଅନ୍ନପାନାଦିକେ ହି ଦେସେ, କାଲେ ୱା ଦିନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ବଲୱତାଯ ମହପ୍ଫଲଂ, ସୋମନସ୍ସହେତୁକଞ୍ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ତେ ଦାନସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ମିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି ପନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଭାୱୋ। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯ ଦାନାଦୀସୁ ଚିତ୍ତଂ ଓଦଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି। ପରିଚାରିକସମ୍ପତ୍ତି ପନ ଅନାଣତ୍ତିଯାପି ତଂତଂକିଚ୍ଚସମ୍ପାଦନେ ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ ପରିଚାରିକଜନସ୍ସ ପଟିଲାଭୋ। ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୁନ୍ତି ସଦ୍ଧାବହୁଲତାୱିସୁଦ୍ଧିଦିଟ୍ଠିତାଦିଭେଦଂ ଅଞ୍ଞଂ ସୋମନସ୍ସକାରଣଂ ୱା। ଆଗମ୍ମାତି ଉପାଗମ୍ମ, ପଟିଚ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋତି ସୋମନସ୍ସୱସେନ ହଟ୍ଠୋ ଚେୱ ପହଟ୍ଠୋ ଚ। ଉଭଯେନପି ଅଧିକସୋମନସ୍ସଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥି…ପେ… ପୱତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ, ଅତ୍ଥି ଯିଟ୍ଠଂ, ଅତ୍ଥି ହୁତଂ, ଅତ୍ଥି ସୁକତଦୁକ୍କଟାନଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋ, ଅତ୍ଥି ଅଯଂ ଲୋକୋ, ଅତ୍ଥି ପରୋ ଲୋକୋ, ଅତ୍ଥି ମାତା, ଅତ୍ଥି ପିତା, ଅତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା, ଅତ୍ଥି ଲୋକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ସମ୍ମଗ୍ଗତା ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନା, ଯେ ଇମଞ୍ଚ ଲୋକଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୪୧) ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ଦସୱିଧଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁୱସେନ ଚେୱ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନିଯାଦୀନଂ ୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହି ନ କେୱଲଂ ନଯନଂଯେୱ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୂନଂ ଗହଣଂ, ଅଥ ଖୋ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନିଯାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ। ସମ୍ମା ଞାଯେନ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି, ପସତ୍ଥା ୱା ଦିଟ୍ଠୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ତଂ। ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା। ତଞ୍ଚ ଖୋ ସହଜାତପୁବ୍ବଙ୍ଗମୱସେନ ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧-୨) ୱିଯ ସମ୍ପଯୋଗସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

ଅନୁସ୍ସାହିତୋତି ଲୋଭମଚ୍ଛରିଯାଦିୱସେନ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ସଙ୍କୋଚଂ ଅନାପଜ୍ଜନତୋ ଅତ୍ତନା, ପରେନ ୱା କେନଚି ଅନୁସ୍ସାହିତୋ ହୁତ୍ୱା। ସଭାୱତୋ ହି ପୁଞ୍ଞପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନମିଦଂ। ପରେହୀତି ପନ ପରପାକଟୁସ୍ସାହଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମନ୍ତି ଦେସନାକ୍କମେନ, ଇଧ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକ୍କମେନ ୱା ପଠମଂ। ମହାକୁସଲଚିତ୍ତନ୍ତି ସୋମନସ୍ସସହଗତତାଦିଅଙ୍ଗପାରିପୂରିଯା ମହନ୍ତଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ପଚ୍ଛିମଭୱିକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନତୋ ମହନ୍ତଂ ପୂଜିତଂ କୁସଲଚିତ୍ତନ୍ତି ମହାକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧି ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ ତିହେତୁକସୋମନସ୍ସମଯସ୍ସ ଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପାକୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ‘‘ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମ…ପେ… ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ’’ତି ଏତ୍ତାୱତା ଇମସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱମାହ, ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା’’ତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱଂ, ‘‘ଅନୁସ୍ସାହିତୋ’’ତି ପନ ଇମିନା ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ‘‘ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସୋମନସ୍ସକାରଣଂ ଆଗମ୍ମା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଉସ୍ସାହିତୋତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ସାପେକ୍ଖାଦିତାଯ, ସୀଲସମ୍ପଦାଦୀସୁ ଅନଧିମୁତ୍ତତାଦୀହି ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ସଙ୍କୋଚାପଜ୍ଜନତୋ ଅତ୍ତନା, ପରେନ ୱା କେନଚି ଉସ୍ସାହିତୋ। ପରେହୀତି ପନ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। କରୋତି ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତମେୱାତି ସୋମନସ୍ସସହଗତାଦିନା ତଂସଦିସତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ହୋତି ହି ତଂସଦିସେପି ତଂୱୋହାରୋ ଯଥା ଚ ‘‘ସାୱେୱ ତିତ୍ତିରୀ, ତାନିଯେୱ ଓସଧାନୀ’’ତି। ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ଉସ୍ସାହିତୋ’’ତି ଇମିନା ସସଙ୍ଖାରିକତଂ ଦସ୍ସେତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେତି ଇମସ୍ମିଂ ସସଙ୍ଖାରିକସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟେ, ଉସ୍ସାହିତଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ ତଂୱିସଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବପ୍ପଯୋଗସ୍ସାତି ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ସଙ୍କୋଚେ ଜାଯମାନେ ତତୋ ୱିୱେଚେତ୍ୱା ସମୁସ୍ସାହନୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପଯୋଗସ୍ସ। ପୁବ୍ବ-ଗ୍ଗହଣଂ ପନେତ୍ଥ ତଥାପୱତ୍ତପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ସୋ ପଯୋଗୋ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବକାଲିକତାଯାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ।

ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନେନାତି ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପରିଚ୍ଚଜନୱନ୍ଦନାଦିପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନେନ। ବଲନ୍ତି ଅନନ୍ତୀତି ବାଲା, ଅସ୍ସାସିତପସ୍ସାସିତମତ୍ତେନେୱ ଜୀୱନ୍ତି, ନ ପଞ୍ଞାଜୀୱିତେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବାଲାଯେୱ ବାଲକା। ତେ ପନ ଇଧ ‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଅଭାୱେନ ଅସଞ୍ଜାତବୁଦ୍ଧିନୋ ଦାରକା। ପାକଟୱସେନ ଚେତ୍ଥ ବାଲକ-ଗ୍ଗହଣଂ। ସହସା କରଣାଦିକାଲେ ପନ ଇତରେସମ୍ପି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି। ସୋମନସ୍ସଂ ଜାତଂ ଏତେସନ୍ତି ସୋମନସ୍ସଜାତା, ଜାତସୋମନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସହସାତି ସୀଘଂ ସୀଘଂ ଦାତୁକାମତାଯ ଉପ୍ପତ୍ତିସମକାଲମେୱ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନେନା''ତି ଇମିନା ପରେସଂ ପଯୋଗାଭାୱମାହ, ''ଜାତପରିଚଯା''ତି ଅତ୍ତନୋ ପଯୋଗାଭାୱଂ। ଉଭଯେନାପି ଇମସ୍ସ ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱଂ ଦୀପେତି। ''ବାଲକା, ସହସା''ତି ଚ ଇମେହି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱମାହ, ''ଭିକ୍ଖୂ...ପେ... ଜାତା''ତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱଂ। ଅଥ ୱା ''ପଟିପତ୍ତି...ପେ... ପରିଚଯା''ତି ଇମିନା ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱସ୍ସ ''ବାଲକା ଭିକ୍ଖୂ...ପେ... ଜାତା''ତି ଚ ଇମେହି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱସ୍ସ ଚ ଦୀପିତତ୍ତା ''ସହସା''ତି ୱଚନେନ ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱଂ ପକାସେତି। ଏୱଂ ସତି ପଟିଲୋମତୋ ସୋମନସ୍ସସହଗତାଦିଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଅନୁଲୋମତୋ ପନ ''ସୋମନସ୍ସଜାତା''ତି ଇମିନା ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱଂ, ସହସା-ଗ୍ଗହଣେନ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାସଙ୍ଖାରିକଭାୱଂ ଦୀପେତି। ''ପଟିପତ୍ତି...ପେ... ଦିସ୍ୱା''ତି ଏତ୍ତାୱତା ପନ ସୋମନସ୍ସସହଗତାଦିଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ତେତି ତେ ଞାତକା, ତେ ବାଲକାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ''ସୋମନସ୍ସହେତୂନଂ ଅଭାୱଂ ଆଗମ୍ମା''ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ତଥାରୂପେ ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋପି ହି ଉପେକ୍ଖାସହଗତତାଯ କାରଣମେୱାତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋମନସ୍ସାଭାୱେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସପି ସୋମନସ୍ସରହିତତା ହୋତୀତି ''ଚତୂସୁପି...ପେ... ହୋନ୍ତୀ''ତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ସୋମନସ୍ସରହିତା ହୋନ୍ତି ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦି ନିଗମନଂ।

ଇମେସୁ ପନ ଅଟ୍ଠସୁ ୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ବଲୱତରଂ, ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ସସଙ୍ଖାରିକତୋ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ସଦିସଂ ବଲୱତରଂ। ୱିସଦିସଂ ପନ ୱେଦନାଞାଣପ୍ପଯୋଗୱସେନ ବଲୱଂ, ଦୁବ୍ବଲଞ୍ଚ ହୋତି। ସୋମନସ୍ସସହଗତତିହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକତୋ ହି ଉପେକ୍ଖାସହଗତତିହେତୁକସସଙ୍ଖାରିକଂ ବଲୱତରଂ, ଉପେକ୍ଖାସହଗତଦୁହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକତୋ ସୋମନସ୍ସସହଗତତିହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକଂ ବଲୱତରଂ। ଇତି ଚତୁତ୍ଥଚିତ୍ତତୋ ତତିଯଚିତ୍ତଂ ବଲୱତରଂ, ତତୋ ଅଟ୍ଠମଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ସତ୍ତମଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ଦୁତିଯଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ପଠମଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ଛଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ପଞ୍ଚମଚିତ୍ତନ୍ତି ଏୱମିମେସଂ ବଲୱବଲୱତରଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୬। ଏୱଂ ପାଠଇଯଂ ଆଗତନଯେନ ୱେଦନାଞାଣପ୍ପଯୋଗଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧତଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତପୁଞ୍ଞକିରିଯାଦୀନଂ ୱସେନପି ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦସ ପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯାଦୀନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଛନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ଅଧିପତୀନଂ, ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମାନଂ, ହୀନାଦିଭେଦସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନେୱାହୁ –

''କମେନ ପୁଞ୍ଞୱତ୍ଥୂହି, ଗୋଚରାଧିପତୀହି ଚ;

କମ୍ମହୀନାଦିତୋ ଚାପି, ଗଣେଯ୍ଯ ନଯକୋୱିଦୋ''ତି।

୨୭। ଇଦାନି ତଥାପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ତସ୍ସ ଯୋ ଯୋ ତେସଂ ତେସଂ ୱସେନ ଲବ୍ଭମାନୋ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତ୍ତରସ ସହସ୍ସାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥେୱଂ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା – ଇମାନି ତାୱ ଅଟ୍ଠ ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଦସନ୍ନଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଦସ ଦସାତି କତ୍ୱା ଅସୀତି ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ତାନି ଚ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତନତୋ ଛଗ୍ଗୁଣିତାନି ସାସୀତିକାନି ଚତ୍ତାରି ସତାନି ହୋନ୍ତି, ତାନି ଚତୁନ୍ନଂ ଅଧିପତୀନଂ ସହଯୋଗୱସେନ ଚତୁଗ୍ଗୁଣିତାନି ସହସ୍ସଂ, ୱୀସାଧିକାନି ଚ ନୱ ସତାନି ହୋନ୍ତି, ତାନି ଚ କାଯୱଚୀମନୋସଙ୍ଖାତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମାନଂ ୱସେନ ତିଗୁଣିତାନି ସସଟ୍ଠିସତ୍ତସତାଧିକାନି ପଞ୍ଚ ସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି, ତାନି ଚ ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତଭେଦତୋ ତିଗୁଣିତାନି ସାସୀତିକଦ୍ୱିସତାଧିକାନି ସତ୍ତରସ ସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତୀତି। ନନୁ ଚ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ୱୀମଂସାଧିପତିସହଯୋଗାଭାୱତୋ ଅଧିପତିୱସେନ ସହସ୍ସଂ, ସାସୀତିକାନି ଚ ଛ ସତାନି ହୋନ୍ତୀତି ତାନି କମ୍ମାଦୀନଂ ୱସେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତାନି ୱୀସସତାଧିକାନି ପନ୍ନରସ ସହସ୍ସାନି ଭୱନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସୋତପତିତୱସେନ ପନ ତଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଅଧିପତିଗଣନା ଗହିତାତି ନ ତସ୍ସ ୱସେନ ଗଣନହାନି କତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନନୁ ଚ ''ସୱିପାକଂ କୁସଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ କଥଂ, କୁହିଂ, କିଂ ଫଲତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତଂ ପନା''ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ତିହେତୁକଂ କୁସଲଂ ତିହେତୁକଂ ୱା ଦୁହେତୁକଂ ୱା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି , ନାହେତୁକଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି। ଯଦା ଚ ତିହେତୁକଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେତି, ତଦା ପୱତ୍ତେ ସୋଳସ ୱିପାକାନି ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତି। ଯଦା ଦ୍ୱିହେତୁକଂ, ତଦା ଦ୍ୱାଦସ। ଦୁହେତୁକଂ ପନ ଦୁହେତୁକମହେତୁକଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେତି, ନ ତିହେତୁକଂ। ଯଦା ଚ ଦୁହେତୁକଂ ଜନେତି, ତଦା ପୱତ୍ତିଯଂ ଦ୍ୱାଦସ। ଯଦା ଅହେତୁକଂ, ତଦା ଅଟ୍ଠ। ଯେ ପନ ଆଗମନତୋ ୱିପାକସ୍ସ ସଙ୍ଖାରଭେଦମିଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ତିହେତୁକଂ ଦ୍ୱାଦସ, ଦସ ୱା ୱିପଚ୍ଚତି, ଦୁହେତୁକଂ ଦସ, ଅଟ୍ଠ ୱା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଥାନୁରୂପ''ନ୍ତି। ନାନାୱିଧସମ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ସୋଭନା, ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଗତି ଚାତି ସୁଗତି, କାମାୱଚରଭୱୋୱ ସୁଗତି କାମାୱଚରସୁଗତି। ତସ୍ସଂ କାମାୱଚରସୁଗତିଯଂ। ଭୱଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଭୱତୀତି ଭୱୋ, ଉପପତ୍ତିଭୱସଙ୍ଖାତାନଂ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧକଟତ୍ତାରୂପାନମେତଂ ଗହଣଂ, ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଭୋଗୋ, ପୱତ୍ତିଯଂ ପଟିଲଭିତବ୍ବସମ୍ପତ୍ତି, ଭୱୋତି ୱା ପଟିସନ୍ଧି, ଭୋଗୋ ସେସୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପେହି ସହ ପୱତ୍ତିଯଂ ପଟିଲଭିତବ୍ବା ସମ୍ପତ୍ତି, ଭୱୋ ଚ ଭୋଗୋ ଚ ଭୱଭୋଗୋ, ତେଯେୱ

ସମ୍ପନ୍ନଭାୱତୋ ସମ୍ପତ୍ତି, ତେସଂ ୱା ସମ୍ପତ୍ତି ଭୱଭୋଗସମ୍ପତ୍ତି, ତଂ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତି, ଜନକୱସେନ ଚ ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ଚ ସାଧେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଭୱଭୋଗସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ନିରୱସେସତୋ ଲଦ୍ଧମାନଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାୟ ''କାମାୱଚରସୁଗତିୟ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସହେତୁକୱିପାକୱଜ୍ଜଂ ପନ ପୱତ୍ତିୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପସଭାୱଂ ଭୱସମ୍ପତ୍ତିଂ, ଏକଚ୍ଚଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ, ଭୋଗସମ୍ପଦମେୱ ୱା ଅୱିସେସେନ ସୁଗତିୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିୟମ୍ପି ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତିଯେୱ। ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦୀନମ୍ପି ହିସ୍ସ ଦେୱସମ୍ପତ୍ତିସଦିସଂ ମନୁଞ୍ଞଂ ଭୋଗଜାତଂ, ତଦ୍ଦିସୟାନି ଚ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି, ସୁୱଣ୍ଣତାସୁସ୍ସରତାଦି ଚ ତଂ ସବ୍ବଂ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସେୱ ଫଲଂ। ନ ହି ଅକୁସଲସ୍ସ ଇଟ୍ଠଫଲଂ ଅତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଅକୁସଲସ୍ସ ଇଟ୍ଠୋ କନ୍ତୋ ୱିପାକୋ ସଂୱିଜ୍ଜତୀ''ତି।

କାମାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ଯସ୍ମା କାମାୱଚରକୁସଲାନନ୍ତରଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସାୱକାସୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇତରେସୂ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଇତରେସୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାମାୱଚରକୁସଲତୋ ଇତରେସୁ, ରୂପାୱଚରାଦୀସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସୱତ୍ଥୁକତୋ ଏକୱିଧଂ ଏକନ୍ତେନ ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା । ନ ହି ଅରୂପଧାତୁୟଂ ରୂପାୱଚରଧମ୍ମା ଲବ୍ଭନ୍ତି ରୂପୱିରାଗଭାୱନାୟ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ପୁନ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜିୟା ଅଭାୱତୋ।

ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ୱିୟ ଅଧିପତୀନଂ ହୀନାଦିଭାୱେହି ଝାନସ୍ସ ହୀନାଦିଭାୱୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତମନାସେୱିତଂ ହୀନଂ ପରିଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ, ନାତିସୁଭାୱିତଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣୱସିଭାୱଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ଅତିୱିୟ ସୁଭାୱିତଂ ପନ ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣୱସିଭାୱଂ ପଣୀତଂ। ତଥା ଉଳାରପୁଞ୍ଞଫଲକାମତାୱସେନ ପୱତ୍ତିତଂ ହୀନଂ, ଲୋକିୟାଭିଞ୍ଞତ୍ଥାୟ ପୱତ୍ତିତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ୱିୱେକକାମତାୟ ଅରିୟଭାୱେ ଠିତେନ ପୱତ୍ତିତଂ ପଣୀତଂ। ଅତ୍ତହିତାୟ ୱା ପୱତ୍ତିତଂ ହୀନଂ, କେୱଲଂ ଅଲୋଭଜ୍ଝାସୟେନ ପୱତ୍ତିତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ପରହିତାୟ ପୱତ୍ତିତଂ ପଣୀତଂ। ୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସୟେନ ୱା ପୱତ୍ତିତଂ ହୀନଂ, ୱିୱେକଜ୍ଝାସୟେନ ପୱତ୍ତିତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ୱିୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସୟେନ ଲୋକୁତ୍ତରପାଦକତ୍ଥଂ ପୱତ୍ତିତଂ ପଣୀତଂ।

ପଟିପଦାଦିଭେଦତୋତି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଦୀନଂ ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାନଂ ଭେଦେନ। ପଟିପଦାୱଚନେନେୱ ୱା ତଦୱିନାଭାୱତୋ ଅଭିଞ୍ଞାପି ଲବ୍ଭତି। ତଥା ହେତ୍ଥ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କନ୍ତି ୱୋହରନ୍ତୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଧିପତିଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ପଟିପଦାଦିଭେଦତୋତି ପଟିପଦାଭେଦତୋ, ଅଧିପତିଭେଦତୋ, ଆରମ୍ମଣଭେଦତୋ, ହାନଭାଗିୟାଦିଭେଦତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପଟିପଦାଭେଦତୋ ତାୱ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ, ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଂ, ସୁଖପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ, ସୁଖପଟିପଦଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଅସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ। ଦନ୍ଧା ଅଭିଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ। ଏସ ନୟୋ ''ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି।

ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନନୀୱରଣସ୍ସ, ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଝାନନିକନ୍ତିକସ୍ସ ଚ ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନତାୟ ପରିନିଟ୍ଠିତସକଲପୁବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ''ପଥୱୀ ପଥୱୀ''ତି ୱା ''ଆପୋ ଆପୋ''ତି ୱା ଏୱଂ ପୱତ୍ତପଠମସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରୁପ୍ପତ୍ତିୟା ନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ, ନିକନ୍ତିୱିକ୍ଖମ୍ଭନଞ୍ଚ ହୋତି, ତାୱ ପୱତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନା ପଟିପଦା ନାମ ''ପଟିପଜ୍ଜତି ଝାନଂ ଏତାୟା''ତି କତ୍ୱା। ପହୀନନୀୱରଣସ୍ସ, ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଝାନନିକନ୍ତିକସ୍ସ ଚ ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱତୋ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଅପ୍ପନାୟ ଉପ୍ପତ୍ତି, ତାୱ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଭାଗପଞ୍ଞାୟ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱତୋ ଅଭିଞ୍ଞା ନାମ, ତସ୍ମା ଯୋ ଆଦିତୋ କିଲେସେ ଝାନନିକନ୍ତିଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲମନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସଝାନନିକନ୍ତି ଚ ଅପ୍ପନାପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଚିରେନ ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ, ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଞ୍ଚ ଝାନଂ ହୋତି। ଯୋ ପନ ସସଙ୍ଖାରେନ କିଲେସାଦିକେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ନ ଚିରେନ ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ, ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଞ୍ଚ। ଯୋ କିଲେସାଦିକେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ସୁଖେନ ଅକିଲମନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି, ଅପ୍ପନାପରିୱାସଂ ପନ ଚିରାୟତି, ତସ୍ସ ସୁଖପଟିପଦଂ, ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ। ଯୋ ପନ ସୁଖେନେୱ କିଲେସାଦିକେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ସୀଘମେୱ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ସ ସୁଖପଟିପଦଂ, ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୋ ପନାୟଂ ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାନଂ ଭେଦୋ କିଲେସିନ୍ଦ୍ରିୟାଧିକାରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ହି ରାଗାଦୟୋ କିଲେସା ତିକ୍ଖା ହୋନ୍ତି, ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମକାନି ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ମୁଦୂନି। ଯୋ ଚ ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ ଅକତାଧିକାରୋ, ତସ୍ସ ପୱତ୍ତଝାନଂ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ, ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଞ୍ଚ ହୋତି। ତସ୍ସ ହି କିଲେସସମୁଦାଚାରତିକ୍ଖତାୟ ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ସମିଜ୍ଝନତୋ ପଟିପଦା ଦୁକ୍ଖା ଅସୁଖା, ତସ୍ସେୱ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ମୁଦୁତାୟ ଅଭିଞ୍ଞାପି ଦନ୍ଧା ମନ୍ଦା ଅସୀଘପ୍ପୱତ୍ତିନୀ ହୋତି। ଭୱନ୍ତରେ ୱା ସମଥେ ଅକତାଧିକାରତ୍ତା ପଟିପଦା ଦୁକ୍ଖା, ୱିପସ୍ସନାୟ ଅକତାଧିକାରତ୍ତା

ଅଭିଞ୍ଞାପି ଦନ୍ଧା। ଯୋ ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରୀତୋ ହୋତି, ତସ୍ସ କିଲେସାନଂ ଅତିବ୍ବସମୁଦାଚାରତାଯ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଞ୍ଚ ତିଖୀଣତାଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ କତାଧିକାରତାଯ ଯଥାକ୍କମଂ ସୁଖପଟିପଦା, ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚ ହୋତି। ଭୱନ୍ତରେ କତପରିଚଯସ୍ସ ହି ଯଥା ପଗୁଣଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଟ୍ଠଗନ୍ଥୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ ପଯୋଗେନ ସୁପ୍ପୱତ୍ତି ୱାଚୁଗ୍ଗତୋ ଚ ହୋତି, ଏୱଂ ଭାୱନା ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ଇଜ୍ଝତୀତି। ସ୍ୱାଯଂ ଅକତୋ, କତୋ ଚ ଅଧିକାରୋ ସମଥନିସ୍ସିତୋ ପଟିପଦାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ ସମାଧିପ୍ପଧାନତ୍ତା ପଟିପଦାଯ। ୱିପସ୍ସନାନିସ୍ସିତୋ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଞାଣପ୍ପଧାନତ୍ତା ଅପ୍ପନାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯୋ ପନ ତିବ୍ବକିଲେସୋ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ୱିପସ୍ସନାଯମେୱ ୱା କତାଧିକାରୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ଖିପ୍ପା ପନ ଅଭିଞ୍ଞା ହୋତି, ତବ୍ବିପରୀତସ୍ସ ସୁଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାତି। ତସ୍ମା କିଲେସାନଂ ତିବ୍ବମନ୍ଦଭାୱତୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖିଣମୁଦୁଭାୱତୋ, ପୁବ୍ବପରିଚଯସ୍ସ ଚ ସମ୍ଭୱାସମ୍ଭୱୱସେନାତି ଏୱଂ କିଲେସିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିକାରୱସେନ ଇମାସଂ ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପିଚ ଯାନି ପରତୋ ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯାନି, ପଲିବୋଧୁପଚ୍ଛେଦାଦୀନି ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚାନି, ଅପ୍ପନାକୋସଲ୍ଲାନି ଚ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି, ତେସୁ ଯୋ ଉପଚାରାଧିଗମତୋ ପୁବ୍ବେ, ପଚ୍ଛା ଚ ଅସପ୍ପାଯସେୱୀ ହୋତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ଦନ୍ଧା ଚ ଅଭିଞ୍ଞା ହୋତି। ଉଭଯତ୍ଥ ସପ୍ପାଯସେୱିନୋ ସୁଖା ପଟିପଦା, ଖିପ୍ପା ଚ ଅଭିଞ୍ଞା। ଯୋ ପନ ତତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅସପ୍ପାଯଂ ସେୱିତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ସପ୍ପାଯସେୱୀ ହୋତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ଖିପ୍ପା ଅଭିଞ୍ଞା। ତବ୍ବିପରୀତସ୍ସ ସୁଖା ପଟିପଦା, ଦନ୍ଧା ଅଭିଞ୍ଞା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଥା ପଲିବୋଧୁପଚ୍ଛେଦାଦିପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଭାୱନମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସପରିପନ୍ଥତାଯ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ୱିପରିଯାଯେନ ଅପରିପନ୍ଥତାଯ ସୁଖା। ଅପ୍ପନାକୋସଲ୍ଲାନି ଅସମ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଅୱିସଦତାଯ ଦନ୍ଧା ଅଭିଞ୍ଞା ହୋତି, ସମ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ୱିପରିଯାଯତୋ ଖିପ୍ପା ଅଭିଞ୍ଞାତି। କିଞ୍ଚ – ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାତିଭୱନୱସେନ ଏତାସଂ ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଣ୍ହାଭିଭୂତସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ହୋତି ତସ୍ସା ସମାଧିସ୍ସ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସମଥପଟିପଦାଯ ପରିପନ୍ଥକଭାୱତୋ, ଅନଭିଭୂତସ୍ସ ତଦଭାୱତୋ ସୁଖା। ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଦନ୍ଧା ଅଭିଞ୍ଞା, ଇତରସ୍ସ ଖିପ୍ପା ଅଭିଞ୍ଞାତି। ସୋ ପନାଯଂ ପଟିପଦାଭେଦୋ କେୱଲଂ ସମଥଭାୱନାୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନସ୍ସ, ମଗ୍ଗାଧିଗମୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନସ୍ସ ପନ ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦାଦିଭେଦୋ। କେଚି ପନ ମଗ୍ଗୱସେନେୱ ତସ୍ସ ପଟିପଦାଦିଭେଦଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି ''ମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦାଦିଭାୱେ ତସ୍ମିଂ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦାଦିକ''ନ୍ତି।

ଅଧିପତିଭେଦାଦୀସୁ ପନ ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟଂ ଚିତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟଂ ୱୀରିଯାଧିପତେଯ୍ୟଂ ୱୀମଂସାଧିପତେଯ୍ୟନ୍ତି ଏୱଂ ଅଧିପତିଭେଦତୋ, ପରିତ୍ତଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରିତ୍ତଂ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ, ଅପ୍ପମାଣଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ , ଅପ୍ପମାଣଂ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣନ୍ତି ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣଭେଦତୋ, ହାନଭାଗିଯଂ ଠିତିଭାଗିଯଂ ୱିସେସଭାଗିଯଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯନ୍ତି ଏୱଂ ହାନଭାଗିଯାଦିଭେଦତୋ ଚ ଚତୁବ୍ବିଧତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ''ଛନ୍ଦୱତୋ ଚେ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ମଯ୍ହମ୍ପି ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟଂ। ଏସ ନଯୋ ''ଚିତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟା''ଦୀସୁପି। ଅପ୍ପଗୁଣଂ ପନ ଉପରିଝାନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ପରିତ୍ତଂ, ସୁପ୍ପସରାୱମତ୍ତେସୁ ଅୱଡ୍ଢିତାରମ୍ମଣେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖତୋ ପନ ଯଥାକ୍କମଂ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣାଦୀନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ହାନଭାଗିଯାଦିୱିସେସଂ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତି।

ଝାନଙ୍ଗଯୋଗଭେଦତୋତି କତ୍ଥଚି ପଞ୍ଚ ଝାନଙ୍ଗାନି, କତ୍ଥଚି ଚତ୍ତାରି, କତ୍ଥଚି ତୀଣି, କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱେ , କତ୍ଥଚି ଅପରାନି ଦ୍ୱେତି ଏୱଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ସମ୍ପଯୋଗଭେଦତୋ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ କାମାୱଚରକୁସଲେ ୱିଯ ସଙ୍ଖାରଭେଦୋ କସ୍ମା ନ ଗହିତୋ। ଇଦମ୍ପି ହି କେୱଲଂ ସମଥାନୁଯୋଗୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ସସଙ୍ଖାରଂ, ମଗ୍ଗାଧିଗମୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧମସଙ୍ଖାରଂ, ତସ୍ମା ''ଝାନଙ୍ଗସଙ୍ଖାରଯୋଗଭେଦତୋ ଦସୱିଧ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ, ମଗ୍ଗାଧିଗମୱସେନ ସତ୍ତିତୋ ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସାପି ଅପରଭାଗେ ପରିକମ୍ମୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ତସ୍ମା ସବ୍ବସ୍ସପି ଝାନସ୍ସ ପରିକମ୍ମସଙ୍ଖାତପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରେନ ୱିନା କେୱଲଂ ଅଧିକାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ''ଅସଙ୍ଖାର''ନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଅଧିକାରେନ ଚ ୱିନା କେୱଲଂ ପରିକମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରେନେୱ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ''ସସଙ୍ଖାର''ନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଝାନଙ୍ଗଯୋଗଭେଦତୋ ପଞ୍ଚୱିଧତା ଚ ୱୁତ୍ତାତି।

କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣାନି ୱିପ୍ପହୀନାନି ଏତସ୍ସାତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦ...ପେ... ୱିପ୍ପହୀନଂ। ''ଅଗ୍ଯାହିତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଆହିତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ ୱିପ୍ପହୀନ-ସଦ୍ଦସ୍ସେତ୍ଥ ପରୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀହି ୱା ୱିପ୍ପହୀନଂ ୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ତେସଂ ପହାଯକଭାୱେନାତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦ...ପେ... ୱିପ୍ପହୀନଂ। ତତ୍ଥ କାମେତୀତି କାମୋ, ଛନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ଛନ୍ଦୋ ଚାତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ବହଲକାମରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ବ୍ୟାପାଦାଦୀନମତ୍ଥଂ ୱକ୍ଖତି। ଯସ୍ମା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀସୁ ଅପ୍ପହୀନେସୁ ଝାନଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତାନିସ୍ସ ପହାନଙ୍ଗାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ନନୁ ଅଞ୍ଞେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଇମିନା ଝାନେନ ପହୀଯନ୍ତି, ଅଥ କସ୍ମା ପଞ୍ଚେୱ ପହାନଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି? ୱିସେସେନ ଝାନନ୍ତରାଯକରତ୍ତା। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱସେନ ହି ନାନାୱିସଯପଲୋଭିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣେ ସମାଧିଯତି। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଭିଭୂତଂ ୱା ନାନାୱିସଯସମୁପବ୍ରୂହଠାଯ କାମଧାତୁଯା

ପହାନପଟିପଦଂ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି, ଭ୍ଵାପାଦେନ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିହଞ୍ଞମାନଂ ନ ସମାହିତଂ ପଓ୍ଵତି, ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ ହୋତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚପରେତଂ ଅଓ୍ଵୂପସନ୍ତମେଓ୍ଵ ହୁତ୍ଵା ପରିବ୍ଭମତି, ଓ୍ଵିଚିକିଚ୍ଛାଉପହତଂ ଝାନାଧିଗମପଟିପଦଂ ନାରୋହତି ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ, ପଥଓ୍ଵୀ ପଥଓ୍ଵୀ''ତିଆଦିନା ପଓ୍ଵତ୍ତମନସିକାରେନ ''ଝାନଂ ସିୟା ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ''ତିଆଦିନା ଓ୍ଵିଚିକିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଝାନାଧିଗମପଟିପଦାୟ ଅସଂସିଜ୍ଝନତୋ। ଯତୋ ଓ୍ଵୁତ୍ତଂ –

''ଭାଗୀ ଅସ୍ସମହଂ ଅଦ୍ଧା, ଇମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା;

ପଓ୍ଵିଓ୍ଵେକସୁଖସ୍ସାତି, କତ୍ଵା ଉସ୍ସାହମୁତ୍ତମ''ନ୍ତି।

ତସ୍ମା ସମାଧିଆଦୀନଂ ଉଜୁଓ୍ଵିପଚ୍ଚନୀକଭାଓ୍ଵେନ ଓ୍ଵିସେସେନ ଝାନାଧିଗମସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟକରଣତୋ ଏତାନେଓ୍ଵ ପହାନଙ୍ଗାନୀତି ଓ୍ଵୁତ୍ତାନି। ହୋତି ଚେତ୍ଥ –

''ପଚ୍ଚନୀକା ଯତୋ ପଞ୍ଚ, ସମାଧାଦୀନମେତ୍ଥ ହି;

ଝାନନ୍ତରାୟିକା ତସ୍ମା, ପହାନଙ୍ଗେ ନିୟାମିତା''ତି।

ଏଓ୍ଵମିଦଂ ପହାନଙ୍ଗଓ୍ଵସେନ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ସମ୍ପୟୋଗଙ୍ଗଓ୍ଵସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଓ୍ଵିତକ୍କ...ପେ... ସମ୍ପୟୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଓ୍ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଓ୍ଵିତକ୍କାଦୟୋ ଓ୍ଵଚନତ୍ଥଲକ୍ଖଣାଦିଓ୍ଵସେନ ଉପରି ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଇମେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଝାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି, ତେନସ୍ସ ଇମାନି ସମ୍ପୟୋଗଙ୍ଗାନୀତି ଓ୍ଵେଦିତବ୍ବାନି, ତସ୍ମା ନ ଏତେହି ସମନ୍ନାଗତଂ ଅଞ୍ଞଦେଓ୍ଵ ଝାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଯଥା ପନ ନେମିଆଦିଅଙ୍ଗସମୁଦାୟେ ରଥାଦିଓ୍ଵୋହାରୋ ହୋତି, ଏଓ୍ଵଂ ଝାନଙ୍ଗସମୁଦାୟେ ଝାନଓ୍ଵୋହାରୋ। ଓ୍ଵୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ ଓ୍ଵିଭଙ୍ଗେ ''ଝାନନ୍ତି ଓ୍ଵିତକ୍କୋ ଓ୍ଵିଚାରୋ ପୀତି ସୁଖଂ ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା''ତି (ଓ୍ଵିଭ। ୫୬୯)। କସ୍ମା ପନ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଫସ୍ସାଦୀସୁ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଓ୍ଵିଜ୍ଜମାନେସୁ ଇମାନିୟେଓ୍ଵ ପଞ୍ଚ ଝାନଙ୍ଗଓ୍ଵସେନ ଓ୍ଵୁତ୍ତାନୀତି? ଓ୍ଵୁଚ୍ଚତେ – ଉପନିଜ୍ଝାନକିଚ୍ଚଓ୍ଵନ୍ତତାୟ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଭାଓ୍ଵତୋ ଚ। ଓ୍ଵିତକ୍କୋ ହି ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପେତି, ଓ୍ଵିଚାରୋ ଅନୁବନ୍ଧତି। ଏଓ୍ଵଂ ଝାନାଧିଗମସ୍ସ ଓ୍ଵିସେସପଚ୍ଚୟଭୂତେହି ତେହି ଅଓ୍ଵିକ୍ଖେପାୟ ସମାଦହିତପୟୋଗସ୍ସ ଚେତସୋ ପୟୋଗସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୂତା ପୀତି ପୀଣନଂ, ସୁଖଞ୍ଚ ଉପବ୍ରୂହନଂ କରୋତି। ଅଥ ନଂ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମଂ ଏତେହି ଅଭିନିରୋପନାନୁବନ୍ଧନପୀଣନୌପବ୍ରୂହନେହି ଅନୁଗ୍ଗହିତା ଏକଗ୍ଗତା ସମାଧାନକିଚ୍ଚେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁଓ୍ଵତ୍ତାପେନ୍ତୀ ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣେ ସମଂ, ସମ୍ମା ଚ ଆଧିୟତି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମତାଓ୍ଵସେନ ସମଂ, ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଦୂରୀଭାଓ୍ଵେନ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାଭାଓ୍ଵେନ ସମ୍ମା ଚ ଠପେତୀତି ଏଓ୍ଵମେତେସମେଓ୍ଵ ଉପନିଜ୍ଝାନକିଚ୍ଚଂ ଆଓ୍ଵେଣିକଂ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପଟିପକ୍ଖଭାଓ୍ଵେନ ପନ ସୟମେଓ୍ଵ ଓ୍ଵୁତ୍ତଂ। ଏଓ୍ଵଂ ଉପନିଜ୍ଝାନକିଚ୍ଚଓ୍ଵନ୍ତତାୟ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଭାଓ୍ଵତୋ ଚ ଇମେୟେଓ୍ଵ ପଞ୍ଚ ଝାନଙ୍ଗଭାଓ୍ଵେନ ଓ୍ଵଓ୍ଵତ୍ଥିତାତି। ଯଥାହୁ –

''ଉପନିଜ୍ଝାନକିଚ୍ଚତ୍ତା, କାମାଦିପଟିପକ୍ଖତୋ;

ସନ୍ତେସୁପି ଚ ଅଞ୍ଞେସୁ, ପଞ୍ଚେଓ୍ଵ ଝାନସଞ୍ଞିତା''ତି।

ଦେସନାକ୍କମତୋ, ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେସୁ ପଠମଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଚ ପଠମଂ, ପଠମଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତିପି ପଠମନ୍ତି ଓ୍ଵଦନ୍ତି। ତଂ ପନ ନ ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଝାନପଟିଲୋମାଦିଓ୍ଵସେନ ସମାପଜ୍ଜନେ ଅସମ୍ଭଓ୍ଵତୋ।

ପୁରିମପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସାପି ଅପ୍ପନାକ୍ଖଣେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଓ୍ଵିତକ୍କୋ ଓ୍ଵିପ୍ପହୀନୋ ଏତସ୍ସ, ତତୋ ଓ୍ଵା ଏତଂ ଓ୍ଵିପ୍ପହୀନନ୍ତି ଓ୍ଵିତକ୍କଓ୍ଵିପ୍ପହୀନଂ। ଭାଓ୍ଵନାୟ ହି ପହୀନତ୍ତା ଓ୍ଵିତକ୍କୋ ଝାନକ୍ଖଣେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅସଂକିଲିଟ୍ଠସଭାଓ୍ଵତ୍ତା ପନ ଉପଚାରଭାଓ୍ଵନାୟ ଚ ତଂ ପହାତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାଓ୍ଵତୋ ପୁରିମଭାଗେ, ପଚ୍ଛାଭାଗେ ଚ ଅପଚ୍ଚନୀକଚିତ୍ତପ୍ପଓ୍ଵତ୍ତିତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତିୟେଓ୍ଵାତି।

ନନୁ ଚ ''ଅସଂକିଲିଟ୍ଠସଭାଓ୍ଵତ୍ତା''ତି ଓ୍ଵୁତ୍ତଂ, ଅଥ କଥଂ ଝାନେନ ଏସ ପହୀୟତି? ନ ହି କୁସଲେହି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଧମ୍ମସ୍ସ ପହାନଂ ଅତ୍ଥି ରାଗାଦିସଂକିଲିଟ୍ଠାନଂ ପାପଧମ୍ମାନମେତସ୍ସ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଭାଓ୍ଵତୋତି? ଓ୍ଵୁଚ୍ଚତେ – ଅସଂକିଲିଟ୍ଠସଭାଓ୍ଵସ୍ସାପି ଏତସ୍ସ ଓଠଆରିକତାୟ ଦୁବ୍ବଲଭାଓ୍ଵତୋ ଝାନକ୍ଖଣେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସଭାଓ୍ଵାପାଦନଙ୍ଗଂ ତତ୍ଥ ନିକନ୍ତିଓ୍ଵିକ୍ଖମ୍ଭନଓ୍ଵସେନ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଭାଓ୍ଵନା ହୋତୀତି ତସ୍ସା ବଲେନ ତଂ ଝାନକ୍ଖଣେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତଂ ନିକନ୍ତିଓ୍ଵିକ୍ଖମ୍ଭନଓ୍ଵସେନ ଓ୍ଵା ଓ୍ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତଂ ପହୀନଂ ନାମ ହୋତି। ଯଦି ଏଓ୍ଵଂ ଉପଚାରେନପି ନିକନ୍ତି ଓ୍ଵିକ୍ଖମ୍ଭୀୟତୀତି ତତ୍ଥପିସ୍ସ ପହାନଂ ସିୟା, ଯଥା ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରେ ନୀଓ୍ଵରଣାନୀତି? ନୟିଦମେଓ୍ଵଂ, ନୀଓ୍ଵରଣପ୍ପହାନସ୍ସ ଓ୍ଵିୟ ଓ୍ଵିତକ୍କାରମ୍ମଣିକନିକନ୍ତି ଓ୍ଵିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ଉପଚାରେନ ସାତିସୟଂ

ଅନିପ୍ଫନ୍ନତୋ। ସାତିସୟଞ୍ହି ତତ୍ଥ ନିକନ୍ତିସୁହାନଂ ଅପ୍ପନାୟ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ୟଦୱୋଚୁମ୍ହା "ଉପଚାରଭାୱନାୟ ଚ ତଂ ପହାତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ"ତି, ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। "ୱିଚାରୱିପ୍ପହୀନ"ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦୁତିୟଜ୍ଝାନେୟେୱ ପହୀନସ୍ସ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଇଧ ଅପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ୱିତକ୍କୱିଚାରୱିପ୍ପହୀନ"ନ୍ତି ୱିତକ୍କ-ଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଏୱଂ "ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିୱିପ୍ପହୀନ"ନ୍ତିଆଦୀସୁପି।

ୟଥାସମ୍ଭୱନ୍ତି ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ୟଂ ୟଂ ଆରମ୍ମଣଂ ୟସ୍ସ ୟସ୍ସ ସମ୍ଭୱତି, ତଦନତିକ୍କମତୋ। କସିଣାନାପାନେସୁ ହି ପଞ୍ଚେୱ ଝାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଅସୁଭକାୟଗତାସତୀସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ଅନୁପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରେସୁ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନୱଜ୍ଜାନି, ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନନ୍ତି।

ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୂତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ କେୱଲଂ ଆପୋକସିଣାଦୀନମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅସୁଭାଦୀନମ୍ପି ଅପ୍ପନାୱହକମ୍ମଟ୍ଠାନାନଂ ସଙ୍ଗହୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଭିଭାୟତନୱିମୋକ୍ଖଝାନାନି ପୱତ୍ତାକାରମତ୍ତତୋ ଭିନ୍ନାନି, ଆରମ୍ମଣତୋ ପନ କସିଣାୟତନାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି କସିଣାୟତନଝାନେହେୱ ତାନି ସଙ୍ଗହିତାନି। "ୟଥାସମ୍ଭୱଂ...ପେ... ଅନେକୱିଧ"ନ୍ତି ୱା ୱଚନେନ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେ ସଙ୍ଖୋପି ଲଦ୍ଧମାନକଭେଦୋ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଅଭିଭାୟତନୱିମୋକ୍ଖଝାନାନି ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ପନ ସରୂପତୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ତତ୍ଥ ଞାଣୁତ୍ତରସ୍ସ ୟୋଗାୱଚରସ୍ସ ପଥୱୀକସିଣାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା "ନ ମେତ୍ଥ ଅପ୍ପନାନିବ୍ବତ୍ତନେ ଭାରୋ"ତି ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଦୁତିୟତତିୟୱୀଥିୟଂ, ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମୱୀଥିୟଂ ୱା ପଟିଲଦ୍ଧଂ ଝାନଂ ଅଭିଭାୟତନଂ ନାମ। ତଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ଅଭିଭୱତୀତି ଅଭିଭୂ, ୟୋଗିନୋ ସୁଖୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନତାୟ, ମନାୟତନଧମ୍ମାୟତନପରିୟାପନ୍ନତାୟ ୱା ଆୟତନନ୍ତି ଅଭିଭାୟତନଂ, ଅଭିଭୱିତବ୍ବଂ ୱା ଅଭିଭୂ, ଆଲମ୍ବଣଂ, ତଂ ଆୟତନମସ୍ସାତି ଅଭିଭାୟତନଂ। ଅଥ ୱା ଆଲମ୍ବଣାଭିଭୱନତୋୟେୱ ଅଭିଭୂ, ପରିକମ୍ମଂ, ଞାଣଂ ୱା, ତଂ ଆୟତନଂ କାରଣମସ୍ସାତି ଅଭିଭାୟତନଂ। ପରିକମ୍ମଂ, ଞାଣଂ ୱା ଆଲମ୍ବଣଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ଉପଚାରୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଞ୍ଚମୱୀଥିମନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ପଞ୍ଚମୱୀଥିତୋ ପରଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ପନ ଅଭିଭୱିତୁକାମତାୟ ନିବ୍ବତ୍ତିତମ୍ପି ଅଭିଭାୟତନଂ ନାମ ନ ହୋତି। ସାମଞ୍ଞଗତିୟା ପନ କସିଣାୟତନମେୱ ହୋତି। ଇମମେୱ ହି ସୀଘତରପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ "ତାନି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତି, ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ"ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୪) ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୟଥାରୁତୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ କସ୍ମା ନ ଗୟ୍ହତି। "ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱା"ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୪) ହି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ସହୁପ୍ପନ୍ନଂ ଝାନମଭିଭାୟତନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି? ନୟିଦମେୱଂ, ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ସହ ଅପ୍ପନାୟ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ହି ଇଧ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱା ଉପଚାରଜ୍ଝାନସ୍ସ, କିଂ ତାୱ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ସହ ଅପ୍ପନାୟ ନିବ୍ବତ୍ତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନେ ଅସତି ତସ୍ସା ଅସମ୍ଭୱତୋ, ନାପି ଉପଚାରଜ୍ଝାନେନ ସହ ଏକୱୀଥିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତି ତସ୍ସା ଉପଚାରଭାୱନାପବନ୍ଧସେୱିତବ୍ବଭାୱେନ ତଦା ଅସମ୍ଭୱତୋ, ତସ୍ମା ନାତିଚିରାୟନପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସମୀପିମ୍ହି ସମୀପକାରୀୟୂପଚାରେନ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୟଦି ନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ନାତିଚିରପ୍ପୱତ୍ତମଭିଭାୟତନଂ, କଥଂ ତସ୍ସ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଭେଦୋ ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତୋତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜୱନୱୀଥିୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚିରକାଲନିବ୍ବତ୍ତିତାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ, ଦୁତିୟତତିୟୱୀଥିୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତବ୍ବିପରୀତଲକ୍ଖଣତାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞନ୍ତି। କେଚି ପନ "ଅଭିଭାୟତନଂ ନାମ ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତମେୱ, ନେତର"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ, ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା ନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଦୂରତରଭାୱେନ "ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ"ତି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନେନ ସହ ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ।

ଅପିଚ ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଝାନଂ ଅଭିଭୱନକାରଣନିରପେକ୍ଖଂ ୱସିଭାୱବଲେନେୱ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ନ ତଂ ଅଭିଭାୟତନଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅପ୍ପତ୍ତୱସିଭାୱା ପଠମୁପ୍ପନ୍ନାୟେୱ ଅଭିଭାୟତନନ୍ତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ୟଦି ଏୱଂ କଥଂ "ଅପ୍ପମାଣଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ଅପ୍ପମାଣଂ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣ"ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୨୧୨-୨୧୩) ଅଭିଭାୟତନଦେସନାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତଞ୍ହି ଝାନଂ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦଞ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତତ୍ତା ପରିତ୍ତମେୱାତି? ନାୟଂ ଦୋସୋ। ପଠମଂ ଅଭିଭାୟତନୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନଂ ପଚ୍ଛା ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତମ୍ପି ଅଭିଭାୟତନନାମମେୱ ଲଭତୀତି ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତମଭିଭାୟତନଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ଇତରଂ ପରିତ୍ତଂ।

ଅଥ ୱା ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଉକ୍କଂସଗତିପରିଗ୍ଗହୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପନ ୟଂ ବଲୱତରଂ, ତଂ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପଲକ୍ଖଣଂ କତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ବଲୱଭାୱନିବନ୍ଧନଂ ଅପ୍ପମାଣତ୍ତଂ। ବଲୱଭାୱୋ ଚ ପଠମଅପ୍ପନାୱାରତୋ ପଚ୍ଛିମପଚ୍ଛିମଅପ୍ପନାୱାରାନଂ ବଲୱତାୟ ଅୱସିତାପଡେପି ଝାନେ ସମ୍ଭୱତୀତି ବଲୱନ୍ତଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ଇତରଂ ପରିତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଅୱସିତାପଡେପି ଝାନେ ଅପ୍ପମାଣାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ଅପ୍ପନାୟ ବଲୱଭାୱୋ ନାମ ଉପଚାରସ୍ସ ବଲୱତାୟ ସତି ହୋତି। ଉପଚାରଞ୍ଚ ତଂ ବଲୱଂ, ୟଂ ସହସା ଅପ୍ପନଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ, ତସ୍ମା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଭିଭାୟତନଝାନାନଂ ଉପଚାରୱୀଥିୟା ଅନନ୍ତରଂ ଦୁତିୟୱୀଥିୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନସ୍ସ ବଲୱତାୟ ସୟମ୍ପି ବଲୱତରନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣଂ ନାମ

ହୋତି। ଦୁତିୟଝାନାଦୀସୁ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ତତିୟଝାନାଦୀନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତଦିତରସଭାୱତାୟ ପରିତ୍ତଂ। ତଥା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାନଂ ଚତୁତ୍ଥଝାନାଦୀନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅପ୍ପମାଣଂ। ପଞ୍ଚମଝାନାଦୀନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପରିତ୍ତନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅପ୍ପନାଝାନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅପ୍ପନାତୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାୟ ବଲୱଭାୱୋତି ତଂୱସେନାପେତ୍ଥ ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଂ ପନେତଂ ଗଣନତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ହୋତି। ଯଥାହ –

''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି, 'ତାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଜାନାମି ପସ୍ସାମୀ'ତି ଏୱଂସଞ୍ଞୀ ହୋତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ଅପ୍ପମାଣାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି, ତାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଜାନାମି ପସ୍ସାମି। ନୀଲାନି ନୀଲୱଣ୍ଣାନି ନୀଲନିଦସ୍ସନାନି ନୀଲନିଭାସାନି, ତାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଜାନାମି ପସ୍ସାମି। ପୀତାନି ପୀତୱଣ୍ଣାନି ପୀତନିଦସ୍ସନାନି ପୀତନିଭାସାନି। ଲୋହିତାନି ଲୋହିତୱଣ୍ଣାନି ଲୋହିତନିଦସ୍ସନାନି ଲୋହିତନିଭାସାନି। ଓଦାତାନି ଓଦାତୱଣ୍ଣାନି ଓଦାତନିଦସ୍ସନାନି ଓଦାତନିଭାସାନି, 'ତାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଜାନାମି ପସ୍ସାମୀ'ତି ଏୱଂସଞ୍ଞୀ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୭୩; ୩।୩୩୮; ମ। ନି। ୨।୨୪୯; ଅ। ନି। ୧।୪୨୭-୪୩୪; ୮।୬୫)।

ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀତି ଅଲାଭିତାୟ ୱା ଅନତ୍ଥିକତାୟ ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପେସୁ କେସାଦୀସୁ ପରିକମ୍ମଅପ୍ପନାସଞ୍ଞାୱିରହିତୋ। ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀତି ବହିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ, ଚତୂସୁ ଭୂତକସିଣେସୁ ଏୱ ୱା କତପରିକମ୍ମକତାୟ ପରିକମ୍ମୱସେନ ଚେୱ ଅପ୍ପନାୱସେନ ଚ ତାନି ବହିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠ, ଚତ୍ତାରି ୱା କସିଣରୂପାନି ପସ୍ସତି। ପରିତ୍ତାନୀତି ଅମହନ୍ତାନି। ଅଭିଭୁୟ୍ୟାତି ଯଥା ମହଗ୍ଘସୋ ସମ୍ପନ୍ନଗହଣିକୋ ପୁରିସୋ କଟଚ୍ଛୁମତ୍ତଂ ଭତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ''କିଂ ଏତ୍ଥ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଏକକବଳଅମେୱ କରୋତି, ଏୱମେୱ ଞାଣୁତ୍ତରିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିସଦଞାଣୋ ''କିଂ ଏତ୍ଥ ପରିତ୍ତକେ ଆରମ୍ମଣେ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ନାୟଂ ମମ ଭାରୋ''ତି ତାନି ରୂପାନି ପରିକମ୍ମେନ, ଞାଣେନ ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ସୀଘଂ ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ''ଜାନାମି ପସ୍ସାମୀ''ତି ଇମିନା ପନସ୍ସ ପୁବ୍ବାଭୋଗୋ କଥିତୋ, ତଦାଗମନତୋ ଚ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ଚିତ୍ତାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ଇତରଥା ଅନେନ ଆଭୋଗମତ୍ତେ କଥିତେ ତେନ ସାଧିତବ୍ବଂ ଝାନଂ ନ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଅଭିଭାୟତନଦେସନାୟଞ୍ଚ ଝାନୱିସୟାତି। ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୱସେନ ଝାନକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତମଭିଭୱନାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାଭୋଗଂ ସନ୍ଧାୟ –

''ଇମିନା ପନସ୍ସ ଆଭୋଗୋ କଥିତୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ, ନ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୪୯; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୮।୬୫) ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୁତିୟେ ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀତି ପରିସୁଦ୍ଧାପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣାନି। ପରିସୁଦ୍ଧାନି ହି ନୀଲାଦୀନି ସୁୱଣ୍ଣାନି, ଅପରିସୁଦ୍ଧାନି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀତି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାନି।

ତତିୟେ ଅପ୍ପମାଣାନୀତି ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପମାଣାନି ୱିପୁଲାନି ଖଲମଣ୍ଡଲାଦୀନି। ୱଡ୍ଢନୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଅପ୍ପମାଣତା ନ ଗହିତା କସିଣୱଡ୍ଢନସ୍ସ ଇଧ ଅସମ୍ଭୱତୋ। କସିଣସ୍ସ ହି ଦ୍ୱେ ୱଡ୍ଢନଭୂମିୟୋ ଉପଚାରଭୂମି, ଅପ୍ପନାଭୂମି ୱା। ତତ୍ଥ ନ ତାୱ ଇଧ ଉପଚାରଭୂମିୟଂ ୱଡ୍ଢନଂ ସମ୍ଭୱତି। ନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ସମକାଲଂ ୱିୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଝାନେ କୁତୋ ତସ୍ସ ଓକାସୋତି, ନାପି ଅପ୍ପନାଭୂମିୟଂ। ୱଡ୍ଢିତସ୍ସ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନଝାନାରମ୍ମଣତା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ସଭାୱମହନ୍ତାନେୱ ଆଲମ୍ବଣାନି ଇଧ ଅପ୍ପମାଣାନୀତି ଅଧିପ୍ପେତାନି। କେଚି ପନ ''ୱଡ୍ଢିତୱସେନେୱ ଅପ୍ପମାଣାନୀତି ଗହେତ୍ୱା ପଠମଂ ଅଭିଭୱନିଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱେନ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅଭିଭୱନିଚ୍ଛାୟ ସତି ଅଭିଭୱନାକାରେନ ପୱତ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଅପ୍ପନଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱଡ୍ଢିତନିମିତ୍ତେସୁ ଇଦଂ ଅଭିଭାୟତନଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ଚତୁତ୍ଥେ ଅଭିଭୁୟ୍ୟାତି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା। ଯଥା ନାମ ସମ୍ପନ୍ନଗହଣିକୋ ମହଗ୍ଘସୋ ପୁରିସୋ ଏକଂ ଭତ୍ତୱଡ୍ଢିତକଂ ଲଭିତ୍ୱା '''ଅଞ୍ଞୋପି ହୋତୁ, ଅଞ୍ଞୋପି ହୋତୂ'ତି କିଂ ଏସ ମୟ୍ହଂ କରିସ୍ସତୀ''ତି ନ ତଂ ମହନ୍ତତୋ ପସ୍ସତି, ଏୱମେୱ ଞାଣୁତ୍ତରୋ ୱିସଦଞାଣୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ '''କିଂ ଏତ୍ଥ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ନୟିଦଂ ଅପ୍ପମାଣ'ନ୍ତି ମୟ୍ହଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାକରଣେ ଭାରୋ''ତି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତି। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି।

ପଞ୍ଚମେ ନୀଲାନି...ପେ... ନୀଲନିଭାସାନୀତି ଏତାନି ପରିୟାୟନାମାନୀତି ତତ୍ଥ ''ନୀଲାନୀ''ତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ତକେନେୱ ପନ ୱୁତ୍ତେ ତଂୟୋଗତୋ ତବ୍ବୋହାରେନ ଗୁଣଯୁତ୍ତେପି ପସଙ୍ଗୋ ସିୟାତି ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥଂ ''ନୀଲୱଣ୍ଣାନୀ''ତି ୱଣ୍ଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମ୍ପି ହି ବହୁବ୍ବୀହିୱସେନ ଗୁଣେପି ପସଙ୍ଗୋ ହୋତୀତି ''ନୀଲନିଦସ୍ସନାନୀ''ତି ନିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ । ନିଦସ୍ସିତବ୍ବଞ୍ହି ନିଦସ୍ସନଂ, ଚକ୍ଖୁନା ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ରୂପଂ। ତତୋ ସେତାଦିନିୱାରଣତ୍ଥଂ ନୀଲ-ସଦ୍ଦେନ ସହ ସମାସୋ କତୋତି ଅପଞ୍ଞାୟମାନଚୀୱରାନି ଅସମ୍ଭିନ୍ନୱଣ୍ଣାନି ଏକନୀଲାନେୱ ହୁତ୍ୱା

ଦିସ୍ସମାନାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ନୀଲନିଭାସାନୀ’’ତି ଇଦଂ ପନ ଓଭାସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନୀଲୋଭାସାନି ନୀଲପ୍ପଭାଯୁତ୍ତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ତେସଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ‘ପୀତାନୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠସୁ ଚେତେସୁ ପୁରିମଂ ଅଭିଭୱନାକାରେନ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ଅଟ୍ଠପି କସିଣାନି ପରିତ୍ତାନି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତତିଯଂ ତଥା ଅପ୍ପମାଣାନି। ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାନିଯେୱ ଦ୍ୱେ ୱଣ୍ଣାଭୋଗସହିତାନି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ନ ପନ ୱଣ୍ଣକସିଣୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା।

ପଞ୍ଚମାଦୀନି ପନ ତେସୁ କତାଧିକାରେ ସନ୍ଧାଯ ସୁୱିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣୱସେନେୱ ଦେସିତାନି। ନ ହି ତେସଂ ଅଭିଭୱନସ୍ସ ପରିତ୍ତତା, ଅପ୍ପମାଣତା ୱା କାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ସୁୱିସୁଦ୍ଧନୀଲାଦିଭାୱୋ। ତତ୍ଥ ହି ତେ କତାଧିକାରାତି। ନନୁ ଚ ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣାନି ୱା ହୋନ୍ତୁ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି ୱା, ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣୱସେନେୱ ଇମାନି ଅଭିଭାଯତନାନି ଦେସିତାନୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୪୯; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୮। ୬୫) ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଂ ପନ ଆଗମେ ଅଭିଭାଯତନାନଂ ଅଞ୍ଞଥା ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି –

‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି, ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି, ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୭୩; ୩।୩୩୮; ମ। ନି। ୨।୨୪୯; ଅ। ନି। ୧। ୪୨୭-୪୩୪; ୮।୬୫) –

ଏୱଂ ଚତ୍ତାରିଯେୱ ଅଭିଭାଯତନାନି ଆଗତାନି, ତସ୍ମା ତଦଟ୍ଠକଥାସୁ ୱଣ୍ଣାଭୋଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣତାୱସେନେୱ ଇମେସଂ ଦେସିତଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣତା ହି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଅଭିଭୱନସ୍ସ କାରଣଂ ୱଣ୍ଣାଭୋଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଅୱିଜ୍ଜମାନେପୀତି। ନନୁ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି ୱଚନତୋ ୱଣ୍ଣାଭୋଗସହିତାନିଯେୱ ତତ୍ଥ ଗହିତାନୀତି? ତଂ ନ, ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି, ସହିତାନି ଚ ସବ୍ବାନି ପରିତ୍ତାନି ଏକତୋ କତ୍ୱା ‘‘ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତଥା ‘‘ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ୱିସିଟ୍ଠାନଂ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନଂ, ସହିତାନଞ୍ଚ ଏକତ୍ତଂ ମନସିକାରୋ, ନ ଏକତ୍ତଂ, ୱିସୁଂଯେୱ ତେସଂ ମନସିକାରୋ। ଯଦି ଏୱଂ ୱିସୁଂ କଥମେକତ୍ତନ୍ତି? ପରିତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣ-ଗ୍ଗହଣମତିରିଚ୍ଚତି ଅୱସିଟ୍ଠୋତି? ନାତିରିଚ୍ଚତି ପରିଯାଯଦେସନାଭାୱତୋ। ଅତ୍ଥି ହି ଏସ ପରିଯାଯୋ, ଯଦିଦଂ ୱଣ୍ଣାଭୋଗଜନିତାଜନିତଂ ୱିସେସଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରିତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକତ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ପରିତ୍ତାନି ଅଭିଭୁଯ୍ଯ’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଦନ୍ତୋଗଧମେୱ ପଭେଦଂ ୱିନେଯ୍ଯୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ତାନି ଚ କଦାଚି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆୱଜ୍ଜିତାନି ହୋନ୍ତି, ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି ଅଭିଭୁଯ୍ଯ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତାଯ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି, ସହିତାନି ଚ ୱିସୁଂ ମନସି କତ୍ୱା ଉଭଯତ୍ଥାପି ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତପରିତ୍ତାଭିଭୱନେ, ତଂସହିତପରିତ୍ତାଭିଭୱନେ ଚ ପରିତ୍ତାଭିଭୱନସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକତ୍ତଂ କତନ୍ତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି, ସହିତାନି ଚ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଅତ୍ଥି ହି ଉଭଯତ୍ଥାଭିଭୱନୱିସେସୋତି। ହୋତୁ ତାୱ, ଏୱଂ ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପାଠୱିସେସତୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପାଠଭେଦେ ପନ କୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ସୁତ୍ତନ୍ତେ ହି ପଠମୱିମୋକ୍ଖଂ ଦ୍ୱେଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଠମଦୁତିଯଅଭିଭାଯତନାନି ୱୁତ୍ତାନି, ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାନମ୍ପି ଅଭିଭୱନପରିଯାଯୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତି ଅଭିଭାଯତନଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତିଯଚତୁତ୍ଥଅଭିଭାଯତନେସୁ ଦୁତିଯୱିମୋକ୍ଖୋ, ୱଣ୍ଣାଭିଭାଯତନେସୁ ତତିଯୱିମୋକ୍ଖୋ ଚ ଅଭିଭୱନପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ, ଇଧ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାଭିଭାଯତନାନି ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିମୋକ୍ଖେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଭିଭାଯତନାନି କଥିତାନି। ସବ୍ବାନି ଚ ୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚାନି ୱିମୋକ୍ଖଦେସନାଯ ୱୁତ୍ତାନି, ତଦେତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତି ସୁତ୍ତେ ଆଗତସ୍ସ ଅଭିଭାଯତନଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ ଅୱଚନତୋ ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ସବ୍ବୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସାଧାରଣୱଚନଭାୱତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚେତଂ ଏୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତେହି ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପାଠଭେଦେ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅଥ କିମେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ନନୁ ଅଟ୍ଠକଥାଯମେୱ ‘‘କସ୍ମା ପନ ଯଥା ସୁତ୍ତନ୍ତେ ‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନୀ’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅୱତ୍ୱା ଇଧ ଚତୂସୁପି ଅଭିଭାଯତନେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାୱ ୱୁତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ’’ତି କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ନ ତଂ ତସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ, ଅଥ ଖୋ କତ୍ଥଚି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି, ତସ୍ସ ଚ କାରଣୱଚନଂ। ତେନେୱ ହି ତତ୍ଥ ୱା ଇଧ ୱା ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନିଯେୱ ଅଭିଭୱିତବ୍ବାନୀ’’ତି ତତ୍ଥେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଅନଭିଭୱନୀଯତା ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ୱିଯ ଅୱିଭୂତତ୍ତା। ନ ହି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭୂତଭାୱମନ୍ତରେନ ଞାଣୁତ୍ତରାନଂ ଆରମ୍ମଣାଭିଭୱନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି। ନନୁ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପାଠଦ୍ୱଯୱିସେସସ୍ସ ଦେସନାୱିଲାସୋ କାରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋତି? ସଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୱତ୍ଥାନୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ । ଦେସନାୱିଲାସୋ ହି ନାମ ୱିନେଯ୍ଯଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ପରିଯାଯସ୍ସ ୱିଭାୱନଂ, ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀତି। ଏୱଂ ତାୱ ଅଭିଭାଯତନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନସ୍ସ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାୱସପ୍ପୱତ୍ତଜୱନୱୀଥିସମନନ୍ତରମେୱ ପିତୁଅଙ୍କେ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସ୍ସ ୱିଯ ଦାରକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ନିରାସଙ୍କମେୱ ହୁତ୍ୱା ପଠମକପ୍ପନା ୱିଯ ଚ ଲହୁଂ ଅୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅନ୍ତମସୋ ଚତୁପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣତୋ ଅନୋସକ୍କିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିରତିୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଞ୍ହି କସିଣାଯତନୱସେନ ୱା ଅଭିଭାଯତନୱସେନ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା, ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁତ୍ତତାଯ ଚ ''ୱିମୋକ୍ଖୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଚେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ –

''କେନଟ୍ଠେନ ପନ ୱିମୋକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି? ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ। କୋ ଅଯଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ ନାମ? ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅଭିରତିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୪୮)।

ଯଦି ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତମେୱ ୱିମୋକ୍ଖୋ, କଥମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଚତୁକ୍କେ ପରିତ୍ତତା ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତା। ଅୱସିତାପତ୍ତଞ୍ହି ଝାନଂ ପରିତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ, ପରିପୁଣ୍ଣୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଅପରିପୁଣ୍ଣୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପରିତ୍ତଭାୱେନ ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ତସ୍ମା ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତମେୱ ଝାନଂ ୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ, ନ ଇତରଂ। ଇତରଂ ପନ ଯଦି କସିଣାଯତନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, କସିଣାଯତନଂ। ଅଥ ଅଭିଭାଯତନୱସେନ, ଅଭିଭାଯତନମେୱାତି। କେଚି ପନ ''ପଠମଅପ୍ପନାତୋ ପଚ୍ଛିମପଚ୍ଛିମାଯ ପଟିପକ୍ଖତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା କସିଣାଯତନୱସେନ, ଅଭିଭାଯତନୱସେନ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପଠମକପ୍ପନଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସଂ ୱିମୋକ୍ଖୋଯେୱା''ତି ୱଦନ୍ତି।

ତଂ ପନେତଂ ଗଣନତୋ ତିୱିଧଂ। ଯଥାହ –

''ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତି, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି, ସୁଭନ୍ତେୱ ଅଧିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୭୪; ୩।୩୩୯; ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯)।

ତତ୍ଥ ରୂପୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କେସାଦୀସୁ ଉପ୍ପାଦିତଂ ରୂପଜ୍ଝାନଂ ରୂପଂ, ତଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀ। ରୂପାନି ପସ୍ସତୀତି ବହିଦ୍ଧାପି ନୀଲକସିଣାଦିରୂପାନି ଝାନଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତି। ଇମିନା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧୱତ୍ଥୁକେସୁ କସିଣେସୁ ଝାନପଟିଲାଭୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ନରୂପସଞ୍ଞୀ, ଅତ୍ତନୋ କେସାଦୀସୁ ଅନୁପ୍ପାଦିତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ବହିଦ୍ଧା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧାୱ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନତା ଦସ୍ସିତା। ''ସୁଭ''ନ୍ତି ଇମିନା ସୁୱିସୁଦ୍ଧେସୁ ନୀଲାଦୀସୁ ୱଣ୍ଣକସିଣେସୁ ଝାନାନି ଦସ୍ସିତାନି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯଂ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ଆଭୋଗୋ ନତ୍ଥି, ଯୋ ପନ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ସୁଭକସିଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱିହରତି, ସୋ ଯସ୍ମା ''ସୁଭ''ନ୍ତି ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିହରତି, ତଥା ଦୁତିଯାଦୀନି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଦେସନା କତାତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ପନ ''ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧। ୨୧୨) ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୱସେନ ସୁଭୱିମୋକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ ପନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ ୱିସୁଂଯେୱ ଆଗତତ୍ତା ତଂ ନଯଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସୁନୀଲକାଦିୱସେନେୱ ସୁଭୱିମୋକ୍ଖୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନୁଞ୍ଞାତୋତି ଇଧାପି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱଣ୍ଣନଂ କତନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ ୱିମୋକ୍ଖଝାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଥାନୁରୂପନ୍ତି ହୀନାଦିଅନୁରୂପଂ। ପଠମଜ୍ଝାନଞ୍ହି ହୀନଂ କପ୍ପସ୍ସ ତତିଯଭାଗାଯୁକେ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜେ ଉପପତ୍ତିଂ ନିପ୍ଫାଦେତି, ମଜ୍ଝିମଂ ଉପଡ୍ଢକପ୍ପାଯୁକେ ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତେ, ପଣୀତଂ ଏକକପ୍ପାଯୁକେ ମହାବ୍ରହ୍ମେ। ତଥା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ, ତତିଯଜ୍ଝାନଞ୍ଚ ହୀନଂ ଦ୍ୱିକପ୍ପାଯୁକେ ପରିତ୍ତାଭେ, ମଜ୍ଝିମଂ ଚତୁକପ୍ପାଯୁକେ ଅପ୍ପମାଣାଭେ, ପଣୀତଂ ଅଟ୍ଠକପ୍ପାଯୁକେ ଆଭସ୍ସରେ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ହୀନଂ ସୋଳସକପ୍ପାଯୁକେ ପରିତ୍ତାସୁଭେ, ମଜ୍ଝିମଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକପ୍ପାଯୁକେ ଅପ୍ପମାଣସୁଭେ, ପଣୀତଂ ଚତୁସଟ୍ଠିକପ୍ପାଯୁକେ ସୁଭକିଣ୍ହେ। ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ପନ ତିୱିଧମ୍ପି ପଞ୍ଚକପ୍ପସତାଯୁକେ ୱେହପ୍ଫଲେ ଉପପତ୍ତିଂ ନିପ୍ଫାଦେତି, ତଦେୱ ତିତ୍ଥିଯେହି ସଞ୍ଞାୱିରାଗୱସେନ ଭାୱିତଂ ପଞ୍ଚକପ୍ପସତାଯୁକେଯେୱ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ। ଅନାଗାମୀହି ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦିକାଲେ ପଚ୍ଛାପି ଭାୱିତଂ ସଦ୍ଧାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯାଧିମୁତ୍ତତାନୁକ୍କମେନ ଯଥାକ୍କମଂ ସହସ୍ସଦ୍ୱିସହସ୍ସଚତୁସହସ୍ସଅଟ୍ଠସହସ୍ସସୋଳସସହସ୍ସକପ୍ପାଯୁକେସୁ ଅୱିହାଅତପ୍ପାସୁଦସ୍ସାସୁଦସ୍ସୀଅକନିଟ୍ଠନାମକେସୁ ପଞ୍ଚସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଉପପତ୍ତିଂ ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ଏୱମେତଂ ଯଥାନୁରୂପଂ ସୋଳସରୂପାୱଚରବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦକନ୍ତି ଆହ ''ଯଥାନୁରୂପଂ…ପେ… ହୋତୀ''ତି।

ଯସ୍ମା ପନ ରୂପଭୱେପି ପୱତ୍ତିଯଂ ଲଭିତବ୍ବା ଉପଭୋଗସମ୍ପତ୍ତି କାମାୱଚରସ୍ସେୱ ଫଲଂ, ତସ୍ମା ଇଧ ''ଭୱଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିପ୍ଫାଦେତୀ''ତି ଅୱତ୍ୱା ଉପପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଂ ଉପାଦାଯ ସବ୍ବତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ ମହାକପ୍ପସ୍ସ ୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ପନ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପୱସେନ। ନ ହି ତତ୍ଥ ଇତରୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ସମ୍ଭୱତି ଏକକପ୍ପେପି ଅୱିନାସାଭାୱେନ ମହାକପ୍ପସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଭାଗେଯେୱ ତସ୍ସ ସଣ୍ଠହନତୋ।

ରୂପାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅରୂପାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ଅରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସାୱକାସୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ତନ୍ନିଦ୍ଦେସତ୍ଥମାହ ''ସେସେସୁ ପନା''ତିଆଦି। ଆକାସକସିଣୱଜ୍ଜିତସ୍ସ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି କସିଣସ୍ସ ଉଗ୍ଘାଟନତୋ ଲଦ୍ଧମାକାସଂ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ। ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନମାହ। ତଞ୍ହି ଦୁତିଯାରୁପ୍ପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ସବ୍ବସୋତି ସବ୍ବାକାରେନ, ରୂପନିମିତ୍ତଦଣ୍ଡାଦାନସମ୍ଭୱଦସ୍ସନାଦିନା ସବ୍ବେନ ରୂପଧମ୍ମେସୁ, ପଥୱୀକସିଣାଦିରୂପନିମିତ୍ତେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଜ୍ଝାନେସୁ ଚ ଦୋସଦସ୍ସନାକାରେନ, ତେସୁ ଏୱ ୱା ରୂପନିମିତ୍ତେସୁ ନିକନ୍ତିପ୍ପହାନଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାଦିନା ଆକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସବ୍ବସୋତି ସବ୍ବାସଂ, କୁସଲାଦିଭେଦେନ ଅନୱସେସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପସଞ୍ଞାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଞ୍ଚେୱ ତଦାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ। ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମ୍ପି ହି ''ରୂପ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ''ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି କସିଣରୂପଂ ପୁରିମପଦଲୋପେନ ''ଦେୱେନ ଦତ୍ତୋତି, ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ତସ୍ମା ଇଧ ରୂପେ ରୂପଜ୍ଝାନେ ତଂସହଗତସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞାତି ଗହିତା, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ''ରୂପ''ନ୍ତି ସଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ରୂପସଞ୍ଞଂ, ରୂପନାମୱନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂଗହିତେନ ପଥୱୀକସିଣାଦିଭେଦସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚେତଂ ନାମନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ରୂପସଞ୍ଞାନ''ନ୍ତି ହି ସରୂପେକସେସୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ସମତିକ୍କମାତି ୱିରାଗା, ନିରୋଧା ଚ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଏତାସଂ କୁସଲୱିପାକକିରିଯାୱସେନ ପଞ୍ଚଦସନ୍ନଂ ଝାନସଙ୍ଖାତାନଂ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ, ଏତେସଞ୍ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦିୱସେନ ନୱନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତାନଂ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ଅନୱସେସାନଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଚ, ତେସୁ ଏୱ ୱା ନିକନ୍ତିପ୍ପହାନଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାଦିନା ଆକାରେନ ୱିରାଗା, ନିରୋଧା ଚ ଜିଗୁଚ୍ଛନତୋ ଚେୱ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସଞ୍ଞାଯ ସହଗତଂ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ନ ହି ସକ୍କା ସବ୍ବସୋ ଅନତିକ୍କନ୍ତରୂପସଞ୍ଞେନ ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁନ୍ତି।

ନ କେୱଲଂ ଏତାସଂଯେୱ ସମତିକ୍କମନତୋ ଇଦଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ପଟିଘସଞ୍ଞାଦୀନମତ୍ଥଙ୍ଗମାଦିତୋପୀତି ଆହ ''ପଟିଘସଞ୍ଞାନ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ, ରୂପାଦୀନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣାନଂ ପଟିଘାତେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମୋଧାନସଙ୍ଖାତେନ ପଟିହନନେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା, ରୂପସଞ୍ଞାଦିଦ୍ୱିପଞ୍ଚସଞ୍ଞାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯଥାହ –

''ତତ୍ଥ କତମା ପଟିଘସଞ୍ଞା? ରୂପସଞ୍ଞା ସଦ୍ଦସଞ୍ଞା ଗନ୍ଧସଞ୍ଞା ରସସଞ୍ଞା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଞ୍ଞା, ଇମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଟିଘସଞ୍ଞାଯୋ''ତି (ୱିଭ। ୬୦୩)।

ତାସଂ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକଭୂତାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ପହାନା ଅସମୁପ୍ପାଦା ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନନୁ ଚ ଏତା ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସମାପନ୍ନସ୍ସାପି ନ ସନ୍ତି। ନ ହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାପନ୍ନକାଲେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଯଥା ପନ ''ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପହାନା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପସଂସାୱସେନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପହୀନାନମ୍ପି ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ, ''ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ପହାନା ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗେଯେୱ ପହୀନାନଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ଦୁତିଯମଗ୍ଗେ ଚ ୱଚନଂ, ଏୱମେୱ ଇମସ୍ମିଂ ଝାନେ ପଟିପଜ୍ଜନକାନଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ଇମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପସଂସାୱସେନ ଏତାସଂ ଏତ୍ଥ ୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା କିଞ୍ଚାପି ତା ରୂପାୱଚରସମାପନ୍ନସ୍ସାପି ନ ସନ୍ତି, ନ ପନ ପହୀନତ୍ତା ନ ସନ୍ତି। କିଞ୍ଚରହି ପଚ୍ଚଯାଭାୱେନ। ନ ହି ରୂପାୱଚରଭାୱନା ରୂପୱିରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ରୂପାଯତ୍ତା ଏୱ ତାସଂ ପୱତ୍ତୀତି। ଅରୂପଭାୱନା ପନ ରୂପୱିରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ''ତା ଏତ୍ଥ ପହୀନା''ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ତଥା ହି ଏତାସଂ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତାଯେୱ ''ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଟକୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା। ଇଧ ଚ ପହୀନତ୍ତା ଏୱ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୱଚନାଦୀହି, ''ଯେ ତେ ସନ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖା ଅତିକ୍କମ୍ମ ରୂପେ ଅରୂପା''ତିଆଦିନା ଚ ଆନେଞ୍ଜତା, ସନ୍ତୱିମୋକ୍ଖତା ଚ ୱୁତ୍ତା।

ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନନ୍ତି ନାନତ୍ତେ ଗୋଚରେ ପୱତ୍ତାନଂ, ନାନତ୍ତାନଂ ୱା ସଞ୍ଞାନଂ, ୱୁତ୍ତାୱସେସାନଂ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସକାମାୱଚରସଞ୍ଞାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତା ଏୱ ହି –

''ତତ୍ଥ କତମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା? ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ମନୋଧାତୁସମଙ୍ଗିସ୍ସ ୱା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମଙ୍ଗିସ୍ସ ୱା ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନା ସଞ୍ଜାନିତତ୍ତଂ, ଇମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାଯୋ''ତି (ୱିଭ। ୬୦୪) –

ଏୱଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ତା ପନ ଯସ୍ମା ରୂପସଦ୍ଦାଦିଭେଦେ ନାନତ୍ତେ ନାନାସଭାୱେ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଚ ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲସଞ୍ଞା, ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲସଞ୍ଞା, ଏକାଦସ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସଞ୍ଞା, ଦ୍ୱେ ଅକୁସଲୱିପାକସଞ୍ଞା, ଏକାଦସ କାମାୱଚରକିରିୟସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସପ୍ପଭେଦା ନାନାସଭାୱା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଦିସା, ତସ୍ମା ‘‘ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅମନସିକାରାତି ସବ୍ବସୋ ଅନାୱଜ୍ଜନା ଅସମନ୍ନାହାରା ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁ ଜୱନପଟିପାଦକେନ ୱା ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅକରଣା ଠପେତ୍ୱା କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ ନାନାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅସଙ୍ଖରଣତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମିନା ହି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାମନସିକାରହେତୂନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମତିକ୍କମୋପି ୱୁତ୍ତୋ, ରୂପଜ୍ଝାନେ ପନ ତଦଭାୱତୋ ‘‘ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ସମତିକ୍କମାଦୀନଂ କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯସ୍ମା ରୂପସଞ୍ଞା, ପଟିଘସଞ୍ଞା ଚ ଇମିନା ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଭୱେପି ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଅରୂପସଞ୍ଞାୟ ଭାୱନାୟ ଅଭାୱେ ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପତ୍ତିରହାନଂ ରୂପସଞ୍ଞାପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଯାୱ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତି, ତାୱ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିୟମାନତ୍ତା, ପଗେୱ ପନ ଇମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନକାଲେ, ତସ୍ମା ‘‘ସମତିକ୍କମା, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା’’ତି ଉଭୟଥାପି ତାସଂ ଅଭାୱୋୟେୱ ଦସ୍ସିତୋ। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାସୁ ପନ ଯା ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଏକନ୍ତରୂପନିସ୍ସିତତ୍ତା, ତା ଅନୋକାସତାୟ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଅରୂପଭାୱନାୟ ନିୱାରିତତ୍ତା, ଅନିୱାରିତତ୍ତା ଚ କାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାସଂ ଅମନସିକାରୋ ଅନାୱଜ୍ଜନଂ ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ଜୱନପଟିପାଦକେନ ୱା ଭୱଙ୍ଗମନସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅକରଣଂ ଅପ୍ପୱେସନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ର ପୱତ୍ତମାନାନମ୍ପି ହି ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ତାସଂ ଅମନସିକାରୋୟେୱ ଇତରଥା ଝାନସମାପତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ। ଇତି ସଙ୍ଖେପତୋ ‘‘ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା’’ତି ଇମିନା ସବ୍ବରୂପାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା’’ତି ସବ୍ବେସଂ କାମାୱଚରଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପହାନଂ, ଅମନସିକାରୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ, ତୀହି ପନେତେହି ସମାଧିସ୍ସ ଥିରଭାୱୋ କଥିତୋତି।

ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ନାସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ଅନନ୍ତଂ, ଅନନ୍ତଂ ଆକାସଂ ଆକାସାନନ୍ତଂ, କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ, ଅନନ୍ତତା ପନ ଉପ୍ପାଦୱୟନ୍ତାଭାୱତୋ ଅନନ୍ତମନସିକାରୱସେନ ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ନ ହି ଏତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନ୍ତୋ, ୱୟନ୍ତୋ ୱା ପଞ୍ଞାୟତି ଅସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା। ସଭାୱଧମ୍ମୋ ହି ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୱନତୋ, ହୁତ୍ୱା ଚ ୱିନସ୍ସନତୋ ଉପ୍ପାଦୱୟନ୍ତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ନେତରୋ। ନ ଚ ପନେତଂ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତମନ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅଥ ଖୋ ରୂପୱିୱେକମତ୍ତସ୍ସେୱ ଗହଣେନ ଅନନ୍ତଫରଣାକାରେନେୱ ମନସିକାରଂ ପୱତ୍ତେତି, ତସ୍ମା ଉପ୍ପାଦୱୟନ୍ତୱିରହତୋ ମନସିକାରୱସେନ ୱା ଏତମନନ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଅନନ୍ତାକାସ’’ନ୍ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅନନ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପରନିପାତୱସେନ ‘‘ଆକାସାନନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆକାସାନନ୍ତମେୱ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ ସଂୟୋଗପରସ୍ସ ତ-କାରସ୍ସ ଚ-କାରଂ କତ୍ୱା, ତଦେୱ ଆୟତନଂ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭାୱତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଦେୱାୟତନଂ ୱିୟାତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ, ତସ୍ମିଂ ଅପ୍ପନାପତ୍ତା ସଞ୍ଞା ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞା, ତାୟ ସହଗତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ। ଅଥ ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚଂ ଆୟତନମସ୍ସା ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାୟ ସଞ୍ଞାୟାତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନା, ସାୟେୱ ସଞ୍ଞା, ତାୟ ଝାନଂ ସହଗତନ୍ତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ।

ୱିଞ୍ଞାଣ…ପେ… ସହଗତନ୍ତି ଯଦେତଂ ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା ଉପ୍ପାଦାଦିଅନ୍ତୱନ୍ତମ୍ପି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଅନନ୍ତାକାସେ ଫରଣତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଆରବ୍ଭ ଅନ୍ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତମନସିକାରତୋ ୱା ଅନନ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତଂ, ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣାନଞ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ-ସଦ୍ଦୋ ତଦତ୍ଥେ ନିରୂଳ୍ହୋ ଆ-କାର ନ-କାରଲୋପୋତି ୱା କତ୍ୱା ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ’’ମିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱକ୍ଖତି –

‘‘ୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତମିଚ୍ଚେୱଂ, ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପନିଦଂ ସିୟା’’ତି।

ଅଥ ୱା ଦୁତିୟାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣେନ ଅଞ୍ଚିତବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ପାପୁଣିତବ୍ବନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚଂ। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞା…ପେ… ସହଗତନ୍ତି ନାସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚନଂ, ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଅୱସିଟ୍ଠଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସତି ହି ଭଙ୍ଗମତ୍ତେପି ତସ୍ସ ସକିଞ୍ଚନତା ସିୟା। ଅକିଞ୍ଚନସ୍ସ ଭାୱୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ, ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ନେୱସଞ୍ଞା…ପେ… ସହଗତନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମଝାନେସୁ ୱିୟ ଓଳାରିକାୟ ସଞ୍ଞାୟ ଅଭାୱତୋ ନେୱସ୍ସ ସଞ୍ଞା ଅତ୍ଥୀତି ନେୱସଞ୍ଞଂ, ସୁଖୁମାୟ ଚ ସଞ୍ଞାୟ ଅତ୍ଥିତାୟ ନାସ୍ସ ସଞ୍ଞା ନତ୍ଥୀତି ନାସଞ୍ଞଂ, ନେୱସଞ୍ଞଞ୍ଚ ତଂ ନାସଞ୍ଞଞ୍ଚେତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞଂ, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଜ୍ଝାନଂ। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ନେୱସଞ୍ଞନାସଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ? ସଚ୍ଚମେତଂ। ୱଚନସୋଭନତ୍ଥଂ ପନ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ନେୱସ୍ସ ସଞ୍ଞା ନାସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ଏକଚ୍ଚଂ ବହୁବ୍ବୀହିସମାସୱସେନ ‘‘ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞଞ୍ଚ ତଂ ଆୟତନଞ୍ଚ ମନାୟତନଧମ୍ମାୟତନପରିୟାପନ୍ନତ୍ତାତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ, ତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ସଞ୍ଞାସହଗତଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ। ଅଥ ୱା ସଞ୍ଞାୟେୱ

ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚକରଣେ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନେଵସଞ୍ଞା, ଉଣ୍ହୋଦକେ ତେଜୋଧାତୁ ଵିଯ ସଙ୍ଖାରାଵସେସସୁଖୁମଭାଵପ୍ପତ୍ତିଯା ନାସଞ୍ଞାତି ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞା, ସା ଏଵ ସେସଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତାଯ, ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଏଵ ଵା ଆଯତନନ୍ତି ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ, ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଭୂତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସହଗତନ୍ତି ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ।

ଯଥାନୁରୂପଂ…ପେ… ନିପ୍ଫାଦକନ୍ତି ‘‘ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯା ପଠମଂ, ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯା ଦୁତିଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପଵସେନ ଚତୂସୁ ଅରୂପଭୂମୀସୁ ଉପପତ୍ତିସାଧକଂ। ତାସୁ ପନ ପଠମା ଵୀସତିସହସ୍ସକପ୍ପାଯୁକା ହୋତି, ଦୁତିଯା ଚତ୍ତାଲୀସସହସ୍ସକପ୍ପାଯୁକା, ତତିଯା ସଟ୍ଠିସହସ୍ସକପ୍ପାଯୁକା, ଚତୁତ୍ଥା ପନ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସକପ୍ପାଯୁକାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଅରୂପାଵଚରକୁସଲଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଵଣ୍ଣନା

ଏଵଂ ତିଵିଧମ୍ପି ଲୋକିଯକୁସଲଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ଵା ଇଦାନି ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଇତରଂପନା’’ତିଆଦି। ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ, ସୋ ତିଵିଧୋ – ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ଭାଜନଲୋକୋତି। ତତୋ ଇଦଂ ଉତ୍ତରତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଚତ୍ତାରୋପି ହି ମଗ୍ଗା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତସଙ୍ଖାରଲୋକତୋ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅନାସଵଭାଵେନ। ସତ୍ତଲୋକେସୁ ଚ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅନରିଯଲୋକତୋ ଉତ୍ତରତି, ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସୋତାପନ୍ନଲୋକତୋ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିଲୋକତୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଅନାଗାମିଲୋକତୋ ଉତ୍ତରତି। ଭାଜନଲୋକେସୁ ପନ ପଠମମଗ୍ଗୋ ଅପାଯଲୋକତୋ ଉତ୍ତରତି, ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ କାମଲୋକେକଦେସତୋ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସକଲକାମଲୋକତୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ରୂପାରୂପଲୋକତୋ ଉତ୍ତରତି। ଇତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ତିଵିଧଲୋକତୋ ଉତ୍ତରତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ, କୁଚ୍ଛିତସଲନାଦିତୋ ପନ କୁସଲଂ, ଚିନ୍ତନାଦିତୋ ଚିତ୍ତଞ୍ଚାତି ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ଫଲଂ ପନ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ଉଭଯମ୍ପି ଵା ସହ ନିବ୍ବାନେନ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତଲୋକତୋ ଉତ୍ତରଂ ଵିସିଟ୍ଠତରନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଯଥାହ ‘‘ଯାଵତା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ଵା ଅସଙ୍ଖତା ଵା, ଵିରାଗୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିଵୁ। ୯୦)।

ନିଯତାନିଯତଵତ୍ଥୁକଭେଦତୋତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ପରତୋଘୋସପଚ୍ଚଯେନ ଵିନା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅରୂପଭଵେ ସମ୍ଭଵୋ ନତ୍ଥୀତି ତଂ ନିଯତଵତ୍ଥୁକଂ, ଇତରଂ ପନ ସତ୍ତଵିଧମ୍ପି ପରତୋଘୋସଂ ଵିନାପି ଵିପସ୍ସନାବଲେନେଵ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ ତତ୍ଥାପି ସମ୍ଭଵତୀତି ଅନିଯତଵତ୍ଥୁକଂ।

ତୀହି…ପେ… ତିଵିଧନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଵିମୋକ୍ଖାନଂ ଦ୍ଵାରଭାଵତୋ ଵିମୋକ୍ଖମୁଖସଙ୍ଖାତାହି ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ତୀହି ଵୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଵିପସ୍ସନାହି ପତ୍ତବ୍ବତୋ ଇଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ତିଵିଧଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି। କତମେ ପନ ତେ ଲୋକୁତ୍ତରଵିମୋକ୍ଖାତି? ନଵ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା। ଯଥାହ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗା ଚତ୍ତାରି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ଅଯଂ ଅନାସଵୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୧୩)। ଇମାନି ହି ସଂକିଲେସଧମ୍ମେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଵିମୁତ୍ତତ୍ତା ଵିମୋକ୍ଖା ନାମ। ତାନି ପନ ପଚ୍ଚେକଂ ସୁଞ୍ଞତୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ, ଅନିମିତ୍ତୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ, ଅପ୍ପଣିହିତୋ ଵିମୋକ୍ଖୋତି ତିଵିଧାନି। ଯଥାହ ‘‘ତଯୋମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଵିମୋକ୍ଖା – ସୁଞ୍ଞତୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ, ଅନିମିତ୍ତୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ, ଅପ୍ପଣିହିତୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧। ୨୦୯)। ଇଧ ପନ କୁସଲାଧିକାରତ୍ତା ଚତୁମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତାଯେଵ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା।

ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମଲାଭୋ ଚ ନେସଂ ଆଗମନତୋ, ସଗୁଣତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଆଗଚ୍ଛତି ମଗ୍ଗୋ, ଫଲଞ୍ଚ ଏତେନାତି ଆଗମନଂ। ତଞ୍ଚ ଦୁଵିଧଂ ମଗ୍ଗାଗମନଂ, ଫଲାଗମନଞ୍ଚ। ତେସୁ ଵୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଵିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗାଗମନଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଫଲାଗମନଂ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗାଗମନଂ ଗହେତବ୍ବଂ, ଫଲସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଫଲାଗମନଂ। ଇଧ ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା ମଗ୍ଗାଗମନଂ ଗହିତନ୍ତି। ତତୋ ଆଗମନତୋ। ସଗୁଣତୋତି ସଭାଵତୋ। ଆରମ୍ମଣତୋତି ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମତୋ।

ଯୋ ହି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣପଟିଵେଧଵସପ୍ପଵତ୍ତାଯ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ଵସେନ ମଗ୍ଗଂ ପଟିଲଭତି, ତସ୍ସ ସା ଅନୁପସ୍ସନା ଅସୁଞ୍ଞତ୍ତକରାନଂ ଅତ୍ତାଭିନିଵେସପଚ୍ଚଯାନଂ ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠକିଲେସାନଂ ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତଭାଵେନ ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଯ ଯାଥାଵତୋ ଗହଣତୋ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନା ନାମ ହୋତି। ତାଯ ପନ ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ ସୁଞ୍ଞତାଯ ଆଗତତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତୋ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ସୁଞ୍ଞତଵିମୋକ୍ଖେନ ଵିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୭)।

ଯୋ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣପଟିଵେଧଵସପ୍ପଵତ୍ତାଯ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗଂ ପଟିଲଭତି, ତସ୍ସ ସା ଅନୁପସ୍ସନା

ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିଗାହକରାନଂ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ଧୁୱଭାୱୂପଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିନୋ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ତାଯ ପନ ଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତାଯ ଆଗତତ୍ତା ଅନିମିତ୍ତୋ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧। ୨୨୭)।

ଯୋ ପନ ସଙ୍ଖସଙ୍ଖାରାନଂ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧୱସପ୍ପୱତ୍ତାଯ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ୱସେନ ମଗ୍ଗଂ ପଟିଲଭତି, ତସ୍ସ ସା ଅନୁପସ୍ସନା ତଣ୍ହାପଣିଧାନସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ପଣିଧିୱିରହିତତ୍ତା ଅପ୍ପଣିହିତାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ତାଯ ପନ ଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ ଅପ୍ପଣିହିତାଯ ଆଗତତ୍ତା ଅପ୍ପଣିହିତୋ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଅଯଂ ତାୱସ୍ସ ଆଗମନୱସେନ ନାମଲାଭୋ।

ଅତ୍ତନୋ ପନ ରାଗାଦୀହି ସୁଞ୍ଞତତ୍ତା, ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିୱିରହିତତ୍ତା, ତଣ୍ହାପଣିଧିଅଭାୱତୋ ଚ ସଗୁଣତୋ, ରାଗାଦିସୁଞ୍ଞସ୍ସେୱ, ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିୱିରହିତସ୍ସ, ପଣିଧିୱିପ୍ପମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ସୁଞ୍ଞତାଦିୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ ହୋତୀତି ଏୱମସ୍ସ ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ନାମଲାଭୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନେୱ, ନୋ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ। ସୁତ୍ତନ୍ତକଥା ହି ପରିଯାଯଦେସନା, ଇତରା ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନା, ତସ୍ମା ସଗୁଣାରମ୍ମଣତୋ ନାମସ୍ସ ସଙ୍ଖସାଧାରଣଭାୱେନ ଅୱୱତ୍ଥାନକରତ୍ତା ପରିଯାଯଭାୱତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନେୱ ଲାଭୋ, ଆଗମନତୋ ପନ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନପି ୱୱତ୍ଥାନକରଭାୱେନ ନିପ୍ପରିଯାଯତ୍ତା। ତେନେୱ ହି ଆଚରିଯେନ ‘‘ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି ପତ୍ତବ୍ବତୋ ତିୱିଧ’’ନ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖମେୱ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମତୋ ତିୱିଧ’’ନ୍ତି। ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ପନେତ୍ଥ ଆଗମନତୋପି ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନେୱ ଲବ୍ଭତି ଅଭିଧମ୍ମେ ମଗ୍ଗଂ ପତି ଅନିମିତ୍ତନାମସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା। ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତଂ ପନ ନ ଅନୁଦ୍ଧରିତବ୍ବତାମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗେ ଅଲବ୍ଭନତୋ। କିଞ୍ଚାପି ହି ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଘାଟେନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତି, ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ଲଭତି। ଯଂ ପନେତଂ ସୁତ୍ତେ –

‘‘ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଭାୱେହି, ମାନାନୁସଯମୁଜ୍ଜହ;

ତତୋ ମାନାଭିସମଯା, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସସୀ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୩୪୪) –

ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତଭାୱୱଚନଂ, ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପରିଯାଯୱସେନ ଲବ୍ଭମାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ ଯା ସଯମ୍ପି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ନ ଲଭତି, ସା କଥଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ତଂ ଦଦେଯ୍ଯାତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ଯଦି ଏୱଂ ସୁଞ୍ଞତନାମେନପି ଇଦଂ ସମାନଂ। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାପି ହି କିଞ୍ଚାପି ପୁଗ୍ଗଲସୁଞ୍ଞତଂ ଗଣ୍ହାତି, ଧମ୍ମସୁଞ୍ଞତଂ ପନ ନ ଗଣ୍ହାତୀତି ସଯଂ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନା ନାମ ନ ହୋତୀତି ସୁଞ୍ଞତନାମମ୍ପି ମଗ୍ଗସ୍ସ ନ ଦଦେଯ୍ଯ। ଅଥ ପୁଗ୍ଗଲସୁଞ୍ଞତାଗ୍ଗହଣମତ୍ତେନ ସଯଂ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନା ହୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗସ୍ସ ତଂ ଦଦେଯ୍ଯ, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାପି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତସ୍ସ ଗହଣେପି ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିଉଗ୍ଘାଟନତୋ ସଯଂ ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ହୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ଦଦେଯ୍ଯାତି? ନ ଇଦମେୱଂ, ନିଚ୍ଚାଦିନିମିତ୍ତୁଗ୍ଘାଟନେନ ଅନିମିତ୍ତଭାୱସ୍ସ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ମଗ୍ଗେ ଅଲବ୍ଭନତୋ ନିଚ୍ଚାଦିନିମିତ୍ତୁଗ୍ଘାଟନସ୍ସପି ପରିଯାଯଭାୱତୋ। ନନୁ ଇଦମ୍ପି ସଙ୍ଖତ୍ଥ ସମାନଂ। ସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତଭାୱୋପି ହି ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଅମଗ୍ଗେ ନ ଲବ୍ଭତି ପୁଗ୍ଗଲସୁଞ୍ଞତଗ୍ଗହଣସ୍ସ, ପଣିଧିସୋସନସ୍ସ ଚ ଉଜୁକଂ ମଗ୍ଗେନେୱ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ, ତସ୍ମା ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାପି ଅପ୍ପଣିହିତାନୁପସ୍ସନାପି ପରିଯାଯେନେୱ ତଂ ତଂ ନାମଂ ଲଭନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ନାମଂ ନ ଦେନ୍ତୀତି? ନ, ତତୋ ଲଦ୍ଧଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନେୱ ସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତନାମସମ୍ଭୱତୋ। କଥଂ? ଠପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ସରଭଙ୍ଗସତ୍ଥାରାଦିକାଲେପି ଦୁବ୍ବିଜାନୀଯଭାୱେନ ସୁଖୁମସ୍ସ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯ ଏୱ ଗୋଚରଭାୱତୋ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ଅନୁପସ୍ସନତୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୧)।

ତଞ୍ଚ ପନ ସଯଂ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସସମୁଗ୍ଘାଟନତୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋୱ ସୁଞ୍ଞତନାମଂ ଲଭତି। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ସମାଧିୱିପଚ୍ଚନୀକସ୍ସ ପଣିଧିସଙ୍ଖାତରାଗସ୍ସ ସୋସନତୋ ତସ୍ସା ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋତୋ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ତଞ୍ଚ ପନ ସଯଂ ପଣିଧିସୋସନତୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋୱ ଅପ୍ପଣିହିତନାମଂ ଲଭତି। ସଙ୍ଖସଙ୍ଖାରାନଂ ପନ ଅନିଚ୍ଚଭାୱଂ ଆଗମନତୋ ସୁତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସଯଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସତୋ ‘‘ଅନିଚ୍ଚମେୱ ୱତ ସୋ ଭଗୱା ‘ଅନିଚ୍ଚ’ନ୍ତି ଆହା’’ତି ଭଗୱତି ସଦ୍ଧାବାହୁଲ୍ଲପଟିଲାଭତୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ମନସିକରୋତୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ତଂ ପନ ସଯଂ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନଂ ନ ହୋତୀତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ନ ଲଭତି, ତସ୍ମା ଯଥା କାଯକମ୍ମାଧିକଂ ଚିତ୍ତଂ ‘‘କାଯକମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସୁଞ୍ଞତସଙ୍ଖାତପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିମତ୍ତୋ ମଗ୍ଗୋ ସୁଞ୍ଞତନାମଂ ଲଭତି, ଅପ୍ପଣିହିତସଙ୍ଖାତସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିମତ୍ତୋ ଅପ୍ପଣିହିତନାମଂ, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିମତ୍ତୋ

ପନ ସଦ୍ଧାଯ ଅନିମିତ୍ତନାମାଲାଭତୋ ସଯମ୍ପି ତଂ ନ ଲଭତି। ଯଦି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମାଲାଭୋ, ଅଥ କଥଂ ‘‘ଆଗମନତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ? ସଚ୍ଚଂ, ଆଗମନତୋ ଅଧିମତ୍ତସ୍ସ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମମ୍ପି ଆଗମନତୋୱ ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି।

ଅଥ ୱା ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନପି ସୁଞ୍ଞତଭାୱୋ ନାମ ପୁଗ୍ଗଲସୁଞ୍ଞତାଯେୱାତି ପୁଗ୍ଗଲସୁଞ୍ଞତଗ୍ଗାହିତାଯ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ସୁଞ୍ଞତନାମଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋୱ ଲବ୍ଭତି। ପଣିଧି ନାମ ରାଗାଦିକା ଏୱାତି ରାଗାଦିସୋସିତାଯ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ଅପ୍ପଣିହିତନାମମ୍ପି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋୱ ଲବ୍ଭତି।

ନିମିତ୍ତନ୍ତି ପନ ଠପେତ୍ୱା ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯଂ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ହୋତୀତି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହିତାଯ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତନାମିକାନଂ ଅନତ୍ତଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ ଆଗମନତୋ ସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତନାମଂ ଲଭତି, ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ପନ ପରିଯାଯତୋୱ ଲଭତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ପନେତ୍ଥ ଆଗମନତୋପି ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନେୱ ଲବ୍ଭତି ଅଭିଧମ୍ମେ ମଗ୍ଗଂ ପତି ଅନିମିତ୍ତନାମସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା’’ତି। ଇତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ ପୱେସନଦ୍ୱାରଭାୱତୋ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଦିନାମିକା ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଦିକା ତିସ୍ସୋ ଅନୁକ୍କମେନ ବଲୱଭାୱଂ ପତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାଭୂତା ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ତୀଣି ଖୋ ପନିମାନି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଲୋକନିଯ୍ୟାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ପରିଚ୍ଛେଦପରିୱଟୁମତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାଯ ଅନିମିତ୍ତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ଚିତ୍ତସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନତାଯ, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ମନୋସମୁତ୍ତେଜନତାଯ ଅପ୍ପଣିହିତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ଚିତ୍ତସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନତାଯ, ସବ୍ବଧମ୍ମେ ପରତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାଯ ସୁଞ୍ଞତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ଚିତ୍ତସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନତାଯ, ଇମାନି ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଲୋକନିଯ୍ୟାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୧୯)।

ଏତ୍ଥ ହି ପରିଚ୍ଛେଦପରିୱଟୁମତୋତି ଉଦଯବ୍ବଯୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଚେୱ ପରିୱଟୁମତୋ ଚ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ହି ‘‘ଉଦଯତୋ ପୁବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ନତ୍ଥୀ’’ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତେସଂ ଗତିଂ ସମନ୍ନେସମାନା ୱଯତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତୀତି ପରିୱଟୁମତୋ ପରିଯନ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି। ସମନୁପସ୍ସନତାଯାତି ସବ୍ବଦେୱ ଅନୁପସ୍ସନତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମନୋସମୁତ୍ତେଜନତାଯାତି ଚିତ୍ତସଂୱେଜନତାଯ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନେନ ହି ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚିତ୍ତଂ ସଂୱିଜ୍ଜତି। ପରତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାଯାତି ‘‘ନାହଂ, ନ ମମ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାଯ। ଇତି ଇମାନି ତୀଣି ପଦାନି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତେନେୱ ଚ ତଦନନ୍ତରେ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ –

‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ଖଯତୋ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋତୋ ଭଯତୋ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୧୯) –

ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସ୍ସ ଭାସମାନତ୍ତା ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନେୱ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବାନି? ଯୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯପି ପନ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ପକାସନତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନପି ଏକଂ ୱତ୍ତବ୍ବାନଂ କତଂ, ତଥା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ପନ ମଗ୍ଗୋ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦାଯମେୱ ସଙ୍ଗଯ୍ହତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଚତୁମଗ୍ଗଯୋଗଭେଦତୋତି ସୋତାପତ୍ତିଆଦୀହି ଚତୂହି ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ସମ୍ପଯୋଗପ୍ପଭେଦତୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗସଭାୱତ୍ତା, ତେସଞ୍ଚ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରେ ଅତ୍ଥିତାଯ ଭଙ୍ଗୱସେନ ଅଭେଦେପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅପାଟୱପାଟୱତରତମଭାୱେନ ସଚ୍ଛିକିରିଯାୱିସେସତୋ କିଲେସାନଂ ପହାନଭେଦୋ ହୋତୀତି ତଂୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନେୱାହ ‘‘ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛା’’ତିଆଦି। ସତି ୱିଜ୍ଜମାନେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତେ କାଯେ ଦିଟ୍ଠି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି, ସଯଂ ୱା ତତ୍ଥ ସତି ଦିଟ୍ଠି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି, ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅତ୍ତତନିଯାଭିନିୱେସୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସା ପନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧେ ଚତୁଧା ଅଭିନିୱେସନୱସେନ ୱୀସତିୱିଧା ହୋତି। ତଥା ହି କୋଚି ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି ‘‘ଯଂ ରୂପଂ, ସୋ ଅତ୍ତା, ଯୋ ଅତ୍ତା, ତଂ ରୂପଂ, ଯଥା ଦୀପସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋଯେୱ ଅଚ୍ଚି, ଅଚ୍ଚିଯେୱ ୱଣ୍ଣୋ’’ତି। ରୂପୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତି, ଛାଯାୱନ୍ତଂ ୱିଯ ରୁକ୍ଖଂ। ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପଂ, ପୁପ୍ଫେ ୱିଯ ଗନ୍ଧଂ। ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ସମୁଗ୍ଗେ ୱିଯ ମଣି। ଏୱଂ ୱେଦନାଦୀସୁପି ‘‘ୱେଦନଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ଅବ୍ୟତିରିତ୍ତଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ, ସା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି। ଯୋ ପନ ପନ୍ନରସୱିଧୋ ବ୍ୟତିରିତ୍ତଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ, ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସଭାୱଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ତାଯ କିଚ୍ଛତି କିଲମତୀତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ତିକିଚ୍ଛିତୁଂ ଦୁକ୍କରତାଯ ୱା ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛା ଞାଣପଟିକାରୋ ଇମିସ୍ସାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସା ପନ –

‘‘ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତି ୱିଚିକିଚ୍ଛତି, ଧମ୍ମେ, ସଙ୍ଘେ, ସିକ୍ଖାଯ, ପୁବ୍ବନ୍ତେ, ଅପରନ୍ତେ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖତି ୱିଚିକିଚ୍ଛତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୦୮ ଥୋକଂ। ୱିସଦିସଂ) –

ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ କଙ୍ଖାୱସେନ ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା,

‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନଂ, ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ , କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନଂ, ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହମନାଗତମଦ୍ଧାନଂ , ନ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି, କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି, କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହମନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, ଏତରହି ୱା ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମଦ୍ଧାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କଥଂକଥୀ ହୋତି, ଅହଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ନୋ ନୁ ଖୋସ୍ମି, କିଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ଅଯଂ ନୁ ଖୋ ସତ୍ତୋ କୁତୋ ଆଗତୋ, ସୋ କୁହିଂ ଗାମୀ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) –

ଏୱଂ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦଯୋ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିୱସେନ ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

ତତ୍ଥ ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ତସ୍ସ ରୂପକାଯଧମ୍ମକାଯାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି, ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ତସ୍ସ ସ୍ୱାକ୍ଖାତଦ୍ୱାକ୍ଖାତଭାୱେ କଙ୍ଖତି, ସଙ୍ଘେ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ତସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିଭାୱେ କଙ୍ଖତି, ସିକ୍ଖାଯ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ତସ୍ସା ସୁପଞ୍ଞତ୍ତଦୁପ୍ପଞ୍ଞତ୍ତଭାୱଂ କଙ୍ଖତି, ପୁବ୍ବନ୍ତେ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ସସ୍ସତାକାରଂ, ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିଆକାରଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ଅତୀତେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନତଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି, ଅପରନ୍ତେ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ସସ୍ସତାକାରଂ, ଉଚ୍ଛେଦାକାରଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ଅନାଗତେ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ, ନତ୍ଥିଭାୱଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ହି ଅଦ୍ଧା ପୁବ୍ବଭାଗାପରଭାଗକୋଟ୍ଠାସୱନ୍ତତାଯ ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯୁତ୍ତଂ ପନ ତଂ ଆରବ୍ଭ କଙ୍ଖାଜନନନ୍ତି? ଯୁତ୍ତଂ, ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି କା ଏତ୍ଥ ଚିନ୍ତା। ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱିଯ ହି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ତସ୍ମା ସୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି କଙ୍ଖତିଯେୱ। ତେନେୱ ଚ ସୋଳସୱତ୍ଥୁକୱିଚିକିଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଏତରହି ୱା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଚରିଯା ପନ ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୋତି ଅତୀତାନାଗତେ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ତଦୁଭଯମାରବ୍ଭ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ କଙ୍ଖତୀ’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ପନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ, ସଙ୍ଖାରାଦୀନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନଭାୱସ୍ସ ସବ୍ଭାୱାସବ୍ଭାୱଂ କଙ୍ଖତୀତି ଏୱଂ ତାୱ ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକକଙ୍ଖାଯ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ପନ ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ…ପେ… ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସି’’ନ୍ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତୀତେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନାୱିଜ୍ଜମାନତଂ କଙ୍ଖତି। କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିନ୍ତି ଜାତିଲିଙ୍ଗୁପପତ୍ତିଯୋ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଖତ୍ତିଯୋ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀସୁ ଗହଟ୍ଠାଦୀସୁ ଦେୱାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ନୁ ଖୋ’’ତି କଙ୍ଖତି। କଥଂ ନୁ ଖୋତି ସଣ୍ଠାନାକାରଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଦୀଘୋ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ, ରସ୍ସଓଦାତକାଳଆଦୀନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞତରୋ’’ତି କଙ୍ଖତି। ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ‘‘କେନ ନୁ ଖୋ ପକାରେନ ଅହୋସି’’ନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତନାକାରତୋ କଙ୍ଖତୀତି ୱଦନ୍ତି। କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିନ୍ତି ଜାତିଆଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଖତ୍ତିଯୋ ହୁତ୍ୱା ନୁ ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହୋସିଂ…ପେ… ଦେୱୋ ହୁତ୍ୱା ନୁ ଖୋ ମନୁସ୍ସୋ ଅହୋସି’’ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତିଂ କଙ୍ଖତି। ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନାଗତେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନାୱିଜ୍ଜମାନତଂ କଙ୍ଖତି। ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଅହଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ନ ନୁ ଖୋସ୍ମୀତି ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ, ନତ୍ଥିଭାୱଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। କିଂ ନୁ ଖୋସ୍ମୀତି ଖତ୍ତିଯାଦିକୋୱ ସମାନୋ ଅତ୍ତନୋ ଖତ୍ତିଯାଦିଭାୱଂ କଙ୍ଖତି। ଏସେୱ ନଯୋ ସେସେସୁପି। କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମୀତି ‘‘ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଜୀୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଦୀଘାଦିଭାୱଂ କଙ୍ଖତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରସଣ୍ଠାନଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କୁତୋ ଆଗତୋ, କୁହିଂ ଗାମୀ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଆଗତଗତଟ୍ଠାନାନି କଙ୍ଖତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୀଲଞ୍ଚ ୱତଞ୍ଚ ସୀଲବ୍ବତଂ, ତତ୍ଥ ଗୋସୀଲାଦିଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ସମାଦାନୱସେନ ସୀଲଂ, ଅୱୀତିକ୍କମୱସେନ ୱତଂ। ଉଭଯଥାପି ୱା ସୀଲଂ, ତପୋକମ୍ମଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ୱତଂ। ଗୱାଦିପକତିଭାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱା ଗୱାଦିଭାୱାଧିଟ୍ଠାନଂ ସୀଲଂ, ‘‘ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭକ୍ଖେତି, ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ମୁତ୍ତେତୀ’’ତିଆଦିନା ଗୱାଦିକିରିଯାଯ କରଣଂ ୱତଂ। ତଂତଂଅକିଚ୍ଚସମ୍ମତତୋ ୱା ନିୱତ୍ତି ସୀଲଂ, ତଂସମାଦାନୱତୋ ୱେସଭୋଜନକିଚ୍ଚଚରଣାଦିୱିସେସପଟିପତ୍ତି ୱତଂ। ସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପରତୋ ଆମସନଂ ଗହଣନ୍ତି ପରାମାସୋ, ସୀଲବ୍ବତସ୍ସ ପରାମାସୋ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ। ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି, ୱତେନ ସୁଦ୍ଧି, ସୀଲବ୍ବତେନ ସୁଦ୍ଧୀତି ଏୱଂ ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ‘‘ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତି ପୱତ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ ଚାତି ସକ୍କାଯ…ପେ… ପରାମାସୋ, ତେଯେୱ କମ୍ମୱିପାକେସୁ, ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ୱା ସତ୍ତେ ସଂଯୋଜେନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତୀତି ସଂଯୋଜନାନି, ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଆଦୀହି ତଦଙ୍ଗୱସେନ ପହୀନାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ କରୋତୀତି ସକ୍କା…ପେ…ପ୍ପହାନକରଂ।

ନିବ୍ବାନଂ ପତି ସଓନତୋ ସନ୍ଦନତୋ ସୋତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଜ୍ଜନଂ ସୋତାପତ୍ତି, ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗତି, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗୀୟତି, କିଲେସେ ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱା ମଗ୍ଗୋ, ସୋତାପତ୍ତି ଏୱ ମଗ୍ଗୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ। ଅଥ ୱା ସୋତଂ ଆଦିତୋ ପଜ୍ଜତି ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ସୋତାପତ୍ତି, ପଠମୋ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି, ତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ।

ରଜ୍ଜତି ଅଭିସଜ୍ଜତୀତି ରାଗୋ, ସୋ ଇଧ ପଞ୍ଚକାମୱିସୟା, କାମଭୱୱିସୟା ଚ ତଣ୍ହା। ଦୁସ୍ସତୀତି ଦୋସୋ, ଦସୱିଧଆଘାତୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନୋ ବ୍ୟାପାଦୋ। ମୁୟ୍ହତୀତି ମୋହୋ, ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ଏତେସଂ କିଲେସାନଂ ତନୁତ୍ତଂ ତନୁଭାୱଂ କରୋତୀତି ରାଗ…ପେ… ତନୁତ୍ତକରଂ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ତନୁତ୍ତଂ ଅଭିଣ୍ହାନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ପରିୟୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାୟ ଚାତି। ସକଦାଗାମିସ୍ସ ହି ୱଟ୍ଟାନୁସାରିମହାଜନସ୍ସ ୱିୟ କିଲେସା ଅଭିଣ୍ହଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କଦାଚି ୱିରଳଆକାରା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ମଦ୍ଦନ୍ତା ଛାଦେନ୍ତା ଅନ୍ଧକାରଂ କରୋନ୍ତା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦ୍ୱୀହି ପନ ମଗ୍ଗେହି ପହୀନତ୍ତା ମନ୍ଦମନ୍ଦା ତନୁକତନୁକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। କେଚି ପନ ସକଦାଗାମିସ୍ସ କିଲେସା ଚିରେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ବହଲାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ହିସ୍ସ ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ଅକାରଣଂ, ୱତ୍ଥୁପଟିସେୱନେନ ୱିନାପି ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣସବ୍ଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ନେସଂ ତନୁଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ମୋହସ୍ସ ତନୁଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନନୁ ତତିୟମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନମେୱ ଇମିନା ତନୁତ୍ତକରଣଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଇତରଥା ହେଟ୍ଠା ଦ୍ୱୀହିପି ମଗ୍ଗେହି ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସାନଂ ବହଲାବହଲାୱତ୍ତାୟ ପହୀୟମାନତ୍ତା ଇଧ ସବ୍ବେସମେୱ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନଂ ତନୁଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ତେନେୱ ଚ ପାଠଇଯମ୍ପି ''କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ତନୁଭାୱାୟ ଦୁତିୟାୟ ଭୂମିୟା ପତ୍ତିୟା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ସଚ୍ଚମେତଂ, ସୁତ୍ତେ ପନ ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ ତନୁଭାୱପରିୟାୟଂ ଗହେତ୍ୱା ''ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତା ସକଦାଗାମୀ ହୋତୀ''ତି ହେତୁଉଯତନୁଭାୱସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା ଇଧାପି ତଦନୁଲୋମେନ ୱୁତ୍ତଂ। ''କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନ''ମିଚ୍ଚେୱ ୱା ପାଠୋ। ତଥା ହି ଏତ୍ଥେୱ ଉପରି ଦୁତିୟମଗ୍ଗଞାଣନିଦ୍ଦେସେ ''ବ୍ୟାପାଦକାମରାଗାନଂ, ତନୁଭାୱଂ ତୁ ସାଧୟ''ନ୍ତି (ଅଭିଧା। ୧୩୫୩) ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସକିଦେୱ ଇମଂ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ସକଦାଗାମୀ, ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ। କିଞ୍ଚାପି ହି ମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଆଗମନାସମ୍ଭୱତୋ ଫଲଟ୍ଠୋୟେୱ ସକଦାଗାମୀ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ସ ପନ ଆଗମନଭୂତୋ ମଗ୍ଗୋ ମଗ୍ଗନ୍ତରାୱଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଂ ତଦାୟତ୍ତଭାୱୂପନୟନେନ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ।

ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ, କାମଭୱେ ଚ ରାଗୋ କାମରାଗୋ। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ତେନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ବ୍ୟାପାଦୋ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଇମଂ କାମଧାତୁଂ ନ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଅନାଗାମୀ। ରୂପଭୱେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ରୂପରାଗୋ। ଅରୂପଭୱେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋ। ମାନୋ ଇଧ ଅରହତ୍ତାଧିଗମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉଣ୍ଣତିମତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚମ୍ପି ''କୋ ମେ ଭାରୋ କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦନେ''ତି ଏୱମାକାରପ୍ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅୱୂପସମମତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାପି ଅସୁଖେ ସୁଖସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ। ଆରକତ୍ତା କିଲେସେହି, ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନେହି ୱା, ରାଗାଦିଅରୀନଂ, ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ଅରାନଞ୍ଚ ହତତ୍ତା, ପଚ୍ଚୟାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତା, ରହୋପି ପାପାକରଣେନ ପାପକରଣେ ରହସ୍ସ ଅଭାୱା, ରହିତବ୍ବତୋ ଜହିତବ୍ବତୋ ''ରହା''ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ୱା ପାପଧମ୍ମାନଂ ଅଭାୱତୋ, ସାଧୂହି ଅରହିତବ୍ବତୋ ଅପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବତୋ, ରହସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱା ଗମନସ୍ସ ସଂସାରେ ଅଭାୱତୋ ଅରହା, ଅଟ୍ଠମୋ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅରହତ୍ତଂ, ଅଗ୍ଗଫଲସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଞ୍ହି ''ଅରହା''ତି ଅଭିଧାନସ୍ସ, ବୁଦ୍ଧିୟା ଚ ପୱତ୍ତିନିବନ୍ଧନତ୍ତା ଅରହତୋ ଭାୱୋତି କତ୍ୱା ''ଅରହତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ଆଗମନଭୂତୋ ମଗ୍ଗୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ।

ଝାନଙ୍ଗୟୋଗଭେଦତୋତି ରୂପାୱଚରଂ ୱିୟ ପଞ୍ଚହି ଝାନଙ୍ଗେହି ସମ୍ପୟୋଗଭେଦତୋ। କଥଂ ପନସ୍ସ ଭେଦୋତି? ଏତ୍ଥ ତାୱ ଅଟ୍ଠକଥାୱାଦୋ, ତୟୋ ଚ ଥେରୱାଦାତି ଚତ୍ତାରୋ ୱାଦା ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ତାୱ ''ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଭାୱଂ ପତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗସ୍ସ ଝାନଙ୍ଗଂ ନିୟମେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରୋ ପନ ''ମଗ୍ଗାସନ୍ନୱିପସ୍ସନାୟ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ନିୟମେତୀ''ତି ଆହ। ମୋରୱାପିୱାସିମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ''ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିୟମେନ୍ତି। ଯଞ୍ଚି ଝାନଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାତି, ତଂସଦିସୋୱ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ତିପିଟକଚୂଳଆଭୟତ୍ଥେରୋ ପନ ''ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟମେତି, 'ଅହୋ ୱତ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ, ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ୱା ମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣେୟ୍ୟ'ନ୍ତିଆଦିନା ଯଥା ଯଥାସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ହୋତି, ତଥା ତଥା ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ''ତି ଆହ।

ଯସ୍ମା ପନ ଅଟ୍ଠକଥାୱାଦୋ ପମାଣଂ, ତୟୋ ଚ ଥେରା ପଣ୍ଡିତା ବ୍ୟତ୍ତା, ତସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋପି ୱାଦା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅପ୍ପଟିବାହନୱସେନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ତାୱ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋପି ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଝାନଂ ପାଦକଂ ଅକତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗୋପି ୱିପସ୍ସନାନିୟାମେନ ପଠମଜ୍ଝାନିକାୱ ହୋନ୍ତି। ସଚେ ପନ କିଞ୍ଚି ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ଅଙ୍ଗପରିଣାମୋ ହୋତୀତି ତଂତଂଝାନସଦିସୋ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା କାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ଚ ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେସୁ ୱିୟ ଭାୱନାୱିସେସତୋ ଝାନଙ୍ଗୱିସେସୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିୟମେନ୍ତୀ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ଦୁତିୟତ୍ଥେରୱାଦୋ ଇମଂ

ୱାଦଂ ନ ପୱିସତି। ଝାନଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗୋ ସଚେ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ନତ୍ଥି, ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନନିଯାମେନ ତଂତଂଝାନିକୋ ହୋତି। ସଚେ ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଦୁତିଯାଦିଝାନେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତୋ, ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯନିଯାମେନ ଦ୍ୱୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନସଦିସୋ ହୋତି। ସଚେ ପନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତଥାୱିଧୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ନତ୍ଥି, ତଦା କଥନ୍ତି? ଏତ୍ଥ ତାୱ କେଚି ''ନାନାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯମେୱ ନିୱତ୍ତମାନପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯଂ ଗୋତ୍ରଭୁଭାୱଂ ପତ୍ୱା ନିୱତ୍ତମାନାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧାଯେୱ ବଲୱନ୍ତୋ, ତସ୍ମା ସମ୍ମସିତକ୍ଖନ୍ଧନିଯାମେନ ତଂସଦିସୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ''ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯାମେନ ହୋତୀ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ପଠମଥେରୱାଦୋ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗମେୱ ସନ୍ଧାଯ ତିଟ୍ଠତୀତି।

ଅପରେ ପନ ''ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ମୂଲକାରଣୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଆସନ୍ନକାରଣୱସେନପି, ସମ୍ମସିତକ୍ଖନ୍ଧା ପନ ମୂଲକାରଣୱସେନେୱ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମସିତକ୍ଖନ୍ଧତୋ ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ବଲୱତରନ୍ତି ପାଦକଜ୍ଝାନସଦିସୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପନ ''ସମ୍ମସିତକ୍ଖନ୍ଧନିଯାମେନା''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ଦୁତିଯଥେରୱାଦୋ ସମାପତ୍ତିଂ ପାଦକଂ ଅକତ୍ୱା କେୱଲଂ ଝାନଧମ୍ମେଯେୱ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗମେୱ ସନ୍ଧାଯ ତିଟ୍ଠତି। ଯସ୍ମା ପନ ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମଜ୍ଝାନତୋ ଉପରୂପରିଝାନଂ ବଲୱନ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଉପରୂପରିଝାନଧମ୍ମେ ୱିପସ୍ସତୋ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନୱସେନ ତଂତଂଝାନିକୋ ହୋତି। ଉପରୂପରିଝାନତୋ ପନ ୱୁଟ୍ଠାଯ ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମଜ୍ଝାନଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗୋ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନସଦିସୋ ହୋତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ସାରତରଂ। ଏୱଞ୍ଚି ସତି ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଥେରାନଂ ୱାଦା ନିପ୍ପଦେସୱିସଯା ସମଫଲା ହୋନ୍ତି।

ତତିଯଥେରୱାଦୋ ଚେତ୍ଥ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ, ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନଂ ୱା ୱିନା ଅଜ୍ଝାସଯମତ୍ତେନେୱ ନ ଇଚ୍ଛତି। ତୀସୁପି ୱାଦେସୁ ଠପେତ୍ୱା ସେସଝାନଙ୍ଗପରିଣାମଂ ୱେଦନାପରିଣାମୋ ୱିପସ୍ସନାନିଯାମେନେୱ ହୋତି। ତଯୋପି ଥେରୱାଦା ୱିପସ୍ସନାନିଯାମେନ ୱିନା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନନୁ ଚ ୱେଦନାପି ଝାନଙ୍ଗମେୱ, ତସ୍ମା ତାଯପି ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯାମେନେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି? ତଂ ନ, ୱେଦନାଯପି ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯାମେନ ପରିଣାମେ ସତି ୱିପସ୍ସନାନିଯାମଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯାମେନେୱ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସେସଝାନଙ୍ଗାନି ପରିଣାମଗ୍ଗନେଯେୱ ୱେଦନାଯପି ପରିଣାମୋ ଭୱେଯ୍ଯ, ତଥା ପନ ଅହୁତ୍ୱା ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯା ଆଦିତୋୱ ପରିଣାମନତୋ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନୱୀଥିଯା ଆସନ୍ନତରପ୍ପୱତ୍ତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱସେନ ୱେଦନାନିଯାମୋ ହୋତି।

ଅଥ ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନାନଂ ସମ୍ଭୱେ ତେସୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ୱେଦନା ୱିପସ୍ସନାଯ ନ ହୋତୀତି ପାଦକଜ୍ଝାନସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନନିଯାମେନ ପରିଣମତୀତିପି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଏତ୍ଥ ସିଯା – ଯତ୍ଥ ତାୱ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ତଂ ନିଯମେତି। ଯତ୍ଥ ପନ ତିକଚତୁକ୍କପାଦକଜ୍ଝାନଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ ଅରୂପଭୱେ କିଂ ନିଯମେତୀତି? ତତ୍ରାପି ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ନିଯମେତି। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ଅରୂପଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ପଠମଜ୍ଝାନିକାଯ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉପରି ତୀଣି ମଗ୍ଗଫଲାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତସ୍ସ ତାନି ପଠମଜ୍ଝାନିକାନେୱ ହୋନ୍ତି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅରୂପେପି ହି ଲୋକୁତ୍ତରଂ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଏକେକସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସ ଝାନଙ୍ଗଯୋଗଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ମଗ୍ଗା...ପେ... ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ତେଭୂମକକୁସଲଂ ୱିଯ ପଟିସନ୍ଧିପ୍ପୱତ୍ତୀସୁ ଅୱିପଚ୍ଚନ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନେନ ତଂତଂଫଲପ୍ପତ୍ତେ ସୋତାପନ୍ନୋ ସକଦାଗାମୀ ଅନାଗାମୀ ଅରହାତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତୀତି। ୱିସେସତୋ ପନ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମତାଦିକେ ଅନେକେପି ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ନିପ୍ଫାଦେତି।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁଭୂମକକୁସଲୱଣ୍ଣନା

୨୮। ଏୱଂ ଚତୁଭୂମକକୁସଲଚିତ୍ତଂ ସରୂପତୋ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ ''କାମେ ଅଟ୍ଠେୱା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାମେତି କାମଭୱେ। ତଥା ''ରୂପେ''ତିଆଦୀସୁ।

୨୯। କୁସଲାକୁସଲାପଗତେନାତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମତୋ ଅପଗତେନ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ଉପ୍ପନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅରହତୋ ସବ୍ବାନି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାନି ପହୀନାନି ନାମ ହୋନ୍ତି ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ପଟିସନ୍ଧିଦାନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ। ଯତୋ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗଞ୍ଚାଣଂ ''କମ୍ମକ୍ଖଯକର''ନ୍ତି

ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଅହେତୁଅପଚ୍ଚଯୱିସୁଞ୍ଚନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦକେନ ମଗ୍ଗକୁସଲେନ ଅକୁସଲେହି ଅପଗତେନ। କୁସଲେ କୁସଲେନାତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସଲନାଦୀହି କୁସଲସଙ୍ଖାତାଯ ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଦେସନୁସ୍ସାଦନାଦୀସୁ ଛେକେନ। ମୁନିନାତି ଉଭଯଲୋକମୁନନକେନ ଅଗ୍ଗଫଲଞ୍ଚାଣେନ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ୱା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମୁନିନା। ତେନାହ –

‘‘ଯୋ ମୁନାତି ଉଭୋ ଲୋକେ, ମୁନି ତେନ ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ୱସିନାତି ଛଳଭିଞ୍ଞତାଯ ପରମେନ ଚିତ୍ତୱସିଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା, ଝାନାଦୀସୁ ପଞ୍ଚୱିଧୱସିସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ୱସିଭୂତେନ ୱସିଭାୱୁପଗତିନ୍ଦ୍ରିଯେନ।

ଚତୁଭୂମକକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକୁସଲୱଣ୍ଣନା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଯଂ ‘‘କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଜାତିଭେଦତୋ ତିୱିଧ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ କୁସଲଂ, ତଂ ସରୂପତୋ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରୁଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଅକୁସଲଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅକୁସଲଂ ପନା’’ତିଆଦି। ‘‘ଭୂମିତୋ ଏକୱିଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କାମାୱଚରମେୱା’’ତି। ନିକାଯନ୍ତରିକା ପନ ରୂପାରୂପାୱଚରମ୍ପି ଅକୁସଲଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ତେସଂ ମତିନିସେଧନତ୍ଥଂ ଅୱଧାରଣଂ କତଂ। ମହଗ୍ଗତଭୂମିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତମ୍ପି ହେତଂ ତତ୍ଥ ରୂପଧାତୁଯଂ ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ଦେନ୍ତମ୍ପି ଏକନ୍ତେନ କାମାୱଚରମେୱାତି। କୁତୋ ପନେସ ନିଯମୋତି? କାମତଣ୍ହାୱିସଯଭାୱତୋ। କାମତଣ୍ହାୱିସଯତା ହି କାମାୱଚରଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ଯଥା ରୂପାରୂପତଣ୍ହାୱିସଯତା ରୂପାରୂପଭାୱସ୍ସ। ଏକଂସେନ ଚେତଂ ଏୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଇତରଥା ବ୍ୟାପିତଲକ୍ଖଣଂ ନ ସିଯା। ଯଦି ହି ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଧମ୍ମୱସେନ ଭୂମିୱୱତ୍ଥାନଂ କରେଯ୍ଯୁ, ଏୱଂ ସତି ଅନାରମ୍ମଣାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା। ଅଥ ୱିପାକଦାନୱସେନ, ଏୱମ୍ପି ଅୱିପାକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା, ତସ୍ମା ଆଲମ୍ବଣଧମ୍ମୱସେନେୱ ପରିଯାପନ୍ନାନଂ ସା କାତବ୍ବା। ଅପରିଯାପନ୍ନାନଂ ପନ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣତାଯ ଲୋକୁତ୍ତରତା, ଉତ୍ତରିତରାଭାୱତୋ ଅନୁତ୍ତରତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅନୀୱରଣାୱତ୍ଥାଯ ଅଭାୱେନ ତଂସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ କାମଭୂମିଯଂଯେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ସୋ ନିଯତୱତ୍ଥୁକୋ, ଇତରେ ଅରୂପଭୂମିଯମ୍ପି ପୱତ୍ତନତୋ ଅନିଯତୱତ୍ଥୁକାତି ଆହ ‘‘ନିଯତା…ପେ… ଦୁୱିଧ’’ନ୍ତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତାନଂ ମୋହେକହେତୁକତ୍ତା, ଇତରେସମ୍ପି ଲୋଭମୋହଦୋସମୋହୱସେନ ଦ୍ୱିହେତୁକତ୍ତା ଆହ ‘‘ଏକହେତୁକଦୁହେତୁକତୋ’’ତି। ଆଦିତୋ ଏକାଦସନ୍ନଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଜନନତୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ତଦଭାୱତୋ ଆହ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଜନକାଜନକତୋ’’ତି। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଞ୍ହି ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ଦେନ୍ତମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଂ ନାକଡ୍ଢତି। ଯତୋ ୱକ୍ଖତି –

‘‘ଏକାଦସୱିଧାନଂ ତୁ, ହିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚମାନସଂ;

ଏକାଦସୱିଧା ଚେୱ, ଭୱନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଯୋ’’ତି। (ଅଭିଧ। ୫୩୬);

ଯେନ ପନ କାରଣେନ ତଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ନାକଡ୍ଢତି, ତଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିନିଚ୍ଛଯକଥାହି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ୱଣ୍ଣନାପଦେସେଯେୱ ୱକ୍ଖାମ । ତୀହି ୱେଦନାହୀତି ସୁଖଦୁକ୍ଖୋପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାହି ତୀହି ୱେଦନାହି। ଯଥାହ – ‘‘ତିସ୍ସୋ ଇମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱେଦନା। କତମା ତିସ୍ସୋ? ସୁଖା ଦୁକ୍ଖା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୯)। ଯଂ ପନ କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ ‘‘ଦ୍ୱେମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱେଦନା ସୁଖା ଦୁକ୍ଖା’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୬୭) ୱଚନଂ, ତଂ କୁସଲପକ୍ଖିକଂ ଉପେକ୍ଖଂ ସୁଖେ, ଅକୁସଲପକ୍ଖିକଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱକାରଣତ୍ତା ମୂଲମିୱାତି ମୂଲଂ, ଲୋଭୋ ମୂଲଂ ଏତସ୍ସାତି ଲୋଭମୂଲଂ। କିଞ୍ଚାପି ହି ମୋହୋପି ଲୋଭମୂଲେସୁ ଅତ୍ଥି, ସୋ ପନ ସବ୍ବାକୁସଲସାଧାରଣତ୍ତା ୱୱତ୍ଥାନକରୋ ନ ହୋତୀତି ଅସାଧାରଣଧମ୍ମୱସେନ ‘‘ଲୋଭମୂଲ’’ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ‘‘ଭେରିସଦ୍ଦୋ ଯୱଙ୍କୁରୋ’’ତି। ତଥା ‘‘ଦୋସମୂଲ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ମୂଲନ୍ତରୱିରହତୋ ମୋହୋ ଏୱ ମୂଲଂ ଇମସ୍ସ, ନାଞ୍ଞନ୍ତି ମୋହମୂଲଂ।

ମିଚ୍ଛାୱସେନ ଦସ୍ସନଂ ଦିଟ୍ଠି, ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଯଥା ‘‘ଆକାସଗତଂ ଥାମଗତ’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହିକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଗତମେୱ, ନ ଏତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବୱତ୍ଥୁ ତଥାସଭାୱନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ୱା ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ, ତେନ ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯଦା ହୀ’’ତିଆଦି ଲୋଭମୂଲଚିତ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଂ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଆଦିଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ। ତାଯ ହି ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥଚିତ୍ତା ତାୱ କୋଧୱିସଯୋ, ଯାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରୋତି ପରଲୋକଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ‘‘ନତ୍ଥି କାମେସୁ ଆଦୀନୱୋ’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ –

‘‘ଏସ ପଣ୍ଣୋୱିତଥୋ ଦେୱଯାନେ,

ଯେନ ଯନ୍ତି ପୁତ୍ତୱନ୍ତୋ ୱିସୋକା;

ତଂ ପସ୍ସନ୍ତି ପସୱୋ ପକ୍ଖିନୋ ଚ,

ତେନ ତେ ମାତରିପି ମିଥୁନଂ ଚରନ୍ତୀ’’ତି। –

ଆଦିନା ନଯେନ ପୁତ୍ତମୁଖଦସ୍ସନଂ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗୋତି ଏୱମାଦିକଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କାମେ ୱାତି ଏତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯମତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୁୱଣ୍ଣହରଣମେୱ ଅଦିନ୍ନାଦାନେ ସାୱଜ୍ଜଂ, ଇତରଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ଗୁରୂନଂ, ଗୁନ୍ନଂ, ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତସ୍ସ, ୱିୱାହସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥାଯ ମୁସାୱାଦୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ, ଇତରୋ ସାୱଜ୍ଜୋ, ଗୁରୁଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ପେସୁଞ୍ଞକରଣଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ଇତରଂ ସାୱଜ୍ଜଂ, ଭାରତଯୁଦ୍ଧସୀତାହରଣାଦିକଥା ପାପୱୂପସମାଯ ହୋତୀ’’ତି ଏୱମାଦିକେ ମିଚ୍ଛାଗାହେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦୀନୀତି ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତମଙ୍ଗଲାନି। ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତୀତି ୱୁଡ୍ଢିଯା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଇଦମେୱ ୱୁଡ୍ଢିକାରଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସାରୱସେନ ଗଣ୍ହାତି। ସଭାୱତିକ୍ଖେନେୱାତି ଲୋଭସ୍ସ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସ ୱା ୱସେନ ସରସେନେୱ ତିଖିଣେନ କୁରୁରେନ। ମନ୍ଦେନାତି ଦନ୍ଧେନ ଅତିଖିଣେନ। ତାଦିସଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ୱା ସମୁସ୍ସାହନେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ସମୁସ୍ସାହିତେନା’’ତି। ପରସ୍ସ ଭଣ୍ଡଂ ୱା ହରତୀତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ତଥାପୱତ୍ତନକମୁସାୱାଦାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କାମାନଂ ୱାତି ଅନୁଭୁଯ୍ୟମାନାନଂ କାମଗୁଣାନଂ। ୱା-ସଦ୍ଦେନ ପରସନ୍ତକସ୍ସ ଅଯଥାଧିପ୍ପେତତାଯ ଯଂ ଲଦ୍ଧଂ, ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଗହଣାଦିକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ଭେଦାଭାୱତୋ ଦୋସମୂଲଂ ଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ‘‘ଦୋମନସ୍ସସହଗତଂ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ? ଅସାଧାରଣଧମ୍ମେହି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପଲକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ପାଣସ୍ସ ଅତୀୱ, ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱା ପାତନଂ ପାଣାତିପାତୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନମୁସାୱାଦପେସୁଞ୍ଞଫରୁସସମ୍ଫପ୍ପଲାପବ୍ୟାପାଦେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥେସୁ ହି କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରଅଭିଜ୍ଝାମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତା ତଯୋୱ କମ୍ମପଥା ଇମିନା ନ ସିଜ୍ଝନ୍ତି। ସଭାୱତିକ୍ଖଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରମେୱ ହୋତି, ଇତରଂ ସସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ତିକ୍ଖମନ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ’’ତି। ମନ୍ଦଂ ପନ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ଏକଂସେନ ସସଙ୍ଖାରମେୱାତି ନ ସକ୍କାୱ ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଯଂ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ମନ୍ଦମେୱ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମୋହମୂଲଂ ଚିତ୍ତଂ ମୂଲନ୍ତରୱିରହତୋ ଅତିମୂଳ୍ହଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚଯୋଗତୋ ଚଞ୍ଚଲଞ୍ଚାତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱ ହୋତି, ନ ତସ୍ସ କଦାଚିପି ସଭାୱତିକ୍ଖତା ଅତ୍ଥି। ଆରମ୍ମଣେ ହି ସଂସପ୍ପନୱସେନ, ୱିକ୍ଖିପନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ କିଂ ତାଦିସେ କିଚ୍ଚେ ସଭାୱତିକ୍ଖତାଯ, ଉସ୍ସାହେତବ୍ବତାଯ ୱା ଭୱିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ନ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରଭେଦୋ ଅତ୍ଥି। ନନୁ ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ସବ୍ବାକୁସଲସାଧାରଣଂ, କସ୍ମା ପନ ଏତମେୱ ତେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତ’’ନ୍ତି। ୱିସେସତୋ ବଲୱଭାୱତୋ। ଇଦଞ୍ହି ଏତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ବଲୱଂ, ତସ୍ମା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପଧାନଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଇଦମେୱ ତେନ ୱିସେସିତବ୍ବଂ। ତେନେୱ ହି ପାଠଇଯଂ ସେସାକୁସଲେସୁ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଯେୱାପନକୱସେନ ଆଗତଂ, ଇଧ ପନ ସରୂପତୋଯେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଏୱଂ ଅସାଧାରଣପ୍ପଧାନଧମ୍ମୱସେନ ମୋହମୂଲଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ସଂସଯୋ, ୱିକ୍ଖେପୋ ଅୱୂପସମୋ, ଭନ୍ତତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତସ୍ସ ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନକାଲେ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ୱିକ୍ଖେପକାଲେ ଚ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯଥାନୁରୂପନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଜନକାଜନକସ୍ସ, କମ୍ମପଥଭାୱପ୍ପତ୍ତାପତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନୁରୂପତୋ। ଅଥ ୱା ଯଥାନୁରୂପନ୍ତି ଯୋ ଯସ୍ସ ହେତୁ, ତଦନୁରୂପତୋ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ଲୋଭମୂଲକେନ ଖୁପ୍ପିପାସାଦିନିରନ୍ତରପେତୱିସଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦୋସମୂଲକେନ ଦୋସୋ ୱିଯ ଚଣ୍ଡଜାତତାଯ ତଂସରିକ୍ଖକେ ନିରଯେ, ମୋହମୂଲକେନ ନିଚ୍ଚସମ୍ମୂଳ୍ହାଯ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ତସ୍ମା ଲୋଭାଦିହେତୁଅନୁରୂପତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପାଯେ ଉପପତ୍ତିଂ ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ଆହ ‘‘ଯଥାନୁରୂପଂ…ପେ…ଉପପତ୍ତିଯା’’ତି । ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ଦୁକ୍ଖପ୍ପଧାନତାଯ ‘‘ଦୁକ୍ଖୱିସେସସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୧ ।ଅପାପେନ ଅଲାମକେନ ପାପାପାପପ୍ପହୀନେନେନ ପାପାପାପେସୁ ମାନସେସୁ ଯଂ ପାପମାନସଂ ୱୁତ୍ତଂ, ପାପାପାପେସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଅପାପେନ ପାପାପାପପ୍ପହୀନେନେନ ଯଂ ପାପମାନସଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଥ ୱା ପାପାପାପେସୁ ମାନସେସୁ ପାପେନ ପାପମାନସେନ ପାପୱସେନ

ପାପାପାପଦ୍ୱହୀନେନ ଯଂ ପାପମାନସଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ତାୱ ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ଦୁବ୍ବିଜାନୀଯତ୍ତା କୁସଲମ୍ପି ଅକୁସଲତୋ, ଅକୁସଲମ୍ପି କୁସଲତୋ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ଭଗୱତୋ ପନ ସହ ୱାସନାହି ୱିଦ୍ଧଂସିତାକୁସଲସ୍ସ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଞାଣେନ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲତୋ ୱିଦ୍ଧଂସିତକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱତୋ ଏକନ୍ତେନେୱ ଅକୁସଲଦେସନା ଅକୁସଲଧମ୍ମୱସେନେୱାତି।

ଅକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅବ୍ୟାକତୱଣ୍ଣନା

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସିଟ୍ଠାନଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ପାକନ୍ତି ୱିପାକଂ, ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନାନମରୂପଧମ୍ମାନମେତମଧିୱଚନଂ। ଯଥା ହି ଲୋକେ ସାଲିବୀଜାଦୀନଂ ଫଲାନି ତଂସଦିସାନି ନିବ୍ବତ୍ତାନି ୱିପକ୍କାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ୱିପାକନିରୁତ୍ତିଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତି, ନ ମୂଲଙ୍କୁରପତ୍ତଦଣ୍ଡନଠଆଦୀନି, ଏୱଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଫଲାନି ଅରୂପଧମ୍ମଭାୱେନ, ସାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଚ ତଂସଦିସାନି ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନାନୀତି ୱିପାକନିରୁତ୍ତିଂ ଲଭନ୍ତି, ନ ପନ କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତାପି ରୂପଧମ୍ମା କମ୍ମୱିସଦିସତ୍ତା। ୱିପାକମେୱ ଚିତ୍ତଂ ୱିପାକଚିତ୍ତଂ। କରଣମତ୍ତଂ କିରିଯା ଫଲଦାନାସମତ୍ଥତୋ। ଯେନ ପନ କାରଣେନ ତସ୍ସ ଫଲଦାନଂ ନ ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। କିରିଯା ଏୱ ଚିତ୍ତଂ କିରିଯଚିତ୍ତଂ। ୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରାଦିଭାୱୋ କୁସଲେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୂହି ସହ ୱତ୍ତନତୋ ସହେତୁକଂ। ତଦଭାୱତୋ ଅହେତୁକଂ। ନିବ୍ବତ୍ତକହେତୁୱସେନ ସିଦ୍ଧମାନମ୍ପି ହେତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁୱସେନେୱ ‘‘ସହେତୁକମହେତୁକ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇତରଥା ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱତୋ।

ସକକୁସଲଂ ୱିଯାତି ଅତ୍ତନୋ ଜନକଂ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ୱିଯ। ଜନକଜନିତବ୍ବସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ହି ତଂ ତଂ କୁସଲଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ସକଂ ନାମଂ ହୋତି।

‘‘ସକକୁସଲଂ ୱିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପୱତ୍ତାକାରଆରମ୍ମଣାଦିତୋ ଚସ୍ସ ତଂସଦିସତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ତଂନିୱାରଣତ୍ଥମାହ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି। ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୂତି ପରିତ୍ତାଦିଅତୀତାଦିଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଭେଦେସୁ ଛସୁ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ। ଭୱନ୍ତରପଟିସନ୍ଧାନତୋ ପଟିସନ୍ଧି। ଅୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଭୱଙ୍ଗଂ। ନିବ୍ବତ୍ତିତଭୱତୋ ପରିଗଞ୍ଛତାଯ ଚୁତିହେତୁତାଯ ଚୁତି। ପରିତ୍ତଧମ୍ମପରିଯାପନ୍ନେସୂତି କାମାୱଚରଧମ୍ମପରିଯାପନ୍ନେସୁ। କାମାୱଚରଧମ୍ମା ହି କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନାଦୀସୁ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ପରିତ୍ତାନୁଭାୱତାଯ, ଓଠଆରିକାହି ୱା କାମତଣ୍ହାଦୀହି ପରିତୋ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ପରିତ୍ତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୱିପାକସ୍ସ ସଙ୍କପ୍ପେତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣାଭାୱତୋ କମ୍ମାନୁରୂପମେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ପରିତ୍ତକମ୍ମୱିପାକୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣେଯେୱ ପୱତ୍ତିତୁମରହତି, ନ ମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣେତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିତ୍ତଧମ୍ମପରିଯାପନ୍ନେସୂ’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ ମହଗ୍ଗତୱିପାକୋପି ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣେଯେୱ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ସଞ୍ଞାଯତ୍ତାରମ୍ମଣସ୍ସ ସମାଧିପ୍ପଧାନସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପନାପତ୍ତସ୍ସ ତାଦିସେନେୱ ୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବତ୍ତା। ୱଣ୍ଣଲକ୍ଖଣାଦିକଞ୍ହି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଲୋକସଞ୍ଞାନୁରୋଧେନେୱ ଗହିତେ ପଥୱାଦିକେ ପରିକମ୍ମସଞ୍ଞାଯ ସମୁପ୍ପାଦିତଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତମାରମ୍ମଣଂ ସଞ୍ଞାୱସଂ ସଞ୍ଞାଯତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ସମାଧିପ୍ପଧାନସ୍ସ ଅପ୍ପନାପତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକେନ ସମାଧିପ୍ପଧାନଅପ୍ପନାପତ୍ତେହି ୱିଯ ସଞ୍ଞାଯତ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ନିବ୍ବିସେସେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ। ପରିତ୍ତୱିପାକୋ ପନ ମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତୋପି ହୋତି, ସୋ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି।

ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ୱିଯାତି ମୁଖଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ। ଯଥା ହି ତଂ ନିରୀହଂ ଅପରଂ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ବଲେନ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱମେତମ୍ପି ୱିପାକୁପ୍ପାଦନାଦୀସୁ ନ ଉସ୍ସହତି। ତେନାହ ‘‘ନିରୁସ୍ସାହ’’ନ୍ତି। ଉସ୍ସାହୋତି ଚେତ୍ଥ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାମାନାନୁସଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାସଙ୍ଖାତୋ, ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱସଙ୍ଖାତୋ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତାସଙ୍ଖାତୋ ଚ ବ୍ୟାପାରୋ। ସୋ ୱିପାକେ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱେଗୁକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ପତିତଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ତସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋତି ତଂ ନିରୁସ୍ସାହଂ।

ୱିପଚ୍ଚନଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିପଚ୍ଚନୱସେନ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଂ, ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଚତୁକିଚ୍ଚାନମେତେସଂ ପୱତ୍ତିଓକାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଚୁତିଭୱଙ୍ଗାନଂ ଅନ୍ତରାଠଅଂ ପଟିସନ୍ଧିକିଚ୍ଚାନଂ ଠାନଂ, ପଟିସନ୍ଧିଆୱଜ୍ଜନାନଂ, ତଦାରମ୍ମଣାୱଜ୍ଜନାନଂ, ଜୱନାୱଜ୍ଜନାନଂ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ଅନ୍ତରାଠଅଂ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚାନଂ ଠାନଂ, ତଦାରମ୍ମଣପଟିସନ୍ଧୀନଂ, ଜୱନପଟିସନ୍ଧୀନଂ, ଭୱଙ୍ଗପଟିସନ୍ଧୀନଂ ୱା ଅନ୍ତରାଠଅଂ ଚୁତିକିଚ୍ଚାନଂ ଠାନଂ, ଜୱନଭୱଙ୍ଗାନଂ ଅନ୍ତରାଠଅଂ ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚାନଂ ଠାନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ଠାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂତଂକିଚ୍ଚୱସେନ ପାକଟଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଠାନଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ପାକଟକିଚ୍ଚୱସେନେୱ ତଂ ପକାସେତୁଂ ‘‘ଇମାନିହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା କିଚ୍ଚମ୍ପି କିଚ୍ଚୱନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଗଯ୍ହତୀତି ଠାନନ୍ତିପି କିଚ୍ଚମେୱ ଉଦ୍ଧଟନ୍ତି ତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମାନି ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୨। ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜଯୋନିସମ୍ଭବାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ, ୱିନିପାତିକାସୁରାନଞ୍ଚ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯାପି ସବ୍ଭାୱତୋ ଆହ ‘‘ଦୁହେତୁକତିହେତୂନ’’ନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଦ୍ୱେ ଅଲୋଭାଦଯୋ ହେତୂ ଯେସଂ ତେ ଦୁହେତୁକା। ଏସ ନଯୋ ତିହେତୁକେସୁପି। ତତ୍ଥ ଦୁହେତୁକାନଂ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି, ତିହେତୁକାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଭୱଙ୍ଗଚୁତିଯୋପି। ଯେନ ଯେନ ହି ଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ତଂ ତଦେୱ ଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନପି ପୱତ୍ତତି। ତଦାରମ୍ମଣଂ ପନ ଅୱିସେସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଦୁହେତୁକାନମ୍ପି ତିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ନନୁ ଚେତଂ ଅସମପେକ୍ଖିତାଭିଧାନଂ ଆଚରିଯେନେୱ ଇମସ୍ସ ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି –

‘‘ଅହେତୁପଟିସନ୍ଧିସ୍ସ, ନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଭୱେ;

ଦୁହେତୁକଂ ତିହେତୁଂ ୱା, ଦୁହେତୁପଟିସନ୍ଧିନୋ’’ତି। (ଅଭିଧ। ୪୪୩);

ନଯିଦମସମପେକ୍ଖିତାଭିଧାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଜନକକମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ତତ୍ଥ ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଯେନ ହି କମ୍ମେନ ଯା ପଟିସନ୍ଧି ଆଦିନ୍ନା, ନ ତଂ ତତୋ ଅଧିକତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ପୱତ୍ତେ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତି। ଯଂ ପନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ତଦାଲଦ୍ଧାୱକାସଂ ସିଯା, ନ ତଂ ତତ୍ଥ ତତୋ ଅଧିକତରମ୍ପି ୱିପାକଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଅଦ୍ଧି। ‘‘ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୧୦୨) ହି ପଟ୍ଠାନୱଚନେନ ଅହେତୁକସ୍ସାପି ନାନାକମ୍ମେନ ସୁଗତିଯଂ ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମନୁଞ୍ଞାତଂ। ତେନାହୁ ଆଚରିଯା –

‘‘ହୋତି ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ, ସହେତୁକଂ ଅହେତୁନ’’ନ୍ତି।

ଯଥା ଚ ଅହେତୁକସ୍ସ ସହେତୁକଂ, ଏୱଂ ଦୁହେତୁକସ୍ସ ତିହେତୁକମ୍ପି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଆଚରିଯଜୋତିପାଲତ୍ଥେରୋ ପନ ‘‘ସହେତୁକ’’ନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅହେତୁକାନମ୍ପି ତିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ଇଚ୍ଛତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତେନ ‘‘ସହେତୁକ’’ନ୍ତି ଅୱିସେସୋପଦେସେନ ଦୁହେତୁକଂ, ତିହେତୁକଞ୍ଚ ଗହେତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଅହେତୁକସ୍ସାପି ତିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମଭିହିତଂ, ଯଞ୍ଚରହି ଅତ୍ଥସମାସେ ଅହେତୁକାନଂ ତିହେତୁକଫଲାନି ଦେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କଥଂ? ସୋ ଏୱ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଯୋ ତସ୍ସ କତ୍ତାତି। ଅପରେ ପନ ‘‘ମୂଲସନ୍ଧିଯା ଜଳଅତ୍ତା ତସ୍ସ ତିହେତୁକତଦାଲମ୍ବଣଂ ନ ଲବ୍ଭତିଯେୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

୩୩-୪।ତତୋତି ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପରଂ, ଦୁତିଯଚିତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ସତିପି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱୀଥିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ତଦୱସାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଯାୱତାଯୁକଂ ଅନିୱତ୍ତନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯାୱତାଯୁକ’’ନ୍ତି। ବଲୱାରମ୍ମଣେତି ଅତିମହନ୍ତୱିଭୂତାରମ୍ମଣେ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ହି ଅତିମହନ୍ତାରମ୍ମଣେ ମନୋଦ୍ୱାରେ ୱିଭୂତାରମ୍ମଣେ ତଦାରମ୍ମଣମୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅଞ୍ଞେସୁ। ଏକାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପଟିସନ୍ଧାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଏକଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଦେସେ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅୱସାନକରଣଂ, ଇଧ ପନ ପୱତ୍ତିକ୍କମୱସେନ ଚୁତିଯା ଅୱସାନକରଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୩୫-୬।କମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି କାଯୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରସ୍ସ ଜନକୱସେନ ନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ କାଯୋତି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି। କମ୍ମନ୍ତି ତଂସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା, କାଯେନ କତଂ କମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମଂ। କିଞ୍ଚାପି ହି କାଯୋ କମ୍ମସ୍ସ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥାପି ତଂସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ତସ୍ସ ସବ୍ଭାୱେଯେୱ କାଯକମ୍ମାଦିୱୋହାରୋତି ତଂ ତେନ କତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କାଯକମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଦ୍ୱାରଂ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ। ଯଦି ଏୱଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ସିଯା । କାଯଦ୍ୱାରେନ ହି ସିଦ୍ଧଂ କମ୍ମଂ ‘‘କାଯକମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପନ ‘‘ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନୀ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାର) ୱଚନତୋ ୱଚୀଦ୍ୱାରେପି ସିଜ୍ଝତୀତି ଦ୍ୱାରେନ କମ୍ମୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ସିଯା, ତଥା ୱଚୀକମ୍ମଂ କାଯଦ୍ୱାରେପି ସିଜ୍ଝତୀତି କମ୍ମେନ ଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନମ୍ପି ନ ସିଯାତି? ତଂ ନ, ତବ୍ବହୁଲୱୁତ୍ତିଯା ଚେୱ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ୱୁତ୍ତିଯା ଚ ୱୱତ୍ଥିତତ୍ତା। କାଯକମ୍ମଞ୍ହି କାଯଦ୍ୱାରେଯେୱ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତତି, ଅପ୍ପଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ, ତସ୍ମା କାଯଦ୍ୱାରେ ବହୁଲପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ଏତସ୍ସ କାଯକମ୍ମଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ୱନଚରକାଦୀନଂ ୱନଚରକାଦିଭାୱୋ ୱିଯ। ତଥା କାଯକମ୍ମମେୱ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କାଯଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତତି, ନ ଇତରଂ, ତସ୍ମା କାଯକମ୍ମସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଏତ୍ଥେୱ ପୱତ୍ତିତୋ ଅସ୍ସ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମାଦୀନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମାଦିଭାୱୋ ୱିଯାତି ନେତ୍ଥ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନେ କୋଚି ୱିବନ୍ଧୋତି। ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରେପି ଏସ ପବନ୍ଧୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ପନ ସଯଂ ମନୋଯେୱ ସମାନଂ ଅତ୍ତନା ସହଗତଚେତନାଅନଭିଜ୍ଝାଦିକମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଦ୍ୱାରଭାୱେନ ମନୋଦ୍ୱାରସଙ୍ଖଂ ଲଭତୀତି ନ ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରୱସେନ ଗଣ୍ହାତି। ନ ହି ସଯଂ ଅତ୍ତତୋୱ ପୱତ୍ତତି। ଯଦି ପନ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା କମ୍ମଦ୍ୱାରଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତା, ତଦା ତେସଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରଭାୱୋ ମନସ୍ମିଂ ନ ଉପଚାରୀଯତୀତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଚିତ୍ତାଧିପତିଭାୱୋ ଚିତ୍ତେ ୱିଯାତି ଚିତ୍ତଂ ‘‘ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସଭାୱତୋ ପନ କମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାଯେୱାତି ଚିତ୍ତଂ ତତୋ ପୱତ୍ତନତୋ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନ ପୱତ୍ତତି। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତସ୍ସ ପନ

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଭାୱେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ ନତ୍ଥି। ଇଧ ପନ ''ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନତ୍ତା''ତି ୱଚନେନ କାଯୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନେୱ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସାଧିତତ୍ତା ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନ ଗହିତମେୱ। ନ ହି ''ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନତ୍ତା''ତି କାରଣଂ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନପି ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସାଧେତି। ଅଥ ୱା ''ଅୱିପାକସଭାୱତୋ''ତି ୱଚନେନ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନପି ଅପ୍ପୱତ୍ତି ସାଧିତା ହୋତି। ''କମ୍ମଦ୍ୱାର''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତସ୍ସାପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇତି ଇମେସୁ କାଯୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରସଙ୍ଖାତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ, ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରେନ ସହ ତୀସୁ ଏୱ ୱା ଯଥା କୁସଲଂ ପୱତ୍ତତି, ନ ଏୱଂ ୱିପାକୋ, ଯଥା ଚ କୁସଲଂ କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମସ୍ସ ଆଯୂହନୱସେନ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ନ ଏୱମଯଂ। ଅଯଂ ପନ ନେୱ କାଯୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତ୍ତାଭାୱତୋ, ନ କମ୍ମୱସେନ, ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନାପି ଚ ପୱତ୍ତତି ୱିପାକୁପ୍ପାଦନଭାୱାଭାୱତୋ, ନ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱସେନ ପୱତ୍ତତି ଦାନାଦିୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କମ୍ମଦ୍ୱାରଞ୍ଚ...ପେ... ନୋ ସମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱନ୍ତି ଦାନାଦିୱସେନ।

୩୭।''ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା''ତିଆଦି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ୱିସେସଦସ୍ସନଂ। ଯସ୍ମା ଏତେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା, କରୁଣାମୁଦିତା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣା ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତନତୋ, ତସ୍ମା ଦ୍ୱିନ୍ନମାଲମ୍ବଣାନଂ ଏକଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସଯଭାୱାନନୁଗମନତୋ ନ ତେସୁ କରୁଣାମୁଦିତା କଦାଚିପି ଜାଯନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୮। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ପନ ହି-ସଦ୍ଦୋ ଯସ୍ମାତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥେ। ଯସ୍ମା ''ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା କୁସଲା''ତି (ୱିଭ। ୭୧୫) ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଭଗୱତା ହି ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ''ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା କୁସଲା''ତି (ୱିଭ। ୭୧୫) ଏୱଂ ''ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀ''ତିଆଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ କୁସଲଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତେ ଚ ୱିରତିସଭାୱା ଏୱ ଆଦିତୋ ତିଣ୍ଣଂ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ, ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତେ, ଇତରସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଚାଯଂ, ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ମିଚ୍ଛାଜୀୱହେତୁକପଞ୍ଚଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ୱିରମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ସମ୍ମାଆଜୀୱେ ଚ ଅନ୍ତୋଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ତା ଏକନ୍ତକୁସଲଭୂତାନଂ କଦାଚି ଅବ୍ୟାକତେ ଲଭନ୍ତି, ଇତରଥା ସଦ୍ଧାସତିଆଦଯୋ ୱିଯ ''ସିଯା କୁସଲା, ସିଯା ଅବ୍ୟାକତା''ତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁନ୍ତି। ଯଦି ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରଫଲେସୁ ଅଟ୍ଠ, ସତ୍ତ ୱା ମଗ୍ଗଙ୍ଗା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି? ନୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି ଲୋକିଯୱିରତୀନମେୱ ତତ୍ଥ ଏକନ୍ତକୁସଲଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ଲୋକୁତ୍ତରୱିରତିଯୋ ପନ ଫଲସ୍ସ ମଗ୍ଗପଟିବିମ୍ବଭୂତତ୍ତା ମଗ୍ଗସଦିସତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକତାଯ, ସତ୍ତଙ୍ଗିକତାଯ ଚ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ନ ଚ ଏକନ୍ତକୁସଲଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥାପେତୁଂ ଯୁତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଉପରି ଲୋକୁତ୍ତରଫଲେସୁପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକତାଦିଭେଦୋ ମଗ୍ଗୋ ଉଦ୍ଧଟୋତି।

୩୯।''ତଥାଧିପତିନୋ''ତିଆଦି ଅଧିପତିୱସେନ ୱିସେସଦସ୍ସନଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ତେଭୂମକକୁସଲାନଂ ଅଞ୍ଞୋ ଆଯୂହନକାଲୋ, ଅଞ୍ଞୋ ୱିପଚ୍ଚନକାଲୋ, ତସ୍ମା ନ ତାନି ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକେହି ଅଧିପତିଂ ଗାହାପେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ନ ତେ ଛନ୍ଦାଦୀନି ଧୁରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନି ଚ ପନ ଆଯୂହନକାଲସ୍ସ, ୱିପଚ୍ଚନକାଲସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରାଭାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ବଲସ୍ସ ଅନୁପସନ୍ତକାଲେଯେୱ ୱିପାକଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯା ହୁତ୍ୱା ୱିପାକେହି ଅଧିପତିଂ ଗାହାପେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଉପରି ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାନଂ ଅଧିପତିଯୋଗଂ ୱକ୍ଖତି।

୪୦। ଯସ୍ମା ମୋରୱାପିୱାସିମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରେନ ୱିପାକାନଂ ଆଗମନତୋ ଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରେନ ପଚ୍ଚଯତୋ, ତସ୍ମା ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ମତିଦସ୍ସନତ୍ଥମାହ ''ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱିଧାନ''ନ୍ତିଆଦି। ପୁରିମତ୍ଥେରୋ ହି ଯଥା ମୁଖେ ଚଲିତେ ଆଦାସତଲେ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ଚଲତି , ଏୱଂ ଅସଙ୍ଖାରିକସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ୱିପାକୋ ଅସଙ୍ଖାରିକୋ, ସସଙ୍ଖାରିକସ୍ସ ୱିପାକୋ ସସଙ୍ଖାରିକୋତି ଆହ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ମତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅସଙ୍ଖାର...ପେ... ପୁଞ୍ଞତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯତ୍ଥେରୋ ପନ ଅସଙ୍ଖାରିକାଦୀସୁ ଯେନ କେନଚିପି ଚିତ୍ତେନ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଂ ୱା ପଯୋଗେନ ୱିନା ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପଯୋଗେନ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେ ପଟିସନ୍ଧି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅସଙ୍ଖାରିକା। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେ ସସଙ୍ଖାରିକା। ତଥା ଭୱଙ୍ଗଚୁତିଯୋପି। ତଦାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପଣୀତାପଣୀତୌତୁଭୋଜନାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ, ଅନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧକୁସଲାକୁସଲସ୍ସ ୱସେନ ୱା ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ଅସଙ୍ଖାରିକାଦିୱିଧାନତମାହ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ମତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଛେଯ୍ୟଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ଚେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦମେୱ ଚ ପନ ଆଚରିଯା ପସଂସନ୍ତି।

୪୧-୨।ହୀନାଦୀନଂ ୱିପାକତ୍ତାତି ଅଧିପତିଯୋଗାଭାୱେପି ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତାନଂ କୁସଲାନଂ ୱିପାକତ୍ତା। ଏତେନ ଆଗମନତୋ ହୀନାଦିଭାୱଂ ୱିଭାୱେତି। ୱିନେଯ୍ୟସନ୍ତାନଗତକିଲେସମଲୱିଧମନେନ ତସ୍ସ ପୁନନତୋ ପୁଞ୍ଞୋ ୱାଦୋ ୱଚୀଘୋସୋ ଏତସ୍ସ, ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପୁଞ୍ଞଂ ୱଦତୀତି ୱା ପୁଞ୍ଞୱାଦୀ, ତେନ ପୁଞ୍ଞୱାଦିନା। ''ଏକନ୍ତେନ ସୱତ୍ଥୁକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେପି ରୂପଲୋକେ ପୱତ୍ତି ଅନିୱାରିତାତି ଆହ ''କାମଲୋକସ୍ମି''ନ୍ତି । ''ନ ପନଞ୍ଞତ୍ଥ ଜାଯତେ''ତି ଇମିନା ପନ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଲଦ୍ଧମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୀତି।

ଏୱଂ ତାୱ ସହେତୁକୱିପାକେ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅହେତୁକେ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ‘‘ଅହେତୁକୱିପାକଚିତ୍ତଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନ ସହେତୁକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅହେତୁକୱିପାକୋ ହୋତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ତାୱ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣାଭିନିପାତମତ୍ତତ୍ତା ଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୋଗୋ ନ ସମ୍ଭୱତି, ତଥା ମନ୍ଦତରକିଚ୍ଚେସୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣେସୁପି ଏୱଂ ହେତୂନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋ ଚ ନେସଂ ଅହେତୁକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଉପେକ୍ଖାଦିଯୋଗେ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ତାୱ ଚତୁନ୍ନଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେପି ପୱତ୍ତମାନାନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନାଯ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତା, କାଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ତାଯ ବଲୱଭାୱତୋ ସୁଖସହଗତତା ହୋତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ପନ ଆରମ୍ମଣଘଟ୍ଟନଯୋଗ୍ଗଭାୱେନ ଓଠଆରିକତ୍ତା, ଚତୁଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତୱସେନ ଚିରଜାତତ୍ତା ଚ ଦୁବ୍ବଲମତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯେନ ସହ ଅସମାନଜାତିକଞ୍ଚ ଚକ୍ଖାଦିୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନେହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଲଦ୍ଧାନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତାଯ, ଅପୁବ୍ବନିସ୍ସଯତାଯ ଚ ଆରମ୍ମଣରସସ୍ସାଦେ ଦୁବ୍ବଲନ୍ତି ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱ। ସନ୍ତୀରଣଂ ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରୀତତୋ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସୁଖସହଗତଂ, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ୱିଯ ୱିସିଟ୍ଠମନନକିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ମନୋମତ୍ତା ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱାଦିଅତ୍ଥେହି ଧାତୁ ଚାତି ମନୋଧାତୁ। ସା ହି ସତିପି ୱିଞ୍ଞାଣଭାୱେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣତୋ ସମ୍ଭୱସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠମନନକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକରଣତୋ ମନନମତ୍ତାଯେୱ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୱିପରୀତତୋ ପନ ମନୋ ଚ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଦେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ।

ୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଚକଂ ନିଯତାରମ୍ମଣଂ ଯଥାକ୍କମଂ ରୂପାଦିଏକେକସ୍ସେୱ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ। ସେସତ୍ତଯମନିଯତାରମ୍ମଣଂ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣିକଛଠଆରମ୍ମଣିକଭାୱତୋ।

ଦଟ୍ଠବ୍ବତାଯ ଦିଟ୍ଠଂ, ରୂପାଯତନଂ। ସୋତବ୍ବତାଯ ସୁତଂ, ସଦ୍ଦାଯତନଂ। ମୁନିତବ୍ବତାଯ ମୁତଂ, ସମ୍ପତ୍ୱାସ୍ସେୱ ଗହେତବ୍ବତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ, ଗନ୍ଧାଦିତ୍ତଯସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଚକ୍ଖାଦୀହି ୱିନା କେୱଲଂ ମନସା ଏୱ ୱିଜାନିତବ୍ବତାଯ ୱିଞ୍ଞାତଂ, ଧମ୍ମାଯତନଂ। ଅନାମଟ୍ଠକାଲୱିସେସୱଚନତ୍ତା ଚ ନେସଂ ଅତୀତାନାଗତାପି ରୂପାଦଯୋ ଦିଟ୍ଠାଦିସଦ୍ଦେହି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ଦଟ୍ଠବ୍ବତାଯା’’ତିଆଦିନା କାଲସାମଞ୍ଞେନ ନେସଂ ନିବ୍ବଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଯସ୍ସ ତଂ ଦିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ। ଏୱଂ ସୁତାରମ୍ମଣାଦୀସୁ।

ଚକ୍ଖୁତୋ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରତୋୱ ପୱତ୍ତଂ ସବ୍ବୱାକ୍ୟାନଂ ଅୱଧାରଣଫଲତ୍ତା। ତେନ ମନୋଧାତୁଆଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଭାୱୋ ନିୱାରିତୋ ହୋତି ତେସଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରତୋପି ପୱତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଚକ୍ଖୁତୋ ପୱତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ସଞ୍ଜାତିପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସଞ୍ଚରଣପ୍ପୱତ୍ତିଂ, ତସ୍ମା ଯଥା କୁଣ୍ଡମୁଖତୋ ଉଦକଂ ସଞ୍ଚରଣୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ନ ଏୱଂ ପୱତ୍ତମିଧ ଗହିତଂ। ଯଥା ପନ ଚନ୍ଦକନ୍ତପାସାଣତୋ ଉଦକଂ ସଞ୍ଜାତିୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ପୱତ୍ତମେୱ ଚକ୍ଖୁତୋ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଗହିତଂ। ଯଥା ଚ କିଂ? ଯଥା କୁଚ୍ଛିତୋ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦି ମୁଖତୋ ସନ୍ଦନ୍ତମ୍ପି ‘‘ମୁଖସ୍ସୱୋ’’ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି, ମୁଖତୋଯେୱ ପନ ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତତୋ ସୱନ୍ତଂ ଖେଠଅଂ ‘‘ମୁଖସ୍ସୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯତୋ ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁତୋ ପୱତ୍ତମାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ନ ହୋତି। ଚକ୍ଖୁତୋଯେୱ ପନ ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତତୋ ପୱତ୍ତମାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି। ଯୋ ପନ ଇମମତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ବ୍ଯଞ୍ଜନମତ୍ତସ୍ସେୱ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ତଂଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ସେସାନମ୍ପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଭାୱଂ ମଞ୍ଞେଯ୍ଯ, ତଂ ନିୱାରେତୁଂ ପକାରନ୍ତରେନପି ୱିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ସନ୍ନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି। ଯଥା ଚକ୍ଖୁତୋ ପୱତ୍ତଂ, ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଏୱଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ‘‘ସୋତତୋ ପୱତ୍ତଂ, ସୋତସ୍ମିଂ ସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଯୋଜନଂ ଅତିଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତଥା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନୀ’’ତି।

ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ହୁତ୍ୱା ରୂପସ୍ସ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣମେତସ୍ସାତି ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତରୂପୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତୱଚନେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖାଦିକଂ ଅଞ୍ଞଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିୱତ୍ତେତି । ୱିଜାନନ-ଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତେ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମେ ନିୱତ୍ତେତି। ଚକ୍ଖୁରୂପ-ଗ୍ଗହଣେନ ନିସ୍ସଯତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ଚିତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତି ଉଭଯାଧୀନୱୁତ୍ତିକତ୍ତା। ଯଦି ହି ଚକ୍ଖୁ ନାମ ନ ସିଯା, ଅନ୍ଧାପି ରୂପଂ ପସ୍ସେଯ୍ଯୁଂ, ନ ଚ ପସ୍ସନ୍ତି। ଯଦି ଚ ନୀଲାଦିରୂପଂ ନାମ ନ ସିଯା, ଦେସାଦିନିଯମେନ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅତ୍ଥେୱ ଚ ନିଯମୋ। ଏକନ୍ତସାରମ୍ମଣତା ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତାତି ଆରମ୍ମଣେନ ୱିନା ନୀଲାଦିଆଭାସଂ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ୱାଦୋ ମିଚ୍ଛାୱାଦୋତି ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫; ସଂ। ନି। ୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫)। ଏତ୍ଥ ସିଯା – କିଂ ପନେତଂ ଚକ୍ଖୁ, ରୂପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତଂ ଏକମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଉଦାହୁ ଅନେକନ୍ତି? ଚକ୍ଖୁ ତାୱ ଏକମ୍ପି, ରୂପଂ ପନ ଅନେକମେୱ ସଙ୍ଗତଂ। କିଂ କାରଣଂ? ପଚ୍ଚଯଭାୱୱିସେସତୋ। ଚକ୍ଖୁ ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତଂ ଅତ୍ଥିଭାୱେନେୱ ହୋତି ତସ୍ମିଂ ସତି ତସ୍ସ ଭାୱତୋ, ଅସତି ଅଭାୱତୋ। ଯତୋ ତଂ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହିସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ, ସ୍ୱାଯଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନ ଏକସ୍ମିଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଏକମ୍ପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପଂ ପନ ଯଦିପି ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପୁରେତରଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେଯେୱ

ଉପକାରକତ୍ତା, ତଥାପି ଅନେକମେୱ ସଙ୍ଗମ୍ମ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଆରମ୍ମଣଭାୱତୋ। ଯଞ୍ଚି ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ତସ୍ସ ଯଥା ତଥା ଉପଲଦ୍ଧୁନୀଯତ୍ତସେନେୱ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଧୀନୱୁତ୍ତିକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସଭାୱୂପଲଦ୍ଧି ନ ଏକଦ୍ୱିକଲାପଗତୱଣ୍ଣୱସେନ ହୋତି, ନାପି କତିପଯକଲାପଗତୱଣ୍ଣୱସେନ, ଅଥ ଖୋ ଆଭୋଗାନୁରୂପଂ ଆପାଥଗତୱଣ୍ଣୱସେନାତି ଅନେକମେୱ ରୂପଂ ସଂହଚ୍ଚକାରିତାଯ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି। ଅମୁମେୱ ହି ୱିସେସଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫; ସଂ। ନି। ୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫) ପାଠଇଯଂ ୱଚନଭେଦୋ କତୋତି। ଏୱଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେପି ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଘାନୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପନ ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହତାଯ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯେନ ସହ ଅଲ୍ଲୀନସ୍ସେୱ ଗହଣତୋ ଏକକଲାପଗତମ୍ପି ଗନ୍ଧାଦିକଂ ତେସଂ ଉପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ରୂପମତ୍ତାରମ୍ମଣରସନ୍ତି ରୂପାଯତନମତ୍ତସ୍ସେୱ ଆରମ୍ମଣକରଣରସଂ। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ଆରମ୍ମଣନ୍ତରଂ ନିୱତ୍ତେତି, ଏୱଂ ରୂପାଯତନେପି ଲଦ୍ଧୁମାନେ ଏକଚ୍ଚେ ୱିସେସେ ନିୱତ୍ତେତି। ନ ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱଣ୍ଣମତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ନୀଲାଦିୱିସେସଂ ତତ୍ଥ ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ପଞ୍ଚହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ନ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜାନାତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଭିନିପାତମତ୍ତା''ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ତଦଭିମୁଖଭାୱେନ ଗଣ୍ହାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ରୂପାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମନନ୍ତରୱିଗତା ଅରୂପଧମ୍ମା ପୱତ୍ତିଓକାସଦାନେନ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଉପକାରକା, ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା ୱିଯ ଆସନ୍ନକାରଣାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ରୂପାରମ୍ମଣାଯ କିରିଯାମନୋଧାତୁଯା ଅପଗମପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିରିଯାମନୋଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣଭେଦତୋ ଭିନ୍ନସଭାୱତ୍ତା ଆହ ''କିରିଯାମନୋଧାତୂନ''ନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଗହିତଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ତଦନନ୍ତରମେୱ ଅପରିପତନ୍ତଂ କତ୍ୱା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ରୂପାଦିସମ୍ପଟିଚ୍ଛନରସ''ନ୍ତି। ତଥାଭାୱେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ କଦାଚି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦିୱସେନ ତତୋପି ଊନାନଂ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନମେୱ ୱିଜାନନସଭାୱାପି ଛଠଆରମ୍ମଣୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା ୱୁତ୍ତା ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ, ଛସ୍ୱେୱ ୱା ଇତରେସଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ସନ୍ତୀରଣାଦିରସାତି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣାଦିକିଚ୍ଚା, ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିକିଚ୍ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା''ତି ଇଦଂ ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଅନିବଦ୍ଧଟ୍ଠାନତାଯ ନିବଦ୍ଧକାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନ ପନ ''ତଂତଂଅନନ୍ତରାତୀତୱିଞ୍ଞାଣାପଗମପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ଅହେତୁକଚିତ୍ତାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଲକ୍ଖଣାଦିକସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ପରିସେସତୋ ସହେତୁକଚିତ୍ତାନଂ ଏକସଦିସମେୱ ଲକ୍ଖଣାଦିକନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତଂ ପନ ହେଟ୍ଠା ୱିଭାୱିତମେୱ।

ଇଦାନି ଇମାସଂ ଆରମ୍ମଣାଦିତୋ ଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ପଠମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକନ୍ତମିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେତି ଏକନ୍ତେନେୱ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ, ଅତିଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୂତି ସହେତୁକୱିପାକାନଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନଂ ଅନ୍ତରାଠଅସଙ୍ଖାତସନ୍ତୀରଣଟ୍ଠାନେ ଚାତି ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ, ପଞ୍ଚସୁ କିଚ୍ଚେସୂତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚାପି ସୋମନସ୍ସପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସଜୱନାୱସାନେ ତଦାରମ୍ମଣସମ୍ଭୱେ ଅସତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ପରିଚିତପୁବ୍ବଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣମାରଦ୍ଧ ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣମୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଚ୍ଛିତଂ, ତଥା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ କଦାଚିଯେୱ ସମ୍ଭୱତୋ ଯେଭୁଯ୍ୟୱୁତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ଛ ଠାନାନି ଅୱତ୍ୱା ପଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ଅଥ ୱା ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ତଦାରମ୍ମଣଟ୍ଠାନେଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ତଂୱସେନେୱ ତସ୍ସାପି ଠାନଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଚକ୍ଖୁସଂୱତ୍ତନିକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତତାଯ ଜାତିଯା ଅନ୍ଧୋ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ। କିଞ୍ଚାପି ହି ଜାତିକ୍ଖଣେ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ସ ଭାୱାଭାୱତୋ ଅନ୍ଧାନନ୍ଧୱିଚାରଣା ଭୱେଯ୍ୟ, ତଥାପି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାରହକାଲେପି ଚକ୍ଖୁୱିପତ୍ତିୱିବନ୍ଧକେନ କମ୍ମୁନା ପଟିହତସାମତ୍ଥିଯେନ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯକେନ ଇତରେନାପି ୱା କମ୍ମେନ ତସ୍ସ ଅନୁପାଦିଯମାନତ୍ତା ସତ୍ତୋ ''ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋତି ପସୂତିଯଂୟେୱ ଅନ୍ଧୋ, ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂୟେୱ ଅନ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଦୁହେତୁକତିହେତୁକାନଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତକାଲେପି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅୱିପଜ୍ଜନଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଜାତିବଧିରାଦୀସୁପି ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଜଚ୍ଚଜଠଓତି ଜାତିଯା ଅଞ୍ଞାଣକୋ । କିଞ୍ଚାପି ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକୋପି ଜାତିଯଂ ଅଞ୍ଞାଣକୋ, ତସ୍ସ ପନ ପୱତ୍ତିଯଂ ପଞ୍ଞା ସମ୍ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯେଭୁଯ୍ୟତୋ ପୱତ୍ତିଯମ୍ପି ପଞ୍ଞାଯାସମ୍ଭୱତୋ ଜଚ୍ଚଜଠଓ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଜଳୁମ୍ମତ୍ତକୋ ସୁରାମେରଯପାନାଦିଉମ୍ମତ୍ତକଭାୱସଂୱତ୍ତନିକକମ୍ମପରିଭାୱିତେନ କମ୍ମେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକୋ। ପଣ୍ଡକୋତି ପରଦାରଗମନାଦିକମ୍ମପରିଭାୱିତେନ କମ୍ମୁନା ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକୋ। ସୋ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ଆସିତ୍ତପଣ୍ଡକୋ ଉସୂଯପଣ୍ଡକୋ ପକ୍ଖପଣ୍ଡକୋ ଓପକ୍କମିକପଣ୍ଡକୋ ନପୁଂସକପଣ୍ଡକୋତି। ଇଧ ପନ ଓପକ୍କମିକପଣ୍ଡକସ୍ସ ସହେତୁକସ୍ସାପି ଭାୱତୋ, ନପୁଂସକସ୍ସ ଚ ୱିସୁଂ ଗହଣତୋ ତଯୋ ପଣ୍ଡକା ଅଧିପ୍ପେତା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଜାତିମୂଗଜାତିପଙ୍ଗୁଲମମ୍ମନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। କେଚି ପନ ''ଏକଚ୍ଚେ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକା ଅୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯା ହୁତ୍ୱା ଥୋକଂ ୱିଚାରଣପକତିକାପି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାଦିସାନମ୍ପି ଇଧ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦୀନମେୱ ଅଯଂ ପଟିସନ୍ଧୀତି ନ ଗହେତବ୍ବା। ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦଯୋ ପନ ଇମିନା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଗହେତବ୍ବଂ।

୪୩।ତିହେତୁକପୁଞ୍ଞସ୍ସାତି ତିହେତୁକସ୍ସପି ଉକ୍କଟ୍ଠପୁଞ୍ଞସ୍ସ। ଦୁହେତୁକକମ୍ମସ୍ସ ପନ ସଙ୍ଖଥାପି ସୋଳସନ୍ନଂ ୱିପାକାନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପପରତ୍ତା ଚେତନାୟ ‘‘ତିହେତୁକପୁଞ୍ଞସ୍ସା’’ତି ଅୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତଂ।

କାମାୱଚରୱିପାକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକୱଣ୍ଣନା

ମହଗ୍ଗତୱିପାକାନଂ ତଂତଂକୁସଲାଗମନୱସେନେୱ ଝାନଙ୍ଗହାନି, ନ ପନ ଭାୱନାୱିସେସେନାତି ତେସଂ ପହାନଙ୍ଗାନି ଅନୁଦ୍ଧଟାନି। ଉପପତ୍ତିଯନ୍ତି ଉପପତ୍ତିଭୱେ।

ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୪୪।କୁସଲାନୁଗତଂ କତ୍ୱାତି କୁସଲାନୁରୂପଂ କୁସଲସଦିସଂ କତ୍ୱା। ଯଥା କାମାୱଚରୱିପାକଂ କୁସଲତୋ ୱିସଦିସମ୍ପି କତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତଂ, ଏୱମକତ୍ୱା କୁସଲସଦିସମେୱ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ କୁସଲାନନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତୱିପାକାନଂ ଭାଜିତପାଠଇଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘କୁସଲାନୁଗତଂ କତ୍ୱା ଭାଜିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାଠଇଯଞ୍ହି –

‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା? ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୪୩୧) –

କାମାୱଚରୱିପାକଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତୱିପାକଂ ୱିଭଜନ୍ତେନ –

‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା? ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ରୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି, ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି ପଥୱୀକସିଣଂ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତି, ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା, ତସ୍ସେୱ ରୂପାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି ପଥୱୀକସିଣଂ…ପେ… ଇମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା’’ତି (ଧ। ସ। ୪୯୮)।

ଏୱଂ କୁସଲଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତଂ ୱିପାକଂ ୱିଭତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଯଥା କାମାୱଚରୱିପାକଂ, ଏୱଂ ଅୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦଂ କୁସଲାନନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଜୋତେତୁଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘କୁସଲାନୁଗତଂ କତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନାପି ଚ ଆଚରିଯେନ ପରିହାରମୁଖେନ ୱକ୍ଖମାନଅତ୍ଥୱିସେସୱଚନିଚ୍ଛାଯ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଚୋଦନା କତା। ଏୱଞ୍ହି ସତି କୁସଲାନନ୍ତରଂଯେୱ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଞାପନଂ ସୁଟ୍ଠୁପପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ।

ମହଗ୍ଗତନ୍ତି ମହଗ୍ଗତୱିପାକଂ। ତଞ୍ହି ଇଧ ଅଧିଗତଂ। କାମା…ପେ… ଯତୋତି ଯସ୍ମା କାମାୱଚରକୁସଲଂ ଅସମାନଫଲଂ ହୋତି ତିହେତୁକସ୍ସ ଦୁହେତୁକାହେତୁକୱିପାକାନଂ, ଦୁହେତୁକସ୍ସ ଚ ଅହେତୁକୱିପାକାନମ୍ପି ଜନନତୋ, ନ ଏୱମିଦଂ, ଇଦଂ ପନ ଏକନ୍ତେନେୱ ସଦିସୱିପାକଜନନତୋ ସମାନଫଲମେୱ, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତି ଅୱୁତ୍ତେପି କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞଂୱାତି ଉପମିତତ୍ତା ଉପମେଯ୍ୟସ୍ସପି କୁସଲଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। କସ୍ମା ପନେତଂ ସଦିସୱିପାକଂ, ନ କାମାୱଚରଂ ୱିଯ ୱିସଦିସୱିପାକମ୍ପୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞଞ୍ହି ଆଚିନନ୍ତୋ ରୂପତଣ୍ହାଦିନାନାୱତ୍ଥୁକକାମତଣ୍ହୂପନିସ୍ସଯତୋ ଆଚିନତି, ତସ୍ମା ତଦୂପନିସ୍ସଯକୁସଲଂ ତଦନୁରୂପତୋ ନାନାୱତ୍ଥୁକଂ ୱିପାକଂ ଜନେତି। ମହଗ୍ଗତଂ ପନ ଆଚିନନ୍ତୋ ଏକୱତ୍ଥୁକାଯେୱ ଭୱତଣ୍ହାଯ ୱସେନ ଆଚିନତୀତି ତଦନୁରୂପତୋ ତଂ ନାନାୱତ୍ଥୁଂ ଅଜନେତ୍ୱା ଏକୱତ୍ଥୁମେୱ ଜନେତୀତି।

୪୫-୬।ସବ୍ବଥାତି ଧମ୍ମତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ପଟିପଦାଦିତୋ ଚ। ତଥା ହି ଯେ ଫସ୍ସାଦଯୋ କୁସଲେ ଚ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ୱିପାକେପି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣେ କୁସଲଂ ପୱତ୍ତତି, ତତ୍ଥେୱ ଇଦଂ ୱିପାକମ୍ପି। ଯାୱ ପଟିପଦାଦଯୋ କୁସଲସ୍ସ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତାୱ ଇମସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସପୀତି। କାମଂ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଛାଯା ତଂତଂୱତ୍ଥୁସଦିସାୱ, ମହନ୍ତସ୍ସ ପନ କୁସଲୱିପାକସ୍ସ ମହନ୍ତାହିଯେୱ ଉପମାହି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଗଜାଦୀନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେ ଅପରେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଭୱଂ ୱେଦନମସ୍ସାତି ଅପରାପରିଯୱେଦନଂ। ଯଦି ଅପରାପରିଯୱେଦନଂ ନ ହୋତି, କଥଞ୍ଚରହି ଇମସ୍ସ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଝାନା

ଅପରିହୀନସ୍ସା’’ତିଆଦି।

୪୭।କୁସଲାନନ୍ତରନ୍ତି କୁସଲଭୱାନନ୍ତରଂ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଭୱେ ତଂ କୁସଲଂ କତଂ, ସୋ ଇଧ କୁସଲ-ସଦ୍ଦେନ ଉପଚାରତୋ ଗହିତୋ କମ୍ମାନନ୍ତରଂଯେୱ ଫଲସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନ ହି ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ୱିଯ ଅନନ୍ତରଫଲନିପ୍ଫାଦକଂ, ଅଥ ଖୋ ଏକଚ୍ଚକାମାୱଚରକୁସଲଂ ୱିଯ ଅପରାପରିଯୱେଦନଂ ଅହୁତ୍ୱା ସତିପି ଅନେକେଯେୱ କାମାୱଚରକମ୍ମେ ମହୋଘୋ ୱିଯ ପରିତ୍ତଂ ଉଦକଂ ତମଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋଯେୱ ୱିପାକଦାନେନ ଏକନ୍ତେନ ଅନନ୍ତରଭୱେଯେୱ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ନନୁ ଚ ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସେୱ କସ୍ସଚି ନିକନ୍ତିୱସେନ କାମଭୱେ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ତଥା ହି ତିସ୍ସମହାବ୍ରହ୍ମା ଉପରିବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିଯା ଭାୱିତମଗ୍ଗୋ ଭିକ୍ଖୂହି ଯାଚିତୋ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ମୋଗ୍ଗଲିବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଗେହେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଂ କଥନ୍ତି? ନିକନ୍ତିବଲେନେୱ ଝାନଂ ପରିହାଯତୀତି ତତୋ ପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ଆଚରିଯା ‘‘ଅନୀୱରଣାୱତ୍ଥାଯ ନିକନ୍ତିଯା ଝାନସ୍ସ ପରିହାନି ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ସତିପି ମହଗ୍ଗତକମ୍ମୁନୋ ୱିପାକଂ ପଟିବାହନସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ପରିତ୍ତକମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱେ ‘ଇଜ୍ଝତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା’ତି (ଅ। ନି। ୮।୩୫) ୱଚନତୋ କାମଭୱେ ଚେତୋପଣିଧି ମହଗ୍ଗତକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ପରିତ୍ତକମ୍ମୁନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଏତସ୍ସାତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଞାପନତ୍ଥନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୪୮-୯। ଏୱଂ ଅୱିସେସେନ କୁସଲସଦିସତଂ ଅତିଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଟିପଦାକ୍କମୋଚେୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ତଂ ଝାନଂ ତଂପଟିପଦମେୱ ହୋତି, ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅପରିହୀନେ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିପାକୋ ନିବ୍ବତ୍ତମାନୋ ତଂତଂପଟିପଦୋୱ ଭୱିତୁଂ ଅରହତି। ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟାଦିଭାୱୋ ପନ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ହୋତି, ନ ଆଗମନୱସେନ। ତଥା ହି ଏକମେୱ ଝାନଂ ନାନକ୍ଖଣେସୁ ନାନାଧିପତେଯ୍ୟଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱିପାକସ୍ସ ଆଗମନୱସେନ ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟାଦିତା ନ ଗହିତା। ତେନାହ ‘‘ଅଭାୱୋଧିପତୀନ’’ନ୍ତି। ତଦଭାୱତୋୱ ସରସତୋ ତସ୍ସ ହୀନାଦିତା ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ସାପି ଝାନାଗମନତୋୱ ୱୁତ୍ତା।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକୱଣ୍ଣନା

ମଗ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଫଲଚିତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଯୋଗତୋ ଭେଦାଭାୱେନ ‘‘ଚତୁମଗ୍ଗଯୋଗତୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଚତୁମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଫଲତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଚତୂହି ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ଫଲତ୍ତା ଚତୁବ୍ବିଧସାମଞ୍ଞଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ଫଲଂ ଚିତ୍ତଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁ। ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନପରିମାଣଂ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଦ୍ୱୀସ୍ୱେୱ ଠାନେସୁ ପୱତ୍ତିଯା ଦୁୱିଧମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗୱୀଥିଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ ଦୁୱିଧ’’ନ୍ତି।

୫୦-୧।ମଗ୍ଗସ୍ସାନନ୍ତରେ ଫଲେ ଲଦ୍ଧୁନ୍ତି ମଗ୍ଗାଗମନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମଗ୍ଗୋ ହି ଆଗମନତୋ ‘‘ସୁଞ୍ଞତୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ସଗୁଣାଲମ୍ବଣୱସେନ ଅନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତନାମମ୍ପି ଲଭତୀତି ଫଲସ୍ସ ନାମତ୍ତଯମ୍ପି ଦେତି, ତଥା ଆଗମନତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋ ମଗ୍ଗୋ ସଗୁଣାରମ୍ମଣୱସେନ ଅନିମିତ୍ତସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତନାମକୋତି ଫଲସ୍ସ ନାମତ୍ତଯମ୍ପି ଦେତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମେ ଏକେକସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ତୀଣି ତୀଣି ନାମାନି ୱୁତ୍ତାନି। ନନୁ ଚ ଅଭିଧମ୍ମେ ‘‘ସଗୁଣାରମ୍ମଣତୋ ନାମଂ ଅନଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ? ସଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ନାମଲାଭଂ ସନ୍ଧାଯ, ନ ନାମଦାନଂ। ତତ୍ଥ ହି ୱୱତ୍ଥାନକରତ୍ତାଭାୱତୋ ତଥା ଅନଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଅଲଦ୍ଧନତୋ। ଇଧ ପନ ଏକେକସ୍ସ ଫଲଂ ନାମତ୍ତଯମ୍ପି ଲଭତୀତି ୱୱତ୍ଥାନପ୍ପଯୋଜନାଭାୱତୋ ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ଲଦ୍ଧନାମଦାନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତିୱିଧମ୍ପି ନାମଂ ଦେତି। ଏକନ୍ତେନ ଚେତଂ ଏୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଇତରଥା ୱିପସ୍ସନାପି ୱିପସ୍ସତୋ ଲଦ୍ଧନାମମଗ୍ଗସ୍ସ ତଂ ନ ଦଦେଯ୍ୟାତି। ପରଭାଗସ୍ମିନ୍ତି ଅପରଭାଗେ। ୱଠଅଞ୍ଜନଫଲେସୂତି ସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଅନୁଭୱିତବ୍ବଫଲେସୁ। ‘‘ୱଠଅଞ୍ଜନଫଲେସୁ ନା’’ତି ମଗ୍ଗାଗମନଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱା’’ତିଆଦି। ୱଠଅଞ୍ଜନଫଲଞ୍ହି ୱିସୁଂ ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ତସ୍ସ ତଂୱସେନ ନାମଲାଭୋ। ଯଦି ଏୱଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିଯ ଅନିମିତ୍ତନାମଲାଭୋ ନ ସିଯା? ତଂ ନ, ଯଥା ମଗ୍ଗାନନ୍ତରସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ୱିଯ ୱଠଅଞ୍ଜନକଫଲସମାପତ୍ତିଯାପି ମଗ୍ଗାଗମନତୋ ଚ ଝାନପଟିପଦାଭେଦୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଅନିମିତ୍ତନାମମ୍ପି ଲଦ୍ଧୂତୀତି।

୫୨-୩।ହୋନ୍ତି ସାଧିପତୀନେୱାତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ମଗ୍ଗଭାୱେନାତି ସୋଳସହି ଆକାରେହି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧକମଗ୍ଗଭାୱେନ, କିଲେସମାରଣୱସେନ ଗମନସଙ୍ଖାତେନ, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗିତବ୍ବଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ୱା ମଗ୍ଗଭାୱେନ। ଫଲଂ…ପେ… ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସଯଂ ଫଲଭାୱମ୍ପି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଫଲତ୍ତା, ତଂସଦିସତାଯ ୱା ତମୁପାଦାଯ ମଗ୍ଗୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକୁସଲୱିପାକୱଣ୍ଣନା

ଯଥା ଅତିଇଟ୍ଠେ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ୱେଦନାଭେଦସମ୍ଭୱତୋ କୁସଲୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଦୁୱିଧା ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତା, ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି, ଏୱଂ ଅତିଅନିଟ୍ଠେ ଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ୱେଦନାଭେଦୋ ନତ୍ଥୀତି ଅକୁସଲୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଏକୱିଧାୱାତି ‘‘ସତ୍ତାକୁସଲୱିପାକାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତି ହି ତତ୍ଥ ୱେଦନାଭେଦେ ଅତିଅନିଟ୍ଠେ ଦୋମନସ୍ସେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ଚ ପଟିଘେନ ୱିନା ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। କାଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସହଗତା କୁସଲୱିପାକେ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅକୁସଲୱିପାକେସୁ ଲବ୍ଭମାନଦୁକ୍ଖଂ ୱିଯ ନାତିକଟୁକାପି ଉପେକ୍ଖା ଏକନ୍ତନିହୀନସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖସଭାୱତ୍ତା ହୀନା ଏୱ। ନ ହି ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକୋ ଅଦୁକ୍ଖୋ ହୋତି, ଉପେକ୍ଖାଭାୱୋ ପନସ୍ସ ବଲୱତା ବାଧିଯମାନସ୍ସ ପଟିପହରିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲପୁରିସସ୍ସ ତେନ କରିଯମାନବାଧସ୍ସ ଉପେକ୍ଖନା ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମାନି…ପେ… ଚିତ୍ତାନୀତି ଇମାନି ସତ୍ତ ଏକେକସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି, ନ ପନ କୁସଲୱିପାକେ ୱିଯ ତିହେତୁକାଦିପୁଞ୍ଞୱିସେସେନ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସପି ହି ପୱତ୍ତିଯଂ ସତ୍ତେୱ ୱିପାକା ଲବ୍ଭନ୍ତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଯଥା କୁସଲୱିପାକଂ ସହେତୁକମ୍ପି ଉଦ୍ଧଟଂ, ନ ଏୱଂ ଅକୁସଲୱିପାକନ୍ତି? ହେତୂନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଲୋଭାଦୀନଞ୍ହି ଏକନ୍ତସାୱଜ୍ଜତାଯ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରହେତୁକାନଂ ନତ୍ଥି ୱିପାକଭାୱୋ, ଅଲୋଭାଦୀନମ୍ପି ଏକନ୍ତମନୱଜ୍ଜସଭାୱାନଂ ୱା କାରଣସ୍ସ ତବ୍ବିଦୂରତାଯ ନତ୍ଥେୱ ଅକୁସଲୱିପାକଭାୱୋ। ନ ହି ଅଲୋଭାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖଲୋଭାଦଯୋ ତେ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇଦଂ ସବ୍ବଥା ସହେତୁପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋ ଅହେତୁକମେୱାତି।

କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତେସୂତି ଏତ୍ଥ ଅତୀତଭୱେ ଆଯୂହିତଂ ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯଂ, ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଂ ୱା କମ୍ମଂ କମ୍ମଂ ନାମ । କମ୍ମକରଣକାଲେ ଚେତନାଯ ଗହିତମାରମ୍ମଣଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ନାମ। ଉପପଜ୍ଜିତବ୍ବଭୱପରିଯାପନ୍ନୋ ନରକାଦୀସୁ ଅଗ୍ଗିଜାଲାଦିୱଣ୍ଣୋ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ନାମ।

୫୪।ଇମେତି ଅକୁସଲୱିପାକା। ତେସଂ ଅନିଟ୍ଠାନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତୱିସଯେସୁ ପୱତ୍ତିୱଚନେନ ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ କୁସଲୱିପାକାନଂ ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତୱିସଯେସୁ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନାତି ସା ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତା। ସୁଖାଦିତ୍ତଯଯୁତ୍ତାତି ସୁଖସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତା।

‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିପାକାନଂ ନିଗମନଂ।

ଅକୁସଲୱିପାକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱିପାକଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୫। ପାକସ୍ସ ଅସୁରକଞ୍ଞାନଂ ଗବ୍ଭପରିପାକସ୍ସ ସାସନତୋ ୱିନାସନତୋ, ପାକସଞ୍ଞାତସ୍ସ ୱା ଅସୁରସ୍ସ ୱିନାସନତୋ ପାକସାସନୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା, ତେନ ପୂଜିତୋ ପାକସାସନପୂଜିତୋ। ପାକଂ ୱା ପରିପକ୍କଂ ସାସନମେତେସନ୍ତି ପାକସାସନା, ଖୀଣାସୱା, ତେହି ପୂଜିତୋତି ପାକସାସନପୂଜିତୋ।

ୱିପାକଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦାନାଦିୱସେନାତି ପୱତ୍ତାକାରମତ୍ତତୋ ଦାନାଦିୱସେନ, ନ ପନ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ଖୀଣାସୱସନ୍ତାନଗତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଭାୱାଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ।

ଆୱଜ୍ଜତୀତି ଆୱଜ୍ଜନଂ, ଆଭୁଞ୍ଜତି ଓଣୋଜେତି ପରିଣାମେତି ୱାରେତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ତଞ୍ହି ଆପାଥଗତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଠମମାଭୁଞ୍ଜତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ଆପାଥଗତାରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ଓଣୋଜେତି, ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ୱା ପୁରିମାକାରତୋ ଅଞ୍ଞଥା ପରିଣାମେତି, ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧତୋ ପୱତ୍ତନକଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ପରତୋ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଆପାଥଗତଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗନ୍ତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ୱାରେତି। ହସିତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପାଦୀଯତି ୱା ଏତେନାତି ହସିତୁପ୍ପାଦଂ, ତଦେୱ ଚିତ୍ତନ୍ତି ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତଂ। ୱୋଟ୍ଠପେତୀତି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଆୱଜ୍ଜନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନି

ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି, ହସିତୁପ୍ପାଦଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସସହଗତନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଆୱଜ୍ଜନଂ ତାୱ ଅପୁବ୍ବାରମ୍ମଣେ ସକିଦେୱ ଚ ପୱତ୍ତମାନସନ୍ତତିୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ, ଦୁବ୍ବଲଭୱଙ୍ଗପଚ୍ଚଯଂ ୱା ସବ୍ବଥା ୱିସଯରସମନୁଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତମେୱ ହୋତି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦନାଭେଦାରହମ୍ପି ସମାନଂ ୱିପାକପ୍ପବନ୍ଧଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିସଦିସଚିତ୍ତପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ସନ୍ତତିପରିଣାମନେଯେୱ କିଚ୍ଚନ୍ତରେ ବ୍ୟାୱଟତ୍ତା ୱିପାକଂ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣରସସ୍ସାଦେ ଅସମତ୍ଥମେୱାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱ। ହସିତୁପ୍ପାଦଂ ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରୀତତୋ ପରିହୀନୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ସନ୍ତାନେ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସବ୍ବଥା ସୋମନସ୍ସସହଗତମେୱାତି।

ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେତାସୁ ପୁରିମଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପୁରେଚରଂ ରୂପାଦିୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ଆୱଜ୍ଜନରସଂ , ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଭୱଙ୍ଗୱିଚ୍ଛେଦପଦଟ୍ଠାନଂ। ଦୁତିଯଂ ଛଠଆରମ୍ମଣୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ଅରହତଂ ଅନୋଠଆରିକେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ହସିତୁପ୍ପାଦରସଂ, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଏକନ୍ତତୋ ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ। ତତିଯମ୍ପି ଛଠଆରମ୍ମଣୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରମନୋଦ୍ୱାରେସୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନରସଂ, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଅହେତୁକୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଭୱଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞତରାପଗମପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି।

ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଚ୍ଚଯମାନାତି ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନଂ ଆୱଚ୍ଚଯନ୍ତୀ ୱିଯ। ସାଧାରଣାତି ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ସାଧାରଣା। ଅସାଧାରଣାତି ଅସେକ୍ଖାନଂଯେୱ ଆୱେଣିକା। ତେନାହ ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସା’’ତି। ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ...ପେ...ଆରମ୍ମଣେସୂତି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ, ପଧାନସାରୁପ୍ପଟ୍ଠାନାଦିଗତେସୁ ଛସୁ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ। ପଧାନସାରୁପ୍ପଞ୍ହି ଠାନଂ ଦିସ୍ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥାଯ ‘‘ସାରୁପ୍ପମିଦଂ ଠାନଂ ମଯା ଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ତୁସନ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ରୂପାରମ୍ମଣେ, ଭଣ୍ଡଭାଜନଟ୍ଠାନେ ମହାସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଏୱରୂପା ଲୋଲୁପ୍ପତଣ୍ହା ମେ ପହୀନା’’ତି ତୁସନ୍ତସ୍ସ ସୋତଦ୍ୱାରେ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣେ, ଗନ୍ଧେହି ୱା ପୁପ୍ଫେହି ୱା ଚେତିଯପୂଜନକାଲେ ‘‘ଏୱରୂପେନ ୱତ ସୁଗନ୍ଧେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେମୀ’’ତି ତୁସନ୍ତସ୍ସ ଘାନଦ୍ୱାରେ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣେ, ରସସମ୍ପନ୍ନଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ସହ ଭାଜେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନକାଲେ ‘‘ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ୱତ ମେ ପୂରିତୋ’’ତି ତୁସନ୍ତସ୍ସ ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେ ରସାରମ୍ମଣେ, ଆଭିସମାଚାରିକୱତ୍ତପୂରଣକାଲେ ‘‘କାଯେନ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରେମୀ’’ତି ତୁସନ୍ତସ୍ସ କାଯଦ୍ୱାରେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣେତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତେସ୍ୱେୱ ପଞ୍ଚସୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣେସୁ ଘଟିକାରସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୨୮୨ ଆଦଯୋ) ୱିଯ ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣେନ ପରିଞ୍ଞାତେ ଅତୀତାରମ୍ମଣେ, ‘‘ଅଟ୍ଠିସ୍ସରୋ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୬ ଦେୱଦତ୍ତୱତ୍ଥୁ) ଆଗତଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ୱିଯ ଅନାଗତଂସଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ଅନାଗତାରମ୍ମଣେ ଚାତି ଏୱଂ ଛସ୍ୱେୱାରମ୍ମଣେସୁ ହସିତଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନନୁ ଚ ଅତୀତଂସାଦୀସୁ ଅପ୍ପଟିହତାଦୀସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଇମେହି ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ୱିଚାରଣପଞ୍ଞାରହିତାଯ ଏତାଯ କଥଂ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି? ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତେନ ପୱତ୍ତିଯମାନମ୍ପି ଭଗୱତୋ ସିତକରଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଅନାଗତଂସସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନୁୱତ୍ତକତ୍ତା ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଯେୱ, ଏୱଂ ପନ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେ ସତି ନ କୋଚି ପାଠଇୱିରୋଧୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ତେସଂ ଞାଣାନଂ ଚିଣ୍ଣପରିଯନ୍ତେ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚେତଂ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଇତରଥା ଅଞ୍ଞସ୍ସାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକସ୍ସ ଅହେତୁକଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ନ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକସ୍ସ ତଂସମୁଟ୍ଠିତାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା କାଯକମ୍ମାଦିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱିବନ୍ଧତୀତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ହାସୁପ୍ପାଦନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତାନଂ ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତ୍ତା। ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ହାସୁପ୍ପାଦନଂ। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ‘‘ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୬୮) ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚ ‘‘ହାସଯମାନ’’ନ୍ତି। ଇଧ ପନ ‘‘ହସିତୁପ୍ପାଦକିଚ୍ଚା’’ତି ଅୱିସେସୱଚନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସୋମନସ୍ସକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସପି ମନୋଦ୍ୱାରେ ହାସଜନନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ହସିତୁପ୍ପାଦକିଚ୍ଚାତି ହସିତସ୍ସେୱ ଉପ୍ପାଦନକିଚ୍ଚା। ତେନେୱ ହି ତଂ ‘‘ହସିତୁପ୍ପାଦ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତାନଂ ଅଭାୱତୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘କୁସଲତୋ ଚତୂହୀ’’ତିଆଦି।

ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନୀତି ଆସଯାନୁସଯଞାଣଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯଞାଣଂ, ଯମକପାଟିହାରିଯଞାଣଂ, ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଞାଣଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ଅନାୱରଣଞାଣନ୍ତି ଇମାନି ଛ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଅସାଧାରଣାନି ଞାଣାନି। ନନୁ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ ଅନାୱରଣଞାଣଂ, ଇତରଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞାଣାନଂ ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁତସାୱରଣଞାଣତା ଚ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯୁଂ, ତଥା ହି ଯଦି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞମନାୱରଣଞାଣଂ ସିଯା, ତସ୍ସ ସାୱରଣତ୍ତା ସାୱରଣେ ଚ ୱିସଯେ ସଭାୱପଟିୱେଧାଭାୱତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱଂ ନ ସିଜ୍ଝେଯ୍ଯୁଂ, ଅନାୱରଣଞାଣସ୍ସ ଚ ଅସବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଯତ୍ଥ ତଂ ନ ପୱତ୍ତତି, ତତ୍ଥାୱରଣସବ୍ଭାୱତୋ ଅନାୱରଣଭାୱୋପି ନ ସିଯାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଏକମେୱ ତଂ ଞାଣଂ

ଅନୱସେସସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତସମ୍ମୁତିଧମ୍ମୱିସଯତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଆୱରଣାଭାୱତୋ ନିସ୍ସଙ୍ଗୱାରମୁପାଦାଯ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱଂ ୱିସଯପୱତ୍ତିଭେଦେନ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦ୍ୱେଧା ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଯଥାହ –

‘‘ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖତମସଙ୍ଖତଂ ଅନୱସେସଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥ ଆୱରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୯)।

ଇଧ ଠତ୍ୱାତି ହସିତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତୋ ହସିତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତବ୍ବାନୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଣ୍ହିତବ୍ବାନି। କିଞ୍ଚାପି ରୂପାୱଚରକିରିଯାନଂ ଝାନଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ୱିପାକେ ୱିଯ ଆଗମନତୋ ଅହୁତ୍ୱା କୁସଲେ ୱିଯ ଭାୱନାୱିସେସେନ ପୱତ୍ତାକାରମତ୍ତଂୱ ହୋତି, ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପନ ପହାନଙ୍ଗସମ୍ଭୱାଭାୱତୋ ଏକସ୍ସ ୱସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ସେସାନମ୍ପି ପହାନଙ୍ଗଂ ଅୱତ୍ୱା ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗମେୱ ତେସୁ ଦସ୍ସିତନ୍ତି।

୫୭। ଯସ୍ମା ପନ ଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତାକାରମତ୍ତଂ ୱିନା ଭାୱନାଯ କାତବ୍ବସ୍ସ ନୀୱରଣପ୍ପହାନାଦିକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଉଜୁକଂ ଭାୱନା ନାମ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଭାୱନାକାରୱସପ୍ପୱତ୍ତାନୀ’’ତି ଆକାର-ଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି।

୫୮-୯।ନନ୍ତି ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିଂ। ସମାପନ୍ନା ସଚେ କ୍ରିଯାତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ସା ଏୱ ସମାପତ୍ତି ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ନିରୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନତୋ, ପଟିଲଦ୍ଧସମାପତ୍ତିକସ୍ସେୱ ସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାଯ ସବ୍ବିଂଯେୱ ସମାପଜ୍ଜନତୋ, ପଠମଜ୍ଝାନାଦିକମେୱ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିକଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱତୋ ଚ, ପୁବ୍ବେ ପଟିଲଦ୍ଧସମାପତ୍ତିସଦିସଂ ପୁନ ସମାପଜ୍ଜନତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲସ୍ମିଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିତସମାପତ୍ତିସଦିସା ଏତ୍ଥ ସା ଏୱ ତଥା ୱୁତ୍ତା।

୬୧।ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେଯେୱ ପୱତ୍ତନତୋ। ଯଦି ହି ସୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ତଦାସ୍ସ ଅରହତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା କିରିଯଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ସିଯା। ସକିଂଯେୱ ପନ ପୱତ୍ତତି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧକିଚ୍ଚସ୍ସ ଏକୱାରେନେୱ ପରିନିଟ୍ଠାନତୋ, ତକ୍କିଚ୍ଚେନ ଚ ୱିନା ତସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭନୀଯତ୍ତା। ତେନାହ – ‘‘ନ ପାରଂ ଦିଗୁଣଂ ଯନ୍ତୀ’’ତି (ସୁ। ନି। ୭୧୯), ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ଲୋକୁତ୍ତରଂ କିରିଯଚିତ୍ତନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୬୨।କ୍ରିଯା…ପେ… ଦେସକୋତି ଯା ଆପତ୍ତିଯୋ କାଯୱାଚାହି ଅକାତବ୍ବଂ କତ୍ୱା ଆପଜ୍ଜତି, ତା କିରିଯା, ଯା ପନ ଆପତ୍ତିଯୋ କାଯୱାଚାହି କାତବ୍ବଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ଆପଜ୍ଜତି, ତା ଅକିରିଯା, କିରିଯା ଚ ଅକିରିଯା ଚାତି କିରିଯାକିରିଯା, କିରିଯାକିରିଯା ଚ ତା ଆପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଆପତ୍ତିଯୋ ଚାତି କିରିଯାକିରିଯାପତ୍ତିଯୋ, ତାସଂ ୱିଭାଗଂ ଦେସେତୀତି କିରିଯା…ପେ… ଦେସକୋ। ଅଥ ୱା କିରିଯାଝାନଭୂତା ସମାପତ୍ତିଯୋ କିରିଯାପତ୍ତିଯୋ, କୁସଲଭୂତା ପନ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଅକିରିଯାପତ୍ତିଯୋ, ତାସଂ ୱିଭାଗଂ ଦେସେତୀତି କ୍ରିଯା…ପେ… ଦେସକୋ। ଯଂ କିରିଯାକିରିଯଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ମାରାନଂ ଜିତତ୍ତା ଜିନୋ। ହିତାହିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥାନତ୍ଥାନଂ। ସାତି ସୋ ଜିନୋ। କ୍ରିଯାକ୍ରିଯାରତୋତି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ହିତସ୍ସ କରଣେ, ଅହିତସ୍ସ ଚ ଅକରଣେ ନିରତୋ। ଅଥ ୱା ଏକନ୍ତମିଟ୍ଠୱିପାକତ୍ତା ହିତାତି କୁସଲାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ । ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅହିତାତି ଅକୁସଲାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯଥାକ୍କମଂ ତେସଂ କିରିଯାଯଂ, ଅକିରିଯାଯଞ୍ଚ ରତୋତି ହିତାହିତାନଂ…ପେ… ରତୋ। ଅଥ ୱା ହିତାହିତାତି କୁସଲାକୁସଲା ଏୱ, ତେସଂ କିରିଯାକିରିଯାମତ୍ତମୱିପାକଭାୱଂ କାତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ହିତାହିତାନଂ…ପେ… ରତୋ। ଅଥ ୱା ହିତାହିତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସକିରିଯାକିରିଯାଯ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଇଧଲୋକପରଲୋକନିପ୍ଫାଦନସ୍ସ କରଣେ ରତୋ ଅଭିରତୋତି ହିତାହିତାନଂ…ପେ… ରତୋ।

୬୪-୬। ସବ୍ବେ ଲୋକୁତ୍ତରେ ଅଟ୍ଠ କତ୍ୱା ଯେ ଏକୂନନୱୁତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱୁତ୍ତା, ତାନି ଚିତ୍ତାନି ମଯା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପାଟୱଂ ଅତ୍ଥେନ୍ତି ପତ୍ଥେନ୍ତି, ପାଟୱସଞ୍ଞାତୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଏତେସନ୍ତି ପାଟୱତ୍ଥିନୋ। ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବୋତି ସୱନପଟିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଉଗ୍ଗହିତବ୍ବୋ, ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପନ ନ କେୱଲଂ ଉଗ୍ଗହଣମତ୍ତେଯେୱ ଠାତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତି, ନ ହି ସକ୍କା ଉଗ୍ଗହଣମତ୍ତେନେୱେତ୍ଥ ସବ୍ବଥା ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଭିଧମ୍ମମହୋଦଧିନ୍ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀଆଦିସତ୍ତପ୍ପକରଣୱସେନ ଠିତମଭିଧମ୍ମପିଟକମହଣ୍ଣୱଂ, ଖନ୍ଧାଯତନାଦିୱସେନ ଠିତଂ ପରମତ୍ଥମହଣ୍ଣୱଂ ୱା। ତରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉତ୍ତରନ୍ତି, ସୁତମଯଞ୍ଞାଣମୂଲକେନ ୱା ଭାୱନାଞ୍ଞାଣେନ ଓତରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମଂ ଲୋକନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱଂ। ପରଂ ଲୋକନ୍ତି ଅନାଗତଭୱଂ। ତରନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କମନ୍ତି। ଇଧ ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନୱସେନ ଇମଂ ଲୋକଂ ତରନ୍ତି, ଆଯତିଂ ଭୱୂପପାଦକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଞ୍ଞାଣେନ ୱିନାସନତୋ ପରଲୋକଂ ତରନ୍ତି, ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନୱସେନ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିୟୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଚେତସିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୬୭। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଚିତ୍ତଂ ଚେତସିକଂ ରୂପଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଚତୂସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଜାତିଭୂମିସମ୍ପଯୋଗପ୍ପୱତ୍ତାକାରାଦିୱସେନ ୱିଭାଗେନ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଚେତସିକଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ''ଚିତ୍ତାନନ୍ତରମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ୱିଭାଜନନ୍ତି ଜାତିଭୂମିଆଦିୱସେନ ୱିଭାଗଂ, ତେସୁ ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଯଥାରହଂ ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଭାଜନଞ୍ଚ।

କତମେ ପନ ଚେତସିକା, ଯେସଂ ୱିଭାଜନଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ତେ ସହ ନିବ୍ବଚନେନ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି ଇଦଂ ଚେତସିକଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନଂ। ତେନ ଯେ ଚିତ୍ତେନ ସହ ସମ୍ପଯୋଗଲକ୍ଖଣେନ ଯୁତ୍ତା, ତେଯେୱ ଚେତସିକାତି ଦସ୍ସେତି। କିଂ ପନ ତଂ ସମ୍ପଯୋଗଲକ୍ଖଣନ୍ତି? ଏକୁପ୍ପାଦଏକନିରୋଧଏକୱତ୍ଥୁକଏକାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତା ପକାରା। ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତାତି ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯଦି ଏକୁପ୍ପାଦତାମତ୍ତେନେୱ ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଅଧିପ୍ପେତା, ସହୁପ୍ପତ୍ତିକାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଏକନିରୋଧ-ଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱମ୍ପି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଏକୱତ୍ଥୁକ-ଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱମ୍ପି ''ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପେସୁ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ସେସମହାଭୂତୋପାଦାରୂପାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ତସ୍ମା ତାନି ଏକୱତ୍ଥୁକାନୀତି, ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ନିସ୍ସଯଭୂତାନି ୱା ଭୂତାନି ଏକଂ ୱତ୍ଥୁ ଏତେସୁ ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଏକୱତ୍ଥୁକାନୀ''ତି କପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ ତେସଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତାପତ୍ତି ସିଯାତି ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଏକାରମ୍ମଣ-ଗ୍ଗହଣଂ।

ପଟିଲୋମତୋ ୱା ''ଏକାରମ୍ମଣା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଏକୱୀଥିଯଂ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ, ନାନାୱୀଥିଯଂ ପରସନ୍ତାନେ ଚ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଭିନ୍ନୱତ୍ଥୁକାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଏକୱତ୍ଥୁକ-ଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱମ୍ପି ମରଣାସନ୍ନୱୀଥିଯଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣାଦୀନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଏକନିରୋଧ-ଗ୍ଗହଣଂ। କିଂ ପନ ନାନୁପ୍ପାଦାପି ଏୱଂ ତିୱିଧଲକ୍ଖଣା ହୋନ୍ତି , ଅଥ ଏକୁପ୍ପାଦା ଏୱାତି ୱିଚାରଣାଯ ଏକୁପ୍ପାଦା ଏୱ ଏୱଂ ତିୱିଧଲକ୍ଖଣା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଏକୁପ୍ପାଦା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତି ଇମେହି ଚତୂହି ସମ୍ପଯୋଗଲକ୍ଖଣେହି ଯେ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତେ ଚେତସିକା ନାମାତି ଏୱଂ ଚେତସିକଲକ୍ଖଣଂ ଠପିତଂ ହୋତି। କଥଂ ପନେତେ ଚେତସିକା ନାମାତି ଆହ ''ଚିତ୍ତେ ଭୱା''ତି। ''ଚେତସି ଭୱା ଚେତସିକା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଚିତ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସପି ଚେତୋ-ସଦ୍ଦେନ ସହ ସମାନତ୍ଥତାଯ ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚିତ୍ତେ ଭୱା ଚେତସିକା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନିଯତାତି ନିଯତୁପ୍ପତ୍ତିକା, କରୁଣାମୁଦିତାଦଯୋ ୱିଯ କଦାଚି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଦା ଯଦା ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ତଦାୱ ତେନ ଅୱିନିଭୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଜାଯମାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସରୂପେନ ଆଗତାତି ଛନ୍ଦାଦଯୋ ୱିଯ ''ଯେ ୱା ପନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଞ୍ଞେପି ଅତ୍ଥି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା''ତି ଏୱଂ ଯେୱାପନକୱସେନ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ''ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧) ସରୂପେନେୱ ପାଠଇଯଂ ଆଗତା। ଯେୱାପନାତି ଏୱଂ ଦେସନା ଏତେସନ୍ତି ଯେୱାପନକା। ଏକୂନତିଂସ ଧମ୍ମାତି କିଚ୍ଚଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା କେୱଲଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଧମ୍ମୱସେନେୱ ଏକେନୂନା ତିଂସ ଧମ୍ମା। ପାଠଇଯଂ ପନ ଚିତ୍ତେନ ସହ ତିଂସ ଧମ୍ମେ ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ କିଚ୍ଚଭେଦତୋ ଗହଣେନ ଛପ୍ପଞ୍ଞାସ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ସେଯ୍ୟଥିଦନ୍ତି ସରୂପପୁଚ୍ଛା। ଫସ୍ସୋ… ପେ… ଚିତ୍ତୁଜୁକତାତି ଯଥାପୁଚ୍ଛିତାନଂ ସରୂପଦସ୍ସନଂ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପରିସମାପନେ, ନିଦସ୍ସନେ ୱା। ପୁନ ତେତ୍ତିଂସ ହୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେତ୍ତିଂସ ହୋନ୍ତୀତି ତେଯେୱ ଏକୂନତିଂସ ଧମ୍ମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

''କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କଥଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ଇମେସୁ''ତିଆଦି। କରୁଣାମୁଦିତାୱସେନାତି ପଠମସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗୋତ୍ରଭୁପରିଯୋସାନପ୍ପୱତ୍ତିତକରୁଣାମୁଦିତାପରିକମ୍ମୱସେନ। କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋତି କରୁଣାଯ ପୁବ୍ବଭାଗୋ, ପରିକମ୍ମପ୍ପନାୱସେନ ପୱତ୍ତକରୁଣାଭାୱନାଯ ଅପ୍ପନାକୋଟ୍ଠାସତୋ ପୁରିମକୋଟ୍ଠାସୋ, ପଠମସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗୋତ୍ରଭୁପରିଯୋସାନପ୍ପୱତ୍ତପରିକମ୍ମକୋଟ୍ଠାସୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ''ମୁଦିତାପୁବ୍ବଭାଗୋ''ତି ଏତ୍ଥାପି। ଭାଗ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୱୁତ୍ତିତାଯ ତପ୍ପୁରିସସ୍ସ ଚ ଉତ୍ତରପଦତ୍ଥପ୍ପଧାନତାଯ ''କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ''ତିଆଦିନା ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପନ ଗୁଣୱୁତ୍ତିତାଯ ଗୁଣୱିସେସୱତି ୱତ୍ତମାନୋ ତସ୍ସ ଲିଙ୍ଗୱସେନ ପରିଣମତୀତି କରୁଣାମୁଦିତାପେକ୍ଖାଯ ''ଏତା''ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ନ ପନେକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କିଞ୍ଚରହି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ ହି ''କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ ୱା ମୁଦିତାପୁବ୍ବଭାଗୋ ୱା''ତି ୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋତି। କସ୍ମା ପନେତା ଦ୍ୱେ ଏକତୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା। କରୁଣା ହି ଦୁକ୍ଖିତସତ୍ତେ ଆରବ୍ଭ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ମୁଦିତା ସୁଖିତସତ୍ତେ ଆରବ୍ଭ ତେସଂ ସୁଖାନୁମୋଦନୱସେନ, ତସ୍ମା ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଭିନ୍ନୱିସଯତ୍ତା ନ ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପତ୍ତି ସମ୍ଭୱତୀତି। ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମିଚ୍ଛାୱାଚାମିଚ୍ଛାଜୀୱାନଂ ଗହଣଂ। ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତାଦୀନି

ପରିପୂରେନ୍ତୀତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସମ୍ମାୱାଚାସମ୍ମାଆଜୀୱାନି ପରିପୂରେନ୍ତି। କୋ ୱିରତୀତି ତୀସୁ ଏକା ୱିରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୀ ପଠମା, ସମ୍ମାୱାଚଂ ପୂରେନ୍ତୀ ଦୁତିଯା, ସମ୍ମାଆଜୀୱଂ ପୂରେନ୍ତୀ ତତିଯା ୱିରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କରୁଣାମୁଦିତାହି ସହ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ତାସଂ ପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା, ୱିରତିଯା ଚ ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ଚ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସପି ଭିନ୍ନୱିସଯତ୍ତା। ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତାଦୀନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣାନେୱ ଯଥାକ୍କମଂ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନି ତତୋ ୱିରତିଭାୱତୋ। ଏତେସୂତି ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ।

୬୮। ୱିରତୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ‘‘କରୁଣାମୁଦିତାଦୀସୂ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ଆଦି-ସଦ୍ଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘କରୁଣାମୁଦିତାସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକେନା’’ତି, ଇତରଥା ‘‘ଏକାଯା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

୬୯-୭୧। କିଂ ପନେତ୍ଥ କାରଣଂ, ଚତୂସୁ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେସୁ ଦ୍ୱେ ଇଧ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ନ ଇତରାତି ଚୋଦେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି। ଉପେକ୍ଖା ଚ ନ ଉଦ୍ଧଟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନୱହି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେହି ଜନଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ଧମ୍ମରାଜା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥେହି ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ଅନୁସାସତୀତି ସତ୍ଥା। ଅବ୍ୟାପାଦେନ ମେତ୍ତା ଗହିତା ତସ୍ସେୱ ହିତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ ମେତ୍ତାଭାୱୂପଗମନତୋ। ତେନେୱ ହେସ ‘‘ମେତ୍ତା ମେତ୍ତାଯନା’’ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାଯ ଉପେକ୍ଖା ଗହିତା ତାଯେୱ ସତ୍ତେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରପ୍ପୱତ୍ତାଯ ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱତୋ। ଆଦିଚ୍ଚେନ ସହ ସମାନଗୋତ୍ତତାଯ, ଅରିଯସାୱକଭାୱେନ ୱା ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପୁତ୍ତତାଯ ଆଦିଚ୍ଚୋ ବନ୍ଧୁ ଇମସ୍ସ, ଆଦିଚ୍ଚସ୍ସ ୱା ବନ୍ଧୂତି ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ।

୭୨।ରାସିନ୍ତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚକାଦିସତ୍ତରସରାସିଂ। ପଠମମହାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ହି –

‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତି, ସଞ୍ଞା ହୋତି, ଚେତନା ହୋତି, ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ୱିତକ୍କୋ ହୋତି, ୱିଚାରୋ ହୋତି, ପୀତି ହୋତି, ସୁଖଂ ହୋତି, ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା ହୋତି, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ହୋତି, ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ହୋତି, ସମ୍ମାସତି ହୋତି, ସମ୍ମାସମାଧି ହୋତି, ସଦ୍ଧାବଲଂ ହୋତି, ୱୀରିଯବଲଂ ହୋତି, ସତିବଲଂ ହୋତି , ସମାଧିବଲଂ ହୋତି, ପଞ୍ଞାବଲଂ ହୋତି, ହିରିବଲଂ ହୋତି, ଓତ୍ତପ୍ପବଲଂ ହୋତି, ଅଲୋଭୋ ହୋତି, ଅଦୋସୋ ହୋତି, ଅମୋହୋ ହୋତି, ଅନଭିଜ୍ଝା ହୋତି, ଅବ୍ୟାପାଦୋ ହୋତି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ହିରୀ ହୋତି, ଓତ୍ତପ୍ପଂ ହୋତି, କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି ହୋତି, ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି ହୋତି, କାଯଲହୁତା ହୋତି, ଚିତ୍ତଲହୁତା ହୋତି, କାଯମୁଦୁତା ହୋତି, ଚିତ୍ତମୁଦୁତା ହୋତି, କାଯକମ୍ମଞ୍ଞତା ହୋତି, ଚିତ୍ତକମ୍ମଞ୍ଞତା ହୋତି, କାଯପାଗୁଞ୍ଞତା ହୋତି, ଚିତ୍ତପାଗୁଞ୍ଞତା ହୋତି, କାଯୁଜୁକତା ହୋତି, ଚିତ୍ତୁଜୁକତା ହୋତି, ସତି ହୋତି, ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ହୋତି, ସମଥୋ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନା ହୋତି, ପଗ୍ଗାହୋ ହୋତି, ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧) –

ଏୱଂ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧାରଂ କରୋନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଫସ୍ସାଦଯୋ ତିଂସ ଧମ୍ମେ ଛପ୍ପଞ୍ଞାସ କତ୍ୱା ଫସ୍ସପଞ୍ଚକରାସି ଝାନପଞ୍ଚକରାସି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠକରାସି ମଗ୍ଗପଞ୍ଚକରାସି ବଲସତ୍ତକରାସି ହେତୁତ୍ତିକରାସି କମ୍ମପଥତିକରାସି ଲୋକପାଲଦୁକରାସି ଛଯୁଗଳଦୁକରାସି ଉପକାରଦୁକରାସି ଯୁଗନନ୍ଧଦୁକରାସି ୱୀରିଯସମଥଦୁକରାସୀତି ସତ୍ତରସନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ୱସେନ ୱିଭାଗୋ କତୋ।

କଥଂ? ଏତେସୁପି ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ‘‘ମନିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି। ୱିତକ୍କୋ ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ‘‘ୱିତକ୍କୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତି। ସଦ୍ଧା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ବଲାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସଦ୍ଧାବଲ’’ନ୍ତି। ହିରୀ ବଲାନି ପତ୍ୱା ‘‘ହିରିବଲଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଲୋକପାଲଦୁକଂ ପତ୍ୱା ‘‘ହିରୀ’’ତି। ଓତ୍ତପ୍ପେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଲୋଭୋ ମୂଲଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଅଲୋଭୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଅନଭିଜ୍ଝା’’ତି। ଅଦୋସୋ ମୂଲଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଅଦୋସୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଅବ୍ୟାପାଦୋ’’ତି। ଇମେ ସତ୍ତ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତା। ୱେଦନା ପନ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ପତ୍ୱା ‘‘ୱେଦନା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି। ଏୱମଯଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ। ୱୀରିଯଂ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ‘‘ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ମାୱାଯାମୋ’’ତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ‘‘ୱୀରିଯବଲ’’ନ୍ତି, ୱୀରିଯସମଥଂ ପତ୍ୱା ‘‘ପଗ୍ଗାହୋ’’ତି। ସତିପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ମାସତୀ’’ତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସତିବଲ’’ନ୍ତି, ଉପକାରଦୁକଂ ପତ୍ୱା ‘‘ସତି ହୋତୀ’’ତି । ଏୱଂ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତା। ସମାଧି ପନ ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସମାଧିବଲ’’ନ୍ତି, ଯୁଗନନ୍ଧଦୁକଂ ପତ୍ୱା ‘‘ସମଥୋ’’ତି, ୱୀରିଯସମଥଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତୀ’’ତି। ଏୱମଯଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଛସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ। ପଞ୍ଞା ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଞାବଲ’’ନ୍ତି, ମୂଲାନି ପତ୍ୱା ‘‘ଅମୋହୋ’’ତି, କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି, ଉପକାରଦୁକଂ ପତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ପଜଞ୍ଞ’’ନ୍ତି, ଯୁଗନନ୍ଧଦୁକଂ ପତ୍ୱା ‘‘ୱିପସ୍ସନା’’ତି। ଏୱମଯଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋତି ଏୱମେତେ ଦ୍ୱାଦସ ଧମ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଦିତଂତଂକିଚ୍ଚୱନ୍ତତାଯ

ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନିକାଦିଭେଦେନ ସତ୍ତରସସୁ ରାସୀସୁ ୱିଭତ୍ତା। ଇତରେ ଅଟ୍ଠାରସ କିଚ୍ଚୱସେନ ଭେଦାଭାୱତୋ ଏକଟ୍ଠାନିକାଯେୱାତି ଇମେସୁ ସତ୍ତରସସୁ ରାସୀସୁ ଯେୱାପନକଧମ୍ମା ଏକରାସିମ୍ପି ନ ଭଜନ୍ତି ତଂତଂକିଚ୍ଚଭାୱତୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ରାସିଂ ଭଜନ୍ତି ନା''ତି।

ନନୁ ଚେତେ କିଞ୍ଚାପି ସେସରାସଯୋ ନ ଭଜନ୍ତି ତେସଂ ସଦିସକିଚ୍ଚସଙ୍ଗହୱସେନ ଠିତତ୍ତା। ଫସ୍ସପଞ୍ଚକରାସି ପନ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୱସେନେୱ ଠପିତୋତି ଚେତନାଯ ୱିଯ ନେସଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହତୋ ତସ୍ସ ସମୱରୋଧୋ ଯୁତ୍ତୋତି? ତଂ ନ, ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୱସେନ ଠପିତୋପି ହି ଫସ୍ସପଞ୍ଚକରାସି ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣଧମ୍ମେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଠପିତୋତି ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପକିଣ୍ଣକୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣତାଯ ଅଭାୱତୋ, ମନସିକାରସ୍ସ ଚ ସତିପି ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତେ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହାଭାୱତୋ ନ ଏତେସଂ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକରାସିଭଜନମ୍ପି ଯୁତ୍ତନ୍ତି। କସ୍ମା ପନ ମନସିକାରସ୍ସ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହାଭାୱୋତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଠପେତ୍ୱା ଚେତନଂ ସେସଧମ୍ମାନଂ ସକସକକିଚ୍ଚେସୁପି ପରାଧୀନଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ଯଦି ଲଭେଯ୍ୟ, ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା ୱେଦନାୱିଞ୍ଞାଣାନି ୱିଯ ତାନି ଫସ୍ସପଞ୍ଚକେ ୱତ୍ତବ୍ବାନି ସିଯୁଂ, ନ ପନେୱଂ ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଠପେତ୍ୱା ଚେତନଂ ସେସଧମ୍ମାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ନ ତେସଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୋ ଲବ୍ଭତି। ଚେତନାଯଯେୱ ପନ ସକିଚ୍ଚପରକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୋ ଲବ୍ଭତୀତି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଫସ୍ସୋ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକେ ୱୁତ୍ତୋତି? ''ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା (ୱିଭ। ୨୨୫), ଫୁଟ୍ଠୋ ୱେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୪।୯୩) ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ଚେତନା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଇମେସଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦ୍ଦେସଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ତେସଂ ପଚ୍ଚଯସ୍ସପି ଉଦ୍ଦିସିତୁକାମତାଯ ଫସ୍ସୋ ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତୋ । ଦୁବ୍ବଲାତି ସକୱିସଯେପି ପରାଯତ୍ତଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ଦୁବ୍ବଲା। ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ହି ସମାଧିସ୍ସ ପରିବ୍ଭତ୍ତଭାୱେ ପରିବ୍ଭତ୍ତଭାୱତୋ ସମାଧାଯତ୍ତୱୁତ୍ତି, ମନସିକାରୋପି ଚେତନାଯ ପରିବ୍ଭତ୍ତଭାୱତୋ ଚେତନାଯତ୍ତୱୁତ୍ତୀତି ପରାଯତ୍ତାୱ ତେ ହୋନ୍ତି।

୭୩।ମନସୀଚ କାରୋତି ମନସିକାରୋ ଚ। ମନସିକାରସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ଅନ୍ତମତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସନୱସେନ ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ଅସମାସନିଦ୍ଦେସୋ, ଦୀଘକରଣଂ, ମଜ୍ଝେ ଚ ଚ-ସଦ୍ଦୱଚନନ୍ତି। ତେନ ମୁନିୱରେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୭୪-୮୦।ପଠମାଭିନିପାତତ୍ତାତି ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନୱସେନ ପଠମମେୱ ଅଭିନିପତନତୋ। ସବ୍ବେପି ଚେତସିକା ଚିତ୍ତାଯତ୍ତା ଚିତ୍ତକିରିଯଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ''ଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିରାତି ଅରୁଚିସୂଚନଂ। ଏୱଂ ମହାସଂଘିକମତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ୱିତ୍ଥାରେତୁଂ ''ଫୁସିତ୍ୱା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମହାସଂଘିକା ହି ''ପଠମଂ ଫସ୍ସୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସତି, ଅଥ ତେନ ଫୁଟ୍ଠଂ ଦୁତିଯଂ ୱେଦନା ୱେଦିଯତି, ଏୱଂ ଏତେହି ଫୁଟ୍ଠୱେଦିତଂ ତତିଯଂ ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନାତି, ତେହି ପନ ଫୁଟ୍ଠୱେଦିତସଞ୍ଜାତେ ଚତୁତ୍ଥଂ ଚେତନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଅଭିସନ୍ଦହତୀ''ତିଆଦିନା ୱଦନ୍ତି। ବଲୱପଚ୍ଚଯତ୍ତାତି ଯଥା ପାସାଦଂ ପତ୍ୱା ଥମ୍ଭା ସେସଦବ୍ବସମ୍ଭାରାନଂ ବଲୱପଚ୍ଚଯା, ଏୱମେସ ଯସ୍ମା ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ବଲୱପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ହେତୁନିଗମନଂ।

ସହେୱ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନପ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ସୋ ''ଚିତ୍ତଜାନ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ଚିତ୍ତାନଂ, ଚିତ୍ତଜାନଞ୍ଚ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱେନ ସହେୱ ପୱତ୍ତିତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଦସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ, ଏୱଂ ''ପଠମାଭିନିପାତତ୍ତା''ତି କାରଣଂ ପରିହରିତ୍ୱା ଇଦାନି ''ବଲୱପଚ୍ଚଯତ୍ତା''ତି ଇଦଂ ପରିହରନ୍ତୋ ଆହ ''ବଲୱ…ପେ… ଦିସ୍ସତୀ''ତି। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେ, ନେୱ ଦିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଧମ୍ମାନମ୍ପି ହି ସହଜାତପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସ ସାଧାରଣତ୍ତା ତସ୍ସେୱ ବଲୱପଚ୍ଚଯଭାୱେ ନ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ ଦିସ୍ସତୀତି। ଯଦି ସବ୍ବମିଦମକାରଣଂ, କଥଞ୍ଚରହି ଫସ୍ସୋ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ଦେସନାକ୍କମତୋ''ତିଆଦି। ''ୱେଦନା ହୋତି, ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ସଞ୍ଞା ହୋତି, ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ଚେତନା ହୋତି, ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତି, ସଞ୍ଞା ହୋତି, ଚେତନା ହୋତି, ୱିତକ୍କୋ ହୋତୀ''ତିଆଦୀହି ଆହରିତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟେଯ୍ୟ, ଦେସନାୱାରେନ ପନ ଫସ୍ସୋୱ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ସେସଧମ୍ମେସୁପି ପୁବ୍ବାପରକ୍କମୋ ନାମ ନ ପରିଯେସିତବ୍ବୋ। ୱଚନତ୍ଥଲକ୍ଖଣାଦୀହୀତି ୱଚନତ୍ଥତୋ ଚ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ଚ।

ଫୁସତୀତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ତସ୍ସ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ, ଫୁସନ୍ତି ଏତେନ ୱାତି ଫସ୍ସୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ହି ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନା ତଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣେନ ଫସ୍ସେନ ଫୁସନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ଆରମ୍ମଣଫୁସନମତ୍ତଂ ୱା ଫସ୍ସୋତିପି ସାଧନତ୍ତଯମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତେୱ। ଫୁସନଂ ଲକ୍ଖଣମେତସ୍ସାତି ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ, ୱେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯଭାୱଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣଫୁସନଲକ୍ଖଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂଘଟ୍ଟନରସୋତି ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣାନଂ ସଂଘଟ୍ଟନତୋ ସଂଘଟ୍ଟନକିଚ୍ଚୋ। ଅଯଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣେ ଅନଲ୍ଲୀଯମାନୋପି ରୂପଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଂ, ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଚ ସୋତଂ ଚିତ୍ତମାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଘଟ୍ଟେତି। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ୱା ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଂଘଟ୍ଟନେନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସଂଘଟ୍ଟନସମ୍ପତ୍ତିକୋ ଫସ୍ସୋ ''ସଂଘଟ୍ଟନରସୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଯଥା ''ଦ୍ୱେ ପାଣୀ ୱଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପାଣିମ୍ହି

ଘଟ୍ଟନଂ ତଜ୍ଜିସେସଭୂତା ରୂପଧମ୍ମା, ଏୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ସଂଘଟ୍ଟନଂ ତଜ୍ଜିସେସଭୂତୋ ଏକୋ ଚେତସିକଧମ୍ମୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତିଣ୍ଣଂ ସନ୍ନିପାତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କାରଣସ୍ସ ୱସେନ ପୱେଦିତତ୍ତା ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫; ସଂ॰ ନି॰ ୨।୪।୬୦; କଥା॰ ୪୬୫) ହି ୱଚନତୋ ଚକ୍ଖୁରୂପୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସନ୍ନିପାତୱସେନ ଗହେତବ୍ବତାଯ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ସନ୍ନିପାତସଙ୍ଖାତସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ୱସେନ ଉପଟ୍ଠାନମସ୍ସାତି ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେନ ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା। ''ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା''ତି (ୱିଭ॰ ୨୨୫) ୱଚନତୋ ୱେଦନା ଫଲମସ୍ସାତି ୱେଦନାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ତଜ୍ଜସମନ୍ନାହାରେନ ଚେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଚ ପରିକ୍ଖତେ ୱିସଯେ ଅନନ୍ତରାଯେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଆପାଥଗତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନୋ। ଅଯଞ୍ହି ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ କାରଣଭୂତୋ ତଦନୁରୂପଭୂତୋ ସମନ୍ନାହାରୋତି ତଜ୍ଜସମନ୍ନାହାରସଙ୍ଖାତେନ ଆୱଜ୍ଜନେନ ଚେୱ ଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ଆରମ୍ମଣକରଣତଦଭିମୁଖଭାୱୱସେନ ପରିକ୍ଖତେ ଅଭିସଙ୍ଖାତେ ଆପାଥଗତେଯେୱ ୱିସଯେ ଏକନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଆପାଥଗତୋ ୱିସଯୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଇମସ୍ସାତି ଆପାଥଗତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନୋ।

ନନୁ ଚାଯଂ ଧମ୍ମୋ ଚେତସିକୋ, ସ୍ୱାଯଂ ଅରୂପଧମ୍ମୋ ସମାନୋ କଥଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ହୋତୀତି ଅନ୍ତୋଲୀନଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ତସ୍ସା ସୋଧନତ୍ଥଂ ''ଅରୂପଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଫୁସନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତତୀ''ତି ଇମିନା ଅରୂପସ୍ସାପି ସତୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଯଂ ସଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତି। ସା ଚ ତସ୍ସ ଫୁସନାକାରପ୍ପୱତ୍ତି ଅମ୍ବିଲଂ ଅମ୍ବପକ୍କାଦିଂ ଖାଦନ୍ତଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପରସ୍ସ ଖେଳୁପ୍ପତ୍ତିପରଂ ବାଧିଯମାନଂ ଦିସ୍ୱା ଦଯାଲୁକସ୍ସ ସରୀରକମ୍ପନଂ, ରୁକ୍ଖସାଖଗ୍ଗେ ଦୁବ୍ବିତଂ ପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା ଭୂମିଯଂ ଠିତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଜଙ୍ଘଚଲନଂ, ପିସାଚାଦିଭାଯିତବ୍ବଂ ଦିସ୍ୱା ଊରୁପତ୍ଥମ୍ଭୋତି ଏୱମାଦି ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସୋତି ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣାଦିକୋ ଫସ୍ସୋ।

ସୁନ୍ଦରନ୍ତି ସୁଖୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ପସତ୍ଥଂ। ମନୋତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ସୁମନସ୍ସ ଭାୱୋତି ସୁମନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଭାୱୋ। ସ୍ୱାଯଂ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିବନ୍ଧନୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ସୋମନସ୍ସଂ। ସୋମନସ୍ସୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ହି ସୁମନ-ସଦ୍ଦୋ ତସ୍ମିଂ ୱିଞ୍ଞାଣେ ପୱତ୍ତତି। ୱେଦେନ ଅନୁଭୱନାକାରେନ ଅଯିତଂ ପୱତ୍ତଂ ୱେଦଯିତଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣମସ୍ସାତି ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା। ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଇଟ୍ଠାକାରତୋୱ ଅନୁଭୱନଂ କିଚ୍ଚମସ୍ସାତି ଇଟ୍ଠାକାରାନୁଭୱନରସା। ସା ହି ସଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠମାରମ୍ମଣଂ ଇଟ୍ଠୱସେନ, ଇତରଞ୍ଚ ଇଟ୍ଠାକାରେନେୱ ଅନୁଭୱତି, ତତ୍ଥ ଇଟ୍ଠାକାରାନୁଭୱନଂ କୁସଲାକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୱେଦନାଯ ଲବ୍ଭତି ତସ୍ସା ଅନିଟ୍ଠସ୍ସପି କପ୍ପନାୱସେନ ଇଟ୍ଠାକାରେନ ଗହଣତୋ, ସଭାୱତୋ ପନ ଇଟ୍ଠାନୁଭୱନଂ ଅବ୍ୟାକତଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯପି ଲବ୍ଭତି ତସ୍ସା ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହାଭାୱତୋ। ''ରାଜା ୱିଯ ସୁଭୋଜନରସ''ନ୍ତି ଇମିନା ଇମଂ ଦୀପେତି – ଫସ୍ସସ୍ସ ଫୁସନମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତମେୱ, ଚେତନାଯ ସଞ୍ଚେତନାମତ୍ତମେୱ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଜାନନମତ୍ତମେୱ, ଏକଂସତୋ ପନ ଇସ୍ସରୱତାଯ ସାମିଭାୱେନ ୱେଦନାୱ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତି, ରାଜା ୱିଯ ସୂଦକାରେନ ସମ୍ପାଦିତସୁଭୋଜନରସନ୍ତି। ଅସ୍ସାଦୀଯତୀତି ଅସ୍ସାଦୋ, ସୁଖୱେଦନା। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅସ୍ସାଦୋ''ତି। ଚେତୋସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚେତସି ଭୱୋ ଅସ୍ସାଦୋତି ଚେତସିକଅସ୍ସାଦୋ, ତଥା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଚେତସିକଅସ୍ସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସୁଖଂ ୱେଦିଯତୀତି ଆହ ''ପସ୍ସଦ୍ଧିପଦଟ୍ଠାନା''ତି। ଇଦଂ ପନ ନିରାମିସସୋମନସ୍ସୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନୀଲାଦିଭେଦସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନଂ ତମେୱ ସଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଜାନନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା। ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣକରଣରସାତି ପତି ଅଭିଞ୍ଞାଯତି ଏତେନାତି ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣଂ, ତଦେୱେତନ୍ତି ପୁନ ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣନିମିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠାନାଦିକୋ ଆକାରୋ, ତସ୍ସ କରଣରସୋ କିଚ୍ଚମସ୍ସାତି ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣକରଣରସା। ସା ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ପଚ୍ଛା ସଞ୍ଜାନନସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ ସଣ୍ଠାନାଦିକଂ ଆକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଇଦଞ୍ଚ ନିମିତ୍ତକାରିକାଯ ନିମିତ୍ତେନ ସଞ୍ଜାନନ୍ତିଯା ଚ ସବ୍ବାଯ ସମାନସଞ୍ଞାଯ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନିମିତ୍ତେନ ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀପି ହି ପୁନ ଅପରାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଚ ସଞ୍ଜାନନସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ କରୋତୀତି। ତଞ୍ଚ କୁସଲାକୁସଲକିରିଯାଜୱନସଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନେତଂ ଅଭିଞ୍ଞାଣକରଣଂ କଥଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ୱଡ୍ଢକିସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାଣକରଣମିୱା''ତି। ଯଥା ୱଡ୍ଢକିସ୍ସ ଦାରୁସୁ ''ଇଦଂ ଉଦ୍ଧଂ, ଇଦଂ ଅଧୋ''ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଛା ସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚଯଭୂତସ୍ସ ସଞ୍ଞାଣସ୍ସ କରଣଂ, ଏୱମସ୍ସା ପୁନ ସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତକରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ହତ୍ଥିଦସ୍ସକଅନ୍ଧୋ ୱିଯ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ ଯଥାଗହିତନିମିତ୍ତୱସେନ ଅଭିନିୱେସକରଣତୋ ଯଥା...ପେ... ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଏତେନ ସଞ୍ଞାଯ ଆକାରଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅକୁସଲସଞ୍ଞାଯ ଅନୁରୂପୱସେନ ଫଲପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଅଭିନିୱେସକରଣନ୍ତି ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ସଞ୍ଞାଭିନିୱେସମତ୍ତମେୱ, ତସ୍ମା ଉପପରିକ୍ଖାଭାୱେନ ଯଥାଗହିତନିମିତ୍ତୱସେନ ଅଭିନିୱେସାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଆକାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତିଣପୁରିସକେସୁ ମିଗପୋତକାନଂ ''ପୁରିସା''ତି ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା ୱିଯ ଅୱିକପ୍ପସଭାୱତ୍ତା ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନା। ଏତ୍ଥ ଚ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ଆକାରଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ଚିତ୍ତଂ ଅବ୍ୟୋହାରିକଂ ସଞ୍ଞାନୁଗତିକଂ ହୋତି। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚିତ୍ତେ ପନ ସସମ୍ଭାରପଥୱିଯା ଅନୁଗତା ସେସଧାତୁଯୋ ୱିଯ ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ୟୋହାରିକଂ ଞାଣାନୁଗତିକଂ ହୋତି।

ଅଭିସନ୍ଦହତୀତି ପବନ୍ଧତି ପୱତ୍ତେତି, ‘‘ଗଣ୍ହଥ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ୱଦନ୍ତୀ ୱିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣେ ପଯୋଜେତି, ସକସକକିଚ୍ଚେ ଚ ପଟ୍ଠପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚେତଯିତଲକ୍ଖଣାତି ନିଦ୍ଦୋକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପବୁଦ୍ଧକ୍ଖଣେ ସନ୍ଥମ୍ଭସ୍ସୱତ୍ତି ୱିଯ ଚେତସୋ ଉସ୍ସାହତାୱ ଲକ୍ଖଣା। ଅଥ ୱା ‘‘ଅଭିସନ୍ଦହତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ପଯୋଜନଲକ୍ଖଣାତ୍ୱେୱ ଅତ୍ଥୋ। ଆଯୂହନରସାତି ଚେତସିକକିରିଯନରସା, ପଯୋଗରସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କୁସଲାକୁସଲକିରିଯାଜୱନସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯଯେୱ ପନେତଂ ଲବ୍ଭତି। ସଂୱିଦହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ‘‘ଢ଼ଂ ଇଦଂ କରୋହୀ’’ତି ୱିଚାରେନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱିଚାରଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଏତାଯ ହି ପୱତ୍ତମାନାଯ ସବ୍ବେପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଯଥା ସକିଚ୍ଚପସୁତା ହୋନ୍ତି, ତେନେୱ ହେସା ସକିଚ୍ଚପରକିଚ୍ଚସାଧିକା ୱୁତ୍ତା। ଜେଟ୍ଠସିସ୍ସୋ ପରେ ସଜ୍ଝାଯନେ ଉଯ୍ୟୋଜେନ୍ତୋ ସଯମ୍ପି ସଜ୍ଝାଯତି। ତସ୍ମିଞ୍ହି ସଜ୍ଝାଯିତୁଂ ଆରଦ୍ଧେ ସେସସିସ୍ସାପି ସଜ୍ଝାଯନ୍ତି। ମହାୱଡ୍ଢକିସ୍ମିମ୍ପି ୱଡ୍ଢକିକମ୍ମଂ କାତୁଂ ଆରଦ୍ଧେ ଇତରେପି କରୋନ୍ତି ଯେୱାତି ଆହ ‘‘ଜେଟ୍ଠସିସ୍ସମହାୱଡ୍ଢକିଆଦଯୋ ୱିଯା’’ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସିକାଦୀନଂ ଗହଣଂ।

ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ନତ୍ଥି କାଚି ୱସୱତ୍ତିତାତି ୱସୱତ୍ତିଭାୱନିୱାରଣତ୍ଥଂ ‘‘ୱିତକ୍କନଂ ୱିତକ୍କୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଊହନଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପରିକପ୍ପନଂ, ତସ୍ମିଂ ଅଭିନିରୋପନନ୍ତି ୱା ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ୱିତକ୍କବଲେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଭିରୁଳ୍ହଂ ୱିଯ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆରମ୍ମଣେଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋ’’ତି। ଯଥା ହି କୋଚି ଗାମୱାସୀ ପୁରିସୋ ରାଜୱଲ୍ଲଭଂ, ତଂସମ୍ବନ୍ଧିନଂ ମିତ୍ତଂ ୱା ନିସ୍ସାଯ ରାଜଗେହଂ ଆରୋହତି ଅନୁପୱିସତି, ଏୱଂ ୱିତକ୍କଂ ନିସ୍ସାଯ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଅୱିତକ୍କଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତି, ନ ହି ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିକେ ୱିତକ୍କୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ଯସ୍ସ ବଲେନ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତି, ତସ୍ମା ସଭାୱତୋ ଭାୱନାବଲେନ ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନକୋ? ସଚ୍ଚଂ, ତମ୍ପି ୱିତକ୍କବଲେନ ଆରୋହତି। ଯଥା ହି ସୋ ପୁରିସୋ ପରିଚଯେନ ତେନ ୱିନାପି ନିରାସଙ୍କୋ ରାଜଗେହଂ ପୱିସତି, ଏୱଂ ପରିଚଯେନ ୱିତକ୍କେନ ୱିନାପି ଅୱିତକ୍କଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତି। ପରିଚଯୋତି ଚେତ୍ଥ ସନ୍ତାନେ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତଭାୱନାସଙ୍ଖାତୋ ପରିଚଯୋ। ୱିତକ୍କସ୍ସ ହି ସନ୍ତାନେ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିରୋହନଂ ଚିରପରିଚିତଂ, ତେନ ତଂ ଚିତ୍ତଂ କଦାଚି ୱିତକ୍କେନ ୱିନାପି ତତ୍ଥ ୱତ୍ତତେୱ। ଯଥା ତଂ ଞାଣସହିତଂ ହୁତ୍ୱା ସମ୍ମସନୱସେନ ଚିରପରିଚିତଂ କଦାଚି ଞାଣରହିତମ୍ପି ସମ୍ମସନୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ଯଥା ୱା କିଲେସସହିତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ କିଲେସରହିତମ୍ପି ପରିଚଯେନ କିଲେସୱାସନାୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଥ ୱା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିତକ୍କମ୍ପି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଘଟ୍ଟନସ୍ସ ବଲୱତାଯ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନି ଚ ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମଭାୱନାଯ ବଲୱତାଯ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତୀତି। ଆଦିତୋ, ଅଭିମୁଖଂ ୱା ହନନଂ ପହରଣମତ୍ତଂ ଆହନନଂ, ପରିତୋ, ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱା ହନନଂ ୱିସେସେନ ପହରଣଂ ପରିଯାହନନଂ, ତଂ କିଚ୍ଚମସ୍ସାତି ଆହନନପରିଯାହନନରସୋ। ତଥା ହି ତେନ ଯୋଗାୱଚରୋ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିତକ୍କାହତଂ ୱିତକ୍କପରିଯାହତଂ କରୋତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆନଯନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଉପନଯନଂ, ଆକଡ୍ଢନଂ ୱା, ତଥା ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନମସ୍ସାତି ଆନଯନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ତେନାତି ତେନ ୱିଚାରେନ କରଣଭୂତେନ, ହେତୁଭୂତେନ ୱା ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେ ୱିଚରତି ଅନୁୱିଚରତି, ଅୱିଚାରଚିତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅୱିତକ୍କଚିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିଚରଣଂ ଅନୁସଞ୍ଚରଣଂ ଅନୁପରିଗମନଂ। ସ୍ୱାଯଂ ୱିସେସୋ ସନ୍ତାନମ୍ହି ଲବ୍ଭମାନୋ ଜୱନସନ୍ତାନେ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁମଜ୍ଜନଂ ଅନୁମସନଂ ପରିମଜ୍ଜନମସ୍ସ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଆରମ୍ମଣାନୁମଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣୋ। ତଥା ହି ୱିଚାରୋ ପରିମଜ୍ଜନହତ୍ଥୋ ୱିଯ, ସଂସରଣହତ୍ଥୋ ୱିଯାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥାତି ଆରମ୍ମଣେ। ସହଜାତାନଂ ଅନୁଯୋଜନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅନୁୱିଚରଣସଙ୍ଖାତଅନୁମଜ୍ଜନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ସଭାୱୱିନିମୁତ୍ତା କାଚି କିରିଯା ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥାଗହେତବ୍ବାକାରୋ ବୋଧନେଯ୍ୟଜନାନୁରୋଧେନ ପରମତ୍ଥତୋ ଏକସଭାୱୋପି ସଭାୱଧମ୍ମୋ ପରିଯାଯୱଚନେହି ୱିସଯସମାରୋପିତରୂପେହି ବହୂହି ପକାରେହି ପକାସୀଯତି। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ସୁଟ୍ଠୁ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି। ଅନୁପବନ୍ଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ୱିଯ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ତଥା ହି ସୋ ଅନୁସନ୍ଧାନତାତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ୱିଚାରତୋ ଓଳାରିକଟ୍ଠେନ ତସ୍ସେୱ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ପଠମଘଣ୍ଟାଭିରୱୋ ୱିଯ ଚେତସୋ ପଠମାଭିନିପାତୋ ୱିତକ୍କୋ, ଅନୁରୱୋ ୱିଯ ଅନୁସଞ୍ଚରଣଂ ୱିଚାରୋ। ଯଥା ହି ଘଣ୍ଟାଭିଘାତଜୋ ପଠମାଭିରୱୋ ଅନୁରୱତୋ ଓଳାରିକୋ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଚ ହୋତି, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣାଭିରୋପନଟ୍ଠେନ ୱିତକ୍କୋ ଓଳାରିକୋ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ୱିଯ ଚ ହୋତି। ତତୋ ସୁଖୁମଟ୍ଠେନ ଅନୁମଜ୍ଜନସଭାୱେନ ଚ ଘଣ୍ଟାନୁରୱୋ ୱିଯ ଅନୁପବନ୍ଧୋ ୱିଚାରୋ। ୱିପ୍ଫାରୱା ଚେତ୍ଥ ୱିତକ୍କୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିପ୍ଫନ୍ଦନଭୂତୋ ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତୁକାମସ୍ସ ସକୁଣସ୍ସ ପକ୍ଖୱିକ୍ଖେପୋ ୱିଯ, ପଦୁମାଭିମୁଖପାତୋ ୱିଯ ଚ ଗନ୍ଧାନୁବନ୍ଧଚେତସୋ ଭମରସ୍ସ। ସନ୍ତୱୁତ୍ତି ୱିଚାରୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନାତିପରିପ୍ଫନ୍ଦନଭାୱୋ, ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତସ୍ସ ସକୁଣସ୍ସ ପକ୍ଖପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯ, ପଦୁମସ୍ସ ଉପରିଭାଗେ ପରିବ୍ଭମନଂ ୱିଯ ଚ ପଦୁମାଭିମୁଖପତିତସ୍ସ ଭମରସ୍ସ। ଆଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱିପରିଯାଯେନ ଆଗତଂ। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ଦୁକନିପାତଟ୍ଠକଥାଯଂ –

‘‘ଆକାସେ ଗଚ୍ଛତୋ ମହାସକୁଣସ୍ସ ଉଭୋହି ପକ୍ଖେହି ୱାତଂ ଗହେତ୍ୱା ପକ୍ଖେ ସନ୍ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଗମନଂ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେ ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ, ୱାତଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପକ୍ଖେ ଫନ୍ଦାପଯମାନସ୍ସ ଗମନଂ ୱିଯ ଅନୁମଜ୍ଜନଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ୱିଚାରୋ’’ତି।

ତସ୍ମିଂ ଅନୁପବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତିଯଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ତଥା ହି ଉପଚାରେ, ଅପ୍ପନାଯଂ ୱା ସନ୍ତାନେନ ପୱତ୍ତିଯଂ ୱିତକ୍କୋ ନିଚ୍ଚଲୋ ହୁତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ୱିଯ ପୱତ୍ତତି, ନ ପଠମାଭିନିପାତେ ୱିଯ ପାକଟୋ ହୋତୀତି।

ପିନଯତୀତି କାଯଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପେତି, ୱଡ୍ଢେତି ୱା। ସମ୍ପିଯାଯନଲକ୍ଖଣାତି ଆରମ୍ମଣଂ କଲ୍ଲତୋ ଗହଣଲକ୍ଖଣା। ପୀଣନରସାତି କାଯଚିତ୍ତାନଂ ପରିବ୍ରୂହନକିଚ୍ଚା। ଫରଣରସାତି ପଣୀତରୂପେହି କାଯସ୍ସ ବ୍ୟାପନରସା, ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନେହି ରୂପେହି ସକଲରୂପକାଯବ୍ୟାପନଂ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ହି ଅଞ୍ଞଥା ଇମିସ୍ସା ଫରଣଂ ହୋତି, ଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ୟାପାରତାଯ କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ସଙ୍କମନାଭାୱତୋ। ଉଦଗ୍ଗଭାୱୋ ଓଦଗ୍ୟଂ।

ଏକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଗ୍ଗମେତସ୍ସାତି ଏକଗ୍ଗଂ, ଚିତ୍ତଂ, ଯେନ ପନ ଧମ୍ମେନ ଯୋଗତୋ ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଏକଗ୍ଗଭାୱୋ। ସୋ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ହୋତି, ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗଭାୱୋ’’ତି, ନିୱାତେ ଦୀପସିଖାଯ ଠିତି ୱିଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିସାରସ୍ସ ବ୍ୟଗ୍ଗଭାୱସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ସଭାୱୋ ଅୱିସାରୋ, ନ ୱିସାରାଭାୱମତ୍ତଂ, ତଂ ଇମସ୍ସ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅୱିସାରଲକ୍ଖଣୋ’’ତି। ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତତା, ଅୱିସାରାୱିକ୍ଖେପାନଂ ସମାଧାନଭାୱତୋ ଅତ୍ଥତୋ ୱିସେସାଭାୱେପି ସମୁଖେନ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତମୁଖେନ ଚ ଉଭଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱୂପସମଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପସମନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଉପସମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ୱିସେସତୋତି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ। ସୁଖୱିରହିତୋପି ହି ଅତ୍ଥି ସମାଧୀତି ସୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସୁଖପଦଟ୍ଠାନୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ୱିସେସତୋତି ଅତିସଯେନ। ‘‘ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧୧।୧୧) ୱଚନତୋ ହି ସୁଖଂ ସମାଧିସ୍ସ ୱିସେସକାରଣଂ ସୁଖୱିରହିତସ୍ସପି ତଦୁପନିସ୍ସଯେନେୱ ସମିଜ୍ଝନତୋ।

ସଦ୍ଦହନ୍ତି ଏତାଯାତି କମ୍ମଫଲାଦିସଦ୍ଦହନକିରିଯାଯ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଆଧିପଚ୍ଚଭାୱେନ ସଦ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସା ହି ଧମ୍ମାନଂ ତଥା ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସତି ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ସଦ୍ଦହତୀ’’ତି ୱୋହରୀଯତି। ସଦ୍ଦହନଂ ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ପତ୍ତିଯାଯନଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣମେତିସ୍ସାତି ସଦ୍ଦହନଲକ୍ଖଣା। କାଲୁସିଯମଲଂ ୱିଧମେତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ ୱା ପସାଦଂ ଅନାୱିଲଭାୱକାରଣଂ କିଚ୍ଚମେତିସ୍ସାତି ପସାଦନରସା। ଯଥା କଥଂ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ଉଦକପ୍ପସାଦକମଣି ୱିଯା’’ତି। ଅକାଲୁସିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ଅନାୱିଲଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ରତନତ୍ତଯଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଫଲଞ୍ଚ ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁ, ତଂ ଇମିସ୍ସା ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା। ନ ହି ସଦ୍ଧାଯ ଅୱତ୍ଥୁଭୂତେସୁ ତିତ୍ଥିଯାଦୀସୁ ସା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସା ପନାଯଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଆଦାନେ ହତ୍ଥୋ ୱିଯ, ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ପଦାନେ ୱିତ୍ତଂ ୱିଯ, ଅମତକସିଫଲଫଲନେ ବୀଜଂ ୱିଯ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ସଦ୍ଧାହତ୍ଥୋ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ, ସଦ୍ଧୀଧ ୱିତ୍ତଂ ପୁରିସସ୍ସ ସେଟ୍ଠଂ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୮୪), ସଦ୍ଧା ବୀଜଂ ତପୋ ୱୁଟ୍ଠୀ’’ତିଆଦିୱଚନଞ୍ଚେତ୍ଥ (ସଂ। ନି। ୧।୧୯୭; ସୁ। ନି। ୭୭) ସାଧକଂ।

ସରନ୍ତି ୨୩୭ ଏତାଯାତି ସରଣକିରିଯାଯ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଆଧିପଚ୍ଚଭାୱେନ ସତିଯା ପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସା ହି ଧମ୍ମାନଂ ତଥା ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସତି ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ସରତୀ’’ତି ୱୋହରୀଯତି। ଉଦକେ ଅଲାବୁ ୱିଯ ପିଲୱିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ପାସାଣସ୍ସ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଠପନଂ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠତାକରଣଂ ଅପିଲାପନଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣମସ୍ସାତି ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା। ସା ହି ଆରମ୍ମଣେ ଦଢହଂ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଏସିକା ୱିଯ ୱୁଚ୍ଚତି। ସମ୍ମୋସପଚ୍ଚନୀକକିଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ମୋସରସୋ, ନ ସମ୍ମୋସାଭାୱମତ୍ତଂ। ‘‘ସତାରକ୍ଖେନ ଚେତସା ୱିହରତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୨୦) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚେତୋଗୁଣରତନହାରକାନଂ କିଲେସଚୋରାନଂ ନିୱାରଣତୋ ଆହ ‘‘ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା’’ତି। ତଥା ହେସା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦିରକ୍ଖନତୋ ଦୋୱାରିକୋ ୱିଯାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଠମଂ ସଞ୍ଞାଯ ଥିରୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ପଚ୍ଛା ସତିଯା ପତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଆହ ‘‘ଥିରସଞ୍ଞାପଦଟ୍ଠାନା’’ତି। ଅଥ ସତିସଞ୍ଞାନଂ କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି? ସଞ୍ଞା ତାୱ ପଠମଂ ଅଗ୍ଗହିତନିମିତ୍ତଂ ସଞ୍ଜାନାତି, ଗହିତନିମିତ୍ତେ ପୁନ ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତଂ କରୋତି, ପଠମଂ ଅଗ୍ଗହିତେ ପନ ସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ ଅପ୍ପଧାନଂ ହୋତି, ସତି ପନ ପଠମଂ ଅଗ୍ଗହିତନିମିତ୍ତମ୍ପି ସରତି ଗହିତନିମିତ୍ତମ୍ପି, ଗହିତନିମିତ୍ତେ ପନ ସତିକିଚ୍ଚଂ ଗୁଣଭୂତଂ ହୋତୀତି ଇଦମେୱ ତାସଂ ନାନତ୍ତଂ।

ୱୀରଭାୱୋତି ଯେନ ୱୀରିଯେନ ୱୀରୋ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ। ୱୀରାନଂ ୱା କମ୍ମନ୍ତି ଯେନ କମ୍ମେନ ୱୀରୋ ନାମ ହୋତି, ତଂ ୱୀରାନଂ କମ୍ମଂ ନାମ। ୱୀରିଯଂ ପନସ୍ସ ସାଧକଭାୱତୋ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମୱିନିମୁତ୍ତଂ ୱା କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୀରିଯମେୱ କମ୍ମଭାୱେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିଧିନା ଈରେତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ୱା ୱୀରିଯଂ। ଉସ୍ସାହୋ ତଂ ତଂ କିଚ୍ଚଂ ସମାରମ୍ଭୋ, ପରକ୍କମୋ ୱା। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଧାରଣଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସଂସୀଦନଭାୱନିୱାରକୋ ଧମ୍ମୋ, ନ ସଂସୀଦନାଭାୱମତ୍ତଂ, ଅସଂସୀଦନଭାୱେନ

ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଅସଂସୀଦନଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ସଂୱିଗ୍ଗୋ ୟୋନିସୋ ପଦହତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୧୩) ୱଚନତୋ ସଂୱେଗପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଂୱେଗୋତି ଚେତ୍ଥ ସଂୱେଗମଯଂ ଞାଣଂ। ଅସଂୱେଗପୁବ୍ବିକାଯ ପନ କୁସଲକିରିଯାଯ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନି ନାମ –

‘‘ମଗ୍ଗୋ ଗନ୍ତବ୍ବୋ ହୋତି, ମଗ୍ଗୋ ଗତୋ। କମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ ହୋତି, କମ୍ମଂ କତଂ। ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ଗିଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ଅଚିରୱୁଟ୍ଠିତୋ ଗେଲଞ୍ଞା। ଗାମଂ ୱା ନିଗମଂ ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୋ ନ ଲଭତି, ଲୂଖସ୍ସ ୱା ପଣୀତସ୍ସ ୱା ଭୋଜନସ୍ସ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ପାରିପୂରିଂ ଲଭତି… ପେ… ପାରିପୂରି’’ନ୍ତି –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନି ଏତାନି ଅନୁରୂପପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସହିତାନି ଅଟ୍ଠ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନି, ତମ୍ମୂଲକାନି ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ୱିତକ୍କୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋପେତି। ଚେତନା ତେ ତଂତଂକିଚ୍ଚେସୁ ନିଯୋଜେତି। ୱୀରିଯଂ ପନ ତେ ସଂସୀଦିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଉସ୍ସାହେତୀତି ଅଯଂ ୱିତକ୍କଚେତନାୱୀରିଯାନଂ ୱିସେସୋ।

ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣାତି ୱିସେସେନ ଜାନନଲକ୍ଖଣା, ଯଥାସଭାୱପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଓଭାସନଂ ପକାସନଂ ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସମ୍ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଧମନତୋତି ୱିସଯୋଭାସନଂ, ତଂ କିଚ୍ଚମସ୍ସାତି ୱିସଯୋଭାସନରସା। କତ୍ଥଚି ୱିସଯେ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନାକାରେନ ସମ୍ମୋହପଟିପକ୍ଖତାଯ ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତୋ ସମ୍ମୋହାଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତୋ ୱା ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ଅତ୍ତନା ଅନୁପାଲେତବ୍ବାନଂ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପାଲନଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ବ୍ଯାପାରୋ, ତଞ୍ଚ ତେସଂ ଜୀୱନନ୍ତି ତଂ ତସ୍ସ କାରଣଭାୱଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜୀୱନ୍ତି ତେନା’’ତି। ରୂପାରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅନୁରୂପତୋ ଲକ୍ଖଣାଦିକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତ୍ତନା ଅୱିନିଭୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ହି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପଯୋଗାଭାୱତୋ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା। ‘‘ଅୱିନିଭୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ପନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଯାନି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପାନି ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅୱିନିଭୁତ୍ତାନି ଅୱିସଂସଟ୍ଠାନି। ଯେ ଚ ଅରୂପଧମ୍ମା ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ହୋତୀତି। ପୱତ୍ତନରସନ୍ତି ଉପ୍ପାଦତୋ ଯାୱ ଭଙ୍ଗା ଅନୁପାଲନତୋ ଅନ୍ତରା ଅନିୱତ୍ତନସଭାୱସାଧନେନ ତେସଂ ପୱତ୍ତନକିଚ୍ଚଂ। କେଚି ପନ ‘‘ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ତେସଂ ଠିତିକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ, ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ। ପଟ୍ଠାନେ ହି ‘‘ଅବ୍ଯାକତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯସଦିସ’’ନ୍ତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ କମ୍ମପଚ୍ଚଯସଦିସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉପ୍ପାଦତୋ ଯାୱ ଭଙ୍ଗା ଠପନତୋ ଠପନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଅନୁପାଲନୱସେନ ଯାପଯିତବ୍ବା ପୱତ୍ତେତବ୍ବା ଧମ୍ମା ପଦଟ୍ଠାନମସ୍ସାତି ଯାପଯିତବ୍ବଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନଂ। ଯଦି ଏୱଂ ତେସଂ ଅନୁପାଲନାଦିସାଧକଂ, କଥଂ ତେସଂ ନିରୋଧୋ ହୋତି। ଏୱଞ୍ହି ସବ୍ବକାଲଂ ଠାତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ସନ୍ତେପି ଚା’’ତିଆଦି। ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣାଦିମ୍ହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପୱତ୍ତନରସାଦିମେୱ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେଯେୱାତି ଅତ୍ତନା ଅନୁପାଲେତବ୍ବାନଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେଯେୱ। ଉଦକନ୍ତି ତଢ଼ାକଗତଜଲଂ, ଦଣ୍ଡଗତଜଲଂ ୱା । ତତ୍ଥ ତଢ଼ାକଗତୌଦକସ୍ସ ଗହଣେ ଅତ୍ତନା ଅନୁପାଲେତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେ ଅନୁପାଲନଂ ସାଧ୍ଯତଂ ହୋତି, ଦଣ୍ଡଗତଜଲସ୍ସ ପନ ଗହଣେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେ ଅନୁପାଲନଂ। ଅତ୍ତନା ଅନୁପ୍ପାଦିତଧମ୍ମେ କଥଂ ପାଲେତୀତି ଆହ ‘‘ଧାତି ୱିଯ କୁମାର’’ନ୍ତି। ଯଦି ସେସଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିକାରଣେନ କେନଚି ଭୱିତବ୍ବଂ, ଜୀୱିତସ୍ସ ପନ କିଂ ପୱତ୍ତିକାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଯଂ…ପେ… ପୱତ୍ତତୀ’’ତି। ଯଥା କଥଂ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ନିଯାମକୋ ୱିଯା’’ତି। ସୋପି ଅତ୍ତନା ପୱତ୍ତିତନାୱାସମ୍ବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତତି। ଯଦି ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପଟିବଦ୍ଧଂ, ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧମ୍ପି କିଂ ପନ ପୱତ୍ତେତୀତି ଆହ ‘‘ନ ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। କସ୍ମାତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋଚ ପୱତ୍ତେତବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅଭାୱା’’ତି। ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଠପେତୀ’’ତି।

ଯସ୍ମା ପନ ଲୋଭପଟିପକ୍ଖୋ ଅଲୋଭୋ ହୋତି, ଯେ ଧମ୍ମା ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ୱା ସତ୍ତା, ତେ ନ ଲୁବ୍ଭନ୍ତି, ସଯମ୍ପି କଦାଚି ନ ଲୁବ୍ଭତେୱ, ଅତ୍ଥତୋ ୱା ଅଲୁବ୍ଭନାକାରୋ ଏୱ ଚ ସୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନା’’ତିଆଦି। ଏସ ନଯୋ ‘‘ନ ଦୁସ୍ସନ୍ତି ତେନା’’ତିଆଦୀସୁପି। ଅଲଗ୍ଗଭାୱୋ ଆରମ୍ମଣଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସପି ତତ୍ଥ ଅନାସତ୍ତତା। ତେନାହ ‘‘କମଲଦଲେ ଜଲବିନ୍ଦୁ ୱିଯା’’ତି। ଅପରିଗ୍ଗହୋ କସ୍ସଚି ୱତ୍ଥୁନୋ ମମତ୍ତୱସେନ ଅସଙ୍ଗହୋ। ମୁତ୍ତଭିକ୍ଖୁ ୱିଯାତି ଖୀଣାସୱଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ। ସୋ ହି ମୁତ୍ତରାଗତ୍ତା କତ୍ଥଚି ମମାଯନରହିତୋ ହୋତି। ଅନଲ୍ଲୀନୋ ଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନଲ୍ଲୀନଭାୱୋ। ଏୱଞ୍ହି ‘‘ଅସୁଚିମ୍ହି ପତିତପୁରିସୋ ୱିଯା’’ତି ଉପମାଯ ସମେତି। ଯଥା ହି ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ସତିପି କାଯେନ ଅଲ୍ଲୀଯନେ ଭାୱୋ ଅନଲ୍ଲୀନୋ, ଏୱଂ ଅଲୋଭୋପି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଗହିତେପି ଆରମ୍ମଣେ ଅଲଗ୍ଗଭାୱେନ ଅନଲ୍ଲୀନଭାୱୋ ଅନଲ୍ଲୀନାକାରୋଯେୱ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂସଭାୱୋ ହି ସୋ ଧମ୍ମୋତି।

ଚଣ୍ଡିକସ୍ସ ଭାୱୋ ଚଣ୍ଡିକ୍କଂ, ଫରୁସଭାୱୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ କୋପୋଯେୱ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଫରୁସଭାୱୋ ଅଚଣ୍ଡିକ୍କଂ। ଅୱିରୋଧୋ ଅୱିଗ୍ଗହୋ

ଅପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ ସଭାୱୋ। ଆଘାତୱିନୟନରସୋତି ଏତ୍ଥ ଆଘାତୋ ନାମ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନୋ ପରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ, ପରସ୍ସେୱ ଚ ପରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତୋ ଉପନାହୋ ବଲୱକୋପୋ। ତସ୍ସ ୱିନୟନରସୋ ଅପନୟନରସୋ। ସୋମ୍ମଭାୱୋ ମଜ୍ଜନୱସେନ ହିଲାଦନିୟତା ସୀତଲଭାୱୋ। ତେନାହ "ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିୟା"ତି।

କାୟଦୁଚ୍ଚରୀତାଦୀହୀତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ। ହିରୀୟତି ଲଜ୍ଜନାକାରେନ ଜିଗୁଚ୍ଛିୟତି। ତେହିୟେୱାତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହିୟେୱ। ଓତ୍ତପ୍ପତୀତି ଉବ୍ବିଜ୍ଜତି। ହିରୀ ପାପେ ଗୂଥେ ୱିୟ ପସ୍ସନ୍ତୀ ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଆହ "ପାପତୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣା ହିରୀ"ତି। ଓତ୍ତପ୍ପଂ ତେ ଉଣ୍ହଂ ୱିୟ ପସ୍ସନ୍ତଂ ତତୋ ଉତ୍ତସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ଉତ୍ତାସଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପ"ନ୍ତି। ଉଭୋପି ପାପାନଂ ଅକରଣରସାତି ଲଜ୍ଜନାକାରେନ ପାପାନଂ ଅକରଣରସା ହିରୀ, ଉତ୍ତାସାକାରେନ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ପାପତୋ ସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେୱ ପାପତୋ ସଙ୍କୋଚନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଅତ୍ତଗାରୱପରଗାରୱପଦଟ୍ଠାନାତି ଅତ୍ତଗାରୱପଦଟ୍ଠାନା ହିରୀ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତାୟ, ଅତ୍ତାଧିପତିତାୟ ଚ। ପରଗାରୱପଦଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନତାୟ, ଲୋକାଧିପତିତାୟ ଚ। ଅତ୍ତାନଞ୍ହି ଗରୁଂ କତ୍ୱା ହିରିୟା ପାପଂ ପଜହତି କୁଲୱଧୂ ୱିୟ। ପରଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଓତ୍ତପ୍ପେନ ପାପଂ ପଜହତି ୱେସିୟା ୱିୟ। ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ପନ ତେସଂ କଦାଚି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପ୍ପୟୋଗତୋ। ନ ହି ଲଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ଭୟଂ ୱା ପାପଭୟଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ହିରିୟା ବଲୱଭାୱେ ପନ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ଅବ୍ବୋହାରିକଂ ହୋତି, ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ହିରୀ ଅବ୍ବୋହାରିକା। ଇମେ ଚ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା "ଲୋକପାଲା"ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୟଥାହ –

"ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତି। କତମେ ଦ୍ୱେ? ହିରୀ ଚ ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ, ଇମେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱେ ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ନ ପାଲେୟ୍ୟୁଂ, ନୟିଧ ପଞ୍ଞାୟେଥ 'ମାତା'ତି ୱା 'ମାତୁଚ୍ଛା'ତି ୱା 'ମାତୁଲାନୀ'ତି ୱା"ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୨।୯)।

ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ଦରଥୱୂପସମୋ, କାୟ-ସଦ୍ଦୋ ସମୂହୱଚନୋ। ସୋ ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତୟଂ। ୱତ୍ତିଚ୍ଛାୱସେନ ହି ସଦ୍ଦୋ ୱିସିଟ୍ଠୱୁତ୍ତି ହୋତୀତି ଆହ "କାୟୋତି ଚେତ୍ଥ"ତିଆଦି। ୱେଦନାଦୟୋତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତି ତୟୋ ଖନ୍ଧା। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ "କତମା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ କାୟପସ୍ସଦ୍ଧି ହୋତି, ୟା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସା"ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୪୦)। ଦରଥୋ ସାରମ୍ଭୋ ଦୋମନସ୍ସପଚ୍ଚୟାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦୀନଂ କିଲେସାନଂ, ତଥା ପୱତ୍ତାନଂ ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ସ ୱୂପସମଂ ଲକ୍ଖଣମସ୍ସାତି କାୟଚିତ୍ତଦରଥୱୂପସମଲକ୍ଖଣା। କାୟଚିତ୍ତ… ପେ… ରସାତି ୟଥାୱୁତ୍ତାନମେୱ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଭୱନରସା। ଦରଥନିମ୍ମଦ୍ଦନେନ ପରିଳାହପରିପ୍ଫନ୍ଦନୱିରହିତୋ ସୀତିଭାୱୋ ଅପରିପ୍ଫନ୍ଦନସୀତିଭାୱୋ। ଅୱୂପସମୋ ପରିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ଅସନ୍ତୱୁତ୍ତିତା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସାତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପ୍ପଧାନା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଧିକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସମ୍ପୟୁତ୍ତା କିଲେସା। ତେପି ହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱସେନ ଅୱୂପସମକରା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ୱା ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବେପେୱ କିଲେସା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସା। ଏୱଂ ସେସେସୁପି।

ଗରୁଭାୱୋ ଦନ୍ଧତା, ଥିନମିଦ୍ଧାଧିକାନଂ ତଥା ପୱତ୍ତାନଂ ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦନ୍ଧତାୟ ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଦନ୍ଧତା ଅଗରୁଭାୱୋ।

ଥଦ୍ଧଭାୱୋ ଥମ୍ଭୋ। ଦିଟ୍ଠିମାନାଧିକାନଂ, ତପ୍ପଧାନାନଂ ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଏତଂ ନାମଂ। ଥଦ୍ଧଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନତୋୟେୱ କତ୍ଥଚି ଆରମ୍ମଣେ ଅପ୍ପଟିହତାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠନ୍ତି, ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ୱା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିଘାତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେନ୍ତୀତି ଅପ୍ପଟିଘାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

କମ୍ମନି ସାଧୁ କମ୍ମଞ୍ଞଂ, ନ କମ୍ମଞ୍ଞଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ, ଦାନସୀଲାଦିପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ଅସମତ୍ଥତା। ଅତ୍ଥତୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିସଂକିଲେସଧମ୍ମା, ତପ୍ପଧାନା ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଅକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧା। ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନେନେୱ ସମ୍ପନ୍ନାକାରେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣଂ ଆରମ୍ମଣକରଣସମ୍ପତ୍ତି। ୱୁତ୍ତାୱସେସା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୟୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ସେସନୀୱରଣାଦୟୋ। ଇମା ପନ ଦ୍ୱେ ୱିନିବନ୍ଧନିମ୍ମଦ୍ଦନେନ ପସାଦନୀୟୱତ୍ଥୂସୁ ପସାଦାୱହା, ହିତକିରିୟାସୁ ୱିନିୟୋଗକ୍ଖମଭାୱାୱହା ସୁୱଣ୍ଣୱିସୁଦ୍ଧି ୱିୟାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଗେଲଞ୍ଞଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୟୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ ପାପଧମ୍ମା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଗେଲଞ୍ଞଭାୱୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତାସନ୍ତି ଅଗେଲଞ୍ଞଭାୱଲକ୍ଖଣା। ଗେଲଞ୍ଞନିମ୍ମଦ୍ଦନେନେୱ ନତ୍ଥି ଏତାସଂ ଆଦୀନୱୋ ଦୋସୋ ଉପଦ୍ଦୱୋ ୱା, ନ ୱା ଏତା ଆଦୀନଂ କପଣଂ ୱନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନିରାଦୀନୱା, ତେନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠନ୍ତି, ତଂ ୱା ସମ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେନ୍ତୀତି ନିରାଦୀନୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

କାୟସମ୍ବନ୍ଧୀ, ଚିତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧୀ ଚ ଉଜୁଭାୱୋତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବତାୟ କାୟଚିତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଜୱଲକ୍ଖଣା। କାୟଚିତ୍ତାନଂ ନଙ୍ଗଲସୀସଚନ୍ଦକୋଟିଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କତାସଙ୍ଖାତାନଂ କୁଟିଲଭାୱାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ମାୟାସାଠେୟ୍ୟାଦିଭୂତାନଂ ନିମ୍ମଦ୍ଦନତୋ କାୟଚିତ୍ତାନଂ କୁଟିଲଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା। ତତୋୟେୱ ସବ୍ବଥାପି ଅଜିମ୍ହଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠନ୍ତି, ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ୱା ଅଜିମ୍ହତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେନ୍ତୀତି ଅଜିମ୍ହତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ନନୁ ଚ କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀନଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକେକପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଦରଥନିମ୍ମଦ୍ଦନାଦିକିଚ୍ଚଂ ଏକେକମେଵ କରୋତି। କସ୍ମା ପନ ଦ୍ଵେ ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା ଵୁତ୍ତାତି? ନ ଖୋ ପନେଵଂ ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ ଭଗଵତାପି ତଥେଵ ଦେସିତତ୍ତା। କସ୍ମା ପନ ଭଗଵତା ତଥା ଦେସିତା? ସଭାଵଧମ୍ମଭାଵତୋ। ନ ହି ଭଗଵତା ପୁବ୍ବେ ଅଵିଜ୍ଜମାନା ଏତେ ଧମ୍ମା ଦେସନାଵସେନ ଉପ୍ପାଦିତା, ଅଥ ଖୋ ସଭାଵତୋ ଵିଜ୍ଜମାନାଯେଵ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ସମ୍ମା ସଚ୍ଛିକତ୍ଵା ଯଥାସଭାଵା ଦେସିତା, ତସ୍ମା କଥମେତ୍ଥ ଭଗଵତା ସଭାଵତୋ ଵିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ହାପନଂ କାତୁଂ ସକ୍କା। ସଭାଵତୋ ଵିଜ୍ଜମାନତାଯ ଚେତ୍ଥ ଭଗଵତୋ ଵଚନମେଵ ପମାଣଂ। ନ ହି ଭଗଵା ଯଥାଧମ୍ମସାସନାଧିକାରେ ଅଯଥାଧମ୍ମଂ କଥେଯ୍ଯାତି, ଯସ୍ସ ପନ ଵିଜ୍ଜମାନସ୍ସାପି ଅକଥନଂ, ତଂ ଅଞ୍ଞହେତୁକଂ। ନ ଚେତ୍ଥ ତାଦିସୋ ହେତୁ ଉପଲବ୍ଭତି, ଯେନ ଇମେସୁ ଏକେକଧମ୍ମସ୍ସ ଅକଥନନ୍ତି। ଯଥା ପନ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ ଏକୋଯେଵ ଵେରିକୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ତେ ପୁରିସା ଓତାରଂ ଦିସ୍ଵା ଏକତୋ ହୁତ୍ଵାଵ ହନନ୍ତି, ଏଵମେଵ ଦ୍ଵେ ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା ଏକତୋ ହୁତ୍ଵା ଏକଂ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମଂ ହନନ୍ତି, ଯଥା ଚ ପନେତେ ଵିସୁଂ ଦିସ୍ଵାପି ତଂ ଵେରିଂ ହନନ୍ତି, ନ ଏଵମେତେ ତଂ ଵିସୁଂ ହନନ୍ତି ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଵିନାଭାଵତୋତି, ତସ୍ମା ଏତେ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଏକେକଭାଵେପି ଦ୍ଵେ ଦ୍ଵେଯେଵ ଵୁତ୍ତାତି, ଅପିଚ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀହି ଚିତ୍ତମେଵ ପସ୍ସଦ୍ଧି ଲହୁ ମୁଦୁ କମ୍ମଞ୍ଞଂ ପଗୁଣଂ ଉଜୁଞ୍ଚ ହୋତି। କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀହି ପନ ରୂପକାଯୋପୀତି ତଦତ୍ଥଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଭଗଵତା ଏତ୍ଥେଵ ଦୁଵିଧତା ଵୁତ୍ତା, ନ ସମାଧିଆଦୀସୁ।

ଛନ୍ଦନଂ ଛନ୍ଦୋ, ଆରମ୍ମଣେନ ଅତ୍ଥିକତା। ''ଛନ୍ଦୋ କାମୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୧) ପନ ତଣ୍ହାପି ଛନ୍ଦୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ''ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ଵାଯମତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଵୀରିଯମ୍ପୀତି ତତୋ ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ ''କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଯେତଂ ଅଧିଵଚନ''ନ୍ତି। କତ୍ତୁକମ୍ୟତା ଵୁଚ୍ଚତି କରଣିଚ୍ଛା। ଚେତସିକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାରମ୍ମଣତ୍ତା କରଣିଚ୍ଛା ନାମ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଆଲମ୍ବିତୁକାମତାମୁଖେନେଵ ହୋତୀତି ଆରମ୍ମଣକରଣିଚ୍ଛାଲକ୍ଖଣୋ ଛନ୍ଦୋ ''କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଲକ୍ଖଣୋ''ତି ଵୁତ୍ତୋ। ତେନେଵାହ ''ଆରମ୍ମଣପରିଯେସନରସୋ, ଆରମ୍ମଣେନ ଅତ୍ଥିକତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ''ତି ଚ। ଯଦଗ୍ଗେନ ପନାଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣପରିଯେସନରସୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନମ୍ପି ହୋତିଯେଵ ଏକାରମ୍ମଣତାଯ। ତେନ ତେସଂ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ଚେତସୋ ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ଵିଯାତି ଵୁଚ୍ଚତି। କଥଂ ପନ ଦାନଵତ୍ଥୁଵିସ୍ସଜ୍ଜନଵସେନ ପଵତ୍ତମାନଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋ ଆରମ୍ମଣେନ ଅତ୍ଥିକୋ ହୋତୀତି? ନନୁ ଅଵୋଚୁମ୍ହା ''ଆରମ୍ମଣକରଣିଚ୍ଛାଲକ୍ଖଣୋ''ତି, ତସ୍ମା ସଙ୍ଗାମଗତସ୍ସ ଯୋଧସ୍ସ ଖିପିତବ୍ବୌସୂନଂ ଗହଣେ ଅତ୍ଥିକତା ଵିଯ ଦାନଵତ୍ଥୁଵିସ୍ସଜ୍ଜନଵସେନ ପଵତ୍ତଛନ୍ଦୋପି ଵିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବେନ ତେନ ଅତ୍ଥିକୋଯେଵାତି। ସ୍ଵାଯଂ କୁସଲେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦୋ ନାମ ହୋତି ଯୋନିସୋମନସିକାରସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା। ତବ୍ବିପରୀତତୋ ପନ ଅକୁସଲେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦୋ।

ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ଆରମ୍ମଣେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ, ନ ପସାଦନଵସେନ। ତେନାହ ''ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ''ତି। ଯଥା ତଥା ହି ଆରମ୍ମଣେ ନିଚ୍ଛଯନଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ଅନଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତସ୍ସ ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ , ଦାନାଦୀସୁ ଵା ପଵତ୍ତିଯା ଅଭାଵତୋ, ସଦ୍ଧା ପନ ପସାଦନୀଯେସୁ ପସାଦାଧିମୋକ୍ଖୋତି ଅଯମେତେସଂ ଵିସେସୋ। ଵୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପନ ଯଥା ସନ୍ତୀରିତେ ଅତ୍ଥେ ନିଚ୍ଛଯନାକାରେନ ପଵତ୍ତିତ୍ଵା ପରତୋ ପଵତ୍ତମାନାନଂ ତଥା ପଵତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯଦି ଏଵଂ ଵିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଥନ୍ତି? ତେସମ୍ପି ଏକଂସେନେଵ ସଂସପ୍ପନାକାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଦାରକସ୍ସ ଵିଯ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଂସପ୍ପନସ୍ସ ''କରିସ୍ସାମି, ନ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଅନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖକିରିଯା ଅସଂସପ୍ପନଂ। ଯେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଅଯଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ, ତେସଂ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମୋଯେଵ ସନ୍ନିଟ୍ଠାତବ୍ବତ୍ତା ସନ୍ନିଟ୍ଠେଯ୍ଯଧମ୍ମୋ। ସୋ ପଦଟ୍ଠାନମସ୍ସାତି ସନ୍ନିଟ୍ଠେଯ୍ଯଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନୋ। ଇନ୍ଦଖିଲୋତି ଏସିକାଥମ୍ଭୋ ଵୁଚ୍ଚତି।

ତେସୁ ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁତି ଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତେସୁ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକଧମ୍ମେସୁ। ଅନାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ହି ତେସୁ ସମପ୍ପଵତ୍ତେସୁ ଉଦାସୀନଭାଵୋ ''ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତା''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ସମଂ ଅଵିସମଂ ଵାହିତଂ ଅତ୍ତନା ପଵତ୍ତିତସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଵା ଯଥାସକକିଚ୍ଚେସୁ ପଵତ୍ତନଂ ଲକ୍ଖଣମେତିସ୍ସାତି ସମଵାହିତଲକ୍ଖଣା। ତତ୍ଥ ସମଂ ହୁତ୍ଵା ପଵତ୍ତନଲକ୍ଖଣାତି ଅତ୍ଥେ ଅପକ୍ଖପତିତଭାଵୋ ଵୁତ୍ତୋ ହୋତି, ଅଵିସମଂ କତ୍ଵା ପଵତ୍ତନଲକ୍ଖଣାତି ଅତ୍ଥେ ଊନାଧିକତାନିଵାରଣଂ । ଉଦାସୀନଭାଵେନ ପଵତ୍ତମାନାପି ହି ଏସା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସମଂ କତ୍ଵା ଯଥାସକକିଚ୍ଚେସୁ ପଵତ୍ତେତି, ଯଥା ରାଜା ତୁଣ୍ହୀ ନିସିନ୍ନୋପି ଅଧିକରଣଧମ୍ମଟ୍ଠେ ଯଥାସକକିଚ୍ଚେସୁ ସମଂ ଅପ୍ପମତ୍ତେ ପଵତ୍ତେତି। ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତପ୍ପଵତ୍ତିପଚ୍ଚଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଊନାଧିକତାଯ ଲୀନୁଦ୍ଧତଭାଵସ୍ସ ନିଵାରଣକିଚ୍ଚାତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଊନାଧିକତାନିଵାରଣରସା''ତି। ଯଦି ଏଵଂ କଥଂ ସହଜାତାଧିପତୀନଂ ଅଧିପତିଭାଵୋ। ଆଧିପଚ୍ଚଞ୍ହି ତେସଂ କିଚ୍ଚତୋ ଅଧିକଭାଵୋତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ। ତମ୍ପି ତସ୍ସ କିଚ୍ଚମେଵ, ଯଂ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଅଧିପତିଭାଵେ ପଵତ୍ତାପନଂ। ଯଥା ହି ରଙ୍ଗମଣ୍ଡଲଂ ଗତୋ ନଟକାଚରିଯୋ ତେ ତେ ନଟକେ ଯଥାସକଂ ଅନୁରୂପଂ ଭୂମିଯଂ ଯୋଜେତି, ଏଵମେସାପି ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଅଧିପତିଭାଵେ ଠିତେ ଅଧିପତିଭାଵେ ଯୋଜେତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯତ୍ତେ ଠିତେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯତ୍ତେ, ନ ପନ ସକସକକିଚ୍ଚତୋ ଊନତଂ, ଅଧିକତଂ ଵା ପତ୍ତୁଂ ଦେତୀତି। ''ଇଦଂ ନିହୀନକିଚ୍ଚଂ ହୋତୁ, ଇଦଂ ଅତିରେକକିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏଵଂ ପକ୍ଖପାତଵସେନ ଵିଯ ପଵତ୍ତି ପକ୍ଖପାତୋ। ତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ଵିଯ ହୋତୀତି ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦନରସା। ସା ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନେନ ସମପ୍ପଵତ୍ତେସୁ ଆଜାନୀଯେସୁ ସାରଥି ଵିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କିରିଯା କାରୋତି କାର-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଭାୱସାଧନତଂ ଆହ। ତେନ କାରୋତି ନାଞ୍ଞଂ, କିରିଯାୟେୱାତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ମନସ୍ମିଂ କାରୋତି ମନସି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ କରଣଂ। ଯେନ ହି ମନୋ ଆରମ୍ମଣେ କରୀଯତି ଆରମ୍ମଣେନସ୍ସ ସଂଯୋଜନତୋ, ତତୋ ଏୱ ତେନ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ମନସି କରୀଯତୀତି। ମନସିକାରୋତି ଚେତ୍ଥ ଅଲୁତ୍ତସମାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପୁରିମମନତୋତି ଭୱଙ୍ଗମନତୋ। ୱିସଦିସଂ ମନନ୍ତି ୱୀଥିଜୱନମନଂ, ତଂ କରୋତୀତି ମନସିକାରୋ, ମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନ ୱୀଥିଜୱନପଟିପାଦକେ ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଉପଯୋଗତ୍ଥଭୁମ୍ମୱଚନେ ସମାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ସାରେନ୍ତୋ ପଯୋଜେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ମନସିକାରୋ ସାରଣଲକ୍ଖଣୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ସଂଯୋଜନରସୋତି ପଯୋଜନରସୋ। ୱିତକ୍କୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିନିରୋପନସଭାୱତ୍ତା ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ଚେତନା ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେପି ସକସକକିଚ୍ଚଂ କାରେତୀତି ଅତ୍ତନା କରଣେନ ବଲଂ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ବଲନାଯକୋ ୱିଯ ହୋତି। ମନସିକାରୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଆରମ୍ମଣେ ପଯୋଜେତୀତି ଆଜାନୀଯପ୍ପଯୋଜନକସାରଥି ୱିଯାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ଆରମ୍ମଣେ ସଂଯୋଜନୱସେନ ତଦଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଏତ୍ଥ ସତିଯା ଅପ୍ପମୁସ୍ସନଚ୍ଛନ୍ଦତା ୱିସଯାଭିମୁଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତା, ମନସିକାରସ୍ସ ପନ ସଂଯୋଜନୱସେନାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକସ୍ସ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନତାୱଚନଂ ଇତରମନସିକାରାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତି। ମହିସାସକା ପନ ‘‘ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଭାୱେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସବ୍ବୱିସଯତା ପରିହାଯେଯ୍ଯ, ତସ୍ମା ତଂ ଜୱନସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନମେୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତେସଞ୍ହି ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ତଂ ୱିସୁଂ ଚିତ୍ତସଭାୱଂ ସିଯା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଜୱନାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା ନ ଭୱେଯ୍ଯ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଅତୀତାରମ୍ମଣତାୱ ସିଯା, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସାପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ଅଭାୱତୋ ଅସବ୍ବୱିସଯତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ ତଂ ଅସବ୍ବୱିସଯଂ, ତଦଗ୍ଗେନ ସାୱରଣମ୍ପି ହୋତି ଯତ୍ଥ ନ ପୱତ୍ତତି, ତତ୍ଥ ଆୱରଣସବ୍ଭାୱତୋ, ତସ୍ମାସ୍ସ ସକଲଲୋକସିଦ୍ଧୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱୋ, ଅନାୱରଣଭାୱୋ ଚ ପରିହାଯେଥ, ଜୱନସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱେ ପନ ସତି ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ନାଯଂ ଇଟ୍ଠୱିଘାତୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି। ତଯିଦଂ ତେସମଭିନିୱେସମତ୍ତଂ ‘‘ଆୱଜ୍ଜନା କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ୱଚନେନ ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ କୁସଲାକୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୀପିତତ୍ତା। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାରମ୍ମଣଭାୱୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଅତୀତାଦିୱସେନ ହି ୱିଭାଗମକତ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାମୀ’’ତି ପୱତ୍ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଂ ସାମଞ୍ଞେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅଭିମୁଖୀଭୂତଂ ଚିତ୍ତମାୱଜ୍ଜତି, ତତୋ ଜୱନାନିପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଭିମୁଖୀଭୂତଂ ଚିତ୍ତମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ଚେତ୍ଥ ଜୱନାନଂ ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣତା ଆସଙ୍କିତବ୍ବା ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା, ତସ୍ମା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତଂ ପଟିଚ୍ଚ ନ କାଚି ୱିହେସା ଅନୁଭୱିତବ୍ବାତି। କିଂ ୱା ଏତେନ ଯୁତ୍ତିୱାଦେନ, ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ଅଚିନ୍ତେଯ୍ଯୋ ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୭୭), ତସ୍ମା ଅପରିମିତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରେକଫଲସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ଯସଭାୱତ୍ତା ଆୱଜ୍ଜନେନ ୱିନାପି ୱିସଯଗ୍ଗହଣେ ୱିବନ୍ଧନାଭାୱତୋ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ପୱତ୍ତି ଅପ୍ପଟିହତାୟେୱାତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ‘‘ଆୱଜ୍ଜନଂ ଅନାଗତଚିତ୍ତମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ଜୱନମେୱ ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମାରମ୍ମଣଂ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ‘‘ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ଆୱଜ୍ଜନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ପାଠୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତଂ ଅପ୍ପମାଣଂ।

କରୋତୀତି କରୁଣା। କିଂ କରୋତି, କେସଂ କିଂ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ ହଦଯକମ୍ପନ’’ନ୍ତି। କମ୍ପନନ୍ତି ଚ ପରେସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଅସହନାକାରେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ, ତଦିଦଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂଯେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସାଧୂନ’’ନ୍ତି। ସପ୍ପୁରିସା ହି ଅତ୍ତହିତପରହିତସାଧନେନ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘କିଣାତୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ ‘‘ୱିନାସେତୀ’’ତି, ଅଦସ୍ସନଂ ଗମେତି ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା’’ତି। ପରେସଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅପନଯନଂ ହୋତୁ ୱା, ମା ୱା, ସୋ ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରୋ, ତଥାପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣାତି ପର…ପେ… ଲକ୍ଖଣା। ଅପନେତୁକାମତାଯ ପରେସଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅସହନଂ ଅନଧିୱାସନଂ ପରଦୁକ୍ଖାସହନଂ। ନ ୱିହିଂସା ଅୱିହିଂସା, ସତ୍ତାନଂ ଅୱିହେଠନଂ, ତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତି, ୱିହିଂସାଯ ୱା ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଅୱିହିଂସାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ପମୋଦନଲକ୍ଖଣାତି ପରସମ୍ପତ୍ତିଯା ପମୋଦନଲକ୍ଖଣା। ଅନିସ୍ସାଯନରସାତି ଇସ୍ସାଯନସ୍ସ ଉସୂଯନସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱକିଚ୍ଚା। ପନ୍ତସେନାସନେସୁ, ଅଧିକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଚ ଅରମଣଂ ଅରତି। ସା ଅତ୍ଥତୋ ଇସ୍ସାଧିକଂ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଂ, ଥିନମିଦ୍ଧାଧିକଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ତତ୍ଥ ପୁରିମଂ ପରସମ୍ପତ୍ତିୱିସଯଂ, ଦୁତିଯଂ ପନ୍ତସେନାସନାଦିୱିସଯନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅରତିଯା ୱିହନନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତି, ତସ୍ସା ୱିଘାତଂ ୱା ୱୂପସମଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତୀତି ଅରତିୱିଘାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ‘‘ଅନିଯତେ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ଚେତସିକନ୍ତରଭାୱେନ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

କାଯଦୁଚ୍ଚରିତତୋତି ୱତ୍ଥୁୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତଦୁଚ୍ଚରିତତୋ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱତ୍ଥୂନନ୍ତି ପରପାଣପରଧନପରିତ୍ଥିଆଦୀନଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନମାଲମ୍ବଣଭୂତାନମେୱ ୱତ୍ଥୂନଂ। ଅୱୀତିକ୍କମଲକ୍ଖଣାତି ଅମଦ୍ଦନଲକ୍ଖଣା। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱତ୍ଥୁତୋ ସଙ୍କୋଚନକିରିଯାପଦେସେନ

କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିତୋଯେୱ ସଙ୍କୋଚନକିରିଯା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ନ ହି ୱିରତିଯୋ ଦୁଚ୍ଚରିତୱତ୍ଥୂନୋ ଅକିରିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସେୱ, ୱିରତୀନଞ୍ଚ ସୋରଚ୍ଚୱସେନ ସଙ୍କୋଚନଂ, ଅକିରିଯା ଚ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଂ ଜିଗୁଚ୍ଛାଦିୱସେନାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ସବ୍ବା… ପେ… ପଦଟ୍ଠାନାତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବାଦଯୋ ସବ୍ବେୱ ଧମ୍ମା କାଯସୁଚରିତାଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନାତି ଏକେ। ଅପରେ ପନ ''କମ୍ମଂ କମ୍ମଫଲଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଅକରଣତୋ, ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମୁସାୱାଦାଦିଅକଥନତୋ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛସନ୍ତୁଟ୍ଠିସଲ୍ଲେଖଗୁଣସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିୱଜ୍ଜନତୋ ଚ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାକ୍କମେନ ପଦଟ୍ଠାନା''ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ। ଇମାସୁପି ଇମାସୁ ତୀସୁ ୱିରତୀସୁ। ଏକେକଂ ନିଯତଂ ୱିରତିମିଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞଞ୍ଞଂ ଏକଂ ଚତୁତ୍ଥନିଯତୱିରତିମିଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥ ୱା ନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱସେନ ଇମାସଂ ଅନ୍ତରେ ଏକଂ ନିଯତଂ ୱିରତିମିଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭଯଥାପି ପନ ତେସଂ ଇଚ୍ଛା ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଅପରାଯ ୱିରତିଯା ଧମ୍ମସେନାପତିନାପି ଅଦେସିତତ୍ତା, ୱିସଯସ୍ସ ଚ ସଦା ସନ୍ନିହିତଭାୱାଭାୱେନ ନିଯତାଯ ଏୱ ଏକିସ୍ସା ଅଭାୱତୋ। ତେନେୱ ହି ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋପେୟୱ ଚ କେଚି ଇମାସଂ ତିୱିଧତ୍ତଂ ଅନିଯତତ୍ତମେୱ ଚ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତେହି –

''କରୁଣାମୁଦିତା ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତଆଜିୱା;

ଯେଭୁଯ୍ୟତୋ ଅନିଯତା, ହୋନ୍ତି ଗୋଚରଭେଦତୋ''ତି। –

ଏତ୍ଥ ପନ ''ଯେଭୁଯ୍ୟତୋ''ତି ୱଚନଂ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେସୁ ସବ୍ବଦା ଏକତୋଯେୱ ଚ ଲବ୍ଭମାନତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୁତିଯଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯଥା ଚିତ୍ତଂ, ଏୱଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପୀତି ଦୁତିଯେ ସସଙ୍ଖାରା ଏୱାତି ଆହ ''ସସଙ୍ଖାରଭାୱମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ୱିସେସୋ''ତି। ତଥାତି ଯଥା ତତିଯେ, ତଥା ଚତୁତ୍ଥେପି ପୀତିଯା ସୁଖପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା। ସୁଖସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ ଆହ ''ଠପେତ୍ୱା ପୀତି''ନ୍ତି। ନନୁ ଚ ''କରୁଣାମୁଦିତା ଉପେକ୍ଖାସହଗତେ ନ ସମ୍ପଯନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥା ପୀତିଯା, ଏୱଂ ତାସମ୍ପି ପଟିକ୍ଖେପୋ କାତବ୍ବୋତି? ନ କାତବ୍ବୋ, ଅପ୍ପନାପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ କରୁଣାମୁଦିତାନଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନମ୍ପି ସମ୍ପଯତୋ। କରୁଣାମୁଦିତାଭାୱନାକାଲେ ହି ଅପ୍ପନାୱୀଥିତୋ ପୁବ୍ବେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଚିତ୍ତେନାପି ପରିକମ୍ମଂ ହୋତି, ଅପ୍ପନାୱୀଥିଯଂ ପନ ସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତେନେୱ ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯା ୱେଦନାପରିୱତ୍ତନାଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନେୱ କରୁଣାମୁଦିତାନମ୍ପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତେସୁ ସମ୍ପଯୋ ହୋତୀତି ଆଚରିଯା। ଅପରେ ପନ ସବ୍ବଦାପି ତାସଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତେସୁ ସମ୍ପଯଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ''ଅୱସେସା ପଞ୍ଚମେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦାନି ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥମାହ ''ସୋମନସ୍ସଟ୍ଠାନେ ଚା''ତିଆଦି।

୮୧। କରୁଣାମୁଦିତାଦଯୋତି କରୁଣାମୁଦିତା ଚେୱ ୱିରତିତ୍ତଯଞ୍ଚ। ତେନାହ ''ପଞ୍ଚା''ତି।

ଏୱଂ କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ରୂପାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱସେସେସୁ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ୱିରତିତ୍ତଯନ୍ତି ୱିରତିତ୍ତଯଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱିରତିତ୍ତଯଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ସୁୱିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମାଦିକସ୍ସ ଚିତ୍ତସମାଧାନୱସେନ ରୂପାରୂପାୱଚରକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତି, ନ କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ସୋଧନୱସେନ, ନାପି ଦୁଚ୍ଚରିତଦୁରାଜୀୱାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ। ତଥା ହି ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମାନଂ ଅୱତ୍ଥତ୍ତଯଂ ହୋତି ୱୀତିକ୍କମାୱତ୍ଥା ପରିଯୁଟ୍ଠାନାୱତ୍ଥା ଅନୁସଯାୱତ୍ଥାତି। ତତ୍ଥ ୱୀତିକ୍କମାୱତ୍ଥାଯ ପଟିପକ୍ଖଂ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାୱତ୍ଥାଯ ରୂପାରୂପାୱଚରଂ, ଅନୁସଯାୱତ୍ଥାଯ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ। ଦୁଚ୍ଚରିତଦୁରାଜୀୱାନଂ ପନ ଠପେତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମାୱତ୍ଥଂ, ଅନୁସଯାୱତ୍ଥଞ୍ଚ ୱୀତିକ୍କମାୱତ୍ଥାଯ ୱିସୁଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାୱତ୍ଥା ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ଯସ୍ମା ୱିପଚ୍ଚନୀକଂ ରୂପାରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ସିଯା, ତସ୍ମା ତଂ ନେୱ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ୱିଯ ତେସଂ ୱୀତିକ୍କମାୱତ୍ଥଂ ସୋଧେତି, ନ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ୱିଯ ଅନୁସଯାୱତ୍ଥଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ପଟିପସ୍ସମ୍ଭେତି ୱା। ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ସୀଲସୋଧନୱସେନ କାମାୱଚରକୁସଲେନେୱ ୱିଗତୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମାଦିକସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଚିତ୍ତସମାଧାନୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ୱିରତୀନଂ ଅସମ୍ପଯୋଯେୱ। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତୁଂ ''ୱିରତିଯୋ ପନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତେତ୍ତିଂସ ୱା କରୁଣାଦିଝାନୱସେନ ପୱତ୍ତନକାଲେ । ତତୋତି ତତୋ ତତିଯେ ୱୁତ୍ତଚେତସିକତୋ। କରୁଣାମୁଦିତାନଂ ଅପ୍ପନାପତ୍ତାନମେକନ୍ତସୋମନସ୍ସସହଗତତ୍ତା ଆହ ''ପଞ୍ଚମେନ…ପେ… କରୁଣାମୁଦିତାୱଜ୍ଜା''ତି।

ରୂପାୱଚରପଞ୍ଚମେ ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ତିଂସେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ଏୱଂ ରୂପାୱଚରତୋ କୋ ୱିସେସୋତି ଆହ ''ଅରୂପାୱଚରଭାୱୋୱେତ୍ଥ ୱିସେସୋ''ତି, ପଞ୍ଚମେ ରୂପସଞ୍ଞାଭାୱତୋ ରୂପାୱଚରଭାୱୋ, ଇଧ ପନ ରୂପସଞ୍ଞାସମତିକ୍କମେନ ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅରୂପାୱଚରଭାୱୋତି ଅଯମେୱସ୍ସ ତତୋ ୱିସେସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଠମଜ୍ଝାନିକେତି ପଠମଜ୍ଝାନଓତି। ମଗ୍ଗଚିତ୍ତେତି ଚତୁଝିଧେପି ମଗ୍ଗଞ୍ଜାଣେ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକାଦିଭେଦେତି ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକେ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ''ଦୁତିଯେନ ୱିତକ୍କୱଜ୍ଜା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ। କିଂ ଅୱିସେସେନାତି ଚେ, ନୋତି ଆହ ''କରୁଣାମୁଦିତାନ''ନ୍ତିଆଦି। ମଗ୍ଗଧମ୍ମେସୁ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ କଦାଚି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୱିରହୋ ସିଯା, ନ ପନ ୱିରତିୱିରହୋ, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୱସେନେୱ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋତି ଆହ ''ନିଯତୱିରତିଭାୱୋ''ତି। ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱୋତି ଛଳିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରାଯ ପତ୍ତବ୍ବା ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରଣଭାୱୋ।

ଏୱଂ କୁସଲଚେତସିକାନଂ ସମ୍ପଯୋଗୱଚନବ୍ବଲକ୍ଖଣାଦୀନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅକୁସଲଚେତସିକାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅକୁସଲା ପନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଛ ଯେୱାପନକାତି କିଞ୍ଚାପି ପଠମେ ଅନିଯତଯେୱାପନକା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଅକୁସଲେସୁ ପନ ଲବ୍ଭମାନକଯେୱାପନଧମ୍ମେ ଏକତ୍ଥ ଦସ୍ସେତୁଂ ତେସମ୍ପି ଇଧେୱ ୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଉପରି ଧମ୍ମାନଂ ଉଦ୍ଦେସାନନ୍ତରଂ ''ଏୱଂ ଯେୱାପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତେ ଛନ୍ଦାଧିମୋକ୍ଖାନଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେ ଛନ୍ଦସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଟିପାଟିଯା ଦସସୁ ଚିତ୍ତେସୂ''ତି।

୮୨।ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ନିସ୍ସେସେନ ଦସ୍ସିତା। ହତା ୱିହତା ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ପାପା ଅପାଯାଦିଦୁକ୍ଖପାପନତୋ ''ପାପା''ତି ସଙ୍ଖାତା ଅକୁସଲଧମ୍ମା ଯେନ ସୋ ଭଗୱା ହତପାପୋ, ତେନ। ଲାଭୋ ଅଲାଭୋ, ଯସୋ ଅଯସୋ, ନିନ୍ଦା ପସଂସା, ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ଅକମ୍ପନଟ୍ଠେନ ତାଦିନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ସୋ ହି ଲାଭାଦୀସୁ ଯାଦିସୋ, ଅଲାଭାଦୀସୁପି ତାଦିସୋଯେୱାତି ''ତାଦୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ନ ହିରୀଯତୀତି ନ ଲଜ୍ଜତି। ଅହିରିକୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧମ୍ମସମୂହୋ ୱା। ''ଅହିରିକ୍କ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକସ୍ସ କ-କାରସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ''ଅହିରିକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଓତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ଧମ୍ମମାହ। ଅଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ଅହୀଳନଂ। ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅୱିଲା। ଅଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସଭାୱୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଲଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣନ୍ତି କୁସଲାତ୍ଥକତସ୍ସ ସାଧାରଣାଯ ହିରିଯା ପଟିପକ୍ଖୱସେନ। ତେନେୱାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ଏୱ। ଅସାରଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ଭଯତା। ଅନୁତ୍ତାସୋ ଅସମ୍ଭମୋ। ରସାଦୀନି ହିରିଓତ୍ତପ୍ପେସୁ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଗହେତବ୍ବାନୀତି ନ ତାନି ଇଧ ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁ ହି ଅଲଜ୍ଜନାକାରେନ ପାପାନଂ କରଣରସଂ ଅହିରିକଂ। ଅନୁତ୍ତାସାକାରେନ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ । ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେୱ ପାପତୋ ଅସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି। ଅତ୍ତନି, ପରେସୁ ଚ ଅଗାରୱପଦଟ୍ଠାନାନି। ଗାମସୂକରସ୍ସ ୱିଯ ଅସୁଚିତୋ କିଲେସାସୁଚିତୋ ଅଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ଅହିରିକେନ ହୋତି। ସଲଭସ୍ସ ୱିଯ ଅଗ୍ଗିତୋ ପାପତୋ ଅନୁତ୍ତାସୋ ଅନୋତ୍ତପ୍ପେନ ହୋତି। ଯଥାହୁ ପୋରାଣା –

''ଜିଗୁଚ୍ଛତି ନାହିରିକୋ, ପାପା ଗୂଥାୱ ସୂକରୋ;

ନ ଭାଯତି ଅନୋତ୍ତପ୍ପୋ, ସଲଭୋ ୱିଯ ପାୱକା''ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ହିରିଯା ବଲୱଭାୱେ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ଅବ୍ବୋହାରିକଂ ହୋତି, ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ହିରୀ ଅବ୍ବୋହାରିକା, ଏୱଂ ଅହିରିକସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ଅବ୍ବୋହାରିକଂ, ଅନୋତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ଅହିରିକଂ ଅବ୍ବୋହାରିକଂ ହୋତୀତି କେଚି, ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଥା ହି ଅସୁଚିନା ଅତ୍ତାନଂ ମକ୍ଖେନ୍ତୋ, ସପ୍ପମୁଖେ ହତ୍ଥଂ ପକ୍ଖେପେନ୍ତୋ ବାଲଦାରକୋ ତତ୍ଥ ପଟିକ୍କୂଲଭାୱସ୍ସ, ଆଦୀନୱସ୍ସ ଚ ଅନୁପପରିକ୍ଖନତୋ ନେୱ ଜିଗୁଚ୍ଛତି, ନ ଚ ଉତ୍ତସତି, ଏୱମେୱଂ ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ଅଞ୍ଞାଣତୋ ମୋହୋ ପାପତୋ ନେୱ ଜିଗୁଚ୍ଛତି, ନ ଉତ୍ତସତି, ତସ୍ମା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଉଭଯମ୍ପି ବଲୱତରଂ ହୋତୀତି।

ଲୁବ୍ଭନ୍ତୀତି ଅଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତି, ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣୋତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ''ମମ ଇଦ''ନ୍ତି ତଣ୍ହାଭିନିୱେସୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ନ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତଂ। ଅଭିସଙ୍ଗୋ ଅତିସଯୱତାଯ ଆସତ୍ତିଯା ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯଭାୱୋ। ଅପରିଚ୍ଚାଗୋ ଅୱିଜହନଂ। ତେଲଞ୍ଜନରାଗୋ ୱିଯାତି ଧୋୱିତ୍ୱାପି ପରିଚ୍ଚଜିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ ତେଲମକ୍ଖିତଅଞ୍ଜନରାଗୋ ୱିଯ। ''ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ''ତି ୱଚନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନୋ''ତି। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦୱସେନ ଦସ୍ସନଂ ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନଂ। ନନୁ ଚ ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ଲୋଭୋଯେୱାତି କଥଂ ସଯଂ ଅତ୍ତନୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ପଠମଂ ନାତିବଲୱଲୋଭୱସେନ ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନୋ ପଚ୍ଛା ବଲୱଲୋଭୋ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ତଂପଦଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା। ତେନେୱ ଚ ''ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେ ପନ ''ଅସ୍ସାଦୋ ନାମ ସୁଖୱେଦନା, ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନନ୍ତି ଅସ୍ସାଦଦିଟ୍ଠୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସୁଖୱେଦନାଯ ୱା କାରଣଭୂତଂ ସୁଭନିମିତ୍ତଂ ଅସ୍ସାଦୋ ନାମ, ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତା ତଯୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନଂ ନାମାତି କେଚି।

ମୁଯ୍ହନ୍ତୀତି ନ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଅଦସ୍ସନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ଧଭାୱୋ। ଅଞ୍ଞାଣଂ ଞାଣପଟିପକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ। ତତ୍ଥ ପୁରିମଲକ୍ଖଣଂ

ସଭାୱଓସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ। ଅଥ ୱା ଅଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣୋତି କିଚ୍ଚୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ଅସମ୍ପଟିୱେଧରସୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଧମ୍ମସଭାୱଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା ଅସମ୍ପଟିୱେଧୋ। ଆରମ୍ମଣସଭାୱଚ୍ଛାଦନରସୋତି ଯଥା ଅଞ୍ଞାଣଂ, ମୋହସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ଆରମ୍ମଣସଭାୱଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଲଭତି, ମୋହସ୍ସ ତଥା ପୱତ୍ତି ଆରମ୍ମଣସଭାୱଚ୍ଛାଦନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ଜାନାତି, ଦିଟ୍ଠି ଯଥାସଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଅଯାଥାୱତୋ ଗଣ୍ହାତି, ମୋହୋ ପନ ନ କଥଞ୍ଚି ୱିଜାନାତି। ଯଦି ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣକାଲେ କଥଂ ତଦା ସୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଜାନାତେୱାତି? ତଦାପି ନ ଜାନାତି। ଯଥା ପନ ଫସ୍ସାଦଯୋ ଫୁସନାକାରାଦିମତ୍ତୱସେନେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନ ଜାନନୱସେନ, ଏୱମଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ପଟିଚ୍ଛାଦନାକାରେନେୱ ଗଣ୍ହାତି, ନ ପନ ଜାନନାକାରେନାତି। ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଅନ୍ଧକରଣଂ ଅନ୍ଧକାରୋ, ତଥା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତି, ତଂ ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତୀତି ଅନ୍ଧକାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ୱିପରୀତୱସେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିଂ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପସ୍ସନ୍ତି। ଅଯୋନିସୋ ଅଭିନିୱେସୋ ଉପ୍ପଥାଭିନିୱେସୋ। ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରତୋ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ୱା ପରସ୍ମିଂ ଉପରିତୋ ୱା ଆମସନଂ ପରାମାସୋ, ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୱସେନ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଅଭିନିୱେସନଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋ। ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନକାମତାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଧମ୍ମଅସୋତୁକାମତାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଉଦ୍ଧତଂ ହୋତି ଚିତ୍ତଂ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱା, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ତେନାହ ''ଉଦ୍ଧତଭାୱୋ''ତି। ଅୱୂପସମୋତି ଅସନ୍ନିସିନ୍ନଭାୱୋ। ୱାତା…ପେ… ପଟାକାୱିଯାତି ଯଥା ପଟାକା ଯୋତ୍ତବଲେନ ଧଜଯଟ୍ଠିଂ ଅମୁଞ୍ଚନ୍ତୀପି ୱାତାଭିଘାତେନ ଏତ୍ଥ ଅୱଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱମିଦମ୍ପି ଅଧିମୋକ୍ଖବଲେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଅମୁଞ୍ଚନ୍ତମ୍ପି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରବଲେନ ଆରମ୍ମଣେ ଅଚଲଂ ଅୱଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ୱାତପ୍ପହାରେନେୱ ଚଲଧଜପଟାକା ୱିଯ ଅନୱଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଂ। ଭନ୍ତତ୍ତଂ ପରିବ୍ଭମନାକାରୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ସଦ୍ଧାକୁସଲସାଧାରଣତ୍ତା, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅକୁସଲସାଧାରଣାନଂ ୱିସୁଂ ପଦଟ୍ଠାନସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଯୋନିସୋ…ପେ… ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ଯେନାକାରେନ ୱା ମନସିକରୋତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନାକାରେନ ମନସିକରଣଂ ଇଧ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ। ଅଥ ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନିମିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ମନସିକରଣଂ ଇଧ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ।

ମଞ୍ଞତୀତି ଅଭିମଞ୍ଞତି, ଅହଂକାରଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ଉଚ୍ଚତୋ ନମନଂ ଉଣ୍ଣତି। ସମ୍ପଗ୍ଗହରସୋତି ଉଣ୍ଣତିୱସେନେୱ ଅତ୍ତନୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ସମ୍ପଗ୍ଗଣ୍ହନକିଚ୍ଚୋ, ନ ୱୀରିଯଂ ୱିଯ ତଂତଂକିଚ୍ଚସାଧନେନ। ଅଭିଭୁଯ୍ୟହନୱସେନ ହୀନସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ନୀଚଂ କତ୍ୱା ଗହଣମ୍ପି ପଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କେତୁ…ପେ… ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ଏତ୍ଥ କେତୁ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଧଜୋ, ଇଧ ପନ କେତୁ ୱିଯାତି କେତୁ, ଉଚ୍ଚଆରତମାଦିଭାୱୋ, ତଂ କେତୁଭାୱସଙ୍ଖାତଂ କେତୁଂ କମ୍ପତୀତି କେତୁକମ୍ଯଂ, ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ତଂ କେତୁକମ୍ଯଂ, ସୋ କେତୁକମ୍ଯତା। ''ଅହ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତନତୋ ମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିସଦିସୀ ପୱତ୍ତତୀତି ଦିଟ୍ଠିମାନା ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ନ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଦ୍ୱେ କେସରସୀହା ୱିଯ ଏକଗୁହାଯଂ, ତସ୍ମା ମାନୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେ ସଦ୍ଦା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେ ନିଯମେନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭପଦଟ୍ଠାନୋ। ମାନୋ ଧମ୍ମସମୂହଗ୍ଗହଣେ ବଲୱଂ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି, ଦିଟ୍ଠି ଏକେକଧମ୍ମମ୍ପି ନିଚ୍ଚାଦିଆକାରେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତି। ଅତ୍ତସିନେହସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ୱା ମାନୋ, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗସନ୍ନିସ୍ସଯା ଦିଟ୍ଠୀତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଇସ୍ସତୀତି ଉସୂଯତି। ତତ୍ଥେୱାତି ପରସମ୍ପତ୍ତୀସୁଯେୱ। ଇସ୍ସାୱସେନ ପରସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଅତୁସ୍ସନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନଭିରତିରସା''ତି। ତେନେୱେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ଇସ୍ସାନଲସିଖା ଯେସଂ, ହଦଯେ ଜଲତୀଧ ତେ;

ନେୱ ୱିନ୍ଦନ୍ତି ପାମୋଜ୍ଜଂ, ସମ୍ପୁଣ୍ଣାଦୀହି ସେୱିତ''ନ୍ତି।

ମଚ୍ଛରଯୋଗେନ ମଚ୍ଛରିନି ପୱତ୍ତଂ ମଚ୍ଛର-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଆହ ''ମଚ୍ଛରଭାୱୋ ମଚ୍ଛରିଯ''ନ୍ତି। ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପନ ''ମା ଇଦଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ହୋତୁ, ମଯ୍ହଂୱ ହୋତୂ''ତି ମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ପୋରାଣା। ନିଗୁହଣଂ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରେସଂ ଅଦସ୍ସନଂ। ସଙ୍କୋଚନଂ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱକରଣସ୍ସ ଅରୁଚ୍ଚନାକାରେନ ପଟିକୁଟନଂ। ''ମା ଇଦଂ ପରସ୍ସ ହୋତୂ''ତି ପରେସୁ ପଟିହନନୱସେନ ଅତ୍ତସନ୍ତକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ମଚ୍ଛେରଂ ପଟିଘଚିତ୍ତେସ୍ୱେୱ ଲବ୍ଭତୀତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ ଏକସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ର ପଟିହଞ୍ଞିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାରମ୍ମଣଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱେ ପଟିହନନୱସେନ ପନ ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ ମଚ୍ଛେରଂ ପଟିଘଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତୀତି ଆୱାସାଦିସମ୍ପତ୍ତି।

କୁଚ୍ଛିତଂ କତନ୍ତି ଏତ୍ଥ କତମ୍ପି ଅକତମ୍ପି ଗରହିତଵ୍ଵତ୍ତା କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ ନାମ ହୋତି। ଏଓଞ୍ଚି ଓତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି ''ଯଂ ମଯା ନ କତଂ, ତଂ କୁକତ''ନ୍ତି। ତଥା ହି ଓକ୍ତତି ''କତାକତାନୁସୋଚନରସ''ନ୍ତି। ଏଓଂ କତାକତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ସୁଚରିତମ୍ପି କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ ନାମ। ସୁଚରିତମ୍ପି ହି ଗରହନ୍ତସ୍ସ କୁଚ୍ଛିତଂ କତନ୍ତି ହୋତି । ଯଥା ପନ ପଥଓୀକସିଣାରମ୍ମଣଂ ଝାନଂ ପଥଓୀକସିଣଂ, ଏଓଂ କୁକତଂ ଆରବ୍ଭ ଓିପ୍ପଟିସାରଓସେନ ପଓତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ତଂସହଚରିତତାଯ ଇଧ କୁକତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଅଥ ଓା କତାକତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଓିପ୍ପଟିସାରଚିତ୍ତଂଯେଓ ଗରହିତଵ୍ଵତୋ ''କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ କୁକତ''ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଓସେନ ତଂ ଚିତ୍ତଂ କୁକତଂ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ତେନାହ ''କୁକତଂ, ତସ୍ସ ଭାଓୋ''ତି। ପଚ୍ଛା ଅନୁତପ୍ପନଂ ଓିହେଠନଂ ପଚ୍ଛାନୁତାପୋ। କତାକତାନୁସୋଚନଂ କତାକତସ୍ସ ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ଅନୁସୋଚନଂ, ''ଅକତଂ ଓତ ମେ କଲ୍ଯାଣ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁତପ୍ପନଂ, ''ଅକତଂ ମଯା ପୁବ୍ବେ କଲ୍ଯାଣକମ୍ମଂ, ଇତୋ ଦାନି ପଟ୍ଠାଯ କରୋମୀ''ତି ପଓତ୍ତଂ ପନ କୁସଲପକ୍ଖିକଂ ଓୀରିଯମେଓ, ନ କତାକତାନୁସୋଚନଂ, କତାକତାକାରଓିସିଟ୍ଠସ୍ସ ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ଅନୁସୋଚନଓସେନ ଓିରୂପଂ ପଟିସରଣଂ ଓିପ୍ପଟିସାରୋ। କତାକତାନୁସୋଚନଞ୍ହି ଅଓଡ୍ଢିସମ୍ପାଦନତୋ ଓିରୂପଂ ପଟିସରଣଂ, ତଂ ପରାଯତ୍ତତାହେତୁତାଯ ଦାସବ୍ଯଂ ଓିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ଦାସବ୍ଯେ ସତି ଦାସୋ ପରାଯତ୍ତୋ ହୋତି, ଏଓଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେ ସତି ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ। ନ ହି ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ କୁସଲେ ପଓତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅଥ ଓା କତାକତକୁସଲାକୁସଲାନୁସୋଚନଓସେନ ଆଯତ୍ତତାଯ ତଦୁଭଯଓସେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେନ ତଂସମଙ୍ଗୀ ହୋତୀତି ତଂ ଦାସବ୍ଯଂ ଓିଯ ହୋତି।

ଅନୁସ୍ସାହନାଓସୀଦନଓସେନ ସଂହତଭାଓୋ ଥିନଂ, ତେନ ଯୋଗତୋ ଚିତ୍ତଂ ଥିନଂ, ତସ୍ସ ଭାଓୋ ଥିନତା। ତେନାହ ''ଅନୁସ୍ସାହସଂହନନତା''ତି। ଅସମତ୍ଥତାଓିଘାତଓସେନ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ମିଦ୍ଧଂ। ତେନାହ ''ଅସତ୍ତିଓିଘାତୋ''ତି। ଯସ୍ମା ମିଦ୍ଧଓସେନେଓ ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ମେଧିତା ଓିହତସାମତ୍ଥିଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ମିଦ୍ଧତା ମିଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ। ନ ଓିଜ୍ଜତି ଉସ୍ସାହୋ ଅସ୍ସାତି ଅନୁସ୍ସାହଂ, ତବ୍ଭାଓୋପି ଅନୁସ୍ସାହଂ। ଅନୁସ୍ସାହସଙ୍ଖାତୋ ସଂହନନଭାଓୋ ଅନୁସ୍ସାହସଂସୀଦନତା, କୁସୀତଭାଓୋତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅସତ୍ତିଓିଘାତୋତି ଯସ୍ମା ତଂ ମିଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମେଓ ସତ୍ତିଓିନାସଓସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସତ୍ତୀତି ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଅସତ୍ତି, ତସ୍ସ ଭାଓୋପି, ଅସତ୍ତିଯେଓ ଓିଘାତୋତି ଅସତ୍ତିଓିଘାତୋ।

ଅନୁସ୍ସାହନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଉସ୍ସାହପଟିପକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ। ଓୀରିଯସ୍ସ ଓିନୋଦନଂ ଖେପନଂ ଓୀରିଯଓିନୋଦନଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସଂସୀଦନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତି, ତେସଂ ଓା ସଂସୀଦନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତୀତି ସଂସୀଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାମଂ ଥିନମ୍ପି ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାସଭାଓମେଓ, ତଂ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ, ମିଦ୍ଧଂ ଓେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଓିସେସୋ। ତଥା ହି ପାଳିଯଂ ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଥିନଂ? ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା। କତମଂ ମିଦ୍ଧଂ? ଯା କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା''ତି (ଧ। ସ। ୧୧୬୨) ଚ ଆଦିନା ଇମେସଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ପଓତ୍ତୋ। ଓଣହନଂ ଓିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରାନଂ ପିଦହନଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ବନ୍ଧନଂ ଓା। ଲୀନତା ଲୀନାକାରୋ, ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ସଙ୍କୋଚୋ। ଯସ୍ମା ଥିନେନ ଚିତ୍ତସ୍ସେଓ ସଂହନନଂ ହୋତି, ମିଦ୍ଧେନ ପନ ଓେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ ଓିଯ ରୂପକାଯସ୍ସପି, ତସ୍ମା ତଂ ପଚଲାଯିକାନିଦ୍ଦଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତୀତି ପଚଲାଯିକାନିଦ୍ଦାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନନ୍ତିପି ଓଚ୍ଚତି। ପୋକ୍ଖରୂପପଟିଚ୍ଛାଦକପଟୋ ଓିଯ ଆରମ୍ମଣସଭାଓାଓଚ୍ଛାଦକୋ ମୋହୋ। ମୁଖେ ବନ୍ଧପଟୋ ଓିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ପଓରିତୁଂ ଅଦେନ୍ତଂ ମିଦ୍ଧନ୍ତି ଅଯମେତେସଂ ଓିସେସୋ।

ସେସାତି ଇଧ ଲକ୍ଖଣାଦିଓସେନ ଓୁତ୍ତାଓସେସା ଫସ୍ସାଦଯୋ। କୁସଲେସୁ ଓୁତ୍ତନଯେନାତି ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ଓୁତ୍ତନଯେନ। ନ କୋଚି ଏତ୍ଥ ଓିସେସୋ ଅତ୍ଥୀତି ଚେ, ନୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ଏତ୍ଥ ପନା''ତିଆଦି, ଓିତକ୍କାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଯଥାକ୍କମଂ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦିନାମମତ୍ତମେଓ ଓିସେସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୂନଓୀସତୀତି ଠପେତ୍ୱା ମାନାଦଯୋ ଛ ଅନିଯତଯେଓାପନକେ ସେସା ସରୂପେନାଗତା ପନ୍ନରସ ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଚ ଚତ୍ତାରୋ ନିଯତଯେଓାପନକାତି ଇମେ ଏକେନ ଊନା ଓୀସତି ଚେତସିକା। ଅନିଯତଯେଓାପନକାନଂ ପନ ଇଧ ଅଲଭନ୍ତାନମ୍ପି ଏତ୍ଥ ଓଚନେ କାରଣଂ ଓୁତ୍ତମେଓ।

ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅନିଯତଭାଓୋତି ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅନିଯତସ୍ସ ଇଧ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭାଓମାହ, ନ ପନ ପଠମେ ନିଯତଭାଓଂ ତତ୍ଥ ସବ୍ବସୋଓ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନ ହି ସଭାଓତିକ୍ଖଂ ଚିତ୍ତଂ ଥିନମିଦ୍ଧଯୋଗୀ ହୋତୀତି। ତତିଯେ ମାନସ୍ସ ଅନିଯତସ୍ସ ସନ୍ତେପି ନିଯତଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାଯ ''ଅଟ୍ଠାରସା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ମାନୋ ପନେତ୍ଥ ଅନିଯତୋ''ତି। ଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ଓୁତ୍ତମେଓ। ଚତୁତ୍ଥେ ଅଓସେସାତି ଅଟ୍ଠାରସେଓ, ପଞ୍ଚମେ ଠପେତ୍ୱା ପୀତିଂ ଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ଅଟ୍ଠାରସେଓ, ତଥା ଛଟ୍ଠେପି। ସତ୍ତମେ ପୀତିଯା, ଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ଅଭାଓତୋ ସତ୍ତରସ, ତଥା ଅଟ୍ଠମେପି।

ଏତେପି ତଯୋତି ନ କେଓଲଂ କରୁଣାମୁଦିତା ଏଓ, ଏତେପି ତଯୋ ଏକତୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଓିସଯଭେଦତୋଯେଓ। ତଥା ହି ଇସ୍ସା ପରସମ୍ପତ୍ତିଓିସଯା, ମଚ୍ଛରିଯଂ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରେହି ସାଧାରଣାଭାଓଓିସଯଂ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ କତାକତଓିସଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଂ ଅଭଯଗିରିଓାସିନୋ ଓଦନ୍ତି ''ଇସ୍ସାମଚ୍ଛେରଂ ଯଦିଚ୍ଛାଓସେନ ଏକତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି, ନ ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ସଭାଓତୋ, ପରିକପ୍ପନତୋ ଓା ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠାକାରଂ ଓା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁଭଓନଂ ସମ୍ଭୁଞ୍ଜନଂ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭଓନଂ, ତଂ

ଲକ୍ଖଣମସ୍ସାତି ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଅନିଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସ’’ନ୍ତି, ଯଥାଭୂତେନ ୱା ଅଯଥାଭୂତେନ ୱା ଅନିଟ୍ଠାକାରେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ଭୁଞ୍ଜନରସଂ, ପଚ୍ଚାନୁଭୱନକିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତିତ୍ଥିଯାଦୀନଞ୍ହି ସଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠେ ବୁଦ୍ଧାଦିଆରମ୍ମଣେପି ଅନିଟ୍ଠାକାରତୋ ଗହଣୱସେନ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ କାମଧାତୁଯଂଯେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ଆହ ‘‘ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସ ହି ଅନୀୱରଣାୱତ୍ଥାଯ ଅଭାୱତୋ ରୂପାରୂପଧାତୁଯଂ ଅସମ୍ଭୱୋ।

ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ଅନିଟ୍ଠରୂପସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନ ୱା ୱିରୂପଂ ସପ୍ପନଂ ୱିସପ୍ପନଂ, ଅନିଟ୍ଠରୂପସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନେୱ ୱା ୱିସପ୍ପନଂ ସରୀରକମ୍ପନଂ, ତଂ ରସୋ କିଚ୍ଚଂ, ସମ୍ପତ୍ତି ୱା ଅସ୍ସାତି ୱିସପ୍ପନରସୋ, ନିସ୍ସଯସ୍ସ ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ, ସକଲସ୍ସେୱ ୱା କାଯସ୍ସ ୱିଝତ୍ତଭାୱାପାଦନତୋ ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଦହନରସୋ ୱା’’ତି, ୱିଝତ୍ତଭାୱାପାଦନତୋତି ଚ ମିଲାତଭାୱାପାଦନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା କଥଂ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ଦାୱଗ୍ଗି ୱିଯା’’ତି। ସୋ ହି ୱନଘଟେଯେୱ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ତମେୱ ଦହତି। ଦୁସ୍ସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ଚ ଦୂସନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ସୋ ହି ଯସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତଂ ଏକନ୍ତେନ ଅନ୍ତମସୋ ୱିରୂପଭାୱାପାଦନେନପି ଦୂସେତି, ପରଂ ପନ ଦୂସେତୁ ୱା, ମା ୱା ହତ୍ଥେନ ଗହିତଅସୁଚି ୱିଯ। ‘‘ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ’’ତିଆଦୀନି ନୱ ଆଘାତୱତ୍ଥୂନି ପଦଟ୍ଠାନମସ୍ସାତି ଆଘାତୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନୋ। ସୋ ଉପଯୋଗଫଲକାଲେସୁ ଅନିଟ୍ଠତ୍ତା ୱିସସଂସଟ୍ଠପୂତିମୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠାରସ ୱାତି ଇସ୍ସାଦୀସୁ ଅନିଯତେସୁ ଏକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠାରସ ୱା।

ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତାତି ଚେତସୋ ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତା ଠିତିମତ୍ତା, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦିଭାୱଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ଅଧିମୋକ୍ଖୱିରହତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତାତି ଖଣଟ୍ଠିତିମତ୍ତା। ‘‘ନିୱାତେ ଦୀପଚ୍ଚୀନଂ ଠିତି ୱିଯା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତି ୱିଯ ସନ୍ତାନଟ୍ଠିତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା ନିଚ୍ଛଯାଭାୱେନ ଅସଣ୍ଠହନତୋ ଚେତସୋ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯମତ୍ତତାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତା ଖଣଟ୍ଠିତିମତ୍ତା ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯମତ୍ତା ଠିତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତୀତି କତ୍ୱା। ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛାତି ନିସ୍ସକ୍କେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ‘‘ପିସୁଣା ୱାଚା ପଟିୱିରତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ୱିଗତା ତିକିଚ୍ଛାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ‘‘ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛା’’ତି ଚିକିଚ୍ଛିତୁଂ ଦୁକ୍କରତାଯ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବଥା ଚିକିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ସଂସପ୍ପନୱସେନ ସେତି, ସମନ୍ତତୋ ୱା ସେତୀତି ସଂସଯୋ। କମ୍ପନରସାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ପନକିଚ୍ଚା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ହି ଅତ୍ତନା ଗହିତାକାରେଯେୱ ଠତ୍ୱା ଭମତୀତି ଏକାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ ଏୱ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପନ ଯଦିପି ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥାପି ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’’ତି ଅଞ୍ଞଂ ଗହେତବ୍ବାକାରଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ନାନାରମ୍ମଣେ କମ୍ପନଂ ହୋତି। ଅନିଚ୍ଛଯାକାରେନ ଦ୍ୱେଢହକାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତି, ଅନିଚ୍ଛଯଂ ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତୀତି ଅନିଚ୍ଛଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ଅଧିମୋକ୍ଖୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିପରୀତକିଚ୍ଚତାଯ ଆହ ‘‘ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱେନା’’ତି। ସମାଧୀତି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା। ସା ହି ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମା ଆଧାନତୋ ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବଲୱା ହୋତୀତି ବଲୱମିତ୍ତେନ ଦିନ୍ନପିଟ୍ଠିବଲୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ବଲୱା ହୋତି, ବଲାଦିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା। ନନୁ ପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣାପି ୱିପାକା ହୋନ୍ତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କାମାୱଚରୱିପାକାନଂ ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା’’ତି। କୁତୋ ପନ ୱିରତୀନଂ କୁସଲତ୍ତମେୱାତି ଚାରିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା କୁସଲାତି (ୱିଭ। ୭୧୫) ହି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଯଦି ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକେସୁ ୱିରତିଯୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି? ନୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ଲୋକିଯୱିରତିଯୋଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତେନ ଲୋକିଯୱିପାକେସୁଯେୱ ୱିରତିଯୋ ନ ସନ୍ତୀତି ଗହେତବ୍ବଂ।

କାଯପସାଦସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା କାଯେ ଭୱୋ ସାତଭାୱୋ ଲକ୍ଖଣମସ୍ସାତି କାଯିକସାତଲକ୍ଖଣା। ଚେତସିକସୁଖେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ନେତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ସେସା ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱା’’ତି।

୮୪-୬। ନନୁ ଚ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ସୁଖୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅନିଟ୍ଠେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନା, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଚ କୁସଲୱିପାକା ଇଟ୍ଠେ, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ୱା ଆରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତୋ ତାୱ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାଯୋଗୋ, ନ ପନ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ, ନ ଚାପି ଏତଂ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ପରିକପ୍ପନାୱସେନ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣମ୍ପି ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତି ଯଥା ‘‘କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱିପାକାନଂ ଅୱଞ୍ଚନୀଯଭାୱତୋ, ତସ୍ମା କଥଂ ଇଟ୍ଠେ, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାଯେୱ ସମ୍ଭୱତି, ନ ସୁଖୱେଦନା, ଯତୋ ତେସୁ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ୱୁତ୍ତାତି ଇମଂ ଚୋଦନଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଯୋଗସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସା ସୋଧନତ୍ଥଂ ‘‘ଉପାଦାଯ ଚ ରୂପେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭୂତରୂପଂ ଉପାଦାଯ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତଂ ରୂପଂ ଉପାଦାଯରୂପଂ। ‘‘ଉପାଦାଯ ଚ ରୂପେନା’’ତି ପନ ‘‘ମନସୀ ଚ କାରୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ‘‘ଉପାଦାଯକରୂପେନା’’ତି ୱା ପାଠୋ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦେନ, ତଥା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତେନ

ସୋତପସାଦାଦିନା ଚ ଉପାଦାୟରୂପେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାଦାରୂପକେ ପନାତି ୟ-କାରଲୋପଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ ‘‘ପଟିସଙ୍ଖା ଯୋନିସୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ଯଥାକ୍କମଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତେ ରୂପସଦ୍ଦାଦିକେ ଉପାଦାୟରୂପେତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂଘଟ୍ଟନାନିଘଂସସ୍ସାତି ସଂଘଟ୍ଟନାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ନିଘଂସସ୍ସ। ସଂଘଟ୍ଟନାୟେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସୟୱିସୟୀଭାୱସ୍ସ ଅନୁରୂପଦେସୁପ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତନିଘଂସୋ ୱିୟାତି ନିଘଂସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ସମ୍ପତ୍ତାସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗହଣୱସେନ ସଂଘଟ୍ଟନାୟ ନିଘଂସସ୍ସ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁରୂପସୋତସଦ୍ଦା ହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ପତ୍ତାୟେୱ ଅନୁରୂପଦେସୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତି ନାମ। ତତୋ ତେସଂ ୱସେନ ଘଟ୍ଟନାକାରଭୂତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଭିମୁଖଭାୱୋ ‘‘ସଂଘଟ୍ଟନା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଘାନଗନ୍ଧା, ପନ ଜିୱ୍ହାରସା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ପତ୍ତାୟେୱ ଆସନ୍ନତରଦେସେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିଘଂସେନ୍ତି ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତତୋ ତେସଂ ୱସେନ ନିଘଂସୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ଦୁବ୍ବଲତ୍ତାତି ଅଧିକରଣୀମତ୍ଥକେ ପିଚୁପିଣ୍ଡକଂ ଠପେତ୍ୱା ପିଚୁପିଣ୍ଡେନେୱ ପହତକାଲେ ୱିୟ ଫୁଟ୍ଠମତ୍ତଭାୱେନ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା। ଦୀପୟେତି ଏୱଂ ସଂଘଟ୍ଟନାନିଘଂସସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ୱେଦନା ମଜ୍ଝତ୍ତଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତୀତି ଉପେକ୍ଖାଯୋଗଂ ପକାସେନ୍ତୋ। ଯଦି ଏୱଂ କାୟୱିଞ୍ଞାଣେପି ଇଦଂ ସମାନନ୍ତି, ନୋତି ଆହ ‘‘ପସାଦଂ ପନା’’ତିଆଦି। ଯଥା ହି ଅଧିକରଣୀମତ୍ଥକେ କପ୍ପାସପିଚୁପିଣ୍ଡଂ ଠପେତ୍ୱା କୂଟେନ ପହରନ୍ତସ୍ସ କୂଟଂ ପିଚୁପିଣ୍ଡମତିକ୍କମ୍ମ ଅଧିକରଣିଂ ଗଣ୍ହାତି, ଏୱମେୱଂ କାୟଦ୍ୱାରେ ବହିଦ୍ଧା ମହାଭୂତାରମ୍ମଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକକାୟପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ତଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପସାଦପଚ୍ଚୟେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ପଟିହଞ୍ଞତି, ନିଘଂସୋ ବଲୱା ହୋତି, ତସ୍ମା ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ କାୟୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସୁଖୱେଦନା ହୋତି, ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ପନ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ମନୋଧାତୁନାତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଧାତୁ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗେୟେୱ ଦିସ୍ସତି, ଇମିନାୟେୱ ପନ ଆଚରିୟସ୍ସ ୱଚନେନ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୋ ଅତ୍ଥୀତି ସିଦ୍ଧଂ। କେଚି ପନ ‘‘ସଦ୍ଦଚଓୋହାରେନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଦସ ଧମ୍ମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ମାୱେତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ୱ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିମତ୍ତକରୋ।

କାୟୱିଞ୍ଞାଣେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାତି କିଞ୍ଚାପି ସୁଖାଦିକନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅକୁସଲୱିପାକକାୟୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାସମ୍ପୟୋଗୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇଧ ପନସ୍ସା ଲକ୍ଖଣାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ ‘‘କାୟୱିଞ୍ଞାଣେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନା’’ତି ଉପଞ୍ଞାସୋ କତୋ, ରସାଦୟୋ ପନସ୍ସ କୁସଲୱିପାକେ ସୁଖୱେଦନାୟ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଯୋଜେତବ୍ବାତି ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତା। ସେସାତି ସେସଚେତସିକା।

ବଲପ୍ପତ୍ତୋତି ସେସାହେତୁକଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତସମାଧିତୋ ଅୟଂ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟଯୋଗେନ ବଲୱଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ, ନ ପନ ବଲରାସିପ୍ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଚେତସିକୱିଭାଗନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ବଲାନି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିଚିତ୍ତେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ? ତତ୍ଥ ହି କିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଯୁଗଳଂ ସନ୍ଧାୟ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ସଚ୍ଚଂ ସେସାହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୟ ୱିଭଙ୍ଗେ –

‘‘କତମା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ହୋତି? ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୧) –

ଏତ୍ତକମେୱ ୱତ୍ୱା କିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ପୟୁତ୍ତାୟ ଏକଗ୍ଗତାୟ ୱିଭଙ୍ଗେ –

‘‘କତମା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ହୋତି? ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତି ସଣ୍ଠିତି ଅୱଟ୍ଠିତି ଅୱିସାହାରୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋ ଅୱିସାହଟମାନସତା ସମଥୋ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସମାଧିବଲ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୧) –

ବଲପରିୟୋସାନଂ କତ୍ୱା ୱିଭଜିତତ୍ତା ୱୀରିୟୱିଭଙ୍ଗେ ଚ –

‘‘କତମଂ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ହୋତି? ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚେତସିକୋ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ ନିକ୍କମୋ ପରକ୍କମୋ ଉୟ୍ୟାମୋ ୱାୟାମୋ ଉସ୍ସାହୋ ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀ ଥାମୋ ଧିତି ଅସିଥିଲପରକ୍କମତା ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଛନ୍ଦତା ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତା ଧୁରସମ୍ପଗ୍ଗାହୋ ୱୀରିୟଂ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱୀରିୟବଲ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୩) –

ବଲପରିୟୋସାନଂ କତ୍ୱା ୱିଭଜିତତ୍ତା ୱିଭଙ୍ଗୱାରେ ଆଗତଂ ସମାଧିବଲଂ, ୱୀରିୟବଲଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ବଲାନି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିଚିତ୍ତେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରେ ବଲରାସିୟଂ ଆଗତବଲଂ ସନ୍ଧାୟ ସବ୍ବାହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସସ୍ସ ମଗ୍ଗରାସିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପରିହୀନତ୍ତା।

୮୭।ୱିପାକକିରିୟାହଦୟେହୀତି ୱିପାକକିରିୟଚିତ୍ତେହି। ହଦୟଂ ମନୋ ମାନସଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ହି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ସୋଭନଂ ଗତଂ ଗମନମସ୍ସାତି ସୁଗତୋ। ଭଗୱତୋ ହି ୱିନେୟ୍ୟଜନୂପସଙ୍କମନଂ ଏକନ୍ତେନ ତେସଂ ହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତୋ ସୋଭନଂ, ତଥା ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତରୂପକାୟତାୟ ଧୁତୱିଲମ୍ବିତାଦିଦୋସରହିତଂ ଅୱହସିତରାଜହଂସୱସଭୱାରଣମିଗରାଜଗମନଂ କାୟଗମନଂ,

ଞାଣଗମନଞ୍ଚ ନିମ୍ମଲୱିପୁଲକରୁଣାସତିୱୀରିଯାଦିଗୁଣୱିସେସସମଙ୍ଗୀଭୂତମଭିନୀହାରତୋ ଯାୱ ମହାବୋଧି ଅନୱଜ୍ଜତାଯ ସୋଭନମେୱାତି। ଅଥ ୱା ସକଲମ୍ପି ଲୋକଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ପରିଜାନନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅୱଗତୋତି ସୁଗତୋ, ତଥା ଲୋକସମୁଦଯଂ ପହାନାଭିସମଯୱସେନ ପଜହନ୍ତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅତୀତୋତି ସୁଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ପତ୍ତୋତି ସୁଗତୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମା ଗଦତୀତି ସୁଗତୋ। ଭଗୱା ହି ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅତ୍ଥସଂହିତଂ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ଯଥାରହଂ କାଲଯୁତ୍ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ଭାସତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମା ଗଦତୀତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ସୁଗତୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ଗତୋତି ସୁଗତୋ, ତେନ ସୁଗତେନ।

୮୮। ''ଅୱଗଚ୍ଛତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୂନଂ ଅତ୍ଥତୋ ୱା ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ୱା ଅନୂନଂ ସୁପରିପୁଣ୍ଣଂ ତତୋଯେୱ ପରମଂ ୱିସିଟ୍ଠଂ ଇମଂ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଂ ନାମ ପକରଣଂ ଅୱଗଚ୍ଛତି ଅୱବୁଜ୍ଝତି, ସମ୍ମାଉଗ୍ଗହଣଧାରଣାଦିସମ୍ପାଦନୱସେନ ଓଗାହିତ୍ୱା ଜାନାତି। ଅଥ ୱା ପରମନଯଦୀପନତୋ ପରମଂ ଇମଂ ପକରଣଂ ଯୋ ଅନୂନଂ କତ୍ୱା ଅୱଗଚ୍ଛତି ଜାନାତି, ତସ୍ସେୱଂ ଅୱଗଚ୍ଛତୋ ଯଥାସଭାୱଂ ମନନତୋ ମତିସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଞା ଦୁରାସଦେ ମଂସଚକ୍ଖୁନା ପରମାଣୁ ୱିଯ ଲୋକିଯଞାଣେନ ଦୁରାସଦେ ଦୁରାଧିଗନ୍ତବ୍ବେ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଦୁକ୍କରତରେ, ଅତିଗମ୍ଭୀରଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ସିନେରୁପବ୍ବତରାଜାନଂ ରାହୁଆଦୀହି ମହାକାଯେହିପି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତାଯ ମହାସମୁଦ୍ଦେ ୱିଯ ଠପେତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ସାରିପୁତ୍ତାଦୀହିପି ମହାଞାଣେହି ସାୱକେହି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯରୂପେ ଅଭିଧମ୍ମନଯେ ୱିଜମ୍ଭତେ ହେମନ୍ତସାଲପନ୍ତି ୱିଯ ପତ୍ଥରତି, ଅଭିମୁଖାଭିମୁଖେଯେୱ ଧମ୍ମେ ପୱତ୍ତତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଚେତସିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିୟୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଚେତସିକୱିଭାଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮୯।ନାମସାମଞ୍ଞତୋୟେୱଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସାତି ଫସ୍ସାଦିନାମସାମଞ୍ଞେନ ଦ୍ୱୀହି ଅଧିକା ପଣ୍ଣାସ ହୋନ୍ତି, ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମଭେଦତୋ ପନ ଏକୂନନୱୁତିଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଫସ୍ସୋ ଏକୂନନୱୁତିୱିଧୋତି ଏୱମାଦିନା ବହୁୱିଧାପି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନନୁ ଚ ଫସ୍ସାଦୟୋ ହେଟ୍ଠା ପାଠକ୍କମେନ ଦସ୍ସିତା, ଇଧ ପନ କସ୍ମା ନ ତଥା ୱୁତ୍ତାତି? ଏକେକସଭାୱୱନ୍ତାନଂ ତଂତଂସାମଞ୍ଞାପେକ୍ଖାୟ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିଦ୍ଦିସିତୁକାମତ୍ତା। ଫସ୍ସାଦୟୋ ହି ମନକ୍କାରାୱସାନା ତେରସ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତସାମଞ୍ଞତୋ ଏକତୋ ୱୁତ୍ତା, ମଜ୍ଝତ୍ତାଦୟୋ ମୁଦିତାୱସାନା ପଞ୍ଚୱୀସତି କୁସଲାବ୍ୟାକତସାମଞ୍ଞତୋ, ଲୋଭାଦୟୋ ପନ ଅନୋତ୍ତପ୍ପାୱସାନା ଅକୁସଲଭାୱସାମଞ୍ଞତୋତି ଏୱଂ ତଂତଂସାମଞ୍ଞାପେକ୍ଖାୟ ସମାନସଭାୱା ଧମ୍ମା ଏକତୋ ୱୁତ୍ତାତି।

୯୦। ଏୱଂ ଫସ୍ସାଦୟୋ ଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ''ଏତ୍ତକେସୁ ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ ସମୁପଲବ୍ଭତୀ''ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ତେସଂ ପୟୋଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଠମଂ ତାୱ ଚିତ୍ତଗଣନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଚତୁପଞ୍ଞାସଧା''ତିଆଦି। କାମେତି କାମାୱଚରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ''ରୂପେ ଅରୂପେ''ତି ଏତ୍ଥାପି। ଆସୱୱିସୟଭାୱତୋ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି ଏତେସୁ ଆସୱାତି ଅନାସୱା।

୯୧-୨।ସମାସତୋତି ୱିତ୍ଥାରାପେକ୍ଖାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଇତୋପି ସମାସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଅତିସଙ୍ଖେପତୋ ପନ ଏକୂନନୱୁତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ହୋନ୍ତି। ଏତେସ୍ୱେତି ଇମେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ। ତେସଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଏକେକଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାଟୱତ୍ଥାୟ ପୱକ୍ଖାମୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏକକନ୍ତି ଏକେକଂ, ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ଏ-କାରଲୋପୋ।

୯୩। ଚେତସିକୱିଭାଗଂ ୱତ୍ତୁକାମୋପି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଚିତ୍ତେନ ସହ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଆହ ''ଫସ୍ସପଞ୍ଚକ''ନ୍ତି। ଏକତୋ ଉପ୍ପାଦୋ ଏତେସନ୍ତି ଏକୁପ୍ପାଦା, ସହ ଖୀୟନ୍ତୀତି ସହକ୍ଖୟା, ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏକତୋ ନିରୁଜ୍ଝନକାତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୪। ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ ଏକୱୀସସତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ସମୁପଲବ୍ଭନତୋ ସବ୍ବସାଧାରଣା। କିଞ୍ଚାପି ଅନନ୍ତରଗାଥାୟ ଚିତ୍ତେନ ସହ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱକଥନେନେୱ ଇମେସଂ ସବ୍ବସାଧାରଣତା ୱୁତ୍ତା, ତତ୍ଥ ପନ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିମତ୍ତକଥନମେୱ ଇଚ୍ଛିତଂ, ନ ସବ୍ବସାଧାରଣତା। ୱୁତ୍ତୋପି ୱାୟମତ୍ଥୋ ତତ୍ଥ ଅପାକଟତ୍ତା ପୁନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଇଧ ୱୁତ୍ତୋତି।

୯୫-୧୦୦। ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଜିତଚତୁଚତ୍ତାଲୀସକାମାୱଚରଚିତ୍ତେସୁ, ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଏକାଦସସୁ ପଠମଜ୍ଝାନିକଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୁ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଦେସିତତ୍ତା ଆହ ''ୱିତକ୍କୋ…ପେ… ସମୁଦୀରିତୋ''ତି। ୱିଚାରୋ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସସୱିତକ୍କଚିତ୍ତେସୁ ଚେୱ ଏକାଦସସୁ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନିକଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ଛସଟ୍ଠିଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ''ଚାରୋ…ପେ… ଜାୟତେ''ତି।

ଏକପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୁ ପୀତୀତି କାୟୱିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଜିତେସୁ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତକାମାୱଚରଚିତ୍ତେସୁ ଚେୱ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନୱଜ୍ଜିତତେତ୍ତିଂସରୂପଜ୍ଝାନିକଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ଏକପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୁ ପୀତି ଜାୟତି। ତେସଟ୍ଠିୟା ସୁଖନ୍ତି ଏକପଣ୍ଣାସସପ୍ପୀତିକଚିତ୍ତେସୁ ଚେୱ ଏକାଦସସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଚିତ୍ତେସୁ, କୁସଲୱିପାକକାୟୱିଞ୍ଞାଣେ ଚାତି ତେସଟ୍ଠିୟା ଚିତ୍ତେସୁ ସୁଖଂ ଜାୟତି। ତେସଟ୍ଠିସୁଖସହଗତଚିତ୍ତାନି ଚେୱ ତୀଣି ଚ ଦୁକ୍ଖସହଗତାନୀତି ଛସଟ୍ଠିଚିତ୍ତେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅୱସେସପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସଚିତ୍ତେସୁ ଉପେକ୍ଖା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ''ଉପେକ୍ଖା ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୂ''ତି। ଦୁକ୍ଖଂ ତୀସୂତି ଦ୍ୱୀସୁ ପଟିଘଚିତ୍ତେସୁ ଚେୱ ଅକୁସଲୱିପାକକାୟୱିଞ୍ଞାଣେ ଚାତି ତୀସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଜାୟତି। ହୋତି…ପେ… ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ତେସଟ୍ଠିୟା ସୁଖସହଗତଚିତ୍ତେସୁ ଏକମେୱ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅପନେତ୍ୱା ଅୱସେସେସୁ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ହୋତି। ଅକୁସଲୱିପାକକାୟୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ଏକମେୱ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟସହଗତଂ, ତଥା କୁସଲୱିପାକକାୟୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟସମ୍ପୟୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ…ପେ… ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟ''ନ୍ତି।

ଅହେତୁକୱିପାକକିରିୟାମନୋଧାତୁୱଜ୍ଜିତେସୁ ମଜ୍ଝିମଗଣନାୟ ପଞ୍ଚାଧିକସତପରିମିତେସୁ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିୟାଚିତ୍ତେସୁ ୱୀରିୟଂ ଦେସିତନ୍ତି

ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚୁତ୍ତର…ପେ… ଆହା’’ତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକହେତୂସୁ ସତ୍ତେ ୱିନେତି, ୱିଗତୋ ୱା ନାୟକୋ ଇମସ୍ସ, ୱିସିଟ୍ଠୋ ୱା ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ନାୟକୋ ସାମି, ୱିସେସେନ ୱା ୱିନେୟ୍ୟସତ୍ତେ ନିବ୍ବାନପୁରଂ ନେତୀତି ୱିନାୟକୋ। ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱଜ୍ଜିତୱୀରିୟସହଗତଚିତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ତରସତେ’’ତିଆଦି।

ଅଟ୍ଠାରସ ଅହେତୁକଚିତ୍ତାନି, ଦ୍ୱେ ଏକହେତୁକଚିତ୍ତାନି ଚ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅୱସେସଏକୁତ୍ତରସତେ ଚିତ୍ତେ ଛନ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବାହେତୁକଚିତ୍ତାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦସ ୱିଞ୍ଞାଣେତି କୁସଲାକୁସଲୱିପାକୱସେନ ଦ୍ୱିଗୁଣିତେ ଚକ୍ଖାଦିକେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେ।

୧୦୨-୬।ନିୟତା ନ ଯେୱାପନକା ୱିୟ କଦାଚୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଥଂ ପନେତେ ଏକନୱୁତିୟା ଚିତ୍ତେସ୍ୱେୱ ଜାୟନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅହେତୁକେସୂ’’ତିଆଦି। ଏକୂନାସୀତିୟାତି ଦ୍ୱାଦସ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତକାମାୱଚରାନି, ପଞ୍ଚଦସ ରୂପାୱଚରାନି, ଦ୍ୱାଦସ ଅରୂପାୱଚରାନି, ସମଚତ୍ତାଲୀସ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନୀତି ଏୱଂ ଏକୂନାସୀତିୟା ତିହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ। ଅଟ୍ଠୱୀସତିୟା ଚିତ୍ତେତି ସୋଳସସୁ କାମାୱଚରକୁସଲମହାକିରିୟାସୁ, ଦ୍ୱାଦସସୁ ଚ ଲୋକିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ଅଟ୍ଠୱୀସତିଚିତ୍ତେସୁ। ସାଟ୍ଠକେ ଚତ୍ତାଲୀସୱିଧେତି ଅଟ୍ଠସହିତେ ଚତ୍ତାଲୀସୱିଧେ, ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସୱିଧେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଛ ଯୁଗଳଆନୀତି କାୟପସ୍ସଦ୍ଧିଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀନି ଛ ଯୁଗଳଆନି। କୁସଲାବ୍ୟାକତା ଚାତି କୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପୟୋଗତୋ କୁସଲା, ଅବ୍ୟାକତଚିତ୍ତସମ୍ପୟୋଗତୋ ଅବ୍ୟାକତାତି କୁସଲେନପକାସନୱିଧାନେସୁ ଛେକେନ ସତ୍ଥୁନା ପକାସିତା ଦେସିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୮-୧୧୧।ସଂସଯୋତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସା ହି ସଂସେତି ସମନ୍ତତୋ ସେତି, ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନୋ ନୁ ଖୋ’’ତି ପରିସପ୍ପତୀତି ସଂସଯୋ। ମହନ୍ତେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ ଏସତି ଗୱେସତୀତି ମହେସୀ। ତେନ ମହେସିନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ଅଟ୍ଠସୂତି ଅଟ୍ଠଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତେସୁ। ଚତୁସୂତି ତେସ୍ୱେୱ ଦିଟ୍ଠିସହଗତଚିତ୍ତେସୁ। ଦିଟ୍ଠିୱିୟୁତ୍ତେସୁ ଚତୁସୂତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦ୍ୱୀସ୍ୱେୱାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଦୋସମୂଲକଚିତ୍ତେସୁ। ଦ୍ୱୀସୁ ଜାୟନ୍ତି ନୋ ସହାତି ଦୋସମୂଲେସ୍ୱେୱ ଦ୍ୱୀସୁ ଜାୟନ୍ତି, ସହ ପନ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉସୂୟନକାଲେ ଇସ୍ସା, ମଚ୍ଛରଣକାଲେ ମଚ୍ଛେରନ୍ତିଆଦିନା ନାନା ହୁତ୍ୱାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ପଞ୍ଚସୂତି ପଞ୍ଚସୁ ସସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେସୁ।

୧୧୨। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚେତସିକଭାୱାଭାୱେପି କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଧମ୍ମାନଂ ଗଣନଟ୍ଠାନତୋ ‘‘ମନୋ’’ତି ଚିତ୍ତମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୪-୫। ଏତ୍ତାୱତା ଚେତସିକୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଏକେକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଲବ୍ଭମାନରାସୀସୁ ଅଙ୍ଗୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଏକୂନତିଂସଚିତ୍ତେସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକରାସି ସବ୍ବପଠମଂ ଆଗତା, ସା କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତାତି? ସବ୍ବସାଧାରଣଭାୱତୋ। ନ ହି ସୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକୱିନିମୁତ୍ତୋତି। ଏକାଦସ ପଠମଜ୍ଝାନିକାନି ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି, ଦ୍ୱାଦସ ସହେତୁକକାମାୱଚରାନି, ତଥା ଚତ୍ତାରି ଅକୁସଲାନି, ସୁଖସନ୍ତୀରଣହସିତୁପ୍ପାଦାନି ଦ୍ୱେତି ଏକୂନତିଂସଚିତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ଝାନଂ ପଞ୍ଚକରାସିସଙ୍ଖାତଂ ମତଂ। ଚତୁ…ପେ… ନିଦ୍ଦିସେତି ଏକାଦସ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନିକାନି, କୁସଲୱିପାକକିରିୟାୱସେନ ଦ୍ୱାଦସ ଉପେକ୍ଖାସହଗତସହେତୁକକାମାୱଚରାନି, ଉପେକ୍ଖାଦୋମନସ୍ସସହଗତାନି ଅଟ୍ଠ ଅକୁସଲାନି, ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଜିତୌପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଛ ଅହେତୁକଚିତ୍ତାନି ଚାତି ଇମାନି ସତ୍ତତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଯଥାଯୋଗଂ ଚତୂହି ଝାନଙ୍ଗେହି ଯୁତ୍ତାନି। ଏତ୍ଥ ହି ଏକାଦସ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନିକାନି ୱିଚାରପୀତିସୁଖସମାଧୀହି ସହଗତାନି, ଇତରାନି ଯଥାଯୋଗଂ ଉପେକ୍ଖାଦୋମନସ୍ସେସୁ ଏକେକେନ ୱିତକ୍କୱିଚାରସମାଧୀହୀତି ଚତୂହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି।

ଏକାଦସୱିଧନ୍ତି ଏକାଦସୱିଧଂ ତତିୟଜ୍ଝାନିକଚିତ୍ତଂ ପୀତିସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯୋଗତୋ ତିୱଙ୍ଗିକମୁଦୀରିତଂ। ଚତୁତ୍ତିଂସ…ପେ… ମୁଦୀରିତନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସ ଅରୂପାୱଚରଚିତ୍ତାନି, ଦ୍ୱାୱୀସତି ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକାନି ସାସୱାନାସୱାନୀତି ଚତୁତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଯଥାଯୋଗଂ ଉପେକ୍ଖେକଗ୍ଗତାଯୋଗତୋ, ସୁଖେକଗ୍ଗତାଯୋଗତୋ ଚ ଦୁୱଙ୍ଗିକମୁଦୀରିତଂ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକାନି ହି ଏକାଦସ ସୁଖେକଗ୍ଗତାସହିତାନି, ସେସାନି ତେୱୀସତି ଉପେକ୍ଖେକଗ୍ଗତାସହିତାନି।

୧୧୬।ସଭାୱେନାୱିତକ୍କେସୂତି ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦୟୋ ୱିୟ ଭାୱନାବଲେନ ୱିନା ସଭାୱେନେୱ ଅୱିତକ୍କେସୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ। ତେସୁ ହି ୱିଜ୍ଜମାନାନିପି ସେସଝାନଙ୍ଗାନି ୱିତକ୍କୱିରହେନ ଉପନିଜ୍ଝାନକିଚ୍ଚେସୁ ଅସମତ୍ଥାନି। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାୟମ୍ପି ‘‘ୱିତକ୍କପଚ୍ଛିମକଞ୍ହି ଝାନଙ୍ଗଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭାୱନାୟ ଅୱିତକ୍କଭାୱପ୍ପତ୍ତାନି ପନ ଭାୱନାବଲେନେୱ ଉପନିଜ୍ଝାନକିଚ୍ଚେସୁ ପଟୁତରା, ତସ୍ମା ସଭାୱେନାୱିତକ୍କେସୁ ଝାନଙ୍ଗାନି ନ ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟ। ‘‘ନ ଉଦ୍ଧଟା’’ତି ୱା ପାଠୋ, ନ ଉଦ୍ଧଟାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ସରୂପେନେୱ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ୱୁତ୍ତା, ନନୁ ତସ୍ସା ୱିତକ୍କୱିରହେନ ଝାନଙ୍ଗକିଚ୍ଚେ ଅସମତ୍ଥତାୟ

ରାସିଭଜନାଭାୱତୋ ଯେୱାପନକୱସେନ ୱଚନଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ? ୱୁଚ୍ଚତେ – କୁସଲାକୁସଲେସୁ ଅୱିଜ୍ଜମାନଧମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକେସୁପି ଅନୁପଲଦ୍ଧନତୋ ଝାନଙ୍ଗକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକରଣେପି କୁସଲାକୁସଲେସୁ ଦେସିତନିୟାମେନେୱ ସରୂପେନ ଇଧାପି ୱୁତ୍ତା। ହୋତୁ ତାୱ ଏତଂ, ଝାନରାସିୟଂ ୱେଦନା କସ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ସା ହି ସଦ୍ଦଚିତ୍ତସାଧାରଣଭାୱତୋ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକରାସିମ୍ହି ଚେୱ, ଉପେକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରାସିମ୍ହିଯେୱ ୱତ୍ତଦ୍ଧା, ନ ଇତରତ୍ଥ ତଦଭାୱତୋତି? ସଚ୍ଚଂ, ୱେଦନା ପନ ସଦ୍ଦୱେଦନାନଂ ସାମଞ୍ଜସଭାୱେନ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକେ ଆଗତୱେଦନା ଚ ଅପରେନ ୱିସେସୱଚନେନ ତତ୍ଥ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ନ ତତ୍ଥ ଅନ୍ତୋକରଣତ୍ଥଂ। ତେନେୱ ହି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିୟଂ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ସଙ୍ଗହୱାରେ ଝାନଙ୍ଗରାସି ନ ଉଦ୍ଧଟାତି ରୂପଧାତୁୟଂ ତିଣ୍ଣଂ ମହାଭୂତାନଂ ଅପ୍ପଟିଘଭାୱେପି କାମଧାତୁୟଂ ସପ୍ପଟିଘମହାଭୂତେହି ସମାନଭାୱତୋ ତତ୍ଥାପି ସପ୍ପଟିଘଭାୱୋ ୱିୟ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ୱେଦନାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାନଂ ୱିତକ୍କୱିୟୋଗେନ ଝାନକିଚ୍ଚାକରଣେପି ସୱିତକ୍କଚିତ୍ତେସୁ ଝାନଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀୱେଦନାଦୀହି ସମାନତ୍ତା ଝାନଙ୍ଗଭାୱେନ ୱଚନଂ ନାମ ଯୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ଚ ନାମରୂପସମାସେ ''ଫସ୍ସପଞ୍ଚକରାସିଝାନଦୁକରାସିଇନ୍ଦ୍ରିୟଭିକରାସୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଅଥ ୱା କିଂ ଏତାୟ ଯୁତ୍ତିଚିନ୍ତାୟ, ଧମ୍ମସଭାୱୱେଦିନା ତଥାଗତେନ ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଦେସିତନ୍ତି ନ ଏତ୍ଥ ଅନୁଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋତି। ଅହେତୁକଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ଭଣେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତାଭାୱେନ ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବା…ପେ… ନ ଉଦ୍ଧରେ''ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟମ୍ପି ''ହେତୁପଚ୍ଛିମକୋ ମଗ୍ଗୋ''ତି।

୧୧୭।ତୀଣି ସୋଳସଚିତ୍ତେସୂତି ପନ୍ନରସସୁ ଅହେତୁକୱିପାକଚିତ୍ତେସୁ ଚେୱ କିରିୟାମନୋଧାତୁମ୍ହି ଚାତି ସୋଳସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ। ମନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱେଦନିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଲଦ୍ଧମାନମେକନ୍ତି ତୀଣିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ହୋନ୍ତି। ଇମେସୁପି କୁସଲୱିପାକକାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିୟସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୱସେନ ତୀଣିନ୍ଦ୍ରିୟାନି, ଅକୁସଲୱିପାକକାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସହ ତୀଣି, ସୁଖସନ୍ତୀରଣେ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସହ ତୀଣି, ଅୱସେସତେରସଚିତ୍ତେସୁ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସହ ତୀଣୀତି। ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତନ୍ତି ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ମନିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସାପି ଆଧାରଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଇତରଥା ହି ମନିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ଗହଣେ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଆଧାରଭାୱୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି। ଏକସ୍ମିଂ ପନ ଚତ୍ତାରୀତି ଏକସ୍ମିଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତେ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟମନିନ୍ଦ୍ରିୟଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୋପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟୱସେନ ଚତ୍ତାରି। ପଞ୍ଚ ତେରସସୂତି ଠପେତ୍ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଂ ଅୱସେସାନି ଏକାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି, କିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱୟନ୍ତି ତେରସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ତୀଣି, ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ୱେଦନିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଲଦ୍ଧମାନଂ ଏକନ୍ତି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି। ଏତ୍ଥ ହି ଦ୍ୱୀସୁ ଦୋସମୂଲେସୁ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟମନିନ୍ଦ୍ରିୟଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟୱସେନ ପଞ୍ଚ, ପଞ୍ଚସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତେସୁ ପୁରିମାନି ଚତ୍ତାରି ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ, ସେସେସୁ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ ହୋନ୍ତି।

୧୧୮।ସତ୍ତ ଦ୍ୱାଦସଚିତ୍ତେସୂତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତେସୁ ସଦ୍ଧାସତିସମାଧିୱୀରିୟଜୀୱିତମନିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଚ ୱେଦନିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଲଦ୍ଧମାନମେକନ୍ତି ସତ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି। ତତ୍ଥ ହି ଛସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତେସୁ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ଛ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ, ଇତରେସୁ ଛସୁ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ହୋନ୍ତି। ଏକେନୂନେସୁ…ପେ… ମନେସୁ ଚାତି ଦ୍ୱାଦସ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି କାମାୱଚରାନି, ସତ୍ତୱୀସତି ଲୋକିୟଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାନି ଚାତି ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସୱିଧେସୁ ଲୋକିୟଚିତ୍ତେସୁ ପୁରିମାନି ସତ୍ତ, ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି। ଏତ୍ଥ ହି ସୋମନସ୍ସସହଗତେସୁ ଛସୁ କାମାୱଚରେସୁ, ଦ୍ୱାଦସସୁ ରୂପାୱଚରଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନେସୁ ଚାତି ଅଟ୍ଠାରସଚିତ୍ତେସୁ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟେନ, ସେସେସୁ ଚ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୧୧୯।ଚତ୍ତାଲୀସାୟ ଚିତ୍ତେସୁ ନୱକନ୍ତି ସମଚତ୍ତାଲୀସୱିଧେସୁ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେସୁ ପୁରିମାନି ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିୟାନି, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଇମେସୁ ଲଦ୍ଧମାନମେକନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ନୱକା। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେସୁ ହି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଲଦ୍ଧତି। ସୋତାପତ୍ତିଫଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପରିଯୋସାନେସୁ ତଂ ନ ଲଦ୍ଧତି। ତସ୍ସ ଠାନେ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଅରହତ୍ତଫଲେ ତମ୍ପି ନ ଲଦ୍ଧତି। ତସ୍ସ ଠାନେ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ତିଟ୍ଠତୀତି। ଏୱନ୍ତି ଛହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କତ୍ଥଚି ତୀଣି, କତ୍ଥଚି ଚତ୍ତାରି, କତ୍ଥଚି ପଞ୍ଚ, କତ୍ଥଚି ସତ୍ତ, କତ୍ଥଚି ଅଟ୍ଠ, କତ୍ଥଚି ନୱିନ୍ଦ୍ରିୟାନୀତି ଏୱଂ ଛହି ଆକାରେହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଯୋଗୋପି, ନ କେୱଲଂ ଝାନଙ୍ଗଯୋଗୋୱ, ଅଥ ଖୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି ସହ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ସମ୍ପୟୋଗୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

୧୨୦-୩। ଇଦାନି ମଗ୍ଗଙ୍ଗସମ୍ପୟୋଗଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପଠମଂ ତାୱ ଯେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ନ ଲଦ୍ଧନ୍ତି, ତାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ମଗ୍ଗଙ୍ଗଯୋଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗାନୀ''ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଏକୱୀସସତପ୍ପଭେଦେ ଚିତ୍ତସ୍ମିଂ, ଇମସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାଧିକାରେ ୱା। ୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚସୂତି ସଭାୱାୱିତକ୍କେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ। କିଞ୍ଚାପି ହେଟ୍ଠା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଝାନଙ୍ଗାଭାୱୋ, ଅହେତୁକେସୁ ଚ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋୱ, ଅଝାନଙ୍ଗାନି ପନ ତତ୍ଥ ଅଧିକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଇଧ ପସଙ୍ଗାଗତୱସେନ। ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ତତ୍ଥ ପସଙ୍ଗାଗତୱସେନ, ଇଧ ଅଧିକାରୱସେନାତି ନ କୋଚି ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସୋ।

ଏକନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପମିଚ୍ଛାୱାଯାମଯୋଗତୋ ଦ୍ୱେ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଏତ୍ଥାତି ଦୁମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ। ତିମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ସତ୍ତସୂତି ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ଦ୍ୱେ ଦୋସମୂଲାନି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତନ୍ତି ସତ୍ତସୁ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପମିଚ୍ଛାୱାଯାମମିଚ୍ଛାସମାଧିଯୋଗତୋ ତିମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି। ଚତ୍ତାଲୀସ… ପେ… ଚତୁରଙ୍ଗିକୋତି ଦ୍ୱାଦସ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ପଠମଜ୍ଝାନିକୱଜ୍ଜାନି ଚତୁୱୀସତି ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତାନୀତି ଚତ୍ତାଲୀସଚିତ୍ତେସୁ ଯୋ ମଗ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତି, ସୋ ଯଥାଯୋଗଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସମ୍ମାୱାଯାମସମ୍ମାସତିସମ୍ମାସମାଧିଯୋଗତୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପମିଚ୍ଛାୱାଯାମମିଚ୍ଛାସମାଧିଯୋଗତୋ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାୱାଯାମସମ୍ମାସତିସମ୍ମାସମାଧିଯୋଗତୋ ଚ ଚତୁରଙ୍ଗିକୋ ମତୋ। ତତ୍ଥ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ପଠମାନି ଚତ୍ତାରି, ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ମଜ୍ଝିମାନି, ସେସେସୁ ପଚ୍ଛିମାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ପଞ୍ଚଦସସୁ…ପେ… ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକାମାୱଚରେସୁ ଚେୱ ତୀସୁ ଲୋକିଯପଠମଜ୍ଝାନିକେସୁ ଚାତି ପନ୍ନରସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସମ୍ମାୱାଯାମସମ୍ମାସତିସମ୍ମାସମାଧିୱସେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ନନୁ ଚ ସମ୍ମାୱାଚାଦଯୋ କାମାୱଚରେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ପାଠେ ପନ ଅନାଗତତ୍ତା ଇଧ ପରିଚ୍ଚତ୍ତାତି। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଚିତ୍ତେସୂତି ପଠମଜ୍ଝାନିକୱଜ୍ଜେସୁ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେସୁ। ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋତି ଅୱିତକ୍କତ୍ତା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ତଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଅୱସେସସତ୍ତମଗ୍ଗଙ୍ଗୱସେନ ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଯତ୍ଥ ପନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ତେନ ସହ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋତି ଆହ ''ମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠସୂ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସୁ ଚିତ୍ତେସୂତି ପଠମଜ୍ଝାନିକେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେସୁ। ଏୱନ୍ତି ଛହି ମଗ୍ଗଙ୍ଗେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱେ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି, କତ୍ଥଚି ତୀଣି, କତ୍ଥଚି ଚତ୍ତାରି, କତ୍ଥଚି ପଞ୍ଚ, କତ୍ଥଚି ସତ୍ତ, କତ୍ଥଚି ଅଟ୍ଠାତି ଏୱଂ ଛହି ପକାରେହି।

୧୨୪-୬। ଇଦାନି ବଲସମ୍ପଯୋଗଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ବଲାନି ଦ୍ୱେ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱୀରିଯବଲସମାଧିବଲୱସେନ ଦ୍ୱେ ବଲାନି କିରିଯାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱଯେ ୱିଭଙ୍ଗୱାରେ ଆଗତାନି ୱୀରିଯବଲସମାଧିବଲାନି ପଚ୍ଚେକଂ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ''ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିଚିତ୍ତେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ତୀଣୀତି ଏକସ୍ମିଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତେ ୱୀରିଯବଲଅହିରିକବଲଅନୋତ୍ତପ୍ପବଲୱସେନ ତୀଣି ବଲାନି। ଏକାଦସସୁ ଚତ୍ତାରୀତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୱଜ୍ଜେସୁ ଏକାଦସସୁ ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ସମାଧିବଲଞ୍ଚେୱ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାନି ତୀଣୀତି ଚତ୍ତାରିବଲାନି। ଛ ଦ୍ୱାଦସସୂତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେସୁ ସଦ୍ଧାୱୀରିଯସତିସମାଧିହିରିଓତ୍ତପ୍ପୱସେନ ଛ ବଲାନି।

ଏକୂନାସୀତିଯାସତ୍ତାତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକାମାୱଚରଚିତ୍ତେସୁ ଚେୱ ସତ୍ତୱୀସତିମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତେସୁ ଚ ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେସୁ ଚାତି ଏକୂନାସୀତିୟିଧେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ସଦ୍ଧାୱୀରିଯସତିସମାଧିପଞ୍ଞାହିରିଓତ୍ତପ୍ପୱସେନ ସତ୍ତ ବଲାନି। ସୋଳସସେୱାବଲାନୀତି ପଞ୍ଚଦସ ଅହେତୁକୱିପାକାନି, କିରିଯାମନୋଧାତୁଆୱଜ୍ଜନଞ୍ଚାତି ସୋଳସ ବଲୱିପ୍ପଯୋଗତୋ ଅବଲଚିତ୍ତାନି। ଏୱନ୍ତି ପଞ୍ଚହି ବଲେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱେ, କତ୍ଥଚି ତୀଣି, କତ୍ଥଚି ଚତ୍ତାରି, କତ୍ଥଚି ଛ, କତ୍ଥଚି ସତ୍ତାତି ପଞ୍ଚହି ଆକାରେହି ସବଲଂ, ଇମେସୁ ଏକସ୍ସାପି ଅଭାୱତୋ ଅବଲମ୍ପି ଚ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ୱିଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ହେତୁରାସିଆଦଯୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଭାୱତୋ ନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଯାନି ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗବଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଜାଯନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଓସାନକରଣଂ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଚେତସିକୱିଭାଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଚତୁତ୍ଥୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଏକୱିଧାଦିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨୮-୩୦।ୱିଜାନନସଭାୱତୋତି ଆରମ୍ମଣୱିଜାନନସଭାୱତ୍ତା। ନନୁ ଚ ହେଟ୍ଠା ସାରମ୍ମଣତୋ ଏକୱିଧଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି? ସଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ପନ ଚେତସିକାନଞ୍ଚ ସାଧାରଣୋତି ଇଧ ତଦ୍ଦୱଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣତାୱ ୱୁତ୍ତା। ସଙ୍ଖେପଗଣନୱସେନ ଚ ସହେତୁକାନଂ ଏକସତ୍ତତିୱିଧତା ୱୁତ୍ତା। ହେତୁୱାଦିନାତି କୁସଲାକୁସଲାବ୍ଯାକତହେତୂନଂ ବ୍ଯାକରଣକୁସଲେନ । ଅଥ ୱା ''ଯେ ଧମ୍ମା ହେତୁପ୍ପଭୱା , ତେସଂ ହେତୁଂ ତଥାଗତୋ ଆହା''ତି (ଅପ। ଥେର ୧।୧।୨୮୬; ମହାୱ। ୬୦) ୱଚନତୋ ତଂତଂପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ତଂତଂପଚ୍ଚଯୱାଦିନା।

୧୩୧-୪।ସୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକତୋତି ଏକନ୍ତେନ ସଦ୍ଦୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଭାୱତୋ ଚେୱ ତଦଭାୱତୋ ଚ। କେଚି ପନ ହଦଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ସୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକତଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି, ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ସୱତ୍ଥୁକନିଦ୍ଦେସେ ''ସଦ୍ଦୋ କାମୱିପାକୋ''ତି ପସାଦନିସ୍ସିତାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଉଭଯୱସେନାତି ସୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକୱସେନ। କାନିଚି ହି ଚିତ୍ତାନି ଏକନ୍ତେନ ସୱତ୍ଥୁକାନି, କାନିଚି ଅୱତ୍ଥୁକାନେୱ, କାନିଚି ଉଭଯସଭାୱାନି। ତଥା ଚେୱ ନିଦ୍ଦିସତି ''ସଦ୍ଦୋ କାମୱିପାକୋ ଚା''ତିଆଦି।

ସଦ୍ଦୋ କାମୱିପାକୋ ଚାତି ସହେତୁକାହେତୁକଭିନ୍ନୋ ସଦ୍ଦୋ ତେୱୀସତିୱିଧୋ କାମାୱଚରୱିପାକୋ ଚ। ଆଦିମଗ୍ଗୋତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ। ସୋ ହି ସଦ୍ଦଲୋକୁତ୍ତରେସୁ ଆଦିତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ଅଟ୍ଠସୁ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଆଦିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୀତି ୱା ''ଆଦିମଗ୍ଗୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିନା ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ସକସକୱତ୍ଥୁଂ ୱିନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେନେୱ ହେତାନି ଅରୂପଭୱେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୂନଂ ଅଭାୱତୋ। ''ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱିନା ୱତ୍ଥୁ''ନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ଅନ୍ତୋଭାୱିତକାରଣତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଯସ୍ମା ୱତ୍ଥୁଂ ୱିନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏକନ୍ତେନ ସୱତ୍ଥୁକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏକନ୍ତେନ ଅୱତ୍ଥୁକା ଅରୂପଭୱେଯେୱ ପଟିସନ୍ଧାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। କଥଂ ପନ ରୂପସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ୱିନା ତତ୍ଥ ଅରୂପଂ ପୱତ୍ତତି, କସ୍ମା ନ ପୱତ୍ତତି ପଞ୍ଚୱୋକାରେତି? ତଥା ଅଦସ୍ସନତୋ। ଯଦି ଏୱଂ କବଳୀକାରାହାରେନପି ୱିନା ରୂପଧାତୁଯଂ ରୂପେନ ପୱତ୍ତିତବ୍ବଂ, କିଂ କାରଣା? କାମଧାତୁଯଂ ତଥା ଅଦସ୍ସନତୋ। ଅପି ଚ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ପୱତ୍ତିକାରଣଂ ରୂପେ ଅୱିଗତତଣ୍ହଂ, ତସ୍ସ ସହ ରୂପେନ ପୱତ୍ତି। ଯସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣଂ ରୂପେ ୱିଗତତଣ୍ହଂ, ତସ୍ସ ୱିନା ରୂପେନ ପୱତ୍ତି କାରଣସ୍ସ ତଂୱିମୁଖତାଯାତି ରୂପସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ୱିନା ତତ୍ଥ ଅରୂପଂ ପୱତ୍ତତି। ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ସେସାନୀତି ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ କୁସଲକିରିଯାୱସେନ ସୋଳସ କାମାୱଚରାନି, ତଥେୱ ଅଟ୍ଠ ଅରୂପାୱଚରାନି, ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଜାନି ସତ୍ତ ଲୋକୁତ୍ତରାନି, ପଟିଘଦ୍ୱଯୱଜ୍ଜିତଦସଅକୁସଲାନି ଚେତି ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ୱୁତ୍ତାୱସେସଚିତ୍ତାନି।

୧୩୫-୭। ରୂପାଦୀସୁ ଏକେକମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଇମସ୍ସାତି ଏକେକାରମ୍ମଣଂ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଆପାଥଗତକାଲେ ତଂତଂୱିଜାନନୱସେନ ପଞ୍ଚପି ଆରମ୍ମଣାନି ଇମସ୍ସାତି ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣଂ। ଏୱମ୍ପୀତି ନ କେୱଲଂ ସୱତ୍ଥୁକାଦିୱସେନେୱ, ଅଥ ଖୋ ଏକେକାରମ୍ମଣାଦିତୋପି। ଅଭିଞ୍ଞାୱଜ୍ଜିତାନଂ ସଦ୍ଦମହଗ୍ଗତାନମ୍ପି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଏକାରମ୍ମଣତ୍ତା ଆହ ''ସଦ୍ଦଂ ମହଗ୍ଗତ''ନ୍ତି। ପଣ୍ଣତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ଏକାରମ୍ମଣନ୍ତି କେଚି। ତଂ ଅରୂପାୱଚରଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନି ପତ୍ୱା ନ ଯୁଜ୍ଜତି ତେସଂ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଅଭିଞ୍ଞାଦ୍ୱଯସ୍ସ ଛଳାରମ୍ମଣିକଭାୱେନ, ତସ୍ସ ଚ ରୂପାୱଚରପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନତୋ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା ତଂ ପହାଯ ''ତେଚତ୍ତାଲୀସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୪୧। ପୁଞ୍ଞୱିପାକକିରିଯତୋ କାମେ ଦ୍ୱାଦସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଧାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ପୁଞ୍ଞୱିପାକକ୍ରିଯତୋତି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲୱିପାକକିରିଯତୋ।

୧୪୩-୯। ଇରିଯାଯ କାଯିକାଯ କିରିଯାଯ ପୱତ୍ତିପଥଭାୱତୋ ଇରିଯାପଥୋ, ଗମନାଦି। ଅତ୍ଥତୋ ତଦୱତ୍ଥା ରୂପପ୍ପୱତ୍ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୂପୱିନିମୁତ୍ତୋ ଇରିଯାପଥୋ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱା ନତ୍ଥି, ତଥାପି ସଦ୍ଦଂ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତଂ ଇରିଯାପଥୂପତ୍ଥମ୍ଭକଂ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ହୋତି। ଯଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକଂ , ତଂ ଏକଂସତୋ ଇତରଦ୍ୱଯସ୍ସ ଜନକଂ ଅୱିନାଭାୱତୋ, ତଥା ଇରିଯାପଥୂପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ରୂପସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ରୂପୀରିଯାପଥୱିଞ୍ଞତ୍ତି-ଜନକାଜନକାଦିତୋ''ତି ଇରିଯାପଥୱିଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ଜନକାଜନକାଦିତୋତି ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଜନକତୋ, କସ୍ସଚିପି ଅଜନକତୋ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଏକସ୍ସ ଚ ଜନକତୋ। କାନିଚି ହି ଚିତ୍ତାନି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେନ୍ତି, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନଯନ୍ତି। କାନିଚି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେନ୍ତି, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନ ଜନଯନ୍ତି। କାନିଚି ରୂପମେୱ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ଇତରଦ୍ୱଯଂ ନ କରୋନ୍ତି। କାନିଚି ତୀଣି ନ କରୋନ୍ତେୱ। ତଥା ଚେୱ ଦସ୍ସେତି ''ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲା''ତିଆଦି। ଏୱଞ୍ଚାପି ହି ତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ନ କେୱଲଂ ଅହେତୁକାଦିତୋୱ, ଏୱଂ ରୂପାଦିଜନକାଦିତୋପି

ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ''ଏୱଞ୍ଚାଦିମ୍ହି ତ''ନ୍ତିପି ଲିଖନ୍ତି। ତସ୍ସ ପନ ଆଦିମ୍ହି ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏୱଞ୍ଚ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ରୂପଜନକାଦୀସୁ। ଦସ କିରିୟାତି ମନୋଧାତୁୱଜ୍ଜା ଦସ କିରିୟା।

ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି ରୂପାନୀତି ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେୱ ଅତ୍ତନା ଜନେତବ୍ବରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। କପ୍ପେନ୍ତୀତି ସନ୍ନାମେନ୍ତି। ୟଥାପୱତ୍ତଂ ଇରିୟାପଥଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତି। ୟଥା ହି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେହି ୱୀଥିଚିତ୍ତେହି ଅବୋକିଣ୍ଣେ ଭୱଙ୍ଗେ ପୱତ୍ତମାନେ ଅଙ୍ଗାନି ଓସୀଦନ୍ତି, ପୱେଧନ୍ତା ୱିୟ ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱିଧେସୁ ୱକ୍ଖମାନେସୁ ଚ ଛବ୍ବୀସତିୱିଧେସୁ ଜାଗରଣଚିତ୍ତେସୁ ପୱତ୍ତମାନେସୁ। ତଦା ପନ ଅଙ୍ଗାନି ଉପତ୍ଥଦ୍ଧାନି ୟଥାପୱତ୍ତୈରିୟାପଥଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଜନୟନ୍ତି ଚ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିନ୍ତି ମନୋଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତା ଏୱ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନୟନ୍ତି, ନ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଝାନଙ୍ଗୟୋଗାଭାୱେନ ରୂପାଜନକତ୍ତା ଆହ ''ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା''ତି। ଝାନଙ୍ଗାନି ହି ଚିତ୍ତେନ ସହ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକାନି, ତେସଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାୟକାନି ମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦୀନି ତେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ସୱିସେସଂ ରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତୋ। ଅରୂପୱିପାକା ପନ ରୂପୱିରାଗଭାୱନାୟ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ହେତୁନୋ ତଂୱିମୁଖତାୟ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୀତି ଆହ ''ୱିପାକା ଚ ଅରୂପିସୂ''ତି।

୧୫୦।ସବ୍ବେସଂ ସନ୍ଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ୱତ୍ଥୁଦୁବ୍ବଲତାୟ, ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତତାୟ, ପଚ୍ଚୟୱେକଲ୍ଲତୋ, ଆଗନ୍ତୁକତାୟ ଚ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା ହି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ସହଜାତଂ ୱତ୍ଥୁ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟରହିତଂ, ଆହାରାଦୀହି ଚ ଅନୁପତ୍ଥଦ୍ଧଂ ଦୁବ୍ବଲଂ, ତସ୍ସ ଚ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ତନ୍ନିସ୍ସିତୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଦୁବ୍ବଲନ୍ତି। ୟଥା ଚ ପପାତେ ପତିତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିସ୍ସୟୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ତମ୍ପି ଭିନ୍ନସନ୍ତତିୟଂ କମ୍ମକ୍ଖିତ୍ତତାୟ ପପାତେ ପତିତଂ ୱିୟ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ନ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପନେ ଉସ୍ସହତି ଚ ୱତ୍ଥୁନୋ ଚ ଅତ୍ତନା ସହ ଅପଚ୍ଛା ଅପୁରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନତ୍ତା ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଅଲାଭତୋ। ୟଥା ପନ ଆଗନ୍ତୁକୋ ପୁରିସୋ ଅଗତପୁବ୍ବଂ ଦେସଂ ଗତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ''ଏଥ ଭୋ ଅନ୍ତୋଗାମେ ୱୋ ଅନ୍ନପାନଗନ୍ଧମାଲାଦୀନି ଦସ୍ସାମୀ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅୱିସୟତାୟ, ଅପ୍ପହୁତାୟ ଚ, ଏୱମେୱଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତମ୍ପି ଆଗନ୍ତୁକନ୍ତି। ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁଦୁବ୍ବଲତାଦୀହି କାରଣେହି ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଅପିଚ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିୟାଦିୱସେନ ୟେହାକାରେହି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତେହି ସବ୍ବେହି ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ସମତିଂସକମ୍ମଜରୂପାନଂ ୟଥାୟୋଗଂ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟ୍ଠାନେ –

''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଆହାରା ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୯)।

ତସ୍ମା ସମତିଂସକମ୍ମଜରୂପାନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଂ ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତାନୀତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚୁତିଚିତ୍ତଞ୍ଚାରହତୋତି ଏତ୍ଥ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପସନ୍ତୱଟ୍ଟମୂଲସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସାତିସୟଂ ସନ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଅନାଗାମିଆଦୀନଂ ତଦଭାୱତୋତି ୱଦନ୍ତି। ଟୀକାକାରୋ ପନ ଆନନ୍ଦାଚରିୟୋ ଭଣତି –

''କାମାୱଚରାନଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ୟସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା କାମାୱଚରାନଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ରୂପାୱଚରେ, ଅରୂପାୱଚରେ ପଚ୍ଛିମଭୱିକାନଂ, ୟେ ଚ ରୂପାୱଚରଂ, ଅରୂପାୱଚରଂ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସନ୍ତି, ତେସଂ ଚୱନ୍ତାନଂ, ତେସଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ନୋ ଚ ତେସଂ କାୟସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ''ତି।

ଆଚରିୟସ୍ସ ହି ଅୟମଧିପ୍ପାୟୋ – ''କାମାୱଚରାନଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ଏତେନ ଅୱିସେସେନ କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ, ''ୟେ ଚ ରୂପାୱଚରଂ...ପେ... ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ଇମିନା କାମଭୱତୋ ଚୱିତ୍ୱା ରୂପାରୂପଭୱୂପପଜ୍ଜନକାନଂ କାମାୱଚରଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରସ୍ସ ନିରୋଧଂ ୱତ୍ୱା କାୟସଙ୍ଖାରସ୍ସ ତଦଭାୱୱଚନତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ କାୟସଙ୍ଖାରାସମୁଟ୍ଠାପନଂ ସିଦ୍ଧଂ। ୟଦଗ୍ଗେନ ଚ ତଂ କାୟସଙ୍ଖାରଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତଂ ସେସରୂପମ୍ପି ନ ଜନେତି। ନ ହି ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକସ୍ସ ଗବ୍ଭଗତତାଦିୱିବନ୍ଧାଭାୱେ କାୟସଙ୍ଖାରାସମୁଟ୍ଠାପନେ କାରଣଂ ଅତ୍ଥି। ନ ଚ ୟୁତ୍ତଂ ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚସ୍ସ ରୂପଂ ପୱତ୍ତତୀତି, ନାପି ''ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ''ତି ପାଠଇ ଅତ୍ଥି, ନ ଚାପି ୱଟ୍ଟମୂଲାନୁପସମୋ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ରୂପୁପ୍ପାଦନେ କାରଣଂ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ନ ଉପ୍ପନ୍ନାନମ୍ପି ତତୋ ପୁରିମତରେହି ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱିୟ ଭୱନ୍ତରେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ତସ୍ମା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି। ୟଦି କାୟସଙ୍ଖାରସମୁଟ୍ଠାପନମେୱ ରୂପଜନନାରହଭାୱଂ ସାଧେତି, ତଦା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ କଥନ୍ତି? ନାୟଂ ଦୋସୋ, ତସ୍ସ ଭାୱନାବଲେନ ସାତିସୟଂ ସନ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ କାୟସଙ୍ଖାରାସମୁଟ୍ଠାପନେପି ମରଣାସନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ୱିୟ ପରିଦୁବ୍ବଲତ୍ତାଭାୱତୋ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପନେ ୱିବନ୍ଧୋ ନତ୍ଥୀତି। କୁତୋ ପନ ପଟ୍ଠାୟ ଚିତ୍ତଜରୂପଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ୟତୋ ପଟ୍ଠାୟ କାୟସଙ୍ଖାରେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି।

କଦା ଚ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ଚୁତିତୋ ପୁବ୍ବେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମଚିତ୍ତକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେତ୍ତିଂସମଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପଚ୍ଛିମସୋଳସକତୋ ପୁରେତରମେୱ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱଦନ୍ତି। ''ଯସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ନ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି (ଯମ। ୨। ସଙ୍ଖାରଯମକ।୧୧୩) ପଞ୍ହେ ''ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ତେସଂ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଚ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ଚ ନ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ୱଜ୍ଜିତତ୍ତା ଚୁତିତୋ ଦୁତିଯତତିଯଚିତ୍ତେନାପି ସହ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅପରେ। ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା କାମାୱଚରାନଂପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥ ''ଯସ୍ସା''ତି କାମାୱଚରଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦତୋପି ଉଦ୍ଧଂ କାଯସଙ୍ଖାରାଭାୱୱଚନେନ ହେଟ୍ଠିମକୋଟିଯା ଚୁତିତୋ ତତିଯଚିତ୍ତେନେୱ ସହ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଦୁତିଯଚିତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି ଏକେ।

୧୫୧-୭। ଏକଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ଠାନାନି ଇମସ୍ସାତି ଏକଦ୍ୱିତିଚତୁଟ୍ଠାନଂ, ଏକଦ୍ୱିତିଚତୁଟ୍ଠାନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଠାନନ୍ତି ଚ ଇଧ କିଚ୍ଚମଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ହି ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମା ଅୱଟ୍ଠିତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ''ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମଂସଚକ୍ଖୁଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଚକ୍ଖୁବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁସମନ୍ତଚକ୍ଖୁୱସେନ ପଞ୍ଚ ନିମ୍ମଲାନି ଲୋଚନାନି ଇମସ୍ସାତି ପଞ୍ଚନିମ୍ମଲଲୋଚନୋ।

ନିପ୍ପପଞ୍ଚେନାତି ରାଗାଦିପପଞ୍ଚରହିତେନ। ରାଗାଦଯୋ ହି ସଂସାରେ ପପଞ୍ଚନତୋ ''ପପଞ୍ଚା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଆୱଜ୍ଜନେ ପଟିଚ୍ଛନେ ଠାନେ ମନୋଧାତୁତ୍ତିକନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, କିରିଯାମନୋଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ, ୱିପାକଦ୍ୱଯଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଟ୍ଠାନେତି ଅତ୍ଥୋ।

''ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତସନ୍ତୀରଣଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣଂ ସିଯା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ସନ୍ତୀରଣ''ନ୍ତି ଅଧିକାରତୋୱ ଲବ୍ଭତୀତି ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ''ସୋମନସ୍ସଯୁତ''ନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ବଲୱାରମ୍ମଣେ ସତୀତି ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ବଲୱାରମ୍ମଣେଯେୱ ଲବ୍ଭନତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଇମସ୍ସେୱ ଆୱେଣିକଭାୱେନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ବଲୱାରମ୍ମଣେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନନ୍ତି କିରିଯାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚଂ ଚିତ୍ତଂ।

୧୫୮-୯।ସବ୍ବେସନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ କାମରୂପାରୂପଭୱିକସତ୍ତାନଂ। ଇମିନା ଇଦଂ ଦସ୍ସେତି – ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚଂ କେସଞ୍ଚିଦେୱ ସତ୍ତାନଂ ଅରୂପଭୱେ ସବ୍ବସୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଯା, ରୂପଭୱେ ଚ ଦ୍ୱାରତ୍ତଯପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ପନ ସବ୍ବେସମେୱ ସଚିତ୍ତକସତ୍ତାନଂ କରୋତୀତି। ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନିକଂ ନାମ ହୋତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନଦ୍ୱଯୱନ୍ତତାଯ ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନିକଚିତ୍ତଂ ନାମ ହୋତି। କେଚି ପନ ''ସୋମନସ୍ସସହଗତସନ୍ତୀରଣଂ କାମସୁଗତିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢତି , ତସ୍ମା ତଂ ପଞ୍ଚଟ୍ଠାନିକ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ପଟ୍ଠାନେ ତଥା ଅଦୀପିତତ୍ତା। ତତ୍ଥ ହି –

''ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନହେତୁପଚ୍ଚଯା''ତି ଏତ୍ଥ (ପଟ୍ଠା। ୨।୬।୮) ''ଅହେତୁକଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା, ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ, ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା , ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା, ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ, ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୬।୮) –

ଏୱଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତ-ପଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପଟିଚ୍ଚନଯୋ ଉଦ୍ଧଟୋ। ପୀତିସହଗତସୁଖସହଗତ-ପଦାନଂ ପନ –

''ପୀତିସହଗତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ପୀତିସହଗତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନହେତୁପଚ୍ଚଯା। ଅହେତୁକଂ ପୀତିସହଗତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା, ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ, ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା। ସୁଖସହଗତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୁଖସହଗତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନହେତୁପଚ୍ଚଯା। ଅହେତୁକଂ ସୁଖସହଗତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା, ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ, ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୬। ୬) –

ଏୱଂ ପୱତ୍ତିୱସେନେୱ ଉଦ୍ଧଟୋ, ନ ''ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ''ତିଆଦିନା ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ, ତସ୍ମା ଯଥାଧମ୍ମସାସନେ ଅୱଚନମ୍ପି ଅଭାୱମେୱ ଦୀପେତୀତି ନ ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନିକତାୱ ୱୁତ୍ତାତି। ତେ ମହଗ୍ଗତୱିପାକା ନୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୧୬୨। ଛଦ୍ୱାରା ଏୱ ଛଦ୍ୱାରିକା। ଅଥ ୱା ଛଦ୍ୱାରିକେସୁତି ଛଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତେସୁତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୬୪-୭।"ପଞ୍ଚକିଚ୍ଚ"ନ୍ତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତାନମେୱ ନିଗମନଂ। ସେସନ୍ତି ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ। ଏକକିଚ୍ଚଯୋଗତୋ, ଏକଂ କିଚ୍ଚମସ୍ସାତି ୱା ଏକଂ, ଏକମେୱ ଏକକଂ। ସଙ୍କଚିତ୍ତାନଂ କିଚ୍ଚୱସେନ ନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠାନେଯେୱ କିଚ୍ଚାନଂ ପଟିପାଟିମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚୁତିପରିୟୋସାନଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀନଂ ପନ ପାକଟତ୍ତା ତଥା ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଭୱସ୍ସ ହି ପଟିସନ୍ଧି ଆଦି, ଚୁତି ପରିୟୋସାନନ୍ତି ପାକଟମେୱ, ତସ୍ମା ପାକଟଟ୍ଠାନଂ ପହାଯ ଅପାକଟଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ଭୱଙ୍ଗମେୱ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦାରମ୍ମଣଂ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଅପାକଟଂ, ଅଥ ଖୋ ଅନେକନ୍ତିକଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଭୱେ କତ୍ଥଚି ଜୱନୱୀଥିଯଂ ଅଲବ୍ଭନତୋତି ଏକନ୍ତଲବ୍ଭମାନପରିଦୀପନତ୍ଥଂ ତଂ ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତମ୍ପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭୱଙ୍ଗନାମଂ ଲଭ୍ଭତୀତି ପୁରିମଜୱନୱୀଥିଯଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଛିମଜୱନୱୀଥିଯା ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ପୁରେଚରଭୂତଂ ଭୱଙ୍ଗ-ଗ୍ଗହଣେନେୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ "ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧତାଯ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ 'ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନ'ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଞ୍ଚ ପନ ଅସ୍ସାୱତ୍ତମାନାନଂ କେସଞ୍ଚି ସଦ୍ଧାୱତୋ ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଛଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ଛବ୍ବିଧତ୍ତନଯଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ "ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନ"ନ୍ତିଆଦିନା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଦସ୍ସନାଦିଂ ଅପନେତ୍ୱା ସୱନାଦିଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କିଚ୍ଚପ୍ପୱତ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବା। ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ –

"ଭୱଙ୍ଗଂ ପଠମଂ ହୋତି, ତତୋ ଆୱଜ୍ଜନଂ ମତଂ;

ଦୁତିଯଂ ତମତିକ୍କମ୍ମ, ଜୱନଂ ତତିଯଂ ସିଯା"ତି। –

ଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଛନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ। ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱଯସ୍ସାତି ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ।

୧୬୯-୭୧।ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାୱିୱଜ୍ଜିତନ୍ତି –

"ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ଦିବ୍ବସୋତୋ, ପରଚିତ୍ତୱିଜାନନା;

ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତି, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂତି ପଞ୍ଚଧା"ତି। –

ଏୱମାଗତାହି ପଞ୍ଚହି ଅଭିଞ୍ଞାହି ଯୁତ୍ତେନ ରୂପାୱଚରପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେନ ୱଜ୍ଜିତଂ। ଦିବ୍ବସୋତାଦୀନଂ ଏକେକାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ଏକସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅୱତ୍ଥାଭେଦଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ "ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାୱିୱଜ୍ଜିତ"ନ୍ତି । କେଚି ପନ "ଇଧ ଏକନ୍ତେନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣିକଚିତ୍ତାନମେୱ ୱଚନତୋ ପରଚିତ୍ତୱିଜାନନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣେନ ସହ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାନଂ ପଟିକ୍ଖେପୋ"ତି ୱଦନ୍ତି।

ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ, ମନୋଧାତୁଉଭଯସ୍ସ ଚ ପରିଚ୍ଚାଗେନ ଏକଚତ୍ତାଲୀସ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ "ଚତ୍ତାଲୀସଂ ତଥେକକ"ନ୍ତି। ଅଭିଞ୍ଞାନି ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନପ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ସୋ "ଚତ୍ତାଲୀସଂ ତଥେକକ"ନ୍ତି ଇମସ୍ସାନନ୍ତରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତେନ ପନ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଦ୍ୱଯଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଥ ୱା ଅଭିଞ୍ଞା ନାମ ହେଟ୍ଠା ଏକେକାରମ୍ମଣିକେସୁ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସ୍ସେୱ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋତି ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତାନଂ ଛଠଆରମ୍ମଣିକେସୁ ଅଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୭୨-୩।ତିଧା କତ୍ୱାତି ତିଧା କରଣହେତୁ। ହେତ୍ୱତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା "ସୀହଂ ଦିସ୍ୱା ଭଯଂ ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀ"ତି। "ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞୱସେନା"ତିଆଦିନା ଜାତିଭୂମିହେତୁୱେଦନାଦିୱସେନ ଯାୱ ଛସତ୍ତତିୱିଧୋ ଭେଦୋ, ତାୱ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ତଂୱସେନ ଚିତ୍ତୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନଯଦାନଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୭୫।ତିଧା କତ୍ୱାତି ପଠମଂ ୱିପାକଦ୍ୱଯକିରିଯାଭେଦତୋ, ଦୁତିଯଂ କୁସଲାକୁସଲାଦିତୋତି ଏୱଂ ଧାତୁଦ୍ୱଯଂ ପଚ୍ଚେକଂ ତିଧା କତ୍ୱା।

୧୮୦।ଭୂମି...ପେ... ୱିଭାୱଯେତି ତିଂସଭୂମୀନଂ ନାନତ୍ତୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ ତିଂସୱିଧଂ, ତଥେୱ ତିଂସପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନାନତ୍ତୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ ଚ ତିଂସୱିଧନ୍ତିଆଦିନା ଇଦଂ ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ବହୁଧା ହୋତୀତି ଚ ୱିଭାୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୮୧।ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ। ହତ୍ଥଗତାମଲକା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଯଥା ହତ୍ଥଗତଂ ଆମଲକଂ ଚକ୍ଖୁମତୋ ସୁପାକଟଂ ହୋତି, ଏୱମିମସ୍ସ ମତିମତୋ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଗତା ଅତ୍ଥା ସୁପାକଟା ହୋନ୍ତି, ଆୱଜ୍ଜିତାୱଜ୍ଜିତକ୍ଖଣେ ସୁୱିସଦାୱ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଏକୱିଧାଦିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଞ୍ଚମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଭୂମିପୁଗ୍ଗଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୮୨-୮। ବୁଦ୍ଧିୟା ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୁଳ୍ହିଂ କରୋତୀତି ବୁଦ୍ଧିୱୁଦ୍ଧିକରଂ। ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ନୟସ୍ସ କଥନଂ ପଟିଞ୍ଞାତଂ, ତଂ ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତାନଂ ଭୂମୀସୁପ୍ପତ୍ତି’’ନ୍ତି। ତଂ ୱତ୍ୱା ଭୂମୀନଂ ଆଧାରୱସେନ ପସଙ୍ଗାଗତଂ ଗତିଭେଦଂ, ଭୱଭେଦଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦେୱା ଚେୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଚତସ୍ସୋପାୟଭୂମିୟୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ଅସୁରଗତିୟା ପେତଗତିୟଂୟେୱ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ‘‘ଗତିୟୋ ପଞ୍ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ମୟଂ ପନ ‘‘ତିସ୍ସୋୱାପାୟଭୂମିୟୋ’’ତି ପାଠେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ମଞ୍ଞାମ। ନ ହି ଏସ ଅନାକୁଲୱଚନୋ ଆଚରିୟୋ ଇଦିସଂ ପୁବ୍ବାପରୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱିୟ ସମ୍ମୋହଜନକଂ ୱଚନଂ ଭାସତି। ପାଠଇୟମ୍ପି ହି –

‘‘ପଞ୍ଚ ଖୋ ଇମା, ସାରିପୁତ୍ତ, ଗତିୟୋ। କତମା ପଞ୍ଚ? ନିରୟୋ ତିରଚ୍ଛାନୟୋନି ପେତ୍ତିୱିସୟୋ ମନୁସ୍ସା ଦେୱା’’ତି (ଅ। ନି। ୯।୬୮) –

ଏୱଂ ତିଣ୍ଣମେୱ ଅପାୟାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କାମରୂପାରୂପୱସେନ ତୟୋ ଭୱା। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ତୀସୁ ଭୱେସୁ। ତିଂସେୱାତି ଚତସ୍ସୋ ଅପାୟଭୂମିୟୋ, ସତ୍ତୱିଧା କାମସୁଗତିଭୂମି, ସୋଳସ ରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକା, ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପଭୂମିୟୋତି ଏକତିଂସଭୂମୀନମନ୍ତରେ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଅଧିକାରତ୍ତା ଅସଞ୍ଞଭୂମିଂ ଅପନେତ୍ୱା ଅୱସେସା ତିଂସେୱ ଭୂମିୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତାସୁ ତିଂସେୱ ପୁଗ୍ଗଲାତି ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ପୁଗ୍ଗଲା ଭୂମିଗଣନୱସେନ ତିଂସେୱ ହୋନ୍ତି। ଭୂମିୱସେନ ତିଂସୱିଧାପି ପନ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଗଣନାୟ ଏକୂନୱୀସତି ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଭୂମୀସ୍ୱେତାସୂ’’ତିଆଦି।

ପଟିସନ୍ଧିକଚିତ୍ତାନନ୍ତି ଦସ କାମାୱଚରପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନି, ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପାୱଚରପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନୀତି ଇମେସଂ ଏକୂନୱୀସତିପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନଂ ୱସେନ। ଅସଞ୍ଞୀନମଚିତ୍ତକାତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଅଚିତ୍ତକା ପଟିସନ୍ଧି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ଦେୱା ଅହେତୁକା ଅନାହାରକା ଅଫସ୍ସକା ଅୱେଦନକା ଅସଞ୍ଞକା ଅଚେତନକା ଅଚିତ୍ତକା ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି।

ଯଦି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱୀସତି ପୁଗ୍ଗଲା, କଥଂ ଭୂମିୱସେନ ତିଂସାତି ୱୁତ୍ତା। ଏକତିଂସାତି ହି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଧା’’ତିଆଦି।

ନ ୱିଜ୍ଜତି ହେତୁ ଇମେସନ୍ତି ଅହେତୂ, ଦୁୱେ, ତୀଣି ଚ ହେତୂ ଇମେସନ୍ତି ଦ୍ୱିତିହେତୂ, ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅହେତୁକା, ଦୁହେତୁକା, ତିହେତୁକା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଅହେତୁକା ଆପାୟିକା ଚ, ଏକଚ୍ଚେ ଭୂମଦେୱା, ମନୁସ୍ସେସୁ ଜଚ୍ଚନ୍ଧଜଚ୍ଚବଧିରଜଳ୍ହୁମ୍ମତ୍ତକନପୁଂସକୌଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକାଦୟୋ ଚ। ୱୁତ୍ତାୱସେସା କାମସୁଗତିୱାସିନୋୱ ଦୁହେତୁକା। ତିହେତୁକା ପନ କାମସୁଗତିୱାସିନୋୱ। ଅରିୟା ପନ ଅଟ୍ଠାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀନଂ, ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ଅରିୟଫଲସମଙ୍ଗୀନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା । ନନୁ ଚ ଅରିୟାପି ତିହେତୁକାୟେୱାତି? ସଚ୍ଚଂ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ପନ ପତ୍ୱା ତେସଂ ୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ ୱିସୁଂୟେୱ ଉଦ୍ଧଟାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୮୯-୯୨।‘‘ଭୂମୀସୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଭଣତୋ ମେ ନିବୋଧଥା’’ତି ସୁତ୍ୱା ଚୋଦକୋ ‘‘ତିଂସଭୂମୀସୂ’’ତିଆଦିନା ସବ୍ବେସଂ ଭୂମୀନଂ ସାଧାରଣଚିତ୍ତାନି ପୁଚ୍ଛତି, ଇତରୋ ‘‘ଚୁଦ୍ଦସେୱା’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ପରିତ୍ତକୁସଲାନି, ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତାନି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ, ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚାତି ଚୁଦ୍ଦସେୱ, ନ ଊନାନି ନାଧିକାନି, ସବ୍ବାସୁ ତିଂସଭୂମୀସୁ ହୋନ୍ତି, ସବ୍ବଭୂମୀନଂ ସାଧାରଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଦା…ପେ… ସିୟୁନ୍ତି ଦ୍ୱେ ଦୋସମୂଲାନି, କୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱୟୱଜ୍ଜିତାନି ଅଟ୍ଠାରସ କାମାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନୀତି ୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ସଦା କାମେୟେୱ ଭୱେ ସିୟୁଂ, ନ କଦାଚି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ବ୍ରହ୍ମୂନମ୍ପି ଅକୁସଲୱିପାକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାନି କାମଭୱେ ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦୟୋ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ତେସଂ ଅଭାୱତୋତି କାମଭୱେୟେୱ ନିୟମିତାନି। ରୂପାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନି ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରଭୱେୟେୱ ସିୟୁଂ, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକା ଅରୂପୀସୂତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚ ରୂପଭୱେ’’ତିଆଦି।

କାମ…ପେ… ଭୱନ୍ତୀତି ରୂପାୱଚରକୁସଲକିରିୟଚିତ୍ତାନି ଚେୱ କୁସଲୱିପାକାନି ଚ ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣାନି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱଜ୍ଜାନି ଚ

ଦ୍ୱେ ଅହେତୁକକିରିୟଚିତ୍ତାନି ପଠମମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତାନି କାମରୂପଭୱେଯେୱ ଭୱନ୍ତି, ନ ଅରୂପଭୱେ। ତତ୍ଥ ହି ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ରୂପାୱଚରକୁସଲକିରିୟା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରୱିରହତୋ, ହସିତୁପ୍ପାଦୋ ଏକନ୍ତୱତ୍ଥୁନିସ୍ସୟତ୍ତା, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ପରତୋଘୋସପଚ୍ଚୟାଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସାତି ଅଟ୍ଠ ପରିତ୍ତକୁସଲାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପକୁସଲାନି, ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଜାନି ସତ୍ତ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନି, ପଟିଘଦ୍ୱୟୱଜ୍ଜିତାନି ଚ ଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି, ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଅହେତୁକକିରିୟାଦ୍ୱୟୱଜ୍ଜିତାନି ନୱ କାମାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତାନୀତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ତୀସୁ ଭୱେସୁ ହୋନ୍ତି।

୧୯୩-୨୦୪। ଏୱଂ ଭୱୱସେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି କାଲୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଠପେତ୍ୱା ପନା''ତିଆଦି। ସବ୍ବାସନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିୟା, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତାନି, ଅନାଗାମିଫଲଂ, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନକୁସଲକିରିୟାତି ତେରସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଅପାୟରହିତାସୁ ଛବ୍ବୀସଭୂମୀସୁ ହୋନ୍ତି ଅପାୟେସୁ ୱିପାକାୱରଣସବ୍ଭାୱେ ଏତେସଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଅପରାନି ଛ ଚିତ୍ତାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତାନି ପନ ରୂପଭୱସାଧାରଣାନଂ ପଞ୍ଚପରିତ୍ତୱିପାକାନଂ, କିରିୟମନୋଧାତୁୟା ଚ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନୀତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିଚିକିଚ୍ଛାୱସେନ ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି। ତାନି ହି ପଞ୍ଚସୁ ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମୀସୁ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅନାଗାମିଖୀଣାସୱାନମେୱ ଅଧିୱୁତ୍ଥତ୍ତା, ତେସଞ୍ଚ ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତତ୍ତା।

ଅପରାନି ଦୁୱେତି ତତିୟାରୁପ୍ପକୁସଲକିରିୟଚିତ୍ତାନି। ତାନି ହି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନେସୁ ଅତିକ୍କନ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା, ଅପାୟେସୁ ଚ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଚତୁୱୀସତୀଭୂମିସୁ ଦ୍ୱେ ଚାତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନକୁସଲକିରିୟାୱସେନ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତାନି। ତେୱୀସଭୂମିସୁ ଦ୍ୱେୟେୱାତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନକୁସଲକିରିୟଚିତ୍ତାନି।

ଏକାଦସୱିଧନ୍ତି ରୂପାୱଚରକୁସଲକିରିୟା ହସିତୁପ୍ପାଦୋତି ଏକାଦସ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ଯାୱ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଚତ୍ତାରି ଚ ଚିତ୍ତାନି ସୁଦ୍ଧାୱାସଅପାୟୱଜ୍ଜାସୁ ଏକୱୀସତିଭୂମୀସୁ ଭୱନ୍ତି। ଏକଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ସୁଦ୍ଧାୱାସଅପାୟଅରୂପଭୂମିୱଜ୍ଜେସୁ ସତ୍ତରସସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାୟତି। ଦ୍ୱେ ଦୋସମୂଲାନି, କୁସଲୱିପାକଘାନଜିୱ୍ହାକାୟୱିଞ୍ଞାଣାନି, ସତ୍ତ ଅକୁସଲୱିପାକାତି ଦ୍ୱାଦସ ଚିତ୍ତାନି ମହଗ୍ଗତଭୂମିୱଜ୍ଜାସୁ ଏକାଦସସୁ କାମଭୂମୀସୁ ଜାୟନ୍ତି। ଅଟ୍ଠ ମହାୱିପାକଚିତ୍ତାନି କାମାୱଚରଦେୱମନୁସ୍ସୱସେନ ସତ୍ତଭୂମୀସୁ ଜାୟନ୍ତି। ଛସୁ ଭୂମିସୂତି ୱେହପ୍ଫଲସୁଦ୍ଧାୱାସସଙ୍ଖାତାସୁ ଛସୁ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ।

ଚତ୍ତାରି…ପେ… ଭୂମିସୂତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱିପାକୋ ପରିତ୍ତସୁଭଅପ୍ପମାଣସୁଭସୁଭକିଣ୍ହୱସେନ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାୟତି, ଦୁତିୟଜ୍ଝାନୱିପାକୋ, ତତିୟଜ୍ଝାନୱିପାକୋ ଚ ପରିତ୍ତାଭାଅପ୍ପମାଣାଭାଆଭସ୍ସରୱସେନ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ, ପଠମଜ୍ଝାନୱିପାକୋ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତମହାବ୍ରହ୍ମାୱସେନ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି ଏକେକୱସେନ ତୀସୁ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ଜାୟନ୍ତି।

୨୦୬-୯। ଏୱଂ ଏତ୍ତକାନେୱ ଚିତ୍ତାନି ଏତ୍ତକାସୁ ଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଚିତ୍ତନିୟମୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଏତ୍ତକାସୁ ଏୱ ଭୂମୀସୁ ଏତ୍ତକାନେୱ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଭୂମିନିୟମୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କୁସଲାକୁସଲା କାମେ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କାମେ କୁସଲାକୁସଲା ୱୀସତି, ତେସଂ ପନ୍ନରସ ଅହେତୁକା ପାକା, ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱୟଞ୍ଚାତି ସତ୍ତତିଂସେୱ ମାନସା ନରକାଦୀସୁ ଚତୂସୁପି ଅପାୟେସୁ ଜାୟରେ। ଅୱସେସାନି ପନ ସତ୍ତରସ କାମାୱଚରୱିପାକକିରିୟଚିତ୍ତାନି, ପଞ୍ଚତିଂସ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରାନୀତି ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସ ମାନସା କଦାଚିପି ତେସୁ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅଭୂମିଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅସୀତି ହଦୟାତି ୱୁତ୍ତାୱସେସାନି ଅସୀତି ଚିତ୍ତାନି। ଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣତ୍ତୟନ୍ତି କୁସଲୱିପାକଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣତ୍ତୟଂ। ''ଅପୁଞ୍ଞଜା ପାକା''ତି ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ସବ୍ବେସମେୱ ଗହିତତ୍ତା ଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣତ୍ତୟଂ ଅଗ୍ଗହିତୱିସେସମ୍ପି ପାରିସେସଞ୍ଞାୟେନ କୁସଲୱିପାକମେୱ ୱିଞ୍ଞାୟତି।

୨୧୩।ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଦୋମନସ୍ସସହଗତଂ। କ୍ରିୟା ଚ ଦ୍ୱେତି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱଜ୍ଜିତା ଦ୍ୱେ ଅହେତୁକକିରିୟା।

୨୧୪।ଭୂମିୱସେନେୱାତି ପୁଗ୍ଗଲେ ଅନାମସିତ୍ୱା କେୱଲଂ ଭୂମିୱସେନ। ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଚ ଭୂମିୱସେନ ଚ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱିଭାୱୟେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୨୧୬-୮।ପଞ୍ଚଭୂମିସୂତି ଚତୁରାପାୟମନୁସ୍ସୱସେନ ପଞ୍ଚଭୂମୀସୁ। ଅହେତୁକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିସଦିସତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ''ସତ୍ତତିଂସେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞକମ୍ମେନ ପନ ଦ୍ୱିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣସ୍ସାପି ସମ୍ଭୱତୋ ଏକଚତ୍ତାଲୀସ ହୋନ୍ତି। ଆଚରିୟଜୋତିପାଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟେନ

ତିହେତୁକୱିପାକେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସେୱାତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଂ। ଅହେତୁକସ୍ସ ୱୁତ୍ତେହୀତି ଅହେତୁକସତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତେହି ସତ୍ତତିଂସମାନସେହି ସହ। ନୱ କ୍ରିଯାତି ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିଯା, ହସିତୁପ୍ପାଦୋ ଚାତି ଇମାନି ଅସାଧାରଣକିରିଯଚିତ୍ତାନି ନୱ।

୨୨୦-୧। ''ଚତୁପଞ୍ଞାସ ମାନସା''ତି ୱତ୍ୱା ତେସଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆହ ''ଦ୍ୱିହେତୁକସ୍ସା''ତିଆଦି। ପୁନ ''ଚତୁପଞ୍ଞାସା''ତିଆଦି ପନ ନିଗମନଂ।

୨୨୩-୪।ପଞ୍ଞାସେୱସ୍ସ ଚିତ୍ତାନୀତି ତିହେତୁକସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱୁତ୍ତଚତୁପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତେସୁ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୱଜ୍ଜାନି ଏକୂନପଞ୍ଞାସ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲନ୍ତି ଇମାନି ପଞ୍ଞାସେୱ ଚିତ୍ତାନି ଅସ୍ସ କାମାୱଚରସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନଦେହିନୋ ଜାଯନ୍ତେ। ନୱତିଂସେୱାତି ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସଚିତ୍ତାନି। ପଠମଂ ଫଲନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ।

୨୨୫-୮।ଦୁତିଯଞ୍ଚ ଫଲଂ ହିତ୍ୱାତି ସକଦାଗାମିଫଲଂ ହିତ୍ୱା। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଞ୍ଚ ହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ସହ ଯାନି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି, ତାନି ଅନାଗାମିସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି। ଚତ୍ତାଲୀସଞ୍ଚ ଚତ୍ତାରୀତି ତେୱୀସତି କାମାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନି, ୱୀସତି କିରିଯଚିତ୍ତାନି, ଅରହତ୍ତଫଲଞ୍ଚାତି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି। ସକଂ ସକନ୍ତି ''ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ସକଦାଗାମିନୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଚିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନ ତେସଂ ଏକେକମେୱ ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାହି ତେ''ତି। ପଞ୍ଚତିଂସେୱାତି ସତ୍ତରସ କାମରୂପାରୂପକୁସଲଚିତ୍ତାନି, ପଟିଘଦ୍ୱଯୱଜ୍ଜାନି ଦସ ଅକୁସଲାନି, ରୂପଭୱେ ଲଦ୍ଧମାନକାନି ପଞ୍ଚ ଅହେତୁକୱିପାକାନି, ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ, ପଠମଜ୍ଝାନୱିପାକୋ ଚାତି ପଞ୍ଚତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ତୀସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି।

୨୩୨-୫।ହିତ୍ୱା ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ପଠମଫଲସ୍ସ ଗହଣଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ଅପୁଞ୍ଞପଞ୍ଚକଂ ହିତ୍ୱା ପଠମଂ ଫଲଂ ଗହେତ୍ୱା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପୁଞ୍ଞପଞ୍ଚକନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୱସେନ ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ। ତତ୍ଥେୱାତି ସକଦାଗାମିସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ। ପୁଞ୍ଞଜଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯଞ୍ଚେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୨୩୭। ଏୱଂ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନାଦିୱସେନ ଚିତ୍ତସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସମେୱ ୱସେନ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନତତିଯଜ୍ଝାନୱିପାକାନଂ ଏକସତ୍ତସ୍ସେୱ ଅସମ୍ଭୱେପି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନତଲେ ନିଙ୍ଗ୍ତେ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦଯୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦିଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକତୋ ଗହେତ୍ୱା ''ଦୁତିଯଜ୍ଝାନତତିଯଜ୍ଝାନପାକତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୪୨। ପରିତ୍ତସୁଭାଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠା ତତିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଭୂମୀସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ୱୁତ୍ତଗଣନାଯ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ''ପରିତ୍ତକସୁଭାଦୀନ''ନ୍ତିଆଦି।

୨୪୭।ଚତୁୱୀସତିଚିତ୍ତାନୀତି ଅଟ୍ଠପରିତ୍ତକୁସଲାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପକୁସଲାନି, ପଟିଘଦ୍ୱଯୱଜ୍ଜିତାନି ଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି, ପଠମାରୁପ୍ପୱିପାକୋ, ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚାତି ଚତୁୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି।

୨୫୦-୩।ଦସ ପଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିଯା, ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପକିରିଯା, ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ, ପଠମାରୁପ୍ପୱିପାକୋ, ଅରହତ୍ତଫଲଞ୍ଚାତି ପନ୍ନରସ ଚିତ୍ତାନି ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଅରହତୋ ହୋନ୍ତି।

ତେୱୀସାତି ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୁୱୀସତିଚିତ୍ତେସୁ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକୁସଲୱିପାକୱଜ୍ଜା ବାୱୀସତି ଚ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପୱିପାକୋ ଚାତି ତେୱୀସତି ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥେୱ ତିଣ୍ଣଂ ଫଲଟ୍ଠସେଖାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ଅକୁସଲପଞ୍ଚକୱଜ୍ଜାନି ଅଟ୍ଠାରସ, ତଂତଂଫଲଞ୍ଚାତି ଏକୂନୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

କ୍ରିଯା ଦ୍ୱାଦସାତି ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିଯା, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱଜ୍ଜିତା ତିସ୍ସୋ ଅରୂପକିରିଯା, ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସ କିରିଯଚିତ୍ତାନି। ପାକେକୋତି ଏକୋ ଅରୂପୱିପାକୋ।

ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନକୁସଲୱିପାକୱଜ୍ଜାନି ଏକୱୀସତି , ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନୱିପାକୋ ଚାତି ବାୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

୨୫୪-୬୦। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ଅପୁଞ୍ଞପଞ୍ଚକୱଜ୍ଜାନି ସତ୍ତରସ, ପଠମଫଲଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠାରସ ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତାନୀତି ତାନେୱ ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତାନି। ''ଠପେତ୍ୱା ପଠମଂ ଫଲ''ନ୍ତି ହି ୱଚନତୋ ଦୁତିଯଫଲଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋ। ନ ହି ସକଦାଗାମିନୋ ସକଦାଗାମିଫଲଞ୍ଚ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି । ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଠପେତ୍ୱା ଦୁତିଯଂ ଫଲ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥାପି ଅନାଗାମିଫଲଂ ପକରଣସିଦ୍ଧମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିଯା, ଦ୍ୱେ ତତିଯଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପକିରିଯା, ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନୱିପାକୋ, ଅରହତ୍ତଫଲନ୍ତି ତେରସ ଚିତ୍ତାନି ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି। ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ଦ୍ୱାୱୀସତିଚିତ୍ତେସୁ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନକୁସଲୱିପାକୱଜ୍ଜାତି ୱୀସତି, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୱିପାକୋତି ଏକୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଜାଯନ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ଅପୁଞ୍ଞପଞ୍ଚକୱଜ୍ଜାନି ସୋଳସ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲଞ୍ଚାତି ସତ୍ତରସ ତତ୍ଥେୱ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ହୋନ୍ତି। ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିଯା, ଦ୍ୱେ ଚ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୱିପାକକିରିଯା, ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ, ଅରହତ୍ତଫଲଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱାଦସ ଚିତ୍ତାନି ତତ୍ଥେୱ ଅରହତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

୨୬୧-୩। ଅରୂପକୁସଲା ଚେୱ କିରିଯାପି ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ପନ ୱିପାକାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉଦ୍ଧମୁଦ୍ଧମରୂପୀନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନାଦୀସୁ ଅରୂପୀନଂ। ହେଟ୍ଠିମାତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନିକାନଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକୁସଲୱିପାକା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନିକାନଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନକୁସଲୱିପାକାତି ଏୱମାଦିନା ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ଅରୂପା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। କସ୍ମାତି ଆହ ''ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱତୋ କିରା''ତି। କିରାତି ଅନୁସ୍ସୁତିଯଂ। ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱତୋତି ଆରମ୍ମଣେ, ଝାନେ ଚ ଦିଟ୍ଠଦୋସତ୍ତା। କୁସଲାନୁତ୍ତରାତି ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲା।

୨୬୬।ସବ୍ବୋ ରୂପୋ ମହଗ୍ଗତୋତି ସବ୍ବୋ ରୂପାୱଚରମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ମନୋଧାତୂତି କିରିଯାମନୋଧାତୁୱିପାକମନୋଧାତୂନଂ କାମୱିପାକ-ଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା।

୨୬୯-୭୩।ଏୱଂ…ପେ… ହେଟ୍ଠିମନ୍ତି ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଦ୍ୱଯଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପାକେନ ସହ ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ତତ୍ଥୱୁତ୍ତେସୁ ତତିଯାରୁପ୍ପଦ୍ୱଯଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପାକେନ ସହ ସତ୍ତତିଂସାତି ଏୱଂ ସେସଦ୍ୱଯେପି ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମଂ ହିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଗଣନା ଞେଯ୍ୟା। ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋତି ପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ପଠମାରୁପ୍ପୱିପାକୋ, ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପୱିପାକୋତି ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକା ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଅନାସୱା ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାତି ଏୱଂ ଚତୂସୁ ଅରୂପଭୂମୀସୁ ଏକେକାଯ ଭୂମିଯା ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ୱିପାକା ଜାଯନ୍ତି। ଯା କିରିଯା ତେରସେୱ ସିଯୁଂ, ତା ସବ୍ବପଠମାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଜାଯନ୍ତେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପକିରିଯଚିତ୍ତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସେୱ କ୍ରିଯା ହୋନ୍ତି। ତତିଯାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯଚିତ୍ତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକାଦସ। ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଭୂମିଯଂ ତତିଯାରୁପ୍ପକିରିଯଚିତ୍ତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦସେୱ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା।

୨୭୪-୫। ଇଦାନି କେୱଲଂ ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ତେସମେୱ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଆୱେଣିକଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅରହତୋ ପନା''ତିଆଦିନା ଅରହତୋଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅନାଗାମିଆଦୀନଂ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଂ ସକସକଫଲଚିତ୍ତଂ ପାକଟମେୱାତି ସଂଖିତ୍ତଂ। ଅରହତୋତି ଖୀଣାସୱସ୍ସ। ଅରହତୋ ଭାୱୋ ଅରହତ୍ତଂ, ଅରହତ୍ତଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଞ୍ହି ''ଅରୀନଂ ହତତ୍ତା ଅରହା''ତିଆଦିନା ଅରହନ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଭାୱେନ ''ଅରହତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦାନି ତେସଂ ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସାଧାରଣଚିତ୍ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ଫଲଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୯୦।ସୁସାରନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ପରିଚ୍ଛଜିତବ୍ବସ୍ସ ଫେଗ୍ଗୁସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ସାରଂ, ସବ୍ବସୋ ସାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରନ୍ତି ସୁସାରତ୍ତା ଏୱ ପରଂ। ସତ୍ତାନଂ ଇଧଲୋକପରଲୋକହିତପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଧମନତୋ ମୋହନ୍ଧକାରପ୍ପଦୀପଂ। ଚିନ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୱସେନ ଚିନ୍ତେତି। ୱାଚେତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ସଜ୍ଝାଯତି। ରାଗଦୋସାନଂ ମୋହେନ ସହ ଅୱିନାଭାୱତୋ ତସ୍ସ ଅନୁପଗମନଂ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧମେୱାତି ''ମୋହନ୍ଧକାରପ୍ପଦୀପ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱାପି ''ନରଂ…ପେ… ନୋପଯନ୍ତୀ''ତି ରାଗଦୋସାନୁପଗମନମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ''ମୋହନ୍ଧକାରପ୍ପଦୀପ''ନ୍ତି ୱା ୱଚନେନେୱ ମୋହସ୍ସ ଅନୁପଗମୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ରାଗଦୋସାନମେୱ ଅନୁପଗମନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମୂଲଭୂତାନଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ଅନୁପଗମନୱଚନେନ ସେସକିଲେସାନମ୍ପି ଅନୁପଗମନଂ ୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଭୂମିପୁଗ୍ଗଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୋ ଭାଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମାଵତାର-ଅଭିନଵଟୀକା

(ଦୁତିୟୋ ଭାଗୋ)

୬। ଛଟ୍ଠୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୯୧-୩।ଏତେସନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦାନଂ। ନନୁ ଚ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଚେତସିକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚିତ୍ତାଦୀନିଯେୱ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୀତି ତାନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବାନି, ଆରମ୍ମଣଂ ପନ ଅପ୍ପକତଂ, ତଂ କସ୍ମା ଇଧ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଚୋଦନଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ଆହ ‘‘ତେନ ୱିନା ନତ୍ଥି ହି ସମ୍ଭୱୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ଆରମ୍ମଣେନ ୱିନା ଚିତ୍ତସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି, ନ ହି ଅନାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ତଯିଦଂ ଚିତ୍ତଂ କଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଆସଙ୍କାନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଇତୋ ପରଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ । କତିୱିଧଂ ପନ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ, କିଂ ସରୂପଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ରୂପଂ ସଦ୍ଦ’’ନ୍ତିଆଦି। ୱଚନତ୍ଥଂ ପନ ନେସଂ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତି। ଛଠଆରମ୍ମଣକୋୱିଦାତି ଛନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ ବ୍ଯାକରଣକୁସଲା ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ।

ଭୂତେତି ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତେ। ଉପାଦାଯାତି ନିସ୍ସାଯ। ଚତୁସମୁଟ୍ଠିତୋତି କମ୍ମାଦୀହି ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସମୁଟ୍ଠିତୋ। ନିଦସ୍ସିତବ୍ବଂ ନିଦସ୍ସନଂ। କିଂ ତଂ? ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱୋ , ସହ ନିଦସ୍ସନେନାତି ସନିଦସ୍ସନୋ। ପଟିହଞ୍ଞତି, ପଟିହନନନ୍ତି ୱା ପଟିଘୋ, ଯେନ ବ୍ଯାପାରାଦିୱିକାରପଚ୍ଚଯନ୍ତରସହିତେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ନିସ୍ସଯେସୁ ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତି, ସୋ ସଯଂ ନିସ୍ସଯୱସେନ ଚ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ, ଅସମ୍ପତ୍ତାନଞ୍ଚ ପଟିମୁଖଭାୱୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପତନଂ ପଟିଘୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ସଯଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସ୍ସ ନିସ୍ସଯୱସେନ ସମ୍ପତ୍ତି ଗନ୍ଧରସଘାନଜିୱ୍ହାକାଯାନଂ। ଇତରେସଂ ଉଭଯଥାପି ଅସମ୍ପତ୍ତି, ତସ୍ମା ଇଧ ଅସମ୍ପତ୍ତାନଂ ପଟିମୁଖଭାୱୋ ‘‘ପଟିଘୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସହ ପଟିଘେନାତି ସପ୍ପଟିଘୋ, ସନିଦସ୍ସନୋ ଚ ସୋ ସପ୍ପଟିଘୋ ଚାତି ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘୋ। ଏତ୍ଥାହ – ଯସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ସନିଦସ୍ସନୋ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଗୋଚରଭାୱୋୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ। ତସ୍ସ ଚ ରୂପାଯତନତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା କଥଂ ସହ ନିଦସ୍ସନେନ ସନିଦସ୍ସନୋତି ଯୁଜ୍ଜତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅନଞ୍ଞତ୍ତେପି ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ଧମ୍ମେହି ରୂପାଯତନଂ ୱିସେସେତୁଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସହ ନିଦସ୍ସନେନ ସନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଧମ୍ମସଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ହି ଏକୀଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଯୋ ନାନତ୍ତକରୋ ୱିସେସୋ, ସୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ଉପଚାରିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥୱିସେସାୱବୋଧୋ ହୋତି। ରୂପାରମ୍ମଣସଞ୍ଞିତୋତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ୱଣ୍ଣୋ ରୂପାରମ୍ମଣନ୍ତି ସଞ୍ଞିତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତେ ଉପାଦାଯ ତେ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନୋ ଚ ନୀଲାଦିୱସେନ ଦିସ୍ସମାନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ଚ ୱଣ୍ଣୋ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ନାମାତି।

୨୯୪-୭। ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଉତୁ ଚ ଚିତ୍ତୋତୁ, ତେହି ସମ୍ଭୱତି, ତେ ୱା ସମ୍ଭୱା ପଚ୍ଚଯା ଇମସ୍ସାତି ଚିତ୍ତୋତୁସମ୍ଭୱୋ। ସହ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକୱିଞ୍ଞାଣେନ ପୱତ୍ତୋ ସଦ୍ଦୋ ସୱିଞ୍ଞାଣକସଦ୍ଦୋ, ସୱିଞ୍ଞାଣକସଦ୍ଦୋ ପନ ନ କେୱଲଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତୋୱ କୁଚ୍ଛିସଦ୍ଦାଦିୱସେନ ତସ୍ସ ଉତୁସମୁଟ୍ଠିତସ୍ସାପି ସମ୍ଭୱତୋ।

ଧରୀଯତୀତି କଲାପପରମ୍ପରାଯ ସନ୍ଧାରୀଯତି। ସୂଚନତୋତି ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ସୁପାକଟକରଣତୋ। ଗନ୍ଧୋ ହି ‘‘ଇଦଂ ସୁଗନ୍ଧଂ, ଇଦଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧ’’ନ୍ତି ପକାସେତି, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନପୁପ୍ଫଫଲାଦୀନି ‘‘ଇଦମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ପେସୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି।

ରସମାନାତି ଅସ୍ସାଦୱସେନ ତୁସ୍ସମାନା। ରସନ୍ତୀତି ଅସନ୍ତି, ଅନୁଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ର-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଏୱଞ୍ହି ‘‘ରସମାନା ନଂ ଅସନ୍ତୀତି ରସୋ’’ତି ନିରୁତ୍ତିନଯୋ ସୁନ୍ଦରୋ ହୋତି। ଇତରଥା ‘‘ରସନ୍ତି ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ‘‘ରସମାନା’’ତି ଇଦଂ ନିରତ୍ଥକମେୱ ସିଯା। ଅଥ ୱା ‘‘ରସମାନା’’ତି ଇତୋ ର-କାରଂ, ‘‘ରସନ୍ତୀ’’ତି ଇତୋ ସ-କାରଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ରସୋ’’ତି ନିରୁତ୍ତିନଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୨୯୮ ।ଫୁସୀଯତୀତି ଘଟ୍ଟୀଯତି। କିଂ ତଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ନାମାତି ଆହ ‘‘ପଥୱୀତେଜୱାଯୱୋ’’ତି। ଇମିନା ଧାତୁତ୍ତଯମେୱ କାଯୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଭାୱସଙ୍ଖାତଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ନାମ, ନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଆପୋଧାତୁ ନ ଗହିତା, ନନୁ ସୀତତା ଫୁସିତ୍ୱା ଗଯ୍ହତି, ସା ଚ ଆପୋଧାତୁ ଏୱାତି? ସଚ୍ଚଂ ଗଯ୍ହତି, ନ ପନ ଆପୋଧାତୁ, କିଞ୍ଚରହି ତେଜୋଧାତୁ ଏୱ। ମନ୍ଦେ ହି ଉଣ୍ହଭାୱେ ସୀତୱୁଦ୍ଧି, ନ ସୀତତା ନାମ କୋଚି ଗୁଣୋ ଅତ୍ଥି। କେୱଲଂ ପନ ଉଣ୍ହଭାୱସ୍ସ ମନ୍ଦତାଯ ସୀତତାଭିମାନୋ। କଥଂ ପନେତଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଚେ? ସୀତୱୁଦ୍ଧିଯା ଅନୱଟ୍ଠିତଭାୱତୋ ପାରାପାରେ ୱିଯ। ତଥା ହି ଘମ୍ମକାଲେ ଆତପେ ଠତ୍ୱା ଛାଯଂ ପୱିଟ୍ଠାନଂ ସୀତୱୁଦ୍ଧି ହୋତି, ତତ୍ଥେୱ ପଥୱୀଗବ୍ଭତୋ ଉଟ୍ଠିତାନଂ ଉଣ୍ହୱୁଦ୍ଧି ଚ। କିଞ୍ଚରହି ହିମପାତସମଯାଦୀସୁ ସୀତସ୍ସ ପରିପାଚକଉଦସ୍ସନତୋ ଚ ତେଜୋଧାତୁ ଏୱ ସୀତତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଦି ଚ ସୀତତା ଆପୋଧାତୁ ସିଯା, ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ ଉଣ୍ହଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପଲବ୍ଭେଯ୍ଯ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତୋ, ନ ଚ ପନେୱଂ ଉପଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ଞାଯତି ‘‘ନ ଆପୋଧାତୁ

ସୀତତା’’ତି । ଇଦଂ ଚତୁମହାଭୂତାନଂ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରଂ, ଅନିଚ୍ଛନ୍ତାନମ୍ପି ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ କିଚ୍ଚଦସ୍ସନେନ ସଭାଗୱୁତ୍ତିତାଯ ସାଧିତାଯ ଇଦମେୱ ଉତ୍ତରଂ। କେଚି ପନ ‘‘ୱାଯୋଧାତୁ ସୀତତା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ଇଦମେୱ ଉତ୍ତରଂ। ଯଦି ୱାଯୋଧାତୁ ସୀତତା ସିଯା, ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ ଉଣ୍ହଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପଲବ୍ଭେୟ୍ୟ, ନ ଚ ପନେୱଂ ଉପଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଯତି ‘‘ନ ୱାଯୋଧାତୁ ସୀତତା’’ତି। ଯେ ପନ ୱଦନ୍ତି ‘‘ଦ୍ରୱତା ଆପୋଧାତୁ, ସା ଚ ଫୁସିତ୍ୱା ଗଯ୍ହତୀ’’ତି, ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା ‘‘ଦ୍ରୱଭାୱୋପି ନାମ ଫୁସୀଯତୀତି ଇଦଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତାନଂ ଅଧିମାନମତ୍ତଂ ସଣ୍ଠାନେ ୱିଯା’’ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୋରାଣେହି –

‘‘ଦ୍ରୱଭାସହୱୁତ୍ତୀନି , ତୀଣି ଭୂତାନି ସମ୍ଫୁସଂ;

ଦ୍ରୱତଂ ସମ୍ଫୁସାମୀତି, ଲୋକୋଯମଭିମଞ୍ଞତି।

‘‘ଭୂତେ ଫୁସିତ୍ୱା ସଣ୍ଠାନଂ, ମନସା ଗଯ୍ହତେ ଯଥା;

ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଫୁସାମୀତି, ଞାତବ୍ବା ଦ୍ରୱତା ତଥା’’ତି।

୨୯୯।ସବ୍ବଂ ନାମନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ନାମଂ। ଚିତ୍ତଚେତସିକଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ପତି ନମନତୋ ନାମଂ। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଚିତ୍ତଚେତସିକସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ପତି ନାମନତୋ ନାମଂ। ରୂପନ୍ତି ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ। କିଂ ଅୱିସେସେନାତି ଚେ, ନୋତି ଆହ ‘‘ହିତ୍ୱା ରୂପାଦିପଞ୍ଚକ’’ନ୍ତି। ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣାନି। ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ନାମୂପାଦାଯୱସେନ ଦୁୱିଧା ପଞ୍ଞତ୍ତି।

୩୦୦। ଇମାନି ପନ ଛବ୍ବିଧାନି ଆରମ୍ମଣାନି ସବ୍ବାନି ସବ୍ବତ୍ଥ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଉଦାହୁ କତ୍ଥଚି କାନିଚୀତି ଆହ ‘‘ଛଠଆରମ୍ମଣାନୀ’’ତିଆଦି। ତୀଣି ରୂପେତି ରୂପାୱଚରଭୂମିଯଂ ରୂପସଦ୍ଦଧମ୍ମୱସେନ ତୀଣି ଆରମ୍ମଣାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଘାନାଦିତ୍ତଯସ୍ସ ପନ ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣାଦୀନି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣତୋ ୱିସୁଂ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅରୂପଭୱେ ପନ ସବ୍ବସୋ ରୂପାନଂ ଅଭାୱତୋ ଏକଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣମେୱ ଲବ୍ଭତି, ନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅରୂପେ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣମେକକ’’ନ୍ତି । ନନୁ ଚ ଅରୂପଭୱତୋ ଚୱିତ୍ୱା କାମଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତାନଂ ଅରୂପଭୱେଯେୱ ଗତିନିମିତ୍ତୱସେନ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଉପଟ୍ଠାତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠାତି, ତଂ ପନ କାମଭୱେଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ। ଉପପଜ୍ଜିତବ୍ବଭୱସ୍ମିଞ୍ହି ୱଣ୍ଣୋ ଗତିନିମିତ୍ତୱସେନ ଉପଟ୍ଠାତି।

୩୦୧-୨। ଏୱଂ ଛ ଆରମ୍ମଣାନି ସରୂପତୋ, ପୱତ୍ତିପ୍ପଭେଦତୋ ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସୁ ଅଭଯଗିରିୱାସୀନଂ କିଞ୍ଚି ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ‘‘ଖଣୱତ୍ଥୁପରିତ୍ତତ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖଣୱତ୍ଥୁପରିତ୍ତତାତି ଖଣସ୍ସ ଚେୱ ୱତ୍ଥୁନୋ ଚ ପରିତ୍ତତ୍ତା। ଯେ ରୂପାଦଯୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯେସନ୍ତି ଯେସଂ ଆଚରିଯାନଂ ଲଦ୍ଧି। ଯେସନ୍ତି ୱା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେନ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୀଭାୱତୋ, ୱୁତ୍ତଂ ୱତ୍ତାପକତ୍ତା ଚ। ତେ ହି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱତ୍ତାପେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା ସହ ତଂ ସମ୍ବନ୍ଧେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେନ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୀଭାୱାପେକ୍ଖାଯ ‘‘ଯେସ’’ନ୍ତି ସାମିୱଚନନ୍ତି। ଇମିନା ପନ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯେ ରୂପାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣା ସନ୍ତତ୍ତଅଯୋଗୁଳେ ପତିତଜଲବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ପରିତ୍ତକ୍ଖଣିକା, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଗ୍ଗହଣା ପରମାଣୁ ୱିଯ ପରିତ୍ତୱତ୍ଥୁକା, ତତୋ ଚ ସକସକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଆପାଥଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, କେୱଲଂ ପନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ଗୋଚରା, ତେ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ନାମାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ତେ ଯେସଂ ୱା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ନାମାତି। ଏତେନେୱ ଚ ଅତୀତାନାଗତଭାୱେନ ଅତିଦୂରଅଚ୍ଚାସନ୍ନଭାୱେନ, କୁଟ୍ଟାଦିଅନ୍ତରିତାଭାୱେନ ଚ ଆପାଥଂ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତାନମ୍ପି ରୂପାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତୀତି। ଏୱଂଲଦ୍ଧିକା ପନ ତେ –

‘‘ଇମେସଂ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ନାନାୱିସଯାନଂ ନାନାଗୋଚରାନଂ ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗୋଚରୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତାନଂ ମନୋ ପଟିସ୍ସରଣଂ, ମନୋ ଚ ନେସଂ ଗୋଚରୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୫) –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତେ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବାୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବାୱାତି ନ ଅନୁୱତ୍ତିତବ୍ବା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ… ପେ… ଭୋନ୍ତାନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଗୋଚରଂ ନ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ତଥା ‘‘ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନେୱ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତାନଂ ନାନୁଭୱନ୍ତାନଂ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ।

୩୦୩। ତଞ୍ଚ ଗୋଚରଂ ମନୋ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଂ ରୂପାଦିପଞ୍ଚୱିଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ମନୋ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ଚକ୍ଖାଦୀନମାପାଥଗତାନି ୱିନା ଅୱସେସା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ତଦା ତଂୱିସଯଂ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତଂ ନାମ ନ ହୋତି, ଅତ୍ତନୋଯେୱ ପନ ୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତଂ ନାମ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ମନୋୱ ତେସଂ

ଗୋଚରଭିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି ଦୁପ୍ପରିହାରିଯଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ନ ଚ ତଂ ସୁତ୍ତୱଚନଂ ସକ୍କା ଅତିକ୍କମେତୁଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅନାପାଥଗତାପି ମନୋଗୋଚରା ରୂପାଦଯୋ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନେୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣାତି। ଯଦି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ନାନୁଭୋତି, ପରୱିସଯମେୱ ଅନୁଭୋତି, କଥଂ ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚଂ ନ କରୋତି? ତଂତଂକିଚ୍ଚାନଂ ନିସ୍ସଯଭୂତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଅନିସ୍ସିତତ୍ତା। କଥଞ୍ଚରହି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି ନାମ? ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକରଣେପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଦିଟ୍ଠାଦିଆକାରସ୍ସେୱ ଗହଣତୋ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି ନାମ। ଯଦି ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଦିଟ୍ଠାଦିଆକାରଂ ନ ଗଣ୍ହାତି, ରୂପାଦୀନଂ ନୀଲତ୍ତାଦିୱସେନ ଜାନନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣମେୱ କରୋତି, ନ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନୀତି ତଥା ଜାନନମେୱ ନ ହୋତି। ତସ୍ସ ପନ ଅଦ୍ଧିତାଯେୱେତଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ – ଅନାପାଥଗତରୂପାଦାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ନ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି ନାମ। ଅଥ ଖୋ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିସଯମେୱ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି। ଅଥ ସିଯା, ନ ମଯଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯାନୁଭୱନଂ ପଟିକ୍ଖିପାମ, ତସ୍ସ ପନ ଅନୁଭୱନଂ ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚୱିରହେନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣୱସେନେୱାତି ଚେ? ତମ୍ପି ନ, ସୁତ୍ତେ ତଥା ଆଗତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଯଦି ହି ଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚୱିରହେନ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣୱସେନେୱ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱମାନା ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁପି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣାଯେୱ ସିଯା, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ''ଧମ୍ମାଯତନଂ ମନୋଧାତୁଯା ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ପଟ୍ଠାନେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଥା ପନ ଅୱତ୍ୱା –

''ରୂପାଯତନଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ଗନ୍ଧାଯତନଂ ରସାଯତନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ମନୋଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨),

''ରୂପାଯତନଂ…ପେ… ଧମ୍ମାଯତନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଚ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨) –

ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତୀ ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତଂପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିସଯୱସେନ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ନ ଧମ୍ମାଯତନୱସେନାତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

୩୦୪-୫। ଏୱଂ ଏକେନାକାରେନ ପଟିକ୍ଖେପୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଅପରେନପି କାରଣେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଦିବ୍ବଚକ୍ଖାଦୀ''ତିଆଦି। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ଦିବ୍ବସୋତଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣଂ। ଇତିପି ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ନ କେୱଲଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନେୱ କାରଣେନ, ଅଥ ଖୋ ଇମିନାପି କାରଣେନ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଦିପି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅନାପାଥଗତରୂପାଦୀନି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତଦା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖାଦୀନି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନି ନ ସିଯୁଂ ତେସଂ ପସାଦୱିସଯାନଂ ରୂପସଦ୍ଦାନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ସୁତ୍ତେସୁ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଦିବ୍ବସୋତାନଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣତାୱ ୱତ୍ତବ୍ବା, ନ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣତା, ୱୁତ୍ତା ଚ ସା, ତସ୍ମା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅୱିସଯା ରୂପାଦଯୋ ରୂପାଦାରମ୍ମଣାନେୱ, ନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣାତି। ତେନେୱ ଚ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେପି –

''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ୱା ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ୱା ରସାରମ୍ମଣଂ ୱା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ୱା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା, ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତୀ''ତି (ଧ। ସ। ୧) –

ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚ ଅନାପାଥଗତାନଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣତ୍ତେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି ଆପଜ୍ଜତୀତି। ଏୱଂ ସତୀତି ଯଦି କଦାଚି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା କଦାଚି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, କଦାଚି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା କଦାଚି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଦା ତେସଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ ନିଯମୋପି କଥଂ ଭୱେ ''ଇଦଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ, ଇଦଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି ନିଯମୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ, ଆରମ୍ମଣସଙ୍କରୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୦୬। ଏୱଂ ଛବ୍ବିଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ଅନନ୍ତରଭେଦଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିତ୍ତିକୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣ''ନ୍ତିଆଦି। ଛବ୍ବିଧଂ ପରିତ୍ତତ୍ତିକାଦିକଂ ତଂ ଏତଂ ସବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପରିତ୍ତତ୍ତିକାଦୀନନ୍ତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକାଦୀନଂ। ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ ହି ଇଧ ''ପରିତ୍ତତ୍ତିକୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ମଜ୍ଝପଦଲୋପୱସେନ। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ତିକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ତତ୍ଥ ''ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା, ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା, ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା''ତି ଏୱମାଗତୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ। ଆଦିପଦୱସେନ ''ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା, ମଗ୍ଗହେତୁକା ଧମ୍ମା, ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ ଧମ୍ମା''ତି ଏୱମାଗତୋ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ। ''ଅତୀତାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା, ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା''ତି ଏୱମାଗତୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ। ''ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା, ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା, ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା''ତି ଏୱମାଗତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩୦୭-୯।କ୍ରିୟାହେତୁଦ୍ୱୟନ୍ତି ଅହେତୁକକିରିୟଦ୍ୱୟଂ ହସିତୁପ୍ପାଦମନୋଧାତୁ ଇତରସ୍ସ ମହଗ୍ଗତାଦିଆରମ୍ମଣତାୱସେନାପି ୱୁତ୍ତମାନତ୍ତା। ‘‘ଇଟ୍ଠାଦିଭେଦା’’ତିଆଦି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଭାୱୱିଭାୱନଂ। ଇଟ୍ଠାଦିଭେଦାତି ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଅନିଟ୍ଠଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଭେଦା। ପଟିପାଟିୟାତି ‘‘ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ସଦ୍ଦୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଅନୁକ୍କମତୋ। ରୂପାଦି...ପେ... ଊୟସ୍ସ ତୂତି କିରିୟାମନୋଧାତୁୟା ଚେୱ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକୱିଭାଗୱସେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମନୋଧାତୂନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଂ ରୂପାଦିପଞ୍ଚକଗୋଚରଂ । ତା ହି ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମା ହୁତ୍ୱା ନିୟତା ରୂପାଦୀନେୱ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନ୍ତି।

୩୧୧।କାମଧାତୁୟନ୍ତି କାମଭୱେ। ତତ୍ଥ ହି ନେସଂ ସଙ୍ଗେସଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୀତି ତେସ୍ୱେୱ କିରିୟାମନୋଧାତୁ, କୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣାନି, ତଥା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନନ୍ତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି। ସେସାନି ପନ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଭାୱେନ ତତ୍ଥ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ନେୱ କିଞ୍ଚୀତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନଂ ସଙ୍ଗସୋ ଅଭାୱତୋ ଏତେସୁ କିଞ୍ଚି ନ ଜାୟତି।

୩୧୨-୩।‘‘ମହାପାକାନ’’ନ୍ତିଆଦି ପଠମପରିଚ୍ଛେଦେ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ପଟୁପ୍ପନ୍ନାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା।

୩୧୪। ଏୱଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣେ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୁତିୟାରୁପ୍ପଚିତ୍ତଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୁତିୟାରୁପ୍ପଚିତ୍ତଂ ପଠମାରୁପ୍ପାରମ୍ମଣତୋ, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଂ ତତିୟାରୁପ୍ପାରମ୍ମଣତୋ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ। ଛଳିଧନ୍ତି କୁସଲୱିପାକକିରିୟାୱସେନ ପଚ୍ଚେକଂ ତିୱିଧତାୟ ଛପ୍ପକାରଂ।

୩୧୬-୨୦। ଞାଣଂ ପରିହୀନଂ ଏତେସଂ, ଞାଣତୋ ପରିହୀନାତି ୱା ଞାଣହୀନା। ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା...ପେ... ହୋନ୍ତି ତେତି ଅଟ୍ଠ ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନଖୀଣାସୱାନଂ କଦାଚି ନିରୁସ୍ସୁକ୍କଭାୱେନ ଆଦରାକରଣୱସେନ ଅକମ୍ମଞ୍ଞସରୀରତାଅଞ୍ଞୱିହିତତାହି ୱା ଅସକ୍କଚ୍ଚଦାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦୀସୁ ଅତିପଗୁଣୱିପସ୍ସନାୟ ଚ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ଅତିପଗୁଣାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା। କସିଣନିମିତ୍ତାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିୱସେନ ନୱତ୍ତବ୍ବା। ଅକୁସଲେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଚତୁପଞ୍ଞାସକାମାୱଚରଧମ୍ମାନଂ, ରୂପସ୍ସ ଚ ‘‘ଅତ୍ତା ସତ୍ତୋ’’ତି ପରାମସନଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ତେନେୱାକାରେନ ସତ୍ତୱୀସତିମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା। ପଣ୍ଣତ୍ତିଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନକାଲେ ସିୟା ନୱତ୍ତବ୍ବା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିୱସେନ। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତାନି ତେସ୍ୱେୱ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ୱିନା ପରାମାସେନ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ, ପଟିଘସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି ଦୋମନସ୍ସୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱେଳ୍ହକଭାୱେନ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ୱିକ୍ଖିପନୱସେନ, ଅୱୂପସମୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିୟଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କ୍ରିୟତୋପି ଚ ତଥାତି କିରିୟଚିତ୍ତତୋପି ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। କ୍ରିୟାୱୋଟ୍ଠବ୍ବନନ୍ତି ସରୂପକଥନମେତଂ, ନ ପନ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା।

ତିୱିଧୋ ହୋତି ଗୋଚରୋତି ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣୱସେନ ତିୱିଧୋପି ଗୋଚରୋ ହୋତି। କଥଂ? କୁସଲକିରିୟାୱସେନ ଅଟ୍ଠ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନଖୀଣାସୱାନଂ ସକ୍କଚ୍ଚଦାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଧମ୍ମସ୍ସୱନୱିପସ୍ସନାଦୀସୁ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତକାଲେ କାମାୱଚରାରମ୍ମଣିକଅଭିଞ୍ଞାୟ ପରିକମ୍ମାନୁଲୋମକାଲେ ଚ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ପଠମଜ୍ଝାନାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଝାନାଦୀନଂ ପରିକମ୍ମକାଲେ ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ସମ୍ମସନକାଲେ ଚ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି। ୟଥାଲାଭଂ ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନକାଲେ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ଚ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାଭିଞ୍ଞାୟ ପରିକମ୍ମକାଲେ ଚ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା। ପଣ୍ଣତ୍ତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ପଣ୍ଣତ୍ତାରମ୍ମଣିକଝାନାଭିଞ୍ଞାନଂ ପରିକମ୍ମକାଲେ ଚ ନୱତ୍ତବ୍ବା। ଅଭିଞ୍ଞାଦ୍ୱୟସ୍ସ ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣତଂ ସତ୍ତରସମପରିଚ୍ଛେଦେ ୱକ୍ଖତି। କିରିୟାୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ୟଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ତଂତଂଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ପୁରେଚରଂ ହୁତ୍ୱା ତଂ ତଦେୱ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତଂ ପୱତ୍ତତୀତି ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣଂ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣମେୱ।

ୱୁତ୍ତାୱସେସାନୀତି ୟଥାୱୁତ୍ତେହି ଅୱସିଟ୍ଠାନି ପନ୍ନରସ ରୂପାୱଚରାନି ପଠମତତିୟାନି, ଛ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲୱିପାକକିରିୟଚିତ୍ତାନୀତି ଏକୱୀସତି ଚିତ୍ତାନି। ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନୀତି ପରିତ୍ତାଦିୱସେନ ନୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କସିଣାଦିନିମିତ୍ତସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଆକାସୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନି।

ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକଂ ସମତ୍ତଂ।

୩୨୧-୨। ଏଵଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକଵସେନ ୱିସଯୀୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣନିଦ୍ଦେସେନେଵ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକସଙ୍ଗହିତୋପି ୱିସଯୀୱିଭାଗୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ପହାଯ ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକଵସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚିତ୍ତଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚିତ୍ତଂ ଅତୀତସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ, ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଂ ତତିଯାରୁପ୍ପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଏକନ୍ତଅତୀତାରମ୍ମଣଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଵ ଗୋଚରାତି ରୂପାଦିମ୍ହି ଧରମାନେଯେଵ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ପନ ନିଯତଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନତୋ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା।

୩୨୪-୬।ସିଯା…ପେ… ନାଗତଗୋଚରାତି ଅଟ୍ଠ ତାଵ ମହାୱିପାକା ଦେଵମନୁସ୍ସାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ କମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣା। ଭଵଙ୍ଗଚୁତିକାଲେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଗତିନିମିତ୍ତଂ ପନ କଦାଚି କମ୍ମନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ, ତଦନନ୍ତରଂ ଭଵଙ୍ଗକାଲେ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା, ତଥା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ତଦାରମ୍ମଣଵସେନ ପଵତ୍ତିଯଂ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନଂ ଜଵନାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପଵତ୍ତିଯଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା। କୁସଲାକୁସଲୱିପାକାହେତୁକୌପେକ୍ଖାସହଗତମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। କେଵଲଞ୍ହି ତା ଯଥାକ୍କମଂ ମନୁସ୍ସେସୁ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦୀନଂ, ଅପାଯେସୁ ଚ ସବ୍ବେସଂ ପଟିସନ୍ଧି ହୋନ୍ତି। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚ ସନ୍ତୀରଣକାଲେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଵ ହୋନ୍ତୀତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ସୋମନସ୍ସସହଗତା ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣଵସେନ, ତଦାରମ୍ମଣଵସେନ ଚ ପଵତ୍ତିକାଲେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚ ତଦାରମ୍ମଣକାଲେ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତଂ ପନ ଖୀଣାସଵାନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠାକାରଂ କୁରୁମାନାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଅତୀତାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ହସିତୁପ୍ପାଦଵସେନ ପଵତ୍ତିଯଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ। ''କୁସଲାକୁସଲା''ତିଆଦୀସୁ କୁସଲେସୁ ତାଵ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ, ଅତୀତାଦିଭେଦାନି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନି ସମ୍ମସନକାଲେ, ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣକାଲେ, ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣିକଅଭିଞ୍ଞାନଂ ପରିକମ୍ମକାଲେ ଚ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା। ପଞ୍ଞତ୍ତିନିବ୍ବାନପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣକାଲେ, ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନକାଲେ, ପଞ୍ଞତ୍ତିନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣିକଅଭିଞ୍ଞାନଂ ପରିକମ୍ମାଦିକାଲେ ଚ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ପଞ୍ଞତ୍ତିନିବ୍ବାନାନି ହି ଇଧ ଅତୀତାଦିକାଲଵସେନ ନଵତ୍ତବ୍ବାନୀତି ତଦାରମ୍ମଣାନି ଅତୀତାରମ୍ମଣାଦିଵସେନ ନଵତ୍ତବ୍ବାନି। ତେନାହ ''ସନ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିକାଲେପୀ''ତି, ଯଥାସମ୍ଭଵଂ ସନ୍ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ, ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଚ ଆରମ୍ମଣକରଣକାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୋତ୍ଥକେସୁ ପନ ''ସନ୍ତେ ପଞ୍ଞତ୍ତିକାଲେସୂ''ତି ଲିଖନ୍ତି, ସୋ ଅପାଠୋ। ତସ୍ସ ପନ ଅପାଠଭାଵଂ ଅଜାନନ୍ତା ଅତ୍ଥହାନିମ୍ପି ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସଵସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିକାଲସ୍ମିଂ ସତୀତି ଅତ୍ଥଂ ଲିଖନ୍ତି। ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନିପି ୱୁତ୍ତନଯେନେଵ ୱେଦିତବ୍ବାନି। କେଵଲଞ୍ହି ତେସଂ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାନି ନତ୍ଥି। ଞାଣୱିରହେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ ଅସମତ୍ଥଭାଵତୋତି ଅଯମେଵ ୱିସେସୋ।

ଅକୁସଲେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତୀତାଦିଭେଦାନଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନପରାମସନକାଲେ ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣା। ତଥେଵ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିକାଲେ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। କେଵଲଞ୍ହି ତତ୍ଥ ପରାମାସଗ୍ଗହଣଂ ନତ୍ଥି। ଦ୍ୱେ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତୀତାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଦୁସ୍ସନକାଲେ ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣା, ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ଦୁସ୍ସନକାଲେ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତଭାଵେନ ଚ ଅୱୂପସମୱିକ୍ଖେପଵସେନ ଚ ପଵତ୍ତିଯଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। କିରିଯାସୁ ଅଟ୍ଠ ସହେତୁକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଗତିକା ଏଵ। ତତ୍ଥ ହି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା କୁସଲେସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି, ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସମାନା। କେଵଲଂ ପନ ତେ ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଇମେ ଖୀଣାସଵାନନ୍ତି ଅଯମେଵେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। କିରିଯାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପନ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଵସେନ ପଵତ୍ତିଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚେଵ ପଞ୍ଞତ୍ତିନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ଜଵନାନଂ ପୁରେଚାରିକକାଲେ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ଅଭିଞ୍ଞାଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣତଂ ୱକ୍ଖତି। ନଵତ୍ତବ୍ବା…ପେ… ଆଦିନାତି କସିଣନିମିତ୍ତାଦିପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅତୀତାରମ୍ମଣାଦିନା ନଵତ୍ତବ୍ବା।

୩୨୭।କ୍ରିଯା ପଞ୍ଚାତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚତସ୍ସୋ, ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି ଇମା ପଞ୍ଚ କିରିଯା। ରୂପତୋ ପଞ୍ଚମୀ କ୍ରିଯାତି ରୂପାଵଚରପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତା କିରିଯାଭିଞ୍ଞା ଚ। ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଅଗୋଚରନ୍ତି ଅତୀତାଦିଭେଦେସୁ, କାଲୱିମୁତ୍ତେସୁ ଚ ଅଗୋଚରଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି, ସବ୍ବମେଵ ନେସଂ ଗୋଚରଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକଂ।

ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେଵ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକସଙ୍ଗହିତୋପି ୱିସଯୀୱିଭାଗୋ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ସୋ ୱିସୁଂ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ସରୂପତୋ ପନେସ ଏଵଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଇମେ ତାଵ କୁସଲୱିପାକକିରିଯାଵସେନ ଛ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନସମ୍ବନ୍ଧଂ

ହେଟ୍ଠିମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତନତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା। ରୂପାଓଚରଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାନି, ପଠମତତିଯାରୁପ୍ପାନି, ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲୱିପାକାନି ଚ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତତୋ ବହିଭାୱେନ ବହିଦ୍ଧାଭୂତାନି ପଥୱୀକସିଣାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତିତୋ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାନି। ସବ୍ବେୱ କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲାବ୍ଯାକତା ଧମ୍ମା ରୂପାଓଚରପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାନି। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାଦୀନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରେସଂ ଖନ୍ଧାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେ, ପଣ୍ଣତ୍ତିନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେ ଚ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ତଦୁଭଯୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କେୱଲଞ୍ହି ତେସଂ ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନତ୍ଥି। ଅକୁସଲାପି ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନପରାମାସାଦିକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଚେୱ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପକସିଣାଦୀସୁ ଚ ତଥେୱ ପୱତ୍ତିକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ତଦୁଭଯୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ତିସ୍ସୋ ଚ ମନୋଧାତୁଯୋତି ଇମେ ତେରସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତ୍ତନୋ ରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରସ୍ସ ରୂପାଦୀସୁ ପୱତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ତଦୁଭଯୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ସନ୍ତୀରଣଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚରୂପାଦିଧମ୍ମେ ମନୋଦ୍ୱାରେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଅଞ୍ଞେପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରେସଂ ଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତମାନା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ତଦୁଭଯୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କେୱଲଂ ପନ ତଂ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଭେଦେସୁ କମ୍ମାଦୀସୁ ପୱତ୍ତତି। ଅଟ୍ଠ ମହାୱିପାକାନି ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଭେଦେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତନତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଆଲମ୍ବଣାନି। ହସିତୁପ୍ପାଦମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପହଟ୍ଠାକାରକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତିଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରସ୍ସ ରୂପାଦୀସୁ ପୱତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଅତ୍ତନୋ କତକିରିଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ହସିତୁପ୍ପାଦନେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରେସଂ କତକିରିଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ତଦୁଭଯୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ପନ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣଂ। ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିଯା କୁସଲଗତିକାୟେୱ। କେୱଲଞ୍ହି ତା ଖୀଣାସୱାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କୁସଲାନି ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ନାନତ୍ତଂ। ରୂପାଓଚରପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣତଂ ୱକ୍ଖତି।

୩୨୯। ''ଫଲଂ, ମଗ୍ଗ''ନ୍ତି ଚ ସାମଞ୍ଞେନ ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ଆହ ''ଚତ୍ତାରୋ…ପେ… ପୁଞ୍ଞତୋ''ତି।

୩୩୨-୪। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଫଲାନି ପନ ତେ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତଥା କୁସଲାଭିଞ୍ଞା ଚ । ତେନାହ ''ସବ୍ବେସୁ ପନା''ତିଆଦି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚସମଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ''ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଚତ୍ତାରୋ…ପେ… ପୁଞ୍ଞତୋ''ତି ଇଦଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସାପି ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଫଲଜାନନେ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। କୁସଲାଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତମ୍ପି ପନ ତଂ ଗୋଚରଂ କାତୁମସମତ୍ଥମେୱ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ''କ୍ରିଯାଭିଞ୍ଞା ମନୋଧାତୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୩୫-୮ ।କସ୍ମାତି କାରଣପୁଚ୍ଛା। ''ଅରହତୋ''ତିଆଦି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ହି-ସଦ୍ଦୋ ''ଯସ୍ମା''ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥେ। ଯସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା ସେଖା ୱା ଅରହତୋ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ଫଲମାନସଞ୍ଚ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ଚ ନେସଂ ଅସମତ୍ଥତା ଅନଧିଗତତ୍ତା ଅନଧିଗତେ ଚ ୱିସଯେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ମୋହୋ ଅତ୍ଥେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ନ ଜାନାତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ମାନସନ୍ତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଂ ମଗ୍ଗଫଲସଙ୍ଖାତଲୋକୁତ୍ତରମାନସଂ। ଏୱଂ ''ସକଦାଗାମିସ୍ସ ମାନସ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି। ଲୋକିଯମାନସଂ ପନ ଅରହନ୍ତସ୍ସାପି ଜାନାତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଥ ଖୋ ମାରୋ ପାପିମା ଭଗୱତୋ ଚେତସା ଚେତୋପରିୱିତକ୍କମଞ୍ଞାଯା''ତି। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ହେଟ୍ଠିମୋ ହେଟ୍ଠିମୋ''ତିଆଦି। ଯଥେୱ ହେଟ୍ଠିମୋ ହେଟ୍ଠିମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପରୂପରି ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି, ଏୱଂ ଉପରିମୋ ଉପରିମୋପି ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତୀତି ଚେ? ନୋ ନ ଜାନାତି, ସୋ ପନ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତୱିସଯତ୍ତା ଜାନାତିଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଉପରୂପରୀ''ତିଆଦି। ଯଥା ''ଉପରୂପରୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ''ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକଂ ହେଟ୍ଠିମ-ସଦ୍ଦଂ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ''ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଚ ମାନସ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୩୯-୪୧। ଏୱମ୍ପି ୱିସଯୀପଧାନୱସେନ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିସଯପ୍ପଧାନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲମେୱ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି କୁସଲାରମ୍ମଣଂ। କାମେତି ପଦଂ ଉଭଯତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ ''କାମେ କୁସଲାରମ୍ମଣଂ କାମେ କୁସଲାକୁସଲସ୍ସା''ତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ଅକୁସଲସ୍ସ ଏକନ୍ତକାମାୱଚରତ୍ତା ନ ଏତସ୍ସ ୱିସେସିତବ୍ବତା ଅତ୍ଥି, କୁସଲଂ ପନ ୱିସେସିତବ୍ବମେୱାତି ତଂ ଅପେକ୍ଖାଯ ''କାମେ''ତି ଉପରିପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବମେୱ। ଅଥ ୱା ଅକୁସଲସହଚରିଯତୋ କୁସଲମ୍ପି କାମାୱଚରମେୱ ଗଯ୍ହତୀତି ''କାମେ''ତି ଇଦଂ ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱିସେସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କାମାୱଚରପାକସ୍ସାତି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାନଂ ଏକନ୍ତେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣତ୍ତା ତଦୱସେସସ୍ସ ଏକାଦସୱିଧସ୍ସ କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ।

କାମକ୍ରିୟସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ମନୋଧାତୁୱଜ୍ଜିତସ୍ସ ଦସୱିଧକାମାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ। ଏତେସଂ…ପେ… ଆରମ୍ମଣଂ ସିୟାତି ଏତ୍ଥ କୁସଲସ୍ସ ତାୱ ଅତ୍ତନା କତସ୍ସ ଦାନାଦିକାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ପସନ୍ନଚିତ୍ତେନ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ, ତଥେୱ ପରେହି କତସ୍ସ ଅନୁମୋଦନକାଲେ, ତସ୍ସେୱ ଦୁୱିଧସ୍ସାପି ଅନିଚ୍ଚତାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ , ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପରିତ୍ତକୁସଲାରମ୍ମଣିକଅଭିଞ୍ଞାନଂ ପରିକମ୍ମାଦିକାଲେ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଅକୁସଲେସୁ ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ଆରବ୍ଭ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନପରାମସନକାଲେ, ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ କେୱଲଂ ଅସ୍ସାଦନାଦିକାଲେ ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଟିଘସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନା, ପରେହି ଚ କତକୁସଲମାରବ୍ଭ ୱିପ୍ପଟିସାରଦୁସ୍ସନକାଲେ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାଚିତ୍ତସ୍ସ ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନକାଲେ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ଅୱୂପସମୱିକ୍ଖେପକାଲେ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଦ୍ୱଯେ କୁସଲସ୍ସ ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଅତ୍ତନା, ପରେହି ୱା କତକୁସଲସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ, ପରଚିତ୍ତୱିଜାନନକାଲେ, ‘‘ଇମିନା ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ମନୁସ୍ସେସୁ, କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତତୀ’’ତି ଜାନନକାଲେ, ‘‘ଅନାଗତେ ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋମି, କରିସ୍ସତୀ’’ତି ଜାନନକାଲେ ଚ କିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଖୀଣାସୱାନଂ ଅତ୍ତନା, ପରେହି ୱା କତକମ୍ମାନୁସ୍ସରଣକାଲାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କାମାୱଚରୱିପାକେସୁ ନୱନ୍ନଂ ସୁଗତିପଟିସନ୍ଧୀନଂ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣିକପଟିସନ୍ଧିକାଲେ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣାନଂ କାମାୱଚରକୁସଲାରମ୍ମଣିକଜୱନାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣକାଲେ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି। ଦସୱିଧକାମାୱଚରକିରିୟାସୁ ଚ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ମହାକିରିୟଚିତ୍ତାନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ କାମାୱଚରକୁସଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସମ୍ମସନକାଲେ, ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣିକକିରିୟାଭିଞ୍ଞାନଂ ପରିକମ୍ମାଦିକାଲେ, ହସିତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦାନାଦିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ତୁସ୍ସନକାଲେ, ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସ ପନ କାମାୱଚରକୁସଲାରମ୍ମଣିକଜୱନାନଂ ପୁରେଚାରିକକାଲେ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

୩୪୨।ତତୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତରାସିତୋ। ତେନାହ ‘‘ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପନ ରାସୀନ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ କିରିୟଚିତ୍ତେସୁ ହସିତୁପ୍ପାଦୋ ନ ସମ୍ଭୱତି ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ତାୱ ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଝାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସମ୍ମସନକାଲେ, ରୂପାୱଚରକୁସଲାରମ୍ମଣିକଅଭିଞ୍ଞାନଂ ପରିକମ୍ମାଦିକାଲେ, ଅକୁସଲସ୍ସ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପରାମସନାଦିକାଲେ, ଅଭିଞ୍ଞାସୁ କୁସଲାଭିଞ୍ଞାୟ ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଅତ୍ତନା, ପରେହି ୱା ଅତୀତଭୱେ ଉପ୍ପାଦିତଝାନାନୁସ୍ସରଣକାଲେ, ପରେସଂ ରୂପାୱଚରଚିତ୍ତପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନକାଲେ, ‘‘ଇମିନା କମ୍ମେନ ଇମସ୍ମିଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ’’ତି ଜାନନକାଲେ ଚ ‘‘ଅନାଗତେ ଝାନଂ ଭାୱେସ୍ସତୀ’’ତି ୱା ଜାନନକାଲେ, କିରିୟାଭିଞ୍ଞାୟ ଚ ଖୀଣାସୱାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୱସେନ ପୱତ୍ତିକାଲେ ଚ ନୱୱିଧସ୍ସ ପନ କିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱାନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ରୂପାୱଚରକୁସଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେତି ଏୱଂ ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

୩୪୩-୭। ଆରୁପ୍ପକୁସଲଞ୍ଚାପି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେଭୂମକକୁସଲସ୍ସାତି ସବ୍ବସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ରୂପାୱଚରକୁସଲେସୁ କୁସଲାଭିଞ୍ଞାୟ, ଅରୂପାୱଚରକୁସଲେସୁ ଦୁତିୟଚତୁତ୍ଥକୁସଲସ୍ସ ଚାତି ଇମସ୍ସ ତେଭୂମକକୁସଲସ୍ସ। ଏସ ନୟୋ ‘‘ତେଭୂମକକ୍ରିୟସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥାପି। ‘‘ଚତୁତ୍ଥଦ୍ୱୟ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ଚତୁତ୍ଥଦୁତିୟାନ’’ନ୍ତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବେ ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ୱିଭତ୍ତିୟା, ସୱିଭତ୍ତିସ୍ସ ୱା ତିୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘ଚତୁତ୍ଥଦ୍ୱ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେସଂ…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋତି କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ତାୱ ଅଭିଞ୍ଞାକୁସଲସ୍ସ ଚ ରୂପାୱଚରାରମ୍ମଣେସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଦୁତିୟଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପସ୍ସ ପଠମତତିୟୱସେନାତି ଏୱଂ ତେଭୂମକକୁସଲସ୍ସ ତଥା ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଗତସ୍ସ, ପରସନ୍ତାନଗତସ୍ସ ୱା ଆରୁପ୍ପକୁସଲସ୍ସ ପଜାନନକାଲେ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେଯେୱ ଅତ୍ତନା ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ପଠମତତିୟାରୁପ୍ପଂ ଆରବ୍ଭ ଖୀଣାସୱକାଲେ ଦୁତିୟଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପନିବ୍ବତ୍ତନେ ଅରୂପକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଏୱଂ ତେଭୂମକକିରିୟସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଚତୁତ୍ଥଦୁତିୟାନଞ୍ଚ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକାନନ୍ତି ଏୱମେତେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅରୂପକୁସଲମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗାହିକାୟ ତଣ୍ହାୟ ଆପନ୍ନନ୍ତି ପରିୟାପନ୍ନଂ, ତେଭୂମକଧମ୍ମଜାତଂ, ନ ପରିୟାପନ୍ନନ୍ତି ଅପରିୟାପନ୍ନଂ, ତଦେୱ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚାତି ଅପରିୟାପନ୍ନପୁଞ୍ଞଂ। କାମାୱଚରତୋପି କୁସଲସ୍ସ କିରିୟସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରୂପତୋତି ରୂପାୱଚରତୋ। ଚତୁନ୍ନଂ…ପେ… ସଦାତି ସେଖାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣିକକୁସଲାଭିଞ୍ଞାୟ ପରିକମ୍ମାଦିକାଲେ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତକୁସଲସ୍ସ, ଖୀଣାସୱାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣିକକିରିୟାଭିଞ୍ଞାୟ ଚ ପରିକମ୍ମକାଲେ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ, ତେସଂ ତେସଂ ଜୱନାନଂ ପୁରେଚରୱସେନ ପୱତ୍ତିକାଲେ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସ, ସେଖାନଂ ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଂ ୱା ମଗ୍ଗଜାନନକାଲେ ଅଭିଞ୍ଞାଦ୍ୱୟସ୍ସାତି ଏୱମେତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅପରିୟାପନ୍ନକୁସଲମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ତଥେୱାକୁସଲଂ…ପେ… ଈରିତନ୍ତି ସେଖାନଂ ପହୀନାୱସିଟ୍ଠକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ, ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଂ ୱା ସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତାକୁସଲସମ୍ମସନକାଲେ, ଅକୁସଲାରମ୍ମଣିକକୁସଲାଭିଞ୍ଞାୟ ପରିକମ୍ମାଦିକାଲେ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଂ ୱା ପୱତ୍ତଅକୁସଲାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୁ ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଖୀଣାସୱାନଂ ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଅଞ୍ଞସନ୍ତାନଗତଅକୁସଲସମ୍ମସନାଦିକାଲେ,

ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ତୁସ୍ସନକାଲେ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଂତଂଜୱନାନଂ ପୁରେଚରକାଲେ ଚ କାମାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ, କୁସଲାଭିଞ୍ଞାୟ ୱୁତ୍ତନୟେନ ରୂପାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ, ପରାମାସଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚରହିତକମ୍ମାରମ୍ମଣୱସେନ ଅକୁସଲୱିପାକସନ୍ତୀରଣସ୍ସ, କାମାୱଚରଜୱନାନଂ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ସବ୍ବମ୍ପି ଏକାଦସତଦାରମ୍ମଣୱିପାକସ୍ସାତି ଏୱଂ କାମାୱଚରୱିପାକାନନ୍ତି ଏୱମେତେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅକୁସଲମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

୩୪୮-୫୬।ୱିପାକାରମ୍ମଣଂ…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋତି ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱିପାକସମ୍ମସନାଦିକାଲେ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୁ ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିପାକସମ୍ମସନାଦିକାଲେ, ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ଅନିଟ୍ଠୱିପାକାଭାୱଂ ଆରବ୍ଭ ତୁସ୍ସନକାଲେ, ୟଥାୱୁତ୍ତଜୱନାନଂ ପୁରେଚରକାଲେ କାମାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ, କୁସଲେସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ରୂପାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ, ୱିପାକଂ ଆରବ୍ଭ ତଦାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ୱିପାକାରମ୍ମଣିକକମ୍ମୁନା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମନିମିତ୍ତୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଞ୍ଚ କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନପରାମାସାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ ଅକୁସଲସ୍ସାତି ଏୱମେତେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ କାମାୱଚରୱିପାକମାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି। ରୂପାୱଚରୱିପାକାରମ୍ମଣେପି ଇମିନାୱ ନୟେନ ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। କେୱଲଞ୍ହି ତଂ କାମାୱଚରୱିପାକାନଂ କିରିୟଚିତ୍ତେସୁ ଚ ହସିତୁପ୍ପାଦସ୍ସାରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲକିରିୟାନମାରମ୍ମଣକ୍କମୋ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କାମାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନମାରମ୍ମଣକ୍କମୋ କୁସଲାରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତସଦିସୋୱ। କେୱଲଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ୟଦେତଂ ଖୀଣାସୱସନ୍ତାନସ୍ସେୱ ନିୟତଂ ନୱୱିଧଂ କିରିୟଚିତ୍ତଂ, ତଂ ପରସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତକୁସଲାକୁସଲସ୍ସ, ସସନ୍ତାନେୱ ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ଅନାଗତାରମ୍ମଣିକଅଭିଞ୍ଞାୟ ପରିକମ୍ମାଦିୱସପ୍ପୱତ୍ତକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ୱିପାକେସୁ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିସଙ୍ଖାତାନଂ ୱିପାକାନଂ କମ୍ମାରମ୍ମଣୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି ଅୟମେୱ ୱିସେସୋ।

ରୂପାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣକ୍କମୋ କୁସଲାରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତସଦିସୋୱ। ୱିସେସୋପି କାମାୱଚରକିରିୟାରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରୁପ୍ପକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସାପି ତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଗୋଚରଭାୱୋ ୱୁତ୍ତସଦିସୋୱ। ଆରୁପ୍ପକିରିୟସ୍ସ ପନ ପଠମତତିୟଂ ଦୁତିୟଚତୁତ୍ଥସ୍ସେୱ ଗୋଚରୋ ହୋତି।

୩୫୭-୮। ଏୱଂ ରୂପନିବ୍ବାନୱଜ୍ଜିତମାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ରୂପାରମ୍ମଣଂ, ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ରୂପନ୍ତି ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧୋ ଭୂତୋପାଦାୟଭେଦଭିନ୍ନୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। କିଞ୍ଚାପି ନ ସବ୍ବମେୱ ରୂପଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ସମୁଦିତୋ ପନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚତୂହି ଏୱ ସମୁଟ୍ଠାନେହି ସମୁଟ୍ଠାତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। କାମପାକକିରିୟସ୍ସାତି କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, କାମାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ, ତତ୍ଥ ଚ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ତାୱ ୱଣ୍ଣଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିୟକାଲେ, ୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସମ୍ମସନକାଲେ, ଅଭିଞ୍ଞାୟ ପରିକମ୍ମାଦିକାଲେ, ଅକୁସଲସ୍ସ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନପରାମାସାଦିକାଲେ, ଅଭିଞ୍ଞାଦ୍ୱୟସ୍ସ ଇଦ୍ଧିୱିଧଭୂତସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାଦିରୂପନିମ୍ମାନକାଲେ, ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଭୂତସ୍ସ ‘‘ପୁରିମଭୱେ ଏୱଂୱଣ୍ଣୋ ଅହୋସି’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଭୂତସ୍ସ ଚୱମାନୌପପଜ୍ଜମାନସତ୍ତାନଂ ୱଣ୍ଣଦସ୍ସନକାଲେ, ଦିବ୍ବସୋତଭୂତସ୍ସ ସଦ୍ଦସୱନକାଲେ, ଅନାଗତଂସଞ୍ଚାଣଭୂତସ୍ସ ‘‘ଅନାଗତେ ଏୱଂୱଣ୍ଣୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିନା ଜାନନକାଲେ, କାମାୱଚରୱିପାକେସୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଦ୍ୱୟସ୍ସ ୟଥାୟୋଗଂ ରୂପାଦିୱିଜାନନକାଲେ, ସୁଖସନ୍ତୀରଣସ୍ସ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣକାଲେ, ଉପେକ୍ଖାସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱୟସ୍ସ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣକାଲେ , ସହେତୁକୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣକାଲେ, ତଦାରମ୍ମଣକାଲେ ଚ, କାମାୱଚରକିରିୟାସୁ ପନ କୁସଲେ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଅଟ୍ଠମହାକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ, ‘‘ଏୱରୂପଂ ୱଣ୍ଣାଦିମଦାସି’’ନ୍ତି ତୁସ୍ସନକାଲେ ହସିତୁପ୍ପାଦସ୍ସ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରମନୋଦ୍ୱାରେସୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନକାଲେ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନକାଲେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ରୂପଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

୩୫୯-୬୦। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନକାଲେ, ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣିକଅଭିଞ୍ଞାୟ ପରିକମ୍ମାଦିକାଲେ ଚ କାମାୱଚରତିହେତୁକକୁସଲସ୍ସ, ଅତୀତଭୱେ ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧାନୁସ୍ସରଣକଆଲାଦୀସୁ ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ କାମରୂପାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ, ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଂ ତଦନନ୍ତରଫଲୱଠଅଞ୍ଜନଫଲକାଲେସୁ ଅପରିୟାପନ୍ନକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଚାତି ଏୱଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଭୟସ୍ସାତି କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱସେନ ଦୁୱିଧସ୍ସ।

୩୬୧-୨।ନାନପ୍ପକାରକନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସମପରିଚ୍ଛେଦେ ୱକ୍ଖମାନନୟେନ ନାନାୱିଧପ୍ପକାରଂ। ନୱନ୍ନଂ…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋତି କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ,

ଅକୁସଲସ୍ସ, ହସିତୁପ୍ପାଦମନୋଧାତୁୱଜ୍ଜିତକାମାୱଚରକିରିଯଚିତ୍ତାନଞ୍ଚେୱ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ସବ୍ବାପି ପଞ୍ଞତ୍ତି, ରୂପାୱଚରକୁସଲୱିପାକକିରିଯାନଂ କସିଣନିମିତ୍ତାଦିକା, ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲୱିପାକକିରିଯାନଂ ଆକାସପଞ୍ଞତ୍ତି, ତତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଅଭାୱପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏୱଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନୱନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି।

୩୬୩-୫। ଏୱଂ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଂ ଏକେକୁଦ୍ଧାରୱସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସବ୍ବେ ଚତୁଭୂମକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଛହି ଆରମ୍ମଣେହି ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପାରମ୍ମଣିକା ହ୍ୱେ''ତିଆଦି ଗାଥାତ୍ତଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

୩୬୬-୯।''ପଠମାରୁପ୍ପକୁସଲ''ନ୍ତିଆଦି ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମ୍ପି ଅରୂପାୱଚରାରମ୍ମଣେସୁ ଅରୂପାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ସେଖାସେଖୱସେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ପକାସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲସ୍ସାତି ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପକୁସଲସ୍ସ। ୱିପାକସ୍ସ ପନ ଖୀଣାସୱାନଂ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସାପି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି ତସ୍ସ ପୁରିମଭୱେ କମ୍ମନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଅରୂପଭୱେ ଅତିସନ୍ତଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ନ ଭାୱନାଯ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଆହ ''ପଠମାରୁପ୍ପପାକୋ''ତିଆଦି। ପଠମଂ ତୁ କିରିଯଚିତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି, ୱିପାକସ୍ସ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଚେତସୋ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଖୀଣାସୱକାଲେ କସ୍ସଚି କୁସଲସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ''ନ ପୁଞ୍ଞସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକିରିଯାସମଙ୍ଗିସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନୱିପାକଚିତ୍ତଂ ନ ପୱତ୍ତତୀତି ''ନ ପାକସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ, ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ଚ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପକିରିଯଚିତ୍ତଂ ଦୁତିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ପଠମଂ ତୁ କ୍ରିଯାଚିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି।

୩୭୦-୩। ''ଦ୍ୱିଧା''ତି ଚ ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଦୁୱିଧତଂ, ତିୱିଧତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କୁସଲଂ କୁସଲସ୍ସା''ତି, ''କ୍ରିଯସ୍ସାପି କ୍ରିଯା ହୋତୀ''ତି ଚ ଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଏୱମେୱ…ପେ… ସିଯାତି ପଠମାରୁପ୍ପଚିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଦ୍ୱିଧା, ଖୀଣାସୱାନଞ୍ଚ ତିଧା ଆରମ୍ମଣଂ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୭୪-୫।ଯଂ ଯଂ ଗୋଚରଂ ଆରବ୍ଭାତି ରୂପାରୂପନିବ୍ବାନପଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ ଯଂ ଯଂ ଗୋଚରଂ ଆରବ୍ଭ। ଯେ ଯେତି ଅରୂପଧମ୍ମା। ଯୋନରୋତି ଯୋ ଗହଟ୍ଠୋ, ପବ୍ବଜିତୋ ୱା ମାଣୱୋ। କିରାତି ଅନୁମତିଯଂ। ତସ୍ସ ''ଉତ୍ତରତେୱା''ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପାରନ୍ତି ଅୱସାନଂ। ତଂ ଇମସ୍ସ ପରମନିପୁଣଗମ୍ଭୀରନଯସମଙ୍ଗିତାଯ ଯାଥାୱତୋ ଓତରନ୍ତେହି ଅକସିରେନ ତରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଦୁପ୍ପାପୁଣେଯ୍ୟନ୍ତି କତ୍ୱା ଆହ ''ଦୁତ୍ତର''ନ୍ତି। ଉତ୍ତରନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ। ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସ୍ସ ହି ଉତ୍ତମତାଯ ତଦେକଦେସଭୂତପାରମ୍ପି ଉତ୍ତମମେୱ ହୋତି। ସୋତି ସୋ ସମୁତ୍ତିଣ୍ଣାଭିଧମ୍ମାୱତାରପାରୋ ନରୋ। ଉତ୍ତରତେୱ, ନ ପନ ନ ସକ୍କୋତି ତଂ ଉତ୍ତରିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସତ୍ତମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ୱିପାକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୩୭୬।ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣେନାତି ଅନନ୍ତାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତଞ୍ଞାଣେନ। ନିରଙ୍ଗଣେନାତି ଏତ୍ଥ ରାଗାଦୟୋ ଅକୁସଲା ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଏତେହି ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲା ନିହୀନଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଙ୍ଗଣାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ –

''ରାଗୋ ଅଙ୍ଗଣଂ, ଦୋସୋ ଅଙ୍ଗଣଂ, ମୋହୋ ଅଙ୍ଗଣଂ, ପାପକାନଂ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଅକୁସଲାନଂ ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ ଅଧିୱଚନଂ ଯଦିଦଂ ଅଙ୍ଗଣ''ନ୍ତି ଚ ଆଦି (ୱିଭ। ୯୨୪)।

ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ସୀଲାଦିଗୁଣେ ଏସୀ ଗୱେସୀତି ଗୁଣେସୀ, ତେନ ଗୁଣେସିନା। କରୁଣାୟଂ ନିୟୁତ୍ତୋ, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱା କାରୁଣିକୋ, ତେନ କାରୁଣିକେନ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣେନା''ତି ଇମିନା ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱମାହ, ''ନିରଙ୍ଗଣେନା''ତି ଖୀଣାସୱଭାୱଂ, ''ଗୁଣେସିନା''ତି ପୁବ୍ବଚରିୟଂ, ''କାରୁଣିକେନା''ତି ମହାକରୁଣାସମଙ୍ଗିଭାୱଂ। ଏତ୍ତକେନ ପନ ଥୋମନେନ ଭଗୱତୋ ୱିପାକଦେସନାୟ ନିୟ୍ୟାନିକାଦିଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁନା ହି ଦେସିତଂ ଅନିୟ୍ୟାନିକଂ ହୋତି, ଅଖୀଣାସୱେନ ଦେସିତଂ ନ ପାକଟଂ, ଅପୁଞ୍ଞୱତା ଦେସିତଂ ନପ୍ପତିଟ୍ଠାତି, ଅକାରୁଣିକେନ ୱୁତ୍ତଂ ସୁଖଦାୟକଂ ନ ହୋତି। ଭଗୱତୋ ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱତୋ ତେନ ଦେସିତଂ ନିୟ୍ୟାନିକଂ, ଖୀଣାସୱତ୍ତା ପାକଟଂ, ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତତାୟ ପତିଟ୍ଠାତି, ମହାକରୁଣାସମଙ୍ଗିତାୟ ସୁଖଦାୟକନ୍ତି। ଚିତ୍ତପ୍ପଭୱନ୍ତି ୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ।

୩୭୭-୮୬। ଇଦାନି ୱିପାକକଥାୟ ମାତିକାୱସେନ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଠପିତେ ଦସପ୍ପକାରେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକୂନତିଂସ କମ୍ମାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୟଥାରଦ୍ଧାୟ ୱିପାକକଥାୟ ମୂଲକାରଣଭାୱତୋ ''ଏକୂନତିଂସ କମ୍ମାନୀ''ତି ପଠମଂ କମ୍ମୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ। କମ୍ମେ ପନ କଥିତେ ୱିପାକକଥାୟ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ୱିପାକାପି କଥେତବ୍ବାତି ''ପାକା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଦସ୍ସିତା''ତି ଦୁତିୟଂ ୱିପାକୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ। କମ୍ମୱିପାକାନଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱାରେସୁ ଅଦିସ୍ସନତୋ ''ତୀସୁ…ପେ… ଦିସ୍ସରେ''ତି ତତିୟଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱିପାକଦ୍ୱାରା ୱୁତ୍ତା। କମ୍ମୱିପାକାନଂ ୱଚନପ୍ପସଙ୍ଗେୟେୱ ଏକସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୟମାଗମ୍ମ ଅନେକଫଲନିପ୍ଫାଦନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କୁସଲଂ…ପେ… ୱିୱିଧଂ ଫଲ''ନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଂ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ପୱତ୍ତିପଟିସନ୍ଧୀସୁ ନାନାଫଲନିପ୍ଫାଦନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ପନ ପୱତ୍ତିପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଲବ୍ଭମାନୱିପାକୱସେନ ୱୁତ୍ତଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତା –

''ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନା''ତି;

''ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ଚଜିତ୍ୱାନ, ଅସୀତିକପ୍ପକୋଟିୟୋ;

ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମୀ''ତି। ଚ –

ଏୱମାଦିୱଚନସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜନଚ୍ଛାୟାୟ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିକାୟପି ଚେତନାୟ ପୁନ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ମଞ୍ଞେୟ୍ୟୁନ୍ତି ''ଏକାୟ…ପେ… ପକାସିତା''ତି ପଞ୍ଚମଂ ଏକେନ କମ୍ମେନ ଏକିସ୍ସାୟେୱ ପଟିସନ୍ଧିୟା ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ନାନାକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସୁଣନ୍ତା ''ଦିସ୍ୱା କୁମାରଂ ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତା ''ନାନାକମ୍ମେନ ଏକାୱ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀ''ତି ଚିନ୍ତେୟ୍ୟୁନ୍ତି ''ନାନା…ପେ… ପଟିସନ୍ଧିୟୋ''ତି ଛଟ୍ଠଂ ନାନାକମ୍ମସ୍ସ ନାନାପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ୱିପଚ୍ଚନ୍ତସ୍ସ ଚ ଏକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ସୋଳସ ୱିପାକାନି ଦ୍ୱାଦସମଗ୍ଗୋ ଅହେତୁକଟ୍ଠକମ୍ପୀତି ଅୟଂ ୱିପାକୱିଭାଗୋ ହେତୁଭେଦୱସେନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ତିହେତୁକଂ…ପେ… ନ ଚ ହୋତି ତିହେତୁକା''ତି ସତ୍ତମଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଆଗତହେତୁକିତ୍ତନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ତଂ ପନ ହେତୁକିତ୍ତନଂ ଏକେକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି। ଇଦାନି ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ, ମୋରୱାପିୱାସିମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ, ତିପିଟକମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସାତି ତିଣ୍ଣଂ ଥେରାନଂ ୱାଦେସୁ ''ଏକାୟ ଚେତନାୟ ଦ୍ୱାଦସ ୱିପାକାନି ଏତ୍ଥେୱ ଦସକମଗ୍ଗୋ ଅହେତୁକଟ୍ଠକମ୍ପୀ''ତି ଆଗତସ୍ସ ଦୁତିୟତ୍ଥେରୱାଦସ୍ସ, ''ଏକାୟ ଚେତନାୟ ଦସ ୱିପାକାନି ଏତ୍ଥେୱ ଅହେତୁକଟ୍ଠକମ୍ପୀ''ତି ଆଗତସ୍ସ ତତିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ ଚ ନ ସମ୍ମାପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ପଠମତ୍ଥେରୱାଦସ୍ସ ୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିପାକେସୁ ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱିଧାନଂ ପଚ୍ଚୟବଲେନ ହୋତି, ନୋ କମ୍ମବଲେନାତି ଦୀପନତ୍ଥଂ ଅଟ୍ଠମଂ, ''ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାର''ନ୍ତିଆଦିନା କମ୍ମେନ ସହ ଅସମାନମ୍ପି କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। କମ୍ମସ୍ସ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାସହଗତଭାୱେପି ଆରମ୍ମଣୱସେନେୱ ୱିପାକୱେଦନାୟ ପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆରମ୍ମଣେନ…ପେ…

ପରିୱତ୍ତନ’’ନ୍ତି ନୱମଂ ଆରମ୍ମଣେନ ୱେଦନାପରିୱତ୍ତନଂ ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମୱସେନ ଚେୱ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ଅନିୟତସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଜୱନୱସେନ ନିୟମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ତଦାରମ୍ମଣ…ପେ… ନିୟାମିତ’’ନ୍ତି ଦସମଂ ଜୱନେନ ତଦାରମ୍ମଣନିୟମୋ ୱୁତ୍ତୋତି।

ଏକୂନତିଂସକମ୍ମାନୀତି କୁସଲାକୁସଲୱସେନ ୱୀସତି ପରିତ୍ତାନି, ନୱ ମହଗ୍ଗତାନୀତି ଏକୂନତିଂସ କମ୍ମାନି। ଯସ୍ମା ପନେସା ୱଟ୍ଟୱସେନ ୱିପାକକଥା, ତସ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକୂନତିଂସେୱ କମ୍ମାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଏୱଂ ‘‘ପାକା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ତେୱୀସତି ପରିତ୍ତା, ନୱ ମହଗ୍ଗତାତି ପାକା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ। ତୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୂତି କାୟୱଚୀମନୋଦ୍ୱାରୱସେନ ତୀସୁ କମ୍ମଦ୍ୱାରେସୁ। କମ୍ମଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନଂ ହେଟ୍ଠା ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସିତମେୱ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାୟ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାୟକମ୍ମଦ୍ୱାର), ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଦିତୋ ଚ ଗହେତବ୍ବଂ। କାମଂ କମ୍ମାନିପି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତାନି ପନ ଅୱିପାକାନି, ମନୋଦ୍ୱାରଦ୍ୱାରଉଭୟୱସେନ ଭିନ୍ନାନଂ ୱିପାକଦାୟକାନମେୱ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ‘‘ତୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଛସୂତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀନି ପଞ୍ଚ, ମନୋଦ୍ୱାରଞ୍ଚାତି ଛସୁ ୱିପାକଦ୍ୱାରେସୁ।

ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୟମାଗମ୍ମାତି କାଲସମ୍ପଦାଦିକଂ ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୟମାଗମ୍ମ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘କାଲୋପଧିପ୍ପୟୋଗାନଂ , ଗତିୟା ଚ ଯଥାରହଂ;

ସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ୱିପତ୍ତିଞ୍ଚ, କମ୍ମମାଗମ୍ମ ପଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଅଥ ୱା ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୟନ୍ତି ସୋମନସ୍ସାଦିହେତୁଭୂତଂ ତଂ ତଂ ସହକାରିପଚ୍ଚୟଂ। ୱିୱିଧଂ ଫଲନ୍ତି ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାସହଗତସହେତୁକାହେତୁକଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱସେନ ନାନପ୍ପକାରଫଲଂ। ଏକାୟ ଚେତନାୟାତି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟଭୂତାୟ, ଅପରାପରିୟୱେଦନୀୟଭୂତାୟ ୱା ଏକାୟ ଚେତନାୟ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଭୂତା ପନ ପୱତ୍ତିୱିପାକମେୱ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଂ।

କିଞ୍ଚାପି ‘‘ତିହେତୁକ’’ନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଉକ୍କଟ୍ଠମେୱ ପନ ତିହେତୁକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକୱିପାକଂ ଦେତି, ତଥା ଦୁହେତୁକମ୍ପି ଉକ୍କଟ୍ଠମେୱ ଦୁହେତୁକୱିପାକଂ ଦେତି। ଓମକଂ ପନ ତିହେତୁକକମ୍ମଂ ଦୁହେତୁକୁକ୍କଟ୍ଠସଦିସଂ, ଦୁହେତୁକାହେତୁକମେୱ ୱିପାକଂ ଦେତି। ତଥା ଦୁହେତୁକମ୍ପି ଅହେତୁକମେୱ ୱିପାକଂ ଦେତୀତି। ଉକ୍କଟ୍ଠୋମକୱିଭାଗୋ ଚ ପନେସ କୁସଲାକୁସଲପରିୱାରଲାଭତୋ, ଆସେୱନୱିପ୍ପଟିସାରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଞ୍ହି କମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିକାଲେ ପୁରିମପଚ୍ଛାଭାଗପ୍ପୱତ୍ତେହି କୁସଲଧମ୍ମେହି ପରିୱାରିତଂ, ପଚ୍ଛା ୱା ଆସେୱନଲାଭେନ ସମୁଦାଚିଣ୍ଣଂ, ତଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଂ। ଯଂ ପନ କରଣକାଲେ ଅକୁସଲଧମ୍ମେହି ପରିୱାରିତଂ, ପଚ୍ଛା ୱା ‘‘ଦୁକ୍କଟଂ ମୟା’’ତି ୱିପ୍ପଟିସାରୁପ୍ପାଦନେନ ପରିଭାୱିତଂ, ତଂ ଓମକଂ ନାମ ହୋତି।

ଅଥେତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ କିଂ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ ଅୱିସେସେନ, ଉଦାହୁ ପୱତ୍ତିୱସେନେୱାତି ଚେ? ପୱତ୍ତିୱସେନେୱ, ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ପନ ଅୟଂ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତିହେତୁକେନା’’ତିଆଦି। ଏତ୍ଥାପି ତିହେତୁକୁକ୍କଟ୍ଠକମ୍ମେନେୱ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ଓମକେନ ପନ ଦୁହେତୁକୁକ୍କଟ୍ଠେନ ଚ ଦୁହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି, ଦୁହେତୁକୋମକେନ ପନ ଅହେତୁକାୱାତି ଅୟଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଞାଣଂ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦିୱିପତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ, ସବ୍ବାକୁସଲସ୍ସ ୱା ପଟିପକ୍ଖଂ, ତସ୍ମା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦିୱିପତ୍ତିପଚ୍ଚୟଂ ନ ହୋତୀତି ତିହେତୁକଂ ଅତିଦୁବ୍ବଲମ୍ପି ସମାନଂ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିମେୱ ଆକଡ୍ଢତି, ନାହେତୁକନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ଚ ହୋତି ଅହେତୁକା’’ତି। ଯସ୍ମା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ସୁଗତିୟଂ ଜଚ୍ଚନ୍ଧବଧିରାଦିୱିପତ୍ତିୟା ଅହେତୁକୂପପତ୍ତିଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଗତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅହେତୁକୂପପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା –

‘‘ଗତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚୟା ଉପପତ୍ତି ହୋତି, ଗତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତେ କତମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚୟା ଉପପତ୍ତି ହୋତି? କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଜୱନକ୍ଖଣେ ତୟୋ ହେତୂ କୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାୟ ସହଜାତପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି କୁସଲମୂଲପଚ୍ଚୟାପି ସଙ୍ଖାରା। ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ ଅକୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାୟ ସହଜାତପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଅକୁସଲମୂଲପଚ୍ଚୟାପି ସଙ୍ଖାରା। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ତୟୋ ହେତୂ ଅବ୍ୟାକତା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାୟ ସହଜାତପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ନାମରୂପପଚ୍ଚୟାପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟାପି ନାମରୂପ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୧-୨୩୨) –

ଏୱଂ ଜୱନକ୍ଖଣେ ତିଣ୍ଣଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚୟା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ନ ପନ ‘‘ଜୱନକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚୟା’’ତି, ତସ୍ମା ତିହେତୁକକମ୍ମେନେୱ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ନ ଦୁହେତୁକେନାତି ଆହ ‘‘ଦୁହେତୁକେନ…ପେ… ନ ଚ ହୋତି ତିହେତୁକା’’ତି। ଯଦି ହି ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ସିୟା, ଯଥା ‘‘ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚୟା ଉପପତ୍ତି ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗୋ କତୋ, ଏୱଂ

‘‘ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତି। ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ କତମେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତି? କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଜଵନକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ କୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ସଙ୍ଖାରା, ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ ଅକୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ସଙ୍ଖାରା, ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ତଯୋ ହେତୂ ଅବ୍ଯାକତା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୁପପତ୍ତିଂ ଵତ୍ୱା ତସ୍ସ ଵିଭଙ୍ଗୋ କାତବ୍ବୋ ସିଯା, ନ ଚ ପନେଵଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଵିଞ୍ଞାଯତି ‘‘ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ନ ହୋତୀ’’ତି।

ଯଦି ଏଵଂ –

‘‘ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ଛନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତି। ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତେ କତମେସଂ…ପେ… ହୋତି? କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଜଵନକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ କୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ସଙ୍ଖାରା। ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ ଅକୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ସଙ୍ଖାରା। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ ଅବ୍ଯାକତା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ନାମରୂପ’’ନ୍ତି –

ଏଵଂ ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକୁପପତ୍ତିଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ‘‘ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତି। ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତେ କତମେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତି? କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଜଵନକ୍ଖଣେ ତଯୋ ହେତୂ କୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ସଙ୍ଖାରା। ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ ଅକୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ସଙ୍ଖାରା। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ ଅବ୍ଯାକତା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ…ପେ… ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ଏଵଂ ତିହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯାପି ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା ସାପି ନ ହୋତୀତି ଚେ? ନୋ ନ ହୋତି, ଦୁହେତୁକୋମକକମ୍ମେନ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯା ଵିଯ ତିହେତୁକୋମକେନ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯାଵ ଦାତବ୍ବତ୍ତା, କମ୍ମସରିକ୍ଖକଵିପାକଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପନ ମହାଥେରେନ ପାଠୋ ସାଵସେସୋ କତୋ।

ଯଦି ଏଵଂ ପୁରିମଯୁତ୍ତେହି ଇଦଂ ସମାନଂ କମ୍ମସରିକ୍ଖକତାଭାଵତୋତି ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ନ ଉଦ୍ଧଟା, ନ ପନ ଅଲବ୍ଭନତୋତି? ତଂ ନ, ଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଅଲୋଭସମ୍ପଯୋଗାଭାଵତୋ, ଅଲୋଭଫଲୁପ୍ପାଦନେ ଵିଯ ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଞାଣଫଲୁପ୍ପାଦନେ ଅସମତ୍ଥଭାଵତୋ। ପଞ୍ଞାବଲସମ୍ପଯୋଗତୋ ହି ତଂଞାଣଫଲୁପ୍ପାଦନେ ସମତ୍ଥଂ ହୋତି।

ଏତ୍ଥାହ – କିଂ ପନେତଂ କମ୍ମମେଵ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେନ୍ତଂ ଅତ୍ତନା ସଦିସଵେଦନମେଵ ଦେତି, ଉଦାହୁ ଵିସଦିସଵେଦନମ୍ପୀତି? ଦୁହେତୁକୋମକମେଵ ଵିସଦିସଵେଦନଂ ଦେତି, ଇତରଂ ପନ ସଦିସଵେଦନମେଵ । ତଥା ହି ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯା ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯ ମହାକମ୍ମଵିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ ସୁଖଵେଦନୀଯାଦିକମ୍ମଵଣ୍ଣନାଯ –

‘‘କାମାଵଚରକୁସଲତୋ ସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚତସ୍ସୋ ଚେତନା, ରୂପାଵଚରକୁସଲତୋ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଚେତନାତି ଏଵଂ ପଟିସନ୍ଧିପଵତ୍ତେସୁ ସୁଖଵେଦନାଯ ଜନନତୋ ସୁଖଵେଦନୀଯଂ କମ୍ମଂ ନାମ। କାମାଵଚରଞ୍ଚେତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଯଂଯେଵ ଏକନ୍ତେନ ସୁଖଂ ଜନେତି, ପଵତ୍ତେ ପନ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖମ୍ପି।

‘‘ଅକୁସଲଚେତନା ପଵତ୍ତେ କାଯଦ୍ୱାରପ୍ପଵତ୍ତଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜନନତୋ ଦୁକ୍ଖଵେଦନୀଯଂ କମ୍ମଂ ନାମ।

‘‘କାମାଵଚରକୁସଲତୋ ପନ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚତସ୍ସୋ ଚେତନା, ରୂପାଵଚରକୁସଲତୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚେତନାତି ଏଵଂ ପଟିସନ୍ଧିପଵତ୍ତେସୁ ତତିଯଵେଦନାଯ ଜନନତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଵେଦନୀଯଂ କମ୍ମଂ ନାମ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘କାମାଵଚରଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂଯେଵ ଏକନ୍ତେନ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ଜନେତି, ପଵତ୍ତେ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସୁଖମ୍ପୀ’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୦) –

ଵୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ‘‘ଆରମ୍ମଣେନ ହୋତେଵ, ଵେଦନାପରିଵତ୍ତନ’’ନ୍ତି ଵଚନତୋ ଆରମ୍ମଣଵସେନ ଵେଦନାନିଯମୋ ହୋତି, ନ ଚ ସୋମନସ୍ସସହଗତକମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣମେଵ କମ୍ମନିମିତ୍ତାଦିକମାପାଥମାଗଚ୍ଛତୀତି ନିଯମୋ ଅତ୍ଥି, ଉପେକ୍ଖାସହଗତକମ୍ମେନ ଵା ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ନ ସକ୍କା ଵତ୍ତୁଂ, ତସ୍ମା କଥଂ କମ୍ମଵସେନେଵ ଵେଦନାନିଯମୋତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ଇଟ୍ଠାଦିଆରମ୍ମଣମ୍ପି ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତଂ କମ୍ମବଲେନେଵ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ସୋମନସ୍ସସହଗତକମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ ତସ୍ସ ବଲେନ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣମାପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ଉପେକ୍ଖାସହଗତକମ୍ମେନ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ନ ନ ସକ୍କା ଵତ୍ତୁଂ, ତସ୍ମା କମ୍ମଵସେନ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣନିଯମୋ, ଆରମ୍ମଣଵସେନ ଵେଦନାନିଯମୋତି। ଅପିଚ ‘‘ଆରମ୍ମଣେନ ହୋତେଵ, ଵେଦନାପରିଵତ୍ତନ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ନ ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଯା

କମ୍ମସରିକ୍ଖକୱେଦନାଭାୱୋ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ସକ୍କା, ଦୁହେତୁକୋମକଂ ପନ ସୋମନସ୍ସସହଗତମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ନିହୀନତାଯ ଦୁହେତୁକଫଲୁପ୍ପାଦନେ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା, ଅହେତୁକାଯ ଚ ଅତ୍ତନା ସଦିସୱେଦନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତପଟିସନ୍ଧିଯା ଅନୁରୂପତୋ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣମୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି।

ନନୁ ଚ ''ପଚ୍ଛିମଭତ୍ତିକମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗଂ ସୋମନସ୍ସକମ୍ମଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତୀ''ତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ, ମହାସିୱତ୍ଥେରୋ ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଅସଙ୍ଖାରିକୱିପାକଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତେନ ''ସୋମନସ୍ସସହଗତତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ବଲୱତରଂ, ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକା ହି ମହଜ୍ଝାସଯା ହୋନ୍ତି ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିଯା''ତି, ତସ୍ମା ସୋମନସ୍ସସହଗତକୁସଲତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତପଟିସନ୍ଧିପି ଲବ୍ଭତି ଯଥା ଚ, ଏୱଂ ତଥା ଉପେକ୍ଖାସହଗତତୋ ସୋମନସ୍ସସହଗତାପୀତି କଥଂ କମ୍ମସଦିସୱେଦନା ପଟିସନ୍ଧୀତି? ଏତ୍ଥାପି ଚ କମ୍ମମ୍ପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱାତି ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ସିଯାତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଅପିଚାଯଂ ୱାଦୋ ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୱ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗହକାରେହି ''ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଅଯଂ ଥେରସ୍ସ ମନୋରଥୋ, ନତ୍ଥି ଏତ''ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନଂ ହିତୂପଚାରୋ ବଲୱା ହୋତି, ତସ୍ମା
ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗକାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସୋମନସ୍ସସହଗତତିହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୱାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ନ ସକ୍କା ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ ଚାଲେତୁନ୍ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱେତଂ କମ୍ମସଦିସୱେଦନା ପଟିସନ୍ଧୀତି। ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତେହି ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ସାଧୁକଂ କଥେତବ୍ବୋତି।

ଅସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଅସଙ୍ଖାରିକକମ୍ମଂ। ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଫଲଂ ଦେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଆରମ୍ମଣେନାତି ଇଟ୍ଠାଦିଆରମ୍ମଣେନ। ୱେଦନାପରିୱତ୍ତନନ୍ତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁରୂପତୋ ସୋମନସ୍ସାଦିୱେଦନାଯ ପରିୱତ୍ତନଂ, କୁସଲୱିପାକସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣାନି ସନ୍ଧାଯ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତାନି ହି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି। ଅକୁସଲୱିପାକଂ ପନ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣଂ ଅନିଟ୍ଠେ, ଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱ। ନ ହି ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱେଦନାଭେଦୋ ଅତ୍ଥି, ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦ୍ୱୀସୁପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱ। ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେସୁ ଚ ଠପେତ୍ୱା କାଯୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱଯଂ ସେସାନି ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତକାରଣୱସେନେୱ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି, ତଥା କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ସୁଖସହଗତଂ, ଅନିଟ୍ଠାଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖସହଗତନ୍ତି। ଜୱନେନ ନିଯମିତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ହେତୁନିଯମନମେୱ ଚେତ୍ଥ ଜୱନୱସେନ ହୋତି ୱେଦନାଭେଦସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେନେୱ, ସଙ୍ଖାରଭେଦସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ନିଯମିତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ୱିଭାଗାଭାୱତୋ କୁସଲୱିପାକତଦାରମ୍ମଣାନମେୱ ଆରମ୍ମଣଜୱନପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିଯମନଂ ହୋତି। ତଂ ପନ ସରୂପତୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ତିହେତୁକୁକ୍କଟ୍ଠକମ୍ମେନ ହି ତଦାରମ୍ମଣଂ ପୱତ୍ତମାନଂ କମ୍ମୱସେନ ନିଯମାଭାୱତୋ ସବ୍ବେସୁପି କୁସଲୱିପାକତଦାରମ୍ମଣେସୁ ସମ୍ପତ୍ତେସୁ ଆରମ୍ମଣଜୱନପଚ୍ଚଯୱସେନ, ଆରମ୍ମଣଜୱନୱସେନେୱ ୱା ନିଯତଂ ଏକମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କଥଂ? ତଦାରମ୍ମଣେସୁ ହି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱେଦନାନିଯମୋ ହୋତି, ଜୱନୱସେନ ହେତୁନିଯମୋ , ପଚ୍ଚଯୱସେନ ସଙ୍ଖାରନିଯମୋ। ଅହେତୁକେସୁ ପନ ସଙ୍ଖାରଭେଦାଭାୱତୋ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିଯମନଂ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣେନ ୱେଦନାନିଯମନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଜୱନୱସେନ ହେତୁନିଯମନେ ପନ କମ୍ମସରିକ୍ଖକହେତୁୱସେନ ତିହେତୁକାନି ଦୁହେତୁକାନି ଅହେତୁକାନୀତି ତୀଣି ଜୱନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତତ୍ଥ କମ୍ମସରିକ୍ଖକହେତୁୱସେନ ତିହେତୁକଜୱନାନି ନାମ କାମାୱଚରକୁସଲକିରିଯାସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଜୱନାନି, ଦୁହେତୁକଜୱନାନି ନାମ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଜୱନାନି, ଅହେତୁକାନି ନାମ ଅକୁସଲଜୱନାନି ଚେୱ କିରିଯାହେତୁକଜୱନଞ୍ଚ। ଅକୁସଲଜୱନାନିପି ହି କୁସଲକମ୍ମସରିକ୍ଖକହେତୁୱସେନ ଅହେତୁକାନି କୁସଲହେତୂନଂ ତେସୁ ଅଭାୱତୋ।

ତତ୍ଥ କମ୍ମସ୍ସ ଜୱନସଦିସତଦାରମ୍ମଣାଭିନିପ୍ଫାଦନସାମତ୍ଥିଯେ ସତି ତିହେତୁକଜୱନେ ଜୱିତେ ତିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଦୁହେତୁକଜୱନେ ଜୱିତେ ଦୁହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ, ଅହେତୁକଜୱନେ ଜୱିତେ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ଜୱନୱସେନ ହେତୁନିଯମନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଥଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ସଙ୍ଖାରନିଯମୋତି? କାଲସମ୍ପଦାଦୀନଂ, ଉତୁସମ୍ପଦାଦୀନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯାନଂ ବଲୱଭାୱେ ସତି ଅସଙ୍ଖାରିକତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଦୁବ୍ବଲଭାୱେ ସସଙ୍ଖାରିକଂ। ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ପନ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିଯମୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯଦି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଦା ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସସହଗତତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି। ସୋମନସ୍ସସହଗତତଦାରମ୍ମଣେସୁପି ଅନିଯମେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ସବ୍ବେସୁ ସମ୍ପତ୍ତେସୁ ଜୱନସ୍ସ ତିହେତୁକଭାୱେ ଦୁହେତୁକାହେତୁକେ ପଟିବାହିତ୍ୱା ତିହେତୁକମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ତିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣେସୁପି ଅନିଯମେନ ଜୱନୱସେନ ସବ୍ବେସୁ ସମ୍ପତ୍ତେସୁ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ସତି ସସଙ୍ଖାରିକତଦାରମ୍ମଣଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅସଙ୍ଖାରିକମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଏତେନେୱ ନଯେନ ସେସଂ ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ତଂତଂଜୱନାନୁରୂପତୋ ନିଯମନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ପନ ପଚ୍ଚଯଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚେୱ ଜୱନୱସେନ ଚ ନିଯମନଂ ହୋତି। ଇଦମେତ୍ଥ ଯେଭୁଯ୍ୟୱୁତ୍ତିୱସେନ ନିଯମନଂ। କଦାଚି ପନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ, ପଚ୍ଚଯୱସେନ, ପରିଚିତୱସେନ ଚ ତଦାରମ୍ମଣନିଯମୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ଚ ନିଯମନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ପରିଚିତୱସେନ ପନ ନିଯମନେ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତିହେତୁକକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯା ତେସୁ ପରିଚିତସ୍ସ କଦାଚି ଦୁହେତୁକେ, ଅହେତୁକେ ୱା ଜୱନେ ଜୱିତେ ପରିଚଯୱସେନ ତିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚ ଦୁହେତୁକଜୱନପ୍ପୱତ୍ତିଯା ତତ୍ଥ ପରିଚିତସ୍ସ କଦାଚି ତିହେତୁକେ, ଅହେତୁକେ ୱା ଜୱନେ ଜୱିତେ ପରିଚଯୱସେନ ଦୁହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି। ତଥେୱ ଅକୁସଲେସୁ ପରିଚିତସ୍ସ କଦାଚି ତିହେତୁକଦୁହେତୁକେସୁପି ଜୱନେସୁ ଜୱିତେସୁ ପରିଚଯୱସେନ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତୀତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଟ୍ଠାନେ –

''କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ସହେତୁକୋ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସହେତୁକେ ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସତି, କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ଅହେତୁକୋ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି –

ଅୱିସେସେନ ଅକୁସଲଜୱନାନନ୍ତରମ୍ପି ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ, ତିହେତୁକଜୱନାନନ୍ତରଞ୍ଚ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତିହେତୁକୋମକେନ, ପନ ଦୁହେତୁକୁକ୍କଟ୍ଠେନ ଚ କମ୍ମେନ ତଦାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ କମ୍ମସ୍ସ ତିହେତୁକୱିପାକଦାନେ ଅସମତ୍ଥତାଯ ତିହେତୁକଜୱନେପି ଜୱିତେ ଦୁହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଦୁହେତୁକୋମକେନ ପନ କମ୍ମେନ ତଦାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ କମ୍ମସ୍ସ ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣନିବ୍ବତ୍ତନେ ଅସମତ୍ଥତାଯ ସହେତୁକଜୱନେପି ଜୱିତେ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୩୮୭-୯୧ ।ତୁଲ୍ୟେନ ପାକଚିତ୍ତେନାତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଅସଙ୍ଖାରିକେନ ମହାୱିପାକଚିତ୍ତେନ। ବଲୱାରମ୍ମଣେତି ଅତିମହନ୍ତାରମ୍ମଣେ। ଚତୁବ୍ବିଧଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ଅତିମହନ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ପରିତ୍ତଂ ଅତିପରିତ୍ତନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

''ତଥା ହି ୱିସଯଂ ଆହୁ, ଚତୁଧା ଏତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତା;

ମହନ୍ତାତିମହନ୍ତତୋ, ପରିତ୍ତାତିପରିତ୍ତତୋ''ତି।

ଅତିମହନ୍ତାଦିଭାୱୋ ଚସ୍ସ ଆପାଥଗତକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଚିତ୍ତକ୍ଖଣୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଆପାଥଗତକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ସୋଳସଚିତ୍ତକ୍ଖଣା, ତାୱ ୱିଜ୍ଜମାନାଯୁକଆରମ୍ମଣଂ ଅତିମହନ୍ତଂ ନାମ। ପନ୍ନରସଚୁଦ୍ଦସଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକଂ ମହନ୍ତଂ ନାମ। ତେରସଚିତ୍ତକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଟ୍ଠଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକଂ ପରିତ୍ତଂ ନାମ। ତତୋ ପରଂ ଅତିପରିତ୍ତଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଅତିମହନ୍ତାରମ୍ମଣେ ତଦାରମ୍ମଣପରିଯୋସାନାନି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ମହନ୍ତେ ଜୱନପରିଯୋସାନାନି, ନତ୍ଥି ତଦାରମ୍ମଣୁପ୍ପାଦୋ। ପରିତ୍ତେ ଜୱନମ୍ପି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସନ୍ତୀରଣାନନ୍ତରଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମେୱ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତତି। ଅତିପରିତ୍ତେ ଭୱଙ୍ଗଚଲନମତ୍ତମେୱ। କଥଂ? ଅତିମହନ୍ତେ ହି ଆରମ୍ମଣେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ଯଥାନୁରୂପଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଗତେ ପସାଦଘଟ୍ଟନାନୁଭାୱେନ ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତା ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତତି ୱୋଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ୱୋଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନା ଚ ସହସା ନ ଓଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ଯଥା ପନ ୱେଗେନ ଧାୱନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ଅନ୍ତରା ଠାତୁକାମୋପି ଏକଦ୍ୱେପଦୱାରେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଠାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ପନ ଠାତୁକାମତାଯ ସହ୍ଦିଂଯେୱ, ଏୱମେୱ ଦୀପସିଖା ୱିଯ, ଗଙ୍ଗାସୋତୋ ୱିଯ, ୱେଗେନ ଜୱମାନା ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତତି ଅନ୍ତରା ଓଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନାପି ପସାଦଘଟ୍ଟନତୋ ପରଂ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ଓଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ପଠମଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତତିଯା ଚଲନାକାରେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଭୱଙ୍ଗଚଲନଂ ନାମ, ଦୁତିଯଂ ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦୋ ନାମ। ଚଲନଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିସଦିସଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱଗମନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

''ଆରମ୍ମଣନ୍ତରାପାଥେ , ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚଲିତେ ମନୋ;

ଚିତ୍ତନ୍ତରସ୍ସ ହେତୁତ୍ତଂ, ଯାନଂ ଚଲନମୀରିତ''ନ୍ତି।

ଯଦି ଏୱଂ ଦୁତିଯସ୍ସପି ତଂ ଅତ୍ଥୀତି ତମ୍ପି ଭୱଙ୍ଗଚଲନମିଚ୍ଚେୱ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ପନ ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତିୱିସେସଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁରିମସ୍ସ ନାମତୋ ୱିସଦିସନାମଂ କାତୁଂ ''ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ନନୁ ଚ ରୂପାଦୀହି ପସାଦେ ଘଟ୍ଟିତେ ପସାଦନିସ୍ସିତସ୍ସେୱ ଚଲନଂ ଯୁତ୍ତଂ, କଥଂ ପନ ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତାଯ ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତତିଯା ଚଲନନ୍ତି? ସନ୍ତତିୱସେନ ଏକାବଦ୍ଧତ୍ତା। ଯଥା ହି ଭେରିଯା ଏକସ୍ମିଂ ତଲେ ଠିତସକ୍ଖରାଯ ମକ୍ଖିକାଯ ନିପନ୍ନାଯ ଅପରସ୍ମିଂ ତଲେ ଦଣ୍ଡାଦିନା ପହଟେ ଅନୁକ୍କମେନ ଭେରିଚମ୍ମୱରତ୍ତାଦୀନଂ ଚଲନେନ ସକ୍ଖରାଯ ଚଲିତାଯ ମକ୍ଖିକାଯ ପଲାଯନଂ ହୋତି, ଏୱମେୱ ରୂପାଦିମ୍ହି ପସାଦେ ଘଟ୍ଟିତେ ତନ୍ନିସ୍ସଯେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ଚଲିତେସୁ ଅନୁକ୍କମେନ ତଂସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ସେସରୂପାନମ୍ପି ଚଲନେନ ହଦଯୱତ୍ଥୁମ୍ହି

ଚଲିତେ ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଚଲନାକାରେନ ପୱତ୍ତି ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

''ଘଟ୍ଟିତେ ଅଞ୍ଞତ୍ୱଥୁମ୍ହି, ଅଞ୍ଞଞ୍ଞନିସ୍ସିତକମ୍ପନଂ;

ଏକାବଦ୍ଧେନ ହୋତୀତି, ସକ୍ଖରୋପମୟା ୱଦେ''ତି। (ସା। ସା। ୧୭୬);

ଏୱଂ ଭୱଙ୍ଗଚଲନଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ''କିଂ ନାମେତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତୀ ୱିୟ ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ପଟିପାଦେନ୍ତୀ କିରିୟାମନୋଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ୟଥାରହଂ ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂସୁ ଅଞ୍ଞତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦନନ୍ତରଂ ତାୟ ଗହିତମେୱାରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛମାନା ୱିପାକାହେତୁକମନୋଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦନନ୍ତରଂ ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ସନ୍ତୀରୟମାନା ୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦନନ୍ତରଂ ତମେୱାରମ୍ମଣଂ ୱୱତ୍ଥାପୟମାନା କିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦନନ୍ତରଂ କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲକିରିୟଜୱନେସୁ ୟଂ କିଞ୍ଚି ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟଂ ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଜୱନଂ ହୁତ୍ୱା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜୱତି, ତଦନନ୍ତରଂ ଏକାଦସତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ କମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଜୱନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ପରିଚିତତାତି ଇମେସଂ ଅନୁରୂପୱସେନ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗପାତୋ ହୋତି।

ଇଧ ଠତ୍ୱା ଇମିସ୍ସା ଚିତ୍ତପରମ୍ପରାୟ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଅମ୍ବୋପମା ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? ଏକୋ କିର ପୁରିସୋ ଫଲିତମ୍ବରୁକ୍ଖସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ସସୀସଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ନିଦ୍ଦାୟତି, ଅଥେକଂ ଅମ୍ବପକ୍କଂ ୱଣ୍ଟତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ତସ୍ସ କଣ୍ଣସକ୍ଖଲିଂ ପୁଞ୍ଛମାନଂ ୱିୟ ''ଠ''ନ୍ତି ଭୂମିୟଂ ପତତି, ସୋ ତସ୍ସ ସଦ୍ଦେନ ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ସୀସତୋ ୱତ୍ଥଂ ଅପନେତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଂ ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଓଲୋକେସି, ତତୋ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଫଲଂ ଗହେତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଉପସିଙ୍ଘିତ୍ୱା ପକ୍କଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ମୁଖଗତଂ ସହ ସେମ୍ହେନ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ପୁନ ତତ୍ଥେୱ ନିଦ୍ଦାୟତି। ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିଦ୍ଦାୟନକାଲୋ ୱିୟ ଭୱଙ୍ଗସମଙ୍ଗିକାଲୋ, ଅମ୍ବପକ୍କସ୍ସ ପତିତକାଲୋ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦଘଟ୍ଟନକାଲୋ, ପତନସଦ୍ଦେନ ପବୁଦ୍ଧକାଲୋ ୱିୟ ମନୋଧାତୁୟା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟିତକାଲୋ, ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଓଲୋକିତକାଲୋ ୱିୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧନକାଲୋ, ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଗହିତକାଲୋ ୱିୟ ୱିପାକମନୋଧାତୁୟା ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକାଲୋ, ଗହେତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତକାଲୋ ୱିୟ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତୀରିତକାଲୋ, ଉପସିଙ୍ଘିତକାଲୋ ୱିୟ କିରିୟାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ୱୱତ୍ଥାପିତକାଲୋ, ପରିଭୁତ୍ତକାଲୋ ୱିୟ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣରସଅନୁଭୱିତକାଲୋ, ମୁଖଗତଂ ସହ ସେମ୍ହେନ ଅସ୍ସାଦିତକାଲୋ ୱିୟ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଜୱନେନ ଅନୁଭୂତାରମ୍ମଣଅନୁଭୱନକାଲୋ, ପୁନ ନିଦ୍ଦାୟନଂ ୱିୟ ପୁନ ଭୱଙ୍ଗକାଲୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅୟଂ ପନ ଉପମା କିଂ ଦୀପେତି? ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦଘଟ୍ଟନମେୱ କିଚ୍ଚଂ, କିରିୟାମନୋଧାତୁୟା ଭୱଙ୍ଗାୱଟ୍ଟନମେୱ କିଚ୍ଚଂ, ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଦସ୍ସନାଦିକମେୱ କିଚ୍ଚଂ, ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମେୱ କିଚ୍ଚଂ, ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ସନ୍ତୀରଣମେୱ କିଚ୍ଚଂ, କିରିୟାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ୱୱତ୍ଥାପନମେୱ କିଚ୍ଚଂ, ଜୱନସ୍ସେୱ ପନ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଂ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଏତେନ ଅନୁଭୂତସ୍ସେୱ ଅନୁଭୱନନ୍ତି ଏୱଂ କିଚ୍ଚୱସେନ ଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାସଂକିଣ୍ଣତଂ ଦୀପେତି, ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ''ତ୍ୱଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ନାମ ହୋହି, ତ୍ୱଂ ଦସ୍ସନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ, ତ୍ୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ନାମା''ତିଆଦିନା ନିୟୁଞ୍ଜକେ କାରକେ ଅସତିପି ଚିତ୍ତନିୟାମୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନ ଚିତ୍ତନିୟାମଂ ସନ୍ଧାୟ ଉତୁନିୟାମାଦୀହି ପରିଚ୍ଛେଦାୱସାନେ ୱକ୍ଖତି। ଅୟଂ ତାୱ ଅତିମହନ୍ତାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିୱିଭାୱନା।

ମହନ୍ତାରମ୍ମଣେ ପନ ତଦାରମ୍ମଣୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ତସ୍ମିଂ ଆପାଥଗତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଜୱନପରିୟୋସାନେସୁ ୱୀଥିଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଭୱଙ୍ଗପାତୋୱ ହୋତି, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପନ ପରିକ୍ଖୀଣାୟୁକତ୍ତା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକପ୍ପମାଣେପି ୱା ଆୟୁମ୍ହି ସତି ସମାସନ୍ନମରଣୋ ୱିୟ ପୁରିସୋ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅପିଚ ତଦାରମ୍ମଣମୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତଂ ନିୟମତୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଏକୱାରଂ। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୱସିଟ୍ଠେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ଏକସ୍ମିଂ ତଦାରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦୁତିୟସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ତସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ନ ହି ଦ୍ୱୀସୁ ତଦାରମ୍ମଣେସୁ ଏକଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ, ଏକଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଦୁତିୟସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପଠମମ୍ପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ସକିମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ପରମତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛୟେପି ଚ ତମେୱ ୱାଦଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ସକିଂ ଦ୍ୱେ ୱା ତଦାଲମ୍ବ''ନ୍ତି (ପରମ। ୱି। ୧୧୬) ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଗଣନାୟଂ ସବ୍ବୱାରେସୁ ଦ୍ୱେ ଏୱ ଚିତ୍ତୱାରାନି ଆଗତାନୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତଂ, ତସ୍ମା ମହନ୍ତାରମ୍ମଣେ ଜୱନାୱସାନେ ଭୱଙ୍ଗପାତୋୱ ହୋତି, ନତ୍ଥି ତଦାରମ୍ମଣୁପ୍ପାଦୋ, ଅୟଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣେହି ତୁଚ୍ଛତାୟ ''ମୋଘୱାରୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଜୱନୁପ୍ପାଦସ୍ସପି ଅଭାୱତୋ ସନ୍ତୀରଣାୱସାନେସୁ ୱୀଥିଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତଦନନ୍ତରଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମେୱ ଆସେୱନଂ ଲଭିତ୍ୱା

ଜୱନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତତି, ତତୋ ଭୱଙ୍ଗପାତୋ ହୋତି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପନ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିକଂ ପତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଜୱନଂ ପନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅପ୍ପାୟୁକଭାୱେନ ପରିଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଞ୍ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସତ୍ତଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୟୁକେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କତିପୟଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୟୁକେ ପନ ପଠମଜୱନମେୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଦନୁପ୍ପତ୍ତିୟଞ୍ହି ଇତରାନିପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣେ ନତ୍ଥି ଜୱନୁପ୍ପାଦୋତି ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ ମୋଘୱାରୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ୱୁତ୍ତୋ। ଟୀକାକାରୋ ପନ ତଥା ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥା ଦୁତିୟମୋଘୱାରଂ ପକପ୍ପେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତେନ ତୀସୁ ମୋଘୱାରେସୁ ଦୁତିୟମୋଘୱାରୋ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ।

ଯଦି ହି ଅନୁଲୋମେ ୱେଦନାତ୍ତିକେ ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦୀସୁ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚୟା ନ ମଗ୍ଗେ ଦ୍ୱେ, ନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା ଆସେୱନେ ଦ୍ୱେ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା, ସୋପି ମୋଘୱାରୋ ଲବ୍ଭେୟ୍ୟ। ଯଦି ଚ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ସିୟା, କୁସଲାକୁସଲାନମ୍ପି ସିୟା। ନ ହି ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଯୁତ୍ତସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱୀ ଧମ୍ମୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ପନ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାସେୱନପଚ୍ଚୟା। ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାସେୱନପଚ୍ଚୟା''ତି ୱଚନତୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୱ। ଅଥାପି ସିୟା ''ଅସମାନୱେଦନାନଂ ୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି, ଏୱମ୍ପି ଯଥା ''ଆୱଜ୍ଜନା କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା। ଜାତିଭେଦା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ, ''ଭୂମିଭିନ୍ନସ୍ସ କାମାୱଚରସ୍ସ ରୂପାୱଚରାଦୀନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ୱିୟ ଜାତିଭିନ୍ନସ୍ସପି ଭୱେୟ୍ୟା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଏୱ ସିୟା, ଅଭିନ୍ନଜାତିକସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଯଥା ''ଆୱଜ୍ଜନା ସହେତୁକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ନ ତୁ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ୱେଦନାତ୍ତିକେପି ସଂଖିତ୍ତାୟ ଗଣନାୟ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚୟା ନମଗ୍ଗେ ଏକଂ, ନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା ଆସେୱନେ ଏକ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଗଣନାୟ ନିଦ୍ଧାରିୟମାନାୟ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟତ୍ତାଭାୱା ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଦୁତିୟୋ ମୋଘୱାରୋ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପନ ୱୀଥିୱିପାକସନ୍ତତିୟା ଆୱଟ୍ଟନତୋ ''ଆୱଜ୍ଜନା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ୱିସଦିସସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ କରଣତୋ ମନସିକାରୋ ଚ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଟ୍ଠାନେ ''ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ଆୱଜ୍ଜନା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱା ଜୱନାନଂ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ ଭୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ରୂପାଦିଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅୟମେତସ୍ସ ସଭାୱୋତି ଜୱନାପାରିପୂରିୟା ଦୁତିୟୋ ମୋଘୱାରୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ ସିୟାତି।

ଅୟଞ୍ହି ଆଚରିୟସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ଯଦି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ସିୟା, ଯଥା ''ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଆସେୱନପଚ୍ଚୟା ନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା''ତି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନିୟେ, ପଚ୍ଚନିୟାନୁଲୋମେ ଚ ''ସୁଖା…ପେ… ନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା ଆସେୱନପଚ୍ଚୟା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତୱସେନ, ଏୱମ୍ପି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ''ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପାଠୋ ସିୟା। ତଥା ଚ ସତି ୱାରଦ୍ୱୟୱସେନ ଗଣନାୟ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚୟା ନମଗ୍ଗେ ଦ୍ୱେ, ନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା ଆସେୱନେ ଦ୍ୱେ''ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ନ ପନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ଆସେୱନପଚ୍ଚୟା ନମଗ୍ଗେ ଏକଂ, ନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା ଆସେୱନେ ଏକ''ନ୍ତିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ଯଦି ହି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ସିୟା, ଦୁତିୟମୋଘୱାରୋ ୱିୟ ପୁରିମୱାରେସୁପି ସିୟା। ତଥା ଚ ସତି ଅତ୍ତନୋ ୱିୟ କୁସଲାକୁସଲାନମ୍ପି ସିୟା। ନ ହି ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଯୁତ୍ତସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱୀ ଧମ୍ମୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥି ''ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଖନ୍ଧା''ତିଆଦିନା ଅନୱସେସତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥୁତ୍ତୋ ''ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦିୱଚନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ନ କେୱଲଂ ଅତ୍ଥୁତ୍ତୋୱ, ଅଥ ଖୋ ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ଫସ୍ସାଦିକୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମେ ପଟିଚ୍ଚ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟୱସେନ କୁସଲାକୁସଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱତ୍ୱା ପଠମଜୱନସ୍ସ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନତୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟାଲାଭଂ ସନ୍ଧାୟ ''ନାସେୱନପଚ୍ଚୟା''ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୱ।

ଅଥାପେତ୍ଥ ସମୋଧାନଂ ସିୟା, ସମାନୱେଦନାନଂ ଏୱ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେନ ଅସମାନୱେଦନାନଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ୱସେନାୟଂ ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋତି। ଏୱମ୍ପି ସତି ଯଥା ''ଆୱଜ୍ଜନା କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସମାନୱେଦନାୱସେନ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା। ଅଥ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲେହି ଭିନ୍ନଜାତିକତ୍ତା ତସ୍ସ ତେସଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋତି ଚେ। ଯଥା ଭୂମିୱସେନ ଭିନ୍ନସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନୱସେନ ଠିତସ୍ସ କାମାୱଚରସ୍ସ ରୂପାୱଚରାଦୀନଂ ଆସେୱନଭାୱୋ ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ଜାତିୱସେନ ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱେ ନ କୋଚି ୱିବନ୍ଧୋ, ଅପିଚ ଅଭିନ୍ନୱେଦନସ୍ସ, ଅଭିନ୍ନଜାତିକସ୍ସ ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତମହାକିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଯଥା ''ଆୱଜ୍ଜନା ସହେତୁକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ନ ତୁ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ୱେଦନାତ୍ତିକେପି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆସେୱନଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ଦୁତିୟୋ ମୋଘୱାରୋ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଅନନ୍ତରଭାୱତୋ ଆୱଜ୍ଜନାୟ ଚ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସତି ଉପ୍ପତ୍ତିୟଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲକିରିୟାଜୱନାନଂ ଏକନ୍ତତୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱେନେୱ ୱତ୍ତେୟ୍ୟ, ନ ପନ ଅଞ୍ଞଥାତି ମୁଞ୍ଚମାନମରଣାସନ୍ନୱେଲାଦୀସୁ ଜୱନାପାରିପୂରିୟା ମନ୍ଦୀଭୂତୱେଗତାୟ ଅୟଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋତି।

ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ୟଂ ଜୱନଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ, ତଂ ଛିନ୍ନମୂଲରୁକ୍ଖପୁପ୍ଫଂ ୱିୟା''ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲାନଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ କିରିୟଭାୱୋ ନ ସିୟା, ୱୁତ୍ତୋ ଚ ''ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା କିରିୟା ନେୱକୁସଲା, ନାକୁସଲା, ନ ଚ କମ୍ମୱିପାକା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା''ତି, ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ଜୱନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା''ତି ୱଚନଂ ଜୱନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ନ ଜୱନଭାୱେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ଆସେୱନଂ ଲଭିତ୍ୱା''ତି ଚ ''ଆସେୱନଂ ୱିୟ ଆସେୱନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋତି। ୱିପ୍ଫାରିକସ୍ସ ପନ ସତୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିୟେୱେତ୍ଥ ଆସେୱନସଦିସତା। ୱିପ୍ଫାରିକତାୟ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତ୍ତଞ୍ଚସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପ୍ଫାରିକମ୍ପି ଜୱନଂ ୱିୟ ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ନ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟାତି ନ ଇମସ୍ସ ପାଠେ ଆସେୱନତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ । ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ପରିୟାୟତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ୟଥା ଫଲଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିୟାପନ୍ନନ୍ତି। ୟଦିପି ''ଜୱନାପାରିପୂରିୟା…ପେ… ୟୁତ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ''ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି ପନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ପଠମମୋଘୱାରତୋ ଏତସ୍ସ ନ କୋଚି ୱିସେସୋତି।

ଚକ୍ଖୁସ୍ସାପାଥମାଗତେତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସ୍ସ ୟୋଗ୍ଗଦେସାୱଟ୍ଠାନୱସେନ ଆପାଥମାଗତେ। ତାୟାତି ମନୋଧାତୁୟା ଭୱଙ୍ଗାୱଟ୍ଟନେ ପାକଟତାୟ କିରିୟାମନୋଧାତୁଂ ପଚ୍ଚାମସତି। ଆୱଟ୍ଟିତେତି ସନ୍ତତିୱସେନ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିତେ, ପରିଣାମିତେ ୱା। ଜାତେସୁ ଜାୟତେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗତେତି ନିରୁଦ୍ଧେ। ତଦେୱାତି ଜୱନାନୁଭୂତମେୱ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ। ତେନେୱାତି ଜୱନଂ ହୁତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେନ ତେନ କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତେନ। ତଦାରମ୍ମଣସଞ୍ଞିତନ୍ତି ଜୱନଗ୍ଗହିତେୟେୱ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତନତୋ ''ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣମସ୍ସାତି ମଜ୍ଝପଦଲୋପୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି ସଞ୍ଞିତଂ। ତୁଲ୍ୟତୋତି ଆରମ୍ମଣତୋ ୱିସଦିସଭାୱେପି ସୋମନସ୍ସସହଗତାଦିନା ସଦିସତ୍ତା। ମୂଲସଦିସଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ମୂଲଭୱଙ୍ଗଂ। ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ଭୱଙ୍ଗସଭାୱତ୍ତା ''ଭୱଙ୍ଗ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ୟଥା ''ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୧୦୨)। ଏତ୍ଥ ହି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେ ଏୱ ପୱତ୍ତିୟଂ ''ଭୱଙ୍ଗ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନ ତସ୍ସ ହେତୁୱସେନ ଭେଦୋତି ''ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ନାପି ଚେତଂ ''ସହେତୁକଂ ଚୁତିଂ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭାୱାଭାୱତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗୱୋହାରାଲାଭତୋତି ''ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗ''ନ୍ତି ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ''ତଦାରମ୍ମଣସଞ୍ଞିତ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ମୂଲଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନାମଦ୍ୱୟମ୍ପି ଇମସ୍ସ ଲବ୍ଭତୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତି।

୩୯୨।ତଞ୍ଚାତି ତଦାରମ୍ମଣଞ୍ଚ। ଏତ୍ଥାତି ଇମେସୁ ୱୀଥିଚିତ୍ତେସୁ। ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନୀତି ୱିପାକଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି।

୩୯୪।ଅସମାନତ୍ତାତି ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱେନ ଅସମାନତ୍ତା।

୩୯୬। ପୁରିମାନି ପଞ୍ଚ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ଛ ହୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ୟେଭୁୟ୍ୟତୋ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସୋମନସ୍ସପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତଜୱନାନନ୍ତରମେୱ ସୋମନସ୍ସତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଜୱନସ୍ସ ପନ ପକପ୍ପେତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣସବ୍ଭାୱତୋ, ୱିପାକସ୍ସ ଚ ତଦଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଜୱନେସୁପି ଜୱିତେସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

୩୯୯-୪୦୩।ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେତି ତସ୍ମିଂୟେୱ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ। ୱେଦନା ପରିୱତ୍ତତୀତି କମ୍ମସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱେପି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତତାୟ ସୋମନସ୍ସୱେଦନା ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ହୋତି। ଅଥ ୱା ହେଟ୍ଠା ୱିପାକୱେଦନାୟ ସୋମନସ୍ସଭାୱେପି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ସ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ତଂୱସେନ ୱେଦନା ପରିୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଜୱନେସୁ ଜୱିତେସ୍ୱେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଜୱିତେସୁ ଚତୁସ୍ୱପୀ''ତି ୱା ପାଠୋ। ଜାୟରେତି ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଜାୟନ୍ତି। ୱେଦନାୟାତି ୱେଦନାୟ କରଣଭୂତାୟ। ଅସମାନତ୍ତାତି ପଟିସନ୍ଧିୟା ସହ ଅସମାନତ୍ତା। ପୁରିମେହୀତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତଦାରମ୍ମଣଚତୁକ୍କତୋ। ଅଥ ୱା ''ପୁରିମେହି ଅସମାନତ୍ତା'' ଇଚ୍ଚେୱ ୟୋଜନା। ପୁରିମେହି ସହ ଅସମାନଭାୱେ ୱୁତ୍ତେ ତେସଂ ସନ୍ଧିୟା ସହ ଅସମାନଭାୱୋପି ୱୁତ୍ତୋୱ ହୋତୀତି ଚତ୍ତାରି ନାମତୋ ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗାନି ଚ ହୋନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗାନି, ତଦାରମ୍ମଣାନି ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥାପି ଚ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଜୱନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଜୱନାନନ୍ତରମେୱ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ହେଟ୍ଠା

ୱୁତ୍ତନୟେନ ପନ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦୀସୁ ଜୱିତେସୁ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତଦାରମ୍ମଣାନଂ ସମ୍ଭୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିଞ୍ଚାପି ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱିଧାନଂ ଜୱନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥାପି ଉତୁଭୋଜନାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେ ଜୱନସ୍ସେୱ ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱତୋ ଅସଙ୍ଖାରଜୱନାୱସାନେ ଅସଙ୍ଖାରମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ସସଙ୍ଖାରନ୍ତି ନିଯମୋ। ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପନ ବଲୱଭାୱେ ସତିପି ପରେସଂ ଉସ୍ସାହବଲେନ ସସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ସସଙ୍ଖାରଜୱନାୱସାନେ ସସଙ୍ଖାରମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ସସଙ୍ଖାରିକଭାୱତୋ ଅସଙ୍ଖାରଜୱନାୱସାନେ ଅସଙ୍ଖାରମେୱାତି ନିଯମୋ ନତ୍ଥୀତି ଅସଙ୍ଖାରଜୱନାୱସାନେ ଅସଙ୍ଖାରମ୍ପି ସସଙ୍ଖାରମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ସସଙ୍ଖାରଜୱନାୱସାନେ ସସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅସଙ୍ଖାରମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ପଞ୍ଚିମାନୀତି ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତାନି ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ ୱିପାକାନି। ପୁରିମେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତେହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିନିଦ୍ଦିସେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସ୍ମିନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୪୦୫-୬।ଏକାଯଚେତନାଯାତି ଏକାଯ ତିହେତୁକସୋମନସ୍ସସହଗତଅସଙ୍ଖାରିକଚେତନାଯ। ଏୱଂ ସମସଟ୍ଠି ୱିପାକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ୱିଯ ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ କାମାୱଚରୱିପାକୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ମନୋଦ୍ୱାରେ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଗହିତାନମେୱ ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଗହଣେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ଗହିତାଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଗହଣନଯଦସ୍ସନଂ କତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ସତି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁପି ସମସଟ୍ଠି ୱିପାକାନି ହୋନ୍ତି। ଅଥ ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଲବ୍ଭମାନାଯପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତାଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଅଗ୍ଗହଣେନ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଲବ୍ଭମାନାନମ୍ପି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଗହିତମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଅଗ୍ଗହଣସ୍ସ ନଯଦସ୍ସନଂ କତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ସତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ ସୋଳସ ୱିପାକାନି ହୋନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଗହିତାଗ୍ଗହଣେନା’’ତିଆଦି।

୪୦୮-୯।ତୀହି ୱିପାକେହୀତି ତେହି ତୀହି କୁସଲଚିତ୍ତେହି ସମାନେହି ତୀହି ୱିପାକେହି ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପେକ୍ଖାସହିତଦ୍ୱଯେତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତପଟିସନ୍ଧିଯୁଗଳେ। ଇଧ ଠତ୍ୱା ନାଳିଯନ୍ତୂପମା ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? ଉଚ୍ଛୁପୀଳନସମଯେ କିର ଏକସ୍ମା ଗାମା ଏକାଦସ ଯନ୍ତୱାହା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଏକଂ ଉଚ୍ଛୁୱାଟଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ପରିପକ୍କଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଉଚ୍ଛୁସାମିକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ଯନ୍ତୱାହା ମଯ’’ନ୍ତି ଆରୋଚେସୁଂ। ସୋ ‘‘ଅହଂ ତୁମ୍ହେଯେୱ ପରିଯେସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉଚ୍ଛୁସାଲଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଗମାସି। ତେ ତତ୍ଥ ନାଳିଯନ୍ତଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ମଯଂ ଏକାଦସ ଜନା ଅପରମ୍ପି ଏକଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ୱେତନେନ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ଆହଂସୁ। ଉଚ୍ଛୁସାମିକୋ ‘‘ଅହମେୱ ସହାଯୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉଚ୍ଛୁସାଲଂ ପୂରାପେତ୍ୱା ତେସଂ ସହାଯୋ ଅହୋସି। ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚାନି କତ୍ୱା ଫାଣିତପାଚକେନ ଉଚ୍ଛୁରସେ ପକ୍କେ ଗୁଳେ ବଦ୍ଧେ ଉଚ୍ଛୁସାମିକେନ ତୁଲଯିତ୍ୱା ଭାଗେସୁ ଦିନ୍ନେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଭାଗଂ ଆଦାଯ ସାଲଂ ସାଲସାମିକଂ ପଟିଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ଅପରାସୁପି ଚତୂସୁ ସାଲାସୁ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚ ଯନ୍ତସାଲା ୱିଯ ପଞ୍ଚ ପସାଦା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ପଞ୍ଚ ଉଚ୍ଛୁୱାଟା ୱିଯ ପଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣାନି, ଏକାଦସ ୱିଚରଣକଯନ୍ତୱାହା ୱିଯ ଏକାଦସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି, ପଞ୍ଚ ଉଚ୍ଛୁସାଲସାମିନୋ ୱିଯ ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନି, ପଠମକସାଲାଯ ସାଲସାମିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଜନାନଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା କତକମ୍ମାନଂ ଭାଗଗ୍ଗହଣକାଲୋ ୱିଯ ଏକାଦସନ୍ନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ରୂପାରମ୍ମଣେ ସକସକକିଚ୍ଚକରଣକାଲୋ, ସାଲସାମିକସ୍ସ ସାଲାଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତକାଲୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦ୍ୱାରସଙ୍କନ୍ତିଅକରଣଂ, ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମସାଲାଯ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା କତକମ୍ମାନଂ ଭାଗଗ୍ଗହଣକାଲୋ ୱିଯ ଏକାଦସନ୍ନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା କାଯଦ୍ୱାରେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣେ ସକସକକିଚ୍ଚକରଣକାଲୋ, ସାମିକସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତକାଲୋ ୱିଯ କାଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦ୍ୱାରସଙ୍କନ୍ତିଅକରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୧୪।ଅସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ। ହେତୁପଟ୍ଠାନତୋତି ପଚ୍ଚଯପ୍ପୱତ୍ତିତୋ।

୪୧୫। ଇଦାନି ତିହେତୁକୋମକକମ୍ମେନ ଗହିତଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତି ଦୁହେତୁକୁକ୍କଟ୍ଠେନ ଗହିତଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସମାନାତି ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଗହିତଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସେୱ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୁହେତୁକେନ କମ୍ମେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୧୮-୯। ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ କାମାୱଚରତିହେତୁକଜୱନାନଂ ସମ୍ଭୱେପି କମ୍ମସରିକ୍ଖକାନେୱ ଜୱନାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋମନସ୍ସ…ପେ… ଦୁହେତୁକେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତିହେତୁକଜୱନାୱସାନେପି ପନସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକୱିପାକଦାନେ ଅସମତ୍ଥନ୍ତି ତିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣାଭାୱତୋ, ଜୱନସ୍ସ ଚ କମ୍ମସରିକ୍ଖକହେତୁୱସେନ ଦୁହେତୁକଭାୱତୋ ଦୁହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି।

୪୨୪।ଇମାନି ଚ ଭୱଙ୍ଗାନୀତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ମୂଲାଗନ୍ତୁକପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗାନି। ଅଟ୍ଠ ହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୨୬।ସୋତଘାନାଦିନାତି ସୋତଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣେହି। ଏତ୍ଥାପି ଅମ୍ବୋପମା ପାକଟିକାୱ। ଯନ୍ତୱାହୋପମାଯ ପନେତ୍ଥ ସଭ୍ଭ ଯନ୍ତୱାହା ତେହି ହତ୍ଥଯନ୍ତେ ନାମ ସଞ୍ଜିତେ ସାଲସାମିକଂ ଅଟ୍ଠମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୩୪-୬।ୱୁଦ୍ଧିମୁପେତସ୍ସାତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସଂୱରାସଂୱରେ ପଟ୍ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱେନ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ। କିଞ୍ଚାପି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ କମ୍ମସରିକ୍ଖକଜୱନମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁହେତୂନଂ…ପେ… ୱସାନସ୍ମି''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତିହେତୁକଜୱନମ୍ପି ପନ ତେସଂ ଜୱତି, ଜୱନସ୍ସ ଦୁହେତୁକଭାୱେପି କମ୍ମସ୍ସ ଦୁହେତୁକୱିପାକଦାନେ ଅସମତ୍ଥତାଯ ''ଅହେତୁକ…ପେ… ଜାଯତେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୪୩-୮।''ଅହେତୁପଟିସନ୍ଧିସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ହେଟ୍ଠା ଆଗତୋୱ। ଅପାଯେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯକକମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ହୀନତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନିପ୍ଫନ୍ନତୋ ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧମାନଟ୍ଠାନମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁଗତିଯ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, କାମାୱଚରସୁଗତିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାତି ତେନ ଜାତପଟିସନ୍ଧିୱିପାକେନ। ''ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ଲବ୍ଭତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଥେରୋ ନେରଯିକାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଥେରୋତି ନିରଯଚାରିକାଯ ପାକଟତ୍ତା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରମାହ। ନିରଯେ ଭୱା ନେରଯିକା। ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ନିରଯେ ପଦୁମଂ ମାପେତ୍ୱା ପଦୁମକଣ୍ଣିକାଯ ନିସିନ୍ନୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ୱସ୍ସତୀତି ଅନ୍ତୋହେତ୍ୱତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ୱସ୍ସାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଥେରଂ ଦିସ୍ୱାତି ଥେରସ୍ସ ଦସ୍ସନହେତୁ। ଇମିନା ଇନ୍ଦନୀଲପଟିମାୱଣ୍ଣସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭାୱେନ କୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଂ ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନଯୋ ''ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁପି। ଗନ୍ଧନ୍ତି ତେନ ମାପିତଗନ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଚନ୍ଦନୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଚୀୱରଗନ୍ଧ''ନ୍ତି (ଧା। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୯୮ ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥା) ୱୁତ୍ତଂ। ଘାଯତନ୍ତି ଘାଯନ୍ତାନଂ। ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯନ୍ତି ଅତିଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ ଗନ୍ଧାଦିନୋ ୱସେନ ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯଂ। କୁସଲୱିପାକାନଂ, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ନିରଯେ ସମ୍ଭୱଦୀପନେନ ସେସାପାଯତ୍ତଯେପି ସମ୍ଭୱୋ ଦସ୍ସିତୋୱ ହୋତି।

୪୫୦। ନିଯମୋଯେୱ ନିଯମତ୍ତଂ, ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତମ୍ପି ଜୱନେନ ନିଯାମିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତନିଯମୋତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲଂ ପନ ସନ୍ଧାଯାତି କୁସଲଜୱନଂ ସନ୍ଧାଯ ଦୀପିତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ, କୁସଲସ୍ସ ୱିଯ ଅକୁସଲସ୍ସ ସଦିସୱିପାକାଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କୁସଲଜୱନାନନ୍ତରଂ ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣସ୍ସେୱ ୱଚନଂ। ଜୱନସ୍ସ କମ୍ମସରିକ୍ଖକହେତୁୱସେନ ସହେତୁକତ୍ତା ଜୱନାନୁରୂପତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଚିତୱସେନ ପନ ଅଞ୍ଞକକମ୍ମେନାପି ତଂ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ନ ହି ପଟିସନ୍ଧିଜନକମେୱ କମ୍ମଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଜନେତି, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞକମ୍ମମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଦାଯକକମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବତଦାରମ୍ମଣତୋ ୱିସଦିସମ୍ପି ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି। ଅକୁସଲଜୱନାନନ୍ତରଞ୍ଚ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ଜୱନସ୍ସ କମ୍ମସରିକ୍ଖକହେତୁକତ୍ତା ତଦନୁରୂପତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ପନ ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ନ ହୋତୀତି ନତ୍ଥି।

୪୫୬-୭। ଏତ୍ତାୱତା ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୱାଦେ ସୋଳଅସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ସନ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାଦସକମଗ୍ଗେନ ଚେୱ ଅହେତୁକଟ୍ଠକେନ ଚ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ମୋରୱାପିୱାସିମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୱାଦେ ୱିସେସାଭାୱତୋ ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୱାଦେ କୁସଲାକୁସଲକିରିଯୱସେନ ପିଣ୍ଡିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନଂ ପିଣ୍ଡଜୱନାନଂ ୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋମନସ୍ସଯୁତେ ଚିତ୍ତେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋମନସ୍ସ…ପେ… ଜୱିତେତି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ କୁସଲାକୁସଲକିରିଯାଦ୍ଧାକତୱସେନ ସୋମନସ୍ସଯୁତେସୁ ତେରସସୁ ଜୱନଚିତ୍ତେସୁ ଜୱିତେସୁ। ଗୱେସିତବ୍ବା…ପେ… ମାନସାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି ପଞ୍ଚେୱ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନି ଗୱେସିତବ୍ବାନି। ଉପେକ୍ଖା…ପେ… ଜୱିତେସ୍ୱତି କୁସଲାକୁସଲକିରିଯୱସେନ ଚୁଦ୍ଦସସୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଜୱନଚିତ୍ତେସୁ ଜୱିତେସୁ। ଛ ଗୱେସିତବ୍ବାନୀତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଛ ଏୱ ଗୱେସିତବ୍ବାନି। ଖୀଣାସୱାନଂ ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତାଯ କିରିଯାଜୱନଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ନ ହୋତୀତି ସୋମନସ୍ସସହଗତକିରିଯାଜୱନେସୁ ଜୱିତେସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି। ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ, ଅନିଟ୍ଠାଦୀସୁ ଚ ସୋମନସ୍ସଭାୱତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତକିରିଯାଜୱନେସୁ ଜୱିତେସୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତଦାରମ୍ମଣମେୱାତି ଇଦମେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ସେଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତାଯ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ, ଅନିଟ୍ଠଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଚ ସୋମନସ୍ସସହଗତଜୱନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଜୱନାୱସାନେ ସୋମନସ୍ସସହଗତତଦାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି, ନତ୍ଥି ଉପେକ୍ଖାସହଗତନ୍ତି ନାଯଂ ନିଯମୋ। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ପରିତ୍ତକୁସଲାଦୋସ-ପାପସାତକ୍ରିଯାଜୱା;

ପଞ୍ଚସ୍ୱେକଂ ତଦାଲମ୍ବଂ, ସୁଖିତେସୁ ଯଥାରହଂ।

‘‘ପାପା କାମସୁଭା ଚେଵ, ସୋପେକ୍ଖା ଚ କ୍ରିୟାଜଵା;

ସୋପେକ୍ଖେସୁ ତଦାଲମ୍ବଂ, ଛସ୍ଵେକମନୁରୂପତୋ’’ତି।

୪୫୮-୬୨। ଦୁହେତୁକାହେତୁକାନଂ ୱିପାକାଵରଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଝାନୁପ୍ପାଦୋଯେଵ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ତିହେତୁସୋମନସ୍ସେନା’’ତି। ଝାନତୋ ପରିହୀନସ୍ସାତି ଉପ୍ପାଦିତଲୋକିୟଜ୍ଝାନତୋ ପରିହୀନସ୍ସ। ୱିପ୍ପଟିସାରିନୋତି ‘‘ମହନ୍ତେନ ୱାୟାମେନ ଉପ୍ପାଦିତୋ ମେ ପଣୀତଧମ୍ମୋ ନଟ୍ଠୋ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନୱିପ୍ପଟିସାରଵନ୍ତସ୍ସ। କିଂ…ପେ… ମାନସନ୍ତି ଅୟଂ ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା, ତଦାରମ୍ମଣମାନସଂ ଜାୟତେ କିଂ, ନ ୱାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଭଵଙ୍ଗପାତୋ ୱା ହୋତୁ ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱା, କୋ ଏତ୍ଥ ୱିବନ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ପଟ୍ଠାନେ ପଟିସିଦ୍ଧା’’ତିଆଦି। ଅଵଚନମେଵ ପଟିସେଧୋତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ପଟିସିଦ୍ଧା’’ତି । ୟଦି ସୋମନସ୍ସାନନ୍ତରଂ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଦୋମନସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସୋମନସ୍ସଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତଦା ‘‘ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତିଆଦି (ପଟ୍ଠା। ୧।୨।୪୫) ୱିୟ ‘‘ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ…ପେ… ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ତଥା ଗଣନଵାରେ ଏକେକୱେଦନାସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନା ସମାନୱେଦନାସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ, ଇତରୱେଦନାଦ୍ୱୟସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚୟଭାଵଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅନନ୍ତରେ ନଵା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ନ ଚ ପନେଵଂ ପାଠଇ ଆଗତା। ଦୋମନସ୍ସସୋମନସ୍ସୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଵସେନ ଗଣନଦ୍ୱୟଂ ପରିହାପେତ୍ୱା ‘‘ଅନନ୍ତରେ ସତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ୟଥାଧମ୍ମସାସନେ ଅଵଚନମ୍ପି ପଟିସେଧସଦିସଂ ଅଭାଵସ୍ସେଵ ଦୀପନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିସିଦ୍ଧା’’ତି। ଅସ୍ସ ୱା ଅନନ୍ତରଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅସ୍ସାତି ସୋମନସ୍ସସ୍ସ।

ଏଵଂ ଭଵଙ୍ଗପାତାଭାଵେ କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଦାରମ୍ମଣାଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ମହଗ୍ଗତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତଞ୍ହେଵ ପଟିସିଦ୍ଧନ୍ତି ‘‘ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱଚନାଭାଵତୋ ତଞ୍ହେଵ ପଟ୍ଠାନେ ପଟିସିଦ୍ଧଂ। କିଂ ନୁ କାତବ୍ବନ୍ତି କିଂ କାତବ୍ବଂ। ନ ହି ସକ୍କା ଏତ୍ତକେନ ‘‘ଅଚିତ୍ତକୋ’’ତି ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣମେଵ ଦୋମନସ୍ସଜଵନଂ ନିଦସ୍ସନଵସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତେ ପନ ବୁଦ୍ଧାଦିଆରମ୍ମଣେପି ଦୋମନସ୍ସଜଵନେ ଜୱିତେ ସୋମନସ୍ସପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସମ୍ଭୱୋ, ଭଵଙ୍ଗପାତୋ ୱା ନତ୍ଥି।

୪୬୪-୫। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସାନନ୍ତରଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ‘‘ଉପେକ୍ଖାସହିତା ହେତୂ’’ତିଆଦିନା ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତେ ପୁନ ଚୋଦକୋ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଆଵଜ୍ଜନଂ କିମସ୍ସା’’ତି। ଆଚରିୟୋ ପନ କିମେତ୍ଥ ଆଵଜ୍ଜନଗଵେସନେନ, ତେନ ୱିନାଵ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦୀପେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନତ୍ଥି ତ’’ନ୍ତି। ପୁନ ଚୋଦକୋ ଆଵଜ୍ଜନେନ ୱିନା ଚିତ୍ତପ୍ପଵତ୍ତିଂ ଅସହନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତଂ ଜାୟତେ କଥ’’ନ୍ତି। ଏଵଂ ପନ ୱୁତ୍ତେ ଆଚରିୟୋ କିମେତ୍ଥ ଆଵଜ୍ଜନେନ, କିଞ୍ଚ ଆଵଜ୍ଜନେନ ୱିନା ଚିତ୍ତପ୍ପଵତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ନ ଏକନ୍ତିକନ୍ତି ଦୀପେତୁଂ ନିରାଵଜ୍ଜନଚିତ୍ତାନଂ ସମ୍ଭଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଭଵଙ୍ଗାଵଜ୍ଜନାନ’’ନ୍ତିଆଦି, ଭଵଙ୍ଗାଵଜ୍ଜନାନଂ କିଂ ଆଵଜ୍ଜନଂ, ନନୁ ନତ୍ଥେଵାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନନୁ ଚ ଭଵଙ୍ଗାଵଜ୍ଜନାନି ତାଵ ସକସକୱିସୟେସୁ ନିନ୍ନତ୍ତା ଆଵଜ୍ଜନେନ ୱିନା ଉପ୍ପତ୍ତିୟଂ ବହୁଲଂ ଚିଣ୍ଣତ୍ତାଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅୟଂ ପନ କଥଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଦଂ ଅନୁୟୋଗଂ ସନ୍ଧାୟ ପୁନ ନିରାଵଜ୍ଜନଚିତ୍ତାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗସ୍ସା’’ତିଆଦି। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ। ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଚାତି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥାୟ କିଂ ଆଵଜ୍ଜନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏଵଂ ନତ୍ଥୀତି ୟଥା ଏତେସଂ, ଏଵମେତସ୍ସାପି ନତ୍ଥି।

ଆନନ୍ଦାଚରିୟୋ ପନେତ୍ଥ ଅରିୟମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗାନନ୍ତରାନି ଫଲାନି ଚ ପରିକମ୍ମାଵଜ୍ଜନେନ ସାଵଜ୍ଜନାନି ସମାନାନି ଅସତିପି ନିରାଵଜ୍ଜନୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ନିନ୍ନାଦିଭାଵେ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଵସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱଣ୍ଣେତି। ଅୟଂ ହିସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ୟଦି ହି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାଵଜ୍ଜନାଭାଵଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତାନି ସିୟୁଂ, ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନାନି ଦସ୍ସିତବ୍ବାନି ସିୟୁଂ ତେହେଵ ଏତେସଂ ନିରାଵଜ୍ଜନତାସିଦ୍ଧିତୋ, ଫଲସମାପତ୍ତିକାଲେ ଚ ‘‘ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ ଅନୁଲୋମଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୟା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱଚନତୋ ସମାନାରମ୍ମଣାଵଜ୍ଜନରହିତତ୍ତା ମଗ୍ଗାନନ୍ତରାନି ଫଲଚିତ୍ତାନୀତି ଏଵଂ ସମାପତ୍ତିଫଲଚିତ୍ତାନି ନ ୱଜ୍ଜେତବ୍ବାନି ସିୟୁଂ, ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନାନି ପନ ୟଦିପି ନିବ୍ବାନେ ଚିଣ୍ଣାନି, ସମୁଦାଚିତାନି ଚ ନ ହୋନ୍ତି, ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେ ଚିଣ୍ଣସମୁଦାଚିତାନେଵ। ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତାନି ଚ ମଗ୍ଗୱୀଥିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତଦତ୍ଥଂ ପରିକମ୍ମସବ୍ଭାଵାତି ତେସଂ ଗହଣଂ ନ କତଂ। ଅନୁଲୋମାନନ୍ତରଞ୍ଚ ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତଂ ଚିଣ୍ଣସମୁଦାଚିତଂ, ନ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରସ୍ସ ୱିୟ ତଦତ୍ଥଂ ପରିକମ୍ମାଭାଵାତି ‘‘ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସା’’ତି ତଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସିତନ୍ତି।

୪୬୭। ‘‘କିମସ୍ସାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ନିରାଵଜ୍ଜନଭାଵଂ ୱିୟ ଅନାରମ୍ମଣଭାଵମ୍ପି ୱଦେୟ୍ୟାତି ତବ୍ଭାୱଦସ୍ସନେନ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ ସାଧେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ୱିନା ଆରମ୍ମଣେନା’’ତିଆଦି। ୟଂ କିଞ୍ଚୀତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ପରିଚିତପୁବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ। ନନୁ ଚ ତଦାରମ୍ମଣିକଂ ସିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଦାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଜଵନାରମ୍ମଣମେଵ ଗଣ୍ହାତି ଇତରଥା ତଦାରମ୍ମଣଭାଵାୟୋଗତୋତି କଥମସ୍ସା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, କାମାଵଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ

ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ନାସ୍ସା ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ, ‘‘ତଦାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ଚ ତଦାରମ୍ମଣଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତସ୍ସା ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚସମ୍ଭୱତୋ। କେନ ଚରହି କିଚ୍ଚେନାୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଂ ତାୱ ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣତୋୱ ନତ୍ଥି, ନାପି ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ତଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ପଟିସନ୍ଧିଚୁତୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ପାରିସେସତୋ ପନ ଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭାୱତୋ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ ସିଯା, ପଟିସନ୍ଧିଭୂତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ଇଦଂ ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନାପି ହି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋୱ।

୪୬୮-୭୩। ଅୱିଜ୍ଜମାନେ କାରକେ କଥଂ କସ୍ସଚି ନିରାୱଜ୍ଜନପ୍ପୱତ୍ତିକସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜନଭାୱେନାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ଚିତ୍ତନିଯାମନିବ୍ବତ୍ତମେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉତୁବୀଜନିଯାମୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉତୁବୀଜନିଯାମୋ ଚାତି ଉତୁନିଯାମୋ ଚେୱ ବୀଜନିଯାମୋ ଚ, ଉତୁସଭାୱନିଯାମୋ ବୀଜସଭାୱନିଯାମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କମ୍ମଧମ୍ମାନଂ ନିଯାମୋ ଏୱ କମ୍ମଧମ୍ମନିଯାମତା। ଏକପ୍ପହାରେନାତି ତଂ ତଂ ଉତୁସମଯମନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂଯେୱ କାଲେ। ଫଲପୁପ୍ଫାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଲ୍ଲୱାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସବ୍ବେସନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫଲାଦିନିବ୍ବତ୍ତନକାନଂ ସବ୍ବେସଂ। ତଂତଂତୁଲ୍ୟଫଲୁବ୍ଭୱୋତି ତେହି ତେହି ବୀଜେହି ସଦିସାନଂ ଫଲାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତେସଂ ତେସଂ ବୀଜାନଂ ଅନୁରୂପଫଲନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କୁଲତ୍ଥଗଚ୍ଛସ୍ସ ଉତ୍ତରଗ୍ଗଭାୱୋ, ଦକ୍ଖିଣୱଲ୍ଲିଯା ଦକ୍ଖିଣରୁକ୍ଖପରିହରଣଂ, ସୂରିଯାୱତ୍ତପୁପ୍ଫାନଂ ସୂରିଯାଭିମୁଖଭାୱୋ, ମାଲୁୱଲତାଯ ରୁକ୍ଖାଭିମୁଖଗମନ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀନିପି ଏତ୍ଥେୱ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଛିଦ୍ଦୱନ୍ତି ଛିଦ୍ଦୱନ୍ତଭାୱୋ, ଛିଦ୍ଦଂଯେୱ ୱା। ବୀଜଜୋତି ବୀଜସମ୍ଭୱୋ ନିଯାମୋ। ଯତୋ ଦେତୀତି ଯତୋ ଯତୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱନିଯାମତୋ ଦେତି। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପସ୍ସ, ସଦିସସ୍ସ, ୱିସଦିସସ୍ସ ଚ ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନେ ନିଯାମୋ। ଅପିଚ –

‘‘ନ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ନ ସମୁଦ୍ଦମଜ୍ଝେ,

ନ ପବ୍ବତାନଂ ୱିୱରଂ ପୱିସ୍ସ;

ନ ୱିଜ୍ଜତୀ ସୋ ଜଗତିପ୍ପଦେସୋ,

ଯତ୍ଥଟ୍ଠିତୋ ମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ ପାପକମ୍ମା’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୨୭) –

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଆଗତଂ ତିଣକଲାପସ୍ସ ଗହିତଅଗ୍ଗିନୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଆକାସେ ଗଚ୍ଛତୋ କାକସ୍ସ ଗୀୱାଯ ପଟିମୁଚ୍ଚନଂ, ନାୱିକସ୍ସ ଭରିଯାଯ ୱାଲୁକଘଟଂ କଣ୍ଠେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସମୁଦ୍ଦୁଦକେ ପକ୍ଖିପନଂ, ପବ୍ବତକୂଟସ୍ସ ପତିତ୍ୱା ଲେଣେ ୱସନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦ୍ୱାରପିଦହନନ୍ତି ତଂତଂକମ୍ମସରିକ୍ଖକୱିପାକନିବ୍ବତ୍ତନମ୍ପି କମ୍ମନିଯାମୋଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଜାତିଯନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ ଚେୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନେ ଚ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନାଦୀସୁପି ମେଦନୀକମ୍ପନାଦିକସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସାତି ପଚ୍ଛିମଭୱିକବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ। ମେଦନୀକମ୍ପନାଦିକନ୍ତି ପଥୱୀକମ୍ପନାଦିକଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ୱିସେସତ୍ତମନେକମ୍ପୀତି ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ତଦା ପାତୁଭୂତଂ ସବ୍ବଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ। ଉପ୍ପତ୍ତାୱଜ୍ଜନାଦୀନନ୍ତି ‘‘ତ୍ୱଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ହୋହି, ତ୍ୱଂ ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନିଯୁଞ୍ଜକସ୍ସ ଅଭାୱେପି ତଂତଂକିଚ୍ଚୱସେନ ତେସଂ ତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତି।

୪୭୪। ହଦଯେ ଅନ୍ଧକାରୋ ୱିଯାତି ହଦଯନ୍ଧକାରୋ, ସମ୍ମୋହୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନଂ ପହାନକରଣନ୍ତି ହଦଯନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସନଂ। ପଯୁତ୍ତୋତି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଅନୋସକ୍କମାନେନ ୱୀରିଯେନ ୱୀରିଯୱା। ମୋହନ୍ଧକାରାପଗମନ୍ତି ଅରହତ୍ତମାହ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ୱିପାକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ଅଟ୍ଠମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପକିଣ୍ଣକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୭୫-୬। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ସଙ୍ଖେପେନ୍ପି ଚିତ୍ତାନଂ ପାକଟଭାୱତ୍ଥଂ –

‘‘ସୁତ୍ତଂ ଦୋୱାରିକୋ ଚେୱ,

ଗାମିଲ୍ଲୋ ଅମ୍ବଗୋଠଇଯୋ;

ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ପୀଠସପ୍ପୀ ଚ,

ଉପନିସ୍ସଯମତ୍ଥସୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୯୮ ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥା) –

ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଆଗତମାତିକାଯ ୱସେନ ପକିଣ୍ଣକନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଦାନି ପନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ମନସନ୍ତି ଚିତ୍ତାନଂ। ‘‘ମାନସ’’ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ପଞ୍ଚମକ୍କଟକୋତି ପାଣକପଟଙ୍ଗାଦୀନଂ ସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠାନେ ଜାଲଂ ପସାରେତ୍ୱା ତେସଂ ମଗ୍ଗରକ୍ଖଣତୋ ‘‘ପଞ୍ଚମକ୍କଟକୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଉଣ୍ଣନାଭି। ଦିସାସୁ ପନ ପଞ୍ଚସୁତି ଉପମେତବ୍ବାନଂ ପଞ୍ଚପସାଦାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତାତି ମଗ୍ଗେ, ତତ୍ଥ ଜାଲମଜ୍ଝେତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୁତ୍ତଂ ପସାରେତ୍ୱାତି ଜାଲବନ୍ଧନମାହ।

୪୭୮-୮୦। ନ୍ତି ରୁଧିରମାହ। ଦିସାସୁ ଦୁତିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେ…ପେ… ଘଟ୍ଟିତେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପସାଦା ପଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା’’ତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ । ଚିତ୍ତଂ…ପେ… ୱିଯାତି ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତମାନଚିତ୍ତଂ ଜାଲମଜ୍ଝେ ନିପନ୍ନମକ୍କଟକୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୮୨-୫।ପସାଦଘଟ୍ଟନନ୍ତି ପସାଦେ ଘଟ୍ଟିତଂ। ଭୱଙ୍ଗାୱଟ୍ଟନନ୍ତି ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେନ୍ତଂ। ଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞା କାଚି କିରିଯା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଧମ୍ମମେୱ ଚଲନେନ ସହ ଉପମେତି। ସୁତ୍ତାନୁସାରଂୱାତି ସୁତ୍ତାନୁସାରେନ ଗମନଂ ୱିଯ। ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନତୋ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତି ଯୂସପାନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ୱତ୍ଥୁଂଯେୱାତି ଯଥା ପୁରିମଚିତ୍ତାନି ହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତାନି ପସାଦୱତ୍ଥୁଂ ଅନୁଗତାନି ଅଞ୍ଞାରମ୍ମଣାନି ଚ ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭୱଙ୍ଗଂ। ତଂ ପନ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣନ୍ତରରହିତଂ କେୱଲଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁମେୱ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତୀତି ଦୀପେତି। ପରିୱତ୍ତନନ୍ତି ପୁନ ଭୱଙ୍ଗଭାୱେନ ପରିୱତ୍ତନଂ। ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଧମ୍ମତୋ ଭେଦେପି ସନ୍ତତିୱସେନ ଏକତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକେନେୱ ମକ୍କଟକେନ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୪୮୬-୯୦। ଉପମା ଏୱ ଓପମ୍ମଂ। ତତୋ ପସାଦୱତ୍ଥୁତୋ ଚିତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୀପିତଂ ଇମିନା ଓପମ୍ମେନ। ଏକେକାରମ୍ମଣନ୍ତି ରୂପାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଏକେକଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ସଙ୍ଘସୋତି ସଙ୍ଖେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ଏକେକାରମ୍ମଣସ୍ସ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଆପାଥଗମନଂ ପକାସେତୁଂ ‘‘ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦମ୍ହି’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଖେ ଆକାସେ ଗଚ୍ଛତୀତି ଖଗୋ, ପକ୍ଖି। ସାଖିନୋତି ରୁକ୍ଖସ୍ସ।

୪୯୨-୩।ରୂପସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ, ତସ୍ସ ପନ ଘଟ୍ଟନଂ, ଆପାଥଗମନମ୍ପି ଚାତି ଦ୍ୱୀହି ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପସାଦସ୍ସାତି କମ୍ମତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ, ଅତ୍ଥତୋ ଆପାଥଗମନମ୍ପି ଚାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆରମ୍ମଣୱସେନ, ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସପି ପସାଦଘଟ୍ଟନେନ ଚ ଭୱଙ୍ଗଚଲନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଆପାଥଂ ୱିଯ ଉପଗମନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୯୪-୫।ତତୋତି ଭୱଙ୍ଗଚଲନତୋ ପରଂ, କୁସଲଂ ଜୱନଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି କାମାୱଚରକୁସଲଜୱନଚିତ୍ତଂ । ଅକୁସଲମେୱ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ କିରିଯାବ୍ୟାକତଚିତ୍ତମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ଥ ସିଯା – କୋ ପନେତଂ ଜୱନଂ କୁସଲତାଯ ୱା ଅକୁସଲତାଯ ୱା ନିଯମେତୀତି? ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚେୱ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ। ଯସ୍ସ ହି ଚତୁଚକ୍କସମ୍ପଦାୱସେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତତି, ଆୱଜ୍ଜନଂ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞ୍ଚ ଯୋନିସୋୱ ଆୱଟ୍ଟେତି, ୱୱତ୍ଥାପେତି ଚ, ତସ୍ସ ଅକୁସଲୁପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥି। ଯସ୍ସ ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ ହୋତି, ଆୱଜ୍ଜନଂ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞ୍ଚ ଅଯୋନିସୋ ଚ ଆୱଟ୍ଟେତି, ୱୱତ୍ଥାପେତି ଚ, ତସ୍ସ କୁସଲଜୱନୁପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ କୁସଲତାଯ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଅକୁସଲତାଯ ଚ ନିଯମେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିରିଯାଜୱନଂ ପନ ଅରହତ୍ତମେୱ ନିଯମେତି। କେଚି ପନ ‘‘କିରିଯାଜୱନଂ ପନ ମନସିକାରୋ ଚ

ନିଯମେତି। ଯଥା ହି ଆୱଜ୍ଜନଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଏୱଂ କିରିଯାଜୱନସ୍ସାପୀ''ତି ୱଦନ୍ତି।

୪୯୭। ଦୋୱାରିକୋପମାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ଏକୋ ରାଜା ସଯନଗତୋ ନିଦ୍ଦାଯତି, ତସ୍ସ ପରିଚାରକୋ ପାଦେ ପରିମଜ୍ଜନ୍ତୋ ନିସୀଦି, ବଧିରଦୋୱାରିକୋ ଦ୍ୱାରେ ଠିତୋ, ତଯୋ ପଟିହାରା ସଯନସ୍ସ, ଦ୍ୱାରସ୍ସ ଚ ମଜ୍ଝେ ପଟିପାଟିଯା ଠିତା। ଅଥେକୋ ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସୀ ମନୁସ୍ସୋ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଆଦାଯ ଦ୍ୱାରଂ ଆକୋଟେସି, ବଧିରଦୋୱାରିକୋ ସଦ୍ଦଂ ନ ସୁଣାତି, ପାଦପରିମଜ୍ଜକୋ ସଞ୍ଞଂ ଅକାସି, ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ପସ୍ସି, ପଠମପଟିହାରୋ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଦୁତିଯସ୍ସ ଅଦାସି, ଦୁତିଯୋ ତତିଯସ୍ସ, ତତିଯୋ ରଞ୍ଞୋ, ରାଜା ପରିଭୁଞ୍ଜି। ତତ୍ଥ ରାଜା ୱିଯ ଜୱନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ପାଦପରିମଜ୍ଜକୋ ୱିଯ ଆୱଜ୍ଜନଂ, ବଧିରଦୋୱାରିକୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଯୋ ପଟିହାରା ୱିଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନି ତୀଣି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି, ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସିନୋ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଆଦାଯ ଦ୍ୱାରାକୋଟନଂ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦଘଟ୍ଟନଂ, ପାଦପରିମଜ୍ଜକେନ ସଞ୍ଞାଯ ଦିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯାମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟିତକାଲୋ, ତେନ ଦିନ୍ନସଞ୍ଞାଯ ବଧିରଦୋୱାରିକସ୍ସ ଦ୍ୱାରୱିୱରକାଲୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚସାଧନକାଲୋ, ପଠମପଟିହାରେନ ପଣ୍ଣାକାରସ୍ସ ଗହିତକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତକାଲୋ, ପଠମେନ ଦୁତିଯସ୍ସ ଦିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତୀରିତକାଲୋ, ଦୁତିଯେନ ତତିଯସ୍ସ ଦିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାପିତକାଲୋ, ତତିଯେନ ରଞ୍ଞୋ ଦିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେନ ଜୱନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତିତକାଲୋ, ରଞ୍ଞୋ ପରିଭୋଗକାଲୋ ୱିଯ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନକାଲୋତି ଅଯଂ ଦୋୱାରିକୋପମା।

''ଇଦଂ ପନ ଓପମ୍ମଂ କିଂ ଦୀପେତୀ''ତିଆଦି ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତୂପମାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ସମ୍ବହୁଲା ଗାମଦାରକା ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ପଂସୁଂ କୀଳନ୍ତି, ତତ୍ରେକସ୍ସ ହତ୍ଥେ କହାପଣୋ ପଟିହଞ୍ଞି। ସୋ ''ମଯ୍ହଂ ହତ୍ଥେ ପଟିହତଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତ''ନ୍ତି ଆହ। ଅଥେକୋ ''ପଣ୍ଡରଂ ଏତ''ନ୍ତି ଆହ। ଅପରୋ ସହ ପଂସୁନା ଗାଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହି। ଅଞ୍ଞୋ ''ପୁଥୁଲଂ ଚତୁରସ୍ସଂ ଏତ''ନ୍ତି ଆହ। ଅପରୋ ''କହାପଣୋ ଏସୋ''ତି ଆହ। ଅଥ ଆହରିତ୍ୱା ମାତୁ ଅଦଂସୁ, ସା କମ୍ମେ ଉପନେସି। ତତ୍ଥ ସମ୍ବହୁଲାନଂ ଦାରକାନଂ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ କୀଳନ୍ତାନଂ ସନ୍ନିସିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା, କହାପଣସ୍ସ ହତ୍ଥେ ପଟିହତକାଲୋ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେନ ପସାଦସ୍ସ ଘଟ୍ଟିତକାଲୋ, ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା କିରିଯାମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟିତକାଲୋ, ''ପଣ୍ଡରଂ ଏତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚସ୍ସ ସାଧିତକାଲୋ, ସହ ପଂସୁନା ଗାଳ୍ହଂ ଗହିତକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତକାଲୋ, ''ପୁଥୁଲଂ ଚତୁରସ୍ସଂ ଏତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତୀରିତକାଲୋ, ''କହାପଣୋ ଏସୋ''ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାପିତକାଲୋ, ମାତରା କମ୍ମେ ଉପନୀତକାଲୋ ୱିଯ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ଗାମଦାରକୋପମା।

ଇଦଂ ଓପମ୍ମଂ କିଂ ଦୀପେତି? କିରିଯାମନୋଧାତୁ ଅଦିସ୍ୱାୱ ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତି, ୱିପାକମନୋଧାତୁ ଅଦିସ୍ୱାୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି, ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଅଦିସ୍ୱାୱ ସନ୍ତୀରେତି, କିରିଯାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଅଦିସ୍ୱାୱ ୱୱତ୍ଥାପେତି, ଜୱନଂ ଅଦିସ୍ୱାୱ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତି, ଏକନ୍ତେନ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଦୀପେତି। ଜଚ୍ଚନ୍ଧପୀଠସପ୍ପୀଉପମା ଉପରି ଆଗମିସ୍ସତି।

୪୯୮-୫୦୯। ଏତ୍ତକା ଉପମା ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଦୋୱାରିକୋପମାଦୀନୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ଉପନିସ୍ସଯମତ୍ଥସୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱଂ ପକାସେତୁଂ ''ଅସମ୍ଭେଦେନା''ତିଆଦିମାହ। ଅସମ୍ଭେଦେନାତି ଅୱିନଟ୍ଠଭାୱେନ, ୱାତପିତ୍ତାଦୀହି ଅନୁପହତଭାୱେନ ଚ। ୱାତପିତ୍ତାଦିଉପହତମ୍ପି ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱାନୁପଗମନତୋ ସମ୍ଭିନ୍ନମେୱ ନାମ ହୋତି, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅତ୍ତିକ୍ଖଣେଯେୱ ନିସ୍ସଯଭାୱୁପଗମନତୋ ଖଣୱସେନ ଅସମ୍ଭେଦୋପି ଯୁଜ୍ଜତି। ଏସ ନଯୋ ସୋତପସାଦାଦୀସୁପି। ରୂପାପାଥଗମେନାତି ଦୂରେ ଠିତସ୍ସ ଫଲିକାଦୀହି ଅନ୍ତରିତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଯୋଗ୍ଯଦେସେ ଅୱଟ୍ଠିତୱସେନ ରୂପସ୍ସ ଆପାଥଗମନେନ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଦୂରେ ଠିତଂ, ପରମ୍ମୁଖେ ଠିତମ୍ପି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଗତମେୱ ନାମ ହୋତି। ଆଲୋକନିସ୍ସଯେନାପୀତି ରୂପାୱଭାସନସମତ୍ଥଆଲୋକସଙ୍ଖାତନିସ୍ସଯେନ। ଆଲୋକେ ସତି ସମ୍ଭୱୋ ଚେତ୍ଥ ଆଲୋକନିସ୍ସଯତା, ନ ଆଲୋକସ୍ସ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତ୍ତା। ମନକ୍କାରୋୱ ହେତୁ ମନକ୍କାରହେତୁ, ତେନ ସହ ୱତ୍ତତୀତି ସମନକ୍କାରହେତୁ। ତେନ ଆଲୋକନିସ୍ସିତଂ ଦସ୍ସେତି। ସମେତେହୀତି ସଂଯୁତ୍ତେହି ଏକୀଭୂତେହି, ନ ଏକସ୍ସପି ୱିରହେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆକାସନିସ୍ସଯେନାତି କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦସଙ୍ଖାତଆକାସନିସ୍ସଯେନ। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ନ ହି ପିହିତକଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବାହିରାକାସମ୍ପି ପନ ଇଚ୍ଛିତମେୱ। ତଥା ହି ଅନ୍ତୋୱରେ ଗେହେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ବହି ଠିତା ନ ସୁଣନ୍ତି। ୱାଯୋସନ୍ନିସ୍ସଯେନାତି ନାସିକଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ ପୱିସନୱାଯୁସନ୍ନିସ୍ସଯେନ। ଆପୋସନ୍ନିସ୍ସଯେନାତି ଖେଳଅସଙ୍ଖାତଆପୋସନ୍ନିସ୍ସଯେନ। ପଥୱୀସନ୍ନିସ୍ସଯେନାତି କାଯପସାଦୱତ୍ଥୁସ୍ସ ପଥୱୀଧାତୁସନ୍ନିସ୍ସଯେନ। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ।

୫୧୦-୧୧।ମନୋ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି “ଅସମ୍ଭେଦା ମନସ୍ସା”ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ମନୋ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନ ଚୁତିୱସେନ ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପି କିରିଯାମଯଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା କେୱଲଂ ଭୱଙ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ମନ୍ଦଥାମଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନମ୍ପି ସନ୍ନିସିନ୍ନମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନାଯଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଗଚ୍ଛତୀତି ଚତୁୱୋକାରେ ଅଲବ୍ଭନତୋ। ତେନାହ “ଭୱଂ ତୁ ପଞ୍ଚୱୋକାର”ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱୋକାରୋ ଏତ୍ଥାତି ପଞ୍ଚୱୋକାରୋ। ହୋତି ହି ଭିନ୍ନାଧିକରଣମ୍ପି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସୋ ଯଥା “ଉରସିଲୋମୋ”ତି। ଅଥ ୱା ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୋକରୀଯତୀତି ପଞ୍ଚୱୋକାରୋ। “ଅତ୍ଥତୋ”ତି ଏୱମାଦିକଂ ପଦଂ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚାନୀତି ଏତ୍ତକମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ୱିସେସନନ୍ତି ନ ତତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱୁତ୍ତୋ।

୫୧୨-୪।ସବ୍ବାନୀତି କାମାୱଚରାଦିଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସବ୍ବାନି। କମ୍ମନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିନିବ୍ବତ୍ତକା ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଭୂତା, ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯଭୂତା ୱା ଚେତନା। କମ୍ମନିମିତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଆଯୂହନକାଲେ କମ୍ମଂ ଆଯୂହତି, ତଂ ଦାନୂପକରଣାଦିକଂ, ପାଣଘାତୋପକରଣାଦିକଞ୍ଚ। ଗତିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଭୱନ୍ତରମୁପପଜ୍ଜିତବ୍ବଭୱପରିଯାପନ୍ନୱଣ୍ଣାଯତନଂ, ତଂ ପନ ସୁଗତିଯଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ରତ୍ତକମ୍ବଲସଦିସମାତୁକୁଚ୍ଛିୱଣ୍ଣୱସେନ, ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଉଯ୍ୟାନକପ୍ପରୁକ୍ଖୱଣ୍ଣୱସେନ, ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗିଜାଲାଦିୱଣ୍ଣୱସେନ, ପେତତିରଚ୍ଛାନଯୋନୀସୁ ପେତତିରଚ୍ଛାନାନଂ ନିବଦ୍ଧସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠାନପରିଯାପନ୍ନତାୱଣ୍ଣୱସେନ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। “ତିୱିଧ”ନ୍ତି ଇଦଂ ଯଥାସମ୍ଭୱୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ରୂପାରୂପସମ୍ବନ୍ଧୀନଂ ପନ କମ୍ମନିମିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ତଥା ହି ମହଗ୍ଗତୱିପାକାନି ଏକନ୍ତେନ କମ୍ମସଦିସାରମ୍ମଣାନି ୱୁତ୍ତାନି।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମତୀତଂ ୱାତି ଖଣୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମତୀତଂ ୱା। ତତ୍ଥ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ଏକନ୍ତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମତୀତଂ ୱା, କମ୍ମଂ ପନ ଅତୀତମେୱ। ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ଅନାପାଥଗତତ୍ତା, ଅତୀତକମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ଅନନୁଭୂତତ୍ତା ଚ ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ନୋପଟ୍ଠାତୀତି ଅତିସନ୍ତଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନା ପଟିସନ୍ଧି ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ “ନତ୍ଥି ଅନାଗତ”ନ୍ତି। ମହଗ୍ଗତପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଏକନ୍ତେନ କମ୍ମସଦିସାରମ୍ମଣଭାୱେନ କମ୍ମସ୍ସ ୱିଯ ଅତୀତନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣତ୍ତା ନ ତାସଂ ୱିସୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଉଦ୍ଧଟଂ। ତତ୍ଥ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାରୂପପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଅତୀତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଇତରାସଂ ନୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୫୧୭-୨୦। ମହାୱିପାକାନଂ ପଟିସନ୍ଧାଦିଚତୁକିଚ୍ଚୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ରୂପାରୂପଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନ ତଂତଂୱିପାକସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିତୋ, ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଅଭାୱେନ ତତ୍ଥ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ “ମହାପାକା…ପେ… ଦ୍ୱଯେ”ତି। ଅନିଟ୍ଠରୂପାନଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅସମ୍ଭୱେପି ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ଇଧ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ଅକୁସଲୱିପାକାନି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ରୂପଭୱେପି ସନ୍ତୀରଣତ୍ତଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହସଚ୍ଚସଙ୍ଖେପାଦୀସୁପି ହି ଇମିନାୱ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ରୂପଲୋକେ ଅକୁସଲୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା। ଅପରେ ପନ “କାମଭୱେ ସନ୍ତୀରଣତ୍ତଯଂ, ରୂପଭୱେ ସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯନ୍ତି ଯଥାଲାଭୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବ”ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

କଦାଚିପୀତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣେସୁ ପରିତ୍ତଜୱନାନଂ ଉପ୍ପାଦେପି। “ବୀଜସ୍ସାଭାୱତୋ”ତି ରୂପାରୂପଭୱଦ୍ୱଯେ ତଦାରମ୍ମଣାଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ତମେୱ ପକାସେତୁଂ “ପଟିସନ୍ଧିବୀଜ”ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିସନ୍ଧିଯେୱ ବୀଜଭୂତନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିବୀଜଂ। ତସ୍ସାତି ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ।

୫୨୧। ଯଦି ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନମ୍ପି କାମାୱଚରପଟିସନ୍ଧିବୀଜତ୍ତା ତତ୍ଥ ଅଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚୋଦେନ୍ତୋ ଆହ “ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନ”ନ୍ତିଆଦି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭୂତାନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନମିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ। ପୱତ୍ତାନୁଭାୱତୋତି ତେସଂ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥିତାନୁଭାୱତୋ । ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତାନି ଚକ୍ଖୁସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତେସଂ ପୱତ୍ତିଆନୁଭାୱତୋ ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ସତି ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ୱୀଥିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ନିଯତୋତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱିଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣାନମ୍ପି ତତ୍ଥ ସମ୍ଭୱୋ ସିଦ୍ଧୋତି।

୫୨୩-୪।ଅକାମାୱଚରଧମ୍ମେତି କାମାୱଚରଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞେ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ। ନାନୁବନ୍ଧତୀତି ନାନୁୱତ୍ତତି। ଜନକଂ…ପେ… ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ଯଥା ନାମ ଗେହତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଗନ୍ତୁକାମୋ ତରୁଣଦାରକୋ ଅତ୍ତନୋ ଜନକଂ ପିତରଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପିତୁସଦିସଂ ହିତକାମଂ ଞାତିଂ ଅଙ୍ଗୁଲିଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ରାଜପୁରିସାଦିଂ, ତଥା ଏତମ୍ପି ଭୱଙ୍ଗାରମ୍ମଣତୋ ବହି ନିକ୍ଖମିତୁକାମସଭାଗତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଜନକଂ ପଠମକୁସଲାଦିକଂ ସଦିସଂ ୱା ଦୁତିଯକୁସଲାଦିକାମାୱଚରଜୱନମେୱ ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ମହଗ୍ଗତଂ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲାକୁସଲାଦିନ୍ତି ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ କିରିଯାବ୍ଯାକତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଆନନ୍ଦାଚରିଯୋ ପନ ପଟ୍ଠାନେ “କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ”ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୯୮) ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାନମେୱାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପ୍ଫାରୱନ୍ତଞ୍ହି ଜୱନଂ ନାୱଂ ୱିଯ ନଦୀସୋତୋ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ପନ ଛଳଅଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱତୋ ସନ୍ତୱୁତ୍ତିଂ କିରିଯାଜୱନଂ ପଣ୍ଣପୁଟଂ ୱିଯ ନଦୀସୋତୋତି କିରିଯାଜୱନାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଇଚ୍ଛତି,

ଆଚରିଯଜୋତିପାଲତ୍ଥେରାଦଯୋ ପନ ‘‘ଲଦ୍ଧମାନସ୍ସପି କେନଚି ଅଧିପ୍ପାଯେନ କଦ୍ଧଚି ଅଓଚନଂ ଦିସ୍ସତି, ଯଥା ତଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ ଅକୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ଲଦ୍ଧମାନୋପି ଅଧିପତି ନ ଓୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଯଦି ଅଦ୍ଧାକତାନନ୍ତରମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ଓୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ତଦା ଓୋଟ୍ଠଦ୍ଧନାନନ୍ତରମ୍ପି ତସ୍ସ ପଓତ୍ତିଂ ମଞ୍ଞେଯ୍ଯୁନ୍ତି କିରିଯାଜଓନାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଓୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଅଲଦ୍ଧନ୍ତତୋ। ଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ପଣ୍ଣପୁଟଂ ନିଦସ୍ସିତଂ, ତଂ ନିଦସ୍ସିତଦ୍ଦେନ ସମାନଂ ନ ହୋତି, ନାଓାପଣ୍ଣପୁଟାନଞ୍ହି ନଦୀସୋତସ୍ସ ଆଓଟ୍ଟନଂ ଗତି ଚ ଓିସଦିସୀତି ନାଓାଯଂ ନଦୀସୋତସ୍ସ ଅନୁବନ୍ଧନଂ, ପଣ୍ଣପୁଟସ୍ସ ଅନନୁବନ୍ଧନଞ୍ଚ ଯୁଜ୍ଜତି, ଇଧ ପନ କିରିଯାଜଓନେତରଜଓନାନଂ ଭଓଙ୍ଗସୋତସ୍ସ ଆଓଟ୍ଟନଂ ଗତି ଚ ସଦିସୀତି ଏତସ୍ସ ଅନନୁବନ୍ଧନଂ, ଇତରସ୍ସ ଅନୁବନ୍ଧନଞ୍ଚ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଓିଚାରେତଦ୍ଦମେଓ ତ’’ନ୍ତି ଓଦନ୍ତି।

୫୨୫-୬। ଯଥା ଚେତଂ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ନାନୁଓତ୍ତତି, ତଥା ଯଦା ଏତେ କାମାଓଚରଧମ୍ମାପି ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ହୁତ୍ୱା ପଓତ୍ତନ୍ତି, ତଦା ତେପି ନାନୁବନ୍ଧତୀତି ଆହ ‘‘କାମାଓଚରଧମ୍ମାପୀ’’ତିଆଦି। ମହଗ୍ଗତା-ଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠଦ୍ଦୋ। ତେ ଚାପୀତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଲୋକୁତ୍ତରାରମ୍ମଣାନଂ ଗହଣଂ। କସ୍ମା ନାନୁବନ୍ଧତୀତି ଆହ ‘‘ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା’’ତିଆଦି। ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତନଯେନ କାମାଓଚରଓିପାକାନଂ ଏକନ୍ତେନ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା। ତଥାପରିଚିତତ୍ତାତି ଯଥା ଜଓନଂ, ଏଓଂ ଅପରିଚିତତ୍ତା। ଇଦଂ ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ହି ସୋ ପିତରଂ, ପିତୁସଦିସଂ ଓା କଞ୍ଚି ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତୋ ତରୁଣଦାରକୋ ଘରଦ୍ୱାରନ୍ତରଓୀଥିଚତୁକ୍କାଦିମ୍ହି ପରିଚିତେଯେଓ ଦେସେ ଅନୁଗଚ୍ଛତି, ନ ଅରଞ୍ଞଂ ଓା ରକ୍ଖସଭୂମିଂ ଓା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ, ଏଓଂ କାମାଓଚରଧମ୍ମେ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତମ୍ପି ପରିତ୍ତମ୍ହି ପରିଚିତେଯେଓ ଦେସେ ପଓତ୍ତମାନେ ତେ ଧମ୍ମେ ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତମାନେପି।

୫୨୭-୩୨। ଇଦାନି କିଂ ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିକଥାଯ, ଅଟ୍ଠକଥାପମାଣତୋ ଚେତଂ ଗହେତଦ୍ଦନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କିଂ ତେନା’’ତିଆଦି। ଜଓନେତି କାମାଓଚରଜଓନେ। ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନି ‘‘ତଦାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମାନି ଚିତ୍ତାନି ତଦାରମ୍ମଣଭାଓଂ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତଦାରମ୍ମଣଭାଓେନ ନ ପଓତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଓା ନାମଗୋତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ଜଓନେ ଜଓିତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ତସ୍ସ ଜଓନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି ନ ଲଭନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପାରୂପଭଓେସୁ ଓାତି ଓା-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଜଓନେ ଜଓିତେପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି ଆକଡ୍ଢତି। ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭାତି କାମଭଓେପି ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ। ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣାଯାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣତ୍ତଯାରମ୍ମଣାଯ, ବଲଓିପସ୍ସନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି, ତିସ୍ସୋ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ କୁସଲତ୍ତିକେ ନ ଲଦ୍ଧନ୍ତୀ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଓୁତ୍ତତ୍ତା ତିଣ୍ଣଂ ଲକ୍ଖଣାନଂ ଧମ୍ମତୋ ଅଭାଓେନ ତଂ ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତାଯ ଓିପସ୍ସନାଯ ତଦାରମ୍ମଣାନି ନ ଲଦ୍ଧନ୍ତି। ପଟ୍ଠାନେ ପନ ‘‘ସେଖା ଓା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଓା କୁସଲଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଓିପସ୍ସନ୍ତି, କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ଓିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୬) ଓଚନତୋ ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣିକଓିପସ୍ସନାଯ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଲଦ୍ଧତୀତି ଦଟ୍ଠଦ୍ଦଂ। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତେସୂତି ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତା? ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୨୬) ଏଓମାଗତେସୁ ମିଚ୍ଛାଗାହଓସେନ ପଓତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଜଓନଂ ହୁତ୍ୱା ଜଓିତେସୁ। କସ୍ମା ପନ ତେସୁ ଜଓିତେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲଦ୍ଧତୀତି? କାମାଓଚରଓିପାକାନଞ୍ହି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଓିଯ ‘‘ଅତ୍ତା ଓଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତପରିକପ୍ପନାଓସେନ ଅପ୍ପଓତ୍ତନତୋ ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଓସପ୍ପଓତ୍ତେସୁ ତେସୁ ଜଓିତେସୁ ତଦନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣାନି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଓସପ୍ପଓତ୍ତେସୁ ପନ ଜଓିତେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନତ୍ଥି। ଅଥ ଓା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତେସୂତି ମିଚ୍ଛାଭାଓନିଯତସଭାଓେସୁ ତଂଓିସଯେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତଧମ୍ମାନଂ ଧମ୍ମସଭାଓଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତସଭାଓସ୍ସେଓ ଗହଣତୋ, ତସ୍ସ ଚ ଓିପାକାନଂ ଅଓିଭୂତତ୍ତା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତସଭାଓେ ଆରବ୍ଭ ତଦାରମ୍ମଣା ନ ଲଦ୍ଧନ୍ତି। ପି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମତ୍ତନିଯତେସୁପୀତି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି, ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭା’’ତି ଓା ଏତେନ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ନ ତେସଂ ଓିସୁଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ କତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତସମ୍ମତ୍ତନିଯତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖଭାଓେନ ବଲଓଭାଓତୋ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଓତ୍ଥୁଭାଓଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାନନ୍ତରଂ ସମ୍ମତ୍ତନିଯତାପି ଉଦ୍ଧଟା। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତସଭାଓସ୍ସ ଓିଯ ପଟିସମ୍ଭିଦାସଭାଓସ୍ସପି କାମାଓଚରଓିପାକାନଂ ଅଓିଭୂତଭାଓେନ ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାନି ଆରବ୍ଭ ଜଓନେ ଜଓିତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲଦ୍ଧତୀତି ଆହ ‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାନୀ’’ତିଆଦି। ମନୋଦ୍ୱାରେପୀତି ନ କେଓଲଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁଯେଓ, ଅଥ ଖୋ ମନୋଦ୍ୱାରେପି। ସଦ୍ଦେସନ୍ତି ଅହେତୁକଦୁହେତୁକାଦୀନଂ ସଦ୍ଦେସଂ। ଅନୁପୁଦ୍ଧତୋତି ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତଅନୁକ୍କମତୋ।

୫୩୩।ନ ଓିଜ୍ଜତୀତି ମନୋଦ୍ୱାରସ୍ସ ଅପ୍ପଟିଘଭାଓେନ ନ ଓିଜ୍ଜତି। ଭଓଙ୍ଗତୋତି ଭଓଙ୍ଗସନ୍ତାନତୋ, ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋ ଓା। ଓୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଭଓଙ୍ଗସନ୍ତାନେ, ତସ୍ସାରମ୍ମଣେ ଓା ସତି ତସ୍ସ ଓୁଟ୍ଠାନଂ।

୫୩୫-୬।ସତ୍ତ ସତ୍ତାତି ଏକେକସ୍ସ ସତ୍ତ ସତ୍ତାତି କତ୍ୱା। ପାପପାକାତି ଅକୁସଲଓିପାକା। ‘‘ଦ୍ୱାଦସୋପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଓତ୍ୱା ‘‘ପାପପାକା’’ତି ଓଚନଂ ‘‘ତତ୍ରିଦଂ ସୁଗତସ୍ସ ସୁଗତଚୀଓରପ୍ପମାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଓିଯ ସଞ୍ଞାସଦ୍ଦଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। ଏଓଂ ପଓତ୍ତିଯଂ ଅକୁସଲଓିପାକାନଂ ପଓତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକାଦସଓିଧାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାଯ ପଓତ୍ତିଓିପାକଦାନମତ୍ତଂ ଓିନା ପଟିସନ୍ଧିଦାନାଭାଓତୋ ଆହ ‘‘ହିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚମାନସ’’ନ୍ତି। କିଂ ପନେତ୍ଥ କାରଣଂ, ଅଧିମୋକ୍ଖଓିରହେନ ସଦ୍ଦଦୁଦ୍ଦଲମ୍ପି ଓିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢତି, ଅଧିମୋକ୍ଖସଭାଓତୋ ତତୋ

ବଲୱତରମ୍ପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ନାକଡ୍ଢତୀତି? ପଟିସନ୍ଧିଦାନସଭାୱାଭାୱତୋ। "ବଲୱଂ ଆକଡ୍ଢତି, ଦୁବ୍ବଲଂ ନାକଡ୍ଢତୀ"ତି ହି ଅଯଂ ୱିଚାରଣା ପଟିସନ୍ଧିଦାନସଭାୱେସ୍ୱେୱ। ଯସ୍ସ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଦାନସଭାୱୋ ଏୱ ନତ୍ଥି, ନ ତସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନେ କାରଣନ୍ତି।

କଥଂ ପନେତଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ "ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଦାନସଭାୱୋ ନତ୍ଥୀ"ତି? ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବେସୁ ଅନାଗତତ୍ତା। ତିୱିଧା ହି ଅକୁସଲା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା, ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା, ସିଯା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ସିଯା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାତି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ନାମ। ଯଥାହ "କତମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା? ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ"ତି (ଧ। ସ। ୧୪୦୮)। ତେ ହି ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ "ଦସ୍ସନ"ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନେୱ ପହାତବ୍ବତ୍ତା "ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା"ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବୋ ନାମ। ଯଥାହ "କତମେ ଧମ୍ମା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା? ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ"ତି। ସୋ ହି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବତ୍ତା "ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯଞ୍ହି ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠସ୍ମିଂଯେୱ ଭାୱନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ କିଞ୍ଚି ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା "ଭାୱନା"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଦୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ପନ ସିଯା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ସିଯା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା ନାମ। ଯଥାହ "ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା। ଇମେ ଧମ୍ମା ସିଯା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ସିଯା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା"ତି (ଧ। ସ। ୧୪୦୯)। ତେ ହି ଅପାଯନିବ୍ବତ୍ତକାୱତ୍ଥାଯ ପଠମମଗ୍ଗେନ, ସେସାୱତ୍ଥାଯ ଉପରିମଗ୍ଗେହି ପହୀଯମାନତ୍ତା ସିଯା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ସିଯା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା ନାମ। ତତ୍ଥ ସିଯା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବମ୍ପି ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବସାମଞ୍ଞେନ ଇଧ "ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା"ତ୍ୱେୱ ୱୋହରନ୍ତି। ଯଦି ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦଦେଯ୍ଯ, ତଦା ଅକୁସଲପଟିସନ୍ଧିଯା ସୁଗତିଯଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଅପାଯେସ୍ୱେୱ ଦଦେଯ୍ଯ, ଅପାଯଗମନୀଯଞ୍ଚ ଏକନ୍ତେନ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ସିଯା, ଇତରଥା ଅପାଯଗମନୀଯସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ସେଖାନଂ ଅପାଯୁପ୍ପତ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ପନେତଂ ଯୁତ୍ତଂ, "ଚତୂହପାଯେହି ଚ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ (ଖୁ। ପା। ୬।୧୧; ସୁ। ନି। ୨୩୪), ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ"ତିଆଦିୱଚନେହି ସହ ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ, ସତି ଚ ପନେତସ୍ସ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବଭାୱେ "ସିଯା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା"ତି ଇମସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ଚ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଅଥ ସିଯା "ଅପାଯଗମନୀଯୋ ରାଗୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା"ତି ଏୱଂ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବେସୁ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସାପି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି? ତଂ ନ, ତସ୍ସ ନିଯାମତୋ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବଭାୱେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ତସ୍ମା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବେସୁ ଅୱଚନମେୱ ପଟିସନ୍ଧିଦାନାଭାୱଂ ସାଧେତୀତି।

ନନୁ ଚ ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗେ –

"ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅକୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତି, ଇମେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା। ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା, ତେସଂ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା"ତି (ୱିଭ। ୭୩୧) –

ଏୱଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିପାକୋପି ଉଦ୍ଧଟୋତି କଥମସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଦାନାଭାୱୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି? ନ ଇଦଂ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ସନ୍ଧାଯ ଉଦ୍ଧଟଂ, ଅଥ ଖୋ ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ସନ୍ଧାଯ। ପଟ୍ଠାନେ ପନ –

"ସହଜାତା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଚେତନା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ନାନକ୍ଖଣିକା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଚେତନା ୱିପାକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୮।୮୯) –

ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବଚେତନାଯ ଏୱ ସହଜାତନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାୱ "ସହଜାତା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା ଚେତନା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବଚେତନାଯ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋୱ ଉଦ୍ଧଟୋ, ନ ପନ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ତଥା ପଚ୍ଚନୀଯନଯେପି –

"ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ନେୱଦସ୍ସନେନନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ସହଜାତ… ଉପନିସ୍ସଯ…ପେ… ପଚ୍ଛାଜାତ… କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୮।୯୮) –

ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବସ୍ସେୱ କମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା –

"ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ନେୱଦସ୍ସନେନନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ସହଜାତ… ଉପନିସ୍ସଯ…

ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୮।୯୯) –

ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ପନ କମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ନ ଚ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ୱିନା ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ସବ୍ବଥାପି ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ। ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ପନସ୍ସ ନ ସକ୍କା ନିୱାରେତୁଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତାନମ୍ପି ୱିପାକସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା, ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକମେୱ ସନ୍ଧାଯ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ ପନ କତ୍ୱା ଯଦେକେ ଆଚରିଯା ୱଦନ୍ତି ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନା ଉଭଯୱିପାକମ୍ପି ନ ଦେତି ପଟ୍ଠାନେ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା’’ତି, ତଂ ତେସଂ ଅଭିନିୱେସମତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯଦି ଚ ତେ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ – ଯଥା ‘‘ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିପାକ-ସଦ୍ଦେନ ୱିପାକାରହତା ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଇଧାପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତାନଂ ୱିପାକାରହତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତେସଂ ୱିପାକେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱେପି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିମୁଚ୍ଚନସତ୍ତିୱିସେସଂ ଗହେତ୍ୱା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଧମ୍ମୋ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ ଅତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମିଧାପି ଧମ୍ମୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ୱିପାକାରହଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱେପି ଧମ୍ମାନମେୱ ୱିପାକାରହସାମତ୍ଥିଯଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଦି ଚ ତେ ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ଦଦେଯ୍ୟୁଂ, ଯଥା –

‘‘ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ନାନକ୍ଖଣିକା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୨।୫୭) –

ପୱତ୍ତିୱିପାକସ୍ସପି ୱସେନ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱମେତ୍ଥାପି ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା। ନ ହି ଲବ୍ଭମାନସ୍ସ ଅୱଚନେ କାରଣଂ ଅତ୍ଥୀତି ତସ୍ମା ଯଥାଧମ୍ମସାସନେ ଅୱଚନମ୍ପି ଅଭାୱମେୱ ଦୀପେତି। ଅପିଚ ଯଦି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ସିଯା, ତଦା ‘‘ଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯୋ ଧମ୍ମୋ ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ନ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ପଟିସେଧୋ ନ କାତବ୍ବୋ ସିଯା। ନ ହି ଠପେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯୋ ଧମ୍ମୋ ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀତି, ତଯିଦମେତେସଂ ଅଭିଲାପମତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଯଂ ତାୱ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିପାକାରହଭାୱଂ ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ ୱିପାକେତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି, ତଦେୱ ତସ୍ସ ୱିପାକସବ୍ଭାୱଂ ଦୀପେତି। ନ ହି ୱିପାକାରହଭାୱେ ସତି ଅଭିଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱିଯ ତସ୍ସ ଅୱିପାକତାଯ କାରଣଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅୱଚନଂ ୱିପାକଭାୱଂ ଦୀପେତୀ’’ତି, ତମ୍ପି ନ ସୁନ୍ଦରଂ, ଲବ୍ଭମାନସ୍ସାପି କତ୍ଥଚି କେନଚି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅୱଚନତୋ। ତଥା ହି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ହଦଯୱତ୍ଥୁ ନ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଯଦି ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ସନ୍ଧାଯ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ, ତଦା ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକଦାନମ୍ପିସ୍ସ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଲବ୍ଭମାନସ୍ସପି ପୱତ୍ତିୱିପାକସ୍ସ ୱସେନ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋତି। ଯଂ ପନ ଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯସ୍ସ ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯଂ ପତି କମ୍ମପଚ୍ଚଯପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ, ତଂ ଅଭିଞ୍ଞାକୁସଲାଦିକେ ସନ୍ଧାଯାତି ନ ଏତ୍ତାୱତା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାନଂ ସବ୍ବଥାପି ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ସକ୍କାତି। ଯମ୍ପି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଯଥା ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା, ଏୱମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାପି ‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅପନେତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାଯ ତତ୍ଥ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନାଯ ଯଥା ଇତରା ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିୱସେନ ଦୁୱିଧସ୍ସପି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ଏୱମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାପୀତି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିପାକାଭାୱତୋତି।

ଆଚରିଯବୁଦ୍ଧମିତ୍ତାଦଯୋ ପନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ଦ୍ୱିଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ଉଭଯୱିପାକଦାନଂ, ଏକସ୍ସ ସବ୍ବଥାପି ୱିପାକାଭାୱଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତେସଞ୍ହି ଅଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ – ଅତ୍ଥି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବମ୍ପି, ଅତ୍ଥି ନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବମ୍ପି। ତେସୁ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବଂ ସେଖସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତଂ, ଇତରଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତଂ। ଫଲଦାନଞ୍ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତସ୍ସେୱ, ନେତରସ୍ସ। ତଥା ହି ଦସ୍ସନଭାୱନାନଂ ଅଭାୱେପି ଯେସଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ, ସେଖାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ଭୱିତବ୍ବଂ, ତେସଂ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ତାହି ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା ଅକୁସଲା ‘‘ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା, ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଭାୱନାଯ ଅଭାୱତୋ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବଚିନ୍ତା ନତ୍ଥି, ତେନ ତେସଂ ପୱତ୍ତମାନା ତେ ଦସ୍ସନେନ ପହାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାପି ‘‘ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା’’ତି ନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଦି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ, ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାନଂ କେସଞ୍ଚି କେଚି କଦାଚି ଆରମ୍ମଣାରମ୍ମଣାଧିପତିଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୀନଞ୍ହି କେସଞ୍ଚି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠାଦଯୋ କେଚି ଅତୀତାଦୀସୁ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଉପନିସ୍ସଯେହି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ନତ୍ଥି, ନ ଚ ପଟ୍ଠାନେ ‘‘ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାନଂ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ପୱତ୍ତମାନାନମକୁସଲାନଂ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବପରିଯାଯୋ। ଯଦି ତତ୍ଥ ଅୱଚନମେୱ ପମାଣଂ, ଏୱଂ ସତି ସେଖସନ୍ତାନପୱତ୍ତାନମ୍ପି ଅକୁସଲାନଂ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବପରିଯାଯୋ ନତ୍ଥୀତି ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ସେଖସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ଭାୱନାଯ ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ତେନେୱ ଚ କିଞ୍ଚି କତ୍ୱା ସେଖାନଂ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ପହୀନଭାୱେନ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନାନଂ ୱତ୍ଥୂନି ନ ହୋନ୍ତି। ପହୀନତାଯ ଏୱ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ହେତୁଭୂତା, ଅୱିକ୍ଖେପହେତୁଭୂତା ଚ ନ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ନ ତେସଂ ଆରମ୍ମଣାରମ୍ମଣାଧିପତିପକତୂପନିସ୍ସଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନ ହି ପହୀନକିଲେସେ ଉପନିସ୍ସାଯ ଅରିଯା ରାଗଦୋସୱିକ୍ଖେପେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ

‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି, ନ ପଚ୍ଚେତି, ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋ, ସକଦାଗାମି…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ…ପେ… ସୁଗତୋ’’ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଦସ୍ସନେନ ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟା ଦସ୍ସନେନ ପହାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାନଂ କେନଚି ପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟା ନ ହୋନ୍ତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ‘‘ଦିଟ୍ଠିଂ ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ଆରବ୍ଭ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୭) ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାରମ୍ମଣଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବେସୁପି ଲବ୍ଭମାନଚେତସିକଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୫) ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି, ତସ୍ମା ସେଖସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତାନମକୁସଲାନଂ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାନଂ କେନଚି ପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟତ୍ତାଭାୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ସନ୍ତାନେୱ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାନମକୁସଲାନଂ ପଚ୍ଚୟା ନ ହୋନ୍ତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ପଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାନଂ ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାରମ୍ମଣାଧିପତିଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭାୱାନୁଦ୍ଧରଣଂ ସେଖସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବପରିୟାୟଭାୱଂ ସାଧେତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନେୟେୱ ନଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାନମକୁସଲାନଂ ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବପରିୟାୟଭାୱଂ ନ ସାଧେତି, ତସ୍ମା ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବାନଂ ଅତୀତାଦିଭାୱେନ ନୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତେପି ୟାଦିସାନଂ ତାହି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତା ଆପାଦେତବ୍ବା, ତେ ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ପୱତ୍ତମାନା ଦସ୍ସନେନ ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟା ଦସ୍ସନମଗ୍ଗାପେକ୍ଖାୟ ତଦପ୍ପୱତ୍ତିୟମ୍ପି ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ନାମ। ସେଖେସୁ ପୱତ୍ତମାନା ଭାୱନାୟ ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟା ତଦପ୍ପୱତ୍ତିୟମ୍ପି ତଦପେକ୍ଖାୟ ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବା ନାମ। ଦସ୍ସନେନ ପହାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟା ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ପୱତ୍ତମାନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ନେୱଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ନଭାୱନାୟପହାତବ୍ବା, ତେସୁ ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବା ସହାୟୱିରହତୋ ୱିପାକଂ ନ ଜନେନ୍ତି। ତଥା ହି ତେସଂ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବସଙ୍ଖାତଂ ସହକାରୀକାରଣଂ ସହାୟଭୂତଂ ନତ୍ଥୀତି ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବଚେତନାୟ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବଦସ୍ସନଭାୱନାରହିତାନଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୀନଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଚ ସଂୟୋଜନତ୍ତୟତଦେକଟ୍ଠକିଲେସାନଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନତାୟ ଅପରିକ୍ଖୀଣସହାୟାନଂ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନଂ ନ ସକ୍କା ପଟିକ୍ଖିପିତୁନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଧମ୍ମାନଂ ୱିପାକୋ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତୋତି।

ୟଦି ଏୱଂ, ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବଦସ୍ସନଭାୱନାରହିତାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ‘‘ନେୱଦସ୍ସନେନନଭାୱନାୟପହାତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତା ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ଅପ୍ପହାତବ୍ବସଭାୱାନଂ କୁସଲାଦୀନଂ ‘‘ନେୱଦସ୍ସନେନନଭାୱନାୟପହାତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ଅପ୍ପହାତବ୍ବୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତା ଚ ଅକୁସଲାନଂ । ୟଦି ଏୱଂ ତେ ଇମସ୍ମିଂ ତିକେ ନୱତ୍ତବ୍ବାତି ୱତ୍ତବ୍ବା ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ନାପଜ୍ଜନ୍ତି, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଦସ୍ସିତାନଂ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ୟଥା ହି ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ ଧମ୍ମୱସେନ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା କାଲୱସେନ ଅସଙ୍ଗହିତାପି ଅତୀତା ‘‘ନୱତ୍ତବ୍ବା’’ତି ନ ୱୁତ୍ତା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନୁରୂପେନ ସଙ୍ଗହିତେସୁ ନୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା, ଏୱଂ ଇଧାପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଭାୱେନ ସଙ୍ଗହିତେସୁ ନୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା ‘‘ନୱତ୍ତବ୍ବା’’ତି ନ ୱୁତ୍ତା। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଞ୍ହି ଧମ୍ମୱସେନ ଅସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ତିକଦୁକେସୁ ନୱତ୍ତବ୍ବତାପତ୍ତି। ୟତ୍ଥ ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ କୋଚି ନିୟୋଗତୋ ନୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ତେସଂ ଚତୁତ୍ଥୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅତ୍ଥୀତି ୟଥାୱୁତ୍ତପଦେସୁ ୱିୟ ତତ୍ଥାପି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଭାଜେତବ୍ବେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଭାଜେତି ‘‘ସିୟା ନୱତ୍ତବ୍ବାପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା’’ତିଆଦିନା, ତଦଭାୱା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ, ଇଧ ଚ ତଥା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ୟଥା ସପ୍ପଟିଘେହି ସମାନସଭାୱତ୍ତା ରୂପଧାତୁୟଂ ‘‘ତୟୋ ମହାଭୂତା ସପ୍ପଟିଘା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ୟଥାହ ‘‘ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଂ ଏକଂ ମହାଭୂତ’’ନ୍ତି, ଏୱଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପୱତ୍ତମାନା ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବସମାନସଭାୱା ‘‘ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବା’’ତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟୁନ୍ତି ନତ୍ଥି ନୱତ୍ତବ୍ବତାପସଙ୍ଗୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପୱତ୍ତମାନାପି ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବା ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୟୋ ପରଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ, ରାଗୋ ଚ ରାଗଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତେନେୱ ହି –

‘‘ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୋ, ପକତୂପନିସ୍ସୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୮।୮୪) –

ଇମିସ୍ସା ନିଦ୍ଦେସେ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭାୱୀଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ଭଗୱତା –

‘‘ପକତୂପନିସ୍ସୟୋ – ପତ୍ଥନଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ପାଣଂ ହନତି…ପେ… ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦତି, ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବୋ ରାଗୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ମାନୋ ପତ୍ଥନା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ଦୋସସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିୟା ପତ୍ଥନାୟ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ । ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ପରଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଉପ…ପେ… ସକପରିଗ୍ଗହେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ପରପରିଗ୍ଗହେ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୮।୮୪) –

ପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନେ ପଚ୍ଚନାଦଯୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

ଏୱଞ୍ଚ ଯଥା ଅପୋଟ୍ଠବ୍ବଭ୍ରା ରୂପଧାତୁଯଂ ତଯୋ ମହାଭୂତା ନ ପରମତ୍ଥତୋ ସପ୍ପଟିଘା, ଏୱଂ ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱନାରହିତା ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ପୱତ୍ତମାନା ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦଯୋ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବାତି ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାନଂ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯତା ନ ୱୁତ୍ତା, ନ ଚ "ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାନଂ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ୱୁତ୍ତା। ଯେ ହି ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବପଚ୍ଚଯା କିଲେସା, ନ ତେ ଦସ୍ସନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବପଚ୍ଚଯସ୍ସାପି ପନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ସହାଯୱେକଲ୍ଲମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସନେନ କତଂ, ନ ତସ୍ସ କୋଚି ଭାୱୋ ଦସ୍ସନେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତୋତି ତସ୍ସ ଏକନ୍ତଭାୱନାଯପହାତବ୍ବତା ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଭାୱେନ ଏକସଭାୱସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ସତି ସହାଯେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନୱଚନଂ, ଅସତି ଚ ୱିପାକାନୁପ୍ପାଦନୱଚନଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ତଯିଦଂ ସବ୍ବମେତେସଂ ଆଚରିଯାନଂ ଅହୋପୁରିସିକାରମତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ଏକନ୍ତଭାୱନାଯପହାତବ୍ବଭାୱେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା "କତମେ ଧମ୍ମା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ"ତି (ଧ। ସ। ୧୪୦୬)। ଯଦି ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବଂ ଅଭୱିସ୍ସ, ଯଥା ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ "ନିଯୋଗା ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ନତ୍ଥୀ"ତି (ଧ। ସ। ୧୪୩୩) ୱତ୍ୱା ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧାପି "ନିଯୋଗା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା ନତ୍ଥୀ"ତି ୱତ୍ୱା "ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ସିଯା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବୋ ସିଯା ନୱତ୍ତବ୍ବୋ 'ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବୋ'ତିପି 'ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବୋ'ତିପୀ"ତିଆଦି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା , ନ ଚ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଯା ଚ "ତମହଂ ପଟିପାଦେନ୍ତେହି ଯଦି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯୁ"ନ୍ତିଆଦିନା ଯୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ସାପି ଅଯୁତ୍ତି। କସ୍ମା? ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାରମ୍ମଣାନଂ ରାଗଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଉଦ୍ଧଚ୍ଚାନଂ ତେନ ତେନ ପହାତବ୍ବଭାୱୱସେନ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଯଞ୍ଚ "ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଧରଣଂ କାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ଅକାରଣଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ସାୱସେସପାଠାନଂ ଦସ୍ସନତୋ। ତଥା ହି "ଅତୀତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ, ଅନାଗତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ଏତେସଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ୱା "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସା"ତି ଇମସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ନ ଗହିତଂ। ଯମ୍ପି ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବସ୍ସ ୱିପାକଦାନମ୍ପି ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବସ୍ସ ସହାଯଭାୱୂପଗମନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ୱିଚାରେତବ୍ବଂ – କିଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦି ୱିଯ ଦାନସୀଲାଦୀନଂ ଉପପତ୍ତିଯଂଯେୱ ୱିପାକଦାନସାମତ୍ଥିଯା ଠାନୱସେନ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାନଂ ସହକାରୀକାରଣଂ ହୋନ୍ତି, ଉଦାହୁ କିଲେସୋ ୱିଯ କମ୍ମସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଦାନମ୍ହୀତି ? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ଯଦି ତାୱ ପୁରିମୋ ନଯୋ, ସେଖସନ୍ତାନେ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବସ୍ସ ଅକିରିଯାଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ପହୀନାୱିଜ୍ଜାମାନତଣ୍ହାନୁସଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଦାନାଦି ୱିଯ ସହାଯୱେକଲ୍ଲେନ ଅୱିପାକସଭାୱତଂ ଆପନ୍ନତ୍ତା। ଅଥ ଦୁତିଯୋ, ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବତ୍ତେନ ଅଭିମତସ୍ସାପି ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ପଟିସନ୍ଧିଦାନେ ସତି ଅପାଯଗମନୀଯସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ, ତସ୍ମା ଅମ୍ହେହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ୱିପାକଦାନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ନ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ୱଚନଂ। ପଟ୍ଠାନାନୁସାରୀହି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି।

୫୩୭-୮ ।ଯନ୍ତି ଯଂ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ। କରଣମତ୍ତତାତି କରଣମତ୍ତମେୱ ଠପେତ୍ୱା ଫଲଦାନାଭାୱତୋ। ୱାତପୁପ୍ଫସମନ୍ତି ମୋଘପୁପ୍ଫସମଂ, ଯଥା ତଂ ପଠମସଞ୍ଜାତଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲେପି ରୁକ୍ଖେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ପୁରିମେହି ଅଦିନ୍ନଫଲତ୍ତା ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକଂ ନ ହୋତି, ଏୱମିଦଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲେପି ସନ୍ତାନେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଅନାସେୱନଭାୱେନ ଫଲଦାଯକଂ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଜୱନତ୍ତଂ ତୁ ସମ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସୱିଧଂ ଖୀଣାସୱାୱେଣିକଂ ୱିଞ୍ଞାଣମାହ। କିଚ୍ଚସାଧନତୋତି ଭୱତଣ୍ହାମୂଲସ୍ସ ଅୱୋଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱେ ସତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମକିଚ୍ଚସ୍ସ ସାଧନତୋ, ଦାନାଦିତଂତଂକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ୱା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ହି ଛିନ୍ନମୂଲସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ପୁପ୍ଫନମତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଫଲମେୱ ହୋତି, ଏୱମେତମ୍ପି ତଂତଂକିଚ୍ଚସାଧନମତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭୱତଣ୍ହାମୂଲେ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତନତୋ ଅଫଲମେୱାତି।

୫୩୯-୪୦ ।ପଟିଚ୍ଚାତି ହେତୁଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିମୁଖଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ। ଏତୀତି ପୱତ୍ତତି, ତିଟ୍ଠତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ଏତୀ"ତି ହି ଇଦଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠିତୀନଂ ସାଧାରଣୱସେନ ପୱତ୍ତିପରିଦୀପକଂ। ତେନେୱାହ "ଠିତିଯୁପ୍ପତ୍ତିଯାପି ୱା"ତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ପଚ୍ଚଯୋ ଠିତିଯା ଏୱ ଉପକାରକୋ ହୋତି ଯଥା ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ, ଏକଚ୍ଚୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱ ଯଥା ଅନନ୍ତରାଦିକୋ, ଏକଚ୍ଚୋ ଉଭଯସ୍ସ ଯଥା ହେତୁଆଦଯୋ। ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ଯୋ ଧମ୍ମୋ"ତିଆଦି। ଯୋତି ହେତୁଧମ୍ମୋ। ଯସ୍ସାତି ଯସ୍ସ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ। ଠିତିଯୁପ୍ପତ୍ତିଯାପି ୱାତି ଠିତିତ୍ଥଂ, ଉପ୍ପତ୍ତିତ୍ଥଂ ୱା। ଠିତିଯାତି ୱା ଠିତିକ୍ଖଣେ, ଉପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପକାରୋ, ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିଯୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। "ଉପକାରୋ"ତି ଇମିନା ଧମ୍ମେନ ଧମ୍ମସତ୍ତିଉପକାରକଂ ଦସ୍ସେତି। "ସମ୍ଭୱୋ"ତିଆଦି ପଚ୍ଚଯସ୍ସେୱ ପରିଯାଯଦସ୍ସନଂ। ସମ୍ଭୱତି ଏତସ୍ମାତି ସମ୍ଭୱୋ। ତଥା ପଭୱୋ। ହିନୋତି ପତିଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥାତି ହେତୁ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୁସଦ୍ଦାନଂ ହି-ସଦ୍ଦୋ ମୂଲ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପତିଟ୍ଠତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ । ହିନୋତି ୱା ଏତେନ କମ୍ମନିଦାନଭୂତେନ ଉଦ୍ଧଂ ଓଜଂ ଅଭିହରନ୍ତେନ ମୂଲେନ ୱିଯ ପାଦପୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଫଲଂ ଗଚ୍ଛତି, ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୁଳ୍ହିଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ହେତୁ। ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କରୋତୀତି କାରଣଂ। ପଚ୍ଚଯୋ ମତୋତି ପଚ୍ଚଯୋୱ "ସମ୍ଭୱୋ"ତିଆଦିତୋ ମତୋ। ଅତ୍ଥତୋ ଏତେ ସମାନା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତଂଯେୱ ନେସଂ ନାନତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୫୪୧-୫। ଏୱଂ ପଟ୍ଠାନେ ଆଗତସଙ୍କପଚ୍ଚଯାନଂ ସାଧାରଣୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯସ୍ସେୱ ସରୂପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଲୋଭାଦି ପନ ଯୋ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମୂଲଟ୍ଠେନାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନସଙ୍ଖାତମୂଲଟ୍ଠେନ। ଛଏୱାତି ମୂଲଟ୍ଠେନୂପକାରକଭାୱସ୍ସ ତେସମେୱ ଆୱେଣିକଭାୱେନ ଏତେ ଛଏୱ। ଜାତିତୋତି କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଜାତିତୋ। ନୱଧାତି ତଯୋ କୁସଲହେତୂ, ତଯୋ ଅକୁସଲହେତୂ, ତଯୋ ଅବ୍ୟାକତହେତୂତି ନୱଧା। ଧମ୍ମାନଂ…ପେ… ସାଧକୋତି ଯଥା ସାଲିୱୀହିବୀଜାଦୀନି ସାଲିୱୀହିଆଦିଭାୱସ୍ସ ସାଧକାନି, ମଣିଆଦିପଭାୱନ୍ନଞ୍ଚ ନୀଲାଦିୱଣ୍ଣାନି ନୀଲାଦିମଣିପଭାଯ ସାଧକାନି, ଏୱଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ କୁସଲାଦିଭସାଧକୋତି କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଧମ୍ମାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଭାୱସାଧକୋ ମୂଲଟ୍ଠୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଏକେ ଆଚରିଯାତି ରେୱତାଚରିଯଂ, ତସ୍ସ ସିସ୍ସାନୁସିସ୍ସେ ଚ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅଥ ୱା ଗରୁମ୍ହି ବହୁୱଚନମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତୀତି ରେୱତାଚରିଯମେୱ ସନ୍ଧାଯ ''ଏକେ ଆଚରିଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଯଦି ମୂଲଟ୍ଠୋ କୁସଲାଦିଭାୱସାଧକୋ, ଏୱଂ ସତି। ଯଥା ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଏୱଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପୀତି ଆହ ''ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପିସୂ''ତି, ହେତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ନେୱ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନ ସିଜ୍ଝତି, ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥା କୁସଲାକୁସଲା ହେତୂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ କୁସଲାଦିଭାୱାଯ ନ ପରିଯତ୍ତା, ଏୱଂ ଅବ୍ୟାକତୋପି ହେତୁ ତଂସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତଭାୱାଯ ନ ପରିଯତ୍ତୋ। ସଭାୱେନ ହି ତଂ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ଆହ ''ନ ହୀ''ତିଆଦି। ଯଦି କୁସଲାଦିଭାୱଂ ନ ସାଧେନ୍ତି, ପଚ୍ଚଯାପି ନ ହୋନ୍ତୀତି ୱଦେଯ୍ୟାତି ଆହ ''ନ ତେସ''ନ୍ତିଆଦି। ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧) ୱଚନତୋ ତେ ଅଲୋଭାଦଯୋ ତେସଂ ରୂପାନଂ ପଚ୍ଚଯା ନ ନ ହୋନ୍ତି, ଭୱନ୍ତେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୪୬-୭।ନଗନ୍ତବ୍ବୋତି ନ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଦି କୁସଲାଦିହେତୁଯୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିଯ ଅତ୍ତହେତୁକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ସାଧେନ୍ତି, କୁସଲାକୁସଲହେତୁପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତା ରୂପଧମ୍ମାପି ତେ ୱିଯ କୁସଲାଦଯୋ ସିଯୁଂ, ହେତୁଯୋ ୱା ରୂପାନଂ ପଚ୍ଚଯା ନ ସିଯୁଂ, ନ ଚ ପନେତଂ ଉଭଯମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା କୁସଲାଦୀନଂ କୁସଲାଦିଭାୱସାଧକୋ ମୂଲଟ୍ଠୋତି ନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି। ଅପିଚ ଯଦି ହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ତଦା ଅବ୍ୟାକତଭାୱୋପି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋ ସିଯା, ଅହେତୁକାନଂ ଅବ୍ୟାକତଭାୱୋ ନ ସିଜ୍ଝତି। ଯଦି ଚ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ହେତୂନମ୍ପି କୁସଲାଦିଭାୱୋ ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋ ସିଯା। ଅଥ ତେସମ୍ପି ସେସହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ, ଏୱମ୍ପି ମୋମୂହଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ହେତୁନୋ ଅକୁସଲଭାୱୋ ନ ସିଜ୍ଝେଯ୍ୟ। ଅଥ ତସ୍ସ ସୋ ଅଞ୍ଞହେତୁକୋ ସିଯା, ଏୱଂ ସତି ସେସହେତୂନମ୍ପି ତଂହେତୁକୋୱ ସିଯା। ଯଥା ଚ ସେସହେତୂନଂ, ଏୱଂ ଅୱସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନମ୍ପି ତଂହେତୁକୋୱ ସିଯା। ଅଥ ସିଯା ହେତୂନଂ ସଭାୱତୋୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପନ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋତି, ଏୱଂ ସତି ଅଲୋଭୋ କୁସଲୋ ୱା ସିଯା ଅବ୍ୟାକତୋ ୱା। ଯଦି ହି ସୋ ସଭାୱତୋ କୁସଲୋ, ତଂସଭାୱତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତୋ ନ ସିଯା। ଅଥ ଅବ୍ୟାକତୋ, ତଂସଭାୱତ୍ତା କୁସଲୋ ନ ସିଯା ଅଲୋଭସଭାୱସ୍ସ ଅଦୋସତ୍ତାଭାୱୋ ୱିଯ। ଯସ୍ମା ପନ ଉଭଯଥାପି ହୋତି, ତସ୍ମା ଯଥା ଉଭଯଥା ହୋନ୍ତେସୁ ସଦ୍ଧାଦୀସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ପରିଯେସଥ, ନ ସଭାୱତୋ, ଏୱଂ ହେତୂସୁପି କୁସଲାଦିତା ଅଞ୍ଞପଟିବଦ୍ଧା ପରିଯେସିତବ୍ବା, ନ ସଭାୱତୋ। ସା ପନ ପରିଯେସିଯମାନା ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଟିବଦ୍ଧା ହୋତୀତି ହେତୂସୁ ୱିଯ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁପି ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ନ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋତି। ତେନେୱାହ –

''ଯୋନିସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମନସି କରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୧। ୬୭)।

ସମଯଞ୍ଞୁନାତି ଆଭିଧମ୍ମିକମତୱେଦିନା। ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସ୍ସ ସାଧନେନାତି ଅତ୍ତହେତୁକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମା ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସ୍ସ ଥିରଭାୱସ୍ସ ସାଧନେନ। ଲଦ୍ଧହେତୁପଚ୍ଚଯା ହି ଧମ୍ମା ୱିରୁଳ୍ହମୂଲା ୱିଯ ପାଦପା ଥିରା ହୋନ୍ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା, ଅହେତୁକା ତିଲବୀଜାଦିସେୱାଲା ୱିଯ ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତାତି।

୫୪୮।ସଙ୍କସୋତି କାମାୱଚରାଦିସଙ୍କଭାଗେନ।

୫୫୦-୧। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ଅଭାୱତୋ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ, କଟତ୍ତାରୂପାନମେୱ ଚ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ଆହ ''ଅତ୍ତନା… ପେ… ଜାତାନ''ନ୍ତି। କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଏୱ ଚ ଉପଚିତତ୍ତା ଚ ନ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁନୋ ସମ୍ଭୂତାନି ରୂପାନି କଟତ୍ତାରୂପାନି, କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନୀତି ଅତ୍ଥୋ , କଟତ୍ତାରୂପାନେୱ ଜାତାନି ଭୂତାନି ନିବ୍ବତ୍ତାନୀତି କଟତ୍ତାରୂପଜାତାନି। ତଥେୱାତି ଯଥା ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ, ଏୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତଜାନଞ୍ଚାତି

ଚ-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଆକଡ୍ଢତି।

୫୫୩। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ନତ୍ଥି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତଜାନ’’ନ୍ତିଆଦି।

୫୫୫।ହେତୁପଚ୍ଚଯସମ୍ପନ୍ନୋତି ହେତୁପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତଧମ୍ମୋ, ହେତୁପଚ୍ଚଯତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପନ୍ନାକାରୋ ୱା। ସଞ୍ଜାତସୁଖହେତୁନାତି ସଞ୍ଜାତଞ୍ଜାଣେନ, ସମ୍ମଜଞ୍ଜେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣଞ୍ହି ‘‘ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତି, ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ ସୁଖଂ ହେତୁ ଏତସ୍ସାତି,

‘‘ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେ ଚ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ,

ଯୋ ଚତ୍ଥୋ ସମ୍ପରାଯିକୋ;

ଅତ୍ଥାଭିସମଯା ଧୀରୋ,

ପଣ୍ଡିତୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୯) –

ଆଦିୱଚନତୋ ସୁଖସ୍ସ ହେତୂତି ୱା ‘‘ସୁଖହେତୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୫୫୬। ଲୋକସ୍ସ ଅଧିପତି ଲୋକାଧିପତି, ସକଲଲୋକନାଯକେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତାଧୀନାନଂ ପତିନୋତି ଅଧିପତୀ। ଛନ୍ଦଂ ତୁ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱାତି ‘‘ଛନ୍ଦୱତୋ କିଂ ନାମ ନ ସିଜ୍ଝତୀ’’ତିଆଦିକଂ ପୁରିମାଭିସଙ୍ଖାରୂପନିସ୍ସଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଛନ୍ଦୋ ଜେଟ୍ଠକଭୂତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ୱସେ ୱତ୍ତମାନୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ ତସ୍ସ ୱସେ ପୱତ୍ତନ୍ତି ହୀନାଦିଭାୱେନ ତଦନୁୱତ୍ତନତୋତି ଆହ ‘‘ଛନ୍ଦଂ ତୁ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦି। କତ୍ୱା ଧୁରନ୍ତି ସହଜାତପୁବ୍ବଙ୍ଗମୱସେନ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା। ଛନ୍ଦାଧିପତି ନାମ ସୋ ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଛନ୍ଦାଧିପତି ନାମ ‘‘ଛନ୍ଦୋ ଅଧିପତି ଇମସ୍ସା’’ତି କତ୍ୱା। ଏସେୱାତି ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା…ପେ… କାଲସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତାଧିପତି ନାମା’’ତିଆଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତୋୱ ନଯୋ। ସେସେସୁପି ଚିତ୍ତାଦୀସୁ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଛନ୍ଦଂ…ପେ… କାଲସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିନା କାଲସ୍ସ ନିଯମିତତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋପେତେ ଏକକ୍ଖଣେ ଅଧିପତୀ ନ ହୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଟ୍ଠାନେ ‘‘ଛନ୍ଦାଧିପତି ଛନ୍ଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୩) ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଅଧିପତୀନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂୟେୱ ଉଦ୍ଧଟୋ। ଯଦି ହି ତେ ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା ସିଯୁଂ, ତଦା ଯଥା ହେତୁପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକଭାୱସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ତିଣ୍ଣମ୍ପି ହେତୂନଂ ଏକକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯଭାୱୂପଗମନତୋ, ଏୱଂ ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ବହୂନଂ ଜେଟ୍ଠକଭାୱେ ସତି ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେପି ‘‘ଅଧିପତୀ ଅଧିପତିସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଯସ୍ମା ପନ ଏୱଂ ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଛନ୍ଦାଧିପତି ଛନ୍ଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚତ୍ତାରୋୱ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଏକେକଧମ୍ମୋୟେୱ ଏକକ୍ଖଣେ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଜେଟ୍ଠଟ୍ଠେନାତି ପମୁଖଭାୱେନ।

ସୋଭନା ମତି, ସୋଭନଂ ୱା ମତଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ସୁମତିନୋ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକାତି ଅତ୍ଥୋ, ତେସଂ ମତିଂ ୱିବୋଧେତି ପବୋଧେତୀତି ସୁମତିମତିୱିବୋଧନଂ। କୁଚ୍ଛିତା ମତି, କୁଚ୍ଛିତଂ ୱା ମତଂ ଏତେସନ୍ତି କୁମତିନୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକା, ତେସଂ ମତିଭୂତା ମତିଭାୱେନ ପରିକପ୍ପିତତ୍ତାତି କୁମତିମତି, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ସାୟେୱ ଇନ୍ଧନସଦିସତାଯ ଇନ୍ଧନଂ ତସ୍ସ ପାୱକଂ ଅଗ୍ଗି ୱିଯାତି କୁମତି…ପେ… ପାୱକଂ। ଅତିମଧୁରନ୍ତି ନିପୁଣଗମ୍ଭୀରେନ ଅତ୍ଥରସେନ ଚେୱ ସୁୱିମଲସଖିଲେନ ବ୍ଯଞ୍ଜନରସେନ ଚ ମଧୁରଂ। ଅୱେଦୀତି ଓଗାହେତ୍ୱା ଜାନାତି। ଯୋ ଯୋତି ଥେରନୱମଜ୍ଝିମେସୁ ଯୋ କୋଚି। ଜିନୱଚନଂ ସକଲଂ ଅୱେଦୀତି ତେପିଟକସ୍ସପି ସକଲଜିନୱଚନସ୍ସ ଗହଣସମତ୍ଥତାପଟିଲାଭେନ ତଂ ଅୱଗଚ୍ଛତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ପକିଣ୍ଣକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୯। ନଵମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପୁଞ୍ଞଵିପାକପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୫୬୦-୧। ଵଚ୍ଚକଥାଯ ଲୋକୁତ୍ତରଵିପାକାନଂ ଅଲବ୍ଭନତୋ ‘‘ଲୋକିଯାନେଵା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାଦିସଙ୍ଖାରାତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ତଯୋ ସଙ୍ଖାରା। ତତ୍ଥ ପୁନାତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ଅପୁଞ୍ଞଫଲତୋ, ଦୁକ୍ଖସଂକିଲେସତୋ ଚ ସୋଧେତି, ପୁଜ୍ଜଂ ଭଵଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଵା ପୁଞ୍ଞଂ, ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚାତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ପୁଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖତୋ ଅପୁଞ୍ଞଂ, ଵୁତ୍ତନଯେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚାତି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ସମାଧିପଚ୍ଚନୀକାନଂ ଅତିଦୂରତାଯ ନ ଇଞ୍ଜତି ନ କମ୍ପତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ତଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ତତ୍ଥ ଦାନସୀଲାଦିଵସେନ ପଵତ୍ତା ଅଟ୍ଠ କାମାଵଚରକୁସଲଚେତନା, ଭାଵନାଵସେନେଵ ପଵତ୍ତା ରୂପାଵଚରକୁସଲଚେତନା ଚାତି ତେରସ ଚେତନା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ପାଣାତିପାତାଦିଵସେନ ପଵତ୍ତା ଦ୍ଵାଦସ ଅକୁସଲଚେତନା ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ଭାଵନାଵସେନେଵ ପଵତ୍ତା ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପାଵଚରକୁସଲଚେତନା ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ଭଵାଦୀସୁ ଯଥା ପଚ୍ଚଯା, ତଥା ଯେସଞ୍ଚ ଵିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯା, ତେପି ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କେଚି ପନ ‘‘ତେପୀତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଗହଣ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ, ଏଵଂ ସତି ‘‘ଯେସ’’ନ୍ତି ଅନିଯମନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ନିଯମଵଚନାଭାଵତୋ।

୫୬୨। କତମେ ପନ ତେ ଭଵାଦଯୋତି ଆହ ‘‘ତଯୋ ଭଵା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାମରୂପାରୂପଵସେନ ତଯୋ ଭଵା। ସଞ୍ଞୀଭଵଅସଞ୍ଞୀଭଵନେଵସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀଭଵଵସେନ, ପନ ଏକଵୋକାରଭଵଚତୁଵୋକାରଭଵପଞ୍ଚଵୋକାରଭଵଵସେନ ଚ ତଯୋ ଭଵା ଏତ୍ଥେଵ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚତସ୍ସୋ ଯୋନିଯୋତି ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜସଂସେଦଜଓପପାତିକଵସେନ ଚତ୍ତାରୋ ସତ୍ତନିକାଯା। ତତ୍ଥ ବୀଜକପାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ସତ୍ତନିକାଯୋ ଅଣ୍ଡଜଯୋନି ନାମ। ମାତୁଗବ୍ଭେ ଜଲାବୁଜେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତନିକାଯୋ ଜଲାବୁଜଯୋନି ନାମ। ପଦୁମଗବ୍ଭମାନୁସକଗବ୍ଭମଲାଦିସଂସେଦୂପନିସ୍ସଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସତ୍ତନିକାଯୋ ସଂସେଦଜଯୋନି ନାମ। କୁତୋଚି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା କେଵଲଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୋ ହୁତ୍ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସତ୍ତନିକାଯୋ ଓପପାତିକଯୋନି ନାମ। ଗତିପଞ୍ଚକଂ ହେଟ୍ଠା ଵିଭାଵିତମେଵ । ପଟିସନ୍ଧିଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଵତ୍ଥୁଭୂତା ଚ ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧା ଛ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ନାମ। ତା ପନ ନାନତ୍ତକାଯାଦିଵସେନ ସତ୍ତଵିଧାତି ଆହ ‘‘ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ସତ୍ତା’’ତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ସତ୍ତିମା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ। କତମା ସତ୍ତ? ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ତା ନାନତ୍ତକାଯା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି ମନୁସ୍ସା ଏକଚ୍ଚେ ଚ ଦେଵା ଏକଚ୍ଚେ ଚ ଵିନିପାତିକା, ଅଯଂ ପଠମା ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ତା ନାନତ୍ତକାଯା ଏକତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି ଦେଵା ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା, ଅଯଂ ଦୁତିଯା ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ତା ଏକତ୍ତକାଯା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି ଦେଵା ଆଭସ୍ସରା, ଅଯଂ ତତିଯା ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ତା ଏକତ୍ତକାଯା ଏକତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି ଦେଵା ସୁଭକିଣ୍ହା, ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୀ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ତା ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା ‘ଅନନ୍ତୋ ଆକାସୋ’ତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗା, ଅଯଂ ପଞ୍ଚମୀ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ତା ସବ୍ବସୋ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମ ‘ଅନନ୍ତଂ ଵିଞ୍ଞାଣ’ନ୍ତି ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନୂପଗା, ଅଯଂ ଛଟ୍ଠୀ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ତା ସବ୍ବସୋ ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମ ‘ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’ତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନୂପଗା, ଅଯଂ ସତ୍ତମୀ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୨; ଅ। ନି। ୭।୪୪)।

ଏତ୍ଥ ହି ଅପରିମାଣଚକ୍କଵାଳଅଵାସିନୋ ମନୁସ୍ସା କାମାଵଚରଦେଵା ପୁନବ୍ବସୁମାତୁପିଯଙ୍କରମାତାଦଯୋ ଵିନିପାତିକାସୁରା ଚ କୁସଲଵିପାକପଟିସନ୍ଧିକା ଵେମାନିକପେତା ଚେତି ଇମେ ଦୀଘରସ୍ସକିସଥୂଲକାଳଓଦାତାଦିଵଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଵସେନ ରୂପକାଯସ୍ସ, ଅହେତୁଦ୍ଵିହେତୁତିହେତୁଵସେନ ପଟିସନ୍ଧିସଞ୍ଞାଯ ଚ ନାନାଭାଵତୋ ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ ନାମ, ଅଯଂ ପଠମା ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ପଠମଜ୍ଝାନତଲଵାସିନୋ ପନ ତଯୋ ଦେଵା ଉପରୂପରିଵାସୀନଂ ଵଣ୍ଣାଦିକମପେକ୍ଖିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଵଣ୍ଣାଦୀନଂ ନିହୀନତାଯ ରୂପକାଯସ୍ସ ନାନାଭାଵତୋ, ପଠମଜ୍ଝାନଵିପାକଵିଞ୍ଞାଣଵସେନ ସମାନସଞ୍ଞିତାଯ ଚ ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ ନାମ, ଅଯଂ ଦୁତିଯା ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଚତୁରାପାଯଵାସିନୋପି ଵଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଵସେନ ରୂପକାଯସ୍ସ ନାନାସଭାଵତ୍ତା, ଅକୁସଲଵିପାକସଞ୍ଞାଵସେନ ସଞ୍ଞାଯ ଏକସଭାଵତ୍ତା ଚ ଦୁତିଯଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯଂଯେଵ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନତଲଵାସିନୋ ତଯୋ ଦେଵା ଵଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିଵସେନ ସମାନତ୍ତା ରୂପକାଯସ୍ସ ଵିସେସାଭାଵତୋ ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନସଞ୍ଞାଵସେନ ପଟିସନ୍ଧିସଞ୍ଞାଯ ନାନାଭାଵତୋ ଏକତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ ନାମ, ଅଯଂ ତତିଯା ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ତତିଯଜ୍ଝାନତଲଵାସିନୋ ପନ ତଯୋ ଦେଵା ରୂପକାଯଵସେନ ସମାନତ୍ତା, ପଞ୍ଚକନଯେ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଵିପାକସଞ୍ଞାଵସେନ ପଟିସନ୍ଧିସଞ୍ଞାଯ ଚ

ଏକତ୍ତା ଏକଉକାଯଏକଉସଞ୍ଜିନୋ ନାମ, ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୀ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ୱେହପ୍ଫଲୱାସିନୋ ଚେୱ ପଞ୍ଚ ସୁଦ୍ଧାୱାସୱାସିନୋ ଚ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନୱସେନ ରୂପକାଯସ୍ସ, ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନୱିପାକସଞ୍ଞାୱସେନ ପଟିସନ୍ଧିସଞ୍ଞାଯ ଚ ସମାନତ୍ତା ଚତୁତ୍ଥୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିମେୱ ଭଜନ୍ତି। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦଯୋ ତିସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ପାଠଇଓସେନେୱ ପାକଟା। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ପନ ୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱେନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୱାସିନୋ ଚ ସଞ୍ଞାଯ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସୁଖୁମଭାୱେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ନ ଗହିତା, ସତ୍ତାନଂ ନିୱାସତାଯ ପନ ''ସତ୍ତାୱାସା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତେହି ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ନୱ ସତ୍ତାୱାସା ୱୁତ୍ତା।

୫୬୩-୪। ଇଦାନି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଭୱାଦୀସୁ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱିପାକାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କାମେ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସଞ୍ଞିତା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ନୱନ୍ନଂ ପାକଚିତ୍ତାନନ୍ତି ସହେତୁକାହେତୁକୱସେନ ନୱନ୍ନଂ ସୁଗତିପଟିସନ୍ଧିୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ। ନାନକ୍ଖଣିକ...ପେ... ପଚ୍ଚଯେହି ଚାତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଅତୀତସ୍ସେୱ ଅତ୍ତନା ଜନେତବ୍ବୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ, ତେସମେୱ ବଲୱକାରଣଭାୱତୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯତ୍ତଂ ''କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୩)। ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱୋ ବଲୱକମ୍ମୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଦୁବ୍ବଲଞ୍ହି କମ୍ମଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନ ହୋତୀତି ପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାଯଂ ଦସ୍ସିତମେତଂ।

୫୬୬-୮।ପଞ୍ଚନ୍ନନ୍ତି କୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣଦ୍ୱଯୱସେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ। ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ କୁସଲୱିପାକପଟିସନ୍ଧିଯା ଅଭାୱତୋ ଆହ ''ନ ହୋନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଯ''ନ୍ତି। ଏୱଂ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ ଅସଙ୍କରୱସେନ ପଚ୍ଚଯୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋଳସନ୍ନଂ ପୱତ୍ତେ, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନୱନ୍ନନ୍ତି ଯଥାଲାଭୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୫୬୯-୭୪।ରୂପେ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାତି ଅଭିଞ୍ଞାୱଜ୍ଜିତା ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରା। କସ୍ମା ପନ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ପରିୱଜ୍ଜନନ୍ତି? ୱିପାକଦାନାଭାୱତୋ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପନସ୍ସା ୱିପାକସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ , ନ ପନ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସଭାୱାଭାୱତୋ। ଯଦି ହି ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ, ଅଞ୍ଞଭୂମିକକମ୍ମସ୍ସ ଅଞ୍ଞଭୂମିକୱିପାକୁପ୍ପାଦନାଯୋଗତୋ ସଭୂମିକମେୱ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ। ତଂ ପନ କିଂ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ୱା? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ଯଦି ତାୱ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରୱିପାକାନଂ ଏକନ୍ତେନ କମ୍ମସମାନାରମ୍ମଣତାଯ ଦସ୍ସିତତ୍ତା, ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନାଯ ଚ ସଯଂ ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣତ୍ତା। ଅଥ ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ତମ୍ପି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ରୂପାୱଚରୱିପାକାନଂ ଏକନ୍ତେନେୱ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଭାୱତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ –

''ରୂପାୱଚରତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନା କୁସଲତୋ ଚ ୱିପାକତୋ ଚ କିରିଯତୋ ଚ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ୱିପାକୋ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ। ଇମେ ଧମ୍ମା ନୱତ୍ତବ୍ବା 'ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା'ତିପି 'ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା'ତିପି 'ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା'ତିପୀ''ତି (ଧ। ସ। ୧୪୨୨)।

ଅପିଚ ସମାଧିୱିଜ୍ଜାସମ୍ଭାରଭୂତା ଅଭିଞ୍ଞା ସମାଧିସ୍ସ ଆନିସଂସମତ୍ତଂ ସମାଧିଫଲସଦିସା। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ହି ଅଧିଟ୍ଠାନୱିକୁବ୍ବନଦିବ୍ବସଦ୍ଦସୱନାଦିକସ୍ସ ଯଥିଚ୍ଛିତସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନମତ୍ତଫଲା ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା। ତେନାହ ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ''ତିଆଦି (ପାରା। ୧୨-୧୩) ତସ୍ମା ସମାଧିସ୍ସ ଫଲସଦିସା ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା ନ ଚ ଫଲଂ ଦେତି, ଦାନସୀଲାନିସଂସଭୂତୋ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ପଚ୍ଚଯଲାଭୋ ୱିଯ ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନନ୍ତି। କେଚି ପନ ''ସମାନଭୂମିକତୋ ଆସେୱନଲାଭେନ ବଲୱନ୍ତାନି ଝାନାନି ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି ସମାପତ୍ତିଭାୱତୋ, ଅଭିଞ୍ଞା ପନ ସତିପି ଝାନଭାୱେ ତଦଭାୱତୋ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଆଗନ୍ତୁକାଯେୱାତି ଦୁବ୍ବଲା, ତସ୍ମା ୱିପାକଂ ନ ଦେତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଅନୁରୁଦ୍ଧାଚରିଯେନ –

''ସମାନାସେୱନେ ଲଦ୍ଧେ, ୱିଜ୍ଜମାନେ ମହବ୍ବଲେ;

ଅଲଦ୍ଧା ତାଦିସଂ ହେତୁଂ, ଅଭିଞ୍ଞା ନ ୱିପଚ୍ଚତୀ''ତି। (ନାମ। ପରି। ୪୭୪);

ତଯିଦମକାରଣଂ, ପରିତ୍ତଝାନସ୍ସ ଅୱିସେସେନ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ୱିପାକଦାନୱଚନତୋ। ନ ହି ପରିତ୍ତଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନମେୱ ତତ୍ଥ ୱିପାକଂ ଦେତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ସମାନାସେୱନେ ଲଦ୍ଧେଯେୱ ଝାନସ୍ସ ୱିପାକଦାନଂ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଅପିଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିକମ୍ମୱସେନ ଅଭିଞ୍ଞାଯପି ୱସିଭାୱସବ୍ଭାୱା ତସ୍ସାପି ଚ ବଲୱଭାୱୋ ଅତ୍ଥେୱାତି ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ।

ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପାକଚିତ୍ତାନନ୍ତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ। ମାପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରାତି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରା। ''ଇମେ ଅପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରା''ତି ୱା ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ଏକସ୍ସାତି ଏକସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକସନ୍ତୀରଣସ୍ସ। ଛନ୍ନନ୍ତି ସନ୍ତୀରଣୱଜ୍ଜାନଂ ଛନ୍ନଂ ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ। ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି

ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦିଆପାଥାଗତେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସୁଗତିଯଂ ଅକୁସଲୱିପାକପଟିସନ୍ଧିଯା ଅଭାୱତୋ ଆହ ''ନ ହୋନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଯ''ନ୍ତି। ଚତୁନ୍ନନ୍ତି ଅକୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣୱସେନ ଚତୁନ୍ନଂ। ତାନି ପନ ଏକନ୍ତତୋ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନି। ରୂପଭୱେ ଚ କଥଂ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣସମାଯୋଗୋତି ଆହ ''ସୋ ଚା''ତିଆଦି। ସୋତି ସୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ''କାମଭୱେ''ତି ଇଦଂ ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦୀନଂ ୱିସେସନଂ, ନ ପନ ''ଉପଲଦ୍ଧିଯ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସ। ତେନାହ ''ଅନିଟ୍ଠ...ପେ... ନ ୱିଜ୍ଜରେ''ତି। କେଚି ପନ ''ଉପଲଦ୍ଧିଯନ୍ତି ଇମସ୍ସେୱ ୱିସେସନଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୂନଂ କାମଭୱଂ ଆଗତକ୍ଖଣେ ରୂପାଦିଉପଲଦ୍ଧିଯ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅନିଟ୍ଠ...ପେ... ନ ୱିଜ୍ଜରେ ଏକନ୍ତସୁଖୱଚ୍ଛୁଭୂତେ ତତ୍ଥ ଓୋକିଣ୍ଡସୁଖଦୁକ୍ଖକାରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

୫୭୬।''ଏୱଂ ତାୱା''ତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ଅପ୍ପନଂ। ଯଥା ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ''ଯେସଞ୍ଚା''ତି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥାତି ଏତ୍ଥାପି ''ତେ''ତି ସଙ୍ଗଣ୍ହିତବ୍ବଂ।

୫୭୭-୮୧। ଯତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରପ୍ପକାସନଂ କତଂ, ତତୋ ଭୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମୁଖମତ୍ତପ୍ପକାସନଂ କାତୁକାମୋ ଆହ ''ତତ୍ରିଦ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ରାତି ତେସୁ ଭୱାଦୀସୁ। ଇଦନ୍ତି ନିଦସ୍ସିତବ୍ବଭାୱେନ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖମାହ। ଆଦିତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯାତି ଭୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଅୱିସେସେନାତି କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱସେନ ୱିସେସାଭାୱେନ ତେରସ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରା। ଦ୍ୱିଭୱେସୂତି କାମରୂପଭୱେସୁ। କେସଞ୍ଚି ମନୁସ୍ସାନଂ, ଭୁମ୍ମଦେୱାନଞ୍ଚ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜାନମ୍ପି ସମ୍ଭୱତୋ ତଦପେକ୍ଖାଯ ''ଚତୂସୁ...ପେ... ଯୋନିସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନାନତ୍ତ...ପେ... ଠିତୀସୁପୀତି ଅଲୁତ୍ତସମାସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ମିନ୍ତି ନାନତ୍ତକାଯାଦିକେ, ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଭୱାଦୀସୁ ଏକୱୀସତିୱିପାକାନଂ ଏକାୱତ୍ଥାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ଅହୁତ୍ୱା ଦୁଗ୍ଗତିପରିଯାପନ୍ନେସୁ ଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଦତ୍ୱା ପୱତ୍ତେଯେୱ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ, କାମାୱଚରସୁଗତିପରିଯାପନ୍ନେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ ସୋଳସନ୍ନଂ ୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ, ରୂପାୱଚରଭୂମିପରିଯାପନ୍ନେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ ଦସନ୍ନଂ ୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଥାରହ''ନ୍ତି।

୫୮୨-୩। କାମେ ଭୱେ, ରୂପେ ଭୱେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତୀସୁ ଗତୀସୂତି ଦେୱମନୁସ୍ସୱଜ୍ଜେସୁ ତୀସୁ ଗତୀସୁ। ଏକିସ୍ସାତି ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀସଙ୍ଖାତାଯ ଏକିସ୍ସା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା। ଏକସ୍ମିନ୍ତି ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀସଙ୍ଖାତେଯେୱ ଏକସ୍ମିଂ ସତ୍ତାୱାସେ।

୫୮୪-୬।ଏକାରୂପଭୱେତି ଏକସ୍ମିଂ ଅରୂପଭୱେ। ଏକିସ୍ସା ଯୋନିଯାତି ଏକିସ୍ସାଯେୱ ଓପପାତିକଯୋନିଯା। ତୀସୁ ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତୀସୂତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦୀସୁ ତୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ। ସତ୍ତାୱାସେ ଚତୁବ୍ବିଧେତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦିକେଯେୱ ଚତୁବ୍ବିଧେ ସତ୍ତାୱାସେ। ୱିଜାନିତବ୍ବା... ପେ... ପଚ୍ଚଯାତି ସଙ୍ଖାରା ଯଥା ପଚ୍ଚଯା ଯେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯା, ତଥା ତେପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୮୭-୯୦। ନନୁ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀସୁପି ୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଯେୱ ତାୱ ନ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଯଦି ହି ପୁରିମଭୱତୋ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ଇଧାଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ, ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଦେସନ୍ତରସଙ୍କମନାଭାୱତୋ। ଅଥ ଅତୀତଭୱନିବ୍ବତ୍ତସଙ୍ଖାରତୋ ନ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତମ୍ପି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଅହେତୁକଦୋସାପତ୍ତିତୋତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଚୋଦେନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନ''ନ୍ତିଆଦି। ଆଚରିଯୋ ତସ୍ସାଧିପ୍ପାଯଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ ସଞ୍ଞାପେତୁକାମୋ ଆହ ''ନହି ଚିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦି। ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନାତି ତତ୍ଥ ହେତୁଂ ୱିନା, ଅତୀତଭୱନିବ୍ବତ୍ତକମ୍ମସଙ୍ଖାରନିକନ୍ତିଆରମ୍ମଣଂ ୱିନାତି ଅତ୍ଥୋ । ସୁଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦିସହକାରୀକାରଣସହିତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅୱେକଲ୍ଲତୋ ପଟିଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଂ। ରୂପାରୂପମତ୍ତନ୍ତି ବାହିରକପରିକପ୍ପିତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠିତୁନକସ୍ସ ସତ୍ତଜୀୱାଦିନୋ ଅଭାୱତୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମମତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ନ ଚ ସତ୍ତୋ''ତିଆଦି। ଭୱନ୍ତର...ପେ... ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱୋହାରମତ୍ତେନ ଭୱନ୍ତରମୁପେତୀତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା ଭୱନ୍ତରଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନମତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୫୯୧। ଇଦାନି ତଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍କମଂ ପାକଟାଯ ମନୁସ୍ସପଟିସନ୍ଧିଯା ୱସେନ ପକାସେତୁଂ ସମାରଭନ୍ତୋ ଆହ ''ତଯିଦ''ନ୍ତିଆଦି। ସୁଦୁଦ୍ଦସନ୍ତି ଅତିଦୁବ୍ବିଜାନିଯଂ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ସଚ୍ଚଂ ସତ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଧି, ପଚ୍ଚଯାକାରମେୱ ଚ;

ଦୁଦ୍ଦସା ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା, ଦେସେତୁଞ୍ଚ ସୁଦୁକ୍କରା''ତି।

୫୯୨-୩।ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସାତି ପରୂପକ୍କମେନ ୱା ଆଯୁକ୍ଖଯାଦିୱସେନ ୱା ସମାସନ୍ନମରଣସ୍ସ। ସୁସ୍ସମାନେତି ଅନୁକ୍କମେନ ଉପସୁସ୍ସମାନେ।

ଗତତ୍ତୁସେଯ୍ୟକସ୍ସ ଆୟତନାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତି ୱିୟ ନିରୋଧୋପି ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନଟ୍ଠେ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦିକେ’’ତି। କେଚି ପନ ‘‘ନାନାକମ୍ମସମୁଟ୍ଠିତେସୁ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀସୁ ନଟ୍ଠେସୂ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ହଦୟ…ପେ… କେ’’ତି ଇମିନା ସେସକାୟେ କାୟିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଏକକମ୍ମସମୁଟ୍ଠିତମ୍ପି ନସ୍ସତେୱାତି ଅପରେ। ଆନନ୍ଦାଚରିୟୋ ପନ ‘‘ୟମକେ’’ ୟସ୍ସ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ମନାୟତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି। ଆମନ୍ତା। ୟସ୍ସ ୱା ପନ ମନାୟତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି। ସଚିତ୍ତକାନଂ ଅଚକ୍ଖୁକାନଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ତେସଂ ମନାୟତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ନୋ ଚ ତେସଂ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ତେସଂ ମନାୟତନଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଚକ୍ଖାୟତନଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’ତିଆଦିନା (ୟମ। ୧। ଆୟତନୟମକ।୧୨୦) ଚକ୍ଖାୟତନାଦୀନଂ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ସହ ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ଚୁତିତୋ ପୁବ୍ବେ ନ ନସ୍ସନ୍ତି। ଅତିମନ୍ଦଭାୱୂପଗମନଂ ପନ ସନ୍ଧାୟ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ‘ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୂ’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅନୱସେସନିରୋଧଂ ସନ୍ଧାୟ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନାନନ୍ତରମ୍ପି ଚୁତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଦସ୍ସିତା’’ତି ୱଦତି। ହଦୟୱତ୍ଥୁମତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ହଦୟୱତ୍ଥୁପଦେସମତ୍ତେ। ନ ହି ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାୟ କାୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପୱତ୍ତତି।

୫୯୪-୭।ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ସେସିନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭାୱୂପଗମନସାମତ୍ଥିୟାୟୋଗେନ ମନ୍ଦଭାୱତୋ ୱା ହଦୟୱତ୍ଥୁମତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ। ଚିତ୍ତନ୍ତି ତଦା କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଜୱନୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତଂ ପନ ସୁଗତିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନସ୍ସ କୁସଲଂ ହୋତି, ଦୁଗ୍ଗତିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନସ୍ସ ଅକୁସଲଂ। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ନିମିତ୍ତସ୍ସାଦଗଧିତଂ ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠମାନଂ ତିଟ୍ଠତି ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସାଦଗଧିତଂ ୱା, ତସ୍ମିଂ ଚେ ସମୟେ କାଲଂ କରୋତି, ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି, ୟଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗତୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଗତିଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ନିରୟଂ ୱା ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିଂ ୱା’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୫)।

ୟଦି ଏୱଂ –

‘‘ଗତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତେ କତମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚୟା ଉପପତ୍ତି ହୋତି, କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଜୱନକ୍ଖଣେ ତୟୋ ହେତୂ କୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାୟ ସହଜାତପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି କୁସଲମୂଲପଚ୍ଚୟାପି ସଙ୍ଖାରା। ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ ଅକୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାୟ ସହଜାତପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଅକୁସଲମୂଲପଚ୍ଚୟାପି ସଙ୍ଖାରା। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ତୟୋ ହେତୂ ଅବ୍ୟାକତା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାୟ ସହଜାତପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ନାମରୂପପଚ୍ଚୟାପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟାପି ନାମରୂପ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୨) –

ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ହେତୁଦ୍ୱୟପଚ୍ଚୟାପି ସୁଗତିପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ କଥଂ ଦସ୍ସିତାତି? ନୟିଦଂ ମରଣାସନ୍ନଜୱନସମ୍ପୟୁତ୍ତହେତୁୟୋ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ କତକମ୍ମସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ଅସ୍ସାଦୱସେନ ପୱତ୍ତଜୱନସମ୍ପୟୁତ୍ତହେତୁୟୋ ସନ୍ଧାୟ। କତୂପଚିତମ୍ପି ହି କମ୍ମଂ ତଣ୍ହାୟ ଅସ୍ସାଦିତଂ ୱିପାକାଭିନିପ୍ଫାଦନେ ସମତ୍ଥନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘କମ୍ମକରଣକାଲେ ଅପ୍ପହୀନାୱତ୍ଥାୟେ ସନ୍ତାନେ ଅନୁସୟିତହେତୁୟୋ ସନ୍ଧାୟ ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୁୟୋତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ୟୁଜ୍ଜତି, ତେସଂ ସହଜାତପଚ୍ଚୟତ୍ତାୟୋଗତୋ। ପୁବ୍ବାନୁସେୱିତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ୱା ଅପୁଞ୍ଞମେୱ ୱା କମ୍ମଂ, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁବ୍ବାନୁସେୱିତନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ଆସେୱିତଂ। ‘‘କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାୟ ଅନୁସେୱିତଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱା ‘‘ପୁବ୍ବାନୁସେୱିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବସେୱିତ’’ନ୍ତିପି ପାଠଂ ୱଦନ୍ତି, ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୁବ୍ବେ ଆସେୱିତଂ, ପୁବ୍ବେ ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିକମ୍ପି ପନ ଅପରଜାତୀସୁ ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ନତ୍ଥି। ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞଗ୍ଗହଣେନ ୟଥାକମ୍ମଂ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେତି। କମ୍ମଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ, ଗତିନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ମନୋଦ୍ୱାରେୟେୱ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେପି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଗ୍ଗହିତେପି ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ଅପରେ ପନ ଗତିନିମିତ୍ତମ୍ପି ଛଦ୍ୱାରେସୁ ଲବ୍ଭତୀତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ସଚ୍ଚସଙ୍ଖେପେ –

‘‘ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସିୟା ସନ୍ଧି, ୱିନା କମ୍ମଂ ଦ୍ୱିଗୋଚରେ’’ତି। (ସ। ସ। ୧୭୩)।

ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଗତିନିମିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ତଦାରମ୍ମଣାୟ ଚ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକପଟିସନ୍ଧିୟା ଅଦସ୍ସିତତ୍ତା, ମୂଲଟୀକାଦୀସୁ ଚ ‘‘କମ୍ମବଲେନ ଉପଟ୍ଠାପିତଂ ୱଣ୍ଣାୟତନଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକସ୍ସ ୱିୟ ଚ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଏୱ ଗୋଚରଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ନିୟମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତେସଂ ୱଚନଂ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି ଆଚରିୟା। କମ୍ମନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଚୁତିକାଲାସନ୍ନେ କତକମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତଂସଦିସନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଇତରଥା ତଦେୱ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଆରମ୍ମଣୁପଟ୍ଠାପକଂ ତଦେୱ ପଟିସନ୍ଧିଜନକଂ ଭୱେୟ୍ୟ, ନ ଚ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଉପଚାରଭୂତାନି ୱିୟ, ‘‘ଏତସ୍ମିଂ ତୟା ପୱତ୍ତିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିୟା ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପ୍ପଦେନ୍ତାନି ୱିୟ ଚ ପୱତ୍ତାନି ଚୁତିଆସନ୍ନଜୱନାନି ପଟିସନ୍ଧିଜନକାନି ଭୱେୟ୍ୟୁଂ। ‘‘କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦା ଚ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଏକୱୀଥିୟଂ ୱିୟ ପୱତ୍ତମାନାନି କଥଂ କତୂପଚିତାନି ସିୟୁଂ,

ଅସ୍ସାଦନଭୂତାଯ ତଣ୍ହାଯ ଅପରାମଟ୍ଠାନି କଥଂ ପଟିସନ୍ଧିନିଜ୍ଜକାନି, ନ ଚ ଲୋକିଯାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି ୱିଯ ସମାନୱୀଥିଫଲାନି ହୋନ୍ତୀତି। ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ତଂ ଜୱନୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଏକତ୍ତନଯେନ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିତଦାସନ୍ନୱିଞ୍ଞାଣାନଞ୍ହି ସନ୍ତତିୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଉପନୀତେକତ୍ତଂ ଇଧ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାଦୀନୱେତି ଅନୁସଯୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଭୱତଣ୍ହାଯ, ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଛାଦିତଦୁକ୍ଖାଦୀନୱେ। ତଥାଭୂତେ ପନ କମ୍ମାଦିୱିସଯେ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତେ। ତଣ୍ହାଯ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଏୱ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନାଯ ଚ ସନ୍ତତିଯା ତଥାପରିଣତତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିଟ୍ଠାନାଭିମୁଖଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ''ତଣ୍ହା ନମେତୀ''ତି। ସହଜା ପନ ସଙ୍ଖାରାତି ଚୁତିଆସନ୍ନଜୱନୱିଞ୍ଞାଣସହଜାତଚେତନା, ସବ୍ବେପି ୱା ଫସ୍ସାଦଯୋ। ଖିପନ୍ତୀତି ଖିପନ୍ତା ୱିଯ ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତନ୍ତି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ''ସନ୍ତତିୱସା''ତି ୱଦନ୍ତୋ ତଦେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୱତି ସଂସରତି, ନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଇମଞ୍ଚ ମିଚ୍ଛାୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସତି ହି ନାନତ୍ତନଯେ ସନ୍ତତିୱସେନ ଏକତ୍ତନଯୋ ହୋତୀତି।

୫୯୯। ଆରମ୍ମଣାଦୀହି...ପେ... ପୱତ୍ତତୀତି ଆରମ୍ମଣନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯାଦୀହି ପୱତ୍ତତି। କଥଂ ? ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସ ହି କମ୍ମବଲେନ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଉପଟ୍ଠାପିତଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାଦୀନୱଂ କମ୍ମାଦିୱିସଯଂ ଆରବ୍ଭ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତୋ ମରଣାସନ୍ନୱୀଥିଯା ୱତ୍ଥୁଦୁବ୍ବଲଭାୱେନ ମନ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତଦନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣେ ସତି, ଅସତି ୱା ଭୱଙ୍ଗୱିସଯମାଲମ୍ବିତ୍ୱା ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଭୱଙ୍ଗାନନ୍ତରମ୍ପି ଚୁତି ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଚୁତିଚିତ୍ତେ ପନ ନିରୁଦ୍ଧେ ତଦେୱ ଆପାଥଗତଂ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତାଦିଂ ଆରବ୍ଭ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସବଲୱିନିମିତ୍ତଂ ସହଜାତସଙ୍ଖାରେହି କମ୍ମାଦିଆରମ୍ମଣେ ଖିପିଯମାନଂ ଓରିମତୀରରୁକ୍ଖୱିନିବନ୍ଧଂ ରଜ୍ଜୁଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ମାତିକାତିକ୍କାମକୋ ୱିଯ ପୁରିମଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯଂ ଜହତି, ଅପରଞ୍ଚ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠିତଂ ନିସ୍ସଯଂ ଅସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା ଅନସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ପଚ୍ଚଯେହି ପୱତ୍ତତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଓରିମତୀରଂ ୱିଯ ପୁରିମଭୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତତ୍ଥ ଠିତରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ପୁରିମଭୱେ ପୱତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧା, ରଜ୍ଜୁ ୱିଯ କମ୍ମାଦିଆରମ୍ମଣଂ। କେଚି ପନ ''ରଜ୍ଜୁ ୱିଯ ହଦଯୱତ୍ଥୂ''ତି ୱଦନ୍ତି, ''ରଜ୍ଜୁ ୱିଯ ତଣ୍ହା''ତିପି ଅପରେ। ପୁରିସୋ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ରଜ୍ଜୁଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ତଣ୍ହାଯ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖନମନଂ, ପଯୋଗୋ ୱିଯ ଖିପନକସଙ୍ଖାରା, ମାତିକା ୱିଯ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ, ପରତୀରଂ ୱିଯ ପରଲୋକୋ।

୬୦୦। ଯଥା ପୁରିସୋ ପରତୀରେ ପତିଟ୍ଠହମାନୋ ପରତୀରରୁକ୍ଖୱିନିବନ୍ଧଂ କିଞ୍ଚି ଅସ୍ସାଦଯମାନୋ ୱା ଅନସ୍ସାଦଯମାନୋ ୱା କେୱଲଂ ପଥୱିଯଂ ସକବଲପ୍ପଯୋଗେହେୱ ପତିଟ୍ଠାତି , ଏୱମିଦମ୍ପି ଭୱନ୍ତରତ୍ତଭାୱୱିନିବନ୍ଧହଦଯୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସଯଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଅସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ଅନସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା କେୱଲଂ ଆରମ୍ମଣନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାପି ଇଧାଗତଂ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା। କମ୍ମାଦିନ୍ତି ଅତୀତଭୱନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମାଦିଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଖିପନକସଙ୍ଖାରାନଂ, ନମନୱସେନ ପୱତ୍ତତଣ୍ହାଯ, କମ୍ମାଦିୱିସଯାଯ ଆଦୀନୱପଟିଚ୍ଛାଦିକାଯ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ, ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହାଦିକରାନଂ ଉପାଦାନାଦୀନଞ୍ଚ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ ନାମ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଭୂତଂ, ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯଭୂତଂ ୱା ପଟିସନ୍ଧିନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମଂ। ଖିପନକସଙ୍ଖାରା ନାମ ଚୁତିଆସନ୍ନଜୱନସହଜାତସଙ୍ଖାରା, ପଟିସନ୍ଧିଜନକକମ୍ମସହଗତସଙ୍ଖାରା ୱା, ତତୋ ପୁରିମଜୱନସହଗତସଙ୍ଖାରାତି ୱା କେଚି। ନମନୱସେନ ପୱତ୍ତତଣ୍ହା ନାମ ଅନୁସଯାୱତ୍ଥାଯ ପୱତ୍ତତଣ୍ହା। ଏସ ନଯୋ ଆଦୀନୱପଟିଚ୍ଛାଦକଅୱିଜ୍ଜାଯପି। କମ୍ମାଦିୱିସଯା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାଯେୱ। ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହକରୌପାଦାନା ନାମ ମଣ୍ଡୂକଂ ପନ୍ନଗୋ ୱିଯ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତା କାମୁପାଦାନାଦଯୋ।

୬୦୧-୫। ସଦ୍ଦପଟିଘୋସାଦୀନଂ ସତିପି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ସନ୍ତାନବନ୍ଧୋ ନ ପାକଟୋତି ତେସଂ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଭାୱଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅନାଗତମତୀତହେତୁସମୁପ୍ପାଦମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧାଧିକାରେ। ପଟିଘୋସଦୀପମୁଦ୍ଦାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆଦାସତଲଗତମୁଖନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ଗହଣଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଗନ୍ତ୍ୱାତି ସଦ୍ଦାଦିପଚ୍ଚଯଦେସଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପଦେସଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିଘୋସୋ ସଦ୍ଦହେତୁକୋ, ପଦୀପୋ ପଦୀପନ୍ତରାଦିହେତୁକୋ, ମୁଦ୍ଦା ଲଞ୍ଛନହେତୁକୋ, ମୁଖନିମିତ୍ତାଦିକଂ ଆଦାସାଦିଅଭିମୁଖାଦିହେତୁକଂ ହୋତି ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱା, ଏୱମିଦମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ହେତୁଦେସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂହେତୁକଂ ହୋତି ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱା, ତସ୍ମା ନ ଇଦଂ ହେତୁଦେସତୋ ପୁରିମଭୱତୋ ଇଧାଗତଂ ପଟିଘୋସାଦଯୋ ୱିଯ ସଦ୍ଦାଦିଦେସତୋ, ନାପି ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସଦ୍ଦାଦୀହି ୱିନା ପଟିଘୋସାଦଯୋ ୱିଯାତି। ଅଥ ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଗନ୍ତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଚଯପଦେସେ ସନ୍ନିହିତା ହୁତ୍ୱା ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗନ୍ତ୍ୱା ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱା, ନାପି ସଦ୍ଦାଦିପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଇଦମ୍ପୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସନ୍ତାନବନ୍ଧତୋ ନତ୍ଥୀତି ସନ୍ତାନପ୍ପବନ୍ଧତୋ ନତ୍ଥି ଏକତା ସନ୍ତାନେକତ୍ତେପି ଅଞ୍ଞସ୍ସେୱ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପାତୁଭୱନତୋ, ନାପି ନାନତା ଅପୁବ୍ବାନଂ ଅପୁବ୍ବାନଂ ଉପ୍ପାଦେପି ପଠମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଧମ୍ମଂ ୱିନା ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ପଦୀପସ୍ସ ୱିଯ ନାନତା ନ ସିଯା। ଖଣିକାପି ହି ପଦୀପଜାଲା ସନ୍ତାନେକତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ସା ଏୱାତି

ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଭ୍ଭକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ସାଧେତି। ‘‘ସତି ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ’’ତିଆଦିନା ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ ଏକନ୍ତଂ ଏକତ୍ତାୟ ଚ ନାନତ୍ତାୟ ଚ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବତଂ, ଗହଣେ ଚ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ ସତି ଯଦି ଏକନ୍ତେନ ଏକତା ସିୟା, ଖୀରଦଧୀନମ୍ପି ଅନଞ୍ଞଭାୱତୋ, ଅଭ୍ତୋଯେୱ ଚ ସୟଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଖୀରତୋ ଦଧିସମ୍ଭୂତଂ ନ ଭୱେୟ୍ୟ। ଅଥାପି ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ ସତି ଏକନ୍ତଂ ନାନତା ଭୱେୟ୍ୟ, ଖୀରଦଧୀନମ୍ପି ନାନତ୍ତା, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ସାମିଭାୱମଭ୍ତେନ ଅପରସ୍ସ ସାମିଭାୱାଯୋଗତୋ ଖୀରସାମି ନରୋ ଦଧିସାମି ନ ଭୱେୟ୍ୟ, ନ ଚ ପନେୱଂ ଲୋକେ ଦିସ୍ସତୀତି।

୬୦୬।ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ଲୋକୱୋହାରପରିଚ୍ଛେଦୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏକନ୍ତଂ ଏକତା, ନାନତାପି ୱା ନ ଚେୱ ଉପଗନ୍ତବ୍ବା। ଏକଭ୍ତେ ପନ ଅଧିପ୍ପେତେ ଧମ୍ମତୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସନ୍ତାନତୋୱ ଗହେତବ୍ବଂ, ନାନତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତେ ସନ୍ତାନୱସେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଧମ୍ମତୋୱ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଦିଟ୍ଠସନ୍ତାନବନ୍ଧସ୍ମିଂ , ଏକଞ୍ଞତ୍ତୱିଚାରଣେ;

ସଭାଗୁପ୍ପତ୍ତିଯେକତ୍ତ-ମଞ୍ଞତ୍ତଂ ଖଣଭେଦତୋ’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏକନ୍ତଂ ଏକତାପଟିସେଧେନ ‘‘ସୟଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନିୱାରେତି, ଏକନ୍ତଂ ନାନତାପଟିସେଧେନ ‘‘ପରଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି।

୬୦୭-୯। ନନୁ ନ ସୁନ୍ଦରଂ, ନନୁ ସିୟାତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱେତି ସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱରହିତେ, ଅସଙ୍କନ୍ତିୱସେନ ୱା ପାତୁଭାୱେ, ଅସଙ୍କମିତ୍ୱାୱ ପାତୁଭାୱେତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧାଭିସମ୍ଭୱାତି ଅଭିସମ୍ଭୂତକ୍ଖନ୍ଧା, ଅଥ ୱା ଅଭିସମ୍ଭୱତି କମ୍ମଂ ଏତେସୂତି ଅଭିସମ୍ଭୱା, ଖନ୍ଧା, ଏୱଂ ଅଭିସମ୍ଭୱା କମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ଖନ୍ଧାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତାତି ଫଲାଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପରଲୋକଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଇଧେୱ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ପରତ୍ଥାଗମତୋତି ପରଲୋକଂ ଅଗମନତୋ। ତସ୍ସାତି କମ୍ମସ୍ସ। ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ଯେନ ତଂ କମ୍ମଂ କତଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ଅଞ୍ଞତୋତି ଯଂ ତଂ କମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତୋ। ଏତଂ ୱିଧାନନ୍ତି ଇଧଲୋକତୋ ପରଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ‘‘ଅଞ୍ଞେୱ ଖନ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ।

୬୧୧-୪। ‘‘ସନ୍ତାନେ…ପେ… ସାଧକୋ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେତି ଯସ୍ମିଂ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ କମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତସ୍ସେୱ ସନ୍ତାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞସ୍ସାତିପି ୱା…ପେ… ହୋତି। ତତ୍ଥ ଏକନ୍ତଂ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତାନଂ ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସାତି ହେତୁଫଲାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତେପି ତେନେୱ ହେତୁଫଲଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ତଂ ଫଲଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ, ଅଞ୍ଞତୋତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। ବୀଜାନନ୍ତି ଅମ୍ବମାତୁଲୁଙ୍ଗବୀଜାନଂ। ଅଭିସଙ୍ଖାରୋତି ମଧୁଆଦିପରିଭାୱନଂ। ମଧୁଆଦିନାତି ମଧୁଚତୁମଧୁରଅଲତ୍ତକରସାଦିନା। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପରିଭାୱିତବୀଜସ୍ସ। ପଠମଂ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯୋତି ମଧୁରଭାୱୂପଗମନତୋ ପଠମମେୱ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯୋ। କାଲନ୍ତରେତି ଫଲକାଲେ। ଏୱଂ ଞେୟ୍ୟମିଦମ୍ପି ଚାତି ଯଥା ଏତଂ, ଏୱଂ ଇଦମ୍ପି ଞାତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ହି ଅମ୍ବବୀଜାଦୀସୁ ମଧୁନା, ଚତୁମଧୁରେନ ୱା ଯୋଜେତ୍ୱା ରୋପିତେସୁ ଫଲରସୋ ମଧୁରୋ ହୋତି, ମାତୁଲୁଙ୍ଗବୀଜେ ଚ ଅଲତ୍ତକରସେନ ରଜିତ୍ୱା ରୋପିତେ ଅମ୍ବିଲଭଣ୍ଡୋ ରତ୍ତୋ ହୋତି, ନ ଚ ତଂ ବୀଜଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ୱା ଫଲଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣାତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି କାଲନ୍ତରେ ଫଲୱିସେସୋ ନ ଅଞ୍ଞବୀଜସନ୍ତାନେ ହୋତି, ନ ଚ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ବୀଜେ ଅଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯତୋ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଯେ ଇଧ ଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧା, ତେସୁ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ କମ୍ମଂ ୱା ପରଲୋକଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି କାଲନ୍ତରେ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧା ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ନ ଚ ଅଞ୍ଞକମ୍ମପଚ୍ଚଯତୋ ହୋନ୍ତୀତି।

ଏତ୍ଥ ହି ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ବୀଜଂ ୱିୟ କମ୍ମଂ ୱା ସତ୍ତୋ, ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ୱିୟ କମ୍ମଂ, ବୀଜସ୍ସ ଅଙ୍କୁରାଦିପ୍ପବନ୍ଧୋ ୱିୟ ସତ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣାଦିପ୍ପବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଧୁରରସସ୍ସ ଅମ୍ବିଲଭଣ୍ଡେ ରତ୍ତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସେୱ ବୀଜସ୍ସ ତତୋ ଏୱ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରତୋ ଭାୱୋ ୱିୟ କମ୍ମକାରକସ୍ସେୱ ସତ୍ତସ୍ସ ତତୋ ଏୱ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ ଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୧୫।ବାଲକାଲେ…ପେ… ଫଲଦାଯିନାତି ବାଲସରୀରେ କତଂ ୱିଜ୍ଜାପରିଯାପୁଣନଂ, ସିପ୍ପସିକ୍ଖନଂ, ଓସଧୂପଯୋଗୋ ଚ ନ ୱୁଡ୍ଢସରୀରଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅଥ ଚ ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ୱିଜ୍ଜାପାଟୱଂ, ସିପ୍ପଜାନନଂ, ଅନାମୟତାଦି ଚ ୱୁଡ୍ଢସରୀରେ ହୋନ୍ତି, ନ ଚ ତାନି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ହୋନ୍ତି ତଂସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେ ଏୱ ସଦିସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନ ଚ ଯଥା ପଯୁତ୍ତେନ ୱିଜ୍ଜାପରିଯାପୁଣନାଦିନା ୱିନା ତାନି ଅଞ୍ଞତୋ ହୋନ୍ତି ତଦଭାୱେ ଅଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଇଧାପି ସନ୍ତାନେ ଯଂ ଫଲଂ, ଏତଂ ନାଞ୍ଞସ୍ସ, ନ ଚ ଅଞ୍ଞତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତେନ ଚ ସଙ୍ଖାରାଭାୱେ ଫଲାଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି, ନ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯନିୱାରଣଂ କରୋତି।

୬୧୬-୮।ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ଅସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱେ। ତତ୍ଥ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସପରିହରଣେ ସତି ସିଦ୍ଧେପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଜମାନନ୍ତି ପଦୀପସ୍ସ

ୱଜ୍ଝିକାସ୍ନେହୋ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଅନିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ୱଜ୍ଝଦୁକ୍ଖାଭାୱସ୍ସ ଅରହତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତପ୍ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେତି କମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତମାନକ୍ଖଣେଯେୱ। ତେନାହ ''ସନ୍ଧିମେୱ ଚ ହେତୁନା''ତି। ଅୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେ ୱିଜ୍ଜମାନତଂ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ। ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ଖଣତ୍ତଯଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ। ତେନାହ –

''ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେ, ପଚ୍ଛା ନିଜଫଲଂ ସିଯା''ତି।

ପୁବ୍ବେତି କମ୍ମାଯୂହନତୋ ପୁବ୍ବେ। ଅୱିଜ୍ଜମାନତାସାମଞ୍ଞେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଛାତି ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ପଚ୍ଛା ଚ।

୬୧୯-୨୦।କଟତ୍ତାପଚ୍ଚଯୋତି କଟତ୍ତା ଏୱ ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ୱିଜ୍ଜମାନତାଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନତାଯ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''କାମାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୪୩୧)। ଯଦି ଏୱଂ ଅରହତା କତକମ୍ମମ୍ପି କଟତ୍ତାପଚ୍ଚଯୋ ସିଯାତି? ନଯିଦମେୱଂ। ଯଥା ହି ଅଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖେ ପୁପ୍ଫିତଂ ବୀଜସମତ୍ଥମ୍ପି କୁସୁମଂ ମୂଲେ ଛିନ୍ନମତ୍ତେ ଫଲଦାଯକଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ଅରହତୋପି କିଲେସମୂଲସ୍ସ ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତମ୍ପି କମ୍ମଂ କିଲେସମୂଲଚ୍ଛିନ୍ନମତ୍ତେଯେୱ ଫଲଦାନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱଂ ଆପନ୍ନନ୍ତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ବାଲଜନନ୍ଧାରୁଳ୍ହୋ ,

ଜାତିରଥୋ କମ୍ମକିଲେସଚକ୍କୋଯଂ;

କିଲେସଚକ୍କୱିଧମନୋ,

ନ ଯାତି କମ୍ମେକଚକ୍କେପୀ''ତି।

କଟତ୍ତା ଚେ ପଚ୍ଚଯୋ, ନିଜଫଲଦାଯକୋ ୱିବନ୍ଧୋତି ଆହ ''ପାଟିଭୋଗାଦିକ''ନ୍ତିଆଦି। ପାଟିଭୋଗାଦିକନ୍ତି ମୂଲଭାୱୂପଗମନାଦିକଂ। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ''ପଚ୍ଛା ମୂଲଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ଭଣ୍ଡଗ୍ଗହଣଂ, ଇଣଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ପାଟିଭୋଗକିରିଯାଦୀନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତା, ଅୱିଜ୍ଜମାନତା ୱା ନିଯ୍ୟାତନେ, ପଟିଭଣ୍ଡଦାନେ, ଇଣଦାନେ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ କରଣମତ୍ତଂ, ନ ଚ ତଂ ନିଯ୍ୟାତନାଦୀନଂ ନିଜମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ନିଯ୍ୟାତନାଦିମ୍ହି କତେ ପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱତୋ, ଏୱମେୱ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନେପି କମ୍ମସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତା, ଅୱିଜ୍ଜମାନତା ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ କରଣମତ୍ତମେୱ, କରଣମତ୍ତେ ଚ ସତି ୱିପକ୍କୱିପାକାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି।

୬୨୧। ପରମସ୍ସ ଉତ୍ତମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପକାସନତୋ ପରମତ୍ଥପ୍ପକାସନୋ। ପୀତିବୁଦ୍ଧିୱିୱଡ୍ଢନୋତି ପୀତିଯା, ଞାଣସ୍ସ ଚ, ପୀତିସହଗତସ୍ସ ୱା ଞାଣସ୍ସ ୱିୱଡ୍ଢନୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ପୁଞ୍ଞୱିପାକପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ରୂପୱିଭାଗୱଣ୍ଣନା

୬୨୨।ଆଦିମ୍ହୀତି ଉଦ୍ଦେସଗାଥାଯଂ। ଇଦାନୀତି ଚିତ୍ତଚେତସିକୱିଭାୱନାନନ୍ତରଂ। ୱିଭାୱନନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ସରୂପତୋ ପକାସନଂ।

୬୨୩।ରୁପ୍ପତୀତି ସୀତୁଣ୍ହାଦୀହି ୱିକାରମାପଜ୍ଜତି, ଆପାଦୀଯତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ୱିକାରାପତ୍ତି ଚ ସୀତାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିଧାନେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ। ନ ହି ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞେନ କେନଚି ୱିକାରାପାଦନଂ ସକ୍କା କାତୁଂ, ତସ୍ମା ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନରୂପସନ୍ତତି ୱିଯ ଅହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ୱିସଭାଗପଚ୍ଚଯସମୱାଯେନ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ଇଧ ''ରୁପ୍ପନ''ନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖ୍ୟାନଂ ୱିପରିଣାମୱାଦୋ ପଟିକ୍ଖିତୋ ହୋତି। ନନୁ ଚ ଅରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ଲବ୍ଭତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଲବ୍ଭତି, ନ ପନ ୱିଭୂତତରା। ୱିଭୂତତରା ହେତ୍ଥ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା ଉକ୍କଟ୍ଠଗତିୱସେନ ଯଥା ''ଅଭିରୂପସ୍ସ କଞ୍ଞା ଦାତବ୍ବା''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୮)।

କୁତୋ ଏତଂ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଚେ? ସୀତାଦିଗ୍ଗହଣତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

''କିଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ୱଦେଥ, ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମା ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେନ ରୁପ୍ପତି? ସୀତେନପି ରୁପ୍ପତି, ଉଣ୍ହେନପି ରୁପ୍ପତି, ଜିଘଚ୍ଛାଯପି ରୁପ୍ପତି, ପିପାସାଯପି ରୁପ୍ପତି, ଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସେନପି ରୁପ୍ପତି, ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମା ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩। ୭୯)।

ଏତ୍ଥ ହି ସୀତାଦିଗ୍ଗହଣଂ ସୀତାଦିନା ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ରୁପ୍ପନଂ ୱିଭୂତତରଂ, ତସ୍ମା ତଦେୱେତ୍ଥ ଗହିତନ୍ତି ଞାପନତ୍ଥଂ। ଇତରଥା ରୁପ୍ପତୀତି ସାମଞ୍ଞୱଚନେନେୱ ସିଦ୍ଧେ ସୀତାଦିଗ୍ଗହଣଂ ନିରତ୍ଥକଂ ସିଯାତି।

ଯଦି ଏୱଂ, କଥଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ରୂପସମଞ୍ଞା? ନ ହି ତତ୍ଥ ଉପଘାତକୋ ସୀତାଦିଫସ୍ସୱିସେସୋ ଲବ୍ଭତୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ତତ୍ଥାପି ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ। ଅରୁପ୍ପନସ୍ସାପି ହି ରୁପ୍ପନସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ରୂପସମଞ୍ଞା ହୋତି। ଯଥା ଅଦୁଦ୍ଧମ୍ପି ଖୀରଂ ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ''ଦୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଅଥ ୱା କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ ଉପଘାତକୋ ସୀତାଦିଫସ୍ସୱିସେସୋ ନତ୍ଥି, ଅନୁଗ୍ଗାହକୋ ପନ ଅତ୍ଥି। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଉତୁଜରୂପଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥେୱ ତତ୍ଥ ରୁପ୍ପନନ୍ତି ନ କୋଚି ତତ୍ଥ ରୂପସମଞ୍ଞାଯ ୱିବନ୍ଧୋତି।

ରୂପଯତୀତି ୱାତି ସଯଂ ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ୱିକାରମାପାଦଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି ପୁରିମୱିଗ୍ଗହେନ ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତି ''ରୁପ୍ପନ''ନ୍ତି ଦୀପିତଂ। ଇମିନା ପନ ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱୋ, ତଂ ରୁପ୍ପନନ୍ତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅରୂପସ୍ସ ରୂପସମଞ୍ଞାପସଙ୍ଗୋ ଏୱ ନତ୍ଥି। ନିରୁଦ୍ଧମେୱ ହି ତଂ ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯେହି ଅରୂପଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ନ ୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି। ଘଟ୍ଟନେ ୱିକାରାପତ୍ତିଯଂ ରୂପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ରୁଳ୍ହୀ, ତସ୍ମା ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଘଟ୍ଟନାଭାୱତୋ ନ ତେସୁ ରୂପସମଞ୍ଞାତି କେଚି। ପଟିଘାତୋ ରୁପ୍ପନନ୍ତି ଅପରେ, ତେସଂ ମତେନ କିଞ୍ଚାପି ସପ୍ପଟିଘରୂପାନମେୱ ରୂପସମଞ୍ଞାପସଙ୍ଗୋ, ଅଥ ଖୋ ଅୱଯୱୱୋହାରେନ ସମୁଦାଯୋପି ୱୋହରୀଯତୀତି ସବ୍ବମେୱ ରୂପଂ ରୂପସମଞ୍ଞଂ ଲଭତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ''ରୂପଯତୀତି ୱଣ୍ଣାଯତନୱସେନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତଞ୍ହି ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପଯତି, ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି। ତଯିଦଂ ଉପରି ୱଣ୍ଣାଯତନନିଦ୍ଦେସେ ୱିସୁଂଯେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ନ ତସ୍ସ ଇଧ ସଂୱଣ୍ଣନେ ପଯୋଜନଂ ଅତ୍ଥି। ସୁରୂପୋତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନବ୍ୟାମପ୍ପଭାକେତୁମାଲାଦୀହି ଅଲଙ୍କତତ୍ତା ସୋଭନରୂପକାଯୋ, ସଭାୱତ୍ଥୋ ୱା ରୂପ-ସଦ୍ଦୋ ''ଯଂ ଲୋକେ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୪) ୱିଯ, ତସ୍ମା ସୁରୂପୋତି ସୋଭନସଭାୱୋ, ତେନ ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜାଦିଅସାଧାରଣଗୁଣୱିସେସସମାଯୋଗଦୀପନତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମକାଯସମ୍ପତ୍ତିଯାପି ସୋଭନତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି।

୬୨୪।ଭୂତୋପାଦାଯଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ଭୱତି ଏତ୍ଥ ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ଭୂତଂ। ଅଥ ୱା ମହାଭୂତାଯେୱ ଇଧ ପୁରିମପଦଲୋପୱସେନ ଭୂତ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ''ଚତୁବ୍ବିଧା ମହାଭୂତା''ତି। ଭୂତାନି ଉପାଦିଯତେୱ, ନ ପନ ସଯଂ ତେହି ଅଞ୍ଞେହି ୱା ଉପାଦିଯତୀତି ଉପାଦାଯଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତମାନାନମ୍ପି ଉପାଦାଯରୂପତାପସଙ୍ଗୋ ନତ୍ଥି। ନ ହି ତେ କେୱଲଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପାଦିଯନ୍ତେୱ, ଅଥ ଖୋ ସଯଂ ଉପାଦାଯରୂପେହି ଉପାଦିଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଉପାଦାଯ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣସାମତ୍ଥିଯତୋ ନ ମହାଭୂତାନଂ

ଉପାଦାଯରୂପତାପସଙ୍ଗୋତି। ଅଥ ୱା ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯରୂପ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୫୮୪) ୱଚନତୋ ଚତୁମହାଭୂତସନିସ୍ସିତତାୱ ଉପାଦାଯରୂପଲକ୍ଖଣଂ, ନ ଭୂତଉଯାଦିସନିସ୍ସିତତାପୀତି ନ ତେସଂ ଉପାଦାଯରୂପତାତି। ଭୂତଞ୍ଚ ଉପାଦାଯଞ୍ଚ ଭୂତୋପାଦାଯଂ, ତେସଂ ୱସେନ ଭେଦତୋତି ଭୂତୋପାଦାଯଭେଦତୋ। ଭୂତସଦ୍ଦସ୍ସ ଉଭଯଲିଙ୍ଗତ୍ତା ଆହ ‘‘ମହାଭୂତା’’ତି। ଉପାଦାତି ଉପାଦାଯରୂପାନି ‘‘ପଟିସଙ୍ଖା ଯୋନିସୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଏତ୍ଥ ଯ-କାରଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୬୨୫। କତମେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା, କଥଞ୍ଚ ତେ ମହାଭୂତସଞ୍ଞିତା, କାନି ଚ ଉପାଦାଯରୂପାନି, କଥଞ୍ଚ ତାନି ‘‘ଉପାଦାଯରୂପାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଚୋଦନଂ ହଦଯେ କତ୍ୱା କମେନ ସୋଧେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଥୱୀଧାତୂ’’ତିଆଦି। ଚତ୍ତାରୋମେତି ଚତ୍ତାରୋ ଇମେ। ମହା ଚ ସୋ ଭୂତୋ ଚାତି ମହାଭୂତୋ, ତେନ ମହାଭୂତେନ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ମହନ୍ତଭାୱେନ ପାତୁଭୂତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା –

‘‘କାଲୋ ଘସତି ଭୂତାନି,

ସବ୍ବାନେୱ ସହତ୍ତନା;

ଯୋ ଚ କାଲଘସୋ ଭୂତୋ,

ସ ଭୂତପଚନିଂ ପଚୀ’’ତି। (ଜା। ୧।୨।୧୯୦) –

ଆଦୀସୁ ୱିଯ ଭୂତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସତ୍ତେସୁ, ଖୀଣାସୱେସୁ ଚ ପୱତ୍ତନତୋ ମହାଭୂତେନାତି ମହତା ସତ୍ତେନ, ମହାଖୀଣାସୱେନାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଖୀଣାସୱୋପି ହି ପରିକ୍ଖୀଣପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା ଭୂତୋଯେୱ ନ ଭୱତି, ନ ଚ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଭୂତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୬୨୬। ମହନ୍ତା ପାତୁଭୂତାତି ଉପାଦିନ୍ନକସନ୍ତାନେପି ଅନୁପାଦିନ୍ନକସନ୍ତାନେପି ସସମ୍ଭାରଧାତୁୱସେନ ମହନ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଭୂତା ଜାତା ନିବ୍ବତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକସନ୍ତାନେ –

‘‘ଦୁୱେ ସତସହସ୍ସାନି, ଚତ୍ତାରି ନହୁତାନି ଚ;

ଏତ୍ତକଂ ବହଲତ୍ତେନ, ସଙ୍ଖାତାଯଂ ୱସୁନ୍ଧରା’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୮୪) –

ଆଦିନା ନଯେନ ମହନ୍ତପାତୁଭୂତତା ୱୁତ୍ତା। ଉପାଦିନ୍ନକସନ୍ତାନେପି ଅନେକଯୋଜନସତିକମଚ୍ଛକଚ୍ଛପଦିଗାୱୁତପ୍ପମାଣଦେୱଦାନୱାଦିସରୀରୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ ‘‘ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଯୋଜନସତିକାପି ଅତ୍ତଭାୱା’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୮।୨୦; ଚୂଳୱ। ୩୮୫; ଉଦା। ୪୫)।

ମହାଭୂତସମାତି ଅନେକବ୍ଭୁତୱିସେସଦସ୍ସନେନ, ଅନେକଭୂତଦସ୍ସନେନ ଚ ମହନ୍ତା ଭୂତା, ମହନ୍ତାନି ଅବ୍ଭୁତାନି ୱା ଏତେସୂତି ମହାଭୂତା, ମାଯାକାରା, ଯକ୍ଖାଦଯୋ ୱା ଜାତିୱସେନେୱ ମହନ୍ତା ଭୂତାତି ମହାଭୂତା, ତେହି ଏତେ ସମାତି ମହାଭୂତସମା। ଏତେ ହି ଯଥା ମାଯାକାରା ଅମଣିଂ ଏୱ ଉଦକଂ ମଣିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତି, ଅସୁୱଣ୍ଣଂଯେୱ ଲେଡ୍ଡୁଆଦିକଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତି, ଯଥା ଚ ସଯଂ ନେୱ ଯକ୍ଖା ନ ପକ୍ଖିନୋ ସମାନା ଯକ୍ଖାଦିଭାୱମ୍ପି ଦସ୍ସେନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ସଯଂ ଅନୀଲାନେୱ ହୁତ୍ୱା ନୀଲଂ ଉପାଦାଯରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି, ସଯଂ ଅପୀତାଯେୱ…ପେ… ସଯଂ ଅନୋଦାତାଯେୱ ହୁତ୍ୱା ଓଦାତଂ ଉପାଦାଯରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀତି ମାଯାକାରମହାଭୂତସାମଞ୍ଞତୋ ମହାଭୂତା।

ଯଥା ଚ ଯକ୍ଖା ମହାଭୂତା ଯଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନେୱସ୍ସ ଅନ୍ତୋସରୀରେ ଠାନଂ ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ସରୀରତୋ ବହି, ନ ଚ ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗଂ ନିସ୍ସାଯ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଯଦି ହି ସରୀରସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଠିତା, ସକଲସରୀରେ ବ୍ଯାପନଂ ନ ସିଯା। ଅଥ ବହି ଠିତା, ଯକ୍ଖଗ୍ଗହିତକେନ କତକୁସଲାକୁସଲଂ ଯକ୍ଖସ୍ସ ନ ସିଯା। ଯଦି ଚସ୍ସ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗଂ ନିସ୍ସାଯ ନ ଠିତା, ଯକ୍ଖଗ୍ଗହିତକେ ପହଟେ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୁପ୍ପତ୍ତି ନ ସିଯା, ନ ଚ ସରୀରେ ରାଜିଉଟ୍ଠାନଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତେ ଅନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଟ୍ଠାନା, ଏୱମେତେପି ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନ ବହି ଠିତା ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଯଦି ହି ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଠିତା, ନ ସକସକକିଚ୍ଚକରା ସିଯୁଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୁପୱେସନତୋ। ଅଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ ବହି ଠିତା, ୱିନିବ୍ଭୁତ୍ତା ସିଯୁଂ, ତଥା ଚ ସତି ଅୱିନିବ୍ଭୁତ୍ତୱାଦୋ ପରିହାଯେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ଅନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଟ୍ଠାନାତି। ଯକ୍ଖମହାଭୂତସମାନତାଯ ମହାଭୂତସମା। ଅନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଟ୍ଠାନାପି ଚେତେ ପତିଟ୍ଠାନାଦିନା ଯଥାସକକିଚ୍ଚୱିସେସେନ ସେସାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଉପକାରକା ହୋନ୍ତା ସହଜାତାଦିନା ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ

ନିସ୍ସାଯେଵ ତିଟ୍ଠନ୍ତି।

ୱଞ୍ଚକତ୍ତା ଅଭୂତେନାତି ଯକ୍ଖିନୀଆଦଯୋ ୱିଯ ଅଭୂତେନ ଅତଚ୍ଛେନ ମନାପଵଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିନା ସତ୍ତାନଂ ୱଞ୍ଚକତ୍ତା ମହନ୍ତାନି ଅଭୂତାନି ଏତେସୂତି ମହାଭୂତାତି ସମ୍ମତା । ଯଥା ହି ଯକ୍ଖିନୀଆଦଯୋ ମନାପେହି କାଳଅସାମାଦିଵଣ୍ଣେହି, ପୁଥୁଲପୀଵରକିସାଦିସଣ୍ଠାନେହି, ହତ୍ଥଭମୁଆଦିୱିକ୍ଖେପେହି ଚ ଅତ୍ତନୋ ଭଯାନକଭାଵଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ସତ୍ତେ ୱଞ୍ଚେନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ଓସଂ ନେନ୍ତି, ଏଵମେତେପି ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦୀସୁ ମନାପେନ ଛୱିଵଣ୍ଣେନ, ମନାପେନ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସଣ୍ଠାନେନ, ମନାପେନ ଚ ହତ୍ଥପାଦଅଙ୍ଗୁଲିଭମୁକୱିକ୍ଖେପେନ ଅତ୍ତନୋ କକ୍ଖଳଅତ୍ତାଦିସରୀରଲକ୍ଖଣଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ବାଲଜନଂ ୱଞ୍ଚେନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ସଭାଵଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ଦେନ୍ତା ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଓସଂ ନେନ୍ତି।

୬୨୭-୩୦।ଚକ୍ଖୁସୋତନ୍ତିଆଦୀସୁ ରୂପମେଵ ରୂପତା। ହଦଯଞ୍ଚ ତଂ ୱତ୍ଥୁ ଚ ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନନ୍ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁ, ହଦଯସ୍ସ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତି ହଦଯୱତ୍ଥୁ, ପୁରିମପଦଲୋପେନ ପନ ''ୱତ୍ଥୂ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋଯେଵ ଆହାରତା। କିଞ୍ଚାପି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ ରୂପନିଦ୍ଦେସେ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଓସାନେ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଇଧ ପନ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନଂ ଏକଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁଅନନ୍ତରଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି। ଲହୁତା ଆଦି ଯାସଂ ମୁଦୁତାକମ୍ମଞ୍ଞତାନନ୍ତି ଲହୁତାଦଯୋ, ତାସଂ ତଯଂ ଲହୁତାଦିତ୍ତଯଂ, ତତ୍ଥ ଲହୁଭାଵୋ ଲହୁତା, ତଥା ମୁଦୁତାପି। କମ୍ମନି ସାଧୁ କମ୍ମଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ କମ୍ମଞ୍ଞତା। ଲହୁତାଦୀନଂ ସଯଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପୱିକାରଭାଵଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପସ୍ସା''ତି ୱିସେସନଂ କତଂ। ଚତୁୱୀସତୀତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ, ବଲଵରୂପାଦୀନଂ ନିସେଧନତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି । ନିସ୍ସାଯାତି ନିସ୍ସାଯ ଏଵ, ନ ପନ ନିସ୍ସଯଵସେନପି। ଚତୂହି ଉପାଦାନେହି ନିମୁତ୍ତତାଯ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଉପାଦାନତୋ ମାନସଂ ଏତସ୍ସାତି ନିରୁପାଦାନମାନସୋ।

୬୩୧-୨।ପତ୍ଥଟତ୍ତାତି ପୁଥୁତ୍ତା, ତେନ ପୁଥୁଭାଵତୋ ପୁଥୱୀ, ପୁଥୱୀ ଏଵ ପଥୱୀତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଦୀପିତା ହୋତି। ଅଯଂ ପନ ସମ୍ଭାରପଥୱିଯା ୱସେନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସା ହି ପୁଥୁଭୂତା ପତ୍ଥଟାତି। ଲକ୍ଖଣପଥୱିଯା ୱସେନ ପନ ପଥନଟ୍ଠେନ ପଥୱୀ, ସହଜରୂପାନଂ ପତିଟ୍ଠାଭାଵେନ ପକ୍ଖାଯତି ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମୋପି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଲକ୍ଖଣପଥୱିଯା ୱସେନ ଲବ୍ଭତି। ୱାଯନତୋତି ସମୁଦୀରଣତୋ, ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାଵେନ ଭୂତସଙ୍ଘାଟସ୍ସ ପାପନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେଜେତି ପରିପାଚେତି, ନିସେତି ୱା, ତିକ୍ଖଭାଵେନ ସେସଭୂତତ୍ତଯଂ ଉସ୍ମାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଗାଥାବନ୍ଧଵସେନ ଚେତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦଲୋପତୋ ''ତେଜେତି''ଚ୍ଚେଵ ୱୁତ୍ତଂ। ଏଵଂ ''ଆପେତୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି। ତସ୍ମା ତେଜେତୀତି ତେଜୋ, ଆପେତୀତି ଆପୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆପେତି ପାଲନାତି ଅନୁପାଲେତବ୍ବରୂପପରିଯୋସାନଂ ଆପେତି ପତ୍ଥରତି। ତଥା ହେତଂ ''ଆବନ୍ଧନକିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆପୀଯତୀତି ଆପୋ। ସୋସୀଯତି ପିୱୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋତି କେଚି। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ସସମ୍ଭାରାପେ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱଦନ୍ତି, ଲକ୍ଖଣାପେପି ଯୁଜ୍ଜତେଵ। ସୋପି ହି ଫରୁସପାଚନୱିସୋସନାକାରେନ ସେସଭୂତତ୍ତଯେନ ପୀଯମାନୋ ୱିଯ ପଵତ୍ତତୀତି। ଆପାଯତୀତି ୱା ଆପୋ, ବ୍ରୂହେତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହେସ ପରିବ୍ରୂହନରସୋ। ତେସନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଭୂତୋପାଦାଯଭେଦାନଂ ରୂପାନଂ। ୱକ୍ଖାମୀତି କଥେସ୍ସାମି। କିଂ କାରଣାତି ଆହ ''ଲକ୍ଖଣାଦୀସୂ''ତିଆଦି। ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ଞାତେସୁ ଧମ୍ମା ଆୱି ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ପରତୋ ଆୱିଭାଵହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୩-୪। କାନି ପନ ତାନି ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନି ନାମ, ଯେସୁ ଞାତେସୁ ଧମ୍ମା ଆୱି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଇମଂ ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନି ସରୂପତୋ କଥେନ୍ତୋ ଆହ ''ସାମଞ୍ଞଂ ୱା''ତିଆଦି। ସାମଞ୍ଞଂ ସାଧାରଣୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିକୋ। ସଭାଵୋ କକ୍ଖଳଆଦିଫୁସନାଦିକୋ ଅସାଧାରଣଭାଵୋ। କିଚ୍ଚନ୍ତି ସନ୍ଧାରଣାଦିକିଚ୍ଚଂ। ସମ୍ପତ୍ତୀତି ସମ୍ପନ୍ନଭାଵୋ। ''ସୁରସୋ ଗନ୍ଧବ୍ବୋ''ତିଆଦୀସୁ ହି ଗନ୍ଧବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯା ରସ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତି ରସୋତି। ଫଲନ୍ତି ସହଜାତନାନକ୍ଖଣିକଵସେନ ଠିତଂ ଫଲଂ। ଉପଟ୍ଠାନନଯୋତି ଗହେତବ୍ବଭାଵେନ ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନାକାରୋ। ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ପଧାନକାରଣଂ।

ଲକ୍ଖୀଯତି ଏତେନାତି ଲକ୍ଖଣଂ, କକ୍ଖଳଅତ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣମେତିସ୍ସାତି କକ୍ଖଳଅତ୍ତଲକ୍ଖଣା। ନନୁ ଚ କକ୍ଖଳଅତ୍ତମେଵ ପଥୱୀଧାତୂତି? ସଚ୍ଚମେତଂ। ତଥା ହି ୱିଞ୍ଞାତାୱିଞ୍ଞାତସଦ୍ଦତ୍ଥତାଵସେନ ଅସମ୍ଭିନ୍ନେପି ଧମ୍ମେ କପ୍ପନାସିଦ୍ଧେନ ଭେଦେନ ଏଵଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ଏଵଞ୍ହି ଅତ୍ଥୱିସେସାଵବୋଧୋ ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ଲକ୍ଖୀଯତୀତି ଲକ୍ଖଣଂ, କକ୍ଖଳଆ ହୁତ୍ୱା ଲକ୍ଖିଯମାନା ଧାତୁ କକ୍ଖଳଅତ୍ତଲକ୍ଖଣାତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସାସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ପତିଟ୍ଠାନରସାତି ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାନଭାଵକିଚ୍ଚା। ଅସହଜାତାନମ୍ପି ସନ୍ତତିଵସେନ ପତିଟ୍ଠାନଭାଵୋ ହୋତେଵ। ତତୋ ଏଵ ନେସଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାକାରେନ ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଇମିନା କିଚ୍ଚଵସେନେଵେତ୍ଥ ''ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ପଦଟ୍ଠାନଂ ପନେତ୍ଥ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଏକତୋ କତ୍ୱା ୱକ୍ଖତି।

ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣାତି ଦ୍ରଵତାଭାଵତୋ ୱିସ୍ସନ୍ଦନଲକ୍ଖଣା। ବ୍ରୂହନରସାତି ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ମିଲାତଭାଵୂପଗମନଂ ଅଦତ୍ୱା ଵଡ୍ଢନକିଚ୍ଚା। ତଥା ହି ସା ତେସଂ

ପୀଣିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଗହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ବାହିରକୌଦକଂ ୱିଯ ନହାନିଯତୁଣ୍ଣସ୍ସ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ୱିପ୍ପକିରିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡନୱସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ପରିପାଚନରସାତି ପରିଣତଭାୱକରଣରସା। ମଦ୍ଦୱାନୁପ୍ପଦାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ବାହିରଗ୍ଗି ୱିଯ ଜତୁଲୋହାଦୀନଂ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ମୁଦୁଭାୱାନୁପ୍ପଦାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣାତି ପୂରଣଲକ୍ଖଣା। ସମୁଦୀରଣରସାତି କମ୍ପନରସା। ଅଭିନୀହାରୋ ଭୂତଉଯସ୍ସ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱୋ, ନୀହରଣଂ ୱା ବୀଜତୋ ଅଙ୍କୁରାଦିକସ୍ସ ୱିଯ। ଏକେକା...ପେ... ତଦ୍ଧାତି ପଥୱୀଧାତୁ ଆପାଦିଭୂତତ୍ତଯପଦଟ୍ଠାନା, ଆପୋଧାତୁ ପଥୱୀତେଜାଦିଭୂତତ୍ତଯପଦଟ୍ଠାନାତି ଏୱଂ ଏକେକା ଧାତୁ ଅୱସେସଭୂତତ୍ତଯପଦଟ୍ଠାନା।

ଆରୋହପରିଣାହୱସେନ ହି ମଜ୍ଝିମେ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହମାନା ପରମାଣୁଭେଦସଞ୍ଚୁଣ୍ଣା ସୁଖୁମରଜଭୂତା ପଥୱୀଧାତୁ ଦୋଣମତ୍ତା ସିଯା। ସା ଚ ତତୋ ଉପଡ୍ଢପ୍ପମାଣାଯ ଆପୋଧାତୁଯା ଯଥା ନ ୱିକିରତି, ଏୱଂ ଆବନ୍ଧନୱସେନ ସଙ୍ଗହିତା। ଯଥା ପନ ପଗ୍ଘରଣସଭାୱାଯ ଆପୋଧାତୁଯା ୱସେନ କିଲିନ୍ନଭାୱଂ ପିଚ୍ଛିଲଭାୱଂ ନାପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ତେଜୋଧାତୁଯା ଅନୁପାଲିତା। ଯଥା ପନ ତସ୍ସା ୱସେନ ନ ୱିକିରୀଯତି, ଏୱଂ ୱାଯୋଧାତୁଯା ୱିତ୍ଥମ୍ଭିତା ସଙ୍ଘାତଭାୱଂ ପାପିତା। ଏୱଂ ସୁଖୁମରଜଭୂତାପି ଆବନ୍ଧନପରିପାଚନସମୁଦୀରଣକିଚ୍ଚାହି ଆପୋତେଜୋୱାଯୋଧାତୂହି ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯା ସିନେହେନ ତେମିତା, ତେଜସା ପରିପକ୍କା, ୱାଯୁନା ୱିତ୍ଥମ୍ଭିତା ପିଟ୍ଠଚୁଣ୍ଣାନି ୱିଯ ନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିକିରୀଯତି ୱିଦ୍ଧଂସୀଯତି, ଅୱିକିରିଯମାନା ଅୱିଦ୍ଧଂସିଯମାନା ନାନପ୍ପକାରକଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦିଭାୱୱିଭାଗଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ଅଣୁଥୂଲଦୀଘରସ୍ସଥିରକଥିନାଦିଭାୱଞ୍ଚ ପକାସେତି।

ଯୂସଗତା ଆବନ୍ଧନାକାରଭୂତା ପନେତ୍ଥ ଆପୋଧାତୁ ପଥୱୀପତିଟ୍ଠିତା ତେଜାନୁପାଲିତା ୱାଯୋୱିତ୍ଥମ୍ଭିତା ନ ଗଳତି , ନ ପଗ୍ଘରତି, ନ ପରିସ୍ସୱତି। ଏୱଂ ତୀହି ଧାତୂହି ଅନୁପାଲିତା ଅପଗ୍ଘରମାନା ଅପରିସ୍ସୱମାନା ପିଣ୍ଡିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଏସା ହି ଅନୁବ୍ରୂହନରସା।

ଅସିତପୀତାଦିପରିପାଚିତା ଚେତ୍ଥ ଉସୁମାକାରଭୂତା ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣା ତେଜୋଧାତୁ ପଥୱୀପତିଟ୍ଠିତା ଆପୋସଙ୍ଗହିତା ୱାଯୋୱିତ୍ଥମ୍ଭିତା ଇମଂ କାଯଂ ପରିପାଚେତି, ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚସ୍ସ ଆୱହତି। ସା ହି ଯଥାନୁଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ସମ୍ମା ପରିଣାମନେନ ରସାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଇମଂ କାଯଂ ପରିପାଚେତି, ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଆୱହତି। କମ୍ମୂପନିସ୍ସଯାଯ ହି ଚିତ୍ତପସାଦହେତୁକାଯ ଚ ସରୀରେ ୱଣ୍ଣସମ୍ପଦାଯ ତେଜୋଧାତୁ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ପଗେୱ ଉତୁଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାଯ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଯାତି। ତାଯ ଚ ପନ ପରିପାଚିତୋ ଅଯଂ କାଯୋ ନ ପୂତିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସଟା ଚେତ୍ଥ ସମୁଦୀରଣୱିତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣା ୱାଯୋଧାତୁ ପଥୱୀଧାତୁଯା ଅତ୍ତନି ପତିଟ୍ଠାପୀଯତି। ଯଥା ସହଜାତଧମ୍ମେହି ୱିସୁଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ଆପୋଧାତୁଯା ସଙ୍ଗଯ୍ହତି। ଯଥା ସହଜାତଧମ୍ମା ନ ପରିସ୍ସୱନ୍ତି, ଏୱଂ ତେଜୋଧାତୁଯା ଅନୁପାଲୀଯତି। ସା ଏୱଂ ତୀହି ଧାତୂହି ଯଥାରହଂ ଅନୁପାଲିଯମାନା ଇମଂ କାଯଂ ୱିତ୍ଥମ୍ଭେତି। ତାଯ ପନ ୱିତ୍ଥମ୍ଭିତୋ ଅଯଂ କାଯୋ ନ ପରିପତତି, ଉଜୁକଂ ତିଟ୍ଠତି, ଇଚ୍ଚେୱଂ ଏକେକାଯ ଧାତୁଯା ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକେକା ଚେତ୍ଥ ସେସଭୂତତ୍ତଯପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା''ତି।

ଏୱଂ ଭୂତରୂପାନଂ ସବ୍ବଂ ୱଚନତ୍ଥେହି ଲକ୍ଖଣାଦଯୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଉପାଦାଯରୂପାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଚକ୍ଖତୀ''ତିଆଦି। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ ଚକ୍ଖତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଭାୱନତ୍ଥତାପି ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିଭାୱେତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଚକ୍ଖତୀତି ପନ ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତଂ ସମୱିସମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱିଯ, ଅଭିବ୍ଯତ୍ତଂ ୱଦନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଚକ୍ଖତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତଂ ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖତୀତି ହି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ''ମଧୁଂ ଚକ୍ଖତି, ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ଚକ୍ଖତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅସ୍ସାଦତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଚକ୍ଖୁଂ ଖୋ, ମାଗଣ୍ଡିଯ, ରୂପାରାମଂ ରୂପରତଂ ରୂପସମୁଦିତ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୨୦୯)। ୱକ୍ଖତି ଚ ''ରୂପେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସ''ନ୍ତି। ଯଦି ଏୱଂ ''ସୋତଂ ଖୋ, ମାଗଣ୍ଡିଯ, ସଦ୍ଦାରାମ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମ। ନି। ୨।୨୦୯) ସୋତାଦୀନମ୍ପି ସଦ୍ଦାଦିଅସ୍ସାଦକଭାୱୋ ଅତ୍ଥୀତି ତେସମ୍ପି ଚକ୍ଖୁସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ଯତା ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ନିରୁଳ୍ହୋ ହି ଏସ ଚକ୍ଖୁ-ସଦ୍ଦୋ ଲୋଚନେଯେୱ ପଦୁମାଦୀସୁ ପଙ୍କଜାଦିସଦ୍ଦା ୱିଯାତି।

୬୩୫-୬। ଚକ୍ଖୁରୂପସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସପ୍ପକରଣେପି ଚକ୍ଖୁ-ସଦ୍ଦସାମଞ୍ଞତୋ ଆଗତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଚକ୍ଖୁଂ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଚକ୍ଖୁନିଦ୍ଦେସେ। ପଞ୍ଞାମଂସପ୍ପଭେଦତୋତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ମଂସଚକ୍ଖୂତି ଏୱଂ ପଞ୍ଞାମଂସାନଂ ୱସେନ ପଭେଦତୋ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଦୁୱିଧେ ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ପଞ୍ଞାଯେୱ ପଞ୍ଞାମଯଂ। ନାମତୋତି ନାମେହି ପଞ୍ଚୱିଧନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କତମେହି ନାମେହୀତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସମନ୍ତେହୀତି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତି ଇମେହି ନାମେହି। ଞାଣଦିବ୍ବେହୀତି ଞାଣଚକ୍ଖୁ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂତି ଚ ନାମେହି। ଯଥାନୁକ୍କମତୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତଅନୁକ୍କମତୋ। ନାନଉନ୍ତି ଭେଦଂ। ମେତି ମଯ୍ହଂ ସନ୍ତିକା, ମଯ୍ହଂ ୱଚନତୋତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ନିବୋଧଥ ଜାନାଥ।

୬୩୭। ତତ୍ଥ ''ଅଦ୍ଦସଂ ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ସତ୍ତେ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେ ମହାରଜକ୍ଖେ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯେ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୮୩) ଆଗତଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ନାମାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଆସଯାନୁସଯେ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଆସଯାନୁସଯେତି ସତ୍ତାନଂ ଆସଯେ ଚେୱ ଅନୁସଯେ

ଚ, ତସ୍ମିଂ ପଓତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ । ତତ୍ଥ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସେତି ଚିତ୍ତଂ ଏତ୍ଥାତି ଆସଯୋ। ବ୍ରୁଗ୍ଗାସଯୋ ୱିଯ। ଯଥା ହି ବ୍ରୁଗ୍ଗୋ ଗୋଚରତ୍ଥାଯ ପକ୍କନ୍ତୋପି ପୁନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱନଗହନେଯେୱ ସଯତି, ତେନେୱ ଚ ତଂ ତସ୍ସ ଆସଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ପଓତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ସଯତି, ତଂ ତସ୍ସ ଆସଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋ ପନ ସସ୍ସତଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠୀ ଚ, ଖନ୍ତି ଚେୱାନୁଲୋମିକା;

ଯଥାଭୂତଞ୍ଚ ଯଂ ଞାଣଂ, ଏତଂ ଆସଯସଞ୍ଞିତ''ନ୍ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହା। ୧।୧୩୬; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିୱଣ୍ଣନା; ୱି। ୱି। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା)

ଅନୁସଯକଥା ଉପରି ଆଗମିସ୍ସତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରୋପରେତି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମକାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖମୁଦୁଭାୱେ। ତିକ୍ଖଞ୍ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଗତତ୍ତା ପରଂ, ମୁଦୁ ଅପରଂ ଅନୁକ୍କଟ୍ଠଗତତ୍ତା। ଇଦଂ ପନ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ଛସୁ ଅସାଧାରଣଞାଣେସୁ ପୁରିମଦ୍ୱଯନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬୩୮।ହେଟ୍ଠା...ପେ... ସଞ୍ଞିତନ୍ତି ''ତସ୍ମିଂଯେୱ ଆସନେ ୱିରଜଂ ୱୀତମଲଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠା ତୀସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂତି ସଞ୍ଞିତଂ। ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ପନାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ଅଭିଧାନସ୍ସ, ବୁଦ୍ଧିଯା ଚ ପଓତ୍ତିନିମିତ୍ତତାଯ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱୋ ନାମ ହୋତି। ଞେଯ୍ୟଂ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତି ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବସୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତି ଞେଯ୍ୟଂ। ତେନେୱାହ –

''ନ ତସ୍ସ ଅଦ୍ଦିଟ୍ଠମିଧତ୍ଥି କିଞ୍ଚି,

ଅଥୋ ଅୱିଞ୍ଞାତମଜାନିତବ୍ବଂ;

ସବ୍ବଂ ଅଭିଞ୍ଞାସି ଯଦତ୍ଥି ଞେଯ୍ୟଂ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂ''ତି। (ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫);

୬୩୯।ଯଂ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀତି ଆଗତନ୍ତି ଯଂ ଞାଣଂ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦୀ''ତି (ମହାୱ। ୧୫) ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତଂ, ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ତେପରିୱଟ୍ଟୱସେନ ''ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ପରିଞ୍ଞାତ''ନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ଦ୍ୱାଦସୱିଧେନ ଆକାରେନ ପଓତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁ। ଯା ପନ ''ଅଦ୍ଦସଂ ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୮୪) ଆଗତା ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା, ଅଯଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଜା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମତତିଯଞାଣାନି କାମାୱଚରାନିଯେୱ। ଚତୁତ୍ଥମ୍ପି ପନ ପୁରିମଦ୍ୱଯମିୱ କାମାୱଚରନ୍ତି ଆନନ୍ଦାଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଞାଣଚକ୍ଖୁଂ ସହଅରିଯମଗ୍ଗୱିପସ୍ସନାଞାଣନ୍ତିପି ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅପରେ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସହ ୱିପସ୍ସନାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣନ୍ତି ପନ ଯୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି।

୬୪୦-୪। ଏୱଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସାପି ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମଂସଚକ୍ଖୁପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସସମ୍ଭାରପସାଦତୋତି ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ ପସାଦଚକ୍ଖୂତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସେନ ସମ୍ଭରୀଯତି ଏତେହୀତି ସମ୍ଭାରା, ଅୱଯୱା। ତେ ପନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭୂତା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପସନ୍ତତିଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସହ ସମ୍ଭାରେହୀତି ସସମ୍ଭାରଂ। ସସମ୍ଭାରଞ୍ଚ ନାମ ମଂସପିଣ୍ଡୋ ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅକ୍ଖିକୂପଟ୍ଠିନା ହେଟ୍ଠାତି ହେଟ୍ଠାଗତଅକ୍ଖିକୂପସ୍ସ ଅଟ୍ଠିନା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଅକ୍ଖିକୂପତୋ ଉଦ୍ଧଂ। ଉଭତୋ ଅକ୍ଖିକୋଟୀହୀତି ଅକ୍ଖିକୂପସ୍ସ ଉଭଯଭାଗେ ଅକ୍ଖିକୋଟୀହି। ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେନ ଅନ୍ତତୋତି ଅକ୍ଖିକୂପସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତେନ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେନ। ନ୍ହାରୁସୁତ୍ତେନ ଆବଦ୍ଧୋତି ନହାରୁରଜ୍ଜୂହି ଅନ୍ତୋ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେନ ସହ ଆବଦ୍ଧୋ। ସକଲୋପି ଚ ଲୋକୋତି ସକଲୋପି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନଲୋକୋ। ଯନ୍ତି ଯଂ ମଂସପିଣ୍ଡଂ। କମଲସ୍ସ ଦଲଂ ୱିଯାତି ପୁଥୁଲୱିପୁଲନୀଲତାଯ ନୀଲୁପ୍ପଲଦଲଂ ୱିଯ। ଜାନାତୀତି ଗଣ୍ହାତି। ଚକ୍ଖୁ ନାମ ନ ତଂ ହୋତୀତି ତଥା ଗଯ୍ହମାନଂ ତଂ ଚକ୍ଖୁ ନାମ ନ ହୋତି। କିଞ୍ଚରହି ତନ୍ତି ଆହ ''ୱତ୍ଥୁ ତସ୍ସାତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ପରମତ୍ଥଚକ୍ଖୁନୋ। ଇଦଂ ପନାତି ନିଗମନଂ।

୬୪୫-୭। ତଂ ପନ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ ଯେହି ସମ୍ଭାରେହି ସମ୍ଭରୀଯତି, ତେ ସରୂପତୋ, ଗଣନତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭାୱୋତି ଇତ୍ଥିଯା ଇତ୍ଥିଭାୱୋ, ପୁରିସସ୍ସ ପୁମ୍ଭାୱୋତି ଲବ୍ଭମାନକଭାୱୋ। ସମ୍ଭୱୋତି ଆପୋଧାତୁମେୱ ସମ୍ଭୱଭୂତମାହ। ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ଚ ତେନ ତେନାକାରେନ ସନ୍ନିୱିଟ୍ଠେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ତଂତଂସଣ୍ଠାନୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଯମାନଂ ୱଣ୍ଣାଯତନମାହ। ଆପୋଧାତୁୱଣ୍ଣାଯତନେହି ଚ

ଅନତ୍ଥନ୍ତରଭୂତାନମ୍ପି ସମ୍ଭୱସଣ୍ଠାନାନଂ ୱିସୁଂ ୱଚନଂ ତଥାଭୂତାନଂ, ଅତଥାଭୂତାନଞ୍ଚ ଆପାଦୀନଂ ୟଥାୱୁତ୍ତମଂସପିଣ୍ଡେ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଆପୋଧାତୁୱଣ୍ଣାୟତନାନଞ୍ହି ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋ ସମ୍ଭୱୋ ସଣ୍ଠାନଞ୍ଚାତି। ଦସେତେତି ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ, ତନ୍ନିସ୍ସିତା ୱଣ୍ଣାଦୟୋ ଚାତି ଇମେ ଦସ। ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନାତି ଅନ୍ତୋଗତହେତ୍ୱତ୍ଥମିଦଂ ୱିସେସନଂ, ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୬୪୮। ଚକ୍ଖୁ...ପେ... ଜୀୱିତମେୱ ଚାତି ଇମାନି ଏକନ୍ତକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନି, ପୁରିମାନି ଚ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନାନୀତି ଚତ୍ତାଲୀସଞ୍ଚ ଚତ୍ତାରି ଚ ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ରୂପାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୯-୫୨।ଇମେସଂ ପନ ରୂପାନଂ ୱସେନାତି ୟଥାୱୁତ୍ତାନଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଚୁଦ୍ଦସନ୍ନଂ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ୱସେନ। ପରିପିଣ୍ଡିତନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ପିଣ୍ଡିତଂ। ୟତ୍ଥ ସେତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, କଣ୍ହମ୍ପି ଲୋହିତମ୍ପି ପଥୱୀପି ଆପୋପି ତେଜୋପି ୱାୟୋପି, ଇଦଂ ପନ ସେମ୍ହୁସ୍ସଦତ୍ତା ସେତଂ ହୋତି, ପିତ୍ତୁସ୍ସଦତ୍ତା କଣ୍ହଂ, ରୁହିରୁସ୍ସଦତ୍ତା ଲୋହିତକଂ, ପଥୱୁସ୍ସଦତ୍ତା ପତ୍ଥିନଂ ହୋତି, ଆପୁସ୍ସଦତ୍ତା ପଗ୍ଘରତି, ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତା ପରିଡୟ୍ହତି, ୱାୟୁସ୍ସଦତ୍ତା ସମ୍ଭମତି। ଇଦଂ ସମ୍ଭାରୱନ୍ତତାୟ ସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୂତି ପଣ୍ଡିତେହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପକାସିତଂ ପରିଦୀପିତଂ। ଏତ୍ଥ ସିତୋତି ଏତଂ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସିତୋ ତଦାୟତ୍ତଭୂତୋ। ତେନାହ “ଏତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧୋ”ତି। ଚତୁନ୍ନଂ ପନ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋତି ଚତୁନ୍ନଂ ଭୂତାନଂ ପସନ୍ନତାସଭାୱୋ ପସାଦୋ, “ସେତେନ ମଣ୍ଡଲେନସ୍ସା”ତି ପାଠୋ ୟୁଜ୍ଜତି। ପୋତ୍ଥକେସୁ ପନ “ସେତେ ତୁ ମଣ୍ଡଲେ ତସ୍ସା”ତି ଲିଖନ୍ତି। କଣ୍ହମଣ୍ଡଲମଜ୍ଝେତି ଇଧାପି “କଣ୍ହମଣ୍ଡଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ”ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ “ଚତୁତ୍ଥଦ୍ଦୂ”ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ଛନ୍ଦାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ୱିଭତ୍ତିଲୋପଂ କତ୍ୱା “କଣ୍ହମଣ୍ଡଲମଜ୍ଝେ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥୋ ଚ ୟୋଜନା ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପପନ୍ନା ହୋନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାୟମ୍ପି ହି “ସେତମଣ୍ଡଲପରିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ”ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୯୬) ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେ ପନ ୟଥାଠିତୱସେନେୱ ପାଠଂ ଗହେତ୍ୱା “ସଙ୍ଖସୋ ପରିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସସମ୍ଭାରସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନୋ ମଜ୍ଝେ ସେତମଣ୍ଡଲେ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲେ ମଜ୍ଝେ”ତି ୟୋଜେନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠମଣ୍ଡଲେତି ଅଭିମୁଖେ ଠିତାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଦେସଭୂତେ ଦିଟ୍ଠମଣ୍ଡଲେ।

୬୫୩-୫।ସନ୍ଧାରଣା...ପେ... ହୁତ୍ୱାନାତି ସନ୍ଧାରଣନହାପନମଣ୍ଡନବୀଜନକିଚ୍ଚାହି ଚତୂହି ଧାତୀହି ଖତ୍ତିୟକୁମାରୋ ୱିୟ ସନ୍ଧାରଣାବନ୍ଧନପରିପାଚନସମୁଦୀରଣକିଚ୍ଚାହି ଅତ୍ତନିସ୍ସୟଭୂତାହି ଚତୂହି ଧାତୂହି କତୂପକାରଂ ହୁତ୍ୱା। ଉତୁଚିତ୍ତାଦିନାତି ତୀହି ସନ୍ତତିସମୁଟ୍ଠାପକେହି ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି। ଏତ୍ଥ ଚ କଲାପନ୍ତରଗତା ଉତୁଆହାରା ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱଦନ୍ତି। ଆୟୁନା କତପାଲନନ୍ତି ଚତୁଧାତୁନିସ୍ସିତେନେୱ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ରକ୍ଖିୟମାନଂ। ତଥା ହେତଂ କମ୍ମଜରୂପପରିପାଲନଲକ୍ଖଣଂ। ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସାଦୀହୀତି ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ଓଜଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, “ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସୋଜାହୀ”ତି ୱା ପାଠୋ। ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଞ୍ଚ ସାଧୟନ୍ତି ୟଥାୟୋଗଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧୟମାନଂ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହି ନିସ୍ସୟଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁଭାୱଂ, ପୱତ୍ତିମୁଖଭାୱତୋ ଦ୍ୱାରଭାୱଞ୍ଚ ସାଧେତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ପନ ତଦାରମ୍ମଣାୱସାନାନଂ ଅଞ୍ଞନିସ୍ସିତତ୍ତା ଦ୍ୱାରଭାୱମେୱ ସାଧେତି, ନ ୱତ୍ଥୁଭାୱଂ। ଊକାସିରସମାନେନ ପମାଣେନାତି ଊକାସିରସମାନେନ ପଦେସପ୍ପମାଣେନ ଲକ୍ଖିତଂ ହୁତ୍ୱା ଊକାସିରସମାନପ୍ପମାଣେ ଠାନେତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ତିଟ୍ଠତୀତି ସତ୍ତ ଅକ୍ଖିପଟଲାନି ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ସତ୍ତସୁ ପିଚୁପଟଲେସୁ ଆସିତ୍ତତେଲଂ ୱିୟ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନେକକଲାପଗତତା ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ପଟଲନିରାକରଣେପି ହି ଚକ୍ଖୁ ୱିଜ୍ଜତେୱାତି। ୟଥା ଚ ଚକ୍ଖୁ, ଏୱମିମସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭୂତା ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ, ଆୟୁୱଣ୍ଣାଦୀନି ଚ ସତ୍ତ ଅକ୍ଖିପଟଲାନି ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତାନେୱ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତ୍ତାତି ଗହେତବ୍ବଂ।

୬୫୬।ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଧମ୍ମସେନାପତିନା ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପାନି ମନୁପସ୍ସତୀତି ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ “ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମଣମଚଲୋ”ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ଅଥ ୱା ମନୂତି ମଚ୍ଚୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚାପି ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ନ ପସ୍ସତି, କିଞ୍ଚରହି ତନ୍ନିସ୍ସିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ। ତଥା ହି “ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ”ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ନିସ୍ସିତକିରିୟଂ ନିସ୍ସୟେ ୱିୟ କତ୍ୱା ୱୋହାରସମ୍ଭୱତୋ “ଚକ୍ଖୁପସାଦେନ ପସ୍ସତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଚରିୟଜୋତିପାଲତ୍ଥେରେନାପି ହି ଇମିନାୱ ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦମେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ, କିଂ ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ଉଦାହୁ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି, କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ୟଦି ଚକ୍ଖୁ ପସ୍ସେୟ୍ୟ, ଅଞ୍ଞୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିନୋପି ଚକ୍ଖୁ ପସ୍ସେୟ୍ୟ। ଅଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, କୁଟ୍ଟାଦିଅନ୍ତରିତମ୍ପି ପସ୍ସେୟ୍ୟ ତସ୍ସ ଅପ୍ପଟିଘାତତ୍ତା? ନାୟଂ ଦୋସୋ। ୟସ୍ସ “ଚକ୍ଖୁ ପସ୍ସତୀ”ତି ମତଂ, ତସ୍ସାପି ନ ସବ୍ବଂ ଚକ୍ଖୁ ପସ୍ସତି, ଅଥ ଖୋ ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତମେୱ। ୟସ୍ସ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପସ୍ସତୀତି ମତଂ, ତସ୍ସାପି ନ ସବ୍ବଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପସ୍ସତି, ଅଥ ଖୋ ଚକ୍ଖୁନିସ୍ସିତମେୱ, ତଞ୍ଚ ଅନ୍ତରିତେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟତ୍ଥ ଆଲୋକସ୍ସ କୁଟ୍ଟାଦୀହି ୱିନିବନ୍ଧୋ, ୟତ୍ଥ ପନ ସୋ ନତ୍ଥି ଫଲିକଅବ୍ଭପଟଲାଦିମ୍ହି, ତତ୍ଥ ଅନ୍ତରିତେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏୱ, ତସ୍ମା ତଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅନ୍ତରିତଂ ନ ପସ୍ସତି। ଇଦମେୱ ଚ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ, ୟଂ ଖୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ପସ୍ସତୀତି। ତଞ୍ହି ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ। ୟଦି ଏୱଂ କଥଂ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି। ତେନ ଦ୍ୱାରେନ କରଣଭୂତେନାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅଭିସନ୍ଧି। ଅଥ ୱା ନିସ୍ସିତକିରିୟା ନିସ୍ସୟସ୍ସ ପୱୁଚ୍ଚତି ୟଥା “ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ”ତି। ଊକାସିରସମୂପମନ୍ତି ଊକାସିରସମାନୂପମଂ, ଊକାସିରପ୍ପମାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାନୋକାସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଅତ୍ତନୋ ପମାଣୱସେନ। ତଞ୍ହି ପରମାଣୁପରିୟନ୍ତେନ ପମାଣେନ ଅତିସୁଖୁମମେୱାତି। ଊକାସିରପ୍ପମାଣେ ପନ ପଦେସେ ଇଦଂ ପୱତ୍ତତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଇଦମେୱ, ସବ୍ବାନିପି ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକରୂପାନି ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତନ୍ତେୱ। ଇଦଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତଂ

ତଂ ପଦେସଂ ପୂରେତ୍ୱା ଏୱ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଏକୂନପଣ୍ଣାସକଲାପୱସେନ ଚ ସହେୱ ପୱତ୍ତତି, ସତ୍ତରସଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକତ୍ତା ରୂପାନଂ, ଏକେକସ୍ସ ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ତୀସୁ ତୀସୁ ଖଣେସୁ କମ୍ମଜରୂପାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନତ୍ତା।

୬୫୭।ସୁଣାତୀତି ସୋତନ୍ତି ଏତ୍ଥ କିଂ ସୋତଂ ସୁଣାତି, ଉଦାହୁ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତନୁତମ୍ବଲୋମାଚିତେତି ସସମ୍ଭାରସୋତବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ସୁଖୁମେହି ତମ୍ବୱଣ୍ଣଲୋମେହି ସଞ୍ଛିତେ। ଅଙ୍ଗୁଲିୱେଧକସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେତି ଅଙ୍ଗୁଲିମୁଦ୍ଦିକାସଣ୍ଠାନମଂସଯୁତ୍ତେ ପଦେସେ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାହୀତି ସନ୍ଧାରଣାଦିକିଚ୍ଚାହି। ଆଯୁନା ପରିପାଲିଯମାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱଣ୍ଣାଦୀହି ପରିୱାରିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତିଟ୍ଠତୀତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତଂ ପଦେସଂ ପୂରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଘାଯତୀତି ଗନ୍ଧୋପାଦାନଂ କରୋତି। ସାଯତୀତି ରସଂ ୱିନ୍ଦତି। ଜୀୱିତମୱ୍ହାଯତୀତି ଏତ୍ଥ ରସଗ୍ଗହଣମୂଲକତ୍ତା ଅଜ୍ଝୋହରଣସ୍ସ ଜୀୱିତନିମିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣରସୋ ଜୀୱିତଂ, ତଂ ଅୱ୍ହାଯତି ତସ୍ମିଂ ନିନ୍ନତାଯ ଅୱ୍ହାଯନ୍ତମିୱ ହୋତି। ଉପ୍ପଲଦଲଗ୍ଗସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେତି ମଜ୍ଝେ ଛିନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପଲଦଲସ୍ସ ଅଗ୍ଗଭାଗସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ। ମଲାନନ୍ତି କିଲେସାଦିମଲାନଞ୍ଚେୱ ମଲୱିସଯାନଞ୍ଚ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଅନୁତ୍ତରିଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ କାମରାଗନିଦାନକମ୍ମଜନିତେସୁ କାମରାଗସ୍ସ ଚ ୱିସେସପଚ୍ଚଯେସୁ ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯେସୁ କାଯସ୍ସ ୱିସେସତୋ ସାସୱପଚ୍ଚଯତ୍ତା ସୋଯେୱ ତେସଂ ଆଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ହି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସୁଖଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତା ସତ୍ତା ମେଥୁନମ୍ପି ସେୱନ୍ତି। ଅଥ ୱା କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯୱତ୍ଥୁକା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ବଲୱକାମରାଗାଦିହେତୁଭାୱତୋ ୱିସେସତୋ ମଲା, ତେସମଯଂ ଆଯୋ ହେତୂତି କାଯୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇମସ୍ମିଂ କାଯେତି ଇମସ୍ମିଂ ସସମ୍ଭାରକାଯେ। ସୋପି ହି କୁଚ୍ଛିତାନଂ କେସାଦିମଲାନଂ ଆଯଭାୱତୋ କାଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯାୱତା ଉପାଦିନ୍ନକଂ ଅତ୍ଥୀତି ଇମିନା କେସଗ୍ଗନଖଗ୍ଗାଦୀସୁ କାଯପସାଦସ୍ସ ଅଭାୱମାହ। କପ୍ପାସପଟଲେ ସ୍ନେହୋ ୱିଯାତି ଇମିନାସ୍ସ ନିରନ୍ତରଭାୱଂ। ଇମେ ଚ ପନ ଚକ୍ଖାଦଯୋ ରୂପାଦିଗୋଚରନିନ୍ନତାଯ ୱମ୍ମିକୌଦକଆକାସଗାମସିୱଥିକାସଙ୍ଖାତଗୋଚରନିନ୍ନତାଯ ଅହିସୁଂସୁମାରପକ୍ଖିକୁକ୍କୁରସିଗାଲା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିସମଜ୍ଝାସଯତାଯ ହି ଚକ୍ଖୁ ୱମ୍ମିକଚ୍ଛିଦ୍ଦାଭିରତସପ୍ପୋ ୱିଯ, ବିଲଜ୍ଝାସଯତାଯ ସୋତଂ ଉଦକବିଲାଭିରତସୁଂସୁମାରୋ ୱିଯ, ଆକାସଜ୍ଝାସଯତାଯ ଘାନଂ ଅଜଟାକାସାଭିରତପକ୍ଖୀ ୱିଯ, ଗାମଜ୍ଝାସଯତାଯ ଜିୱ୍ହା ଗାମାଭିରତକୁକ୍କୁରୋ ୱିଯ, ଉପାଦିନ୍ନକଜ୍ଝାସଯତାଯ କାଯୋ ଆମକସୁସାନାଭିରତସିଗାଲୋ ୱିଯାତି। ୱିସମଜ୍ଝାସଯତାଯାତି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିସମଜ୍ଝାସଯଂ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଚକ୍ଖୁମତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଚକ୍ଖୁ ୱିସମଜ୍ଝାସଯଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ଦଟ୍ଠୁ…ପେ… ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦଟ୍ଠୁଂ କାମେତୀତି ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଦଟ୍ଠୁକାମତା, ରୂପତଣ୍ହାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସା ପନ ଅନାଗତେ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଆଦୀନୱପଟିଚ୍ଛାଦିକାୱିଜ୍ଜାମୂଲପତ୍ଥନାସଭାୱା ପାକଟା ଅପାକଟାତି ଦୁୱିଧା। ତତ୍ଥ ଯା ଅଯଂ ''ଇଦିସଂ ଇଦିସଞ୍ଚ ସୁଖୁମତମୱିସଯଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥଂ ଚକ୍ଖୁ ହୋତୂ''ତି ଏୱଂ କମ୍ମାଯୂହନତୋ ପୁବ୍ବେ, ପଚ୍ଛା ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା ପାକଟା। ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିସେସଂ ପନ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅୱିସେସେନ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଭୱସମ୍ପତ୍ତିଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା, ଅପତ୍ଥେତ୍ୱା ୱା ତତ୍ଥ ଅୱିଗତତଣ୍ହାୱସେନ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ଅନୁସଯିତା ଅପି କମ୍ମସାମତ୍ଥିଯୱିଚିତ୍ତହେତୁଭୂତା ଅପାକଟା। ସା ଦୁୱିଧାପି ନିଦାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ ଯସ୍ସ ତଂ ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନଂ, ତଦେୱ କମ୍ମଂ, ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନମେତେସନ୍ତି ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନି, ଏୱଂୱିଧାନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ଦଟ୍ଠୁକାମତା…ପେ… ପସାଦୋ, ତଂ ଲକ୍ଖଣମସ୍ସ, ତଥା ହୁତ୍ୱା ଲକ୍ଖୀଯତୀତି ୱା ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପସାଦଲକ୍ଖଣଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିକଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା କମ୍ମଂ ଚକ୍ଖାଦୀନି ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ଓପପାତିକାନଂ ପନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେୱ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଜନକମେୱ କମ୍ମଂ ପରିପୁଣ୍ଣସକଲମତ୍ତଭାୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଗହେତବ୍ବଂ। କଥଂ ପନ ଏକକମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସେସୋତି? କାରଣସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା। ତଂତଂଭୱପତ୍ଥନାଭୂତା ହି ତଣ୍ହା ତଂତଂଭୱପରିଯାପନ୍ନାଯତନାଭିଲାସତାଯ ସଯଂ ୱିଚିତ୍ତରୂପା ଉପନିସ୍ସଯଭାୱେନ ତଂତଂଭୱନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମସ୍ସପି ୱିଚିତ୍ତଭେଦତଂ ୱିଦହତି। ଯତୋ ତଦାହିତୱିସେସଂ ତଥାୱିଧସମତ୍ଥତାଯୋଗେନ ଅନେକରୂପାପନ୍ନଂ ୱିଯ ଅନେକୱିସିଟ୍ଠସଭାୱଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ନ ଚେତ୍ଥ ସମତ୍ଥତାସମତ୍ଥତାସଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା। କାରଣୱିସେସେନ ଆହିତୱିସେସସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠଫଲନିପ୍ଫାଦନସମତ୍ଥତାଭାୱତୋ ଏକସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ସୋଳସାଦିୱିପାକନିବ୍ବତ୍ତନହେତୁଭାୱେନ ଚ ଅଯମତ୍ଥୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ଲୋକେପି ଏକସ୍ସେୱ ସାଲିବୀଜସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣାପରିପୁଣ୍ଣତଣ୍ଡୁଲଫଲନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁତା ଦିସ୍ସତେୱ। କିଂ ୱା ଏତାଯ ଯୁତ୍ତିଚିନ୍ତାଯ, ନ ଚିନ୍ତିତବ୍ବମେୱେତଂ। ଯତୋ କମ୍ମଫଲଂ ଚକ୍ଖାଦୀନି, କମ୍ମୱିପାକୋ ଚ ସବ୍ବସୋ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯୋ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅତକ୍କାୱଚରତ୍ତା। ତେନେୱ ଭଗୱତା ''କମ୍ମୱିପାକୋ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ, ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ, ଯୋ ଚିନ୍ତେଯ୍ୟ, ଉମ୍ମାଦସ୍ସ ୱିଘାତସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସା''ତିଆଦୀନୱଂ (ଅ। ନି। ୪।୭୭) ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ରୂପେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସନ୍ତି ଆୱିଞ୍ଛନଂ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଆୱଜ୍ଜନାଦିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱା ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁଭାୱୋ। ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ଆଲୋକାଦିସନ୍ନିସ୍ସଯେନ କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନମ୍ପି ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ଚକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଏତ୍ଥାହ

– ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିସମଯେ ସମ୍ପଵତ୍ତେସୁ ମନ୍ଦାମନ୍ଦମଜ୍ଝିମାଯୁକେସୁ ଏକୂନପଣ୍ଣାସଚକ୍ଖୂସୁ କତମଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାଵଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି? ଵୁଚ୍ଚତେ –

‘‘ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ ପୁରେଜାତଂ ଵତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁତିଯଭଵଙ୍ଗଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ ପୁରେଜାତଂ ଵତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ତତିଯଭଵଙ୍ଗଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇମିନା ନଯେନ ଯାଵତାଯୁକଂ ଚିତ୍ତପ୍ପଵତ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା’’ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୦୦) –

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣନିଦ୍ଦେସେ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତଂ ଚକ୍ଖୁ ରୂପେ ଘଟ୍ଟିତ୍ଵା ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଦ୍ଵୀସୁ ଭଵଙ୍ଗଚଲନେସୁ ପୁରିମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ଭଵଙ୍ଗଚିତ୍ତେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଇଧ ସୀହଳଅସଂଵଣ୍ଣନାଯଂ, ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସ୍ସ ସୀହଳଅସଂଵଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ ଵୁତ୍ତୋ।

ତଳଆକଗାମମୂଲଵାସିଦାଠାନାଗତ୍ଥେରେନ ପନ ‘‘ଆଵଜ୍ଜନେନ, ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ଭଵଙ୍ଗେନ ଵା ସହ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଦୁଵ୍ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵଞ୍ହି ସତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଘଟ୍ଟିତେ ଅଞ୍ଞଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯୋ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଏଵଞ୍ଚ ଭଵଙ୍ଗଚଲନତୋ ହେଟ୍ଠା ତତିଯଚତୁତ୍ଥେହି ଯାଵ ତେରସମଚିତ୍ତେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ନିସ୍ସଯୋ ହୋତୀତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ନ ଚେତଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ତତିଯଚତୁତ୍ଥଚିତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କେସଞ୍ଚି ଵୀଥିଚିତ୍ତାନଂ ଦ୍ଵାରଭାଵଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା , ମନୋଦ୍ଵାରସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସେଵ ଦ୍ଵାରଭାଵସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ। ଯଦି ସିଯା ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଵତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁତିଯଭଵଙ୍ଗଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିଵଚନତୋ ‘‘ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତମେଵ ନିସ୍ସଯୋତି ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତଂ ନିସ୍ସଯୋତି ଯୁଜ୍ଜତୀତି, ଏଵଂ ସତି ‘‘ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ଭଵଙ୍ଗେନ ଵା’’ତି ଵଚନଂ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତେନ ହି ‘‘ଚିତ୍ତକ୍ଖଣଦ୍ଵଯାତୀତମ୍ପି ନିସ୍ସଯୋ’’ତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ ସିଯା, ତସ୍ମା ନାଯଂ ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋତି ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତିକ୍କମୋ’’ତି ଚ ଅନତୀତେକଚିତ୍ତକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲତାଯ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତିକ୍କମେନ ତସ୍ସ ବଲଵଭାଵଦୀପନତ୍ଥଂ ଵୁଚ୍ଚତି, ନ ପନ ଦ୍ଵିତିଚତୁଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତାନଂ ନିସ୍ସଯଭାଵାଭାଵତୋ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ‘‘ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନି ଚୁତିଆସନ୍ନାନି ତଦୁଦ୍ଧଂ କମ୍ମଜରୂପସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଏକସ୍ମିଂଯେଵ ହଦଯଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଵତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି, ତସ୍ମା ତଂ ଥେରସ୍ସ ମନୋରଥମେଵାତି ନ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ।

ସହଜାତେସୁ ବହୂସୁ ପସାଦେସୁ କିଂ ଏକୋ ନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ଉଦାହୁ ସବ୍ବେଯେଵାତି? ନନୁ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁବ୍ବେ ଏକମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ’’ତି, କତମଂ ପନ ତନ୍ତି? ଯଂ ତତ୍ଥ ଵିସଦଂ ହୁତ୍ଵା ରୂପାଭିଘଟ୍ଟନାରହଂ। ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସୀହଳଅସଂଵଣ୍ଣନାଯଂ ପନ ‘‘ସବ୍ବେଯେଵ ନିସ୍ସଯା ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଵତ୍ଵା ‘‘ଯଦି ଏଵଂ ‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣ’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘ରୂପେ ଚା’ତି ଵଚନଂ ଵିଯ ‘ଚକ୍ଖୂନୀ’ତିପି ବହୁଵଚନଂ କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅନୁଯୋଗଂ କତ୍ଵା ତଂଵିସୋଧନତ୍ଥଂ ‘ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁଦ୍ଵଯନିସ୍ସିତଂ ପସାଦଦ୍ଵଯଂ ନିସ୍ସାଯ ଏକମେଵ ଵିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଗଣ୍ହେଯ୍ଯୁ’ନ୍ତି ଇମଂ ଵିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ନିରାକରୋନ୍ତେନ ଭଗଵତା ବହୁଵଚନମକତ୍ଵା ‘ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’ତିଆଦୀସୁ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨) ଵିଯ ସାମଞ୍ଞଵସେନ ଏକଵଚନଂ କତ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ପନ ତଦେଵ ସୀହଳଅସଂଵଣ୍ଣନାଵଚନଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତେନ ‘‘ଏକମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ରୂପଂ ପନ ଅନେକମେଵ ପଚ୍ଚଯଭାଵଵିସେସତୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚେଵ ଅମ୍ହେହିପି ହେଟ୍ଠା ଵିଭାଵିତନ୍ତି। ଯେସଂ ଭୂତାନମଯଂ ପସାଦୋ, ତେଯେଵ ଇମସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଦଟ୍ଠୁ...ପେ... ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ସୋତପସାଦାଦୀନମ୍ପି ଲକ୍ଖଣାଦିନିଦ୍ଦେସେ ଵୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

୬୫୮।କେଚୀତି ମହାସଙ୍ଘିଯେସୁ ଏକଚ୍ଚେ। ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ତେଜାଦିଅଧିକତା ନାମ ତନ୍ନିସ୍ସଯଭୂତାନଂ ତଦଧିକତାଯାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେଜାଧିକାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତେଜାଧିକାନନ୍ତି ପମାଣଵସେନ ଚତୁନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ସମାନଭାଵେପି କିଚ୍ଚଵସେନ ତେଜୋଧାତୁଅଧିକାନଂ। ଏଵଂ ସେସେସୁପି। ଆକାସ...ପେ... ସେସକାତି ଆକାସାଧିକାନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ସୋତଂ, ଵାଯୁଅଧିକାନଂ ଘାନଂ, ତୋଯାଧିକାନଂ ଜିଵ୍ହା, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଙ୍ଖାତପଥଵାଧିକାନଂ କାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୫୯। ଏଵଂ ପନ ଵଦନ୍ତାନଂ କିଂ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଆହ ‘‘ତେ ପନା’’ତିଆଦି। ସୁତ୍ତଂ ଆହରଥାତି ନ ତୁମ୍ହାକଂ ଵଚନମତ୍ତେନେଵ ଅଯମତ୍ଥୋ ସକ୍କା ସଦ୍ଧାତୁଂ, ତସ୍ସ ପନ ପରିଦୀପକଂ ସୁତ୍ତମାହରଥ। ସୁତ୍ତେ ହି ଆହଟେ ତସ୍ସ ନେଯ୍ଯତ୍ଥତଂ ନୀତତ୍ଥତଂ ଵିଚାରେତ୍ଵା ଯଦି ତସ୍ସ ଵସେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ପଞ୍ଞାଯେଥ , ଗଣ୍ହେଯ୍ଯାମ ନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁତ୍ତମେଵ...ପେ... କିଞ୍ଚିପୀତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସୁତ୍ତଂ ଗଵେସମାନାପି ଅଦ୍ଧା ଏକନ୍ତେନ କିଞ୍ଚିପି ଏକଗାଥାପଦମତ୍ତମ୍ପି ତଦତ୍ଥପରିଦୀପକଂ ସୁତ୍ତଂ ନ ଦକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତେଵ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧଵଚନେ ତାଦିସସ୍ସେଵ ସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଅଭାଵତୋ।

୬୬୦। କିଞ୍ଚାପି ସୁତ୍ତନ୍ତଵସେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ନ ଦିସ୍ସତି, ଯୁତ୍ତିତୋ ପନ ଦିସ୍ସତୀତି ଚେ, ତମ୍ପି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଵିସେସେ ସତୀ’’ତିଆଦି। ଭୂତାନଞ୍ହି ଵିସେସେ ସତି ପସାଦୋ କଥଂ ଭଵେ, ନେଵ ଭଵେଯ୍ଯ, ନ ଚ ଭଵେଯ୍ଯ, କିଂ କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମାନାନଞ୍ହି ଭୂତାନଂ, ପସାଦୋ

ପରିଦୀପିତୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ସମାନାନମେୱ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ପୋରାଣେହି ପରିଦୀପିତୋ, ନ ୱିସମାନାନଂ। ପଥୱୀଧାତୁଅଧିକକଲାପସ୍ସ ହି କକ୍ଖଳଅତ୍ତା, ଆପୋଧାତୁଅଧିକକଲାପସ୍ସ ୱିସ୍ସନ୍ଦନତୋ, ତେଜୋଧାତୁଅଧିକକଲାପସ୍ସ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହମାନତ୍ତା, ୱାୟୋଧାତୁଅଧିକକଲାପସ୍ସ ଚ ୱିସ୍ସରଣତୋ ନ ତେସୁ ପସାଦୋ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ତେସଂ କିଚ୍ଚତୋ ସମାନାନଂଯେୱ ପସାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ନ ୱିସମାନାନନ୍ତି।

୬୬୧-୨। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ପସାଦାନଂ ୱିସେସତାତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପସାଦୱନ୍ତୁକାନଂ ଭୂତାନଂ ୱିସେସେନ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଏତେସଂ ପସାଦନିସ୍ସୟଭୂତାନଂ ଇଦମୂନଂ, ଇଦମଧିକନ୍ତି ଏତଂ ୱିସେସପରିକପ୍ପନଂ ସଦ୍ଦସୋ ସବ୍ବାକାରେନ ପହାୟ ଞେୟ୍ୟା କମ୍ମୱିସେସେନ ପସାଦାନଂ ୱିସେସତା। ଯଥା ଅୱିସେସେପି ଭୂତାନଂ ରୂପାନଂ ରସାଦୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଦିସା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଚକ୍ଖାଦୟୋପି ଭୂତୱିସେସାଭାୱେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଦିସା ହୋନ୍ତି। ସୋ ପନାୟଂ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱୋ କମ୍ମୱିସେସେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ। ଏକମ୍ପି ହି କମ୍ମଂ ପଞ୍ଚାୟତନିକତ୍ତଭାୱପତ୍ଥନାନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଚକ୍ଖାଦିୱିସେସହେତୁତାୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅସାଧାରଣୱିସିଟ୍ଠଂ ସାମତ୍ଥିୟୱିସେସତୋ। ନ ହି ଯେନ ୱିସେସେନ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ତେନେୱ ସୋତସ୍ସ ହୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତରଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ। ‘‘ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ମହଗ୍ଗତା ଚେତନା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱଚନତୋ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସବ୍ବେସଂଯେୱ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଏକା ଚେତନା କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ନାନାଚେତନାୟ ହି ତଦା ଇନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ସତି ପରିତ୍ତେନ ଚ ମହଗ୍ଗତେନ ଚ କମ୍ମେନ କଟତ୍ତାରୂପଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ନ ଚେକା ପଟିସନ୍ଧି ଅନେକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ହୋତୀତି ସିଦ୍ଧମେକେନ କମ୍ମେନ ଅନେକିନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି। ‘‘ନ ହି ଭୂତୱିସେସେନ, ହୋତି ତେସଂ ୱିସେସତା’’ତି ଇଦଂ ନିଗମନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୬୬୩। ଏୱଂ କମ୍ମୱିସେସତୋ ୱିସିଟ୍ଠେସୁ ଚ ଏତେସୁ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେପି ଅୟଂ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱମେତେସୁ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପତ୍ତଗାହକନ୍ତି ଅସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକଂ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟେନ ସହ ଅନଲ୍ଲୀୟନନିସ୍ସୟେ ଏୱ ରୂପାଦିୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ। କେଚି ପନ ତମ୍ପି ‘‘ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକମେୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ ସାନ୍ତରେ ଅଧିକେ ଚ ୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ। ଯଦି ହି ଚକ୍ଖୁସୋତାନି ସମ୍ପତ୍ତୱିସୟମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଚକ୍ଖୁପସାଦତୋ ୱିଚ୍ଛିନ୍ନଦେସେ ଠିତେସୁ ତାରକାଦୀସୁ ନିସ୍ସୟୱସେନ ଚ ପମାଣତୋ ଅଧିକେସୁ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲାଦୀସୁ ରୂପାୟତନେସୁ ସୋତପସାଦତୋ ଚ ୱିଚ୍ଛିନ୍ନଦେସସମ୍ଭୂତେସୁ ଉଦରଚମ୍ମସନ୍ଧିଚମ୍ମାଦିଅନ୍ତରିତେସୁ କୁଚ୍ଛିସଦ୍ଦସନ୍ଧିସଦ୍ଦାଦୀସୁ ପୁଥୁଲେସୁ ଚ ସମୁଦ୍ଦସଦ୍ଦାଦୀସୁ ସଦ୍ଦାୟତନେସୁ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତି ନ ସିୟା ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକାନଂ କାୟିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନଂ ତଥା ଅଦସ୍ସନତୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ୱଦେୟ୍ୟ – ଅଧିଟ୍ଠାନତୋ ବହିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ସମ୍ପତ୍ତୱିସୟମେୱ ଯତ୍ତକଂ ୱିସୟଂ, ତତ୍ତକଂ ୱିସୟଂ ଗହଣାକାରଂ ଫରିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ଅସିଦ୍ଧମେତଂ ‘‘ସାନ୍ତରେ ଅଧିକେ ଚ ୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ’’ତି? ତଂ ନ, ଅଧିଟ୍ଠାନତୋ ବହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଏୱ ଅଭାୱା। ଅଧିଟ୍ଠାନଦେସେ ଏୱ ହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପୱତ୍ତତି ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚାଦିପ୍ପୟୋଗଦସ୍ସନତୋ। ସତି ଚ ଏତସ୍ସ ବହି ପୱତ୍ତିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାନେ ପିହିତେପି ୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ସିୟା, ତସ୍ମା ଅଧିଟ୍ଠାନଦେସେ ଠିତାନଂଯେୱ ଚକ୍ଖୁସୋତାନଂ ଅସମ୍ପତ୍ତୱିସୟସ୍ସେୱ ଗହଣତୋ ନାସିଦ୍ଧମେତଂ ‘‘ସାନ୍ତରେ ଅଧିକେ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ’’ତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ସଦ୍ଦଗୋଚରୟୋଗେପି, ଦିଟ୍ଠଂ ରୂପରୱେସୁ ଯଂ;

ୱିଚ୍ଛିନ୍ନପୁଥୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହବାଧକ’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସବ୍ବେସଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଗୋଚରେନ ରୂପାଦିନା ଯୋଗେ ଏକକାରିୟସାଧକତ୍ତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଘଟନେ ୱା ସମାନେ ସତି ରୂପରୱେସୁ ରୂପସଦ୍ଦାୟତନେସୁ ୱିସୟଭୂତେସୁ ଚକ୍ଖାଦିତୋ ଦୂରଭାୱେନ ଚେୱ କେନଚି ଅନନ୍ତରିତଭାୱେନ ଚ ୱିଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ପମାଣତୋ ପୁଥୁଲେସୁ ଚ ୱିସୟେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂ ଚକ୍ଖୁସୋତାନଂ ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ବାଧକନ୍ତି।

ଅପିଚ ଯଦି ଚକ୍ଖୁ ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକଂ ସିୟା, ଅତ୍ତନୋ ମଣ୍ଡଲେ ଠିତଂ ୱଣ୍ଣମ୍ପି ପସ୍ସେୟ୍ୟ। ତଥା ଅକ୍ଖିପୁଟେ ଅଞ୍ଜନଂ ପଖୁମମୂଲେ ଅକ୍ଖିୱଣ୍ଣଂ ପଖୁମମୂଲେ ଘଟିୟମାନଂ ଅଞ୍ଜନସଲାକମ୍ପି ପସ୍ସେୟ୍ୟ, ନ ଚ ପନେତଂ ଦିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ତନ୍ନିସ୍ସୟେ ଦେସେ ଠିତମେୱ ୱିସୟଂ ଗଣ୍ହାତି। ସୋତାୟତନମ୍ପି ଯଦି ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକଂ ଅଭୱିସ୍ସ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କଦାଚିପି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ନ ସିୟା। ନ ହି ବହିଦ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ପଟ୍ଠାନେ ଚ ‘‘ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨) ଅୱିସେସେନେୱ ସଦ୍ଦସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ । କିଞ୍ଚ ଯଦି ସୋତଂ ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକଂ ସିୟା, ଅତ୍ତନୋ ୱିସୟପଦେସେଯେୱ ଗହେତବ୍ବତୋ ଗନ୍ଧସ୍ସ ୱିୟ ସଦ୍ଦସ୍ସାପି ଦିସାଦେସୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ସିୟା। ଏୱଞ୍ଚ ସଦ୍ଦାନୁସାରେନ କଣ୍ଡଂ ପାତେନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦୱେଧିନୋ ଅତ୍ତନୋ କଣ୍ଣବିଲେଯେୱ ସରପାତନଂ ସିୟା,

ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦୋ, ତତ୍ଥେୱ ଠିତୋ ସୋତପଥେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି।

ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଦୂରେ ଠିତେହି ରଜକାଦିସଦ୍ଦା ଚିରେନ ସୁୟ୍ୟନ୍ତି। ଅସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକତ୍ତେ ହି ଦୂରାସନ୍ନଦେସୱତ୍ତୀନଂ ସମକମେୱ ସୱନେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି? ନୟିଦମେୱଂ ଦୂରାସନ୍ନାନଂ ଯଥାପାକଟେ ସଦ୍ଦେ ଗହଣୱିସେସତୋ। ଯଥା ହି ଦୂରାସନ୍ନାନଂ ୱଚନସଦ୍ଦେ ଯଥାପାକଟେୱ ଗହଣୱିସେସତୋ ଅକ୍ଖରୱିସେସନଂ ଗହଣଂ, ଅଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ହୋତି, ଏୱଂ ରଜକାଦିସଦ୍ଦେପି ଆସନ୍ନସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ଅୱସାନା କମେନ ପାକଟୀଭୂତେ, ଦୂରସ୍ସ ଚ ଅୱସାନେ, ମଜ୍ଝେ ୱା ପିଣ୍ଡୱସେନ ପୱତ୍ତିପାକଟୀଭୂତେ ଯଥାପାକଟଂ ନିଚ୍ଛୟଗ୍ଗାହକାନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟା ପରତୋ ପୱତ୍ତାନଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନାନଂ ଗହଣୱିସେସତୋ ଲହୁକଂ ସୁତୋ, ଚିରେନ ସୁତୋତି ଅଭିମାନୋ ହୋତି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ପନ ଉଭୟତ୍ଥ ସମାନା ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଦେସେ ଠିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେଯେୱ ସୋତାପାଥଗମନତୋ। ଯଦି ସଦ୍ଦସ୍ସ ଭୂତପରମ୍ପରାୟ ସମନ୍ତତୋ ପୱତ୍ତି ନତ୍ଥି, କଥଂ ପଟିଘୋସୁପ୍ପତ୍ତୀତି? ଦୂରେ ଠିତୋପି ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପଟିଘୋସୁପ୍ପତ୍ତିୟା, ଭାଜନାଦିଚଲନସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି ଅୟୋକନ୍ତୋ ୱିୟ ଅୟୋଚଲନସ୍ସାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସେସଂ...ପେ... ଗାହକନ୍ତି ୟଂ ପନ ଅୱସେସଂ ଘାନଜିୱ୍ହାକାୟସଙ୍ଖାତଂ ପସାଦତ୍ତୟଂ, ତଂ ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକଂ ହୋତି ନିସ୍ସୟୱସେନ ଚେୱ ସୟଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟେ ଅଲ୍ଲୀନେଯେୱ ୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ। ଗନ୍ଧରସାନଂ ନିସ୍ସୟେସୁ ଘାନଜିୱ୍ହାନିସ୍ସୟେହି ସହ ଅଲ୍ଲୀନାଯେୱ ଗନ୍ଧରସା ୱିଞ୍ଞାୟନ୍ତି । ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଞ୍ଚ ଭୂତତ୍ତୟରୂପଂ କାୟନିସ୍ସୟେନ ଅଲ୍ଲୀନମେୱ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି।

ୱଣ୍ଣୱିକାରମାପଜ୍ଜମାନନ୍ତି ଦୋସାଦୀହି କାରଣେହି ଅମନାପୱଣ୍ଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ। ହଦୟଙ୍ଗତଭାୱନ୍ତି ଚିତ୍ତଗତଂ ଅଜ୍ଝାସୟଂ। ପକାସେତୀତି ରୂପମିୱ ପକାସଂ କରୋତି, ସୱିଗ୍ଗହମିୱ ଦସ୍ସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ହି ଧାତୂନଂ ପକାସନତ୍ଥୋ ଏୱ ରୂପ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଂ ପନ ରୂପନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚକ୍ଖୁମ୍ହି, ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱା ପଟିହନନଂ ଲକ୍ଖଣମେତସ୍ସାତି ଚକ୍ଖୁପଟିହନନଲକ୍ଖଣଂ। ଏୱଂ ସୋତପଟିହନନଲକ୍ଖଣନ୍ତିଆଦୀସୁପି। ପଟିହନନଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିସୟୱିସୟୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଭିମୁଖଭାୱୋ ଯୋଗ୍ଗଦେସାୱଟ୍ଠାନଂ ପଟିଘାତୋ ୱିୟାତି କତ୍ୱା। ଯଥା ପଟିଘାତେ ସତି ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ଚଲନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ୱିସୟାଭିମୁଖଭାୱେ ସତି ୱିସୟିନୋ ତଂସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଚ ୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ, ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଚଲନଂ ହୋତି। ସୋ ରୂପସ୍ସ ଚକ୍ଖୁମ୍ହି, ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱା ରୂପେ ହୋତି। ତେନାହ ''ଯମ୍ହି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଅନିଦସ୍ସନମ୍ହି ସପ୍ପଟିଘମ୍ହି ରୂପଂ ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ପଟିହଞ୍ଞି ୱା, ୟଂ ଚକ୍ଖୁ ଅନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ରୂପମ୍ହି ସନିଦସ୍ସନମ୍ହି ସପ୍ପଟିଘମ୍ହି ପଟିହଞ୍ଞି ୱା''ତି (ଧ। ସ। ୫୯୭) ଚ ଆଦି। ୱିସୟଭାୱୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟତା। ଗୋଚରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନଞ୍ଞତ୍ଥାଭାୱୋ ୱିସୟତା, ତବ୍ବହୁଲତା ଗୋଚରଭାୱୋତି ଅୟଂ ୱିସୟଗୋଚରାନଂ ୱିସେସୋ। ସଦ୍ଦାୟତୀତି ଉଦାହରୀୟତି, ସକେହି ୱା ପଚ୍ଚୟେହି ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱଂ ଉପନୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତାନଂ ଗନ୍ଧୟତୀତି ସୁଗନ୍ଧଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧନ୍ତି ୱା ଅତ୍ତାନଂ ପକାସେତି। ତେନାହ ''ସୂଚୟତୀ''ତି।

୬୬୪। ଇତ୍ଥିୟା ଏୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଯଥା ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ପୁରିସସ୍ସପି ହୋନ୍ତି, ନୟିଦଂ ତଥା। ଇଦଂ ପନ ନିୟମେନ ଇତ୍ଥିୟା ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟେପି। ଇତ୍ଥିୟା ଭାୱୋ, ଇତ୍ଥୀତି ଭୱତି ଏତେନ ଚିତ୍ତଂ , ଅଭିଧାନଂ ୱାତି ଇତ୍ଥିଭାୱୋ। ପଟିସନ୍ଧିସମୁଟ୍ଠିତୋତି ପଟିସନ୍ଧିୟଂଯେୱ ସମୁଟ୍ଠିତୋ, ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହ ଏକକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତୋ। ଏତେନ ଠପେତ୍ୱା ଲିଙ୍ଗପରିୱତ୍ତନଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ୱିୟ ଇମସ୍ସ ଅପାତୁଭାୱମାହ। ୟଞ୍ଚେତଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀତି ୟଂ ପନେତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଫଲଭୂତଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦି। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତିତ୍ଥିକୁତ୍ତିତ୍ଥାକପ୍ପାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ତତ୍ଥ ୱିସଦଅୱିସଦହତ୍ଥପାଦାଦିତା ସଣ୍ଠାନଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ। ଇତ୍ଥୀନଞ୍ହି ହତ୍ଥପାଦଗୀୱାଉରଆଦିସଣ୍ଠାନଂ ନ ପୁରିସାନଂ ୱିୟ ହୋତି। ତଥା ହି ତାସଂ ହେଟ୍ଠିମକାୟୋ ୱିସଦୋ, ଉପରିମକାୟୋ ଅୱିସଦୋ, ହତ୍ଥପାଦା ଖୁଦ୍ଦକା, ମୁଖଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ, ଥନମଂସା ଅୱିସଦା, ତା ନିମ୍ମସ୍ସୁଦାଠିକା। କେସବନ୍ଧୱତ୍ଥଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତଂ। ଦହରକାଲେପି ସୁପ୍ପକମୁସଲକାଦୀହି କୀଳଆ ମକଚିୱାକେନ ସୁତ୍ତକନ୍ତନନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦି ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତଂ, ଇତ୍ଥିକିରିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିସଦଟ୍ଠାନଗମନାଦିଆକାରୋ ଇତ୍ଥାକପ୍ପୋ। ପୁରିସମ୍ପି ହି ଅୱିସଦଂ ଦିସ୍ୱା ମାତୁଗାମୋ ୱିୟ ତିଟ୍ଠତି ନିପଜ୍ଜତି ନିସୀଦତି ଖାଦତି ଭୁଞ୍ଜତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଇଦଂ ପନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିପରିଦୀପନଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥାପି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି ଆଚରିୟା। କଥଂ? ଯୋନିପଦେସୋ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ, ସରାଧିପ୍ପାୟା ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତଂ, ଅୱିସଦଟ୍ଠାନଗମନାଦୟୋ ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତଂ, ଇତ୍ଥିସଣ୍ଠାନଂ ଇତ୍ଥାକପ୍ପୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ନାମ ପୁରିସସ୍ମିଂ ମେଥୁନତଣ୍ହା। ସା ହି ତାସଂ ନିଚ୍ଚଂ ବଲୱତରା ପୱତ୍ତତି, ଅତୋ ସାପି ଇତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଜାନନସ୍ସ ନିମିତ୍ତତାୟ ''ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚାପି ଇତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଜାନନସ୍ସ ନିମିତ୍ତତାୟ କୁତ୍ତାକପ୍ପାନମ୍ପି ନିମିତ୍ତେଯେୱ ଅନ୍ତୋଗଧତା, ତଥାପି ତେସଂ ୱିସୁଂ ଗହଣତୋ ସରାଧିପ୍ପାୟା ଏୱ ନିମିତ୍ତଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତା।

୬୬୫। କିଂ ପନେତଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିୟ ପଟିସନ୍ଧିସମୁଟ୍ଠିତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପଟିଚ୍ଚେୱା''ତିଆଦି। କିଞ୍ଚାପି ହି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି

ଯଥାସକଂ କମ୍ମାଦିନା ପଚ୍ଚଯେନ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି , ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପନ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯସହିତେଯେଵ ସନ୍ତାନେ ତଂତଦାକାରା ହୁତ୍ଵା ସମ୍ଭଵନ୍ତି, ଇତରଥା ଚ ନ ଭଵନ୍ତୀତି ତେସଂ ତବ୍ଭାଵଭାଵିତଂ ଉପାଦାଯ ''ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚେଵ ଜାଯନ୍ତୀ''ତି ଵୁତ୍ତାନି। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଵକ୍ଖତି ''ଇତ୍ଥି...ପେ... କାରଣଭାଵପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ଇଦିସେନେଵ କାରଣଭାଵସଙ୍ଖାତେନ ଅଧିପତିଭାଵେନ ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯତା ଵୁତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସହିତେ ସନ୍ତାନେ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରରୂପପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଞ୍ଞଥା ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ, ନ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଦିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭଵତୋ। ତଥା ହେତଂ ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଵିଯ ଏକକଲାପଗତାନଂ ଆହାରୋ ଵିଯ କଲାପନ୍ତରରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକମନୁପାଲକଂ ଵା ନ ହୋତି। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯଆହାରାନଂ ଵିଯ ଇମସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତା, ଅତ୍ଥିଅଵିଗତପଚ୍ଚଯତା ଚ ପାଠଇଯଂ ନ ଵୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯନ୍ତରାଧୀନାନି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି, ତସ୍ମା ଯଥସ୍ସ ଆଧିପଚ୍ଚଂ, ତଂସଦିସେସୁ ମତଚିତ୍ତକତରୂପେସୁପି ତଂସଣ୍ଠାନତା ଦିସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନେତେ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜାଯନ୍ତାପି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ପଵତ୍ତେଯେଵ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ''ପଵତ୍ତେ...ପେ... ପଟିସନ୍ଧିଯ''ନ୍ତି।

୬୬୬-୭। ସଂସେଦଜଓପପାତିକାନଂ ପନ କିଞ୍ଚି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ସହ ପଟିସନ୍ଧିଯମେଵ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ନ ଚାତି ଚ-କାରୋ ଵଚନୀଯନ୍ତରସମୁଚ୍ଚଯୋ। ''କିଞ୍ଚା''ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରେସୁ ରୂପେସୁ ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ତସ୍ମା ଆହ ''ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦଯୋ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ହୋନ୍ତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ପନ ତତୋ ଅଞ୍ଞାନି ଯଥାଯୋଗଂ ସୋତଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି ଚେଵ ମନୋଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି ଚ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ''ନ ଵା''ତି। ଯଥାଵୁତ୍ତୋ ପପଞ୍ଚୋ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯେପି ଯଥାସମ୍ଭଵଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ଅତିଦେସଂ କରୋନ୍ତୋ ଆହ ''ଏସେଵା''ତିଆଦି। ସେସେପୀତି ଏତ୍ତକେଯେଵ ଵୁତ୍ତେ ଇତୋ ସେସେସୁ ସବ୍ବେସୁପୀତି କଦାଚି କୋଚି ଚିନ୍ତେଯ୍ୟାତି ଆହ ''ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯେ''ତି । ପଠମକପ୍ପାନନ୍ତି ପଠମକପ୍ପିକନରାନଂ। ତେସଞ୍ହି ଆଭସ୍ସରଲୋକତୋ ଚଵିତ୍ଵା ଇଧୂପପନ୍ନାନଂ ଦୀଘସ୍ସ କାଲସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ଓଠଆରିକଂ ଆହାରଂ ଆହରତଂ ମୁତ୍ତକରୀସେସୁ ସଞ୍ଜାତେସୁ ତେସଂ ନିକ୍ଖମନତ୍ଥାଯ ଵଣମୁଖାନି ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ପୁରିସସ୍ସ ପୁରିସଭାଵୋ, ଇତ୍ଥିଯା ଚ ଇତ୍ଥିଭାଵୋ ପାତୁରହୋସି। ତଥା ହି ପୁରିମତ୍ତଭାଵେସୁ ପଵତ୍ତୌପଚାରଜ୍ଝାନାନୁଭାଵେନ ଯାଵ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ କାମରାଗଵିକ୍ଖମ୍ଭନଵେଗୋ ନ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭତି, ନ ତାଵ ବଲଵକାମରାଗୂପନିସ୍ସଯାନି ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପାତୁରହେସୁଂ। ଯଦା ପନସ୍ସ ଵିଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ବଲଵକାମରାଗୋ ଲଦ୍ଧାଵସରୋ ଅହୋସି, ତଦା ତଦୂପନିସ୍ସଯାନି ତାନି ସତ୍ତାନଂ ସନ୍ତାନେ ସଞ୍ଜାଯନ୍ତି।

୬୬୮ ।ପରତୋତି ପଠମକପ୍ପତୋ ଅପରଭାଗେ। ପଵତ୍ତେ...ପେ... ପରିଵତ୍ତତୀତି ଯଥା ତଂ ସୋରେଯ୍ୟକସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତସ୍ସ ଵିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପି-ସଦ୍ଦେନ ପଠମପାରାଜିକାଯଂ ଵିନୀତଵତ୍ଥୁପାଠଇଯଂ ଆଗତଭିକ୍ଖୁସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୁନିଯା ଵିଯ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ସମୁଟ୍ଠିତସ୍ସପି ପଵତ୍ତେ ପରିଵତ୍ତନଂ ଦୀପେତି। ଯଥାହ –

''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ପାତୁଭୂତଂ ହୋତି। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଅଞ୍ଞତରିସ୍ସା ଭିକ୍ଖୁନିଯା ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ ପାତୁଭୂତଂ ହୋତୀ''ତି (ପାରା। ୬୯)।

ଯସ୍ସ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଦ୍ଵୀସୁ ଏକମ୍ପି ନ ସମୁଟ୍ଠିତଂ, ସୋ ଅଭାଵକୋ ନାମ, ତସ୍ସ ପଵତ୍ତିଯମ୍ପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯୁପ୍ପତ୍ତି ନ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬୬୯। କିଂ ପନେତସ୍ସ ଉଭଯସ୍ସପି ନିବ୍ବତ୍ତିଯା, ଵିନାସନସ୍ସ ଚ କାରଣଂ, ଯତୋ ଇଦଂ ସମୁଟ୍ଠାତି, ପରିଵତ୍ତତୀତି ଚ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଇମଂ ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ଵା ଆହ ''ମହତା ପାପକମ୍ମେନା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ମହତାତି ପରଦାରିକକମ୍ମାଦିନା ମହାବଲେନ। ପାପକମ୍ମେନ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତେନ । ମହତା କୁସଲେନେଵାତି ଇଦଂ ସୁଗତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ପନ ଉଭଯମ୍ପି ଅକୁସଲକମ୍ମେନେଵ ଜାଯତି।

୬୭୦। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେ ଵିନଟ୍ଠେ ଏକନ୍ତେନେଵ ଲିଙ୍ଗମ୍ପି ଵିନସ୍ସତେଵାତି ଆହ ''ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ଵିନସ୍ସତୀ''ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ଇମେସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉତ୍ତମଂ, ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୀନଂ, ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅନ୍ତରଧାନଂ ମହନ୍ତେନ ଅକୁସଲେନ କମ୍ମେନ ହୋତି, ସମୁଟ୍ଠାନଂ ମହନ୍ତେନ କୁସଲକମ୍ମେନ, ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅନ୍ତରଧାନଂ ଦୁବ୍ବଲାକୁସଲେନ, ସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ଦୁବ୍ବଲକୁସଲେନ, ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ପନ ଉଭଯସ୍ସାପି ଅନ୍ତରଧାନଂ, ସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅକୁସଲେନେଵ ହୋତୀତି। ଯଦି ସୁଗତିଯଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି କୁସଲେନେଵ ନିବ୍ବତ୍ତତି, କଥଞ୍ଚରହି ''ପରଦାରିକକମ୍ମଂ କତ୍ଵା ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ଵା ତେନେଵ ପାପକମ୍ମେନ ପଞ୍ଚସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଇତ୍ଥୀ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତତୀ''ତିଆଦିଵଚନନ୍ତି? ନାଯଂ ଵିରୋଧୋ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଵସେନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ତଥା ହି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ତାଵ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯନିବ୍ବତ୍ତନାରହମ୍ପି କମ୍ମଂ କଦାଚି ପରଦାରିକାଦିନା ବଲଵପାପକମ୍ମେନ ପଟିବାହିତସାମତ୍ଥିଯଂ ଅସ୍ସ, ତଦା ଅତ୍ତନୋ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯନିବ୍ବତ୍ତନେ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯମେଵ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ପଵତ୍ତିଯଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ ବଲଵଭାଵେନ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯୂପନିସ୍ସଯଂ ପରଦାରିକମକୁସଲକମ୍ମଂ ପଟିବାହିତ୍ଵା ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତଂ କଦାଚି ଲଦ୍ଧସାମଗ୍ଗିତାସଞ୍ଜାତବଲଵିସେସେନ ପରଦାରିକାଦିନା କମ୍ମେନ ପଟିବାହିତସାମତ୍ଥିଯଂ ଭଵେଯ୍ୟ, ତଦା ଅତ୍ତନୋ ଦୁବ୍ବଲତାଯ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେତି , ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯମେଵ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ଏଵଂ ପରଦାରିକାଦିକମ୍ମୂପନିସ୍ସଯେନ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ତଂ ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ କତ୍ଵା ଵୁଚ୍ଚତି।

୬୭୧-୨। ଯଦା ପନ ତଂ କମ୍ମଂ ପୁନ ସାମଗ୍ଗିପଟିଲାଭତୋ, ପରିକ୍ଖୀଣପାପକମ୍ମତାଯ ୱା ବଲୱପ୍ପତ୍ତଂ ଅଭୱିସ୍ସ, ତଦା ଦିନ୍ନୱୋଧଂ ୱିଯ ରୁକ୍ଖଂ ତଦପଗମେ ଅତ୍ତନୋ ବଲାନୁରୂପଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ କାରଣାଭାୱତୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉଭଯସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତିଯମ୍ପି ୱିସଦିସିନ୍ଦ୍ରିଯନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ପୁରେ ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକାଲମୁପାଦାଯ ତଂତଂସମୁଟ୍ଠାପକକମ୍ମଂ ତଂ ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନ ଜନେତି। ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିସଦିସିନ୍ଦ୍ରିଯୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁରିମଚିତ୍ତେନ ସହ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଯଦି ହି ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦତୋ ପରମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ଇତରଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସହୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନିଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତେନେୱ ହି ''ଯସ୍ସ ୱା ପନ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ଯମ। ୩।ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକ।୧୮୮) ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେ ''ନୋ''ତି (ଯମ। ୩।ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକ।୧୮୮) ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱକ୍ଖତି ''ଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସାପୀ''ତିଆଦି । ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ ନିରୁଦ୍ଧେ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାନି ଲିଙ୍ଗାଦୀନି କତିପଯଦିୱସେହି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତେସୁ ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ଇତରାନି ଅନୁକ୍କମେନ ଜାଯନ୍ତୀତି ଆଚରିଯା।
ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦକକମ୍ମତୋ, ପୁରିସନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦକକମ୍ମତୋ ୱାତି ଉଭତୋ ଦୁୱିଧଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନମସ୍ସାତି ଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନୋ। ତସ୍ସାପୀତି ଯସ୍ସ ଦୁୱିଧଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ଥି, ତସ୍ସାପି ଏକମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସିଯା, କିଂ ପନ ଇତରସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତି।

ନନୁ ଚ ଦୁୱିଧେ ବ୍ୟଞ୍ଜନେ ସତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦ୍ୱଯେନାପି ଭୱିତବ୍ବଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ହି ତଂ ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜାଯତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଜାଯତି, ଏୱମ୍ପି ଇତ୍ଥିଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତମେୱ ଯାୱଜୀୱଂ ପୱତ୍ତତି, ପୁରିସୌଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ପୁରିସନିମିତ୍ତମେୱ, ଇତରଂ ପନ ନ ତସ୍ସ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯହେତୁତୋ ଜାଯତି। ତଂ ପନ ଯେନ କାରଣେନ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ସନ୍ତେ''ତି ଅନୁଯୋଗଂ କତ୍ୱା ''ନ ଚାଭାୱୋ''ତିଆଦିନା ସୋଧନଂ ତୁ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେ ସତି। ଅଭାୱୋ ଚାତି ଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜାଯତି, ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପୁରିସୌଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ଇତ୍ଥିବ୍ୟଞ୍ଜନାଭାୱୋ, ଇତ୍ଥିଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ପୁରିସବ୍ୟଞ୍ଜନାଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ । ନ ଚାଭାୱୋ ସିଯାତି ନେୱ ଦୁତିଯବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ଅଭାୱୋ ସିଯା। ନ ତଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନକାରଣନ୍ତି ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୁତିଯବ୍ୟଞ୍ଜନକାରଣଂ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ସଦା ଅଭାୱତୋ। ଇତ୍ଥିଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ହି ଯଦା ଇତ୍ଥିଯା ରାଗଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ପୁରିସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଇତ୍ଥିବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଗୁଳ୍ହଂ ହୋତି, ତଥା ଇତରସ୍ସ ଇତରଂ। ଯଦି ଚ ତେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୁତିଯବ୍ୟଞ୍ଜନକାରଣଂ ଭୱେଯ୍ଯ, ସଦାପି ବ୍ୟଞ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ, ନ ପନ ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବମେତଂ ''ନ ତସ୍ସ ତଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନକାରଣ''ନ୍ତି। କିଞ୍ଚରହି କାରଣନ୍ତି ଚେ? ଆହ ''ତସ୍ସା…ପେ… କାରଣ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମସହାଯନ୍ତି ପୁରିମଭୱସିଦ୍ଧସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମସ୍ସ ସହାଯଂ। ରାଗଚିତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ଥିଯା ପୁରିସସ୍ମିଂ, ପୁରିସସ୍ସ ଇତ୍ଥିଯଂ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମେଥୁନରାଗଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନିମସ୍ସ ଏକମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇତ୍ଥିଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକୋ ସଯମ୍ପି ପରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପରମ୍ପି ଗଣ୍ହାପେତି। ସୋ ହି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯୱନ୍ତତାଯ ସଯଂ ଗଣ୍ହାତି, ପରେସୁ ଉପକ୍କମକରଣତୋ ପରଂ ଗଣ୍ହାପେତି। ପୁରିସୌଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକୋ ପରେସୁ ଉପକ୍କମକରଣତୋ ପରଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେତି, ସଯଂ ପନ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯୱନ୍ତତାଯ ଗବ୍ଭଂ ନ ଗଣ୍ହାତି।

ଯସ୍ମା ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯେ ସତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦଯୋ ହୋନ୍ତି, ତେସୁ ଚ ସନ୍ତେସୁ ଇତ୍ଥୀତି ପକାସୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ତସ୍ସ ପକାସନକାରଣନ୍ତି ଆହ ''ଇତ୍ଥୀତି ପକାସନରସ''ନ୍ତି। ଦୁୱିଧମ୍ପି ପନେତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ କାଯପସାଦୋ ୱିଯ ସକଲସରୀରବ୍ୟାପକମେୱ, ନ ଚସ୍ସ କାଯପସାଦେନ ସଙ୍କରୋ ଲକ୍ଖଣଭେଦତୋ, ନିସ୍ସଯଭେଦତୋ ଚ।

୬୭୩।ସହଜରୂପପରିପାଲନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଯଥା ଅତ୍ତନା ସହଜାତରୂପାନି ତୀସୁ ଖଣେସୁ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଏକନ୍ତକମ୍ମଜତ୍ତା ସହଜଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅନୁପାଲେତବ୍ବାନମ୍ପି କମ୍ମଜଭାୱୋୱ ସିଦ୍ଧୋତି କମ୍ମଜଗ୍ଗହଣଂ ନ କତଂ। ଯଥାସକଂ ଖଣତ୍ତଯମତ୍ତଟ୍ଠାଯୀନମ୍ପି କମ୍ମଜରୂପାନଂ ପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱେନେୱ ତଂ ଅନୁପାଲକଂ। ତେନାହ ''ତେସଂ ପୱତ୍ତନରସ''ନ୍ତି। ପୱତ୍ତନଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତେସଂ ଯାପନଂ ଠପନଂ ଠିତିହେତୁକତା। ନ ହି କମ୍ମଜାନଂ କମ୍ମମେୱ ଠିତିହେତୁ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି ଆହାରଜାଦୀନଂ ଆହାରାଦି ୱିଯ। କିଂ କାରଣଂ? ତଙ୍ଖଣାଭାୱତୋ। କମ୍ମଞ୍ହି ନିରୁଦ୍ଧଂ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତତୋ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନି ମତପିତିକା ୱିଯ ପୁତ୍ତା ଚୂଳପିତୁଆଦିନିସ୍ସଯେନ ଅଞ୍ଞନିସ୍ସଯେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ତେସଂ ଯାପନସମତ୍ଥଂ ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେନାତି ତଦେୱ ତେସଂ ପୱତ୍ତନରସଂ। ଆହାରଜାଦଯୋ ପନ ଧରମାନକପିତିକା ୱିଯ ପୁତ୍ତା ଅଞ୍ଞନିରପେକ୍ଖା ସକସକପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଆହାରାଦଯୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେଯେୱ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତେସଂ ଠିତିପୱତ୍ତିଯାୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତତୋ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନିରପେକ୍ଖାନି। ସେସାନିପି ତଂତଂପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ନ ଅଞ୍ଞଂ ଠପନକାରଣଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତି। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ଚେତଂ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯେୱ ଅନୁପାଲକଂ। ଯାପେତବ୍ବାନି ପୱତ୍ତେତବ୍ବାନି ସହଜାତଭୂତାନି ପଦଟ୍ଠାନମେତସ୍ସାତି ଯାପେତବ୍ବଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ।

୬୭୪।ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁତି ଠପେତ୍ୱା ଅରୂପାୱଚରୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଂ ଅୱସେସା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ତେନାହ

‘‘ପଞ୍ଚୱୋକାରେ’’ତି। ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ମନୋଧାତୁ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ଚ ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତଂ ‘‘ୱତ୍ଥୂ’’ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଞ୍ଚୱୋକାରେତି ଚ ୱିସେସନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱସେନ କତଂ, ମନୋଧାତୁ ପନ ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ନତ୍ଥେୱ। ପାଠଇଦଂ ଅନାଗତସ୍ସାପି ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ଆଗମତୋ, ଯୁତ୍ତିତୋ ଚ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଆଗମୋ ତାୱ –

‘‘ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତଂ ରୂପଂ ମନୋଧାତୁଯା ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୮) –

ଏୱମାଦି ପଟ୍ଠାନୱଚନଂ। ଯୁତ୍ତି ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ନିପ୍ଫନ୍ନୋପାଦାଯରୂପନିସ୍ସଯଂ ଧାତୁଦ୍ୱଯଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ରୂପପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତ୍ତା। ଯଂ ଯଞ୍ହି ରୂପପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତି, ତଂ ତଂ ନିପ୍ଫନ୍ନୋପାଦାଯରୂପନିସ୍ସଯଂ ଦିସ୍ସତି ଯଥା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ତତ୍ଥ ନ ତାୱ ରୂପାଯତନାଦୀନଂ, ଓଜାଯ ଚ ତନ୍ନିସ୍ସଯତା ଯୁଜ୍ଜତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଟିବଦ୍ଧତୋ ବହିପି ତେସଂ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତୋ, ନାପି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତଦୁଭଯୱିରହିତେ ଅଭାୱକସନ୍ତାନେପି ଧାତୁଦ୍ୱଯଦସ୍ସନତୋ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସାପି ସହଜପରିପାଲନଲକ୍ଖଣକିଚ୍ଚନ୍ତରଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ନ ତନ୍ନିସ୍ସଯତା ଯୁଜ୍ଜତି। ତଞ୍ହି କିଚ୍ଚନ୍ତରେ ପସୁତଂ ନ ଇମାସଂ ନିସ୍ସଯୋ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ପାରିସେସତୋ ତେସଂ ନିସ୍ସଯୋ ହଦଯୱତ୍ଥୁ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ। ହୋତୁ ତାୱ ଧାତୁଦ୍ୱଯନିସ୍ସଯୋ ୱତ୍ଥୁ, ଉପାଦାଯରୂପଞ୍ଚ, ତଂ ପନେତଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ପଟିନିଯତକିଚ୍ଚଂ ହଦଯପ୍ପଦେସେ ଠିତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଥମେତଂ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ୱତ୍ଥୁରୂପଭାୱତୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ। ଯଞ୍ହି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ରୂପଂ, ତଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ଯଥା ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ, ତତୋ ଏୱ ପଟିନିଯତକିଚ୍ଚଂ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ମନସି କତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ହଦଯପ୍ପଦେସସ୍ସ ଖିଜ୍ଜନତୋ ତଦ୍ଦେସଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଥାହୁ ଆଚରିଯା –

‘‘କମ୍ମଜଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱା ତଂ, ଚକ୍ଖୁଂୱ ନିଯତକ୍ରିଯଂ;

ଚିନ୍ତାଯ ଚ ଉରୋଖେଦା, ତତ୍ର ତିଟ୍ଠନ୍ତି ୱିଜାନିଯ’’ନ୍ତି।

ଯଦି ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ନିସ୍ସଯଭୂତଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁ ନାମ ଅତ୍ଥି, କସ୍ମା ପନେତଂ ରୂପକଣ୍ଡେ ନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଲବ୍ଭମାନସ୍ସ ଅୱଚନେ କାରଣଂ ଅତ୍ଥୀତି? ନୋ ନତ୍ଥି କାରଣନ୍ତରସମ୍ଭୱତୋ। କିଂ ପନ ତଂ କାରଣଂ? ଦେସନାଭେଦୋ। ଯଥା ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଏକନ୍ତତୋ ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସଯାନି, ନ ଏୱଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ଏକନ୍ତେନ ହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେଯେୱ ତନ୍ନିସ୍ସଯତ୍ତା, ଏକନ୍ତେନ ନିସ୍ସିତୱସେନେୱ ଚ ୱତ୍ଥୁଦେସନା ପୱତ୍ତା। ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନ ୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୫୮୪) ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ନିସ୍ସିତେହି ୱିସେସିତତ୍ତା। ଯସ୍ମା ଏକନ୍ତେନ ହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସଯଂ ତସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିନା ଦୁକାଦୀସୁ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ନ ତଦନୁଗୁଣା ଆରମ୍ମଣଦୁକାଦଯୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ନ ହି ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଦୁକା ଭିନ୍ନଗତିକା ସିଯୁଂ, ନ ଏକରସା ଦେସନା ଭୱେଯ୍ୟ, ଏକରସଞ୍ଚ ଦେସନଂ ଦେସେତୁଂ ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ହଦଯୱତ୍ଥୁ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ଏସା ହି ଭଗୱତୋ ପକତି, ଯଂ ଏକରସେନେୱ ଦେସନଂ ଦେସେତୁଂ ଲବ୍ଭମାନସ୍ସାପି କସ୍ସଚି ଅଗ୍ଗହଣଂ। ତଥା ହି ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱିଭାଗେନ ଅୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଅୱିତକ୍କୱିଚାରପଦୱିସଜ୍ଜନେ ୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରୋ ଚାତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତପଦୱିସଜ୍ଜନେ ଲବ୍ଭମାନୋପି ୱିତକ୍କୋ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ, ଅଞ୍ଞଥା ‘‘ୱିତକ୍କୋ ଚା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯାତି। ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ଉପରି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱହନ୍ତଂ ୱିଯ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଉବ୍ବାହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

୬୭୫। ଚତୂସୁ ଆହାରେସୁ ଇଧ ରୂପାଧିକାରତୋ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଗହେତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଆହାରତାତି କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ’’ତି। ତତ୍ଥ କବଳଂ କରୀଯତୀତି କବଳୀକାରୋ। ଆହରୀଯତୀତି ଆହାରୋ, କବଳଂ କତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋହରୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ ସୱତ୍ଥୁକଂ କତ୍ୱା ଆହାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ପନ ଓଜା ଇଧ ଆହାରୋ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଯାଯ ଓଜାଯା’’ତିଆଦି। ସୋ ଚ ରୂପାହରଣସଭାୱୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନବଲକରୋ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରୀରସାହରଣଭୂତୋ ଭୂତନିସ୍ସିତୋ ଏକୋ ୱିସେସୋ। ବାହିରାହାରପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଏୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାହାରୋ ରୂପଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାହାରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱେନାପି ରୂପଂ ଆହରତୀତି ଆହ ‘‘ଓଜଟ୍ଠମକଂ ରୂପଂ ଆହରତୀ’’ତି। ଓଜା ଅଟ୍ଠମୀ ଯସ୍ସ ତଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ। ଯାଯ ଓଜାଯାତି ଅତ୍ତନୋ ଉଦଯାନନ୍ତରଂ ରୂପଜନନତୋ ଓଜାସଞ୍ଞାତାଯ ଓଦନକୁମ୍ମାସାଦିୱତ୍ଥୁଗତାଯ ଯାଯ ଫରଣଓଜାଯ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ଜନପଦେ, ନଗରାଦୀସୁ ଚ। ‘‘କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ’’ତି ପୱୁଚ୍ଚତି ତବ୍ବତ୍ଥୁକତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୬୭୬। କିଂ ପନ ୱତ୍ଥୁନୋ କିଚ୍ଚଂ, କିଂ ଓଜାଯାତି ଚେ? ପରିସ୍ସଯହରଣଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ, ପାଲନଂ ଓଜାଯାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅନ୍ନପାନାଦିକ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଅଗ୍ଗିଂ ହରତି କମ୍ମଜନ୍ତି କମ୍ମଜତେଜଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଯଞ୍ହି ଓଦନାଦିଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅସତି କମ୍ମଜତେଜୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ଵା ଉଦରପଟଲସଙ୍ଖାତମୁପାଦିନ୍ନରୂପଂ ଗଣ୍ହାତି, ''ଛାତୋମ୍ହି, ଆହାରଂ ମେ ଦେଥା''ତି ଵଦାପେତି, ଭୁତ୍ତକାଲେ ଉଦରପଟଲଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା ଅନୁପାଦିନ୍ନକଵତ୍ଥୁଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅଥ ସତ୍ତୋ ଏକଗ୍ଗୋ ହୋତି। ଯଥା ହି ଛାଯାରକ୍ଖସୋ ଛାଯାପଵିଟ୍ଠଂ ଦିସ୍ଵା ଗହେତ୍ଵା ଦେଵସଙ୍ଖଲିକାଯ ବନ୍ଧିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଭଵନେ ମୋଦନ୍ତୋ ଛାତକାଲେ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ସୀସେ ଦଂସତି, ସୋ ଦଟ୍ଠତ୍ତା ଵିରଵତି, ତଂ ଵିରଵଂ ସୁତ୍ଵା ସତେ ଅଞ୍ଜଞ୍ଜେପି ମନୁସ୍ସା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ସୋ ଆଗତାଗତେ ଗହେତ୍ଵା ଖାଦିତ୍ଵା ସକଭଵନେ ମୋଦତି , ଏଵଂ ଯଂ ଯଂ ଅନ୍ନପାନାଦିକଂ ଵତ୍ଥୁ, ତଂ ତଂ କମ୍ମଜତେଜୋ ଗହେତ୍ଵା ଜୀରାପେତ୍ଵା ପୁନ ଉଦରପଟଲଂ ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ଅନ୍ନପାନାଦିକଂ ଵତ୍ଥୁ ଅତ୍ତନୋ ଉଦରପଟଲଂ ପଵିଟ୍ଠକାଲେ ଉପାଦିନ୍ନକାଯଂ ଗହେତ୍ଵା ଠିତଂ ତତୋ ମୋଚେତ୍ଵା ଅତ୍ତାନଂ ଗଣ୍ହାପନଵସେନ ତଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ହରତି। କେଵଲନ୍ତି ଓଜାଵିଯୁତ୍ତଂ ଵତ୍ଥୁ ଜୀଵିତଂ କମ୍ମଜଭୂତଂ ତଂ ପାଲେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

୬୭୭।ଓଜା...ପେ... ପାଚକନ୍ତି ଓଜା ଜୀଵିତଂ ପାଲେତୁଂ ସକ୍କୋତି, କମ୍ମଜଂ ତେଜଂ ହରିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଆମାସଯସ୍ସ ଅପୁଣ୍ଣତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ଓଜଟ୍ଠମକରୂପହରଣଵସେନେଵ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଵସେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତି। କାଯେନାତି ରୂପକାଯେନ। ଅତ୍ତନୋ ଭାଵନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ। ଵିଞ୍ଞାପେନ୍ତାନନ୍ତି ପରେସଂ ସଞ୍ଞାପେନ୍ତାନଂ। କାଯଗ୍ଗହଣାନୁସାରେନାତି ଫନ୍ଦମାନକାଯଗତଵଣ୍ଣସ୍ସ ଗହଣଭୂତାନଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରିକଜଵନାନନ୍ତରପ୍ପଵତ୍ତାନଂ ନିଚ୍ଛଯଗ୍ଗହଣସଙ୍ଖାତାନଂ ମନୋଦ୍ଵାରିକଜଵନାନଂ ଅନୁସ୍ସରଣେନ ତେସଂ ଅନନ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରେ ହି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ କୁସଲାକୁସଲଜଵନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଭଵଙ୍ଗଂ ଓତିଣ୍ଣେ ମନୋଦ୍ଵାରିକଜଵନଂ ତଦେଵାରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ଭଵଙ୍ଗଂ ଓତରତି, ପୁନ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଦ୍ଵାରେ ଵିସଯଂ ଵଵତ୍ଥାପେତ୍ଵା ଜଵନଂ ଭଵଙ୍ଗଂ ଓତରତି, ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରିକଜଵନାନନ୍ତରପ୍ପଵତ୍ତାନଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଜଵନଵାରାନମନନ୍ତରଂ ତତିଯଵାରେ ପଵତ୍ତାଯ ମନୋଦ୍ଵାରଜଵନଵୀଥିଯା ଏଵ ଗହିତାଯ ଏତାଯ କରଣଭୂତାଯ ଚତୁତ୍ଥଵାରେ ମନୋଦ୍ଵାରେ ଜଵନେନେଵ ଭାଵୋ ଵିଞ୍ଞାଯତି। ଏତେନ ଵିଞ୍ଞତ୍ତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ କରଣସାଧନତା ଵୁତ୍ତା। ସଯଂ ଵାତିଆଦିନା ପନ କମ୍ମସାଧନତ୍ତମାହ।

ଏଵଂ ଵିଞ୍ଞତ୍ତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ କାରକଦ୍ଵଯେ ସମ୍ଭଵଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି କାଯ-ସଦ୍ଦେନ ସହ କମ୍ମଧାରଯସମାସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''କାଯୋ''ତି ଵୋହାରସ୍ସ ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଯମ୍ପି ଚ ପଵତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାଯେନସଂଵରୋ''ତିଆଦିସୁତ୍ତମାହ। କାଯଵିପ୍ଫନ୍ଦନେନ ଅଧିପ୍ପାଯଵିଞ୍ଞାପନହେତୁତ୍ତାତି ଵିପ୍ଫନ୍ଦମାନକାଯେନ କରଣଭୂତେନ ଅଧିପ୍ପାଯଵିଞ୍ଞାପନହେତୁଭାଵତୋ କାଯେନ ଵିଞ୍ଞତ୍ତୀତିପି କାଯଵିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଯା କାଯଵିପ୍ଫନ୍ଦନସ୍ସ ହେତୁଭାଵତୋ ତଂହେତୁକଂ କାଯଵିପ୍ଫନ୍ଦନସଙ୍ଖାତଂ କାଯଂ ଗହେତ୍ଵା ଅଧିପ୍ପାଯଜାନନତୋ ଵିଞ୍ଞତ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯଵିଞ୍ଞାପନସ୍ସ କାରଣଭାଵେନ ଗଯ୍ହତୀତି କାଯେନ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଵିଞ୍ଞାପେତୀତି। ତଥା କାଯଵିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ଗହେତ୍ଵା ତସ୍ସ କାରଣମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଗଯ୍ହମାନତ୍ତା ସଯଞ୍ଚ କାଯେନ ଵିଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା କାଯେନ ଵିଞ୍ଞତ୍ତୀତିପି କାଯଵିଞ୍ଞତ୍ତୀତି।

୬୭୮ ।ଚିତ୍ତଜାନିଲଧାତୁଯାତି ଅଭିକ୍କମାଦିପଵତ୍ତକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଵାଯୋଧାତୁଯା। ଆକାରଵିକାରତାତି ଆକାରଭୂତୋ ଵିକାରୋ। କସ୍ସ ପନ ସା ଆକାରଵିକାରତାତି? ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଵାଯୋଧାତୁଅଧିକାନଂ ଚିତ୍ତଜମହାଭୂତାନଂ। କିଂ ତଂ ସାମତ୍ଥିଯଂ? ଚଲନହେତୁତା, ଚିତ୍ତଜତା, ଉପାଦାଯରୂପତା ଚ। ଅଥ ଵା ଚିତ୍ତଜାନିଲଧାତୁଯା ଏକା ଆକାରଵିକାରତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନ କେଵଲଞ୍ହି ସାମିଵଚନଂ ଚଲନସମ୍ବନ୍ଧାପେକ୍ଖାଯ ଏଵ, ଅଥ ଖୋ ଆକାରଵିକାରସମ୍ବନ୍ଧାପେକ୍ଖାଯପୀତି।

ଯଦି ଏଵଂ, କଥଂ ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାଯରୂପତ୍ତଂ। ''ଚିତ୍ତଜାନିଲଧାତୁଯା''ତି ହି ଵଚନେନ ଵାଯୋଧାତୁଯାଵ ଆକାରଵିକାରତା ଵିଞ୍ଞତ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ଏକଭୂତନିସ୍ସିତଂ ଉପାଦାଯରୂପଂ ନାମ ଅତ୍ଥି ''ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯରୂପ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୫୮୪) ଵଚନତୋତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ଵିକାରତା ଚତୂସୁ ଏକସ୍ସପି ହୋତି ଚତୁସାଧାରଣଧନଂ ଵିଯ। ଅନିଲଧାତୁଅଧିକକଲାପୋ ଵା ଇଧ ''ଅନିଲଧାତୂ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତଦଧିକେ ତଂଵୋହାରତୋ ଯଥା ସମ୍ଭାରଧାତୁଯା ଅଧିକଭାଵେନ ପଥଵୀଵୋହାରୋ, ତସ୍ମା ଵାଯୋଧାତୁଅଧିକାନଂ ଚିତ୍ତଜମହାଭୂତାନଂ ଏକା ଆକାରଵିକାରତା କାଯଵିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ନ କୋଚି ଵିରୋଧୋ। ଅଧିକତା ଚସ୍ସା ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ନ ପମାଣତୋ। ଇତରଥା ହି ତେସଂ ଅଵିନିବ୍ଭୋଗଵୁତ୍ତିତା ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଅଧିକତା ହି ଅତ୍ତନୋ ଅଧିକଵସେନ ଇତରେହି ଵିନିବ୍ଭୋଗପ୍ପଵତ୍ତିତୋ ହୋତି। ସାମତ୍ଥିଯାଧିକଞ୍ଚ କାରଣାନୁକାରିତାଯ। କାରଣଞ୍ହି ଅଭିକ୍କମାଦିପଵତ୍ତକଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଚଲନାଧିପ୍ପାଯସଭାଵଂ ତତୋ ସମୁଟ୍ଠିତେ କଲାପେ ଅନୁକରୋନ୍ତେ ଵାଯୋଧାତୁଯା ଏଵ ଅଧିକତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି। କେଚି ପନ ''ଵାଯୋଧାତୁଯା ଏଵ ଆକାରଵିକାରତା''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ଉପାଦାରୂପତ୍ତଂ ଦୁରୂପପନ୍ନଂ। ନ ହି ଏକସ୍ସ ଵିକାରୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ସକ୍କା ଵତ୍ତୁଂ।

କୀଦିସୀ ପନାଯଂ ଵିକାରତାତି ଆହ ''ସହଜାତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଚଲନେ ହେତୂ''ତି। ତତ୍ଥ ସହଜାତସ୍ସାତି ଅତ୍ତନା ସହଜାତସ୍ସ। ଯସ୍ମା ଉତୁଚିତ୍ତାହାରଜାନଂ ଚଲନଂ ଚିତ୍ତଜରୂପସମ୍ବନ୍ଧେନେଵ ହୋତି, ନଦୀସୋତଚଲନେନ ତତ୍ଥ ପକ୍ଖିତ୍ତସୁକ୍ଖଗୋମଯପିଣ୍ଡାଦୀନଂ ଵିଯ। ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଵସେନ ପନ ଚିତ୍ତଜାନମେଵ

ଚଲନଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସହଜାତସ୍ସା’’ତି। ରୂପସ୍ସାତି ରୂପକାୟସ୍ସ। ଚଲନେତି ସନ୍ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣଚଲନସଙ୍ଖାତେ ଚଲିତଭାୱେ। ସନ୍ଥମ୍ଭନାଦିକମ୍ପି ହି ଚଲନାଭିମୁଖତାୟ ଚଲନନ୍ତି ୟୁଜ୍ଜତି। ହେତୂତି ହେତୁଭୂତା ସହକାରୀକାରଣଭୂତା। ଏତ୍ତାୱତା ଚ କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ ନେୱ ଫନ୍ଦମାନରୂପକାୟୋ, ନ ଚ ଫନ୍ଦମାନା ୱାୟୋଧାତୁ, ଅଥ ଖୋ ମହନ୍ତଂ ପାସାଣଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଥାମେନ ଗହଣକାଲେ ସରୀରସ୍ସ ଉସ୍ସାହନୱିକାରୋ ୱିୟ ରୂପକାୟସ୍ସ ପରିପ୍ଫନ୍ଦନପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଲବ୍ଭମାନୋ ଏକୋ ଆକାରୱିକାରୋ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ନନୁ ଚ ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣାଦିୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ୱିକାରୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ଗହଣଂ ହୋତୀତି କଥମେତଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି? ଅଧିପ୍ପାୟଗ୍ଗହଣତୋ। ନ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରରହିତେସୁ ରୁକ୍ଖଚଲନାଦୀସୁ ଅଧିପ୍ପାୟଗ୍ଗହଣଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ହତ୍ଥଚଲନାଦୀସୁ ପନ ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ମା ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣାଦିୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ୱିକାରୋ ଅତ୍ଥି ଅଧିପ୍ପାୟସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପକୋତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବମେତଂ ଏକନ୍ତେନ। ଞାପକୋ ଚ ହେତୁ ସୟଂ ଗହିତୋୟେୱ ଅତ୍ତନୋ ଞାପେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ଞାପେତି, ନ ୱିଜ୍ଜମାନମତ୍ତେନାତି। ଞାପେତବ୍ବୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ୱିକାରଗ୍ଗହଣମ୍ପି ଅନୁମାନତୋ ସିଦ୍ଧଂ। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି –

‘‘ୱିସୟତ୍ତମନାପନ୍ନା,

ସଦ୍ଧା ନେୱତ୍ଥବୋଧକା;

ନ ସତ୍ତାମତ୍ତତୋ ଅତ୍ଥେ,

ତେ ଅଞ୍ଞାତା ପକାସକା’’ତି।

ୟଦି ୱିକାରଗ୍ଗହଣମେୱ କାରଣମଧିପ୍ପାୟଗ୍ଗହଣସ୍ସ, କସ୍ମା ଅଗ୍ଗହିତସଙ୍କେତାନଂ ଅଧିପ୍ପାୟଗ୍ଗହଣଂ ନ ହୋତୀତି? ନ କେୱଲଂ ୱିକାରଗ୍ଗହଣମେୱ ଅଧିପ୍ପାୟସ୍ସ ଗହଣସ୍ସ କାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ପୁରିମସିଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଇମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟଥା ହି ଅରଞ୍ଞେ ଉଦକଟ୍ଠେ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଠପିତଗୋସୀସାଦୀନି ଉଦକନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ତଦନନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତାୟ ଅୱିଞ୍ଞାୟମାନନ୍ତରାୟ ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନୱୀଥିୟା ଗୋସୀସାଦୀନଂ ଉଦକସହଚାରୀପକାରସଞ୍ଞାଣାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଉଦକମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଜାନନଂ, ଏୱଂ ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣଂ ଗହେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତପ୍ପୱତ୍ତାୟ ଅୱିଞ୍ଞାୟମାନନ୍ତରାୟ ମନୋଦ୍ୱାରୱୀଥିୟା ପୁରିମଗ୍ଗହିତସମ୍ବନ୍ଧୂପନିସ୍ସୟସହିତାୟ ସାଧିପ୍ପାୟୱିକାରଗ୍ଗହଣଂ ହୋତୀତି।

୬୮୧-୨। ସହଜରୂପଚଲନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତାୟ ୱାୟୋଧାତୁୟା ହେତୁଭାୱୋ ୟୁତ୍ତୋ, କିଂ ସବ୍ବା ଏୱ ୱାୟୋଧାତୁ ସହଜରୂପଂ ଚାଲେତୀତି ଇମଂ ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ ‘‘ଲଭିତ୍ୱା ପନୁପତ୍ଥମ୍ଭ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭଂ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିୟନ୍ତି ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନୱୀଥିଂ ସନ୍ଧାୟାହ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱୀଥିୟା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତ୍ତାଭାୱତୋ। ହେଟ୍ଠିହି ଛହି ଚ ଚିତ୍ତେହୀତି ସତ୍ତସୁ ଜୱନେସୁ ହେଟ୍ଠିମେହି ଛହି ଜୱନେହି ସମୁଟ୍ଠିତଂ ୱାୟୋଧାତୁଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କେଚି ପନ ପୋତ୍ଥକେସୁ ‘‘ୱାୟୋଧାତୁସମୁଟ୍ଠିତ’’ନ୍ତି ପାଠଂ ଦିସ୍ୱା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନ୍ତି ଭାୱସାଧନୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଛହି ଚିତ୍ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନୱାୟୋଧାତୁସମୁଟ୍ଠିତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ୟୋଜେନ୍ତି। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସହିତତ୍ତନାତି ସୟଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସହିତା ଅତ୍ତନା ସହଜାତଂ ଚିତ୍ତଜରୂପଂ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଚଲୟତି, ନ ଇତରାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୟଂ ପନେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ – ୟଥା ନାମ ସତ୍ତହି ୟୁଗେହି ଆକଡ୍ଢିତବ୍ବସକଟେ ସତ୍ତମୟୁଗୟୁତ୍ତା ଏୱ ଗୋଣା ହେଟ୍ଠା ଛସୁ ୟୁଗେସୁ ୟୁତ୍ତଗୋଣେହି ଲଦ୍ଧୁପତ୍ଥମ୍ଭା ସକଟଂ ଚାଲେନ୍ତି, ପଠମୟୁଗାଦିୟୁତ୍ତା ପନ ସନ୍ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣମତ୍ତମେୱ ସାଧେନ୍ତା ତେସଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକା ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ସତ୍ତମଜୱନସମୁଟ୍ଠିତା ୱାୟୋଧାତୁ ହେଟ୍ଠା ଛହି ଜୱନେହି ସମୁଟ୍ଠିତୱାୟୋଧାତୁତୋ ଲଦ୍ଧୁପତ୍ଥମ୍ଭା ଚିତ୍ତଜରୂପଂ ଚାଲେତି। ପଠମଜୱନାଦିସମୁଟ୍ଠିତା ପନ ସନ୍ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣମତ୍ତଂ ସାଧେନ୍ତା ତସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକା ହୋନ୍ତି, ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିୟେୱ ଚେତ୍ଥ ଚଲନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଦେସତୋ କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଧମ୍ମାନଂ ଚଲନାଭାୱତୋ, ଇତରଥା ଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ୟାପାରତା, ଖଣିକତା ଚ ନ ସିୟା। କଥଂ ପନସ୍ସ ସହଜରୂପାନଂ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିୟା ହେତୁଭାୱୋତି? ୟଥା ଅତ୍ତନା ସହଜରୂପାନି ହେଟ୍ଠିମଜୱନାଦିସମୁଟ୍ଠିତରୂପେହି ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ତେହି ସହ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପତ୍ତିୟେୱସ୍ସ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଥ ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସହିତାତି ସତ୍ତମଜୱନସମୁଟ୍ଠିତାୟ ଏୱ ଚ ୱିସେସିତତ୍ତା ଚଲନାକାରସହିତାୟେୱ ୱାୟୋଧାତୁ ୱିକାରସହିତାତି? ନୟିଦମେୱଂ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଚଲୟିତୁମସକ୍କୋନ୍ତିୟୋପି ସନ୍ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣମତ୍ତକରଣେନ ପଠମଜୱନାଦିସମୁଟ୍ଠାନୱାୟୋଧାତୁୟୋପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତା ଏୱ। ୟେନ ଦିସାଭାଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଭିକ୍କମାଦୀନି ପୱତ୍ତେତୁକାମୋ

ତଦଭିମୁଖଭାୱୱିକାରସମ୍ପତ୍ତୋ। ଅଧିପ୍ପାୟସହଭାୱିନଞ୍ଚ ୱିକାରଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିମାଚିକ୍ଖନ୍ତି। ତେନେୱ ହି ଭଗୱତା ‘‘କତମଂ ତଂ ରୂପଂ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି? ଯା କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା…ପେ… ଅବ୍ୟାକତଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଅଭିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱା…ପେ… ପସାରେନ୍ତସ୍ସ ୱା କାୟସ୍ସ ଥମ୍ଭନା ସନ୍ଥମ୍ଭନା ସନ୍ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପନା ୱିଞ୍ଞାପିତତ୍ତଂ। ଇଦଂ ତଂ ରୂପଂ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି (ଧ॰ ସ॰ ୭୨୦) ସନ୍ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୟଭାୱାକାରୋ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତାୱଚନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି।

୬୮୩-୪। ଚିତ୍ତଜାତାୟ ପଥୱୀଧାତୁୟା ଉପାଦିନ୍ନକଘଟ୍ଟନେ ପଚ୍ଚୟୋ ଯୋ ଆକାରୱିକାରୋ, ଅୟଂ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଜାତାୟାତି ୱଚୀଭେଦପ୍ପୱତ୍ତକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାୟ । ଉପାଦିନ୍ନକଘଟ୍ଟନେତି ଉପାଦିନ୍ନକକଲାପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅକ୍ଖରୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଘଟ୍ଟନସଞ୍ଞିତେ କିଚ୍ଚେ ଘଟ୍ଟନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୟୋତି ତସ୍ସ ସହକାରୀକାରଣଭୂତୋ। ଏକୋ ଆକାରୱିକାରୋତି ଘଟ୍ଟିୟମାନୌପାଦିନ୍ନରୂପତୋ, ଘଟ୍ଟନ୍ତି ଯା ପଥୱୀଧାତୁତୋ ଚ ୱିନିୱତ୍ତୋ ପଥୱୀଧାତୁୟା ଉପାଦିନ୍ନଘଟ୍ଟନପଚ୍ଚୟସଭାୱରୂପୋ ଏକୋ ଆକାରୱିକାରୱିସେସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଥୱିଧାତୁୟାତି ସାମିୱଚନଂ ‘‘ଉଭୟସମ୍ବନ୍ଧାପେକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦି କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଯଥା ତତ୍ଥ ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ଗୟ୍ହତି, ଏୱମିଧ ସୁୟ୍ୟମାନସଦ୍ଦସୱନାନନ୍ତରନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଦଞ୍ଚ ସନ୍ଥମ୍ଭନାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଘଟ୍ଟନେନ ସଦ୍ଧିଂୟେୱ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ‘‘ଲଭିତ୍ୱା ପନୁପଚ୍ଚୟ’’ନ୍ତିଆଦିନୟୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ଘଟ୍ଟନଞ୍ଚ ପଠମଜୱନାଦୀସୁପି ଲବ୍ଭତେୱ। ତେନାହ ‘‘ସଦ୍ଦୱସା’’ତି। ଅଥ ଘଟ୍ଟନଚଲନାନଂ କୋ ୱିସେସୋତି? ଘଟ୍ଟନଂ ପଚ୍ଚୟୱିସେସେନ ଭୂତକଲାପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆସନ୍ନତରୁପ୍ପାଦତା, ଚଲନଂ ଏକସ୍ସାପି ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପାଦନପରମ୍ପରତାତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଗୋସୀସାଦିଉପମାପେତ୍ଥ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବା। ସାୱାତି ସା ଏୱ ସହସଦ୍ଦା ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ସକ୍କକୁଲିନ୍ଦୁନାତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧଗଗନତଲସ୍ସ ସକ୍କରାଜକୁଲସ୍ସ ଅୱଭାସକଟ୍ଠେନ ତସ୍ସ ନିସାକରଭୂତେନ। ଅଥ ୱା ଇନ୍ଦତି ପରମିସ୍ସରିୟଂ କରୋତୀତି ଇନ୍ଦୁ। ଇନ୍ଦୁ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉତ୍ତମୱାଚକତ୍ତା ସକ୍କକୁଲୁତ୍ତମେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୮୫। ଅଥ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ତାୱ ସହସଦ୍ଦାୱ, ସଦ୍ଦୋ ପନ ଚିତ୍ତଜୋ ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିକୋ ଅତ୍ଥୀତି ଚେ? ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସଦ୍ଦୋ ନ ଚିତ୍ତଜୋ’’ତିଆଦି। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଘଟ୍ଟନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିପଚ୍ଚୟଂ ପଥୱୀଧାତୁୟା ଘଟ୍ଟନଂ। ଧାତୁସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନେୱାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। ଯସ୍ମା ଧାତୁସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନେୱ ସଦ୍ଦୋ ଜାୟତି, ନ ତେନ ୱିନା, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନେନ ଚ ଯେ ୱଦନ୍ତି ‘‘ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନ ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ’’ତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା ୱିନାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘ଯା ତାୟ ୱାଚାୟ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପନା’ତି (ଧ॰ ସ॰ ୬୩୬) ହି ୱଚନତୋ ଅସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟେନ ସଦ୍ଦେନ ସହ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତୋୱ ଚିତ୍ତଜୋପି ସଦ୍ଦନୱକୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି, ତେସଂ ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦୋପି ହି ସଦ୍ଦୋୱ ହୋତି, ନ ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋତି ୱିରୁଦ୍ଧମେତନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନେହି ସଙ୍ଗହକାରେହି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୱ। ଆନନ୍ଦାଚରିୟୋ ପନ ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାୱ ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ୱଣ୍ଣେତି। କଥଂ? ‘‘ଜିୱ୍ହାତାଲୁଚଲନାଦିକରୱିତକ୍କସମୁଟ୍ଠିତଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସହଜମେୱ ସୁଖୁମସଦ୍ଦଂ ଦିବ୍ବସୋତେନ ସୁତ୍ୱା ଆଦିସତୀ’’ତି ସୁତ୍ତେ, ପଟ୍ଠାନେ ଚ ଓଳାରିକଂ ସଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାୟ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦସ୍ସ ଅସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତା ୱୁତ୍ତାତି।

୬୮୬-୭।ୱିଞ୍ଞାପନତୋତି ୱଚୀଘୋସେନ ଅଧିପ୍ପାୟୱିଞ୍ଞାପନହେତୁତ୍ତା। ସୟଂ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତୋତି ଗହଣାନୁସାରେନ ୱଚୀଘୋସେନ ୱା ହେତୁନା ସୟଂ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା। ତସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ। ସମ୍ଭୱୋ କାରକଦ୍ୱୟେତି ୱିଞ୍ଞାପୟତୀତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏୱଂ ହେତୁମ୍ହି, କମ୍ମନି ୱା ତସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନେତଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱୟଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଉଦାହୁ କମ୍ମାଦିସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱୟ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ୱିୟାତି ସକସକକଲାପଗତଅଟ୍ଠରୂପାନି ୱିୟ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱୟସ୍ସ ଏକତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିସହଜକଲାପେ ସଦ୍ଦୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିକଲାପେ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ତଂ ହିତ୍ୱା ‘‘ଅଟ୍ଠ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଥାୱୁତ୍ତୱିକାରଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ‘‘ଅୟଂ ଇଦଂ ନାମ କାତୁକାମୋ’’ତି ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଆହ ‘‘ଅଧିପ୍ପାୟପ୍ପକାସନରସା’’ତି। କାୟୱିପ୍ଫନ୍ଦନହେତୁଭୂତାୟ ୱାୟୋଧାତୁୟା ୱିକାରତ୍ତା ତସ୍ସା କାୟୱିପ୍ଫନ୍ଦନସ୍ସ ହେତୁଭାୱାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାୟ…ପେ… ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା’’ତି। ୱାୟୋଧାତୁୟା କିଚ୍ଚାଧିକତାୟ ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୱାୟୋଧାତୁପଦଟ୍ଠାନା’’ତି। ୱଚୀଘୋସସ୍ସ ହେତୁଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱଚୀଘୋସସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚିତ୍ତଜସଦ୍ଦସ୍ସ ହେତୁଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

କେଚି ପନେତ୍ଥ ‘‘ଘଟ୍ଟନେ ପଚ୍ଚୟୋତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଘଟ୍ଟନାନନ୍ତରଂ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି ଗହେତ୍ୱା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନପଥୱୀଧାତୁ ଉପାଦିନ୍ନଘଟ୍ଟନମତ୍ତଂ କରୋତି, ଘଟ୍ଟିତକ୍ଖଣେ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋୱ ସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ପନ ଚିତ୍ତପଚ୍ଚୟତ୍ତା ପରିୟାୟେନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ମତେନ ଚିତ୍ତଜସଦ୍ଦୋୟେୱ ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଉଦକତାପନକାଲେ ଅନ୍ତୋଉଦକେୟେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଉପାଦିନ୍ନେ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା

ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନପଥୱୀଧାତୁଯା ଉପ୍ପତ୍ତିସମକାଲମେୱ ତସ୍ମିଂ କଲାପେ ନୱମଂ ହୁତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଯେୱ ଭୂତିକସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଗହେତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସଦ୍ଦୋପି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଚ୍ଛରାପହରଣାଦିସଦ୍ଦୋ ପନ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନୋଯେୱାତି।

୬୮୮। ୱିଗ୍ଗହାଭାୱତୋ ନ କସ୍ସତି, କସିତୁଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଅକାସୋ, ସୋଯେୱ ଆକାସୋତି ଆହ ''ନ କସ୍ସତୀତି ଆକାସୋ''ତି, କୋ ପନେସୋତି ଆହ ''ରୂପାନଂ ୱିୱରୋ''ତି, କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦାଦିରୂପାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନେନ ଅଜଟାକାସମାହ। ଯୋ...ପେ... ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ପନ ଇମିନା ଇଧାଧିପ୍ପେତମାକାସଂ, ସୋ ପନ ରୁଠହୀୱସେନ ଆକାସୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

ରୂପାନି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ସଯଂ ୱା ତେହି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତେସଂ ୱା ପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତନ୍ତି ରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତଂ ଲକ୍ଖଣମେତସ୍ସାତି ରୂପପରିଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣୋ। ଅଯଞ୍ହି ତଂ ତଂ ରୂପକଲାପଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ତେନାହ ''ରୂପପରିଯନ୍ତପ୍ପକାସନରସୋ''ତି। ''ଅଯଂ ରୂପାନଂ ହେଟ୍ଠିମୋ ପରିଯନ୍ତୋ, ଅଯଂ ଉପରିମୋ''ତି ଏୱଂ ୱିଭାୱନକିଚ୍ଚୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତତୋ ପନ ଯସ୍ମା ରୂପାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ରୂପମରିଯାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ''ତି। ଏତ୍ଥାହ – କିଂ ପନେସ ରୂପେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନକଲାପତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ଅଥ ଏକସମୁଟ୍ଠାନବହୁକଲାପତୋ, ଉଦାହୁ ଏକେକସମୁଟ୍ଠାନଏକେକକଲାପତୋ, ଏକେକରୂପତୋ ୱାତି? ଏକେକସମୁଟ୍ଠାନଏକେକକଲାପତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯଦି ହି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନକଲାପତୋ, ଏକସମୁଟ୍ଠାନବହୁକଲାପତୋ ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ଏୱଂ ସତି ସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟ, ଏକକଲାପଗତରୂପାନଂ ୱିଯ ନାନାକଲାପଗତରୂପାନମ୍ପି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତା ୱା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଅଥ ୱା ଏକେକରୂପତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ଏୱଂ ସତି ଏକେକକଲାପଗତରୂପାନମ୍ପି ନାନାକଲାପଗତରୂପାନଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତାପସଙ୍ଗୋ ସିଯା, ଉଭଯମ୍ପି ପନେତଂ ଅନିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ମା ଏକେକସମୁଟ୍ଠାନଏକେକକଲାପତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱଛିଦ୍ଦୱିୱରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱାତି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱା ଛିଦ୍ଦୱିୱରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ କଲାପେ ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହେୱ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। କିଞ୍ଚାପି ହି କଲାପନ୍ତରଭୂତା କଲାପନ୍ତରଭୂତେହି ସମ୍ଫୁଟ୍ଠାୱ ଏକଘନପିଣ୍ଡଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତା, ତଥାପି ଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିୱିତ୍ତତ୍ତା ଅସଂକିଣ୍ଣା ଏୱ। ତେସଂ ଯା ୱିୱିତ୍ତତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଂକିଣ୍ଣତା, ଅଯଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଭୂତନ୍ତରେହି ୱିଯ ତେହି ସୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋୱ, ଇତରଥା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତା ନ ସିଯା ତେସଂ ଭୂତାନଂ ବ୍ଯାପିଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଅବ୍ଯାପିଭାୱୋ ହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠତା। ତେନାହ ଭଗୱା ଇମସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ''ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହୀ''ତି (ଧ। ସ। ୬୩୭)।

ଅଥ ୱା କଲାପନ୍ତରଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଂକିଣ୍ଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, କଣ୍ଣଛିଦ୍ଦମୁଖୱିୱରାଦିୱସେନ ଛିଦ୍ଦୱିୱରଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତୋ ଛିଦ୍ଦୱିୱରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା। ରୂପପରିଚ୍ଛେଦେ ହି ସତି ଛିଦ୍ଦୱିୱରଭାୱୋ ହୋତି। ଯେସଂ ରୂପାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତତ୍ଥେୱ ତେସଂ ପରିଚ୍ଛେଦଭାୱେନ ଲବ୍ଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପପଦଟ୍ଠାନୋ''ତି।

୬୮୯-୯୧।ରୂପସ୍ସଲହୁତାଦିତ୍ତଯନିଦ୍ଦେସେତି ରୂପସ୍ସଲହୁତା ରୂପସ୍ସମୁଦୁତା ରୂପସ୍ସକମ୍ମଞ୍ଞତାତି ଇମସ୍ସ ରୂପଲହୁତାଦିତ୍ତଯସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ସମ୍ପତ୍ତେ ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ଅରୂପସ୍ସ ଲହୁତାଦୀସୁ ''କାଯଲହୁଭାୱୋ କାଯଲହୁତା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ''ରୂପସ୍ସ ଲହୁଭାୱୋ ଲହୁତା''ତିଆଦିନା ରୂପସମ୍ବନ୍ଧୀଭାୱେନ ରୂପୱିକାରାପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା। ରୂପସ୍ସ ଲହୁଭାୱୋ ଲହୁତା, ସା ରୂପସ୍ସ ଗରୁଭାୱୱୂପସମଲକ୍ଖଣା, ଗରୁଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, ଅଦନ୍ଧତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଲହୁରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ରୂପସ୍ସ ମୁଦୁଭାୱୋ ମୁଦୁତା, ସା ରୂପସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱୱୂପସମଲକ୍ଖଣା, ଥଦ୍ଧଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, ସବ୍ବକିରିଯାସୁ ଅୱିରୋଧିତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ମୁଦୁରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ରୂପସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ କମ୍ମଞ୍ଞତା, ସା ରୂପସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୱୂପସମଲକ୍ଖଣା, ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, ସରୀରକିରିଯାସୁ ଅନୁକୂଲଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କମ୍ମଞ୍ଞରୂପପଦଟ୍ଠାନାତି। ଅତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମା ପନ ତିସ୍ସୋ ରୂପାନଂ ୱିକାରଭାୱତୋ ''ରୂପୱିକାରା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତିସ୍ସୋ...ପେ... ୱିଭାୱିନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଥାକ୍କମଂ ପନେତା ରୂପସ୍ସ ଦନ୍ଧତ୍ତକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନା, ଥଦ୍ଧତ୍ତକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନା, ରୂପାନଂ ସରୀରକିରିଯାସୁ ଅନନୁକୂଲଭାୱକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଧାତୁକ୍ଖୋଭୋତି ୱାତପିତ୍ତସେମ୍ହପକୋପୋ, ରସାଦିଧାତୂନଂ ୱା ୱିକାରାୱତ୍ଥା, ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତାପି ଅତ୍ଥତୋ ପଥୱୀଧାତୁଆଦୀନଂଯେୱ ୱିକାରୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯା

ସପ୍ପାୟୌତୁଆହାରାୱିକ୍ଖିଉଚିଉତା, ସା ଚ ତଂତଂୱିକାରସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତା, ଅୱିସେସେନ ପନ ସବ୍ବେସଂ ପଚ୍ଚଯା, ତଥା ହି ତେ କଦାଚିପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ୱିଜହନ୍ତି। ତଥା ଅୱିଜହନ୍ତାନଂ ପନ ଦୁବ୍ବିଜାନୀଯଂ ନାନତ୍ତନ୍ତି ତଂପକାସନତ୍ଥଂ ''ଏତାସ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କମତୋୱ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଲହୁତାଯ ହି ଅରୋଗୀ ନିଦସ୍ସନଂ, ମୁଦୁତାଯ ମଦ୍ଦିତଚମ୍ମଂ, କମ୍ମଞ୍ଞତାଯ ସୁଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣଂ।

ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଅରୋଗିନୋ ତାୱ ନିଦସ୍ସନଂ ଯୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧସନ୍ତାନତ୍ତା, ସୁପରିମଦ୍ଦିତଚମ୍ମସୁଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣାନଂ ପନ କଥଂ। ନ ହି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପସନ୍ତାନେ ଲହୁତାଦୀନି ସମ୍ଭୱନ୍ତି ତଥା ଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯାଭାୱତୋ? ସଚ୍ଚଂ, ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞସଦିସରୂପନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ନ ପନ ତତ୍ଥ ଇଧାଧିପ୍ପେତମୁଦୁତାକମ୍ମଞ୍ଞତାସଭାୱତୋ। ଯଦି ଏୱଂ, କଥଂ ତୂଲପିଚୁଆଦୀସୁ ଲହୁଭାୱାଦିକନ୍ତି? ନ ତତ୍ଥ ପରମତ୍ଥତୋ ଲହୁଭାୱାଦିକଂ ଅତ୍ଥି, ଗରୁଭାୱାଦିହେତୂନଂ ପନ ଅଭାୱତୋ ତତ୍ଥ ଲହୁଭାୱାଦିୱୋହାରୋ।

କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଏକନ୍ତେନ ତାସଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯାପେକ୍ଖତ୍ତା, ଇତରଥା ସବ୍ବଦାଭାୱିନୀହି ଲହୁତାଦୀହି ଭୱିତବ୍ବଂ ସିଯାତି। ଅଦନ୍ଧତାଲକ୍ଖଣାତି ଅଗରୁଭାୱଲକ୍ଖଣା। ଗରୁଭାୱସ୍ସ ୱିନୋଦନଂ ଖିପନଂ ଅପନଯନଂ କିଚ୍ଚମେତିସ୍ସାତି ଗରୁଭାୱୱିନୋଦନରସା। କିଞ୍ଚାପି ହି ଅଯଂ ରୂପାନଂ ଗରୁଭାୱଂ ୱିନୋଦେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଗରୁରୂପପଟିପକ୍ଖାନଂ ପନ ଅଦନ୍ଧରୂପାନଂ ୱିକାରତ୍ତା ''ଜାତି ନଂ ଉପ୍ପାଦେତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ପରିଯାଯେନ ଗରୁଭାୱଂ ୱିନୋଦେତି ନାମ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ୱିଜ୍ଜମାନାଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନରୂପାନଂ ଅଗରୁଭାୱୋଯେୱାତି। ଏସ ନଯୋ ମୁଦୁତାକମ୍ମଞ୍ଞତାସୁ। ଚେତସିକଲହୁତାଦଯୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକାନଂ ତଂତଂଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ୱିଦ୍ଧଂସକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱିକାରମତ୍ତଭାୱତୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନେୱ ତାସଂ ତଂକିଚ୍ଚତା ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଲହୁପରିୱତ୍ତିତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ଅଦନ୍ଧସ୍ସ ଅରୋଗୀପୁରିସସ୍ସ ଅପରାପରଂ ସଙ୍କନ୍ତି ପରିୱତ୍ତନଂ ୱିଯ ଅଦନ୍ଧପରିୱତ୍ତନଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା, ତତ୍ଥେୱ ୱିକାରଭାୱେନ ଉପଲବ୍ଭନତୋ ଲହୁରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ଏୱମିତରାସୁପି। ଅଥଦ୍ଧତାତି ଅକଥିନତା। ଅତ୍ତନୋ ମୁଦୁଭାୱେନେୱ ସବ୍ବକିରିଯାସୁ ଅୱିରୁଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଅୱିରୋଧିତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ମୁଦୁ ହି କତ୍ଥଚି ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ତୀସୁପି ଠାନେସୁ ପଟିପକ୍ଖତ୍ଥେ ଅ-କାରୋ। ଦନ୍ଧତାଦିହେତୂନଂ ପଟିପକ୍ଖସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଲହୁତାଦୀନନ୍ତି କେଚି। ଅପରେ ପନ ସତ୍ତାପଟିସେଧୋତି ୱଦନ୍ତି। ସରୀରେନ କତ୍ତବ୍ବକିରିଯାନଂ ଅନୁକୂଲତାସଙ୍ଖାତୋ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ ଲକ୍ଖଣମେତିସ୍ସାତି ସରୀରକିରିଯାନୁକୂଲକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱଲକ୍ଖଣା। ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ନାମ ହୋତୀତି କମ୍ମଞ୍ଞତା ଅଦୁବ୍ବଲଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱୁତ୍ତା।

୬୯୨।ରୂପାନମାଚଯୋ ଯୋତିଆଦୀସୁ ଯୋ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନଂ ଆଦିତୋ ଚଯୋ, ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ତତୋ ତତୋ ଆଗତସ୍ସ ୱିଯ ଚଯୋତି ୱା ଆଚଯସଙ୍ଖାତୋ ରୂପାନଂ ପଠମୁପ୍ପାଦୋ ୱଡ୍ଢି ଚ, ସୋ ଉପଚଯୋତି ଉଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତୋ ''ଉପଞ୍ଞତ୍ତଂ ଉପସିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଉପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଠମୂପରିଅତ୍ଥଦସ୍ସନତୋ। ଯା ପନ ତେସଂଯେୱ ରୂପାନଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧତା ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତି, ସା ସନ୍ତତୀତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ହି ରୂପୁପ୍ପତ୍ତିଆଦିଚଯଭାୱତୋ ଆଚଯୋ ନାମ, ତତୋ ପରଂ ଯାୱ ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱଡ୍ଢିଭାୱତୋ ଉପଚଯୋ ନାମ। ତଦା ହି ରୂପସ୍ସ କମ୍ମଚିତ୍ତୌତୂହି ଚଯୋଯେୱ, ନ ହାନି। ଅଥ ୱା ଯାୱ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନ ରୂପୁପ୍ପାଦୋ, ଚକ୍ଖାଦିଉପ୍ପାଦୋ ୱା, ତାୱ ଉପଚଯୋ ନାମ, ତତୋ ପରଂ ପନ ଚୁତିପରିଯୋସାନଂ ସନ୍ତତି ନାମ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା –

''ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଚଯୋ, ସୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ। ଯୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ, ସା ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତୀ''ତି (ଧ। ସ। ୬୪୧-୬୪୨) –

ଏୱଂ ଉପଚଯସନ୍ତତୀନଂ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତାଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାଯ ପାଳିଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ –

''ଆଚଯୋ ନାମ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଉପଚଯୋ ନାମ ୱଡ୍ଢି, ସନ୍ତତି ନାମ ପୱତ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ନଦୀତୀରେ ଖତକୂପସ୍ମିଞ୍ହି ଉଦକୁଗ୍ଗମନକାଲୋ ୱିଯ ଆଚଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତି, ପରିପୁଣ୍ଣକାଲୋ ୱିଯ ଉପଚଯୋ ୱଡ୍ଢି, ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଗମନକାଲୋ ୱିଯ ସନ୍ତତି ପୱତ୍ତୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୪୧; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୪୪) –

ଉପମା ୱୁତ୍ତା। ''ରୂପାନମାଚଯୋ''ତି ଚେତ୍ଥ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସେନ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ୱିକାରୋ। ୱିକାରତ୍ତେ ଚ ସତି ଅତ୍ତନୋ ୱିକାରୱନ୍ତଧମ୍ମଭେଦଭିନ୍ନତ୍ତା ଏକକ୍ଖଣେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ବହୂନମ୍ପି ରୂପାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂଯେୱ ଉପ୍ପାଦୱିକାରଭାୱୋ, ନ ପିଣ୍ଡସ୍ସେୱାତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ରୂପାନମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତି ଇଦିସୀ, ଅଥ ଖୋ ଅରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ଉପ୍ପାଦୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜରତା, ଅନିଚ୍ଚତା, ରୂପସ୍ସ ଲହୁମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞତା ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬୯୩।ଜାତିରୂପନ୍ତି ଦୀପିତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଉଭଯସ୍ସପି ରୂପୁପ୍ପାଦସଭାୱତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ଏୱଂ, କସ୍ମା ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁତ୍ତଂ? ଭଗୱତା ତଥେୱ ଦେସିତତ୍ତା। ଭଗୱତାପି କସ୍ମା ତଥା ଦେସିତନ୍ତି ଆହ ''ୱୁତ୍ତମାକାରନାନତ୍ତା''ତିଆଦି। ଆକାରନାନତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱିଭାୱିତମେୱ। ଅକ୍ଖରସ୍ସ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତି

ଉପଚଯୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ସନ୍ତତି। ଏୱଂ ତିସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଏୱଂ ତେସଂ ଆକାରନାନତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ୱସେନ ୱାତି ତଦା କିର ସୋତୂନଂ ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଅଯଂ ଜାତି ସବ୍ବେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଭୱୋ, ସଯଂ ପନ ନ କୁତୋଚି ଜାଯତି, ଯଥା ତଂ ''ପକତିୱାଦୀନଂ ପକତୀ''ତି। ତେସଂ ମିଚ୍ଛାଗାହଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ''ଜାତି ନାମ ନ ଅଞ୍ଞା, ଉପଚଯସନ୍ତତିୱସେନ ଠିତା ରୂପୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ପନ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ଚ ଯସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ , ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେହେୱ ଜାତପରିଯାଯଂ ଲଦ୍ଧୂତୀ''ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉପଚଯୋ ସନ୍ତତୀତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦେସେତୀତି ଆଚରିଯା।

ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠାସତୋ, ଅନାଗତଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ରୂପଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦୋ ଅନାଗତକ୍ଖଣତୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉମ୍ମୁଜ୍ଜାପନରସୋ''ତି। ''ଇମେ ରୂପଧମ୍ମା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛଥ ନେ''ତି ନିଯ୍ୟାତେନ୍ତୋ ୱିଯ ଗଯ୍ହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିଯ୍ୟାତନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ''ତି। ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତା ଉପରି ଚଯୋ ଉପଚଯୋତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି ଆଦିକମ୍ମେ ତପ୍ପଚ୍ଚଯୱସେନ, ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଗତଂ ଉପଚିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପଚିତରୂପପଦଟ୍ଠାନୋ''ତି।

ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣାତି ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନରୂପାନଂ ପୱତ୍ତନନ୍ତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବା। ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନରସାତି ପୁବ୍ବାପରୱସେନ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନକିଚ୍ଚା। ଅସତି ହି ଉପ୍ପାଦେ ପୁବ୍ବାପରୱସେନ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧୋ ନ ସିଯା। ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧରସତ୍ତାଯେୱ ଅନୁପଚ୍ଛେଦୱସେନ ଗହେତବ୍ବତୋ ଆହ ''ଅନୁପଚ୍ଛେଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତି। ପୁବ୍ବାପରୱସେନ ଘଟିତରୂପେସୁ ଉପଲବ୍ଭନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧରୂପପଦଟ୍ଠାନା''ତି।

୬୯୪।ଜୀରଣନ୍ତି ଜିଣ୍ଣଭାୱୋ, ଅଭିନୱଭାୱହାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପାକଟା ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିଭାୱେନ ଦନ୍ତାଦୀସୁ ୱିକାରଦସ୍ସନତୋ, ଇତରା ତଦଭାୱତୋ ଅପାକଟା। କାମଂ ରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ଖଣିକଜରା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ଏୱ, ଯା ''ଅୱୀଚିଜରା''ତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ପନ ଜରାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ପାକଟା ରୂପଧମ୍ମେସୂ''ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିୱିକାରୋ ପନ ଖଣିକଜରାଯ ନତ୍ଥି। ରୂପପରିପାକୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜିଣ୍ଣତା, ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗୋ ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପନଯନରସା''ତି, ଭଙ୍ଗୂପନଯନକିଚ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଭାୱାନପଗମେପୀତିକକ୍ଖଳଅତ୍ତାଦିସଭାୱାନପଗମେପି, ଠିତିକ୍ଖଣେ ହି ଜରା ନାମ, ନ ଚ ତଦା ଧମ୍ମସଭାୱଂ ୱିଜହତି। ନୱଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥା, ତସ୍ସା ଅପଗମଭାୱେନ ଗଯ୍ହତୀତି ଆହ ''ନୱଭାୱାପଗମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତି। ୱୀହିପୁରାଣଭାୱୋ ୱିଯାତି ୱୀହିଭାୱାନପଗମେପି ଅଭିନୱଭାୱାପଗମନକରୋ ୱୀହିପୁରାଣଭାୱୋ ୱିଯ। ୱୀହିପୁରାଣଭାୱୋ ସବ୍ବାୱତ୍ଥାନି ଅପନେତି, ଅଯଂ ପନ କେୱଲଂ ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥମେୱ ଅପନେତି। ପରିତୋ ସବ୍ବତୋ ଭିଜ୍ଜନନ୍ତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବାତି ପରିଭେଦଲକ୍ଖଣା। ନିଚ୍ଚଂ ନାମ ଧୁୱଂ, ରୂପଂ ପନ ଖଣଭଙ୍ଗିତାଯ ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନିଚ୍ଚତା। ସା ପନ ଠିତିପ୍ପତ୍ତରୂପଂ ଠିତିଯମେୱ ୱିନାସନଭାୱେନ ସଂସୀଦେନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତୀତି ସଂସୀଦନରସା। ଯସ୍ମା ଚ ସା ଭଙ୍ଗଭାୱତୋ ଖଯୱଯାକାରେନେୱ ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଖଯୱଯଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତି। ଅନୁକ୍କମେନ ୱିନାସୋ ଖଯୋ ନାମ, ଦୀପୱଟ୍ଟିକାଯ ସହ ତେଲସ୍ସ ୱିଯ ସହ ନିରୋଧୋ ୱଯୋତି ୱଦନ୍ତି।

୬୯୬-୭।ସମୋଧାନତୋତି ରାସିତୋ। କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ। ମିଦ୍ଧରୂପସ୍ସ ୱଦନସୀଲା, ମିଦ୍ଧୱାଦୋ ୱା ଏତେସନ୍ତି ମିଦ୍ଧୱାଦିନୋ। ମିଦ୍ଧରୂପଂ ନାମାତି ଉତୁଚିତ୍ତାହାରୱସେନ ତିସମୁଟ୍ଠାନଂ ମିଦ୍ଧଂ ନାମ ରୂପଂ। ତେ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବାତି ଆହ ''ମୁନୀସୀ''ତିଆଦି। ନତ୍ଥି ନୀୱରଣାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୀୱରଣସ୍ସ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ୟାପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚନୀୱରଣାନଂ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣାନଞ୍ଚ ପହୀନତ୍ତା। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ମିଦ୍ଧଂ ରୂପଂ ସିଯା, ଅପ୍ପହାତବ୍ବଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ନ ପହାତବ୍ବୋ ନ ଭାୱେତବ୍ବୋ ନ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ। ''କତମେ ଧମ୍ମା ନେୱଦସ୍ସନେନନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା। ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲଂ, ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ ୱିପାକୋ, ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ କିରିଯାବ୍ୟାକତଂ, ରୂପଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ଇମେ ଧମ୍ମା ନେୱଦସ୍ସନେନନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବା''ତି (ଧ। ସ। ୧୪୦୭) ୱଚନେନ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଭାୱତୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ତସ୍ସ ନୀୱରଣଭାୱୋ ୱିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟ ନୀୱରଣାନଂ ପହାତବ୍ବତ୍ତା। ନ ହି ନୀୱରଣାନଂ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତ୍ତେ –

''ଯା ମେ କଙ୍ଖା ପୁରେ ଆସି, ତଂ ମେ ଅକ୍ଖାସି ଚକ୍ଖୁମା;

ଅଦ୍ଧା ମୁନୀସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ନତ୍ଥି ନୀୱରଣା ତୱା''ତି। (ସୁ। ନି। ୫୪୬) –

ନୀୱରଣପ୍ପହାନେନ ଭଗୱତୋ ଥୋମନଂ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଯଦି ସିଯା, ''ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ତୁମ୍ହାକଂ, ତଂ ପଜହଥାତିଆଦିୱଚନତୋ (ମ। ନି। ୧।୨୪୭; ସଂ। ନି। ୩।୩୩-୩୪) ରୂପସ୍ସ ପହାତବ୍ବତାପି ପଞ୍ଞାଯତୀତି? ତଂ ନ, ତବ୍ବିସଯଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଯୋ,

ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପେ ଛନ୍ଦରାଗୱିନଯୋ, ତଂ ତତ୍ଥ ପହାନ''ନ୍ତି। ନ ଚ ପନେତଂ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଏତ୍ଥାପି ''ତବ୍ବିସଯଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ସାଧକୱଚନଭାୱତୋ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ତତ୍ଥ ପହାନସ୍ସ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଚ, ତସ୍ମା ''ନତ୍ଥି ନୀୱରଣା ତତ୍ତା''ତିଆଦିୱଚନେହି ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ ନ ମିଦ୍ଧଂ ରୂପନ୍ତି।

ଯଦି ପନ ପରୋ ଦଳ୍ହମୂଳ୍ହଗ୍ଗାହିତାଯ ତଂୱିସଯଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନୱସେନେୱ ନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ସକୱାଦଂ ଓଳ୍ହେଯ୍ଯ, ତସ୍ସ ତନ୍ନିସେଧନତ୍ଥଂ ପୁନ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେନ ସହ ସମ୍ପଯୋଗୱଚନଞ୍ଚ ଆହରନ୍ତୋ ଆହ ''ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣ''ନ୍ତିଆଦି। ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଞ୍ଚେୱ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଞ୍ଚ ନୀୱରଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ''ଚତୂହି ସମ୍ପଯୋଗୋ''ତି (ଧାତୁ। ୩) ୱଚନତୋ ଅରୂପଧମ୍ମାନମେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସମ୍ପଯୋଗୋ ଲବ୍ଭତି, ନ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅରୂପେନ ୱା, ତସ୍ମା ଯଦି ମିଦ୍ଧଂ ରୂପଂ ସିଯା, ନ ତଂ ସମ୍ପଯୋଗୱଚନମରହତୀତି। ଅଥ ସିଯା – ଯଥାଲାଭୱଚନମେତ୍ଥ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ''ସକ୍ଖରକଥଲମ୍ପି ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପି ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୯) ୱିଯ। ଯଥା ହି ''ସକ୍ଖରକଥଲିକଂ ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପି ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପୀ''ତିଆଦୀସୁ ସକ୍ଖରକଥଲିକସ୍ସ ଚରଣାଯୋଗତୋ ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବାପେକ୍ଖାଯ ଚରଣଂ, ଉଭଯାପେକ୍ଖାଯ ଠାନନ୍ତି ଏୱଂ ଯଥାଲାଭୋ ଯୋଜୀଯତି, ଏୱମିଧାପି ଥିନାପେକ୍ଖାଯ ସମ୍ପଯୋଗୱଚନଂ, ଉଭଯାପେକ୍ଖାଯ ନୀୱରଣୱଚନନ୍ତି? ତମ୍ପି ନ, ରୂପଭାୱସ୍ସେୱ ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା। ସିଦ୍ଧେ ହି ରୂପଭାୱେ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଯଥାଲାଭଯୋଜନା ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି। ଏୱଚକେନେୱ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅରୂପଭାୱେ ସିଦ୍ଧେପି ଯଥା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ବଦ୍ଧଂ ସୁବଦ୍ଧଂ ହୋତି, ଏୱମନେକସୁତ୍ତସାଧିତଂ ଅପ୍ପଧଂସିଯଂ ହୋତୀତି ପଟ୍ଠାନପ୍ପକରଣେ ''ନୀୱରଣଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ…ପେ… ପଚ୍ଚଯା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୮।୮) ଇମସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ''ଅରୂପେ…ପେ… ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୮।୮) ୱୁତ୍ତଂ ଅରୂପଭୱୁପ୍ପତ୍ତିମ୍ପି ଆହରନ୍ତୋ ଆହ ''ମହାପକରଣପଟ୍ଠାନେ''ତିଆଦି। ଝାନନିକନ୍ତିଆଦୀନମ୍ପି ଧମ୍ମତୋ ଲୋଭାଦିଭାୱତୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣାଦୀହି ଅଭିନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣ''ନ୍ତିଆଦି।

ଏତ୍ଥ ସିଯା – ''ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆୱରଣା ନୀୱରଣା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୫।୫୧) ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ନୀୱରଣଭାୱେନ ଏକତୋ ଆଗତତ୍ତା ଇଧାପି ''ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣ''ନ୍ତି ଏକତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଥିନମେୱ ଚ ପନ ଅରୂପଭୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଥିନମିଦ୍ଧନ୍ତି? ତଯିଦମସାରଂ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ନ ଗହିତତ୍ତା। ଯଦି ହି ଏକତୋ ଗହିତମତ୍ତେନେୱ ଇଧାପି ଏକତୋ ଗହଣଂ ସିଯା, କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସପି ତତ୍ଥ ଏକତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଇଧ ଗହଣଂ ସମ୍ଭୱେଯ୍ଯ, ନ ଚ ପନେୱଂ ଅତ୍ଥି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣନ୍ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ତସ୍ମା ନ ତସ୍ସ ଅରୂପଭୱୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସକ୍କା ପଟିବାହିତୁନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''କେୱଲୋ ହାଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅକୁସଲରାସି, ଯଦିଦଂ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା (ଅ। ନି। ୫।୫୨), ଇମେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯ, ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋତି ତସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଚତ୍ତତ୍ତା ୱନ୍ତତ୍ତା ମୁତ୍ତତ୍ତା ପହୀନତ୍ତା ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋତି, ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଇମମ୍ହା ଥିନମିଦ୍ଧମ୍ହା ସୋଧେତି ୱିସୋଧେତି ପରିସୋଧେତି ମୋଚେତି ୱିମୋଚେତି ପରିମୋଚେତି ୱା''ତି (ୱିଭ। ୫୫୧) ଏୱମାଦିଂ ପାଠଇଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଯଦିପି ସିଯା ଦୁୱିଧଂ ମିଦ୍ଧଂ ରୂପଂ, ଅରୂପଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଅରୂପଂ, ତଂ ନୀୱରଣେସୁ ଦେସିତଂ, ନ ରୂପନ୍ତି? ତମ୍ପି ନ, ୱିସେସୱଚନାଭାୱତୋ। ନ ହି ୱିସେସେତ୍ୱା ମିଦ୍ଧଂ ନୀୱରଣେସୁ ଦେସିତଂ ''ଯଦପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଥିନଂ, ତଦପି ନୀୱରଣଂ, ଯଦପି ମିଦ୍ଧଂ, ତଦପି ନୀୱରଣଂ, ଥିନମିଦ୍ଧଂ ନୀୱରଣନ୍ତି ଇତି ହିଦଂ ଉଦ୍ଦେସଂ ଆଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ତସ୍ମା ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଦୁୱିଧତଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱାପି ନ ସକ୍କା ନୀୱରଣଭାୱଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ। ସକ୍କା ହି ୱତ୍ତୁଂ ଯଂ ତଂ ଅରୂପତୋ ଅଞ୍ଞଂ ମିଦ୍ଧଂ ପରିକପ୍ପିତଂ, ତମ୍ପି ନୀୱରଣଂ ମିଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତା ଇତରଂ ନୀୱରଣଂ ୱିଯାତି। ଯଦି ମିଦ୍ଧସ୍ସ ରୂପଭାୱଂ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛଥ, କଥଂ ଭଗୱତୋ ନିଦ୍ଦା ହୋତି, ନନୁ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ''ନିଦ୍ଦା ପଚଲାଯିକା''ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନିଦ୍ଦାଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋତି? ନଯିଦମେୱଂ, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀସୁ ୱିଯ ନିଦ୍ଦାହେତୁନୋ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ନିଦ୍ଦାଭାୱେନ ୱିଭତ୍ତତ୍ତା। ଏୱମ୍ପି ନିଦ୍ଦାହେତୁନୋ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କଥଂ ଭଗୱତୋ ନିଦ୍ଦାତି ଚେ? ସା ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ''ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ…ପେ… ଦିୱା ସୁପିତା''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) ନ ନିଦ୍ଦା ଭଗୱତୋ ମିଦ୍ଧେନ, ଅଥ ଖୋ ସରୀରଗେଲଞ୍ଞେନ, ତଞ୍ଚ ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ''ପିଟ୍ଠି ମେ ଆଗିଲାଯତି, ତମହଂ ଆଯମିସ୍ସାମୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୨; ସଂ। ନି। ୪।୨୪୩) ୱଚନତୋ। ନ ଚେତ୍ଥ ଏୱମୱଧାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ମିଦ୍ଧମେୱ ନିଦ୍ଦାହେତୂ''ତି, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋପି ଅତ୍ଥି ନିଦ୍ଦାହେତୁ। କୋ ପନ ସୋତି? ସରୀରଗେଲଞ୍ଞଂ, ତସ୍ମା ନ ଭଗୱତୋ ନିଦ୍ଦା ମିଦ୍ଧହେତୁକାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬୯୮।ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ୱାଯୋଧାତୁଆଦିତୋ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ନତ୍ଥିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। କଥଂ ପନ ସୋ ଦସ୍ସିତକୋତି ଆହ ''ୱାଯୋଧାତୁଯା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାଯବଲଂ ନାମ ଅତ୍ଥତୋ ୱାଯୋଧାତୁଯା ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ ତସ୍ସା ୱିପ୍ଫାରଭାୱତୋ। ଯତୋ ବାଲାନଂ ବଲନ୍ତି ୱଦନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱାଯୋଧାତୁଯା ଗହିତାଯ ବଲରୂପଂ ଗହିତମେୱା''ତି। ସମ୍ଭୱୋ କାମଧାତୁଯଂ ଏକଚ୍ଚସତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକପଚ୍ଚଯୋ ଆପୋଧାତୁଯା ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋତି ଆହ ''ଆପୋଧାତୁଯା ସମ୍ଭୱରୂପ''ନ୍ତି। ଗହିତାଯ ଗହିତମେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପଚଯସନ୍ତତିୱିନିମୁତ୍ତୋ ରୂପୁପ୍ପାଦୋ ନତ୍ଥି, ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାଯ ଚ ଅଞ୍ଞା ଜାତି ନାମ ନତ୍ଥେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପଚଯସନ୍ତତୀହି ଜାତିରୂପ''ନ୍ତି। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସପି ରୋଗସ୍ସ

ୱିସଭାଗପଚ୍ଚଯସମ୍ପନ୍ନୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭୋ ଆସନ୍ନକାରଣଂ , ପଗେୱ ଇତରସ୍ସ। ସୋ ଅହୁତୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପାକାୱତ୍ଥା ଠିତିଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ ଏୱ ସିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ "ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଦୀହି ରୋଗରୂପଂ ଗହିତ"ନ୍ତି।

୬୯୯-୭୦୪। ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି ଜାୟନ୍ତି ଏତେହୀତି ରୂପସମୁଟ୍ଠାନାନି। କାନି ପନ ତାନୀତି ଆହ "ଉତୁଚିତ୍ତାହାରକମ୍ମାନୀ"ତି।

ଆହାରୋ ରୂପହେତୁଯୋତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବୋ, କମ୍ମଂ, ଉତୁ ଚ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଆହାରୋତି ଇମେ ରୂପହେତୁଯୋତି। ରୂପହେତୁଯୋତି ଚ ରୂପସ୍ସ ଜନକପଚ୍ଚୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ଏତେହେୱା"ତିଆଦି। ଏକମେକଂୟେୱ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତେସନ୍ତି ଏକସମୁଟ୍ଠାନା। ନନୁ ଏକତୋ ଏୱ ପଚ୍ଚୟତୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ରୂପଜନକପଚ୍ଚୟେସୁ ଏକତୋତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅଭିସନ୍ଧି। ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିୟାନୀତି ଚକ୍ଖାଦୀନି ପଞ୍ଚ, ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱୟଂ, ଜୀୱିତଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିୟାନି। କାୟୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱୟଂ।

ଦ୍ୱୀହୀତି କୋଚି ଚିତ୍ତେନ, କୋଚି ଉତୁନା ଚାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱୀହି। ନ ହି ଏକସ୍ସେୱ ଦ୍ୱେ ଏକକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଉତୁଆହାର... ପେ... କତନ୍ତି ଏକେକଂ ଉତୁନା, ଆହାରେନ, ଚିତ୍ତେନ ଚାତି ତୀହି କତଂ। ଚତସ୍ସୋ ଚାପି ଧାତୁଯୋତି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି। ତାନି ହି ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। କମ୍ମାଦୀହି ଚତୂହି ଭୱନ୍ତୀତି ଚତୁବ୍ଭୂୱା। ଦ୍ୱେତି ଜରତା ଅନିଚ୍ଚତା।

୭୦୫-୬। ଇଦାନି ମିସ୍ସକସମୁଟ୍ଠାନାନିପି ଗହେତ୍ୱା ତଂତଂପଚ୍ଚୟଜାତାନଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "କମ୍ମେନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ୱତ୍ଥୁ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ ସନ୍ତତ୍ଥୂପଚୟାକାସାତି ୱୀସତି କମ୍ମଜା। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱୟଂ ସଦ୍ଦୋ ଲହୁତାଦିତ୍ତୟଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକାଦୟୋ ଏକାଦସାତି ସତ୍ତରସ ଚେତସା ଜାୟରେ, ଚିତ୍ତଜାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦୋ ଲହୁତାଦିତ୍ତୟଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକାଦୟୋ ଏକାଦସାତି ଦସପଞ୍ଚେୱ ପନ୍ନରସ ଉତୁନା ଜାୟରେ। ଲହୁତାଦିତ୍ତୟଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକାଦୟୋ ଏକାଦସାତି ଚୁଦ୍ଦସ ଆହାରତୋ। ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାହି ତେ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠି ଚ ହୋନ୍ତେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୭୦୭-୮। "ଜରତା...ପେ... ସମୁଟ୍ଠିତା"ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଜାତସ୍ସା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଜାତସ୍ସ ପାକଭେଦତ୍ତାତି ଜରତାୟ ଜାତଧମ୍ମସ୍ସ ପାକତ୍ତା, ଅନିଚ୍ଚତାୟ ଚ ଭେଦତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଜରତାଅନିଚ୍ଚତା ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ ହୋନ୍ତି, ନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ। ଯଦି ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ସିୟୁଂ, ତଦା ତାସମ୍ପି ଜାୟମାନତ୍ତପରିୟାୟୋ ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ ପନ ଜାତିତୋ ପରଂ ଇମାସଂ ସମ୍ଭୱତୋ ନ ଜାୟନ୍ତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି। ଯଦି ପନ କୋଚି ତେସମ୍ପି ଜାତଭାୱେ କୋ ୱିରୋଧୋତି ପଟିପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ ତଂ ଦୁଗ୍ଗାହଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ଆହ "ଜାୟେୟ୍ୟୁ"ନ୍ତିଆଦି। ହୋନ୍ତୁ ନାମ ତେସମ୍ପି ପାକଭେଦା, ତଦାପି କୋ ୱିରୋଧୋତି ଆହ "ନ ହୀ"ତିଆଦି। ପାକୋ ନ ପରିପଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଏତେନ ନ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ପକ୍କସ୍ସ ହି ଭଙ୍ଗୋ ନିୟତୋ। ଭେଦୋ ୱା ନ ଚ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥାପି ପାକଭାୱୋପି ୱୁତ୍ତୋୱ। ନ ହି ଅପକ୍କଂ ଭିଜ୍ଜତୀତି, ଅଞ୍ଞଥା ଉପ୍ପାଦଭଙ୍ଗାନଂ ଅନଞ୍ଞତ୍ତପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ନତ୍ଥି ତନ୍ତି ପାକଭେଦାନଂ ପଚ୍ଚନଂ ଭିଜ୍ଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆହ।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଦି ଜରତାଅନିଚ୍ଚତା କେନଚି ପଚ୍ଚୟେନ ଜାୟେୟ୍ୟୁଂ, ତଦା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ନାମ ଜରାୟ, ଭଙ୍ଗେନ ଚ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ତେସଂ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାପି ସିୟୁଂ, ନ ଚ ପନେତା ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ନ ଜରତା ଅଞ୍ଞଜରାୟ ଜୀରତି, ଭିଜ୍ଜତି ୱା, ନ ଚ ଭଙ୍ଗୋ ଅଞ୍ଞେନ ଭଙ୍ଗେନ ଭିଜ୍ଜତି, ଜୀରତି ୱା, ଇତରଥା ସାପି ଜରା ଅପରାୟ ଜରାୟ, ଭଙ୍ଗେନ ଚ ଜୀରତି, ଭିଜ୍ଜତି, ସୋ ଚ ଭଙ୍ଗୋ ଅଞ୍ଞାୟ ଜରାୟ, ଅଞ୍ଞେନ ଭଙ୍ଗେନ ଜୀରତି, ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅନୱଟ୍ଠାନପ୍ପସଙ୍ଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୭୦୯-୧୦।"ଜାତସ୍ସା"ତିଆଦି ନିଗମନଂ। ଅଥ ୱା ଉତ୍ତରି ୱତ୍ତବ୍ବଚୋଦନାୟ ଫଲଠପନଂ। "ସିୟା କଥଚୀ"ତିଆଦି ପରମତାସଙ୍କନଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ "ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଦ୍ୱୟଂ ନ ପଚ୍ଚତି, ନ ଭିଜ୍ଜତି ୱା"ତି ଅଧିକାରେ। ରୂପସ୍ସୂପଚୟୋତୀତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ "ରୂପସ୍ସ ଉପଚୟୋ ସନ୍ତତୀ"ତି ୱଚନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ପାକୋପି ପଚ୍ଚତୁ, ଭେଦୋପି ପରିଭିଜ୍ଜତୂତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ଯଥା କମ୍ମାଦୀହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରୂପନିଦ୍ଦେସେ "କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ଉପାଦିନ୍ନଂ? ଚକ୍ଖାୟତନଂ...ପେ... କାୟାୟତନଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ୟଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥି ରୂପଂ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ରୂପାୟତନଂ...ପେ... ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଂ ଆକାସଧାତୁ ରୂପସ୍ସ ଉପଚୟୋ ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତି କବଳୀଙ୍କାରୋ ଆହାରୋ"ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୬୫୨) ଉପଚୟସନ୍ତତୀନଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଜାତି ଜାୟତୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତି ତସ୍ସା ଅପରଜାତିୟା ଅଭାୱେପି। ଏୱଂ ଜରାଭଙ୍ଗାନଂ ଅପରଜରାଭଙ୍ଗାଭାୱେପି ଜୀରଣଂ, ଭିଜ୍ଜନଞ୍ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଇତରଥା ଜାତିୟାପି ଭେଦନା ତଦୱତ୍ଥାୟେୱାତି।

୭୧୧।"ନଚେୱା"ତିଆଦି ଯଥାସଙ୍କିତପରମତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପନଂ। ଯଦି ଜାୟତୀତି ନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ନିଦ୍ଦେସେ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଜାୟମାନସ୍ସା"ତିଆଦି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅସତିପି ଜାତିୟା ଜାୟମାନତ୍ତେ ଜାୟମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱତୋ ତସ୍ସା

ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୱୋହାରୋ ଅନୁମତୋତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତା, ନ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଜାଯମାନତ୍ତା। ଜାଯମାନସ୍ସ ହି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିମତ୍ତଂ ଜାତି, ତସ୍ମା ଅସିଦ୍ଧେନ ଅସିଦ୍ଧସାଧନମେତନ୍ତି।

୭୧୨-୭।''ତତ୍ଥା''ତିଆଦିନା ପୁନପି ପରମତାସଙ୍କଂ କତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯା ଜାତି, ସା ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତୱୋହାରଂ, ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିସମ୍ମୁତିଞ୍ଚ ଲଭତେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥାତି ଯଥା ଲଭତେୱ, ତଥା। ଯଂତଂ-ସଦ୍ଦା ହି ଅବ୍ଯଭିଚାରିତସମ୍ବନ୍ଧା। ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯା ଏତିସ୍ସାତି ତପ୍ପଚ୍ଚଯା, ତସ୍ସା ଭାୱୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ, ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତେନ ପୱତ୍ତୋ ୱୋହାରୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତୱୋହାରୋ, ତଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱାଦିୱୋହାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିସମ୍ମୁତିନ୍ତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତତି ଜାଯତୀତି ଏୱଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତସମ୍ମୁତିଂ। କମ୍ମାଦିସମ୍ଭୱନ୍ତି କମ୍ମାଦିଚତୁପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଜନକାନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଆନୁଭାୱକ୍ଖଣୁପ୍ପାଦେ ଅଭାୱତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯେ ତେ ରୂପାନଂ ଜନକପଚ୍ଚଯା, ତେସଂ ତଦୁପ୍ପାଦନଂ ପତି ଅନୁପରତବ୍ଯାପାରାନଂ ଯୋ ସୋ ପଚ୍ଚଯୁପଲକ୍ଖଣିଯୋ କିଚ୍ଚାନୁଭାୱକ୍ଖଣୋ, ତଦା ଜାଯମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିକାରଭାୱେନ ଲବ୍ଭମାନତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱିନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯତୋ ଜାତତ୍ତଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ତତୋ ପୁରେ , ପଚ୍ଛା ଚ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଜାତିଯା ପନ ଲବ୍ଭତୀ''ତି। ଜରାଭଙ୍ଗାନଂ ପନ ପଚ୍ଚଯାନୁଭାୱକ୍ଖଣତୋ ଉଦ୍ଧରି ଠିତିଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ନ ଏୱଂ ଅନୁଞ୍ଞାତୁଂ ସକ୍କାତି, ଜାତିଯା ପନ ଲବ୍ଭତି ସୋ ୱୋହାରୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତୱୋହାରନ୍ତିଆଦିଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ନିଗମନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୭୧୮-୯। ଅଥ କିଂ ଇମାଯ ଗୀୱାକଣ୍ଡୂଯାଯ, ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା ସୁତ୍ତନ୍ତେ ''ଜରାମରଣଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦), ତସ୍ମା କଥମେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଜରତା ଅନିଚ୍ଚତା ଚେୱ ନ କେହିଚି ସମୁଟ୍ଠିତାତି ଯୋ ୱଦେଯ୍ଯ, ତସ୍ସ ୱିତକ୍କଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ସା ହି ପରିଯାଯଦେସନା''ତି। ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତମେୱ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଅନିଚ୍ଚାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା-ସଦ୍ଦେନ ''ସଙ୍ଖତାନ''ନ୍ତି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୭୨୦-୩।ଅନିଚ୍ଚଂସଙ୍ଖତଞ୍ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ''ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଅନିଚ୍ଚସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଜରାମରଣତ୍ତା ତେସୁ ସନ୍ତେସୁ ହୋତି, ଅସନ୍ତେସୁ ନ ହୋତି। ନ ହି ଅଜାତଂ ପରିପଚ୍ଚତି, ଭିଜ୍ଜତି ୱା, ତସ୍ମା ତଂ ଜାତିପଚ୍ଚଯତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଜରାମରଣଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତତୋଯେୱ ଚ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପରିଯାଯେନ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ। ଯଥା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀନଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତାଭାୱେପି ଚିତ୍ତଜାନଂ ୱିକାରତ୍ତା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଭାୱୋତି। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ୱିଯାତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଲହୁତାଦୀନମ୍ପି ଚିତ୍ତଜାଦିଭାୱସ୍ସ ପରିଯାଯେନେୱ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଅଟ୍ଠାରସେୱ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନି କମ୍ମାଦିସମୁଟ୍ଠାନାନୀତି। ତଯନ୍ତି ଜାତିଜରାଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତାନଂ ଲକ୍ଖଣରୂପତ୍ତଯଂ।

ଖଂପୁପ୍ଫଂୱାତି ଆକାସକୁସୁମଂ ୱିଯ। ଯଥା ଆକାସକୁସୁମଂ ସବ୍ବସୋ ଅଜାତତ୍ତା ନତ୍ଥି, ଏୱମିଦମ୍ପି ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଚ୍ଚଂ ୱାସଙ୍ଖତଂ ୱିଯାତି ଯଥା ଅସଙ୍ଖତଂ ନିବ୍ବାନଂ କେନଚି ଅସଙ୍ଖତତ୍ତା ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱଂ, ଏୱମିଦମ୍ପି କେନଚି ଅସଙ୍ଖତତ୍ତା ନିଚ୍ଚଂ ସସ୍ସତଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନୋଭଯଂ ପନିଦନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ଉଭଯମ୍ପି ଖଂପୁପ୍ଫଂ ୱିଯ ନୋ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଯ ଅସଙ୍ଖତଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତୋତି ଜାଯମାନପରିପଚ୍ଚମାନଭିଜ୍ଜମାନାନଂ ଜାତିଆଦିମତ୍ତଭାୱେନ ଜାଯମାନାଦିନିସ୍ସଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତ୍ତା। ତମେୱ ନିସ୍ସଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ''ଭାୱେ ପଥୱିଯାଦୀନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ପଥୱୀଆଦୀନଂ ନିସ୍ସଯାନଂ ଭାୱେ ଜାତିଆଦିତ୍ତଯଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ନୋ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ଚ ତେସଂ ଅଭାୱେ ନ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମମେୱ ଚ ଅଭିନିୱେସଂ ନିସେଧେତୁଂ ଭଗୱତା ଜାତିଯା ଚତୁଜତ୍ତଂ, ଜରାମରଣସ୍ସ ଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିପରିଯାଯୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୭୨୪-୫।ନିପ୍ଫନ୍ନାନି ନାମାତି ''ରୂପସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ରୂପସ୍ସ ୱିକାରୋ, ରୂପସ୍ସ ଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତିଆଦିନା ପରିଚ୍ଛେଦାଦିଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କକ୍ଖଳଅତ୍ତାଦିନା ସଭାୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା, ଅପରିଯାଯେନେୱ କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚଯେହି ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ୱା ନିପ୍ଫନ୍ନାନି ନାମ। ତବ୍ବିପରୀତତୋ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା।

ସେସକା ଅନିପ୍ଫନ୍ନାତି ସୁତ୍ୱା ପରୋ ଅନିଟ୍ଠଂ ଆପାଦେନ୍ତୋ ଆହ ''ଯଦି ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ''ତେସମେୱା''ତିଆଦିନା ପନ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। କାଯୱିକାରୋ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ୱଚୀୱିକାରୋ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଛିଦ୍ଦଂ ୱିୱରଂ ଆକାସଧାତୁ ନାମ, ଲହୁଭାୱୋ ଲହୁତା ନାମ, ମୁଦୁଭାୱୋ ମୁଦୁତା ନାମ , କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ କମ୍ମଞ୍ଞତା ନାମ, ନିବ୍ବତ୍ତି ଉପଚଯୋ ନାମ, ପୱତ୍ତି ସନ୍ତତି ନାମ, ଜୀରଣାକାରୋ ଜରତା ନାମ, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରୋ ଅନିଚ୍ଚତା ନାମାତି ଏୱଂ ତେସଂଯେୱ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନଂ ୱିକାରଭୂତତ୍ତା ନିପ୍ଫନ୍ନା ଚେୱ ସଙ୍ଖତା ଚ, ତେସଂଯେୱ ଚ ରୂପାନଂ ୱିକାରତ୍ତା ତେ ଅସଙ୍ଖତା ନାମ କଥଂ ଭୱେଯ୍ଯୁଂ, ନିପ୍ଫନ୍ନା ଚେୱ ସଙ୍ଖତାତି ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଯଦି ଅନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନଂ ନିସ୍ସଯଭୂତା ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପା ସଙ୍ଖତା, ତେସଂ ପନ ୱିକାରଭୂତା କଥଂ ଅସଙ୍ଖତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ନିପ୍ଫନ୍ନା ଚେୱାତି ୱ-କାରୋ ଆଗମସନ୍ଧୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୭୨୬-୭।ଇତ୍ଥିଭାୱୋ...ପେ... ୱଣ୍ଣିତାତି ଫଲଠପନଂ। ''ଏୱଂ ସନ୍ତେ''ତିଆଦି ଚୋଦନା। ''ଅଞ୍ଞଂ ପନା''ତିଆଦି ପରିହାରୋ। ତତ୍ଥ

ଚକ୍ଖୁକାଯପସାଦାନଂ, ଏକତ୍ତଂ ଉପପଜ୍ଜତୀତି ଚକ୍ଖୁପସାଦେ କାଯପସାଦଭାୱସ୍ସ, କାଯପସାଦେ ଚକ୍ଖୁପସାଦଭାୱସ୍ସ ସବ୍ଭାୱତୋ ପୁରିମସ୍ସ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୱଭାସନଂ, ଇତରସ୍ସ ଚ ରୂପାୱଭାସନଂ ହୋତୀତି ଚକ୍ଖୁକାଯପସାଦାନଂ ଏକୀଭାୱୋ ଭୱେଯ୍ଯାତି ଅଧ୍ଟୋ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ। ସୋତକାଯପସାଦାଦୀନମ୍ପି ହି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଏକତ୍ତଂଯେୱାତି।

୭୨୮-୩୦।ଅଞ୍ଞଂ ପନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ନ ଚଦ୍ଧୀତି ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିନିବ୍ଭୋଗୱସେନ ପୱତ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞଂ ରୂପଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ରୂପେ ପରମତ୍ଥତୋ ନେୱତ୍ଥି ଭିନ୍ନନିସ୍ସଯଭାୱେନ କଲାପନ୍ତରଗତତ୍ତା। ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ ହି ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠିତଭୂତନିସ୍ସିତୋ, କାଯପସାଦୋ ଫୁସିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତନିସ୍ସିତୋ। ଅସଙ୍କରନ୍ତି ଅସଂକିଣ୍ଣଂ। ଯଦି ଏୱଂ, ନ ସଙ୍ଗହ କାଯାଯତନାଦିକନ୍ତି? ତମ୍ପି ନତ୍ଥି ପରମତ୍ଥତୋ। ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ହି ନେସଂ ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିନିବ୍ଭୋଗୱସେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞା...ପେ... ପୱତ୍ତିତୋତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସନ୍ତାନତୋ ଅୱିନିବ୍ଭୁଜନୱସେନ ଅୱିସଂସଟ୍ଠୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପୱସେନାତି ପନ ଅଧ୍ଟୋ ନ ହୋତି। ନ ହି ଚକ୍ଖୁକାଯପସାଦାନଂ ଏକକଲାପଗତଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପା ଠାନନ୍ତରଂ ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କାତି । ଯଥା ରୂପରସାଦୀନଂ ୱିୱେଚେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତାଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞବ୍ଯାପିତା ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଚ ପରମତ୍ଥତୋ ରୂପେ ରସୋ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ସିଯା, ରୂପଗ୍ଗହଣେନେୱ ରସଗ୍ଗହଣଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ। ଏୱଂ କାଯାଯତନାଦୀନମ୍ପି ପରମତ୍ଥତୋ ନ ସଙ୍ଗହ ଅତ୍ଥିତା, ''ଇଦଂ ଏତ୍ଥ, ଇଦଂ ଏତ୍ଥା''ତି ଠାନନ୍ତରଂ ପନ ସମଯଞ୍ଞୁନା କେନଚି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି। ଅତ୍ଥି କାଯପସାଦୋତୀତି ଇତିସଦ୍ଦୋ ''ତସ୍ମା''ତି ଇମସ୍ସ ଅଧ୍ଟେ। ତେନାହ ''ତସ୍ମା''ତି। ଏୱମୁଦୀରିତନ୍ତି ସଙ୍କଟ୍ଠାନିକନ୍ତି ଏୱମୁଦୀରିତଂ।

୭୩୧-୨।ଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନାପୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନୱସେନାପି। ଧଜାନଂ...ପେ... ଗତାତି ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାନଂ ନୀଲାଦିପଞ୍ଚୱଣ୍ଣସୁତ୍ତମଯାନଂ ଏକମେକସ୍ସ ୱା ଏକେକୱଣ୍ଣୱସେନ ଧଜାନଂ ଛାଯା ତେସଂ ଉପମତଂ ଉପମାଭାୱଂ ଗତା ସମ୍ପତ୍ତାତି ଅଧ୍ଟୋ। କେଚି ପନ ''ଛାଯା ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ଛାଯାଉପମା, ଛାଯାଉପମାନଂ ଭାୱୋ ଛାଯାଉପମତା, ତଂ ଗତା ଏତେ ଧମ୍ମା''ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ପନ ତେହି ''ଛାଯାଉପମତଂ ଗତା''ତି ଏତ୍ଥ ବହୁବ୍ବୀହିୱସେନେୱ ରସ୍ସତ୍ତନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନେହି ୱୁତ୍ତଂ ଭୱେଯ୍ଯ। ଗାଥାବନ୍ଧତ୍ଥଂ ପନ ରସ୍ସତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଚତୁହତ୍ଥୁ''ତିଆଦୀସୁ ହି ୱିଭତ୍ତିଲୋପମ୍ପି କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆଚରିଯୋ ନ ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ବ୍ଯଞ୍ଜନେ ଆଦରଂ ଜନେତି। ଯଂ ପନ ''ତେସ''ନ୍ତି ହେଟ୍ଠାପଦଂ, ''ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି ଉପରିପଦଂ ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତୁଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତେହି ୱୁଚ୍ଚତି ତତ୍ଥ ''ନାନତ୍ତଂ ସମୁପାଗତ''ନ୍ତି। ତଂ ଏତ୍ଥ ଅକାମାପି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବମେୱ। ନ ହି ନାନତ୍ତଂ ସମୁପାଗତଂ ତେସନ୍ତି ନାପେକ୍ଖତୀତି। ଅଥାପି ତତ୍ଥ ''ନାନତ୍ତଂ ସମୁପାଗତା''ତି ପାଠଂ ପରିକପ୍ପେଯ୍ଯୁଂ, ହୋତୁ ତାୱ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଅଦିସ୍ସମାନମ୍ପି ପାଠଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ତେସଂ ତୁଟ୍ଠି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଥା ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାନଂ ଧଜାନଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଉସ୍ସାପିତାନଂ କିଞ୍ଚାପି ଛାଯା ଏକାବଦ୍ଧା ୱିଯ ହୋତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପନ ଅସମ୍ମିସ୍ସାୱ, ଏୱମେୱ ଇମେ ସଙ୍କଟ୍ଠାନିକରୂପା କିଞ୍ଚାପି ଏକାବଦ୍ଧା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭିନ୍ନସଭାୱା ଅସମ୍ମିସ୍ସାଯେୱ। ଏକକଲାପଟ୍ଠାପି ହି ଲକ୍ଖଣତୋ ଭିନ୍ନସଭାୱା, କିଂ ପନ ନାନାକଲାପଟ୍ଠାତି।

୭୩୩। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତଂ, ୱିଦିତନ୍ତି ୱା ଲୋକିକଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଲୋକିକତ୍ତଂ। ହିନୋତି ପତିଟ୍ଠହତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମରାସି ଏତେନାତି ହେତୁ, ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ ଲୋଭାଦିକୋ ଚ ଅଲୋଭାଦିକୋ ଚ, ତାଦିସୋ ହେତୁ ନ ହୋତୀତି ନହେତୁ। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଖତଂ ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତି ସଙ୍ଖତଂ। ଆଭୱଗ୍ଗା, ଆଗୋତ୍ରଭୁ ୱା ସୱନ୍ତୀତି ଆସୱା, ସହ ଆସୱେହୀତି ସାସୱଂ, ଆସୱେହି ଆଲମ୍ବିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧ୍ଟୋ। ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯାଧୀନପ୍ପୱତ୍ତିତାଯ ସପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। କାମାୱଚରତ୍ତା ଅହେତୁକତ୍ତା ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ସଂଯୋଜନିଯତ୍ତା ଗନ୍ଥନିଯତ୍ତା ଉପାଦାନିଯତ୍ତା ଓଘନିଯତ୍ତା ଯୋଗନିଯତ୍ତା ନୀୱରଣିଯତ୍ତା ସଂକିଲେସିକତ୍ତା ପରାମଟ୍ଠତ୍ତା ଅଚେତସିକତ୍ତା ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ନ ରୂପାୱଚରତ୍ତା ନ ଅରୂପାୱଚରତ୍ତା ନ ଅପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଅନିଯ୍ଯାନିକତ୍ତା ଅନିଯତତ୍ତାତି ଏୱମାଦିନାପି କାରଣେନ ଏକୱିଧମେୱାତି।

୭୩୪-୮। ଏୱଂ ଏକୱିଧନଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତଦୁୱିଧତାଦିନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବହିଦ୍ଧା''ତିଆଦିନା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଦୁକାଦଯୋ ଆରଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଦୁକେ ତାୱ ଆହିତୋ ଅହଂ ମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାୱୋ, ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଧମ୍ମା, ତେସୁ ଭୱାନି, ଅତ୍ତନି ୱା ଭୱାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି। କାମଂ ଅଞ୍ଞେପି ଅଜ୍ଝତ୍ତସମ୍ଭୂତା ଅତ୍ଥି, ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ପନ ଚକ୍ଖାଦୀନେୱ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଥ ୱା ''ଯଦି ମଯଂ ନ ହୋମ, ତ୍ୱଂ କଟ୍ଠକଲିଙ୍ଗରୂପମୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ୱଦନ୍ତା ୱିଯ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ସାତିସଯଂ ଉପକାରକାନୀତି ତାନେୱ ୱିସେସତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ସେସଂ ତଦଭାୱତୋ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଅଧିପତେଯ୍ଯଂ ତେସଂ ପଟୁମନ୍ଦଭାୱାଦିଅନୁୱତ୍ତନତୋ, ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଦ୍ୱଯସ୍ସ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିହେତୁଭାୱେ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ସହଜରୂପାନୁପାଲନେତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିସଯୱିସଯୀଭାୱତୋ ଘଟ୍ଟନୱସେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଓଳାରିକଂ, ତବ୍ବିପରୀତତ୍ତା ସୁଖୁମଂ। ଉପାଦିନ୍ନନ୍ତି କମ୍ମୁନା ଗହିତଂ। କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଞ୍ହି ''ମମେତଂ ଫଲ''ନ୍ତି ତେନ କମ୍ମୁନା ଗହିତଂ ୱିଯ ହୋତି।

ଏକାଦସ…ପେ… ସପ୍ପଟିଘନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ସନିଦସ୍ସନଭାୱତୋ ଅନିଦସ୍ସନଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପତନୱସେନ ପନ ପଟିଘସବ୍ଭାୱତୋ ସପ୍ପଟିଘଂ, ଉଭଯପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନିଦସ୍ସନଅପ୍ପଟିଘଂ। କମ୍ମତୋ ଜାତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ଏକନ୍ତତୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ୱତ୍ଥୁ ଚାତି ନୱୱିଧଂ ରୂପଂ। ଯଞ୍ଚ ଏକାଦସୱିଧେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନେ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏକାଦସୱିଧମେୱ ରୂପନ୍ତି ଏୱଂ ୱୀସତିୱିଧମ୍ପି କମ୍ମତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ କମ୍ମଜଂ। ଯଞ୍ହି ଜାତଂ, ଯଞ୍ଚ ଜାଯତି, ଯଞ୍ଚ ଜାଯିସ୍ସତି, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ‘‘କମ୍ମଜ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ‘‘ଦୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। କମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅକମ୍ମଂ, ଅକମ୍ମତୋ ଜାତଂ ଅକମ୍ମଜଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ ହି ଅଯଂ ଅ-କାରୋ। ତେନାହ ‘‘ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚଯାଜାତ’’ନ୍ତି। କମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତୋ ଜାତଂ, ଉତୁଚିତ୍ତାହାରଜନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତଜଭିକାଦୀନି ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ଯୋଜେତୁଂ ସକ୍କାତି ନ ଦସ୍ସିତାନି।

ଦିଟ୍ଠଚତୁକ୍କେ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଂ। ଯଂ ରୂପାଯତନଂ ଅଦକ୍ଖି, ଯଞ୍ଚ ଦକ୍ଖିସ୍ସତି, ଯଞ୍ଚ ଦକ୍ଖତି, ଯଞ୍ଚ ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ଯଥା ‘‘ଇଟ୍ଠ’’ନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ସୁତାଦୀସୁପି। ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା। ସୁତଂ ନାମ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା। ମୁତଂ ନାମ ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନତ୍ତଯଂ ମୁତ୍ୱା ପତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ , ପସାଦେନ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧନତୋ ୱା। ତଥା ହେତଂ ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକୱିସଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଞ୍ଞାତଂ ନାମ ଅୱସେସଂ କେୱଲଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା।

ଦ୍ୱାରଞ୍ଚେୱ ୱତ୍ଥୁ ଚାତି ଅତ୍ତନିସ୍ସିତାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ, ଅଞ୍ଞନିସ୍ସିତାନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିମୁଖଭାୱତୋ ଦ୍ୱାରଞ୍ଚେୱ ଅତ୍ତନିସ୍ସିତାନଂ ଆଧାରଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁ ଚ। ଦ୍ୱାରମେୱ ହୁତ୍ୱା ନ ୱତ୍ଥୂତି କେୱଲଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରଭାୱତୋ ଦ୍ୱାରମେୱ, ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନ ୱତ୍ଥୁ। ୱତ୍ଥୁମେୱ ହୁତ୍ୱା ନ ଦ୍ୱାରନ୍ତି ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁମେୱ, ଚକ୍ଖାଦଯୋ ୱିଯ ସପରନିସ୍ସିତାନଂ ପୱତ୍ତିଦ୍ୱାରାଭାୱତୋ ନ ଦ୍ୱାରଂ। ସେସଂ ଏକୱୀସତିୱିଧଂ ରୂପଂ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯତୋ ନେୱ ଦ୍ୱାରଂ ନ ୱତ୍ଥୁ ଚ। ଚତୁତ୍ଥଚତୁକ୍କେତି ୱତ୍ଥୁଚତୁକ୍କେ। ତତିଯପଦନ୍ତି ‘‘ୱତ୍ଥୁମେୱ ହୁତ୍ୱା ନେୱିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି ପଦଂ।

୭୩୯-୪୦। ପୁନ ପଞ୍ଚୱିଧନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚତୁଜନ୍ତି ପକାସିତଂ ଚତୂହିଯେୱ ସମୁଟ୍ଠାନତୋ।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ରୂପାଯତନଂ ତେନ ଗହେତବ୍ବତୋ, ନ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନେୱ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋ। ତଥା ହେତଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀହି ଚେୱ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନେହି ଚ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି। ଏସ ନଯୋ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦୀସୁପି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ପନ କେୱଲଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନେୱ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ। ନ ହି ରୂପାଦିତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ଛୱତ୍ଥୁଅୱତ୍ଥୁଭେଦତୋତି ଛନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ, ଅୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଚ ଭେଦତୋ। ମନୋଧାତୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ରୂପାଦିପଞ୍ଚକଂ।

ମନାଯତନସ୍ସ ଅରୂପତ୍ତା, ଧମ୍ମାଯତନସ୍ସ ଚ ଏକଦେସତୋ ରୂପତ୍ତା ଆହ ‘‘ଆଯତନଭେଦତୋ ଏକାଦସୱିଧ’’ନ୍ତି।

୭୪୩-୫। ଅରୂପଭୱେ ରୂପୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ, ଅସଞ୍ଞୀଭୱସ୍ସ ଚ ରୂପଭୱପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାମରୂପଭୱଦ୍ୱଯେ’’ତି। ଭୁମ୍ମୱଜ୍ଜେସୂତି ଭୁମ୍ମଦେୱାନଂ ୱଜ୍ଜନଂ ଯୋନିୱିଭାଗଂ ପତ୍ୱା ତେସଂ ମନୁସ୍ସସଦିସତ୍ତା। ପୁରିମା ତିସ୍ସୋତି ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜସଂସେଦଜଯୋନିଯୋ। ତା ହି ଯଥାୱୁତ୍ତଦେୱେସୁ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତାସଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖେପେନ ପଚ୍ଛିମା ଓପପାତିକଯୋନି ଅନୁଞ୍ଞାତାତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନମେୱ ହୋତୀତି। ତତ୍ଥ ନିରଯେତି ଉସ୍ସଦାନମ୍ପି ଗହଣତୋ ଅୱୀଚିମହାନିରଯେ କୀଟପାଣକାନମ୍ପି ସରୀରଂ ପଚ୍ଛା ୱଡ୍ଢନକଂ ହୁତ୍ୱାୱ ନିବ୍ବତ୍ତି, ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକପେତାନଂ ନିଚ୍ଚାତୁରତାଯ କାମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜଯୋନିଯୋ ତତ୍ଥ ନ ସନ୍ତି, ଆଦିତ୍ତତ୍ତା କୁଚ୍ଛିଯଂ ଗବ୍ଭଂ ନ ପତିଟ୍ଠାତୀତି କେଚି। ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଞ୍ଚ ପାପକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ମହାଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପତ୍ତବ୍ବତାଯ ମହନ୍ତେନେୱ ସରୀରେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ସଂସେଦଜଯୋନିପି ତେସଂ ନ ହୋତି, ଅଗ୍ଗିଜାଲାଯ ସନ୍ତପ୍ପମାନସରୀରତ୍ତା ତେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତକାଲେ ଅଲ୍ଲଟ୍ଠାନେ ପୁପ୍ଫାଦୀସୁ ସମ୍ଭୱାଭାୱତୋ ସଂସେଦଜତା ନତ୍ଥେୱାତିପି ୱଦନ୍ତି। ତେନ ତେସଂ ଓପପାତିକାୱ ଯୋନୀତି ଆହ ‘‘ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକେ’’ତି। ଅଥ ସଂସେଦଜଓପପାତିକଯୋନୀନଂ କୋ ୱିସେସୋତି? ସଂସେଦଜୋ ତାୱ ଖୁଦ୍ଦକସରୀରୋ ହୁତ୍ୱା ପଦୁମଗବ୍ଭାଦିଂ ନିସ୍ସାଯ ନିବ୍ବତ୍ତୋ କମେନ ୱଡ୍ଢତି। ଇତରୋ ପନ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନପ୍ପମାଣସରୀରୋୱ ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକୋ ୱିଯ ପରିପୁଣ୍ଣଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୋ ପାତୁରହୋସି।

ସେସେ ଗତିତ୍ତଯେତି ଠପେତ୍ୱା ଦେୱଗତିଂ, ନିରଯଗତିଞ୍ଚ ଅୱସେସମନୁସ୍ସପେତତିରଚ୍ଛାନସଙ୍ଖାତେ ଗତିତ୍ତଯେ। ମନୁସ୍ସେସୁ ହି କେଚି ଅଣ୍ଡଜାପି ହୋନ୍ତି କୁନ୍ତପୁତ୍ତଦ୍ୱେଭାତିକତ୍ଥେରା ୱିଯ, କେଚି ସଂସେଦଜାପି ହୋନ୍ତି ପଦୁମଗବ୍ଭେ ନିବ୍ବତ୍ତପୋକ୍ଖରସାତିବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ୱିଯ, କେଚି ଓପପାତିକାପି ହୋନ୍ତି ଅମ୍ବପାଲିଗଣିକାଦଯୋ ୱିଯ। ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକାୱସେସପେତା ପନ ସବ୍ବଚତୁପ୍ପଦପକ୍ଖିଜାତିଦୀଘଜାତିଆଦଯୋ ସବ୍ବେପି ତିରଚ୍ଛାନା ଚ

ଚତୁଯୋନିକାୱାତି।

୭୪୬-୭। ଗବ୍ଭେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିୟଂ ସେତୀତି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକୋ, ସୋଯେୱ ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତତାଯ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକସତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକସତ୍ତସ୍ସ। ତିଂସ ରୂପାନୀତି କାଯଭାୱୱତ୍ଥୁଦସକୱସେନ ସମତିଂସ କମ୍ମଜରୂପାନିଯେୱ। ତଦା ହି ନେୱ ଚିତ୍ତଜରୂପମତ୍ଥି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକତ୍ତାଭାୱତୋ, ନାପି ଉତୁଜଂ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନୋତୁନୋ ଅଭାୱା। ଉତୁ ହି ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ନ ଚ ଆହାରଜଂ ତସ୍ମିଂ କାଯେ ଅଜ୍ଝୋହଟସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ତସ୍ମା କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନିଯେୱ ତିଂସ ରୂପାନି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଯାନୀ ''କଲଲରୂପ''ନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ପରିପିଣ୍ଡିତାନି ଚ ତାନି ଜାତିଉଣ୍ଣାଯ ଏକସ୍ସ ଅଂସୁନୋ ପସନ୍ନତିଲତେଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଟସ୍ସ ପଗ୍ଘରିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗେ ଠିତବିନ୍ଦୁମତ୍ତାନି ଅଚ୍ଛାନି ୱିପ୍ପସନ୍ନାନି ପସନ୍ନତେଲବିନ୍ଦୁସମାନାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥାହୁ –

''ତିଲତେଲସ୍ସ ଯଥା ବିନ୍ଦୁ,

ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ଅନାୱିଲୋ;

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣପଟିଭାଗଂ,

କଲଲନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୬);

ସଭାୱସ୍ସେୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ଅଭାୱକସ୍ସ ଭାୱଦସକାଭାୱତୋ ତିଂସରୂପାନଂ ଅସମ୍ଭୱଂ ଦୀପେତି। ତେନାହ ''ଅଭାୱ…ପେ… କାଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ତୂ''ତି। ଅଭାୱଗବ୍ଭସେଯ୍ୟାନନ୍ତି ଇମିନା ଅଭାୱଓପପାତିକାନଂ ନ ଏୱନ୍ତି ଦସ୍ସେତୀତି କେଚି। ପୁବ୍ବେ ସଭାୱକଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକସ୍ସ ପନ ୱତ୍ୱା ତତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ଅଭାୱଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକସତ୍ତାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁବ୍ବେ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକ-ଗ୍ଗହଣେନ ଅଣ୍ଡଜାନମ୍ପି ଗହଣେ ଇଧ ୱିସୁଂ ୱଚନଂ ଗୋବଲୀବଦ୍ଧଞାଯୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ପନ ତେସଂ ଅଭାୱକଭାୱନିୱତ୍ତନତ୍ଥନ୍ତି। ଇତରଥା ହି ୱୀସତିରୂପାନଂ ୱଚନଂ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଅଭାୱକଭାୱୋ ପନେତ୍ଥ ଅଣ୍ଡଜାନଂ ପକରଣତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ହି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକ-ସଦ୍ଦେନ ସମାସଭୂତଂ ଅଭାୱ-ସଦ୍ଦଂ ଇଧ ଆନେତୁଂ ସକ୍କାତି।

୭୪୮ ।ଗହିତାଗହଣେନେତ୍ଥ, ଏକାଦସ ଭୱନ୍ତି ତେତି ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ ଗହିତରୂପାନଂ ଅପରକଲାପେ ଅଗ୍ଗହଣୱସେନ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ, ଜୀୱିତଂ, କାଯପସାଦୋ, ୱତ୍ଥୁରୂପନ୍ତି ଅଭାୱକସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଏକାଦସ ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି, ସଭାୱକସ୍ସ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ଭାୱେସୁ ଏକେନ ସହ ଦ୍ୱାଦସ ରୂପାନି ହୋନ୍ତି। ଏସେୱ ଚ ନଯୋତି ୱୁତ୍ତେସୁ, ୱକ୍ଖମାନେସୁ ଚ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣିକକଲାପେସୁ ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ରୂପଗ୍ଗହଣେ ନଯୋ ଏସେୱ ଞେଯ୍ୟୋ।

୭୪୯। ନନୁ ଚ ''ସବ୍ବେସୁ ଦସକେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, କଥଂ ପନ ତେ ଦସକା ଜାନିତବ୍ବାତି ଆହ ''ଜୀୱିତେନା''ତିଆଦି। ସୁଦ୍ଧକମଟ୍ଠକନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି, ତନ୍ନିସ୍ସିତା ଚ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସଓଜାତି ଇଦଂ ଜୀୱିତାଦିନା ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ। ଇମାନିଯେୱ ହି ଅଟ୍ଠ କତ୍ଥଚି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱସେନପି ପୱତ୍ତିତୋ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପାନି ଅୱଙ୍କଂସତୋ ଏକୋ କଲାପୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଆଚରିଯଜୋତିପାଲତ୍ଥେରେନ ପନ ''ନିପ୍ଫନ୍ନାନିପ୍ଫନ୍ନୱସେନ ଦସ ରୂପାନି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିକାନି ଏକୋ କଲାପୋ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଂସମତ୍ଥନତ୍ଥଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତୀନି, ଚତୁଜାନେକଲକ୍ଖଣା;

ନିପ୍ଫନ୍ନାନଟ୍ଠ ୱା ତେସୁ, ହିତ୍ୱାନ କାଯଲକ୍ଖଣେ''ତି।

୭୫୦ ।କାଯଦସକନ୍ତି କାଯୋ ଦସମୋ ଏତ୍ଥାତି କାଯଦସକଂ, ଅସାଧାରଣେନ ୱା କାଯେନ ଲକ୍ଖିତଂ ଦସକଂ କାଯଦସକଂ। ଏସ ନଯୋ ଚକ୍ଖୁଦସକାଦୀସୁ। ପରିଯାପୁଟଂ ଞାତଂ, କଥିତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

୭୫୨-୩। କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ସବ୍ବକାଲଂ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀସୁ ସତ୍ତତିଯା ରୂପାନଂ ଲବ୍ଭନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ନିଚ୍ଚଂ ରୂପାନି ସତ୍ତତୀ''ତି। ନ ହି ତେ କଦାଚିପି ୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯା, ଅଭାୱକା ୱା ହୋନ୍ତି। ''ମନୁସ୍ସେସୁ ଓପପାତିକସତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତେପି ଆଦିକପ୍ପିକାନଂ ଭାୱଦସକସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଅଭାୱତୋ ତେସଂ ସଟ୍ଠି ରୂପାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଜୀୱିତନୱକମ୍ପି ଓପପାତିକାନଂ, ସଂସେଦଜାନଞ୍ଚ କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତେଯେୱ ହୋତି ତସ୍ସ ପାଚକଗ୍ଗିନା ସହୱୁତ୍ତିତ୍ତା, ତସ୍ସ ଚ ଅଜ୍ଝୋହଟାହାରସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ସମ୍ଭୱତୋ। ସଂସେଦଜାନମ୍ପି ପରିପୁଣ୍ଣଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ଓପପାତିକେହି ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ତେସଂ ୱିସୁଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ। ୱିଭଙ୍ଗେପି ହି –

''କାମଧାତୁୟା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ କସ୍ସଚି ଏକାଦସାୟତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତି, କସ୍ସଚି ଦସାୟତନାନି, କସ୍ସଚି ଅପରାନି ଦସାୟତନାନି, କସ୍ସଚି ନଵାୟତନାନି, କସ୍ସଚି ସତ୍ତାୟତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତୀ''ତି (ୱିଭ। ୧୦୦୯) –

ଇମସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ''ଓପପାତିକସତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଓପପାତିକ-ଗ୍ଗହଣମେଵ କତଂ, ନ ସଂସେଦଜ-ଗ୍ଗହଣଂ। ତଞ୍ଚ ପରିପୁଣ୍ଣାୟତନାନଂ ସଂସେଦଜାନଂ ଓପପାତିକେସୁ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ସଂସେଦଜୟୋନିକା ପରିପୁଣ୍ଣାୟତନଭାଵେନ ଓପପାତିକସଙ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା''ତି। ପଧାନାୟ ୱା ୟୋନିୟା ସବ୍ବପରିପୁଣ୍ଣାୟତନୟୋନିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଓପପାତିକସତ୍ତାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୭୫୪-୫।ଚକ୍ଖୁସୋତଵତ୍ଥୁଵସାତି ଚକ୍ଖୁଦସକସୋତଦସକଵତ୍ଥୁଦସକଵସା। ଆନନ୍ଦାଚରିୟୋ ପନେତ୍ଥ ''ରୂପଧାତୁୟଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ସହ ଚକ୍ଖୁସୋତଵତ୍ଥୁସତ୍ତକାନଂ ଜୀୱିତଛକ୍କସ୍ସାତି ଚତୁନ୍ନଂ କଲାପାନଂ ଵସେନ ସତ୍ତଵୀସତି ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧରସାହାରାନଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା''ତି ଵତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ସମତ୍ଥେନ୍ତୋ ''ପାଠଇୟଞ୍ହି 'ରୂପଧାତୁୟା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଠପେତ୍ୱା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଦେଵାନଂ ପଞ୍ଚାୟତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତି, ପଞ୍ଚ ଧାତୁୟୋ ପାତୁଭଵନ୍ତୀ'ତି (ୱିଭ। ୧୦୧୫) ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା 'ରୂପଧାତୁୟା ଛ ଆୟତନାନି ନଵ ଧାତୁୟୋ'ତି (ୱିଭ। ୯୯୪) ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକଵସେନ ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନାୟତନଧାତୁୟୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। କଥାଵତ୍ଥୁମ୍ହି ଚ ଘାନାୟତନାଦୀନଂ ୱିୟ ଗନ୍ଧାୟତନାଦୀନଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ଭାଵୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ 'ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଘାନାୟତନନ୍ତି? ଆମନ୍ତା। ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧାୟତନନ୍ତି? ନ ହେଵଂ ଵତ୍ତବ୍ବେ'ତିଆଦିନା (କଥା। ୫୨୦)। ନ ଚ ଅଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନାନଂ ପଥଵୀଧାତୁଆଦୀନଂ ୱିୟ ଅଗନ୍ଧରସାୟତନାନଂ ଗନ୍ଧରସାନଂ ତତ୍ଥ ଭାଵୋ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଫୁସିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପଥଵୀଆଦିସଭାଵସ୍ସ ୱିୟ ଗନ୍ଧରସାୟତନଭାଵୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଗନ୍ଧରସଭାଵସ୍ସ ଅଭାଵା। ୟଦି ଚ ଘାନସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ କାରଣଭାଵୋ ନତ୍ଥୀତି ତାନି ଆୟତନାନୀତି ନ ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ, ଧାତୁସଦ୍ଦୋ ପନ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀଵୱିଭାଵକୋତି ଗନ୍ଧଧାତୁରସଧାତୂତି ଅଵଚନେ କାରଣଂ ନତ୍ଥି। ଧମ୍ମସଭାଵୋ ଚ ନେସଂ ଏକନ୍ତେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ସଭାଵଧାରଣାଦିଲକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାଵା। ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଆୟତନଭାଵୋ ଏକନ୍ତତୋ ୟମକେ ୱୁତ୍ତୋ 'ଧମ୍ମୋ ଆୟତନନ୍ତି? ଆମନ୍ତା'ତି (ୟମ। ୧। ଆୟତନୟମକ।୧୩), ତସ୍ମା ତେସଂ ଗନ୍ଧରସାୟତନଭାଵାଭାଵେପି କୋଚି ଆୟତନଭାଵୋ ଵତ୍ତବ୍ବୋ। ୟଦି ଚ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭାଵତୋ ଅଞ୍ଞୋ ପଥଵୀଆଦିଭାଵୋ ୱିୟ ଗନ୍ଧରସଭାଵତୋ ଅଞ୍ଞୋ ତେସଂ କୋଚି ସଭାଵୋ ସିୟା, ତେସଂ ଧମ୍ମାୟତନସଙ୍ଗହୋ। ଗନ୍ଧରସଭାଵେ, ପନ ଆୟତନଭାଵେ ଚ ସତି ଗନ୍ଧୋ ଚ ସୋ ଆୟତନଞ୍ଚ ଗନ୍ଧାୟତନଂ, ରସୋ ଚ ସୋ ଆୟତନଞ୍ଚ ରସାୟତନନ୍ତି ଇଦମାପନ୍ନମେଵାତି ଗନ୍ଧରସାୟତନଭାଵୋ ଚ ନ ସକ୍କା ନିଵାରେତୁଂ, 'ତୟୋ ଆହାରା'ତି (ୱିଭ। ୧୦୧୫) ଵଚନତୋ କବଳିଙ୍କାରାହାରସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଭାଵୋ ୱିଞ୍ଞାୟତି, ତସ୍ମା ୟଥା ପାଠଇୟା ଅୱିରୋଧୋ ହୋତି, ତଥା ଗନ୍ଧରସୋଜା ହିତ୍ୱା ରୂପଗଣନା କାତବ୍ବା। ଏଵଞ୍ହି ଧମ୍ମତା ନ ୱିଲୋମତା ହୋତୀ''ତି ଵଦତି।

ଆଚରିୟଜୋତିପାଲଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରା ପନ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ତେହି ''ରୂପାଵଚରସତ୍ତାନଂ ଘାନଜିଵ୍ହାୟତନାଭାଵତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାପି ଗନ୍ଧରସା ଆୟତନକିଚ୍ଚଂ ନ କରୋନ୍ତୀ''ତି, ତେ ଅନାମସିତ୍ୱା ପାଠଇୟଂ ''ପଞ୍ଚାୟତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତୀ''ତି ''ଛ ଆୟତନାନୀ''ତି (ୱିଭ। ୯୯୩-୯୯୪) ଚ ଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ତୟୋ ଆହାରା''ତି ଚ ଅଜ୍ଝୋହରିତବ୍ବସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ଅଭାଵେନ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପସମୁଟ୍ଠାପନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆହାରକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକରଣତୋ, ନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଗନ୍ଧରସାନଂ, ଓଜାୟ ଚ ଅଭାଵତୋ। ଇତି ୱିସୟିନୋ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାଵେନ ୱିସୟୋ କିଚ୍ଚଭାଵଧମ୍ମୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ୟସ୍ମିଞ୍ହି ଭଵେ ୱିସୟୀ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ ତଂହେତୁକୋ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ୱିସୟସ୍ସ ଆୟତନଭାଵୋ ନତ୍ଥୀତି ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସାପି ଅଵଚନଂ, ୟଥା ତତ୍ଥେଵ ରୂପଭଵେ ପଥଵୀତେଜୋଵାୟୋଧାତୂନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଭାଵେନ। ୟସ୍ସ ପନ ୟତ୍ଥ ଵଚନଂ, ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ୱିସୟୀସବ୍ଭାଵହେତୁକୋ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଆୟତନଭାଵୋ ୱୁତ୍ତୋ, ୟଥା ତତ୍ଥେଵ ରୂପାୟତନସ୍ସ। ୟଦି ୱିସୟୀସବ୍ଭାଵହେତୁକୋ ୱିସୟସ୍ସ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଆୟତନଭାଵୋ, କଥମସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେ ଆୟତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତି। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଞ୍ହି ଚକ୍ଖାୟତନଂ ନତ୍ଥି। ଅଥ ତଦଭାଵେନ ରୂପାୟତନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିସୟୋତି? ନାୟଂ ୱିରୋଧୋ। ୟେନ ଅଧିପ୍ପାୟେନ ରୂପଧାତୁୟଂ ସଞ୍ଞୀନଂ ଗନ୍ଧାୟତନାଦୀନଂ ଅଵଚନଂ, ତେନ ନ ରୂପାୟତନସ୍ସାପି ଅଵଚନନ୍ତି ଅସଞ୍ଞୀନଂ ଏକଂ ଆୟତନଂ ନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ୟଥାସକଞ୍ହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚରଭାଵାପେକ୍ଖାୟ ୟେସଂ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଆୟତନଭାଵୋ ଅତ୍ଥି, ତେସୁ ନିଦ୍ଦିସିୟମାନେସୁ ତଦଭାଵତୋ ରୂପଧାତୁୟଂ ସଞ୍ଞୀନଂ ଗନ୍ଧାଦିକେ ୱିସୁଂ ଆୟତନଭାଵେନ ଅଵତ୍ୱା ଧମ୍ମସଭାଵାନତିଵତ୍ତନତୋ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ୱିସୟଭାଵୂପଗମନତୋ ଧମ୍ମାୟତନନ୍ତୋଗଧେ କତ୍ୱା ''ପଞ୍ଚାୟତନାନୀ''ତି ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତଦତ୍ଥଞ୍ହି ଧମ୍ମାୟତନନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ନାମକରଣଂ ପିଟ୍ଠିଵଟ୍ଟକାନି ୱା ତାନି କତ୍ୱା ''ପଞ୍ଚାୟତନାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟେନ ଚ ପନ ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଅସଞ୍ଞୀନଂ ରୂପାୟତନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ସଞ୍ଞୀନଂ, ଅସଞ୍ଞୀନମ୍ପି ଗନ୍ଧାୟତନାଦୀନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଇମସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଦେଵାନଂ ଦ୍ୱେ ଆୟତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତୀ''ତି (ୱିଭ। ୧୦୧୭) ୱୁତ୍ତଂ।

ଅସତିପି ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ରୂପସ୍ସ ଵଣ୍ଣାୟତନସଭାଵାତିକ୍କମୋ ନତ୍ଥେଵାତି ତଂ ରୂପାୟତନନ୍ତ୍ଵେଵ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମିନା ଚ ନୟଦସ୍ସନେନ ଗନ୍ଧାଦୀନି ତୀଣି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସଞ୍ଞୀନଂ ଅଟ୍ଠ ଆୟତନାନି, ଅସଞ୍ଞୀନଂ ପଞ୍ଚାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଏଵଞ୍ଚେତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା

ରୂପଲୋକେ ଫୁସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାଯ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ବ୍ରହ୍ମୂନଂ ୱଚୀଘୋସୋ ଏୱ ଚ ନ ସିଯା। ନ ହି ପଟିଘଙ୍ଗନନିଘଂସନମନ୍ତରେନ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ଫୁସନସଭାୱାନଂ କଦ୍ଧଚି ଅଫୁସନସଭାୱତା ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନସ୍ସ ଚ ଭୂତତ୍ତଯସ୍ସ ଅଭାୱେ ରୂପଭୱେ ରୂପାଯତନାଦୀନମ୍ପି ସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ନ ସିଯା, ତସ୍ମା ଫୁସିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାଯପି ପଥୱୀଆଦୀନଂ ତତ୍ଥ କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯାଭାୱେନ ତେସଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ରୂପଧାତୁଯଂ ତେସଂ ସପ୍ପଟିଘତାୱଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଂ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ…ପେ… ଦ୍ୱେ ମହାଭୂତା''ତିଆଦି।

ପଟିଘୋ ଚ ନାମ ଭୂତତ୍ତଯସ୍ସ କାଯପସାଦଂ ପତି ତନ୍ନିସ୍ସଯଭୂତଘଟ୍ଟନଂ ଦ୍ୱାରେନ ଅଭିମୁଖଭାୱୋ, ଇଧ ପନ ତଂସଭାୱତା, ସୋ ଚ ଫୁସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଭାୱୋ ଘଟ୍ଟନାଯ ଅଭାୱତୋ ନତ୍ଥି। ଯଦି ତତ୍ଥ ଅସତିପି ୱିସଯିମ୍ହି ରୂପାଯତନମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ''ଦ୍ୱେ ଆଯତନାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ କସ୍ମା ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ''ପଞ୍ଚାଯତନାନୀ''ତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ନଯିଦମ୍ୱନଓସେନ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତତ୍ଥ ରୂପାଯତନସ୍ସେୱ ୱଚନଂ କଦାଚି ଅଞ୍ଞଭୂମିକାନଂ ପସାଦସ୍ସ ୱିସଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ, ନ ପନ ଇତରେସଂ ଅଭାୱତୋ, ନାପି ପରିଯାଯେନ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ଆଯତନଭାୱାଭାୱତୋ।

ଅସଞ୍ଞୀନଞ୍ହି ରୂପାଯତନଂ ସମାନତଲୱାସୀନଂ ୱେହପ୍ଫଲାନଂ, ଉପରିଭୂମିକାନଞ୍ଚ ସୁଦ୍ଧାୱାସାନଂ ପସାଦସ୍ସ ୱିସଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି, ନ ପନ ଗନ୍ଧରସାତି ତେସଂଯେୱ ତତ୍ଥ ଅୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ। କଥାୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ପରିଜାନନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିସେଧୋ କତୋ। ଯଦିପି ଚେତଂ ୱଚନଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ଅଭାୱୱିଭାୱନଂ ନ ହୋତି, ଅତ୍ଥିଭାୱଦୀପନମ୍ପି ପନ ଅଞ୍ଞୱଚନଂ ନତ୍ଥେୱାତି? ନଯିଦମେୱଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ତତ୍ଥ ତେସଂ ଅତ୍ଥିଭାୱସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଞ୍ହି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ ପାଳିଯା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ପାଳି ୱିଯ ପମାଣଭୂତଂ ଅୱିଗରହିତାଯ ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ଯାୱଜ୍ଜତନା ଆଗତତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସିଯା ''ଯଂ ପାଳିଯା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ, ତଂ ପମାଣଂ, ଇଦଂ ପନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି? ନଯିଦମେୱଂ, ଯଥା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି, ତଥା ପଟିପାଦିତତ୍ତା। ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଆଯତନାନଂ, ତନ୍ନିସ୍ସଯାନଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଉସୁଞ୍ଞତାସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଭଗୱତୋ ଧାତୁଦେସନାତି ଆଯତନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନଂଯେୱ ଧାତୁଭାୱଦୀପନତୋ ଧାତୁଭାୱସ୍ସାପି ତେସଂ ଅୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱ, ତସ୍ମା ଯଥା ପାଳିଯା ଅୱିରୋଧୋ ହୋତି, ତଥା ଚକ୍ଖୁଦସକାଦିୱସେନ ଇଧ ରୂପଗଣନା କତାତି ନ ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମତାୱିଲୋମନାସଙ୍କାଯ ଓକାସୋତି ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

୭୫୬।ଜଳନ୍ଧବଧିରାତି ଛନ୍ଦାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଦୀଘକରଣଂ। ନ ହି ଜଳନ୍ଧବଧିରଅଘାନରହିତେ ନପୁଂସକେ ୱତ୍ଥୁକାଯଜିୱ୍ହାଦସକୱସେନ ଇଧ ତିଂସାତି ଯୁଜ୍ଜତି, ଇଦଞ୍ଚ ''ଓପପାତିକସ୍ସ ଜଳନ୍ଧବଧିରଘାନରହିତେ ନପୁଂସକେ ଜିୱ୍ହାକାଯୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ୱସେନ ତିଂସ ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଅଟ୍ଠକଥାୱାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଆନନ୍ଦାଚରିଯୋ ପନ ତଂ ''ପାଳିଯା ନ ସମେତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ତଥା ଚାହ ''ନେତଂ ପାଳିଯା ସମେତୀ''ତି। ନ ହି ପାଳିଯଂ କାମାୱଚରାନଂ ସଂସେଦଜୋପପାତିକାନଂ ଅଘାନକାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା।

ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ ହି –

''କାମଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ କସ୍ସଚି ଏକାଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି, କସ୍ସଚି ଦସାଯତନାନି, କସ୍ସଚି ଅପରାନି ଦସାଯତନାନି, କସ୍ସଚି ନୱାଯତନାନି, କସ୍ସଚି ସତ୍ତାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି (ୱିଭ। ୧୦୦୯) –

ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଟ୍ଠାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି। ଯଦି ହି ଅଘାନକସ୍ସାପି ଉପପତ୍ତି ସିଯା, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ''ଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ ''ନୱାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି, ନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯମକେ ଚ ଘାନଜିୱ୍ହାନଂ ସହପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ତଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବନ୍ତି। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଆଚରିଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗପାଳିଯଞ୍ହି ''ଏକାଦସା''ତି ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନୱଜ୍ଜାନି ଏକାଦସାଯତନାନି ୱୁତ୍ତାନି, ''କସ୍ସଚି ଦସାଯତନାନୀ''ତି ଅନ୍ଧସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନୱଜ୍ଜାନି, ''ଅପରାନି ଦସାଯତନାନୀ''ତି ବଧିରସ୍ସ ସୋତାଯତନୱଜ୍ଜାନି, ''ନୱାଯତନାନୀ''ତି ଅନ୍ଧବଧିରସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସୋତୱଜ୍ଜାନି, ''ସତ୍ତାଯତନାନୀ''ତି ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକସ୍ସ ରୂପଗନ୍ଧରସକାଯଫୋଟ୍ଠବ୍ବମନଧମ୍ମାଯତନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନୱିକଲୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠେୱାଯତନାନି ୱତ୍ତବ୍ବାନି ସିଯୁଂ, ନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଟ୍ଠାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥେୱ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନୱିକଲୋ। ସତି ଅଘାନକୋପପତ୍ତିଯଂ ପୁନପି ''କସ୍ସଚି ଅପରାନି ଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ତଥା ଚ ସତି ଯଥା ଅନ୍ଧବଧିରସ୍ସ ୱସେନ ''କସ୍ସଚି ନୱାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି ଏକୱାରଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅନ୍ଧାଘାନକସ୍ସ, ବଧିରାଘାନକସ୍ସ ଚ ୱସେନ ''କସ୍ସଚି ଅପରାନି ନୱାଯତନାନି, କସ୍ସଚି ଅପରାନି ନୱାଯତନାନୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। କାମଭୱେ ଅଜିୱ୍ହସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସାଭାୱତୋ, ଘାନଜିୱ୍ହାଯତନାନଂ ସହପ୍ପୱତ୍ତିୱଚନତୋ ଚ ତତ୍ଥେୱ କାମଧାତୁଯଂ ଅଘାନକସ୍ସାସମ୍ଭୱୋତି।

ଜୋତିପାଲତ୍ଥେରାଦଯୋ ପନ ''ସଂସେଦଜସ୍ସ ଜଚ୍ଚନ୍ଧବଧିରଅଘାନକନପୁଂସକସ୍ସ ଜିଵ୍ହାକାଯଵତ୍ଥୁଦସକାନଂ ଵସେନ ତିଂସରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଵୁତ୍ତଂ, ନ ଓପପାତିକସ୍ସ। ଧମ୍ମହଦଯଵିଭଙ୍ଗପାଠଞ୍ଚେତ୍ଥ 'ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ'ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଓପପାତିକସ୍ସେଵ ଵସେନ ନଯୋ ନୀତୋ। ଯମକଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ଵୁତ୍ତଂ 'କାମଧାତୁଯଂ ଅଘାନକୋ ଓପପାତିକୋ ନତ୍ଥି। ଯଦି ଭଵେଯ୍ଯ, କସ୍ସଚି ଅଟ୍ଠାଯତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତୀତି ଵଦେଯ୍ଯା'ତି, ଯମ୍ପି ଧମ୍ମହଦଯଵିଭଙ୍ଗେ 'କାମଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ କସ୍ସଚି ଏକାଦସାଯତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତୀ'ତିଆଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସେ 'ଓପପାତିକାନଂ ପେତାନ'ନ୍ତିଆଦିନା ଓପପାତିକ-ଗ୍ଗହଣମେଵ କତଂ, ନ ପନ ସଂସେଦଜ-ଗ୍ଗହଣଂ, ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂଯେଵ ସଂସେଦଜାନଂ ଓପପାତିକେସୁ ସଙ୍ଗହଵସେନ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ 'ସଂସେଦଜଯୋନିକା ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଭାଵେନ ଓପପାତିକସଙ୍ଗହଂ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତା'ତି, ପଧାନାଯ ଵା ଯୋନିଯା ସବ୍ବଂ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଂ ଯୋନିଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଓପପାତିକାନ'ନ୍ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଚ, ତସ୍ମା ନ କୋଚି ପାଠଵିରୋଧୋ''ତି ଵଦନ୍ତି।

ଅପରେ ପନାହୁ – ''କାମଧାତୁଯଂ ଅଘାନକୋ ଓପପାତିକୋ ନତ୍ଥି। ଯଦି ଭଵେଯ୍ଯ, କସ୍ସଚି ଅଟ୍ଠାଯତନାନି ପାତୁଭଵନ୍ତୀତି ଵଦେଯ୍ଯାତି ଇଦଂ ମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସେଦଜୋପପାତିକାନଂ ଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ, ତେ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାଵ । କେସଞ୍ଚି ପନ ଅଘାନକକୀଟାନଂ ଅତ୍ଥିଭାଵତୋ ଅପାଯେସୁ ସଂସେଦଜୋପପାତିକେ ସନ୍ଧାଯେତଂ ଵୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ତଂ ଆନନ୍ଦାଚରିଯାଦୀନଂ ମତେନ ପଟିକ୍ଖେପାରହମେଵାତି।

୭୫୭-୮।ଉକ୍କଂସସ୍ସାଵକଂସସ୍ସ ଅନ୍ତରେତି ''ସତ୍ତତୀ''ତି ଵୁତ୍ତୌକ୍କଂସପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ, ''ତିଂସା''ତି ଵୁତ୍ତଅଵକଂସପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଚ ମଜ୍ଝେ। ଅନୁରୂପତୋ…ପେ… ଵିଭାଵିନାତି ଜାତିଅନ୍ଧସ୍ସ ସତ୍ଥି ରୂପାନି ଚକ୍ଖୁଦସକାଭାଵତୋ, ତଥା ବଧିରସ୍ସ ସୋତଦସକାଭାଵତୋ, ଅନ୍ଧବଧିରସ୍ସ ପନ ପଣ୍ଣାସ ଚକ୍ଖୁସୋତଦସକାଭାଵତୋତିଆଦିନା ନଯେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖାଯ ପରିପୁଣ୍ଣା ପରିପୁଣ୍ଣାନଂ ରୂପାନଂ ପାଣୀନଂ ଵସେନ ରୂପାନଂ ସମୁପ୍ପତ୍ତି ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଵୁତ୍ତମେଵାତି।

୭୫୯-୬୦। ଏଵଂ ତୀସୁ ଭଵେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ରୂପପ୍ପଵତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ପଵତ୍ତିଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତ୍ତଵୀସତି ରୂପାନୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। କାମାଵଚରସତ୍ତସ୍ସ ହି ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନସ୍ସ ଅସତି ଅନ୍ଧବଧିରାଦିପସାଦଵିଘାତେ ଯାଵ ମରଣଚିତ୍ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତଂ, ତାଵ ସତ୍ତଵୀସତି ରୂପାନି ପଵତ୍ତନ୍ତି। ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନସ୍ସ ପନ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦିକସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନ ରୂପାନଂ ହାଯନଵଡ୍ଢନାନି ଵେଦିତବ୍ବାନି। ନନୁ ଅଟ୍ଠଵୀସତିଯେଵ ରୂପାନି କାମଭଵେ ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ''ଅପ୍ପଵତ୍ତନତୋ''ତିଆଦି।

ଘାନଂ…ପେ… ନ ଵିଜ୍ଜରେତି କାମଵିରାଗଭାଵନାଵସେନ ଗନ୍ଧାଦିଗ୍ଗାହକେସୁ ପସାଦେସୁ ଵିରତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଘାନାଦିତ୍ତଯଂ ନତ୍ଥି। ଚକ୍ଖୁସୋତେସୁ ପନ ଅନୁତ୍ତରଦସ୍ସନାଦିଅତ୍ଥଂ ଵିରତ୍ତା ନ ହୋନ୍ତୀତି ତାନି ତେସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଭାଵଦ୍ଵଯଂ କାମରାଗୂପନିସ୍ସଯତ୍ତା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କେଚି ପନ ''ଲହୁତାଦିତ୍ତଯମ୍ପି ରୂପଭଵେ ନତ୍ଥି ଦନ୍ଧତ୍ତକରାଦିଧାତୁକ୍ଖୋଭାଭାଵତୋ। ସତି ହି ତାଦିସେ ଧାତୁକ୍ଖୋଭେ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେହି ଲହୁତାଦୀହି ଭଵିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, ତଂ ଅକାରଣଂ। ନ ହି ଵୂପସମେତବ୍ବପଚ୍ଚନୀକାପେକ୍ଖୋ ତବ୍ବିରୋଧିଧମ୍ମୁପ୍ପାଦୋ। ତଥା ସତି ସହେତୁକକିରିଯଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ କାଯଲହୁତାଦୀନଂ ଅଭାଵୋ ଏଵ ସିଯା, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚେଵ ରୂପାନି ସଞ୍ଞୀବ୍ରହ୍ମାନଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଵସେସାନି ତେଵୀସତି ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅସଞ୍ଞୀବ୍ରହ୍ମାନଂ ପନ ପଞ୍ଚ ପସାଦରୂପାନି, ଭାଵଦ୍ଵଯଂ, ହଦଯଵତ୍ଥୁ, ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ଵଯଂ, ଲହୁତାଦିତ୍ତଯନ୍ତି ତେରସ ରୂପାନି ଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ଅଵସେସାନି ପନ୍ନରସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

୭୬୧।ଚତୁସନ୍ତତୀତି ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଵସେନ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପାନି। ରୂପେ ହୋନ୍ତି ତିସନ୍ତତୀତି ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅନାହାରଭାଵେନ ଆହାରଜରୂପାନଂ ଅଭାଵତୋ ତିସ୍ସୋ ସନ୍ତତିଯୋ। ଦ୍ଵିସନ୍ତତୀତି ଚିତ୍ତଜାହାରଜାନଂ ଅଭାଵତୋ ଦ୍ଵେ ସନ୍ତତିଯୋ। ବହିଦ୍ଧା ଏକସନ୍ତତୀତି କମ୍ମଜାଦୀନଂ ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ଅଭାଵତୋ ଉତୁଜସନ୍ତତିଯେଵ।

୭୬୨-୪। ଏଵଂ ପଟିସନ୍ଧିପଵତ୍ତୀସୁ ରୂପାନଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଵତ୍ଵା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ନେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସନ୍ତି କାମରୂପଭଵିକାନଂ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପନାତି ଏତ୍ଥ ଦସକତ୍ତଯଂ ହୋତୀତି ପାଠସେସୋ। ତେନାହ ''ଯଥେଵା''ତିଆଦି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଦସକତ୍ତଯଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତମ୍ପି ''ତଞ୍ଚ ଖୋ ସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିକଂ ଵିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ଵୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ତୀସୁ ଖଣେସୁ କମ୍ମଜରୂପାନଂ ସମୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଆହ ''ତଥେଵା''ତିଆଦି। ତିଂସ ତିଂସେଵାତି ତିଂସ ତିଂସେଵ କମ୍ମଜରୂପାନି।

ଆନନ୍ଦାଚରିଯୋ ପନ ''ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣମେଵ ନତ୍ଥି, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ରୂପୁପ୍ପାଦୋ ନତ୍ଥୀତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକାନିପି ରୂପାନି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେଯେଵ ହୋନ୍ତୀ''ତି ଆହ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହି ତେନ – ଯୋ ଚେତ୍ଥ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣୋ ଵୁତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀତି ଵିଚାରେତବ୍ବୋ। ଚିତ୍ତଯମକେ ହି ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନ''ନ୍ତି (ଯମ। ୨।ଚିତ୍ତଯମକ।୮୧) ଏତସ୍ସ ଵିଭଙ୍ଗେ ''ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନ''ନ୍ତି (ଯମ। ୨।ଚିତ୍ତଯମକ।୮୧) ଏତ୍ତକମେଵ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ଵୁତ୍ତଂ ''ଠିତିକ୍ଖଣେ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚା''ତି। ତଥା''ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ନ ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ନୋ ଚ ନ

ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଏଭକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଠିତିକ୍ଖଣେ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚା’’ତି। ଏୱଂ ‘‘ନ ନିରୁଜ୍ଝଂ ନ ନିରୁଜ୍ଝମାନ’’ନ୍ତି ଏତେସଂ ପରିପୁଣ୍ଣୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ‘‘ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଅନାଗତଞ୍ଚା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଠିତିକ୍ଖଣେ’’ତି ଅୱଚନଂ, ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲୱାରେ ଚ ‘‘ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତି (ଯମ। ୨। ଚିତ୍ତଯମକ।୮୩) ୱତ୍ୱା ‘‘ଠିତିକ୍ଖଣେ’’ତି ଅୱଚନଂ ଠିତିକ୍ଖଣାଭାୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଦୀପେତି। ସୁତ୍ତେପି ହି ‘‘ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩। ୪୭) ତସ୍ସେୱ ଏକସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତାଭାୱତୋ ଯସ୍ସା ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ସା ସନ୍ତତିଟ୍ଠିତୀତି ନ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ୱିଜ୍ଜମାନଂ ତଂଖଣଦ୍ୱଯସମଙ୍ଗୀ ଠିତନ୍ତି। ଯୋ ଚେତ୍ଥ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧକ୍ଖଣେ ରୂପୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ୱିଚାରେତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ‘‘ଯସ୍ସ ୱା ପନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ନୋ’’ତି (ଯମ। ୧।ସଚ୍ଚଯମକ।୧୩୬) ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ନ ଚ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପମେୱ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାଧିକାରସ୍ସ ଅଭାୱାତି।

ଆଚରିଯସ୍ସ ହି ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଉପ୍ପନ୍ନୋପ୍ପଜ୍ଜମାନୱାରାଦୀସୁ ‘‘ଠିତିକ୍ଖଣେ’’ତି ଅୱଚନଂ ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ନ ହି ଯଥାଧମ୍ମସାସନେ ଅଭିଧମ୍ମେ ଲବ୍ଭମାନସ୍ସ ଅୱଚନେ କାରଣଂ ଦିସ୍ସତି। ନ କେୱଲଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଅୱଚନମେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣଭାୱଜୋତକଂ, ଅପିଚ ଖୋ ‘‘ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ଏୱମାଗତା ସୁତ୍ତନ୍ତପାଠେପି। ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ନାମ ପୁବ୍ବାପରୱିସେସୋ। ଅପିଚ ଯଥା ଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କିଂ ତଥା ଭୂତୋୱ ଭିଜ୍ଜତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞଥା ଭୂତୋ। ଯଦି ତଥା ଭୂତୋୱ ଭିଜ୍ଜତି, ନ ଜରତାଯ ସମ୍ଭୱୋ। ଅଞ୍ଞଥା ଭୂତୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଏୱ ସୋତି ସବ୍ବଥାପି ଠିତିକ୍ଖଣସ୍ସ ଅଭାୱୋୟେୱ। ଯଦି ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ରୂପଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ତଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତି କତ୍ୱା ‘‘ନୋ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା, ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଯତି ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧକ୍ଖଣେ ରୂପୁପ୍ପାଦୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି।

ଆଚରିଯଜୋତିପାଲଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରାନଂ ପନେତଂ ନକ୍ଖମତି। ତେହି ‘‘ଏକଧମ୍ମାଧାରଭାୱେପି ଉପ୍ପାଦନିରୋଧାନଂ ଅଞ୍ଞୋ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ନିରୋଧକ୍ଖଣୋ। ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥଞ୍ହି ଉପାଦାଯ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋ, ନିରୋଧାୱତ୍ଥଂ ଉପାଦାଯ ନିରୋଧକ୍ଖଣୋ। ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାଯ ଚ ଭିନ୍ନା ନିରୋଧାୱତ୍ଥାତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଚ ସଭାୱଧମ୍ମେ ଯଥା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞୋୟେୱ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଞ୍ଞୋ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ନିରୋଧାୱତ୍ଥାଯ ୱିଯ ନିରୋଧାଭିମୁଖାୱତ୍ଥାଯପି ଭୱିତବ୍ବଂ, ସା ଠିତି ଜରତା ଚା’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବମେତଂ।

ଯଦି ଏୱଂ, କସ୍ମା ପାଠେଯଂ ଠିତିକ୍ଖଣୋ ନ ୱୁତ୍ତୋତି? ୱିନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୋଧେନ ନଯଦସ୍ସନୱସେନ ପାଠେଗତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାତି। ଅଭିଧମ୍ମଦେସନାପି ହି କଦାଚି ୱିନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୋଧେନ ପୱତ୍ତତି, ଯଥା ରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ‘‘ଉପଚଯୋ ସନ୍ତତୀ’’ତି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦେସିତୋ। ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକାଦିଦେସନା ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସିତବ୍ବା। ‘‘ଯସ୍ସ ୱା ପନା’’ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଚ ଅରୂପଲୋକଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ‘‘ନୋ’’ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଅଯଞ୍ହି ଯମକଦେସନାଯ ପକତି, ଯଦିଦଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଯୋଜନାତି। ଅଥ ୱା ପଚ୍ଛାସତ୍ତିଞ୍ଞାଯେନ ଯଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତେନ ଯଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକତପ୍ପଟିବଦ୍ଧରୂପସଙ୍ଖାତଂ, ତସ୍ସ ତଦା ଉପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ‘‘ନୋ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ନ ସବ୍ବସ୍ସ ୱଚନତୋ, ତସ୍ମା ନ ସକ୍କା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ରୂପୁପ୍ପାଦନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତୁନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ଉତୁଜରୂପାନି ପନ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଟ୍ଠକନୱକୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ହି ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମଜରୂପାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସହୁପ୍ପାଦଏକନିରୋଧତେଜୋଧାତୁ ଠାନଂ ପତ୍ୱା ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା ତେଜୋଧାତୁ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ, ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା ପଠମଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେତି ଏୱମାଦିନା ଅଟ୍ଠକଂ, କଦାଚି ସଦ୍ଦପାତୁଭାୱକାଲେ ତେନ ସହ ସଦ୍ଦନୱକଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଚିତ୍ତଜରୂପାନି ଚ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଅନନ୍ତରଂ ପଠମଭୱଙ୍ଗତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରୂପଜନକଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଅଟ୍ଠକୱସେନ, ସଦ୍ଦପାତୁଭାୱାଦିକାଲେ ସଦ୍ଦନୱକାଦିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଆହାରଜାନି ପନ ଏକସ୍ସ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱା ସତ୍ତାହାନଂ ଅତିକ୍କମେନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ନନୁ ଚ ଅଜ୍ଝୋହଟାହାରପଚ୍ଚଯେନ ଆହାରୋ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଗବ୍ଭେ ସଯନ୍ତସ୍ସ ଚ କୁତୋ ଅଜ୍ଝୋହରଣାହାରୋତି? ସମାତିତୋ। ମାତରା ହି ଭୁତ୍ତଂ କୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସ ସରୀରେ ଅବ୍ଭଞ୍ଜନଂ ୱିଯ ଆହାରକିଚ୍ଚଂ କରୋତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଯଞ୍ଚସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜତୀ ମାତା,

ଅନ୍ନଂ ପାନଞ୍ଚ ଭୋଜନଂ;

ତେନ ସୋ ତତ୍ଥ ଯାପେତି,

ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତୋ ନରୋ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୫);

ତସ୍ମା ମାତରା ଅଜ୍ଝୋହଟାହାରେନ ଅନୁଗ୍ଗହିତେ ସରୀରେ ଅବ୍ଭନ୍ତରିକା ଓଜା ଲଦ୍ଧପ୍ପଚ୍ଚଯା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାଦସକା ପନ ପଞ୍ଚପସାଦାଓଦ୍ଧଂ ଅତିକ୍କନ୍ତ ପଚ୍ଛା ସତ୍ତମେ ସତ୍ତାହେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ''ଏକାଦସମେ ସତ୍ତାହେ''ତି (ଯମ। ମୂଲଟୀ। ଆଯତନଯମକ ୨୨-୨୫୪) ଆନନ୍ଦାଚରିଯୋ ଅଓୋଚ। ଅଯମେତ୍ଥ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ରୂପପ୍ପଓତ୍ତିନଯୋ।

ଓପପାତିକାନମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନି ସତ୍ତତି ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥେଓସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ସତ୍ତତି ସତ୍ତତୀତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତନଯେନ ଉକ୍କଂସାଓକଂସତୋ କାମଭଓିକସତ୍ତାନଂ, ରୂପୀବ୍ରହ୍ମାନଞ୍ଚ ଯଥାଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଯଥାନୁରୂପଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନଂ, ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ପଓତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଆହାରଜରୂପଂ ପନ କାମାଓଚରାନଂ ସବ୍ବପଠମଂ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖଗତଖେଠଅଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସଞ୍ଞୀବ୍ରହ୍ମାନଂ ତଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଅସଞ୍ଞୀନଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଜାହାରଜାନି ନହୋଓାତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ। ଏଓଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ଚ ପନେତେସୁ ରୂପେସୁ ଯଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ଅତ୍ତନା ସହୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଠିତିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅଟ୍ଠାରସମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଇମସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଏଓଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତଂ, ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତଞ୍ଚ ଯାଓ ମରଣଚିତ୍ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତଂ, ତାଓ ଯଥାରହଂ ଚତୁସନ୍ତତିଆଦିଓସେନ ପଓତ୍ତତୀତି। ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସ ପନ ଚୁତିତୋ ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣମାଦିଂ କତ୍ୱା କମ୍ମଜରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାତି। ଯଦି ସମୁଟ୍ଠାତି, ମରଣଂ ନ ସିଯା ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା କମ୍ମଜରୂପାନଂ। କମ୍ମଜରୂପସମୁଚ୍ଛେଦେ ହି ''ମତୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ଆଯୁ ଉସ୍ମା ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଯଦା କାଯଂ ଜହନ୍ତିମଂ;

ଅପଓିଦ୍ଧୋ ତଦା ସେତି, ନିରତ୍ଥଂଓ କଲିଙ୍ଗର''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୩।୯୫);

ସତ୍ତରସମେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ତଂ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ସହ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଅପରଞ୍ଚ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଆଯୁକ୍ଖଯା, କମ୍ମକ୍ଖଯା, ଉଭଯକ୍ଖଯା, ଉପଚ୍ଛେଦକମ୍ମେନ ୱା କସ୍ସଚୀତି ଏଓଂ କମ୍ମଜରୂପସ୍ସେଓ ହି ମରଣଂ ହୋତି ସତିପି ଆହାରଜେ, ଅଟ୍ଠକଥାମତେନ ଚିତ୍ତଜେ ଚ। ତମ୍ପି ଅପଗତଜୀଓସ୍ସ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉତୁଜରୂପଂ ପନ ପଓତ୍ତତି ଏଓ। ତଥା ସଂସେଦଜାନଂ, ଓପପାତିକାନଂ ପନ ସରୀରନିକ୍ଖେପାଭାଓତୋ ତମ୍ପି ନ ପଓତ୍ତତି।

୭୬୫-୬। ଉପ୍ପାଦଓଯଓନ୍ତତାଯ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁଓୋ ନ ହୋତୀତି ଅନିଚ୍ଚୋ, ନିଚ୍ଚଖଣିକତାଯ ୱା ନ ଇଚ୍ଚୋ ସସ୍ସତାଦିଓସେନ ଅନୁପଗନ୍ତବ୍ବୋତି ଅନିଚ୍ଚୋ। ଅଯଞ୍ହି ୱିନାସୋ ଜନକପଚ୍ଚଯତୋ ଅଞ୍ଞହେତୁନିରପେକ୍ଖତାଯ ନିଚ୍ଚଖଣିକୋଓ ହୋତି। ଧୁଓସାରୱିରହିତତ୍ତା ଅଦ୍ଧୁଓୋ। ଅଓସଓତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତା। ଉଦଯଓଯପଟିପୀଠଅନେନ, ଦୁକ୍ଖଓତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖାନଂ ଖନ୍ଧୋ ସମୂହୋତି ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏଓଂୱିଧୋ ପନ ସୁଖେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସୋଯେଓାତି ଆହ ''କେଓଲୋ''ତି। କସ୍ସଚିପି ୱା ରୂପସ୍ସ ସୁଖସଭାଓସ୍ସ ଅଭାଓତୋ ସକଲୋପି ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ କେଓଲୋ''ତି। ପଚ୍ଚଯଯାପନିଯତାଯ ଚ ରୋଗମୂଲତାଯ ଚ ରୋଗତୋ। ସୋ ହି ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଯାପେତବ୍ବତାଯ ଯାପ୍ପରୋଗୋ ୱିଯାତି ରୋଗତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯାପ୍ପବ୍ୟାଧି ହି ରୋଗୋ, ଇତରୋ ଆବାଧୋ, ମୂଲବ୍ୟାଧି ୱିଯ ଚେସ ଅନୁବଦ୍ଧବ୍ୟାଧୀନଂ କିଲେସରୋଗାଦୀନଂ ମୂଲଭାଓତୋ ରୋଗତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦୁକ୍ଖତାସୂଲଯୋଗିତାଯ, କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତାଯ , ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧୁମାତପରିପକ୍କପଭିନ୍ନତାଯ ଚ ଗଣ୍ଡତୋ। ସୋ ହି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାତି ତିୱିଧଦୁକ୍ଖତାସଙ୍ଖାତେନ ରୁଜ୍ଜନେନ ଯୁତ୍ତତାଯ, ଯଥାରହମାରମ୍ମଣଓସେନ ଚ ସମନ୍ନାଗମଓସେନ ଚ ରାଗାଦିକିଲେସାସୁଚିୱିସ୍ସନ୍ଦନତୋ, ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭଓନତୋ, ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଉଦ୍ଧୁମାତତ୍ତା ଜରାଭଙ୍ଗେହି ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ପରିପକ୍କପଭିନ୍ନଭାଓତୋ ଗଣ୍ଡସଦିସୋତି ଗଣ୍ଡତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଓସଓତ୍ତନତାଯ, ଅୱିଧେଯ୍ୟତାଯ ଚ ପରତୋ। ଯଥା ହି ପରୋ ପତନ୍ତୋ ପରସ୍ସ ଓସଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଏଓମେତଂ ସୁଭସୁଖାଦିଭାଓେନ ଓସେ ଓତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅଓସଓତ୍ତନତୋ ''ମା ଜୀରଥ, ମା ମରଥା''ତିଆଦିନା ୱିଧାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅୱିଧେଯ୍ୟଭାଓତୋ ପରତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣେହି ପଲୁଜ୍ଜନତୋ, ଆବ୍ଭାସନତୋ ଚ ପଲୋକତୋ। ଇଦଂ ବ୍ୟାଧିଆଦୀହି ପକାରେହି ଭିଜ୍ଜନତୋ, ୱିନସ୍ସନତୋ, ଏତେହି ଏଓ ୱା ଆବ୍ଭାସନତୋ ବ୍ୟସନପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଲୋକ-ସଦସ୍ସ ପଓିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଆବ୍ଭାସନତ୍ଥତାଯ ପଲୋକତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଛନ୍ଦନ୍ତି ରଜ୍ଜନଓସେନ ପଓତ୍ତଂ ଛନ୍ଦଂ।

୭୬୭।ଧମ୍ମସେନାପତିନାତି ଧମ୍ମସେନାଯ ପତି ନାଯକୋତି ଧମ୍ମସେନାପତି, ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ, ତେନ। ହିତସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ଏତସ୍ସାତି ହିତତ୍ଥି, ତେନ। ସକ୍କଚ୍ଚାତି ଉଗ୍ଗହଣଧାରଣାଦୀସୁ ଅତନ୍ଦିତୋ ହୁତ୍ୱା।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାଓତାରସଂଓଣ୍ଣନାଯ

ରୂପଵିଭାଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଏକାଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ନିବ୍ବାନନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୬୮-୯। ଆଦିତୋ ରୂପାନନ୍ତରମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଯଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ୱିଭାୱନଂ ଯଥାବଲଂ ପୱକ୍ଖାମୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଭୱାଭୱନ୍ତି ଭୱତୋ ଭୱଂ, ଖୁଦ୍ଦକଂ, ମହନ୍ତଂ ୱା ଭୱଂ। ୱିନନତୋତି ସଂସିବ୍ବନତୋ। ତଣ୍ହା ହି ସଂସାରନାୟିକଭାୱେନ ଭୱତୋ ଭୱଂ, ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିୱସେନ ଖୁଦ୍ଦକମହନ୍ତଂ ଭୱଂ ୱା ଅପରାପରଭାୱାୟ ସଂସିବ୍ବତି, ତୁନ୍ନକରଣଂ ୱିୟ କରୋତି। ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତାତି ୱିସଂୟୋଗୱସେନ ନିସ୍ସଟତ୍ତା। ମରଣପଟିପକ୍ଖତାୟ, ଅମତସଦିସତାୟ ୱା ଅମତଂ। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖନିସ୍ସଟତ୍ତା ପରମଂ ସୁଖଂ। ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଖାରା ସମନ୍ତି ଉପସମନ୍ତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି ଏତେନାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ। ଖନ୍ଧୂପଧିଆଦୟୋ ସବ୍ବେପି ଉପଧୀ ଉପଦ୍ଦୱା ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜୀୟନ୍ତି ଏତେନାତି ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ। ୟସ୍ମା ତଂ ଆଗମ୍ମ କାମତଣ୍ହାଦିଭେଦା ତଣ୍ହା ସବ୍ବସୋ ଖୟଂ ଗଚ୍ଛତି, ୱିରଜ୍ଜତି, ନିରୁଜ୍ଝତି ଚ, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାକ୍ଖୟୋ ୱିରାଗୋ ନିରୋଧୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପିଚ ରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତା କିଲେସନିଗଳଅବନ୍ଧାତି ରୋଧୋ, ସଂସାରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋତି ନିରୋଧୋ।

୭୭୦।ଅଧିଗମାତି ତଦନୁରୂପାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ।

ରାଗକ୍ଖୟାଦିଭାୱେନ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖସନ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟତାୟ, କିଲେସସନ୍ତାପାଭାୱେନ ଚ ସନ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ। ଅଚ୍ଚୁତିରସନ୍ତି ସଭାୱାପରିଚ୍ଚଜନତୋ ଅଚୱନସମ୍ପତ୍ତିକଂ। ଅସ୍ସାସକରଣରସନ୍ତି ଅସ୍ସାସକରଣକିଚ୍ଚଂ। ତଞ୍ହି ପାନଭୋଜନାଦିସୁଞ୍ଞେ ସଭୟକନ୍ତାରେ ପରିବ୍ଭମନେନ ପରିସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଅଦ୍ଧିକପୁରିସସ୍ସ ଅସ୍ସାସଜନକଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠିତଂ ୱନନ୍ତୋଦକଂ ୱିୟ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ୱଚନପଥାତିକ୍କନ୍ତମହାଦୁକ୍ଖଭେରୱେ ସଂସାରକନ୍ତାରେ ପରିବ୍ଭମନେନ ପରିସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଯଥାନୁରୂପଂ ପଟିପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୟୋଗାୱଚରସ୍ସ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ସୁପିନନ୍ତେନପି ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବତାୟ ଦସ୍ସନସମକାଲମେୱ ପରମସ୍ସାସଂ ଜନେତି। ଖନ୍ଧନିମିତ୍ତୱିଚିତ୍ତତାୟ ଅୱିଗ୍ଗହଂ ହୁତ୍ୱା ଗୟ୍ହତୀତି ଅନିମିତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସରଣୁପାୟଭାୱତୋ ନିସ୍ସରଣଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତୀତି ନିସ୍ସରଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

ଏୱଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଲକ୍ଖଣାଦିକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିତଣ୍ଡୱାଦିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିହରନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏତ୍ଥାହା’’ତିଆଦି, ନ ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥି ଅଞ୍ଞତ୍ର ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କୁତୋ ପନାୟମଭିନିୱେସୋତି ଆହ ‘‘ତିତ୍ଥିୟାନଂ…ପେ… ନୀୟତୋ’’ତି। ଯଥାନୁରୂପାୟ ପଟିପତ୍ତିୟାତି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା। ଯଥା ହି ଚେତୋପରିୟଞାଣଲାଭିନୋ ଏୱ ଅରିୟା ପରେସଂ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତି, ତତ୍ଥାପି ଚ ଅରହା ଏୱ ସବ୍ବେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ଏୱଂ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ସୀଲାଦିସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଭୂତେନ ଉପାୟେନେୱ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅରିୟେହି ଉପଲବ୍ଭନୀୟତୋ। ଯଥା ହି ଜଚ୍ଚନ୍ଧତେମିରିକାଦୀନଂ ଅଦସ୍ସନେନ ‘‘ସୂରିୟାଦୟୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ଚକ୍ଖୁମନ୍ତାନଂ ଗୋଚରଭାୱେନ ଅତ୍ଥେୱାତି ସିଦ୍ଧତ୍ତା, ଏୱମେତମ୍ପି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଦସ୍ସନମତ୍ତେନ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅରିୟାନଂ ପନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ପଦେସେନେୱ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଏକନ୍ତେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି। ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଥ ରାଗାଦୀନଂ ଖୟମତ୍ତମେୱ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଚେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆୟସ୍ମତା… ପେ… ଥେରେନ ଦସ୍ସିତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରାଗକ୍ଖୟାଦିଦୀପକଂ ସୁତ୍ତଂ ନେୟ୍ୟତ୍ଥନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ତଂ ନ’’ଇତି ପଟିକ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ଏକଂସେନ ଚେତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଇତରଥା ଯଥାରୁତୱସେନ ପାଠଇୟା ଅତ୍ଥେ ଗୟ୍ହମାନେ ବହୁଦୋସା ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅରହତ୍ତସ୍ସାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତଂ ପୁଟ୍ଠେନ ତେନେୱାୟସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତୱ ମତେନାତି ସାସନୟୁତ୍ତିଂ ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ପାଠଇଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ୱିପ୍ପଲପତୋ ତୱଜ୍ଝାସୟେନ। ନ ଚ ପନେତଂ ୟୁତ୍ତଂ, ତଥାପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଲୋକୁତ୍ତରଫଲଚିତ୍ତସ୍ସ ରାଗାଦୀନଂ ଖୟମତ୍ତତାପଜ୍ଜନଂ ନ ୟୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗଫଲସ୍ସ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧଭାୱେନ ପାଠଇୟଂ ଆଗତତ୍ତା। ତସ୍ମାତି ୟୁତ୍ତିଂ ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ପାଠଇଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ୱୋହରନ୍ତସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଚ୍ଛାୟାୟାତି ୱିମଦ୍ଦାସହଭୂତାୟ ସଦ୍ଦତ୍ଥମତ୍ତଚ୍ଛାୟାୟ। ଉଭିନ୍ନନ୍ତି ନିବ୍ବାନୱସେନ, ଅରହତ୍ତୱସେନ ଚ ଆଗତାନଂ ଉଭିନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ। ଅତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାୟତ୍ଥୋ।

କୋ ପନ ସୋ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ୟସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି। ରାଗାଦୀନଂ ଖୟୋତି ରାଗାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ। ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅକ୍ଖୟୋପି ସମାନୋ ରାଗାଦୀନଂ ଖୟସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟତ୍ତା ଖୟୋପଚାରେନ ‘‘ରାଗାଦୀନଂ ଖୟୋ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ତିପୁସଂ ଜରୋ, ଗୁଳଓ ସେମ୍ହୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଫଲୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତଂ ୱିୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କିଲେସାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧକ୍ଖୟସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ‘‘ଖୟସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋ’’ତି

ୱଡ୍ଢତଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଖୟସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟତ୍ତା’’ତି। ଖୟୋପଚାରେନାତି ଅତ୍ତନୋ କାରିୟଭୂତସ୍ସ ଖୟସ୍ସ ଅତ୍ତନି ଉପଚାରେନ ତସ୍ସ ନାମୱସେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଜରକାରଣଂ ତିପୁସଂ ଜରୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ସେମ୍ହକାରଣଂ ଗୁଳଓ ସେମ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଖୟନ୍ତେତି ରାଗାଦୀନଂ ପରିକ୍ଖୟାୱସାନେ। ଖୟୋତି ୱା ମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଖୟେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୪୨) ୱିୟ, ତସ୍ସ ଅନ୍ତେ ନିରୋଧାୱସାନେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଖୟୋତି ୱୁତ୍ତଂ ଫଲୂପଚାରେନ, ସମୀପୂପଚାରେନ ୱା।

ସଙ୍ଖେ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନାପୀତି ସୋଣସିଗାଲାଦୟୋ ସଙ୍ଖେପି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନା ସମଧିଗତ…ପେ… ଭୱେୟ୍ୟୁଂ ଖଣୱସେନ ରାଗାଦୀନଂ ଖୟସ୍ସ ତେସମ୍ପି ଅତ୍ଥିତାୟ। ତଥା ଚ ସତି ପଟିପତ୍ତିୟା ନିରତ୍ଥକଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ରାଗାଦିକ୍ଖୟାନଂ ବହୁଭାୱତୋତି ରାଗାଦୀନଂ ୱିୟ ତେସଂ ଖୟାନମ୍ପି ତବ୍ବିକାରଭାୱେନ ବହୁଭାୱତୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ରାଗସ୍ସ ଖୟୋ ରାଗକ୍ଖୟୋ, ନ ଦୋସାଦୀନଂ, ତଥା ଦୋସକ୍ଖୟୋପୀତି ଅଞ୍ଞୋ ରାଗକ୍ଖୟୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଦୋସକ୍ଖୟୋ, ଅଞ୍ଞୋ ମୋହକ୍ଖୟୋତି ତିଣ୍ଣଂ ଅକୁସଲମୂଲାନଂ ଖୟଭୂତାନି ତୀଣି ନିବ୍ବାନାନି, ଚତୁନ୍ନଂ ଉପାଦାନାନଂ ଖୟଭୂତାନି ଚତ୍ତାରୀତିଆଦିନା ବହୂନି ନିବ୍ବାନାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ଇଦାନି ଆଦି-ସଦ୍ଦସଙ୍ଗହିତେ ଦୋସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖତସ୍ସ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନି, ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାୟତି, ୱୟୋ ପଞ୍ଞାୟତି, ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩। ୪୭) ୱଚନତୋ ୱୟସଙ୍ଖାତୋ ଖୟୋ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତି। ‘‘ଜରାମରଣଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ୱଚନତୋ ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖତପରିୟାପନ୍ନ’’ନ୍ତି । ୟଂ ପନ ସଙ୍ଖତପରିୟାପନ୍ନଂ, ତଂ ଇତରସଙ୍ଖତଧମ୍ମୋ ୱିୟ ଅନିଚ୍ଚଂ ହୋତି ପଚ୍ଚୟାଧୀନୱୁତ୍ତିତୋତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖତପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୧) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ତାୱତା ଚ କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ୟଦି ଭୱତୋ ମନୋରଥପରିପୂରଣତ୍ଥଂ ଖୟଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ୱଦାମ, ଅସଙ୍ଖତସ୍ସ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣତ୍ତା, ସଙ୍ଖତପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ସଙ୍ଖତପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ସବ୍ବକାଲିକଭାୱେନ ନିଚ୍ଚସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତା, ତତୋ ଚ ପରମସୁଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖତା ଚ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଭଙ୍ଗକ୍ଖୟସ୍ସ ନିବ୍ବାନଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନୁପ୍ପାଦକ୍ଖୟସ୍ସ ତବ୍ଭାୱଂ ନିସେଧେତୁଂ ‘‘ୟଦି ଖୟୋ ନିବ୍ବାନଂ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଞାଣଂ ଗୋତ୍ରଭୁ ନାମ। ସେସମଗ୍ଗପୁରେଚରଂ ୱୋଦାନଂ ନାମ। ଫଲସମାପତ୍ତିପୁରେଚରଂ ଅନୁଲୋମଂ ନାମ। ତଂ ପନ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣମେୱାତି ଇଧ ନ ଗହିତଂ। ଭଦ୍ରମୁଖାତି ପରସ୍ସ ଅନୁନୟୱଚନଂ। ‘‘ଖୀୟନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତମାନନିଦ୍ଦେସେନ ଇଦାନି ଖୀୟମାନତଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଉପଧାରେତ୍ୱାତି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା। ‘‘ଗୋତ୍ରଭୁ…ପେ… ମୁଖା’’ତି ପୁଚ୍ଛାୟ ‘‘ରାଗାଦୀନଂ ଖୟମେୱ ୱଦାମୀ’’ତି ତୟା ଦିନ୍ନପଟିୱଚନସ୍ସ ଅୱିରୁଜ୍ଝନୱସେନ ସତିପୁରେକ୍ଖାରଂ କଥେହୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତାଦୀନଂ ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନମଗ୍ଗାନଂ। ଗୋତ୍ରଭୁକ୍ଖଣେ କିଲେସାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଆହ ‘‘ରାଗାଦୟୋ ଖୀୟିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଫଲମେୱାତି କିଲେସାନଂ ଖୀଣକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଫଲଚିତ୍ତମେୱ। ଆରମ୍ମଣଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋତି ଗୋତ୍ରଭୁଆଦୀନଂ ୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ଇତରେସଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱେ ସତି ଗହେତବ୍ବପଚ୍ଚୟଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ।

‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ପରିୟାୟନ୍ତରେନପି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱନିସେଧନଂ। ‘‘ଉପ୍ପାଦୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା କିଲେସକ୍ଖୟୋପି ଉପ୍ପାଦିତୋ ନାମ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଇତରଥା ଖୟସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅଥ ୱା ‘‘ଅଦ୍ଧା ସୋ…ପେ… ନିରୁତ୍ତରୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏତ୍ତକେନ ଗନ୍ଥେନ ଖଣନିରୋଧସ୍ସ ଚେୱ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧସ୍ସ ଚ ନିବ୍ବାନଭାୱେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘ଖୟେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୪୨) ୱିୟ ମଗ୍ଗସ୍ସାପି ଖୟପରିୟାୟତ୍ତା ‘‘ରାଗକ୍ଖୟୋ’’ତିଆଦିୱଚନମତ୍ତେୟେୱ ସମାନଭାୱେନ ଗହିତେ ମଗ୍ଗସ୍ସାପି ନିବ୍ବାନଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗଂ, ତଥା ଚ ସତି ଅନିଟ୍ଠାପତ୍ତିଂ ସମ୍ପାୱେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି। ଏୱଞ୍ହି ସତି ‘‘ଉପ୍ପାଦୀୟତୀ’’ତି ମଗ୍ଗମେୱ ସନ୍ଧାୟ ତିଟ୍ଠତି। ୟଦି ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗୋ ଇଧ ସମ୍ପାୱିତୋ, ଏୱଂ ସତି ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତାଦିଦୋସା ୱତ୍ତବ୍ବାତି? ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ତବ୍ବା, ଏତ୍ତକେନାପି ପନ ପରସ୍ସ ୱଚନପଟିବାହନଂ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ପରିହାରନ୍ତରଦସ୍ସନେ ବ୍ୟାପାରୋ କତୋତି। ୟଥାନୁରୂପାୟ ପଟିପତ୍ତିୟାତି ଛୱିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରାସଙ୍ଖାତାୟ ୟଥାନୁଲୋମପଟିପତ୍ତିୟା।

୭୭୧ ।ଅସ୍ସଦ୍ଧୋତି ପବୁଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ, ମଗ୍ଗାଗତାୟ ଅଚଲସଦ୍ଧାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ, ମଗ୍ଗାଗତସଦ୍ଧାୟ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଆକାସେ ବୁଦ୍ଧୱେସଂ ମାପେତ୍ୱାପି ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ସୁଖଂ ଅତ୍ତା’’ତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ ନ ସଦ୍ଦହତି ସେୟ୍ୟଥାପି ସୂରମ୍ବଟ୍ଠୋତି (ଅ। ନି। ୧।୨୫୫)। ଅକତଞ୍ଞୂତି ଅକତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଜାନାତୀତି ଅକତଞ୍ଞୂ। ସନ୍ଧିଚ୍ଛେଦୋତି ଭୱସନ୍ଧାନକରସ୍ସ ତଣ୍ହାପାପସ୍ସ ଛିନ୍ଦନେନ ପୁନ ଭୱପଟିସନ୍ଧିୟାପି ଛିନ୍ନତାୟ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଖେପେତ୍ୱା ଠିତୋ। ହତାୱକାସୋତି ଖୀଣପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତାୟେୱ ଆୟତିଂ କତ୍ଥଚି ଓକାସଲୋକେ ଅଦିସ୍ସମାନତ୍ତା ୱିହତାୱକାସୋ। ୱନ୍ତାସୋତି କତ୍ଥଚି ଅଭିସଙ୍ଗାଭାୱତୋ ଛଡ୍ଡିତତଣ୍ହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉତ୍ତମପୋରିସୋତି ସଦେୱଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟତାୟ ୱିସିଟ୍ଠୋ ପୋରିସୋ।

ଦୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ, ପଟିଲଭିତୁଞ୍ଚ ଦୁକ୍କରା। କାମାଦୀନଂ ନିସ୍ସରଣୀଯତାଯ ନିସ୍ସରଣୀଯା, ଯଦିଦଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ଏତଂ କାମାନଂ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ କାମାନଂ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି କାମେହି ନିଗ୍ଗମନଂ, ଅଥ ୱା ନିସ୍ସରନ୍ତି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏତେନାତି ୱା ନିସ୍ସରଣଂ, କାମାନଂ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠାନଂ, ନିସ୍ସରଣୁପାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ। ତଞ୍ହି କାମେହି ନିକ୍ଖନ୍ତନ୍ତି ''ନେକ୍ଖମ୍ମ''ନ୍ତି ଇଧ ଗହିତଂ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଦଯୋପି ''ନେକ୍ଖମ୍ମ''ନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ପବ୍ବଜ୍ଜା ପଠମଂ ଝାନଂ, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନା;

ସବ୍ବେପି କୁସଲା ଧମ୍ମା, 'ନେକ୍ଖମ୍ମ'ନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚରେ''ତି। (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୯; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୬୦; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୬୬; ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହା। ୧। ୫୬; ନେତ୍ତି। ଟୀ। ୭୬ ମିସ୍ସକହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା);

ଅରୂପଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ। ଭୂତନ୍ତି ୱିଜ୍ଜମାନଂ, ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଭୂତମିଦନ୍ତି, ସାରିପୁତ୍ତ, ସମନୁପସ୍ସାମୀ''ତିଆଦୀସୁ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ''ଭୂତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ତନୋ କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମଂ, ସମ୍ମା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ। ପଠମ…ପେ… ଭୱେଯ୍ୟାତି ସଙ୍ଖତନିସ୍ସରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ତଦେକଯୋଗନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ କାମରୂପନିସ୍ସରଣାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାକାସାନଞ୍ଚାଯତନାନମ୍ପି ଅଭାୱୋଯେୱ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଇଦାନି ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ଆଗମେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ତୁ ଖଯୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଅତ୍ଥି…ପେ… ସୁଫୁସିତନ୍ତି ଚା''ତି ନତ୍ଥି ନିସ୍ସରଣଂ ଲୋକେ, କିଂ ୱିୱେକେନ କାମାପୀତି ଏୱଂ ମାରେନ ପଟିବାହିତୋ। ''ଅତ୍ଥି…ପେ… ସୁଫୁସିତ''ନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତେନ ଆଠଅୱକତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଫୁସିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଫୁସିତଂ, ସଚ୍ଛିକତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଜାତନ୍ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ଅଥ ୱା ୱେଦନାଦଯୋ ୱିଯ ହେତୁପଚ୍ଚଯସମୱାଯସଙ୍ଖାତାଯ କାରଣସାମଗ୍ଗିଯା ନ ଜାତଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଅଜାତଂ। କାରଣେନ ୱିନା ସଯମେୱ ଚ ନ ଭୂତଂ ନ ପାତୁଭୂତଂ ନ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅଭୂତଂ। ଏୱଂ ଅଜାତତ୍ତା ଅଭୂତତ୍ତା ଯେନ କେନଚି କାରଣେନ ନ କତନ୍ତି ଅକତଂ। ଜାତଭୂତକତଭାୱୋ ଚ ନାମ ରୂପାଦୀନଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ହୋତି, ନ ଅସଙ୍ଖତସଭାୱସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଲୋମତୋ ୱା ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂଯ ପଚ୍ଚଯେହି କତନ୍ତି ସଙ୍ଖତଂ, ନ ତଥା ସଙ୍ଖତଂ, ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣରହିତନ୍ତି ଚ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି। ଏୱଂ ଅନେକେହି କାରଣେହି ନିବ୍ବତ୍ତିତଭାୱେ ପଟିସିଦ୍ଧେ ପକତିୱାଦୀନଂ ପକତି ୱିଯ ସିଯା ନୁ ଖୋ, ଏକେନେୱ କାରଣେନ ଏତଂ କତନ୍ତି ଆସଙ୍କାଯ ନ କେନଚି କତନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅକତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଅପଚ୍ଚଯମ୍ପି ସମାନଂ ସଯମେୱ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ ଭୂତଂ ପାତୁଭୂତନ୍ତି ଆସଙ୍କାଯ ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ଅଭୂତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ଚେତସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତାକତାଭୂତଭାୱୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଜାତଧମ୍ମତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଜାତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅସଙ୍ଖତନ୍ତୀତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ –

''ନୋ ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭୱିସ୍ସ ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତଂ। ନଯିଧ ଜାତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ କତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯେଥ। ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତ୍ଥି ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତଂ, ତସ୍ମା ଜାତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ କତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି (ଉଦା। ୭୩) –

ଏୱମାଦିସୁତ୍ତପଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ ''ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୂ''ତି। ଧମ୍ମେନ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସାମୀ, ଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ଯଥିଚ୍ଛିତଂ ଦେସନତୋ ସାମୀ ଇସ୍ସରୋତି ଧମ୍ମସାମୀ। ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା କଥିତୋୱ। ସମ୍ମା ସାମଂ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସମ୍ମା ସଯମେୱ ସମ୍ମୋହନିଦ୍ଦାୱିଗମେନ ପଟିବୁଦ୍ଧୋ, ବୁଦ୍ଧିଯା ୱିକସିତତ୍ତାତି ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ।

ପରିତ୍ତତ୍ତିକେତି ''ପରିତ୍ତା ଧମ୍ମା, ମହଗ୍ଗତା ଧମ୍ମା, ଅପ୍ପମାଣା ଧମ୍ମା''ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୨) ଏୱଂ ପରିତ୍ତାଦିଧମ୍ମୱସେନ ଆଗତେ ପରିତ୍ତତ୍ତିକେ।

ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଉପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ତେନାହ ''ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣପକ୍ଖଂ ଭଜେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି। ରୂପାୱଚରତ୍ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାତି ଚତୁକ୍କନଯେନ ତିକଜ୍ଝାନା, ପଞ୍ଚକନଯେନ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନା। କୁସଲକିରିଯାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ପରିତ୍ତାଦିକେପି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ ''ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ୱିପାକୋ''ତି ଆହ। ତସ୍ମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଯୁତ୍ତିତୋ ଚେୱ ପାଠଇତୋ ଚ। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ, ଅପିଚ ଅନୁଲୋମଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ କିଲେସେ ତଦଙ୍ଗୱସେନ ପଜହତି, ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତଥା ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାରମ୍ମଣଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିକୁସଲଞାଣଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନେୱ କିଲେସେ ପଜହତି, ନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ। ଇତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ, ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଞାଣସ୍ସ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ ତେସଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନକରସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ତଦୁଭଯୱିପରୀତଭାୱେନ

ଆରମ୍ମଣେନ ଭୱିତଙ୍କଂ, ତଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନମେୱ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଞ୍ଚାଣଂ ଯଂ ସଙ୍ଖତାଲମ୍ବଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତାଲମ୍ବମେୱ ୱା;

ପାପେ ହନ୍ତି ନ ତଂ ୱତ୍ତୁଂ, ତଦଞ୍ଞଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିୟ’’ନ୍ତି।

ରୂପସଭାୱାଭାୱତୋତି ଏତେନ ଯଥା ରୂପଧମ୍ମାନଂ ରୁପ୍ପନସଭାୱୋ, ପଟିଘାତୱନ୍ତତା କଲାପତୋ ୱୁତ୍ତିୟା ପଦେସସମ୍ବନ୍ଧୋ ସଭାୱୋ, ଏୱଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ କତ୍ଥଚି ପଟିଘାତୋ, ସପ୍ପଦେସତା ଚ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଅସୁକଦିସାୟ, ଅସୁକପଦେସେ’’ତି ୱା ନିଦ୍ଦିସୀୟତି। ପପଞ୍ଚାଭାୱତୋତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚେହି ସହ ଅୱତ୍ଥାନୱସେନ ଅଭାୱତୋ, ତେସଂ ଅଭାୱପଚ୍ଚୟତାୟ ଚ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନା ହି ସଂସାରେ ସତ୍ତେ ପପଞ୍ଚେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚା ନାମ।

୭୭୨-୫। ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଂ ଯୁତ୍ତିତୋ, ସୁତ୍ତତୋ ଚ ସାଧେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ପରିୟାୟସଦ୍ଦସ୍ସନଙ୍କଂ ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତମନନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ପରିୟୋସାନଭୂତତ୍ତା ଅନ୍ତଂ। ଇମିନା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ କଥିତାତି ୱଦନ୍ତି, ସୋପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପି ୱଟ୍ଟତି, ଅକତନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି। ସୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋୱ। ସୌପ୍ପାଦୱୟନ୍ତାଭାୱେନ ଅନନ୍ତଂ। କିଲେସପରିଠଆହାଭାୱେନ, କିଲେସକ୍ଖୋଭାଭାୱେନ ଚ ସନ୍ତଂ। ପଲୋକିତାଭାୱେନ ଅପଲୋକିତଂ। ଅତିତ୍ତିକରଭାୱେନ ପଣୀତଂ। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖହନନତୋ ସରଣଂ। କିଲେସଚୋରେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତତ୍ତା ନିବ୍ଭୟତାୟ ଖେମଂ। ସବ୍ବୁପଦ୍ଦୱନିୱାରଣତୋ ତାଣଂ। ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖେହି ଅନୁବନ୍ଧସ୍ସ ଅଲ୍ଲୀୟିତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନତାୟ ଲେଣଂ। ଯଥାପଟିପନ୍ନସ୍ସ ସନ୍ତିଦାୟକତ୍ତେନ ପରଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ ପରାୟଣଂ।

ସବ୍ବପୀଠଆୱିମୁତ୍ତତାୟ ସିୱଂ। ଉପନିସ୍ସୟହୀନାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁମୁଖତୋ ସୁତ୍ୱାପି ଠପେତ୍ୱା ଗୁଣୱସେନ ସଭାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଦୁକ୍କରତାୟ ନିପୁଣଂ। ଅୱିପରୀତତାୟ ସଚ୍ଚଂ। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖପରିକ୍ଖୟକରତ୍ତା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟଂ। ତେଜୁସ୍ସଦତାୟ ସନ୍ତତ୍ତଅୟୋଗୁଳେ ମକ୍ଖିକାହି ୱିୟ ଚତୂହି ଆସୱେହି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ଅନାସୱଂ। ମହାକାରୁଣିକସ୍ସାପି ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କଭାୱାପାଦନେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଦୁକ୍କରତାୟ ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୁପି ଅସଙ୍ଖତଗୁଣେନ ୱିସିଟ୍ଠତାୟ ପରଂ। ସଂସାରମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ତୀରଭୂତତ୍ତା ପାରଂ। ମଂସଚକ୍ଖୁନୋ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ୱା ଅଗୋଚରତାୟ ଅନିଦସ୍ସନଂ। ନିଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତାୟ ଉପମାୟ ଅଭାୱତୋ ୱା ଅନିଦସ୍ସନଂ।

ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମତ୍ତା ଧୁୱଂ। ତତୋୟେୱ ପରମପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ ଦୀପଂ। ରୋଗାଦିପୀଠଆଭାୱତୋ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଂ। ତତୋୟେୱ ଅନୀତିକଂ। ତଣ୍ହାଲୟାଭାୱତୋ ଅନାଲୟଂ। ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତେସୁ ଅସଙ୍ଖତକୋଟ୍ଠାସଭୂତତ୍ତା, ପରମପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ ୱା ପଦଂ। ଅୱିନାସଭାୱେନ ଅଚ୍ଚୁତଂ। ଅକ୍ଖରଣତୋ ଅୱିନସ୍ସନତୋ ଅକ୍ଖରଂ।

ସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତି। ଭୱବନ୍ଧନୱିମୁତ୍ତିହେତୁତାୟ ମୋକ୍ଖଂ।

୭୭୬-୭।ଏୱନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତନୟେନ। ୱିଞ୍ଞାୟାତି ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଜାନିତ୍ୱା। ଅଧିଗମୂପାୟୋତି ପଟିୱିଜ୍ଝନୂପାୟଭୂତା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା। କାତବ୍ବୋତି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୋ।

ସବ୍ବଂ, ବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ କରୋତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ସବ୍ବାବୁଦ୍ଧିକରଂ। ତଥାଗତମତେତି ତିପିଟକବୁଦ୍ଧୱଚନେ, ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ୱା। ପଞ୍ଞାୟ ସମ୍ଭୂତଂ, ପଞ୍ଞାୟ ୱା ସମ୍ଭୱୋ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାସମ୍ଭୱଂ, ତଦେୱ ସମ୍ପସାଦନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ, ତଂ କରୋତୀତି ପଞ୍ଞାସମ୍ଭୱସମ୍ପସାଦନକରଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସାଲିନନ୍ତି ଅତିମଧୁରେହି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ସମନ୍ନାଗତଂ, ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସାରୱନ୍ତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ର-କାରସ୍ସ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା। ସାରଂ ଜାନନ୍ତୀତି ସାରଞ୍ଞୂ, ତେ ୱିମ୍ହାପେତୀତି ସାରଞ୍ଞୁୱିମ୍ହାପନଂ। ନିଟ୍ଠନ୍ତି ପରିୟୋସାନଂ, ସୁତମୟମୂଲକଂ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିୟା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାୟ

ନିବ୍ବାନନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୨। ଦ୍ୱାଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପଞ୍ଞତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଏତ୍ତାତି ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାନଂ ନିଦ୍ଦେସପରିୟୋସାନେ। ଏତ୍ତକମେୱାତି ଚିତ୍ତଚେତସିକରୂପନିବ୍ବାନମତ୍ତମେୱ। ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବତୋତି ପରମତ୍ଥଧମ୍ମା ୱିଯ ସକସକସଭାୱୱସେନ ଅପଞ୍ଞାଯମାନା ହୁତ୍ୱା ଲୋକସଙ୍କେତୱସେନ ପଞ୍ଞାପିଯମାନତ୍ତା। ପଞ୍ଞାପନତୋତି ପରମତ୍ଥୱସେନ ୱିଜ୍ଜମାନାୱିଜ୍ଜମାନଧମ୍ମାନଂ ପକାସନୱସେନ ପଞ୍ଞାପନତୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବତୋ’’ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞାପୀଯତି ପକାରେନ ଞାପୀଯତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏୱଂ କମ୍ମସାଧନୱସେନ ଅତ୍ଥପଞ୍ଞତ୍ତିଭୂତା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ‘‘ପଞ୍ଞାପନତୋ’’ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞାପେତି ପକାରେନ ଞାପେତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏୱଂ କତ୍ତୁସାଧନୱସେନ ତସ୍ସା ଅଭିଧାଯକଭୂତା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଣ୍ଣତ୍ତିଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ସଙ୍ଖା…ପେ… ୱୋହାରୋ’’ତି (ଧ॰ ସ॰ ୧୩୧୩-୧୩୧୪) ଚତୂହି ପଦେହି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ‘‘ନାମଂ…ପେ… ଅଭିଲାପୋ’’ତି (ଧ॰ ସ॰ ୧୩୧୩-୧୩୧୪) ଛହି ପଦେହି ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି କଥିତାତି ଆଚରିଯାନଂ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନେୱାହ’’ତିଆଦି। ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାଯ ୱୁତ୍ତାନଂ କୁସଲାକୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ। ସଙ୍ଖାତି ‘‘ଅହଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖାଯମାନତା। ସମଞ୍ଞାତି ସଙ୍କେତୱସେନ ଞାଯମାନତା। ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅସଙ୍କରୱସେନ ଅନେକଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ପଞ୍ଞାପିଯମାନତା। ୱୋହାରୋତି ପାକଟଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନତା, କଥନୱସେନ ଉପଯୁଜ୍ଜମାନତା ୱା। ଅତ୍ଥାଭିମୁଖଂ ନମତୀତି ନାମଂ। ତଂ ପନ ଅନ୍ୱତ୍ଥରୁଳ୍ହୀୱସେନ ଦୁୱିଧଂ, ସାମଞ୍ଞଗୁଣକିତ୍ତିମଓପପାତିକନାମୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ନାମକମ୍ମନ୍ତି ନାମକରଣଂ। ନାମଧେଯ୍ୟନ୍ତି ନାମଠପନଂ, ନାମଧେଯ୍ୟନ୍ତି ୱା ସେଟ୍ଠାନଂ ନାମଂ। ଅକ୍ଖରଦ୍ୱାରେନ ଅତ୍ଥଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତି କଥନଂ ନିରୁତ୍ତି। ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ପାକଟକରଣଂ। ଅଭିଲାପୋତି ଅଭିଲାପନଂ।

ଅହନ୍ତି ରୂପାଦିୱିନିମୁତ୍ତଂ ଅହଂକାରବୁଦ୍ଧିୱିସଯଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧସମୂହସନ୍ତାନମୁପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ ତଦଞ୍ଞାନଞ୍ଞଭାୱେନ ଅନିବ୍ବଚନୀଯଂ ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ଅହନ୍ତି ହୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ଅହନ୍ତି…ପେ… କତ୍ୱା’’ତି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଯଥାତିଆଦିନା ତଂ ପକାସେତି।

ଯସ୍ମା ‘‘ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୋହାରୋ’’ତି ‘‘ଏୱଂ ସଙ୍ଖା’’ତି ଇମସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଦାନି ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି’’ନ୍ତିଆଦି।

ତଦନୁରୂପା ଜାତାତି ତଜ୍ଜା, ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଯ କେୱଲଂ ଲୋକସଙ୍କେତୱସେନେୱ ଅହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ଅନୁରୂପୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିପି ୱଚନତ୍ଥସଙ୍ଖାତକାରଣଂ ଉପାଦାଯ ପଟିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତନତୋ ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିୱୋହାରଂ ଲଭତୀତି ତସ୍ସାପି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିପରିଯାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଗଣ୍ଠିପଦକାରେନାପି ହି ଇମିନାୱ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଉପାଦାନୱତୀ ପଞ୍ଞତ୍ତି କାରଣୱତିଂ କାରଣଭୂତମତ୍ଥମୁପାଦାଯ ଗହେତ୍ୱା ତନ୍ନିସ୍ସଯେନ ପଞ୍ଞାପୀଯତି, ସବ୍ବୋପି ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ଅନେନ ଲକ୍ଖଣେନ ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିମେୱ ଭଜତି। ଅନୁପାଦାଯ ହି ପଞ୍ଞତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପନିଧାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ଏକପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଉପନିଧାଯ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଚକ୍ଖୁସୋତ-ଗ୍ଗହଣେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନି ଦସ୍ସେତି, ରୂପସଦ୍ଦ-ଗ୍ଗହଣେନ ବାହିରାଯତନାନି। ପଥୱୀତେଜୋୱାଯୁ-ଗ୍ଗହଣେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତି। ଏତେନେୱ ଧମ୍ମାଯତନେପି ଲବ୍ଭମାନଭେଦୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମା ପଥୱାଦିକା ପଞ୍ଞତ୍ତି ସସମ୍ଭାରପଥୱିଯଂ ଏକସ୍ସ ନାମଂ ଗହେତ୍ୱା ସମୂହମେୱୋପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପୀଯତି, ଘଟାଦିକା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମସମୂହେସୁ ସବ୍ବେସମେୱ ନାମଂ ଗହେତ୍ୱା ସମୂହମେୱୋପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପୀଯତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକସ୍ସ ୱା’’ତିଆଦି । ତତ୍ଥ ଏକସ୍ସ ନାମଂ ଗହେତ୍ୱା ସମୂହମୁପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପିଯମାନାଯ ପଥୱାଦିୱସେନ ପାକଟଭାୱତୋ ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଇତରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କଥ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ସମୂହପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ ସମୂହସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ। ଦିସାକାସାଦୀସୁ ଦିସା-ଗ୍ଗହଣେନ ଚନ୍ଦସୂରିଯାୱତ୍ତନମୁପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପିଯମାନଂ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଆକାସ-ଗ୍ଗହଣେନ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପିଯମାନଂ କୂପଗୁହାଦିଆକାସପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। କାଲ-ଗ୍ଗହଣେନ ଚନ୍ଦାୱତ୍ତନାଦିକମୁପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପିଯମାନଂ ପୁବ୍ବଣ୍ହାଦିକାଲପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ନିମିତ୍ତ-ଗ୍ଗହଣେନ ବହିଦ୍ଧା ପଥୱୀମଣ୍ଡଲାଦିକଂ, ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଞ୍ଚ ଭାୱନାୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପିଯମାନଂ କସିଣନିମିତ୍ତାଦିକଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଭାୱ-ଗ୍ଗହଣେନ ଭାୱନାବଲେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନସଭାୱଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଝାନଂ ଉପାଦାଯ ପୱତ୍ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଝାନାରମ୍ମଣଂ ଅଭାୱପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ନିରୋଧ-ଗ୍ଗହଣେନ ଭାୱନାବଲେନ ନିରୁଦ୍ଧଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ନିସ୍ସାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ ନିରୋଧପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ଖଯାଦିସଭାୱଂ ତଂ ତଂ ଧମ୍ମମୁପାଦାଯ

ପଞ୍ଞାପିଯମାନଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦିକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସାପି ହି ଦିସାକାସାଦିକା ୱିଯ ଧମ୍ମସମୂହମୁପାଦାଯ ଅପଞ୍ଞତ୍ତଭାୱତୋ ଅସମୂହପଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱାତି।

ସାତି ଅଯଂ ଦ୍ୱିଧା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି। ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱଚନତ୍ଥଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୋ ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂଯେୱ ସଙ୍ଗଯ୍ହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିଜ୍ଜମାନଂ ପରମତ୍ଥଂ ଜୋତଯତୀ''ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଉପରି ''ଛ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ସଭାୱେନ ଉପଲବ୍ଭମାନଂ। ଅୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ଠପେତ୍ୱା ଲୋକସଙ୍କେତଂ ସଭାୱୱସେନ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନଂ। ନାମମତ୍ତନ୍ତି ନାମମତ୍ତୱନ୍ତଂ। ସୋତଦ୍ୱାରଜୱନାନନ୍ତରନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଯ ସୋତଦ୍ୱାରଜୱନୱୀଥିଯା, ତଦନୁସାରପ୍ପୱତ୍ତାଯ ଅତୀତସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଯ ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନୱୀଥିଯା ଚ ଅନନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତେନ । ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନୱୀଥିପି ହି ସୋତଦ୍ୱାରଜୱନାନନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଇଧ ଗହିତା। ଗହିତପୁବ୍ବସଙ୍କେତେନାତି ''ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଇଦମିମସ୍ସ ୱାଚକ''ନ୍ତି ଏୱଂ ୱଚନୱଚନତ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧଗ୍ଗହଣୱସେନ ଗହିତପୁବ୍ବଭାୱସଙ୍କେତେନ। ଯାଯାତି ଯାଯ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା କରଣଭୂତାଯ। ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନୱିଞ୍ଞାଣେନ କତ୍ତୁଭୂତେନ। ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା କରଣଭୂତେନ, ଯାଯ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା କତ୍ତୁଭୂତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତି ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥୱସେନ ପନ ଦୁୱିଧଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ପଞ୍ଞାପୀଯତି ୱିଞ୍ଞାପୀଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ଅତ୍ଥା ଯସ୍ସାନୁସାରେନ, ୱିଞ୍ଞାଯନ୍ତି ତତୋ ପରଂ;

ସାଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ଲୋକସଙ୍କେତନିମ୍ମିତା''ତି।

କତରଜୱନୱୀଥିଯଂ ପନାଯଂ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି? ''ଘଟୋ''ତିଆଦିସଦ୍ଦଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଏକମେକଂ ସଦ୍ଦଂ ଆରବ୍ଭ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣୱସେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଜୱନୱାରା ହୋନ୍ତି, ତତୋ ସଦ୍ଦସମୁଦାଯମାରବ୍ଭ ଏକୋ, ତତୋ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିମାରବ୍ଭ ଏକୋତି ଏୱଂ ସଦ୍ଦସମୁଦାଯାରମ୍ମଣାଯ ଜୱନୱୀଥିଯା ଅନନ୍ତରଂ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ପାକଟା ହୋତି, ତତୋ ପରଂ ଅତ୍ଥାୱବୋଧୋତି ଆଚରିଯା।

ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଛକ୍କନଯୋ ୱୁତ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜମାନାନନ୍ତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନାନଂ। କେନଚି ଆକାରେନାତି ପରମତ୍ଥତୋ, ଲୋକସଙ୍କେତତୋ ୱା କେନଚି ପକାରେନ। ଅନୁପଲବ୍ଭମାନାନଂ ପଞ୍ଚମସଚ୍ଚାଦୀନନ୍ତି ଆକାସାଦିପଞ୍ଚମସଚ୍ଚାଦୀନଂ। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ଅଟ୍ଠମବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପକତିପୁରିସାଦୀନନ୍ତି ସତ୍ତ୍ୱରଜତମାନଂ ସମାନାୱତ୍ଥା ପକତିଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠାଦିପରିମାଣୋ କାରକୋ ୱେଦକୋ ଅତ୍ତା ପୁରିସୋତିଆଦିନା ପରିକପ୍ପିତାନଂ ପକତିପୁରିସାଦୀନଂ। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ଆକାସକୁସୁମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାହି ୱିଜ୍ଜାଦୀହି ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା। ସେସେସୁପି ଇମିନାୱ ନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥେୱାତି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିଯମେୱ।

''କୁସଗ୍ଗେନୁଦକମାଦାଯ, ସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଂ ମିନେ;

ଏୱଂ ମାନୁସକା କାମା, ଦିବ୍ବକାମାନ ସନ୍ତିକେ''ତି। (ଜା। ୨।୨୧।୩୮୯) –

ୱଚନତୋ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ଉପନିଧାଯ ନିହୀନାଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କପଣଂ…ପେ… ନିଧାଯା''ତି। ମାନୁସକନ୍ତି ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଭୱଂ। ପରମତ୍ଥୋ ଚ ୱିଜ୍ଜତୀତି ପାଠସେସୋ।

୭୭୮।ତତିଯା କୋଟି ନ ୱିଜ୍ଜତି ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ –

''ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଅକ୍ଖାସି, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱଦତଂ ୱରୋ;

ସମ୍ମୁତିଂ ପରମତ୍ଥଞ୍ଚ, ତତିଯଂ ନୋପଲବ୍ଭତୀ''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୩୯-୪୪୩);

ପରୱାଦେସୁ ନ କମ୍ପତୀତି ପକତିପୁରିସନ୍ତରାଦିୱାଦୀନଂ ପରେସଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱାଦେସୁ ସମ୍ପତ୍ତେସୁ, ନିମିତ୍ତଭୂତେସୁ ୱା ନ କମ୍ପତି ନ ପୱେଧତି ନ ଚଲତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ପଞ୍ଞତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ତେରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

କାରକପଟିୱେଧୱଣ୍ଣନା

ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସାଦିୱସେନ ଦସ୍ସିତା। କୁସଲାଦଯୋତି କୁସଲାକୁସଲା। ଏତେସଂ ପନ ନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ । ପୁବ୍ବେ ‘‘କାରକୋ’’ତି ୱଚନଂ ୱିଯ ‘‘ୱେଦକୋ’’ତି ଅୱୁତ୍ତେପି ‘‘ଅତ୍ତା କାରକୋ ୱେଦକୋ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିତାଯ ‘‘ତସ୍ସ ହି କାରକସ୍ସ ୱେଦକସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲାକୁସଲାନମଭାୱେପି ସିଯା, ଇତରଥା ଅହେତୁକଦୋସାପତ୍ତିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେସଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଆଯତ୍ତା ୱୁତ୍ତି ଏତେସନ୍ତି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିନୋ। ତେସନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲାଦୀନଂ। ତସ୍ମାତି କାରକାଭାୱେ କୁସଲାକୁସଲାନଂ, ତବ୍ବିପାକାନଞ୍ଚ ଅଭାୱତୋ। ନିରତ୍ଥିକାତି ଦେସେତ୍ୱାପି ବୋଧେତବ୍ବାଭାୱତୋ ନିରତ୍ଥିକା। ‘‘ନାଯଂ ନିରତ୍ଥିକା’’ତି ୱତ୍ୱାପି ‘‘ସାତ୍ଥିକା’’ତି ୱଚନଂ ପନ ପରସ୍ସ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହତ୍ଥଂ। ଲୋକେପି ହି ଏୱଂ ୱୋହାରଂ ୱୋହରନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଭୱତି, ନାଞ୍ଞଥାତିଆଦି। ତସ୍ମାତି କାରକାଭାୱେପି ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ଗହଣେ। ଅନୁରୋଧୋତି ଅନୁକୂଲପକ୍ଖପାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାତି କାରକାଭାୱେପି କୁସଲାଦଯୋ ଅତ୍ଥୀତି ଗହଣେ। ୱିରୋଧୋତି ପଟିଘୋ।

ଏୱଂ କାରକାଭାୱେପି କୁସଲାଦୀନଂ ସବ୍ଭାୱଂ ଯୁତ୍ତିତୋ ସାଧେତ୍ୱା ଇଦାନି ଲୋକସିଦ୍ଧେନ ନିଦସ୍ସନେନ ସାଧେତୁଂ ‘‘ଅଥାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥାପୀତି କାରକାଭାୱେପି। ପଥୱି-ଗ୍ଗହଣେନ ପଥୱୋଜଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ଆପ-ଗ୍ଗହଣେନ ଆପୋଜଂ। ତେଜୋତି ସୀତୁଣ୍ହୱସେନ ଦୁୱିଧା ତେଜୋଧାତୁ। ଉତୂତି ହେମନ୍ତାଦିଉତୁ। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ବୀଜାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଜନକପଚ୍ଚଯୋ ହେତୁ, ଅନୁପାଲନକପଚ୍ଚଯୋ ପଚ୍ଚଯୋ ନାମାତି ଆହ ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା’’ତି। ‘‘ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୁ, ପଚ୍ଚଯୋ ଅନୁପାଲନକୋ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ କାରକାଭାୱେପି କୁସଲାକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସାଧେତ୍ୱା ଇଦାନି ପରପରିକପ୍ପିତଂ ଅତ୍ତାନମେୱ ତାୱ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ‘‘ଅଥାପି ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କାମଂ ପଞ୍ଞାପରିବାହିରଦିଟ୍ଠିଯା ଏୱ ଅତ୍ତା ପରିକପ୍ପୀଯତି, ପରୋ ପନ ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ପରିକପ୍ପେମୀ’’ତି ମଞ୍ଞତୀତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ପରିକପ୍ପିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଉପପରିକ୍ଖିସ୍ସାମ ତାୱାତି ତିଟ୍ଠତୁ ତାୱ ଚେସା କାରକାଭାୱେପି କୁସଲାଦୀନଂ ଭାୱାଭାୱୱିଚାରଣା ପଠମଂ ତମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ଉପପରିକ୍ଖିସ୍ସାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୋସମେତ୍ଥ ୱତ୍ତୁକାମୋ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପଟିଞ୍ଞଂ ଅଦତ୍ୱାୱ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କିଞ୍ଚେତ୍ଥା’’ତି। ସଚେତନୋ ୱା ଉଦାହୁ ଅଚେତନୋ ୱାତି ଏତ୍ଥ କୋ ଦୋସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରୋ ଉଭଯଥାପି ଦୋସୋଯେୱ। ଯଞ୍ହି ଅଚେତନଂ ଅତ୍ତାନଂ, ନ ତଂ କାରକଂ, ୱେଦକଞ୍ଚ, ଯଥା ତଂ ପାକାରତରୁଆଦଯୋ। ‘‘ଅଚେତନୋୱାଯଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଅନୁମାନେନ କାରକୱେଦକତ୍ତାଭାୱସିଦ୍ଧିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଦି ଅଚେତନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନଞ୍ଞୋତି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱସେନ ଅନଞ୍ଞୋ। ଇତରଥା ‘‘ସଚେତନୋ’’ତି ୱଚନମେୱ ନ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ସହଭାୱୀ ନାମ ଅଞ୍ଞୋ ନ ହୋତୀତି। ଅତ୍ତନୋପି ନାସୋ ସିଯାତି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିରୂପେସୁ ଏକସ୍ସ ନାସେ ଇତରସ୍ସାପି ୱିନାସୋ ୱିଯ। ଚେତନାଯପି ନାସୋ ନ ଭୱତି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପେସୁ ଏକସ୍ସ ଅୱିନାସେ ଇତରସ୍ସାପି ଅୱିନାସୋ ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘ଚେତନାଯ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା’’ତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ତମେୱ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ଚେତନତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଅନାସେ ସତି ଚେତନାଯପି ୱିନାସୋ ନ ଭୱତୀ’’ତି ସୁତ୍ୱାପି ପରସ୍ସ ନିରୁତ୍ତରଭାୱୋ, ଚେତନାଯ ନାସେ ୱିସେସକାରଣାଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଅଥ ଚେତନାଯଯେୱା’’ତିଆଦି। ଅତ୍ତାୱ ନସ୍ସତୁ, ତିଟ୍ଠତୁ ଚେତନା। କୋ ହି ୱିସେସକାରଣାଭାୱେ ଅତ୍ତନି ଅନୁରୋଧୋ, ଚେତନାଯ ୱିରୋଧୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଟିଞ୍ଞା ହୀନାତି ପୁବ୍ବେ ଦିନ୍ନପଟିଞ୍ଞା ପରିହୀନା। ଅଥ ନ ଭୱତି, ‘‘ପଟିଞ୍ଞା ହୀନା’’ତି ଯଦି ଅତ୍ତନୋ ୱିନାସେ ଚେତନାଯ ଅୱିନାସୋ ନ ଭୱତି। ଚେତନତ୍ତାନଂ ଅନଞ୍ଞଭାୱେନ ଚେତନାଯ ନାସେ ଅତ୍ତନୋପି ୱିନାସପ୍ପସଙ୍ଗତୋ ଅତ୍ତା ନ ନସ୍ସତୀତି ତୱ ପଟିଞ୍ଞା ହୀନା। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତୋ ୱିପରୀତଂ ୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତୋ ୱିପରୀତଂ। ଚେତନାଯ ୱିନାସେପି ଅତ୍ତା ନ ନସ୍ସତି, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଅୱିନାସେପି ଚେତନା ନସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ୱା ତୱ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତା ନସ୍ସତୁ, ଚେତନା ତିଟ୍ଠତୁ ଅଞ୍ଞଭାୱେ ଉଭିନ୍ନଂ ସମାନଯୋଗକ୍ଖମତାଯ ଭୱିତବ୍ବତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଟିଞ୍ଞାହୀନୋ ଭୱସୀତି ଚେତନାଯେୱ ନସ୍ସତି, ଅତ୍ତା ନ ନସ୍ସତି ପଟିଞ୍ଞାଯ ହୀନୋ ଭୱସି।

ଇଧାତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପକ୍ଖେ। ଲକ୍ଖଣକତନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଦିସେହି ଭିନ୍ନଲକ୍ଖଣେହି କତଂ। ଦେସନ୍ତରକତନ୍ତି ଭିନ୍ନଦେସକତଂ। ଜାତୋ ୱେଦୀଯତି ଞାଯତୀତି ଜାତୱେଦୋ, ଅଗ୍ଗିସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉଯ୍ହମାନେତି ଉଦ୍ଧନେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଚମାନେ। ଏକୋ ପୱତ୍ତିପଦେସୋ ଇମେସନ୍ତି ଏକଦେସା, ତେସଂ ଭାୱୋତି ଏକଦେସତ୍ତଂ।

ଅତ୍ତନିବ୍ଭୋଗତୋତି ଲକ୍ଖଣତୋ ଭେଦେପି ଠାନୱସେନ ଅତ୍ତନିବ୍ଭୁଜନତୋ ଅତ୍ତିସଂସଟ୍ଠତ୍ତା ‘‘ଏକଦେସତ୍ତେ’’ତିଇମସ୍ସେୱ ୱେୱଚନୱସେନ ‘‘ଅତ୍ତନିବ୍ଭୋଗଭାୱେପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ତଂ ‘‘ଉଭିନ୍ନଂ ଏକଦେସତା ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇମିନା ସହ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ପଟିଞ୍ଞା ହୀନାତି ଯଦି ପୁବ୍ବପଟିଞ୍ଞା ପମାଣଂ, ଅଯଂ ପଟିଞ୍ଞା ହୀନା। ଯଦି ୱା ପନ ଅଯଂ ପମାଣଂ, ଇତରା ହୀନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଚେତନାଯ ଅତ୍ତନୋ ପଦେସତ୍ତୱସେନ ନାନତ୍ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅଚେତନତ୍ତଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ ‘‘ସଚେତନୋ ଅତ୍ତା’’ତି ହେଟ୍ଠା ତଯା ଦିନ୍ନପଟିଞ୍ଞା ପରିହୀନାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଚେତନୋ ଅତ୍ତାତି ଅତ୍ତା ଅଚେତନୋତି କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଦୋସତୋତି ‘‘ଯଦି ଅଚେତନୋ ସିଯା’’ତିଆଦିନା ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତଦୋସତୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ଉପପରିକ୍ଖିଯମାନେ ୱିମଦ୍ଦନସହୋ ହୋତି, ତସ୍ମା।

୭୭୯।ଯଦିଏୱନ୍ତି ଯଦି ପରମତ୍ଥତୋ କୁସଲାକୁସଲାନଂ କାରକୋ, ତବ୍ବିପାକାନଞ୍ଚ ୱେଦକୋ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅଥ କସ୍ମା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ସନ୍ଧାୱତୀତି ସଂସରତି। ଅତ୍ତନା କତକୁସଲାକୁସଲକମ୍ମପଚ୍ଚଯତ୍ତା ୱିପାକଭୂତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖମ୍ପି ଅତ୍ତନା କତମେୱ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ସଯଂକତ’’ନ୍ତି।

୭୮୦।ସଂସାରମାପନ୍ନୋତି –

‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ଭୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, ‘ସଂସାରୋ’ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୧୯) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଖନ୍ଧପଟିପାଟିଆଦିୱସପ୍ପୱତ୍ତଂ ସଂସାରଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତିୱସେନ ପଟିପନ୍ନୋ। ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭଯନ୍ତି ଅସ୍ସ ସଂସାରାପନ୍ନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ମହବ୍ଭଯଂ ମହାଭଯସଂୱତ୍ତନକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଓପପାତିକୋତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ।

୭୮୧।ଭାରା ହୱେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ରୂପାଦଯୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଭାରଭୂତା, ସୀସେ ନିକ୍ଖିତ୍ତଭାରସଦିସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭାରହାରୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତସ୍ସ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭାରସ୍ସ ହାରକୋ। ଭାରାଦାନନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭାରଗ୍ଗହଣଂ। ଭାରନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ପୁନ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବତାପାଦନେନ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନୱସେନ ଭାରସ୍ସ ନିକ୍ଖିପନଂ।

୭୮୨।ଯନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ। ସକନ୍ତି ଆଯତ୍ତଂ।

୭୮୩। ଏକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏକେନ କପ୍ପେନାତି ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ।

୭୮୪।ଅସ୍ସନ୍ଧୋତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥଂ।

‘‘ତଞ୍ଚ ଖୋ ସମ୍ମୁତିୱସେନ, ନ ପରମତ୍ଥତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଦେୱ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ‘‘ନନୁ ଭଗୱତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କିଂ ନୁ ସତ୍ତୋ’’ତି ଗାଥା ୱଜିରାଯ ଥେରିଯା ୱୁତ୍ତାପି ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା ନାମ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗୱତା ଇଦମ୍ପି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

୭୮୫।କିଂ ନୁ ସତ୍ତୋତି ପଚ୍ଚେସୀତି ରୂପୱେଦନାଦୀସୁ କିଂ ନାମ ସତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଗଣ୍ହାସି।

୭୮୬।ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରାତି ଚକ୍କାଦିଅୱଯୱସମ୍ଭାରେସୁ, ଚକ୍କାଦିଅୱଯୱାନଂ ସମୋଧାନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦୋତି ୱୋହାରୋ।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ପରମତ୍ଥତୋ ସତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା। ନ ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଂ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ପହାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦଢହମୂଢହୋୱ ହୁତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତୀତି ଦଢହମୂଢହଗ୍ଗାହୀ, କାରଣେ ଦସ୍ସିତେପି ଅପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ଗହଣଂ ଦଢହଗ୍ଗହଣଂ। କାରଣସ୍ସେୱ ଦଟ୍ଠୁମସମତ୍ଥତାୱସେନ ଗହଣଂ ମୂଢହଗ୍ଗହଣଂ। ତାଦିସେନ ନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ଚ…ପେ… ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ସୁତ୍ତପଦାନନ୍ତି

ନେୟ୍ୟତ୍ଥନୀତତ୍ଥୱସେନ ଉଭୟଥା ଠିତାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତାନଂ।

ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ୱୁତ୍ତାନି ତଥା ତଥା ୱିନେତବ୍ବାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୟେସଞ୍ହି ସମ୍ମୁତିଦେସନାୟ ୱିସେସାଧିଗମୋ ହୋତି, ତେସଂ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚୱସେନ ଦେସେତି। ୟେସଞ୍ଚ ପରମତ୍ଥଦେସନାୟ, ତେସଂ ପରମତ୍ଥୱସେନ ଦେସେତି। ଦେସଭାସାକୁସଲୋ ୱିୟ ଆଚରିୟୋ ତଂତଂଦେସୱାସିମାଣୱାନଂ ତାୟ ତାୟ ଭାସାୟ। ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତୋ ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ ଖତ୍ତିୟୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଦେୱୋ''ତିଏୱମାଦି ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଲୋକେ କତସଙ୍କେତୱସେନ ତଥତ୍ତା ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ । ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନାନି ସତିପଟ୍ଠାନାତିଏୱମାଦି ପରମତ୍ଥୱସେନେୱ ତଥତ୍ତା ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା –

''ସଙ୍କେତୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ, ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣଂ;

ପରମତ୍ଥୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ, ଧମ୍ମାନଂ ଭୂତକାରଣଂ। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୩୯-୪୪୩);

''ତସ୍ମା ୱୋହାରକୁସଲସ୍ସ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ସମ୍ମୁତିଂ ୱୋହରନ୍ତସ୍ସ, ମୁସାୱାଦୋ ନ ଜାୟତୀ''ତି।

୭୮୭-୮। ୟୋ ସୋ ଇମଂ ଗନ୍ଥଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ସତତମ୍ପି ଚିନ୍ତେତି, ତସ୍ସ ତତୋ ସିଦ୍ଧା ପରମା ପଞ୍ଞା ୱେପୁଲ୍ଲଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଘଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପଂ ନୀହରତି ଅପନେତୀତି ଅଘନୀହରଂ। ୱିମତିୟା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ, ମୋହସ୍ସ ୱା ୱିନାସଂ କରୋତି ଉପନିସ୍ସୟଭାୱତୋତି ୱିମତିୱିନାସକରଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପଦାୟ ମନୱଡ୍ଢନତୋ ପିୟକରଂ। ୱିକସତୀତି ଦିବ୍ବତି। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ, ଅଭିଧମ୍ମେ ୱା।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିୟା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାୟ

କାରକପଟିୱେଧୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଚୁଦ୍ଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ରୂପାୱଚରସମାଧିଭାୱନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୮୯। ଏୱଂ ପରମତ୍ଥସମ୍ମୁତିୱସେନ ଉଭଯଥାପି ସଦ୍ଧମ୍ମେ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ତେସୁ ଉଗ୍ଗହଣପରିଚ୍ଛେଦାଦିୱସେନ କତପରିଚଯେନ ଅତ୍ଥକାମେନ କୁଲପୁତ୍ତେନ ଏକଂସତୋ ଭାୱନାଯ ଅଭିଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ଭାୱନାନଯଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତୁମାରଭନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଭାୱନାନଯ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଭାୱନାନଯନ୍ତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଭାୱନାନଯଂ, କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ୱଡ୍ଢନକ୍କମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଂ ହିତଂ ଆନଯତି ଉପନେତୀତି ହିତାନଯୋ, ତଂ ହିତାନଯଂ। ମାନଯନ୍ତି ମାନେନ୍ତୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥେହି ଅନୁସାସନତୋ ସତ୍ତାନଂ ସୁଖଂ ଆନେତୀତି ସୁଖାନଯୋ, ତଂ ସୁଖାନଯଂ। ପରମଂ ବ୍ୟାକରୋମି, ପରମଂ ଭାୱନାନଯନ୍ତି ୱା ଯୋଜନା।

୭୯୦। ମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମତୋ ଉତ୍ତରଂ ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମା ନାମ ମନୁସ୍ସାନଂ ପକତିଧମ୍ମଭୂତା ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା, ତତୋ ଉତ୍ତରଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନାମ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା। ତେ ହି ଜାନନଟ୍ଠେନ ଞାଣଂ, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଯ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ‘‘ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସାନ’’ନ୍ତି ୱା ଯଥାଠିତୱସେନେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବାଲମନୁସ୍ସାଦିତୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସାନଂ ଝାଯୀନଞ୍ଚେୱ ଅରିଯାନଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୯୧।ସଙ୍ଘସ୍ସରସମାଚାରେତିଆଦୀହି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଯା ପଯୋଜନଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଘାଯ ସରିତବ୍ବୋ ସମାଚାରୋ ଅସ୍ସାତି ସଙ୍ଘସ୍ସରସମାଚାରୋ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଲାମକକମ୍ମଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ଅସୁକେନ କତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବାଯ ସଙ୍ଘାଯ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରେ ଯଂକିଞ୍ଚି ମନ୍ତେନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମମ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅସାରୁପ୍ପଂ ଜାନିତ୍ୱା ମନ୍ତେତୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତସଙ୍ଘାଯ ଉପଗନ୍ତବ୍ବସମାଚାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁସ୍ସୀଲେତି ଏତଦେୱ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ସୀଲୱଜ୍ଜିତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁସ୍ସୀଲେତି ୱା ଦୂସିତସୀଲେ ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱଂ ଉପଗତସୀଲେ। ସୀଲୱଜ୍ଜିତେତି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସୀଲୱିରହିତେ। ନତ୍ଥି ଝାନନ୍ତି ଲୋକିଯଜ୍ଝାନମ୍ପି ତାୱ ନତ୍ଥି। କୁତୋ ମଗ୍ଗୋତି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ କୁତୋ, କେନ କାରଣେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ହେତୁଯେୱ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୯୨। ଚରନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ସୀଲେ ପରିପୂରକାରିତାଯ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଚାରିତ୍ତଂ। ୱାରିତଂ ତାଯନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତି ତେନ, ୱାରିତତୋ ୱା ଅତ୍ତାନଂ ତାଯତୀତି ୱାରିତ୍ତଂ। ଯଂ ଭଗୱତା ‘‘ଇଦଂ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦପୂରଣଂ, ଇଦଂ ଚାରିତ୍ତଂ ନାମ। ଯଂ ‘‘ନ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଅକରଣଂ ୱାରିତ୍ତଂ ନାମ। ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ସ ସତ୍ତସୁ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ମଜ୍ଝେ ସିକ୍ଖାପଦଂ ଭିନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ସୀଲଂ ଛିଦ୍ଦସାଟକୋ ୱିଯ ଛିଦ୍ଦଂ ନାମ ହୋତି, ତବ୍ବିପରୀତଂ ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ। ଯସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ୱା ଅନ୍ତେ ୱା ଭିନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ପରିଯନ୍ତେ ଛିନ୍ନସାଟକୋ ୱିଯ ଖଣ୍ଡଂ ନାମ ହୋତି, ତଦଞ୍ଞଂ ଅକ୍ଖଣ୍ଡଂ। କମସ୍ସ ଆଦରକରଣୱସେନ ଅକ୍ଖଣ୍ଡନ୍ତି, କମୱିଲଙ୍ଘନୱସେନ ‘‘ଅକ୍ଖଣ୍ଡମଚ୍ଛିଦ୍ଦ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ। ଅକମ୍ମାସ-ଗ୍ଗହଣେନ ଅସବଲତ୍ତମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ, ସବଲକମ୍ମାସାନଂ ଭେଦସ୍ସ ଅପ୍ପମତ୍ତକଭାୱତୋ। ଏତ୍ତକୋ ହି ତେସଂ ୱିସେସୋ। ଯସ୍ସ ପଟିପାଟିଯା ଦ୍ୱେ ତୀଣି ସିକ୍ଖାପଦାନି ଭିନ୍ନାନି, ତସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଯା, କୁଚ୍ଛିଯା ୱା ଉଟ୍ଠିତେନ ୱିସଭାଗୱଣ୍ଣେନ କାଳଅରତ୍ତାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ସବଲୱଣ୍ଣା ଗାୱୀ ୱିଯ ସବଲଂ ନାମ ହୋତି। ଯସ୍ସ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଭିନ୍ନାନି, ତସ୍ସ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱିସଭାଗୱଣ୍ଣବିନ୍ଦୁଚିତ୍ରଗାୱୀ ୱିଯ କମ୍ମାସଂ ନାମ ହୋତି। ଯଂ ପନ ତଥାୱିଧଂ ନ ହୋତି, ତଂ ‘‘ଅସବଲଂ ଅକମ୍ମାସ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନିନ୍ଦିତନ୍ତି ଇମିନା ଭୁଜିସ୍ସୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥଅପରାମଟ୍ଠସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକଭାୱେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ୱା ୱତେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ୱା ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା’’ତି ଏୱଂ ତଣ୍ହାଯ ଅପରାମଟ୍ଠଂ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟତୋ ମୋଚିତତ୍ତା ଭୁଜିସ୍ସଂ ନାମ। ଅଦାସଞ୍ହି ଲୋକେ ଭୁଜିସ୍ସୋତି ୱଦନ୍ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣପାରିପୂରିଯା ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱିଞ୍ଞୂହି ପସଂସିତବ୍ବନ୍ତି ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥଂ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଅପରାମଟ୍ଠଂ ଠିତିଭାଗିଯଂ ଅପରାମଟ୍ଠଂ ନାମ। ଝାନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ୱିସେସଭାଗିଯଂ ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକଂ ନାମ।

୭୯୩-୭।ୱିୱେକସୁଖନ୍ତି କାଯଚିତ୍ତୂପଧିୱିୱେକସୁଖଂ। କାଯୱିୱେକସୁଖମ୍ପି ହି ସମ୍ପନ୍ନସୀଲସ୍ସେୱ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ସୁଞ୍ଞାଗାରାଦୀସୁ ୱସତୋପି ଭେରୱାରମ୍ମଣାଦିଆପାଥଗମନେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ୱିସେସତୋ ସମ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଅଲଙ୍କାରୋ ଅନୁତ୍ତରୋତି ଦେୱବ୍ରହ୍ମରାଜରାଜମହାମତ୍ତାଦୀନଂ ମଜ୍ଝେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସୋଭାପଟିଲାଭହେତୁତାଯ ନିରୁତ୍ତରୋ ଅଲଙ୍କାରୱିସେସୋ। ରତନନ୍ତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀନଂ ଚକ୍କରତନାଦିତୋପି ସୱିସେସଂ ରତିଜନନତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ରତନଂ। ଚକ୍କରତନାଦିକଞ୍ହି ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତମେୱ ରତିଂ ଜନେତି, ଇଦଂ ପନ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତମ୍ପି ଜନେତୀତି ୱିସେସତୋ ରତିଜନକଂ ହୋତି। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିୱିସେସସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନତୋ ଚିନ୍ତାମଣିସମନ୍ତି ଚିନ୍ତାମଣି। ଯାନନ୍ତି ସଂସାରକନ୍ତାରତରଣେ ଯାନଂ। ସୀତଲନ୍ତି ଚିତ୍ତସୀତିଭାୱକରଣେନ ସୀତଲଂ। କିଲେସମଲଧୋୱନନ୍ତି ଗଙ୍ଗାଯମୁନାଦୀହିପି ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀଯସ୍ସ କିଲେସକାଲୁସିଯସ୍ସ ଧୋୱନଂ। ଗୁଣାନଂ ମୂଲଭୂତନ୍ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣାନଂ ମୂଲଭୂତଂ। ‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ (ସଂ। ନି। ୧।୨୩), କୋ ଚାଦି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ସୀଲଞ୍ଚ

ସୁଭ୍ଭିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୬୯) ଚ ଆଦିୱଚନଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ଦୋସାନଂ ୱୀତିକ୍କମୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ବଲସ୍ସ ୱିନାସନତୋ ଦୋସାନଂ ବଲଘାତି।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂୱିଧାନିସଂସସମ୍ପନ୍ନଂ ସୀଲଂ, ତସ୍ମା। ଦୁୱିଧଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଓକ୍କିଉଚକ୍ଖୁଅପ୍ପସଦାଦିୱସେନ କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତାସାଧନତୋ ସମାଧାନଲକ୍ଖଣଂ, କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ମୂଲଭାୱତୋ ପତିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଏୱଂ ଦୁୱିଧଲକ୍ଖଣଂ, ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତୱସେନ ୱା ଦୁୱିଧସଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥାନଂ କାମେତି ତସ୍ସ ହିତାସୀସନୱସେନାତି ଅତ୍ଥକାମୋ। ପିଯଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ପିଯସୀଲୋ।

୭୯୮-୯। କାତଙ୍କୋ ପଲିବୋଧସ୍ସୁପଚ୍ଛେଦୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କତିୱିଧୋ ପନାଯଂ ପଲିବୋଧୋ, କିଂ ସରୂପୋ ଚାତି ଆହ ''ପଲିବୋଧାଦସା''ତିଆଦି, ''ଆହ ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ ଆୱାସୋତି ଏକମ୍ପି ଓୱରକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ସକଲୋପି ସଙ୍ଘାରାମୋ, ସୋ ତତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ପଲିବୋଧୋ, ନ ଇତରସ୍ସ। କୁଲନ୍ତି ଞାତିକୁଲଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାକକୁଲଂ ୱା, ତଂ ତେହି ସଂସଟ୍ଠୱିହରତୋୱ ପଲିବୋଧୋ। ଲାଭୋତି ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା, ତେପି ତତ୍ଥ ସାପେକ୍ଖସ୍ସେୱ ପଲିବୋଧା। ଗଣୋତି ସୁତ୍ତନ୍ତିକଗଣୋ ୱା ଆଭିଧମ୍ମିକଗଣୋ ୱା। ସୋ ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦାନେନ ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ ଓକାସାଲାଭିନୋ ପଲିବୋଧୋ। କମ୍ମନ୍ତି ନୱକମ୍ମଂ, ତଂ କରୋନ୍ତେନ ୱଡ୍ଢକିଆଦୀହି ଲଦ୍ଧାଲଦ୍ଧଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, କତାକତେ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବଥାପି ପଲିବୋଧୋ। ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ମଗ୍ଗଗମନଚିତ୍ତସ୍ସ ଦୁବ୍ବିନୋଦନୀଯତାଯ ତଂ ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ ପଲିବୋଧୋ। ଞାତୀତି ଏତ୍ଥ କୁଲ-ଗ୍ଗହଣେନ ଞାତିକୁଲସ୍ସପି ଗହିତତ୍ତା ଏକେକା ଞାତି ଇଧ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯେ ପନ ୱିହାରେ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାଦଯୋ, ଘରେ ମାତାଦଯୋ, ତେ ଗିଲାନା ପଲିବୋଧା। ଆବାଧୋତି ଯୋ କୋଚି ରୋଗୋ, ସୋ ବାଧଯମାନୋ ପଲିବୋଧୋ। ଗନ୍ଥୋତି ପରିଯତ୍ତିପରିହରଣଂ, ତଂ ସଜ୍ଝାଯାଦୀହି ନିଚ୍ଚବ୍ୟାୱଟସ୍ସେୱ ପଲିବୋଧୋ। ଇଦ୍ଧୀତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକିଦ୍ଧି। ସା ହି ଦୁପ୍ପରିହାରା ଅପ୍ପମତ୍ତକେନେୱ ଭିଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ପନ ୱିପସ୍ସନାଯ ପଲିବୋଧୋ, ନ ସମାଧିସ୍ସ ସମାଧିଂ ପତ୍ୱା ପଟିଲଭିତବ୍ବତ୍ତା। ତେତି ତେ ପଲିବୋଧା।

୮୦୦-୨।ପଲିବୋଧସ୍ସୁପଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ପଠମୋ ତତ୍ଥ ନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତତାଯ, ଦୁତିଯୋ ଅସଂସଗ୍ଗେନ, ତତିଯୋ ଲାଭସକ୍କାରୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ପହାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗମନେନ, ଚତୁତ୍ଥୋ ଯଥାରଦ୍ଧଗନ୍ଥସମାପନେନ , ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସଙ୍ଗାହଣେନ ୱା, ପଞ୍ଚମୋ ଯଥାରଦ୍ଧକମ୍ମସ୍ସ ନିଟ୍ଠାପନେନ, ସଙ୍ଘାଦୀନଂ ନିଯ୍ଯାତନେନ ୱା, ଛଟ୍ଠୋ ଗନ୍ତ୍ୱା କିଚ୍ଚତୀରଣେନ, ସତ୍ତମୋ ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଞାତୀନଂ ପାକତିକକରଣେନ, ଅଟ୍ଠମୋ ଭେସଜ୍ଜକରଣେନ, ୱୀରିଯାଧିଟ୍ଠାନେନ ୱା, ନୱମଦସମା ତତ୍ଥ ଅବ୍ୟାୱଟତାଯ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବା। ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋତି ଯତ୍ଥ ସୋ ୱସତି, ତତ୍ଥ ଉପସଙ୍କମନୱିଧିଞ୍ଚେୱ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୱିଧାନଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତୋ ପରଞ୍ଚ ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରପରିହରଣତ୍ଥଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଆଗତୱିତ୍ଥାରଂ ପହାଯ ପଦତ୍ଥୱଣ୍ଣନମତ୍ତଂ କରିସ୍ସାମ। କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ, ଉପରୂପରିଭାୱନାକମ୍ମସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ତଂ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥକପାରିହାରିଯୱସେନ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ମେତ୍ତା, ମରଣସ୍ସତି, ଅସୁଭସଞ୍ଞା ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯିତବ୍ବତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ ସବ୍ବତ୍ଥକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଚରିଯାନୁକୂଲଂ ପନ ଯଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ପରିହରିତବ୍ବତ୍ତା ପାରିହାରିଯକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଇମଂ ଦୁୱିଧଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଯୋ ଦେତି, ଅଯଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଦାଯକୋ, ସୋପି ଇଦିସୋ ପରିଯେସିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପିଯୋ ଗରୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପିଯୋତି ସୀଲସମ୍ପଦାଦୀହି ସତ୍ତାନଂ ପିଯାଯିତବ୍ବୋ। ଗରୂତି ତତୋଯେୱ ଗରୁକାତବ୍ବୋ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭାୱନୀଯୋତି ସମ୍ଭାୱନୀଯୋ। ୱତ୍ତାତି କିଞ୍ଚି ଆଲସିଯମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ଚୋଦେତ୍ୱା ୱୋଦଦୱସେନ ୱଦନସୀଲୋ। ୱଚନକ୍ଖମୋତି ପଟିପୁଚ୍ଛକ୍ଖମୋ, ପଟିପୁଚ୍ଛିତୋ ଅସଂହୀରୋ ହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭାସନକ୍ଖମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତାତି ତିରଚ୍ଛାନକଥଂ ଅକଥେତ୍ୱା ଦସକଥାୱତ୍ଥୁପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଗମ୍ଭୀରମେୱ କଥଂ କତ୍ତା। ନୋ ଚଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜକୋତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିତବ୍ବଟ୍ଠାନଭୂତେ ଅହିତେ ନ ନିଯୋଜକୋ। ଏୱମାଦିଗୁଣୋପେତନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଧାସମ୍ପଦାଦିଗୁଣଯୋଗଂ ଦସ୍ସେତି। କାଲେନାତି ଅତ୍ତନୋ, ଆଚରିଯସ୍ସ ଚ ସପ୍ପାଯକାଲେନ।

୮୦୩।ୱତ୍ତଂ କତ୍ୱାତି ଆଚରିଯସ୍ସ ନୱକମହଲ୍ଲକଭାୱାନୁରୂପେନ ଖନ୍ଧକେ ଆଗତଂ ଆଚରିଯୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା। ଇଦାନି ଆଚରିଯେନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେନାପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାପୀତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଦାଯକେନପି। ଚରିତଂ ଞତ୍ୱା ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଚେତୋପରିଯଞାଣଲାଭିନା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତାଚାରଂ, ହଦଯଲୋହିତଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ଇତରେନ ''ତ୍ୱଂ କିଂଚରିତୋସି, କେ ୱା ପନ ତେ ଧମ୍ମା ବହୁଲଂ ସମୁଦାଚରନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଚରିତଂ ଜାନିତ୍ୱା ତଦନୁରୂପେନ ଦାତବ୍ବଂ।

୮୦୪। ଇରିଯାପଥାଦିତୋପି କେସଞ୍ଚି ଚରିତଂ ଜାନିତୁଂ ସକ୍କା, ତଂ ପନ ନ ଏକନ୍ତିକଂ, ''ଚରିତଂ ଞତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, କତମଂ ପନ ତଂ, କତିୱିଧା ୱାତି ଆହ ''ଚରିତଂ ପନିଦଂ ରାଗଦୋସମୋହୱସେନା''ତିଆଦି । ଉସ୍ସନ୍ନଭାୱେନ ସନ୍ତାନେ ଚରତୀତି ଚରିତଂ, ଅସତି ପଟିପକ୍ଖଭାୱନାଯଂ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତନାରହା ରାଗାଦଯୋ।

୮୦୫।ୱୋମିସ୍ସକନଯାତି ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ, ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାୱସେନ ଚ ନେସଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦା। ଚତୁସଟ୍ଠି ଭୱନ୍ତୀତି –

‘‘ରାଗାଦିକେ ତିକେ ସତ୍ତ, ସତ୍ତ ସଦ୍ଧାଦିକେ ତିକେ;

ଏକଦ୍ୱିତିକମୂଲମ୍ହି, ମିସ୍ସତୋ ସତ୍ତସତ୍ତକ’’ନ୍ତି –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ନୱହି ସତ୍ତକେହି ଯଥାରହଂ ୱିଭଜିୟମାନା ତେସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିୟୋ ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁସଟ୍ଠି ଭୱନ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଉପନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ –

‘‘ରାଗୋ ଦୋସୋ ଚ ମୋହୋ ଚ, ରାଗେନ ପଟିଘୋପି ଚ;

ସଦ୍ଧିଂ ରାଗେନ ମୋହୋ ଚ, ମୋହୋପି ପଟିଘେନ ଚ।

‘‘ରାଗାଦିତ୍ତୟମେକନ୍ତି, ସତ୍ତ ରାଗାଦିକେ ତିକେ;

ସଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧି ଚ ତକ୍କୋ ଚ, ସଦ୍ଧିଂ ସଦ୍ଧାୟ ବୁଦ୍ଧି ଚ।

‘‘ସଦ୍ଧାୟ ତକ୍କନଞ୍ଚେୱ, ବୁଦ୍ଧିୟା ତକ୍କନମ୍ପି ଚ;

ସଦ୍ଧାଦିତ୍ତୟମେକନ୍ତି, ସତ୍ତ ସଦ୍ଧାଦିକେ ତିକେ।

‘‘ରାଗାଦିକଂ ତିକଞ୍ଚେକ-ମେକଦ୍ୱିତିକଭେଦତୋ;

ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱିତକ୍କେହି, ଯଥାଯୋଗଂ ୱିମିସ୍ସିୟ।

‘‘ଏକମୂଲେ ଦ୍ୱିମୂଲେ ଚ, ପଞ୍ଚେକଂ ସତ୍ତକତ୍ତୟଂ;

ତିମୂଲେ ସତ୍ତକଞ୍ଚେକଂ, ଞେୟ୍ୟଂ ତଂ ସତ୍ତସତ୍ତକଂ।

‘‘ସଦ୍ଧିଂ ରାଗେନ ସଦ୍ଧା ଚ, ସଦ୍ଧିଂ ତେନେୱ ବୁଦ୍ଧି ଚ;

ତେନେୱ ତକ୍କନଂ ତେନ, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧି ଚ ତେନ ଚ।

‘‘ସଦ୍ଧାସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେନ, ବୁଦ୍ଧିସଙ୍କପ୍ପନମ୍ପି ଚ;

ୱିମିସ୍ସେତ୍ୱାନ ତେନେୱ, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱିତକ୍କନଂ।

‘‘ରାଗମୂଲନୟେ ଚେୱ-ମେକଂ ସତ୍ତକମୁଦ୍ଦିସେ;

ସଦ୍ଧିଂ ଦୋସେନ ସଦ୍ଧା ଚ, ସଦ୍ଧିଂ ତେନେୱ ବୁଦ୍ଧି ଚ।

‘‘ତେନେୱ ତକ୍କନଂ ତେନ, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧି ଚ ତେନ ଚ;

ସଦ୍ଧାସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେନ, ବୁଦ୍ଧିସଙ୍କପ୍ପନମ୍ପି ଚ।

‘‘ୱିମିସ୍ସେତ୍ୱାନ ତେନେୱ, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱିତକ୍କନଂ;

ଦୋସମୂଲନୟେ ଚେୱ-ମେକଂ ସତ୍ତକମୁଦ୍ଦିସେ।

‘‘ସଦ୍ଧିଂ ମୋହେନ ସଦ୍ଧା ଚ, ସଦ୍ଧିଂ ତେନେୱ ବୁଦ୍ଧି ଚ;

ତେନେୱ ତକ୍କନଂ ତେନ, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧି ଚ ତେନ ଚ।

‘‘ସଦ୍ଧାସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେନ, ବୁଦ୍ଧିସଙ୍କପ୍ପନମ୍ପି ଚ;

ୱିମିସ୍ସେତ୍ୱାନ ତେନେୱ, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱିତକ୍କନଂ।

‘‘ମୋହମୂଲନଯେ ଚେୱ-ମେକଂ ସତ୍ତକମୁଦ୍ଦିସେ;

ଏକମୂଲେ ନଯେ ଚେୱଂ, ଞେଯ୍ୟଂ ତଂ ସତ୍ତକତ୍ତଯଂ।

‘‘ମିସ୍ସେତ୍ୱା ରାଗଦୋସେହି, ସଦ୍ଧା ତେହେୱ ବୁଦ୍ଧି ଚ;

ତେହି ସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେହି, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧି ଚ ତେହି ଚ।

‘‘ସଦ୍ଧାସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେହି, ବୁଦ୍ଧିସଙ୍କପ୍ପନମ୍ପି ଚ;

ତେହି ଦ୍ୱୀହେୱ ମିସ୍ସେତ୍ୱା, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱିତକ୍କନଂ।

‘‘ରାଗଦୋସନଯେ ଚେୱ-ମେକଂ ସତ୍ତକମୁଦ୍ଦିସେ;

ମିସ୍ସେତ୍ୱା ରାଗମୋହେହି, ସଦ୍ଧା ତେହେୱ ବୁଦ୍ଧି ଚ।

‘‘ତେହି ସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେହି, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧି ଚ ତେହି ଚ;

ସଦ୍ଧାସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେହି, ବୁଦ୍ଧିସଙ୍କପ୍ପନମ୍ପି ଚ।

‘‘ତେହି ଦ୍ୱୀହେୱ ମିସ୍ସେତ୍ୱା, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱିତକ୍କନଂ;

ରାଗମୋହନଯେ ଚେୱ-ମେକଂ ସତ୍ତକମୁଦ୍ଦିସେ।

‘‘ମିସ୍ସେତ୍ୱା ଦୋସମୋହେହି, ସଦ୍ଧା ତେହେୱ ବୁଦ୍ଧି ଚ;

ତେହି ସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେହି, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧି ଚ ତେହି ଚ।

‘‘ସଦ୍ଧାସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେହି, ବୁଦ୍ଧିସଙ୍କପ୍ପନମ୍ପି ଚ;

ତେହି ଦ୍ୱୀହେୱ ମିସ୍ସେତ୍ୱା, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱିତକ୍କନଂ।

‘‘ଦୋସମୋହନଯେ ଚେୱ-ମେକଂ ସତ୍ତକମୁଦ୍ଦିସେ;

ଦ୍ୱିମୂଲମ୍ହି ନଯେ ଚେୱଂ, ଞେଯ୍ୟଂ ତଂ ସତ୍ତକତ୍ତଯଂ।

‘‘ରାଗପ୍ପଟିଘମୋହେହି, ସଦ୍ଧା ତେହେୱ ବୁଦ୍ଧି ଚ;

ତେହି ସଙ୍କପ୍ପନଂ ତେହି, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧି ଚ ତେହି ଚ।

‘‘ସଦ୍ଧାସଙ୍ଖପନଂ ତେହି, ବୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖପନମ୍ପି ଚ;

ତେହି ତୀହେୱ ମିସ୍ସେତ୍ୱା, ସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱିତକ୍କନଂ।

‘‘ତିମୂଲମ୍ପି ନଯେ ତେୱ-ମେକଂ ସତ୍ତକମୁଦ୍ଦିସେ;

ଏୱଂ ତେସଟ୍ଠି ହୋତୀତି, ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ନୱସତ୍ତକଂ;

ଦିଟ୍ଠିଯାପି ଚ ହୋତେୱ, ଚତୁସଟ୍ଠୀତି କେଚନା’’ତି।

୮୦୬-୭। ନନୁ ଚ ‘‘ଚରିତଂ ଞତ୍ୱା ଦାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିଂଚରିତସ୍ସ ପନ କିଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁକୂଲନ୍ତି ଇମଂ ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯ ତଂତଂଚରିତାନୁକୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସ ଗଣନତୋ ଅପ୍ପନାୱହତୋ ଝାନପ୍ପଭେଦତୋ ସମତିକ୍କମତୋ ୱଡ୍ଢନାୱଡ୍ଢନତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ଭୂମିତୋ ଗହଣତୋ ପଚ୍ଚଯତୋ ଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅସୁଭା ଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଦସ ଅସୁଭାତି ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ ୱିନୀଲକଂ ୱିପୁବ୍ବକଂ ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକଂ ୱିକ୍ଖାଯିତକଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ ହତୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ ଲୋହିତକଂ ପୁଳୱକଂ ଅଟ୍ଠିକନ୍ତି ଇମେ ଦସ। ତଥା କାଯଗତାସତି ଚାତି ଇମେ ଏକାଦସ ରାଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ଉପାଯଭାୱତୋ ରାଗଚରିତସ୍ସ ଅନୁକୂଲା। ଅସୁଭ-ଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତଦାରମ୍ମଣସମାଧିପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହିତଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଯଥାରହଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପ୍ପମାଣସତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅପ୍ପମଞ୍ଞା, ମେତ୍ତା କରୁଣା ମୁଦିତା ଉପେକ୍ଖାତି ଚତୁନ୍ନଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେ ପନ ସୱଣ୍ଣକସିଣା ନୀଲକସିଣଂ ପୀତକସିଣଂ ଲୋହିତକସିଣଂ ଓଦାତକସିଣନ୍ତି ଇମେହି ଚତୂହି ୱଣ୍ଣକସିଣେହି ସହିତା ଅଟ୍ଠ ଦୋସୱିକ୍ଖମ୍ଭନୁପାଯଭାୱତୋ, ଅପ୍ପଟିଘାତୱିସଯତ୍ତା ଚ ଦୋସଚରିତସ୍ସ ଅନୁକୂଲା।

୮୦୮।ତଂ…ପେ… ପନେକକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏକକନ୍ତି ଇଦଂ ଅନୁସ୍ସତିଅପେକ୍ଖଂ, ଅନୁସ୍ସତୀସୁ ଏକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ମୋହଚରିତୱିତକ୍କଚରିତାପେକ୍ଖଂ ତେସଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସାପି ଅନୁକୂଲସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ତଂ ପନ ମୋହଚରିତସ୍ସ, ୱିତକ୍କଚରିତସ୍ସ ଚ ଗଣନବଲେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାନତୋ ଅନୁକୂଲଂ।

୮୦୯-୧୧।ପୁରିମା…ପେ… ଦେହିନୋତି ‘‘ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତି ସଙ୍ଘାନୁସ୍ସତି ସୀଲାନୁସ୍ସତି ଚାଗାନୁସ୍ସତି ଦେୱତାନୁସ୍ସତୀ’’ତି ଇଦଂ ପାଠକ୍କମେନ ପୁରିମଂ ଅନୁସ୍ସତିଛକ୍କଂ ସଦ୍ଧାଚରିତସ୍ସ ଅତିସପ୍ପାଯୱସେନ ଅନୁକୂଲଂ। ମରଣୂପସମାଯୁତ୍ତା ସତୀତି ମରଣେ, ଉପସମେ ଚ ଯୁତ୍ତା ସତି, ମରଣାନୁସ୍ସତି, ଉପସମାନୁସ୍ସତି ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆହାରନିସ୍ସିତା ସଞ୍ଞାତି ଆହାରେ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞା। ଧାତୁୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ। ବୁଦ୍ଧିପ୍ପକତିଜନ୍ତୁନୋତି ବୁଦ୍ଧିଚରିତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ। ସେସାନି କସିଣାନୀତି ଦୋସଚରିତସ୍ସ ଅନୁକୂଲେସୁ ୱୁତ୍ତେହି ଚତୂହି ୱଣ୍ଣକସିଣେହି ଅୱସେସାନି ପଥୱୀଆପୋତେଜୋୱାଯୋଆଲୋକାକାସକସିଣାନି, ଏୱଂ ପୁରିମାନି ଚତ୍ତାରି, ଇମାନି ଛାତି ଦସ ଇମସ୍ସେୱ ଉକ୍କୁୱିପଚ୍ଚନୀକା, ଇମସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯନ୍ତି ଗହେତବ୍ବୱିସେସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ରାଗାଦିସବ୍ବଚରିତାନଂ ଅନୁକୂଲାତି ୱଣ୍ଣିତା।

୮୧୨।ଏକନ୍ତୱିପଚ୍ଚନୀକଭାୱତୋତି ରାଗଚରିତାଦୀନଂ ଅସୁଭାଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉକ୍କୁୱିପଚ୍ଚନୀକତାଯ। ଅତିସପ୍ପାଯତୋତି ସଦ୍ଧାଚରିତାଦୀନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଆଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅତିସପ୍ପାଯତୋ। ଏୱଂ ଉକ୍କୁୱିପଚ୍ଚନୀକୱସେନ, ଅତିସପ୍ପାଯୱସେନ ଚ ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ତେସଂ ଅନୁକୂଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଇତରସ୍ସ ଅନନୁକୂଲଭାୱତୋ। ନ ହି ରାଗାଦୀନଂ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିକା, ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱା ଅନୁପକାରିକା କୁସଲଭାୱନା ନାମ ଅତ୍ଥି। ତଥା ହି ମେଘିଯସୁତ୍ତେ –

‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଉତ୍ତରି ଭାୱେତବ୍ବା, ଅସୁଭା ଭାୱେତବ୍ବା ରାଗସ୍ସ ପହାନାଯ, ମେତ୍ତା ଭାୱେତବ୍ବା ବ୍ଯାପାଦସ୍ସ ପହାନାଯ, ଆନାପାନସ୍ସତି ଭାୱେତବ୍ବା ୱିତକ୍କୁପଚ୍ଛେଦାଯ, ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଭାୱେତବ୍ବା ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାତାଯା’’ତି (ଅ। ନି। ୯।୩; ଉଦା। ୩୧) –

ଏକସ୍ସେୱ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଭାୱେତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତେପି ‘‘ମେତ୍ତଂ, ରାହୁଲ, ଭାୱନଂ ଭାୱେହୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୧୨୦) ସତ୍ତ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ୱୁତ୍ତାନି, ନ ଚାଯସ୍ମତୋ ମେଘିଯସ୍ସ ଚତ୍ତାରିପି ଚରିତାନି ସନ୍ତି, ନାପି ରାହୁଲତ୍ଥେରସ୍ସ ସବ୍ବଚରିତାନି, ତସ୍ମା ୱଚନମତ୍ତେ ଅଭିନିୱେସଂ ଅକତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ପରିଯେସିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୮୧୩-୪। କିଞ୍ଚାପି ୱୁତ୍ତନଯେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋପି ସକ୍କା ଞାତୁଂ, ସଙ୍କରତ୍ତା ପନ ସୁଖେନ ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ତେସଂ

ସାମଞ୍ଞତୋ, ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଜାତିତୋ ଚ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ସବ୍ବାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାଲୀସାତି ନିଦ୍ଦିସେତି ପାଠଇତୋ, ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଚ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ''ସମଚତ୍ତାଲୀସା''ତି ନିଦ୍ଦିସେଯ୍ୟ। କଥଂ? କସିଣାନି ଦସ…ପେ… ସଞ୍ଞା ଚାହାରତା ଇତି। ଅସୁଭାନୁସ୍ସତୀ ଦସାତି ଦସ-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ ''ଦସ ଅସୁଭା , ଦସ ଅନୁସ୍ସତୀ''ତି। ଦସ ଅସୁଭା ହେଟ୍ଠା କଥିତାୱ। ''ପୁରିମାନୁସ୍ସତିଛକ୍କ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତା ଛ, ମରଣାନୁସ୍ସତି କାଯଗତାସତି ଆନାପାନସ୍ସତି ଉପସମାନୁସ୍ସତୀତି ଇମା ଦସ ଅନୁସ୍ସତିଯୋ। ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ପଥୱାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ। ସଞ୍ଞା ଚାହାରତାତି ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ଗ-କାରସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ଆହାରଗତା ସଞ୍ଞା ''ଆହାରତା ସଞ୍ଞା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଆହାରୋଯେୱ ୱା ଆହାରତା, ତଗ୍ଗତା ଚ ସଞ୍ଞା ଉପଚାରତୋ ''ଆହାରତା''ତି ୱୁତ୍ତା, ଆହାରେ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞାତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୧୫-୬। କିଂ ଇମେସୁ ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି? ଆମ, ନିବ୍ବତ୍ତତି ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ, ଅପ୍ପନାଝାନଂ ପନ କେସୁଚି ନ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତସ୍ମା କାନିଚି ଉପଚାରମେୱ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, କାନିଚି ଅପ୍ପନମ୍ପି। କଥଂ ପନେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ଏତେସୂ''ତିଆଦି। ଉପଚାରମେୱ ଆୱହନ୍ତୀତି ଉପଚାରାୱହା ''ଅପେକ୍ଖୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହେତ୍ଥ ଅୱଧାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଆନାପାନସ୍ସତିଂ, କାଯଗତାସତିଞ୍ଚ ହିତ୍ୱା ସେସା ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ଅନୁସ୍ସତିଯୋ, ସଞ୍ଞା, ୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚାତି ଏତେ ଦସ ନାନପ୍ପକାରକତ୍ତା, ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା, ସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା ଚ ଅସତି ଭାୱନାୱିସେସେ ଉପଚାରାୱହା ୱୁତ୍ତା।

୮୧୭-୮। ଏୱଂ ଉପଚାରପ୍ପନାୱହତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଝାନପ୍ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପ୍ପନାଯାୱହେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନିକାତି ଚତୁକ୍କନଯୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନୱନ୍ତୋ, ତେସଂ ଏକେକସ୍ସେୱ ଆରମ୍ମଣଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚକନଯୱସେନ ପନ ''ପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନିକା''ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପଠମଜ୍ଝାନିକାତି ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସେୱ ଆରମ୍ମଣଭୂତା, ପଟିକ୍କୂଲଭାୱତୋ ପନ ଇତରେସଂ ଆରମ୍ମଣାନି ନ ହୋନ୍ତି। ପଟିକ୍କୂଲେପି ହି ୱିସଯେ ୱିତକ୍କବଲେନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଅପ୍ପେତି ଚଣ୍ଡସୋତନଦିଯଂ ଅରିତ୍ତବଲେନ ନାୱା ୱିଯ। ସେସାନି ପନ ତଦଭାୱତୋ ନ ତେସୁ ଅପ୍ପେନ୍ତି।

୮୧୯।ତିକଜ୍ଝାନୱହାତି ଚତୁକ୍କନଯେନ ତିକଜ୍ଝାନୱହା, ପଞ୍ଚକନଯେନ ପନ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନୱହା, ମେତ୍ତାକରୁଣାମୁଦିତା ହି ମେତ୍ତାଦୀନଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନମେୱ ଆରମ୍ମଣତ୍ତା ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକା ନ ହୋନ୍ତି। ଅପ୍ପନପ୍ପତ୍ତା ହି ମେତ୍ତାଦଯୋ ସୋମନସ୍ସେନ ୱିନା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥୋପି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଉତ୍ତମାନଂ ୱିହାରୋ, ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ ୱା ୱିହାରୋତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୋ, ସୋ ଉପେକ୍ଖାଭାୱନାୱସେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକୋ। ତତ୍ଥାପି ମେତ୍ତାଦିୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନଚତୁକ୍କସ୍ସେୱେତଂ ଅପ୍ପେତି, ନେତରସ୍ସ। କସ୍ମା? ମେତ୍ତାଦୀନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦତ୍ତା। ଯଥା ହି କସିଣାନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦା ଆରୁପ୍ପା, ଯଥା ଚ ସମଥୱିପସ୍ସନାନିସ୍ସନ୍ଦା ନିରୋଧସମାପତ୍ତି, ଏୱଂ ମେତ୍ତାଦିନିସ୍ସନ୍ଦା ଉପେକ୍ଖା। ଆରୁପ୍ପା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକାତି ଅଙ୍ଗସମତାୱସେନ ଆରୁପ୍ପାପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସେୱ ପଭେଦାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

୮୨୦। ଏୱଂ ଝାନଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ସମତିକ୍କମତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱସେନାରମ୍ମଣଙ୍ଗାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମୋ ଅଙ୍ଗସମତିକ୍କମୋତି ଅତିକ୍କମିତବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ, ଅଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ୱସେନ ସମତିକ୍କମୋ ଦୁୱିଧୋ। କିଂ ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ ଦୁୱିଧୋ ଲବ୍ଭତି, ନୋତି ଆହ ''ଗୋଚରା…ପେ… ତିକ୍କମୋ''ତି। ଚତୂସୁ ହି ଆରୁପ୍ପେସୁ ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମୋୱ ହୋତି ଆକାସକସିଣୱଜ୍ଜିତେସୁ ନୱସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦୀନି ଚ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନାଦୀନଂ ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା, ଅଙ୍ଗାତିକ୍କମୋ ପନ ଅରୂପେ ନତ୍ଥି ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚାପି ଅଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ସମାନତ୍ତା। ରୂପେ ଝାନଙ୍ଗତିକ୍କମୋତି ରୂପାୱଚରିକକମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ଅତିକ୍କମୋ, ଇଦଞ୍ଚ ଲବ୍ଭମାନକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମଜ୍ଝାନିକେସୁ ଦୁୱିଧୋପି ସମତିକ୍କମୋ ନତ୍ଥି, ନୀୱରଣସମତିକ୍କମୋ ଇଧ ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମାପତ୍ତୀନଂ ସାଧାରଣତ୍ତା ନ ଗହିତୋ।

୮୨୧। ଏୱଂ ସମତିକ୍କମୱସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ୱଡ୍ଢନାୱଡ୍ଢନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦସେୱ କସିଣାନୀ''ତିଆଦିମାହ। ଇମେସୁ ଚତ୍ତାଲୀସାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଦସ କସିଣାନେୱ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବାନି। ନ ଚ…ପେ… ଅସୁଭାଦଯୋତି ସେସା ଅସୁଭାଦଯୋ ପନ ନେୱ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବା। କସ୍ମା? ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାକାରେନେୱ ଉପଟ୍ଠାନତୋ, ଆନିସଂସାଭାୱତୋ ଚ। ତଥା ହି ଦସ ଅସୁଭାନି, କାଯଗତାସତି ଚ ଅତ୍ତନୋ ଠିତୋକାସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାକାରେନେୱ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ୱଡ୍ଢିତେସୁପି କୁଣପରାସି ଏୱ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ନ କୋଚି ଆନିସଂସୋ ଅତ୍ଥି। ଅୱଡ୍ଢିତେସୁପି ହି ତେସୁ କାମରାଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନା ହୋତିଯେୱ। ଯଦି ଏୱଂ, ଅସୁଭଜ୍ଝାନାନଂ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତାୱଚନଂ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି? ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଉଦ୍ଧୁମାତକେ ୱା ଅଟ୍ଠିକେ ୱା ମହନ୍ତେ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଅପ୍ପକେତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଜ୍ଝାନଂ ହୋତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ। ଯୋ ୱା ଏତଂ ଆନିସଂସାଭାୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ୱଡ୍ଢେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ଆନାପାନନିମିତ୍ତମ୍ପି ନାସିକଗ୍ଗମୁଖନିମିତ୍ତାଦିପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଉପଟ୍ଠାତି, ୱଡ୍ଢଯତୋପି ଚ ୱାତରାସିଯେୱ ୱଡ୍ଢତି। ପିଚୁପିଣ୍ଡାଦିୱସେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତମ୍ପି ହି ନିମିତ୍ତଂ ୱାତସଙ୍ଘାଟମତ୍ତମେୱ, ତଥା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରନିମିତ୍ତମ୍ପି

ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ ସଉରାସିଯେୱ ୱଡ୍ଢେଯ୍ୟ, ନ ଚ ତେନ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଦୁଭଯମ୍ପି ନ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ''ତିଆଦି (ୱିଭ। ୬୬୩), ତମ୍ପି ପରିଗ୍ଗହୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ନିମିତ୍ତୱଡ୍ଢନୱସେନ। କିଞ୍ଚି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତମେୱ ନତ୍ଥି, କିମଯଂ ୱଡ୍ଢେଯ୍ୟ, ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ପନେତ୍ଥ ପରିଗ୍ଗହିତମତ୍ତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଆରୁପ୍ପାରମ୍ମଣେସୁ ଆକାସଂ କସିଣୁଗ୍ଘାଟମତ୍ତତ୍ତା କସିଣାପଗମୱସେନେୱ ମନସି କାତବ୍ବଂ, ତତୋ ପରଂ ୱଡ୍ଢଯତୋ ନ କିଞ୍ଚି ହୋତି, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା ନ ସକ୍କା ୱଡ୍ଢେତୁଂ, ପରିକମ୍ମମେୱ ହି ୱଡ୍ଢେତୁଂ ସକ୍କା, ୱିଞ୍ଞାଣାପଗମୋ ତସ୍ସ ଅଭାୱମତ୍ତତ୍ତା, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନାରମ୍ମଣମ୍ପି ସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତାଯେୱ ନ ସକ୍କା ୱଡ୍ଢେତୁଂ, ତସ୍ମା ତାନିପି ନ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବାନି। ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ଆରୁପ୍ପାନଂ ୱିପୁଲକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପୱତ୍ତିଯା ୱେଦିତବ୍ବା। ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଆଦଯୋ ଚ ଅନିମିତ୍ତତ୍ତା ନ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବା । ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଞ୍ହି ଅଯଂ ୱଡ୍ଢେଯ୍ୟ, ତଞ୍ଚ ନେସଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଇମେ ଅସୁଭାଦଯୋ ତିଂସ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋକାସତ୍ତା, ପଯୋଜନାଭାୱତୋ, ଅୱଡ୍ଢନତୋ ଚ ନ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବାନି।

୮୨୨-୩। ଏୱଂ ୱଡ୍ଢନାୱଡ୍ଢନତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଆରମ୍ମଣତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦସେୱ କସିଣାନୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି ଆରମ୍ମଣାନୀତି ଇମାନି ଦ୍ୱାୱୀସ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଭୂତାନି ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି। ସେସାତି ଅୱସେସା ଅଟ୍ଠାରସ ନେୱ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣା ସିଯୁଂ।

୮୨୪-୫। ଇଦାନି ଭୂମିତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅସୁଭାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେୱେସୁ ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ତତ୍ଥ ଅସୁଭାନଂ, ପଟିକ୍କୂଲସ୍ସ ଚ ଆହାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତଚପଞ୍ଚକମ୍ପି ହି ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତମାନଂ ଦିବ୍ବାନୁଭାୱେନ ପଟିକ୍କୂଲାକାରେନ ନୋପଟ୍ଠାତି। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅଭାୱତୋ ''ଆନାପାନସ୍ସତି ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତାନଞ୍ହି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନତ୍ଥି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା।

୮୨୭। ଇଦାନି ଗହଣତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତୁତ୍ଥ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥଂ...ପେ... ଦିଟ୍ଠେନେୱ ଗହେତବ୍ବାତି ୱାଯୋକସିଣଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସେସା ନୱ କସିଣା, ଦସ ଅସୁଭାନୀତି ଇମାନି ଏକୂନୱୀସତି ଦିଟ୍ଠେନେୱ ୱକ୍ଖୁନା କରଣଭୂତେନ ଗହେତବ୍ବାନି ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବାନି। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଦିଟ୍ଠେନ ଗହେତବ୍ବାନି, ପୁବ୍ବଭାଗେ ଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେତ୍ୱା ନିମିତ୍ତଂ ନେସଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୪୭)।

୮୨୮-୩୧।ସତିଯମ୍ପି ଚ କାଯମ୍ହୀତି କାଯଗତାସତିଯମ୍ପି। ଦିଟ୍ଠେନ ତଚପଞ୍ଚକନ୍ତି ତଚପଞ୍ଚକମତ୍ତମେୱ ଦିଟ୍ଠେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁତେନେୱାତି ଏତ୍ଥ କାଯଗତାସତିଯଂ ସେସଂ ୱକ୍କପଞ୍ଚକାଦି ସୁତେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ। ଇତି କାଯଗତାସତି ଦିଟ୍ଠସୁତେନ ଗହେତବ୍ବା। ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠନାସିକଗ୍ଗେସୁ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସସ୍ସ ଗହେତବ୍ବତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆନାପାନସ୍ସତି ଏତ୍ଥ, ଫୁଟ୍ଠେନ ପରିଦୀପିତା''ତି। ଉଚ୍ଛୁସସ୍ସାଦୀନଂ ପତ୍ତେସୁ ଚଲମାନୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣମୁଖେନ, ସରୀରସମ୍ଫସ୍ସୱସେନ ଚ ୱାତସ୍ସ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱାଯୋକସିଣମେୱେତ୍ଥ, ଦିଟ୍ଠଫୁଟ୍ଠେନ ଗଯ୍ହତୀ''ତି। ଆଦିତୋୱ ଗହେତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତୀତିଆଦିକମ୍ମିକେନ ଭାୱନାରମ୍ଭୱସେନ ନ ପଚ୍ଚପେତବ୍ବାନି, ହେଟ୍ଠିମେ ତଯୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ, କସିଣେସୁ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଞ୍ଚ ଅନଧିଗନ୍ତ୍ୱା ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା।

୮୩୨-୫। ଏୱଂ ଗହଣୱସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଚ୍ଚଯତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ହେତେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏତେସୁ କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୂତି ଏତ୍ଥ ଯଥାରହଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ, ଝାନାନଞ୍ଚ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆକାସକସିଣସ୍ସ ଉଗ୍ଘାଟେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଆକାସକସିଣଂ ୱିନା''ତି। ମେତ୍ତାଦିଏକେକସ୍ମିଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ତୀଣି ତୀଣି ଝାନାନି ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସେୱ ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରୱସେନ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଯୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା''ତିଆଦି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଜୱନାନଂ ସମନନ୍ତରା ନିରୋଧଂ ଫୁସତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଚତୁତ୍ଥମାରୁପ୍ପ''ନ୍ତିଆଦି। ୱିପସ୍ସନାଭୱସମ୍ପତ୍ତିସୁଖାନଂପଚ୍ଚଯାତି ୱିପସ୍ସନାଯ, ଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୩୬-୯। ଏୱଂ ପସଙ୍ଗେନ ଆଗତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଆଚରିଯେନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ତିକେ ୱସନ୍ତସ୍ସାତି ଆଚରିଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଗେହେ, ଏକୱିହାରେ ୱା ୱସନ୍ତସ୍ସ। କଥେତବ୍ବନ୍ତି ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ସୁତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ। ଆଗତସ୍ସାଗତକ୍ଖଣେତି ସ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିମତ୍ତକରୋ, ଆଗତାଗତକ୍ଖଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଆଗତସ୍ସ ଆଗତକ୍ଖଣେ କଥେତବ୍ବଂ। ଇଦିସେସୁ ହି ଠାନେସୁ ଆମେଡିତସାମତ୍ଥିଯତୋୱ ଲବ୍ଭତି। ନ ହି ଏକୱାରମେୱ ଆଗତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ କଥେତବ୍ବଂ, ତତୋ ପରଂ ନ କଥେତବ୍ବନ୍ତି ଯୁଜ୍ଜତି।

ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନ୍ତି ଅତିସଂଖିତ୍ତଂ, ଅତିୱିତ୍ଥାରଞ୍ଚ ଅକତ୍ୱା ତସ୍ସ ସୁଖେନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନପ୍ପମାଣଂ କଥେତବ୍ବଂ। ସଚେ ପନ ସୋ ପକତିଯାୱ ଉଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନୋ ହୋତି, ସଜ୍ଝାଯୱସେନ ୱା ମନସିକାରୱସେନ ୱା କତପରିଚଯୋ, ତସ୍ସ ଏକଂ, ଦ୍ୱେ ୱା ନିସଜ୍ଜା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମୁଖାୱ ସଜ୍ଝାଯଂ କାରେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଆଚରିଯେନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନେନ ତେନ ଯୋଗିନା ଉତ୍ତରି କାତବ୍ବୱିଧାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ତେନପୀ''ତିଆଦି। ସମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯତ୍ଥ ପହଟୋ ସମତି, ତଂ ସମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ସମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଯାତି ସମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ଯଥା ହି ସମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଗହିତେ

ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅତ୍ତନୋ ୱେରୀ ଅଭିଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଗହିତେ ମନୋଭୁସଙ୍ଖାତୋ କାମରାଗୋ ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସେ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସମ୍ପଟ୍ଠାନଂ ୱିୟାତି ସମ୍ପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ମନୋ ଅଭିଭୱତୀତି ମନୋଭୂ, ତସ୍ସ ମନୋଭୁନୋ। ଅଟ୍ଠାରସହି…ପେ… ୱିୱଜ୍ଜିତେତି –

''ମହାୱାସଂ ନୱାୱାସଂ, ଜରାୱାସଞ୍ଚ ପନ୍ଥନିଂ;

ସୋଣ୍ଡିଂ ପଣ୍ଣଞ୍ଚ ପୁପ୍ଫଞ୍ଚ, ଫଲଂ ପତ୍ଥିତମେୱ ଚ।

''ନଗରଂ ଦାରୁନା ଖେତ୍ତଂ, ୱିସଭାଗେନ ପଟ୍ଟନଂ;

ପଚ୍ଚନ୍ତସୀମାସପ୍ପାୟଂ, ଯତ୍ଥ ମିତ୍ତୋ ନ ଲବ୍ଭତି।

''ଅଟ୍ଠାରସେତାନି ଠାନାନି, ଇତି ୱିଞ୍ଞାୟ ପଣ୍ଡିତୋ;

ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ମଗ୍ଗଂ ସପ୍ପଟିଭୟଂ ଯଥା''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୫୨) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ଅଟ୍ଠାରସହି ୱିହାରଦୋସେହି ସବ୍ବକାଲୱିୟୁତ୍ତୋ। ଅନୁରୂପେତି ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଦୋସେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନପି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅନନୁରୂପୋ ନାମ, ତଦଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ଅନୁକୂଲୋ। ମହାୱିହାରାଦଯୋ ହି ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ଅନୁକୂଲା ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ମହାୱିହାରେ ତାୱ ୱତ୍ତକରଣାଦିନା ପଲିବୋଧୋ ହୋତି। ଯତ୍ଥ ପନ ସବ୍ବଂ କତମେୱ, ଅୱସେସାପି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନା ନତ୍ଥି, ଏୱରୂପୋ ମହାୱିହାରୋପି ଅନୁରୂପୋୱ। ନୱୱିହାରେ ବହୁଂ ନୱକମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୋ ଅସତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅନୁକୂଲେ କାରଣେ ଅନନୁରୂପୋ ହୋତି। ତଥା ଜିଣ୍ଣୱିହାରୋପି ବହୁପଟିଜଗ୍ଗିତବ୍ବତାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତରାୟିକୋ। ପନ୍ଥନିସ୍ସିତକୋ ଆଗନ୍ତୁକେହି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ସମୋକିଣ୍ଣତାୟ। ଯତ୍ଥ ସୋଣ୍ଡୀ ନାମ ପାସାଣପୋକ୍ଖରଣୀ ହୋତି, ସୋ ସୋଣ୍ଡିୱିହାରୋ। ତତ୍ଥ ବହୂ ପାନୀୟତ୍ଥାୟ ସମୋସରନ୍ତି, ତଥା ପଣ୍ଣପୁପ୍ଫଫଲୱତି ୱିହାରେ ତଂତଦତ୍ଥାୟ। ପତ୍ଥନୀୟେ ଲୋକସମ୍ମତେ ୱିହାରେ ୱିହରନ୍ତଂ ''ଅରହା''ତି ସମ୍ଭାୱେନ୍ତା ବହୂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନଗରସନ୍ନିସ୍ସିତେପି ୱିହାରେ ୱିସଭାଗାରମ୍ମଣାପାଥଗମନାଦୀନି ହୋନ୍ତି। ଦାରୁସନ୍ନିସ୍ସିତେ କଟ୍ଠହାରିକାଦୀହି ଅଫାସୁ ହୋତି। ଖେତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତେ ୱିହାରମଜ୍ଝେୟେୱ ଖଲମଣ୍ଡଲକରଣାଦିନା ଅଫାସୁ ହୋତି। ୱିସଭାଗପୁଗ୍ଗଲାଧିୱୁତ୍ଥେପି କଲହନିୱାରଣାଦୀସୁ ତେ ଉପୱଦନ୍ତି। ପଟ୍ଟନସନ୍ନିସ୍ସିତେ ଅଭିଣ୍ହଂ ନାୱାସତ୍ଥେହି ଆଗତମନୁସ୍ସେହି ଅଫାସୁ ହୋତି। ପଚ୍ଚନ୍ତନିସ୍ସିତେ ମନୁସ୍ସା ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଅପ୍ପସନ୍ନା ହୋନ୍ତି। ରଜ୍ଜସୀମସନ୍ନିସ୍ସିତେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ରାଜୂନଂ କଲହେ ସତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିଜିତେସୁ ପିଣ୍ଡାୟ ୱିଚରନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ''ଅୟଂ ଚରପୁରିସୋ''ତି ଗହେତ୍ୱା ବନ୍ଧନାଦିକଂ ପାପେନ୍ତି, ଅସପ୍ପାୟେ ଅମନୁସ୍ସାଦିଉପଦ୍ଦୱା ହୋନ୍ତି। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାନଧିୱୁତ୍ଥେ ଉପ୍ପନ୍ନକଙ୍ଖାୟ ୱିନୋଦକେ ଅସତି ମହାଦୋସୋୟେୱାତି ଏତେପି ୱିହାରା ଅନନୁରୂପା, ତସ୍ମା ତାଦିସେ ୱିହାରେ ପରିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଦୋସୱିରହିତେ ଅନୁରୂପେ ୱିହାରେ ୱିହାତବ୍ବଂ।

ତସ୍ସ ପନ ୱିହାରସ୍ସ ଅନୁରୂପଭାୱୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଗାମତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗାମତୋତି ଗୋଚରଗାମତୋ। ନାତିଦୂରେତି ଗୋଚରଗାମସ୍ସ ଅଦ୍ଧଗାୱୁତତୋ ଓରଭାଗତାୟ ନ ଅତିଦୂରେ। ନଚ୍ଚାସନ୍ନେତି ପଚ୍ଛିମେନ ପମାଣେନ ଗୋଚରଗାମତୋ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକତାୟ ନ ଅତିସନ୍ନେ। ଇମିନା ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତି। ଗୋଚରଗାମସ୍ସ ପନ ଉତ୍ତରଦିସାୟ ୱା ଦକ୍ଖିଣଦିସାୟ ୱା ନାତିଦୂରଂ ନଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ସେନାସନଂ ୱିସେସେନ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ନାତିଦୂରନଚ୍ଚାସନ୍ନତା ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚଙ୍ଗସଂୟୁତେତି ପନ ୱୁତ୍ତା ନାତିଦୂରନଚ୍ଚାସନ୍ନତାୟ ସହ ଦିୱା ଅପ୍ପକିଣ୍ଣତାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ପଞ୍ଚଙ୍ଗସଂୟୁତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସେନାସନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ହୋତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସେନାସନଂ ନାତିଦୂରଂ ହୋତି ନଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନଂ ଦିୱା ଅପ୍ପକିଣ୍ଣଂ ରତ୍ତିଂ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ ଅପ୍ପଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସଂ, ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚୟଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରା, ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ଥେରା ଭିକ୍ଖୂ ୱିହରନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା ଆଗତାଗମା ଧମ୍ମଧରା ୱିନୟଧରା ମାତିକାଧରା, ତେ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପରିପୁଚ୍ଛତି ପଞ୍ହଂ 'ଇଦଂ, ଭନ୍ତେ, କଥଂ; ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ'ତି। ତସ୍ସ ତେ ଆୟସ୍ମନ୍ତୋ ଅୱିୱଟଞ୍ଚେୱ ୱିୱରନ୍ତି, ଅନୁତ୍ତାନୀକତଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନିଂ କରୋନ୍ତି, ଅନେକୱିହିତେସୁ ଚ କଙ୍ଖାଟ୍ଠାନିୟେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖଂ ପଟିୱିନୋଦେନ୍ତି। ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସେନାସନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୧୧)।

ଏତ୍ଥ ଚ ନାତିଦୂରନଚ୍ଚାସନ୍ନଭାୱେନ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନତା ପଠମଂ ଅଙ୍ଗଂ, ଦିୱା ମହାଜନସଂକିଣ୍ଣତାଭାୱେନ, ରତ୍ତିଯଂ ଜନାଲାପସଦ୍ଦାଭାୱେନ, ସବ୍ବଦାପି ଜନସନ୍ନିପାତନିଗ୍ଘୋସାଭାୱେନ ଅପ୍ପକିଣ୍ଣଅପ୍ପସଦ୍ଦଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଭାୱୋ ଦୁତିଯଂ, ଡଂସମକସାଦିପରିସ୍ସଯାଭାୱୋ ତତିଯଂ, ଅପ୍ପକସିରେନ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭୋ ଚତୁତ୍ଥଂ, ବହୁସ୍ସୁତତାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତାନଂ ଥେରାନଂ ୱସନଭାୱୋ ପଞ୍ଚମନ୍ତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ଅଙ୍ଗେହି ସଂଯୁତ୍ତେ ସମନ୍ନାଗତେ ୱିହାରସ୍ମିଂ ୱିହାତବ୍ବଂ।

୮୪୦-୧। ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଆୱାସାଦିମହାପଲିବୋଧେ ଉପାଦାଯ ଖୁଦ୍ଦକପଲିବୋଧୋ, ଇଦାନି ତଂ ପଲିବୋଧଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନାକାରଂ ଆୱି କାତୁଂ ''ଦୀଘା କେସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ପତ୍ତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ପଚିତବ୍ବୋତି ଯୋଜନା।

୮୪୨-୫।ପତ୍ତୱିତ୍ତେତି ଜନୱିୱିତ୍ତେ ଓକାସେ। ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା...ପେ... ଲୋହିତନ୍ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ କସିଣଦୋସା, ତସ୍ମା ଏୱରୂପା ମତ୍ତିକା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ସଣ୍ହାଯାତି ଅପନୀତତିଣମୂଲସକ୍ଖରୱାଲୁକାଯ ସୁମଦ୍ଦିତାଯ ସୁଖୁମାଯ। ଅରୁଣୱଣ୍ଣାଯାତି ଅରୁଣନିଭାଯ, ଅରୁଣୱଣ୍ଣପ୍ପଭାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ବହିଦ୍ଧା ୱାପି ତାଦିସେତି ବହିଦ୍ଧାପି ୱିହାରପଚ୍ଚନ୍ତେ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଟ୍ଠାନେ। ସଂହାରିମନ୍ତି ସଂହରିତବ୍ବଂ ଗହେତ୍ୱା ଚରଣଯୋଗ୍ଗଂ। ତତ୍ରଟ୍ଠକନ୍ତି ଯତ୍ଥ କତଂ, ତତ୍ଥେୱ ତିଟ୍ଠନକଂ।

୮୪୭-୫୦।ପମାଣତୋତି ୱକ୍ଖମାନପ୍ପମାଣତୋ। ୱଟ୍ଟଂ ଆକୋଟେତ୍ୱାତି ପରିମଣ୍ଡଲଂ କତ୍ୱା ଆକୋଟେତ୍ୱା। ତନ୍ତି ତଂ ଚମ୍ମଂ ୱା କଟସାରଂ ୱା ଦୁସ୍ସପଟ୍ଟଂ ୱା। କଣ୍ଣିକନ୍ତି କଣ୍ଣିକାସଦିସଂ, ପରିମଣ୍ଡଲତୋ ପଦୁମକଣ୍ଣିକାକାରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ସମ''ନ୍ତି। ''କଣ୍ଣିକାସମ''ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ। ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲନ୍ତି ଚତୁରଙ୍ଗୁଲାଧିକୱିଦତ୍ଥିପ୍ପମାଣଂ। ଏତଦେୱ ହି ପମାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସୁପ୍ପମତ୍ତେ ୱା ସରାୱମତ୍ତେ ୱା''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧। ୫୫) ୱୁତ୍ତଂ। ୱିୱଟ୍ଟନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ହି ଏତ୍ତକେଯେୱ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯେୱ ୱାଯମତି। ଭେରୀତଲସମଂ କତ୍ୱାତି ପାଣିକାଯ ଘଂସେତ୍ୱା ନିନ୍ନତୁନ୍ନତଟ୍ଠାନାଭାୱେନ ଭେରୀତଲଂ ୱିଯ ସମଂ କତ୍ୱା। ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱାନ ତଂ ଠାନନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ତଂ କସିଣଂ ଓଲୋକେତି, ତଂ ଠାନଂ ସଚେ ଉକ୍ଲାପଂ ହୋତି, ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା। ନ୍ହତ୍ୱାତି ସରୀରଦରଥୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ନ୍ହତ୍ୱା।

୮୫୧-୨।ତମ୍ହା କସିଣମଣ୍ଡଲା ହତ୍ଥପାସପ୍ପମାଣସ୍ମିଂ ପଦେସେତି ତମ୍ହା କସିଣମଣ୍ଡଲସ୍ସ, ଠପିତଟ୍ଠାନମ୍ହା ଅଡ୍ଢତେଯ୍ୟହତ୍ଥନ୍ତରେ ପଦେସେ, କସିଣମଣ୍ଡଲସ୍ସ, ପୀଠସ୍ସ ଚ ମଜ୍ଝଂ ହତ୍ଥପାସପ୍ପମାଣଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲେ ଉଚ୍ଚେତି ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲଂ ହୁତ୍ୱା ଉଚ୍ଚେ, ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲପାଦକେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୂରେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ହି କସିଣଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ଆସନ୍ନତରେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ହତ୍ଥପାଣିକାପଦାଦଯୋ କସିଣଦୋସା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଉଚ୍ଚତରେ ନିସିନ୍ନେନ ଚ ଗୀୱଂ ପଣାମେତ୍ୱା ଓଲୋକେତବ୍ବଂ ହୋତି, ନୀଚତରେ ଜଣ୍ଣୁକାନି ରୁଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ହତ୍ଥପାସପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲପାଦକେ ପୀଠେ ନିସୀଦିତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ସଯନଂ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିଯଂ, ଠାନଚଙ୍କମନାନି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିଯାନି, ନିସଜ୍ଜା ପନ ଅଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିଯା, ସନ୍ତୋ ଇରିଯାପଥୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ନିସୀଦିତ୍ୱା''ତି, ସମନ୍ତତୋ ଊରୁବଦ୍ଧାସନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେନାକାରେନ ନିସୀଦନ୍ତସ୍ସ ନିସଜ୍ଜା ସୁଖା ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଜୁଂ କାଯଂ ପଣିଧାଯା''ତି। ଉପରିମଂ ସରୀରଂ ଉଜୁକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକେ କୋଟିଯା କୋଟିଂ ପଟିପାଦେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହି ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଚମ୍ମମଂସନହାରୂନି ନ ୱଣମନ୍ତି, ଅଥସ୍ସ ଯା ତେସଂ ୱଣମନପଚ୍ଚଯା ଖଣେ ଖଣେ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତାସୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାସୁ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ପରିପତତି। ତତୋ ଚ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସପ୍ପତ୍ତିଯା ୱୁଦ୍ଧିଂ ଫାତିଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଇଦାନି ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହୁପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''କତ୍ୱା ପରିମୁଖଂ ସତି''ନ୍ତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖଂ ସତିଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭି-ସଦ୍ଦେନ ହି ସମାନତ୍ଥୋ ଇଧ ପରି-ସଦ୍ଦୋ, ଅଥ ୱା ସମୀପତ୍ଥେନ ପରି-ସଦ୍ଦେନ ମୁଖସ୍ସ ସମୀପେ ସତିଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାହ – ''ଅଯଂ ସତି ଉପଟ୍ଠିତା ହୋତି ସୁପଟ୍ଠିତା ନାସିକଗ୍ଗେ ୱା ମୁଖନିମିତ୍ତେ ୱା। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା''ତି (ୱିଭ। ୫୩୭)। ଅଥ ୱା ''ପରୀତି ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ, ମୁଖନ୍ତି ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ, ସତୀତି ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି 'ପରିମୁଖଂ ସତି''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୬୪) ୱଚନତୋ ''ପରିଣାଯିକା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ପରି-ସଦ୍ଦୋ ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ, ''ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ମୁଖ-ସଦ୍ଦୋ ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋତି କତ୍ୱା ପରିଗ୍ଗହିତନିଯ୍ୟାନସତିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବଥା ଗହିତାସମ୍ମୋସଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତସମ୍ମୋସଂ ସତିନେପକ୍କଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୮୫୩-୫।କାମେସ୍ୱାଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱାତି ''କାମା ନାମେତେ ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲିକୂପମା ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନା''ତିଆଦିନା ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା। ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠୁ ଖେମତୋତି ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଖେମତୋ ଦିସ୍ୱା କାମନିସ୍ସରଣଂ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖସମତିକ୍କମସ୍ସ ଉପାଯଭୂତଂ ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି ଏୱଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ସୌପଚାରଜ୍ଝାନଂ, ନିବ୍ବାନଂ, ୱିପସ୍ସନଂ, ସବ୍ବେପି ୱା କୁସଲଧମ୍ମେ ଖେମତୋ ନିବ୍ଭଯତୋ ଦିସ୍ୱା, ତତ୍ଥ ଜାତାଭିଲାସୋ ହୁତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରମଂ...ପେ... ରତନତ୍ତଯେତି ବୁଦ୍ଧାଦିରତନତ୍ତଯେ ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନ ବଲୱପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଜନଯିତ୍ୱା। ଭାଗୀ...ପେ... ମୁତ୍ତମନ୍ତି ''ଅହଂ ଇମାଯ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଅରିଯସାୱକେହି ପଟିପନ୍ନାଯ ନେକ୍ଖମ୍ମପଟିପତ୍ତିଯା ଚିତ୍ତୱିୱେକାଦିପ୍ପୱିୱେକଜସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ଅଦ୍ଧା ଏକନ୍ତେନ ଭାଗୀ ଅସ୍ସଂ, ଲାଭୀ ଭୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଆନିସଂସଦସ୍ସନେନ ତବ୍ବିସଯଂ ଉତ୍ତମଂ ମହନ୍ତଂ ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା। ଆକାରେନ

ସମେନେୱାତି ଅତିଉମ୍ମୀଲିତଅତିମନ୍ଦାଲୋଚନାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ନାତିଉମ୍ମୀଲିତନାତିମନ୍ଦାଲୋଚନସଙ୍ଖାତେନ ସମେନ ଆଲୋଚନାକାରେନ। ଅତିଉମ୍ମୀଲୟତୋ ହି ଅତିସୁଖୁମଂ, ଅୱିଭୂତଞ୍ଚ ରୂପଗତଂ ଉପନିଜ୍ଝାୟତୋ ୱିୟ ଚକ୍ଖୁ କିଲମତି, ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱୱିଭାୱନତୋ ଚ ମଣ୍ଡଲଂ ଅତିୱିଭୂତଂ ହୋତି, ତଥା ୱଣ୍ଣତୋ, ଲକ୍ଖଣତୋ ୱା ଉପଟ୍ଠାତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ, ତେନସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅତିମନ୍ଦଂ ଉମ୍ମୀଲୟତୋ ଚ ଗଜନିମୀଲକେନ ପେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ରୂପଗତଂ ମଣ୍ଡଲଂ ଅୱିଭୂତଂ ହୋତି। ତସ୍ସନେ ମନ୍ଦକ୍ଖାପାରତାୟ କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଲୀନଂ ହୋତି, ଏୱମ୍ପି ନିମିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୟଥା ନାମ ଆଦାସତଲେ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ନ ତତ୍ଥ ଅତିଗାଢହଂ ଉମ୍ମୀଲତି, ନ ଅତିମନ୍ଦଂ, ଅଥ ଖୋ ସମେନ ଆକାରେନ ଗଣ୍ହାତି, ଏୱମେୱ ନାତିଉମ୍ମୀଲନାଦିନା ସମେନ ଆକାରେନ ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ଭାୱେତବ୍ବନ୍ତି। ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତାତି ପଥୱୀକସିଣେ ଚକ୍ଖୁନା ଗହିତଂ ନିମିତ୍ତଂ ମନସା ଗଣ୍ହନ୍ତେନ।

୮୫୬-୭। ଇଦାନି ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣୋପାୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ୱଣ୍ଣୋ ପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ୱଣ୍ଣୋ ପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ ସୋତି ୟୋ ତତ୍ଥ ପଥୱୀକସିଣେ ଅରୁଣୱଣ୍ଣୋ, ସୋ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ ୱଣ୍ଣୱସେନ ମନସିକରୋତୋ ୱଣ୍ଣକସିଣଭାୱୂପଗମନତୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ପନ ଗହିତଗ୍ଗହଣଂ ନ ସକ୍କା ୱାରେତୁଂ, ତେନେୱେତ୍ଥ ''ନ ଓଲୋକେତବ୍ବୋ''ତି ଅୱତ୍ୱା ''ମନସାନୁପେକ୍ଖିତା ହୋତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ମନସା ଚିନ୍ତନୱସେନ ପେକ୍ଖନଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ନ ଚ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୟଂ ତତ୍ଥ ପଥୱୀଧାତୁୟା ଥଦ୍ଧଲକ୍ଖଣଂ ନ ମନସିକାତବ୍ବଂ ତସ୍ସ ମନସିକାରେ ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା। ୱଣ୍ଣଂ ପନ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଦିସ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ପନ ୱଣ୍ଣଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା। ଉସ୍ସଦସ୍ସ ୱସେନ ହି ଚିତ୍ତଂ ପଣ୍ଣତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ମିନ୍ତି ପଥୱୀଧାତୁୟା ସତ୍ତିତୋ ଅଧିକଭାୱେନ ସସମ୍ଭାରପଥୱିୟା ''ପଥୱୀ''ତି ୱୋହାରୋ, ତସ୍ମିଂ ସସମ୍ଭାରପଥୱିଂ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତେ ପଣ୍ଣତ୍ତିଧମ୍ମେ ଆଦାସତଲଗତମୁଖନିମିତ୍ତେ ୱିୟ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା। ଏକଗ୍ଗମାନସୋତି ପୁନ ନାନାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିସାରେତ୍ୱା ଏକଗ୍ଗମାନସୋ ହୁତ୍ୱା। ପଥୱୀ ପଥୱିଚ୍ଚେୱଂ ୱତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ପଠମସମନ୍ନାହାରେ କସ୍ସଚି ୱଚୀଭେଦୋପି ସିୟାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରୋ ଆହ।

୮୫୮। ୟଦି ୱୋହାରମତ୍ତେ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତବ୍ବଂ, ନାମନ୍ତରୱସେନ ପଥୱୀ ମନସିକାତବ୍ବା ଭୱେୟ୍ୟାତି ହୋତୁ, କୋ ଦୋସୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ପଥୱୀ ମେଦନୀ''ତିଆଦି। ଅଥ ୱା କିଂ ପଥୱୀନାମେଯେୱ ୱୁତ୍ତେ ଭାୱନା ହୋତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପୀତି ଆହ ''ପଥୱୀ ମେଦନୀ''ତିଆଦି। ଏକଂ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀତି ଏତେସୁ ୟଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ପଗୁଣତାୟ ୱା ପଚୁରତାୟ ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଏକଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟତି। କିଞ୍ଚାପି ଏୱଂ ୱଟ୍ଟତି, ଅପିଚ ''ପଥୱୀ''ତି ଏତଦେୱ ନାମଂ ପାକଟଂ, ତସ୍ମା ପାକଟୱସେନେୱ ''ପଥୱୀ ପଥୱୀ''ତି ଭାୱେତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିୟା।

୮୫୯-୬୦।ଉମ୍ମୀଲିତ୍ୱା...ପେ... ତାୱ ସୋତି ୟାୱ ୱକ୍ଖମାନାକାରେନ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାୱ କିଞ୍ଚି କାଲଂ ଚକ୍ଖୁଂ ଉମ୍ମୀଲିତ୍ୱା ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣୱସେନ ପଥୱୀମଣ୍ଡଲଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ପୁନ କିଞ୍ଚି କାଲଂ ଚକ୍ଖୂନି ନିମୀଲିତ୍ୱାତି ଏୱଂ ୱାରସତମ୍ପି ୱାରସହସ୍ସମ୍ପି ତତୋ ଭିୟ୍ୟୋପି ଉମ୍ମୀଲିତ୍ୱା ସୋ ୟୋଗୀ ଆୱଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ୟେନାକାରେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଗହିତଂ, ତେନାକାରେନ ତଂ ସମନ୍ନାହରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୬୧-୩।ଆପାଥଂ ତୁ ୟାତି ଚେତି ୟଦି ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନାନଂ ଗୋଚରଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ତଂ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ତଦା ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ୟୋଜନା। ୟଦି ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତେପି ପଥୱୀମଣ୍ଡଲଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଭାୱେତି, ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି ନ ସିୟା। ସମୀପଟ୍ଠେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଅନୋଲୋକେତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିସୀଦିତବ୍ବଂ ନୋ ଚେୱ''ନ୍ତିଆଦି। ୟଥାସୁଖଂ ନିସିନ୍ନେନ, ୟଥାସୁଖଂ ୱା ଭାୱେତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୮୬୪-୫।ପପଞ୍ଚ...ପେ... ଧୋୱନେତି ପସ୍ସାୱାଦିନା କେନଚି କରଣୀୟେନ ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନ ଆଗମ୍ମ ନିସୀଦନ୍ତେନ ପାଦା ଧୋୱିତବ୍ବା ହୋନ୍ତି। ଅଧୋତପାଦେନ ହି ସେନାସନଂ ଅକ୍କମତୋ ଆପତ୍ତି ହୋତି, ଖଣେ ଖଣେ ପାଦଧୋୱନେ ଚ ପପଞ୍ଚୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପରିହାରତ୍ଥଂ ଦ୍ୱେ ଉପାହନାୟେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତାୱ ବହୁତଲିକା ସଦ୍ଦମ୍ପି ଜନେନ୍ତୁଂ, ସଦ୍ଦୋ ଚ ଝାନକଣ୍ଟକୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକତଲିକା''ତି। ତଥା ''ପରିସ୍ସୟୱିନୋଦନତ୍ଥଂ କତ୍ତରଦଣ୍ଡୋ ଚ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୫୭) ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସପ୍ପାୟେନ କେନଚୀତି ୱକ୍ଖମାନେନ ଆୱାସାଦିଅସପ୍ପାୟେସୁ କେନଚିଦେୱ ଅସପ୍ପାୟେନ । ତଂ ଠାନନ୍ତି କସିଣମଣ୍ଡଲସ୍ସ ଠିତଟ୍ଠାନଂ। ଆଦାୟ ତଂ ପୁନାତି ୟଥାଜାତଂ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ପୁନ ଗହେତ୍ୱା, ପୁନ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୮୬୬-୭।ପୀଠେ ସୁଖନିସିନ୍ନେନାତି ପୁନ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନିୟାମେନ ପୀଠେ ସୁଖନିସିନ୍ନେନ। ଭାୱେତବ୍ବନ୍ତି ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ମନସିକାରୱସେନ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ସମନ୍ନାହରିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ମା ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ସମ୍ମା ୱା ଅନୁ ଆହରିତବ୍ବଂ। ତକ୍କାହତନ୍ତି ''ତକ୍କନତୋ ତକ୍କୋ''ତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧନାମେନ ଭାୱନାଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପେନ ଆହନନପରିୟାହନନକିଚ୍ଚେନ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତନେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆହତଂ, ପରିୟାହତଞ୍ଚ କାତବ୍ବଂ, ବଲପ୍ପତ୍ତୱିତକ୍କୋ ମନସିକାରୋ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୬୮-୭୦।ତଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ମନସିକାତୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ଏୱଂ କରୋନ୍ତସ୍ସାତି ଏୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତକ୍କାହତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ୟଥା ଭାୱନା

ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସଂ ଆୱହତି, ଏୱଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ଏୱଂ କରୋତୋ ପନ ଯଦା ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସୁୱିସଦାନି ତିକ୍ଖାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି , ତଦା ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀନଂ ଦୂରୀଭାୱେନ ସାତିସଯଂ ଥାମପ୍ପତ୍ତେହି ସଦ୍ଧାଦୀହି ବଲେହି ଲଦ୍ଧୁପତ୍ଥମ୍ଭାନି ୱିତକ୍କାଦୀନି କାମାୱଚରାନେୱ ଝାନଙ୍ଗାନି ବହୂନି ହୁତ୍ୱା ପାତୁଭୱନ୍ତି। ତତୋ ଚ ତେସଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ସଦ୍ଧିଂ ତଦେକଟ୍ଠେହି ପାପଧମ୍ମେହି ଦୂରୀଭୱନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତି… ପେ… ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣାନିପୀ"ତି। ସମାଧିଯତି…ପେ… ଯୋଗିନୋତି ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୌପଚାରସମାଧିନା ଉପଚାରଜ୍ଝାନେନ ଚିତ୍ତମ୍ପି ସମାଧିଯତି, ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନସ୍ସ ତେନ ୱିନା ଅଭାୱତୋ।

୮୭୧-୪।ଇମସ୍ସାତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସ୍ସ। ପୁରିମସ୍ସାତି ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତସ୍ସ। ଥୱିକାତି ଆଦାସଥୱିକତୋ। ବଲାକାୱିଯତୋଯଦେତି ମେଘସମୀପେ ବଲାକା ୱିଯ। ସା ହି ମେଘସ୍ସ ନୀଲତ୍ତା ସଯଂ ଅତିପରିସୁଦ୍ଧା ଉପଟ୍ଠାତି, ତଦା ତଂ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱଂ ଆଦାସମଣ୍ଡଲୂପମାଦୀହି ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତତୋ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସ୍ସ ସୁୱିସୁଦ୍ଧତଂ, ସଣ୍ହସୁଖୁମତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ "ତତୋଧିକତର"ନ୍ତି। ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତେ ଅଙ୍ଗୁଲିପଦପାଣିକାପଦାଦଯୋ କସିଣଦୋସା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ଇଦଂ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତତୋପି ସତଗୁଣଂ ସହସ୍ସଗୁଣଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତନୁସଣ୍ଠାନୱନ୍ତନ୍ତିଆଦି ଅପରମତ୍ଥସଭାୱତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ହି ତଂ ଏଦିସଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ସିଯା, ଓଳାରିକଂ ସମ୍ମସନୂପଗଂ ତିଲକ୍ଖଣାହଟଂ, ନ ପନେତଂ ତାଦିସନ୍ତି। ଯଦି ପନେତଂ ନ ସଣ୍ଠାନାଦିୱନ୍ତଂ, କଥଂ ଝାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭାୱୋତି ଆହ "ଉପଟ୍ଠା…ପେ… ମଯ"ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞଜନ୍ତି ଭାୱନାମଯଂ ପଞ୍ଞାଜନିତଂ, ଭାୱନାପଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ହି ଅସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ କୁତୋଚିସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ଥି। ତେନାହ "ଭାୱନାମଯଂ ଉପଟ୍ଠାନାକାରମତ୍ତ"ନ୍ତି, କେୱଲଂ ସମାଧିଲାଭିନୋ ଭାୱନାୱିସେସଜନିତଂ ତମ୍ମଯଂ ଉପଟ୍ଠାନାକାରମତ୍ତମେୱ ଭାୱନାୱିସେସାନୁଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୭୫-୮। ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନେୱ ସନ୍ନିସିନ୍ନାନେୱ ନ ପୁନ ତଦତ୍ଥଂ ଉସ୍ସାହୋ କାତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେଯେୱ ତଂୱିସଯଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ ନୀୱରଣେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କିଲେସା ସନ୍ନିସିନ୍ନାୱାତି ଅୱସେସା ତଦେକଟ୍ଠକିଲେସା ଚ ସମ୍ପଦେୱ ନିସିନ୍ନା, ଉପସନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। "ଉପଚାରସମାଧିନା"ତି ୱୁତ୍ତେ ଇତରୋପି ସମାଧି ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନନ୍ତି ତମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଆକାରେହି ପନ ଦ୍ୱୀହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହୀତି ଝାନଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱୋ, ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତି ଚାତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି। ଇଦାନି ତାନି କାରଣାନି ସମାଧିଅୱତ୍ଥାମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଉପଚାରକ୍ଖଣେ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପଚାରକ୍ଖଣେତି ଉପଚାରଭୂମିଯଂ ଉପଚାରାୱତ୍ଥାଯଂ । ତସ୍ସ ପଟିଲାଭେତି ଯଦତ୍ଥାଯ ଅଯଂ ପଟିପନ୍ନୋ, ତସ୍ସ ଅପ୍ପନାସମାଧିସ୍ସ ପଟିଲାଭେ ଅଧିଗମାୱତ୍ଥାଯଂ। କଥଂ ଉପଚାରଭୂମିଯଂ ସମାଧିଯତି, କଥଞ୍ଚ ଅପ୍ପନାଭୂମିଯନ୍ତି ଆହ "ନୀୱାରଣପ୍ପହାନେନା"ତିଆଦି। ଉପଚାରକ୍ଖଣେ ଯଦିପି ଝାନଙ୍ଗାନି ପଟୁତରାନି ମହଗ୍ଗତଭାୱପ୍ପତ୍ତାନି ନ ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତି, ପଟିଲାଭଭୂମିଯମ୍ପି ଅପ୍ପନାପତ୍ତାନଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ପାତୁଭାୱେନ ସମାଧିଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୭୯-୮୦।ଅଙ୍ଗାନି…ପେ… ନ ଚାତି ଉପଚାରକ୍ଖଣେ ଅଙ୍ଗାନି ନ ଚ ଥାମଜାତାନି ନେୱ ଭାୱନାବଲପ୍ପତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପନାଯାତି ଅପ୍ପନକ୍ଖଣେ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଅଙ୍ଗାନି ଥାମଜାତାନି ଜାଯରେ, ତସ୍ମା। ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ ଦିୱସମ୍ପି ପୱତ୍ତତୀତି ଯଥା ନାମ ବଲୱା ପୁରିସୋ ଆସନା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଦିୱସମ୍ପି ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱଂ ଅପ୍ପନାସମାଧିମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ ଝାନଚିତ୍ତଂ ସକିଂ ଭୱଙ୍ଗୱାରଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ କେୱଲଂ ରତ୍ତିମ୍ପି ଦିୱସମ୍ପି କୁସଲଜୱନପଟିପାଟିୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। "ଅପ୍ପନାପତ୍ତଂ ଦିୱସମ୍ପି ପୱତ୍ତତୀ"ତି ୱଦତା ଉପଚାରକ୍ଖଣେ ନ ତଥାତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ହି ଅଙ୍ଗାନଂ ଅଥାମଜାତତ୍ତା ଯଥା ନାମ ଦହରୋ କୁମାରୋ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠପିଯମାନୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୂମିଯଂ ପତତି, ଏୱମେୱଂ ଚିତ୍ତଂ କାଲେନ ନିମିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, କାଲେନ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି।

୮୮୧-୪।ତେନେୱ ପଲ୍ଲଙ୍କେନାତି ଯସ୍ମିଂ ନିସିନ୍ନୋ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛି, ତେନେୱ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ କରଣଭୂତେନ, ହେତୁଭୂତେନ ୱା ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ଉପଚାରଭୂମିଯଞ୍ଚ ନିମିତ୍ତୱଡ୍ଢନଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଚକ୍କୱତ୍ତିଯଗବ୍ଭୋୱାତି ଚକ୍କୱତ୍ତି ଭୱିତୁଂ ପୁଞ୍ଞୱା ଗବ୍ଭୋ ୱିଯ। ପରିହାନି ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଲଦ୍ଧୂପଚାରଜ୍ଝାନସ୍ସ ପରିହାନି ନ ୱିଜ୍ଜତି। ନିମିତ୍ତେ ହି ଅପରିହୀନେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଝାନଂ ଅପରିହୀନମେୱ ହୋତି, ନିମିତ୍ତେ ପନ ଆରକ୍ଖାଭାୱେନ ୱିନଟ୍ଠେ ଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନମ୍ପି ୱିନସ୍ସତି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତ୍ତା। ତେନାହ "ଆରକ୍ଖଣେ"ତିଆଦି।

୮୮୫।ଆୱାସୋତି ଯସ୍ମିଂ ଆୱାସେ ୱସନ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ନିମିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱା ୱିନସ୍ସତି, ଅନୁପଟ୍ଠିତା ଚ ସତି ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ଅସମାହିତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ନ ସମାଧିଯତି, ଅଯଂ ଅସପ୍ପାଯୋ ଆୱାସୋ, ତସ୍ମା ଯସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ବହୂ ଆୱାସା ହୋନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ତୀଣି ତୀଣି ଦିୱସାନି ୱସିତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ନ ହୋତି, ତଂ ପହାଯ ତବ୍ବିପରୀତେ ୱସିତବ୍ବଂ। ଗୋଚରୋତି ଗୋଚରଗାମୋ, ସୋ ସେନାସନତୋ ଅତିଦୂରେ ଅଚ୍ଚାସନ୍ନେ ପୁବ୍ବଦିସାଯ ୱା ପଚ୍ଛିମଦିସାଯ ୱା ଅସୁଲଭଭିକ୍ଖୋ ଅସପ୍ପାଯୋ। ଭସ୍ସନ୍ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସତିରଚ୍ଛାନକଥାପରିଯାପନ୍ନା ଅସପ୍ପାଯକଥା। ସା ହିସ୍ସ

ନିମିତ୍ତନ୍ତରଧାନାୟ ସଂୱତ୍ତତି। ପୁଗ୍ଗଲୋତି ତିରଚ୍ଛାନକଥିକୋ, ସୀଲାଦିଗୁଣୱିରହିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଯଂ ନିସ୍ସାୟ ଅସମାହିତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ ନ ସମାଧିୟତି, ସମାହିତଂ ୱା ଥିରଂ ନ ହୋତି, ଏୱରୂପୋ। ସୋ ହି ତଂ କଦ୍ଦମୋଦକମିୱ ଅଚ୍ଛଂ ଉଦକଂ ମଲୀନମେୱ କରୋତି। ଭୋଜନଂ ପନ କସ୍ସଚି ଅମ୍ବିଲଂ, କସ୍ସଚି ମଧୁରଂ ଅସପ୍ପାୟଂ ହୋତି। ଉତୁପି କସ୍ସଚି ସୀତୋ, କସ୍ସଚି ଉଣ୍ହୋ। ତସ୍ମା ଯଂ ଭୋଜନଂ ୱା ଉତୁଂ ୱା ସେୱନ୍ତସ୍ସ ଫାସୁ ନ ହୋତି, ତଂ ଭୋଜନଂ ସୋ ଚ ଉତୁ ଅସପ୍ପାୟୋ। ଇରିୟାପଥୋତି ଠାନଚଙ୍କମନାଦୀସୁ ଯୋ ଇମସ୍ସ ଅସମାହିତଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧାନାୟ, ସମାହିତଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଥିରଭାୱାୟ ନ ହୋତି, ଅୟଂ ଅସପ୍ପାୟୋ ଇରିୟାପଥୋ, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଆୱାସଂ ୱିୟ ତୀଣି ଦିୱସାନି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ୱଜ୍ଜେତବ୍ବଂ।

୮୮୬।ସପ୍ପାୟେ ସତ୍ତ ସେୱେଥାତି ୱୁତ୍ତୱିପରୀତୱସେନ ସପ୍ପାୟେ ଆୱାସାଦିକେ ସତ୍ତ ସେୱେଥ। ତତ୍ଥ ଭସ୍ସସପ୍ପାୟଂ ନାମ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ତମ୍ପି ମତ୍ତାୟ ଭାସିତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ପଟିପଜ୍ଜତୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସତ୍ତ ଅସପ୍ପାୟେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସତ୍ତ ସପ୍ପାୟେ ସେୱନୱସେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତାସେୱନବହୁଲସ୍ସ।

୮୮୮-୯। ଯେନ ୱିନା ଅପ୍ପନାୟ କୁସଲୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଦସୱିଧୋ ୱିଧି, ଅପ୍ପନାକୋସଲ୍ଲଂ, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତଂ ୱା ଞାଣଂ ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରଭୟେନ ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତଂ, ଅତ୍ଥିକେନ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୬୦) ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପଟିଲଦ୍ଧେ ନିମିତ୍ତସ୍ମିଂ, ଏୱଞ୍ହି ସମ୍ପାଦୟତୋ ଅପ୍ପନାକୋସଲ୍ଲଂ ଅପ୍ପନା ସମ୍ପୱତ୍ତତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୮୯୦-୨।ସାତି ଅପ୍ପନା। ଏୱଞ୍ହୀତି ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ, ଯସ୍ମା ଠାନମେତଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଲୀନୁଦ୍ଧତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖୟଂ ଉପଧାରେନ୍ତୋ ସମତଂ ୱୀରିୟସ୍ସେୱ ୱୀରିୟସ୍ସ ସମାଧିନା ସମତଂୟେୱ ଯୋଜୟେଥ, କଥଂ ପନ ଯୋଜୟେଥାତି ଆହ “ଇସକମ୍ପୀ”ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଲୟନ୍ତି ଲୀନଭାୱଂ, ସଙ୍କୋଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯନ୍ତନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ, ପଗ୍ଗଣ୍ହେଥେୱ ସମଭାୱାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନାହ “ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧଂ ନିସେଧେତ୍ୱା ସମମେୱ ପୱତ୍ତୟେ”ତି। ତଂ ମାନସନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୮୯୪-୯।ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ୱୀରିୟସମତାଯୋଜନୱସେନ, ପଟିପନ୍ନଭାୱନାମାନସଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେୟେୱ ଠପନୱସେନ ନିମିତ୍ତାଭିମୁଖଂ ପଟିପାଦୟତୋ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ। ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି । ପଥୱୀକସିଣନ୍ତି ପଥୱୀତି ଭାୱନାୱସେନ ଉପଟ୍ଠିତଂ ତଦେୱ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ। ଜୱନାନୀତି କାମରୂପାୱଚରଜୱନାନି। ତେନାହ “ଏକଂ ତୁ ରୂପାୱଚରିକଂ ଭୱେ”ତି। ଅଞ୍ଞେହୀତି ପାକତିକେହି କାମାୱଚରଚିତ୍ତେହି। ବଲୱତରାତି ଭାୱନାବଲେନ ପଟୁତରଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଚ୍ଚନ୍ତବଲୱନ୍ତୋ। ପରିକମ୍ମୋପଚାରତୋତି ପରିକମ୍ମତ୍ତା, ଉପଚାରତ୍ତା ଚ। ତତ୍ଥ ପରିକମ୍ମତ୍ତାତି ପଟିସଙ୍ଖରଣତ୍ତା। ଉପଚାରତ୍ତାତି ଯଥା ଗାମାଦୀନଂ ଆସନ୍ନଦେସୋ “ଗାମୂପଚାରୋ, ନଗରୂପଚାରୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଅପ୍ପନାୟ ଆସନ୍ନତ୍ତା ସମୀପଚାରିତ୍ତା। ଉପଚାରାନି ଅପ୍ପନଂ ଉପେଚ୍ଚ ଚରନ୍ତୀତି କତ୍ୱା। ଅପ୍ପନାୟାନୁଲୋମତ୍ତାତି ନାନାୱଜ୍ଜନୱୀଥିୟଂ ପରିକମ୍ମତୋପି ଲହୁକଂ ଅପ୍ପନାନିପ୍ଫାଦକୱସେନ, ଗୁଣୱସେନ ୱା ଅପ୍ପନାୟ ଅନୁକୂଲତ୍ତା। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ପରିକମ୍ମୋପଚାରାନୁଲୋମସଞ୍ଞିତେସୁ। ସବ୍ବନ୍ତିମଂ ତତିୟଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ୱା ଗୋତ୍ରଭୂତି ପୱୁଚ୍ଚତି ପରିତ୍ତଗୋତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଭୱନତୋ, ମହଗ୍ଗତଗୋତ୍ତସ୍ସ ଭାୱନତୋ ଚ।

୯୦୦-୩। ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞାତି ପଠମେ ନୟେ ଗହିତାଗହଣଂ ହୋତୀତି ଆହ “ଗହିତାଗହଣେନା”ତିଆଦି। ଏକେକସ୍ସ ଗହିତନାମଂ ଇତରେସଂ ଅଗ୍ଗହଣତୋ, ଏକେକନାମୱସେନ ଗହିତସ୍ସ ଇତରନାମୱସେନ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ୱା ନାନାୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମମେୱ ପରିକମ୍ମନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ “ପଠମଂ ଉପଚାରଂ ୱା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଚମଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିୟମୋ, ସୋ ପନ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞସ୍ସ ହି ଚତୁତ୍ଥଂ ଅପ୍ପେତି, ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞସ୍ସ ପଞ୍ଚମଂ। ତତୋ ପରନ୍ତି ପଞ୍ଚମତୋ ପରଂ। ତେନାହ “ଛଟ୍ଠେ ୱା”ତିଆଦି। କସ୍ମା ନ ଜାୟତୀତି ଆହ “ଆସନ୍ନତ୍ତା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସା”ତି। ଚିତ୍ତନିୟାମୱସେନ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତବ୍ବେସୁ ସତ୍ତସୁ ଜୱନେସୁ ଛଟ୍ଠସତ୍ତମଜୱନୱାରଗଠଅନଟ୍ଠାନଭୂତତ୍ତା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନଂ ଜୱନଂ ପତତି। ତାୱଦେତି ତାୱଦେୱ। ଛଟ୍ଠଂ, ସତ୍ତମଂ ୱା ଜୱନଂ ପତନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତି ପରିକ୍ଖୀଣଜୱନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୯୦୪-୬। ଅଥ କିମେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି “ଛଟ୍ଠେ ସତ୍ତମେ ୱାପି ଅପ୍ପନା ନ ଜାୟତୀ”ତି? ଆଭିଧମ୍ମିକଗୋଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ହି “ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ”ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୨) ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ଯଥା ଅଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ପଠମଜୱନଂ ଗୋତ୍ରଭୁଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତି, ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ପନ ବଲୱଭାୱତୋ ଦୁତିୟଂ, ତତିୟଂ ୱା ଗୋତ୍ରଭୁଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏୱଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନତାୟ ବଲୱଭାୱତୋ ଛଟ୍ଠଂ, ସତ୍ତମମ୍ପି ୱା ଅପ୍ପେତୀତି ଛଟ୍ଠଂ, ସତ୍ତମମ୍ପି ୱା ଅପ୍ପନା ହୋତୀତି ୱଦତୀ”ତି ଇମଂ ଚୋଦନଂ ମନସି ନିଧାୟ ଥେରସ୍ସ ତଂ ମତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତମତମେୱ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ “ପୁରିମେହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ପରିୟନ୍ତେଠାତୁଂ ନେୱ ସକ୍କୋତୀତି ପପାତେ ଏୱ ପତତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ଅପ୍ପନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ

ସଙ୍କୋଚି। ନ ଚେଞ୍ଚ ‘‘ପୁରିମା ପୁରିମା’’ତିଆଦିସୁତ୍ତପଦଂ ସାଧକଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଲାଭସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ଅନେକନ୍ତିକତ୍ତା। ତଥା ହି ଅଲଦ୍ଧାସେୱନାପି ପଠମଚେତନା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯା ହୋତି, ଲଦ୍ଧାସେୱନା ଦୁତିଯଚେତନା ଯାୱ ଛଟ୍ଠଚେତନା ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯା, ତସ୍ମା ଲଦ୍ଧାସେୱନେପି ଛଟ୍ଠସତ୍ତମେ ଅପ୍ପନା ନ ହୋତି ଆସନ୍ନଭୱଙ୍ଗତାଯ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ସତ୍ତମଜୱନଚେତନା ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯା ଆନନ୍ତରିଯା ହୋତି? ନାଯଂ ୱିସେସୋ, ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ବଲୱପ୍ପତ୍ତିଯା, କିଞ୍ଚରହି କିରିଯାୱତ୍ଥାୱିସେସତୋ। କିରିଯାୱତ୍ଥା ହି ଆରମ୍ଭମଜ୍ଝପରିଯୋସାନୱସେନ ତିୱିଧା। ତତ୍ଥ ପରିଯୋସାନାୱତ୍ଥାଯ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାଭାୱେନ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାଦିତା ହୋତି, ନ ବଲୱଭାୱେନାତି ଆଚରିଯା।

୯୦୭।ଏକ…ପେ… ପନାତି ଅଯଂ ଅପ୍ପନା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯେୱ ଏକୱାରମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ନ ସମାପତ୍ତିୱୀଥିଯଂ ୱିଯ ଯଥିଚ୍ଛକଂ ପୱତ୍ତତି। ସତ୍ତସୁ ହି ଠାନେସୁ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ପଠମପ୍ପନାଯଂ, ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାସୁ, ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ, ମଗ୍ଗାନନ୍ତରେ ଫଲେ, ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଭୱଙ୍ଗଟ୍ଠାନେ ନିରୋଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନେ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଫଲସମାପତ୍ତିଯନ୍ତି। ଏତେସୁ ହି କତ୍ଥଚି ଅତିଇତ୍ତରା, କତ୍ଥଚି ଅପ୍ପମାଣା ଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ହୋନ୍ତି, କତ୍ଥଚି ସମ୍ପୁଣ୍ଣଜୱନୱୀଥି ଅଦ୍ଧା ଲବ୍ଭତି। ତଥା ହି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ତିଣ୍ଣଂ ଉପରି ନ ହୋତି, ନିରୋଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉପରି ନ ହୋତି, ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ପରିମାଣଂ ନତ୍ଥି, ସେସେସୁ ପନ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଏକମେୱ ଚିତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାଯେୱ ଅପ୍ପନା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୯୦୮।ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁଂ କତ୍ୱା। ନନୁ ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀହି, ନ ପନ ତେନ ଆୱଜ୍ଜନାଦି, ତସ୍ମା କଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକଂ ହୋତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ଭୱନକିରିଯାଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକତ୍ତା। ନ ହି ଅସତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେ ସା ହୋତି ନିରୋଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଝାନନ୍ତରମିୱ, ସତି ପନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେ ସା ହୋତି, ତସ୍ମା ଅନ୍ୱଯବ୍ଯତିରେକୱସେନ ଲବ୍ଭତି। ତସ୍ସା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକତାତି ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ‘‘ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକଂ ଆୱଜ୍ଜନନ୍ତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆୱଜ୍ଜନଞ୍ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱେନ କାରଣଂ ହୋତି।

୯୧୧-୩। ନାନାୱିସଯଲୁଦ୍ଧସ୍ସ , ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଭମନ୍ତସ୍ସ ଚେତସୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମାଧାନେୱାତି ସମାଧାନା ଏୱ, ସମାଧାନକରଣତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପାମୋଜ୍ଜଭାୱତୋତି ପାମୋଜ୍ଜେନ ସମାନଯୋଗକ୍ଖମତାଯ ତସ୍ସା ତବ୍ଭାୱୱୁତ୍ତିତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଲ୍ହାପାଦେନ ଘଟ୍ଟିଯମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପମୁଦିତଭାୱକରଣତୋ ପୀତିଯେୱ ‘‘ପାମୋଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ, ତସ୍ମା ପାମୋଜ୍ଜସଭାୱତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀତଲତ୍ତସଭାୱତୋତି ଲ୍ହାପାଦଗ୍ଗିନା ସନ୍ତାପିଯମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିବ୍ବାପନୱସେନ ସୀତଲତ୍ତସଭାୱତ୍ତା।

୯୧୪-୬।ସୱିପ୍ଫାରିକଭାୱେନାତି ଯୋନିସୋ ସଙ୍କପ୍ପୱସେନ କାମୱିତକ୍କାଦିଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ସୱିପ୍ଫାରିକସଭାୱେନ। ନେକ୍ଖମ୍ମାଦିପୱତ୍ତିତୋତି ଏତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମ-ଗ୍ଗହଣେନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୱଜ୍ଜଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଗହିତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତୀସୁ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଗହିତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅୱୂପସନ୍ତଭାୱସ୍ସାତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ସରୂପକଥନେନ ତଂସହୱୁତ୍ତିନୋ ଅନୁତାପସଭାୱସ୍ସ କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସାପି ସରୂପଂ କଥିତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ସଯଞ୍ଚେୱାତିସନ୍ତତୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପଟିପକ୍ଖସଭାୱୱଚନେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚପଟିପକ୍ଖୋ ପୀତିଭାୱୋପି। ତେନାହ ‘‘ସୁଖଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଦ୍ୱଯସ୍ସା’’ତି। ମତିଯା ଅନୁରୂପତ୍ତାତି ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁରୂପତ୍ତା। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ‘‘ୱିଚାରୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପଟିପକ୍ଖୋ ଆରମ୍ମଣେ ଅନୁମଜ୍ଜନୱସେନ ପଞ୍ଞାପତିରୂପକସଭାୱତ୍ତା’’ତି। ପୋତ୍ଥକେସୁ ପନ ‘‘ପୀତିଯା ଅନୁରୂପତ୍ତା’’ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ଚ ୱିଚାରୋ ଅନୁମଜ୍ଜନସଭାୱତ୍ତତାଯ ପୀତି ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେ ଅନିୱତ୍ତନ୍ତୋ ଓଗାହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ପୀତିଯା ଅନୁରୂପତ୍ତା ସନ୍ଦେହସଭାୱତ୍ତା ଆରମ୍ମଣଂ ଅନଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପଟିପକ୍ଖୋତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି।

୯୧୭।ତିୱିଧକଲ୍ଯାଣନ୍ତି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନକଲ୍ଯାଣତାସଙ୍ଖାତାହି ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧିଆଦୀହି ତିୱିଧକଲ୍ଯାଣତାହି ଯୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ‘‘ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦି, ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ମଜ୍ଝେ, ସମ୍ପହଂସନା ପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୫୮)। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୱସେନ ଝାନସ୍ସ ପରିପନ୍ଥତୋ ୱିସୁଜ୍ଝନଂ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ, ସା ପନ ଯସ୍ମା ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦୀ’’ତି। ୱିସୋଧେତବ୍ବତାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଝାନପରିଯାପନ୍ନାଯ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଅନୁବ୍ରୂହନା ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ନାମ। ସା ପନାଯଂ ୱିସେସତୋ ଝାନସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଲବ୍ଭତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ମଜ୍ଝେ’’ତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନାଦିସାଧକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ ପରିଯୋଦପନା ସମ୍ପହଂସନା ନାମ। ସା ଝାନସ୍ସ ଓସାନକ୍ଖଣେ ପାକଟା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମ୍ପହଂସନା ପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତି।

ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ ‘‘ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ ସସମ୍ଭାରିକୋ ଉପଚାରୋ, ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ନାମ ଅପ୍ପନା, ସମ୍ପହଂସନା ନାମ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା’’ତି

(ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୭୫) ଏୱଂ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିକେ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି, ତଂ ଅଯୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଅଝାନଧମ୍ମେହି ଝାନଧମ୍ମସ୍ସ ଗୁଣସଂକିତ୍ତନଂ ନାମ କତଂ ହୋତି। ନ ହି ଭୂମନ୍ତରଂ ଭୂମନ୍ତରପରିଯାପନ୍ନଂ ହୋତି, ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯମେୱ ଆଗମନୱସେନ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି, ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଆଦୀହି ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନାଦଯୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା ''ଏକତ୍ତଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧିପକ୍ଖନ୍ତଞ୍ଚେୱ ହୋତି ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହିତଞ୍ଚ ଞାଣେନ ସମ୍ପହଂସିତ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୫୮)। ଏତ୍ଥ ହି ଏକତ୍ତଗତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଏକରସଭାୱେନ, ଏକଗ୍ଗତାଯ ଚ ସିଖପ୍ପତ୍ତିଯା ତଦନୁଗୁଣଏକତ୍ତଗତଂ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତମପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ, ତସ୍ସେୱ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧିପକ୍ଖନ୍ଦନାଦି ପକ୍ଖନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଦସଲକ୍ଖଣସଂଯୁତନ୍ତି ''ଆଦିମ୍ହି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି, ମଜ୍ଝେ ତୀଣି, ପରିଯୋସାନେ ଚତ୍ତାରୀ''ତି ଏୱଂ ଦସପରିମାଣେହି ଅପ୍ପନାଯ ଲକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱେନ ଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତେହି ପରିପନ୍ଥତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଝାନାଦୀହି ସଂଯୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦି। ଆଦିସ୍ସ କତି ଲକ୍ଖଣାନି? ଆଦିସ୍ସ ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି। ଯୋ ତସ୍ସ ପରିପନ୍ଥୋ, ତତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ଯଞ୍ଚ ପରିପନ୍ଥତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ଯଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ଯଞ୍ଚ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦି, ଆଦିସ୍ସ ଇମାନି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ପଠମଂ ଝାନଂ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଞ୍ଚେୱ ହୋତି ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ।

''ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ମଜ୍ଝେ, ମଜ୍ଝସ୍ସ କତି ଲକ୍ଖଣାନି? ମଜ୍ଝସ୍ସ ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି। ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ସମଥପଟିପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି , ଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ଯଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ଯଞ୍ଚ ସମଥପଟିପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ଯଞ୍ଚ ଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ମଜ୍ଝେ, ମଜ୍ଝସ୍ସ ଇମାନି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ପଠମଂ ଝାନଂ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଞ୍ଚେୱ ହୋତି ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ।

''ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସମ୍ପହଂସନା ପରିଯୋସାନଂ। ପରିଯୋସାନସ୍ସ କତି ଲକ୍ଖଣାନି? ପରିଯୋସାନସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ଲକ୍ଖଣାନି। ତତ୍ଥ ଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଏକରସଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା, ତଦୁପଗୱୀରିଯୱାହନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା, ଆସେୱନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା, ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସମ୍ପହଂସନା ପରିଯୋସାନଂ, ପରିଯୋସାନସ୍ସ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଲକ୍ଖଣାନି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ପଠମଂ ଝାନଂ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଞ୍ଚେୱ ହୋତି ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଞ୍ଚା''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୫୮)।

ଏତ୍ଥ ଚ ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତସ୍ସ ନାନାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହପରିପନ୍ଥତୋ ୱିସୁଜ୍ଝନତୋ ତଦାଗମନୱସେନ ଝାନଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସୁଜ୍ଝନାକାରଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଯୋ ତସ୍ସ ପରିପନ୍ଥୋ, ତତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ତଥା ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଆୱରଣୱିରହିତଂ ହୁତ୍ୱା ଏକତ୍ତନଯେନ ମଜ୍ଝିମସମଥନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ ଅପ୍ପନାସମାଧିପଟିପଜ୍ଜନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ମଜ୍ଝିମସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଖୀରସ୍ସେୱ ଦଧିଭାୱାଭାୱେପି ତଦେୱ ଖୀରଂ ଦଧିସମ୍ପନ୍ନନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପନାଭାୱାଭାୱେପି ଏକସନ୍ତତିପରିଣାମୂପଗମନୱସେନ ତଂ ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚସଙ୍ଖାତଅନ୍ତଦ୍ୱଯାନୁପଗମନେନ ମଜ୍ଝିମଂ ପଚ୍ଚନୀକୱୂପସମନତୋ ଯଥା ସମଥସଙ୍ଖାତଂ ଯୋଗିନୋ ସୁଖୱିସେସାନଂ କାରଣଭାୱତୋ ନିମିତ୍ତଭୂତଂ ଅପ୍ପନାସମାଧିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି ନାମ, ତଥା ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ପନ ସମାହିତଭାୱୂପଗମନେନ ଏକତ୍ତନଯୱସେନେୱ ତତ୍ଥ ପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକତ୍ତନଯଞ୍ହି ୱିନା ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଅପ୍ପନାପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ତାୱ ପୁରିମଚିତ୍ତେ ୱିଜ୍ଜମାନାକାରସ୍ସ ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ତିୱିଧଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଯଥା ହି ଲୋକିଯୱିପସ୍ସନାଯ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ''ୱିପସ୍ସନା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ୱିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ତସ୍ସ ପୁନ ୱିସୋଧନେ ବ୍ୟାପାରାକରଣତୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାକିଚ୍ଚୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୀ''ତି। ଅପ୍ପନାସମାଧିଭାୱୂପଗମନେନ ସମଥୱିପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ପୁନ ସମାଧାନେ ବ୍ୟାପାରାକରଣତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ସମଥପଟିପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୀ''ତି।

ଏୱଂ ସମଥପଟିପନ୍ନଭାୱତୋଯେୱ ପୁବ୍ବେ ''କଥଂ ନୁ ଖୋ କିଲେସସଂସଗ୍ଗଂ ପଜହେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଇଦାନି ସମଥପଟିପତ୍ତିଯା ତସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ପାପମିତ୍ତସଂସଗ୍ଗଂ ପହାଯ ଏକସ୍ସ ୱିହରତୋ ସପ୍ପୁରିସସ୍ସ ୱିଯ ଏକତ୍ତେନ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସ ଝାନଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁନ ଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନେ ବ୍ୟାପାରାକରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯ କିଚ୍ଚୱସେନ ଝାନଂ ମଜ୍ଝେ ତିୱିଧଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି। ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପୱତ୍ତପାରିହାରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସୱୋଦାନକରଧମ୍ମେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସଂ ଦିସ୍ୱା ଯଥା ତତ୍ଥ ଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତନଂ ହୋତି, ତଥା ଭାୱନାଯ ସମ୍ପହଂସିତତ୍ତା ୱିସୋଧିତତ୍ତା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯ ୱସେନ ଅନୁବ୍ରୂହିତେ ଚିତ୍ତେ ସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଯୁଗନଦ୍ଧଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତିଯା ପୱତ୍ତନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ତତ୍ଥ ଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା''ତି। ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମକାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ନାନାକିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତିୱସେନ ଏକରସତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଏକରସଟ୍ଠେନ

ସମ୍ପହଂସନା’’ତି। ତେସଂ ଅନତିୱତ୍ତନସମ୍ପହଂସନାନଂ ଅନୁରୂପୱସେନ ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ ହୁତ୍ୱା ୱୀରିଯସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତଦୁପଗୱୀରିଯୱାହନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯା ପନସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ପୱତ୍ତା ଆସେୱନା, ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଠିତିପରିଯୋସାନାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱୱସେନ ପୱତ୍ତାକାରୋ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଆସେୱନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନାଦିଭାୱସାଧନେନ ପରିଯୋଦାପକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚୱସେନ ଝାନପରିଯୋସାନେ ଚତୂହି ଲକ୍ଖଣେହି ସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୯୧୯-୨୦। ୱିସୋଧେତ୍ୱାନ ପାପକେତି ପାରିପନ୍ଥିକେ ଧମ୍ମେ ୱିସେସେନ ସୋଧେତ୍ୱା ସଯଂ ପହାନମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଅତିସଯପ୍ପହାନୱସେନ ପୁନ ସୋଧେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତଭାୱନୱେପୁଲ୍ଲନ୍ତି ସମାଧିଭାୱନାଯ ୱିପୁଲଭାୱଂ। ଯଥା ହି ଭାୱନାୱସେନ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି, ଏୱମସ୍ସ ଭାୱନାୱସେନ ୱଡ୍ଢନମ୍ପି, ତସ୍ମା ଏକଙ୍ଗୁଲାଦିୱସେନ ନିମିତ୍ତଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ବହୁଲୀକାରେନ ଝାନଭାୱନାପି ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୁଳ୍ହିଂ, ଅଭିଞ୍ଞାୱସେନ ଚ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତଭାୱନୱେପୁଲ୍ଲଂ…ପେ… ୱଡ୍ଢେତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

୯୨୧-୩। ୱଡ୍ଢନାଭୂମିଯୋ ଦ୍ୱେୱାତି ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠାନାନି ଦ୍ୱେଯେୱ। ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଏକତ୍ତଂ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିଯା। ତତ୍ରାତି ସାମିଅତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରାତି ୱା ଦ୍ୱୀସୁ ଭୂମୀସୁ। କସିତବ୍ବଂ…ପେ… ଯଥିଚ୍ଛକନ୍ତି ଯଥା ନାମ କସ୍ସକୋ କସିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ନଙ୍ଗଲେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛେଦବ୍ଭନ୍ତରଂ କସିତୁଂ ତଂ ଠାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ଏୱମେୱଂ ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲତିୱଙ୍ଗୁଲଚତୁରଙ୍ଗୁଲମତ୍ତଂ ମନସା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଂ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ତତୋ ୱିଦତ୍ଥିରତନପମୁଖପରିୱେଣୱିହାରସୀମାନଂ, ଗାମନିଗମଜନପଦରଜ୍ଜସମୁଦ୍ଦସୀମାନଞ୍ଚ ପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱଡ୍ଢଯନ୍ତେନ ଚକ୍କୱାଳପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ୱା ତତୋ ୱାପି ଉତ୍ତରି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଥିଚ୍ଛକଂ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପନ ନ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ନ ହି ଅପରିଚ୍ଛେଦେ ଭାୱନା ପୱତ୍ତତି। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସନ୍ତକେ ନୋ ଅନନ୍ତକେ’’ତି। ଏୱଂ ୱଡ୍ଢିତଞ୍ଚ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ୱଡ୍ଢିତୱଡ୍ଢିତଟ୍ଠାନେ ପଥୱିଯା ଉକ୍କୂଲୱିକୂଲନଦୀୱିଦୁଗ୍ଗପବ୍ବତୱିସମେସୁ ସଙ୍କୁସତସମବ୍ଭାହତଂ ଉସଭଚମ୍ମଂ ୱିଯ ହୋତି।

୯୨୪-୬। ତସ୍ମିଂ ପନ ନିମିତ୍ତେ ପତ୍ତପଠମଜ୍ଝାନେନ ଆଦିକମ୍ମିକେନ ଇଦାନେୱ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିଅଧିଗମାଯ ଉସ୍ସାହଂ ଅକତ୍ୱା ତସ୍ମିଂଯେୱ ପଠମଜ୍ଝାନେ ପଞ୍ଚହାକାରେହି ସୁଚିଣ୍ଣୱସିନା ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପତ୍ତେପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଚିଣ୍ଣୋ ୱସୋ ୱସିଭାୱୋ ଏତେନାତି ସୁଚିଣ୍ଣୱସିନା, ସୁଟ୍ଠୁ ଆସେୱିତୱସିନାତି ଅତ୍ଥୋ। କତମା ତା ୱସିଯୋ, ଯାସଂ ୱସେନାଯଂ ପଞ୍ଚହାକାରେହି ସୁଚିଣ୍ଣୱସୀତି ଆହ ‘‘ଆୱଜ୍ଜନ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଆୱଜ୍ଜନନ୍ତି ନ ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ ଆୱଜ୍ଜନୱସିତାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଆୱଜ୍ଜନାଯ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଜୱନେହିପି ଭୱିତବ୍ବଂ। ତାନି ଚ ଖୋ ଆୱଜ୍ଜନକପ୍ପରତାଯ ଚିତ୍ତାଭିନୀହାରସ୍ସ ଯଥାୱଜ୍ଜିତୱସେନ ହୋନ୍ତି। ଅଧିଗମେନ ସମଂ, ସସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସମ୍ମା ଆପଜ୍ଜନଂ ପଟିପଜ୍ଜନଂ ସମାପତ୍ତି। ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଠପନଂ, ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱିଯାତି ୱା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ୱସିତାତି ଏତେସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀସୁ ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତିଯୋ , ଯତ୍ଥିଚ୍ଛକଂ, ଯଦିଚ୍ଛକଂ, ଯାୱତିଚ୍ଛକଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱୋ।

ତତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଠମଂ ୱିତକ୍କଂ ଆୱଜ୍ଜଯତୋ ଭୱଙ୍ଗଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନାୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ୱିତକ୍କାରମ୍ମଣାନେୱ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି, ତତୋ ଦ୍ୱେ ଭୱଙ୍ଗାନି, ତତୋ ପୁନ ୱିଚାରାରମ୍ମଣଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଜୱନାନୀତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚସୁ ଝାନଙ୍ଗେସୁ ପଟିପାଟିଯା ନିରନ୍ତରଂ ଚିତ୍ତଂ ପେସେତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱୋ, ତତ୍ଥ ଅଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜନୱସିତା ନାମ। ସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାନନ୍ତରଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱଙ୍ଗେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଭୱଙ୍ଗଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନାୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥତା ସମାପଜ୍ଜନୱସିତା ନାମ। ଅଯଞ୍ଚ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତା ଆୱଜ୍ଜନସମାପଜ୍ଜନା ସତ୍ଥୁ ଯମକପାଟିହାରିଯକାଲଧମ୍ମଦେସନାଦୀସୁ ଲବ୍ଭତି। ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ଯକ୍ଖେନ ସୀସେ ପହାରଦାନସମଯେ, ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦଦମନସମଯେ ୱା ଲବ୍ଭତି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ତତୋ ଦନ୍ଧାଯେୱ, ସେତୁ ୱିଯ ସୀଘସୋତାଯ ନଦିଯା ଓଘଂ ଭୱଙ୍ଗୱେଗଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ଝାନଂ ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥତା, ଭୱଙ୍ଗପାତତୋ ରକ୍ଖଣଯୋଗ୍ଗତା ଅଧିଟ୍ଠାନୱସିତା ନାମ। ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାନସମତ୍ଥତା ୱୁଟ୍ଠାନୱସିତା ନାମ।

ଅଥ ୱା ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲତୋ ଉପରି ଗନ୍ତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଠପନସମତ୍ଥତା ଅଧିଟ୍ଠାନୱସିତା ନାମ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲତୋ ଅନ୍ତୋ ଅୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଯଥାକାଲୱସେନେୱ ୱୁଟ୍ଠାନସମତ୍ଥତା ୱୁଟ୍ଠାନୱସିତା ନାମ। ଅଥ ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲତୋ ଅନୂନଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂ ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥତାୱ ଅଧିଟ୍ଠାନୱସିତା ନାମ। କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସାପି ନିଦ୍ଦାଲୁକସ୍ସ ପଟିବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନଂ ୱିଯ ୱୁଟ୍ଠିତସମାପତ୍ତିମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାନସମତ୍ଥତା, ତତ୍ଥ ଆଲଯାକରଣଯୋଗ୍ଗତା ଚ ୱୁଟ୍ଠାନୱସିତା ନାମ।

ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସିତା ପନ ଆୱଜ୍ଜନୱସିତାଯ ଏୱ ସଙ୍ଗହିତା। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଜୱନାନେୱ ହି ତେସଂ ତେସଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ଆୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତାନି, ତସ୍ମା ଯଦଗ୍ଗେନ ଆୱଜ୍ଜନୱସିଯା ସିଦ୍ଧି, ତଦଗ୍ଗେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସିତା ସିଦ୍ଧାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କେଚି ପନ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ଅପାକଟଭାୱେପି ତେସୁ

ନିରନ୍ତରଂ ଆଵଜ୍ଜନାୟ ପଵତ୍ତନସମତ୍ଥତା ଆଵଜ୍ଜନଵସିତା ନାମ, ତେସଂ ୟଥାସଭାଵପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଵସେନ ଜଵନପ୍ପଵତ୍ତନସମତ୍ଥତା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଵସିତା ନାମ। ଅଥ ଵା ସତିପି ସତ୍ତନ୍ନଂ ଜଵନାନଂ ପଵତ୍ତିୟଂ ନିରନ୍ତରଂ ଆଵଜ୍ଜନସମତ୍ଥତା ଆଵଜ୍ଜନଵସିତା ନାମ, ଵସିତାବଲେନ ସତ୍ତମଜଵନଂ ଅପ୍ପତ୍ଵା ଚତୁପଞ୍ଚଜଵନେହେଵ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣସମତ୍ଥତା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଵସିତା ନାମ। ଅଥ ଵା ଞାଣଵିପ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତେହି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାଵେପି ‘‘ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଆଵଜ୍ଜନାନନ୍ତରମେଵ ଭଵଙ୍ଗେସୁ କାଲଂ ଅଵୀତିନାମେତ୍ଵା ସୀଘମେଵ ଆଵଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥତା ଆଵଜ୍ଜନଵସିତା ନାମ, ଵସିତାବଲେନ, ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣବଲେନ ଞାଣଵିପ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତେହିପି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତୁଂ ସମତ୍ଥତା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଵସିତା ନାମାତି ଵଦନ୍ତି। ୟସ୍ମା ପନେତା ୟଥାଵୁତ୍ତନିୟାମେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆଵଜ୍ଜନାଦିନା ସାଧେତବ୍ବା, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଵଜ୍ଜିତ୍ଵା’’ତିଆଦି।

୯୨୭। ଇମେସୁ ପନ ଆଦିକମ୍ମିକେନ ସମାପଜ୍ଜନବହୁଲେନେଵ ଭଵିତବ୍ବଂ, ନ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣବହୁଲେନ। ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣବହୁଲସ୍ସ ହି ଝାନଙ୍ଗାନି ଥୂଲାନି ଦୁବ୍ବଲାନି ହୁତ୍ଵା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଅଥସ୍ସ ତାନି ଏଵ ଉପଟ୍ଠିତତ୍ତା ଉପରି ଉସ୍ସୁକ୍କନାୟ ପଚ୍ଚୟତଂ ନାପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ଅପ୍ପଗୁଣେ ଝାନେ ଉସ୍ସୁକ୍କମାନୋ ପଠମଜ୍ଝାନାଵ ପରିହାୟତି, ନ ଚ ସକ୍କୋତି ଦୁତିୟଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ପଠମେଅଵସିପ୍ପତ୍ତେ’’ତିଆଦି। ଉଭତୋ ଭଟ୍ଠୋତି ପୁନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଵତା –

‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ବାଲୋ ଅବ୍ୟତ୍ତୋ ଅଖେତ୍ତଞ୍ଞୂ ଅକୁସଲୋ ଵିଵିଚ୍ଚେଵ କାମେହି ଵିଵିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ସଵିତକ୍କଂ ସଵିଚାରଂ ଵିଵେକଜଂ ପୀତିସୁଖଂ ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରତି, ସୋ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ନାସେଵତି, ନ ଭାଵେତି, ନ ବହୁଲିଂ କରୋତି, ନ ସ୍ଵାଧିଟ୍ଠିତଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି। ତସ୍ସ ଏଵଂ ହୋତି ‘ୟଂନୂନାହଂ ଵିତକ୍କଵିଚାରାନଂ ଵୂପସମା…ପେ… ଦୁତିୟଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରେୟ୍ୟ’ନ୍ତି, ସୋ ନ ସକ୍କୋତି ଵିତକ୍କଵିଚାରାନଂ ଵୂପସମା…ପେ… ଦୁତିୟଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରିତୁଂ। ତସ୍ସ ଏଵଂ ହୋତି ‘ୟଂନୂନାହଂ ଵିଵିଚ୍ଚେଵ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରେୟ୍ୟ’ନ୍ତି, ସୋ ନ ସକ୍କୋତି ଵିଵିଚ୍ଚେଵ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରିତୁଂ, ଅୟଂ ଵୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ ଉଭତୋ ଭଟ୍ଠୋ ଉଭତୋ ପରିହୀନୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୯।୩୫)।

୯୨୮-୩୧।କାମସ୍ସହଗତା…ପେ… ଚରନ୍ତୀତି ଆରମ୍ମଣଵସେନ କାମସହଗତା ହୁତ୍ଵା ସଞ୍ଞା ଚେଵ ମନସିକାରା ଚ ସମୁଦାଚରନ୍ତି। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ତଂସହଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଗହିତୋ, ମନକ୍କାର-ଗ୍ଗହଣେନ ଆଵଜ୍ଜନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାମାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ଵସେନ ହାନଂ ପରିହାନିଂ ଭଜତୀତି ହାନଭାଗିୟଂ। କେଚି ପନ ‘‘ସଂକିଲେସନ୍ତି ହାନଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ’ତି (ଵିଭ॰ ୮୨୮) ଵଚନତୋ ହାନଭାଗିୟା କାମସଞ୍ଞାଦିକାତି ତେହି ପରିହାପିୟମାନଂ ଝାନମ୍ପି କାରଣୂପଚାରେନ ହାନଭାଗିୟଂ ନାମା’’ତି ଵଦନ୍ତି। ତଦନୁଧମ୍ମତା ସତୀତି ତସ୍ସେଵ ଝାନସ୍ସ ଅନୁଧମ୍ମତା ଆରମ୍ମଣଵସେନ ତଦନୁଗତା ସତିପତିରୂପକା ନିକନ୍ତି। ଅତକ୍କସହିତାତି ଅଵିତକ୍କଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ ପତ୍ତୁକାମସ୍ସ ତଂ ସନ୍ତତୋ, ମନସି କରୋତୋ ଆରମ୍ମଣଵସେନ ତଂସହଗତା। ଵିସେସଭାଗିୟନ୍ତି ଵିସେସଭୂତସ୍ସ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନତାୟ ତଂ ଭଜତୀତି ଵିସେସଭାଗିୟଂ। ନିବ୍ବିଦାସଂୟୁତାତି ଵିପସ୍ସନାରମ୍ମଣା।

୯୩୨-୫।ପଗୁଣତୋତି ଵସିତପ୍ପତ୍ତତୋ। ଆସନ୍ନାକୁସଲାରିକାତି ନୀଵରଣପ୍ପହାନସ୍ସ ତଂପଠମତାୟ ଆସନ୍ନନୀଵରଣପଚ୍ଚତ୍ଥିକା। ଥୂଲଂ ନାମ ଵିପୁଲମ୍ପି ଫେଗ୍ଗୁ ଵିୟ ସୁଖଭଞ୍ଜନୀୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ଥୂଲତ୍ତା…ପେ… ଦୁବ୍ବଲା’’ତି। ତତୋତି ଦୁତିୟଜ୍ଝାନତୋ। ଦୁବ୍ବଲାନି ଅଙ୍ଗାନି ଇମସ୍ସାତି ଅଙ୍ଗଦୁବ୍ବଲା। ସନ୍ତତୋ ଚିନ୍ତୟିତ୍ଵାତି ପଠମଜ୍ଝାନେ ଵିୟ ଓଳାରିକଙ୍ଗାନଂ ଅଭାଵତୋ, ସନ୍ତଧମ୍ମସମଙ୍ଗିତାୟ ଚ ସନ୍ତନ୍ତି ଏଵଂ ସନ୍ତଵସେନ ମନସି କତ୍ଵା। କିଞ୍ଚାପି ହି ୟେ ଧମ୍ମା ଦୁତିୟଜ୍ଝାନେ ପୀତିସୁଖାଦୟୋ, ତେ ପଠମଜ୍ଝାନେପି ସନ୍ତି, ତେହି ପନ ତେ ସନ୍ତତରା, ପଣୀତତରା ଚ ହୋନ୍ତି। ନିକନ୍ତିନ୍ତି ନିକାମନଂ ଅପେକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିୟାଦାୟାତି ଖେପେତ୍ଵା, ଵିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୪୩-୪।ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ସମ୍ପସାଦନସଙ୍ଖାତାୟ ସଦ୍ଧାୟ ୟୋଗତୋ ଝାନମ୍ପି ସମ୍ପସାଦନଂ ନୀଲଵଣ୍ଣୟୋଗତୋ ନୀଲଵତ୍ଥଂ ଵିୟ। ନନୁ ଚାୟଂ ସଦ୍ଧା ପଠମଜ୍ଝାନେପି ଅତ୍ଥି, କସ୍ମା ଇଦମେଵ ‘‘ସମ୍ପସାଦନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଵିତକ୍କଵିଚାରକ୍ଖୋଭେନ ଵୀଚିତରଙ୍ଗସମାକୁଲମିଵ ଜଲଂ ନ ସୁପ୍ପସନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ସତିପି ସଦ୍ଧାୟ ତଂ ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ନ ଵୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଵିତକ୍କଵିଚାରକ୍ଖୋଭାଭାଵେନ ଲଦ୍ଧୋକାସା ବଲଵତୀ ସଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ବଲଵସଦ୍ଧାୟ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଇଦମେଵ ‘‘ସମ୍ପସାଦନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତଂ, ଅତ୍ତନି ଜାତଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି ଇମସ୍ସାତି ତିଵଙ୍ଗିକଂ। ସେସନ୍ତି ପୀତିଆଦୀନଂ ଅଞ୍ଞେହି ବଲଵଭାଵୋ, ତିଣ୍ଣଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଵା ଜଵନାନଂ ପରିକମ୍ମୋପଚାରାନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁଭାଵୋ, ଛଟ୍ଠେ ସତ୍ତମେ ଵା ଅପ୍ପନାୟାନୁପ୍ପତ୍ତି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣତା, ତତୋ ଭଵଙ୍ଗପାତୋ, ପୁନ ଭଵଙ୍ଗଂ ଵିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣତ୍ଥାୟ ଆଵଜ୍ଜନଂ, ତତୋ ଝାନପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣନ୍ତି ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ଵୁତ୍ତାଵସେସଂ ହେଟ୍ଠା ପଠମଜ୍ଝାନେ ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ସମୁପଲକ୍ଖିତବ୍ବଂ।

୯୪୮-୯।ପିୟତୋତି କାମୟତୋ। ଉପ୍ପିଲାପନନ୍ତି କାମଞ୍ଚାୟଂ ପରିଗ୍ଗହେସୁ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତପେମସ୍ସ ଅନାଦୀନଵଦସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହାସହଗତାୟ ପୀତିୟା

ପଓତ୍ତିଆକାରୋ, ଇଧ ଚ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନପୀତି ଅଧିପ୍ପେତା, ତଥାପି ସଙ୍ଖସୋ ପୀତିଯଂ ଅୱିରଉସ୍ସାପି ଅନୁବନ୍ଧେଯ୍ଯାତି ଉପ୍ପିଲାପନଂ ଇଧ ଆଦୀନୱୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସେୱ ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ୱିଯ ଅହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପିଲାପନାକାରେନ ପୱତ୍ତି ଉପ୍ପିଲାପନଂ ୱିଯାତି ଉପ୍ପିଲାପନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତିଯଂ ସନ୍ତତୋ ଦିସ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୯୫୭-୮।ସତିଯା ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ସରଣଲକ୍ଖଣାଯ ସତିଯା, ଅସମ୍ମୋହଲକ୍ଖଣେନ ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନଂ। କାମଂ ପୁରିମଜ୍ଝାନେସୁପି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥି, ନ ହି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିସ୍ସ, ଅସମ୍ପଜାନତୋ ଚ ଉପଚାରମତ୍ତମ୍ପି ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ପଗେୱ ଅପ୍ପନା, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପନ ଅୱିପ୍ପଯୋଗୀଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ପୀତିସୁଖେସୁ ପୀତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଓଳାରିକଙ୍ଗସ୍ସ ପହାନେ ସୁଖୁମତାଯ ଇଧ ସାତିସଯୋ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞବ୍ୟାପାରୋତି ଇଧେୱ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସମ୍ପନ୍ନତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏକଙ୍ଗହୀନନ୍ତି ପୀତିଯା ପହୀନଭାୱେନ ଏକଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନଂ। ସା ପନେସା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ୱିଯ ଅପ୍ପନାକ୍ଖଣେଯେୱ ପହୀଯତି। ତେନସ୍ସ ସା ‘‘ପହାନଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୯୭୨। ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଆହ ‘‘ଏକଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନ’’ନ୍ତି। ତଞ୍ଚ ପନ ସୋମନସ୍ସଂ ଏକୱୀଥିଯଂ ପୁରିମଜୱନେସୁଯେୱ ପହୀଯତି।

୯୭୪। ପୁରିମଜ୍ଝାନେସୁ ପରିକମ୍ମାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରଜୱନାନଂ ଏକସଦିସତ୍ତା ଇଧ ଲବ୍ଭମାନଂ କଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆସେୱନଂ ନ ହୋତୀତି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯସ୍ମା ପଦନ୍ତରସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଗ୍ଗାହାପନସଙ୍ଖାତଆସେୱନପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱତୋ ସୁଖୱେଦନା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାଯ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେୱ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାଯ ଭୱିତବ୍ବଂ ସାତିସଯଂ ସୁଖୱିରାଗଭାୱନତ୍ତା, ତସ୍ମା ଇଧ ଅପ୍ପନାୱୀଥିଯଂ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତଜୱନେହେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି।

୯୭୬। ଏୱଂ ଚତୁକ୍କନଯୱସେନ ଝାନପ୍ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଞ୍ଚକନଯମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ ଚତୁକ୍କନଯେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱିଧା ପନ କତ୍ୱାନାତି ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପହାନଙ୍ଗୱସେନ ଗଣନତୋ ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା। ଦୁତିଯଂ ତତିଯଂ କତନ୍ତି ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରନ୍ତି ଏୱଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଞ୍ଚେୱ ତତିଯଜ୍ଝାନଞ୍ଚ କତଂ ଅଭିଧମ୍ମେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ହି ପଞ୍ଚକନଯୋ ସରୂପତୋ ନ ଗହିତୋ, କସ୍ମା ପନ ଅଭିଧମ୍ମେ ଗହିତୋତି? ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯତୋ, ସନ୍ନିସିନ୍ନଦେୱପରିସାଯ ହି ଯେସଂ ପଠମଜ୍ଝାନେ ୱିତକ୍କୋ ଏୱ ଓଳାରିକତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ଇତରେ ସନ୍ତତୋ, ତେସଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚକନଯେନ ଦେସେସି। ଯେସଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ଓଳାରିକତୋ ଉପଟ୍ଠିତା, ତତୋ ତେସଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଂ ତିୱଙ୍ଗିକଂ କତ୍ୱା ଚତୁକ୍କନଯେନ ଦେସେସି। ଯେସଂ ୱିତକ୍କୋୱ ଓଳାରିକତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ତେହି ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କା। ଯେସଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରା, ତେହି ଦ୍ୱେପି ଏକତୋ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ତିୱଙ୍ଗିକଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କା।

୯୭୯। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ମଧୁରଂ, ତତୋଯେୱ ୱରତରଂ ୱଚନଂ ଯସ୍ସ ସୋଯଂ ସୁମଧୁରୱରତରୱଚନୋ। କଂ ନୁ ଜନଂ ନେୱ ରଞ୍ଜଯତି, ନ ହି ଏକମ୍ପି ନ ରଞ୍ଜଯତି। ଅତିନିସିତ...ପେ... ନୀଯୋଯନ୍ତି ଅତିତିଖିଣବୁଦ୍ଧିପ୍ପସାଦେହି ଜନେହି ୱେଦନୀଯୋ ଅଯଂ ଗନ୍ଥୋ, ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ୱା ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ରୂପାୱଚରସମାଧିଭାୱନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୫। ପନ୍ନରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଅରୂପାୱଚରସମାଧିଭାୱନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୮୦। ଏୱଂ ପଥୱୀକସିଣୱସେନ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଯସ୍ମା ସେସକସିଣୱସେନ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନେ ଗନ୍ଥଗାରୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ସବ୍ବଂ ଠପେତ୍ୱା ଅରୂପାୱଚରଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ରୂପାରୂପ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ରୂପାରୂପମତୀତେନାତି ରୂପାରୂପଭୱଂ ଅତିକ୍କନ୍ତେନ, ପୁନାନୂପପତ୍ତିୱସେନ ରୂପାରୂପଭୱଂ ଅତିକ୍କନ୍ତେନ, ପଗେୱ କାମାୱଚରଭୱଂ। ରୂପାରୂପାଦିୱେଦିନାତି ରୂପାରୂପାଦିଭୂମନ୍ତରୱେଦିନା।

୯୮୨-୪। ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଅରୂପାୱଚରସମାଧି ନାମ ରୂପୱିରାଗଭାୱନା ରୂପୱିରାଗୱସେନେୱ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବାୱ, ତସ୍ମା ତଂ ଉପ୍ପାଦେତୁକାମସ୍ସ ରୂପେ ୱିରଜ୍ଜନାକାରଂ, ୱିରଜ୍ଜମାନସେନ ଚ ତଦତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପେ ଖୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଦଣ୍ଡନଟ୍ଠେନ ଦଣ୍ଡୋ, ମୁଗ୍ଗରାଦି, ପରପୀଳଅନାଧିପ୍ପାଯେନ ତସ୍ସ ଆଦାନଂ ଦଣ୍ଡାଦାନଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସତ୍ଥାଦାନକଲହୱିଗ୍ଗହୱିୱାଦତୁୱଂତୁୱଂପେସୁଞ୍ଞାଦୀନଂ, ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନଞ୍ଚ ଗହଣଂ। ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସୋତରୋଗାଦୀନଂ। ରୂପେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱାତି କରଜରୂପାଦିଓଳାରିକରୂପେ ତନ୍ନିଦାନଂ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା। ନିବ୍ବିନ୍ଦମାନସୋତି ୱିରଜ୍ଜମାନସୋ। ଅରୂପନ୍ତି ଅରୂପାୱଚରଭାୱନଂ। ତମ୍ପି କସିଣରୂପାତି ତମ୍ପି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତା କସିଣରୂପା। ନନୁ ଚାଯଂ ରୂପେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ସମତିକ୍କମତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜତି , ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଅରୂପଂ ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତତ୍ତାତି କଥଂ ତସ୍ମା ନିବ୍ବିଜ୍ଜତୀତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯ ଓପମ୍ମୱସେନ ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସୂକରାଭିହତୋୱ ସା''ତି। ଯଥା ହି ୱନେ ସୂକରେନ ପହଟମତ୍ତୋ ସୁନଖୋ ତତୋ ଭୀତୋ ରୂପଦସ୍ସନୱେଲାଯଂ ଭତ୍ତପଚନଉକ୍ଖଲିଂ ଦୂରତୋ ଦିସ୍ୱା ସୂକରପଟିଭାଗତାଯ ତସ୍ସଂ ସୂକରାସଙ୍କଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଉତ୍ରସ୍ତୋ ପଲାଯତେୱ, ଏୱମେୱ ରୂପେ ନିବ୍ବିନ୍ଦମାନସୋ ତଂ ଅତିକ୍କମିତୁକାମୋ ତପ୍ପଟିଭାଗେ କସିଣରୂପେପି ନିବ୍ବିଜ୍ଜତି, ସମତିକ୍କମିତୁକାମୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୯୮୫-୬।ଚତୁତ୍ଥେ ପନ ଝାନସ୍ମିନ୍ତି ଠପେତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାକାସକସିଣଂ ନୱସୁ ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ପଟିଲଦ୍ଧଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ। କେଚି ପନ ଆଲୋକକସିଣମ୍ପି ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସୁପି ୱଦନ୍ତି। ତସ୍ସ ପନ ଠପନେ କାରଣଂ ନ ଦିସ୍ସତି। ସୁଟ୍ଠୁ ଚିଣ୍ଣୋ ଚରିତୋ ଅତିପ୍ପଗୁଣିକତୋ ଆୱଜ୍ଜନାଦିଲକ୍ଖଣୋ ୱସୀଭାୱୋ ଏତେନାତି ସୁଚିଣ୍ଣୱସୀ। କରୋତି...ପେ... ଯତୋତି ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ମଯା ନିବ୍ବିନ୍ଦକସିଣରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି। ଆସନ୍ନସୋମନସ୍ସଞ୍ଚାତି ଯତୋ ତତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ଆସନ୍ନତାଯ ଆସନ୍ନସୋମନସ୍ସପଚ୍ଚତ୍ଥିକଞ୍ଚ। ଥୂଲସନ୍ତୱିମୋକ୍ଖତୋତି ସନ୍ତୱିମୋକ୍ଖସଙ୍ଖାତଅରୂପଜ୍ଝାନତୋ ଏତଂ ଯତୋ ଥୂଲଂ ଓଳାରିକଂ। ଅରୂପଜ୍ଝାନଞ୍ହି ଯେ ତେ ସନ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖା ଅତିକ୍କମ୍ମ ରୂପେ ଆରୁପ୍ପାତିଆଦୀସୁ ''ସନ୍ତୱିମୋକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସନ୍ତତାସିଦ୍ଧି ଚସ୍ସ ଅନୁସ୍ସତିତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୯୮୭-୯୧।ଚତୁତ୍ଥେତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ। ପଠମାରୁପ୍ପଞ୍ଚ ସନ୍ତତୋ ଦିସ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ସନ୍ତୱସେନ ମନସି କରିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ତତୋ ମନସିକରଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ପଣୀତତୋ, ସୁଖୁମତୋ ଚ ମନସିକାରୋ ସିଦ୍ଧୋୱ ହୋତୀତି ନ ତେ ୱିସୁଂ ଗହିତା। ପତ୍ଥରିତ୍ୱାନାତି ପଗେୱ ୱଡ୍ଢିତଂ, ତଦା ୱଡ୍ଢନୱସେନ ୱା ପତ୍ଥରିତ୍ୱା। ପୁବ୍ବକାଲୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ନଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ନ ୱଡ୍ଢିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ତଂ ପଚ୍ଛା ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ ୱାଯମିଯମାନମ୍ପି ୱଡ୍ଢତୀତି। ତେନାତି କସିଣରୂପେନ।

ଇଦାନିସ୍ସ ଉଗ୍ଘାଟନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆକାସୋ ଇତି ୱା''ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ''ଉଗ୍ଘାଟେନ୍ତୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦଯୱସେନ, ପରିଚ୍ଛେଦଫରଣୱସେନ ଚ ଅନ୍ତାଭାୱତୋ ଅନନ୍ତୋ। ନ ସଂୱେଲ୍ଲେତୀତି କଟସାରକକିଲଞ୍ଜାଦଯୋ ୱିଯ ନ ପଟିସଂହରତି। ନାୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ନ ପେକ୍ଖନ୍ତୋତି ଅନାୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅନପେକ୍ଖନ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତେନ ଫୁଟ୍ଠୋକାସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ମନସିକରୋନ୍ତୋଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ଇଦଞ୍ହି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ କସିଣରୂପଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅମନସିକରୋତୋ, ତେନ ଚ ଫୁଟ୍ଠୋକାସଂ ''ଆକାସୋ ଆକାସୋ''ତି ମନସିକରୋତୋ ଯଦା ତଂ ଭାୱନାନୁଭାୱେନ ଆକାସଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, ତଦା ସୋ କସିଣଂ ଉଗ୍ଘାଟେତି ନାମାତି।

୯୯୨-୫। ଏୱଂ କସିଣୁଗ୍ଘାଟନୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧେ ଆକାସନିମିତ୍ତେ ପୁନ ପଟିପଜ୍ଜନୱିଧିଂ, ଯସ୍ସତ୍ଥାଯ ଯେସଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ ନିମିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆକାସସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତଭାୱେପି ନିମିତ୍ତେନ ଫୁଟ୍ଠୋକାସଭାୱତୋ ''ନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚ...ପେ... ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତୀତି ନନୁ ରୂପାୱଚରପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରକ୍ଖଣେଯେୱ ନୀୱରଣାନି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନି, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚ ନ ତେସଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ସିଯା, ଝାନତୋ ପରିହାଯେଯ୍ୟାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇମସ୍ସ ପନ ଝାନସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ହେଟ୍ଠା ପହୀନାନଂ ଉପରି

ପହାନଓଚନନ୍ତି। ଯେ ପନ ‘‘ସବ୍ବେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ସବ୍ବେସଂ ଅକୁସଲାନଂ ପଟିପକ୍ଖାତି କତ୍ୱା ଏଓଂ ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଓଦନ୍ତି, ତେହି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୂପଚାରାଦୀସୁ ନୀଓରଣଓିକ୍ଖମ୍ଭନାଓଚନସ୍ସ କାରଣଂ ଓତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି। ଯମ୍ପି ଚେକେ ଓଦନ୍ତି ‘‘ସନ୍ତେଓ ସୁଖୁମାନି ରୂପାଓଚରଅଓିକ୍ଖମ୍ଭନୀଯାନି, ତାନି ସନ୍ଧାଯେତଂ ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ନ ହି ମହଗ୍ଗତକୁସଲେସୁ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ଓିଯ ଓଧିସୋ ପହାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଯୋ ପନ ରୂପାଓଚରେହି ଅରୂପାନଂ ଉଥଆରଫଲତାଦିଓିସେସୋ, ସୋ ଭାଓନାଓିସେସେନ ସନ୍ତତରପ୍ପଣୀତତରଭାଓେନ ତେସୁଯେଓ ପୁରିମପୁରିମେହି ପଚ୍ଛିମପଚ୍ଛିମାନଂ ଓିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଧାପୀତି ନ କେଓଲଂ ରୂପାଓଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ, ‘‘ସେସାନି କାମାଓଚରାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଇଧ ଯଂ ଓତ୍ତବ୍ବଂ ଅଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେ ଵୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଓେଦିତବ୍ବଂ।

୯୯୭-୧୦୦୧। ‘‘ପୁନ ଭାଓେତୁକାମେନା’’ତି ଵୁତ୍ତେ ପଠମମେଓ ପଠମାରୁପ୍ପସ୍ସ ଭାଓିତତ୍ତା କିଂ ଭାଓେତୁକାମେନାତି ଅନୁଯୋଗେ ‘‘ଦୁତିଯାରୁପ୍ପମାନସ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ‘‘ଦୁତିଯାରୁପ୍ପମାନସଂ ଭାଓେତୁକାମେନା’’ତି ଇମିନା ଅଜ୍ଝାସଯେନ। ନ ହି ପଠମଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଂ ଭାଓିତନ୍ତି। ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅନଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ ତଂ ମନସିକାରସମୁଦାଚାରସ୍ସ ହାନଭାଗିଯଭାଓାଓହନତୋ ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନମେତସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକନ୍ତି କତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଆସନ୍ନ…ପେ… ପଚ୍ଚତ୍ଥିକନ୍ତି ଚା’’ତି। ଓୀଥିପଟିପନ୍ନାଯ ଭାଓନାଯ ଉପରୂପରିଓିସେସାଓହଭାଓତୋ, ପଣୀତଭାଓସିଦ୍ଧିତୋ ଚ ପଠମାରୁପ୍ପତୋ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଂ ସନ୍ତତରସଭାଓନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦୁତିଯାରୁପ୍ପ…ପେ… ପନା’’ତି। ଓୁତ୍ତଞ୍ହି ହି ‘‘ସୁପଣୀତତରା ହୋନ୍ତି, ପଚ୍ଛିମା ପଚ୍ଛିମା ଇଧା’’ତି (ଅଭିଧ। ୧୦୪୦)। ଓିଞ୍ଞାଣମିଚ୍ଚେଓଂ ମନସା କାତବ୍ବନ୍ତି ଓିଞ୍ଞାଣଂ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ଇଚ୍ଚେଓଂ ମନସା କାତବ୍ବଂ, କେଓଲଂ ଅନନ୍ତଂ ଅନନ୍ତନ୍ତି ନ ମନସି କାତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଅନନ୍ତନ୍ତି…ପେ… ମନସା ନିଧା’’ତି। ଅନନ୍ତଂ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ଅନନ୍ତଂ ଓିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ପନ ମନସି କାତୁଂ ଓଟ୍ଟତି।

୧୦୦୨-୬।ତସ୍ମିଂପନ ନିମିତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ପଠମାରୁପ୍ପଓିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତେ ଓିଞ୍ଞାଣନିମିତ୍ତେ। ଓିଚାରେନ୍ତସ୍ସ ମାନସନ୍ତି ଭାଓନାଚିତ୍ତଂ ପଓତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। ଆକାସଫୁଟଓିଞ୍ଞାଣେତି କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ ଫରିତ୍ୱା ପଓତ୍ତେ ପଠମାରୁପ୍ପଓିଞ୍ଞାଣେ ଆରମ୍ମଣଭୂତେ। ଅପ୍ପେତୀତି ଅପ୍ପନାଓସେନ ପଓତ୍ତତି। ସଭାଓଧମ୍ମେପି ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମଭାଓନାଓିସେସଭାଓତୋ ଇଦଂ ଅପ୍ପନାପତ୍ତଂ ହୋତି ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଂ ଓିଯ। ଅପ୍ପନା…ପେ… ନଯୋଓାତି ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଜ୍ଝାନେ ପୁରିମଭାଗେ ତୀଣି, ଚତ୍ତାରି ଓା ଜଓନାନି କାମାଓଚରାନି ଉପେକ୍ଖାଓେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାନେଓ ହୋନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥଂ, ପଞ୍ଚମଂ ଓା ଆରୁପ୍ପମାନସନ୍ତିଆଦିନା ଅପ୍ପନାନଯୋ ପଠମାରୁପ୍ପଜ୍ଝାନେ ଵୁତ୍ତନଯୋଓ। ଫରିତ୍ୱା ପଓତ୍ତଓିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ପଠମାରୁପ୍ପଓିଞ୍ଞାଣଂ ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ରୁଠହୀସଦ୍ଦଓସେନ ଵୁତ୍ତଭାଓମେଓ ପକାସେତୁଂ ‘‘ଓିଞ୍ଞାଣା…ପେ… ସିଯା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେ ଅନନ୍ତସ୍ସ ଆକାସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣଓସେନ ଅନନ୍ତତାଯ ‘‘ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି। ପୁନ ମନସିକାରଓସେନ ଓା ଅନନ୍ତତାଯ ତଥା ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମନକ୍କାରଓସେନାପୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଂ ଭାଓେନ୍ତୋ ହି ପଠମାରୁପ୍ପଂ ଅନନ୍ତତୋ ଅନଓସେସତୋ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ଅନନ୍ତନ୍ତି ମନସି କରୋତି।

୧୦୧୦।ପଠମାରୁପ୍ପଓିଞ୍ଞାଣାଭାଓୋତି କସିଣଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆକାସୋ ଓିଯ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ପହାଯ ତସ୍ସ ଅଭାଓୋ ମନସି କାତବ୍ବୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଓିଞ୍ଞାଣାଭାଓଂ ଅମନସିକତ୍ୱା ପଠମାରୁପ୍ପଓିଞ୍ଞାଣାଭାଓୋ ମନସି କାତବ୍ବୋତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ତଯିଦଂ ଆରମ୍ମଣାତିକ୍କମନଓସେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ନ ପନ ଅଙ୍ଗାତିକ୍କମନଓସେନ। ତଥା ଚ ସତି ଆରମ୍ମଣେଯେଓ ସାତିସଯଂ ଦୋସଦସ୍ସନେନ ତଂ ସମତିକ୍କମିତବ୍ବଂ, ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପମେଓ, ତସ୍ମା କସିଣେ ଆଦୀନଓଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ତଦ୍ଦିଓିତ୍ତାକାସସ୍ସ ଓିଯ ପଠମାରୁପ୍ପଓିଞ୍ଞାଣେ ଆଦୀନଓଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ପହାଯ ତଦଭାଓସ୍ସେଓ ମନସିକରଣଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି। ଅଭଯଗିରିଓାସିନୋ ପନ ‘‘ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନାଭାଓୋଯେଓ ମନସି କାତବ୍ବୋ’’ତି ଓଦନ୍ତି, ତେ ପନ ଇମେସଂ ଆରମ୍ମଣାତିକ୍କମନଓସେନ ପତ୍ତବ୍ବଭାଓଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା କଥେନ୍ତି। ଯଦି ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସମତିକ୍କମେ ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗଦୋସତୋ ନ ମୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଅଥାପି ଓଦେଯ୍ୟୁଂ – ‘‘ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସତୋ ସମାପଜ୍ଜତି, ସତୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସତୋ ଵୁଟ୍ଠାତି, ସତୋ ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତଞ୍ଞେଓ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ଭାଓେତୀ’’ତି ଓଚନତୋ ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନାଭାଓୋଯେଓ ମନସି କାତବ୍ବୋ’’ତି, ତଯିଦଂ ପାଠଇଅତ୍ଥଂ ଓିରୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗହଣଓସେନ ଚିନ୍ତିତଂ। ନ ହେତ୍ଥ ତଞ୍ଞେଓ ଓିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଯଦି ହି ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ସିଯା, ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନନ୍ତି ତସ୍ସ ପଧାନଭାଓେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ତଞ୍ଞେଓାତି ଓଚନେନେଓ ପରିଯତ୍ତଂ, କିଂ ଓିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଓଚନେନ। ଅଥ ସରୂପନିଦ୍ଦେସତ୍ଥଂ ଓିଞ୍ଞାଣଓଚନଂ, ଏଓଂ ସତି ତଞ୍ଞେଓ ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ସିଯା, ତସ୍ମା ଓିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଓଚନେନ ଯଂ ଆରବ୍ଭ ଓିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ପଓତ୍ତଂ, ତସ୍ସେଓ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ ଗହଣଂ, ନ ଇତରସ୍ସାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଵୁତ୍ତଂ।

୧୦୧୧-୨। ପଠମାରୁପ୍ପଓିଞ୍ଞାଣାଭାଓୋମନସିକାତବ୍ବୋତି ଓତ୍ୱା ମନସିକାରଓିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଂ ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅକତ୍ୱା ମନସାତି ମନସା ଆରମ୍ମଣଂ ଅକତ୍ୱା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ତଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ‘‘ଆକାସଂ ଆକାସ’’ନ୍ତି ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ କସିଣଓିଓିତ୍ତାକାସଂ ଓିଯ ‘‘ନତ୍ଥି ନତ୍ଥୀ’’ତି, ‘‘ସୁଞ୍ଞଂ

ସୁଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଵା ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଵିଞ୍ଞାଣଵିଵିତ୍ତଂ ଅଭାଵମତ୍ତମେଵ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଆହ ''ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦି। ଵା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯମତ୍ଥୋ, ତେନ ଦ୍ଵୀସୁ ପକାରେସୁ ଏକେନପି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଵୁତ୍ତଵିକପ୍ପନତ୍ଥୋ ଵା ଵା-ସଦ୍ଦୋ, ତେନ ''ଵିଵିତ୍ତଂ ଵିଵିତ୍ତ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନିଯମୋ ପନେତ୍ଥ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ପରିଯାଯଭାଵତୋଵ ସିଦ୍ଧୋ। ପରିଯାଯସଦ୍ଦା ହି ଵିସୁଂ ଵିସୁଂଯେଵ ଅତ୍ଥଂ ସାଧେନ୍ତା ପରିଯାଯାତି ଲୋକେ ନିରୁଳ୍ହା। ଯଥାହୁ –

''ପରିଯାଯେନେଵ ତେ ଯସ୍ମା, ଵଦନ୍ତତ୍ଥଂ ନ ସଂହତା;

ପରିଯାଯତ୍ଥଂ ତତୋ ସଙ୍ଖଂ, ପରିଯାଯେସୁ ଵଵତ୍ଥିତ''ନ୍ତି।

୧୦୧୩-୬।ତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତେତି ପଠମାରୁପ୍ପଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାଵସଙ୍ଖାତେ ଝାନୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଭୂତେ ନିମିତ୍ତେ। ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ଅଭାଵନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣା ସତି ସମ୍ମା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା ହୁତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତି। ସତିସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାନୁଗୁଣାନଂ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସକିଚ୍ଚଯୋଗଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ ପନ ''ଭିଯ୍ୟୋପି ସମାଧିଯତି ମାନସ''ନ୍ତି ଇମିନା ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମା...ପେ... ଅଭାଵକେତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନତ୍ଥିଭାଵସଙ୍ଖାତେ ଵିନାସାଭାଵକେ ନ ପୁରେ ଅଭାଵାଦିକେ। ଅପ୍ପନାନଯୋ ପନେତ୍ଥ ପଥଵୀକସିଣେ ଵୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଵେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଅପ୍ପନାଯ ନଯୋ''ତିଆଦି।

୧୦୧୭-୯। ଏଵଂ ଯଂ ତତ୍ଥ ଅଵସିଟ୍ଠଂ, ତଂ ଅତିଦିସିତ୍ଵା ଇଦାନି ଵିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆକାସଗତଵିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ପରିକମ୍ମମନକ୍କାରେ ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରହିତେତି ''ନତ୍ଥି ନତ୍ଥୀ''ତି ପଵତ୍ତପରିକମ୍ମମନସିକାରେ ଅମନସିକରଣେନ ଅସ୍ମିଂ ପଠମାରୁପ୍ପଵିଞ୍ଞାଣେ ଅନ୍ତରହିତେ, ନ ପନ ଖଣଭଙ୍ଗଵସେନ, ଝାନପରିହାନିଵସେନ ଵା ଅନ୍ତରହିତେ। ଖଣଭଙ୍ଗଵସେନ ହି ଅନ୍ତରଧାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଉପଲବ୍ଭତି। ପରିହାନିଵସେନ ଚ ଅନ୍ତରଧାନେ ପୁନ ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ଵା ଉତ୍ତରି ଞାଣାଧିଗମୋଯେଵ ନତ୍ଥୀତି। ତସ୍ସାପଗମମତ୍ତଂଵ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଵସତୀତି ତସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପସ୍ସ ଅଭାଵମତ୍ତଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୋ ଯୋଗାଵଚରୋ ଵିହରତି। ଯଥା କଥଂ ଵିଯାତି ଆହ ''ସନ୍ନିପାତ''ନ୍ତିଆଦି। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ନାମ କୋଚି ପୁରିସୋ ମଣ୍ଡଲମାଳାଦୀସୁ କତ୍ଥଚି କେନଚିଦେଵ କରଣୀଯେନ ସନ୍ନିପତିତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଦିସ୍ଵା କତ୍ଥଚି ଗନ୍ତ୍ଵା ସନ୍ନିପାତକିଚ୍ଚାଵସାନେ ଉଟ୍ଠାଯ ପକ୍କନ୍ତେସୁ ଭିକ୍ଖୂସୁ ପୁନ ତଂ ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ସୁଞ୍ଞମେଵ ପସ୍ସତି, ଏଵଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ – ଯଥା ସୋ ପୁରିସୋ ସନ୍ନିପତିତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଦିସ୍ଵା ଗତୋ, ତତୋ ସବ୍ବେସୁ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଅପଗତେସୁ ତଂ ଠାନଂ ତେହି ସୁଞ୍ଞମେଵ ପସ୍ସତି, ନ ପନ ତେସଂ କୁତୋଚି ଅପଗତକାରଣଂ, ଏଵମଯଂ ଯୋଗାଵଚରୋ ପୁବ୍ବେ ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଜ୍ଝାନଚକ୍ଖୁନା ପଠମାରୁପ୍ପଵିଞ୍ଞାଣଂ ଦିସ୍ଵା ନତ୍ଥୀତି ମନସିକାରେନ ତସ୍ମିଂ ଅପଗତେ ତତିଯାରୁପ୍ପଚକ୍ଖୁନା ତସ୍ସ ନତ୍ଥିଭାଵମେଵ ପସ୍ସତି, ନ ତସ୍ସ ଅପଗତକାରଣଂ ଵୀମଂସତି ଝାନସ୍ସ ତାଦିସାଭୋଗାଭାଵତୋତି।

୧୦୨୦-୪।ଚତୁତ୍ଥା...ପେ... ନ ଚ ସନ୍ତନ୍ତି ଯଥା ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଚିତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରାଵସେସସୁଖୁମଭାଵପ୍ପତ୍ତିଯା ସଵିସେସଂ ସନ୍ତଂ, ଏଵମଯଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି ନ ଚ ସନ୍ତା ତଦଭାଵତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ପନେତ୍ଥ ଅଵୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ତେନ ''ସଞ୍ଞା ରୋଗୋ, ସଞ୍ଞା ଗଣ୍ଡୋ, ସଞ୍ଞା ସଲ୍ଲଂ, ଏତଂ ସନ୍ତଂ, ଏତଂ ପଣୀତଂ, ଯଦିଦଂ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଚତୁତ୍ଥଂ ସନ୍ତତୋତି ସଙ୍ଖାରାଵସେସସୁଖୁମଭାଵେନେଵ ସଵିସେସଂ ସନ୍ତତାଯ, ଅସନ୍ତଭାଵକରରୋଗାଦିସରିକ୍ଖକସଞ୍ଞାଵିରହତୋ ଚ ସନ୍ତତୋ ଦିସ୍ଵା। ''ସନ୍ତଂ ସନ୍ତମିଦଂ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଇମିନା ଭାଵନାକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ଵିଭଙ୍ଗେପି ହି ତଂଯେଵ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସନ୍ତତୋ ମନସି କରୋତୀତି ଅଯମେଵ ଭାଵନାକାରୋ ଗହିତୋ। ଅପରେ ପନ ''ପାଳିଯଂ ଇମସ୍ସ ଭାଵନାକାରୋ ନ ଗହିତୋ''ତି ଵତ୍ଵା ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଵଦନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂଵଣ୍ଣନାଦିତୋ ଗହେତବ୍ବଂ।

୧୦୨୭। ତତିଯାରୁପ୍ପସଙ୍ଖାତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଚ ଚତୂସୁପି ଆରମ୍ମଣଭୂତେସୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୦୨୯-୩୧।ଅଭାଵମତ୍ତମ୍ପୀତି ସୁଞ୍ଞତମତ୍ତମ୍ପି ଏଵଂ ସୁଖୁମମ୍ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସନ୍ତାରମ୍ମଣତାଯାତି ସନ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତସ୍ସାତି ସନ୍ତାରମ୍ମଣା, ତବ୍ଭାଵୋ ସନ୍ତାରମ୍ମଣତା, ତାଯ, ନ ଝାନସନ୍ତତାଯ। ନ ହି ତତିଯାରୁପ୍ପସମାପତ୍ତି ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପତୋ ସନ୍ତତରା। ଚୋଦକୋ ଯଂ ସନ୍ତତୋ ମନସି କରୋତି, ନ ତତ୍ଥ ଆଦୀନଵଦସ୍ସନଂ ଭଵେଯ୍ୟ। ଅସତି ଚ ଆଦୀନଵଦସ୍ସନେ ନ ସମତିକ୍କମୋ ଏଵ ସିଯାତି ''ସନ୍ତତୋ ଚେ ମନକ୍କାରୋ କଥଞ୍ଚ ସମତିକ୍କମୋ''ତି ଆହ। ଇତରୋ ''ଅନାପଜ୍ଜିତୁକାମତ୍ତା''ତିଆଦିନା ପରିହାରମାହ। ତେନ ଆଦୀନଵଦସ୍ସନମ୍ପି ଅତ୍ଥେଵାତି ଦସ୍ସେତି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଝାନେ ଅଭିରତି, ତତ୍ଥ ଆଵଜ୍ଜନସମାପଜ୍ଜନାଦିପଟିପତ୍ତିଯା ଭଵିତବ୍ବଂ। ସା ପନସ୍ସ ତତିଯାରୁପ୍ପେ ସବ୍ବସୋଵ ନତ୍ଥି, କେଵଲଂ ସୁଞ୍ଞଭାଵତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତମେଵ। ତଥା ହେସ କିଞ୍ଚାପି ତଂ ସନ୍ତତୋ ମନସି କରୋତି, ଅଥ ଖ୍ଵସ୍ସ ''ଅହମେତଂ ଆଵଜ୍ଜିସ୍ସାମି, ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ''ତି

ଆଭୋଗୋ ସମନ୍ନାହାରୋ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନତୋ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯା ପଣୀତତରତାଯ। ଯଥା ହି ରାଜା ମହତା ରାଜାନୁଭାଵେନ ନଗରଵୀଥିଯଂ ଚରନ୍ତୋ ଦନ୍ତକାରାଦଯୋ କମ୍ମକାରେ ଛେକେ ଅନେକାନି ଦନ୍ତଵିକତିଆଦୀନି ସିପ୍ପାନି କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା "ଅହୋ ଵତ ରେ ଛେକା ଆଚରିଯା, ଈଦିସାନି ସିପ୍ପାନି କରିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ଏଵଂ ତେସଂ ଛେକତାଯ ତୁସ୍ସତି, ନ ଚସ୍ସ ଏଵଂ ହୋତି "ଅହୋ ଵତାହମ୍ପି ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ଏଵରୂପୋ ସିପ୍ପିକୋ ଭଵେଯ୍ୟ"ନ୍ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ରଜ୍ଜସିରିଯା ମହାନିସଂସତାଯ, ସୋ ତେସଂ ଜୀଵିତଂ ତିଣାଯପି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ତେ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ଏଵଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୦୩୨।ସୁଖୁମଂ ପରନ୍ତି ଉକ୍କଂସତୋ ସୁଖୁମଂ, ପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ତଚ୍ଛେନ୍ତିଯା ଵିଯ ପଵତ୍ତମାନାଯ ଭାଵନାଯ ଅନୁକ୍କମେନ ସଙ୍ଖାରା ତତ୍ଥ ଅନ୍ତିମକୋଟ୍ଠାସତଂ ପାପିତାତି। ଯଦି ଏଵଂ କଥଂ ଭାଵନା ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି, ନନୁ ଚେସା ତଦଵତ୍ଥଂ ପାପିତା ଆରମ୍ମଣଂ ନ ସମ୍ମା ଉପନିଜ୍ଝାଯତୀତି? ନଯିଦମେଵ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଭାଵନାବଲେନ ସୁଖୁମଭାଵଂ ପାପିତାପି ଚେସା ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତଂ ନ ପାପିତା, ଅଥ ଖୋ ଵିପ୍ଫାରିକତାଭାଵଂ ଗମିତା, ତେନ ତଥା ସୁଖୁମାପି ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେ ନ ଦୁବ୍ବଲା ଏଵାତି ନ ତତ୍ଥ ତସ୍ସା ଅସାମତ୍ଥିଯଂ ହୋତି।

୧୦୩୩-୪।ଯାଯ ସଞ୍ଞାଯାତି ଯାଦିସାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସଦ୍ଦପଵତ୍ତିହେତୁଭୂତାଯ। ସୋ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ନେଵସଞ୍ଞୀ ଚ ନାସଞ୍ଞୀ ହୋତି ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାସମଙ୍ଗୀ ହୋତି। ନ କେଵଲଂ ତୁ ସଞ୍ଞାଵ ଏଦିସୀ ସୁଖୁମା ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞା ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ପନ ଵେଦନାଦଯୋପି ସୁଖୁମା, ଵେଦନାପି ନେଵଵେଦନାନାଵେଦନା, ଚିତ୍ତମ୍ପି ନେଵଚିତ୍ତଂନାଚିତ୍ତଂ, ଫସ୍ସୋପି ନେଵଫସ୍ସୋନାଫସ୍ସୋ । ଏସ ନଯୋ ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ପନ "ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ "ନାନତ୍ତକାଯା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩। ୩୩୨, ୩୪୧, ୩୫୭, ୩୫୯; ଅ। ନି। ୭।୪୪; ୯।୨୪) ଵିଯ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଯଦି ସଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି, କଥଂ ନେଵସଞ୍ଞାତି ଵୁତ୍ତଂ ଵଚ୍ଚତି। ଯଦି ନତ୍ଥି, କଥଂ ନାସଞ୍ଞାତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯ ଇମମତ୍ଥଂ ଉପମାହି ସାଧେତୁଂ "ପତ୍ତମକ୍ଖନତେଲେନା"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପତ୍ତମକ୍ଖଣତେଲେନାତି ଅନ୍ତୋଵୁତ୍ଥତାଯ ଯାଗୁଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅକପ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ତେଲଂ ଅତ୍ଥୀତି, ନାଳିପୂରାଦୀନଂ ଵସେନ ନତ୍ଥୀତି ଚ ଵତ୍ତବ୍ବେନ ପତ୍ତେ ମକ୍ଖିତତେଲେନ। ମଗ୍ଗସ୍ମିଂ ଉଦକେନ ଚାତି ଉପାହନତେମନମତ୍ତଟ୍ଠେନ ଉଦକଂ ଅତ୍ଥୀତି, ନହାନଵସେନ ନତ୍ଥୀତି ଚ ଵତ୍ତବ୍ବେନ ମଗ୍ଗସ୍ମିଂ ଉଦକେନ।

୧୦୩୫-୭।ଅଯଂ ଅତ୍ଥୋତି କିଞ୍ଚି ଵିସେସଂ ଉପାଦାଯ ସଭାଵତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଵତ୍ତବ୍ବସ୍ସେଵ ଧମ୍ମସ୍ସ କିଞ୍ଚି ଵିସେସଂ ଉପାଦାଯ ନତ୍ଥୀତି ଵତ୍ତବ୍ବତାସଙ୍ଖାତୋ ଅଯମତ୍ଥୋ। ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ହି ନେଵସଞ୍ଞତା, ସଙ୍ଖାରାଵସେସସୁଖୁମଭାଵେନ ନାସଞ୍ଞତା ଚ ହୋତି। ତେନାହ "ପଟୁସଞ୍ଞାଯ କିଚ୍ଚସ୍ସା"ତିଆଦି। ଆରମ୍ମଣସଞ୍ଜାନନଞ୍ଚେଵ ଵିପସ୍ସନାଯ ଵିସଯଭାଵଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିବ୍ବିଦାଜନନଞ୍ଚ ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କଥମଯଂ ସଞ୍ଞାଵ ସମାନା ସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଆହ "ଯଥା ଦହନକିଚ୍ଚ"ନ୍ତିଆଦି। ଉତୁକାମସ୍ସ ଉଣ୍ହସୀତଭାଵଂ ଅକତ୍ୱା ସୁଖଜନନତାଯ ସୁଖୋଦକଂ, ତସ୍ମିଂ। ତେଜୋଧାତୁ ଯଥା ଦହନକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏଵମେସା ଅତିସନ୍ତାରମ୍ମଣେ ପଵତ୍ତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣସଞ୍ଜାନନଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ପରମସୁଖୁମତ୍ତଂ ଗତାଵ। ତେନେଵ ହେସା ଅକତାଭିନିଵେସସ୍ସ ଵିପସ୍ସନାଞାଣେନ ସୁଖଗ୍ଗାହ୍ୟା ନ ହୋତୀତି ସେସସମାପତ୍ତୀସୁ ସଞ୍ଞା ଵିଯ ଵିପସ୍ସନାଯ ଵିସଯଭାଵଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିବ୍ବିଦାଜନନମ୍ପି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଞ୍ଞେସୁ ହି ଖନ୍ଧେସୁ ଅକତଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସୋ ଭିକ୍ଖୁ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକ୍ଖନ୍ଧେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବିଦଂ ପତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଅପି ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ। ପକତିଵିପସ୍ସକୋ ପନ ସାରିପୁତ୍ତସଦିସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଖନ୍ଧାଦିମୁଖେନ ଵିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିଵିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାରପ୍ପଵତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଵିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଠିତୋ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ ତଜ୍ଜିସଯଂ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ, ସୋପି କଲାପସମ୍ମସନଵସେନେଵ, ନୋ ଅନୁପଦଧମ୍ମଵିପସ୍ସନାଵସେନ। ନ ହି ସାରିପୁତ୍ତସଦିସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପପରିଯାପନ୍ନେସୁ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମେସୁ ଵିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ସରୂପତୋ ଗହେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିଵସେନ ସମ୍ମସିତୁଂ ସକ୍କୋତି। କେଵଲଂ ପନ ଅଵିନିବ୍ଭୁଜ ଏକତୋ ଗହେତ୍ୱା କଲାପତୋ ସମୂହତୋଯେଵ ସମ୍ମସିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି, ଏଵଂ ସୁଖୁମତ୍ତେନେସା ଵିଜ୍ଜତି।

୧୦୩୮-୪୦।ରୂପନ୍ତି କସିଣରୂପସଙ୍ଖାତଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ। ଆକାସନ୍ତି କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ। ଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆକାସେ ପଵତ୍ତଵିଞ୍ଞାଣଂ । ତଦଭାଵକନ୍ତି ତସ୍ସ ଆକାସେ ପଵତ୍ତଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାଵକଂ। କମତୋତି ପଠମାରୁପ୍ପଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ହୋତୀତିଆଦିନା ଅନୁକ୍କମତୋ। ଅତ୍ତନା ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅଟ୍ଠକଥାଵଚନଂ ଆହରିତ୍ୱା ସାଧେନ୍ତୋ "ଆହ ଚା"ତିଆଦିମାହ। ଇଧାତି ଇମାସୁ ଚତୂସୁ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀସୁ। ପଚ୍ଛିମା ପଚ୍ଛିମା ସମାପତ୍ତିଯୋ ହି ପୁରିମାପୁରିମାହି ସମାପତ୍ତୀହି ସୁପଣୀତତରା ସୁଟ୍ଠୁ ପଣୀତତରା, ସୁନ୍ଦରପଣୀତତରାତି ଵା ଅତ୍ଥୋ। ପାସାଦତଲସାଟିକାତି ଚତୁଭୂମକପାସାଦସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମତୋ ଉପରୂପରି ସଵିସେସା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା, ଚତ୍ତାରୋ ପାସାଦତଲା ଚ ଥୂଲସଣ୍ହସଣ୍ହତରସଣ୍ହତମସୁତ୍ତେହି ଵିହିତା ଆଯାମଵିତ୍ଥାରତୋ ସମପ୍ପମାଣା ସାଟିକା ଚ।

୧୦୪୨। ରୂପାରୂପଭଵଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ନିବ୍ବାନଂ ଯାତି, ଅଥ ଵା ନୀଵରଣେ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ରୂପାରୂପଭଵଂ ଯାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଅରୂପାୱଚରସମାଧ୍ଭାୱନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୬। ସୋଳସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଅଭିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୦୪୩-୭।ପରନ୍ତି ୱିସିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା, ୱିସେସତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମତ୍ତେପୀତି ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମତ୍ତେପି, ନାୱସ୍ସଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନେହୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଂ ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧୋପି ହି କତାଧିକାରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିଞ୍ଞା ସମ୍ପାଦେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଗ୍ଗହଣେନେୱ ହେଟ୍ଠା ତୀଣି ଝାନାନି ଗହିତାନି। ତେସୁ ହି ଅଚିଣ୍ଣୱସୀ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତୁମ୍ପି ନ ସକ୍କୋତି। ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଅନୁୟୋଗଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିଞ୍ଞାନାମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତାତି ଅଧିଗତାନିସଂସତାୟ ଚେୱ ଭାୱନାସୁଖତାୟ ଚ ନିଟ୍ଠଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତା। ସମାଧିଭାୱନାୟ ହି ଲୋକିୟାଭିଞ୍ଞା ଉଦୟଫଲଭାୱେନ ପାକଟା। ସୋ ଅଭିଞ୍ଞାୟ ଚ ସମାଧିନା ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଖେନେୱ ପଞ୍ଞାଭାୱନଂ ସମ୍ପାଦେସ୍ସତି।

୧୦୪୮-୯।ଦିବ୍ବାନୀତିଆଦି ଲୋକିୟାଭିଞ୍ଞାନଂ ସରୂପତୋ ଉଦ୍ଦିସନଂ। ଦିବ୍ବାନି ଚକ୍ଖୁସୋତାନୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ, ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଞ୍ଚାତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦ୍ଧୀତି ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣଂ। ଇମା ପନ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ପତ୍ଥୁକାମେନ ଆଦିକମ୍ମିକେନ ୟୋଗିନା ୟସ୍ମା ଓଦାତକସିଣପରିୟନ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ, ତବ୍ବସେନ ଚ ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ୱା ନ ୱା କସିଣାନୁଲୋମତାଦୀହି ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ଚିତ୍ତଂ ଦମେତବ୍ବଂ। ନ ହି ଏୱଂ ଅଦମେତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱିତଭାୱନୋ ଆଦିକମ୍ମିକୋ ୟୋଗାୱଚରୋ ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ନିପ୍ଫାଦେସ୍ସତୀତି ତସ୍ମା ତଂ ଚିତ୍ତପରିଦମନଂ ଅୱସ୍ସଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କସିଣାନୁଲୋମତାଦୀହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କସିଣାନୁଲୋମତାଦୀହୀତି କସିଣାନୁଲୋମତା କସିଣପଟିଲୋମତା କସିଣାନୁଲୋମପଟିଲୋମତା ଝାନାନୁଲୋମତା ଝାନପଟିଲୋମତା ଝାନାନୁଲୋମପଟିଲୋମତା ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକତା କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତା ଝାନକସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତା ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିକତା ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକତା ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକତା ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାପନତା ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାପନତାତି ଇମେହି ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି।

ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ପଟିପାଟିୟା ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜନଂ, ତଥେୱ ଉପ୍ପଟିପାଟିୟା, ପଟିପାଟିଉପ୍ପଟିପାଟିୱସେନ ଚ ସମାପଜ୍ଜନନ୍ତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଆକାରାନଂ ୱସେନ କସିଣାନୁଲୋମତାଦୟୋ ୱୁତ୍ତା। ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ, ଅୟଂ ଝାନାନୁଲୋମତା ନାମ। ତେସଂ ପଟିଲୋମତୋ ଝାନପଟିଲୋମତା ନାମ। ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ଝାନଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତା ନାମ।

ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ତତିୟଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତତୋ ତଦେୱ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ, ତତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନନ୍ତି ଏୱଂ କସିଣଂ ଅନୋକ୍କମିତ୍ୱା ଝାନସ୍ସେୱ ଏକନ୍ତରିକଭାୱେନ ଉକ୍କମନଂ ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକତା ନାମ। ଏୱଂ ଆପୋକସିଣାଦିମୂଲିକାପି ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ତଦେୱ ତେଜୋକସିଣେ, ତତୋ ନୀଲକସିଣେ, ତତୋ ଲୋହିତକସିଣେତି ଝାନଂ ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱା କସିଣସ୍ସେୱ ଏକନ୍ତରିକଭାୱେନ ଉକ୍କମନଂ କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତା ନାମ। ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା, ତେଜୋକସିଣେ ତତିୟଂ , ନୀଲକସିଣଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ, ଲୋହିତକସିଣତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନନ୍ତି ଇମିନା ନୟେନ ଝାନସ୍ସ ଚେୱ କସିଣସ୍ସ ଚ ଉକ୍କମନଂ ଝାନକସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତା ନାମ।

ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଇତରେସମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜନଂ ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିକତା ନାମ। ସବ୍ବକସିଣେସୁ ଏକେକସ୍ସେୱ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକତା ନାମ। ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା, ଆପୋକସିଣେ ଦୁତିୟଂ, ତେଜୋକସିଣେ ତତିୟଂ, ୱାୟୋକସିଣେ ଚତୁତ୍ଥଂ, ନୀଲକସିଣଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ, ପୀତକସିଣତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ, ଲୋହିତକସିଣତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ, ଓଦାତକସିଣତୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନନ୍ତି ଏୱଂ ଅଙ୍ଗାନଂ, ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ସମତିକ୍କମନଂ ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକତା ନାମ।

ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନାମ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଦୁତିୟଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ, ତତିୟଂ ତିୱଙ୍ଗିକଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ, ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନନ୍ତି ଏୱଂ ଝାନଙ୍ଗମତ୍ତସ୍ସେୱ ୱୱତ୍ଥାପନଂ ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାପନଂ ନାମ। ତଥା ''ଇଦଂ ପଥୱୀକସିଣଂ, ଇଦଂ ଆପୋକସିଣ''ନ୍ତିଆଦିନା ଆରମ୍ମଣମତ୍ତସ୍ସେୱ ୱୱତ୍ଥାପନଂ ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାପନଂ ନାମ। ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାପନମ୍ପି ଏକେ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ଅନାଗତତ୍ତା ଅଦ୍ଧା ତଂ ଭାୱନାସୁଖଂ ନ ହୋତି। ଇମେହି ପନ ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ଚିତ୍ତପରିଦମନଂ କାତୁଂ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀନଂ ସତେସୁ,

ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋୱ ସଙ୍ଖୋତି।

୧୦୫୦-୧।ଦନ୍ତେତି ଟୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ଦନ୍ତୋ। ସମାହିତେତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନା ସମାହିତୋ। ସୁଦ୍ଧେତି ନୀୱରଣଦୂରୀଭାୱେନ, ପଚ୍ଚନୀକସମନେପି ଅତ୍ତ୍ୱାୱଟାଯ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯ ସମ୍ପାଦିତସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଯା ସବ୍ବସୋ ସୁଦ୍ଧତ୍ତା ସୁପରିସୁଦ୍ଧେ। ପରିଯୋଦାତେତି ସୁଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ନିଘଂସନେନ ୱିଯ ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତାୟେୱ ପରିଯୋଦାତେ, ପଭସ୍ସରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭୱିରହୱସେନ ପରିଯୋଦାତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନଙ୍ଗଣେତି ''ମାଦିସସ୍ସ ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଦିସେନ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚଯାନଂ ''ଅହୋ ୱତ ମମେୱ ସତ୍ଥା ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେଯ୍ୟା''ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ପାପକାନଂ ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନଙ୍ଗଣେ। ଅନୁପକ୍କିଲେସେତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା କିଲିସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଉପକ୍କିଲେସସଞ୍ଞିତାନଂ ରାଗାଦୀନଂ, ''ଅଭିଜ୍ଝା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ, ବ୍ୟାପାଦୋ, କୋଧୋ''ତିଆଦିନା ଆଗତାନଂ ଚିତ୍ତୁପକ୍କିଲେସାନଂ ୱା ୱିଗତତ୍ତା ୱିଗତୁପକ୍କିଲେସେ। ମୁଦୁଭୂତେତି ପଗୁଣଭାୱାପାଦନେନ ସୁଭାୱିତତ୍ତା ମୁଦୁଭୂତେ, ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ସୁପରିମଦ୍ଦିତଂ ୱିଯ ଚମ୍ମଂ ସୁପରିକମ୍ମକତା ୱିଯ ଚ ଲାଖା ମୁଦୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। କମ୍ମନୀଯେତି ମୁଦୁତ୍ତାୟେୱ ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱୂପଗମନେନ କମ୍ମକ୍ଖମେ, ୱିକୁବ୍ବନାଦିଇଦ୍ଧିକମ୍ମଯୋଗ୍ଗେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁଦୁଜାତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ କମ୍ମକ୍ଖମଂ ହୋତି, ସୁଧନ୍ତମିୱ ସୁୱଣ୍ଣଂ, ଉଭଯମ୍ପି ଚେତଂ ସୁଭାୱିତତ୍ତାୟେୱ ହୋତି। ଯଥାହ – ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯଂ ଏୱଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ମୁଦୁଞ୍ଚ ହୋତି କମ୍ମନିଯଞ୍ଚ, ଯଥଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୭)। ଠିତେତି ଏତେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାଦୀସୁ ନିଚ୍ଚଲଂ ଅୱଟ୍ଠିତେ, ଭାୱନାପାରିପୂରିଯା ୱା ପଣୀତଭାୱଂ ସମ୍ପତ୍ୱିତ୍ୱା ଠିତେ। ଅଚଲେତି ଠିତତ୍ତାୟେୱ ଅକମ୍ପେ, ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେହି ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଠିତତ୍ତା ଠିତେ, ସଦ୍ଧାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀହି ଅକମ୍ପନତୋ ଅଚଲେ।

ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନେତି ଠିତିଅଚଲତାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ ସମାହିତେତି ୱିସୁଂ ଏକଙ୍ଗଂ କତ୍ୱା। ତାସଂ ପନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଗହଣେ ସୁୱିସୁଦ୍ଧତାଦୀନଂ ସମାହିତଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତତ୍ତା ସମାହିତେତି ଇମଂ ଅଙ୍ଗଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସୁୱିସୁଦ୍ଧତାଦୀହି ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ସମ୍ପନ୍ନତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦ୍ଧିୱିଧାଯାତି ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସତ୍ଥାଯ, ଇଦ୍ଧିପ୍ପଭେଦାଯ ୱା। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଇଦ୍ଧିୱିଧା ନାମ ଏକସ୍ସ ବହୁଭାୱାଦିଅନେକୱିଧାନପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣଂ। ଅଭିନୀହରତୀତି ଅଭିଞ୍ଞାଧିଗମତ୍ଥାଯ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତଂ କସିଣାରମ୍ମଣତୋ ଅପନେତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଭିମୁଖଂ ପେସେତି। ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି ପଟିଲବ୍ଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଞ୍ହି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ପଟିଲବ୍ଭତି ଚ, ତଂ ଇଜ୍ଝତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ –

''କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚେତଂ ସମିଜ୍ଝତୀ''ତିଆଦି; (ସୁ। ନି। ୭୭୨; ମହାନି। ୧; ନେତ୍ତି। ୫,୪୪);

ଇଦ୍ଧିଯେୱ ୱିକୁବ୍ବନଂ ପକତିୱଣ୍ଣୱିଜହନକିରିଯନ୍ତି ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନଂ, ଇଦଂ ଇଦ୍ଧୀସୁ ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିଯା ପଧାନଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦ୍ଧି ଚ ୱିକୁବ୍ବନଞ୍ଚାତି ୱା ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନଂ। ୱିସୁଂ ଗହଣମ୍ପି ୱୁତ୍ତକାରଣେନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୦୫୨-୪। ଯଥା ପନ ତଂ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯା''ତି କେଚି, ତଂ ଅଯୁତ୍ତଂ। ଯଦିଚ୍ଛକଂ ସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ହି ଚିତ୍ତପରିଦମନଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ, ନ ଇତରାନି। ସତଂ...ପେ... ମାନସନ୍ତି ସଚେ ସତଂ ଇଚ୍ଛତି, ''ସତଂ ହୋମି, ସତଂ ହୋମୀ''ତି, ସଚେ ସହସ୍ସଂ ଇଚ୍ଛତି, ''ସହସ୍ସଂ ହୋମି, ସହସ୍ସଂ ହୋମୀ''ତି ଏୱଂ ପରିକମ୍ମମାନସଂ କତ୍ୱା। ''ପରିକମ୍ମମାନସ''ନ୍ତି ଚ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ''ସତଂ ହୋମୀ''ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତିତକାମାୱଚରଚିତ୍ତଂ, ପାଦକଜ୍ଝାନଞ୍ଚ। ଅଭି...ପେ... ପୁନାତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନଂ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧାନତ୍ଥଂ, ପୁନ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତସ୍ସ ବଲଗ୍ଗାହତ୍ଥଂ। ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ସତଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତାନଂ ଅନନ୍ତରା ଉପ୍ପନ୍ନେନ ସନିଟ୍ଠାପନୱସେନ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କରୋତି, ସତଂ ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଧିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ହି ସବ୍ବତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୦୫୫-୭।ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ପରିକମ୍ମମନାନେତ୍ଥ ସତାରମ୍ମଣିକାନୀତି ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ପରିକମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନେସୁ ପରିକମ୍ମମାନସାନି ''ସତଂ ହୋମୀ''ତି ପୱତ୍ତାନି କାମାୱଚରମାନସାନି ସତାରମ୍ମଣିକାନି ଏକେକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ସତାରମ୍ମଣିକାନି ହୋନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ''ସତଂ ହୋମୀ''ତି ପୱତ୍ତନତୋ। ସହସ୍ସାରମ୍ମଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତଦାଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତମ୍ପୀତି ତସ୍ସ ସତାଦିକସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତମ୍ପି। ସତାରମ୍ମଣିକତା ଚ ପନ ନେସଂ ୱଣ୍ଣୱସେନ, ନୋ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ। ରୂପଞ୍ହି ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ, ନ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଦି ନୀଲୱଣ୍ଣମେୱ ସତଂ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତି, ୱଣ୍ଣସ୍ସ ତଂତଂସନ୍ତାନୱସେନ ନାନତ୍ତେପି ନୀଲୱସେନ ଏକତ୍ତା ଏକମେକଂ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ ନୀଲଜାତଂ ଆଲମ୍ବତି।

ଯଦି ପନ ନାନାଓଣ୍ଣନାନାକିରିଯପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନମ୍ପି ବହୁଭାଓୋ ହୋତି, ଏକମେକଂ ଏକେକଓଣ୍ଣଂ, ଏକେକଓଣ୍ଣେସୁ ଚ ନାନାକିରିଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି। ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତଂ ପନ ଓଣ୍ଣସାମଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱାପି ପରିକମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ନାନାଓଣ୍ଣଓନ୍ତଂ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତି ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାଓତ୍ତା ଇଦ୍ଧିଓିସଯସ୍ସ। ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ ୱିଯାତି ଓିଯ-ଗ୍ଗହଣଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତସ୍ସ, ଝାନଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ସଦିସଭାଓତୋ ଓୁତ୍ତଂ, ନ ତସ୍ସ ଅପ୍ପନାଭାଓତୋ। ତେନେଓ ହି ପୁବ୍ବେ ଓୁତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ଓିସେସିତନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକନ୍ତି ରୂପାଓଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଓନ୍ତଂ, ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏଓଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ, ଇମସ୍ସ ଚ କୋ ଓିସେସୋତି ଆହ ''ପରିକମ୍ମଓିସେସୋଓା''ତି। ନ ହେତ୍ଥ ପରିକମ୍ମଓିସେସଂ ଓିନା ଅଞ୍ଞୋ ଓିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ଅପ୍ପନାଯ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଓତ୍ତାନିପି ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ଜଓନାନି ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ, ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଓା ପରିକମ୍ମୋପଚାରାନୁଲୋମାନି ସବ୍ବପଚ୍ଛିମଂ ଗୋତ୍ରଭୁନାମକନ୍ତିଆଦି ସେସଂ ସମାନମେଓ। ତେନାହ ''ସେସଂ ପୁବ୍ବସମଂ ଇଧା''ତି। ଇଦ୍ଧିଓିଧଞ୍ଞାଣଓଣ୍ଣନା।

୧୦୫୮।ଦିବ୍ବସୋତନ୍ତି ଦେଓତାନଂ ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧେହି ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥେହି ଦିବ୍ବସୋତପସାଦେହି ସମାନତ୍ତା, ଦିବ୍ବଓିହାରଓସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା, ଅତ୍ତନା ଚ ଦିବ୍ବଓିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ, ସଓନଟ୍ଠେନ ସୋତକିଚ୍ଚକରଣତୋ, ତଂସଦିସତାଯ ଚ ସୋତଂ। ଇଦନ୍ତି ଯଂ ଉଦ୍ଦେସେ ''ଦିବ୍ବାନି ଚକ୍ଖୁସୋତାନୀ''ତି (ଅଭିଧ। ୧୦୪୮) ଦିବ୍ବସୋତଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତଂ ଇଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୫୯-୬୪। ପଠମଂ ଓଳାରିକସଦ୍ଦଂ ଆଓଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସୁଖୁମସଦ୍ଦସ୍ସ ଆଓଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଆହ ''ମହନ୍ତୋ ସୁଖୁମୋପି ଚା''ତି। ପରିଚଯକରଣତ୍ଥଞ୍ହି ପଠମଂ ଅରଞ୍ଞେ ସୀହାଦୀନଂ ସଦ୍ଦେ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଓଳାରିକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯଥାନୁକ୍କମେନ ସୁଖୁମସଦ୍ଦା ଆଓଜ୍ଜିତବ୍ବା, ତଥା ପୁରତ୍ଥିମାଦୀସୁ ଦିସାସୁ ଓଳାରିକାନମ୍ପି ସୁଖୁମାନମ୍ପି ସଦ୍ଦାନଂ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତଂ ମନସି କାତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ତେ ସଦ୍ଦା ପକତିଚିତ୍ତସ୍ସପି ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅତିଓିଯ ପାକଟା। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ। ସଦ୍ଦସ୍ସ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଓଳାରିକସ୍ସ, ସୁଖୁମସ୍ସ ଓା ସଦ୍ଦସ୍ସ ଯଥାଓୁତ୍ତଂ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ଲଦ୍ଧମାନଓଳାରିକସୁଖୁମାକାରଂ। ମନସି କୁବ୍ବତୋତି ''ଇମିସ୍ସା ଦିସାଯ ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ଓଳାରିକୋ, ସୁଖୁମୋ ଓା''ତି ଏଓଂ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତେନ ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ। ସଦ୍ଦେସୂତି ଯେ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ଓିସଯଭୂତା ଓଳାରିକା, ସୁଖୁମା ଓା ସଦ୍ଦା, ତେସୁ। ଅଞ୍ଞତରନ୍ତି ଯତ୍ଥ ପରିକମ୍ମକରଣଓସେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ମନସିକାରୋ ପଓତ୍ତୋ, ତଂ ଏକଂ ସଦ୍ଦଂ। ଯଦି ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତମ୍ପି ପରିକମ୍ମେନ ଗହିତମେଓ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, କୋ ପନ ତସ୍ସ, ଇମସ୍ସ ଓା ଓିସେସୋତି? ଓୁଚ୍ଚତେ – ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତଂ ଅସୁତସ୍ସ ଗହଣତୋ ସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଂ ପନ ଅସୁତମ୍ପି ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ସଓନାକାରେନ ଗହଣତୋ ଅତ୍ଥାଓବୋଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାଓେନେଓ ଗଣ୍ହାତୀତି ଅଯମେତେସଂ ଓିସେସୋ। ସୁତକୋଓିଦାତି ପରିଯତ୍ତିଯଂ ଛେକା।

୧୦୬୫-୬।ଥାମଜାତନ୍ତି ଜାତଥାମଂ, ଦଳ୍ହଭାଓପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଓତ୍ୱେତବ୍ବଂ ପାଦକଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣଂ କିତ୍ତକନ୍ତି ଆହ ''ଏତ୍ଥନ୍ତରଗତ''ନ୍ତିଆଦି। ପାଦକଜ୍ଝାନସ୍ସ ହି ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ''ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଫରତୂ''ତି ମନସି କରିତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ତତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଫରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ସୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ଓୁଟ୍ଠାଯ ପୁନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ଅନେକପ୍ପଭେଦେପି ସଦ୍ଦେ ଆଓଜ୍ଜତି ସୁଭାଓିତଭାଓନତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରଂ ସଦ୍ଦଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନାଓଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚ ଓା ଜଓନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସୁ ପଚ୍ଛିମଂ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ଏଓଂ ଯତ୍ତକଂ ସଦ୍ଦଂ ଇଚ୍ଛତି, ତତ୍ତକଂ ତତ୍ଥ ଗତଂ ଆଓଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ଜାନାତି। ଯେନ ପନ ଏଓଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ଅଓଡ୍ଢିତଂ, ତେନ ପୁନପି ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବମେଓ। ସୋ ହି ତଂ ଠାନଗତସଦ୍ଦଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାଓ ତତୋ ଓୁଟ୍ଠାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ ସୁଣାତି। ତତୋ ଏଓ ହି ''ପାଦକାରମ୍ମଣେନ…ପେ… ସୁଣାତୀତି ସାସଙ୍କଂ ଓଦତୀ''ତି (ଓିସୁଦ୍ଧି। ମହା। ୨।୪୦୦) ଓୁତ୍ତଂ। ଇଦ୍ଧିଓିଧଲାଭୀ ପନ ସେସାଭିଞ୍ଞଲାଭିନୋ ଓିଯ ଓିଜ୍ଜମାନସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣମତ୍ତମେଓ ଅକତ୍ୱା ଆଗନ୍ତୁକରୂପନିମ୍ମାପନତୋ ସବ୍ବଥାପି ଓିକ୍କୁବ୍ବଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାଓ ତଂ ନିପ୍ଫାଦେତି। ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲ-ଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୁଖୁମସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ କତଂ।

୧୦୬୮।ସୁଣନ୍ତୋତି ଏଓଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଓନେନ ଓସିକତାଭିଞ୍ଞୋ ହୁତ୍ୱା ଯଥାଓଜ୍ଜିତେ ସୁଣନ୍ତୋ। ପାଟିଯେକ୍କମ୍ପୀତି ଏକଚ୍ଚଂ ପଓତ୍ତମାନେପି ଯାଓ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଏକକୋଲାହଲଂ କତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତେ ସଙ୍ଖଭେରୀପଣଓାଦିସଦ୍ଦେ ପଚ୍ଚେକଂ ଓତ୍ଥୁଭେଦେନ ଓଓତ୍ଥାପେତୁକାମତାଯ ସତି ''ଅଯଂ ସଙ୍ଖସଦ୍ଦୋ, ଅଯଂ ଭେରୀସଦ୍ଦୋ, ଅଯଂ ପଣଓସଦ୍ଦୋ''ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚେକଂଯେଓ ଓଓତ୍ଥାପେତୁଂ ସକ୍କୋତିଯେଓାତି। ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଓଣ୍ଣନା।

୧୦୬୯-୭୩।ଚେତୋପରିଯମାନସନ୍ତି ପରିଯାତୀତି ପରିଯଂ, ସରାଗାଦିଓସେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେସଞ୍ହି ଧାତୂନଂ ଗତି ଅତ୍ଥୋ, ବୁଦ୍ଧିପି ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ ହୋତୀତି। ଚେତସୋ ପରିଯଂ ଚେତୋପରିଯଂ, ମନସି ଭଓନ୍ତି ମାନସଂ, ଞାଣଂ, ଚେତୋପରିଯଞ୍ଚ ତଂ ମାନସଞ୍ଚାତି ଚେତୋପରିଯମାନସଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଓସେନେଓାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଉପନିସ୍ସଯେନେଓ। ତଞ୍ହି ଏତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନେ ପରିକମ୍ମଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଓସେନେଓ ପଓତ୍ତତି, ତସ୍ମା। ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନାତି ଦିବ୍ବସଦିସତାଦୀହି ''ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂ''ତି ଲଦ୍ଧଓୋହାରେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେନ ଦିସ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ହଦଯନ୍ତି ନ ହଦଯଓତ୍ଥୁ, ଅଥ ଖୋ ହଦଯମଂସପେସି। ଯଂ ବହି କମଲମକୁଳସଣ୍ଠାନଂ ଅନ୍ତୋ କୋସାତକୀଫଲସଦିସନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯ

ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଲୋହିତଂ ତିଟ୍ଠତି। ହଦଯୱତ୍ଥୁ ପନ ଇମଂ ଲୋହିତଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତି। ଲୋହିତଂ ଦିସ୍ୱାତି ଲୋହିତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ଦିସ୍ୱା। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋପି ହି ୱଣ୍ଣମେୱ ଦିସ୍ସତି। ତେନେୱ ହି ତଂ ଚକ୍ଖୁସଦିସତ୍ତା ''ଚକ୍ଖୂ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ଯଥା ହି ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତା, ଏୱଂ ଯୋ ଅତ୍ତା ନ ହୋତି, ସୋ ପରୋ। କଥଂ ପନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଲୋହିତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଦସ୍ସନେନ ପରଚିତ୍ତଂ ୱିଜ୍ଜାନନ୍ତୀତି ଆହ ''ସୋମନସ୍ସଯୁତେ''ତିଆଦି। ଲୋହିତନ୍ତି ରତ୍ତଂ ନିଗ୍ରୋଧଫଲସମାନୱଣ୍ଣଂ। କାଳକନ୍ତି ଜମ୍ବୁସଦିସୱଣ୍ଣଂ। ତିଲତେଲୂପମନ୍ତି ଅନେନ ପସନ୍ନଭାୱମାହ।

କଥଂ ପନ ଚିତ୍ତେ ସୋମନସ୍ସ ସହଗତାଦିମ୍ହି ସତି କମ୍ମଜସ୍ସ ଲୋହିତସ୍ସ ୱିୱିଧୱଣ୍ଣଭାୱାପତ୍ତୀତି? କିଞ୍ଚାପି ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତଭୂତାନି କମ୍ମଜାନେୱ, ତଂ ପନ ଲୋହିତଂ କମ୍ମଜମେୱାତି ନତ୍ଥି ଚତୁସନ୍ତତିରୂପସ୍ସପି ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଇଦଂ ରୂପଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ପରସ୍ସ ହଦଯଲୋହିତୱଣ୍ଣଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୦୧) ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମ୍ପି ଯଂ ତତ୍ଥ ଅଚିତ୍ତଜଂ, ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତୱଣ୍ଣଭେଦେନ ନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି? ଭୱିତବ୍ବଂ ସେସସନ୍ତତିରୂପାନଂ ତଦନୁୱତ୍ତନତୋ। ଯଥା ହି ଗମନାଦୀସୁ ଚିତ୍ତଜରୂପାନି ଉତୁଜକମ୍ମଜାହାରଜରୂପେହି ଅନୁୱତ୍ତୀଯନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା କାଯସ୍ସ ଦେସନ୍ତରପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ନ ସିଯାତି, ଏୱମିଧାପି ଚିତ୍ତଜରୂପଂ ସେସସନ୍ତତିରୂପେହି ଅନୁୱତ୍ତୀଯତି, ପସାଦକୋଧୱେଲାସୁ ଚ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭେଦାପତ୍ତିଯେୱ ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ସୋମନସ୍ସାଦିଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାନୁରୂପଂ ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପୱସେନ ସେସତିସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନମ୍ପି ନାନାୱଣ୍ଣତା ହୋତିଯେୱାତି ସୁଟ୍ଠୁ ୱୁତ୍ତଂ ''ଲୋହିତଂ ଲୋହିତଂ ସିଯା''ତିଆଦି। ଦିସ୍ୱା ହଦଯଲୋହିତନ୍ତି ପଠମଂ ତାୱ ଅନୁମାନଞ୍ଞାଣେନ ଲୋହିତଂ ଦିସ୍ୱା। କାତବ୍ବଂ ଥାମତଂ ଗତନ୍ତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଥାମଭାୱଂ ଗତଂ କାତବ୍ବଂ।

ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ଉପ୍ପାଦେତୁକାମେନ ଯୋଗିନା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭିନା ଏୱ ସତା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ କତ୍ୱା ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ପରସ୍ସ ହଦଯମଂସପେସିଂ ନିସ୍ସାଯ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଲୋହିତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଦସ୍ସନେନ ଇଦାନି ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ''ସୋମନସ୍ସସହଗତ''ନ୍ତି ୱା ''ଦୋମନସ୍ସସହଗତ''ନ୍ତି ୱା ''ଉପେକ୍ଖାସହଗତ''ନ୍ତି ୱା ନଯଗ୍ଗାହୱସେନ ୱୱତ୍ଥାପେତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ''ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାମୀ''ତି ପରିକମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ। କାଲସତମ୍ପି କାଲସହସ୍ସମ୍ପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତଥେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସେୱଂ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ହଦଯଲୋହିତୱଣ୍ଣଦସ୍ସନାଦିୱିଧିନା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ''ଇଦାନି ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ଯଂ ତଦା ପୱତ୍ତତୀତି ୱୱତ୍ଥାପିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ୱା ଜୱନାନି କାମାୱଚରାନି ଜୱନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥଂ, ପଞ୍ଚମଂ ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ । ତତ୍ଥ ଯଂ ତେନ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ, ଇଦଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ଯତ୍ଥ ଅନେନ ପରିକମ୍ମଂ କତଂ, ତଂ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ୱିଭାୱେନ୍ତମେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ରୂପଂ ୱିଯ ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଂ, ସଦ୍ଦଂ ୱିଯ ଚ ଦିବ୍ବସୋତଞ୍ଞାଣଂ। ତତୋ ପରଂ ପନ କାମାୱଚରଚିତ୍ତେହି ସରାଗାଦିୱୱତ୍ଥାପନଂ ହୋତି ନୀଲାଦିୱୱତ୍ଥାପନଂ ୱିଯ।

୧୦୭୪-୫। ଏୱମଧିଗତସ୍ସ ପନ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଥାମଗମନୱିଧାନମ୍ପି ଅଧିଗମୱିଧାନସଦିସମେୱ, ତଦେୱେତ୍ଥ ଆଚରିଯେନ ଦସ୍ସିତଂ। ଏୱଂ ଥାମଗତେତିଆଦି ଥାମଗମନାନିସଂସଦସ୍ସନଂ। ସବ୍ବମେୱାତି ଇଦଂ ''କାମାୱଚରଚିତ୍ତଂ, ରୂପାରୂପେସୁ ମାନସ''ନ୍ତି ଉଭଯପଦେନପି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ, ଚତୁପଣ୍ଣାସୱିଧଂ କାମାୱଚରଚିତ୍ତଂ, ପଞ୍ଚଦସରୂପାୱଚରଚିତ୍ତଂ, ଦ୍ୱାଦସଅରୂପାୱଚରଚିତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବମେୱ, ପଚ୍ଚେକଂ ସରାଗାଦିପ୍ପଭେଦକଂ ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱସେନାଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାକଥାତି ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଂ ଇଧ ଅନୁଦ୍ଧଟଂ। ତମ୍ପି ହି ଉପରିମୋ, ସଦିସୋ ୱା ଅରିଯୋ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ, ସଦିସସ୍ସ ଚ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ହେଟ୍ଠିମୋ ପନ ଉପରିମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି। ଯଥା ଚେତଂ, ଏୱଂ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେ ଅକତାଭିନିୱେସୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, ସେଖୋପି ୱା ଅରୂପାୱଚରଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି। ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିକସ୍ସ ପନ ୱସେନ ଇଧାରୂପାୱଚରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଜାନନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହା ପନ ଆରୁପ୍ପେ ଅକତାଭିନିୱେସୋପି ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱିହତତ୍ତା ତମ୍ପି ଜାନାତିଯେୱ। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣୱଣ୍ଣନା।

୧୦୭୬-୭। ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଜାତୀସୁ ନିୱାସା ନିୱୁତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା, ସପରୱିଞ୍ଞାଣେହି ଗୋଚରାସେୱନାଯ ଆସେୱିତା ଚ ଖନ୍ଧା ପୁବ୍ବେନିୱାସା। ପରୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତାପି ହି ପୁବ୍ବେ ନିୱସିଂସୁ ଏତ୍ଥାତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ପନ ଛିନ୍ନୱଟୁମକାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୁ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ୱିସଯା, ପୁବ୍ବେ ନିୱାସେସୁ ସରୂପୱିଭାୱକଂ ଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣଂ। ତେନ। ତଦନୁସ୍ସତୀତି ତେସଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନଂ ଅନୁସ୍ସତି। ହେଟ୍ଠା ତୀସୁ ଝାନେସୁ ଯଥାରହଂ ପୀତିସୁଖେହି କାଯଚିତ୍ତାନଂ ସମ୍ପୀଣନାଯ ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବାନୀତି ଆହ ''ଝାନାନି ପନା''ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞଥା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଯାଯ ନିସଜ୍ଜାଯ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣାରମ୍ଭୋ, ସା ଇଧ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମା ନିସଜ୍ଜା।

୧୦୭୮-୮୦।ତତୋ ପଭୁତି...ପେ... କ୍କମାତି ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ପୁରିମଭୱାଦୀସୁ କତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବମାୱଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତିଆଦିନା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱାଦିୱସେନ ଦସ୍ସେତି। ଦିୱସେରତ୍ତିଯଂ କତନ୍ତି ସବ୍ବପଚ୍ଛିମନିସଜ୍ଜାତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆସନପଞ୍ଞାପନଂ ସେନାସନପ୍ପୱେସନନ୍ତି ପଟିଲୋମେନ ସକଲଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ କତକିଚ୍ଚଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। କତମାୱଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଯଂ ଏତ୍ଥନ୍ତରେ କତକିଚ୍ଚଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ପଟିଲୋମକ୍କମେନେୱ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ତକଂ ପନ ପକତିଚିତ୍ତସ୍ସପି ପାକଟଂ, ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅତିପାକଟମେୱ। ସଚେ ପନେତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ନ ପାକଟଂ ହୋତି, ପୁନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ଏତ୍ତକେନ ଦୀପେ ଜଲିତେ ୱିଯ ପାକଟଂ ହୋତି। ପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧକସ୍ସ ୱିଯ ନିସାନସିଲା ସତିପଞ୍ଞାନଂ ନିସିତଭାୱାୱହଂ, ତସ୍ମା ତା ତଂସମାପଜ୍ଜନେନ ପରମନେପକ୍କପ୍ପତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଭୱେତି ଇମମ୍ହା ଭୱା ଅନନ୍ତରେ ପୁରିମସ୍ମିଂ ଭୱେ।

୧୦୮୧।ନିବ୍ବତ୍ତଂ ନାମରୂପଞ୍ଚାତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ନିବ୍ବତ୍ତନାମରୂପଂ। ସାଧୁକନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅପରିହାପେତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ପହୋତି ହି ଇମିସ୍ସା ଅଭିଞ୍ଞାଯ କତାଧିକାରୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଠମୱାରେନେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଚୁତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ, ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତେନାପି ଧୁରନିକ୍ଖେପଂ ଅକତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ତତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଆୱଜ୍ଜନ୍ତେନ ଚ ପନ ପଠମଂ ରୂପଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ନାମଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିଯା। ଅପରେ ପନ ୱିପରିଯାଯେନ ୱଦନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛିମନିସଜ୍ଜାତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତଜାତୀସୁ ନିଖ୍ହ୍ଧଧମ୍ମାରମ୍ମଣଭାୱତୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ନାମ ନ ହୋତି, ତଂ ପନ ପରିକମ୍ମଞ୍ଞାଣମେୱ। ଯଦା ପନସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ନାମ। ତେନାହ ''ଯଦା ପନା''ତିଆଦି।

ଏତ୍ଥାହ – କିଂ ଏକେନେୱ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତନାମରୂପଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେନ ଅଞ୍ଞେନାତି। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯଦି ଏକେନେୱ, ଦୂରତୋ ଚିତ୍ତପଟଂ ପେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଅନିରୂପିତରୂପେନ ୱତ୍ଥାନଂ ହୋତି। ଯଦି ଚ ଅଞ୍ଞେନ ଅଞ୍ଞେନ, ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନାଦିନା ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି? ଉଭଯଥାପି ନ ଦୋସୋ। ଇଦ୍ଧିୱିସଯସ୍ସ ହି ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟତ୍ତା ଏକେନପି ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ ନାମରୂପେ ପସ୍ସନ୍ତୋ ନିରୂପିତରୂପେନେୱ ପସ୍ସତି, ନ ଅନିରୂପିତରୂପେନେୱ ପସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞେନପି ୱା ପଠମମେୱ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ସମାହିତଚିତ୍ତେନ କତପରିକମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ପୁନ ସମାପଜ୍ଜନଂ ୱିନା ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତିଯେୱାତି। ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣୱଣ୍ଣନା।

୧୦୮୬-୮।ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା, ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ପଟିଲଭିତବ୍ବତ୍ତା, ଅତ୍ତନା ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ମହାଜୁତିକତାଦୀହି ୱା ଦିବ୍ବଂ, ରୂପଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁମିୱାତି ଚକ୍ଖୁ। ଯଥା ହି ମଂସଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତଂ ସମୱିସମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତତି, ଇଦଂ ପନ ତତୋ ସାତିସଯଂ ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚକାରୀତି ଦିବ୍ବଞ୍ଚ ତଂ ଚକ୍ଖୁ ଚାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ, ତେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା। କସିଣାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି କସିଣାନଂ ୱସେନ କସିଣାରମ୍ମଣଂ। ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ କତ୍ୱାତି ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ଚିତ୍ତପରିଦମନେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନତାକରଣେନ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାଭିମୁଖଂ ପେସନାରହଂ ପେସନଯୋଗ୍ଯଂ କତ୍ୱା। ''ତେଜୋ…ପେ… କସିଣମ୍ପି ୱା ଆସନ୍ନଂ କାତବ୍ବ''ନ୍ତି ପାଠସେସୋ। ଆସନ୍ନଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସମୀପଭୂତଂ କାରଣଭୂତଂ କାତବ୍ବଂ, ତତ୍ଥ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ ପଗୁଣତରଂ କତ୍ୱା ତଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ଉପଟ୍ଠାନଯୋଗ୍ଯଂ କତ୍ୱା ଠପେତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱାତି ଇମସ୍ମିଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ରୂପଦସ୍ସନୱିସଯେ। ସେଟ୍ଠନ୍ତି ପରିଦୀପିତନ୍ତି ଆଲୋକକସିଣସ୍ସେୱ ପଭାୱିସ୍ସଜ୍ଜନସଭାୱେନ ଆଲୋକକରଣେନ ଇତରେହି ୱିସିଟ୍ଠତ୍ତା ୱିସିଟ୍ଠନ୍ତି ପରିଦୀପିତଂ।

୧୦୮୯-୯୦।ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ପଠମଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉପଚାରଜ୍ଝାନୁପ୍ପାଦନେନ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ଉପଚାରଜ୍ଝାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହି ସବ୍ବିଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି। ଯସ୍ମା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନେଯେୱ ଆଲୋକେ ଅପ୍ପନାୱସେନ ପୱତ୍ତିମତ୍ତଂ ୱିନା ଅତ୍ତନୋ ବଲେନ ଆଲୋକଂ ଫରିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ନାପି ଯଥାପତ୍ଥଟଂ ଥାୱରଂ କାତୁଂ, ପରିକମ୍ମଂ ପନ ତଦୁଭଯମ୍ପି କାତୁଂ ସମତ୍ଥଂ, ତସ୍ମା ଉପଚାରଭୂମିଯଂଯେୱ ତଂ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ଉପଚାରଭୂମିଯ''ନ୍ତିଆଦି। ଉପଚାରଭୂମୀତି ଚେତ୍ଥ ଆଲୋକସ୍ସ ଥାୱରକରଣୱସପ୍ପୱତ୍ତଂ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପ୍ପନନ୍ତି ଝାନୱସେନ ଅପ୍ପନଂ। ନ ହି ଅକତପରିକମ୍ମସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାୱସେନ ଅପ୍ପନା ସିଜ୍ଝତି। ତେନାହ ''ପାଦକଜ୍ଝାନନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି। ପାଦକଜ୍ଝାନନିସ୍ସିତନ୍ତି ପାଦକଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପରିକମ୍ମନିସ୍ସିତଂ ପରିକମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଥା ଚ ସତି ଆଲୋକୱଡ୍ଢନାଭାୱତୋ ରୂପଦସ୍ସନଂ ନ ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୦୯୧-୩।ଅନ୍ତୋ…ପେ… ଭୱେତି ଅନ୍ତୋଗତମେୱ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଭୱେ, ନ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ଆଲୋକେ ଫରିତେପି ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ହୋତି। ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱାରୋ ହି ଅତିକ୍କମତି ତାୱଦେତି ଇଧ ପରିକମ୍ମଂ ନାମ ଯଥାୱୁତ୍ତକସିଣାରମ୍ମଣଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ, ତଂ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତୋ ନ ପୱତ୍ତତି, କସିଣାଲୋକୱସେନ ଚ ରୂପଗତଦସ୍ସନଂ କସିଣାଲୋକୋ ଚ ପରିକମ୍ମୱସେନାତି ତଦୁଭଯମ୍ପି ପରିକମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ନ ହୋତି। ତେନାହ ''ଆଲୋକୋପୀ''ତିଆଦି। ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରହିତେ ରୂପଗତମ୍ପି ନ ଚ ଦିସ୍ସତି, ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତୋ ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱାରୋ ଅତିକ୍କମତି, ପରିକମ୍ମପସୁତସ୍ସ କସିଣାରମ୍ମଣଞାଣଂ ହୋତୀତି ରୂପଗତଂ ଦିସ୍ସତି, କଥଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ

‘‘ତେନା’’ତିଆଦି।

୧୦୯୪-୯।ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପାଦକଙ୍ଖାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅଭିଣ୍ହଂ ଆଲୋକଫରଣେନ। ଆଲୋକୋ ଥାମୱାତି ଆଲୋକଗତୋ ଚିରଟ୍ଠାଯୀ ସିଯା, ତଥା ଚ ସତି ତତ୍ଥ ସୁଚିରମ୍ପି ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଲୋକୋ ଏତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ତିଣୁକ୍କୁପମାଯ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତିଣୁକ୍କାଯା’’ତିଆଦି। ଏକୋ କିର ରତ୍ତିଯଂ ତିଣୁକ୍କାଯ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି, ତସ୍ସ ସା ତିଣୁକ୍କା ୱିଜ୍ଝାଯି, ଅଥସ୍ସ ସମୱିସମାନି ନ ପଞ୍ଞାଯିଂସୁ, ସୋ ତଂ ତିଣୁକ୍କଂ ଭୂମିଯଂ ଘଂସିତ୍ୱା ପୁନ ଉଜ୍ଜାଲେସି, ସା ପଜ୍ଜଲିତ୍ୱା ପୁରିମାଲୋକତୋ ମହନ୍ତତରମାଲୋକଂ ଅକାସି, ଏୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିଜ୍ଝାତଂ ଉଜ୍ଜାଲଯତୋ କମେନ ସୂରିଯୋ ଉଟ୍ଠାସି, ସୂରିଯେ ଉଟ୍ଠିତେ ‘‘ଉକ୍କାଯ କମ୍ମଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ତଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଦିୱସମ୍ପି ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ଉକ୍କାଲୋକୋ ୱିଯ ପରିକମ୍ମକାଲେ କସିଣାଲୋକୋ, ଉକ୍କାଯ ୱିଜ୍ଝାତାଯ ସମୱିସମାନଂ ଅଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତୋ ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱାରାତିକ୍କମେନ ଆଲୋକେ ଅନ୍ତରହିତେ ରୂପଗତାନଂ ଅଦସ୍ସନଂ, ଉକ୍କାଯ ଘଂସନଂ ୱିଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନଂ, ଉକ୍କାଯ ପୁରିମାଲୋକତୋ ମହନ୍ତତରାଲୋକକରଣଂ ୱିଯ ପୁନ ପରିକମ୍ମଂ କରୋତୋ ବଲୱତରାଲୋକଫରଣଂ, ସୂରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ଥାମଗତାଲୋକସ୍ସ ଯଥାୱଡ୍ଢିତପରିଚ୍ଛେଦଂ ଫରିତ୍ୱା ଅୱଟ୍ଠାନଂ, ତିଣୁକ୍କଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଦିୱସମ୍ପି ଗମନଂ ୱିଯ ପଦିତ୍ତାଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଥାମଗତେନାଲୋକେନ ଦିୱସମ୍ପି ରୂପଦସ୍ସନଂ। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ନାନାୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମଞ୍ଚେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତଂ, ନ ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉପ୍ପାଦନକ୍କମୋପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ତାନି ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ୱାତି ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖନ୍ତି। ‘‘ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ୱା ପନା’’ତି ପାଠୋ।

୧୧୦୦। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥସାଧକଚିତ୍ତନ୍ତି ଯଦତ୍ଥାଯେସ ପଟିପନ୍ନୋ, ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥସାଧନତୋ ଅତ୍ଥସାଧକଭୂତଂ ଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନାପାଥଯୋଗ୍ଗଂ ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଗତଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ ହେଟ୍ଠାପଥୱୀତଲନିସ୍ସିତଂ ତିରୋକୁଟ୍ଟପଜ୍ଜତପାକାରଗତଂ ପରଚକ୍କୱାଳଅଗତନ୍ତି ଇଦଂ ରୂପଂ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ମଂସଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ସମାନଂ ୱିଯ ହୋତି। ତଦେୱ ଚେତ୍ଥ ରୂପଂ ସରୂପତୋ ୱିଭାୱନସମତ୍ଥଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ। ନ ପନ ଆୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତାନି ପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତାନି। ତାନି ହି ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତାନିପି ନ ଯାଥାୱତୋ ତଂ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିଚିତ୍ତାନି ୱିଯାତି।

୧୧୦୧-୨। ନନୁ ଚ ଅନାଗତଂସଞାଣଂ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣନ୍ତି ଦ୍ୱେ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନି ଅତ୍ଥି, କସ୍ମା ତାନି ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତାନୀତି ଆହ ‘‘ଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାତି ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣପଟିଲାଭେନେୱ ତସ୍ସ ପରିୱାରାନି ହୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତି। ତତୋଯେୱ ହି ତାନି ତସ୍ସ ପରିଭଣ୍ଡଞାଣାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥା ହି ସିନେରୁସ୍ସ ପରିୱାରଟ୍ଠାନିଯାନି ତଂସିଦ୍ଧିଯା ସିଦ୍ଧାନି ମେଖଲଟ୍ଠାନାନି ପରିଭଣ୍ଡାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ଇମାନିପି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସିଦ୍ଧିଯା ସିଦ୍ଧାନି ତସ୍ସ ପରିଭଣ୍ଡାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ହୋତୁ ତାୱ ଏୱମେତଂ, ଚୁତୂପପାତଞାଣଂ ପନ କିଂ ନ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚୁତୂପପାତଞାଣମ୍ପୀ’’ତିଆଦି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣମେୱ ହି ଚୁତିଯଂ, ଉପପତ୍ତିଯଞ୍ଚ ରୂପଂ ୱିଭାୱେନ୍ତଂ ଚୁତୂପପାତେ ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଚୁତୂପପାତଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅୱସେସରୂପୱିଭାୱନକାଲେ ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ପରମତ୍ଥତୋ ନାମଦ୍ୱଯେନ ଆଗତଂ ଏକମେୱ ଞାଣଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ଚୁତୂପପାତଞାଣନ୍ତି ପନ ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋଯେୱ ନାନନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ମନୋମଯଞାଣନ୍ତିପି ୱିସୁଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣଂ ଆଗତଂ, ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣମେୱ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣୱଣ୍ଣନା।

୧୧୦୩।ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ। ଅନେନ ତରେନାତି ଅନେନ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରନାମକେନ ତରେନ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଅଭିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୭। ସତ୍ତରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଅଭିଞ୍ଞାରମ୍ମଣନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୪-୫।ପଞ୍ଚୌଦ୍ଧିୱିଧାଦୀନୀତି –

‘‘ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ଦିବ୍ବସୋତଂ, ପରଚିତ୍ତୱିଜାନନା;

ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତି, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁତି ପଞ୍ଚଧା’’ତି। –

ଏୱମାଗତା ପଞ୍ଚ। ସତ୍ତାଭିଞ୍ଞା ଇମା ପନାତି ଅତୀତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣେ, ମନୋମୟଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣେ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅତୀତଂସଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ପରେସଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ୟାୱ ପଟିସନ୍ଧିପରିୟୋସାନଂ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଞ୍ଞାଣଂ। ମନୋମୟଞ୍ଞାଣମ୍ପି ନାମ ମନୋମୟକାୟାଭିନିପ୍ଫାନାଦିୱସପ୍ପୱତ୍ତଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣଂ।

୧୧୦୬। ଇଦାନି ଇମେସଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞ୍ଞାଣାନଂ ଆରମ୍ମଣୱିନିଚ୍ଛୟେ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁମାରଭନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସତ୍ତନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦି । ଚତ୍ତାରୋ ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକାତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକା। ଏତ୍ଥାତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚାମସନଂ କିଂ ତିକାନଂ, ଉଦାହୁ ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତି, କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ୟଦି ତିକାନଂ, ତଦୟୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତିକେସୁ ଅଭିଞ୍ଞାଞ୍ଞାଣାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଥ ଆରମ୍ମଣାନଂ, ତମ୍ପି ଅୟୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନଂ ୟୁତ୍ତନ୍ତି। ୟଥା ଇଚ୍ଛସି, ତଥା ହୋତୁ। ଭୱତୁ ତାୱ ତିକାନଂ, ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତିକେସୁ ଅଭିଞ୍ଞାଞ୍ଞାଣାନି ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି? ନାୟଂ ୱିରୋଧୋ ତିକୱୋହାରେନ ଆରମ୍ମଣାନଂୟେୱ ଗୟ୍ହମାନତ୍ତା। ଅଥ ୱା ପନ ହୋତୁ ଆରମ୍ମଣାନଂ, ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନଂ ଅୟୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅୟମ୍ପି ନ ଦୋସୋ ୟଥାୱୁତ୍ତକାରଣେନେୱାତି।

୧୧୦୭-୧୦।ପରିତ୍ତାଦୀସୁ ସତ୍ତସୁପି ଅସତିପି ୱତ୍ଥୁଭେଦେ ଭୂମିକାଲସନ୍ତାନଭେଦୱସେନ ଭିନ୍ନେସୁ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ସତ୍ତସୁ ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେସୁ। ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତାୟ ଅଭାୱତୋ ଇଧ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ ନ ଲବ୍ଭତି। କାୟଂ ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାୟେନ ଗନ୍ତୁକାମୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତକରଣଞ୍ଚ ତଂ ୱିୟ କାୟସ୍ସ ଅଦିସ୍ସମାନସୀଘଗତିକତାୱସେନ ତଗ୍ଗତିକତାପାଦନଂ। ୟଥା ଚିତ୍ତଂ ନ ଦିସ୍ସତି ସୀଘଗମନଞ୍ଚ, ଏୱଂ କାୟମ୍ପି ଅଦିସ୍ସମାନଂ, ସୀଘଗମନଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୟଥିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତୁକାମୋତି ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତୱସେନାତି ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତୱସେନ ପରିଣାମେତୀତି ପାଠସେସୋ। ତେନାହ ‘‘ତଂ ମହଗ୍ଗତେ ଚ ଚିତ୍ତସ୍ମିଂ ସମାରୋପେତୀ’’ତି। ପାଦକଜ୍ଝାନଞ୍ହି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ‘‘ଅୟଂ କାୟୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିୟ ଅଦିସ୍ସମାନୋ, ସୀଘଗମନୋ ଚ ହୋତୂ’’ତି ପରିକମ୍ମଂ କରୋତି, ପରିକମ୍ମଂ ପନ କତ୍ୱା ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ତଥେୱ ପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ କାୟଂ ଗହେତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତେ ପାଦକଚିତ୍ତେ ସମାରୋପେତି, ତଗ୍ଗତିକଂ କରୋତି ୱିୟ, ଅଦିସ୍ସମାନଂ, ସୀଘଗମନଞ୍ଚ କରୋତି। ତଂ ପନ ସୀଘଗମନତ୍ଥଂ ଅଭାୱିତିଦ୍ଧିପାଦାନଂ ୱିୟ ଦନ୍ଧଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତ୍ୱା କତିପୟଚିତ୍ତୱାରେହେୱ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନେୱ। ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ୟଂ ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ, ୟଥୟିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୮) ହି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞ-ଗ୍ଗହଣେନେୱ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଗହିତତ୍ତା ଚିତ୍ତକ୍ଖଣୱସେନ ରୂପପ୍ପୱତ୍ତି ନ ୟୁତ୍ତା। ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ଚ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ଚ, ନ ଚ ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଧମ୍ମାନଂ କେନଚି ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି। ଚିତ୍ତୱସେନ ରୂପକାୟଂ ପାଦକଜ୍ଝାନେ ସମାରୋପେନ୍ତସ୍ସ କାୟମେୱ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଆହ ‘‘କାୟାରମ୍ମଣତୋ’’ତି, କାୟେ ୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାୟସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନ ଚିତ୍ତଂ କାୟଂ ୱିୟ ଦନ୍ଧଂ ଦିସ୍ସମାନଂ କରୋତି, କିନ୍ତୁ ଦନ୍ଧଦିସ୍ସମାନଗତିକରଣମତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୧୧୨-୩।ଅନାଗତମତୀତଞ୍ଚ କରୋତି ୱିସୟଂ ୟଦାତି ମହାଧାତୁନିଧାନେ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରାଦୀନଂ ୱିୟ ଅନାଗତଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତାନଂ ଅନାଗତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, କାୟୱସେନ ଚିତ୍ତପରିଣାମନକାଲେ ତଦେୱ ଚିରନିରୁଦ୍ଧଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଅତୀତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତଦା ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ, ଅନାଗତଗୋଚରଞ୍ଚ ହୋତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଗୋଚରୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରୂପକାୟସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ। ହତ୍ଥିଆଦୟୋ ଅଭିନିମ୍ମିନନ୍ତସ୍ସାପି ହି କିଞ୍ଚାପି ପରିକମ୍ମଂ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତଂ ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣମେୱ। ଉପଚାରାରମ୍ମଣଂ ୱିୟ ହି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ତେନ ସହ ପାତୁଭୂତମେୱ ତସ୍ସାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

୧୧୧୪-୫।କାୟଂ…ପେ…ସିୟାତି ଅତ୍ତନୋ କାୟଂ ଚିତ୍ତୱସେନ ପରିଣାମନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ, ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ କାୟୱସେନ ପରିଣାମନକାଲେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ। ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥେନ ଗହିତେ ଅତ୍ତନୋ କୁମାରୱଣ୍ଣାଦିଅଭିନିମ୍ମାନକାଲେ କାୟସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ସିୟା। ବହିଦ୍ଧା ରୂପଦସ୍ସନେତି ବହିଦ୍ଧା ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିରୂପଦସ୍ସନକାଲେ।

୧୧୧୬-୮।ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ପରିତ୍ତେ ଚାତି ସରୂପୱିଭାୱନମେତଂ। ଦିବ୍ବସୋତସ୍ସ ହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋୱ ସଦ୍ଦୋ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ସୋ ଚ ସଭାୱତୋ ପରିତ୍ତୋୱ। କୁଚ୍ଛିସଦ୍ଦସ୍ସାତି କୁଚ୍ଛିୟଂ ୱାତସଦ୍ଦସ୍ସ। ତତ୍ଥ ପାଣକସଦ୍ଦସ୍ସ ପନ ସୱନେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣମେୱ। ୱସିତାପତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦସୱନେପି ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପନ ଏକାଦସଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତତୋ ଉପରି ଭୱଙ୍ଗଂ ପୱତ୍ତିତୁମଦତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଆୱଜ୍ଜନସମତ୍ଥତାୱସେନ ୱସିତାପତ୍ତସ୍ସେୱ ୟୁଜ୍ଜତି। ‘‘ପରସ୍ସ ଚ ସଦ୍ଦସ୍ସା’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ନ ହି ପରସ୍ସ କୁଚ୍ଛିସଦ୍ଦସୱନେୟେୱ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସଦ୍ଦସୱନେପୀତି।

୧୧୧୯-୨୨।ପରିତ୍ତାଦୀସୂତି ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣମଗ୍ଗଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣେସୁ। ପରିତ୍ତାନନ୍ତି କାମାୱଚରଚିତ୍ତାନଂ। ମଜ୍ଝିମାନନ୍ତି ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭୱତ୍ତା ମଜ୍ଝିମସଞ୍ଞାତାନଂ ରୂପାରୂପାୱଚରଚିତ୍ତାନଂ। ମଜ୍ଝେଭୱତା ଚ ଦେସନାୱସେନ, ନ ସଭାୱୱସେନ। ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତମେୱ ଜାନାତି, ଅୱସେସକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତୟଂ ପନ ନ ଜାନାତୀତି ଇମଂ ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ମଗ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ଜାନନେ’’ତିଆଦି। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ୟସ୍ମା ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ଚିତ୍ତମେୱ ଜାନାତି, ତସ୍ମା ତଂ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି , ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତଜାନନତୋ ପନ ପରିୟାୟେନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଅନୁଞ୍ଞାତାତି। ପଟ୍ଠାନେ ପନ –

‘‘କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୟଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୪) –

ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋପି ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନିପ୍ପରିୟାୟେନେୱ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତା ଲବ୍ଭତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହକାରାନଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ।

୧୧୨୩-୫। ଅତୀତସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ, ଅନାଗତସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେୟେୱ ଚ ପୱତ୍ତଂ ପରଚିତ୍ତଂ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ଜାନାତି, ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପନ ପଟିସନ୍ଧିପରିୟୋସାନଂ, ଚୁତିପରିୟୋସାନଞ୍ଚ ପୱତ୍ତଂ ଅତୀତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଗୋଚରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନାହ ‘‘ଅତୀତେ’’ତିଆଦି। ଅତୀତସ୍ସ, ଅନାଗତସ୍ସ ଚ ପରଚିତ୍ତସ୍ସ ଜାନନଂ ସମ୍ଭୱତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ପୁଚ୍ଛତି ‘‘କଥଞ୍ଚ ପନା’’ତିଆଦି। ଇତରୋ ୟତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତାୱ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତିଧା ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଖଣସନ୍ତତିଅଦ୍ଧତୋତି ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଏୱଂ ଖଣସନ୍ତତିଅଦ୍ଧାୱସେନ ତିଧା ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୨୬।ତିକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିଭଙ୍ଗୱସେନ ଖଣତ୍ତୟପରିୟାପନ୍ନଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଖଣାଦିକନ୍ତି ଖଣ-ସଦ୍ଦାଦିକଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରପରିୟାପନ୍ନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନ୍ଧକାରେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆଲୋକଟ୍ଠାନଂ ଗତସ୍ସ ନ ଚ ତାୱ ଆରମ୍ମଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ୟାୱ ପନ ତଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ପୱତ୍ତା ରୂପସନ୍ତତି, ଅରୂପସନ୍ତତି ୱା ‘‘ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ଆଲୋକଟ୍ଠାନେ ୱିଚରିତ୍ୱା ଓୱରକଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସାପି ନ ତାୱ ସହସା ରୂପଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ୟାୱ ତଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ପୁବ୍ବେୱ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ୱିୟ ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୂରେ ଠତ୍ୱା ପନ ରଜକାଦୀନଂ ହତ୍ଥୱିକାରଂ, ଘଣ୍ଡିଭେରୀଆଦିଆକୋଟନହତ୍ଥୱିକାରଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ନ ପନ ତାୱ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି, ୟାୱ ପନ ତଂ ସୁଣାତି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୧୬) ଏୱଂ ତାୱ ମଜ୍ଝିମଭାଣକତ୍ଥେରା ୱଦନ୍ତି।

ସଂୟୁତ୍ତଭାଣକା ପନ ‘‘ରୂପସନ୍ତତି ଅରୂପସନ୍ତତୀତି ଦ୍ୱେ ସନ୍ତତିୟୋ ୱତ୍ୱା ଉଦକଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଗତସ୍ସ ୟାୱ ତୀରେ ଅକ୍କନ୍ତୋଦକଲେଖା ନ ୱିପ୍ପସୀଦତି, ଅଦ୍ଧାନତୋ ଆଗତସ୍ସ ୟାୱ କାୟେ ଉସୁମଭାୱୋ ନ ୱୂପସମ୍ମତି, ଆତପା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଗବ୍ଭଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ୟାୱ ଅନ୍ଧକାରଭାୱୋ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକତ୍ୱା ଦିୱା ୱାତପାନଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ୟାୱ ଅକ୍ଖୀନଂ ଫନ୍ଦନଭାୱୋ ନ ୱୂପସମ୍ମତି, ଅୟଂ ରୂପସନ୍ତତି ନାମ। ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଜୱନୱାରା ଅରୂପସନ୍ତତି ନାମାତି ୱତ୍ୱା ତଦୁଭୟମ୍ପି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୧୬) ଏୱଂ ଏକମେୱ ସନ୍ତତିୱାରଂ ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମଜ୍ଝିମଭାଣକୱାଦେ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସୀଘମ୍ପି ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରାତି ଏକ-ଗ୍ଗହଣମ୍ପି କତଂ। ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରୋ ପନ ‘‘ଅତିପରିତ୍ତସଭାୱୌତୁଆଦିସମୁଟ୍ଠାନା ୱା ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତିପି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହା। ୨।୪୧୬) ଆହ।

୧୧୨୭-୮।ଏକଭଵପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ଏକସ୍ମିଂ ଭଵେ ପଟିସନ୍ଧିଚୁତିଵସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଏକଭଵପରିଯାପନ୍ନଂ ଧମ୍ମଜାତଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ "ଯୋ ଚାଵୁସୋ ମନୋ, ଯେ ଚ ଧମ୍ମା, ଉଭଯମେତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ମିଂ ଚେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଛନ୍ଦରାଗପଟିବଦ୍ଧଂ ହୋତି ଵିଞ୍ଞାଣ"ନ୍ତିଆଦି, ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାସୁ ଆଗତଂ, ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୁତ୍ତେ। କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିଵାସିନୋ।

୧୧୨୯-୩୦।ଯଥାଚାତିଆଦି ଏତ୍ଥ ତେସଂ ଓପମ୍ମଦସ୍ସନଂ। ଏକପୁପ୍ଫଂ ଅତ୍ତନୋ ଵଣ୍ଟେନ ଏକସ୍ସ ଵଣ୍ଟଂ ଵିଜ୍ଝତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମହାଜନସ୍ସାପି…ପେ… ଵିଜ୍ଝତୀତି "ଅତୀତଂ ଚିତ୍ତଂ, ଅନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ, ଅସୁକସ୍ସ ଚିତ୍ତ"ନ୍ତି ଏଵଂ ଵିଭାଗଂ ଅକତ୍ଵା ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାମିଚ୍ଚେଵ ରାସିଵସେନ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଆଵଜ୍ଜିତେ ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏକେନ ଚିତ୍ତେନ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଵା ଠିତିକ୍ଖଣେ ଵା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଵା ଏକନ୍ତେନ ପଟିଵିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୩୧-୨। ତଂ ପନ ତେସଂ ଵଚନଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯେନାଵଜ୍ଜତୀ"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଵସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ହି ଏଵଂ ଆଵଜ୍ଜଯତୋ ଆଵଜ୍ଜନଜଵନାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଠାନଂ ନତ୍ଥି, ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଞ୍ଚ ସଚେ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଜାନାତି, ଆଵଜ୍ଜନେନ ସହ ଏକାରମ୍ମଣେ ଵତ୍ତମାନମେଵ ଜାନାତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ତେସଂ ଆଵଜ୍ଜନଜଵନାନଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ସହ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅଟ୍ଠାନାଭାଵତୋ ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଭଵତୁ ତାଵ କୋ ଏତ୍ଥ ଦୋସୋତି ଚେ ଆହ "ଆଵଜ୍ଜନଜଵନାନ"ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗଫଲଵୀଥିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅନିଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ। ମଗ୍ଗଫଲଵୀଥିଯଞ୍ହି ଆଵଜ୍ଜନାଦୀନଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତ୍ତା, ଗୋତ୍ରଭୁଆଦୀନଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତା ନାନାରମ୍ମଣତା ଇଟ୍ଠା, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଅନିଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ଅନିଟ୍ଠେ ଠାନେ ଜଵନାଵଜ୍ଜନାନଂ ନାନାରମ୍ମଣତାପତ୍ତିଦୋସୋ ଅଯୁତ୍ତୋତି ତଂ ତେସଂ ଵଚନଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ପକାସିତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୧୩୩-୪। ଯଦି ଏଵଂ, କଥଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଆହ "ତସ୍ମା"ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ଏଵଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ପକାସିତଂ, ତସ୍ମା। ଜଵନଵାରତୋତି ଏକଜଵନଵାରଵସେନ । ଇଦଂ ପନ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତରଂ ଲହୁକଂ କତ୍ଵା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଯଂ ପନ ଵତ୍ତମାନଜଵନଵୀଥିତୋ ଅତୀତାନାଗତଵସେନ ଦ୍ଵିତିଜଵନଵୀଥିପରିମାଣକାଲେ ପଵତ୍ତଂ ପରଚିତ୍ତଂ , ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି "ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା"ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୧୬) ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଜଵନଵାରତୋତି ଦ୍ଵିତିଜଵନଵାରଵସେନ ଦୀପେତବ୍ବଂ, ନ ସକଲେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧୁନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ସଂଯୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ। ତତ୍ରାଯଂ ଦୀପନାତିଆଦି ଜଵନଵାରସ୍ସ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାଵଦୀପନମୁଖେନ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ପଵତ୍ତିଆକାରଦୀପନଂ।

୧୧୩୯-୪୧। ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନେଵ ସଙ୍ଗହେତ୍ଵା ଆହ "ଅଦ୍ଧାଵସା…ପେ… ପନା"ତି। ଆନନ୍ଦାଚରିଯୋ ପନେତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାଯ ଆଗତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଦସ୍ସ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଦତ୍ଥତା ନ କତ୍ଥଚି ପାଳିଯଂ ଵୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତଂ ଆଵଜ୍ଜଯମାନଂ ଅଭିମୁଖୀଭୂତଂ ଵିଜ୍ଜମାନଚିତ୍ତଂ ଆଵଜ୍ଜେତି, ପରିକମ୍ମାନି ଚ ତଂ ତଂ ଵିଜ୍ଜମାନଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନେଵ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ଚିତ୍ତଜାନନପରିକମ୍ମାନି ହୁତ୍ଵା ପଵତ୍ତନ୍ତି। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଵିଜ୍ଜମାନଚିତ୍ତଂ ପଟିଵିଜ୍ଝନ୍ତଂ ତେନ ସହ ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସନ୍ତାନଗ୍ଗହଣତୋ ଏକତ୍ତଵସେନ ଆଵଜ୍ଜନାଦୀନି ଚିତ୍ତନ୍ତେଵ ପଵତ୍ତାନି, ତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତମେଵ, ଯଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଵିଭାଵିତଂ, ତସ୍ମା ସମାନାକାରପ୍ପଵତ୍ତିତୋ ନ ଅନିଟ୍ଠେ ଠାନେ ନାନାରମ୍ମଣତା ହୋତୀତି ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଵସେନେଵ ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତଂ ଇଚ୍ଛତି। ଇତରାନୀତି ଆଵଜ୍ଜନପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନି। ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରେ ଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ।

୧୧୪୩-୭।ପରିତ୍ତାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୁତି ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଵୁତ୍ତେସୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହିତ୍ଵା ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଅଟ୍ଠସୁ ପରିତ୍ତାଦୀସୁ। ଅତୀତେ…ପେ… ଫଲମ୍ପି ଵାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତନାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ପରେହିପି ଭାଵିତମଗ୍ଗଂ, ସଚ୍ଛିକତଫଲଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେନିଵାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣେନ ସମନୁସ୍ସରତି। ଵା-ସଦ୍ଦେନ ଵା ଅଵୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥେନ ଅତ୍ତନା ଭାଵିତଂ ମଗ୍ଗଂ, ଫଲମ୍ପି ଵା ପରେହି ଭାଵିତଂ ମଗ୍ଗଂ, ଫଲମ୍ପି ଵାତି ଏଵମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତଥା ଚ ଵୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ "ଅତ୍ତନା, ପରେହି ଭାଵିତମଗ୍ଗଂ, ସଚ୍ଛିକତଫଲଞ୍ଚ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ"ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୧୭)। ଏଵ-କାରଂ ପନ ପଦପୂରଣମତ୍ତମେଵ। ଫଲମ୍ପି ଵାତି ଏତ୍ଥ "ଭାଵିତ"ନ୍ତି ନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ନ ହି ଫଲଂ ଭାଵେତବ୍ବଂ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବମେଵାତି। ସମନୁସ୍ସରତୋ ମଗ୍ଗନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି "ଅତ୍ତନା, ପରେହି ଵା ଭାଵିତ"ନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଏକନ୍ତତୋତି ନିଯମତୋ।

୧୧୪୮-୫୦। ନନୁ ଚ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣାନିପି ଅତୀତାରମ୍ମଣାନେଵ, କିଂ ପନ ତେସଂ, ଇମସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ନାନାକରଣନ୍ତି ଆହ "ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣମ୍ପୀ"ତିଆଦି। କିଞ୍ଚାପୀତି ଅଯଂ ନିପାତସମୁଦାଯୋ, ଏକୋ ଵା ନିପାତୋ ଵିସେସାନଭିଧାନନିମିତ୍ତେ ଉପଗମନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ଖୋତି ଵିସେସାଭିଧାନସମାରମ୍ଭେ। ଚିତ୍ତମେଵାତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବେ ଵିଚାରିତମେଵ। ଅତୀତେ ଚେତନାମତ୍ତନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ଵିଯ ମହାଅଟ୍ଠକଥାଵାଦଂ ସନ୍ଧାଯେଵ ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତନାମତ୍ତମେଵ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଚିତ୍ତଂ, ନାପି ଇତରେ ଧମ୍ମା, ଯତୋ ତଂ ଯଥାକମ୍ମୂପଗନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତଚେତନାମତ୍ତମେଵ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ, ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତପାଳିଵସେନ ସବ୍ବେ ଚତ୍ତାରୋପି ଖନ୍ଧା ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ସଙ୍ଗହକାରାନଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଅଗୋଚରନ୍ତି କିଞ୍ଚି ଖନ୍ଧଂ ଵା

ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧଂ ନାମଗୋତ୍ତାଦିଂ ୱା ଅଗୋଚରଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଞ୍ହି ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଙ୍ଖଞ୍ଞ୍ଛୁତଞ୍ଞାଣସମାନଗତିକମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୧୧୫୧-୨।ଅତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣେତି ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ। ସରଣେ…ପେ… ଗୋଚରନ୍ତି "ଅତୀତେ ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା ଅହୋସି, ତସ୍ସ ମାତା ବନ୍ଧୁମତୀ, ପିତା ବନ୍ଧୁମା"ତିଆଦିନା ନୟେନ ନାମଗୋତ୍ତାଦିଂ, ପଥୱୀନିମିତ୍ତାଦିଞ୍ଚ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ନୱତ୍ତବ୍ବଗୋଚରନ୍ତି ହି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୱସେନ ପନ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଜ୍ଝାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତଧମ୍ମାରମ୍ମଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଅୱସେସପଞ୍ଞତ୍ତାରମ୍ମଣକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ନାମଗୋତ୍ତନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧୋ ସମ୍ମୁତିସିଦ୍ଧୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥୋ, ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ହି ସଦ୍ଦାୟତନସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ପରିତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାହ "ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା"ତି (ୱିଭ। ୭୪୯)।

୧୧୫୪।ଦିବ୍ବସୋତସମନ୍ତି ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ପରିତ୍ତଞ୍ଚ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ, ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ହୋତି, ଅତ୍ତନୋ କୁଚ୍ଛିଗତରୂପଦସ୍ସନେ, ପରସ୍ସ ହଦୟନିସ୍ସିତଲୋହିତଦସ୍ସନାଦୀସୁ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ହୋତି।

୧୧୫୫-୬।ପରିତ୍ତାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୂତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱୁତ୍ତେସୁ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସୁ। ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି…ପେ… ପଜାନତୋତି ଇମିନା ନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଜାନନମାହ । ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତମଗୋଚରଂ ନତ୍ଥି। ତମ୍ପି ହି ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଙ୍ଖଞ୍ଞ୍ଛୁତଞ୍ଞାଣସମାନଗତିକମେୱ।

୧୧୬୩।ଜାନନେ ନାମଗୋତ୍ତସ୍ସାତି "ଅନାଗତେ ମେତ୍ତେୟ୍ୟୋ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସୁବ୍ରହ୍ମା ନାମ ପିତା ଭୱିସ୍ସତି, ବ୍ରହ୍ମୱତୀ ନାମ ମାତା"ତିଆଦିନା ନୟେନ ନାମଗୋତ୍ତାଦିଜାନନକାଲେ।

୧୧୬୪-୫।ପରିତ୍ତାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୂତି ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅତୀତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ପଞ୍ଚସୁ। କାମକମ୍ମସ୍ସାତି କାମାୱଚରକମ୍ମସ୍ସ।

୧୧୬୯।ୱିୱିଧତ୍ଥୱଣ୍ଣପଦନ୍ତି ନାନପ୍ପକାରଅତ୍ଥପଦେହି, ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମ୍ପନ୍ନଂ। ମଧୁରତ୍ଥମତିନୀହରନ୍ତି ମଧୁରତ୍ଥଂ ଅତିନୀହରଞ୍ଚାତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିୟା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାୟ

ଅଭିଞ୍ଞାରମ୍ମଣନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୮। ଅଟ୍ଠାରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୧୭୦-୨। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ଅଭିଞ୍ଞାୱସେନ ଅଧିଗତାନିସଂସାଯ ଥିରତରାଯ ସମାଧିଭାୱନାଯ ସମନ୍ନାଗତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ପଞ୍ଞା ଭାୱେତବ୍ବା ହୋତି। ଏୱଞ୍ହି ସା ସୁଖେନେୱ ଥିରତରା ସିଖପ୍ପତ୍ତା ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସା ଭାୱନାନଯୱିଭାୱନତ୍ଥମାରଭନ୍ତୋ ଆହ ''ସମାଧିଂ ପନା''ତିଆଦି । କା ପଞ୍ଞାତି ସରୂପପୁଚ୍ଛା। କୋ ଚସ୍ସୋତି ଇମିସ୍ସା କୋ ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାତି ପଦଂ କଂ ଅଭିଧେଯ୍ୟତ୍ଥଂ ନିସ୍ସାଯ ୱତ୍ତତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୧୭୩-୪।ପଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାତି ଇଧାଧିପ୍ପେତମେୱ ପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ବହୁୱିଧୋ ପଞ୍ଞାପଭେଦୋ ହୋତି। ପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତସମାଯୁତାତି କୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁଞ୍ଞ-ଗ୍ଗହଣେନ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଅବ୍ଯାକତଂ ନିୱତ୍ତେତି, ତଥା ''ଅତ୍ଥି ସଂକିଲିଟ୍ଠା''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦଂ ପଟିସେଧେତି। ୱିପସ୍ସନା-ଗ୍ଗହଣେନ କମ୍ମସ୍ସକତାଦିୱସପ୍ପୱତ୍ତଂ ସେସକୁସଲପଞ୍ଞଂ। ଜାନନା ୱା ପକାରତୋତି ୱୁତ୍ତେ ''କିମିଦଂ ପକାରତୋ ଜାନନଂ ନାମା''ତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି ନିଧାଯ ସଞ୍ଜାନନୱିଜାନନାକାରୱିସିଟ୍ଠଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଜାନନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଞାନଂ, କୋ ୱିସେସୋ କିମନ୍ତର''ନ୍ତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମାହ ''ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଞାନ''ନ୍ତିଆଦିନା। ଜାନନତ୍ତେ ସମେପି ଚାତି ୱିସଯୱିଜାନନାକାରେ ସମାନେପି।

୧୧୭୫।ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତଂୱାତି ''ନୀଲପୀତ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ଆରମ୍ମଣେ ୱିଜ୍ଜମାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱା ସଞ୍ଞାନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଜାନନଂ। ତଥା ହେସା ପୁନ ସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚଯକରଣରସା। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ୱିଜାନନପ୍ପଜାନନାକାରେ ନିୱତ୍ତେତି, ଏୱ-କାରେନ କଦାଚିପି ଇମିସ୍ସା ତେ ୱିସେସା ନ ସନ୍ତିଯେୱାତି ଅୱଧାରେତି। ତେନାହ ''ଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିୱେଧ''ନ୍ତିଆଦି। ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ କାତୁଂ ନେୱ ସକ୍କୋତି, ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚମ୍ପି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ସଞ୍ଞା କୁତୋ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କରେଯ୍ୟାତି ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମଗ୍ଗଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି।

୧୧୭୬। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନଂ ନ ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞା ୱିଯ ନୀଲପୀତାଦିକସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତି, ଅଥ ଖୋ ତଂ ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚତାଦିୱିସେସଂ, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ତାଦିସଂ ୱିସେସଂ ଜାନନ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ''ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନା''ତିଆଦି। କଥଂ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ କରୋତୀତି? ପଞ୍ଞାଯ ଦସ୍ସିତମଗ୍ଗେନ। ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାଯ ହି ଅନେକୱାରଂ ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନାଯ ପଗୁଣଭାୱତୋ ପରିଚଯୱସେନ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନପି ୱିପସ୍ସନା ସମ୍ଭୱତି, ଯଥା ତଂ ପଗୁଣସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ସଜ୍ଝାଯନେ ଞାଯାଗତାପି ୱାରା ନ ୱିଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଲକ୍ଖଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁନ୍ତି ଚ ଲକ୍ଖଣାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ।

୧୧୭୭।ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱାତି ୨୨୦ ଉଦଯବ୍ବଯାଦିଞାଣପଟିପାଟିଯା ଆରଭିତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ପାପେତୁମେୱ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅସମ୍ବୋଧସଭାୱତ୍ତା। ୱୁତ୍ତନଯନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣେ ୱୁତ୍ତନଯଂ। ସା ହି ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଜାନାତି, ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଅତ୍ତନୋ ପନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଆନୁଭାୱେନ ମଗ୍ଗଂ ପାପେତୁଞ୍ଚ ସକ୍କୋତି। ବାଲଗାମିକହେରଞ୍ଞିକାନଂ କହାପଣଜାନନମିୱ ଚ ନେସଂ ଆରମ୍ମଣଜାନନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ହେରଞ୍ଞିକଫଲକେ ଠପିତଂ କହାପଣରାସିଂ ଏକୋ ଅସଞ୍ଜାତୱୋହାରବୁଦ୍ଧି ବାଲଦାରକୋ, ଏକୋ ଗାମିକପୁରିସୋ, ଏକୋ ହେରଞ୍ଞିକୋତି ତୀସୁ ଜନେସୁ ପସ୍ସମାନେସୁ ବାଲଦାରକୋ କହାପଣାନଂ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଦୀଘରସ୍ସଚତୁରସ୍ସପରିମଣ୍ଡଲଭାୱମତ୍ତମେୱ ଜାନାତି, ''ଇଦଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଉପଭୋଗପରିଭୋଗାୱହଂ ରତନସମ୍ମତ''ନ୍ତି ନ ଜାନାତି। ଗାମିକପୁରିସୋ ତଦୁଭଯଂ ଜାନାତି, ''ଅଯଂ ଛେକୋ ମହାସାରୋ, ଅଯଂ କୂଟୋ, ଅଯଂ ଅଡ୍ଢସାରୋ, ଅଯଂ ପାଦସାରୋ''ତିଆଦିକଂ ପନ ୱିଭାଗଂ ନ ଜାନାତି। ହେରଞ୍ଞିକୋ ସବ୍ବେପି ତେ ପକାରେ ଜାନାତି, ଜାନନ୍ତୋ ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱାପି ଜାନାତି, ଆକୋଟିତସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାପି ଜାନାତି, ଗନ୍ଧଂ ଘାଯିତ୍ୱାପି ରସଂ ସାଯିତ୍ୱାପି ହତ୍ଥେନ ଧାରଯିତ୍ୱାପି ''ଅସୁକସ୍ମିଂ ଗାମେ ୱା ନିଗମେ ୱା ନଗରେ ୱା ପବ୍ବତେ ୱା ନଦୀତୀରେ ୱା କତୋ''ତିପି ''ଅସୁକଆଚରିଯେନ କତୋ''ତିପି ଜାନାତି। ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞା ଅସଞ୍ଜାତୱୋହାରବୁଦ୍ଧିନୋ ବାଲଦାରକସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ପିଣ୍ଡୱସେନେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଗଣ୍ହାତି ନୀଲାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନାକାରଗ୍ଗହଣତୋ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଗାମିକପୁରିସସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନମିୱ ଏକଚ୍ଚୱିସେସଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥତାଯ, ପଞ୍ଞା ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥତାଯ ହେରଞ୍ଞିକସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନମିୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି।

୧୧୭୮-୮୦।ସଭାୱପଟିୱେଧନନ୍ତି ସକୋ ଭାୱୋ, ସମାନୋ ୱା ଭାୱୋ ସଭାୱୋ, ତସ୍ସ ପଟିୱେଧନଂ ଞାତପରିଞ୍ଞାତୀରଣପରିଞ୍ଞାୱସେନ ସଭାୱସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧନଂ। ଘଟପଟାଦିପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ବାହିରନ୍ଧକାରସ୍ସ ଦୀପାଲୋକୋ ୱିଯ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନରସା। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋଯେୱ ହି ଞାଣାଲୋକୋ ହଦଯନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ''ସମ୍ମୋହନନ୍ଧକାରସ୍ସ, ୱିଦ୍ଧଂସନରସା ମତା''ତି। ତତୋଯେୱ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠତି, କାରଣଭୂତା ୱା ସଯଂ ଫଲଭୂତଂ ଅସମ୍ମୋହଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତୀତି ଆହ ''ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତି। ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା ସମାଧି ତସ୍ସା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତଥା ହି ''ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫; ୪।୯୯; ୫।୧୦୭୧; ଅ। ନି। ୧୧।୨) ସୁତ୍ତପଦନ୍ତି ଆହ ''ସମାଧାସନ୍ନକାରଣା''ତି।

୧୧୮୧-୨। ଧମ୍ମସଭାୱପଟିୱେଧୋ ନାମ ପଞ୍ଞାଯ ଆୱେଣିକୋ ସଭାୱୋ, ନ ତେନସ୍ସା କୋଚି ୱିଭାଗୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ଲକ୍ଖଣେନେକଧା ୱୁତ୍ତା''ତି। ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ ୱୁଚ୍ଚତି ୱଟ୍ଟଂ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତା, ତତ୍ଥ ୱା ୱିଦିତାତି ଲୋକିକା। ତତ୍ଥ ଅପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଅଲୋକିକା। କତମା ପନେତ୍ଥ ଲୋକିଯା, କତମା ଲୋକୁତ୍ତରା ଚାତି ଆହ ''ଲୋକିଯେନା''ତିଆଦି। ଲୋକିଯକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଲୋକିଯେନ ମଗ୍ଗେନ ଯୁତ୍ତା। ୱିସେସତୋ ପନ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିୱିସୁଦ୍ଧିଚତୁକ୍କସଙ୍ଗହିତମଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତା ସମୁଦାଯେ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ତଦେକଦେସେସୁପି ପୱତ୍ତତୀତି ମଗ୍ଗ-ଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ପଚ୍ଚେକମ୍ପି ୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ମଗ୍ଗସମଞ୍ଞାତି କତ୍ୱା। ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରା ଉତ୍ତିଣ୍ଣାତି ଲୋକୁତ୍ତରା। ଲୋକୁତ୍ତରାପି ହି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଭାୱେତବ୍ବା, ୱିପସ୍ସନାପରିଯୋସାନେ ଲବ୍ଭତେୱାତି ଲୋକୁତ୍ତର-ଗ୍ଗହଣଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ତେନାହ ''ଲୋକୁତ୍ତରେନା''ତିଆଦି। ସୁତମଯାଦିତୋତିଆଦିଗ୍ଗହଣେନ ଭାୱନାମଯଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୧୧୮୩-୫।ଅତ୍ତନୋୱ ଚିନ୍ତାଯାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନେ ପରୋପଦେସେନ ୱିନା ଅତ୍ତନୋ ଉପାଯଚିନ୍ତାୱସେନେୱ । ଭୂରିପଞ୍ଞେନାତି ମହାପଞ୍ଞେନ, ପତ୍ଥଟତାଯ ପଥୱୀସମାନପଞ୍ଞେନ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରତୋ ପନ ସୁତ୍ୱାନାତି ପରତୋ ଉପଦେସଂ ସୁତ୍ୱା। ସୁତେନେୱ ଚ ନିପ୍ଫନ୍ନାତି ଅନ୍ତୋଗତହେତ୍ୱତ୍ଥମିଦଂ ୱିସେସନଂ, ସୁତେନେୱ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ସୁତେନ ୱା''ତି ୱା ପାଠୋ। ଯଥା ୱାପି ତଥା ୱାତି ପରତୋ ସୁତ୍ୱା ୱା ଅସୁତ୍ୱା ୱା। ଅପ୍ପନାପତ୍ତାତି ଇଦଂ ସିଖାପତ୍ତଂ ଭାୱନାମଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଅପ୍ପନାପତ୍ତାୱ ଭାୱନାମଯାତି। ତିସ୍ସୋପି ପନେତା ପଞ୍ଞା ପାଳିଅୱସେନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା –

''ତତ୍ଥ କତମା ଚିନ୍ତାମଯା ପଞ୍ଞା? ଯୋଗୱିହିତେସୁ ୱା କମ୍ମାଯତନେସୁ ଯୋଗୱିହିତେସୁ ୱା ସିପ୍ପାଯତନେସୁ ଯୋଗୱିହିତେସୁ ୱା ୱିଜ୍ଜାଠାନେସୁ କମ୍ମସ୍ସକତଂ ୱା ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ୱା ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା, ୱେଦନା, ସଞ୍ଞା, ସଙ୍ଖାରା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା, ଯଂ ଏୱରୂପଂ ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତିଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ରୁଚିଂ ମୁଦିଂ ପେକ୍ଖଂ ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଂ ପରତୋ ଅସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଚିନ୍ତାମଯା ପଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ କତମା ସୁତମଯା ପଞ୍ଞା…ପେ… ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁତମଯା ପଞ୍ଞା। ସବ୍ବାପି ସମାପନ୍ନସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଭାୱନାମଯା ପଞ୍ଞା''ତି (ୱିଭ। ୭୬୮)।

ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି କମ୍ମାଯତନାଦିୱସେନ ଚିନ୍ତାମଯସୁତମଯପଞ୍ଞା ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଭାୱନାମଯପଞ୍ଞା ଚ ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ଅନ୍ତିମଭୱିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନମେୱ ଲବ୍ଭମାନା ଚିନ୍ତାମଯଭୂତା ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକା ପଞ୍ଞା, ପୂରିତପାରମୀନଂ ଅୱସେସମହାପଞ୍ଞାନଂ ଲବ୍ଭମାନା ସୁତମଯା ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକା ପଞ୍ଞା, ଲୋକୁତ୍ତରପ୍ପନାପତ୍ତାପି ଭାୱନାମଯପଞ୍ଞାୱ ଅଧିପ୍ପେତା।

୧୧୮୬।ପଟିସମ୍ଭିଦାଚତୁକ୍କସ୍ସାତି ଅତ୍ଥଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିପଟିଭାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦାଚତୁକ୍କସ୍ସ ୱସେନ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତା, କସ୍ମା ପଟିସମ୍ଭିଦା ଆହଟାତି? ୱିପସ୍ସକାନଂ ଞାଣପାଟୱତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପ୍ପଭେଦେ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନେ ପଟିସମ୍ଭିଦାପଞ୍ଞାପି ୱତ୍ତୁକାମତାଯ, ପଟିସମ୍ଭିଦାପଞ୍ଞାଯ ୱା ୱିପସ୍ସନାଫଲଭୂତତ୍ତା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାଧିକାରେ ୱା ଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାଯ ସହ ପାପୁଣିତବ୍ବଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାପଞ୍ଞମ୍ପି ୱତ୍ତୁକାମତାଯ ଇଧେୱ ୱୁତ୍ତାତି। ଅତ୍ଥଧମ୍ମନିରୁତ୍ତୀସୁ ଞାଣନ୍ତି ''ଅତ୍ଥେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା, ଧମ୍ମେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା, ତତ୍ର ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୧୮) ଏୱମାଗତଂ ଅତ୍ଥାଦୀସୁ ତୀସୁ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣତ୍ତଯଂ। ତୀସୁପୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ତୀସୁପି ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣେସୁ ଗୋଚରକିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନଭୂମିଆଦିୱସେନ ତେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀତି ଏୱଂ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ, ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣୱସେନ ୱା ତୀସୁ ଞାଣେସୁ ଞାଣଂ। ପଟିସମ୍ଭିଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ହି ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା ହୋତି। ତେନେୱ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯପାଠଇଯଂ ''ଞାଣେସୁ ଞାଣ''ନ୍ତି, ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ''ସବ୍ବତ୍ଥକଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୧୮) ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱେପି ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା, ତିସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ସିଯା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା, ସିଯା ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା, ସିଯା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣାତି ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣତାପି ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତା।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ ପନ –

"ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା, ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭ, ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତି। ଯେ ୱା ପନ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅଞ୍ଞେପି ଅତ୍ଥି ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା, ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା। ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ତେସଂ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଯାଯ ନିରୁତ୍ତିଯା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି, ତତ୍ର ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା। ଯେନ ଞାଣେନ ତାନି ଞାଣାନି ଜାନାତି 'ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀ'ତି, ତେସୁ ଞାଣେସୁ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା"ତି (ୱିଭ। ୭୨୫) –

ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକ୍କମେନ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସାୱସେସୋ ପାଠୋ କତୋ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସଙ୍ଗହିତେ ଅତ୍ଥେ ଅସେସେତ୍ୱା ଦେସନା ହି ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ ପୱତ୍ତା, ନ ସଙ୍କେତ୍ତେନ୍ତେତି ଯଥାଦସ୍ସିତୱିସଯୱଚନୱସେନ "ଯେନ ଞାଣେନ ତାନି ଞାଣାନି ଜାନାତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତଂ ଅଞ୍ଞାରମ୍ମଣତଂ ପଟିସେଧେତି ଦେସନାଯ ଅତପ୍ପରଭାୱତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ, ଅନାଗତେପି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ସିଯା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ଅତୀତାରମ୍ମଣାତିପି ଅନାଗତାରମ୍ମଣାତିପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାତିପୀତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ଥୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ହେତୁଫଲସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ହେତୁଫଲଞ୍ହି ଯସ୍ମା ହେତୁଅନୁସାରେନ ଅରୀଯତି ଅଧିଗମୀଯତି ସମ୍ପାପୁଣୀଯତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଧମ୍ମୋତିପି ସଙ୍ଖେପତୋ ପଚ୍ଚଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସୋ ହି ଯସ୍ମା ତଂ ତଂ ଦହତି ପୱତ୍ତେତି, ସମ୍ପାପୁଣିତୁଂ ୱା ଧାରେତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିରୁତ୍ତୀତି ସତ୍ତାନଂ ମୂଲଭାସାଭୂତା ମାଗଧିକଭାସା, ଯାଯ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନା ହୋତି। ପଟିଭାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ ଞାଣତ୍ତଯମେୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଭିଧମ୍ମେ "ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ…ପେ… ତସ୍ସ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା"ତିଆଦି।

୧୧୮୭। ଯସ୍ମା ପନାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋୱ, ପଭେଦୱସେନ ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ପଭେଦତୋୱ ଅତ୍ଥାଦିକେ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ"ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ହେତାଦିପଚ୍ଚଯତୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତଂ ପନ "ଇଦଂ ଇତୋ ନିବ୍ବତ୍ତ"ନ୍ତି ଏୱଂ ହେତୁଅନୁସାରେନ ୱିଞ୍ଞାଯମାନମେୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଥା କୁସଲାକୁସଲଫଲଭୂତା ୱିପାକା ଅବ୍ୟାପାରସନ୍ତିୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଯମାନା, ସେସା ଅବ୍ୟାପାରଭୂତା କିରିଯା ଧମ୍ମା ଅୱିପାକସନ୍ତିୱସେନ, ଅସଙ୍ଖତଂ ନିସ୍ସରଣଭୂତୋ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବୁତିସନ୍ତିୱସେନ, ବୁଦ୍ଧୱଚନତ୍ଥଭୂତୋ ଖନ୍ଧାଦିପରମତ୍ଥଧମ୍ମୋ ଇମାଯ ଅଯଂ ଦୀପିତୋତି ଏୱଂ ପାଠଇଅନୁସାରେନ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋୱ ଅତ୍ଥସମଞ୍ଞଂ ଲଭତୀତି ଆହ "ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନ"ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ହେତୁଫଲଂ, ଭାସିତତ୍ଥୋ ଚ ସକସକହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ, ଭାସିତପଟିବଦ୍ଧୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ପରିଯାଯତୋ, ସେସଂ ସକସକଭାୱୱସେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋୱ ଅତ୍ଥୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ପରିଯାଯତ୍ଥୋ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ନିପ୍ପରିଯାଯତ୍ଥୋ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଭାସିତନ୍ତି ପାଠଇଧମ୍ମମାହ। ସେସଂ ଅତ୍ଥପଞ୍ଚକେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ, ଭାସିତତ୍ଥୋ ଞାପେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ, ଇତରୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋତି ତିୱିଧୋ ହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗୋ ସମ୍ପାପକୋ ହେତୁ, ଭାସିତଂ ଞାପକୋ ହେତୁ, ଇତରଂ ନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୂତି ଏୱଂ ତିୱିଧୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିରିଯାଧମ୍ମାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅୱିପାକତାଯ ଧମ୍ମଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ୱିପାକା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥଭାୱୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ? ନ, ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱତୋ। ଏୱଂ ସତି କୁସଲାକୁସଲାନମ୍ପି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅତ୍ଥଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା। ୱିପାକସ୍ସ ପନ ପଧାନହେତୁତାଯ ପାକଟଭାୱତୋ ଧମ୍ମଭାୱୋ ଏୱ ତେସଂ ୱୁତ୍ତୋ, କିରିଯାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଧମ୍ମଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନାଯଂ ଦୋସୋ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା। କମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ପନ ହେତୁଭାୱାଭାୱତୋ ଧମ୍ମଭାୱୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି। ଅପିଚ "ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୋ"ତି ଏୱଂ ଭେଦମକତ୍ୱା କେୱଲଂ କୁସଲାକୁସଲେ ୱିପାକକିରିଯଧମ୍ମେ ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ନ ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ଅତ୍ଥଧମ୍ମତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୧୮୯।ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀତି ଅୱିପରୀତନିରୁତ୍ତି, ଅୱିପରୀତନିରୁତ୍ତୀତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ବୋଧନେ ସବ୍ବକାଲଂ ପଟିନିଯତସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅବ୍ୟଭିଚାରୱୋହାରୋ ମାଗଧଭାସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସା ହି ସବ୍ବକାଲଂ ପଟିନିଯତସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଇତରା ଭାସା ପନ କାଲନ୍ତରେନ ପରିୱତ୍ତନ୍ତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନେସା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଆଚରିଯା। ଯଥାହୁ –

"ନିରୁତ୍ତି ମାଗଧା ଭାସା, ଅତ୍ଥତୋ ନାମସମ୍ମୁତୀ"ତି।

ଅପରେ ପନ – ଯଦି ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାୱା, ଏୱଂ ସତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଅଭିଲପିତବ୍ବା, ନ ୱଚନନ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି, ଏୱଞ୍ଚ ସତି "ତତ୍ର

ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଇଦଂ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ଅଭିଲପିତକୋତି ଅଭିଲାପୋ। ନ ହି ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅଭିଲପିତଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରେତଙ୍କଂ ଅତ୍ଥି, ଅଥ ଫସ୍ସାଦିୱଚନେହି ବୋଧେତଙ୍କଂ ଅଭିଲପିତଙ୍କଂ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନମ୍ପି ବୋଧେତଙ୍କତ୍ତା ତେସମ୍ପି ନିରୁତ୍ତିଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ଅପିଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଫସ୍ସୋତି ଚ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ଫସ୍ସା ଫସ୍ସନ୍ତି ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୧୮) ୱଚନତୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତୋ ସଦ୍ଦୋ ନିରୁତ୍ତୀତି ଦସ୍ସିତମେୱ, ‘‘ତଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା, ଏୱମଯଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣା ନାମ ଜାତା, ନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣା’’ତି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୧୮) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଯ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ପରତୋ ମନୋଦ୍ୱାରେ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପୱତ୍ତତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା’’ତି ୱଚନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଆଚରିଯଜୋତିପାଲତ୍ଥେରାଦଯୋ ପନାହୁ – ‘‘ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା’’ତି ୱଚନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଜାନନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣେ ଅଞ୍ଞଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି, ଯଥା ପନ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଂ ମନୁସ୍ସାଦିସଦ୍ଦଭେଦନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ତଂତଂସଦ୍ଦୱିଭାୱକଂ, ଏୱଂ ସଭାୱାସଭାୱନିରୁତ୍ତିନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ତଂୱିଭାୱକଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନ କୋଚି ପାଠଇୱିରୋଧୋ, ତଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାତି ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସାତି ନ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତମ୍ପି ହି ଞାଣଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ୱିଭାୱେନ୍ତମେୱ ତଂତଂସଦ୍ଦପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନନ୍ତରଂ ତଂତଂପଭେଦନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ନିରୁତ୍ତିଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଚ ପଭେଦଗତମ୍ପି ହୋତୀତି।

୧୧୯୦।ତିୱିଧନ୍ତି ଇଦଂ ହେଟ୍ଠା ୱିଭାୱିତନଯମେୱାତି। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋତି ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀତି ଅସମ୍ମୋହୱସେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ। ନନୁ ଚ ତୀଣି ଞାଣାନିପି ଅତ୍ଥଧମ୍ମସଭାୱଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଞାଣେସୁ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା, ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ଚ ହୋତି, କସ୍ମା ପନ ‘‘ତେସୁ…ପେ… ମତ’’ନ୍ତି ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସାରମ୍ମଣେସୁ ତୀସୁ ଞାଣେସୁ ପୱତ୍ତଞାଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଯଞ୍ହି ଞାଣାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ଅସମ୍ମୋହୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ଇଧ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀ’’ତି। ଞାଣମତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ପନ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଯେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ଅଯଂ ପଟିସମ୍ଭିଦା ସାରମ୍ମଣେସୁ ଞାଣେସୁ ପୱତ୍ତତି, ଆରମ୍ମଣାନଂ ପନ ପଭେଦଂ ହେଟ୍ଠା ଞାଣତ୍ତଯମେୱ ୱିଭାୱେତି। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅସମତ୍ଥୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ କିଞ୍ଚାପି ଧମ୍ମକଥିକେନ କଥେତଙ୍କଂ ଧମ୍ମଂ ଜାନାତି, ଦେସନା ପନ ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସେୱ ୱିସଯୋତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠଙ୍କଂ। ଇମାସୁ ପନ ପଚ୍ଛିମାନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସେଖାସେଖମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅସମ୍ମୋହୱସେନ ପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନପି। ତଥା ହି ସା ମଗ୍ଗଫଲସଭାୱାପି ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା, ସେସା ତିସ୍ସୋ ଲୋକିଯାୱ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଲାଭୋ ତାସମସମ୍ମୋହୋ, ସେଖାସେଖପଥକ୍ଖଣେ;

ଅତ୍ଥପଞ୍ଞା ଯଥାଲମ୍ବା, ସା ଦ୍ୱିଧାଞ୍ଞା ତୁ ସାସୱା’’ତି।

୧୧୯୧। ଇମା ପନ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ପଞ୍ଚହି ଆକାରେହି ୱିସଦଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିଯତ୍ତୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପରିଯତ୍ତି ନାମ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ପରିଯାପୁଣନଂ, ପାଠଇଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଗଣ୍ଠିପଦଅତ୍ଥପଦୱିନିଚ୍ଛଯକଥା ପରିପୁଚ୍ଛା ପରିତୋ ସବ୍ବତୋ ଞାତୁଂ ପୁଚ୍ଛାତି କତ୍ୱା। ସୱନଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ଗହଣଂ, ଅଧିଗମୋ ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଅଧିଗମୋ ନାମ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୧୮) ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସେଖଭୂମିଯଂ ପଭେଦଗମନଂ ଅପ୍ପୱିସଯଂ, ଅସେଖଭୂମିଯଂ ବହୁୱିସଯନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସାତିସଯଂ ୱା ଅଧିଗମନଂ ସନ୍ଧାଯେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ସେଖେନ ପତ୍ତାନମ୍ପି ହି ଇମାସଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସଦଭାୱାଧିଗମୋତି। ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ୱିଯ ପନ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ଅରହତୋପି ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଦତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ନ ହୋତୀତି ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଯଥାଯୋଗଂ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଦତାଯ କାରଣତା ଯୋଜେତଙ୍କା। ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ନାମ ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ ଗତପଚ୍ଚାଗତିକଭାୱେନ ଯାୱ ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁସମୀପଂ, ତାୱ ୱିପସ୍ସନାଭିଯୋଗୋ। ଅଧିଗମପୁବ୍ବଯୋଗା ଚେତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ୱିସଦଂ କରୋନ୍ତି, ସେସାନି ପନ ସୁୱିସଦଭାୱସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯାତି ଦଟ୍ଠଙ୍କଂ।

୧୧୯୨-୪। ଏୱଂ ଏକୱିଧାଦିୱସେନ ପଞ୍ଞାଯ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଭାୱନାୱିଧାନଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କଥଂ ଭାୱେତଙ୍କା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଇମାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଭୂମି, ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ଚାତି ଇମା ଦ୍ୱେ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ମୂଲଂ, ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ଇମା ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସରୀରଂ, ତସ୍ମା ତେସୁ ଭୂମିଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଞାଣପରିଚଯଂ କତ୍ୱା ମୂଲଭୂତା ଦ୍ୱେ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ସରୀରଭୂତା ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ

ସମ୍ପାଦେନ୍ତେନ ଭାୱେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଖନ୍ଧାଦୀସୂ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଖନ୍ଧାଦୀସୂତି ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁଇନ୍ଦ୍ରିୟପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦେସୁ। ଭୂମିଭୂତେସୁ ଚାତି ଲକ୍ଖଣାଦିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତେସୁ। ସୀଲଂ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ମୂଲଭୂତଂ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଂ, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ। ସତି ହି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିୟଂ, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିୟଞ୍ଚ ଅୟଂ ପଞ୍ଞା ମୂଲଜାତା ନାମ ହୋତି, ନାସତୀତି। ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧାଦୟୋ ପଞ୍ଚାତି ଉପବ୍ରୂହେତବ୍ବତ୍ତା ସରୀରଭୂତା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଆଦୟୋ ପଞ୍ଚ। ଇମିସ୍ସା ହି ପଞ୍ଞାୟ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାୟ ପାଦପାଣିସୀସଟ୍ଠାନିୟା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଆଦୟୋ ଇମା ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିୟୋ ଅୱୟୱେନ ସମୁଦାୟୂପଲକ୍ଖଣନୟେନ ସରୀରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତାୟ ପଞ୍ଞାୟାତି ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାଦିୱସେନ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତପଞ୍ଞାୟ। ଜନନାଦିତୋତି ଜାତିଜରାମରଣାଦୀହି।

୧୧୯୫-୬। ‘‘ଭାୱେତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଖନ୍ଧାଦିଭୂମୀସୁ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତେହି ମୂଲେହି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତେନ ପଞ୍ଚୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତସରୀରସ୍ସ ୱଡ୍ଢନେନେୱ ପଞ୍ଞାୱଡ୍ଢନା ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ଭୂମିଭୂତେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଏକଦେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ରୂପଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଂ। ଅତୀତାନାଗତାଦିକନ୍ତିଆଦିନା ପନ ତଦେୱ ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଗହଣଂ।

୧୧୯୭-୧୨୦୦।ହୀନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅକୁସଲକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତାୟ ହୀନଂ, କୁସଲକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତାୟ ପଣୀତଂ। ଅକୁସଲୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତତାୟ ୱା ହୀନଂ, ୱିପରିୟାୟେନ ପଣୀତଂ। ଦୁପ୍ପରିଗ୍ଗହଭୂତସୁଖୁମରୂପାଦିୱସେନ ଦୂରଂ, ଇତରୱସେନ ସନ୍ତିକନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱାତି ଅତୀତାଦିୱିଭାଗଭିନ୍ନଂ ସବ୍ବଂ ତଂ ରୂପରାସିୱସେନ ବୁଦ୍ଧିୟା ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ‘‘ରାସଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୁତ୍ତେପି ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଦେକଜ୍ଝଂ ଅଭିସଂୟୂହିତ୍ୱା ଅଭିସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା’’ତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏକେକେସୁ ପନ ୱେଦନାଦୀସୁ ‘‘ସମୁଦ୍ଦୋ ମୟା ଦିଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ସମୁଦାୟୱୋହାରସ୍ସ ଅୱୟୱେପି ଦିସ୍ସନତୋ ଖନ୍ଧ-ସଦ୍ଦୋ ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଂ ତଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦୟିତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋୟେୱ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧତା। ୱେଦନାୟ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗେ ୱିତ୍ଥାରକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୯୭ ଆଦୟୋ) ଗହେତବ୍ବା। ଅଭିସଙ୍ଖାରଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଚେତନାପଧାନତାୟ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣେ ରାସିକରଣଲକ୍ଖଣଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ‘‘ସଙ୍ଖତମଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଯଥା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସଙ୍ଖତଂ ସମ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣସଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ପନ କୁସଲାକୁସଲଚେତନାୟ ୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୨୦୨-୫। ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ଭୂମିଭୂତେ ଧମ୍ମେ ଏକଦେସତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୀଲଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧୀନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତା ଅୱତ୍ୱା ଇଦଂ ପଞ୍ଞାଭାୱନାୟ ଆଦିଭୂତଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଚ ମହାଭୂତା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମେନ ଚ ଯୋଗାୱଚରେନ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱା ଦ୍ୱାଦସାୟତନୱସେନ ୱା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ୱା ଉଭିନ୍ନଂ ସଙ୍ଖେପକୋଟ୍ଠାସାନଂ ୱସେନ ୱା ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନୱସେନ ୱା ନାମରୂପସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାପେତବ୍ବଭାୱେପି ତେନ ତେନ ମୁଖେନ ୱୱତ୍ଥାନପ୍ପକାସନସ୍ସ ଅତିପପଞ୍ଚାୱହତ୍ତା ଯଥାଧିଗତକ୍ଖନ୍ଧୱସେନେୱ ଇଧ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଏକାସୀତିୟା ଚିତ୍ତେନାତି ଏକାସୀତିୟା ଲୋକିୟଚିତ୍ତେନ। ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନି ପନ ନେୱ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ, ନ ସମଥୟାନିକସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅନଧିଗତତ୍ତା। ଚତ୍ତାରୋରୂପିନୋ ଖନ୍ଧେତି ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧେ। ସୀତୁଣ୍ହାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ୱିକାରାପଜ୍ଜନତୋ ରୂପଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ। ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନତୋ ନାମଂ ନମନଲକ୍ଖଣଂ। ପରିଗଣ୍ହାତୀତି ପରିଚ୍ଛେଦକାରିକାୟ ପଞ୍ଞାୟ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି।

୧୨୦୬-୯।ତାଲସ୍ସ କନ୍ଦଂ ତୁ ଯମକନ୍ତି ଦ୍ୱୀହି ବୀଜେହି ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ଏକୀଭୂତଂ ଯମକତାଲକନ୍ଦଂ। ତଞ୍ହି ଯମକଂ ଭିନ୍ନସନ୍ତାନମ୍ପି ଅଭିନ୍ନଂ ୱିୟ ଉପଟ୍ଠାତି, ଏୱଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାତି। ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚାତି ଏତେନେୱ ତସ୍ସ ଦୁୱିଧଭାୱେ ସିଦ୍ଧେ ‘‘ଦ୍ୱିଧା ୱୱତ୍ଥପେତୀ’’ତି ଇଦଂ ନାମରୂପୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ନାମତୋ ରୂପତୋ’’ତିଆଦି। ନାମରୂପମତ୍ତତାୟ ଅୱିନିଚ୍ଛିତତ୍ତା, ସନ୍ତାନାଦିଘନଭେଦସ୍ସ ଚ ଅକତତ୍ତା ଅଭିନିୱେସେନ ୱିନା ସମୂହେକତ୍ତଗ୍ଗହଣୱସେନ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ମୋହୋ ସତ୍ତସମ୍ମୋହୋ, ତସ୍ସ ଘାତତ୍ଥଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତ୍ଥଂ। ବହୁସୁତ୍ତୱସେନାତି ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦିନା ଇଧ ଦସ୍ସିତାନଂ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ‘‘ରୂପଞ୍ଚ ହିଦଂ, ମହାଲି, ଅତ୍ତା ଅଭୱିସ୍ସ , ନୟିଦଂ ରୂପଂ ଆବାଧାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟା’’ତି (ମହାୱ। ୨୦; ସଂ। ନି। ୩।୫୯) ଏୱମାଦୀନଂ ସମ୍ବହୁଲାନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ୱସେନ। ତନ୍ତି ତଂ ନାମରୂପଂ।

୧୨୧୦-୨।ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରାତି ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରହେତୁ ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସତି ଏୱ ତସ୍ମିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦୋତି ୱୋହାରୋ। ଖନ୍ଧେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସନ୍ତେସୁ ତେ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ସତ୍ତୋତି ସମ୍ମୁତି ୱୋହାରୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ଅକ୍ଖଚକ୍କପଞ୍ଜରଈସାଦୀସୁ ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରେସୁ ଏକେନାକାରେନ ଏକଜ୍ଝଂ ରାସି ହୁତ୍ୱା ସଣ୍ଠିତେସୁ ‘‘ରଥୋ’’ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି, ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅଙ୍ଗେ ଉପପରିକ୍ଖିୟମାନେ ରଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଏୱମେୱ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତେସୁ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱା ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ୱା

‘‘ଜୀୱୋ’’ତି ୱା ୱୋହାରମତ୍ତଂ, ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଉପପରିକ୍ଖିୟମାନେ ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ୱା ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ୱା ଗାହସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତୋ ସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ଅତ୍ଥୀତି। ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ହି ଦସ୍ସନଂ ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନଂ ନାମ ହୋତି, ଯଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସଚେ କୋଚି ସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, କଥଞ୍ଚରହି ନାମରୂପମତ୍ତେ ଗମନାଦିଅତ୍ଥକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧତା ହୋତୀତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଯଥାପୀ’’ତିଆଦି। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଥା ଦାରୁମୟଂ ଯନ୍ତଂ ନିଜ୍ଜୀୱଂ ଜୀୱୱିରହିତଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଜୀୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ତତୋୟେୱ ନିରୀହକଂ ନିବ୍ୟାପାରଂ, ଅଥ ଚ ପନ ଦାରୁରଜ୍ଜୁସମାଯୋଗେ ପଚ୍ଚୟୱିସେସୱସେନ ତଂ ଦାରୁଯନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତିପି ତିଟ୍ଠତିପି, ସଜୀୱଂ ସବ୍ୟାପାରଂ ୱିୟ ଗମନାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତମିୱ ଖାୟତି, ତଥା ଇଦଂ ନାମରୂପମ୍ପି କିଞ୍ଚାପି ନିଜ୍ଜୀୱଂ ନିରୀହକଞ୍ଚ, ଅଥ ଚ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍ଖାତପଚ୍ଚୟୱିସେସସ୍ସ ସମାଯୋଗେ ସଜୀୱଂ ସବ୍ୟାପାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତଞ୍ଚ ଖାୟତୀତି।

୧୨୧୩।ସଚ୍ଚତୋତି ଭୂତତୋ, ପରମତ୍ଥତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଂ ନାମରୂପଂ ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଯନ୍ତମିୱ ସୁଞ୍ଞଂ ଜୀୱାଦିନା। ପଚ୍ଚୟେହି ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଇଦଂ ନାମରୂପଂ ଯନ୍ତମିୱ ସୁଞ୍ଞନ୍ତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁଞ୍ଜୋତି ନିଚ୍ଚାତୁରତାୟ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ରାସି। ତିଣକଟ୍ଠସାଦିସୋତି ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୟ ତିଣକଟ୍ଠସମୋ।

୧୨୧୫।ଯମକନ୍ତି ଯୁଗଳଂ। ସୋ ଚ ଯମକଭାୱୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସିତଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ଉଭୋ ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞନିସ୍ସିତା’’ତି। ତତୋ ଏୱ ଏକସ୍ମିଂ ଭିଜ୍ଜମାନସ୍ମିଂ ଉଭୋ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ନ ହି କଦାଚି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ମରଣୱସେନ ରୂପେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତେ ଅରୂପଂ ଅନିରୁଜ୍ଝନ୍ତଂ, ଅରୂପେ ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତେ ରୂପଂ ଅନିରୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ଅତ୍ଥି। ଏକୱୋକାରଭୱଚତୁୱୋକାରଭୱେସୁ ପନ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତିୟା କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱାତି। ସୋ ପନାୟଂ ଭଙ୍ଗୋ ପଚ୍ଚୟୱସେନେୱ, ପଚ୍ଚୟନିରୋଧେନେୱ ନାମରୂପନିରୋଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୟାତି ପଚ୍ଚୟଭୂତା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତାପି ଏକସ୍ମିଂ ଭିଜ୍ଜମାନସ୍ମିଂ ଉଭୋ ଭିଜ୍ଜନ୍ତିୟେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨୧୬-୯।ନିତ୍ତେଜନ୍ତି ତେଜହୀନଂ ଆନୁଭାୱୱିରହିତଂ। ଯତ୍ଥ ପନ ତଂ ନିତ୍ତେଜଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ବ୍ୟାହରତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞଥା ସଦ୍ଦହନୁସ୍ସାହନାଦୀସୁ ନାମଂ ନିତ୍ତେଜନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ନାପି ରୂପଂ ସନ୍ଧାରଣାବନ୍ଧନାଦୀସୁ। ତେନେୱ ହି ‘‘ତଥା ରୂପମ୍ପି ନିତ୍ତେଜ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଭୁଞ୍ଜାମୀତି…ପେ… ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୨୨୦-୧।ନାମଂ ନିସ୍ସାୟାତିଆଦିନା ବ୍ୟତିରେକୱସେନପି ନାମରୂପାନଂ ନିତ୍ତେଜତଂୟେୱ ୱିଭାୱେତି । ରୂପଞ୍ହି ଗମନାଦିକିରିୟାସୁ ନାମଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତତି, ନାମଂ ଦସ୍ସନାଦିକିରିୟାସୁ ରୂପଂ ନିସ୍ସାୟ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସନ୍ନିସ୍ସାୟ ଚସ୍ସ ଅତ୍ତକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିପି ପଚ୍ଚେକଂ ଅସମତ୍ଥତଂ ୱିଭାୱେତି। ତଥା ହି ନାମରୂପସ୍ସ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତା, ନିବ୍ୟାପାରତା ଚ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପାକଟା ହୋନ୍ତୀତି। କଥଂ ପନ ପଚ୍ଚେକଂ ଅସମତ୍ଥାନଂ ସମୁଦିତଭାୱେ ସତି ସମତ୍ଥତା ହୋତି ଅସାମଗ୍ଗିୟଂ ଅହେତୂନଂ ସାମଗ୍ଗିୟମ୍ପି ଅହେତୁକଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ନ ହି ପଚ୍ଚେକଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନଂ ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ସମୁଦିତଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଚୋଦନଂ ହଦୟେ କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଇମସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି। ଉପମାୟପି ହି ଅସିଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ସାଧେତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଉପମଂ ତେ କରିସ୍ସାମି, ଉପମାୟପି ଇଧେକଚ୍ଚେ ୱିଞ୍ଞୂ ପୁରିସା ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୮; ଅ। ନି। ୮।୮; ୧୦।୯୫; ଜା। ୨।୧୯।୨୪)। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଜଚ୍ଚନ୍ଧପୀଠସପ୍ପୀନଂ ଉପମା – ଯଥା ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ଚ ପୀଠସପ୍ପୀ ଚ ଦିସା ପକ୍କମିତୁକାମା ଅସ୍ସୁ। ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ପୀଠସପ୍ପିଂ ଏୱମାହ ‘‘ଅହଂ ଖୋ, ଭଣେ, ସକ୍କୋମି ପାଦେହି ପାଦକରଣୀୟଂ କାତୁଂ, ନତ୍ଥି ଚ ମେ ଚକ୍ଖୂନି, ଯେହି ସମଂ ୱିସମଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି। ପୀଠସପ୍ପୀ ଜଚ୍ଚନ୍ଧଂ ଏୱମାହ ‘‘ଅହଂ ଖୋ, ଭଣେ, ସକ୍କୋମି ଚକ୍ଖୁନା ଚକ୍ଖୁକରଣୀୟଂ କାତୁଂ, ନତ୍ଥି ଚ ମେ ପାଦା, ଯେହି ଅଭିକ୍କମେୟ୍ୟଂ ପଟିକ୍କମେୟ୍ୟଂ ୱା’’ତି। ସୋ ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ପୀଠସପ୍ପିଂ ଅଂସକୂଟଂ ଆରୋପେସି, ପୀଠସପ୍ପୀ ଜଚ୍ଚନ୍ଧସ୍ସ ଅଂସକୂଟେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଏୱମାହ ‘‘ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ, ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହ, ଦକ୍ଖିଣଂ ମୁଞ୍ଚ, ୱାମଂ ଗଣ୍ହା’’ତି। ତତ୍ଥ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋପି ନିତ୍ତେଜୋ ଦୁବ୍ବଲୋ ନ ସକେନ ବଲେନ ଗଚ୍ଛତି, ତଥେୱ ପୀଠସପ୍ପୀ ନ ସକେନ ବଲେନ ଗଚ୍ଛତି, ନ ଚ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାୟ ଗମନଂ ନ ପୱତ୍ତତି, ଏୱମେୱ ନାମମ୍ପି ନିତ୍ତେଜଂ ନ ସକେନ ତେଜେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତାସୁ ତାସୁ କିରିୟାସୁ ପୱତ୍ତତି, ରୂପମ୍ପି ନିତ୍ତେଜଂ ନ ସକେନ ତେଜେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତାସୁ ତାସୁ କିରିୟାସୁ ପୱତ୍ତତି, ନ ଚ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱା ପୱତ୍ତି ୱା ନ ହୋତୀତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ନ ସକେନ ବଲେନ ଜାୟରେ,

ନୋପି ସକେନ ବଲେନ ତିଟ୍ଠରେ;

ପରଧମ୍ମୱସାନୁୱତ୍ତିନୋ,

ଜାଯରେ ସଙ୍ଗତା ଅଭ୍ଭଦ୍ଦଳା।

‘‘ପରପଚ୍ଚଯତୋ ଚ ଜାଯରେ, ପରଆରମ୍ମଣତୋ ସମୁଟ୍ଠିତା;

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେହି ଚ, ପରଧମ୍ମେହି ଚିମେ ପଭାୱିତା’’ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୭୭);

୧୨୨୨-୩। ଇଦାନି ନାୱାଯନ୍ତିକୂପମାଯପି ନାମରୂପାନଂ ଅୱସୱତ୍ତିତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦିଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିସ୍ସାଯାତି ପତିଟ୍ଠାଯ। ଯନ୍ତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ମନୁସ୍ସେ ନିସ୍ସାଯାତି ନେତୁଭୂତେ ନିଯାମକକମ୍ମକରାଦିମନୁସ୍ସେ ଅପସ୍ସାଯ। ନ ହି ତେସଂ ଅରଣଗ୍ଗହଣଲଙ୍କାରସଣ୍ଠାପନୌଦକସିଞ୍ଚନାଦିକିରିଯାଯ ୱିନା ନାୱା ଇଚ୍ଛିତଦେସଂ ପାପୁଣାତି, ଯଥା ପନ ଉଭୋପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଣ୍ଣୱେ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଉଭୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସିତା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୨୨୪।ସତ୍ତସଞ୍ଞଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେହି ଅନାଦିକାଲଭାୱିତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ସତ୍ତଗ୍ଗାହଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା। ନାମ…ପେ… ୱୁଚ୍ଚତୀତି ‘‘ଇଦଂ ନାମଂ, ଏତ୍ତକଂ ନାମଂ, ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋ। ଇଦଂ ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ, ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋ’’ତି ଚ ଏୱଂ ସଙ୍କାକାରେନ ତେସଂ ଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣମୁଖେନ ତମତ୍ଥଭାୱଦସ୍ସନଂ ଏତଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିମଲୱିସୋଧନତୋ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହୀତି ଅଧ୍ୟୋ। ନ କେୱଲଞ୍ଚେତଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଯେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନନ୍ତିପି ଏତସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଜାତିଆଦିତୋତି ଜାତିଜରାବ୍ଯାଧିଆଦିତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ। ଯଥାହ ‘‘ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା, ଜରାପି ଦୁକ୍ଖା, ବ୍ଯାଧିପି ଦୁକ୍ଖୋ, ମରଣମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ, ଯମ୍ପିଚ୍ଛଂ ନ ଲଭତି, ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ, ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା’’ତି (ମହାୱ। ୧୪; ସଂ। ନି। ୫। ୧୦୮୧; ପଟି। ମ। ୨।୩୦)। ଅନ୍ତଦ୍ୱଯନ୍ତି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯଂ। ଅଥ ୱା ସତ୍ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅତ୍ଥିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ, ତସ୍ସ ନତ୍ଥିଭାୱସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯଂ। ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ ହି ସତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀତି ୱଜ୍ଜିତବ୍ବମେୱ, ଲୋକସଙ୍କେତତୋୱ ଉପଲବ୍ଭନତୋ ନତ୍ଥୀତିପି ୱଜ୍ଜିତବ୍ବମେୱାତି। ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ କରୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ମଲାନୀତି ଦିଟ୍ଠିଗତସଙ୍ଖାତାନି ମଲାନି। ଅସେସଂ ନିସ୍ସେସତୋ ନାସଂ ୱିନାସଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଉପେନ୍ତି। ତଥା ହେତଂ ଦିଟ୍ଠିମଲୱିସୋଧନତୋ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୯। ଏକୂନୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨୨୭। ଅନନ୍ତରଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାୟ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିୟା ୱିସୟଭାୱେନ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ‘‘ଏତସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତଦଞ୍ଞତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ହି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ହୋତୁ ବହିଦ୍ଧା ୱା, ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିୟଂ ପନ ଲକ୍ଖଣତୋ ସବ୍ବମ୍ପି ନାମରୂପଂ ଅନୱସେସତୋ ପରିଗ୍ଗହିତମେୱ ହୋତୀତି। ଜାନିତ୍ୱା ହେତୁପଚ୍ଚୟେତି ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା, ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନହେତୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହଣହେତୁ ହିସ୍ସ ଅଦ୍ଧତ୍ତୟେ କଙ୍ଖାୱିତରଣଂ ହୋତୀତି। ୱିତରିତ୍ୱାତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା, ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଞାଣଂ ତଥାୱିଗତଂ ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଝାନଂ ୱିୟ ଯୋଗିନୋ ସନ୍ତାନେ ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଠିତ’’ନ୍ତି।

୧୨୨୯-୩୦।ନାମରୂପସ୍ସ…ପେ… ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଯଥା ନାମ କୁସଲୋ ଭିସକ୍କୋ ରୋଗଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସତି, ଯଥା ୱା ପନ ଅନୁକମ୍ପକୋ ପୁରିସୋ କୁମାରଂ ଉତ୍ତାନସେୟ୍ୟଂ ରଥିକାୟ ନିପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅୟଂ ପୁତ୍ତକୋ’’ତି ତସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ଆୱଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱଂ ନାମରୂପସ୍ସ କୋ ହେତୁ, କୋ ୱା ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱେ। ନ ତାୱେତଂ ଅହେତୁକଂ ସବ୍ବତ୍ଥ, ସବ୍ବଦା, ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଏକସଦିସଭାୱାପତ୍ତିତୋ, ନ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁକଂ ନାମରୂପତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଇସ୍ସରାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ। ଯେପି ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ଇସ୍ସରାଦୟୋତି ୱଦନ୍ତି ତେସଂ ଇସ୍ସରାଦିସଙ୍ଖାତନାମରୂପସ୍ସ ଅହେତୁଭାୱାପତ୍ତିତୋ, ତସ୍ମା ଭୱିତବ୍ବମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେହି, ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ’’ତି ନାମରୂପସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ତାୱ କତ୍ୱା ଇମସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ଓଳାରିକତ୍ତା, ସୁପାକଟତ୍ତା ଚ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୋ ସୁକରୋତି ପଠମଂ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ରୂପକାୟସ୍ସା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଥା ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୋ ଅହେତୁୱିସମହେତୁୱାଦନିୱତ୍ତିୟା ହୋତି, ଏୱଂ ନିବ୍ବିଦାୱିରାଗାୱହଭାୱେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଭିରତିନିୱତ୍ତିୟାପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ତଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କେସା ଲୋମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୨୩୨-୩।ଅୱିଜ୍ଜା…ପେ… ମତୋତି ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ଉପାଦାନଂ କମ୍ମନ୍ତି ଇଦଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ଏତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ରୂପକାୟସ୍ସ ହେତୁ, ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଆହାରୋ ପଚ୍ଚୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା ପନ ପୁରିମଂ ହେତୁ, ଇତରୋ ପଚ୍ଚୟୋତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଜନକୋ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ତଂ ଲୋକୱସେନ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ହେତ୍ୱଙ୍କୁରସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଜନକୋତି, ଅନୁପାଲକୋତି ଚ ଅନ୍ତୋଗତହେତ୍ୱତ୍ଥମିଦଂ ୱିସେସନଂ, ଜନକତ୍ତା, ଅନୁପାଲକତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଜନକତ୍ତାତି ନିବ୍ବତ୍ତକତ୍ତା। ଇମିନା ବୀଜଂ ୱିୟ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ରୂପକାୟସ୍ସ ଅସାଧାରଣକାରଣତାୟ ହେତୂତି ଦସ୍ସିତଂ। ଅନୁପାଲକତ୍ତାତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତା। ଇମିନା ପନ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ପଥୱୀସଲିଲାଦୟୋ ୱିୟ ଆହାରୋ ସାଧାରଣକାରଣତାୟ ପଚ୍ଚୟୋତି ଦସ୍ସିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୨୩୪-୭।ଇତିମେ…ପେ… ଗତାତି ଏୱମେତେ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଯଥାରହଂ ହେତୁଭାୱଂ, ପଚ୍ଚୟଭାୱଞ୍ଚ ଗତା। ମାତାୱ ଉପନିସ୍ସୟାତି ଅୱିଜ୍ଜା ଭୱେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନଦୋସପଟିଚ୍ଛାଦନଭାୱେନ, ତଣ୍ହା ପତ୍ଥନାଭାୱେନ, ଉପାଦାନଂ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଭାୱେନାତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରଭୱାନଂ ହେତୁଭୂତା ଜନକସହାୟତାୟ ଭୱନିକନ୍ତିତଂସହଜାତଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା ଅଭିସଙ୍ଖାରିକା, ଅପସ୍ସୟଭୂତା ୱାତି ମାତା ୱିୟ ଉପନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତି। ଯଥା ପିତୁଜନିତସୁକ୍କେ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ପିତା ଜନକୋ, ଏୱଂ କମ୍ମଂ ସତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକତ୍ତା ଜନକନ୍ତି ଆହ। ଯଥା ଧାତୀ ଜାତସ୍ସ କୁମାରସ୍ସ ୱଡ୍ଢିତା ସନ୍ଧାରିକା, ଏୱଂ ଆହାରୋ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କାୟସ୍ସ ବ୍ରୂହେତା, ସନ୍ଧାରକୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧାତୀ…ପେ… ଭୱେ’’ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ନାମକାୟସ୍ସାପି ପଚ୍ଚୟୋ, ପକାରନ୍ତରେନ ପନ ତସ୍ସ ପାକଟଂ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ, ତେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଦିଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଚୟଜାତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ରୂପମାଲୋକମେୱ ଚାତି ପନ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ବାହିରରୂପଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ, ଯଥା ଚ ଆଲୋକୋ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ବାହିରଂ ପଚ୍ଚୟଜାତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଟିଚ୍ଚାତି ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଲଦ୍ଧାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ନିସ୍ସୟପୁରେଜାତୈନ୍ଦ୍ରିୟୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ, ରୂପାଲୋକାନଞ୍ଚ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଆରମ୍ମଣୌପନିସ୍ସୟପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ, ଇତରେସଞ୍ଚ ସଦ୍ଦସଙ୍ଗହିତାନଂ ଅନନ୍ତରାଦିସହଜାତାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ୱିୟ ସହ ପଚ୍ଚୟେହି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ସମ୍ମସନୂପଗଂ ସବ୍ବଂ ନାମଂ ସହ ପଚ୍ଚୟେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ନାମକାୟସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଂ ପରିଗଣ୍ହତୀ’’ତି।

୧୨୩୮-୪୦।ଦିସ୍ୱାନାତି ଏତରହି ପଓ୍ୱତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା। ତଥେଓ୍ୱଦନ୍ତି ଇମିନା ନ କେଓ୍ୱଲଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯତାମତ୍ତମେଓ୍ୱ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠଂ, ଅଥ ଖୋ ଯାଦିସେହି ଏତରହି ପଓ୍ୱତ୍ତତି, ତାଦିସେହି ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯେହେଓ୍ୱ ଅତୀତେପି ପଓ୍ୱତ୍ତିତ୍ଥାତି ପଚ୍ଚଯସହିତତାପି ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠାତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ପୁବ୍ବନ୍ତେତି ଅତୀତଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସେ। ପଞ୍ଚଧାଗତାତି –

''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନଂ, ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନଂ, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନଂ, କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦; ମହାନି। ୧୭୪) –

ପଞ୍ଚହି ଆକାରେହି ଆଗତା, ପଓ୍ୱତ୍ତା ଓ୍ୱା। ଅପରନ୍ତେତି ଅନାଗତେ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସେ। ପଞ୍ଚଧା ସମୁଦୀରିତାତି –

''ଭଓ୍ୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହମନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, ନ ନୁ ଖୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସାମି ଅହମନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସାମି ଅହମନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସାମି ଅହମନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଭଓ୍ୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହମନାଗତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦; ମହାନି। ୧୭୪) –

ଏଓ୍ୱଂ ପଞ୍ଚଧା କଥିତା।

୧୨୪୧।ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେପି ଅଦ୍ଧାନେତି ଏତରହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଚୁତିପରିଯନ୍ତେ ଅଦ୍ଧାନେପି। ଅଦ୍ଧାନ-ଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସମେଓ୍ୱ ଓ୍ୱଦତି। ନ ହି ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି କାଲୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି। ଛବ୍ବିଧା ପରିକିତ୍ତିତାତି –

''ଅହଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ନୋ ନୁ ଖୋସ୍ମି, କିଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ଅଯଂ ନୁ ଖୋ ସତ୍ତୋ କୁତୋ ଆଗତୋ, ସୋ କୁହିଂ ଗାମୀ ଚ ଭଓ୍ୱିସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦; ମହାନି। ୧୭୪) –

ଏଓ୍ୱଂ ଛବ୍ବିଧା ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ''ସବ୍ବେ ତସନ୍ତି ଦଣ୍ଡସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୨୯-୧୩୦) ଓ୍ୱିଯ ପଦେସେପି ସବ୍ବ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଓ୍ୱତ୍ତନତୋ ''ସବ୍ବା''ତି ଓ୍ୱତ୍ୱାପି ''ଅନଓ୍ୱସେସା''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ନତ୍ଥି ଏତିସ୍ସା ଅଓ୍ୱସେସୋ ଅଓ୍ୱସିଟ୍ଠୋତି ଅନଓ୍ୱସେସା, ସୋଳସଓ୍ୱିଧାପି ଚେସା ଏକକଙ୍ଖାଓ୍ୱସେନାପି ଅନଓ୍ୱସିଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱାତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପହିଯ୍ୟତୀତି ଓ୍ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଓ୍ୱସେନ ପହିଯ୍ୟତି। କାମଂ ନାମରୂପମତ୍ତଂ ଓ୍ୱିନା ସତ୍ତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧିଯାଓ୍ୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କଙ୍ଖା ପହୀନା, ଅତୀତାନାଗତେ କଙ୍ଖାନଂ ପହାନେନ ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କଙ୍ଖାଯ ଅତିସଯପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧେଓ୍ୱ ସା ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ଅଥ ଓ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ନିସ୍ସତ୍ତନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେସୁ ପଓ୍ୱତ୍ତକଙ୍ଖାଯ ଇଧେଓ୍ୱ ତୀରଣତୋ ସା ଇଧ ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ଓ୍ୱଣ୍ଣଭଣନଂ ଓ୍ୱା ଏତଂ ଇଧ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକଙ୍ଖାଯ ପହାନଓ୍ୱଚନଂ ଯଥା ତଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦୀସୁ ପହୀନାନମ୍ପି ଚ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପହାନାତିଆଦିନା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗାଦୀସୁ ଓ୍ୱଚନନ୍ତି।

୧୨୪୨।କମ୍ମଓ୍ୱିପାକାନଂ ଓ୍ୱସେନାପୀତି ପୁରିମକମ୍ମଭଓ୍ୱସ୍ମିଂ ମୋହୋ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜା, ଆଯୂହନଂ ସଙ୍ଖାରା, ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହା, ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନଂ, ଚେତନା ଭଓ୍ୱୋ ଇତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପୁରିମକମ୍ମଭଓ୍ୱସ୍ମିଂ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯା, ଇଧ ପଟିସନ୍ଧି ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପଂ, ପସାଦୋ ଆଯତନଂ, ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋ, ଓ୍ୱେଦଯିତଂ ଓ୍ୱେଦନା ଇତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଇଧୂପପତ୍ତିଭଓ୍ୱସ୍ମିଂ ପୁରେ କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା, ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆଯତନାନଂ ମୋହୋ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜା…ପେ… ଚେତନା ଭଓ୍ୱୋ ଇତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା କମ୍ମଭଓ୍ୱସ୍ମିଂ ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯାତି ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତାନଂ କମ୍ମଓ୍ୱଟ୍ଟଓ୍ୱିପାକଓ୍ୱଟ୍ଟାନଂ ଓ୍ୱସେନ। କିଲେସଓ୍ୱଟ୍ଟୋପି ଚେତ୍ଥ କମ୍ମସହାଯତାଯ କମ୍ମଓ୍ୱଟ୍ଟେନେଓ୍ୱ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୨୪୩।ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଓ୍ୱେଦନୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ତଭାଓ୍ୱୋ, ତତ୍ଥ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଫଲଂ କମ୍ମଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଓ୍ୱେଦନୀଯଂ। ଉପପଜ୍ଜାପରାପରିଯାହୋସିକମ୍ମଓ୍ୱସା ପନାତି ଉପପଜ୍ଜଓ୍ୱେଦନୀଯଅପରାପରିଯଓ୍ୱେଦନୀଯଅହୋସିକମ୍ମଓ୍ୱସେନ। ଉତ୍ତରପଦଲୋପଓ୍ୱସେନ ହି ''ଉପପଜ୍ଜାପରାପରିଯ''ନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭଓ୍ୱତୋ ଅନନ୍ତରଂ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଫଲଂ କମ୍ମଂ ଉପପଜ୍ଜଓ୍ୱେଦନୀଯଂ। ଅପରେ ଅପରେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଯତ୍ଥକତ୍ଥଚି ଅତ୍ତଭାଓ୍ୱେ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଫଲଂ କମ୍ମଂ ଅପରାପରିଯଓ୍ୱେଦନୀଯଂ। ଅହୋସି ଏଓ୍ୱ କମ୍ମଂ, ନ ତସ୍ସ ଓ୍ୱିପାକୋ ଅହୋସି, ଅତ୍ଥି, ଭଓ୍ୱିସ୍ସତି ଚାତି ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବକମ୍ମଂ ଅହୋସିକମ୍ମଂ।

ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୂତତାଯ, ପଚ୍ଚଯଓ୍ୱିସେସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଓ୍ୱିସେସତାଯ ଚ ବଲଓ୍ୱଭାଓ୍ୱପ୍ପତ୍ତା ତାଦିସସ୍ସ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଓ୍ୱସେନ ସାତିସଯା ହୁତ୍ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତା ପଠମଜଓ୍ୱନଚେତନା ତସ୍ମିଂଯେଓ୍ୱ ଅତ୍ତଭାଓ୍ୱେ ଫଲଦାଯିନୀ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଓ୍ୱେଦନୀଯା ନାମ। ସା ହି ଓ୍ୱୁତ୍ତାକାରେନ ବଲଓ୍ୱତି ଜଓ୍ୱନସନ୍ତାନେ ଗୁଣଓ୍ୱିସେସଯୁତ୍ତେସୁ ଉପକାରାନୁପକାରଓ୍ୱସପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତିଯା, ଆସେଓ୍ୱନାଲାଭେନ ଅପ୍ପଓ୍ୱିପାକତାଯ ଚ ଇତରଦ୍ୱଯଂ ଓ୍ୱିଯ ପଓ୍ୱତ୍ତସନ୍ତାନୁପରମାପେକ୍ଖଂ, ଓକାସଲାଭାପେକ୍ଖଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ନ ହୋତୀତି ଇଧେଓ୍ୱ ପୁପ୍ଫମତ୍ତଂ ଓ୍ୱିଯ ପଓ୍ୱତ୍ତିଓ୍ୱିପାକମତ୍ତଂ ଅହେତୁକଫଲଂ ଦେତି, ସହେତୁକଫଲଦାନେ ପନ

ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନମ୍ପି ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଦାନଂ ନାମ ଉପଧିପ୍ପୟୋଗାଦିପଚ୍ଚୟନ୍ତରସମୱାୟେନେୱ ହୋତୀତି ତଦଭାୱତୋ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ। ଅହୋସିକମ୍ମଂ...ପେ... ୱିପାକୋତି ଏତ୍ଥ "ଅହୋସି କମ୍ମ"ନ୍ତି ପଦଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ "ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନାହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ, ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ, ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ"ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୪)। ତତ୍ଥ ସକସକକାଲାତିକ୍କନ୍ତସ୍ସ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟସ୍ସ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପୁରିମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି କମ୍ମସ୍ସ , ୱିପାକକାଲସ୍ସ ଚ ଅତୀତତ୍ତା ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି, ଦୁତିୟଂ ଅନାଗତେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତସ୍ସ ପୁରିମଭୱେସୁ କତଂ ଅଦିନ୍ନୱିପାକଂ ଅପରାପରିୟୱେଦନୀୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ତତିୟଂ ପନ ଅନନ୍ତରଭୱେ କତଂ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟଂ, ଅରହତୋ ଅତୀତଭୱେସୁ କତଂ ଅପରାପରିୟୱେଦନୀୟଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେ ପନ "ଏକମେୱ ଅତୀତଂ କମ୍ମଂ ଅଦ୍ଧତ୍ତୟେ ୱିପାକାଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ତିଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ଅତ୍ଥସାଧିକାତି ଦାନାଦିପାଣାତିପାତାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦିକା। କା ପନ ସାତି ଆହ "ସତ୍ତମଜୱନଚେତନା"ତି। ସା ହି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନା ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିଲଦ୍ଧୱିସେସା, ପଟିସନ୍ଧିୟା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱିନୋ ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ୱା ତଥା ଅଭିସଙ୍ଖତା ସମାନା ଅନନ୍ତରତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଦାୟିନୀ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟଂ ନାମ। ୟେଭୁୟ୍ୟୱୁତ୍ତିୟା ଚେତ୍ଥ "ସତ୍ତମଜୱନଚେତନା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସିତାଦିପୱତ୍ତିୟଂ ପନ ପଞ୍ଚମାଦିକାପି ହୋତି। ୱିପାକଂ ଦେତୀତି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ଦେତି, ଅଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିକଂ ପନ ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ଦେତୀତି ନତ୍ଥି। ଚୁତିଅନନ୍ତରଞ୍ହି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟସ୍ସ ଓକାସୋତି ଆଚରିୟା। ପଟିସନ୍ଧିୟା ପନ ଦିନ୍ନାୟ ଜାତିସତେପି ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ଦେତି। ତେନାହ ଭଗୱା "ତିରଚ୍ଛାନଗତେ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସତଗୁଣା ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା"ତି (ମ। ନି। ୩।୩୭୯)। ଉଭିନ୍ନ...ପେ... ଦେତୀତି ୟଥାୱୁତ୍ତକାରଣୱିରହତୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୂପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟଭାୱଂ ଅସମ୍ପତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଚେତନା ୱିପାକଦାନସଭାୱସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ୟଦା ଓକାସଂ ଲଭତି, ତଦା ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକଂ, ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ୱା ଦେତି। ସତି ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିୟାତି ଇମିନା ଅସତି ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ଅହୋସିକମ୍ମପକ୍ଖେ ତିଟ୍ଠତି ୱିପଚ୍ଚନୋକାସସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଦୀପେତି।

୧୨୪୪। ଏୱଂ ତାୱ ୱିପାକଦାନକାଲୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିପାକଦାନପରିୟାୟତୋ, କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଚତୁବ୍ବିଧତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଗରୁକ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଗରୁକନ୍ତି ମହାସାୱଜ୍ଜଂ, ମହାନୁଭାୱଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ ପଟିବାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟକମ୍ମଂ। ବହୁଲନ୍ତି ଅଭିଣ୍ହସୋ କତଂ, ଏକୱାରଂ କତ୍ୱାପି ଅଭିଣ୍ହସମାସେୱିତଞ୍ଚ। ଆସନ୍ନନ୍ତି ମରଣାସନ୍ନକାଲେ ଅନୁସ୍ସରିତଂ, ତଦା କତଞ୍ଚ। କଟତ୍ତାକମ୍ମନ୍ତି ଗରୁକାଦିଭାୱଂ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ କତମତ୍ତତୋୟେୱ କମ୍ମନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବକମ୍ମଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ୱା ହୋତୁ ଅକୁସଲଂ ୱା, ଗରୁକାଗରୁକେସୁ ୟଂ ଗରୁକଂ ମାତୁଘାତକାଦିକମ୍ମଂ ୱା ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଂ ୱା, ତଦେୱ ପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ତଥା ବହୁଲାବହୁଲେସୁ ୟଂ ବହୁଲଂ ସୁସୀଲ୍ୟଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ୱା, ତଦେୱ ପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ଦୂରାସନ୍ନେସୁ ୟଂ ଆସନ୍ନଂ ମରଣକାଲେ ଅନୁସ୍ସରିତଂ, ତେନେୱ ଉପପଜ୍ଜତି। ଆସନ୍ନକାଲେ କତେ ଚ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି। କଟତ୍ତା ପନ କମ୍ମଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ପୁରିମାନଂ ଅଭାୱେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢତି। ଇତି ଗରୁକଂ ସବ୍ବପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ତଥା ହି ତଂ "ଗରୁକ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗରୁକେ ଅସତି ବହୁଲୀକତଂ, ତସ୍ମିମ୍ପି ଅସତି ଆସନ୍ନଂ, ତସ୍ମିମ୍ପି ଅସତି କଟତ୍ତାକମ୍ମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ "ପୁରିମଜାତୀସୁ କତକମ୍ମଂ ୱିପଚ୍ଚତୀ"ତି।

୧୨୪୫। ପଟିସନ୍ଧିଦାନାଦିୱସେନ ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ ଜନକଂ। ସୁଖଦୁକ୍ଖସନ୍ତାନସ୍ସ, ନାମରୂପପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ୱା ଚିରତରପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ତେନାହ "ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତେତୀ"ତି। ସୁଖଦୁକ୍ଖେ ପୱତ୍ତମାନେ ବଥ୍ୟାବାଧତାଦିପଚ୍ଚୟୂପନିପାତନେନ ଖଣିକଂ ଖଣିକଂ ତସ୍ସ ୱିବାଧକଂ ଉପପୀଳକଂ। ତେନାହ "ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପୀଳେତି ବାଧତି, ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ଦେତୀ"ତି। ତଥା ପଟିପକ୍ଖକମ୍ମୱିପାକସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣୱସେନ ଉପଚ୍ଛେଦକଂ ପଟିବାହକଂ ଉପଘାତକଂ। ତେନାହ "ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା"ତି।

ରୂପଞ୍ଚ ଅରୂପୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚାତି ରୂପାରୂପୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧୋ, କମ୍ମଜରୂପସ୍ସାପି ୱିପାକପରିୟାୟୋ ଅତ୍ଥୀତି "ରୂପାରୂପୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧେ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନାତି କୁସଲେନ ୱା ଅକୁସଲେନ ୱା ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ କତ୍ତୁଭୂତେନ ଦିନ୍ନାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ୱିପାକେ ଜନିତେ। ତେନାହ "ଜନିତେ ୱିପାକେ"ତି। ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ସନ୍ଧାୟ "ଜନିତେ ୱିପାକେ"ତି ୱଦନ୍ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଦୁକ୍ଖଂଉପତ୍ଥମ୍ଭେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକକମ୍ମଂ କୁସଲଂ ସମାନଂ ଅଞ୍ଞେନପି କୁସଲକମ୍ମେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକଂ ସୁଖଂ ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୱିବାଧନୱସେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି। ଅକୁସଲଂ ଅଞ୍ଞେନ ଅକୁସଲକମ୍ମେନ ଉପପଜ୍ଜମାନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଥେୱ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି। ଏୱଞ୍ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତଂ ତଂ ଦୀଘକାଲଂ ପୱତ୍ତେତି ନାମାତି ଆହ "ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତେତୀ"ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପୀଳେତୀତି ଉପପୀଳକଂ ଅକୁସଲଂ ସମାନଂ ସୁଖିତସ୍ସ ରୋଗାଦିଅନ୍ତରାୟକାରଣସମ୍ପାଦକଭାୱେନ ସୁଖସନ୍ତାନଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତଂ ପୀଳେତି, କୁସଲଞ୍ଚ ରୋଗାଦିନା ଦୁକ୍ଖିତସ୍ସ ଭେସଜ୍ଜାଦିସୁଖାଦିକାରଣସମ୍ପାଦକଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖସନ୍ତାନଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତଂ ପୀଳେତି। କେଚି ପନ "ସୁଖଦୁକ୍ଖସ୍ସ କାରଣଂ ଅସମ୍ପାଦେନ୍ତମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଦାୟକକମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ସୟଂ ୱିପାକଦାୟକକମ୍ମଂ ଉପପୀଳକକମ୍ମ"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଦାୟକମେୱ ଜନକକମ୍ମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା।

ଅପିଚ ଉପଘାତକେନ ସହ ଇମସ୍ସ ୱିସେସଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ତଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକସ୍ସ ପଟିବାହକନ୍ତି ଚେ? ତଂ ନ, ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ''ଦୁବ୍ବଲଂ କମ୍ମଂ ଘାତେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ନନୁ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବେୟେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ତା, ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଚ କଥମିଦଂ ତଦୁପଘାତକଂ ହୋତୀ''ତି ଆପନ୍ନଂ ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟ କମ୍ମସ୍ସ ଘାତନଂ ନାମ ତସ୍ସ ୱିପାକପଟିବାହନମେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା''ତି। ତଂପଟିବାହନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଓକାସକରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋତୀ''ତି। ୱିପଚ୍ଚନାୟ କତୋକାସଂ କମ୍ମଂ ୱିପକ୍କମେୱ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଏୱଂ… ପେ… ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତୀ''ତି।

ଉପପୀଳଅକଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ନ ସୟଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦେତି, ଉପଘାତକଂ ପନ ଦୁବ୍ବଲକମ୍ମଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। କେଚି ପନ ଆଚରିୟା ଅପରେନାପି ନୟେନ ଜନକାଦିକମ୍ମଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। କଥଂ? ୟସ୍ମିଂ କମ୍ମେ କତେ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ, ପୱତ୍ତେ ଚ ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ତଂ ଜନକଂ। ୟସ୍ମିଂ ପନ କତେ ଅଞ୍ଞେନ ଜନିତସ୍ସ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ଫଲସ୍ସ ୱିବାଧକୱିଚ୍ଛେଦକପଚ୍ଚୟାନୁପ୍ପତ୍ତିୟା, ଉପବ୍ରୂହକପଚ୍ଚୟୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ଜନକାନୁଭାୱାନୁରୂପଂ ପରିପୋସକଚିରତରପ୍ପବନ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ଜନକେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ କୁସଲଫଲଂ, ଅକୁସଲଫଲଂ ୱା ୟେନ ପଚ୍ଚନୀକଭୂତେନ ରୋଗଧାତୁୱିସମତାଦିନିମିତ୍ତତାୟ ବାଧୀୟତି, ତଂ ଉପପୀଳଅକଂ। ୟେନ ପନ କମ୍ମୁନା ଜନକସାମତ୍ଥିୟୱସେନ ଚିରତରପ୍ପବନ୍ଧାରହମ୍ପି ସମାନଂ ଫଲୱିଚ୍ଛେଦକପଚ୍ଚୟୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଉପହଞ୍ଞତି ୱିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତଂ ଉପଘାତକନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ଅପ୍ପାବାଧଦୀଘାୟୁକତାସଂୱତ୍ତନୱସେନ ଦୁତିୟସ୍ସ କୁସଲଭାୱଂ, ବହ୍ୱାବାଧଅପ୍ପାୟୁକତାସଂୱତ୍ତନୱସେନ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅକୁସଲଭାୱଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି, ଭୂରିଦତ୍ତାଦୀନଂ ପନ ନାଗାଦୀନଂ, ଇତୋ ଅନୁପ୍ପଦିନ୍ନୟାପନକପେତାନଞ୍ଚ ଅପାୟେସୁ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୂପପୀଳଅନୂପଘାତକାନି କମ୍ମାନି ସନ୍ତୀତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲଭାୱୋ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। କିଞ୍ଚାପି କମ୍ମାନଂ କମ୍ମନ୍ତରଞ୍ଚେୱ ୱିପାକନ୍ତରଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ କମ୍ମୱିପାକଞାଣସ୍ସେୱ ୟାଥାୱସରସତୋ ପାକଟଂ ହୋତି। ବୁଦ୍ଧାୱେଣିକଞ୍ହେତଂ ଅସାଧାରଣଂ ସାୱକେହି, ୱିପସ୍ସକେନ ପନ ଏକଦେସତୋ ଜାନିତବ୍ବଂ। ନ ହି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୋ ପରିପୂରତି, ତସ୍ମା ତାଦିସଂ ପରିଗ୍ଗହଂ ସନ୍ଧାୟ ''ଇତି ଇମ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟାଦିସେହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅଦ୍ଧାନେ ନାମରୂପସ୍ସ ପୱତ୍ତି, ତାଦିସେହେୱ ଇତରସ୍ମିମ୍ପି ଅଦ୍ଧଦ୍ୱୟେତି ଏୱଂ ୟଥା ଅତୀତାନାଗତେ ନୟଂ ନେତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୟଥା ଇଦ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦ୍ଧତ୍ତୟେପି କିରିୟାକିରିୟାଫଲମତ୍ତତାଦସ୍ସନପରତ୍ତା ଚୋଦନାୟ। ଇତୀ କମ୍ମଞ୍ଚେୱାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସେୱଂ…ପେ… ପହିୟ୍ୟତୀତି ତସ୍ସେୱଂ ସମନୁପସ୍ସତୋ ୟା ସା ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୟୋ ଆରବ୍ଭ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହ''ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ପୱତ୍ତା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହିୟ୍ୟତି।

୧୨୪୬-୮। ପହୀନାୟ ପନ ତାୟ ସବ୍ବଭୱୟୋନିଗତିଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ଖାୟତି। ତେନେୱାହ ''ହେତୁଫଲସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନେୱା''ତିଆଦି। କାରଣସାମଗ୍ଗିୟଂ ଦାନାଦୀହି ସାଧିତକିରିୟାୟ ପୱତ୍ତମାନାୟ କାରଣମତ୍ତେ କତ୍ତୁୱୋହାରୋତି ଆହ ''କାରଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ କାରଣଂ ନ ଚ ପସ୍ସତୀ''ତି। ପାକ…ପେ… ପଟିୱେଦକଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପାକପଟିୱେଦକନ୍ତି ୱିପାକୱିନ୍ଦକଂ। ଏୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପନ କାରଣେ ସତି କାରକୋତି, ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିୟା ସତି ପଟିସଂୱେଦକୋତି ସମଞ୍ଞାମତ୍ତେନେୱ ପଣ୍ଡିତା ୱୋହରନ୍ତି। ଇଚ୍ଚେୱଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାୟ ପସ୍ସତି। ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମାତି କେନଚି ସତ୍ତେନ ୱା ପୁଗ୍ଗଲେନ ୱା ଅମିସ୍ସଧମ୍ମା। ଏୱେତନ୍ତି ଏୱଂୱିଧଂ ଏତଂ ଦସ୍ସନଂ ସମ୍ମଦସ୍ସନଂ, ଅୱିପରୀତଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨୪୯।ବୀଜରୁକ୍ଖାଦିକାନଂ ୱାତି ୟଥା ବୀଜତୋ ରୁକ୍ଖୋ, ରୁକ୍ଖତୋ ବୀଜନ୍ତି ଏୱଂ କାରଣପରମ୍ପରଗୱେସନେ ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା ବୀଜରୁକ୍ଖସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁବ୍ବା କୋଟି ନତ୍ଥି, ଏୱଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟା ୱିପାକୋ, ୱିପାକପଚ୍ଚୟା କମ୍ମନ୍ତି ପରିୟେସନେ ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା କମ୍ମୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାୟତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''କୁକ୍କୁଟିୟା ଅଣ୍ଡଂ, ଅଣ୍ଡତୋ କୁକ୍କୁଟୀ, ପୁନପି କୁକ୍କୁଟିୟା ଅଣ୍ଡ''ନ୍ତି ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୧୨୫୦-୩।ଅନାଗତେପିସଂସାରେତି ୟଥା ଅତୀତେ, ଏୱଂ ଅନାଗତେପି ଅଦ୍ଧାନେ ଖନ୍ଧାନଂ ପଟିପାଟୀତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସଂସାରେ ସତି। ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନ ଦିସ୍ସତୀତି କମ୍ମତୋ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ୱିପାକତୋ କମ୍ମନ୍ତି ଅନାଗତେ କାରିୟପରମ୍ପରାୟ ଗୱେସିୟମାନାୟ ଅପରିକ୍ଖୀଣସଂୟୋଜନସ୍ସ କମ୍ମୱିପାକାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ ନ ଦିସ୍ସତି, ପୱତ୍ତତି ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେ ସଂସାରେ ''ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାୟତୀ''ତି ୱଚନେନ କାରଣେ ଆଦିସ୍ସ ଅଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ''ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନ ଦିସ୍ସତୀ''ତି ୱଚନେନ ଫଲସ୍ସ ଅୱସାନାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ''କମ୍ମସ୍ସ କାରକୋ ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ। ଅସୟଂୱସୀତି ନ ସୟଂୱସିନୋ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସପରୱସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୋଧିନୋତି ଇତରୀତରୱିରୁଦ୍ଧା ଦିଟ୍ଠିୟୋ ୱା ଦିଟ୍ଠିୟା ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ସହ ୱିରୋଧିନୋ। ଗମ୍ଭୀରଞାଣଗୋଚରତାୟ ଗମ୍ଭୀରଂ। ତଥା ନିପୁଣଂ। ସଣ୍ହସୁଞ୍ଞତାୟ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଭାୱସୁଞ୍ଞତାୟ ଚ ସୁଞ୍ଞଂ। ପଚ୍ଚୟନ୍ତି ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଂ, ତପ୍ପଚ୍ଚୟପଟିୱେଧେନେୱ ଚ ସଚ୍ଚଂ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ

ହୋତୀତି।

୧୨୫୪-୬।କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି ୱିପାକମ୍ହୀତି କୁଟାଦୀସୁ ରଜାଦି ୱିଯ ୱିପାକେ ସନ୍ତିଟ୍ଠମାନଂ କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି। ପାକୋ କମ୍ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ତଥା କମ୍ମେ ସନ୍ତିଟ୍ଠମାନୋ ୱିପାକୋ ନତ୍ଥି। ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଯଥା ନ ସୂରିଯେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମଣିମ୍ହୀତି ସୂରିଯକନ୍ତମଣିମ୍ହି। ନ ତେସଂ ବହି ସୋ ଅତ୍ଥୀତି ତେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତେହି ବହି ସୋ ଅଗ୍ଗି ନତ୍ଥି। ସମ୍ଭାରେହୀତି ସମଙ୍ଗୀଭୂତେହି ଆତପାଦୀହି ତୀହି କାରଣେହି। ନ ଅନ୍ତୋ କମ୍ମସ୍ସାତିଆଦି ଅତ୍ଥତୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଉପମାନିଗମନତ୍ଥଂ ପୁନପି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୨୫୭-୮। ଯଦି ହେତୁ, ଫଲଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞରହିତଂ, କଥଂ ହେତୁତୋ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ଆହ ''କମ୍ମଞ୍ଚ ଖୋ ଉପାଦାଯା''ତି। ନ କେୱଲଂ କମ୍ମଫଲମେୱ ସୁଞ୍ଞଂ କତ୍ତୁରହିତଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ଧମ୍ମଜାତଂ କାରକରହିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ହେତ୍ଥ ଦେୱୋ''ତିଆଦିଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ହେତୁସମ୍ଭାରପଚ୍ଚଯାତି ଏକେନ ହେତୁନା ଏକସ୍ସ, ଅନେକସ୍ସ ୱା ଫଲସ୍ସ ଅନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ହେତୁସମୂହନିମିତ୍ତଂ, ସମ୍ଭାରୋତି ୱା ପଚ୍ଚଯାଧିୱଚନନ୍ତି ହେତୁପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨୫୯।ଅଦ୍ଧାସୁ ତରିତ୍ୱା କଙ୍ଖନ୍ତି ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ ସୋଳସୱିଧଂ କଙ୍ଖଂ ୱିତରିତ୍ୱା। ନ କେୱଲମେତଂ ସୋଳସୱିଧମେୱ କଙ୍ଖଂ ୱିତରତି, ଅଥ ଖୋ ''ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତୀ''ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ (ଧ। ସ। ୧୧୨୩; ୱିଭ। ୯୧୫) ଅଟ୍ଠୱିଧଂ କଙ୍ଖମ୍ପି ପଜହତି। ତଥା ହେତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଘୋ ସିକ୍ଖାତି କଙ୍ଖାଯ ଗୋଚରଭୂତା ଲୋକିଯା ଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା। ନ ହି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ କିଲେସା ପୱତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ପୁବ୍ବନ୍ତୋତି ଅତୀତା ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଯୋ, ଅପରନ୍ତୋତି ଅନାଗତା, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୋତି ତଦୁଭଯଂ, ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱା ତଦୁଭଯଭାଗଯୁତ୍ତତ୍ତା। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତୋ ଅଟ୍ଠମୋ କଙ୍ଖାୱିସଯୋ ନାମରୂପମତ୍ତଂ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା-ଗ୍ଗହଣେନ ପନ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ସୋଳସୱତ୍ଥୁକାଯ ପହୀନାଯ ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା କଙ୍ଖା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାୱ ହୋତୀତି। ଏତାସଞ୍ଚ ପହାନେନ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତାନିପି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତି ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠତ୍ତା ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ। ଯଥା ହି ଦିଟ୍ଠି ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନା ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିଯମାନା ଦିଟ୍ଠିଯା ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭୀଯତି। ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୂପନିସ୍ସଯା ହି ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହ''ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦; ମହାନି। ୧୭୪) ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା କଙ୍ଖା, ସା ଏୱ ଚ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦିୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୱତ୍ଥୁକାନି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି, ବୁଦ୍ଧାଦିୱତ୍ଥୁକା ଚ ତଦେକଟ୍ଠାତି। ଉଟ୍ଠିତନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତଂ।

୧୨୬୦-୨।କଙ୍ଖାୱିତରଣଂନାମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତକଙ୍ଖାୱିତରଣତୋ କଙ୍ଖାୱିତରଣଂ ନାମ। ନ କେୱଲଂ କଙ୍ଖାୱିତରଣଂ ନାମ, ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତିପି ଯଥାଭୂତଞାଣନ୍ତିପି ସମ୍ମାଦସ୍ସନନ୍ତିପି ଇଦଂ ସମୁଦୀରିତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଧରୀଯନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହୀତି ଧମ୍ମା, ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଠିତି, ଧମ୍ମାନଂ ଠିତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି, ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମୋତି କାରଣଂ ''ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୧୮-୭୨୧) ୱିଯ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିସଭାୱୋ, ଧମ୍ମତୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ସଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଯଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦି ଯଥାଭୂତଂ, ତତ୍ଥ ଞାଣନ୍ତି ଯଥାଭୂତଞାଣଂ। ସମ୍ମା ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ। ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠୋତି ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା ନାମ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଅଯଂ ପନ ତଂ ଅନଧିଗତୋପି ତଦଧିଗମୂପାଯପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତତ୍ତା ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ''ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତତୋଯେୱ ଚୂଳଅକୋ ସୋତାପନ୍ନୋ, ଲୋକିଯାହି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଉତ୍ତରି ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ୱିଯ ନିଯତୋ, ସୁଗତିପରାଯଣୋ ଚ ହୋତୀତି ଚୂଳସୋତାପନ୍ନୋ। ସୋତାପନ୍ନୋ ହି ଖୀଣାପାଯଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତୋତି। ଅଥ ୱା ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠୋ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିସମଧିଗମେନ। ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନେନ ହି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକୋ ୱିନିବ୍ଭୁତଅହେତୁକୱିସମହେତୁୱାଦୋ ଯଥାସକପଚ୍ଚଯେହେୱ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ସାସନେ ପତିଟ୍ଠିତସଦ୍ଧୋ ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତୀତି। ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସେୱ ଅପରଭାଗେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକାରାଦିୱିଧିନା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ପୱତ୍ତିଯା ଦୁକ୍ଖଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତେ ନିରୋଧେ ଏକଂସେନେୱ ନିନ୍ନଜ୍ଝାସଯତାଯ ଲୋକିଯେନେୱ ଞାଣେନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅପାଯେସୁ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋ, ସୋତାପନ୍ନଭୂମିଯଞ୍ଚ ଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ହୋତୀତି ଚୂଳସୋତାପନ୍ନୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋତାପନ୍ନୋହି ଚୂଳକୋ''ତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ମହାନିସଂସମେତଂ ଞାଣଂ, ତସ୍ମା ସପଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତନୋ ହିତାନୁପେକ୍ଖନପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ତେନାହ ''ଅତ୍ଥକାମୋ''ତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୦। ୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨୬୩। ଇଦାନି କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିୟା ଅନନ୍ତରଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାୟ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିୟା ନିଦ୍ଦେସକ୍କମୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ସା ପନ ୟସ୍ମା ଓଭାସାଦିଉପକ୍କିଲେସସମ୍ଭୱେ ସତି ହୋତି, ଓଭାସାଦୟୋ ଚ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣେ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଞ୍ଚ ତିଲକ୍ଖଣୱିପସ୍ସନାୟ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଚ କଲାପସମ୍ମସନଂ ଆଦି। ତଞ୍ହି ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ସୁକରସମ୍ମସନଂ, ତସ୍ମା ପଠମଂ ତତ୍ଥେୱ ଅଭିୟୋଗଂ କରୋନ୍ତେନ କମତୋ ତଂ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କଲାପସମ୍ମସନେନେୱା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଥ ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିସୁଦ୍ଧୀନମନ୍ତରେ କଲାପସମ୍ମସନଂ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଏକାୟ ୱିସୁଦ୍ଧିୟା ସଙ୍ଗହେତବ୍ବଂ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଚ ଆଦିଭୂତତ୍ତା ତତ୍ଥେୱସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ୟୁତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥେୱ ନଂ ସଙ୍ଗହିତୁକାମତାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କଲାପସମ୍ମସନେନେୱା’’ତିଆଦି। କେଚି ପନ କଲାପସମ୍ମସନଂ ନାମ ଏକୱିସୁଦ୍ଧିୟମ୍ପି ନ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱାୱ ୱିପସ୍ସନାଚାରଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। କଲାପସମ୍ମସନେନେୱାତି ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନୱସେନ କଲାପତୋ, କଲାପାନଂ ୱା ସମ୍ମସନେନ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିପସ୍ସନାୟ ୟୋଗୋ କରଣୀୟୋ। ଅଥ ୱା ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣନିଦ୍ଦେସୱସେନ କଲାପସମ୍ମସନେ ୟୋଗୋ କରଣୀୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କଲାପସମ୍ମସନେନେୱ ୟୋଗୋ କରଣୀୟୋ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ତଂ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୯୨) ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରପରିହାରତ୍ଥଂ ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତନ୍ତି।

୧୨୬୪।ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ, ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା। ଆଦିତୋ ପନ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉଦୟୱୟଂ ଦୁପ୍ପରିଗ୍ଗହଂ, ତସ୍ମା ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ପଠମଂ ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନଂ କାତବ୍ବଂ। ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱସେନ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ଚ ଖଣନିବ୍ବତ୍ତି ଚ। ୱିପରିଣାମୋତି ୱିନାସୋ।

୧୨୬୫।ଅନୁପସ୍ସନାପି ଞାଣନ୍ତି ୟା ଉଦୟସ୍ସ ଚ ୱୟସ୍ସ ଚ ଅନୁପସ୍ସନା, ସା ଞାଣନ୍ତି ୱରଞାଣେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତଂ। ତତ୍ରାୟଂ ପାଳି –

‘‘କଥଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନେ ପଞ୍ଞା ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନେ ଞାଣଂ? ଜାତଂ ରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଉଦୟୋ। ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ୱୟୋ। ଅନୁପସ୍ସନା ଞାଣଂ। ଜାତା ୱେଦନା…ପେ… ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଜାତଂ ଚକ୍ଖୁଂ…ପେ… ଜାତୋ ଭୱୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଉଦୟୋ। ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ୱୟୋ। ଅନୁପସ୍ସନା ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୯)।

ଏତ୍ଥ ପନ ଉଦୟଦସ୍ସନଂ ୟାୱଦେୱ ଖୟଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୟଦସ୍ସନସ୍ସ ପଧାନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନେ ପଞ୍ଞା’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପନ ୱୟଦସ୍ସନଂ ଉଦୟଦସ୍ସନପୁବ୍ବକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନେ ଞାଣ’’ନ୍ତି।

୧୨୬୬-୮।ପୁବ୍ବେଉପ୍ପତ୍ତିତୋତି ଜନନତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିଚୟୋ ରାସି ୱା ନତ୍ଥି, ୟତୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅଲଦ୍ଧତ୍ତଭାୱସ୍ସ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ତଥା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୋ’’ତିଆଦି। ୟଥା ଅନାଗତେ ଅଦ୍ଧାନେ ଇମେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଅତୀତେପି ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଥା ନିରୁଜ୍ଝମାନସ୍ସା’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନାନଂୟେୱ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଉପ୍ପାଦୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱୂପଗମୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମୁଦାୟଗତଂ ତଦେକଦେସଭୂତାୟ ଉପମାୟ ୱିଭାୱେତୁଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅଟ୍ଠକଥାୟ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୨୩) ୱୀଣୂପମା ଆଗତା। ସା ଇଧାପି ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଏତ୍ଥ ୱୀଣୂପମା’’ତିଆଦିମାହ। ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସାତି ଅୱିଜ୍ଜମାନାନଂୟେୱ ଉପ୍ପାଦୋ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ପରତୋ ଅଭାୱୋତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପକାସନେ। ୱୀଣୂପମାତି ୱୀଣାୱସେନ ଆଗତା ଉପମା। ସା ପନେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା – ୟଥା ୱୀଣାୟ ୱାଦିୟମାନାୟ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ନେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ସନ୍ନିଚୟୋ ଅତ୍ଥି, ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସନ୍ନିଚୟତୋ ଆଗତୋ। ନ ନିରୁଜ୍ଝମାନସ୍ସ ଦିସାୱିଦିସାଗମନଂ ଅତ୍ଥି, ନ ନିରୁଦ୍ଧୋ କତ୍ଥଚି ସନ୍ନିଚିତୋ ତିଟ୍ଠତି, ଅଥ ଖୋ ୱୀଣଞ୍ଚ ୱୀଣୱାଦନଞ୍ଚ ପୁରିସସ୍ସ ଚ ତଜ୍ଜଂ ୱାୟାମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେତି, ଏୱଂ ସବ୍ବେପି ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେନ୍ତୀତି।

୧୨୬୯-୭୦। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଉଦୟବ୍ବୟମନସିକାରୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ୟାନି ଏତସ୍ସେୱ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦୟା ରୂପସମୁଦୟୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚୟସମୁଦୟଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦୟଂ ପସ୍ସତି, ‘‘ତଣ୍ହାସମୁଦୟା…ପେ… କମ୍ମସମୁଦୟା…ପେ… ଆହାରସମୁଦୟା ରୂପସମୁଦୟୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚୟସମୁଦୟଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦୟଂ ପସ୍ସତି, ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ

ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି। ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି, ''ତଣ୍ହାନିରୋଧା...ପେ... କମ୍ମନିରୋଧା...ପେ... ଆହାରନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି, ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି। ତଥା ''ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି, ''ତଣ୍ହାସମୁଦଯା...ପେ... କମ୍ମସମୁଦଯା...ପେ... ଫସ୍ସସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି, ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି। ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା...ପେ... ତଣ୍ହାନିରୋଧା...ପେ... କମ୍ମନିରୋଧା...ପେ... ଫସ୍ସନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି, ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱିଯ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧାନଂ । ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଫସ୍ସଟ୍ଠାନେ ''ନାମରୂପସମୁଦଯା ନାମରୂପନିରୋଧା''ତି।

ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ୱୁତ୍ତାନି, ତେସଂ ୱସେନପି ''ଏୱମ୍ପି ରୂପସମୁଦଯୋ, ଏୱମ୍ପି ରୂପୱଯୋ, ଏୱମ୍ପି ରୂପଂ ଉଦେତି, ଏୱମ୍ପି ରୂପଂ ୱେତୀ''ତି ପଚ୍ଚଯତୋ ଚେୱ ଖଣତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରେନ ଚ ମନସିକାରୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ସେୱ ଞାଣସ୍ସା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପାଦା , ଅତ୍ଥିଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୋଧୱିରୁଦ୍ଧୋ ହି ଉପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୁରିମଭୱସିଦ୍ଧାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ରୂପସମୁଦଯୋ ରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦସଙ୍ଗହିତେସୁ ''ତଣ୍ହାସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ, କମ୍ମସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ, ଆହାରସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ''ତି ଚ, ତଥା ୱଯଦସ୍ସନେ ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ, ତଣ୍ହାନିରୋଧା... କମ୍ମନିରୋଧା... ଆହାରନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ''ତି ଚ ଆଦୀସୁ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ତୀହି ଅତୀତକାଲିକାନି ତେସଂ ସହକାରୀକାରଣଭୂତାନି ଉପାଦାନାଦୀନିପି ଗହିତାନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯେସୁ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ବଲୱତାଯ ସୋ ଏୱ ଗହିତୋ ''ଆହାରସମୁଦଯା''ତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ଗହିତେ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯତାସାମଞ୍ଞେନ ଉତୁଚିତ୍ତାନିପି ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନଂ ୱିଭାୱିତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୂପନିସ୍ସଯସହିତେନେୱ କମ୍ମୁନା ରୂପକାଯସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଅସତି ଚ ଅୱିଜ୍ଜୂପନିସ୍ସଯାଯ ଭୱନିକନ୍ତିଯା ଜାତିଯା ଅସମ୍ଭୱୋଯେୱାତି। ଯଥା ରୂପସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୂପନିସ୍ସଯତା, ଏୱଂ ୱେଦନାଦୀନମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଆହାରୋ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ପୋସକୋ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, କାମଂ ଯଥାଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା ୱା ଦେସନାଯ। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ୱା ଆହାରଗ୍ଗହଣଂ। ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧତୋ ଅନାଗତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ହୋତି ପଚ୍ଚଯାଭାୱେ ଅଭାୱତୋ। ''ତଣ୍ହାନିରୋଧା କମ୍ମନିରୋଧୋ''ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆହାରନିରୋଧାତି ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯସ୍ସ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ଅଭାୱେ। ରୂପନିରୋଧୋତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଅଭାୱୋ ହୋତୀତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ । ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ''ଫୁଟ୍ଠୋ ୱେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ଚେତେତୀତି (ସଂ। ନି। ୪।୯୩), ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା, ସଞ୍ଞା ଚେତନା''ତି ୱଚନତୋ ଫସ୍ସୋ ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯୋ, ତନ୍ନିରୋଧା ଚ ତେସଂ ନିରୋଧୋ, ମହାପଦାନମହାନିଦାନସୁତ୍ତେସୁ , ଅଭିଧମ୍ମେ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୱାରେ ''ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୫୭, ୯୭; କଥା। ୭୧୯) ୱଚନତୋ ନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯୋ, ତନ୍ନିରୋଧା ଚ ତସ୍ସ ନିରୋଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଫସ୍ସସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋ''ତିଆଦି।

୧୨୭୧ ।ଦସ ଦସାତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଦସ୍ସନେ ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା କମ୍ମଂ ଆହାରୋତି ଇମେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅତ୍ଥିତାସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନି ଚେୱ ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଞ୍ଚାତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି, ୱଯଦସ୍ସନେ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ, ରୂପସ୍ସ ଖଣନିରୋଧୋ ଚାତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନୀତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଦସ ଲକ୍ଖଣାନି, ତଥା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତ୍ତାଲୀସ ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଏୱଂ ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ''ପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନୀ''ତି। ଲକ୍ଖଣଟ୍ଠୋ ପନ ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅତ୍ଥିତା, ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ଚାତି ଅଟ୍ଠ ଲକ୍ଖୀଯତି ଏତେହି ରୂପାଦୀନଂ ଉଦଯୋ ଚ ୱଯୋ ଚାତି ଲକ୍ଖଣାନି। ଚତୁନ୍ନଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅତ୍ଥିତାହି ରୂପାଦିଉଦଯୋ ଲକ୍ଖୀଯତି, ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧେହି ୱଯୋ, ନିବ୍ବତ୍ତିୱିପରିଣାମାନି ପନ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନେୱାତି। ଧମ୍ମେ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ରୂପାଦିକେ ଧମ୍ମେ ଉଦଯବ୍ବଯୱନ୍ତେ ସମନୁପସ୍ସତି। ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ତାୱ ଆହୁ ''ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନଂ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିୱସେନ, ନ ଖଣୱସେନା''ତି, ତେସଂ ମତେନ ଖଣତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନମେୱ ନ ସିଯା। ଅପରେ ପନାହୁ ''ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସବ୍ବସାଧାରଣତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାଯ ସମ୍ଭୱଂ ଲଦ୍ଧୁମାନତଂ ପସ୍ସତି, ନ ଉପ୍ପାଦଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଦିଅଭାୱେ ଚ ତସ୍ସା ଅସମ୍ଭୱଂ ଅଲଦ୍ଧୁମାନତଂ ପସ୍ସତି, ନ ଭଙ୍ଗଂ ଖଣତୋ। ଉଦଯବ୍ବଯସ୍ସ ଦସ୍ସନେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପାଦଂ, ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ପସ୍ସତୀ''ତି, ତଂ ଅଯୁତ୍ତଂ। ସନ୍ତତିୱସେନ ହି ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଉଦଯବ୍ବଯତୋ ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ଭାୱନାଯ

ବଲପ୍ପତ୍ତକାଲେ ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଖଣତୋ ଉଦଯବ୍ବଯା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି।

୧୨୭୨-୫। ଅଯଞ୍ହି ପଠମଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଂ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ପଚ୍ଛା ଅୱିଜ୍ଜାଦିକେ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉଦଯବ୍ବଯୱନ୍ତେ ଖନ୍ଧେ ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନମୁଖେନ ଖଣତୋପି ଉଦଯବ୍ବଯଂ ମନସି କରୋତି। ତସ୍ସ ଯଦା ଞାଣଂ ତିକ୍ଖଂ ୱିସଦଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ତଦା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତା, ଭିଜ୍ଜନ୍ତା ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱଂ ରୂପୁଦଯୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ରୂପୁଦଯୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା…ପେ… ତଣ୍ହାସମୁଦଯା…ପେ… କମ୍ମ…ପେ… ଆହାରସମୁଦଯାପି ରୂପସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ । ଏୱମସ୍ସ ୱଯୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା…ପେ… ତଣ୍ହାନିରୋଧା…ପେ… କମ୍ମ…ପେ… ଆହାରନିରୋଧା ରୂପସ୍ସ ୱଯୋ ଅନୁପ୍ପାଦୋତି ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ୱିତ୍ଥାରେନ ମନସିକାରୋ। ଉଦେତି ଏୱଂ ରୂପମ୍ପୀତି ଏୱଂ ସମୁଦଯତୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପମ୍ପି ଆହାରୌତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପମ୍ପି ଉଦେତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଏୱଂ ରୂପଂ ତୁ ୱେତୀତି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପମ୍ପି ଆହାରୌତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପମ୍ପି ଏୱଂ ୱେତି ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅଯଂ ଖଣତୋ ୱିତ୍ଥାରେନ ମନସିକାରୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯତୋପେତ୍ଥ ଖଣତୋ ଉଦଯବ୍ବଯ''ନ୍ତି। ସବ୍ବଧମ୍ମା ପାକଟା ହୋନ୍ତୀତି ଇତି ଇମେ ଧମ୍ମା ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେନ୍ତି। ଯଥା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ, ଏୱଂ ଅତୀତାନାଗତେପୀତି ନଯୱସେନ ଅତୀତାଦିଧମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱେଧା ଉଦଯବ୍ବଯଂ ପସ୍ସତୋ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନଯଲକ୍ଖଣଭେଦା ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ସେୱଂ ପାକଟୀଭୂତସବ୍ବଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ''ଏୱଂ କିର ନାମିମେ ଧମ୍ମା ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ନିଚ୍ଚନୱାୱ ହୁତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ନିଚ୍ଚନୱାୱ, ଉଦକେ ଦଣ୍ଡକେନ କତଲେଖା ୱିଯ, ଆରଗ୍ଗେ ଠପିତସାସପୋ ୱିଯ, ୱିଜ୍ଜୁସଞ୍ଚାରୋ ୱିଯ ଚ ପରିତ୍ତକାଲଟ୍ଠାଯିନୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନାହ ''ଉଦକେ ଦଣ୍ଡରାଜୀୱା''ତିଆଦି। ଉଦକେ ଦଣ୍ଡରାଜିଆଦଯୋୱ କିଞ୍ଚାପି ଉତ୍ତରୁତ୍ତରି ଅତିପରିତ୍ତଟ୍ଠାଯିଭାୱନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସିତା, ତଥାପି ଦନ୍ଧନିରୋଧା ଏୱ ନିଦସ୍ସିତା, ତତୋପି ଲହୁତରନିରୋଧତ୍ତା ସଙ୍ଖାରାନଂ। ତଥା ହି ଗମନସ୍ସାଦାନଂ ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିଯେନ ପରିମୁଖଂ ଧାୱନ୍ତାନଂ ସିରସି, ପାଦେ ଚ ବଦ୍ଧଖୁରଧାରାସନ୍ନିପାତତୋପି ସୀଘତରୋ ରୂପନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ, ପଗେୱ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ। ନ କେୱଲଂ ପରିତ୍ତତରକାଲଟ୍ଠାଯିନୋୱ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଅସାରାପି ଖାଯନ୍ତୀତି ଆହ ''କଦଲୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ମଣ୍ଡଲାକାରେନ ଆୱିଞ୍ଛିଯମାନଂ ଅଲାତମେୱ ଅଲାତଚକ୍କଂ। ମନ୍ତୋସଧପ୍ପଭାୱିତା ଇନ୍ଦଜାଲାଦିକା ମାଯା।

୧୨୭୬-୭।ଏତ୍ତାୱତାତି ଯ୍ୱାଯଂ କଲାପସମ୍ମସନନିଯୋଜନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଉଦଯବ୍ବଯପଟିୱେଧାଯ ଭାୱନା ୱିଧି ଆରଦ୍ଧୋ, ଏତ୍ତାୱତା ଭାୱନାୱିଧାନେନ କଲାପସମ୍ମସନମ୍ପି ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣୁପ୍ପାଦସ୍ସେୱ ପରିକମ୍ମନ୍ତି। ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନଂ ଞାଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଲକ୍ଖଣାନି ଚ…ପେ… ଠିତନ୍ତି ୱଯଧମ୍ମମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ୱଯଂ ଉପେତୀତି ଇମିନା ଆକାରେନ ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତଂ। ଅଧୁନା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନ ତାୱ ବଲପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ତରୁଣ''ନ୍ତି। କଲାପସମ୍ମସନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତସମ୍ମସନଂ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ୱିପସ୍ସନାସମଞ୍ଞଂ ଲଭତି। ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମେୱ ଲଭତୀତି ଆହ ''ଯସ୍ସ ଚା''ତିଆଦି।

୧୨୭୮-୮୦। ଅଥସ୍ସ ଇମାଯ ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଯ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଦସ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ୱିପସ୍ସନାଯା''ତିଆଦି। ଏତାଯାତି ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତାଯ ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଯ, ନ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଦିସଙ୍ଖାତାଯ ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଯ, ନାପି ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଦିସଙ୍ଖାତାଯ ବଲୱୱିପସ୍ସନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ତଦା ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ୱିପସ୍ସକସ୍ସାତି ଚ ୱିପସ୍ସକସ୍ସେୱାତି ଏୱ-କାରୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତେନେୱ ୱକ୍ଖତି ''ସମ୍ମତ୍ତପଟିୱେଧସ୍ସା''ତିଆଦି। ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହାଦିୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉପକ୍କିଲେସନ୍ତୀତି ଉପକ୍କିଲେସା। ସମ୍ମତ୍ତୋ ଚତୁସଚ୍ଚଫଲପଟିୱେଧୋ ଯେନ ସୋ ସମ୍ମତ୍ତପଟିୱେଧୋ, ସୋ ଚ ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ସୋତାପନ୍ନାଦିନୋ''ତି। ଅପିଚାତି ଅଯଂ ୱକ୍ଖମାନସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ବଲୱୱିପସ୍ସନାପତ୍ତସ୍ସାପି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ସମ୍ମତ୍ତପଟିୱେଧସ୍ସାତି ୱା ବଲୱିପସ୍ସନାପତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋପି ହି ପଟିୱେଧପ୍ପତ୍ତିଯା ଆସନ୍ନାରହଦେସେ ଠିତତ୍ତା ସମ୍ମତ୍ତପଟିୱେଧୋ ନାମ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଅପିଚାତି ୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ତେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ୱୋସାନଂ ଆପନ୍ନସ୍ସାପି ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ସୀଲୱିପତ୍ତିଆଦିୱସେନ ଯଥା ତଥା ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନକସ୍ସ, ଗରହିତବ୍ବପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାସଙ୍ଖାତାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱେନ ୱିରହିତପଟିପତ୍ତିକସ୍ସ।

୧୨୮୧। ୱିପସ୍ସନାପଟିପତ୍ତିଯେୱ ହି ସସମ୍ଭାରା ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି, ତଦଞ୍ଞା ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତି, ତେନେୱସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିପକ୍ଖେ ''ସମ୍ମାୱ ପଟିପନ୍ନସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ଚ ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରସ୍ସାପି ହୋତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ନିକ୍ଖିତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନୋପି ଇମିନାୱ ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତୀତି। ସମ୍ମାୱ ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୱିଧାନେନ ସମ୍ମା ଏୱ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ, ନ ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୱା ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରସ୍ସ ୱା। ଯୁତ୍ତଯୋଗସ୍ସାତି ଯୁତ୍ତେନ ଯୋଗେନ, ଞାଣେନ ୱା ଭାୱନମନୁଯୁଞ୍ଜନସୀଲସ୍ସ। ସା ପନ ଯୁତ୍ତଯୋଗିତା ସମଥୱସେନାପି ହୋତୀତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥମାହ ''ସଦା ୱିପସ୍ସକସ୍ସେୱା''ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି

ଏଵ-କାରୋ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ, ତେନ ନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞଥା ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସେଵ ଅସମ୍ଭଵତୋ। କିରାତି ଅନୁସ୍ସୁତିଯଂ। ସା ପନେସା ଅନୁସ୍ସୁତି ପାଳିଵସେନେଵ ଆଗତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥାହ –

“କଥଂ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଵିଗ୍ଗହିତଂ ମାନସଂ ହୋତି? ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି , ଓଭାସୋ ଧମ୍ମୋତି ଓଭାସଂ ଆଵଜ୍ଜେତି, ତତୋ ଵିକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ଵିଗ୍ଗହିତମାନସୋ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖତୋ…ପେ… ଅନତ୍ତତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି। ତଥା ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି…ପେ… ପୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧି ସୁଖଂ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ପଗ୍ଗହୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଉପେକ୍ଖା ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନିକନ୍ତି ଧମ୍ମୋତି ନିକନ୍ତିଂ ଆଵଜ୍ଜେତି, ତତୋ ଵିକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ଵିଗ୍ଗହିତମାନସୋ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖତୋ…ପେ… ଅନତ୍ତତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତୀ”ତି (ପଟି। ମ। ୨।୬)।

୧୨୮୨। ଇଦାନି ତେସଂ ଓଭାସାଦୀନଂ ସରୂପଵିଭାଵନତ୍ଥଂ ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଵିପସ୍ସନାଯ ଉପକ୍କିଲିସ୍ସନାକାରଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଵିପସ୍ସନାଯା”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଵିପସ୍ସନାଯ ଓଭାସୋତି ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତଂ, ସସନ୍ତତିପତିତୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଭାସୁରଂ ରୂପଂ। ତତ୍ଥ ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ଯୋଗିନୋ ସରୀରଟ୍ଠମେଵ ପଭସ୍ସରଂ ହୁତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତି, ଇତରଂ ସରୀରଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା ଞାଣାନୁଭାଵାନୁରୂପଂ ସମନ୍ତତୋ ଫରତି, ତଂ ତସ୍ସେଵ ପଞ୍ଞାଯତି, ତେନ ଫୁଟ୍ଠୋକାସେ ରୂପଗତମ୍ପି ପସ୍ସତି। ପସ୍ସନ୍ତୋ ଚ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣେନ ପସ୍ସତି, ଉଦାହୁ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣେନାତି ଵୀମଂସିତବ୍ବମେତନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ପନ “ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭିନୋ ଵିଯ ତଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵାତି ଯୁତ୍ତଂ ଵିଯ ଦିସ୍ସତୀ”ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ମହା। ୨। ୭୩୩) ଵୁତ୍ତଂ।

୧୨୮୩-୪। ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ଫଲପ୍ପତ୍ତୋ, ଅହମସ୍ମୀତି ଗଣ୍ହାତୀତି “ନ ଵତ ମେ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଏଵରୂପୋ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବୋ, ଅଦ୍ଧା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତୋସ୍ମି, ଫଲଂ ସଚ୍ଛାକାସି”ନ୍ତି ଅମଗ୍ଗଂଯେଵ “ମଗ୍ଗୋ”ତି ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସେଵଂ ପନ ଗଣ୍ହତୋତି ତସ୍ସ ଅମଗ୍ଗଂଯେଵ “ମଗ୍ଗୋ”ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ। ଵିପସ୍ସନାଵୀଥୀତି ପଟିପାଟିଯା ପଵତ୍ତମାନା ଵିପସ୍ସନାଵ ଉକ୍କନ୍ତା ନାମ ହୋତି, ଯୋଗିନୋ “ମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତୋସ୍ମୀ”ତି ଅଧିମାନେନ ଵିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା। ଵିପସ୍ସନାଵୀଥିନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସେଵଂ ଗଣ୍ହତୋ ଵିପସ୍ସନା ତତୋଯେଵ ଵୀଥିଂ ଉକ୍କନ୍ତା ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଭାସମେଵ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ ନିସୀଦତୀତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନା ଆରଦ୍ଧଂ ଵିପସ୍ସନଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ଵା ଓଭାସମେଵ ଲୋଭଵସେନ ଵା ଦିଟ୍ଠିଵସେନ ଵା ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ ନିସୀଦତି। ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଓଭାସୋ କସ୍ସଚି ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଲ୍ଲଙ୍କଟ୍ଠାନମତ୍ତମେଵ ଓଭାସେନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କସ୍ସଚି ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭଂ, କସ୍ସଚି ବହିଗବ୍ଭଂ, କସ୍ସଚି ସକଲଵିହାରଂ ଗାଵୁତଂ ଅଡ୍ଢଯୋଜନଂ ଯୋଜନଂ ଦ୍ଵିଯୋଜନଂ ତିଯୋଜନଂ, କସ୍ସଚି ପଥଵୀତଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଵ ଅକନିଟ୍ଠବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଏକାଲୋକଂ କୁରୁମାନୋ, ଯଥା ସମୁଦ୍ଦମ୍ପି ଯୋଜନମତ୍ତେ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ଏଵଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଭଗଵତୋ ପନ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଓଭାସେନ୍ତୋ ଉଦପାଦି।

୧୨୮୫। ଵିପସ୍ସନାପୀତୀତି ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପୀତି। ଖୁଦ୍ଦିକାଦିକା ହେଟ୍ଠା ଵଣ୍ଣିତାଯେଵ, ଅଯଞ୍ଚ ପଞ୍ଚଵିଧା ପୀତି ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଯ ଵୀଥିପଟିପନ୍ନାଯ ଅନୁକ୍କମେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତେନ ପନ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଫରଣାପୀତିଯେଵ ହୋତି। ଉପଚାରପ୍ପନକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞଦାପି ହି ଫରଣାପୀତି ହୋତିଯେଵାତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ “ସକଲସରୀରଂ ପୂରଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ”ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୩୪; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସଵାର ଝାନଙ୍ଗରାସିଵଣ୍ଣନା)।

୧୨୮୬-୭। ଯୋଗିନୋ…ପେ… ହୋନ୍ତି ହୀତି ଯସ୍ମାଯଂ ପସ୍ସଦ୍ଧି ଉପ୍ପନ୍ନା, ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଵା ଦିଵାଟ୍ଠାନେ ଵା ନିସିନ୍ନସ୍ସ କାଯଚିତ୍ତାନି ପସ୍ସଦ୍ଧାନେଵ ହୋନ୍ତି, ନେଵ ଦରଥୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀନି ଛ ଯୁଗଳାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଯୋଗୀନୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଇତରାପି ଉପ୍ପନ୍ନାଯେଵ ହୋନ୍ତୀତି କିଚ୍ଚଦସ୍ସନମୁଖେନ ତା ସବ୍ବାପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଲହୂନି ଚା”ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ କାଯ-ଗ୍ଗହଣେନ ରୂପକାଯସ୍ସାପି ଗହଣଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ, ନ ଵେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସେଵ। କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦଯୋ ହି ରୂପକାଯସ୍ସାପି ଦରଥାଦିନିମ୍ମଦ୍ଦକାତି। କମ୍ମଞ୍ଞାନେଵ ହୋନ୍ତୀତି ନ କେଵଲଂ କମ୍ମଞ୍ଞାନେଵ ସୁଵିସଦାନି ଉଜୁକାନିଯେଵ ହୋନ୍ତି, ଅଵିନାଭାଵିତାଯ ପନ ତଦୁଭଯଂ ଵିସୁଂ ନ ଵୁତ୍ତଂ। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଭାଵୋ ଚ ତେସଂ ଅପସ୍ସଦ୍ଧାଦିହେତୁଭୂତାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିଥିନମିଦ୍ଧାଦିଦିଟ୍ଠିମାନାଦିସେସନୀଵରଣାଦିଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦିମାଯାସାଠେଯ୍ୟାଦିସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ଵିଦ୍ଧଂସନଵସେନେଵ ତଦା ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପଵତ୍ତନତୋ।

୧୨୮୮-୯୦। ମନୁସ୍ସାନଂ ଅଯନ୍ତି ମାନୁସୀ, ମନୁସ୍ସଯୋଗ୍ଗକାମସୁଖରତି। ତାଦିସେହି ମନୁସ୍ସଵିସେସେହି ଅନୁଭଵିତବ୍ବତାନତିଵତ୍ତନତୋ ଦିବ୍ବରତିପି ସଙ୍ଗହିତା, ମାନୁସୀସଦିସତାଯ, କାମସୁଖଭାଵେନ ଦିବ୍ବା ରତି ଵା ମାନୁସୀ, ତସ୍ସା ଅତିକ୍କନ୍ତତାଯ ନ ମାନୁସୀତି ଅମାନୁସୀ, ତଂ ଅମାନୁସିଂ। ସୁଞ୍ଞାଗାରନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଵିଵିତ୍ତଂ ସେନାସନଂ, ଵିପସ୍ସନଂ ଏଵ ଵା, ସାପି ହି ନିଚ୍ଚଭାଵାଦିସୁଞ୍ଞତାଯ, ଯୋଗିନୋ ସୁଖସନ୍ନିସ୍ସଯତାଯ ଚ “ସୁଞ୍ଞାଗାର”ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପସମକରାନଂ କିଲେସାନଂ ଵିଗମେନ ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂସାରେ ଭଯସ୍ସ ଇକ୍ଖନେନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସମ୍ମା

ଞ୍ଞାଯେନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ତେ ୱିପସ୍ସତୋ ସମ୍ମସତୋ ସମ୍ମାରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱିସଯତାଯ ଅମାନୁସୀ ୱିପସ୍ସନାପୀତିସୁଖସଞ୍ଞିତା ରତି ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯଗାଥା ପନ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯତୋ ଯତୋତି ରୂପତୋ, ଅରୂପତୋ ୱା।

୧୨୯୧।ଞାଣାଦଯୋତି ଞାଣସଦ୍ଧାଦଯୋ ସତ୍ତ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ‘‘ଞାଣନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ, ସଦ୍ଧାତି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଦ୍ଧା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ଞେଯ୍ୟା। ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ତୁଲଯନ୍ତସ୍ସ ତୀରେନ୍ତସ୍ସ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଇନ୍ଦ଱ଜିରମିୱ ଅୱିଗତୱେଗଂ ତିଖିଣଂ ସୂରଂ ଅତିୱିସଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ହି ତେନ ଯୋଗୀ ‘‘ମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତୋସ୍ମୀ’’ତି ମଞ୍ଞତି। ସଦ୍ଧାତି କିଲେସକାଲୁସିଯାପଗମେନ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅତିସଯପସାଦଭୂତା ବଲୱତୀ ସଦ୍ଧା, ନ ପନ କମ୍ମଫଲଂ, ରତନତ୍ତଯଂ ୱା ସଦ୍ଦହନୱସେନ ପୱତ୍ତା। ସତିପି ସୁପଟ୍ଠିତା ଅଚଲା ପବ୍ବତରାଜସଦିସା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇମିସ୍ସା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ସୋ ଯଂ ଯଂ ଠାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତଂ ତଂ ଠାନମସ୍ସ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଭଣ୍ଡଭୂତସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ପରଲୋକୱିସଯତ୍ତା ୱଣ୍ଣାଯତନୱିସଯମତୀତନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ପରଲୋକୋ ୱିଯ ସତିଯା ଉପଟ୍ଠାତି। ସୁଖଂ ପନ ସକଲସରୀରଂ ଅଭିସନ୍ଦମାନଂ ଅତିପଣୀତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଂସମୁଟ୍ଠିତେହି ଅତିପଣୀତେହି ରୂପେହି ସବ୍ବୋ କାଯୋ ପରିଫୁଟୋ, ପରିବ୍ରୂହିତୋ ଚ ହୋତି। ଉପେକ୍ଖା ପନ ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ଚେୱ ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖା ଚ। ତତ୍ଥ ୱିଚିନିତୱିଚଯତ୍ତା ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ଠିତା ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା। ସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ତଥାପୱତ୍ତା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୱ। ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା ଆୱଜ୍ଜନେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୁୱିଧା ପନେସା ତଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ହି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ବଲୱତୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖାପି। ସା ହିସ୍ସ ତଂ ତଂ ଠାନଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଇନ୍ଦ଱ଜିରମିୱ, ପତ୍ତପୁଟେ ପକ୍ଖନ୍ଦତତ୍ତନାରାଚୋ ୱିଯ ଚ ସୂରା ତିଖିଣା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ୱୀରିଯମ୍ପି ଅସିଥିଲମନଚ୍ଚାରଦ୍ଧଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ କିଲେସପକ୍ଖତୋ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତୋ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ସୁପଗ୍ଗହିତମୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ନିକନ୍ତି ଚ ଓଭାସାଦିପଟିମଣ୍ଡିତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆଲଯଂ କୁରୁମାନା ଭାୱନାଯ ସାତିସଯପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସୁଖୁମା ସନ୍ତାକାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯା କିଲେସୋତି ପରିଗ୍ଗହିତୁମ୍ପି ନ ଯୁତ୍ତା। ଯଥା ଚ ଓଭାସେ, ଏୱଂ ଏତେସୁପି ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଯୋଗାୱଚରୋ ‘‘ନ ୱତ ମେ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଏୱରୂପା ପୀତି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବା, ଏୱରୂପା ପସ୍ସଦ୍ଧି ଞାଣଂ ସଦ୍ଧା ସତି ସୁଖଂ ଉପେକ୍ଖା ୱୀରିଯଂ ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବା, ଅଦ୍ଧା ମଗ୍ଗଫଲପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମୀ’’ତି ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ସେୱଂ ଗଣ୍ହତୋ ୱିପସ୍ସନା ୱୀଥିଉକ୍କନ୍ତା ନାମ ହୋତି। ସୋ ତେନେୱ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ ନିସୀଦତି। ଇମେ ଚ ପନ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାଲାଭିନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସୋ ସମାପତ୍ତିୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନଂ କିଲେସାନଂ ଅସମୁଦାଚାରତୋ ‘‘ଅରହା ଅହ’’ନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି।

୧୨୯୨-୩।ଉପକ୍କିଲେସସ୍ସ ୱତ୍ଥୁତୋତି ନିସ୍ସରିଯାଯତୋ ଦିଟ୍ଠିମାନତଣ୍ହା ଇଧ ଉପକ୍କିଲେସା ତେସଂ ୱତ୍ଥୁତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ, ନ ସଭାୱତୋ ଅକୁସଲତ୍ତା। ଯଥା ପନ ଓଭାସାଦଯୋ, ଏୱଂ ନିକନ୍ତିପି ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହାଦୀନଂ ଠାନଂ ହୋତୀତି ୱତ୍ଥୁଭାୱୋପିସ୍ସା ଯୁଜ୍ଜତେୱ। ତଂତମାୱଜ୍ଜମାନସ୍ସ, ଭାୱନା ପରିହାଯତୀତି ତଂ ତଂ ଓଭାସାଦିକଂ ଆୱଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିମାନତଣ୍ହାୱସେନ ‘‘ମମ ଓଭାସୋ’’ତିଆଦିଗ୍ଗାହଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଭାୱନା ୱୀଥିଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ପରିୱଜ୍ଜତି। ଅପ୍ପଂ ସୁତମେତସ୍ସାତି ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ।

୧୨୯୪-୭। ବହୁସ୍ସୁତୋ ପନ ଓଭାସାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ‘‘ଅଯଂ ଖୋ ମେ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଅନିଚ୍ଚୋ ସଙ୍ଖତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଖଯଧମ୍ମୋ ୱଯଧମ୍ମୋ ୱିରାଗଧମ୍ମୋ ନିରୋଧଧମ୍ମୋ’’ତି ୱା, ସଚେ ଓଭାସୋ ଅତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟ, ଅତ୍ତାତି ଗହେତୁଂ ୱଟ୍ଟେଯ୍ୟ, ଅନତ୍ତା ଚ ପନାଯଂ ଅତ୍ତାତି ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ସୋ ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତା, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚୋ, ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖୋ’’ତିଆଦିନା ସମନୁପସ୍ସତି, ସୋ ଏୱଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଉପକ୍କିଲେସଜଟଂ ୱିଜଟେତ୍ୱା ଓଭାସାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନ ମଗ୍ଗୋ, ଉପକ୍କିଲେସୱିନିମୁତ୍ତଂ ପନ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ମଗ୍ଗୋତି ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଅମଗ୍ଗଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥପେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବୋଭାସାଦଯୋ’’ତିଆଦି। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣନ୍ତି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିପତ୍ତିଯା ଚ ତେନ ଯୋଗିନା ତିଣ୍ଣଂ ସଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତି। କଥଂ? ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଯା ତାୱ ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତି, କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାନଂ। ଅଭିଧମ୍ମନଯସ୍ମିଞ୍ହି ସବ୍ବକିଲେସା, କମ୍ମଞ୍ଚ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଇମିସ୍ସଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ସମ୍ମା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅୱଧାରଣେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ତଦୁପାଯଭୂତସ୍ସ ହି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅୱଧାରଣେନ ତଂ ଅୱଧାରିତମେୱାତି ଏୱଂ ଲୋକିଯେନେୱ ତାୱ ଞାଣେନ ତିଣ୍ଣଂ ସଚ୍ଚାନଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୧। ଏକୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨୯୮। ଅଟ୍ଠଞ୍ଞାଣୱସେନେୱାତି ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ୱସେନ। ୱିପସ୍ସନାଚାରସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ସିଖାପତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା। ସିଖାପତ୍ତି ପନସ୍ସା ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠଞ୍ଞାଣାନଂ ୱସେନାତି ଆହ ''ଅଟ୍ଠଞ୍ଞାଣୱସେନା''ତି। ନୱମନ୍ତି ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞ୍ଞାଣଂ। ଇତି ଉଦଯବ୍ବଯାଦୀନି ଅଟ୍ଠ, ଇଦଞ୍ଚ ନୱମଞ୍ଞାଣଂ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ପଟିପଦା, ଉଦଯବ୍ବଯାଦୀନଂ ଜାନନଟ୍ଠେନ, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଞାଣଦସ୍ସନଞ୍ଚାତି କତ୍ୱା।

୧୨୯୯। ତାନି ପନ ଞାଣାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଟ୍ଠ ଞାଣାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ କିଞ୍ଚାପି ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ପତିଟ୍ଠଂ, ତଥାପି ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନମ୍ପି ହୋତିଯେୱାତି ତମ୍ପି ଇଧ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରତ୍ଥ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତଂ ଅପ୍ପଗୁଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପଗୁଣଞ୍ହି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପହାନସିଦ୍ଧିଯା ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ଯତୋ ତଦଧିଗମେନ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ମହାୱିପସ୍ସନାସୁ ଏକଚ୍ଚା ଅଧିଗତାୱ ହୋନ୍ତି। ନ ହି ଉଦଯବ୍ବଯାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପଟିୱେଧେନ ୱିନା ସାମଞ୍ଞାକାରାନଂ ତୀରଣମତ୍ତେନ ସାତିସଯଂ ପଟିପକ୍ଖପ୍ପହାନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଅସତି ଚ ପଟିପକ୍ଖପ୍ପହାନେ କୁତୋ ଞାଣାଦୀନଂ ୱଜିରମିୱ ଅୱିହତୱେଗତା ତିଖିଣୱିସଦାଦିତା ୱା, ତସ୍ମା ପଗୁଣଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣଂ ପହାନପରିଞ୍ଞାପକ୍ଖିଯମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୩୦୦-୨। ଭଙ୍ଗେତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଭଙ୍ଗେ। ଯଥାଭୂତଦସ୍ସାୱୀ ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ, ତେଭୂମକଧମ୍ମା, ତେସୁ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ଭାଯିତବ୍ବାକାରଗ୍ଗାହିଞାଣଂ ଭଯଞାଣଂ। ତଥା ହେତଂ ''ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟଂ, ଚିତ୍ତଂ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା, ତଂ ପନ ଞାଣମେୱାତି ଆହ ''ଞାଣଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା''ତି। ପୁନ ପଟିସଙ୍ଖାନାକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ। ନିରପେକ୍ଖତାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପେକ୍ଖନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ। ଗାଥାବନ୍ଧତ୍ତଂ ପନ ୱିସନ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ। ଓଠଆରିକୋଠଆରିକସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମସ୍ସ ୱିଗମନେନ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧାନୁକୂଲତ୍ତା ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ। ତଂ ପନ ଇଦନ୍ତି ଆହ ''ସଚ୍ଚାନୁଲୋମଞାଣନ୍ତି, ଅନୁଲୋମଂ ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି।

୧୩୦୩। ନନୁ ଚ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣସ୍ସ ପଗେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ତା କିମତ୍ଥଂ ପୁନ ତତ୍ଥାପି ଅଭିଯୋଗୋତି ଚେ? ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣଞ୍ହି ହେଟ୍ଠା ଦସହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ହୁତ୍ୱା ଯାଥାୱସରସତୋ ତିଲକ୍ଖଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ଉପକ୍କିଲେସୱିନିମୁତ୍ତଂ ପନ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ପୁନ ତତ୍ଥେୱ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ। ଲକ୍ଖଣାନି ଚସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯାଦୀନଂ ଅମନସିକାରା, ସନ୍ତତିଇରିଯାପଥଘନଚ୍ଛନ୍ନତାଯ ଚ ନୋପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ଉଦଯବ୍ବଯଂ ମନସି କତ୍ୱା ସନ୍ତତିଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ଅଭିଣ୍ହପୀଠଅନଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଇରିଯାପଥଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ, ଧାତୁଯୋ ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ''ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତା''ତି ସଙ୍ଖାରା ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମ୍ମସିତବ୍ବା। ତସ୍ସେୱଂ ତୁଲଯତୋ ତୀରଯତୋ ଯଦା ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅତ୍ତନୋ ଲହୁଉପଟ୍ଠାନେନ, ଞାଣସ୍ସ ଚ ତିକ୍ଖତାଯ ତିରୋହିତୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦଂ ଭିଜ୍ଜମାନମେୱ ଉପଟ୍ଠାତି, ଭଙ୍ଗେଯେୱ ତସ୍ସ ଞାଣଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ତଦା ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ନାମ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅଧିଗତଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ତଦେୱ ସଙ୍ଖାରନିରୋଧାରମ୍ମଣଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ଯଦା ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିଟ୍ଠିତିନିୱାସେସୁ ସଙ୍ଖାରା ଭିଜ୍ଜନସଭାୱତାଯ ଯକ୍ଖରକ୍ଖସାଦଯୋ ୱିଯ ମହାଭଯଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତଦାସ୍ସ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ଅଧିଗତଂ ହୋତି। କିଂ ପନିଦଂ ଞାଣଂ ଭାଯତୀତି? ନ ଭାଯତି। ତଞ୍ହି ''ଅତୀତା ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅନାଗତା ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ତୀରଣମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ବ୍ୟସନାପନ୍ନାନଂ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠିତାନଂ ଗହଣେନ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ତସ୍ସ ତଂ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ଯଦା ସବ୍ବଭୱଗତେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ତାଣଂ ୱା ଲେଣଂ ୱା ପରାଯଣଂ ୱା ନ ପଞ୍ଞାଯତି, ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକୋ ୱିଯ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତୋ ସାଦୀନୱା ଏୱ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଆଦୀନୱମେୱ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଆଦୀନୱଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ତସ୍ସେୱଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ଆଦୀନୱତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଯଦା ତିଭୱପରିଯାପନ୍ନେସୁ ନିବ୍ବେଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉକ୍କଣ୍ଠା ସଣ୍ଠହନ୍ତି, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିସଂଯୁତ୍ତେ ସନ୍ତିପଦେ ଅଭିରତିଂ ପଟିଲଭତି, ତଦାସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନଂ ନାମ ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ଯଦା ଇମିନା ନିବ୍ବିଦାଞାଣେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଏକସଙ୍ଖାରେପି ଚିତ୍ତଂ ନ ସଜ୍ଜତି, ସବ୍ବସ୍ମା ସଙ୍ଖାରତୋ ସପ୍ପମୁଖଗତସ୍ସ ୱିଯ ମଣ୍ଡୂକସ୍ସ ମୁଞ୍ଚିତୁକାମତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣଂ ନାମ

ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ତସ୍ସେୱଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେହି ମୁଚ୍ଚିତୁକାମସ୍ସ ନିଚ୍ଚସୁଖସୁଭଅତ୍ତାକାରେନ ପନ ଉପଟ୍ଠିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତଂ ପାପେତ୍ୱା ମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ଉପାୟସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକତାଦୀହି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନତାଦୀହି ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ, ଅଜଞ୍ଞକତାଦୀହି ପଟିକ୍କୂଲତଂ, ତୁଚ୍ଛତାଦୀହି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଆରୋପେତ୍ୱା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ତେନ ପନେୱଂ ପରିଗ୍ଗହିତସଙ୍ଖାରେନ ଯା ସା "ସୁଞ୍ଞମିଦଂ ଅତ୍ତେନ ୱା ଅତ୍ତନିୟେନ ୱା"ତିଆଦିନା ଦ୍ୱିକୋଟିକାଦିଭେଦା ସୁଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବା। ତସ୍ସେୱଂ ସୁଞ୍ଞତୋ ଦିସ୍ୱା ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ଯଦା ଭୟଞ୍ଚ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ୱିପ୍ପହାୟ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭରିୟସ୍ସ ୱିୟ ସଙ୍ଖାରଗତେସୁ ଉପେକ୍ଖା ସଣ୍ଠାତି, ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଚିତ୍ତଂ ନ ସମ୍ପସାରିୟତି, ତଦାସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ତଂ ପନେତଂ ଯାୱ ନିବ୍ବାନଂ ନ ପସ୍ସତି, ତାୱ ଦିସାକାକୋ ୱିୟ କୂପକଯଟ୍ଠିଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଙ୍ଖାରମେୱ ଅନଭିମତମ୍ପି ନିସ୍ସାୟ ସଙ୍ଖାରୱିଚିନନେପି ମଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଏତେସୁ ପନ ଞାଣେସୂ"ତିଆଦି।

୧୩୦୬।ୱିପସ୍ସନା...ପେ... ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀତି ସିଖଂ ଉତ୍ତମଭାୱଂ ପତ୍ତତ୍ତା ସିଖାପତ୍ତା। ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ। "ୱୁଟ୍ଠାନ"ନ୍ତି ହି ବହିଦ୍ଧା ନିମିତ୍ତଭୂତା ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୱତ୍ଥୁତୋ ଚେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠହନତୋ ମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ, ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୦୭।ତନ୍ତି ଯଂ ସିଖାପତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ସଚ୍ଚାନୁଲୋମଞାଣନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ। ଆସେୱନ୍ତସ୍ସାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମ୍ମସନୱସେନ ସେୱନ୍ତସ୍ସ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସ। ତସ୍ସ ହି ଅଧିମୋକ୍ଖସଦ୍ଧା ଭାୱନାୱସେନ ବଲୱତରା ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ୱୀରିୟଂ ସୁପଗ୍ଗହିତଂ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱେନ ସତି ସୁପତିଟ୍ଠିତା ହୋତି, ପସ୍ସଦ୍ଧିସୁଖାନଂ ସାତିସୟତାୟ ଚିତ୍ତଂ ସୁସମାହିତଂ, ତତୋୱ ଅନୁଲୋମଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥା ତିକ୍ଖତମା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

୧୩୦୮-୧୨।ଅନିଚ୍ଚା...ପେ... ୱୋତରତେୱ ସାତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଏକେନ ଆକାରେନ ସମ୍ମସନ୍ତୀ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତିଣ୍ଣା ନାମ ହୋତି, ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗୱାରୋତି କତ୍ୱା । ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାକତନୟେନାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିନା ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନେୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୟ କତନୟେନ, ନ ସମ୍ମସିତନୟେନ। ତେନାହ "ଅନିଚ୍ଚାଦି...ପେ... କୁରୁମାନ"ନ୍ତି। ଭୱଙ୍ଗାୱଟ୍ଟନଂ କତ୍ୱାତି ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ନିୱତ୍ତନଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା। ପରିକମ୍ମନ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ପରିକମ୍ମତ୍ତା ପଟିସଙ୍ଖାରକତ୍ତା। ଉପଚାରନ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନତ୍ତା, ସମୀପଚାରିତ୍ତା ୱା।

୧୩୧୩-୬। ଅନୁଲୋମତ୍ତଂ ସୟମେୱ ୱଦତି "ପୁରିମାନ"ନ୍ତିଆଦିନା। ଇଦଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା, "ଉଦୟବ୍ବୟୱନ୍ତାନଂୟେୱ ୱତ ଧମ୍ମାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦୱୟେ ଅଦ୍ଦସା"ତି ଚ "ଭଙ୍ଗୱନ୍ତାନଂୟେୱ ୱତ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ ଭଙ୍ଗମଦ୍ଦସା"ତି ଚ "ସଭୟଂୟେୱ ୱତ ଭୟତୁପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଭୟତୋ ଉପଟ୍ଠିତ"ନ୍ତି ଚ "ସାଦୀନୱେୟେୱ ୱତ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନଂ ଆଦୀନୱମଦ୍ଦସା"ତି ଚ "ନିବ୍ବିନ୍ଦିତବ୍ବେୟେୱ ୱତ ନିବ୍ବିଦାଞାଣଂ ନିବ୍ବିନ୍ଦ"ନ୍ତି ଚ "ମୁଚ୍ଚିତବ୍ବମ୍ହିୟେୱ ୱତ ମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣଂ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମଂ ଜାତ"ନ୍ତି ଚ "ପଟିସଙ୍ଖାତବ୍ବମେୱ ୱତ ପଟିସଙ୍ଖାଞାଣେନ ପଟିସଙ୍ଖାତ"ନ୍ତି ଚ "ଉପେକ୍ଖିତବ୍ବଂୟେୱ ୱତ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୟ ଉପେକ୍ଖିତ"ନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ୱଦମାନଂ ୱିୟ ଇମେସଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ କତକିଚ୍ଚତାୟ ଅନୁଲୋମେତି ସଚ୍ଚାସଂୟେୱ ୱିପସ୍ସନାନଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟସମ୍ମସନକିଚ୍ଚତ୍ତା, ତଥା ଉପରି ଚ ଅରିୟମଗ୍ଗେ ସତ୍ତତିଂସାୟ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ତାୟ ପଟିପଦାୟ ପତ୍ତବ୍ବତାୟ। ନ ହି ଅନୁଲୋମଞାଣେ ଥୂଲଥୂଲସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକସଂକିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତେ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେ ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ଭାଗାନଂ ଅନୁଲୋମତ୍ତା "ଅନୁଲୋମନ୍ତି ସଞ୍ଞିତ"ନ୍ତି। ତେନେୱାତି ହେଟ୍ଠିମଞାଣାନଂ ଅନୁଲୋମମୁଖେନ, ଉପରି ବୋଧିପକ୍ଖିୟାନଂ ଅନୁଲୋମନତୋ ଚ। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମଞାଣନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ ଅନୁଲୋମିକତ୍ତା। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟାତି ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣାୟ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟା ୱିପସ୍ସନାୟ। ପରିୟୋସାନନ୍ତି ପୁରିମା କୋଟି। ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣୱିପସ୍ସନାସୁ ହି ଅୟଂ ୱିସେସତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାତି। ଅସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣଂ ପନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅରିୟମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଉପେତୀତି। ତତୋପି ହି ୱିସେସତୋ "ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ଆହ "ଞେୟ୍ୟଂ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନା"ତିଆଦି।

୧୩୧୭-୮।କିତ୍ତିତାତି ଥୋମିତା, ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଟ୍ଠାନତାୟ ମହନ୍ତାନଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଏସନତୋ ଗୱେସନତୋ ମହେସିନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ସନ୍ତକିଲେସତାୟ ସନ୍ତା। ୟୋଗନ୍ତି ଭାୱନଂ, ଭାୱନାଭିୟୋଗଂ ୱା।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିୟା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାୟ

ପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୨। ବାଵୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୧୩୧୯-୨୧। ଇଦାନି ଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିଯା ନିଦ୍ଦେସେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେ ସା ଯସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ତାଵ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇତୋ ପର’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇତୋ ପରନ୍ତି ଇତୋ ଅନୁଲୋମଞାଣତୋ ଉପରି। ଆଵଜ୍ଜନିଯଠାନତ୍ତାତି ଆଵଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତଂ କିରିଯମନୋଧାତୁ ଵିଯ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଵଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଠିତତ୍ତା ଅବ୍ବୋହାରିକମେଵ ଉଭଯଵିସୁଦ୍ଧିଲକ୍ଖଣାଭାଵତୋ। କିଞ୍ଚାପି ଏଵଂ, ତଥାପି ଵୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଵିପସ୍ସନାଯ ପରିଯୋସାନତ୍ତା ଵିପସ୍ସନାପକ୍ଖିଯମେଵାତି ଆହ ‘‘ଵିପସ୍ସନାଯ ସୋତସ୍ମିଂ, ପତିତତ୍ତା ଵିପସ୍ସନା’’ତି। ଏତେନସ୍ସ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିଭଜନଂ ଦସ୍ସେତି।

୧୩୨୨। ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ଭଵଂ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକଂ, ତଦେଵ ଗୋତ୍ତଂ ଅରିଯେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସା ପୁଥୁଜ୍ଜନସମଞ୍ଞାତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକଗୋତ୍ତଂ। ଏକଵଂସଜାତାନଞ୍ହି ସମାନା ସମଞ୍ଞା ‘‘ଗୋତ୍ତ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଗଂ ତାଯତି ବୁଦ୍ଧିଂ, ଅଭିଧାନଞ୍ଚ ଏକଂସିକଵିସଯତାଯ ରକ୍ଖତୀତି କତ୍ଵା। ଵା-ସଦ୍ଦୋ ଵକ୍ଖମାନତ୍ଥଵିକପ୍ପନେ। ଅଭିଭୁଯ୍ଯ ପଵତ୍ତିତୋ ଗୋତ୍ରଭୂତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗୋତ୍ତଂ ଵୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଅରିଯୋ’’ତି ବୁଦ୍ଧିଯା, ଅଭିଧାନସ୍ସ ଚ ତାଯନତୋ ପଵତ୍ତନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତୋ ଭଵତୀତି ତତୋ ଗୋତ୍ତତୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତୋ ଭଵତି। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ହେତୁତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ଯସ୍ମା ତତୋ ଭଵତି, ତସ୍ମା ଗୋତ୍ରଭୂତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୨୩-୫। ଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧି ଏଵ ଞାଣଦସ୍ସନସୁଦ୍ଧିକଂ। ତଂ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ପନିଚ୍ଛତା ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଯଂ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚିପି କାତବ୍ବଂ, ତଂ ନତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କସ୍ମା ନତ୍ଥୀତି ଚେ ଆହ ‘‘ଯଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ‘‘କତମେଵା’’ତି ଵୁତ୍ତେ ‘‘କଥ’’ନ୍ତି ଅନୁଯୋଗସ୍ସ ଉପଟ୍ଠିତତ୍ତା ‘‘ଅନୁଲୋମାଵସାନଂ ହୀ’’ତିଆଦିନା ତଂ ସମତ୍ଥେତି।

୧୩୨୬-୭। ଏଵଂ ଉପ୍ପନ୍ନଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ପନସ୍ସ ଏତେହି ତୀହିପି ଅନୁଲୋମଞାଣେହି ଅତ୍ତନୋ ବଲାନୁରୂପେନ ଥୂଲଥୂଲେ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମମ୍ହି ଅନ୍ତରଧାପିତେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତେ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି , ନ ଲଗ୍ଗତି, ପଦୁମପଲାସତୋ ଉଦକଂ ଵିଯ ପତିକୁଟତି ପତିଵତ୍ତତି, ସବ୍ବଂ ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣମ୍ପି ସବ୍ବଂ ପଵତ୍ତାରମ୍ମଣମ୍ପି ପଲିବୋଧତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ଅଥସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତପଵତ୍ତାରମ୍ମଣେ ପଲିବୋଧତୋ ଉପଟ୍ଠିତେ ଦୁତିଯସ୍ସ ଵା ତତିଯସ୍ସ ଵା ଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସା’’ତିଆଦି। ପଠମାଵଜ୍ଜନଞ୍ଚେଵ ପଠମାଭୋଗତାପି ଚାତି ପଠମାଵଜ୍ଜନଂ ପଠମାଭୋଗଭୂତଂ। ସକତ୍ଥେ ହି ଅଯଂ ତା-ପଚ୍ଚଯୋତି। ତତ୍ଥ ଆଵଜ୍ଜନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ପରିଣାମନଵସେନ, ଆଭୋଗୋ ଅତ୍ତନୋ ଆଭୁଜନଵସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୩୨୮-୩୩।ଅନନ୍ତରାଦୀହୀତି ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଆସେଵନୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିଵିଗତଵସେନ ଛହି ପଚ୍ଚଯେହି। ମୁଦ୍ଧନ୍ତି ମୁଦ୍ଧଭୂତଂ। ଏକନ୍ତିକତାଯ ଏକଵାରମେଵ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପୁନରାଵତ୍ତାଭାଵେନ ପନ ଅନାଵତ୍ତଂ। ଅନାଵଜ୍ଜନମ୍ପି ଚାତି ଅନାଵଜ୍ଜନମ୍ପିସମାନଂ। ସଞ୍ଞଂ ଦତ୍ଵା ଵିଯାତି ‘‘ଏଵଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜାହୀ’’ତି ସଞ୍ଞଂ ଦତ୍ଵା ଵିଯ। ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବନ୍ତି ଅପଦାଲିତପୁବ୍ବଂ। ଵିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋଵାତି ଵିନାସେନ୍ତୋ ଏଵ। ଜାଯତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଇମଂ ଉପମଂ ଆହରନ୍ତି – ଏକୋ କିର ଇସ୍ସାସୋ ଅଟ୍ଠୋସଭମତ୍ତେ ପଦେସେ ଫଲକସତଂ ଠପାପେତ୍ଵା ଵତ୍ଥେନ ମୁଖଂ ଵେଠେତ୍ଵା ସରଂ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ଵା ଚକ୍କଯନ୍ତେ ଅଟ୍ଠାସି, ଅଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ ଚକ୍କଯନ୍ତଂ ଆଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା ଯଦା ଇସ୍ସାସସ୍ସ ଫଲକଂ ଅଭିମୁଖଂ ହୋତି, ତଦା ତତ୍ଥ ଦଣ୍ଡକେନ ସଞ୍ଞଂ ଦେତି। ଇସ୍ସାସୋ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ଵାଵ ସରଂ ଖିପିତ୍ଵା ଫଲକସତନିବ୍ବିଜ୍ଝତି। ତତ୍ଥ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞଂ ଦେନ୍ତୋ ଵିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ, ଇସ୍ସାସୋ ଵିଯ ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ଵାଵ ଫଲକସତଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ଵିଯ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେନ ଦିନ୍ନସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ଵାଵ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବାନଂ ଅପଦାଲିତପୁବ୍ବାନଂ ଲୋଭଦୋସମୋହକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନନ୍ତି।

୧୩୩୪-୮ ।ଅନାମତଗ୍ଗ…ପେ… ମହୋଦଧିନ୍ତି ଅଟ୍ଠମଭଵତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ ଅଞ୍ଞାତକୋଟିଂ ସଂସାରଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖମହାସମୁଦ୍ଦଂ। ପାଣାତିପାତାଦିପଞ୍ଚଵେରାନି ଚେଵ ପଞ୍ଚଵୀସତି ମହାଭଯାନି ଚାତି ସବ୍ବଵେରଭଯାନି। ଅନେକେପି ଆନିସଂସେତି ରତନତ୍ତଯେ ନିବ୍ବିଟ୍ଠସଦ୍ଧାଦିକେ ଆନିସଂସେ। ଆଦିମଗ୍ଗେନାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେନ ପଠମମଗ୍ଗେନ। ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଵଣ୍ଣନା।

୧୩୩୯ ।ତସ୍ସେଵାନନ୍ତରନ୍ତି ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂଯେଵ। ଦ୍ଵେପି ତୀଣି ଵାତି ନାତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ଦ୍ଵେ, ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ତୀଣି ଫଲଚିତ୍ତାନି।

୧୩୪୦-୩।‘‘ଅଜାନିତ୍ୱାଓଦନ୍ତି ତେ’’ତି ଓତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚମଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତନ୍ତି ଇମିନାଓ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାଓଦୀପନେନ ‘‘ଏକଂ ଫଲଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଓଦତୋ ଗୋଦଓଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଓାଦୋପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ।

୧୩୪୪।‘‘ଏତ୍ତାଓତା’’ତି ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଅନନ୍ତରଂ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତେନ। ସୋତାପନ୍ନୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ଦୁତିଯୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ଦେଓରଜ୍ଜଚକ୍କଓତ୍ତିରଜ୍ଜାଦିପମାଦଟ୍ଠାନଂ ଆଗମ୍ମ ଭୁସଂ ପମତ୍ତୋପି ହୁତ୍ୱା କାମସୁଗତିଯଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁମେଓ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରଣସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ଯଥାହ –

‘‘କିଞ୍ଚାପି ତେ ହୋନ୍ତି ଭୁସଂ ପମତ୍ତା,

ନ ତେ ଭଓଂ ଅଟ୍ଠମମାଦିଯନ୍ତୀ’’ତି। (ଖୁ॰ ପା॰ ୬।୯; ସୁ॰ ନି॰ ୨୩୨; ନେତ୍ତି॰ ୧୧୫);

ରୂପାରୂପଲୋକେସୁ ପନ ନ ତଥା ନିଯମୋତି ଆଚରିଯା।

୧୩୪୭।ଫଲାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପହୀନକିଲେସାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ଚ ‘‘ଇମିନା ଓତାହଂ ମଗ୍ଗେନ ଆଗତୋ’’ତି ପଠମଂ ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖତି, ତତୋ ‘‘ଅଯଂ ମେ ଆନିସଂସୋ ଲଦ୍ଧୋ’’ତି ଫଲଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖତି, ତତୋ ‘‘ଇମେ ନାମ ମେ କିଲେସା ପହୀନା’’ତି ପହୀନକିଲେସେ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖତି, ତତୋ ‘‘ଇମେ ନାମ ମେ କିଲେସା ଅଓସିଟ୍ଠା’’ତି ଉପରିମଗ୍ଗଓଜ୍ଝେ କିଲେସେ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖତି, ଅଓସାନେ ‘‘ଅଯଂ ମେ ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ’’ତି ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖତି। ଇତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଞାଣାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ, ଏଓଂ ସକଦାଗାମିଅନାଗାମୀନମ୍ପି। ଅରହତୋ ପନ ଅଓସିଟ୍ଠକିଲେସପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏଓଂ ସବ୍ବାନିପି ଏକୂନୱୀସତି ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଞାଣାନି। ତେନାହ ‘‘ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଞାଣାନି, ଭଓନ୍ତେକୂନୱୀସତୀ’’ତି।

୧୩୪୮-୫୦। ଯାସଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଓସେନ ଇମାନି ଞାଣାନି ପଓତ୍ତନ୍ତି, ତା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମଗ୍ଗୋ ଫଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୋଯେଓ ଚେସୋ। ପହୀନାଓସିଟ୍ଠକିଲେସପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଞ୍ହି ସେଖାନମ୍ପି ହୋତି ୱା ନ ୱା। ନ ହି ସବ୍ବେଓ ତତ୍ଥ ସମତ୍ଥା ହୋନ୍ତି। ତେନେଓ ହି ମହାନାମୋ ଭଗଓନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି ‘‘କୋ ସୁ ନାମ ମେ ଧମ୍ମୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅପ୍ପହୀନୋ, ଯେନ ମେ ଏକଦା ଲୋଭଧମ୍ମାପି ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ’’ତିଆଦି (ମ॰ ନି॰ ୧.୧୭୫)। ଯୋଗମାରଭତେତି ତସ୍ମିଂଯେଓ ୱା ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋ, ଅପରେନ ୱା ସମଯେନ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ତନୁଭାଓକରାଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତାଯ ଦୁତିଯାଯ ଭୂମିଯା ଅଧିଗମତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନାଯୋଗଂ କରୋତି, ଦୁତିଯଭାୱୋ ଚସ୍ସ ଦେସନାଓସେନ, ଉପ୍ପତ୍ତିଓସେନ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପନ ନିସ୍ସଯଭାୱେନ ତେ ଧମ୍ମା ଭଓନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଭୂମି, ଯସ୍ମା ୱା ସମାନେପି ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱେ ସଯମ୍ପି ଭଓତି, ନ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଯ ଅପାତୁଭୂତଂ, ତସ୍ମାପି ‘‘ଭୂମୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଞାଣେନ ପରିମଜ୍ଜତୀତି ତେନ ତେନାକାରେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖତରତଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା, ବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ପଟୁତରଭାଓଂ ସାଧେତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ତୀରଣଓସେନ ପରିମଜ୍ଜତି।

୧୩୫୧-୨। ତତ୍ଥ ଅପରାପରଂ ଞାଣଂ ଚାରେନ୍ତୋ ପରିଓତ୍ତେତି। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଓଗାହତୀ’’ତି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣାଦୀନଂ ଉପ୍ପାଦନେ ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ। ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଅନନ୍ତରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗୋତ୍ରଭୁ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁ। ପଠମମଗ୍ଗପୁରେଚାରିକଞାଣଞ୍ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତାଭିଭଓନତୋ, ଅରିଯଗୋତ୍ତଭଓନତୋ ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ‘‘ଗୋତ୍ରଭୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଦଂ ପନ ତଂସଦିସତାଯ ପରିଯାଯତୋ ଗୋତ୍ରଭୁ। ଏକଚ୍ଚସଂକିଲେସୱିସୁଦ୍ଧିଯା, ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଚ ‘‘ୱୋଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ପଟ୍ଠାନେ ‘‘ଅନୁଲୋମଂ ୱୋଦାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା॰ ୧.୧.୪୧୭)। ଯସ୍ମା ପନ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ‘‘ଉପ୍ପାଦାଦିଅଭିଭଓନଟ୍ଠେ ଉପାଦାଯ ଅଟ୍ଠ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା ସମାଧିଓସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦସ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାଓସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପଟି॰ ମ॰ ୧.୬୦) ଗୋତ୍ରଭୁନାମଓସେନେଓ ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ଇଧାପି ‘‘ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଅନନ୍ତର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଗୋତ୍ତସଙ୍ଖାତନିବ୍ବାନତୋ ଭୂତନ୍ତି କତ୍ୱା। ଦୁତିଯମଗ୍ଗଞାଣଓଣ୍ଣନା।

୧୩୫୫-୭।ଯନ୍ତି ଯସ୍ମା। ସକିଦେୱାତି ଏକୱାରମେୱ। ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱାତି ଇମିନା ପଞ୍ଚସୁ ସକଦାଗାମୀସୁ ଚତ୍ତାରୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକୋଓ ଗହିତୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଇଧ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଇଧେଓ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେଓଲୋକେ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେଓଲୋକେ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେଓ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେଓଲୋକେ ପତ୍ୱା ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋପି ଇଧ ନ ଗହିତା। ଯୋ ପନ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେଓଲୋକେ ଯାଓତାଯୁକଂ ଓସିତ୍ୱା ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯମେକୋଓ ଇଧ ଗହିତୋତି। ଅନ୍ତକରୋ ଭଓେତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ଭଓେଯ୍ୟ, ଭଓେ ୱା ଅନ୍ତକରୋ ଭଓସ୍ସ ଅନ୍ତକରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତିଯାଯ ଭୂମିଯା ପତ୍ତିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଣ୍ହାପାଦକାମରାଗାନଂପହାନାଯାତି ତେସଂଯେୱ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ତନୁକରାନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ନିରୱସେସପ୍ପହାନାଯ। ତତିଯମଗ୍ଗଞ୍ଜାଣୱଣ୍ଣନା।

୧୩୬୩-୭। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ କାମଭୱସ୍ସ ଅନାଗମନତୋ ଅନାଗାମୀ। ତେନାହ ''ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯୀ''ତି। ତତ୍ଥେୱାତି ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱା ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯି। ଅନାୱତ୍ତିସଭାୱୋତି ତସ୍ମା ଲୋକା ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଇମଂ ଲୋକଂ ପୁନରାଗମନାଭାୱତୋ ଅନାୱତ୍ତନସଭାୱୋ, ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନଧମ୍ମସ୍ସୱନାନଂ ପନତ୍ଥାଯ ଆଗମନଂ ହୋତିଯେୱ। ରୂପରାଗାଦିପହାନାଯାତି ରୂପରାଗଅରୂପରାଗମାନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନଂ ନିରୱସେସପ୍ପହାନାଯ। ୱିଦ୍ଧଂସାଯାତି ୱିନାସାଯ। ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞ୍ଜାଣୱଣ୍ଣନା।

୧୩୭୧-୪।ମହାଖୀଣାସୱୋତି ମହାନୁଭାୱତୋ ନିବଦ୍ଧପୂଜାୱଚନମେତଂ, ନ ଉପାଦାଯୱଚନଂ ''ଯଥା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ''ତି। ନ ହି ଚୂଳଖୀଣାସୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ ସଦତ୍ଥୋ ସକତ୍ଥୋ, ପୂଜତ୍ଥୋ ୱା ଏତେନାତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତସଦତ୍ଥୋ, ସଦତ୍ଥୋତି ଚ ଅରହତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ଅତ୍ତୁପନିବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ, ଅତ୍ତାନଂ ଅୱିଜହନଟ୍ଠେନ, ଅତ୍ତନୋ ପରମତ୍ଥଟ୍ଠେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥତ୍ତା ''ସଦତ୍ଥୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଖୀଣାନି ଦସପି ଭୱସଂଯୋଜନାନି ଏତସ୍ସାତି ଖୀଣସଂଯୋଜନୋ। ଦକ୍ଖିଣଂ ଅରହତୀତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ। ଚତସ୍ସୋପୀତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋତି ଚତସ୍ସୋପି। ୱିସୁଦ୍ଧିକାମେନାତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ। ତପୋଯେୱ ଧନମସ୍ସାତି ତପୋଧନୋ, ତେନ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୩। ତେୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

କିଲେସପ୍ପହାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୩୭୫। ଇଦାନି ଇମିସ୍ସାଯେୱ ଚତୁତ୍ଥଞାଣାଯ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଆନୁଭାୱୱିଜାନନତ୍ଥଂ ଯେନ ଯେ ଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବା, ତେସଂ ପହାନଞ୍ଚ ଅଭିସମଯକାଲେ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚାନି ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତେସୁ ଯେନ ଯେ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ । ଯେ ଧମ୍ମାତି ଯେ ସଂକିଲେସଧମ୍ମା। ସଂଯୋଜନାଦୀସୁ ଖନ୍ଧେହି ଖନ୍ଧାନଂ, ଫଲେନ କମ୍ମସ୍ସ, ଦୁକ୍ଖେନ ୱା ସତ୍ତାନଂ ସଂଯୋଜନଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସଂଯୋଜନାନି। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱିବାଧନଟ୍ଠେନ, ଉପତାପନଟ୍ଠେନ, ସଂକିଲିଟ୍ଠତାଯ ଚ କିଲେସା। ଅଭିନିୱେସାଦିୱସେନ ମିଚ୍ଛାୱିପରୀତଂ ପୱତ୍ତନତୋ ମିଚ୍ଛାସଭାୱାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତା। ଲୋକେ ଧମ୍ମା, ଲୋକପରିଯାପନ୍ନା ଧମ୍ମା, ଲୋକପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ସତି ଅନୁପରମଧମ୍ମତ୍ତା ୱାତି ଲୋକଧମ୍ମା। ମଚ୍ଛେରସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱାତି ମଚ୍ଛରିଯଂ। ୱିପରୀତଟ୍ଠେନ ୱିପଲ୍ଲାସା। ନାମକାଯସ୍ସ ଚ ରୂପକାଯସ୍ସ ଚ ଗନ୍ଥନତୋ ଗନ୍ଥା। ଅରିଯେହି ଅଗନ୍ତବ୍ବା, ଅଯୁତ୍ତା ଗତୀତି ୱା ଅଗତି। ଆସୱନ୍ତୀତି ଆସୱା, ଆଭୱଗ୍ଗତୋ ସବ୍ବମୋକାସଲୋକଂ, ଆଗୋତ୍ରଭୁତୋ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ବ୍ଯାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଆସୱନ୍ତି ସଂସାରଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱା ଆସୱା, ଚକ୍ଖାଦୀହି ୱା ସଂୱରାସଂୱରଦ୍ୱାରେହି ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଆସୱନ୍ତି ୱଣତୋ ଯୂସାନି ସନ୍ଦନ୍ତି ୱିଯାତି ଆସୱା, ଆସୱନ୍ତି ୱା ଏତେହି ଚିତ୍ତାନି ୱିସଯେସୂତି ଆସୱା। ସଂସାରମହାସାଗରପ୍ପୱିହନନତୋ ଓଘା ୱିଯାତି ଓଘା। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋଜନତୋ ଯୋଗା। ନିୱାରେନ୍ତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣୱିସେସାଧିଗମନ୍ତି ନୀୱରଣାନି। ଅନିଚ୍ଚାଦିଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପରତୋ ଅସଭାୱତୋ ଆମସନ୍ତୀତି ପରାମାସା। ମଣ୍ଡୂକଂ ପନ୍ନଗୋ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣଂ ଭୁସଂ ଆଦିଯନ୍ତୀତି ଉପାଦାନାନି। ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅନୁସେନ୍ତି ମୂସିକୱିସଂ ୱିଯ ଅନୁରୂପକାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅନୁସଯା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଲୀନଭାୱକରଣଟ୍ଠେନ ମଲା। ଅକୁସଲକମ୍ମାନି ଚ ତାନି ଦୁଗ୍ଗତୀନଂ ପଥା ଚାତି ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା। ଇଧ ପନ କମ୍ମପଥଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ତଂସଭାୱତୋ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, ଚେତସିକରାସି, ଅକୁସଲୋ ଚ ସୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଚାତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ।

କାମଭୱତୋ ଉପରିକୋଟ୍ଠାସଭାୱତୋ ତତିଯମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିଯା ଉଦ୍ଧଂ ଭଜିତବ୍ବତୋ, ସେୱିତବ୍ବତୋ ଚାତି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗା, ରୂପାରୂପଭୱା, ତେସଂ ହିତାନି ତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନଖନ୍ଧାଦିଯୋଜନତୋତି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯାନି, ତାନିଯେୱ ସଂଯୋଜନାନୀତି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି। ରୂପାରୂପଭୱତୋ ହେଟ୍ଠିମକୋଟ୍ଠାସଭାୱତୋ ତଦୁପ୍ପାଦକିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ତତିଯମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିଯା ହେଟ୍ଠା ଭଜିତବ୍ବତୋ ୱା ଅଧୋଭାଗା, କାମଭୱା, ତେସଂ ହିତାନି ସଂଯୋଜନାନୀତି ଅଧୋଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନୀତି।

ଇମେସୁ ପନ ଦସସୁ ରୂପଭୱସଂଯୋଜନଂ, ଅରୂପଭୱସଂଯୋଜନଂ, କାମଭୱସଂଯୋଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଲୋଭୋୱ, ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିସୀଲବ୍ବତପରାମାସାପି ଦିଟ୍ଠିଯେୱ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମତୋ ସତ୍ତ ସଂଯୋଜନାନି।

ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୋ ମିଚ୍ଛାସମାଧୀତି ତଥା ପୱତ୍ତାନଂ ୱିତକ୍କୱୀରିଯସମାଧୀନମଧିୱଚନଂ। ମିଚ୍ଛାୱାଚାଦଯୋ ତଯୋ ତଥା ପୱତ୍ତା ଚେତନା। ମିଚ୍ଛାସତି ପନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ମିଚ୍ଛାଞାଣଂ ତଥା ପୱତ୍ତୋ ମୋହୋ। ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତି ଲୋକଥୂପିକାଦୀସୁ ମୋକ୍ଖୋତି ପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାଗାହୋ।

କାରଣୂପଚାରେନାତି ଲାଭହେତୁକୋ ଲାଭୋ, ଅଲାଭହେତୁକୋ ଅଲାଭୋତିଆଦିନା କାରିଯସ୍ସ କାରଣୱସେନ ଉପଚରଣେନ। ଲୋକଧମ୍ମଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଲୋକଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଗହଣଂ।

ଆୱାସେ ମଚ୍ଛରିଯଂ, ଆୱାସହେତୁକଂ ୱା ମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ। ଏୱଂ କୁଲମଚ୍ଛରିଯାଦୀନିପି। ତତ୍ଥ ଆୱାସୋତି ୱିହାରାଦି। କୁଲନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାକକୁଲଂ, ଞାତିକୁଲଞ୍ଚ। ଲାଭୋତି ପଚ୍ଚଯଲାଭୋଯେୱ। ୱଣ୍ଣୋତି ସରୀରୱଣ୍ଣୋ ଚ ଗୁଣୱଣ୍ଣୋ ଚ। ଧମ୍ମୋତି ଆଗମୋ, ଅଧିଗମୋ ଚ।

‘‘ତଯୋ’’ତି ୱତ୍ଥୁଂ ଅଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚ ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି।

ଅଭିସଜ୍ଜନୂପନଯ୍ହନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ଯାପାଦାନଂ କାଯଗନ୍ଥତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅୱତ୍ଥୁମ୍ହି ପୱତ୍ତୋ ଅଭିନିୱେସୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ। ସୀଲବ୍ବତପରାମାସେଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥା ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଦିଟ୍ଠିଯେୱ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମତୋ ତଯୋ କାଯଗନ୍ଥା।

‘‘ଛନ୍ଦଦୋସମୋହଭୟାନୀ’’ତି ଅଗତିକାରଣଓ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଛନ୍ଦାଦୀହି ପନ ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣଂ, କତ୍ତବ୍ବାକରଣଞ୍ଚ ଅଗତି ନାମ।

ଆସୱେସୁ କାମରାଗଭୱରାଗା ଅତ୍ଥତୋ ଲୋଭୋତି ଧମ୍ମତୋ ତୟୋ ଆସୱା।

ତେସମେୱାତି କାମରାଗାଦୀନମେୱ। ତେ ହି ଓଘୋ ୱିୟ ଅତ୍ତନି ପତିତେ ଅପାୟସମୁଦ୍ଦଂ ପାପେନ୍ତି, ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି, ଖନ୍ଧାଦୀନି ଚ ଖନ୍ଧାଦୀହି ୟୋଜେନ୍ତି।

କାମୁପାଦାନାଦୀନୀତି କାମୁପାଦାନଦିଟ୍ଠୁପାଦାନସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନାନି। ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନି ଚେତ୍ଥ ତଥା ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିୟେୱ, କାମୁପାଦାନଂ ଲୋଭୋତି ଧମ୍ମତୋ ଦ୍ୱେ ଉପାଦାନାନି।

ସତ୍ତାନୁସୟାତି ଏତ୍ଥ ୟଦି ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଅନୁସୟା। କସ୍ମା ସତ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତା, ନନୁ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାୱୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି? ନ ମୟଂ ଅପ୍ପହୀନମତ୍ତେନ ଅନୁସୟଂ ୱଦାମ, କିନ୍ତୁ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ଥାମଗତକିଲେସା ଅନୁସୟାତି, ଥାମଗମନଞ୍ଚ ନେସଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣୋ ସଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଧମ୍ମସଭାୱୱେଦିନା ତଥାଗତେନ ଇମେୟେୱ ଅନୁସୟା ୱୁତ୍ତା, କାମରାଗୋୟେୱ ଅନୁସୟୋ କାମରାଗାନୁସୟୋ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଅପରେ ପନ ‘‘କାମରାଗସ୍ସ ଅନୁସୟୋ’’ତିଆଦିନିବ୍ବଚନଂ ୱତ୍ୱା କାମରାଗାଦୀନଂ ବୀଜଭୂତା ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ କିଲେସସମ୍ଭୂତା କିଲେସୁପ୍ପାଦନସତ୍ତି ଅନୁସୟାତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି, ତେସଂ ମତପଟିକ୍ଖେପୋ ଇଧ ପପଞ୍ଚାୱହତ୍ତା ଅନାହଟୋ।

ପାଣସ୍ସ ଅତିପାତୋ ପାଣାତିପାତୋ, ପାଣୋତି ୱୋହାରତୋ ସତ୍ତୋ, ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ତସ୍ମିଂ ପାଣେ ପାଣସଞ୍ଞିନୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୁପଚ୍ଛେଦକପ୍ପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ୱଧକଚେତନା ପାଣାତିପାତୋ। ପରଭଣ୍ଡେ ତଥାସଞ୍ଞିନୋ ତଦାଦାୟକପ୍ପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଥେୟ୍ୟଚେତନା ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ। ଅସଦ୍ଧମ୍ମକାମତାୟ କାୟଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତା ଅଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନୱୀତିକ୍କମଚେତନା କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋ। ଅଭୂତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଭୂତତୋ ପରଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁକାମସ୍ସ ତଥା ୱିଞ୍ଞାପନପ୍ପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ। ସୋ ପନ ପରସ୍ସ ଅତ୍ଥଭେଦକରୋୱ କମ୍ମପଥୋ, ଇତରୋ କମ୍ମମେୱ। ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ପରଭେଦନକାମତାୟ, ଅତ୍ତପିୟକମ୍ୟତାୟ ୱା ପରଭେଦକପ୍ପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ପିସୁଣୱାଚା। ସାପି ଦ୍ୱୀସୁ ଭିନ୍ନେସ୍ୱେୱ କମ୍ମପଥୋ। ପରମମ୍ମଚ୍ଛେଦକପ୍ପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଏକନ୍ତଫରୁସଚେତନା ଫରୁସୱାଚା। ଅନତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନପ୍ପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ସଂକିଲିଟ୍ଠଚେତନା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ନାମ। ସୋ ପନ ପରେହି ଗହିତେୟେୱ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି। ‘‘ଅହୋ ୱତେଦଂ ମମ ହୋତୂ’’ତି ଏୱଂ ପରଭଣ୍ଡାଭିଜ୍ଝାୟନଲକ୍ଖଣା ଅଭିଜ୍ଝା। ‘‘ଅହୋ ୱତାୟଂ ସତ୍ତୋ ୱିନସ୍ସେୟ୍ୟା’’ତି ଏୱଂ ମନୋପଦୋସଲକ୍ଖଣୋ ବ୍ୟାପାଦୋ। ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱିପରୀତଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ଏତ୍ଥ ଚ ନତ୍ଥିକଅହେତୁକଅକିରିୟଦିଟ୍ଠୀହିୟେୱ କମ୍ମପଥଭେଦୋ।

ଇମେସୁ ଚ ପାଣାତିପାତାଦି ତିୱିଧଂ କାୟକମ୍ମମେୱ। ତଂ କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରେସ୍ୱେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମନୋଦ୍ୱାରେ। ତଥା ମୁସାୱାଦାଦି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀକମ୍ମମେୱ। ଅଭିଜ୍ଝାଦିକଂ ପନ ତିୱିଧଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ। ତଂ ତୀସୁପି ଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତତି। ଦ୍ୱାରନ୍ତରେସୁପି ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ସକସକନାମାପରିଚ୍ଚାଗୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଧମ୍ମତୋ ଚେତ୍ଥ ଆଦିତୋ ସତ୍ତ ଚେତନାସଭାୱା, ଇତରେ ତୟୋ ଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମହାସାୱଜ୍ଜଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜପ୍ପୟୋଗାଦିଭେଦୋ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତାନୀତି ଇମାନି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାନି। ୟଥାସମ୍ଭୱନ୍ତି ତଂତଂମଗ୍ଗାନୁରୂପଂ।

ଅପାୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେହୀତି ଅପାୟଗମନୀୟା। ସେସାତି ନ ଅପାୟଗମନୀୟା। ଓଳାରିକାତି ତତିୟମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବାୱତ୍ଥଂ ଉପାଦାୟ ଓଳାରିକା। ତେନାହ ‘‘ସୁଖୁମା ତତିୟମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା’’ତି। ସୁଖୁମା କାମରାଗପଟିଘାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା ଏୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ପଠମମଗ୍ଗାଦିୱଜ୍ଝତଂ ନିୱତ୍ତେତି। ନ ହି ରୂପରାଗାଦୀନଂ ଅପାୟଗାମିନିୟାୱତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥି, ୟତୋ ତେ ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାପି ସିୟୁନ୍ତି।

ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ପନ ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ ଅୱଧାରଣଂ ଅକତ୍ୱା ୟଂ ୟଂ ଦୁତିୟଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ତତିୟଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୋ ସୋ ପୁରିମଞ୍ଞାଣେହି ହତାପାୟଗମନୀୟାଦିଭାୱୋୱ ହୁତ୍ୱା ଉପରିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନ ଲୋଭ…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାନୀତି ଏତ୍ଥ ଲୋଭାଦୟୋ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାପି ହୋନ୍ତେୱ।

ୟସେତି ପରିୱାରେ।

ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖନ୍ତି ସଞ୍ଜାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅଗତିଯୋପଠମମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାତି କିଞ୍ଚାପି ଛନ୍ଦାଦଯୋ ତଣ୍ହାଦିସଭାୱା ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା, ତଥାପି ତମ୍ମୂଲକସ୍ସ ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣସ୍ସ, କତ୍ତବ୍ବାକରଣସ୍ସ ଚ ଅପାଯଗମନୀଯତାଯ ପଠମମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା।

କତାକତକୁସଲାକୁସଲୱିସଯଂ ଯଂ ୱିପ୍ପଟିସାରଭୂତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ତଂ ଇଧ ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ‘‘କୁକ୍କୁଚ୍ଚପକତତାଯ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୬୬) ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱଚନାନଂ ଅଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଅଧିପ୍ପାଯୋୱ ପରିଯେସିତବ୍ବୋ, ନ ୱିରୋଧତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ। ଓଳାରିକାନଓସେସପ୍ପହାନଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପଠମତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝତା ୱୁତ୍ତା। ଯଂ ପନ ଅରହତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ‘‘ଭଗୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅନୁୱସିତ୍ୱା ଅନୁୱସିତ୍ୱା ଆୱସଥପିଣ୍ଡଂ ଭୁଞ୍ଜିତୁନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯନ୍ତୋ ନ ପଟିଗ୍ଗହେସୀ’’ତି (ପାଚି। ୨୦୪) ଆଗତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ନ ତଂ ନୀୱରଣଂ। ନ ହି ନୀୱରଣଂ ଅରହତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନୀୱରଣପତିରୂପକଂ ପନ କପ୍ପତୀତି ୱୀମଂସନଭୂତଂ ୱିନଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ନାମ, ତଂ ତଥାପୱତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋୱ।

କାମରାଗପଟିଘାନୁସଯା ଅନୁସହଗତା ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ଓଳାରିକାନଂ ପନ ଦୁତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝତା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାୱ।

ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦ-ଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ମକ୍ଖପଲାସମାଯାସାଠେଯ୍ୟଥମ୍ଭସାରମ୍ଭାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୩୭୬।ତେନ ତେନାତି ତେନ ତେନ ଘାତକେନ ସଦ୍ଧିଂ। କିଂ ପନେତାନି ଏତେ ଧମ୍ମେ ଘାତେନ୍ତାନି ଅତୀତାନାଗତେ ଘାତେନ୍ତି, ଉଦାହୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେତି। କିଂ ପନେତ୍ଥ, ଯଦି ତାୱ ଅତୀତାନାଗତେ, ଅଫଲୋ ୱାଯାମୋ ଆପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ପହାତବ୍ବାନଂ ତଦା ନତ୍ଥିତାଯ। ଅଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ, ତଥାପି ଅଫଲୋ ୱାଯାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ପହାତବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ। ଅଥାପି କଥଞ୍ଚି ପହାନଂ ସିଯା, ସଂକିଲେସିକା ମଗ୍ଗଭାୱନା ଆପଜ୍ଜତି ପହାତବ୍ବପ୍ପହାଯକାନଂ ସହାୱଟ୍ଠାନତୋ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଯେ ପନ ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା କାରଣଲାଭେ ସତି ଅୱସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା କିଲେସା, ତେ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତାନି ଏତାନି ତେ ଅନାଗତେ ଘାତେନ୍ତି ନାମ।

୧୩୭୭-୮୨।ପରିଞ୍ଞାଦୀନିକିଚ୍ଚାନୀତି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିଯାଭାୱନାୱସେନ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି। ୱୁତ୍ତାନୀତି ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୯), ‘‘ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ଚ ୱୁତ୍ତାନି। ସଚ୍ଚାଭିସମଯେତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନକ୍ଖଣେ।

ଯଥାସଭାୱତୋତି ଅୱିପରୀତସଭାୱେନ। ‘‘ଜାନିତବ୍ବାନୀ’’ତି ୱତ୍ୱା କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, କଥଂ ନାମ ଏକେକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଏକକ୍ଖଣେ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ନ ହି ତାଦିସଂ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଦିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ୱଚନଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଚୋଦନଂ ମନସି ନିଧାଯ ତେସଂ ଜାନନୱିଧିଂ ଉପମାୱସେନ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଦୀପୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଦଂସେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ପରିଯାଦିଯତୀତି ଖେପେତି।

୧୩୮୩-୪।ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନାତି ଅନୱସେସତୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନନସଙ୍ଖାତେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ଅଭିସମେତୀତି ଅସମ୍ମୋହୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ପହାନାଭିସମଯେନେୱାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନସଙ୍ଖାତେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ ଅସମ୍ମୋହତୋୱ ଅଭିସମେତି। ଭାୱନାୱିଧିନାତି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯତାୱସେନ ଭାୱନାଭିସମଯୱିଧିନା। ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦିୱସେନ ମଗ୍ଗପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାସମ୍ଭୂତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାସଙ୍ଖାତେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ ଅଭିସମେତୀତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ତଞ୍ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତଂ ଅତ୍ତନିପି ସମ୍ମୋହଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତିଯେୱ। ନିରୋଧନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ‘‘ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀ’’ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚମେକଂ ଆରମ୍ମଣପଟିୱେଧେନ ଚତ୍ତାରିପି ସଚ୍ଚାନି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧେନ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି।

ଏୱଂ ଯୁତ୍ତିୱସେନ ୱିଭାୱିତଂ ଏକପଟିୱେଧଂ ଆଗମେନପି ସାଧେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣନ୍ତି ହି ‘‘ଯୋ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧମ୍ପି, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ଏକସଚ୍ଚଦସ୍ସନସମଙ୍ଗିନୋ ଅଞ୍ଞସଚ୍ଚଦସ୍ସନସମଙ୍ଗିଭାୱୱିଚାରଣାଯଂ ତମତ୍ଥଂ ସାଧେତୁଂ ଆଯସ୍ମତା ଗୱମ୍ପତିତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥା କମାଭିସମଯେ ସତି ପୁରିମଦିଟ୍ଠସ୍ସ ପୁନ ଅଦସ୍ସନତୋ ସମୁଦଯାଦିପସ୍ସତୋ ଦୁକ୍ଖାଦିଦସ୍ସନଂ ପୁନ ଅୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଇଦାନି ପନେତ୍ଥ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ କରୋନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଦୀପୋ’’ତିଆଦି। ନିସ୍ସଯାଭାୱହେତୁତାଯ ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାଯ ୱଟ୍ଟିଝାପନସଦିସତା, ପଟିପକ୍ଖୱିଦ୍ଧଂସନତାଯ ସମୁଦଯପ୍ପହାନସ୍ସ

ଅନ୍ଧକାରୱିନାସନସଦିସତା, ଞାଣାଲୋକପରିବୂହନତାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଆଲୋକୱିଦଂସନସଦିସତା, ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଯଥା ଯଥା ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯା, ତଥା ତଥା କିଲେସସ୍ନେହପରିଯାଦାନଂ ହୋତୀତି ନିରୋଧସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ସ୍ନେହପରିଯାଦାନସଦିସତା କାରଣୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତା।

୧୩୮୫-୬। ଅପରାଯପି ଉପମାଯ ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ''ତିଆଦି। ଓଭାସେତୀତି ପକାସେତି। ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତି। ଏତ୍ଥାପି ଯଥା ସୂରିଯୋ ରୂପଗତାନି ଓଭାସେତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତି। ଯଥା ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିନାସେତି, ଏୱଂ ସମୁଦଯଂ ପଜହତି। ଯଥା ଆଲୋକଂ ଦସ୍ସେତି, ଏୱଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯତାଯ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି । ଯଥା ସୀତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତି, ଏୱଂ ସବ୍ବକିଲେସଦରଥପରିଳାହପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭୂତଂ ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୩୮୮ ।ଅପ୍ପେତୀତି ପପ୍ପୋତି। ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାଯ ସକ୍କାଯଦୀରସମତିକ୍କମଭାୱତୋ ଓରିମତୀରପ୍ପଜହନସଦିସତା, ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମୱହନତାଯ ଭଣ୍ଡୱହନସଦିସତା, ଏତ୍ତାୱତା ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ନାନାକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନୱସପ୍ପୱତ୍ତୋ ଆନିସଂସୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି।

ଅରିଯଫଲସମାପତ୍ତିନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯୋପି ପନସ୍ସା ଆନିସଂସାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତା ପନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା – ''ଅରିଯଫଲସମାପତ୍ତୀ''ତି ହି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଫଲଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯଫଲସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ ନିରୋଧେ ଅପ୍ପନା। ଚତ୍ତାରୋପି ହି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ସକଂ ସକଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। କେଚି ପନ ''ଅନାଗାମିଅରହନ୍ତୋୱ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିତାଯା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅକାରଣଂ ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେ ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିତାଯ କାତବ୍ବାଭାୱତୋ। ସବ୍ବସୋ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସସ୍ସ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାପି ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଲୋକିଯସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ ଲବ୍ଭତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେକଚ୍ଚକିଲେସାନଂ ଅରିଯାନଂ। ଉପରିମା ପନ ହେଟ୍ଠିମଂ ପୁବ୍ବେ ପଟିଲଦ୍ଧମ୍ପି ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱଂ ଉପଗତତ୍ତା। ସମୁଗ୍ଘାଟିତକମ୍ମକିଲେସନିରୋଧନେନ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ୱିଯ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ, ସୋତାପନ୍ନାଦୀହି ସକଦାଗାମିଆଦୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନଂ ଅତ୍ଥି, ଅନନ୍ତରଫଲତ୍ତା ଚ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନଂ ହେଟ୍ଠିମତୋ ଉପରିମୋ ଭୱନ୍ତରଗତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅରିଯସ୍ସ ତଂ ତଂ ଫଲଂ ଭୱଙ୍ଗସଦିସଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା ନତ୍ଥି ଉପରିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମଫଲସମାପତ୍ତିଯା ସମାପଜ୍ଜନଂ, ହେଟ୍ଠିମୋ ପନ ଉପରିମଂ ନ ସମାପଜ୍ଜତି ଅନଧିଗତତ୍ତାତି ଚତ୍ତାରୋପି ପୁଗ୍ଗଲା ସକସକଫଲମେୱ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଂ ପନ ସମାପଜ୍ଜିତୁକାମେନ ଅରିଯସାୱକେନ ରହୋଗତେନ ପଟିସଲ୍ଲୀନେନ ଉଦଯବ୍ବଯାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରା ୱିପସ୍ସିତବ୍ବା। ତସ୍ସ ପୱତ୍ତାନୁପୁବ୍ବୱିପସ୍ସନସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଗୋତ୍ରଭୁଞାଣାନନ୍ତରଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ନିରୋଧେ ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପେତି। ଫଲସମାପତ୍ତିନିନ୍ନଚିତ୍ତତାଯ ଚେତ୍ଥ ସେଖସ୍ସ ଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମଗ୍ଗୋ। ଅଞ୍ଞେ ଏୱ ହି ୱିପସ୍ସନାଚାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗାୱହୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଆୱହୋ।

ତଥା ହି ଅରିଯମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ଅନୁଲୋମଞାଣାନି ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବାନଂ ଥୂଲଥୂଲଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସାତିସଯଂ ପଦାଲନେନ ଲୋକିଯଞାଣେସୁ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତାନି ମଗ୍ଗାନୁକୂଲାନି ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଫଲସମାପତ୍ତିୱୀଥିଯଂ ପନ ତାନି ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ତେସଂ ତେସଂ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନେ ନିରୁସ୍ସୁକ୍କାନି କେୱଲଂ ଅରିଯାନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖସମଙ୍ଗିଭାୱସ୍ସ ପରିକମ୍ମପ୍ପତ୍ତାନି ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ତେସଂ କୁତୋଚି ୱୁଟ୍ଠାନସମ୍ଭୱୋ। ଯତୋ ନେସଂ ପଚ୍ଛିମୋ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ଭୱେଯ୍ଯ, ତେନେୱ ଚ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି, ନ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଚସ୍ସା ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତିପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲାପଗମେ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ପନ ତତିଯଚତୁତ୍ଥଫଲଟ୍ଠାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧୱସେନ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଅନାଗାମିଅରହନ୍ତୋଯେୱ ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିତାଯ ସମଥଫଲସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ହେତଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଯୁଗନନ୍ଧଭାୱପ୍ପୱତ୍ତନୱସେନ ଦ୍ୱୀହି ବଲେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସେୱ ସମ୍ଭୱତି, ତସ୍ମା ତଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁକାମେନ ଅନାଗାମିନା, ଖୀଣାସୱେନ ୱା ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନା ରହୋଗତେନ ପଟିସଲ୍ଲୀନେନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସିତବ୍ବା, ତତୋ ଦୁତିଯଂ ତତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତଥେୱ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ମସିତବ୍ବା, ଅଥ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ନାନାବଦ୍ଧାୱିକୋପନଂ ସଙ୍ଘପଟିମାନନଂ ସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନଂ ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କାତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ସରୀରତୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତା ମଞ୍ଚପୀଠାଦଯୋ ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେ ଯଥା ନ ନସ୍ସନ୍ତି, ତଥା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ନାନାବଦ୍ଧାୱିକୋପନଂ। ସରୀରସଂଯୁତ୍ତେ ୱିସୁଂ ଅଧିଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ସଙ୍ଘୋ ପନ ଞତ୍ତିକମ୍ମାଦୀସୁ କିଞ୍ଚିଦେୱ କମ୍ମଂ କତ୍ତୁକାମୋ ''ଯାୱ ମଂ ନ ପକ୍କୋସତି, ତାୱଦେୱ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି

ପୁଜ୍ଜାଭୋଗକରଣଂ ସଙ୍ଘପଟିମାନନଂ। ସତ୍ଥା ଚ ‘‘ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନାଦୀସୁ ଯାଓ ମଂ ନ ପକ୍କୋସତି, ତାଓଦେଓ ଓୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି ପୁଜ୍ଜାଭୋଗକରଣଂ ସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନଂ। ସଓାହଦ୍ଧୂନ୍ତରେ ଅଓନୋ ଆଯୁସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପଓଓନସମତ୍ଥତାଓଲୋକନଂ ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଏଓଂ କତପୁଜ୍ଜକିଚ୍ଚେନ ନେଓସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତଙ୍ଗଂ। ଅଥେକଂ ଓା ଦ୍ୱେ ଓା ଚିଓଓାରେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅଚିଓକୋ ହୋତି, ନିରୋଧଂ ଫୁସତି, ତତୋ ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଂ ତତିଯଚତୁତ୍ଥଫଲାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ନିରୋଧା ଓୁଟ୍ଠହିସ୍ସତୀତି। ଏଓମଯଂ ଦୁଓିଧା ସମାପଓି ଲୋକୁଓରପଞ୍ଞାଯ ଆନିସଂସୋ।

୧୩୯୨-୪। ସଦେଓକଲୋକତୋ ଉଓିଣ୍ଣେନ, ଉଓରିତରେନ ଓାତି ଲୋକୁଓରେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ପଞ୍ଞାଯ ଭାଓନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ହିତଭାଓନନ୍ତି ଇଧଲୋକପରଲୋକହିତଓିଭାଓନଂ ଇମଂ ପଞ୍ଞାଭାଓନଂ। ସୁଖସଂହିତନ୍ତି ସିନିଦ୍ଧଚ୍ଛାଯୁଦକଓନ୍ତତାଦିନା ସୁଖସହିତଂ। ହିତନ୍ତି ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ହିତଂ । ଉଓମନ୍ତି ଉଗ୍ଗତତମଂ, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଂ ବଲଓନ୍ତମ୍ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଓିଗ୍ଗହକମ୍ପଦନ୍ତି ଓିଗ୍ଗହଞ୍ଚ କମ୍ପଞ୍ଚ ନ ଦେତୀତି ଅଓିଗ୍ଗହକମ୍ପଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥଓିକାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାଓତାରସଂଓଣ୍ଣନାଯ

କିଲେସପ୍ପହାନକଥାଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୪। ଚତୁୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୩୯୫। ଇଦାନି ନେସଂ ପଚ୍ଚଯୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେସ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ପଟିଚ୍ଚ ଏନଂ ଫଲମେତି ପୱତ୍ତତି, ତିଟ୍ଠତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱାତି ପଚ୍ଚଯୋ, ହିନୋତି ପତିଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥାତି ହେତୁ, ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୁସଦ୍ଦାନଂ ହି-ସଦ୍ଦୋ ମୂଲ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପତିଟ୍ଠତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ହିନୋତି ୱା ଏତେନ କମ୍ମନିଦାନଭୂତେନ ଉଦ୍ଧଂ ଓଜଂ ଅତିହରନ୍ତେନ ମୂଲେନ ୱିଯ ପାଦପୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଫଲଂ ଗଚ୍ଛତି ୱିରୁଳ୍ହିଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ହେତୁ, ହେତୁ ଚ ସୋ ମୂଲଟ୍ଠେନ, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ଉପକାରକଟ୍ଠେନାତି ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ, ହେତୁ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସ୍ୱାଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନଂ, ପୱତ୍ତିଯଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ, ଉଭଯତ୍ଥ ସହଜାତନାମଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୋ। ସବ୍ବଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯାପି ଲୋକେ ୱିଦିତଭାୱେନ ଲୋକିଯପଦେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ରୂପାଦିଭେଦେସୁ ଛବ୍ବିଧେସୁ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମେସୁ ନ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱ ‘‘ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭା’’ତି ଅନିଯତୋ କତୋତି। ନନୁ ଚ ‘‘ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨-୩) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଗହଣଂ ନ ହୋତୀତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ଧମ୍ମସଦ୍ଦସ୍ସ ଞେଯ୍ୟୱଚନତ୍ତା। ଆରବ୍ଭାତି ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା, ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ତେ ପନ ତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚ। ଯଥା ହି ଦୁବ୍ବଲୋ ପୁରିସୋ ଦଣ୍ଡଂ ୱା ରଜ୍ଜୁଂ ୱା ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠତି ଚ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚାତି।

ଜେଟ୍ଠକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ। ଜେଟ୍ଠକଟ୍ଠେନାତି ଚ ପମୁଖଭାୱେନ। ଅତ୍ତାଧୀନାନଞ୍ହି ପତିଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିପତୀତି ସୋ ତେସଂ ପମୁଖଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି। ‘‘ଛନ୍ଦାଧିପତି ଛନ୍ଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ସହଜାତନାମରୂପାନଂ ସହଜାତାଧିପତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତତ୍ଥ ସହଜାତାଧିପତୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ଛନ୍ଦୱତୋ କିଂ ନାମ କମ୍ମଂ ନ ସିଜ୍ଝତୀ’’ତିଆଦିକଂ ପୁରିମାଭିସଙ୍ଖାରୂପନିସ୍ସଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଧୁରଭୂତା ଜେଟ୍ଠକଭୂତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପେ ଚ ସାଧଯମାନା ୱସେ ୱତ୍ତଯମାନା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ଚ ତେସଂ ୱସେନ ୱତ୍ତନ୍ତି ହୀନାଦିଭାୱେନ ତଦନୁୱତ୍ତନତୋ। ତେନ ତେ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନୋ ଚ ଖୋ ଏକତୋ। ଯଦା ହି ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ତଦା ଛନ୍ଦୋୱ ଅଧିପତି, ନ ଇତରେ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଅଧିପତିଭାୱୋପି ହି ନେସଂ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିନିୱାରକେ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପୱତ୍ତନତୋ ହୋତି। ଅୱସେସନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ଗରୁକାତବ୍ବତାଭାୱତୋ, ଗରୁକତସ୍ସେୱ ଚ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଭାୱୱଚନତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୩)। ତତ୍ଥ ଗରୁଂ କତ୍ୱାତି ଗରୁକାରଚିତ୍ତୀକାରୱସେନ ୱା ଅସ୍ସାଦନୱସେନ ୱା ଗରୁଂ ଭାରିକଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ଅନୱଞ୍ଞାତଂ କତ୍ୱା। ଗରୁକାତବ୍ବଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ତନ୍ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରାନଂ ଅସ୍ସାଦନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତଯମାନଂ ୱିଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅଯଂ ଅତ୍ତାଧୀନାନଂ ପତିଭାୱେନ ଉପକାରକତ୍ତା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅନ୍ତରଯତୀତି ଅନ୍ତରଂ, ବ୍ୟୱଧାଯକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ନାସ୍ସ ଅନ୍ତରଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅନନ୍ତରୋ, ସୋଯେୱ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, ଅନନ୍ତରଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧାତି ଅତ୍ତନୋ ନିରୋଧାନନ୍ତରଂ ଅନୁରୂପଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପୁରିମଭାଗେ ଅନନ୍ତରଂ ହୁତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା, ରୂପଧମ୍ମା ପନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯା ନତ୍ଥି।

ସମନନ୍ତରଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, ତଥା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋପୀତି ଠପେତ୍ୱା ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ ନ ଏତ୍ଥ କୋଚି ୱିସେସୋ। ଯୋ ହି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, ସୋୱ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋତି। ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଞ୍ହି ଅନନ୍ତରୁପ୍ପାଦଭାୱତୋ ନିରନ୍ତରୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତା, ରୂପକଲାପାନଂ ୱିଯ ସଣ୍ଠାନାଭାୱତୋ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସହଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ଚ ‘‘ଇଦମିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ହେଟ୍ଠା ତିରିଯ’’ନ୍ତି ୱିଭାଗାଭାୱା ଅତ୍ତନୋ ଏକତ୍ତମିୱ ଉପନେତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଅନନ୍ତରଭାୱେନ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସମତ୍ଥତା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତା, ତସ୍ମା ଧମ୍ମତୋ ଅୱିସେସେପି ୱିନେଯ୍ୟୱସେନ

ବ୍ଯଞ୍ଜନତ୍ଥମତ୍ତତୋ ୱିସେସଂ ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ ୱିସୁଂ ଦେସନା କତା। ଯମ୍ପି "ଅତ୍ଥାନନ୍ତରତାଯ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, କାଲାନନ୍ତରତାଯ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ"ତି ଆଚରିଯାନଂ ମତଂ, ତଂ "ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ କୁସଲଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତିଆଦୀହି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୮) ୱିରୁଜ୍ଝତୀତିଆଦିନା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସହୁପ୍ପାଦନୱସେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ପକାସସ୍ସ ପଦୀପୋ ୱିଯ, ସୋ ପନାଯଂ "ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ସହଜାତରୂପାନଞ୍ଚ, ମହାଭୂତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ଉପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ, ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ଥୁୱିପାକା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ"ନ୍ତି ଚ ତିୱିଧୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ଚିତ୍ତଚେତସିକା"ତିଆଦି। ଯମ୍ପି ହି ପାଠଇଯଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱସେନସ୍ସ ଛବ୍ବିଧତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ସେସରୂପଧମ୍ମାନଂ, ଉଭଯତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁନୋ ଚ ପୱତ୍ତିଯା ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ, ଉପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମହାଭୂତାନଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱୋ, ସୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱସାମତ୍ଥିଯୱିସେସାଯୋଗତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦନୁପତ୍ଥମ୍ଭନଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରକସ୍ସ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୁପତ୍ଥମ୍ଭକତିଦଣ୍ଡକଂ ୱିଯ ଉପକାରକତା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତାୱସେନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ନ ସହଜାତାଦିୱସେନ। ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୋଯେୱ ହି କୋଚି କସ୍ସଚି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଚିତ୍ତଜରୂପେ ସତି, ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାରୂପେ ସତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱତୋ। ଯଥାହ "ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା…ପେ… ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୭)। ଆଚରିଯେନ ପନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେ ଅପରାମସିତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ "ତଥା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋ"ତି।

ତରୁଆଦୀନଂ ପଥୱୀ ୱିଯ ଅଧିଟ୍ଠାନାକାରେନ, ଚିତ୍ତକମ୍ମାଦୀନଂ ପଟାଦଯୋ ୱିଯ ଚ ନିସ୍ସଯାକାରେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ। ୱତ୍ଥୁରୂପାନୀତି ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନାକାରେନ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତାନି ୱତ୍ଥୁରୂପାନି। ମହାଭୂତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଚାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ଉପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ ତଥେୱ ନିସ୍ସଯଭୂତାନି ମହାଭୂତାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ସହଜାତରୂପାନଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯାକାରେନ ପଚ୍ଚଯାନି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନି, ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ନିସ୍ସିତୋ ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ନିସ୍ସଯୋ।

ଯଥା ପନ ଭୁସୋ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ, ଏୱଂ ଭୁସୋ ନିସ୍ସଯୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ, ବଲୱକାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ବଲୱକାରଣଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋତି ତିୱିଧୋତି ଆହ "ଆରମ୍ମଣା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ –

"ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସୀଲଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନି ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଝାନଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ସେଖା ଗୋତ୍ରଭୁଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତି, ୱୋଦାନଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତି, ସେଖା ମଗ୍ଗା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୀ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୩) –

ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ତାୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନା ସଦ୍ଧିଂ ନାନତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱାୱ ୱିଭତ୍ତୋ। ତେନାହ "ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଯେୱା"ତି। କିଞ୍ଚାପି ନାନତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତୋ, ତଥାପି ଅଯଂ ତେସଂ ୱିସେସୋ – ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ନିଯମତୋ ତେସଂ ଆରମ୍ମଣେସୁ ବଲୱାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଇତି ଗରୁକାତବ୍ବମତ୍ତଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି, ବଲୱକାରଣଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋତି ଚ ଏୱମେତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋପି "ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୩) ନଯେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ନାନତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱାୱ ୱିଭତ୍ତୋତି ଆହ "ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋ ପନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋୱା"ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରା ଅନୁରୂପଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, ବଲୱକାରଣୱସେନ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱମେତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପକତିଯା ଏୱ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରରହିତେନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ ଉପନିସ୍ସଯୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ, ଆରମ୍ମଣଅନନ୍ତରେହି ଅମିସ୍ସୋୱ ପୁଥଗେୱ କୋଚି ଉପନିସ୍ସଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ପକତୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ। ପକତୋତି ଚେତ୍ଥ ପ-କାରୋ ଉପସଗ୍ଗୋ, ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ

ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥଭାୱେନ ସନ୍ତାନେ ନିପ୍ଫାଦିତଭାୱଂ, ଉପସେୱିତଭାୱଞ୍ଚ ଦୀପେତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନିପ୍ଫନ୍ନୋ ୱା କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖସଦ୍ଧାସୀଲାଦି ଉପସେୱିତୋ ୱା ଉତୁଭୋଜନାଦି ପକତୂପନିସ୍ସଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପସେୱନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ଉପଯୋଗୋପସେୱନଂ ଆରମ୍ମଣୂପସେୱନଞ୍ଚ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅନାଗତସ୍ସାପି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତା ଲଦ୍ଧା ହୋତି। କାଯିକସୁଖ...ପେ... ଯୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ରାଗସଦ୍ଧାଦୀନଂ, ଉତୁଭୋଜନାଦଯୋ ଚିତ୍ତସମାଧାନାଦୀନଂ, ସଦ୍ଧାସୀଲାଦଯୋ ସଦ୍ଧାସୀଲାଦୀନଞ୍ଚ ଉପନିସ୍ସଯା ହୋନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଯଂ ଯଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ, ତଂ ତଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଚ୍ଚଯମହାପଦେସୋ ହେସ, ଯଦିଦଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତୋ ପଠମତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱତ୍ତମାନଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ଚ ରୂପଧମ୍ମୋୱ ସମାନୋ ଅରୂପଧମ୍ମସ୍ସେୱ ହୋତି। ତେନାହ ''ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତୋନାମା''ତିଆଦି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ''ୱତ୍ଥୁରୂପାନୀ''ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋପି ଗହଣଂ, ଏୱଂ ''ରୂପାଦୀନୀ''ତିଆଦି-ଗ୍ଗହଣେନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସାପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନନୁ ଚ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନେୱ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଭାୱେନ ଆଗତାନୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଆଗତାନି, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପନ ''ସେଖା ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୪) ଅୱିସେସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚକ୍ଖାଦୀନମ୍ପି ଗହିତତ୍ତା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଭାୱୋ ନ ସକ୍କା ପଟିବାହିତୁଂ। ଅତ୍ଥତୋପି ହେତଂ ସିଦ୍ଧଂ ''ଯଂ ଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ ହୋତୀ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣାକାରାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠା ପୁରେଜାତଭାୱେନ ୱିନା ଉପକାରଭାୱଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନଂ ପୁରେଜାତାକାରେନ ଉପକାରକତା ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯତାତି ଅଯମସ୍ସ ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତାହି ୱିସେସୋ।

ଗିଜ୍ଝପୋତକସରୀରାନଂ ଆହାରାସା ଚେତନା ୱିଯ ପୁରେଜାତାନଂ ରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ। ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୱସେନ ହି ପଚ୍ଛାଜାତଚିତ୍ତଚେତସିକେହି ୱିନା ସନ୍ତାନଟ୍ଠିତିହେତୁଭାୱଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଛାଜାତାକାରେନ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଉପକାରକତା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାକାରାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠା ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯତାତି ଏୱଂ ସବ୍ବପଚ୍ଚଯାନଂ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରାକାରୱିସିଟ୍ଠା ଉପକାରକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସୋ ପନ ''ପଚ୍ଛାଜାତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୧) ଆଗତତ୍ତା ଏକୱିଧୋତି ଆହ ''ଚିତ୍ତଚେତସିକାୱା''ତି।

ପୁରିମପୁରିମପରିଚିତଗନ୍ଥୋ ୱିଯ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ କୁସଲାଦିଭାୱେନ ଅତ୍ତସଦିସପଗୁଣବଲୱଭାୱୱିସିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ତସଜାତିଯତାଗାହକଂ ଆସେୱନଂ, ତେନ ପଚ୍ଚଯା ସଜାତିଯଧମ୍ମାୱ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ। ଭିନ୍ନଜାତିକା ହି ଭିନ୍ନଜାତିକାନଂ ଆସେୱନଗୁଣେନ ପଗୁଣବଲୱଭାୱୱିସିଟ୍ଠଂ କୁସଲାଦିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ତନୋ ଗତିଂ ଗାହାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ଚ ସଯଂ ତତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେ ପନ ଅନନ୍ତରାତୀତାନି ଲୋକିଯକୁସଲାକୁସଲାନି ଚେୱ ଅନାୱଜ୍ଜନକିରିଯାଜୱନାନି ଚାତି ଆହ ''ଠପେତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯ''ନ୍ତିଆଦି। ''ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନେ ଏକ''ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨୨୧) ୱଚନତୋ ଅହେତୁକକିରିଯାସୁ ହସିତୁପ୍ପାଦସ୍ସେୱ ଆସେୱନଭାୱେନ, ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଲୋକୁତ୍ତରମ୍ପି କୁସଲଂ ଭିନ୍ନଜାତିକସ୍ସେୱ ଫଲସ୍ସ ପୁରେଚରତ୍ତା ନ ତେନ, ଆସେୱନଗୁଣଂ ଗଣ୍ହାପେତି, ୱିପାକାବ୍ୟାକତମ୍ପି କମ୍ମୱସେନ । ୱିପାକଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ କମ୍ମପରିଣାମିତଂ କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତଂ ପତିତଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଗାହେତ୍ୱା ପରିଭାୱେତ୍ୱା ନେୱ ଅଞ୍ଞଂ ୱିପାକଂ ପୱତ୍ତେତି, ନ ଚ ପୁରିମୱିପାକାନୁଭାୱଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକମ୍ପି ହି କିଞ୍ଚାପି ଜୱନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଆସେୱନଗୁଣଂ ପନ ଗଣ୍ହାତି, ନ ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଗାହାପେତି। ଯମ୍ପି ''ଆସେୱନୱିନିମୁତ୍ତଂ ଜୱନଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ''ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଇତରଥା ପନ ଆଚରିଯସ୍ସ ଅସମପେକ୍ଖିତାୱିଧାଯକଉପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ପଟ୍ଠାନଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଲୋକୁତ୍ତରୋ ପନ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨)। ମଗ୍ଗୋ ପନ ଗୋତ୍ରଭୁତୋ ଆସେୱନଂ ନ ଗଣ୍ହାତୀତି ନତ୍ଥି ଭୂମିଆଦିୱସେନ ନାନାଜାତିକତାଯ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ପଟ୍ଠାନେ ''ଗୋତ୍ରଭୁ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ୱୋଦାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧। ୪୨୬)।

ଚିତ୍ତପ୍ପଯୋଗସଙ୍ଖାତଆଯୂହନକିରିଯାଭାୱେନ ସହଜାତାନଂ, ନାନକ୍ଖଣିକାନଞ୍ଚ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ। କମ୍ମନ୍ତି ହି ଚେତନା ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ଚ ଆଯୂହନବ୍ୟାପାରା। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନା ସହଜାତା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତୋ ନାନକ୍ଖଣେ ଭୱା ନାନକ୍ଖଣିକା। ସହଜାତା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା ଚେତନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସା ସହଜାତନାମାନଂ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଇତରା ପନ ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସାସୱକୁସଲାକୁସଲଚେତନାତି ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପାଦୱିସିଟ୍ଠେ ସନ୍ତାନେ ସେସପଚ୍ଚଯସମାଗମେ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନଂ ସନ୍ତାନୱିସେସନକିରିଯାଭାୱେନ ଉପକାରିକା କାମରୂପାରୂପକୁସଲଚେତନା, ଅକୁସଲଚେତନା ଚ। ତସ୍ସା ହି ତଥା କିରିଯାଭାୱେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ତେସଂ ପୱତ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ଇତରା ପନ ସହଜାତାନଂ ଆଯୂହନକିରିଯାଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନା ଉପକାରିକାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅୱଧାରଣେନ ପନେତ୍ଥ

ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦିକମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚୁପ୍ପତି ସତିପି ୱିପାକଧମ୍ମସଭାୱେ ଚେତନାୱଜ୍ଜାନଂ ଅତଂସଭାୱତ୍ତା। ଅନାସୱ…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋତି ଇମିନା ଲୋକିୟକୁସଲଚେତନାୟ ୱିସେସମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟତାଭାୱଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ଅରୂପାୱଚରଚେତନା, ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଚେତନା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି।

ଅତ୍ତନୋ ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱେନ ସହଜାତନାମରୂପାନଂ ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱାୟ ଉପକାରକା ଅରୂପଧମ୍ମାୱ ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ। ତେନାହ ''ୱିପାକଚିତ୍ତଚେତସିକା''ତି। ତେ ହି ପୟୋଗେନ ଅସାଧେତବ୍ବତାୟ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ନିପ୍ଫଜ୍ଜନମତ୍ତତୋ ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱା ହୋନ୍ତି, ନ କିଲେସୱୂପସମସନ୍ତଭାୱା । ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱତୋ ଏୱ ହି ଭୱଙ୍ଗାଦୟୋ ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେପି ହି ଜୱନପ୍ପୱତ୍ତିୟାୱ ରୂପାଦୀନଂ ଗହିତତା ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଅଭିନିପାତସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣମତ୍ତା ପନ ୱିପାକା ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଏୱ।

ରୂପାରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ଉପକାରୋ ଆହାରପଚ୍ଚୟୋ। ସତିପି ହି ଜନକଭାୱେ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତମେୱ ଆହାରସ୍ସ ପଧାନକିଚ୍ଚଂ, ଜନୟନ୍ତୋପି ଚ ଆହାରୋ ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୋୱ ଜନେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଭାୱୋୱ ଆହାରଭାୱୋତି। ତତ୍ଥ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ରୂପକାୟସ୍ସେୱ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ, ସେସା ତୟୋ ରୂପାରୂପକାୟସ୍ସ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ତେ ନାମଧମ୍ମାନମେୱ ଅୱିଚ୍ଛେଦହେତୁକା, ଅଥ ଖୋ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ, ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତଜରୂପାନମ୍ପି।

ତେସୁ ତେସୁ କିଚ୍ଚେସୁ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେହି ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱତ୍ତାପନକସଙ୍ଖାତଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚୟୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ। ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିୱିନିୱାରକେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନେନ ଗରୁଭାୱୋ ଅଧିପତିୟଟ୍ଠୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପନ ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚେସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି, ଜୀୱନେ କମ୍ମଜରୂପେହି, ଅରୂପଧମ୍ମେହି ଚ ଜୀୱନ୍ତେହି ସୁଖିତାଦିଭାୱେସୁ ସୁଖିତାଦୀହି ଅଧିମୋକ୍ଖପଗ୍ଗହୂପଟ୍ଠାନାୱିକ୍ଖେପପଜାନନେସୁ ''ଅନଞ୍ଞାତଂ ଞସ୍ସାମୀ''ତି ପୱତ୍ତିୟଂ ଆଜାନନେ, ଅଞ୍ଞାତାୱିଭାୱେ ଚ ସଦ୍ଧାଦିସହଜାତେହୀତି ଏୱଂ ତଂତଂକିଚ୍ଚେସୁ ଚକ୍ଖାଦିପଚ୍ଚୟେହି ଧମ୍ମେହି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅନୁୱତ୍ତନିୟତାମତ୍ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠୋତି ଅୟମେୱ ତେସଂ ୱିସେସୋ। ରୂପସତ୍ତକ-ଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖାଦୀନି ପଞ୍ଚ, ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱୟଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପନ ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଜୀୱିତ-ଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତଂ। ଏୱଞ୍ଚ ଦ୍ୱାୱୀସତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ହୋନ୍ତି। ''ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଅନଞ୍ଞାତଂ ଅସଚ୍ଛିକତଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ଞସ୍ସାମୀ''ତି ପୱତ୍ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ। ଆଜାନତୋ ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠମରିୟାଦଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଜାନତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲତୋ ୟାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ଛସୁ ଞାଣଂ, ଅଞ୍ଞାତାୱିନୋ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ପରିନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଅରହତ୍ତଫଲଞାଣଂ । ପଠମଂ ପରିୟାୟତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ରୂପସତ୍ତକ-ଗ୍ଗହଣେନ ଗହେତ୍ୱାପି ପୁନ କଥଞ୍ଚି ଉପକାରକତ୍ତାଭାୱତୋ ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗହଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତାନି ହି ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଲିଙ୍ଗାଦୀହି ଅନୁୱତ୍ତିୟମାନାନିପି ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ନାନୁୱତ୍ତୀୟନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତୋୱାୟମତ୍ଥୋ।

ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନୱସେନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣନିଜ୍ଝାନଂ ଝାନପଚ୍ଚୟତା, ସୋ ଚ ୱିତକ୍କାଦୀନମେୱ ଆୱେଣିକୋ ସଭାୱୋତି ଆହ ''ଝାନପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦି। ତେ ପନ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ, ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ, ଉଭୟତ୍ଥ ନାମଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୁଗତିତୋ, ଦୁଗ୍ଗତିତୋ, କୁସଲତୋ, ଅକୁସଲତୋ ୱା ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ ସହଜାତାନଂ ଉପକାରକତା ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟତା, ସା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠାଦୀନନ୍ତି ଆହ ''ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦି। ସଙ୍କପ୍ପ-ଗ୍ଗହଣେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଂ, ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦୟୋ ହି ଅପାୟମଗ୍ଗଙ୍ଗା, ମିଚ୍ଛାସତିମିଚ୍ଛାୱାଚାଦୟୋ ଚେତ୍ଥ ତଥାପୱତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା, ଚେତନା ଚ, ଅୟମ୍ପି ଝାନପଚ୍ଚୟେ ୱୁତ୍ତାନମେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଚ୍ଚୟୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପରମତ୍ଥେନ ଭିନ୍ନାନମ୍ପି ଏକୀଭାୱଗତାନଂ ୱିୟ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱସଙ୍ଖାତସମ୍ପୟୋଗଲକ୍ଖଣେନ ଉପକାରକତା ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟତା, ସା ଚ ନାମଧମ୍ମାନମେୱ, ନ ରୂପଧମ୍ମାନନ୍ତି ଆହ ''ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦି।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧତାୟ ୟୁତ୍ତାନମ୍ପି ସମାନାନଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଭାୱେନ ୱିସଂସଟ୍ଠତାୟ ନାନତ୍ତୂପଗମନେନ ଉପକାରକତା ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟତା, ସା ଚ ୱତ୍ଥୂନଂ, ଚିତ୍ତଚେତସିକାନମେୱ ୱାତି ଆହ ''ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦି। ଛ ୱତ୍ଥୂନି ହି ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୟଥାରହଂ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ, ପୱତ୍ତେ, ଚିତ୍ତଚେତସିକା ପଟିସନ୍ଧିୟଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ, ପୱତ୍ତିୟଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ। ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତାନୀତି ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଦିୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ହଦୟୱତ୍ଥୁ ପନ ପଟିସନ୍ଧିୟମ୍ପି ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ସହଜାତମ୍ପି ଲବ୍ଭତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ ଅବ୍ୟାକତପଦସ୍ସ ସହଜାତୱିଭଙ୍ଗେ ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଖନ୍ଧା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ, ଖନ୍ଧା ୱତ୍ଥୁସ୍ସ, ୱତ୍ଥୁ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି। ତଥା ପଚ୍ଛାଜାତା ଚିତ୍ତଚେତସିକାତି ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ''ସହଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ପଟ୍ଠା। ୧।

୧।୪୩୪) ପନ ସହଜାତାପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତୱସେନ ତିୱିଧୋ’’ତି। ଅଯଂ ପନ ରୂପଧମ୍ମୋ ସମାନୋ ରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କାଯ ଅଭାୱତୋ।

ଯେସଞ୍ହି ନାମାନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତାନଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତି, ରୂପାନଞ୍ଚ ନାମସନ୍ନିସ୍ସଯେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କା ହୋତି, ତେସମେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ୱୁତ୍ତା। ରୂପାନଂ ପନ ରୂପେହି ସାସଙ୍କା ନତ୍ଥି, ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯେନେୱ ଚ ଜାଯନ୍ତାନଂ ନାମାନଂ ୱିସଯମତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ତେନାପି ତେସଂ ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କା ନତ୍ଥି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଭାୱେନ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ତାଦିସସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନ ଉପକାରକତା ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତା। ସତିପି ହି ଜନକତ୍ତେ ଠିତିଯଂଯେୱ ସାତିସଯୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯାନଂ ବ୍ୟାପାରୋତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତା ତେସଂ ଗହିତା, ତେ ଚ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନେୱାତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦି। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ହି କଟତ୍ତାରୂପାନଂ, କବଳୀକାରାହାରୋ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ , ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତାନି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା, ତତ୍ଥେୱ ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ। ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାତି ଚ ୱତ୍ଥୁରୂପମହାଭୂତଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମସାମଞ୍ଞେନେୱ ଗହଣଂ, ନ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱୀନଂଯେୱ। ପଚ୍ଛାଜାତାନମ୍ପି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୁରେଜାତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ପଞ୍ହୱାରେ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ଥିଭାୱାଭାୱେନ ଅନୁପକାରକାନମେୱ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ଉପକାରକତାଯ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତାଭାୱତୋ ନତ୍ଥି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସବ୍ବଦା ଭାୱିନୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତା, ଉପ୍ପାଦାଦିଯୁତ୍ତାନଂ ୱା ନତ୍ଥିଭାୱୋପକାରତାୱିରୁଦ୍ଧୋ ଉପକାରକଭାୱୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତାତି ନ ତସ୍ସ ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତପ୍ପସଙ୍ଗୋ।

ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋତିଆଦୀସୁ ଅନନ୍ତରତାମତ୍ତେନ, ଚିତ୍ତନିଯାମକଭାୱେନ ୱା ଉପକାରକତା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତା। ଏକସ୍ମିଂ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମସମୁଦାଯେ ପୱତ୍ତମାନେ ଦୁତିଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ଠିତିଯା ଓକାସମଲଭନ୍ତାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଓକାସଦାନୱସେନ ଉପକାରକତା ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତା। ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱୱିଗମେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନାନଂ ୱିଗତଭାୱେନ ଉପକାରକତା ୱିଗତପଚ୍ଚଯତା। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱୀଧମ୍ମତ୍ତା ଅୱିସେସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସଭାୱତାମତ୍ତେନ ଉପକାରକତା ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତା, ନିରୋଧାନୁପଗମନୱସେନ ଉପକାରକତା ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯତାତି ପଚ୍ଚଯୱିସେସୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାୱିସେସେପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ସମତ୍ଥତାୱିସେସଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଞତ୍ୱା ଭଗୱତା ଚତୁୱୀସତିପଚ୍ଚଯା ଦେସିତାତି ଭଗୱତି ସଦ୍ଧାଯ ‘‘ଏୱଂ ୱିସେସା ଏତେ ଧମ୍ମା’’ତି ସୁତମଯଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଚିନ୍ତାଭାୱନାମଯଞାଣେହି ତଦଭିସମଯାଯ ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ। ଅୱିସେସେପି ଧମ୍ମସାମତ୍ଥିଯସ୍ସ ତଥା ତଥା ୱିନେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋପି ପଚ୍ଚଯୋ ପୁନ ପକାରନ୍ତରେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ଅହେତୁକଦୁକଂ ୱତ୍ୱାପି ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମା ମହାଭୂତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ଉପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ ସହଜାତପଚ୍ଚଯା, ମହାଭୂତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯା, ଉପାଦାରୂପାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯାୱ, କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚଯୋ, ମହାଭୂତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ଉପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପଂ ରୂପସ୍ସ...ପେ... ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ’’ତି।

ରୂପଂ ଅରୂପସ୍ସାତିଆଦୀସୁପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଲକ୍ଖେତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ରୂପଂ ରୂପାରୂପସ୍ସାତି ନତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯଭୂତମ୍ପି ରୂପଂ ରୂପାରୂପଦ୍ୱଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଅନାଗତନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ସବ୍ବେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେ, ସହଜାତନାନକ୍ଖଣିକଚେତନାଯ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେ, ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାଦିଭେଦସ୍ସ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେ ଚ ସମୋଧାନତୋ ସବ୍ବେପି ପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖେପତୋ ଚତୁବ୍ବିଧାଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସବ୍ବେ ପନିମେ’’ତିଆଦି।

ଇତି ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିଭାସିନିଯା ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ

ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୪୦୦-୨। ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଗତିତାଯ ସୁନ୍ଦରା ମତି ଇମସ୍ସାତି ସୁମତି, ତସ୍ସ ସୁମତିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ମତିୱିଚାରଂ ଞାଣଚାରଂ ବୋଧେତୀତି ସୁମତିମତିୱିଚାରବୋଧନୋ। ୱିରୁଦ୍ଧା ମତି ଯେସଂ ତେ ୱିମତିନୋ, ୱିରୁଦ୍ଧା ମତୀତି ଚ ୱିରୁଦ୍ଧଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସଂ ୱିମୋହଂ ୱିନାସେତୀତି ୱିମତିୱିମୋହୱିନାସନୋ। ଯତୋ ଯସ୍ମା ନାମତୋ ସୁମତିନା ଭିକ୍ଖୁନା ମାନତୋ ବହୁମାନେନ ଆଯାଚିତସମ୍ମାନତୋ ଆଯାଚିତୋ ହୁତ୍ୱା ସମ୍ମା

ଅୱନତୋ ସଦାଯେୱ ମତୋ ଅଯଂ, ତତୋ ତସ୍ମା ମଯା ରଚିତୋ ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରୋ। ତଥା ହି ଭାୱନା ସାଧୂନଂ ସମ୍ଭାୱନା ହିତୱିଭାୱନା ହିତପ୍ପକାସନତୋ ସଦା ତୋସଦାତି ଯୋଜନା।

୧୪୦୩-୧୪।ଅଯୁତ୍ତଂୱା ୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱାତି ଏତ୍ଥ ''ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱିମୁଖଭୂତଂ ଅଯୁତ୍ତଂ ନାମ, ପାଠଇଯା ୱିମୁଖଭୂତଂ ୱିରୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ବ୍ଯପ୍ପଥାନନ୍ତି ଚ ୱାଚନାମଗ୍ଗାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତିୱିଧାତି ଏକୋ ବ୍ଯପ୍ପଥୋ ସଦ୍ଦସମ୍ପନ୍ନୋ, ନ ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନୋ, ଏକୋ ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନୋ, ନ ସଦ୍ଦସମ୍ପନ୍ନୋ, ଏକୋ ଉଭଯସମ୍ପନ୍ନୋତି ତିପ୍ପକାରାତି ଅତ୍ଥୋ। ହିତମେୱ ଅତ୍ଥୋତି ହିତତ୍ଥୋ, ତଂ ଅତ୍ତନୋ କାମେତୀତି ହିତତ୍ଥକାମୋ। ଅସଂକିଣ୍ଣକୁଲାକୁଲେହି ଅସମ୍ଭିନ୍ନକୁଲେହି ସଂକିଣ୍ଣେ। କେଲାସୋଯେୱ ସିଖରୋତି କେଲାସସିଖରୋ, ସୋ ହି ହିମୱତୋ ଚତୁରାସୀତିଯା କୂଟସହସ୍ସାନଂ ପାମୋକ୍ଖୋ ରଜତମଯୋ ମହାସିଖରୋ। ତଦାକାରେହି ସଙ୍ଖସେତେହି ପାସାଦେହି ପଟିମଣ୍ଡିତତ୍ତା କେଲାସ…ପେ… ମଣ୍ଡିତୋ। କଣ୍ହଦାସେନାତି ଏୱଂନାମକେନ ଉପାସକେନ। ପାଚୀନପାସାଦେତି ପାଚୀନଦିସାଭାଗସନ୍ନିସ୍ସିତେ ପାସାଦେ। ଅଯନ୍ତି ଅଯମଭିଧମ୍ମାୱତାରୋ।

ନିଟ୍ଠିତାଯଂ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନୀ ନାମ

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରସଂୱଣ୍ଣନା।

ନିଗମନକଥା

୧।

ରମ୍ମେ ପୁଲତ୍ଥିନଗରେ ନଗରାଧିରାଜେ,

ରଞ୍ଞା ପରକ୍କମଭୁଜେନ ମହାଭୁଜେନ;

କାରାପିତେ ୱସତି ଜେତୱନେ ୱିହାରେ,

ଯୋ ରମ୍ମହମ୍ମିଯୱରୂପୱନାଭିରାମେ।

୨।

ସମ୍ପନ୍ନସୀଲଦମସଂଯମତୋସିତେହି,

ସମ୍ମାନିତୋ ୱସିଗଣେହି ଗୁଣାକରେହି;

ପଣ୍ଡୋ ମୁନିନ୍ଦୱଚନାଦିସୁ ନେକଗନ୍ଥ-

ଜାତେସୁ ଚାଚରିଯତଂ ମହିତଂ ୱିଦୂହି।

୩॥

ଞାଣାନୁଭାୱମିହ ଯସ୍ସ ଚ ସୂଚଯନ୍ତୀ,

ସଂୱଣ୍ଣନା ଚ ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଦିକାନଂ;

ସାରତ୍ଥଦୀପନିମୁଖା ମଧୁରତ୍ଥସାର-

ସନ୍ଦୀପନେନ ସୁଜନଂ ପରିତୋସଯନ୍ତୀ।

୪।

ତସ୍ସାନୁକମ୍ପମଣ୍ଡଲମ୍ହିଯ ସାରିପୁତ୍ତ-

ତ୍ଥେରସ୍ସ ଥାମଗତସାରଗୁଣାକରସ୍ସ;

ଯୋ ସାସନେ ଜିନୱରସ୍ସ ରତିଂ ଉଠଆରଂ,

ପପ୍ପୋତି ନନ୍ଦିପରିୱେଣନିୱାସୱାସୀ।

୫।

ସ ସାଧଯଂ ସୋତୁହିତଂ ଅନପ୍ପକଂ,

ସୁମଙ୍ଗଲୋଦୀରିତନାମୱିସ୍ସୁତୋ;

ଅକାଭିଧମ୍ମତ୍ଥୱିକାସିନିଂ ଇମଂ,

ପକାସଯନ୍ତିଂ ମଧୁରତ୍ଥସମ୍ପଦନ୍ତି।

ଅଭିଧମ୍ମାୱତାରଟୀକା ସମତ୍ତା।